ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 - 1923

ЗУНР

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

2

До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки

ЗУНР

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ІВАНА КУРАСА НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМЕНІ ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА НАН УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА НАН УКРАЇНИ

КАНАДСЬКИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 – 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

2

З – О

ІВАНО-ФРАНКІВСЬК ■ 2019

УДК 94 (477) "1918 – 1923"
ББК 63.3 (4 Укр)
З 6

Рекомендовано до друку Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 26 лютого 2019 р. (протокол № 2)

Організатор проекту:

Факультет історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та світовій історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку XX століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних і зарубіжних архівосховищ і наукових бібліотек, ураховуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Чернівців, Тернополя – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему ЗУНР, її правову і законотворчу діяльність тощо. Велику увагу приділено повсякденному життю та побутові населення західноукраїнського регіону в 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, відомим і маловідомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстративного матеріалу.

Енциклопедичне видання пропонуємо увазі учнів, студентів, аспірантів, докторантів, викладачів вищої і середньої школи, усіх, хто цікавиться історією України XX століття.

Рецензенти:

Володимир Баран – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Геннадій Боряк – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту історії України НАН України.

Ярослав Калакура – доктор історичних наук, професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Костянтин Кондратюк – доктор історичних наук, професор кафедри новітньої історії України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Юрій Терещенко – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедрою історії України, країнознавства і туризмознавства Київського національного лінгвістичного університету.

ISBN-978-966-2067-43-9 тритомне видання
978-966-2067-61-3 другий том

РЕДАКЦІЙНА РАДА

АВТОРИ ДРУГОГО ТОМУ

Сергій Адамович,
Микола Арсак,
Павло Артимишин,
Андрій Байцар,
Володимир Бойко,
Степан Борчук,
Василь Ботушанський,
Лілія Бурачок,
Василь Бурдуланюк,
Микола Васильчук,
Володимир Великочий,
Віктор Венґлевич,
Віталій Виздрик,
Наталія Винник,
Олег Вівчаренко,
Микола Вітенко,
Наталія Вовк,
Роксолана Гавалюк,
Петро Гаврилишин,
Олена Гайдукевич,
Тамара Галицька-Дідух,
Марія Галушко,
Степан Гелей,
Людмила Герус,
Тетяна Горан,
Зоряна Грень,
Петро Гуцал,
Микола Ґеник,
Лев Давибіда,
Василь Дебенко,
Руслан Делятинський,
Ірина Дем'янова,
Сергій Дерев'янко,
Тетяна Деревщук,
Олександр Добржанський,
Оксана Дрогобицька,
Людмила Дрогомирецька,
Олеся Дроздовська,
Олег Єгрешій,
Таїсія Зарецька,
В'ячеслав Карабулькін,
Володимир Качмар,
Богдан Кіндратюк,
Володимир Клапчук,
Роман Кобильник,
Лариса Кобута,
Степан Кобута,
Микола Когут,
Володимир Комар,
Мар'яна Комариця,
Ярослав Коретчук,
Андрій Королько,
Геннадій Корольов,
Орест Красівський,
Микола Кугутяк,
Олександра Кудлай,
Оксана Кузьменко,
Руслан Кульчицький,
Кость Курилишин,
Тетяна Куцир,
Микола Лазарович,
Наталія Лазарович,
Євген Лизень,
Олександр Лисенко,
Микола Литвин,
Тамара Литвин,
Олексій Лупандін,
Олександр Луцький,
Ігор Любчик,
Роман Ляскович,
Олександр Малець,
Ольга Малюта,
Олександр Марущенко,
Василь Марчук,
Богдан Мельничук,
Катерина Мицан,
Андрій Міщук,
Мар'яна Міщук,
Іван Монолатій,
Микола Мушинка,
Мирослав Нагірний,
Михайло Нагорняк,
Кім Науменко,
Олександр Новосьолов,
Тарас Огар,
Володимир Окаринський,
Ірина Орлевич,
Тетяна Осташко,
Олег Павлишин,
Степан Павлюк,
Марина Палієнко,
Май Панчук,
Богдан Паска,
Іван Патер,
Іван Патриляк,
Сергій Перепічка,
Ігор Пилипів,
Ігор Піддубний,
Євген Пінак,
Юрій Плекан,
Ярослав Полатайчук,
Микола Посівнич,
Галина Пославська,
Дмитро Пугач,
Ігор Райківський,
Олег Рафальський,
Олександр Реєнт,
Роман Рибчин,
Олександр Рубльов,
Олександр Руснак,
Михайло Сигидин,
Франк Сисин,
Петро Сіреджук,
Любов Соловка,
Ігор Соляр,
Володимир Старик,
Олеся Стефаник,
Олег Стецишин,
Роман Тарнавський,
Роман Тимченко,
Борис Тищик,
Оксана Тріска,
Віктор Уніят,
Ірина Ухман,
Ігор Федоришин,
Лариса Федорова,
Олена Федорчук,
Любомира Федунишин,
Василь Ферштей,
Володимир Фісанов,
Андрій Харук,
Любомир Хахула,
Іван Хома,
Борис Хруслов,
Ігор Цепенда,
Микола Чмир,
Роман Чорненький,
Ігор Чорновол,
Володимир Шеремета,
Рікако Шіндо,
Лілія Шологон,
Лариса Щербак,
Лілія Щербін,
Богдан Якимович

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ У ВИДАННІ "ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА 1918–1923. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ"

Другий том Енциклопедії складається з текстової частини, списку основних скорочень та переліку гасел. Статті подано за українською абеткою, а з латиномовними гаслами – наприкінці останнього тому пропонованого видання за латинським алфавітом.

Кожна стаття складається з гасла, розкриття його змісту, переліку літератури. Лише зрідка список літератури відсутній – як правило, йдеться про біографічні нариси, написані зі слів рідних і близьких, чи з доволі широкого кола архівних джерел і довідкової літератури.

Якщо в тексті статті згадано назву гасла, то її скорочено до початкових літер; прізвище, ім'я та по батькові – до початкової літери прізвища.

У текстах поряд із прізвищами історичних осіб вказано лише ініціали. Виняток зроблено для статей про меморіальні поховання державних діячів ЗУНР та вояків УГА, імена яких, з метою покращення ідентифікації постатей, наведено повністю.

У тематичних статтях розкрито найбільш актуальні питання західноукраїнського державотворення в загальноукраїнському і міжнародному контекстах.

З метою відновлення і збереження історичної пам'яті життєписи подано якнайповніше, зокрема висвітлено діяльність персоналій поза хронологічними межами існування ЗУНР.

Уніфіковано написання лише загальноприйнятих термінів і власних назв. Подано ті назви населених пунктів, які вживалися протягом висвітлюваного періоду; у разі паралельного побутування збережено поданий автором статті варіант. Якщо згодом було змінено назву, то вказано й сучасну. Після означень місто, село і т. д. назви населених пунктів вжито в називному відмінку.

Дати вказано за новим стилем. Назви закладів вищої освіти наведено за географічною ознакою. При написанні деяких термінів періоду ЗУНР збережено історичну традицію.

У вміщеній наприкінці статті бібліографії курсивом виділено прізвища авторів. Якщо твори чи праці одного автора перераховані послідовно, то замість прізвища автора подано: *Його ж (Її ж).*

За достовірність інформації і правильність вживання термінології відповідальними є автори статей.

Микола Вітенко,
Галина Пославська

ЗАБОЛО́ТНИЙ
Данило Кирилович

(28.12.1866–15.12.1929) – мікробіолог, епідеміолог, президент ВУАН (1928–29). Н. у с. Чоботарка (нині с. Заболотне Крижопіл. р-ну Вінниц. обл.) в сел. сім'ї. Двоюрідний племінник З. – повстанський от. С. Заболотний. 1877, після смерті батька, переїхав до дядька в м. Ростов-на-Дону (нині РФ). Навч. у Нахічеван. г-зії. 1880 в м. Одеса вступив до Рішельєвської г-зії, 1885 – на фіз.-мат. ф-т Новорос. ун-ту (нині Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова). Заарештований 21.11.1889 за участь у студент. нелегальному гуртку "Молода громада". Звільнений з ув'язнення за станом здоров'я (вже тоді мав проблеми з опорно-руховим апаратом).

1889–91 – пом. Я. Бардаха на Одес. бактеріологічній станції. 1891 екстерном склав магістер. іспити. Вступив на 3-й курс мед. ф-ту Київ. ун-ту. Був знайомий з Лесею Українкою, писав вірші.

1894 переїхав до м. Кам'янець-Подільський. Боровся з епідемією холери та дифтерії у Подільській губ. Зароблені гроші роздавав нужденним.

1895–97 очолював відділення інфекц. хвороб Київ. окружного військ. госпіталю. 1896 – учасник дослідження і ліквідації епідемії чуми в Індії. 1898 працював у Пастерівському ін-ті м. Париж. 1898–1917 – зав. каф-ри мед. бактеріології Петербурзького жін. мед. ін-ту. 1917 очолював б-бу з холерою у м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ).

У 12.1918 повернувся до України, деякий час проживав у м. Київ. Згодом комісар охорони здоров'я Ольгопільського пов. Очолював б-бу з висипним тифом. 26.09.1919 за дорученням Директорії УНР тимчасово виконуючий обов'язки чл. ради Мін-ва нар. здоров'я і опіки. У 11.1919–01.1920 активно допомагав воякам УГА, які хворіли на тиф; урятував від смерті десятки старшин УГА, у т. ч. генерала-чет. О. Микитку.

1920 переїхав до м. Одеса, 1920–23 – ректор Одес. мед. ін-ту, створив каф-ру епідеміології. 1923 переїхав до Петрограда. 1924–28 – проф. Військ.-мед. акад-ї в м. Ленінград (нині Санкт-Петербург). Засн. (1928) і дир. Ін-ту мікробіології та епідеміології в м. Київ. Співзасн. Міжнар. т-ва мікробіологів. 1928 очолив ВУАН. Намагався зупинити репресії щодо вчених С. Єфремова, А. Кримського.

Автор підручників з бактеріології, епідеміології та мікробіології. Послідовно займав проукр. позиції, відмовлявся читати лекції рос. мовою. Вільно володів рос., англ., франц., нім. та лат. мовами. Написав щоденник "По світах і людях", який знищили співробітники НКВС – залишилася тільки записка: "Дневник академика Заболотного, как содержащий буржуазно-националистические взгляды, подлежит уничтожению, путем предания его огню". Двоє рідних дітей З. померли в дитинстві. Усиновив 13 дітей, які втратили батьків унаслідок різних епідемій. Прийомний син Андрій воював у ДА УНР.

Найбільший внесок в укр. науку становлять мед. дослідження З. Він довів, що носіями збудників чуми є гризуни; вивчав природні вогнища, розробляв протичумні вакцини і сироватки. Довів ефективність імунізації у б-бі з холерою. Досліджував, розробляв методику б-би з гангреною, дифтерією, черевним та висипним тифом, дизентерією, малярією, грипом.

П. у м. Київ. Похований у с. Чоботарка. На честь З. названо вулиці в м. Київ, Одеса, Вінниц. мед. коледж, перейменовано рідне село З. У батьків. хаті розташовано меморіальний музей.

Літ.: Бойчак М. П. Заболотний Данило Кирилович як військовий лікар // Сучасні інфекції. 2002. № 4. С. 109–114; *Голяченко О. М.* Данило Заболотний // Лікарі Вінниччини. Тернопіль, 2004. С. 31–36; *Калита В. Т.* Данило Заболотний. К., 1981; *Московець С. М.* Академік Д. К. Заболотний. К., 1966; *Сегеда Ю.* Оновили музей академіка Данила Заболотного у його рідному селі Заболотне, що в Крижопільському районі... // Вінниччина. 2016. № 73. С. 7.

Іван Патриляк

З

ЗАБОЛОТНИЙ
Данило Кирилович

ЗАБОЛОТНИЙ
Семен Федорович

ЗАБОЛО́ТНИЙ
Семен Федорович

(1894–04.07.1922) – полковник ДА УНР, організатор антибільшовиц. руху на Одещині. Син двоюрідного брата Д. Заболотного (1866–1929). Н. у с. Обжиле (нині в складі м. Балта Одес. обл.) в сім'ї волосного писаря. Навч. в Ольгопіл. двокласному міськ. уч-щі, 1911–14 – Березівській нижчій практичній шк. садівництва, городництва і бджолярства. Здобув фах агронома.

Мобілізований до рос. імперської армії. Учасник ПСВ. Єфрейтор, унтер-офіцер кінної гвардії. Учасник Лютневої революції на Одещині. Захищав інтереси укр. селянства. Деякий час учителював. Сформував Балтсько-Ольгопіл. повстан. загін з мешканців Балтського пов., очолив б-бу проти білогвардійців і більшовиків. Полковник, команд. полку Чорних гайдамаків, команд. Придніпров. бригади 4-ї повстан. д-зії ДА УНР. Його підрозділи називалися Чорноморське повстанське козацьке військо (ЧПКВ), поділялися на сотні й десятки. Очолювали ЧПКВ Дієва повстан. рада і штаб. При штабі функціонувало й цивільне управління. Командування ЧПВК підтримувало зв'язок і координувало бойові дії з ДА УНР. 6.12.1919–6.05.1920 учасники 1-го Зимового походу контактували з Гол. от. УНР С. Петлюрою через штаб ЧПКВ, де перебував представник МВС УНР, який займався орг-цією держ. влади, законодавчим забезпеченням, контррозвідкою. До складу ЧПВК входили загони отаманів Я. Кущового, Солтиса, Боровського, Кіршула, Карого, Коваленка, Стратіївського, Солоненка, І. Деркача, Десятника, Бондаренка, Левченка. У 01.1920 звільнив від білогвардійців Балтський пов., очолив більшість укр. повстан. загонів Одеської та частини Подільської губ. (5-й повстан. р-н). У 04.1920 зайняв м. Балта, м. Ананіїв та ін. 27–30.04.1920 спільно з підрозділами ЧУГА (1-ша кавалерійс. бригада Ю. Шепаровича) підняв антибільшовиц. повстання в р-ні Жмеринка–Вапнярка–Проскурів–Могилів-Подільський–Бершадь–Балта. Допоміг підрозділам ЧУГА пробитися на Захід. Після відходу осн. сил ДА УНР продовжував б-бу в Балтському пов.

У 03.1921 успішно воював з підрозділами 12-ї стрілец. д-зії ЧА, розгромив її штаб. Чисельність ЧПКВ досягала 3000 бійців. 3–5.04.1921 перебував у Румунії. Учасник з'їзду (9–11.04.1921) повстан. ватажків Брацлавського і Гайсинського пов., проведеного з метою спільного наступу на м. Тульчин.

Після низки важких боїв штабом прийнято рішення про поступову легалізацію частини повстанців. 5.08.1921 З. розпустив на 3 тижні загони для збору врожаю. Б-бу відновив меншими партизан. підрозділами.

Через донос агента ДПУ 7.02.1922 заарештований разом із соратниками в с. Фернатія (нині с. Кармалюківка Балтської міськради Одес. обл.), де лікувався після поранення. До 5.03.1922 перебував під слідством. Зумів утекти з Харків. в'язниці. В серед. 03.1922 повернувся до командування своїм загоном.

Убитий у с. Берізки-Чечельницькі (нині Чечельниц. р-ну Вінниц. обл.).

Іноді в л-рі З. плутають з от. Архипом Яковичем Заболотним, уродженцем с. Тридуби (нині Кривоозерного р-ну Миколаїв. обл.).

Дж.: ГДА СБУ. Ф. 5. Спр. 66646. Т. 12–17.

Літ.: Батайлюк М. Отаман козацького війська з Тридубів // Український південь. 2008. № 37; *Боган С.* Повстанці Одещини і Придністров'я. К., 2013; *Його ж.* С. Ф. Заболотний – керівник селянського повстання на Одещині // Записки історичного факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. Вип. 11. Одеса, 2001. С. 285–291; *Василенко В.* Південна група військ УНР у підготовці антибільшовицького повстання в Україні (1921 р.) // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2011. № 2. С. 94–125; *Доценко О.* Зимовий похід (6.XII.1919–6.V.1920). К., 2001. С. 60–142; *Завальнюк К. В.* Провісники волі: повстанський рух на Поділлі у персоналіях (20-і роки XX ст.). Літин, 2005; *Омелянович-Павленко М.* Спогади командарма (1917–1920). К., 2007; *Совенко В.* Отаман

Семен Заболотний // ЛЧК. 1938. Ч. 3. С. 17; *Янчук О. Б.* Останній гайдамака Одещини. Одеса, 2001.

Іван Патриляк

ЗАВА́ДСЬКИЙ
Віктор Володиславович

(23.10.1886–08.05.1973) – правник-суддя, громад.-політ. і держ. діяч, публіцист. Н. на Полтавщині. Навч. на юрид. ф-ті Київ. ун-ту. Суддя в м. Омськ (РФ) та Київ. Діяч УПСФ, чл. ЦК. Нач. юрид. відділу Мін-ва юстиції УНР (1919).

У складі урядових установ евакуювався до м. Вінниця, Кам'янець на Поділлі, 1921 – до м. Тарнів (нині Польща). 1929 разом з родиною переїхав до м. Варшава, де працював у суді.

З 1944 перебував у таборах біженців у Німеччині, звідки емігрував до Канади й замешкав у м. Торонто. Чл. Укр. правн. т-ва. Публікував статті в час.: "Нова Рада" (Київ), "Воля" (Відень), "Діло" (Львів), "Вільне слово" (Торонто). У спогадах описав діяльність урядових установ УНР 1919, стосунки кер-ва УНР та ЗУНР у Кам'янці на Поділлі.

П. і похований у м. Торонто.

Тв.: Завадський В. Евакуаційний профіль // Калєндар–Альманах Дніпро на звичайний рік 1929. Річник VI-й. Львів, 1928. С. 59–61; *Його ж.* Як ми мандрували. Камянецький період. (Евакуаційні нариси) // Воля. Відень, 1921. 5 лютого. Т. 1. Ч. 6. С. 267–273.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 236.

Олег Павлишин

ЗАВАЛИКУ́Т
Іван Якимович

(10.09.1884–21.03.1975) – адвокат, старшина УГА, громад.-політ. діяч. Н. у с. Малі Чорнокінці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Початкову освіту здобув у с. Колиндяни та м. Чортків, середню – в г-зії м. Бучач (нині всі Терноп. обл.), де 1905 склав іспит зрілості. Відбув однорічну військ. службу в австро-угор. армії, іменований хорунжим. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1911); здобув ступінь д-ра права. 1912 розпочав адвокат. практику в м. Гусятин (нині смт Терноп. обл.). Діяльний у громад. праці, зокр. допомагав організовувати читальні т-ва "Просвіта" в селах Гусятин. пов.

ЗАВАЛИКУТ
Іван Якимович

Під час ПСВ, як старшина австро-угор. армії, воював на Сх. фронті. Восени 1914 у бою в Карпатах потрапив до рос. полону; спочатку перебував у таборі в м. Буґульма (нині Республіка Татарстан, РФ), пізніше – в таборі у Пензенській губ. Під час Різдвяних свят 1918 зумів утекти. Через Москву дістався до України, побував у м. Полтава, звідки губернський комісар УНР А. Лівицький скерував З. до м. Золотоноша (нині Черкас. обл.), де працював заст. повіт. комісара та одночасно викладав нім. мову в місц. г-зії. Після гетьман. перевороту (04.1918), згідно з наказом нім. військ. влади, мусив зректися посади й вирушив до м. Черкаси, де викладав укр. мову на учител. курсах. Там перехворів на "іспанку".

У період Директорії УНР – повітов. урядовець у м. Черкаси. Згодом, рятуючись від розстрілу ВЧК, утік до Золотоноші, звідти до Києва, пізніше дістався до м. Тернопіль. Відтак перебував у штабі Гол. от. УНР С. Петлюри в м. Здолбунів (нині Рівнен. обл.), переїхав до м. Рівне, а потім, завдяки допомозі А. Лівицького, прибув додому.

Напередодні Чортків. офензиви зголосився до УГА; після переходу армії на Наддніпрянщину – командант обозу 9-ї Белз. бригади; 1.08.1919 іменований поручником. Двічі перехворів на тиф. Напередодні Різдва 1920 з м. Одеса вирушив додому. Дорогою був заарештований чекістами; у м. Тирасполь (нині Молдова) засуджений військ. трибуналом ВЧК до розстрілу, однак знову зумів урятуватися. У 08–09.1920 працював у повітов. ревкомі Галревкому в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.).

Від 1922 – адвокат. кандидат у Копичинцях. Активно долучився до громад.-політ., економ. та культосвіт. діяльності повіту, організатор і співзасн. низки укр. інституцій. Очолив відновлений гурток "Рідної школи" в місті, що опікувався 7-класною приватною шк.;

сприяв заснуванню гуртка (1923) т-ва в с. Чабарівка (нині Гусятин. р-ну) та укр. приватної 2-класної шк. (1926) в Гусятині. Чл. надзірної ради Українбанку, голова надзірної ради ПСК (1923–30). У 05.1930 переїхав до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де відкрив власну канцелярію. Чл. ЦК УНДО та посол від цієї партії до сейму Польщі (1927–30, 1935–38). Зазнав переслідувань з боку польс. влади, 1923 і 1930 за політ. діяльність відбував тюремне ув'язнення в Чорткові. 1932 у м. Львів засуджений на 6 місяців позбавлення волі. Гол. адвокат. рада в м. Варшава заборонила З. займатися адвокат. практикою протягом 5 р. (згодом цей термін скоротили удвічі).

Після встановлення у 09.1939 рад. влади на ЗУЗ, остерігаючись арешту, виїхав до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), потім до м. Львів; звідти зумів перебратися через рад.-нім. кордон до м. Замостя (нині Польща), де працював адвокатом. У 07.1941 повернувся до Станіслава, продовжив адвокат. практику, сприяв відродженню укр. громад. життя.

З наближенням військ ЧА у 03.1944 разом з родиною подався на Захід і через Словаччину дістався до м. Відень (Австрія), кілька місяців перебував у пересильному таборі Штрасгоф (нині м. Штрасхоф-ан-дер-Нордбан). Згодом виїхав до Німеччини: спочатку до м. Берлін, звідти (з дорученням створити Укр. допомоговий к-т) – до м. Байройт, далі до ДП у м. Елльванґен, де був радником з юрид. питань.

1950 емігрував до США; кілька місяців побутував у м. Бруклін, звідти переїхав з родиною до м. Сіракузи (шт. Нью-Йорк). Брав активну участь у діяльності укр. громад.-політ., культ. та екон. т-в, зокр. УККА, Укр. нар. дому, Т-ва укр. ветеранів, "Самопоміч".

П. у м. Сіракузи (США).

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 56–57; Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дражньовський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 44, 295–299, 413, 427; *Логаза М.* Д-р Іван Заваликут: з нагоди 80-ліття // Свобода. 1966. 15 квіт. Ч. 69; *Мельничук Б., Пиндус Б.* Заваликут Іван Якимович // ТЕС. Т. 1. Тернопіль, 2004. С. 591.

Микола Лазарович,
Наталія Лазарович

ЗАВА́ЛЬСЬКА СІЧ – перший осередок укр. пожежно-гімнаст. т-ва "Січ" у Галичині.

Появі З.С. передувала підготовча робота на Покутті, проведена К. Трильовським з 1899. Галиц. намісництво кілька разів не затверджувало статут осередку т-ва; лише 8.03.1900 його було схвалено.

Установчі збори З.С. за участю бл. 200 селян з навколишніх сіл відбулися 5.05.1900 у с. Завалля (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) на подвір'ї місц. селянина-радикала І. Маріянича. К. Трильовський та І. Сандуляк ознайомили селян із завданнями "Січей", пояснили пункти січового статуту, роздали товариські відзнаки, привели січовиків до присяги на вірність нар. справі. Вибрали першу старшину "Січі" (кошовий М. Неделко, осавул Т. Семака). До складу З.С. ввійшло 40 чл. З нагоди заснування З.С. К. Трильовський

Пам'ятний знак на місці заснування першого осередку т-ва "Січ" у с. Завалля

Пісня
на заложення першої „Січи" в Завалю над Черемошом.
(5. мая 1900 р.)
(Співається на нуту [illegible])

Про Січ [illegible]
Сьпівав батько [illegible]
А ми тепер [illegible]
Над Черемошом „Січ" у нас.

Хоч упала [illegible]
И веселят[illegible]
То ми тепер [illegible] Черемшем
Кіш козацкий [illegible]

Нехай знають вороженьки,
Що козацкий дух не вмер,
Що як давно процвитав він
Так цвите він і тепер.

Шуми-ж, бистрий Черемоше,
Неси вістку нічю й днем,
Що ми хочем поборотись
Із неправдов і вогнем.

Уривок пісні "Про Січ славну, Запороже", укладеної К. Трильовським

написав першу січову пісню "Про Січ славну, Запороже", в якій розкрито справжню мету укр. січового руху: "...Нехай знають вороженьки, що козацький дух не вмер... Що ми хочем поборотись із неправдов і вогнем".

Польс. адміністрація краю одразу чинила перешкоди, забороняла організовані походи січовиків на вправи; жандарми псували пожежний інвентар, залякували членів т-ва фіз. покараннями. 27.05.1900 за наказом війта с. Завалля розігнано січову забаву, а найбільш активних учасників засуджено на 2 доби арешту.

14.10.1900 січовики Завалля взяли участь у роботі радикального віча в м. Коломия, на якому прозвучав заклик активніше засновувати січові т-ва в краї. 4.10.1903 січовики села виступали з показовими гімнастичними вправами на відкритті осередку т-ва в м. Вашківці. Члени осередку т-ва брали участь у повітових і заг.-крайових січових святах, які 1902–12 відбувалися в м. Коломия, Снятин, Станиславів. Січовики с. Завалля В. Вовк, М. Бойчук, І. Павлюк, Н. Герелюк, М. Лазарук, В. Неделко, М. Одинський, Т. Одинський, М. Ляшкевич, І. Никифорук, В. Одинський, І. Храпко та ін., пройшовши вишкіл у З.С., воювали в Легіоні УСС та УГА.

1924 польс. влада зборонила діяльність "Січей", у т. ч. З.С. На поч. 1930 у с. Завалля почав діяти осередок Союзу укр. поступової молоді ім. М. Драгоманова "Каменярі", який займався спорт., гімнастичною та патріотично-виховною підготовкою жителів села.

Через "Січі", започатковані діяльністю З.С., пройшли сотні молодих краян, які на ціле життя зберегли набуті вміння, високу моральність та громад. активність. Вони долучилися до формування Легіону УСС, УГА, ОУН і УПА, взяли участь у нац.-визвол. б-бі укр. народу 1914–23, 1940-х – серед. 1950-х.

Після проголошення незалежності України періодично вшановують З.С. та "батька" укр. січового руху К. Трильовського. Так, у с. Завалля проведено конф. з нагоди 95-ї, 100-ї та 115-ї річниць заснування З.С.; 2007 і 2014 опубл. зб. матеріалів конф. з нагоди вшанування пам'яті К. Трильовського. 2010–18 в м. Коломия організовано 9 січових свят, які популяризують істор. традиції З.С. 6.05.2018 у с. Завалля відбувся 1-й відкритий фестиваль стрілец. пісні "Завальська Січ".

Літ.: Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900–1914). Чернівці, 2009; "Завальська "Січ" – початок масового руху національно-патріотичних сил за відродження української державності. Снятин, 1995; Кирило Трильовський і січовий рух. Коломия, 2014; *Кіріяк І.* Як організувалася перша "Січ" в Завалю // Гей, там на горі "Січ" іде! / ред. П. Трильовський. К., 1993. С. 82–83; Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття. Коломия, 2007; *Храпко Е.* Історія Завалля. Історико-етнографічний опис. Коломия, 1997.

Андрій Королько

ЗАВИ́ЦЬКИЙ
Йосиф (Осип)-Зенон

ЗАВИЦЬКИЙ Йосиф (Осип)-Зенон

(16.02.1885–12.04.1958) – педагог, поручник УГА. Н. у сім'ї залізничника. Випускник Заліщиц. учител. семінарії. Пе-

ред ПСВ – вчитель, дир. шк. в с. Балинці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Служив в австр. армії. 1917 закінчив навч. у старшин. шк. 21.04.1917 отримав перше офіцер. звання – фенріха (хорунжого), 1.08.1918 – лейтенанта (четаря). Воював на Італ. фронті в складі 80-го піх. полку.

1918–19 – заст. катехита м. Коломия. Зголосився до УГА. Старшина коша 36-го Коломий. піх. полку ім. гетьмана І. Мазепи, з 04.1919 – Коломийської ОВК. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

Після завершення визвол. змагань повернувся додому. 1921 заарештований поляками як неблагонадійний. З труднощами відновив пед. діяльність. 1923 з Балинців переведений учителювати в с. Старий Гвіздець (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). 1952 вийшов на засл. відпочинок, переїхав до Коломиї, де протягом 1 р. вів курси для малограмотних.

П. і похований у м. Коломия.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 780. Оп. 3. Спр. 340. Арк. 123–126; Ф. 861. Оп. 1. Спр. 146. Арк. 36 зв.

Літ.: Грабовецький В. Уторопи: сторінки історії. Івано-Франківськ, 1997. С. 97.

Петро Сіреджук

ЗАВІДÓВСЬКИЙ
Ілля Михайлович

(04.11.1891 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Брат загиблого вояка УГА В. Завідовського. Н. у с. Біла (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1909). Студіював право у Львів. ун-ті.

З 1917 – в австро-угор. армії; іменований хорунжим. В УГА служив з поч. 1919. Від 07.1919 перебував на Наддніпрянщині; 1.08.1919 іменований четарем. У 04. 1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 22.02.1920.

Після польс.-укр. війни завершив вищі студії, працював у суді м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Срібняк І. В. Енциклопедія полону: українська Tuchola. К.; Париж, 2016. Кн. 1. С. 108; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 330.

Петро Гуцал

ЗАВІСТÓВСЬКИЙ
Луціян

(Zawistowski Lucjan; 07.05.1876–25.01.1947) – юрист, польс. громад.-політ. діяч, урядовець. Н. у м. Краків у сім'ї дрібного торгівця. Ви-

пускник 3-ї г-зії м. Краків, юрид. ф-ту Краків. ун-ту. Д-р права (1899). З 1900 працював у Крайовій шкільній раді та апараті Цісарсько-королів. намісництва в м. Львів. Згодом староста в м. Пльзень (нині Чехія), Переворськ (нині Польща), Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.), Тарнів (нині Польща).

З 08.1917 – староста в Станиславівському пов. 1.11.1918 без опору передав владу в повіті представникам УНРади Яновичу, Мирону та Кульчицькому, заявивши, що це "природня справа з огляду на права українського народу до його власної землі".

У міжвоєн. період – інспектор старост у Львівському, Станиславів. та Терноп. в-вах. Радник в апараті Львів. в-ва. 24.02.1923–16.02.1927 – терноп. воєвода: сприяв поширенню польс. аграр. осадництва в краї, причетний до ліквідації 4.03.1925 у м. Тернопіль Укр. студент. ради; при цьому намагався не допускати прямого польс.-укр. протистояння. Передав свої воєвод. повноваження М. Квасневському.

Після 1944 переїхав до м. Освенцим.

П. і похований у м. Освенцим.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко,

К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 324–327; Krakowianin wojewodą tarnopolskim // Nowości Illustrowane. 1923. Nr 10. S. 4; Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej / red. J. M. Majchrowski przy współpracy G. Mazura i K. Stepana. Warszawa, 1994. S. 176.

Микола Вітенко

ЗАВОРОТЮ́К
Мирон-Мирослав

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА. Навч. у г-зії, але не закінчив студії через поч. ПСВ. Воював у складі 89-го піх. полку австро-угор. армії разом з Д. Бречкою, М. Козаком, М. Матюком та ін. майбутніми старшинами УГА.

З 11.1918 – в УГА; четар, згодом сотник. Після загибелі 21.01.1919 чет. С. Васкана командував Гуцул. куренем 9-ї Белз. бригади. Учасник боїв за м. Белз, Угнів, с. Річки, Корні, Белзець. 1.03.1919 іменований поручником. У 07.1919 перейшов за р. Збруч, зі своїм підрозділом брав участь у поході на м. Київ. 02–04.1920 – у складі ЧУГА. Деякий час перебував у м. Бердичів. Згодом повернувся до Галичини.

1927 входив до УНС на Угнівщині, 1928 від цієї політ. сили балотувався до сейму Польщі.

Після ДСВ емігрував на Захід. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

Літ.: Божик С. Шляхом слави 9-ої Бриґади УГА // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 10–13; Ч. 5. С. 12–16; Ч. 6. С. 8–11; *Бречко Д.* До історії 9-ої Белзької бригади УГА (Спогад) // Надбужанщина. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986. Т. 1. С. 196–208; Даниловичівсько-хрунівська язва в Угнівщині // Діло. 1928. 28 січ. Ч. 20. С. 4; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 314; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 104–106.

Микола Вітенко

ЗАГАЙКЕ́ВИЧ
Богдан Вікторович

(05.02.1887–20.08.1967) – педагог, громад. діяч. Брат В. Загайкевича. Н. у м. Тернопіль у сім'ї проф. г-зії. Навч. у г-зіях м. Тернопіль і Львів. Випускник філос. ф-ту Львів. ун-ту (1912). 1912–14 викладав у Перемишл. укр. чол. г-зії.

ЗАГАЙКЕВИЧ
Богдан Вікторович

Під час ПСВ воював у 84-му полку австро-угор. армії, у 12.1917 був важко поранений у бою; отримав військ. звання поручника. В 11.1918 прибув з м. Відень до м. Станиславів, призначений командантом 2-го Коломий. куреня, з яким воював під м. Львів, у Чортків. офензиві. 21.06.1919 іменований сотником. У складі УГА перебував на Наддніпрянщині.

29.03.1920 заарештований чекістами поблизу м. Одеса. Згідно з постановою Колегії Одеської ГубЧК від 14.06.1920 йому винесли смертний вирок. Зумів утекти й уникнув розстрілу. Потім служив у ДА УНР. Потрапив у польс. полон, перебував у таборі для інтернованих с. Стшалково.

Після звільнення повернувся до м. Перемишль, 1922–23 учителював в Укр. ін-ті для дівчат, одночасно 1922–39 – в укр. чол. г-зії. 1932 став одним із членів Т-ва наук. викладів ім. Петра Могили, був співзасн. і дир. Укр. регіонального музею "Стривігор". 1941–44 – голова Укр. допомогового к-ту в м. Перемишль.

1944–50 проживав у зх. зоні Німеччини, обіймав посаду голови таборової ради. З 1950 – у США, де вчителював у м. Елізабет і м. Ірвінгтон (шт. Нью-Джерсі), працював у НТШ, був чл. УВАН, очільником акад. секції "Книгознавство".

Ред. і співавтор кн. "Перемишль – західний бастіон України: Збірник матеріалів до історії Перемишля і Перемиської землі" (Нью-Йорк; Філадельфія, 1961). Автор переказу розвідки О. Зубрицького "Дещо з минувшини Перемишля" (газ. "Надсянська земля". 1939. Ч. 1), низки статей з історичної та пед. тематики.

П. у м. Ірвінгтон.

Літ.: Кріль М., Лешкович Н. Товариство українських наукових викладів імені Петра Могили (1908–1939 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2011. Вип. 46; Одесский мартиролог: Данные о репрессированных Одессы и Одесской области за годы советской власти. Т. 3 / сост. Л. В. Ко-

вальчук, Г. А. Разумов. Одесса, 2005. С. 321–323; Українська державна чоловіча гімназія в Перемишлі. 1895–1995. Дрогобич, 1995; *Шишко О.* Справа № 2575 (з історії політичного терору в Одесі у 1920 році) // У ПОШУКАХ ГАРМОНІЇ... Наукова збірка до 50-річчя професора Вадима Михайловича Хмарського / наук. ред. і упоряд. Е. П. Петровський. Одеса, 2017. С. 469–488.

Павло Артимишин, Ігор Соляр

ЗАГАЙКÉВИЧ
Володимир Вікторович

(19.10.1876–07.06.1949) – адвокат, громад.-політ. діяч. Брат Б. Загайкевича. Н. у м. Тернопіль у сім'ї проф. г-зії.

Середню освіту здобув у Терноп. г-зії. Навч. на правн. ф-тах Львів., Віден. та Берлін. ун-тів. Чл. та активний діяч студент. т-в "Академічне братство" (Львів), "Січ" (Відень). З 1906 – д-р права. Пом. адвоката в м. Львів. З 1907 – адвокат у м. Перемишль. Очолював філії т-в "Просвіта", "Міщанська каса", "Народний базар"; входив до кер-ва повітов. філій "Сільського господаря" та "Руської щадниці". 1908 захищав у суді М. Січинського. 1910 організовував нар. протести після вбивства укр. студента А. Коцка. Виступав за створення укр. ун-ту в м. Львів. 1911 став помічником посла до віден. парламенту Г. Цеглинського, після смерті якого З. був послом до Держ. Ради (1912–18). Навесні 1914 організовував на Перемишльщині святкування столітнього ювілею Т. Шевченка.

Під час ПСВ залучений до роботи в австр. військ. суді. Чл. Бойової управи УСС. 1917 демобілізований. Виступав у Держ. Раді з доповідями про знущання угор. підрозділів над мирним нас. Галичини в ході ПСВ.

У 10.1918 долучений до УНРади. 29.10.1918 вів переговори з ген. С. Пухальським про можливість мирної передачі влади українцям у Перемишльському пов. 3–4.11.1918 організовував перебрання влади українцями в м. Перемишль, заст. голови місц. повітової УНРади – Т. Кормоша. Заарештований поляками після зайняття Перемишля польс. військами 11.11.1918. Будучи важкохворим, зазнав знущань. Ув'язнений, 27.12.1918 інтернований у таборі в м. Домб'є. На поч. 11.1919 звільнений, повернувся до м. Перемишль. 1919–29 очолював ред. час. "Український Голос". Критикував Варшав. договір С. Петлюри та Ю. Пілсудського.

Активний громад. діяч, захищав членів УВО та ОУН у суді під час політ. процесів. Проявив себе як адвокат на Львів. процесі 1936. 1928–35 – посол сейму Польщі, 1928–30 – віце-маршалок, голова Укр. сеймового клубу. 1939–44 працював в апеляційному суді м. Краків; з 1.09.1940 очолював Укр. допомоговий к-т. Після 1944 перебував у ДП у м. Карлсфельд та Міттенвальд (Німеччина).

П. і похований у м. Міттенвальд.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 57–58; *Комариця М.* Загайкевич Володимир // Українська журналістика в іменах. Вип. 10. Львів, 2003. С. 163–166; *Мудрий В.* Пам'яті д-ра Володимира Загайкевича (1876–1949) // Свобода. 1959. 2 лип.; *Павлишин О.* Доля і недоля діячів перемишльської української національної ради (1918–1919) // Перемишль і перемишльська земля протягом віків. Перемишль; Львів, 2003. С. 107–117; *Півень А.* Володимир Загайкевич. Політичний портрет. Дрогобич,

2011; *Соляр І.* Громадсько-політична діяльність Володимира Загайкевича // Перемишль і Перемишльська земля протягом віків. Львів; Перемишль, 2001. С. 51–57; *Стех Я.* Пропам'ятна книга українських діячів Перемищини. Львів, 2006. С. 163–164.

Петро Гуцал, Ігор Соляр

ЗАГАЙКЕ́ВИЧ
Дмитро Семенович

(22.10.1882–29.01.1935) – секретар і скарбник УНРади ЗУНР, старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. у с. Крихівці (нині в складі м. Івано-Франківськ).

Випускник г-зії м. Станиславів. Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту, але за активну участь у студент. заворушеннях відрахований, навч. завершував у м. Відень. 1909 отримав військ. звання поручника (лейтенанта) в резерві артилерії. За зразкову службу був нагороджений золотою медаллю. Урядник руху поїздів у м. Галич.

Учасник ПСВ. Урядник руху поїздів у с. Залуччя (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.), де був поранений; згодом нач. станцій у м. Снятин та Стрий. 1.05.1915 отримав звання старшого лейтенанта резерву артилерії 13-го піх. полку. 16.05.1915 нагороджений бойовою бронз. медаллю "За військові заслуги" на стрічці бойового хреста за зразкову службу на військ. залізниці.

З 11.1918 працював в УНРаді скарбником. У 05.1919 вступив до УГА. 17.09.1919 інтернований поляками. Після звільнення проводив активну громадську та орг. роботу в т-ві "Рідна школа", скарбник цього т-ва. Належав спочатку до УСРП та її орг-ції "Воля", згодом до УНДО. Чл. "Просвіти", один з організаторів читальні т-ва "Просвіта" в Княгинин-Бельведері, секретар читальні в Княгинин-Гірці; у 12.1924 входив до складу делегації від Станиславів. пов. на з'їзді філій і читалень "Просвіти" в м. Львів.

Деякий час працював викладачем в учител. семінарії м. Станиславів. Зміг повернутися на залізницю. 1930 обіймав посаду старшого асесора залізниці VI рангу окружної дирекції держ. залізниць у Станиславові. 1934 переведений на роботу до м. Радом (нині Польща). Долучився до місц. укр. громади. Захворів на запалення легень.

П. і похований у м. Радом.

Дружина Гелена-Аурелія, донька графині Владислави-Фелiції Цопот та Зеновія Климковича, теж проводила активну благодійну діяльність у т-ві "Рідна школа", збирала кошти для дітей-сиріт і нужденних. Дочка Софія-Іоанна 1942 переїхала разом із сім'єю до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), брала участь у діяльності УГКЦ в підпіллі.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 174. Арк. 71; Спр. 264. Арк. 296; Спр. 299. Арк. 133; Спр. 624. Арк. 317; Оп. 3. Спр. 189. Арк. 14; Ф. 6. Оп. 1. Спр. 235. Арк. 3 зв.; Оп. 3. Спр. 3606. Арк. 6; Ф. 631. Оп. 1. Спр. 729. Арк. 73 зв.; Оп. 2. Спр. 67. Арк. 80.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. Т. 1. С. 417; *Арсенич П.* Січові

стрільці в боротьбі за волю України // Галичина. 2014. 5 серп.; *Грабовецький В.* Історія Івано-Франківська (Станіславова). З найдавніших часів до початку XX століття. Ч. 1. Івано-Франківськ, 1999. С. 196; *Соловка Л. М.* Крихівчани в боротьбі за незалежність України в рядах УСС та УГА // Крихівецька родина. 2018. № 6 (19). 24 серп. С. 2; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки. Документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008. С. 48.

Любов Соловка

ЗАГАЙКЕ́ВИЧ Михайло

(16.11.1894–06.04.1982) – педагог, підстаршина УСС, старшина УГА та ДА УНР. Н. у с. Крихівці (нині в складі м. Івано-Франківськ). Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після закінчення 6 кл. в 08.1914 вступив до Легіону УСС. Гімназійні іспити склав 1916 у м. Відень.

У лавах УСС пройшов весь бойовий шлях. 1918–21 воював в УГА та ДА УНР. Після звільнення з польс. таборів для інтернованих 1922 виїхав до ЧСР, де вивчав математику, фізику і хімію у Празьк. ун-ті.

1924 повернувся до Галичини, нострифікував свій диплом і вчителював в учительській жін. семінарії м. Стрий (нині Львів. обл.); одночасно навч. у Львів. ун-ті, 1930 склав держ. іспит на гімназійного вчителя. 1933–39 – проф. фізики й математики г-зії т-ва "Рідна школа" в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), де 1940–41 викладав у СШ; 1941–44 – проф.укр. г-зії м. Тернопіль.

Влітку 1944 виїхав на Захід. Перебував у м. Інсбрук (Австрія), викладав в укр. г-зії, з 1946 очолював її філію у м. Ляндек. 1950 емігрував до США.

П. унаслідок нещасного випадку в м. Мейплвуд. Похований у м. Ґлен Спей (шт. Нью-Йорк, США).

Літ.: Лазарович М. Леґіон Українських січових стрільців. Тернопіль, 2016. С. 439; *Полєк В., Дзвінчук Д., Угорчак Ю.* Відомі педагоги Прикарпаття. Біографічний довідник. Т. 1. Івано-Франківськ, 1997. С. 61–62; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898–1998 / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 412.

Любов Соловка

ЗАГА́ЛЬНА УКРАЇ́НСЬКА РА́ДА – всеукр. політ. орг-ція. Постала 5.05.1915 у м. Відень у результаті реорг-ції ГУР, яку здійснили представники галицьких і буковин. нац. демократів, радикалів, соціал-демократів і СВУ. ЗУР визначала гол. вектори в політ., екон. і культ. справах укр. народу під час ПСВ, була найвищим укр. представництвом в Австро-Угорщині. Склад ЗУР затверджувався за територ. принципом – 34 делегати: 14 галицьких і 5 буковин. націонал-демократів, 6 радикалів, 5 соціал-демократів, 1 від УНП і 3 від СВУ. Виконавчим органом ЗУР була президія: голова – К. Левицький, заст.: М. Василько, Л. Бачинський, М. Ганкевич, Є. Петрушевич і О. Скоропис-Йолтуховський; секретаріат: В. Козловський, О. Назарук, І. Семака, В. Темницький, Л. Цегельський. Персональний склад ЗУР часто змінювався. У ЗУР діяло 5 секцій: правно-політ., екон., еміграц., культ. і пресова.

У політ. програмі ЗУР підтвердила свою орієнтацію на д-ви Четверн. союзу для здобуття незалежності України та визначила гол. мету укр. нації: повна нац. свобода розвитку; щодо укр. земель під рос. займанщиною – вільна, самост. Україна і в межах Австро-Угорщини – нац.-територ. автономія та об'єднання укр. етніч. земель в один автономний край; на теренах, де українці становлять меншість, – нац.-культ. автономія, так само і для ін. нацменшин на укр. автономній тер.

З вирішенням правно-політ. становища всіх укр. земель ЗУР передбачала їх екон. розвиток, зокр. збалансувати співвідношення між великим і малим землеволодінням на користь останнього, розвинути власне вир-во пром. продукції, готувати своїх висококваліфікованих спеціалістів для різних галузей г-ва, утворити відповідні сусп. стр-ри, перейняті місією екон. відродження укр. народу.

Члени Загальної української ради. Зліва направо сидять: Т. ДРАЧИНСЬКИЙ, В. БАЧИНСЬКИЙ, М. ГАНКЕВИЧ, М. ВАСИЛЬКО, К. ЛЕВИЦЬКИЙ, Є. ПЕТРУШЕВИЧ, Л. БАЧИНСЬКИЙ, Є. ОЛЕСНИЦЬКИЙ, В. ПАНЕЙКО; стоять: І. БОБЕРСЬКИЙ, В. ДОРОШЕНКО, Ю. БАЧИНСЬКИЙ, О. СКОРОПИС-ЙОЛТУХОВСЬКИЙ, В. ТЕМНИЦЬКИЙ, М. ЛАГОДИНСЬКИЙ, О. НАЗАРУК, І. МАКУХ, Л. ЛЕВИЦЬКИЙ, К. ТРИЛЬОВСЬКИЙ, І. СЕМАКА, С. ГОЛУБОВИЧ, В. ЯСЕНИЦЬКИЙ, Я. ВЕСОЛОВСЬКИЙ, О. ПОПОВИЧ, С. БАРАН, С. ОНИШКЕВИЧ

Гол. вимоги ЗУР в культ.-освіт. сфері: реформа галиц. середнього і нар. шкільництва, призупинення діяльності Крайової шкільної ради і на час перехідного періоду утворення шкільної комісії у Сх. Галичині для кер-ва та орг-ції нар., середнього і фахового шкільництва, укр. шкільної секції у Мін-ві віросповідань і науки, якнайшвидше заснування укр. ун-ту в м. Львів. Також організовувала навч. в утворених укр. школах дітей воєн. емігрантів у м. Відень та Прага, у таборових шк. для дітей укр. виселенців, опікувалася приватними укр. школами й бурсами, інтернованими українцями в концтаборі Талергоф.

ЗУР визнала Укр. бойову управу своєю автономною орг-цією і кер. органом УСС, розглядала їх важливим військ.-політ. чинником укр. народу в б-бі за реалізацію нац. ідеї.

ЗУР представила австро-угор. урядові низку аналітичних матеріалів соціального та нац.-політ. х-ру: про поділ Галичини й утворення окремого укр. коронного краю, про діяльність галиц. повітов. рад, про потребу реформи галиц. адміністрації, про відносини австро-угор. війська та укр. цивільного нас. Галичини, про визначення зх. етногр. меж укр. земель, про політ. та нац.-культ. проблеми на зайнятих австро-нім. військами Волині, Холмщині, Підляшші та Поліссі, зокр. про церк. справу на Холмщині, залучення до цивільних адм. органів краю місцевих і галиц. українців, про приєднання укр. повітів Холмщини до Люблін. генерал-губернаторства, про укр. шкільництво й вид. укр. часописів, про заснування кооперативів, читалень на укр. пн.-зх. теренах. Чимало уваги ЗУР звертала на відбудову Галичини за рахунок держ. коштів, поділ Централі для госп. відбудови краю на 2 частини – укр. і польс., виплату грошових відшкодувань укр. селянству за воєн. реквізиції та знищення.

ЗУР – перша спроба консолідації укр. нац.-демократ. сил. Репрезентуючи заг.-нац. змагання укр. народу під час ПСВ, ЗУР доклала багато зусиль для вираження і заступництва всіх життєвих інтересів українців, вважала головним у своїй діяльності розв'язання укр. питання. Однак несприятливі зовн. обставини, пов'язані з політикою д-в Четверн. союзу у вирішенні польс. питання (листопадові акти про створення польс. д-ви і відокремлення Галичини) та повному ігноруванні українського, консерватизм і австролоялізм кер-ва ЗУР, його суперечливі підходи до СВУ (зокр. щодо акцій на Наддніпрянщині, часом недоброзичливе ставлення до його діячів), внутр.-особистісні конфлікти в орг-ції, опозиція зі сторони парламентського представництва, відірваність від нац. місц. середовища в краї призвели до ідейно-орг. кризи та розпуску ЗУР 29.11.1916. Політ. провід укр. життя в Австро-Угорщині перейшов до УПР.

Літ.: Лавров Ю. Загальна Українська Рада // ЕІУ. Т. 3. К., 2005; *Його ж.* Загальна Українська Рада // ЕСУ. Т. 10. К., 2010; *Левицький К.* Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918. Ч. 1–3. Львів, 1929–30; *Патер І.* Загальна Українська Рада: проблеми консолідації націо-

ЗАГРОДСЬКИЙ Олександр Олександрович

нально-демократичних сил // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 7. Львів, 2000; *Його ж.* Союз визволення України: проблеми державності і соборності. Львів, 2000.

Іван Патер

ЗАГРО́ДСЬКИЙ Олександр Олександрович (10.04.1889–04.08.1968) – генерал-полковник ДА УНР. Брат філолога А. Загродського (1886–1948). Н. у с. Зеленьків Уманського пов. (нині Тальнів. р-ну Черкас. обл.) в сім'ї сільс. священика. Осиротів у 7-річному віці. Закінчив 3 класи Київ. духовної семінарії. Працював сільс. учителем. 1912 призваний до рос. армії. Служив у 9-й роті 74-го піх. Ставропольського полку в м. Умань. З 1913 – молодший унтер-офіцер. З 1914 – старший унтер-офіцер, із 08.1914 – прапорщик.

Учасник ПСВ. Воював на Пд.-Зх. фронті, 5 разів поранений (уперше 17.08.1914 в бою біля м. Рогатин). Штабс-капітан. Нагороджений Георгіївською зброєю, орденом Святої Анни 3-го ст.

Влітку 1917 вступив до Укр. ген. військ. к-ту, став заст. команд. Київ. вартового полку, згодом реорганізованого в 1-й запасний, а 7.12.1917 – у 3-й сердюцький полк ім. П. Дорошенка. Командував 1-м куренем. Ніс прикордонну службу поблизу м. Конотоп, Хутір-Михайлівський. З боями відступав до м. Київ. На 10 днів зумів зупинити наступ більшовиків, що вирішило долю підписання Брест. мирн. договору. 9.02.1918 залишки укр. військ реорганізовано в Окремий запоріз. загін з 3 куренів, які очолили В. Петрів, П. Болбочан та З.

Учасник боїв за визволення від більшовиків м. Звягель, Житомир, Бердичів, Київ. 12.03.1918 курінь полк. З. реорганізовано в 1-й Запоріз. полк ім. П. Дорошенка. З 10.04.1918 вів переможні бої за звільнення Лівобереж. України від більшовиків. З боями дійшов до р. Дон. Ніс прикордонну службу біля м. Суджа (нині Курська обл., РФ).

У 11.1918 підтримав Директорію в б-бі проти УД. З 16.11.1918 команд. 1-ї Запоріз. д-зії. З боями змушений відступати з Харківщини до м. Кременчук. 22.01.1919 ув'язнений от. О. Волохом, незабаром звільнений. З 28.02.1919 – пом. команд. Сх. фронту ДА УНР. У 08.1919 знову очолив Запоріз. д-зію. Учасник походу ДА УНР та УГА на м. Київ. Очолював Запоріз. групу, з 29.09.1919 – Волинську групу ДА УНР. Поряд із М. Омеляновичем-Павленком та Ю. Тютюнником, один з організаторів і кер. 1-го Зимового походу 6.12.1919–6.05.1920. Долучився до ДА УНР 6.05.1920 і спільно з Волинською групою взяв участь у польс.-рад. війні. 31.05.1920 – генерал-хорунжий ДА УНР.

21.11.1920, разом з Волинською і Залізною д-зіями, інтернований у м. Вадовиці, згодом у м. Каліш (Польща). Ініціатор створення в таборі інтернованих г-зії, тех. курсів та військ.-тех. шк.

10.1920–36 – голова Орденської ради. Ініціатор запровадження нагородної с-ми ДА УНР, створення орденів "Залізний хрест" (10.1920) та "Хрест Симона Петлюри" (05.1932). З 06.1921 – кер. Центр. правління Укр. спілки військ. інвалідів Армії УНР. З 05.1922 – генерал-інспектор Армії УНР. Опікувався укр. військ. ветеранами, інвалідами, упорядкував формування укр. військ. цвинтарів на тер. Польщі. Голова Ради Хреста Симона Петлюри. Чл. правління Укр. станиці в м. Каліш, Укр. військ. т-ва.

1941–44 розбудовував Укр. кооп. союз у м. Холм. У 03.1944 переїхав до Австрії. Очолив Укр. допомоговий к-т у ДП у м. Зальцбурґ. 1949 емігрував до США. Працював робітником на авіац. з-ді. Втратив ногу. Вів активну громад. роботу, очолював ініціативну групу колиш. вояків ДА УНР, виконував обов'язки шефа військової та цивільної канцелярії Президента УНР в екзилі С. Витвицького, входив до УККА, Військ. мін-ва уряду УНР в екзилі. Ініціював збори коштів для лікування укр. комбатантів, публікацію військ. мемуарів, зб. документів ("Зимовий похід армії УНР" О. Доценка, "Українсько-московська війна 1920 р. в документах" В. Сальського та ін.). Нагороджений Укр. комбатант. хрестом,

Воєн. хрестом, Хрестом вільного козацтва. Генерал-полковник укр. армії.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук.

19.05.2016 ВР України на честь З. перейменувала с. Комунар Новоушиц. р-ну Хмельн. обл. на с. Загродське.

Літ.: Голубко В. Український офіцерський корпус у визвольних змаганнях 1917–1920 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" Держава та армія. 2006. № 571. С. 280–289; *Колянчук О., Литвин М., Науменко К.* Генералітет українських визвольних змагань. Львів, 1995; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007; *Шатайло О.* Спадкоємці козацької слави. Біографії генералів Армії Української Народної Республіки – уродженців Черкащини. Дрогобич, 2009. С. 98–123.

Микола Вітенко,
Олександр Марущенко

ЗАГУ́ЛЬСЬКИЙ
Микола

(1862–30.05.1935) – селянин, дяк, громад.-політ. діяч, чл. УНРади ЗУНР. Н. у с. Розваж (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Хрещений у римо-катол. обряді, проте був дяком у місц. греко-катол. церкві.

Громад. діяч Золочівщини. Чл. К-ту побудови пам'ятника М. Шашкевичу на Білій Горі в с. Підлісся. Діяч УНДП, чл. її ШНК. Заст. кандидата на посла до австр. Держ. Ради 1907 о. Сидора Зельського, який не був обраний. Делегат УНРади від Золочівського пов. (Станиславів, 01–05.1919), чл. земельної комісії (04–05.1919). Учасник надзвичайного з'їзду УНДП (28–29.03.1919). Перейшов разом з УГА і кер-вом ЗУНР за р. Збруч. 1920 повернувся до Галичини. Чл. повітов. к-ту УНДО (1925–35), парт. суду УНДО (1928–35). Канд. на виборах до сейму (1928) та сенату (1930) Польщі, однак обраний не був.

Син Володимир – хорунжий Легіону УСС (сотня О. Букшованого), 1917 загинув у бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.).

П. і похований у с. Розваж.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 176–177; Ті, що від нас відійшли… Загульський Микола // Календар для всіх на переступний 1936 рік. Пятий річник. Львів, [1935]. С. 147.

Олег Павлишин

ЗА́ДІК
Якоб

(Zadik (Zadic) Iacob; 08.12.1867–08.04.1970) – генерал, рум. військ. діяч. Н. у с. Братулешть пов. Роман (нині Румунія) у сім'ї етніч. вірмен. 1878–86 навч. у кадет. шк. в м. Ясси (нині Румунія), офіцерській шк. артилерії та військ. інженерії (1886–88), Вищій військ. школі (1896–98) м. Бухарест. Команд. 8-го артилер. полку (1909–14), нач. штабу 3-го і 4-го армій. корпусу (1914–16) рум. армії.

Брав участь у ПСВ, виконував функції нач. штабу Півночі та 1-ї армії (1916–17), команд. 8-ї стрілец. д-зії (1918–19). 6.11.1918 отримав наказ від військ. міністра Румунії ген. К. Херджеу захопити Буковину. 8.11.1918 зайняв м. Сучава, 9.11 – м. Серет, 11.11 –

ЗАДІК Якоб (крайній праворуч) із сім'єю

ЗАДУРОВИЧ
Август (Августин) Осипович

м. Чернівці. У кін. 05.1919 очолював рум. війська в ході окупації Покуття. Розповсюдив відозву із запевненнями, що рум. армія тільки контролюватиме стратегічні об'єкти краю і шляхи сполучень, не здійснюватиме насилля щодо укр. нас. 29–30.05.1919 брав участь у рум.-польс. зустрічі командувачів ЗС у м. Отинія (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). 05–08.1919 – команд. групи рум. військ на Буковині, Пн. Бессарабії та Покутті. 2.06.1919 своїм розпорядженням визначив завданням рум. військ не допустити проникнення частин УГА на Покуття та Буковину. У 06.1919 війська З. змусили відійти на тер. ЧСР 1-шу Гірську бригаду та групу "Глибока" УГА. 18.08.1919 у прокламації до нас. Покуття заявив про перехід краю під польс. адміністрацію на основі порозуміння між двома країнами; брав участь у передислокуванні рум. військ із Покуття на Буковину.

1926 вийшов у відставку. Нагороджений орденами "Румунської Корони" ступеня офіцера (1906), "Зірка Румунії" ступеня офіцера (1912), "Почесного легіону" ступеня Командор (Франція, 1923), "Захист Батьківщини" (1967).

П. і похований у м. Бухарест.

Літ.: Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 231–234; *Cuţui A.* Generalul Iacob Zadik şi eliberarea Bucovinei de sub dominaţia Habsburgică // Armata română şi patrimoniul naţional. Bucureşti, 2010. P. 516–517; *Preda D., Alexandrescu V., Prodan C.* În apărarea României Mari: Campania armatei române din 1918–1919. Bucureşti, 1994; *Stanescu M.* Operatia Pocutia. Mai–august 1919 // Magazin istoric. 1995. Ianuarie. P. 10–15.

Олександр Новосьолов

ЗАДУРО́ВИЧ
Август (Августин) Осипович

(04.05.1893–07.04.1964) – адвокат, підстаршина УГА. Брат сот. В. Задуровича. Н. у с. Суховерхів (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї лісника О. Задуровича (Задоровича), який згодом став управителем маєтку в с. Ошихліби, та М. Гадомської. 1904–12 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, 1912 склав матуральні іспити. 1913–14 студіював право в Чернів. ун-ті.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем наприкінці 1914 Випускник однорічної офіцер. шк., служив у полковій канцелярії в Угорщині. Перебуваючи при війську, склав 1-й правн. іспит у Празьк. ун-ті. Згодом служив у ранзі цуґсфірера (нижчого унтер-офіцера) в 41-му Чернів. полку піхоти крайової оборони, за можливості продовжував правн. студії.

Учасник Листопадового чину в м. Снятин. Старший десятник УГА, служив у повітов. комісаріаті м. Снятин. Після окупації Покуття рум. армією 24.15.1919 повернувся до м. Чернівці, де 29.07.1919 отримав абсолюторіум на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту.

Після війни завершив вищі студії, здобув ступінь д-ра права. У м. Коломия працював пом. адвоката, був секретарем "Рідної школи" УПТ. Чл. Снятин. повітов. філії Укр. т-ва допомоги інвалідам та ін. укр. т-в. З 13.09.1933 – чл.-засн. повітов. громадянського к-ту рятунку України в Снятині, скарбник К-ту, за дорученням якого поширював кн. "Лихоліття України" В. Мудрого. 1931–39 і 1942–44 – адвокат у м. Снятин при окружному суді в м. Коломия, громад. діяч. В адвокат. канцелярії З. проходив адвокат. практику С. Стефаник, син В. Стефаника. З 09.1939 викладав укр. мову в шк. с. Устя. У 12.1939, за сприяння Н. Семанюк (вдови Марка Черемшини), отримав посаду вчителя укр. мови в 10-класній шк. м. Снятин (колиш. польс. г-зії). Під час нім. окупації провадив адвокат. практику, займав відп. посади в місц. самоуправі. 2 сини З. воювали в д-зії "Галичина".

У 03.1944 емігрував на Захід. Мешкав з родиною в околиці м. Зальцбурґ, працював у м. Фішгорн (нині обидва Австрія). 1949 прибув до США, проживав у м. Детройт (шт. Мічиган). З 1960 на пенсії. 1963 придбав житло в м. Детройт.

П. у м. Детройт, де й похований 11.04.1964 на цвинтарі Маунт Олівет.

Літ.: Августин Задурович // Снятин. 1968. С. 40–42; Величаве свято

добровольців. Перші добровольці поїхали // Воля Покуття. 1943. 1 серп.; Д-р Августин Задурович // Свобода. 1964. 21 квіт.; Звідомленє Дирекції ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1911/1912. Кіцмань, 1912. С. 107–108, 118; Надзвичайні загальні збори Кружка "Рідної Школи" УПТ в Коломиї // Діло. 1928. 11 квіт.; Повітова Військова Команда і Повітовий Комісаріят в Снятині. [Фотографія] // ЛЧК. 1936. Ч. 7–8. С. 25; Пошукуємо: // Подайте вістку. Бюлетень розшуків Санітарно-Харитативної Служби при Апостольській Візитатурі гр.-католицької Церкви на Німеччину. 1946. Ч. 2. Вересень. С. 10; Kalendarz informator sądowy na 1935 rok. Warszawa, 1934. S. 336; Kalendarz informator sądowy na 1939 rok. Warszawa, 1938. С. 314.

Володимир Старик

ЗАДУРÓВИЧ
Володимир-Владислав
Осипович

(11.05.1889–30.01.1960) – сотник УГА. Брат А. Задуровича. Н. у м. Глибока пов. Серет (нині Чернів. обл.) в сім'ї лісника, який згодом став управителем маєтку в с. Ошихліби. З 1901 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці.

Кадровий офіцер австр. армії. У роки ПСВ служив рахунковим лейтенантом у 1-му полку уланів (до 1914 місце постою Львів). Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як рахунковий четар УГА у м. Дрогобич. 1.03.1919 іменований рахунковим поручником інтендатури при Стрийській ОВК. Служив реквізиційним офіцером у м. Дрогобич. Після переходу УГА через р. Збруч у 07.1919 продовжував виконувати поставлені Командою етапу завдання забезпечення армії продовольством. У 10.1919 на чолі загону галиц. стрільців розсіяв більшовицькі підрозділи в околиці м. Шаргород, організував обмолот хліба з держ. полів. Наказав звезти обмолочений хліб до держ. складів, які охороняли галиц. підрозділи; перешкодив його розкраданню агентами продвідділу й селянами, завдяки чому зберіг тисячі пудів хліба для потреб УГА та укр. д-ви. Наприкінці 1919 іменований сотником інтендатури УГА. Потрапив до польс. полону, після звільнення з якого повернувся на Буковину. Мешкав у м. Кіцмань.

Учасник Буковин. куреня 1941 (команд. П. Войновський), у складі чернів. колони якого в 08.1941 дістався до м. Снятин, де залишився працювати секретарем земельної управи. Кер. СБ ОУН у Снятині (1942–43). 1943 – упов-

Штаб дрогобицьких старшин: о. курат МАНЬКО, сот. ДУМІН, пор. БАБ'ЮК, пор. Володимир ЗАДУРОВИЧ, чет. БОБКІВ, чет. Михайло ЛЕВИЦЬКИЙ, чет. Любомир САВОЙКА, лікар-д-р Михайло ТЕРЛЕЦЬКИЙ

новажений військ. управи д-зії "Галичина" на Снятинський пов. Після 1945 – на еміграції в Австрії.

П. після тривалої важкої хвороби в лікарні м. Куфштайн (Австрія), де й похований 1.02.1960.

Дж.: Список участников ОУН куреня Войновского, Лугового и дивизии "СС-Галичина". КГБ при СМ УССР. Литерное д. 82. Т. 10. Арх. № 6493.

Літ.: Августин Задурович // Снятин. 1968. С. 40–42; Величаве свято добровольців. Перші добровольці поїхали // Воля Покуття. 1943. 1 серп.; Військово-лікарський перегляд старшин // Воля Покуття. 1943. 30 трав.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 90–93; *Підлубний В.* Діяльність ОУН Буковини в період румунської окупації (липень 1944 – березень 1944 рр.) // Питання історії України. Збірник наукових статей. Чернівці, 2007. Т. 10. С. 246–252; Сл. П. Володимир Задурович // Свобода. 1960. 17 лютого; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 324; Формування та діяльність місцевих державних адміністрацій та самоврядування в період української революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський, 2015. С. 55; Штаб дрогобицьких старшин. 4) чет. пор. Задурович Вол. [Фотографія] // ЛЧК. 1936. Ч. 6. С. 11; VII. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1903/1904. Czernowitz, 1904. S. 78.

Володимир Старик

ЗА́ЙДЛЕР
Ернст фон Фойхтенеґ
(Seidler Ernst von Feuchtenegg; 05.06.1862–23.01.1931) – юрист, австро-угор. держ. діяч. Н. у м. Швехат (нині Австрія) у сім'ї судді. Випускник Віден. ун-ту. З 1887 – д-р права. Держ. службовець. З 1900 працював у Мін-ві землеробства. З 1901 – габілітований д-р Віден. ун-ту. З 1906 викладав у Вищій шк. природних ресурсів. З 1908 – радник, згодом кер. секції Мін-ва зем-

леробства. 1.06–23.07.1917 – міністр землеробства в уряді Г. Клам-Мартініца. З 23.07.1917 – міністр-президент Цислейтанії. Намагався здійснити конституц. реформу, яка б розширила автономію народів Австро-Угорщини, але зберігала їх у складі імперії. Гостро конфліктував з міністром закорд. справ Австро-Угорщини О. фон Черніним, оскільки намагався йти на поступки чехам та хорватам.

Займав нейтральну позицію в польс.-укр. протистоянні за Галичину. Зустрічався з укр. послами австр. парламенту, враховував їхні пропозиції з низки питань. 17–18.04.1918 спільно з намісником Галичини К. Гуйном припинили практику "нової панщини", заборонивши примусове залучення укр. селян до безоплатного обробітку поміщицьких земель. Закуповував в УНР продовольство для нас. Галичини й Буковини, в т. ч. 2 млн пудів пшениці. Позитивно ставився до проекту поділу Галичини за нац. ознакою на польс. та укр. частини. 21.04.1918 зустрівся з делегацією УПР, очоленою А. Шептицьким, і пообіцяв утриматися від закулісних домовленостей з поляками про держ.-правове становище Сх. Галичини і Буковини.

Саме позиція З. щодо укр. питання стала причиною його конфлікту з

польс. послами в австр. парламенті й спричинила 25.07.1918 відставку уряду. Новий уряд Цислейтанії очолив М. Гусарек, який орієнтувався на польс. коло в рейхсраті. УПР після цих подій перейшла до критики нац. політики Австро-Угорщини, звинувачувала її у невиконанні постанов Брест. мирн. договору, потуранні незаконним вимогам поляків. Серед укр. політ. проводу відбулася переорієнтація сил на користь ідеї створення власної д-ви.

Після відставки З. працював у пром-ті й банківській сфері. Згодом займався викладацькою та наук. роботою. Навесні 1930 пережив інсульт.

П. у м. Відень, де й похований на цвинтарі Дорнбах.

Літ.: Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 71–74; *Broucek P.* Seidler von Feuchtenegg Ernst // Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950 (ÖBL). Bd. 12. Wien, 2005; *Kosnetter Ch.* Ministerpräsident Dr. Ernst Ritter v. Seidler. Wien, 1965.

Микола Вітенко,
Микола Кугутяк

ЗАКАРПА́ТТЯ – історико-геогр. регіон на пд. заході України, у Центр. Європі; обіймає пд. край Сх. Карпат і прилеглу до них частину низовини, розташованої в бас. р. Тиса.

На З. в смт Королеве виявлено найдавніші сліди присутності людини на тер. України. Особливо інтенсивно залюднення З. відбувалося в період неоліту (6–4 тис. до н. е.). Тут свого часу осіли фракійські племена та кельти, пізніше – бастарди. З 2 ст. н. е. край заселили слов'ян. племена білих хорватів. У 9–10 ст. З. належало до Болг. д-ви, з 2-ї пол. 10 ст. перебувало в складі Київської Русі, Галицько-Волин. д-ви.

На поч. 13 ст. З. опинилося під владою Угорщини. До поч. 20 ст. З. перебувало під владою Угорщини, Австрії та Австро-Угорщини. У 13–15 ст. сх. частину З. колонізували волохи (румуни), зх. – німці та словаки, водночас збільшився потік селян-переселенців з укр. земель. Поступово на З. поширювалася адм.-територ. с-ма Угорщини – жупи (комітати). З. і прилеглі землі було поділено між 7 жупами.

З. завжди мало тісні зв'язки з укр. землями. Розширенню зв'язків краю з ін. укр. землями й розвитку к-ри, православ'я сприяли прихід і поселення в Мукачів. домінії наприкінці 14 ст. подільського кн. Федора Коріятовича, який збудував у м. Мукачеве замок і монастир, поширив свою владу на Земплин та Мараморош.

Після поразки від турец. військ у битві біля м. Мохач 1526 Угорщина була розділена між Осман. імперією, Австрією та Трансільван. князівством. З. теж було поділене: Пряшівщина й Ужгород опинилися під владою Австрії, сх. частина – у складі Трансільван. князівства. 1699 пд.-сх. терени З. відійшли до Австрії.

У серед. – 2-й пол. 19 ст. З. охопило укр. нац.-культ. відродження: в цей час розгорнули активну літ. й громад.-культ. діяльність "будителі" – І. Ба-

Зимовий похід УГА на Закарпаття. Січень 1919 р.

Petermanns Geographische Mitteilungen.
Farbenerklärung:
Magyaren
Deutsche
Slovaken
Ruthenen
Rumänen
Kroaten - Serben
Slovenen
Bulgaren
Italiener
Schlesien
Mähren
N. Oesterreich
Steiermark
Krain
Arva
Trencsin
Liptau
Neutra
Bars
Sohl
Hont
Pressburg
Nógrád
Wieselburg
Komorn
Raab
Ödenburg
Eisenburg
Veszprim
Stuhlweissenburg
Budapest
Pest-Pilis-Solt
Zala
Tolna
Somogy
Kl. Kumanien
Szegedin
Baranya
Bacs-Bodrog
Warasdin
Kreutz
Agram
Belovar
Verovitica
Požega
Fiume
Ogulin
Petrinja
Vinkovce
Syrmien
Gospich
Bosnien
Dalmatien
ADRIAT. MEER
Platten See
Red. v. B. Hassenstein, aut. v. C. Schmidt.
GOTHA: JUS

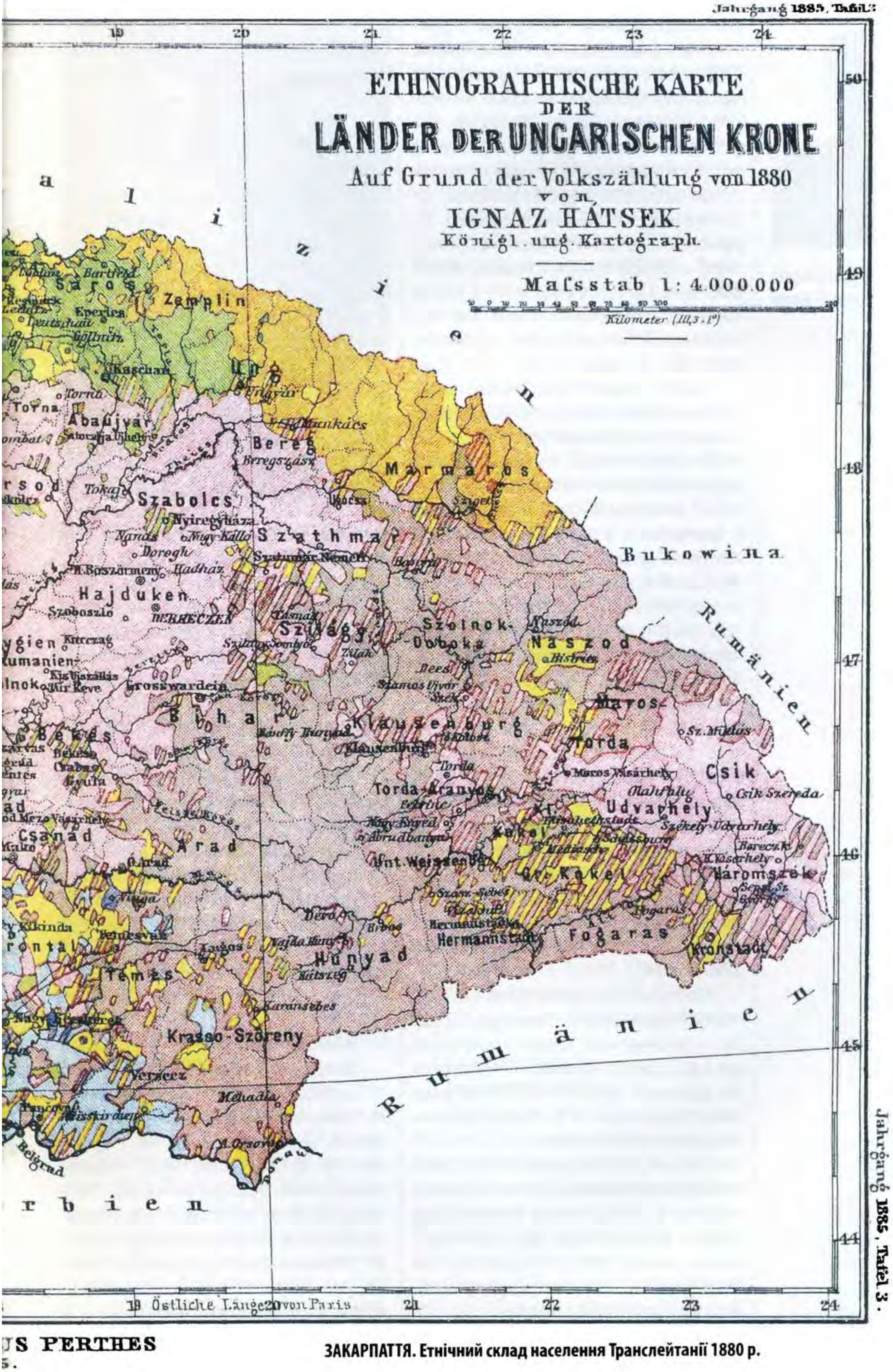

ЗАКАРПАТТЯ. Етнічний склад населення Транслейтанії 1880 р.

зилович, В. Довгович, М. Лучкай, О. Духнович, А. Добрянський, А. Кралицький, О. Павлович та ін., які очолили процес нац.-культ. відродження краю, чинили опір панівним колам Угорщини, що провадили політику мадяризації місц. нас. Цей процес через низку причин набув відчутного русофільського забарвлення, аж до утвердження т. зв. русинської мови, яка була, по суті, "язичієм" – сумішшю церк.-слов'ян., укр. та рос. мов. Це призвело до того, що до поч. 20 ст. частина корінного укр. нас. називала себе руснаками, русинами, руськими людьми.

Однак, завдяки нац.-культ. відродженню краю, серед нас. З. поширилися ідеї об'єднання українців у б-бі проти нац. та соц. гноблення. Угор. правлячі кола всіляко перешкоджали культ. й політ. зближенню закарпатців з галичанами, а після утворення 1867 Австро-Угорщини активізували курс на мадяризацію нас. З.

На поч. 20 ст. посилилися асимілятор. політика угор. уряду й москвофіл. пропаганда з боку діячів Рос. імперії, але в культ. житті З. формувалася народовська течія (Ю. Жаткович, А. Волошин, Г. Стрипський, В. Гаджега, Л. Чопей та ін.). Під впливом революц. подій та проголошення УНР і ЗУНР, народовський рух на З. набув політ. забарвлення. 8.11.1919 в с. Ясіня нар. віче проголосило утворення Укр. нар. ради. 18.12.1919 збори в м. Сігет обрали Гуцул. нар. раду. Аналогічні ради створювалися в ін. населених пунктах. Вони закликали до злуки З. із ЗУНР та УНР.

Провідники укр. нас. краю – С. Клочурак, М. Бращайко, І. Климпуш, Є. Пуза та ін., зважаючи на терор з боку угорців і соц.-екон. труднощі, звернулися по допомогу до ЗУНР. 2.01.1919 вони вели переговори з Є. Петрушевичем про злуку із ЗУНР та УНР.

7–21.01.1919 підрозділи УГА за підтримки місц. українців зайняли більшу частину З. 21.01.1919 на Всенар. з'їзді закарп. українців у м. Хуст було прийнято ухвалу про возз'єднання З. з Україною; їхні представники делеговані до м. Станиславів і м. Київ.

Однак уже незабаром УГА було витіснено із З. рум. військами, а долю краю д-ви-переможниці в ПСВ вирішували на Паризькій мирн. конф. За Сен-Жермен. мирн. договором 1919 З. під назвою "Підкарпатська Русь" було включено до складу ЧСР.

Умови життя закарп. українців міжвоєн. 20-річчя у складі ЧСР були значно кращими, ніж українців під польс., рум. та рад. режимами. Успішно розвивалося нац.-політ. і культ. життя українців З. Проте лише 1938 під впливом міжнар. подій і внутр.-політ. кризи чехословац. уряд надав З. автономію. 15.03.1939 місц. сойм проголосив незалежність Карпат. України й обрав її президентом А. Волошина. Проте за згодою Німеччини угор. війська почали окупацію щойно проголошеної укр. д-ви й протягом 3 днів захопили З. Після приходу рад. військ восени 1944 було покладено край угор. окупації. 26.11.1944 на з'їзді нар. к-тів у м. Мукачеве прийнято Маніфест про вихід З. зі складу ЧСР та возз'єднання краю з ін. укр. землями в складі УРСР. Пряшівщина залишалася за ЧСР. У 01.1946 утворено Закарп. обл. УРСР.

1991 Закарп. обл. стала частиною незалежної України.

Літ.: Болдижар М. Державно-правові аспекти входження Закарпаття до складу Чехословаччини. Ужгород, 2006; *Вегеш М. М., Токар М. Ю.* Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009; Закарпаття в етнополітичному вимірі. К., 2008; *Макара М. П.* Закарпатська Україна: шлях до возз'єднання, досвід розвитку. Ужгород, 1995.

Андрій Королько

ЗАКЛИ́НСЬКИЙ
Богдан Романович

(псевд. і крипт.: Богдан З-ий, Данило Романченко, Дуб, Богданко, С. Правдолюб, Б. З., Д-о та ін.; 09 (за ін. даними – 19).08.1886–12.04.1946) – педагог, підхорунжий УСС, фольклорист, етнограф, публіцист, письменник, літературознавець, громад. і культ. діяч. Брат М. Заклинського та Р. Заклинського. Н. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї педагога. Випускник г-зії

м. Станиславів. Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Працював учителем нар. шкіл у Галичині й на Закарпатті. Дійсний чл. НТШ (1913).

Від поч. ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Від 01.1915 працював у секції нар. шкільництва Заг. укр. культ. ради в м. Відень. Брошура З. "Що треба знати кождому українцеві" 1915–18 витримала 7 видань. 1916–17 разом з ін. стрільцями організовував укр. шкільництво на Волині; уклав та опублікував підручники для волин. шкіл, зокр. "Український буквар" (1916), "Читаночку для чемних діточок" (1917), "Читанку для волинських дітей" (1918). Співавтор "Антольоґії стрілецької творчости" (1918), оригінал якої здійснили рукописно на взірець старовин. книг, прикрасили великою кількістю заставок та ілюстрацій. 1918 – чл. Комісаріату УСС на Поділлі, що займався культосвіт. діяльністю.

Учасник Листопадового чину. Належав до редколегії газ. "Покутський вістник", який 10.11.1918–18.05.1919 видавала Окружна нац. рада в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). 1919–20 працював у вид-ві "Довбуш", де опублікував кілька читанок для початкових шкіл.

До 1927 – на Закарпатті, де вчителював у м-ку Великий Бичків і с. Ясіня (нині обидва смт Рахів. р-ну Закарп. обл.), заснував там осередки т-ва "Пласт"; 1927 депортований чехословац. владою. Повернувся до м. Львів; займався пед., наук., письменницькою діяльністю, працював у редакціях пед. видань, зокр. ж. "Дзвінок", газ. "Учительске слово". Організовував читальні "Просвіти", осередки т-ва "Рідна школа", пластові об'єднання.

Від 1944 працював у Львів. відділенні Ін-ту мистецтвознавства, фольклору й етнографії АН УРСР (нині Ін-т мистецтвознавства, фольклору й етнографії НАН України) під кер-вом Ф. Колесси. Автор понад 10 навч. і популярних книг, низки наук. статей, оповідань; записував нар. пісні, казки, приказки тощо. Друкувався в галиц. вид. "Дзвінок", "Діло", "Рідне слово", "Свобода" та ін. Підтримував дружні стосунки з Марійкою Підгірянкою, В. Стефаником, І. Франком; листувався з Х. Алчевською, Ф. Вовком, В. Гнатюком, М. Грушевським, О. Кульчицькою, О. Назаруком, А. Баб'юком (Мирославом Ірчаном) та ін. укр. діячами.

1944 заарештований, пробув під слідством 7 місяців.

П. у м. Львів. Іменем братів Заклинських названі вулиці в м. Львів та Івано-Франківськ.

Літ.: Герасимова Г. П. Заклинський Богдан Романович // ЕІУ. Т. 3. К., 2005. С. 206; *Качкан В. А.* Незнищенне древо Заклинських // Українське народознавство в іменах: у 2 ч. Ч. 1. К., 1994. С. 7–34; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 133–134.

Микола Лазарович

ЗАКЛИНСЬКИЙ
Мирон Романович

ЗАКЛИ́НСЬКИЙ
Мирон Романович

(01.01.1894–29.09.1974) – старшина УСС та УГА, письменник, мемуарист. Брат Б. Заклинського та Р. Заклинського. Н. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї педагога. Гімназійні студії закінчив 1914 у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті;

в складі сотні Д. Вітовського брав участь у Карпат. воєн. кампанії. Невдовзі потрапив до рос. полону, звідки втік. Втечу з полону та зустріч навесні 1915 з І. Франком в окупованому росіянами м. Львів описав у спогадах "Мої зустрічі з Франком" (1956). Від літа 1915 – у своєму підрозділі, згодом – у тех. сотні, від 04.1917 – у відділі мінометників. Певний час як перекладач перебував серед командування одного з турец. полків, дислокованого в с. Посухів (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Літописець бойового шляху УСС. Співпрацював із ж. "Шляхи". співавтор вид. УСС – "Стрілецький календар-альманах Артистичної горстки і Пресової кватири У.С.С. в полі на звич. рік 1917", літ.-мист. зб. "Тим, що впали" (1917), "Червона Калина" (1918). 1918 разом з Легіоном УСС побував на Наддніпрянщині, де, зокр., проводив просвітн. роботу серед місц. нас. Певний час працював у редакції заснованого за сприяння УСС час. "Січ" – 1-го укр. вид. в м. Олександрівськ (нині Запоріжжя).

Учасник Листопадового повстання 1918 і боїв у м. Львів. Від 01.1919 – командант міномет. вишколу в групі "Схід" та 1-й бригаді УСС, згодом – скоростріл. сотні при вишколі УСС, міномет. чети 2-ї Коломий. бригади. За р. Збруч перебув "чотирикутник смерті".

Рятуючись від переслідувань поляків, виїхав до ЧСР, де закінчив студії у Празьк. ун-ті (1927). Пізніше – у Львові.

1944 емігрував до Іспанії, звідти – до США. Проживав у м. Нью-Йорк. Належав до Видавничої комісії Братства УСС, заходами якої 1967 опубліковано істор. зб. УСС "За волю України".

Автор кн. – "Дмитро Вітовський: спроба життєпису і характеристики" (1936), "А ми тую стрілецькую славу збережемо" (1936), "Дмитро Вітовський" (1967), а також низки споминів і статей з історії УСС – "Чотири дні в пекельнім артилерійськім огні" (1916), "Зі записника У. С. С. Під Бишками, 18 липня 1917 (1916)", "Турки – стрілецькі сусіди" (1916), "У. С. С. під кінець 1917 р." (1927), "Спомини про Івана Балюка" (1929), "Моя остання стежа в Карпатах" (1931), "Наступ на Раковець" (1931), "Перший раз на Великій Україні" (1931), "З боїв У. С. С. на Лисоні" (1932), "Наступ У. С. С. на Олександрівськ" (1932), "Січові Стрільці на Херсонщині" (1933), "Розброєння львівської казарми 1 листопада 1918 р." (1953), "Українські Січові Стрільці і Дивізія "Галичина" (1954), "Бої у Львові в листопаді 1918 року" (1958) та ін.

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Саут-Баунд-Брук (США). Іменем братів Заклинських названо вулиці в м. Львів та Івано-Франківськ.

Літ.: Думін О. Історія Леґіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936. С. 192, 249–250, 258, 319; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 459, 590; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85, 87, 653–654.

Микола Лазарович

ЗАКЛИ́НСЬКИЙ Ростислав Романович

(псевд. і крипт.: Славко, Закл., Рост., Ром., З. Я., В'юн, Славмо З., Юн В., Р. З., Н. Н.; 20.10.1887–18.09.1974) – педагог, вістун УСС, історик, публіцист, редактор, фольклорист, музеєзнавець, письменник, громад.-політ. діяч. Брат Б. Заклинського та М. Заклинського. Н. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї педагога. Здобув освіту в г-зії м. Станиславів. 1907 – адміністратор літ.-наук. місячника "На просвіті". Навч. на юрид. ф-тах Празьк., Львів. ун-тів; випускник юрид. ф-ту Віден. ун-ту (1913). Учасник студент. руху, організатор середньошкільних драгоманів. т-в; 1909 – співробітник "Зірки" (вид., призначене для таємних гуртків молоді Станиславова). Активний у б-бі за укр. ун-т, за що двічі (1910 і 1912) перебував під арештом. 1911 брав участь у визволенні з в'язниці М. Січинського, котрий 1908 застрелив галиц. намісника А. Потоцького. Чл. УРП (1908–18), її Гол. управи та редколегії друкованого органу – газ. "Громадський Голос" (від 1910). 04.1913–03.1914 – співред.

ж. "Шляхи", що виходив як орган Укр. студент. союзу. Певний час брав участь у роботі управи т-ва "Українська молодіж" у Станиславові, працював у б-ці НТШ.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на фронті. Літописець бойового шляху УСС, хронікер Збірної станиці УСС у м. Відень, стрілец. ідеолог. 1915–18, як чл. Пресової кватири УСС та воєнкор газ. "Свобода" (США), висвітлював участь УСС у ПСВ. Співініціатор створеного 31.05.1917 у Відні таємного укр. військ.-революц. гуртка, який пропагував відмежування укр. земель від Австрії та об'єднання їх із Наддніпрянщиною. Учасник наради укр. парламентарних послів, членів Укр. бойової управи, представників УСС та укр. політ. партій у м. Відень (1917). Від 07.1917 – секретар Центр. управи УСС. 02–04.1918 – активний дописувач до тижневика "Будуччина" (орган К-ту нар. праці, близький до УСС; дотримувався державницького напряму). В публікаціях виступав поборником тісних зв'язків з УНР, гостро критикував політику зх.-укр. провідників, закликав співвітчизників стати господарями на рідній землі. Співавтор "Антольоґії стрілецької творчости" (1918), оригінал якої здійснили рукописно на взірець старовин. книг, прикрасили великою кількістю заставок та ілюстрацій. 1918 – чл. комісаріату УСС на Поділлі, що займався культосвіт. діяльністю. Здобув ступінь д-ра права в Кракiв. ун-ті (24.07.1918); влітку 1918 працював у адвокат. канцелярії Л. Бачинського в м. Станиславів. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. 1.01–11.04.1919 редагував щоденник "Нове життя" у Станиславові. Чл. редколегії органу Гол. управи УРП – газ. "Народ" (Станиславів, 20.02–25.05.1919). З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині. 02–04.1920 – в складі ЧУГА. 18.04.1920 на безпарт. конф. 44-ї д-зії ЧА в м. Бердичів обраний делегатом 4-го Всеукр. з'їзду рад, що мав відбутися 1.05.1920 в м. Харків. 1920 редагував орган крайового к-ту Сх. Галичини та Буковини КП(б)У – газ. "Галицький комуніст", 1921 вступив до КП(б)У.

1921–24 (за ін. даними – до 1926) викладав у закладах вищої освіти м. Кам'янець (нині м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) і м. Київ (1924–29; за ін. даними – від 1926), 1927–30 очолював Всеукр. істор. музей ім. Т. Шевченка (нині Нац. музей історії України) у м. Київ; 1930–33 – ред. Вид-ва л-ри й мист-ва (нині київ. вид-во "Дніпро"), ст. н. с. Ін-ту л-ри ім. Т. Шевченка і дир. відомчого музею Т. Шевченка в м. Харків. Належав до літ. об'єднання "Західна Україна". 31.08.1933 за безпідставними звинуваченнями звільнений з роботи, без суду і слідства висланий до Сибіру, згодом – Карелії (нині РФ), Середньої Азії. Працював на буд-ві Біломорканалу (нині РФ). Під час перебування в Узбекистані, через втрату документів про університет. освіту та невизнання в СРСР його ступеня д-ра права, мусив за 3 семестри скласти всі іспити за повний курс геогр. ф-ту Самарканд. вчител. ін-ту (1941).

Після реабілітації 1946 повернувся до України. 1948–56 учителював на Станіславщині; від 1957 мешкав у м. Львів, займався літературознавчою та історико-народознавчою діяльністю. Автор праць про творчість Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, Ю. Федьковича, Марка Черемшини, спогадів про В. Стефаника, Г. Хоткевича, фольклор-

них записів, рукописів досліджень. Упорядковував архів родини Заклинських, який зберігається у ЛНБ. Листувався з І. Нечуєм-Левицьким, В. Бобинським, Є. Куртяком, Р. Сушком та ін. Значна частина творчого доробку – статті й репортажі зі стрілец. життя: "За волю України!", "В першій битві", "В сніжних окопах", "З недавних боїв", "Велика побіда Українських Січових Стрільців. Бій на Маківці", "Над Стрипою", "Стрілецька могила", "Побідний похід", "Під огнем Москалів в селі Грабівци Скільськім", "Пошесть тифу", "З побід Українських Січових Стрільців", "Наймолодший стрілець", "Шляхом стрілецької слави" (1915–17) та ін.

П. і похований у м. Львів. Іменем братів Заклинських названо вулиці в м. Львів та Івано-Франківськ.

Літ.: Герасимова Г., Малюта О. Заклинський Ростислав Романович // Українські історики XX століття: Біобібліографічний довідник. К., 2006. Вип. 2. Ч. 3. С. 68–70; *Качкан В. А.* Незнищенне древо Заклинських // Українське народознавство в іменах: у 2 ч. Ч. 1. К., 1994. С. 7–34; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 225.

Микола Лазарович

ЗАКО́Н ПРО ГОСПО́ДАРСЬКІ СПІЛКИ́ 29.10.1920 – нормативно-правовий акт 2-ї Речі Посполитої, спрямований на уніфікацію діяльності сел. спілок. Встановлював держ. контроль за укр. кооперацією. Вступив у дію 1.01.1921. Передбачав створення Держ. кооп. ради, регулював питання кер-ва і контролю за діяльністю фінансових, госп. спілок. Визначав роботу спец. наглядової ради. Особливо акцентувалося на верифікації вже існуючих спілок, перезатвердженні їхніх статутних документів держ. органами; регламентувалися підстави, на яких спілки могли бути розпущені.

Екон. кризи й активізація кооперації спричинили доповнення 1923, 1931 та 1934. Створювалися важелі впливу для органів влади на сел. спілки й суттєво гальмувався розвиток укр. кооперації.

Літ.: Васюта І. К. Галицько-волинське село між світовими війнами. Львів, 2010; *Виздрик В.* Галицьке село: соціально-економічне життя та суспільно-політичні процеси (1919–1939). Львів, 2015; *Смолей В. В.* Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939 рр.). Тернопіль, 2003.

Микола Вітенко

ЗАКО́Н ПРО ПРИ́НЦИПИ ЗАГА́ЛЬНОГО ВОЄВО́ДСЬКОГО САМОУПРАВЛІ́ННЯ, ЗОКРЕМА́ ЛЬВІ́ВСЬКОГО, ТЕРНО́ПІЛЬСЬКОГО І СТАНИСЛАВІ́ВСЬКОГО ВОЄВО́ДСТВ, ВІД 26.09.1922 – законодавчий акт Установчого сейму про запровадження у Сх. Галичині воєводського самоуправління, ухвалений з метою створення юрид. підстав для передачі її Польщі Радою послів Антанти. Додатковими передумовами для окремого трактування Сх. Галичини в 2-й Речі Посполитій були високий рівень напруженості укр.-польс. відносин та автономія кор-ва Галіції і Лодомерії в Австро-Угорщині.

Усвідомлення потреби розв'язання міжнац. протиріч шляхом надання Сх. Галичині автономії чи самоуправління було притаманне керівникам зх. союзників, які впливали на польс. політикум. Прихильниками надання автономії Сх. Галичині в політ. с-мі Польщі виступали партії ліводемократ. табору (Польс. партія соціалістична (ППС), Польс. нар. партія "Визволення" (ПНП-"Визволення")) та окремі партії правоцентрист. табору (Партія нац. правиці (ПНП), Нац. роб. партія (НРП), Нац.-держ. унія та ін.). Осн. дискусії стосувалися меж і прерогатив автономії та часу запровадження. Проблема статусу Сх. Галичини актуалізувалася в польс. політиці 1922 внаслідок потреби остаточного вирішення питання на міжнар. рівні та висунення ППС проекту територ. автономії. Гол. рада ППС 14–15.05.1922 досягла домовленості зі сх.-галиц. окружн. орг-цією партії стосовно вимоги від уряду детального опрацювання територ. автономії Сх. Галичини. Прийнята на пропозицію

Є. Морачевського резолюція передбачала, що "основою проекту повинно бути утворення автономної території з власним сеймом і відповідальним перед ним краєвим урядом та з забезпеченням свободи розвитку народів, населяючих цю територію". На виконання цієї ухвали 29.05.1922 І. Дашинський зробив у сеймі внесок з викладом принципів автономного устрою Сх. Галичини. Рішуча протидія правих сил, до яких долучилися ПНП-"Пяст" і НРП, унеможливила прийняття резолюції, підтриманої тільки ППС, ПНП-"Визволення" і ПНП-Лівиця.

З метою перехоплення ініціативи та недопущення розробки інституціями Антанти проекту розв'язання питання Сх. Галичини справа повернулася на порядок денний польс. політики. Уряд Ю. Новака, на вимогу депутата Клубу конституц. роботи (парламент. представництва ПНП) А. Гальбана 26.07.1922 щодо опрацювання проекту закону про воєвод. самоуправління для в-в з мішаним нас., створив спец. Комісію експертів, до якої ввійшли представники поміркованих партій правоцентрист. табору. На розгляд комісії представили 3 проекти: 2 – авторства М. Бобжинського та 1 – С. Лося. За формою вони становили трактат між Антантою і Польщею, а гол. відмінність між проектами М. Бобжинського й С. Лося полягала в тому, що перші розв'язували справу Сх. Галичини з опорою на утворення 3 в-в, а останній передбачав упровадження єдиного "Руського" в-ва. Взявши за основу 2-й проект М. Бобжинського, комісія відійшла від форми міжнар. договору й замінила положення автономії воєвод. самоуправлінням. Воєвод. сеймики наділялися обмеженими повноваженнями, а їхні закони вимагали затвердження президента і відповідного міністра. Представництво нац. палат сеймиків узалежнювалося від співвідношення чисельності польс. і "руської" курій. Заборонялося проведення колонізації в Сх. Галичині.

Проект Комісії експертів викликав критику ліводемократ. табору. Вказувалося, що розбиття Сх. Галичини на 3 окремі адм. одиниці відштовхне укр. політиків від можливого діалогу. При розгляді законопроекту в конституц. комісії сейму 21.09.1922 М. Нєдзялковський (ППС) домагався ухвалення основоположної резолюції про застосування принципу єдиної територ. автономії при розв'язанні справи Сх. Галичини.

Представники правоцентрист. партій критикували наявні в проекті поступки укр. більшості. Кс. К. Котуля (Польс. катол.-нар. партія) заперечував можливість упровадження закону, який не задовольнятиме жодну зі сторін. Єпископ Ю. Теодорович (Християн.-нар. партія) критикував положення закону, які не дозволяли здійснення повного контролю за укр. шкільництвом, і пропонував обмежену культ. автономію. С. Мацєєвич (Міщанське об'єднання) протиставлявся автономіст. розв'язанню, заявивши що автономія спричинить відірвання окраїн. А.-Л. Чернєвський (Християн.-нац. партія праці) запропонував схему, згідно з якою спочатку передбачалося ухвалення заг. закону про самоуправління, а потім його конкретизація для окремих в-в.

С. Ґломбінський від імені ННС 23.09.1922 запропонував окремий проект, 1-ша ч. якого містила норми воєвод. самоуправління для цілої д-ви, а 2-га стосувалася конкретно 3 сх.-галиц. в-в. За основу 2-ї ч. було взято урядовий законопроект, однак проект ННС ішов далі в справі нівелювання прав укр. більшості Сх. Галичини. Осн. рисою проекту ННС було прагнення до зрівняння адм.-політ. статусу Сх. Галичини з ін. регіонами Польщі та зведення до мінімуму автономіст. прав укр. більшості.

До підкомісії з узгодження єдиного проекту закону ввійшли представники 5 найбільших фракцій сейму. Відмова ППС від участі в роботі підкомісії дала правоцентрист. табору додаткову перевагу, тому більшість спірних моментів було розв'язано на користь ендецького проекту. Проект ННС став основою для ухваленого Установчим сеймом 26.09.1922 закону про принципи заг. воєвод. самоуправління, зокр. Львів., Терноп. і Станиславів. в-в. Зако-

нопроект було підтримано 140 депутатами правоцентрист. фракцій проти 116 голосів ліводемократ. табору.

Закон складався з 3 розділів: 1-й (ст. 1–8) стосувався заг.-держ. воєвод. самоуправління, 2-й (ст. 9–26) – 3 сх.-галиц. в-в, 3-й (ст. 27–28) – прикінцевих положень. В-ва визнавалися суб'єктами самоуправління. Рішення в справах, що належали до компетенції самоуправління, ухвалювали сеймики, які обиралися голосуванням (ст. 1). Окремі заг.-держ. закони мали визначити компетенції сеймиків у культ., екон., комунікац. галузях, у сфері охорони здоров'я, соц. захисту, адміністрації самоуправління та фінансів (ст. 2). Ухвалені сеймиками закони отримували зобов'язуючу силу на тер. в-ва після санкції президента, контрсигнації голови уряду, відповідного міністра і публікації в урядовому органі в-ва (ст. 3). Виборчу ординацію для обрання сеймиків мав ухвалити сейм Польщі. Результати виборів оголошував Верховний суд (ст. 4). Президент Польщі скликав сеймики мінімум раз на рік, мав право їх відтермінування і розпуску. Для приготування і виконання ухвал сеймиків та здійснення адміністрації створювалися воєвод. виділи, склад яких мав визначити спец. закон (ст. 7). Воєвода представляв у сеймику уряд Польщі, мав право участі в роботі сеймику особисто чи через делегованого представника, внесення законодавчих ініціатив, призупинення дії ухвал сеймику, що не підлягали санкції президента, та ухвал воєвод. виділу, які, на його думку, суперечили законам.

2-й розділ закону стосувався безпосередньо самоуправління 3 сх.-галиц. в-в. До компетенції 3 сх.-галиц. воєвод. сеймиків належали справи реліг. визнань, громад. освіта (за винятком ун-тів і вищих шкіл), громад. доброчинності, охорона здоров'я (окрім санітарної поліції), місц. доріг, аграрні питання (за винятком земельн. реформи), пром-ті й торгівлі, регулювання річок, меліорації, орг-ція і адміністрація ґмін і повітів, воєвод. бюджету та ін., передані сеймом Польщі (ст. 9). Сеймики складалися з 2 палат, одну з яких становили посли укр. (руської) курії. Палати засідали окремо, у спільних справах вимагалося рішення обох палат, у справах однієї курії – тільки однієї відповідної палати (ст. 10). Регламент сеймиків ухвалювали самі сеймики (ст. 11). Відповідно до ст. 12, Львів. сеймик уміщував 100 депутатів (по 50 у кожній палаті), Станиславівський і Тернопільський – по 60 депутатів (по 30 у кожній палаті).

На потреби воєвод. самоуправління сейм зобов'язувався надавати щорічне фінансування пропорційно до кількості нас. кожного в-ва (ст. 13). Видатки окремої курії покривалися окремими палатами шляхом накладання на нас. своєї курії додаткових податків (ст. 14).

Воєвод. виділ складався з воєводи або його заступника, як голови, та по 8 чл. і 8 заст. 3 них половину обирала відповідна палата сеймику (по 4 чл. і 4 заст.), а половину призначав воєвода з-поміж громадян відповідних курій (ст. 18). Наради нац. секцій виділу відбувалися окремо під кер-вом воєводи чи його заст. При прийнятті рішень діяв той самий принцип, що і в палат сеймику (ст. 19). Передбачалося призначення урядовців за пропорційним принципом (ст. 20). Заборонялося проведення колонізації (ст. 21). Держ. органи й суди використовували польс. мову, органи самоуправління мали право вибору мови (ст. 22). Мова викладання в школах, утримуваних окремими палатами, передавалася на їх вибір (ст. 23).

Декларувалося, що сейм Польщі ухвалить заснування укр. ун-ту й надасть фінансування з бюджету д-ви. Ун-т буде підпорядкований безпосередньо Мін-ву реліг. визнань і громад. освіти (ст. 24). Воєводські й держ. закони та розпорядження мали бути опубліковані в офіц. органі 2 мовами (ст. 25). Передбачалася імплементація воєвод. самоуправління сх.-галиц. в-в і заснування укр. ун-ту протягом 2 р. з часу оголошення закону (ст. 26). В прикінцевих положеннях виконання закону покладалося на міністра внутр. справ (ст. 27); ухвалений документ набирав чинності з дня оголошення (ст. 28). Не задовольняючи ні польс., ні укр. сторо-

ну, ставши формальним мотивом для визнання 15.03.1923 Радою амбасадорів суверенних прав Польщі в Сх. Галичині, закон про воєвод. самоуправління ніколи не було втілено в життя.

Польс. дослідники по-різному оцінювали цей закон. А. Геліаш з позицій апологетики нац. політики 2-ї Речі Посполитої стверджував, що закон надавав укр. меншині значні повноваження в самоуправлінні. С. Стемпень вважав, що закон створював певну можливість нормалізації польс.-укр. стосунків. Т. Піоткевич оцінював його як тактичний маневр, розрахований на остаточне визнання Антантою суверенних прав Польщі в Сх. Галичині.

Літ.: Ґеник М. А. Проблема автономії західно-українських земель в 1921–1922 рр. // Проблеми слов'янознавства. Львів, 1996. Вип. 49. С. 87–90; *Стемпень С.* Поляки і українці в ІІ Речі Посполитій: спроба діалогу // Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Матеріали міжнар. наук. конф. Кам'янець-Подільський, 29–31 травня 1992 р. К., 1993. С. 212; *Heliasz A.* Polityczne aspekty samorządu terytorialnego w Drugiej Rzeczypospolitej // Kwartalnik Historyczny (Warszawa). 1976. № 2. S. 391–400; *Partyka A.* Polskie koncepcje autonomii Galicji Wschodniej w latach 1919–1922 // Studia Historyczne (Kraków). 1976. № 4. S. 563–575; *Piotrkiewicz T.* Myśl polityczna Związku Naprawy Rzeczypospolitej wobec kwestii ukraińskiej (1926–1930) // Przegląd Historyczny. 1979. № 2. S. 285–298; Ustawa z dnia 26 września 1922 r. o zasadach powszechnego samorządu wojewódzkiego, a w szczególności województwa lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1922 r. Nr 90. Poz. 829. S. 1553–1555.

Микола Ґеник

ЗАКÓН ПРО СОЙМ ухвалений 15.04.1919 УНРадою ЗУНР. У § 1 зазначалося: "Сойм Західної Области Української Народної Републики складається з членів, вибраних на основі загального, без ріжниці пола, рівного, безпосереднього, тайного, пропорціонального виборчого права".

ЗБІРНИК
законів, розпорядків та обіжників
проголошених
Державним Секретарятом
Зах. Укр. Нар. Републики.

Право голосу надавалося громадянам ЗОУНР з 21 р. життя, а бути обраним – з 25 р. Позбавлялися виборчого права: 1) особи душевнохворі; 2) особи, засуджені за скоєння кримінальних злочинів, зокр. за вбивство, розбій, зґвалтування, крадіжку, обман, звідництво та низку ін. (у законі називалися різні нормативні акти, засудження за якими вело до позбавлення виборчого права); 3) особи, які вже раніше були суджені за злочини та проступки проти виборчої свободи по виборах законодавчих органів ЗОУНР; 4) особи, які більше 2 разів протягом останніх 2 р. були засуджені за пияцтво.

Для виборів до Сойму утворювалися однакові виборчі округи, що ділилися на виборчі дільниці, які співпадали з громадами. Великі громади (понад 2 тис. нас.) ділилися за потреби на декілька виборчих дільниць.

Проведення виборів доручалося виборчим комісіям, склад, порядок утворення і діяльність яких детально регулював закон. Цікавим є таке положення: партії, які хотіли брати участь у виборах, подавали в окружні виборчі комісії "кандидатські списки", "власноручно підписані" не менш, ніж 100 виборцями (§ 16).

При реєстрації кандидатів у посли Сойму окружні виборчі комісії перевіряли, чи ці кандидати "мають право ви-

борності", тобто право бути обраним (вік, відсутність судимості за вказані вище злочини і т. п.). Рішення окружних комісій можна було оскаржити до Гол. виборчої комісії, рішення якої було остаточним (§ 18).

Закон чітко регламентував порядок висунення та реєстрації кандидатів у посли, складання виборчих списків, проведення самих виборів, порядок підрахунку голосів, оформлення відповідної документації. Важливим положенням закону було те, що при дільничих і окружних виборчих комісіях встановлювався інститут т. зв. мужів довіри – представників громадськості, партій тощо. Вони могли бути присутніми на виборчих дільницях під час виборів, при підрахунку голосів, підписували разом з членами виборчих комісій усі документи. Це положення слід вважати ще одним доказом демократизму політ. с-ми ЗУНР.

Новий Сойм, вибраний на підставі цих законів, мав складатися з 226 послів. За переписом нас. 1910, який брали за основу, у Сх. Галичині налічувалося 3 986 153 українців, 809 917 поляків, 688 105 євреїв, 160 000 німців. Отже, згідно з пропорційною с-мою виборів, належало обрати 160 українців, 33 поляки, 27 євреїв і 6 німців. З цією метою тер. д-ви було поділено на 12 укр. виборчих округів, 5 польс. і єврейс., 1 нім.

Вибраний таким чином Сойм мав бути скликаний через 2 тижні після виборів – у 06.1919. Проте несприятливий розвиток подій унеможливив не тільки його скликання, а й проведення самих виборів.

Літ.: Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республики. 1919. Вип. 1–10; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Державним Секретарятом Зах. Укр. Нар. Република. Станиславів, 1918; *Кобилецький М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й.* З історії української державності. Львів, 1992; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Стахів М.* Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Т. 3. Скрентон, 1958; *Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А.* Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923. Коломия, 1993; *Тищик Б., Вівчаренко О., Лешкович Н.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Львів; Івано-Франківськ, 2000; *Тищик Б. Й.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; *Чубатий М.* Державний лад на Західній области Української Народної Республики. Львів, 1921; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських Землях у 1918–1923 роках. Филаделфія, 1956.

Борис Тищик

ЗАКО́НИ ПРО ВІЙСЬКО́ВЕ ОСА́ДНИЦТВО 17.12.1920 – 2 нормативно-правові акти 2-ї Речі Посполитої (17-й та 18-й закони), спрямовані на реалізацію інкорпораційної та аграристської концепцій. 17-й називався "Про прийняття у державну власність землі у деяких повітах Речіпосполитої Польської", 18-й – "Про надання землі солдатам польської армії".

Були важливим елементом аграрної реформи та складовою політики Польщі на ЗУЗ. Їм передували: 1) постанова польс. сейму від 10.07.1919 про створення нових сел. г-в шляхом колонізації та парцеляції великих землеволодінь; 2) виконавчі правила до "Основ земельної реформи 10 липня 1919 р." від 15.07.1920. Ці законодавчі акти передбачали реалізацію держ. програми зі щорічною парцеляцією 200 тис. га держ. земель, занедбаних маєтків, військ. спекулянтів, колиш. монарших угідь Романових та Габсбургів. Цими документами встановлено максимальні розміри землеволодіння – 60 га в приміських та пром. зонах, 180 га – в етніч. польс. в-вах, 400 га – в укр. та білорус. в-вах. Угіддя, розміри яких перевищували норму, підлягали парцеляції. Осн. акцент обох законів про військ. осадництво –

на передачі землі обсягом до 45 га осадникам з польс. військових, за пільговою ціною, з можливістю кредитування на 30 р., зі звільненням від оплати відсотків упродовж перших 5 р. землеволодіння. Для реалізації законів (надання кредитів осадникам) передбачалися кошти в держбюджеті – 2 млрд марок. Позики могли бути у вигляді сільгоспінвентарю, посівного матеріалу. Осадники мали право на отримання будматеріалів, інвентарю і коней з військ. майна, пільгові кредити в Держ. с.-г. банку.

Оскільки міжнар.-правов. статус Сх. Галичини на момент ухвалення законів ще не був визначений, у їхніх текстах названо лише повіти, що раніше входили до складу Рос. імперії. Однак на практиці вони поширювали свою дію і на Сх. Галичину. Так, лише у Львів. в-ві до 14.03.1923 було створено 4661 осадницьке г-во у 285 осадах. Ще більше осадників появилося в Терноп. в-ві, де формувалися їхні компактні поселення уздовж усього польс.-рад. кордону.

Реалізація законів суперечила не лише міжнар. зобов'язанням, але й Конституції Польщі, яка закріплювала рівні права громадян на землю, оскільки, щоб стати осадником, було потрібно пройти через розгляд спец. комісією, а це вдалося менше 10 % бажаючих. Наслідками ухвалення законів стали посилення корупції, масові земельні спекуляції та суттєве погіршення польс.-укр. взаємин. Самі ж осадники не змогли сповна використати отримані переваги. Бл. 25 % з них невдовзі збанкрутували й були змушені продати свої осади. Інші ж стали об'єктом першої хвилі рад. репресій 1939–41.

Літ.: Васюта І. К. Галицько-волинське село між світовими війнами. Львів, 2010; *Виздрик В.* Галицьке село: соціально-економічне життя та суспільно-політичні процеси (1919–1939). Львів, 2015; *Смолей В. В.* Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939 рр.). Тернопіль, 2003.

Микола Вітенко

ЗАКОНОДА́ВСТВО ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Вищим законодавчим органом ЗУНР була УНРада (ств. 18.10.1918 як Конституанта укр. народу в Австро-Угор. імперії). До УНРади ввійшли всі укр. депутати обох палат австр. парламенту, крайових сеймів Галичини і Буковини, по 3 представники зх.-укр. політ. партій, представники студентства Галичини та війська. 18.10–21.11.1918 УНРада перебувала в м. Львів, з 21.11 до кін. 12.1918 – у м. Тернопіль, 01–05.1919 – у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 22–26.11.1918 склад УНРади розширено шляхом довиборів представників від повітів і великих міст ЗУНР. З поч. 1919 УНРада налічувала майже 150 депутатів; фактично в сесіях брали участь бл. 130 делегатів. 2–4.01.1919 обрано Президента УНРади (Є. Петрушевич), чл. Виділу (Л. Бачинський, С. Вітик, А. Горбачевський, Г. Дувіряк, М. Новаковський, Т. Окуневський, О. Попович, А. Шміґельський, С. Юрик), Президію (президент Є. Петрушевич, заст. – Л. Бачинський, С. Вітик, О. Попович, А. Шміґельський) і Секретаріат (секретарі – С. Витвицький, О. Устиянович, заст. секретаря – С. Сілецький).

УНРада приймала закони, постанови й ухвали, обов'язкові для виконання на всій тер. ЗУНР. Оприлюднення законодавчих актів відбувалося через урядові газ. "Діло", "Република", "Український Голос", у час. "Нове життя". Закони публікувалися укр., нім., польс. та єврейс. мовами. 4.01.1919 законом УНРади визначено спосіб оприлюднення та введення в дію законів і розпорядків шляхом видання "Вістника державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республіки" (протягом 01–04.1919 вийшло 11 випусків). Закони ухвалювали під час сесій УНРади; прийняті закони підписував Президент УНРади Є. Петрушевич та чл. Виділу УНРади А. Горбачевський. У період між сесіями в комісіях УНРади та законодавчому відділі ДСС тривала підготовка законопроектів.

Протягом Львів. сесії функції Президії УНРади виконувала президія УПР (голова – Є. Петрушевич). 13.10.1918 УНРада затвердила Тимчасовий ос-

новний закон про держ. самостійність укр. земель. Визначено назву д-ви – ЗУНР; кордони – тер. укр. суцільної етногр. області колиш. австро-угор. володінь Галичини, Буковини і Закарпаття; держ. самостійність ЗУНР; представницькі органи – УНРаду та РДС, що мали діяти до скликання всенародно обраних Установчих Зборів ЗУНР; держ. атрибути – герб і прапор. 16.11.1918 прийнято Закон про тимчасову адміністрацію, що регулював осн. засади здійснення держ. та адм. влади в ЗУНР. Закріплено принцип правової чинності законодавчих актів Австро-Угорщини, що не суперечили розвитку укр. державності. Адм. і виконавча влада закріплювалася за РДС; керівним повітовим органом визначено ін-т повітов. комісара. 21.11.1918 ухвалено закон "Про тимчасову організацію судів і власти судейської"; всі австро-угор. суди на укр. землях реорганізовано в суди ЗУНР, компетенції колиш. австр. Мін-ва судівництва передано ДСС ЗУНР.

У період перебування УНРади в м. Станиславів проведено 3 сесії: 2–4.01, 4–15.02 і 25.03–15.04.1919. 2–4.01.1919 ухвалено закони про Виділ УНРади, про доповнення до Статуту УНРади, про недоторканність членів УНРади; ці документи регламентували її компетенції, орг. стр-ру і діяльність. Затверджено Ухвалу про злуку ЗУНР з УНР.

Під час 2-ї сесії УНРади затверджено закони щодо розбудови суд. с-ми ЗОУНР: "Про скорочення підготовляючої суддівської служби", "Про розмежування компетенції повітових та окружних судів в цивільних справах", "Про трибунали першої інстанції у карних справах" (усі 11.02.1919). Закон від 15.02.1919 "Про тимчасове виконуване судівництво в цивільних і карних справах в другій і третій інстанції в часі надзвичайних відносин, спричинених війною" 2-ю суд. інстанцією проголошував Вищий суд у м. Львів, 3-ю – Найвищий держ. суд. 15.02.1919 УНРада спец. законом підпорядкувала жандармерію у справах публічної безпеки держ. повітовим комісарам; у військ., екон., адм. справах – своїм комендантам. 13–14.02.1919 ухвалено закони "Про удержавлення українських шкіл" та "Про удержавлення українських приватних ґімназій і жіночих учительських семінарій"; навч. заклади ставали держ., вчителі – держ. службовцями, мовою навч. проголошено укр. 15.02.1919 прийнято закон "Про державну мову"; держ. мовою затверджено українську, нацменшинам гарантувалося право вільного користування рідними мовами, у т. ч. в офіц. зносинах із владою.

У ході 3-ї сесії спец. законами запроваджено в грошовий обіг на тер. ЗОУНР гривні та карбованці УНР (4.04.1919), організовано держ. вид-во шкільних підручників (7.04.1919), жителям ЗОУНР надано громадянство УНР (8.04.1919), введено 8-годинний робочий день (12.04.1919). Відповідно до закону про земельну реформу (14.04.1919), задекларовано ліквідацію великого поміщицького, держ., церк. землеволодіння; ці землі мали становити земельний фонд ЗОУНР, після закінчення війни їх зобов'язано розділити між безземельними та малоземельними селянами. 15.04.1919 УНРада прийняла закони про скликання Сойму ЗОУНР та про вибори до нього; визначено загальне, без різниці статі, рівне, безпосереднє, таємне і пропорційне виборче право для всіх громадян д-ви віком від 20 р. Сойм мав складатися з 226 послів: 160 українців (70,8 %), 33 поляків (14,6 %), 27 євреїв (11,9 %) і 6 німців (2,7 %). 9.06.1919 Президія Виділу УНРади як вищий законодавчий орган ЗОУНР разом з РДС самоліквідувалися і передали свої конституц. повноваження Диктаторові Є. Петрушевичу.

Зважаючи на невизначеність держ.-правового статусу Сх. Галичини після польс. окупації, еміграц. уряд ЗУНР прагнув переконати лідерів провідних зх. д-в у правочинності своїх домагань. Наприкінці 1920 на замовлення уряду ЗУНР в екзилі С. Дністрянський підготував проект Конституції ЗУНР, що передбачав об'єднання д-ви з Наддніпрянщиною на основі права народів на самовизначення. ЗУНР мала бути

самостійною і правовою унітарною напівпрезидент. республікою; громадянам гарантувалися демократ. права і свободи. У 04.1921 уповноважений для закорд. справ уряду ЗУНР К. Левицький розробив і подав на розгляд Ради послів країн Антанти конституц. проект "Основи державного устрою Галицької Републики": тер. д-ви мала включати Сх. Галичину з Лемківщиною; встановлювалася президентсько-парламент. форма правління; передбачалося розширення прав представникам польс. і єврейс. національностей, надання їм владних повноважень та культ. можливостей.

3. ЗУНР було спрямоване на розбудову укр. державності, формування органів держ. влади, реформування більшості сфер укр. сусп-ва; мало прогресивний х-р. Його ключові положення – соборність укр. земель, держ. статус укр. мови, приватна власність на землю, забезпечення громадянських прав і прав нацменшин.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 172–214; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 166–204; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004. С. 145–265; *Тищик Б., Вівчаренко О., Лешкович Н.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Львів; Івано-Франківськ, 2000. С. 80–121.

Олег Вівчаренко, Богдан Паска, Борис Тищик

ЗАКОНОДА́ВЧЕ РЕГУЛЮВА́ННЯ ОХОРО́НИ ЗДОРО́В'Я ЗА́ХІДНО-УКРА-ЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Умови, в яких відбувався процес державотворення ЗУНР, не дозволяли швидко створити власне оригінальне законодавство в галузі охорони здоров'я. Тому на тер., підконтрольній ЗУНР, діяли закони й розпорядження колиш. австр. мін-в і Намісництва Галичини і Лодомерії, які опиралися на видозмінені відповідно до вимог часу санітарні приписи для Галичини – "Edita et mandata Galiciae" від 20.03.1773. Воєн. стан теж вплинув на нормативне регулювання мед. і санітарних відносин. Згідно з розпорядженням секретаря внутр. справ від 15.04.1919 "Про виконання санітарних законів і розпорядків", повітові комісаріати звільнялися від виконання деяких пунктів, пов'язаних із ревізіями крамниць і відбором проб.

Розроблялися і власні законопроекти. В першу чергу проектували закони, які стосувалися соц. захворювань. У 02.1919 було вироблено законопроект "Про поборювання полових і иньших пошестних недуг", який запозичував передовий європ. досвід у справі б-би з венерич. хворобами. Пропонувалося, за прикладом Норвегії, Данії і Фінляндії, запровадити примусове лікування та кримінальну відповідальність у разі навмисного інфікування когось статевими захворюваннями. Контроль за виконанням цих норм і нагляд за проституцією мав здійснювати спец. Уряд здоровля. Проект так і не було втілено в життя через окупацію Сх. Галичини Польщею.

Літ.: Давибіда Л. Боротьба з інфекційними захворюваннями в Західно-Українській Народній Республіці // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 182–187.

Лев Давибіда

ЗАЛЕ́СЬКИЙ Микола

(10.12.1898–04.08.1970) – лікар, старшина УГА, громад. діяч. Н. у с. Слобідка (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). 1909–11 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, потім в АГ м. Львів, де 1917 закінчив студії.

1917 мобілізований до австро-угор. армії, воював на Італ. фронті. 1918, під час відпустки, вступив на мед. ф-т Львів. ун-ту. Брав участь у встановленні укр. влади в м. Бережани (нині Терноп. обл.) на поч. 11.1918. Згодом воював на фронті, хорунжий сотні 1-го куреня 3-ї Бережан. бригади. Після переходу УГА

ЗАЛЕСЬКИЙ
Осип Степанович

в 07.1919 на Наддніпрянщину служив в охороні Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Потрапив у польс. полон, зумів утекти з нього й прибув до ЧСР.

1926 у Празьк. ун-ті закінчив мед. студії докторатом. Повернувся до Галичини, 1928 нострифікував диплом і працював у лічниці м. Львів. Згодом лікар, заст. дир., дир. лікарні в м. Луцьк; під час ДСВ очолював у місті шпиталь та Укр. допомоговий к-т, опікувався полоненими. Заарештований гестапо (1943), невдовзі звільнений.

1944 виїхав до Австрії, працював у туберкульозному санаторії в м. Інсбрук, директором табірного шпиталю в м. Куфштайн. 1948 емігрував до Канади, проживав у м. Едмонтон. Провадив лікар. практику, викладав на мед. ф-ті Альберт. ун-ту. Співзасн. і голова відділу УЛТПА, голова т-ва "Пласт", Централі українців-католиків місц. єпархії (1956–60); діяльний в ін. укр. об'єднаннях. Обраний чл. НТШ.

П. у м. Едмонтон.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 241; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 154.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ЗАЛЕ́СЬКИЙ
Осип Степанович

(16.04.1892–13.03.1984) – педагог, композитор, музикознавець, старшина УСС та УГА, громад.-культ. діяч. Брат Т. Залеського, чоловік Г. Лагодинської-Залеської. Н. у с. Тростянець Малий (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) в учител. сім'ї. Здобув освіту в Золочів. г-зії (1911). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту (каф-ра музикології, 1913–14; викл. А. Хибінський), у Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка, у консерваторії Галиц. муз. т-ва. Випускник Віден. ун-ту (1916; клас Г. Адлера, Р. Валлашека). У м. Відень заснував та очолював муз. вид-во "Ліра" (1914–16).

1917–18 служив хорунжим у полку УСС, 1918–19 – четарем в УГА. У кін. 05.1919 в складі Гірської бригади прибув до ЧСР, інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія). У 11.1919 під чужим прізвищем повернувся до Сх. Галичини.

Від 09.1920 викладав в укр. г-зії м. Чортків (нині Терноп. обл.). 1921–38 – проф. музики, 1921–33 – дир. філії Вищого муз. ін-ту ім. М. Лисенка м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1938–39 проживав у м. Бучач (нині Терноп. обл.), 1941–44 – у м. Ярослав (нині Підкарпат. в-ва, Польща), де навчав музики, був диригентом хору "Боян".

Наприкінці 1944 виїхав до Німеччини. Від 1951 – у США: дир. і проф. відділу Укр. муз. ін-ту в м. Буффало (1952–72). Автор муз. творів: дитячої опери "Цвіркунчик"; 6 мініатюр для фортепіано, фортепіанного тріо "Елегія"; "Осінньої пісні" для скрипки з фортепіано; для мішаного та чол. хорів – "Стою на березі", "Погасло сонце", "Карпати"; музики до п'єси "Кобзарева гостина" Р. Завадовича; солоспівів, пісень.

Обраний дійсним чл. НТШ в Америці. Займався виданням муз. творів і л-ри. Упорядник і співавтор кн. "Мала українська музична енциклопедія" (Мюнхен, 1971). Автор спомину "Українська бригада в Німецькім Ябліннім" (Свобода. 1970. Ч. 121–124), статей "Тростянець – моє рідне село" (Золочівщина: її минуле і сучасне. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982) і "З мого життя" (Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985).

П. у м. Буффало (шт. Нью-Йорк, США).

Тв.: Залеський О. З музичного світу // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985; *Його ж.* Загальні основи музичного знання. Нью-Йорк, 1958; *Його ж.* Колядничок. До співу на діточі голоси з фортепіано. Коломия, 1922; *Його ж.* Короткий нарис історії української музики. Філадельфія, 1951; *Його ж.* Погляд на історію української музики. Львів, 1916; *Його ж.* Соломея Крушельницька. Піаністка Софія Ілевич // Бучач і Бучаччина: істор.-мемуар. зб. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сідней; Торонто, 1972;

Його ж. Три пісні до слів Івана Франка для одного голосу з фортепіано. Буффало, 1966; *Його ж.* Українські музичні видавництва в Галичині // Музика. 1927. № 1.

Літ.: Гуцал П. З. Залеський Осип Степанович // ЕСУ. Т. 10. К., 2010. С. 178; *Костюк О. О.* Залеський, музиколог, композитор, педагог // Вісті. 1967. Ч. 3–4; *Лоза М.* Професор Осип Залеський // Свобода. 1982. 22 квіт. Ч. 74; *Рудницький А.* Українська музика. Історично-критичний огляд. Мюнхен, 1963. С. 141, 357, 359, 366, 386.

Петро Гуцал

ЗАЛÉСЬКИЙ
Тадей Степанович

(крипт.: Т. 3-ий; 30.08.1883–10.01.1976) – педагог, громад.-політ. діяч. Брат О. Залеського. Н. у с. Тростянець Малий (нині Тростянець Золочів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї управителя нар. шк. Випускник Золочів. г-зії (1903) та філос. ф-ту Львів. ун-ту (1907), де студіював слов'янські та класичні мови. Як чл. таємного гуртка "Молода Україна" та просвітн. гуртка виїжджав з лекціями в села, провадив курси для неграмотних. За участь в університет. демонстрації 1907 (за ін. даними – 1905) на підтримку укр. ун-ту в м. Львів був заарештований. Чл. НТШ (1905). Належав до "Академічної громади" (1905–07), чл. її управи, бібліотекар. Викладав укр. мову й л-ру в м. Заліщики (нині Терноп. обл.): від кін. 10.1909 – в держ. учител. чол. семінарії, від 1911 – в приватній жін. семінарії. Крім викладання, опікувався гуртожитком учнів-українців. У недільні дні влаштовував у Нар. домі літ. заходи, театр. вистави, пропагував серед молоді твори класиків укр. л-ри – І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки та ін. Співзасн. у Заліщиках та Заліщицькому пов. філій т-в "Рідна школа", "Сільський господар", т-ва "Відродження", яке боролося проти пияцтва. Діяльний в УПТ, управі т-ва "Просвіта". Від 09.1913 вчителював у 1-й держ. г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ працював на семінарійних учител. курсах для укр. молоді в м. Відень (Австрія). Серед. 1915–11.1918 – викл. 2-ї держ. г-зії м. Самбір, громад. активіст. Учасник Листопадової нац.-демократ. революції 1918 в Самборі, належав до орг. к-ту, під кер-вом якого 5.11.1918 в місті встановлено укр. владу. 1919 – посол до УНРади ЗУНР від Самбір. пов. У складі делегації ЗУНР брав участь у проголошенні Акта злуки й роботі Трудового конгресу України. У 02–16.05.1919 працював в укр. держ. г-зії в Самборі. Навесні 1919 зголосився до УГА, але через вади здоров'я його не прийняла військ. комісія. У серед. 06.1919 заарештований польс. владою; до серед. 01.1920 перебував у таборах для військовополонених: Бугшопи в м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь), с. Стшалково поблизу м. Вжесьня (Польща) та Домб'є, що в околицях м. Краків (Польща).

Після реабілітації в 10.1920 – у м. Стрий (нині Львів. обл.), де навчав укр. мови на утраквістичному відділі 1-ї держ. г-зії та 1921/22, 1924/25 н. р. – дир. і викл. укр. приватної жін. семінарії т-ва "Рідна школа". 1924 одружився з учителькою М. Шанковською із с. Нижбірок (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), з якою народили сина (1953 загинув у лавах УПА) і дочку. 1939 на короткий час переведений до 2-ї г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Після встановлення на ЗУЗ рад. влади повернувся до м. Стрий, де 1939–41 – вчитель польс. СШ. Під час нім. окупації 1941–44 – шкільний інспектор, згодом викладав в укр. г-зії.

Наприкінці 07.1944 разом з дружиною й дочкою виїхав через Словаччину на Захід, перебував у ДП в Австрії та Німеччині, де працював учителем таборової г-зії. 1948 емігрував до Канади, спершу мешкав у м. Вінніпег (1948–50), згодом – у м. Торонто, де заробляв фізичною працею, приватними лекціями, викладанням на курсах українознавства і в укр. школах. Продовжував громад., просвітн. та наук. діяльність, активіст Об'єднання укр. педагогів Канади, Учительського пед. т-ва, НТШ, ін. нац. орг-цій. 1971 переїхав з дружиною до дочки в США.

Автор численних наук. праць, серед них: "Спогад про Івана Франка"

ЗАЛЕСЬКИЙ
Тадей Степанович

ЗАЛІПСЬКИЙ
Сильвестр Омелянович

(1923), "До характеристики української провідної верстви з другої половини 18-го сторіччя" (1963–64), "Шевченко і Мазепа" (1964), "Шевченко і Галичина" (1964), "Маркіян Шашкевич – особник" (1965) та ін.

П. у м. Трентон. Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Благословенна талантами Заліщицька земля: бібліограф. покажчик / уклад.: М. Рудик, С. Пукіш; ред. М. Мединська-Ковальчук. Заліщики, 2010. С. 9–12; *Верига В.* Там, де Дністер круто в'ється. Торонто, 1974. С. 43, 46–50, 64–65, 77, 252; *Гуцал П.* Залеський Тадей Степанович // ЕСУ. Т. 10. К., 2010. С. 178–179; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 152, 158, 357–364; Золочівщина. Її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 418–421, 578; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 177–178; *Тракало О.* Славний педагог Тадей Залеський // Свобода. 2013. 6 верес. Ч. 72.

Микола Лазарович,
Наталія Лазарович

ЗАЛІЗНИ́ЧНА (ЗАЛІЗНОДОРО́ЖНА) ВІЙСЬКО́ВА УПРА́ВА (ЗВУ) УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ – орган управління, який діяв під орудою ДСВС ЗУНР; ств. в 02.1919 на базі залізн. відділу ДСВС. Розташовувалася у будинку Дирекції залізниць у м. Станиславів. Прагнула запровадити контроль над роботою залізн. транспорту д-ви, організовувала його охорону; роззброювала австро-угор. війська, які поверталися з Наддніпрянщини; координувала військ. перевезення. Кер. (водночас залізн. референт ДСВС) – сот. Ю. Буцманюк; у 07.1919 його замінив М. Яворський. У 03.1919 при ЗВУ УГА ств. Залізн. жандармерія.

ЗВУ УГА координувала діяльність 5 Команд контролю шляхів і транспорту (КОШТ), які діяли при корпусах (Тернопіль, Ходорів, Станиславів, Чортків, Стрий). КОШТ-1 контролював залізн. шляхи Тернопіль–Великі Бірки–Підволочиська, Великі Бірки–Гримайлів, Тернопіль–Збараж, Тернопіль–Березовиця–Теребовля, Тернопіль–Березовиця–Криве, Тернопіль–Красне–Броди–Львів; КОШТ-2 – Ходорів–Потутори, Потутори–Підгайці, Потутори–Бережани–Львів, Ходорів–Галич–Станиславів; КОШТ-3 – Станиславів–Хриплин–Нижнів, Станиславів–Коломия–Снятин, Коломия–Городенка, Станиславів–Воронєнка, Станиславів–Калуш–Долина–Мартинів; КОШТ-4 – Чортків–Бучач–Комарівка, Вигнанка–Копичинці–Деренівка, Чортків–Гусятин, Чортків–Іванє Пусте, Чортків–Заліщики; КОШТ-5 – Стрий–Миколаїв–Дроговиж, Стрий–Дрогобич, Стрий–Борислав–Трускавець, Самбір–Хирів, Самбір–Сянки, Самбір–Комарно, Самбір–Лавочне.

Управа співпрацювала з військ. командами залізн. двірців. У 09–12.1919 ЗВУ УГА перебувала в м. Кам'янець-Подільський, Жмеринка, Слобідка біля м. Крижопіль, 01–04.1920 – у м. Балта.

Літ.: Буцманюк Ю. Залізнодорожна Військова Управа (ЗВУ) // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 297–303; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ортинський В.* Силові структури Західно-Української Народної Республіки. Львів, 2004.

Микола Литвин

ЗАЛІ́ПСЬКИЙ
Сильвестр Омелянович

(20.12.1886 – кін. 04.1920) – правник, старшина УГА. Н. у м. Турка (нині Львів. обл.) в сім'ї суд. урядника; походив з укр.-польс. родини. Здобув освіту в г-зії м. Золочів (1904). Студіював право у Львів. ун-ті. Від 1909 проходив практику, потім працював у Золочеві помічником адвоката.

У часи ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, кілька разів був поранений, відзначений нагородами; іменований четарем. В УГА – з 11.1918, в боях у м. Львів командував залогою в Дирекції залізниць і палаці Потоцьких. Військ. звання сотника отримав 14.12.1918. Був комендантом коша Зо-

лочів. ОВК, потім на фронті – 2-го куреня 4-ї бригади (поранений в одному з боїв), під час Чортків. офензиви – 1-го куреня 8-ї бригади. За р. Збруч двічі хворів на тиф. Від 02.1920 служив у ЧУГА, у 03.1920 призначений командантом коша 1-ї бригади.

Заарештований чекістами наприкінці 04.1920 в м. Одеса, перебував з ін. старшинами під охороною у вагоні на товарній станції; зумів вийти з вагона, в стані психолог. надлому кинувся під поїзд, що проходив колією, і загинув.

Літ.: Назарук О. Сильвестр Заліпський – курінний комендант Галицької армії // Золочівщина. Її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Ню Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 578–280; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 11–12.

Петро Гуцал

ЗАЛОЗЕ́ЦЬКИЙ-САС Володимир-Сергій Володимирович

(28.07.1884–13.07.1965) – педагог, учений, громад. діяч, політик. Н. у. м. Чернівці в сім'ї відомого лікаря-хірурга. Випускник Чернів. г-зії, правн. ф-ту Чернів. ун-ту. Продовжував студії за кордоном (м. Відень, Париж, Мюнхен, Флоренція). Захистив дис. з мистецтвознавства у Віден. ун-ті. Працював секретарем Центр. комісії охорони історико-мист. пам'яток неавстр. провінцій імперії і ред. її журналу.

З поч. ПСВ служив надпоручником у 8-му полку уланів. Двічі потрапляв у рос. полон і двічі втікав. Після 2-ї втечі переховувався в м. Київ, де його й застала Лютнева революція. Працював лектором нім. та франц. мов у Київ. ун-ті. Після підписання Брест. договору УНР з д-вами Четверн. союзу повернуся до австр. армії в підрозділ під командуванням Василя Вишиваного. Восени 1918 прибув до м. Чернівці, де був обраний заступником голови Крайового к-ту Буковини. Взяв активну участь в орг-ції Буковин. крайового віча. Після перебрання українцями влади в Пн. Буковині був призначений комісаром при Дирекції фінансів. 11.11.1918 став заст. президента укр. частини Буковини, висловив протест проти вступу рум. військ до Чернівців. З 1919 на дипломатичній службі: спочатку радник посольства ЗУНР у м. Відень, потім радник, відтак повірений (з повноваженнями посла) посольства УНР у Швейцарії. Учасник англ. місій, які діяли на тер. ЗУНР.

На поч. 1920-х повернувся до Чернівців. 1927 заснував Укр. нац. партію Буковини, був її постійним очільником. Неодноразово обраний членом сенату, палати депутатів парламенту Румунії. Брав активну участь у діяльності Міжнар. конгресу нац. меншин, був обраний його президентом. Після 1944 проживав у м. Відень, де заснував т-во "Буковина" й Спілку українців у Австрії.

П. у м. Іспер (Австрія). Похований у м. Відень.

Літ.: Масан О. Володимир-Сергій Залозецький – віце-президент Буковини, сенатор і... лялькар // Доба. 2002. 12 берез.; *Смаль-Стоцький Р.* Володимир Залозецький (У сімдесятиріччя лідера Буковини) // Свобода. 1955. 21–22 груд.

Олександр Добржанський

ЗАЛО́ЗНИЙ Никандер (Нікандер) Семенович

(03.11.1890 – д. і м. с. н.) – льотчик, сотник УГА. Н. у м. Харцизьк (нині Донец. обл.). Здобув освіту в реальній шк. 1916 закінчив навч. у Севастопольській авіац. шк. (Кача).

Учасник ПСВ. Прапорщик. З 2.08.1916 воював у складі рос. 14-го авіакорпусу, згодом служив у 30-му корпусному авіазагоні. Штабс-капітан. 4.12.1917 перейшов на службу УНР. Служив у 2-му Подільському авіадивізіоні. 16.12.1918 прибув з УНР до м. Красне в складі групи льотчиків свого дивізіону, очолюваних полк. Б. Губером. Командував 2-ю, згодом 3-ю летун. сотнями, що базувалися у м. Красне, з 05.1919 – у м. Тернопіль, з 06.1919 – у м. Теребовля та Гусятин. Обстрілював польс. військ. обози. У складі УГА взяв участь у поході на м. Київ. Учасник повітряних боїв з більшовиц. авіацією біля м. Вінниця. П. Франко назвав його одним з кращих пілотів. Осн. спеціалізацією

ЗАЛОЗЕЦЬКИЙ-САС Володимир-Сергій Володимирович

ЗАЛОЗНИЙ Никандер (Нікандер) Семенович

З. була авіарозвідка. Описи його польотів у складі авіації УГА, особисті документи З. зберігаються в ЦДАВОВУ. У 11.1919 у складі УГА перейшов до ЗСПР. 19.11.1919 призначений у 6-й авіадивізіон ЗСПР. Згодом евакуювався до Грузії.

Подальша доля невідома.

Дж.: РГВИА. Ф. 2008. Оп. 1. Д. 1319.

Літ.: Кирея В. В. Авіація Української Галицької Армії. Львів, 2017; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 219–223; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України 1917–1920 рр. К., 2009. С. 72–90.

Микола Вітенко

ЗА́МАХ НА Ю. ПІЛСУ́ДСЬКОГО 25.09.1921 – невдала збройна акція УВО, спрямована проти Начальника польс. д-ви.

Підготовку замаху за розпорядженням Є. Коновальця здійснювала укр. таємна орг-ція "Воля", ств. з членів К-ту укр. молоді в м. Львів, складової частини УВО. Атентат мав засвідчити нескореність укр. нас. Галичини військ. поразкою ЗУНР, продемонструвати його готовність продовжувати б-бу за державність.

Атентат планували на час візиту Ю. Пілсудського до м. Львів у рамках проведення виставки "Targi Wschodnie", якій польс. влада надавала важливе політ. значення як черговому доказу польськості Сх. Галичини. Безпосереднім виконавцем замаху став С. Федак, син відомого адвоката С. Федака. Його дії мали прикривати Є. Зиблікевич, О. Коберський, В. Кучабський, М. Матчак, Д. Паліїв, Я. Чиж, Ф. Штик, П. Яремійчук та ін. Після атентату С. Федак повинен був негайно виїхати до Німеччини.

Акція біля львів. міськ. ратуші, де відбувалася зустріч львів'ян з Ю. Пілсудським, не вдалася. С. Федак, перебуваючи серед натовпу, не зміг наблизитися до Начальника д-ви й був змушений тричі стріляти зі значної відстані. В результаті двічі поранено львів. воєводу К. Грабовського, який супроводжував маршала. Ю. Пілсудський зумів безперешкодно сісти в автомобіль і покинути пл. Ринок.

С. Федака заарештували. Під час слідства він стверджував, що цілився саме у львів. воєводу, який безпосередньо відповідав за проведення антиукр. репресій, і не мав наміру стріляти в Ю. Пілсудського – "приятеля українців". Окрім С. Федака, на лаві підсудних опинилися його помічники з "Волі". В результаті суд. процесу 23.10–18.11.1922 вину С. Федака і його друзів цілковито довести не вдалося; до того ж, атентат виявився невдалим і зникло знаряддя злочину. С. Федак був засуджений на 6 р. ув'язнення, Д. Паліїв, М. Матчак, Є. Зиблікевич, Б. Гнатевич – на 2,5 р., Ф. Штик – на 1,5 р. Інших виправдали. С. Федак звільнений під час амністії 1924, але змушений виїхати до Німеччини.

Замах на Ю. Пілсудського мав значний сусп. і міжнар. резонанс. Його наслідки сприяли поширенню практики індивідуальних атентатів, що здійснювалися УВО, а згодом ОУН проти чільних представників польс. влади, осадників, відомих політ. і громад. діячів. Наслідками суд. процесу над С. Федаком і його товаришами з "Волі" можна вважати й загибелі за нез'ясованих обставин Ю. Головінського, О. Басараб та ін. активних діячів УВО та ОУН, проти яких польс. поліція не мала належних доказів для проведення суд. процесів.

Літ.: Білан Б. Замах на Юзефа Пілсудського 1921 року // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 68. Львів, 2014. С. 27–47; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 14–15, 53–54, 196; *Kulińska L.* Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939. Kraków 2009; *Mazur Grz.* Zamach na marszałka Józefa Piłsudskiego // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F – Historia. LX – 2005. S. 407–417.

Микола Вітенко

ЗАМÓЙСЬКИЙ Маврикій-Клеменс (Zamoyski Maurycy Klemens; 30.07.1871–05.05.1939) – польс. політик і дипломат, громад. діяч. Н. у м. Варшава в граф. родині. Випускник г-зії

м. Лешня (нині Польща), Штутгарт. ун-ту (Німеччина). Рано осиротів, став одним з найбільших польс. землевласників. З 1905 – чл. "Ліги народової". До кін. життя залишався прихильником Р. Дмовського. 1906 обраний до І Держ. думи. 14.08.1914 разом з ін. польс. політиками Рос. імперії закликав поляків боротися спільно з росіянами проти Німеччини та Австро-Угорщини.

1919–20 очолював польс. делегацію на Паризькій мирн. конф. 15.03.1923 від імені Польщі підписав рішення послів д-в Антанти, за яким Сх. Галичину передавали 2-й Речі Посполитій.

1922 претендував на пост президента Польщі, але програв вибори в парламенті Г. Нарутовичу (набрав 227 голосів проти 289). 19.01–27.07.1924 – міністр закорд. справ Польщі.

1925–27 очолював президію Начальної ради землевласниц. орг-цій. Після 1927 відійшов від політики. Займався власним г-вом.

П. у с. Клеменсів (нині в складі м. Щебрешин Замойського пов. Люблін. в-ва, Польща), де й похований у родинній усипальниці.

Літ.: Боіовичъ М. М. Члены Государственной думы (Портреты и биографіи). Первый созывъ. М., 1906. С. 428; *Janicka J.* Maurycy Hrabia Zamoyski. Zarys losów życiowych i politycznych oraz wgląd w struktury gospodarcze ordynacji. Lublin, 2000.

Микола Вітенко

ЗАМÓРА Теодор (Федір) Павлович (19.02.1887–19.12.1937) – педагог, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. у с. Борки Великі (нині смт Великі Бірки Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї залізн. робітника. Навч. у нар. шк. в рідному селі, укр. г-зіях м. Тернопіль (1899–1904) і Перемишль (1904–07). Студіював природничі науки на філос. ф-ті Львів. ун-ту (1907–12). Вчитель укр. г-зій м. Яворів (1912–14) і Городенка (1914, 1916–19).

Брав участь у становленні укр. влади в м. Городенка на поч. 11.1918. Обраний делегатом до УНРади ЗУНР від Городенків. пов., чл. її шкільної комісії; гість ("госпітант") Радикального клубу в парламенті республіки. У 07.1919 разом з кер-вом ЗУНР та УГА перейшов за р. Збруч, служив писарем у штабі бригади А. Кравса; мав підстаршин. звання. 02–04.1920 – політкомісар 3-ї Галиц. бригади ЧУГА. Делегат 1-ї конф. галицьких і буковин. комуністів у м. Київ (04.1920).

ЗАМОРОКА Григорій Юрійович

У час Галревкому з 08.1920 очолював Терноп. повітов. ревком, 4.09.1920 призначений керуючим повітов. відділом нар. освіти. Разом з військами ЧА відступив до рад. України.

Проживав у м. Полтава, був дир. і вчителем трудової шк. № 6 ім. І. Франка, одночасно викладав в ІНО. Депутат Полтав. ради робітн. і червоноармійських депутатів (1923–30). 1930 переїхав із сім'єю до м. Харків. Працював дир. трудових шк., шк. № 18.

Заарештований співробітниками ДПУ УСРР восени 1931 за сфабрикованою справою т. зв. Укр. нац. центру. Згідно з постановою Колегії ОДПУ СРСР від 7.02.1932, звільнений з ув'язнення із забороною проживати в 16 містах України. Переїхав до м. Бєлгород (нині РФ), де викладав фізику й математику в педтехнікумі.

Заарештований разом з дружиною С. Левицькою 12.08.1937 в м. Харків, куди приїхав провідати сім'ю. На підставі звинувачення у шпигунстві й належності до "контрреволюційної української націоналістичної фашистської організації", відповідно до постанови Особливої наради при НКВС СРСР від 19.12.1937, розстріляний того ж дня в тюрмі м. Харків. Посмертно реабілітований 25.10.1988.

Теодор ЗАМОРА з першими випускниками Городенківської української гімназії ім. Т. Шевченка. Травень 1919 р.

Літ.: Замора М. Один із сорока мільйонів. Львів, 1993; *Його ж.* Похорон УГА і народження ЧУГА. Львів, 1993; *Його ж.* Федір Замора і Мирослав Січинський // Дзвін. 1995. № 9. С. 92–98; *Мацелюх Р., Побер Б., Ханас В.* Великі Бірки – з глибини віків до наших днів. Історико-краєзнавчий нарис. Тернопіль, 2005. С. 183–185; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 348, 353.

Олег Павлишин

ЗАМОРÓКА Григорій Юрійович

(1891–23.09.1967) – педагог, старшина УГА, громад. діяч. Н. у с. Вишнів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в 4-класовій шк. м. Журавно (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Навч. 1 р. у шк. м. Рогатин, 1904–12 – в г-зії м. Новий Сонч (нині Малопольс. в-ва, Польща). З 1.10.1912 студіював природничі науки на філос. ф-ті Віден. ун-ту (Австрія). 1913 покликаний на військ. службу, відбував її у шк. старшин фортечної артилерії в м. Трієст (нині Італія).

З поч. ПСВ воював на Сх. фронті, брав участь у боях біля м. Перемишль і Краків, з 1917 – на Італ. фронті; іменований поручником. 1916–18 – слухач госп. ф-ту політех. шк. м. Львів; 1918 завершив вищі студії у м. Відень.

У 12.1918 вступив до УГА в м. Станиславів, де до 05.1919 був командантом вишколу гарматників. 1.04.1919 отримав військ. звання сотника. Разом з УГА перейшов за р. Збруч, у бойових діях участі не брав. Перебував у с. Хрінівка (нині Іллінец. р-ну Вінниц. обл.). Звільнений з армії в 01.1920.

Повернувся до м. Станиславів у 04.1920, уникнув польс. арешту. З 10.1920 викладав математику й фізику в г-зії т-ва "Рідна школа" м. Рогатин. Після закриття г-зії польс. урядом наприкінці 09.1930 працював 2 місяці у ПСК м. Стрий. З 12.1930 – вчитель в учител. семінарії сестер василіанок у м. Станиславів, 1933 став її дир. Діяльний у громад. житті: чл. т-в "Просвіта" і "Рідна школа", діяч Катол. акції і т-ва "Скала" (обраний

у 05.1937 його головою). Чл. надзірної ради Земельного гіпотечного банку в м. Львів (з 05.1939). Друкував статті в пед. періодичних виданнях, газ. "Діло" і "Нова зоря".

За рад. влади 1939–41 працював дир. СШ № 2 м. Станіслав. Під час нім. окупації спочатку завідував ватно-трикотажною ф-кою, 1942–43 був інспектором фахового шкільництва і дир. пром. шк. З 09.1944 – дир. СШ № 5.

Заарештований співробітниками МГБ УРСР 1946, провів у попередньому ув'язненні 4,5 місяці. Після звільнення переїхав до смт Делятин (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), де вчителював у шк. Вийшов на пенсію 1957.

П. у м. Івано-Франківськ.

Літ.: Заморока Г. Спогади старого педагога // Краєзнавець Прикарпаття. 2007. № 9, 10; Свобода. 1967. 27 жовт. Ч. 197.

Петро Гуцал

ЗАПАЛЙЛО
Євген

(20.05.1897–04.03.1920) – старшина УГА. Н. у с. Старі Кривотули (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ – старшина австро-угор. армії. З 11.1918 воював у 36-му піх. полку ім. І. Мазепи; 1.03.1919 іменований поручником. Згодом командував сотнею в 11-й бригаді УГА. Учасник Чортків. офензиви. З 07.1919 – на Наддніпрянщині, пройшов "чотирикутник смерті".

П. від тифу в м-ку Захарівка (нині смт Одес. обл.). Похований на цвинтарі біля залізн. ст. м-ка Затишшя (нині смт Захарів. р-ну Одес. обл.).

Літ.: Посмертні згадки // Громадська Думка. 1920. 20 мая. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 111.

Петро Сіреджук

ЗАПЛАТЙНСЬКИЙ
Степан

(07.01.1897–09.03.1970) – старшина УГА, громад. діяч. Н. у с. Добрівляни (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Випускник Стрий. г-зії.

Учасник ПСВ. Стрілець Легіону УСС. Навч. в австр. військ. шк. Доброволець УГА, хорунжий; з 1.01.1919 – четар, воював у 7-й Стрий. бригаді (деякий час командував сотнею); згодом у складі 3-го корпусу брав участь у поході УГА та ДА УНР на м. Київ.

На поч. 1920-х виїхав до Німеччини, 1924 – до США. Проживав у м. Чикаго, працював продавцем, згодом відкрив власну торг. фірму "Zapp Furniture & Appliance Co". Активний чл. укр. т-в: УСГ, ОбВУА, "Самопоміч" (з 1949), "Самодопомога" (був головою 6 р.). Жертвував на їх діяльність значні кошти.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: Тимцюрак В. Степан Заплатинський // Квітучі береги. Нью-Йорк, 1970. Ч. 10. С. 71; Ті, що відійшли… Степан Заплатинський // Вісті Комбатанта. 1970. Ч. 6. С. 92; *Шанківський Л.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47.

Микола Вітенко

ЗАПЛІТНИЙ
Антін Петрович

ЗАПЛІТНИЙ
Антін Петрович

(14.06.1890–01.07.1968) – адвокат, громад.-політ. діяч, повітов. комісар ЗУНР. Н. у с. Глібів (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зіях м. Тернопіль і Перемишль. З 1909 студіював право у Львів. ун-ті.

У 03.1918 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті, був поранений. Після видужання звільнений з військ. служби і призначений урядником повітов. староства в м. Теребовля (нині Терноп. обл.).

Після утвердження укр. влади в м. Теребовля 3.11.1918 обраний повітов. комісаром, однак у 12.1918 став заст. повітов. комісара. У 04.1919 знову очолив Теребовлян. повітов. комісаріат. Разом з УГА перейшов за р. Збруч. Деякий час був заст. комісара Старокостянтинівського пов. (нині Хмельн. обл.).

На поч. 1920 потрапив у польс. полон. З 1922 працював пом. адвоката в канцелярії С. Барана в м. Тернопіль.

ЗАПУТОВИЧ Франц (Франко) Юрійович

1927–39 провадив власну канцелярію в м. Теребовля. Активний діяч громад. життя: голова повітов. гуртка т-ва "Рідна школа", чл. наглядових рад повітов. філій Подільського союзу кооператив і Т-ва охорони воєнних могил, голова (з 1934) повітов. к-ту УНДО, чл. ЦК цієї партії (з 1935).

Навесні 1944 виїхав до Німеччини; перебував у ДП, деякий час входив до управи Укр. допомогового к-ту в м. Вірцбурґ. 1949 емігрував до США. Проживав у м. Детройт. Брав участь у діяльності укр. т-в.

Опублікував спомини "Теребовля за української влади" і "Культурно-освітнє, громадське, політичне життя Теребовельщини в рр. 1922–39" в зб. "Теребовельська земля" (1968). Друкував статті в періодиці діаспори.

П. у м. Детройт. Похований у м. Гемтремк (шт. Мічиган, США).

Літ.: Брездень З. Пам'яті д-ра Антона Заплітного // Свобода. 1968. 18 лип.; *Гловацький І. Ю.* Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 58, 63; *Гуцал П.* Заплітний Антон Петрович // ЕСУ. Т. 10. К., 2010. С. 237; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі. 1898–1998. Тернопіль; Львів, 1998. С. 584.

Олег Павлишин

ЗАПУТО́ВИЧ Франц (Франко) Юрійович

(06.12.1891–22.03.1970) – педагог, старшина УГА, громад.-освіт. діяч. Н. у с. Коршів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1912). Навч. у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ – старшина 24-го піх. полку; воював на Серб., Італ. та Рум. фронтах; відзначений нагородами; іменований поручником. Восени 1918 зі своїм полком передислокований до м. Коломия.

В УГА – з 11.1918. Наприкінці 12.1918 як командант 4-го Коломий. куреня піх. полку ім. гетьмана П. Дорошенка вирушив на фронт під Львів. У складі групи "Старе Село" (потім "Наварія") відзначився в боях біля Сигнівки (нині частина м. Львів). Згодом призначений нач. штабу 3-ї Бережан. бригади, недовго очолював штаб 9-ї Белз. бригади. Перебував за р. Збруч, брав участь у боях з більшовиц. і денікін. військами. Перехворів на тиф. У 05.1920 вступив до 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР, у її складі боронив м. Варшава від більшовиц. армії.

Інтернований поляками в м. Каліш (нині Великопольс. в-ва, Польща). Після звільнення позбавлений властями права працювати в Сх. Галичині. Проживав у Центр. Польщі, був шкільним учителем у с. Далєщице біля м. Кєльце. Під час нім. окупації – дир. торг. шк. в м. Володава, шкільний інспектор у м. Холм (нині обидва Люблін. в-ва, Польща).

Восени 1944 емігрував до Австрії. В 08.1949 виїхав з Німеччини до Канади. Брав участь у діяльності укр. т-в.

П. і похований у м. Торонто.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; *Арсенич П.* Січові стрільці в боротьбі за волю України // Галичина. 2014. 5 серп.; Бережанська земля. Історико-мемуарний збірник / ред. В. Лев. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1970; *Бойчук Ф.* Коршеву – 600... Історико-краєзнавчий нарис. Коломия, 2018. С. 628–629; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 90–91, 659.

Степан Кобута

ЗАРЖИ́ЦЬКИЙ Фердинанд

(Zarzycki Ferdynand; 22.12.1888–10.10.1958) – польс. бригадний генерал. Н. у м. Тарнів (нині Польща). 1907–12 в Краків. ун-ті вивчав філософію та класичну філологію. 1912–13 – вчитель польс., лат., грец. мов у шк. м. Новий Торг, де заснував першу скаут. команду.

08.1914–07.1917 – у Союзі стрільців, ад'ютант Польс. легіонів, команд. Школи ЗС Польщі. 1-й команд. 8-го піх. полку легіонів, учасник боїв за Львів. 17.02.1919 поранений у боях з УГА біля с. Рясне Руське (нині Яворів. р-ну Львів. обл.).

З 1.04.1919 командував бригадою 2-ї стрілец. д-зії легіонів у боях на Галицько-Волин. фронті. З 15.09.1919 – комендант прикладної шк. в м. Рембертів, з 1.05.1920 – нач. піх. відділу Ген. штабу. Викл. Експериментального центру артилер. навч. в Рембертові, з 30.12.1922 – заст. команд. м. Варшава. Бригадний генерал. 15.08.1924–08.1927 командував 4-ю піх. д-зією в м. Торунь, 08.1927–05.1931 – заст. 1-го заст. міністра військ. справ і нач. управління армії.

27.05.1931–13.05.1934 – міністр пром-ті і торгівлі. 1935–39 – сенатор від м. Станиславів.

У 09.1939 із сеймом Республіки Польща евакуйований з м. Варшава; потрапив до Румунії, де перебував у таборі м. Браїла, потім через Грецію та Кіпр виїхав до Палестини. З 1943 – дир. Держ. жін. гуманістичної СШ і молодшої СШ для польс. дівчат у м. Діґґлфолд, потім у м. Гатумі в Родезії (нині Зімбабве).

Після ДСВ переїхав до США. До 1952 в м. Дідінґтон був дир. СШ та молодшої СШ ім. М. Коперніка.

П. і похований у м. Чикаго.

Літ.: Kryska-Karski W. T., Żurakowski S. Generałowie Polski Niepodległej. Warszawa, 1991; Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1994. S. 76.

Лілія Щербін

ЗАРИ́ЦЬКИЙ
Антон Михайлович

(12.06.1898–1937) – стрілець УГА. Н. у с. Угринів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.).

Учасник польс.-укр. війни. Після завершення визвол. змагань перебував на тер. ЧСР. 1925 виїхав до СРСР. Проживав у м. Слов'янськ (нині Донец. обл.), працював робітником – ремонтував бурові свердловини з-ду "Словсода".

Заарештований і на підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою суд. трійки при УНКВС по Донец. обл. від 2.08.1937, розстріляний у м. Сталіно (нині Донецьк). Реабілітований 1960.

Літ.: Реабілітовані історією: у 27 т.: Донецька обл. Кн. 4. Донецьк, 2007. С. 13; У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.

Богдан Паска

ЗАРИ́ЦЬКИЙ
Володимир Антонович

(1894 – після 1922) – сотник ДА УНР.

Під час ПСВ – поручик рос. армії. З 01.1919 – команд. 2-го гармат. полку Січових стрільців ДА УНР, який у складі 2-го Галиц. корпусу боровся з польс. військами за м. Львів. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, брав участь в об'єднаному поході УГА і ДА УНР на м. Київ у складі військ. групи ген. А. Кравса.

Після укладання угоди командування УГА зі ЗСПР у 11.1919 усунутий на вимогу білогвардійців як колиш. військовик ДА УНР. З 1920 – команд. батареї 4-ї гармат. бригади 4-ї Київ. д-зії ДА УНР.

З 11.1920 перебував у Польщі в таборах для інтернованих. У 04.1922 позбавлений старшин. рангу ДА УНР за добровільне повернення до рад. України.

Подальша доля невідома.

Літ.: Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 172; *Шан-*

ковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 224.

Богдан Паска

ЗАРИ́ЦЬКИЙ
Мирон-Людомир

(27.07.1901–02.02.1989) – лікар, підстаршина УГА, громад. діяч. Н. у с. Устя (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика Людомира-Костянтина Зарицького. З 1907 проживав у м-ку Козлів (нині смт Козів. р-ну Терноп. обл.), де його батько обіймав парафію. Навч. в г-зії м. Стрий.

До УГА вступив у 01.1919, був курсантом старшин. шк. артилерії в м. Станиславів (випуск не відбувся); мав підстаршин. звання. У 06.1919, поранений у бою, потрапив у польс. полон; перебував у таборі Бугшопи м. Брест-Литовськ (нині м. Брест, Білорусь).

17.11.1920 склав випускні іспити в Стрий. г-зії; 1 р. студіював медицину в Укр. таємному ун-ті м. Львів, з 1922 продовжив навч. у Ґрац. ун-ті (Австрія), 17.03.1928 здобув докторат з медицини. 1929 нострифікував диплом у Познан. ун-ті, працював лікарем у м. Познань, з 1933 – у м. Луцьк.

Восени 1939 перебрався в окуповану нім. військами Польщу. З 1945 проживав у м. Зальцбурґ (Австрія), займався мед. практикою. 1949 емігрував до США, працював у шпиталях, з 1953 провадив приватну лікар. практику в окрузі Бруклін м. Нью-Йорк. Чл. УЛТПА (голова його Гол. управи 1963–65), НТШ в Америці, ОбВУА. Автор статей у час. "Лікарський Вістник".

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: Пундій П. Св. п. д-р М. Л. Зарицький // Свобода. 1989. 27 жовт. Ч. 204; Стрийщина. Історично-мемуарний збірник. Т. 2. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сидней, 1990. С. 109–110.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

ЗАРІ́ВНИЙ
Василь

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА. Н. на Лемківщині (можливо, у с. Гладишів).

Учасник ПСВ як поручник австро-угор. армії. 1917 служив у м. Бережани (нині Терноп. обл.) в збірному пункті для австр. солдатів, які поверталися з рос. полону. Учасник Листопадового чину в місті. Очолював інтендатуру Бережан. ОВК. 1.03.1919 іменований сотником харчівництва.

У міжвоєн. період проживав у с. Устя Руське (нині с. Устя-Горлицьке Горлиц. пов. Малопольс. в-ва, Польща), управляв школою, очолював т-во "Просвіта". Був арештований польс. владою за нац.-патріот. діяльність. 1941–42 – дир. укр. шк. в м-ку Мости (нині м. Великі Мости Сокал. р-ну Львів. обл.). Згодом у м. Жовква був чл. делегатури повітов. к-ту і касиром в Українбанку.

Подальша доля невідома.

Літ.: Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 311.

Микола Вітенко

ЗАРІЧНЯ́К
Петро Миколайович

(23.02.1899–08.10.1937) – стрілець УГА. Н. у с. Вислік Великий (нині Польща).

1917–18 – рядовий австр. армії, воював на Італ. фронті. З кін. 1918 – в УГА.

Після завершення визвол. змагань перебував на тер. ЧСР. 1925 виїхав до СРСР. Проживав у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ) і Київ, служив у ЧА. 1925–28 у м. Харків працював фотографом кіноуправління. Займався альпінізмом, 1929 брав участь у 1-й Укр. високогірній експедиції на Тянь-Шань.

У 12.1932 заарештований "за підозрою в приналежності до контрреволюційної організації колишніх членів УГА"; через 11 місяців звільнений як "засуджений умовно". На поч. 1934 переїхав до м. Нальчик (нині Кабардино-Балкарська Республіка, РФ); організатор і кер. 1-го Укр. табору на поляні Штулу в ущелині Дих-су (Центр. Кавказ). Завідував навч. частиною шк. інструкторів альпінізму в альпініст. таборі "Адил-Су" (Приельбрусся), де заарештований 28.07.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення "за зв'язок із представниками гестапо", згідно з рішенням суд. трійки при НКВС Кабардино-Балкарської АРСР від 8.10.1937, розстріляний у м. Нальчик.

Літ.: Пустовалов Ю. Без вины виноватые // Лед и пламень. Альпинистский орден "Эдельвейс". Альманах № 10. 2015. С. 201–202; У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.

Богдан Паска

ЗАСЛА́ВСЬКИЙ
Осип-Мар'ян-Казимир
Осипович

(06.01.1897–04.1940) – інж., старшина УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Походив з укр.-польс. родини. Навч. в реальній шк. м. Тернопіль.

Влітку 1916 мобілізований до австро-угор. армії. Випускник авіац. шк., став військ. льотчиком; служив у 27-й і 23-й авіаротах. Вступив до УГА 30.11.1918; служив у 1-й сотні ЛВ, займався двигунами літаків; 31.11.1918 отримав військ. звання поручника. 21.05.1919 призначений комендантом летун. полку. В 01.1920 переведений у відділ кінноти. В ЧУГА був ад'ютантом кавалерійс. полку 3-ї бригади. Після антибільшовиц. повстання бригади вступив до ДА УНР, служив у 5-й Херсон. д-зії. Наприкінці 08.1920 в складі групи військ. групи ген. А. Кравса прибув до ЧСР, перебував у таборах м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді) та Йозефов.

1924 повернувся до Галичини. Проживав і працював інженером у м. Станиславів.

Заарештований співробітниками НКВС восени 1939. Розстріляний без суду, відповідно до секретної постанови політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Літ.: Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 80; *Тинченко Я.* Герої Українського неба. К., 2010.

Петро Гуцал

ЗАТВА́РСЬКИЙ
Петро Дмитрович

(03.07.1898–1937) – стрілець УГА. Н. у с. Стара Ропа (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Здобув початкову освіту.

Учасник польс.-укр. війни. Після завершення визвол. змагань перебував на тер. ЧСР. 1925 виїхав до СРСР. Проживав у м. Слов'янськ (нині Донец. обл.). Працював завгоспом олівцевої ф-ки.

Заарештований 9.10.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою суд. трійки при УНКВС по Донец. обл., розстріляний у м. Сталіно (нині Донецьк). Реабілітований 1960.

Літ.: Реабілітовані історією: у 27 т.: Донецька обл. Кн. 4. Донецьк, 2007. С. 17; У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.

Богдан Паска

ЗАТИ́РКА
Лев Іванович

(07.04.1872–12.05.1919) – суд. службовець, старшина жандармерії УГА. Н. у м-ку Грималів (нині смт Гримайлів Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Випускник реальної шк. м. Тернопіль. Працював канцеляристом у повітов. суді в рідному м-ку; в 05.1912 переведений на таку ж посаду у повітов. суді м. Сянок (нині Підкарпат. в-ва, Польща).

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, служив у військ. жандармерії, від осені 1917 – у команді жандармерії м. Тернопіль; іменований поручником.

Від 11.1918 – в жандармерії ЗУНР; у 01.1919 призначений комендантом її відділу в Тернополі; 21.12.1918 отримав військ. звання сотника жандармерії.

П. у м. Тернопіль унаслідок серцевого нападу.

Петро Гуцал

ЗАТОНСЬКИЙ
Володимир Петрович

ЗАТО́НСЬКИЙ
Володимир Петрович

(08.08.1888–29.07.1938) – держ. і парт. діяч УРСР. Н. у с. Лисець (нині Дунаєвец. р-ну Хмельн. обл.). Випускник Кам'янець-Подільськ. г-зії (1906), фіз.-мат. ф-ту Київ. ун-ту (1912). Працював у Київ. політех. ін-ті (1913–17).

ЗАХАРЧУК
Василь Тимофійович

У 11.1917 очолив Київ. к-т РСДРП(б). Був серед організаторів КП(б)У. Активно боровся проти УЦР, брав участь у захопленні влади більшовиками в Україні. Був першим та кілька разів поспіль нар. комісаром освіти рад. України (17.12.1917–03.1918, 01–05.1919, 12.1919–20.10.1920, 30.10.1922–14.03.1924, 22.02.1933–3.11.1937), часто поєднував цю посаду з ін. та роботою в армії. Сприяв закриттю Кам'янець-Подільськ. держ. укр. ун-ту, уніфікації рос. та укр. освіт. с-м і написанню спільн. підручників, русифікації укр. к-ри, необґрунтованій зміні укр. правопису, схвалював репресії проти "ідеологічно невитриманих" працівників освіти.

У 02.1918 очолив сформовану в Петрограді й не визнану країнами Четверн. союзу делегацію рад. УНР для переговорів у м. Брест-Литовськ. (нині м. Брест, Білорусь). 07–12.1919 – чл. Зафронт. бюро ЦК КП(б)У, від 12.1919 займався орг-цією галиц. бригад. З поч. польс.-рад. війни 1920 очолив зх.-укр. напрям у діяльності ЦК КП(б)У: від 23.04.1920 – чл. Галоргкому КП(б)У, від 3.08.1920 – чл. ЦК КПСГ, 8.08–21.09.1920 – голова Галревкому (ств. 8.07.1920 в м. Київ). З поч. рад. окупації Галичини переїхав до м. Тернопіль. За підписом З. були видані Декрети про встановлення рад. влади в Галичині, націоналізацію майна й відокремлення церкви від д-ви, а школи – від церкви. Підтримував ідею терору проти "буржуазії", експропріацію їхнього майна, проводив політику воєн. комунізму щодо селян Галичини, обмеження діяльності ГКЦ.

У 12.1922 від імені УСРР брав участь у підписанні договору про утворення СРСР. 03.1927–02.1933 – нарком Робітн.-селян. інспекції та голова Центр. контрольн. комісії КП(б)У. З 1933 – гол. ред. УРЕ.

Учасник XVII з'їзду ВКП(б) (1934), що могло стати однією з причин його арешту (3.11.1937) та страти. Реабілітований 19.03.1956.

Літ.: Єфіменко Г. Г. Затонський Володимир Петрович // ЕІУ. Т. 3. К., 2005; *Литвин М. Р.* 1920 р.: Більшовицькі експерименти в Галичині // Вісник Львівської комерційної академії. 2010. Вип. 9. С. 50–56; *Лікарчук І. Л.* Міністри освіти України: в 2 т. Т. 1: 1917–1943 рр. К., 2002.

Ігор Пилипів

ЗАХА́Р'ЇН (ЗАХА́РІЇН) Василь Аполлінарійович

(23.02.1870 – д. і м. с. н.) – підполковник ДА УНР, полковник УГА. Росіянин за національністю. Випускник Гатчин. ін-ту, Оренбурз. юнкер. уч-ща (1893). Служив у 1-му Астрахан. козац. полку. 29.05.1905 у чині капітана перевівся до 6-го Туркестан. стрілец. батальйону. Станом на 1910 – капітан 18-го Туркестан. стрілец. батальйону в м. Петро-Олександрівськ (нині м. Турткуль, Узбекистан). Останнє звання у рос. армії – підполковник.

17–26.11.1918 – учасник військ. місії Одес. відділення УНС до уряду ЗУНР. Відправляв телеграми до м. Одеса та Київ з проханням надати Зх. Україні військ. допомогу. Командував групою УГА "Північ". Полковник. З поч. 1919 – командант 5-ї Сокал. бригади 1-го Галиц. корпусу УГА. 1920 приділений до старшин. чети при штабі тилу ДА УНР.

З 1923 – на еміграції у м. Шалетт (Франція).

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 305; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 42, 97, 360; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 173; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 95; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 275.

Богдан Паска

ЗАХАРЧУ́К Василь Тимофійович

(1899 – д. і м. с. н.) – військовик, громад. діяч. Н. у с. Шманьківчики (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.)

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. війська (1917). Як доброволець УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Після переходу УГА в 07.1919 на Наддніпрянщину боровся

за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; побував у "чотирикутнику смерті", де перехворів на тиф. 02–04.1920 – в складі ЧУГА. Навесні 1920, під час боїв проти поляків поблизу с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.), потрапив до польс. полону; в м. Тернопіль зумів утекти з поїзда і дістався додому.

Від 1924 діяльний у культосвіт. праці в рідному селі: секретар читальні т-ва "Просвіта", бухгалтер споживчої і кредитової кооператив, голова т-ва "Луг", гуртка вишколу хлібороб. молоді, організатор хору, драмгуртка. Чл. управи філії т-ва "Просвіта", виділу повітов. ради в м. Чортків (нині Терноп. обл.). Під час польс.-нім. війни 1939 ув'язнений у концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Після встановлення у 09.1939 рад. влади на ЗУЗ – книговод кооперативу в с. Колиндяни (нині Чортків. р-ну). За нім. окупації – в Укр. к-ті м. Чортків.

Згодом емігрував до Австрії, де працював на ф-ці вир-ва зброї, перебував у ДП. Від 12.1949 – в Канаді. Певний час працював різноробом, пізніше – бібліотекар в управі філії УНО у м. Вінніпеґ, голова відділу Ділового к-ту земляків Чортків. округи; допомагав у вид. зб. "Чортківська Округа".

П., імовірно, у м. Вінніпеґ.

Літ.: Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дражньовський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 232, 234, 235, 867, 872, 893.

Микола Лазарович, Наталія Лазарович, Богдан Мельничук

ЗА́ХІДНИЙ Михайло Васильович

(09.04.1885–16.10.1937) – адвокат, старшина УГА, громад.-політ. діяч. Н. у с. Золота Слобода (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Бережани, в цей період очолював один з гуртків т-ва "Молода Україна". Випускник Львів. ун-ту, здобув ступінь д-ра права (1914). Від 1909 працював пом. адвоката в м. Золочів, потім у м. Сокаль.

Під час ПСВ в австро-угор. армії не служив за станом здоров'я. Восени 1917 відкрив адвокат. канцелярію в м. Бережани. Учасник Листопадового чину в місті, весь період ЗУНР був заст. комісара Бережан Т. Старуха, одночасно в 01–04.1919 редагував газ. "Бережанський вістник". У складі Бережан. куреня УГА перейшов за р. Збруч, іменований хорунжим, служив у Команді етапу армії.

Потрапив у польс. полон, перебував у таборах Бугшопи Брест. фортеці (нині Білорусь), м. Замостя і Пикуличі (нині Польща). Після звільнення працював адвокатом у м-ку Козова (нині смт Терноп. обл.), 1924 переніс свою канцелярію до м. Бережани. Провадив активну громад.-політ. діяльність. Голова повітової "Просвіти", чл. управ т-в "Відродження", "Рідна школа", "Луг", "Сільський господар" у Бережанах.

Спочатку був прихильником політ. платформи УНДО, однак 1927 разом з В. Будзиновським заснував Укр. партію праці ("Праця"), що підтримувала політику колиш. лідера ЗУНР Є. Петрушевича, займала радянофіл. позиції і проіснувала до 1930; обраний від неї послом сейму Польщі (1928). 1928 відвідав рад. Україну. Викривав окупац. політику польс. влади в Зх. Україні, за що зазнав переслідувань, тричі був заарештований. Автор статей у час. "Діло", "Праця", "Рада", брошури "Промови д-ра Михайла Західного у польському сеймі" (1930), спомину "Як Франко послав мене до гімназії" (Діло. 1926. 2 черв.).

Після 1930 позбувся прорад. поглядів, критикував тоталітарний режим у СРСР. Поступово відійшов від політ. діяльності, продовжував займатися громад.-просвітн. справами.

П. під час операції в лікарні м. Бережани.

Літ.: Гайдукевич Я. Золота Слобода. Тернопіль, 2001. С. 50–51; *Гуцал П.* Західний Михайло Васильович // ЕСУ. Т. 10. К., 2010. С. 396; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 59–60; *Хома В.* Літературно-мистецька Козівщина. Тернопіль, 2003. С. 18.

Петро Гуцал

ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКА НАРО́ДНА РЕСПУ́БЛІКА (Українська Держава (19.10.1918), Західно-Українська Держава (9.11.1918), Західно-Українська Народна Республіка (13.11.1918), Західна Область Української Народної Республіки (23.01.1919), Галицька Республіка (1921–23)) – укр. д-ва парламент. типу, ств. в 11.1918 на ЗУЗ, які входили до складу Австро-Угор. монархії. У програмній декларації УНРади визначено територ. межі д-ви: "... Східна Галичина з граничною лінією Сяну з влученням Лемківщини, північно-західна Буковина з містами Чернівці, Сторожинець і Серет та українська полоса північно-східної Угорщини". Тер. – бл. 70 тис. км^2 (фактично бл. 40 тис. км^2), нас. – 4 млн осіб.

Проголошення держ. незалежності УНР та поразка країн Четверн. союзу в ПСВ активізували нац.-визвол. рух у Сх. Галичині, Буковині та на Закарпатті. 25.03.1918 в залі Муз. ін-ту ім. Лисенка в м. Львів відбувся з'їзд 700 укр. представників усіх галиц. партій, послів Галиц. і Буковин. крайових сеймів, які привітали проголошення незалежної УНР та ухвалили резолюцію з такими вимогами: створення з укр. земель Галичини й Буковини окремого держ. організму; повне забезпечення нац. автономії та політ. рівноправності нацменшин на цій тер.; припинення насильницької колонізації Холмщини; злука всіх нац. сил. У 09.1918 вимоги об'єднати всі укр. землі Австро-Угор. монархії в окремий корон. край з власним сеймом та адміністрацією, якомога швидше ратифікувати умови Брест. мирн. договору підтримали на масових мітингах і вічах українці м. Львів, Тернопіль, Самбір, Дрогобич, Станиславів та ін. галиц. міст і сіл.

Унаслідок наростання нац.-визвол. руху народів Австро-Угор. монархії 16.10.1918 цісар оголосив про її реорг-цію на федерацію, "в якій кожен народ має створити на своїй території власну державу". 18–19.10.1918 у Львові (зала Нар. дому) представницьке зібрання укр. послів до австр. парламенту, Галиц. та Буковин. крайових сеймів, єпископату, делегатів укр. партій (т. зв. Конституанта) обрало тимчасовий парламент – УНРаду на чолі з адвокатом Є. Петрушевичем, який був одним з лідерів провідної політ. партії краю – УНДП. До УНРади, згідно зі Статутом, увійшли укр. депутати обох палат австр. Держ. Ради (парламенту і палати панів), крайових сеймів Галичини і Буковини та по 3 представники укр. партій цих земель. Окрім них, до засідань УНРади допускали делегатів від укр. студентства Галичини й журналістів. Функції Президії УНРади в перші дні виконувала Президія УПР на чолі з Є. Петрушевичем. 19.10.1918 УНРада ухвалила рішення про створення 3 делегацій: Віденської (голова Є. Петрушевич); делегації для полагодження справ Галичини у Львові (К. Левицький), Буковинської – у м. Чернівці (О. Попович). Загалом в УНРаді працювали авторитетні люди краю – митрополит ГКЦ А. Шептицький, адвокат Р. Перфецький, публіцист Л. Цегельський, педагог А. Крушельницький, письменники О. Назарук і В. Стефаник, вчені І. Горбачевський і С. Дністрянський, журналіст В. Панейко, фольклорист О. Колесса та ін. (загалом 200 осіб). Водночас у маніфесті УНРада проголосила на укр. етніч. землях Австро-Угор. монархії Укр. Д-ву, закликавши до її творення всі нацменшини краю. УНРада заявила про свій тимчасовий статус, вбачаючи завданням орг-цію демократ. виборів до парламенту. Укр. політикум узяв курс на легальне й мирне перейняття держ. влади. Вдосвіта 1.11.1918 укр. військові під орудою Укр. ген. військ. комісаріату на чолі з Д. Вітовським перебрали під контроль стратегічні об'єкти м. Львів та більшості міст краю (крім м. Перемишль, Ярослав, Сянок). Пополудні австр. намісник Галичини К. Гуйн передав владу своєму заст. – українцеві В. Децикевичу, а той, уже на підставі цісар. маніфесту від 16.10.1918, – УНРаді. Нову владу привітала громадськість м. Київ, Одеса та ін. міст Наддніпрянщини.

У програмному маніфесті УНРади від 5.11.1918 проголошено заг. виборче право, рівність усіх громадян незалежно від віри, мови, стану чи статі

перед законом, 8-годинний робочий день, соц. захист людей похилого віку та інвалідів, охорону праці та громад. спокою, проведення аграрної реформи. За ухвалою Львів. делегації УНРади представники укр. партій 9.11.1918 сформували коаліц. уряд – РДС, який діяв у будинку Галиц. намісництва. Його головою і міністром фінансів став К. Левицький. Президентом УНРади, яка засідала в будинку Ставропігії, переобрано Є. Петрушевича.

13.11.1918 УНРада затвердила Тимчасовий основний закон про держ. самостійність укр. земель колиш. Австро-Угор. монархії, уконституювала нову назву д-ви – ЗУНР, затвердила її герб. Закони УНРади "Про тимчасову адміністрацію областей ЗУНР" від 16.11.1918 і "Про тимчасову орґанізацію судів і власти судейської" від 21.11.1918 залишили правочинність нормативних актів Австро-Угорщини (цивільного кодексу 1811, цивільно-процесуального кодексу 1895, кримінального кодексу 1852, кримінально-процесуального кодексу 1873) в тому обсязі, які відповідали ЗУНР; нова с-ма суд. органів складалася з повітових (130) і окружних судів (13), вищого суду (Найвищий держ. суд планували створити окремим законом). Суддів призначала РДС. Шляхом заг. виборів у містечкових і сільс. громадах утворено прибічні громадські та міські комісаріати, у повітах – повітові комісаріати й повітові нац. ради. Повітовому комісару підпорядковувалися повітові військ. команди, громад. комісари в містах і селах. Поза їхньою компетенцією залишилися суди, телеграф, пошта, залізниці, земельні володіння. Створено й нову жандармерію – цивільну, військ. і транспортну. За європ. зразком у 2-й пол. 11–12.1918 сформовано регулярну УГА, до якої вступали не лише місц. українці, але й німці, євреї, а також добровольці-наддніпрянці.

Законодавчо упорядковано й держ. службу. Держ. урядовці поділялися на керівних (концептових) урядників та виконавців (канцеляристів). Першими могли стати лише дипломовані правники до 40 р., які бездоганно володіли укр. мовою і склали держ. іспити. Від канцелярійних урядників вимагали знання укр., польс. та нім. мов, досконалого володіння діловодством. Існували й контрактні урядники – адвокати, судді й нотаріуси, які складали фаховий іспит. На службу не приймали боржників, злочинців чи ув'язнених. Хабарництво каралося великим грошовим штрафом (до 20 тис. грн), або арештом до 6 місяців. Для службового листування запроваджено кур'єрську пошту. Укр. законодавство передбачало діяльність місц. єврейс. нац. рад, місцевої єврейс. і польс. громад. міліції, редакцій польс., єврейс. та нім. газет.

Польс. нас. Львова і керівники відродженої 11.11.1918 польс. д-ви негативно відреагували на встановлення укр. влади. Польс. офіцери австр. армії створили збройні підрозділи, які розпочали в м. Львів вуличні бої проти укр. сил (2,5 тис. осіб). Перші 3 тижні польс.-укр. війни 1918–19 йшли зі змінним успіхом. Лише після того, як із м. Перемишль, де 11.11.1918 придушено укр. владу, до Львова залізницею прибуло польс. угруповання з Центр. Польщі, противникові вдалося перехопити ініціативу й змусити 22.11.1918 укр. війська відступити зі Львова. УНРада й уряд ЗУНР виїхали до м. Тернопіль, який став новою столицею ЗУНР. Укр. військо, що вийшло зі Львова, розпочало облогу міста, встановивши 300-кілометрову лінію фронту.

Незважаючи на стан війни, зх.-укр. влада намагалася вирішити нагальні гуманітарні проблеми – обмін полоненими, пораненими, інтернованими з числа цивільних і військ., налагодження поштового зв'язку, громад. харчування.

2.01.1919, після місячного перебування в Тернополі, центр. органи влади ЗУНР перебралися до м. Станиславів. У 3 сесіях УНРади (2–4.01, 4–15.02, 3–15.04.1918) взяло участь понад 130 делегатів, які створили 10 комісій: земельну, військ., законодавчу, тех. відбудови, фінансову, шкільну, закорд. справ, сусп. опіки, комунікаційну, адм. Тоді ж сформовано новий уряд на чолі з адвокатом С. Голубовичем.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ДИПЛОМАТІЯ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

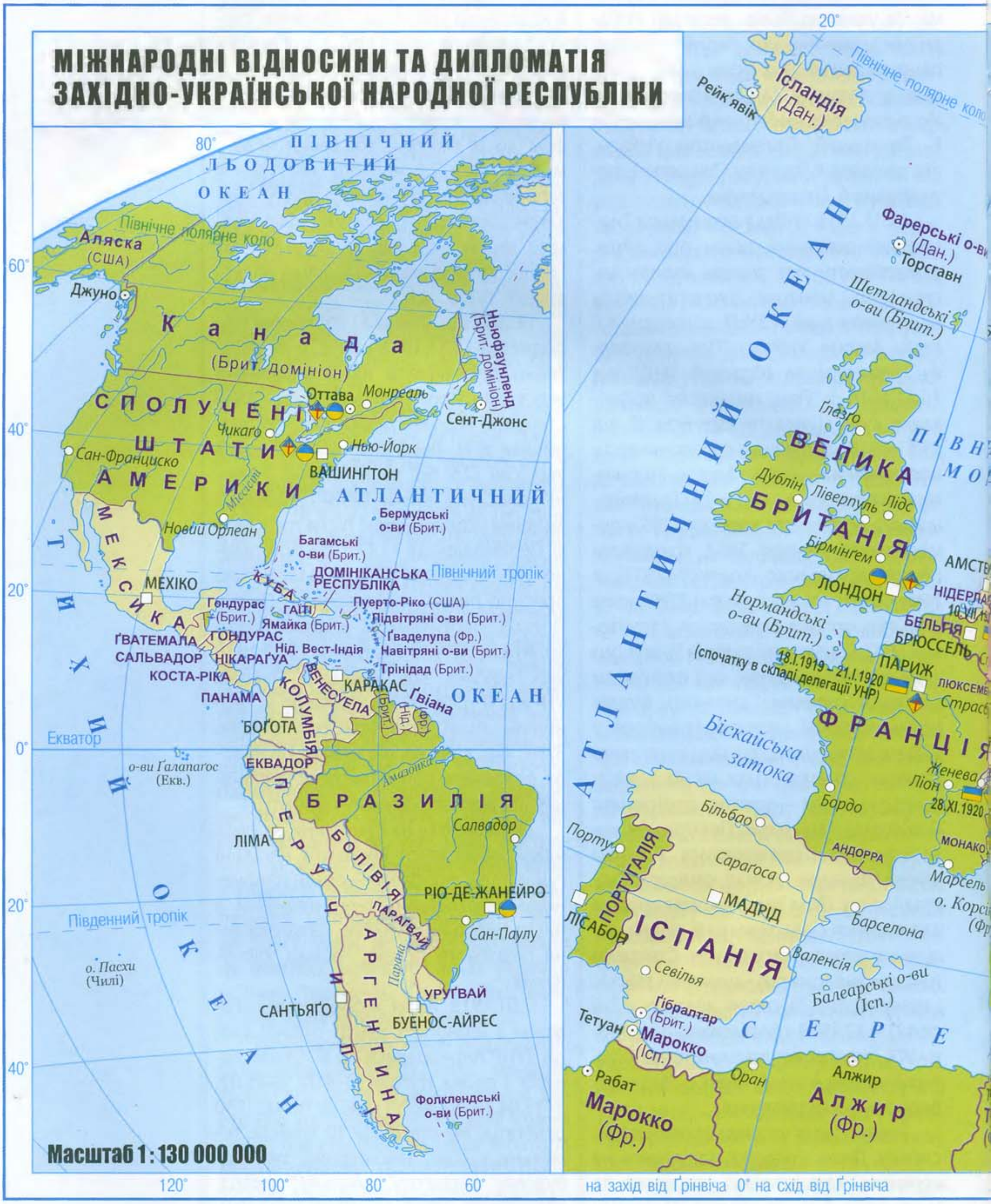

Дипломатичні представництва та місії Західно-Української Народної Республіки
посольства та представництва, засновані у листопаді 1918 р.
представництва та дипломатичні місії, засновані у 1919–1921 рр.
10.VII.1920
дипломатичні місії на міжнародних конференціях, де обговорювали устрій Галичини
місця діяльності Західно-Українського товариства Ліги Націй (22.І.1922 – 15.ІІІ.1923)
Дипломатична місія митрополита Андрея Шептицького на підтримку ЗУНР (1921–1923 рр.)
Держави після Першої світової війни
держави Антанти та їхні союзники, які на правах переможців вирішували долю повоєнної Європи
держави Почвірного союзу (Центральні держави), які зазнали поразки у війні
нейтральні держави
Національні держави, які утворилися внаслідок розпаду імперій після Першої світової війни
визнані Антантою
не визнані Антантою
Примітка. Кордони держав подано станом на початок 1919 р. з врахуванням фактично зайнятих військами територій
НОРВЕГІЯ
ХРИСТИАНІЯ
ШВЕЦІЯ
СТОКГОЛЬМ
Гетеборг
ДАНІЯ
КОПЕНГАГЕН
ФІНЛЯНДІЯ
ГЕЛЬСІНКІ
Віпурі
Петроград
ТАЛЛІНН
ЕСТОНІЯ
21.IX.1920 – 18.III.1921
РИҐА
ЛАТВІЯ
ЛИТВА
ВІЛЬНЮС
БАЛТІЙСЬКЕ МОРЕ
Кенігсберг
Данціг
Гамбург
НІМЕЧЧИНА
Ганновер
БЕРЛІН
Кельн
Бреслау
Ельба
Рейн
Франкфурт-на-Майні
Мюнхен
4–7.VI.1922
ПРАГА
ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА
ВАРШАВА
Лодзь
Вісла
ПОЛЬЩА
Краків
БІЛОРУСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
МІНСЬК
Берестя
Гомель
(до 22.І.1919)
КИЇВ
Харків
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
ЛЬВІВ
ЗУНР
Вінниця
Катеринослав
Чернівці
Одеса
Дніпро
ВІДЕНЬ
Братислава
АВСТРІЯ
ЛІХТЕНШТЕЙН
БУДАПЕШТ
УГОРЩИНА
Загреб
РУМУНІЯ
Ясси
Кишинів
Клуж
БУХАРЕСТ
Мілан
Трієст
– 20.V.1922
САН-МАРИНО
ІТАЛІЯ
ВАТИКАН
РИМ
Неаполь
о. Сардінія (Іт.)
Палермо
о. Сицілія (Іт.)
Валлетта
Мальта (Брит.)
БЕЛГРАД
КОРОЛІВСТВО СЕРБІВ, ХОРВАТІВ І СЛОВЕНЦІВ
Дунай
СОФІЯ
БОЛГАРІЯ
Варна
ДУРРЕС
АЛБАНІЯ
Скоп'є
Салоніки
ГРЕЦІЯ
АФІНИ
о. Кріт (Грец.)
Додеканес (Іт.)
Родос
Кіпр (Брит.)
Нікосія
СТАМБУЛ
Ізмір
Бурса
Анкара
Коньа
Кайсері
Трабзон
ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ
Алеппо
Бейрут
Дамаск
Мосул
Тигр
Євфрат
Багдад
Тебріз
ПЕРСІЯ
ЧОРНЕ МОРЕ
СЕРЕДЗЕМНЕ МОРЕ
СІМФЕРОПІЛЬ
КРИМ
КАТЕРИНОДАР
КУБАНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
Ростів-на-Дону
ВСЕВЕЛИКЕ ВІЙСЬКО ДОНСЬКЕ
НОВОЧЕРКАСЬК
Сухумі
ГРУЗІЯ
ТБІЛІСІ
ВІРМЕНІЯ
ЕРИВАНЬ
АЗЕРБАЙДЖАН
БАКУ
ГІРСЬКА РЕСПУБЛІКА
ТЕМІР-ХАН-ШУРА
П'ятигірськ
Астрахань
КАСПІЙСЬКЕ МОРЕ
Царицин
Волга
Дін
Воронiж
Саратів
Пенза
Рязань
МОСКВА
Ярославль
Нижній Новгород
Казань
Самара
Оренбург
Урал
РОСІЙСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНА ФЕДЕРАТИВНА РАДЯНСЬКА РЕСПУБЛІКА
Масштаб 1 : 30 000 000
20°
40°

ПОЛЬСЬКЕ КОРОЛІВСТВО
(від 11.XI.1918 р. – ПОЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА)
ЗАХІДНА ГАЛИЧИНА
Холмщина
ЛЕМКІВЩИНА
Ужанська жупа
Березька жупа
Мараморошська жупа
угорські та словацькі землі, окуповані Чехо-Словаччиною у січні 1919 р.
угорські землі, окуповані Румунією у квітні–червні 1919 р.
Гемерська жупа
Абовська жупа
Турнянська жупа
Боршодська жупа
Гевеська жупа
Сотмарська жупа
жупа Гойду
жупа Бейкейш
Біґорська жупа
жупа Сіладь
Списька жупа
Шариська жупа
Земплинська жупа
Соболчська жупа
КЕЛЬЦЕ
КРАКІВ
Сандомир
Тарнів
Ряшів
Ярослав
Перемишль
Сянік
Лісько
Самбір
Старий Самбір
Дрогобич
Борислав
Турка
Ужгород
Мукачево
Берегове
Севлюш
Кошиці
Пряшів
Бардіїв
Мушина
Горлиця
Новий Санч
Новий Торг
Закопане
Мішкольц
Ніредьгаза
Дебречин
Сотмар-Нейметі (Сату-Маре)
Нодькарой (Карей)
Замостя
Томашів
Білгорай
Красностав
Чесанів
Любачів
Мостиська
Судова Вишня
Добромиль
Нове Місто
Стара Сіль
Бірча
Риботичі
Дубецько
Динів
Березів
Коросно
Ясло
Кросно
Римано́в
Букі́вско
Ланцут
Переворськ
Кольбушова
Мелець
Домброва
Бохня
Величка
Мисленичі
Ліманова
Грибів
Кежмарок
Попрад
Левоча
Сабинів
Добшина
Рожнява
Єльшава
Рімавска-Собота
Ягер
Карцаг
Гойду-Нанаш
Гойду-Бисирмейнь
Гойду-Соболсов
Шаторолйоуйгей
Лупківський пер.
Дуклянський пер.
Ужоцький пер.
Верецький пер.
Тиса
Вісла
Сян
Дністер

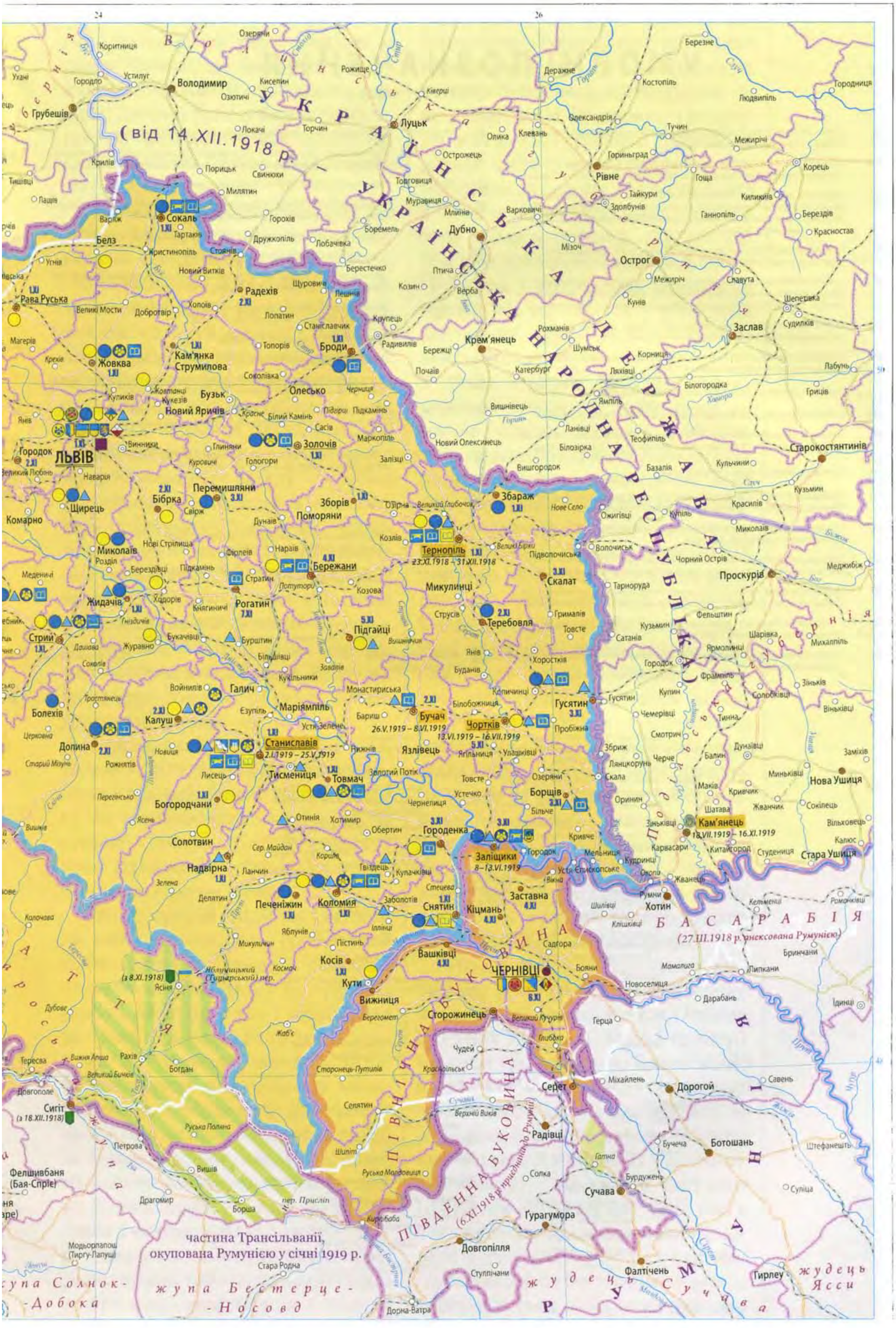
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА
(від 14.XII.1918 р. – УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА)
Волинська губернія
Подільська губернія
БАСАРАБІЯ
(27.III.1918 р. анексована Румунією)
ПІВНІЧНА БУКОВИНА
ПІВДЕННА БУКОВИНА
(6.XI.1918 р. приєднана до Румунії)
частина Трансільванії,
окупована Румунією у січні 1919 р.
жупа Солнок-Добока
жупа Бестерце-Насовд
жудець Сучава
жудець Ясси
РУМУНІЯ
Володимир
Луцьк
Рівне
Дубно
Острог
Кремʼянець
Заслав
Старокостянтинів
Проскурів
Камʼянець
18.VII.1919 – 16.XI.1919
Хотин
Грубешів
Сокаль
Белз
Рава Руська
Радехів
Жовква
Камʼянка Струмилова
Броди
Олесько
Буськ
Новий Яричів
ЛЬВІВ
Золочів
Городок
Перемишляни
Бібрка
Щирець
Зборів
Поморяни
Збараж
Тернопіль
23.XI.1918 – 31.XII.1918
Бережани
Скалат
Миколаїв
Жидачів
Стрий
Рогатин
Підгайці
Микулинці
Теребовля
Галич
Калуш
Болехів
Долина
Маріямпіль
Станиславів
2.I.1919 – 25.V.1919
Бучач
26.V.1919 – 8.VI.1919
Чортків
13.VI.1919 – 16.VII.1919
Гусятин
Язлівець
Тисмениця
Товмач
Богородчани
Борщів
Солотвин
Городенка
Заліщики
8–13.VI.1919
Надвірна
Печеніжин
Коломия
Снятин
Кіцмань
Заставна
Косів
Кути
Вашківці
ЧЕРНІВЦІ
Вижниця
Сторожинець
Серет
Радівці
Сучава
Гурагумора
Дорогой
Ботошань
Фалтічень
Сигіт
Фелшивбаня (Бая-Спріє)
Рахів
Ясіня
Богдан
(з 8.XI.1918)
(з 18.XII.1918)
Дорна-Ватра
Довгопілля
Кирлибаба
пер. Прислоп
Нова Ушиця
Стара Ушиця

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

ОСНОВНІ ПОДІЇ

3.III.1918	Українські демонстрації на підтримку дій Української Народної Республіки в Києві («свята миру і державності»)
25.III.1918	З'їзд нотаблів, який привітав незалежність УНР та висунув вимогу створення окремого українського коронного краю у складі Австро-Угорщини
вересень 1918	Українська вічева хвиля. Мітингарі вимагали якнайшвидшої ратифікації Австро-Угорщиною Берестейського мирного договору, зокрема щодо об'єднання всіх українських земель в окремий коронний край з власними сеймом, намісником та адміністрацією
кінець вересня 1918	Створення Центрального Військового Комітету (ЦВК) для підготовки українського повстання на землях Австро-Угорщини
18–19.X.1918	Створення Української Національної Ради (УНРади) на чолі з Євгеном Петрушевичем, яка проголосила Українську державу на всій українській етнічній території Східної Галичини, Північної Буковини та Закарпаття
20.X.1918	Багатотисячне віче на площі Святого Юра у Львові, на якому урочисто оприлюднено проголошення Української держави
25.X.1918	Створення Української Крайового Комітету Буковини на чолі з Омеляном Поповичем, який підпорядковувався УНРаді
кінець жовтня 1918	Виступи українських військових австро-угорської армії
29.X.1918	Створення Українського Харчового уряду на чолі з Степаном Федаком
1.XI.1918	Українські військові взяли під контроль ключові установи Львова (Листопадовий чин). Перехід влади від намісника Галичини К. фон Гуйна до УНРади
2.XI — початок листопада 1918	Дати встановлення влади УНРади у повітах
3.XI.1918	Велелюдне Буковинське віче, яке прийняло рішення про возз'єднання Північної Буковини із ЗУНР та подальшу злуку в Соборну Україну
листопад 1918	Створення на Лемківщині Народних Рад, які підтримали ЗУНР та виступили за об'єднання з Соборною Україною
листопад 1918	Створення Єврейських Національних Рад, які, проголосивши нейтралітет між польською та українською сторонами, фактично підтримали ЗУНР
6.XI.1918	Перебрання влади на Північній Буковині Українським Крайовим Комітетом УНРади на чолі з Омеляном Поповичем, входження краю до складу ЗУНР
листопад–грудень 1918	Створення на Закарпатті Народних Рад, які виступали за об'єднання Угорської Русі з Соборною Україною
9.XI.1918	Створення виконавчого органу – Ради Державних Секретарів на чолі з Костем Левицьким
11.XI.1918	Захоплення центру Буковини м. Чернівці румунським військом
13.XI.1918	Прийняття конституції ЗУНР – «Тимчасового основного закону про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії»
22.XI.1918	Захоплення столиці ЗУНР м. Львів польським військом
5.XII.1918	Створення москвофільської Верховної Ради Лемківської Русі, що виступила за приєднання до майбутньої демократичної Росії
21.XII.1918	Створення Ради Закарпаття, яка виступила за об'єднання з Угорщиною
3.I.1919	Ухвалення на сесії УНРади злуки ЗУНР та УНР
4.I.1919	Затвердження УНРадою другого уряду ЗУНР на чолі з Сидорем Голубовичем. Створення Виділу УНРади (9 з 150 депутатів)
січень 1919	Великі святкові маніфестації на честь єднання українського народу після схвалення УНРадою Акту злуки ЗУНР та УНР
8.I.1919	Проголошення Гуцульської Республіки
12.I.1919	Захоплення найбільшого міста Закарпаття Ужгорода чехо-словацьким військом
21.I.1919	Всенародний Конгрес Угорських Русинів під головуванням Михайла Бращайка ухвалив рішення з'єднати Закарпатську Україну з Соборною Україною
8.V.1919	Об'єднання місцевих народних рад Закарпаття у Центральну Руську Народну Раду (ЦРНР) на чолі з Августином Волошином, що виступила за приєднання краю до Чехо-Словаччини
9.VI.1919	Затвердження виділом УНРади та Радою Державних Секретарів Євгена Петрушевича Диктатором ЗУНР на час війни

Бучач *26.V – 8.VI.1919* — Місця тимчасового перебування керівництва ЗУНР під час польсько-української війни

Місце тимчасового перебування Директорії та уряду УНР у червні–листопаді 1919 р.

РОЗВИТОК ОСВІТИ

Відкриття українських середніх шкіл у лютому 1919 року

- вчительські семінарії (чоловічі та жіночі)
- гімназії
- реальні школи

ТЕРИТОРІЇ, КОРДОНИ ТА МЕЖІ

- Територія Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), задекларована 19 жовтня 1918 р. ухвалою УНРади
- Фактична територія ЗУНР станом на 1 листопада 1918 р., на якій були створені підконтрольні УНРаді місцеві органи влади
- Територія Північної Буковини, на якій 6 листопада 1918 р. створені підконтрольні УНРаді місцеві органи влади (окупована Румунією 11 листопада)
- Територія Української Народної Республіки (відновлена 14 грудня 1918 р.), з якою ЗУНР об'єдналась в єдину державу Актом злуки від 22 січня 1919 р.
- Територія Гуцульської Республіки на час проголошення 8 січня 1919 р. та з 19 січня по 11 червня 1919 р.
- Території, приєднані до Гуцульської Республіки 13–19 січня 1919 р.
- Українські етнічні острови поза межами ЗУНР
- Кордони держав
- Межі губерній УНР, Польської Республіки і коронних країв колишньої Австро-Угорщини
- Межі повітів ЗУНР, УНР та Польської Республіки, жуп (комітатів) колишнього Угорського королівства, жудеців Румунії
- Сучасні кордони держав

Примітка. Кордони подано станом на початок листопада 1918 р.

ШЛЯХИ СПОЛУЧЕННЯ

- Залізниці
- Шосе
- Поштові дороги *(на території колишньої Російської імперії)*

НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ

ЧЕРНІВЦІ, **Болехів** — Міста

Балигород — Містечка

Жовтанці — Села

За кількістю жителів

- від 100 000 до 500 000
- від 50 000 до 100 000
- від 10 000 до 50 000
- від 5 000 до 10 000
- менше 5 000

Столиця держави

Адміністративні центри

- першого порядку
- другого порядку

Тернопіль — центри військових областей

Бережани — центри військових округів

Примітка. Кількість жителів населених пунктів наведено станом на 1910 р.

Масштаб 1 : 1 200 000

в 1 см – 12 км

12 0 12 24 36 48 км

4.01.1919 закон "Про виділ Української національної ради" закріпив за радою "функції, що звичайно входять в обсяг повноважень президента держави". Поточну роботу Виділу перекладено на президію УНРади: президента Є. Петрушевича, 4 його заст., 2 секретарів і заст. секретаря.

За умов кількарічної воєн. розрухи УНРада й уряд особливу увагу зосередили на орг-ції понівеченого війною г-ва та виведенні його з кризи. Монополізовано продаж зерна, хлібопекар. виробів, картоплі, великої і малої рогатої худоби, свиней, шкіри, цукру, сірників, цигарок, спирту, вина, горілки і пива, поташу, пороху. Харчовий уряд намагався подолати голод. 4.04.1919 УНРада запровадила в обіг спільну з Наддніпрянщиною валюту – гривню (дорівнювала австр. короні) і карбованець (дорівнював 2 коронам). Однак нова валюта не змогла стримати інфляції в умовах війни, напливу знеціненої корони з Чехії, Угорщини, Югославії, спекулятивних дій окремих чиновників. Відчуваючи брак дрібних нац. грошей, повітова влада Бродів, Золочева, Тернополя, Збаража і Сокаля почала друкувати, нерідко на твердому обгортковому папері, міські бони (1, 2, 5, 10 грн). У 04.1919 регламентовано розподіл м'яса, заборонено випікання хліба без установленого мінімуму (25 %) сурогату, обмежено його продаж у пром. їдальнях (25 г). Середа і п'ятниця оголошені пісними днями.

Центр. органи влади так і не зуміли взяти під контроль прибутковий нафтовидобуток (більшість розробок належала іноз. капіталу – англ., польс., єврейс., швейцар.), хоч і заборонили вивіз нафти-сирівцю до сусідніх країн. У цей час планувався контроль за нафтовидобутком, запуск сотень законсервованих свердловин; рекомендувалася максимальна переробка сирцю на бензин, мастило, парафін, асфальт, збільшення частки укр. капіталу в цьому бізнесі. Задля економії енергоресурсів д-ва перейшла на літній час. Влада намагалася захистити внутр. товаровиробника, планувала запровадити прогресивне оподаткування підприємців. При цьому уряд дозволяв виготовлення алкогольних і тютюнових виробів недерж. стр-рам, натомість монополізував вигідний їх продаж. Галиц. броварі (55 броварень) і спиртовиробники (580 гуралень) традиційно значну частину своєї продукції експортували за кордон. Митна політика д-ви мала насамперед захищати власного товаровиробника. Під контролем д-ви залишалися залізниці, пошта і телеграф. Уряд планував залучити інвестиції від укр. діаспори, повернути 300 тис. укр. заробітчан з країн Європи та Америки.

Після 3 читань 14.04.1919 УНРада ухвалила Земельний закон, який визначив основи аграрної реформи, зокр. ліквідацію великого поміщицького та монастир. землеволодіння. Після закінчення війни передбачалося поділити угіддя між безземельними і малоземельними селянами, вояками УГА (від 30 до 100 моргів). Ліси різних форм власності мали перейти під оруду Мін-ва земельних справ. Господарів, у яких окультурені ґрунти стояли облогом, влада карала 6-місячним арештом або штрафом 100–5000 корон. Встановлювалися ціни на оренду землі (1 морг – 15–20 корон). Особливу увагу влада та сільс. громади мали приділяти вир-ву та експорту високооплачуваних тех. культур – ріпаку, льону, коноплі, тютюну, а також вигодовуванню породистої великої рогатої худоби, значну частину якої продавали за кордон. Новий аграрний закон розкритикували ліві сили і консерватори.

Нацменшинам УНРада гарантувала свободу усного і письмового спілкування рідною мовою з держ. і громад. стр-рами. Ухвалений після 3-го читання Закон про вибори до Сойму ЗОУНР від 15.04.1919 передбачав заг., таємні й прямі вибори за нац. куріями осіб, не молодших 20 р., зокр. вибори 160 депутатів від укр. (3,99 млн), 33 – від польс. (0,8 млн), 27 – від єврейс. (0,69 млн) і 6 – від нім. (0,16 млн) нас. краю, разом 226 обранців. Право висувати кандидатів у депутати надавалося партіям і групам виборців (не пізніше 10 днів до виборів) за спец. виборчими списками

(від 200 осіб). Права вибору і виборності були позбавлені душевнохворі, зареєстровані кримінальні злочинці та повії. Жодних обмежень за соц. походженням, релігійною та нац. належністю не передбачалося. Члени виборчих комісій складали письмові присяги. Однак заплановані соймові вибори не відбулися через наступ у 05.1919 80-тисячного польс. війська.

15.02.1919 УНРада ухвалила Закон про запровадження укр. мови як державної в усіх установах. Громадянство ЗУНР надавалося особам з постійним місцем проживання (хоча би 5 р.); службу в держ. установах і орг-ціях дозволялося лише після громадянської присяги. В умовах війни та фіз. виживання втілювати в життя ці демократ. права було важко, оскільки того бажали не всі політ. сили, які прямо чи опосередковано брали участь у роботі УНРади й місц. органів влади, насамперед ліворадикальний блок – напівлегальні члени КПСГ, яку фінансово і кадрово підтримувала Москва, і легальні укр. соціал-демократи.

Укр. влада прагнула реформувати с-му освіти, підняти її статус. Закон УНРади про шкільництво ЗОУНР від 13.02.1919 оголосив публічні школи державними, а вчителів – держ. службовцями; за рішенням освіт. органів було дозволено засновувати приватні школи. Укр. мова стала основною в усіх держ. школах; за нацменшинами – поляками та євреями – визнавали право на викладання рідною мовою. В школах з укр. мовою навч. на прохання батьків дозволялося факультативно вивчати польс. та нім. мови (2 години на тиждень). Спец. законом націоналізовано укр. приватні г-зії в м. Долина, Городенка, Копичинці, Рогатин, Чортків та Яворів, а також учител. жін. семінарії у м. Львів, Станиславів, Самбір, Сокаль, Бережани, Коломия та Тернопіль. Пенсії педагогів становили бл. ½ їхніх окладів. Одноразові допомоги від д-ви також отримували науковці й митці. Уряд дофінансовував діяльність громад. патріотичних т-в, зокр. "Січі". Незважаючи на інфляцію, влада виплачувала грошові компенсації, серед них дорожні вчителям, а також удовам і сиротам греко-катол. священиків. Зарплату нараховували священикам усіх конфесій.

УНРада на сесії 3.01.1919 урочисто проголосила намір об'єднати ЗУНР з УНР "в одну одноцілу суверенну Народну Республіку", обрала делегацію (65 осіб) на чолі з віце-президентом УНРади Л. Бачинським, яка мала ратифікувати цю ухвалу. Актом злуки 22.01.1919 в м. Київ ці плани було реалізовано. 23.01.1919 Всеукр. трудовий конгрес затвердив Універсал Директорії; на цій підставі представників УНРади делеговано до парламенту УНР. До складу Директорії УНР обрано Є. Петрушевича, ЗУНР стала Західною Областю Української Народної Республіки (ЗОУНР). Ратифікувати акти єднання мали Укр. нац. збори, які планували скликати згодом. Злуку УНР і ЗУНР привітали нар. віча в м. Стрий, Калуш, Товмач, Долина, Дрогобич, Золочів, Заліщики, Самбір. Акт злуки передбачав спільне ведення з Директорією УНР закорд. політики, об'єднання війська, фінансових стр-р, пошти і телеграфу. Автономними в управлінні мали залишатися питання віросповідання, шкільництво, а до підготовки спец. законів – адміністрування і судочинство.

14.05.1919 польс. армія почала велику наступальну операцію, внаслідок чого частини УГА відійшли з околиць Львова на південь Тернопільщини, до р. Дністер. У серед. 06.1919 УГА здійснила контрнаступ (Чортків. офензива), під час якого звільнено м. Чортків, Тернопіль, Золочів. Для оптимізації механізмів ухвалення рішень в екстремальних умовах війни президія Виділу УНРади й уряд 9.06.1919 передали надзвичайні повноваження Є. Петрушевичу, якого "до відкликання" оголошено Диктатором ЗУНР. 1920 у м. Відень сформовано КУД ЗУНР, яка здійснювала виконавчі функції кер-ва республіки в умовах еміграції. Окремі міжнар. протестаційні документи підписували від імені "послів Української національної ради" у м. Відень та Львів або від Президента УНРади Сх. Галичини. Уряд мав дипломатично-консульські стр-ри в

15 країнах світу. Однобока орієнтація галиц. політиків на Австро-Угорщину й Німеччину під час ПСВ призвела до браку конструктивних зв'язків з повоєн. урядами д-в Антанти і США.

З огляду на виникнення нової воєнно-політ. ситуації в ЦСЄ, насамперед через небезпеку експансії більшовиц. Росії, поширення комуніст. режимів, зх. д-ви схилялися до розв'язання польс.-укр. воєн. протистояння за Галичину на користь Польщі. 25.06.1919 Найвища рада Антанти в м. Париж санкціонувала право Варшави на "тимчасову військ. окупацію" Сх. Галичини. Підготовлений Найвищою радою 8.12.1919 проект статуту Сх. Галичини, котрий передбачав лише 25-річний мандат на адміністрування Польщі в краї, опротестувала польс. делегація і він не набув чинності (поляки вимагали права на довічне володіння Галичиною). З метою перешкодити інкорпорації укр. земель до складу Речі Посполитої, провідники ЗУНР домагалися від країн Антанти розв'язання сх.-галиц. проблеми на засадах права націй на держ. самовизначення. Натомість за підтримки кер-ва більшовиц. республік Росії та України влітку 1920 створено Галревком і проголошено маріонеткову ГСРР зі столицею в м. Тернопіль, яку не визнала міжнар. спільнота; її 2-місячну політику радянізації (націоналізація підприємств, грабунки заможних євреїв і поляків, обмеження прав священнослужителів та ін.) розкритикував еміграц. уряд ЗУНР. На цей час зовн.-політ. концепції укр. еміграц. урядів розійшлися: наддніпрян. політики намагалися знайти притулок у Польщі, куди інтерновано ДА УНР; натомість еміграц. уряд ЗУНР все ще шукав підтримки не лише в політиків білої, але й червоної Росії (з цією метою неодноразово відбулися сепаратні зустрічі з дипломатами РСРФР і УСРР). Відсутність зовн.-політ. підтримки уряду ЗУНР, нерозуміння країнами Антанти укр. проблем і перспектив спричинили окупацію укр. земель по обидва боки р. Збруч 4 д-ми-сусідами. 23.02.1921 паризька сесія Ради Ліги Націй підтвердила тимчасовий х-р польс. воєн. окупації Сх. Галичини. 30.04.1921 Є. Петрушевич запропонував Лізі Націй проект "Основи державного устрою Галицької Республіки", що передбачав відродження у краї незалежної соціально-правової д-ви, в якій вибори до парламенту (Державної Ради) пропонувалося здійснити за 3 нац. куріями, очолити Галицьку Республіку мав президент. Цей проект Ліга Націй, на вимогу Варшави, не підтримала. Не вдалося також консолідувати нац.-держ. плани проводу ЗУНР і УНР, який осів у Польщі (м. Тарнів, Варшава). Діяльність еміграц. уряду ЗУНР 1921–23 підтримала Міжпарт. рада – координац. орган укр. партій у м. Львів, організовуючи акції протесту проти польс. окупації, зокр. бойкот виборів 1922.

Рада представників д-в Антанти 14.03.1923 визнала Сх. Галичину частиною польс. д-ви. Натомість польс. уряд пообіцяв забезпечити нацменшинам можливості нац.-культ. розвитку й надати Сх. Галичині автономію, але не виконав цієї обіцянки. Оголосивши заяву з протестом, 15.03.1923 екзильний уряд ЗУНР у м. Відень самоліквідувався, Є. Петрушевич виїхав до м. Берлін.

Діяльність УНРади та уряду ЗУНР засвідчила, що провідники укр. партій, недавні посли Галиц. крайового сейму і депутати Віден. парламенту, засвоїли досвід європ. демократ. традицій, прагнули згідно з міжнародним і нац. правом збудувати д-ву, яка б стала прикладом укр. держ. правопорядку. На думку кер. санітарних справ ЗУНР Я. Окуневського, Президент УНРади Є. Петрушевич у "впорядкованій республіці" міг би стати "пречудовим президентом", не гіршим від Президента ЧСР Т. Масарика. Цьому завадила війна, агресивна політика Польщі, Румунії та більшовицької Росії щодо зх. земель України 1918–20. Досвід ЗУНР щодо формування революц. парламенту і коаліц. урядів, с-ми функціонування місц. влади за участю потенційних опонентів, виваженого земельного й освітнього реформування став для народів Сх. Європи взірцем побудови д-ви на демократично-правов. засадах.

Ювілейна монета "80 років проголошення соборності України"

Літ.: Великочий В. С. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР. Івано-Франківськ, 2003; *Його ж.* Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 рр. Івано-Франківськ, 2009; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1–5 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001–13; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 1: А–Ж. Івано-Франківськ, 2018; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія. Івано-Франківськ, 2001; Історія Львова: у 3 т. Т. 3. Львів, 2007; *Красівський О.* Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: проблеми взаємовідносин. К., 1998; *Крезуб А.* Нариси історії українсько-польської війни 1918–1919 рр. Львів, 1933; *Кугутяк М. В.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931; *Левицький К.* Великий Зрив. Львів, 1931; *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе: у 2 т. Т. 2. К., 1994; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Його ж.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922; *Його ж.* Галичина на Мировій конференції в Парижі. Кам'янець, 1919; *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції. Мюнхен, 1950. Т. 1; *Макарчук С. А.* Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997; *Ортинський В. П.* Силові структури Західно-Української Народної Республіки. Львів, 2004; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013; *Його ж.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008; *Павлюк О.* Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). К., 1996; Політична історія України ХХ століття: у 6 т. Т. 2: Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917–1920). К., 2003; *Рубльов О. С., Реєнт О. П.* Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. К., 1999; Україна: політична історія. ХХ – початок ХХІ ст. К., 2007.

Микола Кугутяк,
Микола Литвин

ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКА НАРО́ДНА РЕСПУ́БЛІКА В НУМІЗМА́ТИЦІ. Нац. банк України (НБУ) випустив 7 пам'ятних ювіл. монет, присвячених історії ЗУНР: 4 в серії "Відродження української державності" ("80 років проголошення соборності України", "90 років утворення Західно-Української Народної Республіки", "До 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років" і "100 років Акту Злуки – соборності українських земель") та 3 в серії "Видатні особистості України" ("Сидір Голубович", "Євген Петрушевич" і "Кость Левицький").

Ювіл. монета "80 років проголошення соборності України" номіналом 2 грн введена в обіг 18.02.1999. Метал – нейзильбер; маса – 12,8 г; діаметр – 31 мм; категорія якості карбування – звичайна; гурт – рифлений; тираж – 50 тис. шт. Присвячена 80-річчю істор. акту проголошення у м. Київ 22.01.1919 Універсалу про об'єднання УНР із ЗУНР. На аверсі монети розміщені зображення малого Держ. Герба України, орнаментованого за мотивами нар. настін. розписів, і кругові написи УКРАЇНА, 2 ГРИВНІ, 1999. На реверсі монети – зображення українки з ілюстрації Г. Нарбута до ж. "Мистецтво" (1919), проект гербів УНР і ЗУНР. Худ. і скульп. В. Атаманчук.

Ювіл. монета "Сидір Голубович" номіналом 2 грн введена в обіг 26.02.2008. Метал – нейзильбер; маса – 12,8 г; діаметр – 31 мм; категорія якості карбування – спец. анциркулейтед; гурт – рифлений; тираж – 35 тис. шт. Присвячена С. Голубовичу (1873–1938) – укр. політ. і держ. діячеві, який у 10.1918 був обраний до УНРади ЗУНР. З 01.1919 – голова ДС ЗУНР–ЗОУНР. На аверсі мо-

Ювілейна монета "Сидір Голубович"

Ювілейна монета "Євген Петрушевич"

нети в центрі зображено малий Держ. Герб України, під ним – рік карбування монети – 2008, по колу розміщено написи: НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (вгорі), ДВІ ГРИВНІ (внизу) та логотип Монетного двору НБУ. На реверсі монети – портрет С. Голубовича, праворуч від якого – роки життя 1873/1938, ліворуч напис – ЗУНР та внизу півколом – СИДІР ГОЛУБОВИЧ. Худ.: аверс – В. Дем'яненко; реверс – В. Таран, О. Харук, С. Харук; скульп. – В. Дем'яненко, А. Дем'яненко.

Ювіл. монета "Євген Петрушевич" номіналом 2 грн введена в обіг 23.05.2008. Метал – нейзильбер; маса – 12,8 г; діаметр – 31 мм; категорія якості карбування – спец. анциркулейтед; гурт – рифлений; тираж – 35 тис. шт. Присвячена Є. Петрушевичу (1863–1940) – укр. правникові, діячу укр. нац.-визвол. руху в Галичині, одному з організаторів ЗУНР, голові її парламенту – УНРади.

На аверсі монети в центрі зображено малий Держ. Герб України, під ним – рік карбування монети – 2008, по колу розміщено написи: НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (вгорі), ДВІ ГРИВНІ (внизу) та логотип Монетного двору НБУ. На реверсі монети – портрет Є. Петрушевича, праворуч від якого – роки життя 1863/1940, ліворуч – Галиц. лев та внизу півколом напис – ЄВГЕН ПЕТРУШЕВИЧ. Худ.: аверс – В. Дем'яненко; реверс – В. Таран, О. Харук, С. Харук; скульп.: В. Дем'яненко, В. Атаманчук.

Ювіл. монета "90 років утворення Західно-Української Народної Республіки" номіналом 2 грн введена в обіг 3.11.2008. Метал – нейзильбер; маса – 12,8 г; діаметр – 31 мм; категорія якості карбування – спец. анциркулейтед; гурт – рифлений; тираж – 35 тис. шт. Присвячена Укр. д-ві, ств. на ЗУЗ після розпаду Австро-Угор. імперії, у складі якої перебувала значна частина укр. земель – Галичина, Буковина і Закарпаття. 9.11.1918 було сформовано уряд – РДС ЗУНР. Законом від 13.11.1918 закріплювалися верховенство і суверенітет народу.

На аверсі монети на тлі прапора розміщено: угорі півколом напис НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ, під яким – малий Держ. Герб України, номінал монети – 2/ГРИВНІ, ліворуч – лев (з герба ЗУНР), унизу між фрагментами декоративного орнаменту рік карбування монети 2008 і логотип Монетного двору НБУ. На реверсі монети зображено групу січових стрільців під стягом і розміщено напис – 90 РОКІВ УТВОРЕННЯ (півколом) ЗУНР. Худ.: В. Таран, О. Харук, С. Харук; скульп.: А. Дем'янченко, В. Атаманчук.

Ювіл. монета "Кость Левицький" номіналом 2 грн введена в обіг 26.11.2009. Метал – нейзильбер; маса – 12,8 г; діаметр – 31 мм; категорія якості карбування – спец. анциркулейтед; гурт – рифлений; тираж – 35 тис. шт. Присвячена укр. юристові, громад. і

Ювілейна монета "90 років утворення Західно-Української Народної Республіки"

Ювілейна монета "Кость Левицький"

Ювілейна монета
"До 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років"

Ювілейна монета
"100 років Акту Злуки – соборності українських земель"

держ. діячу, 1-му голові уряду ЗУНР – К. Левицькому.

На аверсі монети в центрі зображено малий Держ. Герб України, під ним – рік карбування монети 2009, по колу розміщено написи: НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (вгорі), ДВІ ГРИВНІ (внизу) та логотип Монетного двору НБУ. На реверсі монети зображено портрет К. Левицького, праворуч від якого розміщено роки життя – 1859–1941, ліворуч напис півколом – КОСТЬ ЛЕВИЦЬКИЙ. Худ.: В. Таран, О. Харук, С. Харук; скульп.: В. Дем'яненко, А. Дем'яненко.

Ювіл. монета "До 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років" номіналом 5 грн введена в обіг 22.03.2017. Метал – нейзильбер; маса – 16,54 г; діаметр – 35 мм; категорія якості карбування – спец. анциркулейтед; гурт – рифлений; тираж – 35 тис. шт. Присвячена подіям, пов'язаним з б-бою укр. нації за відновлення та утвердження власної державності, яка відбувалася у формі УНР, УД і ЗУНР. Ці політ. події мали важливе значення для відновлення Україною незалежності 1991. Концепцію монети вирішено в стилі авангардизму.

На аверсі монети розміщено: угорі написи – УКРАЇНА, номінал 5 ГРИВЕНЬ, малий Держ. Герб України, рік карбування монети 2017; на дзеркальному тлі зображено стилізовану композицію: укр. прапор з тризубом у центрі, під яким розміщено композицію, що символізує зруйновану Рос. імперію; логотип Банкнотно-монетного двору НБУ (ліворуч). На реверсі монети зображено стилізовану композицію – динамічного кольорового прапороносця із синьо-жовтим стягом (використано тамподрук) на тлі колон маніфестантів з прапорами й транспарантами, що символізують той істор. період в Україні з масовими вічами, гаслами та закликами до незалежності, волі тощо; написи: УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ (угорі), 1917/1921 (унизу). Худ.: В. Таран, О. Харук, С. Харук; скульп.: В. Дем'яненко, В. Атаманчук.

Ювіл. монета "100 років Акту Злуки – соборності українських земель" номіналом 5 грн введена в обіг 17.01.2019. Метал – нейзильбер; маса – 16,54 г; діаметр – 35 мм; категорія якості карбування – спец. анциркулейтед; гурт – рифлений; тираж – 40 тис. шт. Присвячена проголошенню акта про об'єднання УНР й ЗУНР в єдину незалежну д-ву. 22.01.1919 в урочистій обстановці на Софійському майдані в м. Київ відбулася подія, що стала підсумком відповідного підготовчого процесу, – проголошено Акт злуки, об'єднання укр. земель, у якому зазначалося, що віднині укр. народ, звільнений могутнім поривом власних сил, має змогу об'єднати зусилля всіх своїх синів будувати нероздільну самост. Укр. д-ву на добро і щастя укр. народу. На аверсі монети розміщено: малий Держ. Герб України, під ним напис УКРАЇНА; у центрі на дзеркальному тлі шрифтова композиція з абревіатур УНР/ЗУНР, літери яких декоровані характерними орнаментами; унизу на матовому тлі номінал 5/ ГРИВЕНЬ, обабіч якого стилізований рослинний

орнамент, рік карбування монети 2019 (унизу); логотип Банкнотно-монетного двору НБУ (праворуч на дзеркальному тлі). На реверсі монети на дзеркальному тлі розміщено фрагмент Акта злуки: ОДНИНІ/ ВОЄДИНО ЗЛИВАЮТЬСЯ/ СТОЛІТТЯМИ ОДІРВАНІ/ ОДНА ВІД ОДНОЇ/ ЧАСТИНИ ЄДИНОЇ УКРАЇНИ –/ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА/ НАРОДНА РЕСПУБЛІКА/ (ГАЛИЧИНА, БУКОВИНА/ І УГОРСЬКА УКРАЇНА)/ І НАДДНІПРЯНСЬКА/ ВЕЛИКА УКРАЇНА./ ЗДІЙСНИЛИСЬ/ ВІКОВІЧНІ МРІЇ,/ ЯКИМИ ЖИЛИ/ І ЗА ЯКІ УМИРАЛИ/ КРАЩІ СИНИ/ УКРАЇНИ. Під текстом проглядається зображення Тризуба. Ліворуч і праворуч від напису розміщено медальйони із зображеннями символів земель: лева – Зх. України (ліворуч) та архангела Михаїла – Центр. України (праворуч), від яких угору йде стилізований рослинний орнамент у вигляді лаврових галузок, унизу напис півколом 100 РОКІВ АКТУ ЗЛУКИ. Худ.: В. Таран, О. Харук, С. Харук; скульп.: аверс – В. Дем'яненко; реверс – програмне моделювання, В. Адріянов.

Літ.: Заремба М. Монети України (1992–2016). Каталог. К., 2017; Пам'ятні та ювілейні монети України. 1995–2009: Каталог-довідник. К., 2010.

Богдан Паска

ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКА ПРЕ́СОВА АГЕ́НЦІЯ – інформаційне бюро ЗУНР у м. Відень 1920–23.

Ств. за дорученням Є. Петрушевича за кошти посольства ЗУНР в Австр. Республіці. Організатор і кер. – В. Біберович, брат Я. Біберовича. Бюро регулярно готувало бюлетені нім. мовою для віден. преси й для акредитованих у австр. столиці закорд. кореспондентів. Бюлетені надсилали поштою до укр. представництв у м. Берлін, Будапешт, Лондон, Париж та Рим; адресували зх. політикам і журналістам, які прихильно ставилися до укр. справи; відправляли до укр. часописів Канади, США та преси країн Лат. Америки. Працівники бюро підтримували особисті контакти з редакторами віден. газет і закорд. кореспондентами, протидіючи антиукр. пропагандивним акціям посольства Польщі та Польс. пресового бюро в м. Відень. Проте інформаційний продукт агенції не завжди був достовірний.

Літ.: Біберович В. Українська інформаційна діяльність за кордоном // Збірник наукових праць на пошану Євгена Вертипороха, президента Головної Ради НТШ і голови Канадського НТШ з нагоди 70-річчя його життя. Торонто, 1972. С. 193–200; Галичанин. Дурість чи провокація? // Воля. Відень, 1920. 20 листоп. Т. 4. Ч. 7/8. С. 368–369.

Олег Павлишин

ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКЕ ТОВАРИ́СТВО ЛІ́ГИ НА́ЦІЙ. 20 і 23.01.1922 у м. Відень відбулися установчі збори, на яких схвалено статут і обрано президію ЗУТЛН: Р. Перфецький – президент; Е. Брайтер, О. Назарук, І. Семака, К. Трильовський – заст. президента, О. Марітчак – секретар, о. Й. Жан – заст. секретаря, А. Вітошинський – скарбник. У резолюції цих зборів стверджено, що гол. передумовою забезпечення миру у світі "є оконечне і якнайскорше усунення насильства й поневолення та всіх побудованих на них окупацій чужонаціональних територій та рівночасне, безоглядне й повне зреалізовання прав націй на самоозначення, на власну їх державність і незалежність", уперше поставлено домагання об'єднання окупованих Польщею земель Сх. Галичини, Холмщини, Волині й Підляшшя та окупованої Румунією пн.-зх. Буковини у відновленій Зх.-Укр. Д-ві.

Р. Перфецький виокремив 2 осн. завдання ЗУТЛН: 1) перебудувати Лігу Націй із союзу д-в – переможниць ПСВ у союз народів на справжніх демократ. основах, до якого б мали "приступ усі як побідні так побіджені, як пануючі так і поневолені народи"; 2) поставити справу Зх.-Укр. Д-ви на "повний зріст" і довести до її здійснення.

У діяльності ЗУТЛН виділяють 4 періоди. Перший охоплює 01–8.06.1922, коли ставилося питання про вступ ЗУТЛН у Союз Т-в Ліги Націй (СТЛН). У зв'язку з цим важливим було засідання президії СТЛН 18.04.1922 у м. Мюнхен

ЗАЯЦЬ Андрій

(Німеччина), у якому взяли участь президент, сенатор Ф. Руффіні (Італія), віце-президент В. Дікінсон (Англія), ген. секретар проф. Т. Рійссен (Франція) та ін. Президія з розумінням поставилася до вимог ЗУТЛН і рекомендувала Гол. Раді Союзу Т-в прийняти його. ЗУТЛН розпочало активну підготовку до вступу в СТЛН, збираючи матеріал про зловживання чужоземних окупантів щодо укр. нас. Другий – осн. період (8.06.1922–23.06.1923) – етап повноправного членства ЗУТЛН у Союзі. Конф. СТЛН у м. Прага, ухваливши 8.06.1922 прийняття Т-ва, висловила побажання якнайшвидшого вирішення справи Сх. Галичини. На цьому етапі ЗУТЛН налагодило тісну співпрацю з урядом ЗУНР, УПР, політ. партіями Зх. України, які давали матеріал для нот-протестів, звернень до урядів і парламентів д-в світу. ЗУТЛН узяло участь у засіданні Гол. Ради СТЛН 20–22.10.1922 у м. Будапешт, де на пропозицію делегації ЗУТЛН обговорювали справу Сх. Галичини. ЗУТЛН внесло проект резолюції до д-в Антанти, як тимчасового суверена Сх. Галичини, з вимогою виконання ними всіх прав до цієї тер. Одночасно поставлено вимоги: 1) відновлення самостійності ЗУНР та усунення окупації цього краю; 2) недопущення проведення виборів до польс. парламенту в Сх. Галичині.

Рішення Ради послів д-в Антанти 15.03.1923 не розв'язало укр. питання, яке надалі залишалось актуальним у європ. політиці. У зв'язку з цим ЗУТЛН висловило рішучий протест д-вам Антанти і звернулося до парламентів д-в з пропозицією не ратифікувати його. 23.06.1923 призупинено членство ЗУТЛН у Союзі Т-в.

3-й період (23.06.1923–1.07.1924) – це час б-би ЗУТЛН за відновлення своїх прав у СТЛН. Після 23.06.1923 обговорювали 4 шляхи вирішення проблеми ЗУТЛН: 1) вихід із СТЛН; 2) перенесення осідку до м. Львів; 3) вступ "у федеративний зв'язок із Придніпрянським Товариством"; 4) утворення спільного укр.-польс. т-ва. Всі політ. сили Зх. України висловилися за перенесення осідку до м. Львів. Однак польс. поліція розігнала установчі збори 11.10.1923, назвавши їх "державною зрадою проти Польської республіки". Заступництво інтересів ЗУТЛН у Союзі взяло на себе Придніпрян. т-во. Після безрезультатних спроб відновлення своїх прав (ноти протесту від 26.09.1923, 10.03.1924 та ін.) 1.07.1924 ЗУТЛН виступило із СТЛН. Настав 4-й етап (до поч. 1930-х) – діяльність ЗУТЛН поза СТЛН.

Літ.: Кушнір В. Західноукраїнське товариство Ліги Націй (1922–1928) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 33. Львів. 1998. С. 154–160; *Його ж.* Західноукраїнське товариство Ліги Націй та Міжнародна Унія товариств Ліги Націй (1922–1928) // Наукові зошити історичного факультету. Вип. 2. Львів, 1999. С. 224–228; *Соляр І. Я.* Співпраця уряду ЗУНР із Західно-Українським товариством Ліги Націй на початку 1920-х рр. // Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 75-річчю ЗУНР. Івано-Франківськ, 1993. С. 75–76.

Ігор Соляр

ЗА́ЯЦЬ Андрій

(25.11.1891–15.07.1970) – підстаршина УГА, громад. діяч. Н. у с. Кормин (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща). Навч. у вчител. семінарії м. Сокаль (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ служив у 89-му піх. полку австро-угор. армії, 1915 поранений у бою біля м. Ківерці (нині Волин. обл.); згодом – на Італ. фронті. Вступив до УГА 2.11.1918. Рахунковий підстаршина польової лічниці військ. групи "Угнів", що в 03.1919 була реорганізована в шпиталь 9-ї Белз. бригади. Мав військ. звання булавного. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині. Служив до 04.1920.

1922 закінчив торг. курси; працював у м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) у кооперативі "Достава", потім у позичковій касі Нар. дому.

1927 емігрував до Канади. Проживав спочатку в м. Торонто, 1930–44 – у м. Садбері, де працював гірником, потім знову в Торонто. Трудився на вир-ві. Діяльний у громад. житті; чл. УСГ (з 1928; був головою її гуртка в Торон-

то), співзасн. і чл. управи відділу УНО в місті, чл. Укр. визвол. фронту, Фундації Т. Шевченка, Фундації "Енциклопедії українознавства" та ін. т-в й орг-цій. Автор спомину "Бригадний шпиталь ч. 9" (Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 277–278, 287–288).

П. у м. Торонто.

Літ.: В. В. Андрій Заяць, 1891–1970 // Вісті Комбатанта. 1970. Ч. 6. С. 92–93; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 246–247.

Микола Вітенко

ЗА́ЯЦЬ
Іван Йосипович

(1897–1937) – стрілець УГА. Н. у с. Вижній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Учасник польс.-укр. війни. Після завершення визвол. змагань перебував на тер. ЧСР. 1925 виїхав до СРСР. Проживав у с. Первомайськ (нині Травневе Сватів. р-ну Луган. обл.). Робітник зернорадгоспу "Сватівський".

Заарештований і на підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою суд. трійки при УНКВС по Донец. обл. від 13.11.1937, розстріляний. Реабілітований 1989.

Літ.: У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.

Богдан Паска

ЗА́ЯЦЬ
Матвій

(15.08.1895–30.04.1982) – військ. і громад. діяч. Н. у м. Броди (нині Львів. обл.). Випускник г-зії.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії (1915). Воював на фронті, за хоробрість відзначений медаллю. 1918 в складі австро-угор. війська допомагав звільняти УНР від більшовиків. З 11.1918 – учасник польс.-укр. війни 1918–19. Командував повітов. розвідвідділами, згодом – у бригаді УСС (спершу в піхоті, потім у кінноті). Перебув польс. табори для військовополонених.

ЗАЯЦЬ Матвій

Поглибив свою освітню спеціалізацію в галузі лісівництва й деревообробки. Працював завідувачем експортного відділу тартаків (деревообробних підприємств) у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). 11–20.11.1943 перебував під арештом гестапо в м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). Згодом – старшина д-зії "Галичина", з якою брав участь у боях проти рад. військ під м. Броди (07.1944), та 1-ї УД УНА.

Під час полону в м. Ріміні (Італія) очолював робітн. курінь. Опісля переїхав до Англії, працював у м. Лофборо. 1952 емігрував до Канади, де в м. Ванкувер проживала його дружина Ольга з синами. Працював у колиш. власників тартаків з Надвірної. Діяльний у громад. житті, на церк. й комбатант. відтинках. Чл. УСГ, від 1960 – голова її відділу в м. Ванкувер, УНО в Канаді, КУК, Братства 1-ї УД УНА. Як благодійник фінансово допомагав колиш. дивізійникам.

П. у м. Ванкувер.

Тв.: Заяць М. "Дивізія, гей рідна мати" (У 30-ліття створення Дивізії "Галичина") // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 2. С. 19–27; *Його ж.* Жорстокі дні // Вісті комбатанта. 1973. № 4. С. 38–46.

Літ.: За честь, за славу, за народ!: зб. на золотий ювілей Української стрілецької громади в Канаді 1928–1978 / за ред. З. Книша. Торонто, 1978. С. 529; *О. М.* Ті, що відійшли… // Вісті Комбатанта. 1982. Ч. 3. С. 89–90.

Микола Лазарович

ЗА́ЯЦЬ
Микола Васильович

(24.12.1895–17.02.1938) – вояк УГА. Н. у с. Новосілка (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї.

Учасник польс.-укр. війни. Після завершення визвол. змагань перебував на тер. ЧСР. 1925 виїхав до СРСР. Випускник Київ. ін-ту нар. г-ва. Економіст, заст. дир. відділення Цекомбанку в м. Артемівськ (нині Бахмут Донец. обл.).

Заарештований 1.02.1933 за сфабрикованою справою "УВО". Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 1.10.1933 засуджений за

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Микола Остафійович

ст. 54-11 КК УРСР на 10 р. ВТТ. Відбував покарання на Соловках (нині РФ). Відповідно до постанови Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 14.02.1938 розстріляний на Соловках, де й похований.

Літ.: У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.

Богдан Паска

ЗА́ЯЦЬ
Павло

(1890–03.02.1923) – старшина УГА. Н. у с. Скварява Золочівського пов. Навч. в нар. шк. Брав участь у діяльності читальні т-ва "Просвіта", осередку т-ва "Сокіл", сільс. драмгуртка. 1910 мобілізований на строкову службу до австр. армії, де залишився служити за контрактом. Закінчив військ. курси, отримав звання підофіцера.

У роки ПСВ служив у 80-му полку піхоти австр. армії на Рос. та Італ. фронтах. Після поранення лікувався у м. Баден (Австрія). У 11.1918 прибув до Укр. збірної станиці в м. Відень, звідки був відправлений на польс.-укр. фронт під м. Львів. Через поранення призначений на службу у званні хорунжого до інтендатури Золочівської ОВК. Навесні 1919 потрапив у польс. полон, звідки зумів утекти й переховувався у Львові. На поч. 1920 дістався до бригади УГА, інтернованої у м. Німецьке Яблонне (ЧСР). Після звільнення з інтернування отримав посаду в торг. фірмі м. Ліберець, але через хворобу не зміг розпочати роботу.

П. і похований у м. Ліберець (нині Чехія).

Літ.: Про вічную память! // Український Скиталець. Відень, 1923. 15 лютого. Ч. 4. С. 46–47.

Олег Павлишин

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Микола Остафійович

(25.11.1870–11.02.1938) – підприємець, громад., політ. та кооп. діяч. Н. у с. Тишківці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у заможній сім'ї. Навч. у сільс. шк., Коломий. г-зії, на теолог. ф-ті Львів. ун-ту та екон. ф-ті Віден. ун-ту. Співорганізатор т-ва "Руська бесіда", при якому від 1900 очолював театр. Організатор (1900), секретар (з 1902) кооперативу "Нар. гостиниця". Інспектор, згодом – гол. дир. кооперативу В. Нагірного "Нар. торгівля". 1911 отримав від Мін-ва торгівлі Австро-Угорщини стипендію для вивчення можливостей укр. експорту і становища емігрантів у шт. Парана (Бразилія). 1913–14 – ред. час. "Свобода" (друк. орган УНДП).

З поч. ПСВ – учасник підпільної орг-ції, яка підтримувала зв'язки із СВУ. Брав участь у розробці стратегії визвол. руху в Галичині за умов рос. окупації. Депортований рос. владою до Сибіру, де перебував 1915–17. У 03.1917 приїхав до м. Київ; працював у спілці "Дніпросоюз". 05.1917–04.1918 – учасник Галицько-Буковин. к-ту допомоги жертвам війни при УЦР. Від 1918 – у м. Львів. 29.10.1918 за рішенням Львів. делегації УНРади як начальний референт увійшов до новоутвореного ДХУ. Залишився у Львові після окупації міста польс. військами 22.11.1918. Затриманий та інтернований окупац. владою. Згодом повернувся до Львова, де продовжив керувати кооперативом "Нар. торгівля". 9.01.1921 польс. поліцією проведено обшук у помешканні З. Був делегатом Міжпарт. з'їзду у Львові від УНТП (3–4.06.1921).

У міжвоєн. період належав до кер-ва УНТП та УНДО, заст. голови галиц. кредитної спілки "Центробанк", зав. комісії Ревізійного союзу укр. кооперативів, голова Т-ва опіки над укр. еміґрантами, почесний чл. Союзу укр. купців і підприємців. Чл. т-ва "Просвіта", голова т-в "Сокіл" (1922–23), "Рідна школа" (1936–38). Автор публікацій на екон. тематику у львів. часописах.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Герцюк Д. Д., Ничкало Н. Г., Сікорський П. І. Вони очолювали "Рідну школу" (1881–2016). Львів, 2016; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали.

Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; *Хома І.* Створення та діяльність Українського центрального галицько-буковинського комітету допомоги жертвам війни та Головної ради галицьких, буковинських та угорських українців (травень 1917– квітень 1918 рр.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2008. № 612: Держава та армія. С. 54–59.

Богдан Паска

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Мирон Титович

(18.11.1897–03.11.1937) – старшина-медик УГА, політ. діяч. Брат правника Р. Заячківського і пор. С. Заячківського. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї правника. З 1907 навч. в АГ м. Львів; брав участь у діяльності учнів. таємних гуртків.

Улітку 1914 виїхав до м. Відень, мобілізований до австро-угор. армії. Під час одного з боїв на Сх. фронті потрапив у рос. полон. Після звільнення 1917 навч. на мед. ф-ті Львів. ун-ту. Чл. орг-ції "Інтернац. революц. соціал-демократія", яка 1919 увійшла до складу КПСГ. З кін. 1918 служив у лавах УГА; з 01.1919 – медик, згодом санітарний старшина 4-ї Золочів. бригади. Брав участь у Чортків. офензиві, об'єднаному поході УГА і ДА УНР на м. Київ. 1.08.1919 іменований санітарним четарем.

З 02.1920 – в ЧУГА, у 04.1920 перейшов на бік більшовиків. Військ. лікар у 402-му Галиц. полку 45-ї д-зії ЧА. Вступив до КП(б)У. З 1922 – на викладацькій роботі, редагував парт. газети в м. Бердичів (нині Житомир. обл.). З 1924 – кер. відділу пропаганди й агітації Уман. окружкому КП(б)У, з 1926 – відділу агітації ЦК КП(б)У в м. Харків. 1928 скерований на підпільну роботу в Зх. Україну; 1928–33 – перший секретар і чл. політбюро ЦК КПЗУ, канд. у чл. ЦК компартії Польщі; парт. псевдонім – Косар.

1933 відкликаний до Харкова, невдовзі заарештований у справі УВО. На підставі сфабрикованого звинувачення, відповідно до постанови суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 29.05.1934, ув'язнений на 10 р. у ВТТ. Покарання відбував на Соловках. Згідно з постановою Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині Медвеж'єгорськ. р-ну Республіки Карелія, РФ).

Літ.: Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 118–119; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Науменко К.* Заячківський Мирон Титович // ЕСУ. Т. 10. К., 2010. С. 413; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 258.

Богдан Паска

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Мирон Титович

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Олександр Гнатович

(28.03.1851–22.11.1926) – священик, громад. діяч. Н. у м. Збараж (нині Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. Навч. в г-зії м. Тернопіль; учителював у нар. шк. Потім студіював теологію (до 1877) у Львів. духовній семінарії. Рукоположений 1880. Пом. пароха в с. Вищі Луб'янки, з 1886 – парох у с. Зарубинці на Збаражчині. 1901 – крилошанин; 1914 призначений збараз. деканом. Брав діяльну участь в укр. громад. житті. Співзасн. і 1-й голова повітов. "Просвіти" (1900), ініціатор заснування читалень т-ва і кооперативів "Сільського господаря" у селах повіту. Входив до повітов. шкільної ради, 1900–03 – заст. голови повітов. ради.

На поч. 11.1918 обраний головою Збараз. повітов. нац. ради; обіймав цю посаду весь період ЗУНР. Часто виступав у селах на вічах, роз'яснював політику уряду, організовував допомогу УГА цивільному нас. тощо.

П. у с. Шельпаки (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Похований у м. Збараж.

Літ.: Дуда І. Заячківський Олександр // ТЕС. Т. 1. Тернопіль, 2004. С. 631.

Петро Гуцал

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Роман Титович

(14.04.1881–27.04.1949) – правник, громад. діяч. Брат пор. С. Заячківського і санітарного чет. М. Заячківського. Н. у м. Тисмениця (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї судді. В дитячі роки проживав у м-ку Будзанів (нині с. Буданів Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), м. Коломия, Галич, Львів, де працював батько. Випускник польс. г-зії м. Коломия (1899). Студіював право у Львів. ун-ті.

Проживав у м. Коломия, працював нотарем; у період ЗУНР – міськ. комісар.

Після визвол. змагань – нотар у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Діяльний в укр. громад. житті: голова повітов. "Просвіти", чл. міськради (з 1927), чл. повітов. к-ту УНДО. У час нім. окупації 1941–44 – президент Нотаріальної палати в м. Львів.

У 06.1944 виїхав на Захід, перебував в Австрії, потім у ДП у Німеччині. 1949 прибув до США.

П. у м. Гартфорд (шт. Коннектикут).

Літ.: Андрухів І., Арсенич П. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 36; Український Голос (Мюнхен). 1949. 16 черв. С. 8.

Петро Гуцал

ЗАЯЧКІВСЬКИЙ
Степан Титович

(26.12.1886 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Брат Р. Заячківського і санітарного чет. М. Заячківського. Н. у м-ку Будзанів (нині с. Буданів Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї судді. З дитячих літ проживав у м. Коломия, Галич, Львів, Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), де працював батько. Випускник АГ м. Львів (1905). Студіював право у Львів. ун-ті. З 1911 – суд. урядник.

У час ПСВ служив в австро-угор. армії. Іменований поручником-суддею. В УГА – з кін. 1918. Перебував за р. Збруч; там загинув за невідомих обставин.

Петро Гуцал

"ЗБА́РАСЬКЕ СЛО́ВО" – друкований орган держ. повітов. комісаріату м. Збараж (нині Терноп. обл.). Газета виходила щотижня від 4.02 до 24.03.1919 (загалом 8 чисел). Видавець – М. Вітошинський. Серед авторів – А. Шміґельський.

У матеріалах висвітлювалися події місц. громад.-політ., госп.-екон. та культ. життя, законотворча робота УНРади, РДС ЗУНР, принагідно – ситуація на

ЗБАРАСЬКЕ СЛОВО

ОРҐАН ДЕРЖ. КОМІСАРІЯТУ в ЗБАРАЖІ

Урядова часть.

ВІДОЗВА.

Наддніпрянщині та діяльність Директорії УНР. У відділі "Урядова часть" оприлюднювали повідомлення, відозви та розпорядження Збараз. держ. повітов. комісаріату (про укр. мову вивісок, дорожніх знаків, мобілізацію до лав УГА, орг-цію охорони правопорядку та ін.), Держ. секретаріатів внутр., закорд., військ. справ тощо. Хроніка

подій місц., заг.-укр. та (рідше) міжнар. життя, повідомлення з фронтів польс.-укр. та рад.-укр. війн публікувалися під рубриками "В повіті", "З фронта", "Вісти зі сьвіта", "З тижня", "Вісти з часописів". Зміст останніх 4 формувався на основі повідомлень Укр. телеграфного агентства та матеріалів ін. укр. періодичних видань.

Літ.: Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.). Львів, 2008. С. 123–126; *Гуцал П.* Газета "Збаразьке слово" як історичне джерело періоду Західно-Української Народної Республіки // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Сер.: Історія. Тернопіль, 2008. Вип. 1. С. 105–109; *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 159–160.

Олеся Дроздовська

"ЗБІРНИК ДЕКРЕ́ТІВ, ДЕКЛЯРА́ЦІЙ І ПОСТАНО́В ГА́ЛИЦЬКОГО РЕВОЛЮЦІ́ЙНОГО КОМІТЕ́ТУ" – вид. Всегалицького рад. вид-ва. Вип. 1. Тернопіль, 1920. 19 с.; текст паралельно укр. та польс. мовами. Ред. – І. Кулик. У логотипі вид. – надзаголовок "Галицька Соціалістична Радянська Республіка". "Збірник..." вийшов друком під час тимчасової рад. окупації м. Тернопіль і проголошення ГСРР – як орган Галревкому.

У ЛНБ зберігається вип. 1 "Збірника..."; ймовірно, більше не виходив.

Літ.: Галушко М., Мельничук Б. Збірник декретів, деклярацій і постанов Галицького революційного комітету // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 245.

Марія Галушко,
Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

"ЗБІРНИК ЗАКО́НІВ, РОЗПОРЯ́ДКІВ ТА ОБІ́ЖНИКІВ, ПРОГОЛО́ШЕНИХ ДЕРЖА́ВНИМ СЕКРЕТАРЯ́ТОМ ЗАХ. УКР. НАР. РЕПУ́БЛИКИ" (Станиславів, 28.12.1918) – офіц. зб. законів та нормативних актів УНРади, РДС, окремих секретаріатів ЗУНР. Містив такі нормативно-правові документи: "Тимчасовий основний закон про державну самостійність Західно-Української Народної Республіки", "Закон Української Національної Ради про тимчасову адміністрацію", "Закон Української Національної Ради про тимчасову організацію судів і судочинства", "Розпорядок Ради Державних Секретарів про запровадження доразових судів", "Розпорядок Ради Державних Секретарів про карну відповідальність цивільних осіб за окремі злочини перед військовими судами", "Обіжник Ради Державних Секретарів державним повітовим комісарам щодо їх обов'язків", "Розпорядок Державного Секретаріяту Фінансів про продаж тютюнових виробів", "Обіжник Державного Секретаріяту Фінансів про Дирекції скарбових округів", "Розпорядок Державного Секретаріяту Шляхів про підвищення тарифів", "Розпорядок Державного секретаря шляхів про присягу службовців", "Обіжник Державного Секретаріяту Фінансів про організацію роботи фінансових органів", "Розпорядок Державного Секретаріяту Фінансів про порядок перевезення тютюнових виробів", "Розпорядок Державного Секретаріяту Судівництва про службову присягу суддів і судових радників", "Розпорядок Державного Секретаріяту про заміну вивісок і печаток", "Розпорядок Державного Секретаріяту Судівництва про державну прокуратуру", "Розпорядок Державного Секретаріяту Пошт і Телеграфів про заміну вивісок і печаток", "Розпорядок Державного Секретаріяту Пошт і Телеграфів відносно службової присяги", "Розпорядок Державного Секретаріяту Внутрішніх Справ про назви державних установ, службові присяги, емблеми, вивіски і печатки", "Розпорядок Ради Державних Секретарів про запровадження кур'єрського зв'язку".

Оригінальний примірник збірника зберігається в ДАІФО, тексти документів опубл. О. Карпенком та К. Мицан у тематичному археогр. вид. (Івано-Франківськ, 2003).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпен-

ко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 5–161; *Кобута Л.* Пресові видання ЗУНР: специфіка функціонування та ідеологія змістового наповнення // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 644–651.

Микола Вітенко

ЗБО́РИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКИХ ПА́РТІЙ БУКОВИ́НИ 13.10.1918 У М. ЧЕРНІВЦІ́. В умовах розпаду Австро-Угор. імперії восени 1918 українці Буковини, як і Галичини та Закарпаття, відстоюючи ідею нац. самовизначення кожного народу, прагнули вибороти свою майбутню долю, держ. належність рідного краю.

Це завдання намагалися розв'язати учасники міжпарт. наради укр. політ. партій Буковини 13.10.1918 в м. Чернівці. Виступаючи впродовж багатьох років провідниками українства в краї, вони вважали, що в цей переломний момент історії можуть запропонувати українцям відповідний напрям руху. Вони вперше зібралися так численно (до 700 осіб) в Укр. нар. домі під головуванням О. Поповича, зокр. від радикальної, нац.-демократ., соціал-демократ. і нар. партій.

Доповідач, кер. укр. секції СДП Буковини, учитель О. Безпалко, характеризуючи заг. ситуацію в імперії і краї, різко критикував політику Австро-Угорщини. Так, він сказав, що, хоча ще в обігу австр. гроші й урядують австр. чиновники, Австрії як великої д-ви вже нема; кожний народ повинен подбати сам про себе, а тому треба негайно братися до орг-ції свого держ. життя, щоб "ніхто не рішав про нас без нас". О. Безпалко запропонував проект резолюцій, які були ухвалені без дискусій. Серед іншого в них зазначалося: "Зібрана в Чернівцях 13 жовтня конференція всіх українських партій Буковини рекламує право на самоозначення також для українського народу. Разом з прочими українцями Австро-Угорщини хочемо самі рішати про свою долю". Далі в короткому викладі заявлено про домагання українців Буковини. Висловлено намір поділити тер. Буковини за етніч. ознакою, встановити відповідне правління: українці – у пн. частині, включно з м. Чернівці, румуни – у пд.

Українці Буковини зверталися до всіх народів з проханням сприяти досягненню порозуміння між українцями і поляками, з одного боку, а також між українцями і румунами. Декларувався намір захищати свої законні, справедливі інтереси.

На нараді було обрано також повноважну делегацію від Буковини на Укр. установчі збори (Конституанту), що мали відбутися 18.10.1918 в м. Львів і вирішити питання про створення Зх.-Укр. Д-ви на тер. Сх. Галичини, Пн. Буковини і Пн.-Сх. Закарпаття. До складу делегації (21 чол.) було обрано: 5 буковин. депутатів парламенту (М. Василько, А. Лукашевич, М. Спинул, І. Семака і С. Смаль-Стоцький), 6 депутатів Буковин. крайового сейму (О. Бурачинський, Т. Драчинський, Т. Іваницький, Т. Левицький, Ю. Лисан і О. Попович), 10 представників від політ. партій (М. Драгомирецький, О. Іваницький, В. Федорович від УНДП; К. Білинський, М. Кордуба, Р. Цегельський від УНП; Г. Андріящук, О. Безпалко, В. Сороневич від УСДП; І. Карбулицький від УРП).

У такому складі делегація взяла участь в обранні УНРади 18.10.1918, а 19.10.1918 – у створенні Зх.-Укр. Д-ви і склала основу Буковин. делегації УНРади, яка діяла як урядова стр-ра в 10–11.1918.

Літ.: Ботушанський В. М. Участь українців Буковини у творенні української державності (1918–1920 рр.) // Народне віче Буковини. 1918–1993 / упоряд. О. С. Романець. Чернівці, 1994. С. 41–62; *Добржанський О. , Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009; *Кордуба М.* Переворот на Буковині (З особистих споминів) // ЛНВ. Львів, 1923. Кн. XII; Czernowitzer Morgenblatt. 1918. 15 Oktober.

Василь Ботушанський

ЗБÓРИ УКРАЇНСЬКИХ СТУДÉНТІВ БУКОВИ́НИ 28.10.1918. Рум. провідні кола Буковини на чолі з шовіністично налаштованим керманичем, великим землевласником (2 тис. га) з м. Сторожинець Я. Флондором на установчих зборах Рум. нац. ради 27.10.1918 заявили, що ціла Буковина, яка колись належала до Молдав. князівства, – це "румунська земля" і цілковито повинна ввійти до складу рум. д-ви.

Це викликало протести укр. нас., зокр. укр. студент. т-в "Союз", "Січ", "Запороже", "Православна академія" Чернів. ун-ту, який після ПСВ відновив свою діяльність при 1040 студентах. 28.10.1918 укр. студенти на своїх зборах в Укр. нар. домі ухвалили резолюції, в яких визнавали принцип нац. самовизначення народів; вітали проголошення Зх.-Укр. Д-ви з включенням до її складу земель, заселених переважно українцями, у т. ч. Буковини з містами Чернівці, Сторожинець і Серет. Студентів обурило рішення Рум. нац. ради про те, що ціла Буковина є "румунською землею". Пропонували рум. населенню краю не схвалювати таку імперіалістичну політику своїх провідників, тим паче, що українці Буковини ніде не висували жодних претензій на землі, заселені румунами.

У резолюції висловлено рішучий протест проти інсинуацій рум. правосл. духовенства, яке, зважаючи на те, що більшість українців краю були правосл. віросповідання, поширювало фальшиві твердження начебто об'єднання пн. частини Буковини зі Сх. Галичиною в одну д-ву приведе до запровадження унії на Буковині. Студенти закликали укр. інтелігенцію і свідоме селянство якомога скоріше зорганізувати свої сили.

Учасники зборів звернулися до УНРади в м. Львів досягти переведення укр. військ. підрозділів на тер. укр. д-ви. Вони також обіцяли долучитися до активного держ. буд-ва та збройної б-би на захист ЗУНР, засуджували загарбницькі домагання рум. правлячих кіл.

Літ.: Ботушанський В. Чернівецький університет у роки Першої світової війни // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія. Чернівці, 2017. № 1. С. 38–45; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009; Народне віче Буковини. 1918–1993. Документи і матеріали обласної науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. Чернівці, 1994; Чернівецький університет. 1875–1995. Сторінки історії. Чернівці, 1995; *Wagner R.* Alma-mater Francisco-Josephina: Die deutschsprachige Nationaliteten – Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eroffnung 1875. München, 1979.

Василь Ботушанський

ЗБРÓЙНЕ ПОВСТÁННЯ НА БÓЙКІВЩИНІ 21–25.08.1920 – виступ укр. нас. Сколів. і Долин. повітів проти польс. окупац. режиму.

Поч. повстання пов'язаний з виступом селян на чолі з І. Дем'яном. 21.08.1920 повстанці роззброїли скарбову варту в с. Опорець і захопили військ. казарми. На допомогу їм з ЧСР прибув озброєний загін стрільців-галичан під проводом Ф. Бекеша – адвоката з м. Сколе, який після 1.11.1918 був кер. повітового госп. управління у Сколе, згодом старшиною УГА. Повсталі захопили кілька сіл та оголосили набір добровольців. До повстанців долучилося бл. 100 місц. жителів. Сколів. староста Гольчевський доповідав галиц. намісникові в м. Львів про те, що якби вони мали більше зброї, то могли б організувати значно сильніший підрозділ, бо наплив добровольців був великий, особливо з ґмін Опорця, Славського, Кального і Волосянки.

Будучи членом КПСГ і прихильником зближення з більшовиками, Ф. Бекеш проголосив створення Бойків. Рад. Республіки та Сколів. Січі. Серед укр. нас. вони поширювали відозву під

назвою "Товариші козаки", підписану "Першим з'їздом представників козацьких Рад українських інтернованих частин на території Чехословацької Республіки". Відозва містила заклик до укр. нас. підтримати повсталих, захопити фільварки дідичів і перебрати все майно у своє відання.

Здійснивши часткове озброєння свого загону, за підтримки місц. нас. бекешівці 22.08 добралися до с. Гребенів. 23.08 повстанці напали на обоз караульної роти, що відступав із с. Людвиківка Долинського пов., і розігнали її. Озброєні кулеметом і гвинтівками повсталі добралися до с. Тухля. Однак 24.08 під прикриттям бронепоїзда з м. Стрий поляки відтіснили бекешівців до Бескиду. Проте вже 25.08 вони знову просунулися до Славського, звідки були витіснені польс. військом до кордону. Кілька днів ситуація залишалася невизначеною. Повітовий староста повідомляв, що в р-ні Славського ситуація все ще не ясна. Доходили вісті від нач. ст. Славського про новий напад озброєного сел. загону. Для придушення повстання на вимогу старости до Славського прибув польс. підрозділ караульного батальйону зі Стрия. Було зміцнено кордон і відділи держ. поліції.

Польс. військо вчинило пацифікацію укр. нас. Стрий. і Долин. пов., зокр. Славського, Перегінська, Осмолоди, Підлютого, Рожанки та ін. навколишніх сіл. 1921 уряд ЗУНР видав "Кріваву Книгу", у якій детально описано розправу польс. властей над укр. нас. у вигляді військ. екзекуцій, що в низці випадків завершилися смертю потерпілих, а також реквізицій сел. майна. Понад 20 учасників повстання було доправлено до м. Стрий для винесення вироку польового суду.

Літ.: Кривава книга. Дрогобич, 1994; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали. Т. 1. Кн. 1 (1918–1929). Івано-Франківськ, 2012.

Микола Кугутяк

ЗБУДО́ВСЬКИЙ Богдан В'ячеславович

(1898–1964) – інж., старшина корпусу УСС. Н. у с. Новосілка Язловецька Бучацького пов. в сім'ї священика, пароха с. Зубрець, капелана УГА. Здобув освіту в нар. шк. с. Зубрець.

На поч. ПСВ вступив добровольцем до Легіону УСС. У 01.1915 нагороджений срібною медаллю "За хоробрість". 1916 – десятник 4-ї сотні полку УСС, згодом – підхорунжий УСС у відділі скорострілів. 1918 – старшина корпусу УСС у м. Київ. Після роззброєння УГА у 05.1920 опинився у таборі інтернованих у ЧСР.

Навч. на ф-ті гірничої інженерії у м. Пржибрам (ЧСР). Працював інженером на підприємствах у Сілезії.

П. у Польщі.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 108, 397, 431, 547, 814; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 82.

Ігор Пилипів, Руслан Делятинський

ЗБУДО́ВСЬКИЙ В'ячеслав

(01.05.1864–26.08.1929) – церк. і громад. діяч, капелан УГА. Батько старшини УГА Б. Збудовського. Н. у с. Зарудці Львівського пов. Навч. у духовній семінарії, на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1885–89). Одружений. Рукоположений на священика 29.12.1889 єпископом Ю. Пелешем. Пом. пароха с. Посіч (28.01–1.09.1890), адміністратор с. Хриплин Станиславів. деканату (3.09.1890–7.04.1891), адміністратор с. Майдан Єзупіл. деканату (7.04.1891–22.05.1892), пом. пароха с. Новосілка Язловецька Чортків. деканату (23.05.1892–7.03.1898). Радник єпископ. консисторії в м. Станиславів (1905).

Парох с. Зубрець Бучац. деканату з 8.03.1898. Розгорнув активну громад. працю в Бучацькому пов. Радник голови Бучац. повітов. т-ва ощадності й позичок "Праця" К. Рогозинського. Чл.

Т-ва св. апостола Петра в Станиславів. єпархії (1904–05). У с. Зубрець – голова читальні т-ва "Просвіта" (1906–14), засн. і голова громад. магазину (1906–14), голова каси "Нар. дім" (1911–14), засн. Братства тверезості (1906). Ординаріатський комісар шкільних справ Бучац. деканату (1905–14).

Від 01.1919 – капелан УГА, пройшов воєн. кампанію в Галичині й за р. Збруч. Арештований польс. владою (1920).

1920 повернувся до Галичини, де знову став парохом с. Зубрець Бучац. деканату (до 1929). Відновив читальню т-ва "Просвіта" (1924). Тимчасово виконував обов'язки адміністратора в с. Порохова Бучац. деканату (1.03.1921–31.07.1923).

П. у с. Зубрець.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 3306. Арк. 108; ЦДІАУЛ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 263; Оп. 2. Спр. 164.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 188, 258, 383, 387, 397, 415, 565; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 82, 240.

Ігор Пилипів, Руслан Делятинський

ЗВА́РИЧ Юрій

(21.04.1896 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. у с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї.

Після поч. ПСВ 27.08.1914 вступив до Легіону УСС. Служив у 1-й сотні 1-го куреня УСС, брав участь у боях біля м. Стрий, с. Синьовидне, с. Тухолька (нині Сколів. р-ну Львів. обл.), с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.), с. Пантелиха, с. Соколів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), с. Семаківці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість". 1918–19 брав участь у польс.-укр. війні в складі УГА. Після закінчення бойових дій до кін. 1923 перебував у таборі інтернованих вояків і старшин УГА у м. Йозефов (ЧСР).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. Р.-3521. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 119.

Літ.: *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні. Косів, 2017. С. 421–422.

Петро Сіреджук

ЗВАРУ́Н Григорій Павлович

(04.10.1889–07.12.1937) – вояк УГА. Н. у с. Курники (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Учасник польс.-укр. війни.

Після завершення визвол. змагань перебував у таборі для інтернованих на тер. ЧСР. 1925 виїхав до СРСР. Проживав на Київщині.

Заарештований, безпідставно звинувачений у шпигунстві й "контрреволюційній діяльності". На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 26.11.1937, розстріляний у м. Київ.

Літ.: У борні за Українську державу: матеріали Державного архіву Тернопільської області про вояків Української Галицької армії / уклад. О. Р. Савчин. Тернопіль, 2010.

Богдан Паска

ЗВАРУ́Н Іван Григорович

ЗВАРУН
Іван Григорович

(18.01.1898–15.04.1993) – правник, військ. і громад.-політ. діяч. Н. у с. Нове Село Збараз. пов. (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Здобув освіту в нар. шк., 1910–14 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, випускні іспити склав 1921.

Доброволець УСС. Від 11.1918, як старшина УГА, брав участь у польс.-укр. війні. Згодом боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; побував у "чотирикутнику смерті", двічі хворів на тиф.

Після визвол. змагань вивчав мат.-природничі науки в Укр. таємному ун-ті м. Львів (1921–22), однак через арешт польс. поліцією за нац.-патріотичну діяльність та 2-місячне ув'язнення в тюрмі "Бригідки" (Львів) припинив студії. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту (1923–27), магістр права. Суд. практику розпочав в окружному суді м. Терно-

піль, адвокатську – в м. Збараж (нині Терноп. обл.). 1933 успішно склав адвокат. іспит, провадив власну канцелярію в с. Нове Село (1933–39). Одночасно займався громад. та просвітн. діяльністю, через що 1931 вдруге заарештований польс. владою та ув'язнений на кілька місяців. Секретар Укр. нар. дому в м. Збараж; секретар, від 1939 – голова філії "Просвіти" в с. Нове Село.

Від 10.1939 – гол. бухгалтер райфінвідділу в с. Нове Село. У 06.1941 обраний головою Новосільського р-ну. 6.07.1941 зачитав Акт відновлення Укр. д-ви, проголошений 30.06.1941 Укр. нац. зборами з ініціативи ОУН(б). Від 1942 – нач. міськ. суду в м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.), 1943 переведений до окружного суду в м. Тернопіль.

У 01.1944 переїхав до м. Сянок (нині Польща), де працював суддею, звідти – до м. Любек (Німеччина). До закінчення війни трудився на ф-ці літаків. Після капітуляції Німеччини від 05.1945 – комендант ДП у містах Любек, Кіль, Фалькенберґ, представник укр. табірників з пров. Шлезвіґ-Гольштейн при англ. військ. квартирі.

1950 з сім'єю (дружиною Стефанією і двома малолітніми дітьми – Ларисою та Андрієм) переселився до США, спочатку в м. Дюб'юк (шт. Айова), восени 1951 – у м. Клівленд (шт. Огайо), від 29.12.1979 мешкав у м. Кентон. Діяльний у громад. і реліг. житті, належав до Братства УСС, Т-ва укр. правників Америки, Укр. гетьман. ради, скарбник орг-ції колиш. військовиків УНА. Автор ст. "Українські правники Збаражчини" (1980).

П. у м. Кентон. Похований у м. Парма (шт. Огайо, США).

Син З. Андрій – відомий науковець-мікробіолог.

Літ.: Боднар В. Св. п. І. Зварун // Свобода. 1993. 2 жовт. С. 4; *Гуцал П.* Зварун Іван Григорович // ЕСУ. Т. 10. К., 2010; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 60–61; *Мельничук Б.* Зварун Іван // ТЕС. Т. 1. Тернопіль, 2004. С. 642.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ЗВЕ́РНЕННЯ "ДО ВСЬО́ГО КУЛЬТУ́РНОГО СВІ́ТА" 5.11.1922 – відозва представників ГКЦ, укр. політ. партій та громад. орг-цій до урядів країн Антанти з вимогою справедливого розв'язання питання держ. статусу Сх. Галичини.

Відозви зі схожими назвами укр. громад. орг-ції 1919–23 поширювали в зх.-європ. та пн.-амер. періодиці. Їх публікували, як правило, напередодні міжнар. конф. щодо облаштування кордонів у Європі або ж після помітних фактів порушення 2-ю Річчю Посполитою міжнар. права. Практика таких звернень була зумовлена рішенням Ради Ліги Націй від 23.02.1921 про те, що "Польща є тільки фактичним військовим окупантом Галичини, сувереном якої є держави Антанти". Хоча схожі звернення робили й раніше. Зокр. 2.11.1919 укр. т-во "Січ" у м. Відень звернулося до Ліги Націй з протестом, у якому йшлося про звільнення зі Львів. ун-ту викладачів-українців та відрахування студентів-українців, заборону діяльності НТШ. 15.11.1920 аналогічне звернення від імені укр. студент. орг-цій м. Прага та Відень було адресовано Лізі Націй з вимогою сприяти створенню у м. Львів укр. ун-ту.

28.11.1920 УНРада підготувала ноту до Ліги Націй з вимогою "справедливого вирішення питання про статус Східної Галичини". Це та наступні звернення містили інформацію про польс. політику щодо українців, терор, конкретні злочини, які чинили польс. влада, військові, поліція, парамілітарні орг-ції на тер. окупованої ними Сх. Галичини. Гол. метою звернень було довести світовій громадськості окупац. х-р польс. політ. режиму на ЗУЗ. У них акцентувалася увага на: 1) військ. інтервенції як осн. засобі встановлення контролю 2-ї Речі Посполитої за Сх. Галичиною; 2) проведенні вкрай жорсткої дискримінаційної політики в екон., культ. і реліг. житті краю; 3) фактах придушення нац. виступів укр. нас. (Гуцул. та Бойків. повстання 1920 та ін.) силовими методами; 4) цілеспрямованій політиці нац. асиміляції через ліквідацію україномовних шкіл, репресії щодо

вчителів-українців; 5) обмеження доступу українського і частково єврейс. та нім. нас. до вищих держ. посад, участі в політ. житті; 6) примусовому зборі податків і виконанні повинностей, проведенні мобілізації, перепису нас. в умовах, коли міжнародно-правовий статус Сх. Галичини ще залишався не визначеним.

До ноти від 28.11.1920 вміщено додаток з поясненням щодо історії, географії, демографії, сучасного правового становища Сх. Галичини. Окремо подано розділ "Польський окупаційний режим". У ньому наведено факти про цілковиту відсутність законності, про тисячі заарештованих українців у в'язницях, таборах інтернованих та військовополонених, звільнення їх з усіх держ. та урядових посад, закриття всіх укр. навч. закладів, включно з духовними семінаріями, ненадання мед. допомоги для ліквідації епідемій у краї, польс. аграрне осадництво.

Представники країн Антанти отримували аналогічні ноти УНРади 13.12.1920, 10.05, 26.05, 3.06, 30.07.1921, 24.01, 10.02.1922. Схоже за х-ром звернення до Верховної ради Паризької мирн. конф. підготували українці Югославії. 10.11.1922 було поширено заклик президії ЗУТЛН "До культурного світа в справі становища у Східній Галичині". Очевидно, що таких звернень було багато й на сьогодні не всі з них відомі науковцям.

Звернення від 5.11.1922 було спричинене проведенням цього дня у Сх. Галичині, як і на всій тер. 2-ї Речі Посполитої, виборів до сейму, 12.11.1922 – до сенату. Самі вибори були бойкотовані укр. політ. партіями і нас. Сх. Галичини. Текст відозви ухвалено в м. Львів. Його підписали очільники ГКЦ Г. Хомишин, Й. Коциловський, А. Лешкович-Бачинський та представники найвпливовіших укр. політ. партій краю: Ю. Романчук, В. Бачинський, Л. Бачинський, О. Барвінський. Текст звернення від 5.11.1922 було передано К. Левицьким 14.11.1922 урядам країн Антанти. Гол. вимогою було остаточне вирішення долі Сх. Галичини з урахуванням інтересів укр. нас. Документ став однією з останніх спроб українців Сх. Галичини виступити консолідованими силами перед учасниками Паризької мирн. конф. і перешкодити передачі краю Польщі. 15.03.1923 представники країн Антанти, нехтуючи волею укр. народу, передали 2-й Речі Посполитій право на окупацію Сх. Галичини.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3, 5. Кн. 1–3 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005, 2011, 2013; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Стахів М.* Західня Україна: Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр. Т. 1–4. Скрентон, 1959–60; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Львів, 2004.

Микола Вітенко,
Микола Кугутяк

ЗВОЛИ́НСЬКИЙ
Петро

ЗВОЛИНСЬКИЙ
Петро

(15.09.1882–15.11.1954) – адвокат, громад. діяч, сотник УГА. Н. у с. Трудовач (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Броди. 1903–11 навч. на природничо-мат., згодом на правн. ф-тах Львів. ун-ту, брав участь у політ. виступах укр. студентів. З 1911 працював адвокат. кандидатом у м. Болехів.

Під час ПСВ – поручник австр. армії. 1.11.1918 вояки з його куреня у складі військ. команд були відіслані до м. Снятин, Городенка і Надвірна для перебрання влади. У 11.1918 зголосився до УГА, команд. 36-го піх. полку ім. І. Мазепи, сотник. У 01.1919 в м. Коломия сформував і очолив військ. підрозділ, який відправлено на Закарпаття для допомоги Гуцул. республіці. 23.05.1919 делегований Коломийською ОВК для переговорів з румунами. Після рум. окупації Покуття разом з УГА відступив за р. Дністер, брав участь в обороні мосту біля с. Нижнів. Воював на Наддніпрянщині.

Після поразки визвол. змагань повернувся до Галичини. З 1921 працю-

вав адвокатом у м. Болехів. Провадив активну громад. діяльність, належав до складу "Просвіти" та ін. громад. орг-цій.

1944 був заарештований НКВС, засуджений Особливою нарадою при МГБ СРСР за ст. 54-1 на 1 р. ВТТ. Після відбуття покарання проживав у м. Болехів.

П. і похований у м. Болехів.

Дж.: ДАІФО. Ф. Р-2157. Оп. 2. Спр. 13124-П. Арк. 1–80.

Літ.: Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр. Львів, 2014; З днів трівоги на Покуттю // ЛЧК. 1929. Ч. 2. С. 16–18; *Зибачинський С.* Випад галицьких військ на Закарпаття // ЛЧК. 1932. Ч. 7–8. С. 2–4.

Степан Кобута

ЗДЕРКО́
Микола

(20.05.1901 – кін. 06.1941) – педагог, старшина УГА. Н. у м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел.-міщан. сім'ї. До 06.1914 закінчив 5 класів АГ м. Львів.

В УГА – від весни 1919, воював на фронті. Перебував за р. Збруч, іменований хорунжим. У 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 15.01.1921. Склав випускні іспити в г-зії (06.1921), згодом іспити на вчителя нар. шкіл. Викладав у шк. м. Комарно, брав участь в укр. громад.-просвітн. житті.

Заарештований співробітниками НКВС 22.06.1941 в м. Комарно й напередодні відступу військ ЧА з міста страчений без суду.

Петро Гуцал

ЗДЕРКО́ВСЬКИЙ
Мирослав Климентійович

(22.02.1872–30.01.1929) – правник, співробітник уряду ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. у с. Розгірче (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Бенева і Хмелівка (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), де його батько перебував на парафіях. Навч. в г-зіях м. Бережани, Тернопіль і Львів. Студіював право у Львів. і Віден. ун-тах. Від 1896 проходив правн. практику, до 1907 був суддею, зокр. в м. Глиняни на Львівщині. Потім зайнявся адвокатурою, працював у Львові в канцелярії К. Левицького. Здобув ступінь д-ра права, 1910 відкрив канцелярію в м. Коломия, навесні 1914 переніс її до м. Мостиська. Брав участь в укр. громад.-політ. житті, зокр. належав до НК УНДП, до 1912 був секретарем партії. Чл.-співзасн. Т-ва укр. правників (1908).

На поч. ПСВ переїхав до м. Відень, працював у НК, що координував діяльність укр. орг-цій, надавав допомогу біженцям тощо. 1916 мобілізований до австро-угор. армії, служив військ. аудитором у м. Ґрац; від весни 1918 – у м. Перемишль; іменований поручником. Учасник Конституанти 18–19.10.1918 у м. Львів.

З утворенням уряду ЗУНР очолив його канцелярію, після Львова перебував у м. Тернопіль і Станиславів. Учасник проголошення Акта злуки і проведення Трудового конгресу України в м. Київ. У 01.1919 призначений референтом ДСЗаС, відвідував з дипломатичною місією м. Будапешт, Відень, Прага. На з'їзді УНТП 30.03.1919 обраний членом її НК. Після втрати держ. суверенітету ЗУНР перебував у Відні.

Восени 1923 повернувся до Галичини, відновив адвокат. діяльність у Мостиськах, 1926 переніс канцелярію до м. Перемишляни (нині Львів. обл.). Займався також кооперацією, заснував та очолив кредитову спілку "Народний дім". Один із засновників УНДО в 07.1925, обраний чл. його ЦК.

П. у м. Перемишляни.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 61; Посмертні згадки: д-р Мирослав Здерковський // Діло. 1929. 1 лютого; Ті, що від нас відійшли… Д-р Мирослав Здерковський // Народній ілюстрований Калєндар Товариства "Просвіта" на звичайний рік 1930. Львів, 1929. С. 186; *Цегельський Л.* Від леґенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. Львів, 2003. С. 62.

Петро Гуцал

ЗЕ́ЄГОРШ
Вільгельм

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – отаман УГА. Н. у м. Карлсбад (нині м. Карлові Вари, Чехія). Німець за національністю.

Під час ПСВ у званні капітана служив у штабі 8-го полку польових гаубиць австро-угор. армії. Нагороджений срібною офіцерською медаллю "За хоробрість" І ст.

У 2-й пол. 1919 у званні отамана працював у Генштабі УГА. 6.02.1920 після відходу денікінців очолив т. зв. Галицький штаб Одеси, який на кілька днів перебрав від білогвардійців владу в м. Одеса. Навесні 1920 ув'язнений Одеською ЧК, згодом звільнений.

Виїхав до Польщі, де співпрацював з ген. Ю. Тютюнником у процесі підготовки протибільшовиц. повстань в Україні. 1920–21 за дорученням Партизансько-повстан. штабу ДЦ УНР нелегально відвідував Херсонщину та Одещину для орг-ції там антибільшовиц. підпілля. 1922 перебував під наглядом польс. поліції. Згодом мешкав у м. Ужгород, співпрацював з еміграц. урядом ЗУНР.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

ЗЕЛЕ́НИЙ
Богдан Іванович

(04.03.1900–07.01.1969) – інженер, підстаршина УГА, громад. діяч. Брат З. Зеленого. Н. у с. Добряни (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. З дитячих літ проживав у с. Містки (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), де батько був управителем 2-класової нар. шк. Після смерті батька переїхав до м. Кам'янка-Струмилова (нині м. Кам'янка-Бузька Львів. обл.). До літа 1914 навч. в реальній шк. м. Львів.

В УГА воював з 11.1918 в складі 5-ї Сокал. бригади; іменований підхорунжим. Перебував за р. Збруч, з весни 1920 служив у ДА УНР. Потрапив у польс. полон, був інтернований у таборі в м. Ченстохова (нині Сілез. в-ва, Польща).

Після звільнення 1921 проживав у м. Львів, навч. в Укр. таємній політехніці. Чл. УВО. Влітку 1922 заарештований польс. поліцією за протидію виборчій кампанії до сейму Польщі; невдовзі звільнений. Вдруге заарештований 16.02.1924, коли відбував службу в польс. армії; звинувачений у належності до УВО і держ. зраді. 28.03.1925 засуджений на процесі "басарабців" у м. Львів на 2,5 р. "важкої тюрми з загостренням".

Після звільнення у 12.1927 емігрував до Канади. Спочатку проживав у м. Калґарі (пров. Альберта). Згодом поселився в м. Віндзор (пров. Онтаріо), працював на вир-ві, здобув фах інж.-електрика. 1928 – співзасн. УСГ (в її Гол. управі був заст. голови 1929, 1937–38, писарем 1935–36, головою 1947–48, чл. 1948–49, 1956–68); очолював гуртки УСГ в Калґарі, потім у Віндзорі (1946–55). Діяльний чл. КУК, УНО, СКВУ, відділу УНС у Віндзорі (голова його з 1937 впродовж тривалого часу). Належав до дирекції газ. "Новий шлях". Автор спомину "Останні дні Галицької армії (витяги з дневника)" (Українська Стрілецька Громада в Канаді 1928–38. Торонто, 1938).

П. у м. Віндзор.

Літ.: Гірняк В. Інж. Богдан Зелений (Посмертна згадка) // Свобода. 1969. 4 лютого. Ч. 22; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 250–251.

Петро Гуцал

ЗЕЛЕНИЙ
Богдан Іванович

ЗЕЛЕНИЙ
Зенон Іванович

ЗЕЛЕ́НИЙ
Зенон Іванович

(02.09.1901–02.02.1973) – педагог, підстаршина УГА, громад. діяч. Брат Б. Зеленого. Н. у с. Добряни (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Після смерті батька переїхав з родиною до м. Кам'янка-Струмилова (нині м. Кам'янка-Бузька Львів. обл.). До ПСВ закінчив 5 класів АГ м. Львів.

У 11.1918 вступив до УГА. В складі 5-ї Сокал. бригади воював на фронті, брав участь у Чортків. офензиві. Разом з УГА в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину, учасник походу об'єднаних УГА та ДА УНР на м. Київ; іменований підхорунжим. У 02–04.1920 служив у ЧУГА. Навесні 1920 потрапив у польс.

полон, інтернований у таборі м. Тухоля (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща); звільнений 6.12.1920.

У 07.1921 склав іспит зрілості в АГ м. Львів. Закінчив курси книговедення (діловодства, бухгалтерії) та механіки. Чл. УВО. Згодом вступив на мат. відділ Львів. ун-ту, де через обов'язкову службу в польс. армії завершив студії лише в 06.1929; магістр філософії. Викладав математику й фізику у вчител. семінаріях і г-зіях Львова, зокр. 1933–39 – у філії АГ. Діяльний у громад. житті: належав до т-в "Просвіта", "Рідна школа", "Учительська громада", Т-ва охорони воєн. могил на ін.

Після встановлення у 09.1939 на ЗУЗ рад. влади – зав. кабінету математики й фізики в Ін-ті удосконалення учителів у Львові, інспектор облвно (1939–41). Під час нім. окупації 1941–44 – референт шкільн. справ при Львів. шкільн. кураторії, очільник шкільн. відділу Укр. крайового к-ту, заст. кер. шкільн. відділу Централі УЦК, від 1943 – зав. відділу опіки над молоддю і родинами цього к-ту. Зі створенням д-зії "Галичина" належав до її Бойової управи як референт з опіки над юнаками. Наприкінці ДСВ перебував у ДП у м. Берхтесґаден (Німеччина), де вчителював у г-зії, займався громад. працею.

Улітку 1948 емігрував до Канади, де спершу осів з родиною у м. Віндзор (пров. Онтаріо). Певний час працював на ф-ці ливарником металевих виробів. Одночасно удосконалював знання англ. мови, студіював тригонометрію на вечірніх курсах у місц. коледжі. 1950 закінчив однорічний вищий пед. курс при Торонт. ун-ті, отримав право навчати в середніх шк. Тоді переїхав з родиною на постійне мешкання в м. Торонто, де вчителював. Обраний чл. НТШ. Крім освітньої та виховної праці, займався громад. діяльністю: очолював Об'єднання укр. педагогів Канади (згодом почесний його голова), належав до Координаційної виховно-освітньої ради Канади, був почесним чл. "Пласту" в Канаді, чл. Укр.-канад. легіону тощо. Автор кн. "Українське юнацтво в вирі Другої світової війни" (Торонто, 1965), брошури "20 літ праці ОУПК (Об'єднання Українських Педагогів Канади)". Співавтор посібників із математики для 1-го та 5-го кл.

П. у м. Торонто.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 72; *Горохович Т.* Зенон Зелений – опікун українського юнацтва в вирі Другої світової війни // Вісті Комбатанта. 1975. Ч. 2. С. 39–40; Зенон Зелений (1901–1973) // Вісті Комбатанта. 1974. № 3–4. С. 60–66; *Соляр І. Я.* Зелений Зенон // Енциклопедія Львова. Т. 2. Львів, 2008. С. 450.

Микола Лазарович

ЗЕЛІ́НСЬКИЙ
Зиґмунт
(Zieliński Zygmunt; 01.08.1858–11.04.1925) – польс. військ. діяч. Н. у с. Жешотари біля м. Краків. Здобув освіту в г-зії в м. Новий Сонч. 1875 мобілізований до австр.

армії. Навч. у кадет. шк. м. Відень. Після 1878 на постійній військ. службі у 20-му піх. полку в м. Краків, згодом в ін. підрозділах австро-угор. армії. 1.07.1911 вийшов на пенсію в ранзі полковника.

У роки ПСВ – команд. 2-го піх. полку легіонів, 3-ї бригади легіонів. 1917 інтернований австр. владою. У польс. армії з 8.11.1918, команд. бойової групи (2 тис. бійців), що воювала проти УГА в р-ні м. Перемишль, Хирів, Львів, Судова Вишня; 3-ї д-зії легіонерів, що влітку 1919 протистояла ЧА під м. Броди. Генерал броні польс. армії (1919). 1920–21 – команд. 3-ї армії.

П. у м. Краків, де й похований на Раковицькому цвинтарі.

Літ.: *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Encykłopedia wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa. Warszawa, 2007; *Klimecki M.* Wojna polsko-ukraińska o Lwów i Galicja Wschodnią 1918–1919 r. Aspekty polityczne i wojskowe. Warszawa, 1997; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Литвин

ЗЕ́МИК
Рудольф

(12.11.1891 – д. і м. с. н.) – військ. льотчик-спостерігач, поручник УГА. Н. у м. Чернівці. Випускник політех. шк. м. Львів. Працював інженером.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії. 10.11.1918 вступив до УГА, з 12.1918 служив у її ЛВ. Займався ремонтом літаків, брав участь у бойових вильотах як льотчик-спостерігач. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині. У 02–04.1920 служив у 1-му Галиц. авіазагоні ЧУГА, після його ліквідації 27.04.1920 – в ДА УНР: спочатку в резерві Повітряного флоту, пізніше в 5-й Херсон. д-зії. Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса прибув до ЧСР. До 1922 – у таборах м. Німецьке Яблонне та Йозефов. Автор перших спогадів про ЛВ УГА.

Подальша доля невідома.

Тв.: *Земик Р.* Дещо про літунство УГА // Український Скиталець. 1922. Ч. 13. С. 9–11; Ч. 14. С. 3–5; Ч. 15. С. 4–5.

Літ.: *Тинченко Я.* Герої українського неба. К., 2010; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009.

Андрій Харук

ЗЄ́ЛИК
Іван

(03.09.1899–15.02.1985) – педагог, четар УГА. Н. у м. Мартинів (нині с. Новий Мартинів Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Рогатин.

1917 мобілізований до австро-угор. армії. Закінчив підстаршин. шк. З 12.1918 – доброволець УГА. З 1.01.1919 – хорунжий. 03–05.1919 – комендант Підгаєцької ПВК. У складі УГА перейшов за р. Збруч. Команд. сотні. 1.08.1919 іменований четарем. Навесні 1920 потрапив у польс. полон. Після звільнення працював учителем, був управителем шк.

Навесні 1944 емігрував на Захід. 1949 переїхав з Німеччини до США.

П. у м. Ньюарк (шт. Нью-Джерсі). Похований на цвинтарі в м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Підгайці та Підгаєччина / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 192.

Петро Гуцал

ЗЄЛИК Іван

ЗИБАЧИ́НСЬКИЙ (ЖИБАЧИ́НСЬКИЙ)
Степан Андрійович

(13.12.1894–05.1948) – четар УГА. Н. у с. Горошівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї вчителя. З 1905 навч. в укр. г-зії м. Кіцмань. Після складання матуральних іспитів за скороченою процедурою 1915 вступив до австр. армії як однорічний доброволець. З 10.1916 – офіцер-аспірант резерву 36-го полку піхоти крайової оборони. З 02.1917 іменований лейтенантом резерву 36-го полку стрільців. У 08.1918 разом з 3 ін. старшинами 36-го полку стрільців (надпор. П. Зволинським, пор. І. Мельником, хор. О. Гормусом) займався впорядкуванням могили Ю. Федьковича в м. Чернівці.

У 11.1918 вступив до укр. армії як четар УГА в 36-й полк піхоти ім. гетьмана І. Мазепи в м. Коломия. Учасник 1-ї (з 4) виправи УГА на Закарпаття, що

Учасники Мараморош-Сігетської операції УГА. Зліва направо стоять: І. ВЕРБЯНИЙ, К. НИКОРОВИЧ, В. ВОРОБЕЦЬ, М. КОВТУН, Ю. ЦИГАНЮК, С. ГЛУШКО, О. БІЛЕЦЬКИЙ, Й. МАКСИМ'ЮК, С. ГЛУШКЕВИЧ, І. СТУПАРИК, Ю. СЕМАНЮК; сидять: С. ЗИБАЧИНСЬКИЙ, Д. МАЄР-МИХАЛЬСЬКИЙ, Л. ДОЛИНЮК, Я. ЛАПЧИНСЬКИЙ; сидять на землі: А. МИХАЙЛЮК, М. ПОСАЦЬКИЙ, М. СТУПАРИК

розпочалася 7.01.1919. Командував групою, яка складалася з 3 старшин (четарі-буковинці З., Є. Поповецький та Ю. Циганюк), 6 підстаршин, 14 стрільців та 2 ясінян. гуцулів, які прибули до с. Ясіня 8.01.1919. Об'єднавшись із загоном озброєних місц. гуцулів під командуванням С. Клочурака, ударна група захопила над ранок усі важливі позиції в Ясіні, роззброївши та полонивши в казармах 250 угор. вояків та 5 офіцерів, здобувши 4 скоростріли та 26 рушниць. На будинку вокзалу в Ясіні вивішено синьо-жовтий прапор. Того ж дня з Коломиї прибуло підкріплення під командою пор. П. Зволинського, який перебрав адм. управу Ясіні та околиць. 10.01.1919 прибула сотня стрільців з Косова під командою сот. М. Саєвича та чета стрільців з Коломиї підпор. В. Воробця, який перебрав команду цілої групи і готував її до походу на Сігет. За допомогою здобутої в Ясіні зброї та амуніції вдалося озброїти два гуцул. курені по 400 стрільців кожен з місц. добровольців. 11.01.1919 на нараді старшин ухвалено наступати на Сігет 14.01.1919. Під час наступу З. командував пробоєвим відділом, що нараховував 16 стрільців і просувався залізницею на імпровізованому панцирному потязі. Виступивши із с. Ясіня о 9.00, Сігетська група УГА того ж дня о 14.00 здобула окружне м. Рахів. Далі просувалися до Сігета, роззброюючи дорогою угор. військових. 15.01.1919 група захопила м. Сігет і перебрала владу в укр. руки. Невдовзі почався наступ рум. військ із с. Велика Баня; 17.01.1919 укр. частини почали відступати, отримавши наказ із м. Коломия не вступати в бойові дії з румунами. Рум. військовики відкрили вогонь по ешелону, розібравши перед тим частину колії. У ході бою понад 100 укр. військових загинуло, понад 400 потрапили в полон. З. був серед поранених, яких залишено в шпиталі м. Сігет, а 15.02.1919 відіслано до в'язниці м. Діс (нині м. Деж, Румунія). 29.02.1919 всіх поранених направлено до табору в м. Германштадт (нині м. Сібіу, Румунія). 12.04.1919 З. знову потрапив до шпиталю, звідки йому вдалося втекти на Буковину, де перебував від поч. 08.1919 до серед. 09.1919.

У 1940-х працював юрид. консультантом рум. держ. залізниці. Автор укладених у різні роки спогадів про Мараморош-Сігетську операцію УГА в 01.1919 – важливого джерела з укр. військ. історії Закарпаття.

П. і похований у м. Бухарест (Румунія).

Тв.: Жибачинський С. Мармарош-Сигітська Кампанія (Як галичани займали Карпатську Україну). Кам'янець Подільський, 1919; *Зибачинський С.* Випад галицьких військ на Закарпаття. (Спомини про події на Закарпаттю в році 1919) // ЛЧК. 1932. Ч. 7–8. С. 2–4.

Літ.: Бемко В. Виправа на Закарпаття // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 426–

428; На упорядкованє гробу Федьковича // Буковина. 1918. 30 серп.; Український четар про бій за Мармороський Сигіт // Свобода. 1939. 3 січ.; *Штефан А.* Українське військо в Закарпатті. Торонто; Нью Йорк, 1969.

Володимир Старик

ЗИБЛІКЕ́ВИЧ
Євген-Михайло

(20.11.1895–16.09.1987) – журналіст, військ. і громад. діяч. Н. у м. Старий Самбір (нині Львів. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1915). 1918 – четар Куреня Січових стрільців у м. Київ. Учасник протигетьман. повстання, бою біля Мотовилівки 18.11.1918,

у якому командував четою. 1919 видав у м. Кам'янець-Подільський брошуру "Зі споминів січовика (1914–1919)".

З 1921 – чл. УВО. За підпільну діяльність заарештований польс. владою (1922), засуджений на 2,5 р. ув'язнення. Звільнений у 01.1923. Окружний комендант УВО Перемишльщини (1923). Навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту. 23.12.1923 вдруге заарештований у м. Перемишль, у 03.1925 засуджений на 3 р. ув'язнення. Звільнений на поч. 1928. Учасник І конгресу ОУН у м. Відень (1929). Підсудний на процесі "конгресистів" у м. Львів (05–09.1932), судом виправданий. Кер. кооперативи "Наш край" у Перемишлі. Ред. часописів "Український Голос" (1926–30), "Бескид" (1930–31), "Змаг" (1935–37) у м. Перемишль, "Новий час" (1937–39) у м. Львів.

Після ДСВ емігрував до Німеччини, згодом до США. Діяч гетьман. руху. Ред. газ. "Америка" (1953–62) у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США). Голова спорт. т-ва "Тризуб". Засн. і 1-й дир. Сх.-європ. дослідницького ін-ту ім. В. Липинського в м. Філадельфія (1963–87). 1966 – начальний ред. зб. "Українська Галицька Армія. Матеріяли до історії". Перевіз до США та опублікував архів В. Липинського. Чл. редколегії вид. "Спогадів" П. Скоропадського.

П. і похований у м. Філадельфія.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 568; *Колянчук О.* Зиблікевич Євген-Михайло // ЕСУ. Т. 10. К., 2010. С. 572; *Стрельський Г.* Зиблікевич Євген // ЕІУ. Т. 3. К., 2005. С. 355; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 6.

Богдан Паска

ЗІНЬ
Олекса Остапович

(21.03.1898–23.11.1976) – стрілець УСС, підстаршина УГА, громад. діяч. Н. у с. Божиків (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) в сел. родині. 1915 вступив до Легіону УСС; воював на фронті – спо-

чатку в 6-й сотні А. Мельника, з осені 1917 – в Гуцул. сотні УСС. Нагороджений срібною медаллю "За хоробрість" (29.03.1917). Співорганізатор великоднього братання УСС з українізованим полком рос. армії (1917).

Учасник боїв у м. Львів (11.1918); надалі воював в УГА. Перехворів на тиф.

Після війни проживав у с. Божиків; 1926 обраний солтисом, у 1930-х неодноразово – волосним війтом на 9 довколишніх сіл.

1936 емігрував із сім'єю до Канади. Працював фермером, володів бакалійною крамницею, м'ясним і взуттєвим магазинами, рестораном, виробляв консерви, тримав пасіку, займався страхуванням. Автор спогадів про бойовий шлях УСС та визвол. змагання 1918–20: "Під" «Маланчин Вечір» 1919 р." (1956), "Гуцульська сотня УСС (Воєнний спомин)" (1964). Його син Михайло (1928–2006) – д-р філософії, проф. Мічиган. ун-ту.

П. у м. Амгерстбурґ (пров. Онтаріо, Канада).

Літ.: Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового / упоряд., вступ. слово, примітки, додатки, біограф. дов. Р. Коваля, Ю. Юзича, П. Арсенича. К., 2009. С. 287, 366; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Т. 1. Тернопіль, 2014. С. 364; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 152.

Микола Лазарович

З'ЇЗД ГРÉКО-КАТОЛИ́ЦЬКОГО ДУХОВÉНСТВА В М. СТАНИСЛАВÍВ 7–8.05.1919 відбувся у приміщенні залу "Одеса" (нині готель "Дністер") у присутності 200 осіб з 3 греко-катол. єпархій. До президії увійшли: дрогобиц. декан, ген. вікарій К. Федорович, калуськ. декан Т. Богачевський, коломий. декан О. Русин; секретарями з'їзду обрано Л. Савлука – катехита з м. Белз і пароха із с. Дора М. Ганушевського. Метою з'їзду було вироблення позиції УГКЦ щодо ЗУНР, а також земельної, освіт., адм. та ін. реформ УНРади.

Орг. к-т з'їзду очолив проф. Духовної семінарії м. Станиславів І. Лятишевський. За відсутності глави УГКЦ А. Шептицького вагому роль у роботі з'їзду відігравав станиславів. єпископ Г. Хомишин. У програмній заяві з'їзду стверджувалося, що УГКЦ підтримує утворення укр. д-ви, схвалює ідеї соборності та всіляко допомагатиме розбудовувати Україну на засадах християн. норм і цінностей. З'їзд обрав 4 комісії – орг., шкільну, пресову та екон. З усіх напрямів діяльності були підготовлені відповідні резолюції.

Орг. комісія з політ. і економ. справ підтримала платформу УНТП; у госп. питаннях з'їзд відстоював засади приватної власності, домагався юрид. захисту прав робітників, унормування часу праці жінок і дітей; у військ. справах визнав потребу створення армії в ЗОУНР. Шкільна комісія наполягла на важливості викладання науки релігії в школах, із застереженням, що викладати предмет мусили б катехити, оплачувані д-вою. Пресова комісія планувала заснувати ред. к-т, який зайнявся б вид-вом тижневика "на католицьких основах", а також утворити фонд на його існування. Було вирішено сприяти створенню реліг. т-в, згромаджень та церк. братств. Греко-катол. делегати підтримали відкриття посольства при Апостольській столиці в Римі.

Для зміцнення діалогу між держ. стр-рами ЗУНР та УГКЦ делегати з'їзду обрали орг. комісію у складі пароха с. Підпечари К. Кульчицького, пароха м. Золочів С. Юрика, проф. Духовної семінарії м. Станиславів І. Лятишевського, катехита г-зії І. Фіголя, пароха с. Острівець П. Карпинського, коломий. декана і пароха с. Корнич О. Русина, пароха м. Маріямпіль В. Мотюка, військ. капелана М. Їжака, пароха с. Купновичі С. Онишкевича, пароха с. Дора М. Галущинського, пароха с. Старий Угринів А. Бандери та катехита з м. Белз Л. Савлука.

З'їзд ухвалив заходи, спрямовані на захист інтересів УГКЦ, збереження її позицій у с-мі освіти, етич. впливу на

пресові вид., фінансовий захист священиків, їхніх родин тощо. Рішення з'їзду не вдалося реалізувати через наступ польс. та рум. військ і встановлення на тер. ЗУНР окупац. режиму, що розгорнув репресії проти греко-катол. духовенства.

Літ.: Заява зїзду духовенства Західньої области УНР // Република. 1919. 11 мая; Ч. 82. Зїзд українського кат. духовенства Західньої Области // Република. 1919. 18 мая. Ч. 88; 20 мая. Ч. 89; 21 мая. Ч. 90; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995. С. 106.

Олег Єгрешій

З'ЇЗД ЗАКАРПА́ТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ У М. СТАНИСЛАВІ́В 29.04–1.05.1919 проведений з ініціативи Укр. нар. ради Гуцул. республіки і Центр. Руської (Укр.) нар. ради (ЦР(У)НР).

На з'їзд прибуло 162 делегати з 62 громад Закарпаття. 30.04.1919 зібрання відкрив К. Кисілевський – голова закарп. секції т-ва "Молода громада" в м. Станиславів. Перед делегатами виступили В. Климпуш, М. Кобилюк і М. Бращайко.

Незважаючи на складну воєн.-політ. ситуацію (чес. війська окупували зх. і частково центр. частини Закарпаття, угор. – частково центр. частину, рум. – сх. частину краю), делегати "виявили тверду волю нашого народу з'єднатися із своїми братами-українцями і жити в незалежній Україні". Вони підтримали рішення Всеукр. трудового конгресу від 22.01.1919 про об'єднання всіх укр. земель у складі УНР, а також звернулися з проханням до урядів УНР і ЗОУНР про надання військової та продовольчої допомоги населенню Закарпаття, про включення 2 закарп. українців до складу укр. делегації на Паризьку мирну конф.

Делегація з'їзду передала кінцеву резолюцію Президентові ЗОУНР Є. Петрушевичу та кер. Директорії УНР С. Петлюрі з проханням, щоб на її підставі домогтися на Паризькій мирн. конф. приєднання Закарпаття до України.

Літ.: Вегеш М. М., Токар М. Ю. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. С. 115–121; Зїзд Закарпатських Українців // Република. 1919. 1 мая. Ч. 74. С. 2; *Клочурак С.* До волі : Спомини. Ужгород, 2009; *Мушинка М.* Резолюція з'їзду закарпатських українців у Станіславові (Івано-Франківську) з травня 1919 року // Науковий Збірник Товариства "Просвіта" в Ужгороді. Річник IV (XVIII). Ужгород, 2000. С. 48–51.

Андрій Королько

З'ЇЗД ПЕДАГО́ГІВ У М. СТАНИСЛАВІ́В 21–22.03.1919 – зібр. укр. педагогів г-зій та учительських семінарій ЗУНР, організоване Т-вом учителів середніх і вищих шкіл "Учительська громада".

Ключовими питаннями з'їзду були: реформування с-ми початкової та середньої освіти, надання їй нац. х-ру та посилення її практичного значення для повсякденного життя учнів, їхніх родин і укр. д-ви загалом, усунення з освіти схоластики, станових, реліг. чи парт. чинників, перетворення укр. школи на організуючий, об'єднуючий елемент нац. життя.

В орг-ції нової с-ми освіти домінуючим мав стати демократ. принцип. На місцях у кожному повіті передбачалося створити ради учителів середніх шкіл. Вони повинні були делегувати по 1 представнику до Центр. ради вчителів середніх шкіл ЗОУНР, завданнями якої були розробка детальної програми освітянської реформи та захист інтересів педагогів в урядових стр-рах. Учасники з'їзду запропонували РДС с-му вчительських категорій, а також норм оплати їхньої праці.

Для забезпечення нагальних потреб укр. педагогів ЗУНР продовольством і товарами повсякденного вжитку за рішенням учасників з'їзду створювалася с-ма освітянської споживчої кооперації.

Рішення з'їзду було реалізовано лише частково через наступ у 05.1919 польс. військ та окупацію краю.

Літ.: Зїзд учителів середніх шкіл З.О.У.Н.Р. // Република. 1919. 26 берез. Ч. 45; *Ступарик Б.* Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1994; *Шологон Л.* Освітні про-

цеси в Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919 рр.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Історія. Вип. 1. Ч. 1. Тернопіль, 2013.

Лілія Шологон

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ ПОСЛІВ, ПРЕДСТАВНИКІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (З'ЇЗД НОТАБЛІВ) У М. ЛЬВІВ 25.03.1918. Посилення укр. нац.-визвол. руху в Сх. Галичині спонукало УПР скликати з'їзд делегатів партій і громад. орг-цій краю. У роботі з'їзду брали участь націонал-демократи, радикали, соціал-демократи та християнські суспільники.

З'їзд, який відбувся 25.03.1918 у м. Львів, був покликаний випрацювати адекватну обставинам держ.-політ. платформу розвитку укр. нац.-політ. руху. На порядок денний було винесено 2 питання: "справа уконституювання українського державного орґанізму в Австрії" і "справа орґанізації національних сил". У роботі з'їзду взяло участь бл. 500 делегатів. Він проходив під проводом УПР на чолі з Є. Петрушевичем.

1-й реферат про політ. становище виголосив голова УПР Є. Петрушевич; він проаналізував розвиток укр. нац.-політ. руху за роки ПСВ, вказав на нову політ. ситуацію, витворену укр. революцією, уконституюванням УНР і підписанням Брест. миру, охарактеризував наслідки більшовиц. революції для України, розкрив обставини вступу нім.-австр. військ на тер. УНР. Є. Петрушевич детально висвітлив внутр. і зовн. фактори, які загрожували УНР і справі укр. державності в Австро-Угорщині; на завершення запропонував резолюції, які з'їзд схвалив одноголосно без дискусії.

У прийнятих резолюціях з'їзд, насамперед, окреслив, що постанови Брест. миру є 1-м етапом до здійснення права укр. нації на самовизначення, у зв'язку з чим з'їзд домагається його ратифікації Австро-Угорщиною.

З урахуванням істор. та нац. прав укр. народу з'їзд вимагав негайного відокремлення укр. земель від польс., щоби з укр. теренів Галичини й Буковини створити окремий держ. організм. Про цьому з'їзд застерігав уряд Австро-Угорщини від будь-яких половинчастих адм. реформ, оскільки такими реформами не може бути розв'язане укр. питання в монархії, а – навпаки – причиниться до заг. загострення польс.-укр. протистояння.

Домагаючись нац.-територ. автономії укр. земель у складі Австро-Угорщини, з'їзд визнавав за поляками, євреями та ін. нацменшинами права на забезпечення їх нац. автономії та політ. рівноправності.

В останньому, 4-му, пункті резолюцій з'їзд нотаблів вимагав, згідно з постановами Брест. договору, негайної передачі Холмщини і Підляшшя до складу УНР, протестував проти насильницької полонізації Холмщини, яка на той час перебувала під владою австр. адміністрації.

Наступну доповідь про орг-цію нац. оборони виголосив заст. голови УПР Є. Левицький. Зважаючи на небезпеку, яка загрожувала справі укр. державності в Австро-Угорщині, він запропонував утворити окрему безпарт. бойову орг-цію нац. оборони. Її створенням мала зайнятись УПР у погодженні з управами укр. політ. партій щодо персонального складу.

Навколо пропозицій Є. Левицького розгорнулася дискусія, у ході якої виявилися різні підходи конкуруючих угрупувань в УНДП. Крайовий провід УНДП (голова К. Левицький і секретар НК С. Баран) відстоював думку про те, що справа орг-ції нац. оборони має бути зосереджена в руках укр. політ. партій, у першу чергу УНДП. УПР на чолі з Є. Петрушевичем і Є. Левицьким мала на меті взяти орг-цію у свої руки і тому домагалася безпарт. орг-ції нац. оборони. Проти намірів УПР висловився також представник УСДП В. Темницький. Шляхом голосування з'їзд нотаблів підтримав проект УПР. На пропозицію Л. Цегельського делегати закликали укр. громадськість до пожертв на Фонд нац. оборони.

З'їзд став важливою віхою на шляху до утворення зх.-укр. державності. Не виходячи за межі державно-правового поля, за умов воєн. часу, делегати з'їзду вимагали від австр. уряду негайного виконання умов Брест. договору, зокр. щодо створення з укр. земель окремого коронного краю в складі Австро-Угорщини. Не маючи повного довір'я до політики австр. уряду, зважаючи на можливі різноманітні варіанти розвитку подій, територ. претензії поляків, укр. політ. провід узяв на себе ініціативу уконституювання укр. д-ви й орг-ції нац. сил. Це був вагомий практичний крок до реалізації державотворчих планів укр. політ. проводу.

Літ.: Кугутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002, Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004; *Стахів М.* Західня Україна. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Т. 3. Скрентон, 1958.

Тетяна Деревщук,
Микола Кугутяк

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕ́НТІВ У М. ЛЬВІВ 1–2.07.1921. Укр. студент. рух займав важливе місце в сусп.-політ. житті Галичини. Його осн. ідейні течії в краї та на еміграції були в опозиції до політики уряду ЗУНР, що сповідував ідею держ. незалежності Галиц. Республіки. Студент. молодь, прихильна до соборницької концепції, виступала за створення єдиного всеукр. держ.-політ. центру, який повів би б-бу зі всіма окупантами укр. земель під гаслом соборної незалежної укр. д-ви. Соборницька платформа передбачала непримиренну б-бу з польс. окупац. режимом, а УСРР розглядалася як форма моск. окупації України.

Осн. осередком соборницької ідеології в краї став гурт "Молода Україна", до якого входили відомі провідники студент. руху – Д. Паліїв, Я. Чиж, В. Кучабський, О. Коберський та ін. Значну їх частину становили колиш. військові, які повернулися до краю з-за кордону для продовження визвол. б-би.

1–2.07.1921 провід крайового студент. руху скликав у м. Львів за участю 250 студентів з'їзд, який випрацював політ. платформу в дусі соборницької ідеології. З'їзд у першу чергу наголосив, що метою, до якої повинна прагнути укр. суспільність, є УССД, а тому вважав проблему Сх. Галичини тільки частиною питання про самост. соборну д-ву. Делегати заявили рішучий протест проти відокремлення Сх. Галичини від Наддніпрян. України і затягування процесу об'єднання всіх укр. земель в єдину д-ву.

Відбудову соборної укр. д-ви студент. молодь сподівалася здійснити шляхом орг-ції всенар. виступів. Тому з'їзд вказав на потребу пропаганди масових виступів, аж до збройної б-би. Цей обов'язок покладали однаковою мірою на укр. студентів у краї і за кордоном.

Важливе місце в роботі з'їзду зайняла проблема держ.-правового становища Галичини. Делегати з'їзду запропонували реорганізувати стр-ру крайових та еміграц. держ.-політ. органів, змінити їх повноваження на користь крайового урядового центру. З цією метою з'їзд звернувся до політ. партій із закликом створити в краї тимчасовий Галиц.-укр. уряд, а також тимчасову Галиц.-укр. раду з повноваженнями нац. парламенту. На думку студентів, еміграц. уряд ЗУНР мав підпорядковуватися розпорядженням Галиц.-укр. уряду і бути тільки його закорд. представництвом. У 9 пункті резолюцій з'їзд закликав уряд у своїй діяльності постійно пам'ятати про те, що укр. Галичина є тільки частиною соборної України, що її остаточною метою є повна злука з Наддніпрянщиною в єдину укр. д-ву й тому закликав Галиц.-укр. уряд підтримувати всіма засобами укр. держ. змагання Наддніпрян. України.

Рішення з'їзду передбачали, що Галиц.-укр. уряд після свого уконституювання розпочне створення в Галичині, на Волині, Холмщині й Поліссі укр. держ. апарату, осн. завданням якого буде освітня, фінансова, адм. та військ. діяльність, орг-ція нац.-визвол. б-би.

У зв'язку з цим з'їзд зобов'язав студентів організовувати бойкот польс. вищої школи, підготовку власної адміністрації, засновувати кооперативи, читальні та інші культосвітні й госп. інституції, що формувало б основу незалежного нац. існування в умовах польс. окупації. Для реалізації прийнятих рішень з'їздом було утворено КУМ, до якого ввійшли Д. Паліїв (голова Студент. ради), В. Кучабський, О. Коберський, М. Матчак та ін. У відозві КУМ до студентів за 19.11.1921 наголошено, що студент. орг-ції повинні зайнятися пропагандою ідеї "д-ви в д-ві" з метою повної сепарації укр. народу від поляків, а також створення власного адм., шкільного і фінансового апарату, здатного здійснити усамостійнення укр. життя від окупантів.

Ідея орг-ції самост. нац. буття в умовах польс. окупації була підтримана Міжпарт. радою, різними прошарками галиц. сусп-ва. Скликаний у м. Львів 3.09.1921 2-й Міжпарт. з'їзд за участю укр. учених і студентів випрацював програму орг-ції укр. нац. шкільництва, зокр. було прийнято рішення про утворення при НТШ укр. ун-ту.

Літ.: Кугутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Ігор Цепенда, Микола Кугутяк

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛА́ВНОГО ДУХОВЕ́НСТВА БУКОВИ́НИ В М. ЧЕРНІВЦІ 1.11.1918 – 3-й з'їзд укр. правосл. духовенства Буковини, який розглянув питання ставлення укр. правосл. священиків краю до акту проголошення укр. державності в м. Львів 18–19.10.1918. Відбувся 1.11.1918 в приміщенні т-ва "Православна академія" в митрополичій резиденції у м. Чернівці. Нарадами провадили священики М. Козак та І. Гливка, секретарювали священики М. Євстафієвич і д-р теології С. Смерека. Доповідь про поточну політ. ситуацію виголосив священик П. Катеринюк. З'їзд провів вибори представників укр. правосл. духовенства Буковини до УНРади та ухвалив 4 резолюції, зокр.: "1. Користаючи права самоозначення народів, українське православне духовенство Буковини заявляється однодушно за з'єдиненням всіх українських земель в одну українську державу, уважає на часі «Українську Національну Раду» як дуже потрібну найвищу організацію і владу українців та домагається в ній, зглядно в буковинській делегації «Української Національної Ради» свойого заступництва в особі архимандрита Т. Тимінського і трьох відпоручників, мужів довір'я українського православного духовенства Буковини".

Укр. правосл. духовенство Буковини висловило занепокоєння стосовно агресивних намірів рум. кер-ва захопити укр. землі аж до р. Прут, а також протестувало проти окупації укр. частини Буковини рум. д-вою. Правосл. духовенство зобов'язувалося брати активну участь в орг-ції на Буковині визвол. змагань укр. народу. Представниками укр. правосл. духовенства Буковини до Буковин. делегації УНРади з'їзд обрав священиків д-ра Ф. Григорія, І. Щербановича й д-ра С. Смереку.

Резолюції з'їзду стали вагомим аргументом у дискусії з рум. політиками, які намагалися представити діяльність Буковин. делегації УНРади як "уніатську інтригу" з метою підриву позицій Правосл. церкви.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 225; Третій сьогорічний з'їзд українського православного духовенства Буковини // Буковина. 1918. 10 листоп.

Володимир Старик

З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКА́ЛЬНОЇ ПА́РТІЇ У М. СТАНИСЛАВІВ 22–23.03.1919. Радикалізація сусп. настроїв наприкінці зими – на поч. весни 1919 активізувала парт.-політ. життя в ЗОУНР, започаткувала розмежування політ. сил. Уже в 02.1919 в УНРаді були ств. окремі парт. клуби націонал-демократів і радикалів.

У самій УРП сформувалась опозиційна до офіц. проводу СРП (Покутська група) К. Трильовського, яка звинуватила кер-во УРП в пасивності й намірах

розпустити партію. К. Трильовський, Г. Дувірак і П. Шекерик утворили в УНРаді окремо від УРП Сел.-радикальний клуб.

16.02.1919 група К. Трильовського провела в м. Коломия конф. за участю 321 делегата. Промова К. Трильовського на конф., як і його виступ 5.02.1919 на засіданні УНРади ЗУНР, не містила відмінностей від програмних засад УРП. Суть його вимог зводилась до активізації б-би проти більшовизму, зміцнення держ. та військ. орг-ції. Конф. проголосила себе заг.-парт. форумом та обрала нову управу на чолі з К. Трильовським.

Дії групи К. Трильовського активізували офіц. провід УРП, який з 20.02.1919 почав видавати в м. Станиславів газ. "Народ". У ред. ст. "Наші завдання на найблищу пору" за 20.02 вказувалося, що найважливішим завданням партії є буд-во Укр. д-ви, а також вирішення земельного питання і проведення виборів УНРади. Для розв'язання цих важливих завдань радикали шукали взірці в демократ. устрої Заходу й мали намір рішуче поборювати рос. більшовиц. методи розв'язання політ. проблем, які руйнували основи д-ви і демократії.

Гол. управа УРП звернулася через газ. "Народ" до членів партії з пропозицією провести 15.03 повітові парт. з'їзди й обрати 3 делегатів на крайовий форум.

Заг.-крайовий з'їзд УРП відбувся 22–23.03.1919 в м. Станиславів за участю понад 100 делегатів з 22 повітів Галичини. На з'їзді виступили відомі діячі УРП – Л. Бачинський, І. Макух, Д. Вітовський, О. Назарук. Делегати з'їзду рішуче відстоювали демократ. шлях розвитку ЗОУНР, вимагали прискорення екон. реформ, гостро критикували будь-які ухили в бік більшовизму, соціаліст. революції та диктатури пролетаріату, закликали до б-би за зміцнення укр. д-ви, посилення держ., військ. та цивільної дисципліни. Головою УРП було обрано Л. Бачинського.

У політ. резолюції з'їзду зазначалося, що партія намагається забезпечити самостійність України та респ. форму її правління, тому підтримує зміцнення укр. армії та прагне до ухвалення демократ. Конституції України.

В екон. частині резолюції з'їзд висловився за ліквідацію великої земельної власності й розподіл її між мало- і безземельним селянством, соціалізацію всіх зрілих до того галузей нар. г-ва, зокр. великої пром-ті, торгівлі, банків, запровадження 8-годин. робочого дня, соц. законодавства.

Окремою резолюцією з'їзд констатував, що локальна конф., скликана в м. Коломия К. Трильовським, не уповноважена обирати Гол. управу партії. За грубе порушення парт. дисципліни його виключили з партії, заборонили видавати газ. "Громадський Голос" від імені УРП. Незважаючи на це, група К. Трильовського ще протягом певного часу провадила свою діяльність.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2602. 2 арк.

Літ.: *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; *Макух І.* На народній службі. Детройт, 1958. С. 256–257; *Міщук М.* Українська радикальна партія – Українська соціалістично-радикальна партія: ідеологія, організація, політика (1918–1939 рр.). Івано-Франківськ, 2016; Наша програма // Народ. 1919. 30 марта. Ч. 6. С. 1–3.

Май Панчук, ***Микола Кугутяк***

З'ЇЗДИ УКРАЇНСЬКИХ ІНЖЕНЕ́РІВ У М. СТАНИСЛАВІ́В 3.01, 28.02–2.03, 4–5.05.1919 – зібр. укр. техніків та інженерів ЗУНР, організовані за ініціативою РДС. Співголовами з'їздів виступили держ. секретарі М. Козаневич (ДСПР), І. Мирон (ДСШ) та М. Мартинець (ДСЗС). Найважливішим питанням на з'їздах була відбудова г-ва ЗОУНР, знищеного внаслідок ПСВ та польс.-укр. війни. Серед першочергових завдань визначено такі: 1) відбудова зруйнованого житла для нас.; 2) відбудова шкіл і церк. споруд; 4) перепланування міст під час відбудови для покращення сполучення, налагодження ефективних комунікацій; 5) відбудова пром. підприємств. Буд-во житла для нас. ЗУНР мало розпочинатися із сільс.

ЗОЗУЛЯ
Яків Максимович

місцевості. Пром. підприємства, згідно з рішеннями з'їздів, потрібно було позбавити монопольного становища, сформувавши ринкові товарно-грошові відносини.

Важливим було питання придбання та перевезення будматеріалів. Учасники з'їздів, констатуючи брак деревини, закликали нас. відбудовувати житло з цегли та саману, а дахи виготовляти з шиферу та ґонти. Такі заходи вважалися тимчасовими – до відбудови зруйнованих тартаків і пилорам, а також ф-к з вир-ва черепиці. Окремо розглядалося питання про розподіл металічних будматеріалів.

Для найбільш ефективного використання наявних ресурсів передбачалося створення спец. буд. к-тів у кожному населеному пункті при гуртку "Сільського господаря" чи ін. укр. фінансово-екон. т-вах і кооперативах. Ці к-ти мали провести опис завданих збитків, скласти кошторис відновлювальних робіт і подати його повітов. радам. Учасники з'їзду наголосили на потребі представлення в складі УНРади (чи майбутнього Установчого Сойму) щонайменше 15 послів – інженерів і техніків. До роботи з'їзду долучилися представники Єврейс. тех. т-ва Райх та Шрадер.

У бюджеті ЗОУНР щороку планували передбачати кошти на відбудову. Реалізувати рішення з'їздів не вдалося через окупацію краю польс. військами.

Літ.: Бородиєвич Є. З'їзд українських інжинірів і техніків // Република. 1919. 8 трав. Ч. 79. С. 3; 9 трав. Ч. 80. С. 3; 10 трав. Ч. 81. С. 3–4; З'їзд інжинірів-українців у Станиславові // Покутський вістник. 1919. 12 січ.; *Лучків В.* З'їзд українських інжинірів в Станиславові // Република. 1919. 7 берез. Ч. 29. С. 3; 8 берез. Ч. 30. С. 2–3; 9 берез. Ч. 31. С. 3; 10 берез. Ч. 32. С. 3.

Микола Вітенко

ЗОЗУ́ЛЯ Яків Максимович

(31.03.1893–06.02.1984) – медик, правник, чл. УЦР, службовець уряду УНР. Н. у с. Лебедин (нині Шполян. р-ну Черкас. обл.) у сел. родині. Навч. у Київ. військ.-фельдшер. шк. (1907–11). Пом. лікаря у Київ. військ. госпіталі (1911–13). Фельдшер Полтав. кадет. корпусу Київ. військ. округу. Діяч УПСР.

На 2-му Всеукр. військ. з'їзді обраний до Всеукр. ради військ. депутатів та кооптований до складу УЦР. Секретар мандатної комісії ЦР. Чл. Крайового к-ту охорони революції (1917). Очолив особливий санітарний потяг, який виїхав з м. Київ разом з членами ЦР (01.1918). Службовець Мін-ва харч. справ УНР (03–04.1918). Торг. агент Дніпросоюзу (05–11.1918). Вивчав право у Київ. ун-ті (1918). Учасник антигетьман. повстання. Пом., заст. головноуповноваженого по харчуванню Галичини і Буковини в м. Станиславів (02–05.1919). За соціаліст. агітацію висланий за межі ЗОУНР. В. о. заступника дир. хлібного департаменту в Мін-ві нар. г-ва УНР у м. Кам'янець на Поділлі (1919). Зав. статистичного відділу Укрпродкому (1920). Влітку 1920 відвідав Станиславів, незабаром разом з урядом УНР емігрував до Польщі.

Навч. у Варшав. ун-ті й працював фельдшером (1921–22). Завідував кооперативом "Дніпро" в м. Львів (1922–23). За участь у комуніст. русі Зх. України був висланий з Галичини і змушений виїхати до ЧСР. Співзасн. Укр. сел. спілки, організатор с.-г. курсів для укр. емігрантів. Виступав за порозуміння з більшовиками та повернення емігрантів до рад. України. Виключений з УПСР (1925). Здобув фах правника в Празьк. ун-ті (1926). Працював адвокатом на Закарпатті (1930-ті). Чл. правн. комісії уряду Карпат. України (1938).

У роки ДСВ мешкав у Чехії та Німеччині. Проф. Укр. тех.-госп. ін-ту в м. Реґенсбурґ. Чл. Укр. нац. ради (1948–49). 1954 емігрував до США. Викладав в Укр. тех. ін-ті в м. Нью-Йорк. Чл.-кор. НТШ, чл. УВАН. Заст. голови Укр. правн. т-ва (1955–62). Автор спогадів, наук. праць із права, економіки та фінансів, упорядник хроніки укр. революції (Нью-Йорк, 1967). Публікував статті в еміграц. пресі.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі в м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Андрієвський В. З минулого. Т. 2. Від Гетьмана до Директорії. Берлін, 1923. С. 163; *Верстюк В., Осташко Т.* Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. К., 1998. С. 215; *Кушніренко М.* Пам'яті д-ра Якова Зозулі // Свобода. 1984. 24 лютого. Ч. 35. С. 6; *Мартос Б., Зозуля Я.* Гроші Української Держави. Мюнхен, 1972. С. 8; *Павлишин О.* Українці Наддніпрянщини у Східній Галичині в 1918–1920 рр. // Галичина. Ч. 20–21. Івано-Франківськ, 2012. С. 172–182.

Олег Павлишин

ЗОЛОТИ́Й
Захарій

(13.09.1897–28.03.1971) – вояк УГА, греко-катол. священик, громад. діяч. Н. у с. Шипівці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 1918 склав матуру в Станиславів. г-зії.

З кін. 1918 – доброволець УГА.

Згодом навч. у Станиславів. духовній семінарії. 2.07.1923 прийняв сан священика. Був викладачем у навч. закладах м. Борщів (нині Терноп. обл.), брав участь у роботі читалень т-в "Просвіта" й "Рідна школа". З 5.07.1928 – експонований сотрудник у с. Чорний Потік (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). З 5.04.1930 – настоятель парафії у м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну). 1931–34 сприяв побудові в Делятині читальні Св. Покрови. 1937 увійшов до кер-ва місц. філії т-ва "Рідна школа". З 3.06.1938 – місто-декан Надвірнян. деканату УГКЦ. Під час ДСВ докладав зусиль для порятунку людей від вивезення до Німеччини.

1944 виїхав до Австрії, працював викл. в укр. г-зіях м. Інсбрук, Берхтесґаден. 1946–47 – духівник укр. катол. семінарії Св. Духа в замку Гішберґ біля м. Мюнхен (Німеччина). 1949 переїхав до Канади. 1952–70 – парох церкви Христа Царя у м. Вінніпег. Створив Братство укр. католиків Канади, був головою ради шкільництва й освіти Конгресу українців Канади, капеланом осередку Спілки укр. молоді у Вінніпезі. Автор короткого істор. нарису про Делятин у зб. "Альманах Станиславівської землі" та кн. "Дев'ятниця до Найсвятішого Серця Христового" (1947). П. і похований у м. Вінніпег.

Літ.: Костик Т. Ювілейна дата з життя о. Захарія Золотого // Яремчанський вісник. 2013. № 50. С. 7; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 253–254; *Флис С.* Життя для прослави Бога (о. Захарій Золотий) // Народна Воля. 2014. № 14–16. С. 5.

Богдан Паска

ЗОЛОТИЙ
Захарій

ЗО́ЛОЧІВСЬКА ОКРУЖНА́ ВІЙСЬКО́ВА КОМА́НДА – військ.-цивільна адміністрація, ств. 13.11.1918. Її 1-й команд. – от. Г. Стефанів, організатор Листопадового чину в м. Золочів, 9.11.1918 УНРадою підвищений у ранзі до полковника і призначений командувачем УГА. Його замінив сот. І. Цьокан. Разом з ним служили от. О. Лисняк (невдовзі – командант ОВК), сот. О. Сороковський, М. Бараник, І. Чабан, С. Заліпський, І. Леснюк, Г. Олесницький, Й. Фещур, пор. В. Ковальчук, Д. Панчишин, Є. Наливайко, Я. Михайлів, В. Подолянчук (Броди), О. Косаревич (Кам'янка-Струмилова), Є. Коссар (Радехів), Р. Вовк (Дубно, Кременець). З. ОВК створила на базі колиш. 35-го і 80-го піх. полків кіш – запасний полк піхоти та ін. штатні частини й підрозділи. У 11.1918 кіш підготував для бойової групи "Схід" 2 стрілец. курені під командуванням сот. П. Ґаздайки і пор. В. Метельського. З. ОВК сформувала і вишколила кілька піх. сотень для Окремого корпусу Січових стрільців ДА УНР, який дислокувався неподалік кордону.

Літ.: Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських Землях у 1918–1923 рр. Филаделфія, 1956.

Микола Литвин

"ЗО́ЛОЧІВСЬКЕ СЛО́ВО" – газета, офіц. вид. командування Золочівської ОВК, громад.-політ. двотижневик для мешканців Бродівського (нині Львів. обл.), Зборівського (нині Терноп. обл.), Золочівського (нині Львів. обл.), Кам'янко-Струмилівського (м. Кам'янка-Струмилова, нині м. Кам'янка-Бузька Львів.

ЗОЛОЧІВСЬКЕ СЛОВО

Голос гноблених Мадярами Братів.

ВІСТИ ЗІ СВІТА

обл.) та Радехівського (нині Львів. обл.) повітів. Перша укр. газета в м. Золочів. Виходила друком 23.11.1918–21.05.1919 (загалом 49 чисел). Видавець – ред. к-т, відп. ред. – М. Біляч, М. Голубець.

Публікували матеріали про оборону ЗУНР, відомості про діяльність УНРади, РДС, Директорії УНР, офіц. документи (накази, розпорядження центр. і місц. органів влади, тексти законів), фронтові зведення, списки поранених і загиблих, хроніку політ., екон., культ. життя повіту, військ. округу, Галичини, повідомлення з Наддніпрянщини, міжнар. огляди. Висвітлювали питання формування армії, земельної реформи, розвитку госп.-екон. галузі, укр. театру, прав нацменшин в укр. д-ві тощо. Друкувалися публіцист. тексти В. Безпалька, В. Калини та П. Стебницького, худож. тв. А. Кащенка, О. Олеся, В. Пачовського. Більшість матеріалів опубл. на правах анонімності.

Рубрики: "Урядова часть", "Воєнні звідомлення", "Що діється у Львові", "Вісти з краю", "Зі Золочева", "З України", "З Польщі", "Українські справи", "Вісти зі сьвіта", "Довкруги мира".

Однойменні газети виходили в м. Золочів 1932–33 (відп. ред. В. Заяць, видавець – т-во "Молода громада") і 1941–42 (відп. ред. О. Логінський, видавець – Золочів. окружний відділ).

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 161–163, 248–250; *Курилишин К.* Українська легальна преса періоду німецької окупації (1939–1944 рр.). Т. 1. Львів, 2007. С. 364–370.

Олеся Дроздовська

ЗРА́ДА Іван

(1897–08.06.1960) – вояк УГА, греко-катол. священик. Н. у с. Вербиця (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) в сел. родині.

У званні вістуна воював в УГА.

Після війни завершив гімназійні студії. Випускник Львів. духовної семінарії. Рукоположений 1928. Був сотрудником, священиком на парафіях у с. Довге-Калуське (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), потім на Львівщині: с. Стрілків, Добряни (обидва нині Стрий. р-ну), з 1941 – с. Вибранівка (нині Жидачів. р-ну).

Влітку 1944 виїхав на Захід. 1950 прибув до США з Німеччини. Обіймав парафії у Філадельфій. єпархії УКЦ. Діяльний чл. укр. громад. життя в містах, де душпастирював.

П. у м. Честер (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Помер о. Іван Зрада // Свобода. 1960. 14 черв. Ч. 112; Шематизм духовенства Львівської архієпархії 1938. Львів, 1938. С. 74.

Петро Гуцал

ЗУ́БИК Роман Іванович

(14.01.1902–06.1941) – історик, економіст, д-р права, громад. діяч. Н. у м. Львів у сім'ї кондуктора на залізниці І. Зубика та А. Літтман-Калемонович. У 12.1914–03.1915 у період рос. окупації Львова працював перевізником товарів у допомогових к-тах; 05–06.1915 – пом. робітника в буд. закладах І. Левинського, пом. крамаря, різноробочим. Належав до "Пласту", був чл. 1-го пластового полку ім. П. Конашевича-Сагайдачного, спортивного гуртка "Тури", співред. вид. "Пластова стежа".

У 11.1918 разом з ін. пластунами охороняв Нар. дім у Львові. Згодом вступив до УГА, служив до 10.1919.

Повернувся до м. Львів, де 1920 завершив студії в АГ. 1921–25 був студентом правн. відділу Укр. таємного ун-ту, після закінчення якого здобув ступінь д-ра права. 1925–31 навч. на гуманітарному ф-ті Львів. ун-ту. 1930 захистив дис. "Фінансова господарка м. Львова", яку провідна на той час франц. школа екон. історії визнала найкращою в Європі книгою з даної тематики. 1928–29 працював рахівником у т-ві "Сільський господар". У 05.1932 обраний дійсним чл. НТШ. 1930–39 викладав історію в г-зії Малої семінарії у Львові, 1936–39 – працівник Держ. архіву давніх актів.

13.01.1940 тимчасово призначений в. о. заст. дир. з наук. частини Львів. обл. істор. архіву. На засіданні НТШ 16.01.1940, на якому було вирішено ввійти до складу АН УРСР, проголосував проти, чим спричинив свій арешт (23.03.1940) і звільнення з архіву (25.03.1940).

Розстріляний більшовиками в тюрмі "Бригідки" м. Львів.

Літ.: ЕУ. Т. 3. К., 1996.

Павло Артимишин,
Ігор Соляр

ЗУБРИ́ЦЬКИЙ
Володимир

(д. і м. н. н. – 08.1921) – сотник УГА. Родом з Наддніпрян. України. Служив поручником в артилерії УД та ДА УНР. У 12.1918 в складі Козятин. бригади прибув на фронт під м. Львів, командував батареєю Станиславів. гармат. коша групи "Наварія". З 03.1919 – командант 3-ї батареї артилер. групи "Басівка", потім 3-го гармат. полку 3-ї Бережан. бригади. Учасник Чортків. офензиви, зокр. прориву польс. фронту під м. Чортків (8.06.1919) і здобуття м. Бучач (11.06.1919). 20.06.1919 отримав військ. звання сотника. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину.

З поч. 1920 – в ЧУГА, у кін. 04 – на поч. 05.1920 командував 2-ма легкими гарматами її 1-ї бригади. 10.05.1920 потрапив у польс. полон. Був звільнений і призначений команд. батареї легких гармат 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. У кін. 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса перейшов зі своєю батареєю до ЧСР.

Загинув на залізн. ст. Чоп (нині Закарп. обл.).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 715; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 155, 168; *Ткачук П., Кривизюк Л.* Бойові дії артилерійських полків Галицької армії на фронтах польсько-української та більшовицько-української воєн // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 21. Львів, 2012. С. 761, 770; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 90, 186, 553, 590, 592; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 326, 346; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 92; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 56, 232; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 285.

Богдан Паска

ЗУБРИ́ЦЬКИЙ
Михайло Іванович

(22.10.1856–08.04.1919) – греко-катол. священик, етнограф, історик, громад. діяч. Батько П. Зубрицького. Н. у с. Кіндратів (нині Турків. р-ну Львів. обл.) у сел. родині. Навч. у г-зії м. Дрогобич (1871–79), Перемишл. і Львів. духовних семінаріях, на теолог. ф-ті Львів. ун-ту. 1876–77 служив в австр. війську. Рукоположений 1883. Сотрудник (з 1883), парох (з 1889) у с. Мшанець (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), з 1914 – парох у с. Береги Долішні (нині ґміни Устрики-Долішні Бещад. пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Зібрав велику колекцію етногр., істор. та ін. матеріалів, які цілісно становлять мікроісторію регіону, де З. народився і мешкав більшу частину свого життя. Публікував зібрані матеріали в "Записках НТШ" та ін. укр. вид. Приятелював з І. Франком, листувався з О. Барвінським, В. Гнатюком, М. Грушевським, Ф. Вовком. Діяч народовського руху в Галичині, балотувався до Галиц. крайового сейму (1894, 1898). Діяч УНДП, чл. її ШНК. 7.09.1914 австр. влада за фальшивим доносом арешту-

вала З. й етапувала його до концтабору Талергоф. Невдовзі звільнений і виїхав до Словенії, де пробув до весни 1916. Голова філії т-ва "Сільський господар" у м. Устрики-Долішні.

Співорганізатор встановлення укр. влади на поч. 11.1918 у м. Лісько (нині Підкарпат. в-ва, Польща), увійшов до повітов. нац. ради. Навесні 1919 польс. влада арештувала З. й утримувала у в'язниці м. Перемишль.

П. і похований у с. Береги Долішні.

Тв.: Зубрицький М. Автобіографія // Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали. Львів, 2013. Т. 1: Наукові праці. С. 53–101.

Літ.: Дем'ян Г. Національно-державницьке спрямування діяльності Михайла Зубрицького (тематико-бібліографічний огляд публікацій) // Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали. Львів, 2016. Т. 2: Матеріали до біографії. С. 396–417; *Сисин Ф.* Отець Михайло Зубрицький: Нестор українського села // Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали. Львів, 2013. Т. 1: Наукові праці. С. 15–41.

Франк Сисин

ЗУБРИ́ЦЬКИЙ Петро Михайлович

(псевд.: Петро з-під Магури; 29.06.1889–08.12.1975) – правник, старшина УГА. Н. у с. Мшанець (нині Старо-самбір. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1907). Студіював право у Львів. ун-ті. Від 1911 працював суд. урядником.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії старшиною-суддею. В УГА – з 11.1918; старшина Чортків. ОВК, 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. Перейшов за р. Збруч, старшина Команди етапу 3-го корпусу. 1922–32 працював суддею в м. Турка, Порохник, Горлиці, Ярослав (три останні нині Підкарпат. в-ва, Польща). Відправлений польс. властями у відставку. Надалі був війтом волості в м. Стебник (нині підпорядкований Дрогобиц. міськраді Львів. обл.).

Влітку 1944 емігрував на Захід. 1950 виїхав з Німеччини до США. Брав участь у діяльності т-в укр. діаспори, входив до ОбВУА. Автор статей у періодиці Галичини й діаспори.

П. у м. Рочестер (шт. Нью-Йорк, США).

Тв.: Петро з-під Магури. Як Збруч річку проходили… (спомин) // Діло. 1939. 15 лип.

Літ.: Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 133; Свобода. 1975. 9 груд. Ч. 229.

Петро Гуцал

ІВАНЕ́НКО
Григорій Васильович

(09.11.1893–14.09.1938) – громад.-політ. діяч. Н. у с. Довге (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. у Дрогобиц. г-зії. Брав участь у молодіжному і січовому рухах.

Під час ПСВ – старший десятник Легіону УСС; відзначився у боях у Карпатах. 1915–18 перебував у рос. полоні в м. Омськ (нині РФ). 1919 вступив до РКП(б). 1920 направлений політпрацівником у ЧУГА. З 1921 – чл. ЦК КПСГ (з 1923 – КПЗУ); очолював підпільні окружні к-ти партії в Сх. Галичині. Делегат конгресів Комінтерну.

1921 заарештований польс. владою за участь у конф. КПСГ. 26.10.1922 підписався під листом політв'язнів тюрми "Бригідки" в м. Львів до міністра юстиції Польщі з вимогою припинити затягування слідчих дій. Загалом 5 р. провів у польс. тюрмах. Написав кілька брошур і статей з питань революц.-визвол. руху на ЗУЗ.

З 1928 – секретар ЦК КПЗУ і канд. у чл. політбюро; парт. псевд. Бараба. Через розбіжності з політикою ВКП(б) і КП(б)У щодо тактики і стратегії визвол. боротьби на ЗУЗ та нац. питання 1933 відкликаний до УСРР. Заарештований і ув'язнений на 10 р.

П. у тюрмі м. Харків.

Літ.: Борці за возз'єднання. Біографічний довідник. Львів, 1989. С. 121–122; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 511, 515; *Науменко К.* Іваненко Григорій Васильович // ЕІУ. Т. 3. К., 2005. С. 396.

Богдан Паска

ІВАНЕНКО
Григорій Васильович

ІВАНЕ́ЦЬ
Іван Йосипович

(09.01.1893–10.03.1946) – художник, графік, фотограф, ілюстратор, четар УСС, поручник УГА. Н. у с. Новосілки-Гостинні (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в родині священика Й. Іванця та Михайлини-Марії з Рошкевичів, відомої громад. діячки, авторки спогадів про І. Франка, сестри О. Рошкевич. Випускник г-зії м. Львів. 1912–14 навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту та в худож. студії С. Батовського-Качора в м. Львів.

Доброволець Легіону УСС. Стрілець у сотні В. Дідушка. З 01.1915 – старший десятник, згодом – четар. Разом з О. Куриласом, Л. Ґецом, О. Сорохтеєм – організатор, згодом кер. Пресової кватири. Автор проектів однострою та прапора Легіону УСС. Входив до "Ордену Залізної Остроги". З 1917 командант відділу протигазової служби УСС. 1.07.1917 в бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) потрапив у рос. полон. Після повернення з полону до Галичини у 09.1918 долучився до створення 1-ї виставки УСС у Нац. музеї у м. Львів. Проявив себе як художник-баталіст, імпресіоніст, намагався зафіксувати на папері найбільш вражаючі воєн. епізоди. Намалював десятки картин, ескізів.

У 11.1918 зголосився до УГА. Поручник, ад'ютант при штабі 1-ї бригади УСС. Автор ескізів медалі "За заслуги". Спільно з Л. Лепким видав 1-ше число сатирич. ж. "Бомба" (04.1919). Очолював кавалерійс. ескадрон у 2-й Коломий. бригаді УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перехворів на тиф. З 02.1920 – у складі ЧУГА, командував кінною сотнею 1-го полку. Воював проти польс. військ біля м. Козятин (нині Вінниц. обл.), Вінниця. 27.04.1920 у бою

**Іванець І.
В поході. 1919**

**Іванець І.
Наскок поручника Пересади на батарею. 1936**

**Іванець І. Сутичка.
1918**

**Іванець І.
Ескіз прапора УСС**

**Іванець І.
Незнаний стрілець**

біля м. Махнівка (нині с. Козятин. р-ну Вінниц. обл.) втратив свою колекцію з 2 тис. картин, ескізів та замальовок, понад 900 світлин із життя УСС та УГА.

Влітку 1920 потрапив у табір інтернованих у м. Йозефов (нині Чехія). Співорганізатор і чл. з (25.09.1920) Культурно-просвітнього кружка. Збирав матеріали з історії УСС. Організатор виставки (1.09.1923) худож. творів укр. митців, учасників визвол. змагань. Ред. та ілюстратор час. "Український Скиталець", що видавався 1920–23 у м. Ліберець, Йозефов (обидва нині Чехія) та Відень.

1923 переїхав до м. Прага. Випускник правн. ф-ту Празьк. ун-ту (1926). 1927 закінчив навч. у відділі малярства і графіки в Укр. студії пластичного мист-ва Д. Антоновича. Підтримував зв'язки з укр. підпільними орг-ціями. 1927 переїхав до м. Львів. Мистецький дорадник видавничого кооперативу "Червона Калина". Долучився до формування відділу істор.-воєн. пам'яток при музеї НТШ. 1934 організував пересувну виставку творів УСС у містах Галичини. Ред. ж. "Українська ілюстрація".

Автор спогадів, нарисів про Пресову кватиру УСС, УГА, числен. мистецтвознавчих статей, ілюстрацій у вид. ЛЧК, "Ілюстрований календар-альманах Червоної Калини". 1939–41 уник арешту. 1942–44 – голова Спілки праці укр. образотворчих митців у м. Львів. Співпрацював з військ.-істор. відділом Військ. управи д-зії "Галичина".

У 07.1944 виїхав до м. Відень, 1945 – до м. Краків, де заарештований рад. спецслужбами. Після винесення вироку депортований до м. Солікамськ (нині Перм. край, РФ).

Загинув у м. Солікамськ. Частину його мистецької спадщини втрачено в ході боїв 1914–20, ін. тв. вилучено з му-

зеїв м. Львів і Краків у 1950-х і знищено. Вціліло лише кілька робіт, деякі відомі завдяки репродукціям.

Тв.: Іванець І. Батальне малярство (з нагоди відкриття військового відділу в Музею Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові) // Назустріч. 1936. 1 листоп. С. 1–2; *Його ж.* Модерне малярство // Ілюстрована Україна. Львів, 1914. Ч. 1; *Його ж.* Під Чудновом // Календар "Червоної Калини" на 1936 р. Львів, 1935; *Його ж.* Пресова Кватира УСС // Там само.

Літ.: Бірюльов Ю. Іванець Іван // Енциклопедія Львова. Т. 2. Львів, 2007. С. 510–511; *Кузьма Л.* Іван Іванець // Свобода. 1993. Ч. 229. С. 2; Ч. 230. С. 2; *Мушинка М.* Трагічна доля Івана Іванця та його художньої спадщини // Образотворче мистецтво. 2004. № 1. С. 89–92; *Рожак-Литвиненко К. Б.* Мистецьке угрупування Українських Січових Стрільців: художники, традиції, жанрові та стильові особливості творів. Львів, 2017; *Яців Р.* Іван Іванець (1893–1946). Львів, 1994; *Його ж.* Українське мистецтво XX ст.: Ідеї, явища, персоналії. Львів, 2006.

Микола Вітенко

ІВА́НИК
Василь Тимофійович

(1894 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. у с. Катина (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї.

1914–17 як солдат австр. армії воював на фронті. З кін. 1918 – в УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. З поч. 1920 – в ЧУГА. Залишився на постійне проживання у с. Хижинці (нині Вінниц. р-ну Вінниц. обл.).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 52. Арк. 1–7.

Богдан Паска

ІВАНИ́ЦЬКИЙ
Омелян Созонтійович

ІВАНИЦЬКИЙ
Омелян Созонтійович

(17.07.1868–1941) – педагог, журналіст, громад.-політ. та освітній діяч. Батько С. Іваницького, дядько Д. Онищука. Н. у с. Самушин (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в родині дяка С. Іваницького та Марії, уродженої Ярославської. 1883–85 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці. З 1897 – учитель, з 1901 – дир. 4-класної шк. с. Чорнівка (нині Новоселиц. р-ну Чернів. обл.), з 10.1906 – 5-класної шк. с. Нові Мамаївці (нині с. Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.). Згодом дир. шк. м. Вижниця (нині Чернів. обл.), де долучився до створення учительського санаторію. Чл. т-ва "Укр. школа" з 1895, 1908–09 – його контролер, 1910–12 – референт Чернів. заміськ. філії, 1912–14 – референт Кіцман. філії. Чл. К-ту правної оборони укр. учительства на Буковині. З 1908 – голова Вільної орг-ції укр. учительства на Буковині. Автор шкільн. підручників з арифметики та наук.-популярної праці "Людина і вселенна" (1923).

1904–07 входив до ред. пед. ж. "Bukowiner Schule" ("Буковинська школа"). Співред. пед. двотижневика "Каменярі" (1909–22). Брав участь у вид. газ. "Україна" (з 1912), 1933 часто дописував до газ. "Час".

Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у м. Чернівці. З 1913 – заст. голови к-ту УНП. Представляв Буковину на Конституанті 18.10.1918 в м. Львів. Включений до УНРади ЗУНР як чл. Буковин. делегації від УНДП.

Після виходу на пенсію мешкав у м. Вижниця. Як свідок на суд. процесі проти ред. час. "Самостійна думка" І. Григоровича в 06.1937 відкрито заявляв про тотальну румунізацію укр. шкільництва та переслідування будь-якої укр. діяльності на Буковині.

П. і похований у м. Чернівці.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Дітройт, 1956; *Гарас М.* Ілюстрована історія товариства "Українська Школа" в Чернауць. 1887–1937. Чернівці, 1937; *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях. 1884–1934. Чернівці, 1934; *Онищук Д.* Спомини. Чернівці, 2013. С. 17–20; *Пенішкевич О. І.* Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.). Чернівці, 2002; *Старик В. П.* Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum

1914–1921: Між націоналізмом і толерантністю. Чернівці, 2009.

Олександр Руснак,
Володимир Старик

ІВАНИ́ЦЬКИЙ
Сократ Омелянович

(08.07.1897–08.07.1974) – старшина УСС та УГА, історик права. Чоловік І. Синенької-Іваницької. Н. у с. Чорнівка (нині Новоселиц. р-ну Чернів. обл.)

в сім'ї дир. шк. О. Іваницького та Євгенії, дочки правосл. пароха с. Дубівці І. Кадищука. З 1907 навч. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, яку не встиг закінчити, бо в 08.1915 був мобілізований до війська, де після закінчення старшин. шк. служив хорунжим 35-го піх. полку. Матуральні іспити склав 23.01.1918.

На поч. 12.1916 приділений до Гуцул. сотні Легіону УСС, залишаючись позаштат. офіцером 35-го піх. полку. Командував четою, згодом сотнею УСС. 29.06.1917, під час бою Гуцул. сотні проти рос. військ біля с. Бурдяківці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.), метою якого було здобуття переходу через р. Збруч, важко поранений. У 08.1917 іменований лейтенантом 35-го полку стрільців. У 09.1917 нагороджений срібною медаллю "За хоробрість" 1-го кл. як хорунжий Гуцул. сотні УСС.

1918 – команд. 2-ї сотні 1-го куреня УСС. Після переїзду Легіону УСС на Буковину восени 1918 2-га сотня вишколу Легіону під командою І. отримала доручення допомагати прикорд. жандармерії на відтинку с. Добринівці–Чорнівка–Топорівці. Команда сотні розміщувалася в с. Чорнівка. На виконання наказу разом з вишколом і кошем УСС (через м. Коломия, Станиславів, Ходорів) сотня прибула до столиці Зх.-Укр. д-ви м. Львів, де змінила залогу Підзамча, значно розширила свій терен оборони.

Через кілька днів після відходу укр. військ з м. Львів 22.11.1918 2-га сотня окопалася в с. Підбірці (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) і відбила наступ польс. військ, змусивши їх відступити до с. Лисиничі, здобувши полонених, обоз і кілька гармат. У бою біля с. Підбірці 5–6.12.1918 2-га сотня 1-го куреня УСС під командою І. з допомогою 6-ї сотні, за підтримки укр. батарей із с. Миклашів та Унтерберґен (нині Підгірне, обидва Пустомитів. р-ну Львів. обл.), після запеклого оборонного бою зупинила наступ переважаючих польс. сил.

1.01.1919 іменований поручником піхоти 1-го полку УСС. У цьому полку призначений команд. 3-го куреня УСС, який на поч. 03.1919 перекинуто з-під Львова на відтинок фронту "Рудки". 3-й курінь УСС увійшов до військ. групи "Вовчухів" от. О. Букшованого, яка отримала завдання з 3 боків ударити на м. Городок (нині Львів. обл.) і здобути його. Після успішного контрнаступу поляків з м. Судова Вишня (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) 12–17.03.1919 3-й курінь УСС спрямовано на підтримку групи сот. А. Ліськевича. 18.03.1919 3-й курінь УСС у складі бойової групи (до 1000 стрільців) стримував натиск поляків на лінії Бар–Вовчухи, однак, зазнавши значних втрат, був змушений відступити на позиції в с. Бісковичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). На поч. 04.1919 3-й курінь УСС отримав наказ ліквідувати бунт у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), який успішно виконав.

23.04.1919 І. на чолі 3-го куреня УСС виїхав на фронт під Львів, через

Стрий–Бібрку прибув на визначені йому позиції в с. Кротошин (нині Пустомитів. р-ну). Брав участь у боях біля м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну, обидва Львів. обл.), зокр. в обороні г. Радич.

Під час Чортків. офензиви очолюваний І. 3-й курінь 1-ї бригади УСС підпорядковувався 2-му корпусу. Курені 1-ї бригади УСС 8.06.1919 захопили м. Чортків, здобули багато полонених і великі трофеї. 13.06.1919 3-й курінь успішно атакував польс. позиції під с. Купчинці (нині Козів. р-ну). 20.06.1919 курені УСС у рукопашному бою проломили дві оборонні лінії поляків у с. Гиновичі (нині Бережан. р-ну) та змусили ворога до поспішної здачі м. Бережани (всі нині Терноп. обл.). 16.07.1919 продовжив участь у визвол. змаганнях за р. Збруч.

Влітку 1920 І. командував куренем 2-ї стрілец. бригади 5-ї Херсон. стрілец. д-зії ДА УНР, переважну більшість особового складу якої становили галичани й буковинці. Був серед старшин УГА, котрі, не бажаючи підпорядковуватися наказам польс. армії, 25.08.1920 покинули ДА УНР і через Карпати перейшли на тер. ЧСР. Відповідно до наказу ген. А. Кравса, всі галиц. частини Херсон. д-зії 26.08.1920 зібралися у с. Ясенів-Пільний (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) і звідти через села Стецева, Видинів, Княже та Джурів прибули до с. Рожнів. 27.08.1920 після короткого бою взято м. Косів та примушено до втечі дислоковані там польс. частини. 28.08.1920 прибули до с. Жаб'є (нині смт Верховина Івано-Франк. обл.), звідти через г. Стіг перейшли на чес. бік. 1.09.1920 група ген. А. Кравса була інтернована в м. Ліберець.

1936 нагороджений Хрестом Симона Петлюри, 1963 – Воєн. хрестом 1917–1957 Армії УНР, 1964 – ювіл. пам'ятним знаком 50-ліття УСС.

У таборі м. Ліберець 1921 закінчив торг. курси, згодом студіював право в Празьк. ун-ті, де 1925 отримав абсолюторіум, а 23.11.1934 промований д-ром права. З 11.1925 працював адвокат. пом. у м. Ужгород. Навесні 1929 за "українську іреденту" висланий чехословац. урядом з тер. Підкарпат. Русі. Оселився в батьків. домі в м. Вижниця (нині Чернів. обл.) як особа без громадянства, займався наук. працею, допомагав дружині Іванні в її концерт. діяльності. Польс. прокуратура порушила проти І., як колиш. команд. оборони с. Підбірці під час польс.-укр. війни, кримінальну справу, вимагаючи його видачі рум. владою. Змушений переховуватися, у 03.1938 І. виїхав до Німеччини, де отримав працю в Укр. наук. ін-ті в м. Берлін. Разом з Я. Рудницьким працював над укладанням укр.-нім. словника. З 10.1938 – заст. голови Укр. установи довіри в Німеччині (представляла інтереси українців перед нім. владою та допомагала військовополоненим українцям). У 09.1944 виїхав до м. Відень, 5.04.1945 – на Захід. Після ДСВ оселився в м. Мюнхен (нині ФРН), де 1947–49 працював викл. каф-ри міжнар. права УВУ. З 28.03.1954 – н. с. Ін-ту з вивчення історії к-ри народів СРСР. З 18.06.1957 – чл. Ін-ту для вивчення проблем Сх. Європи УВАН. З 5.12.1953 – доц., з 12.02.1964 – звичайний проф., продекан (15.02.1964–19.03.1966), проректор (19.03.1966–14.02.1974) Укр. тех.-госп. ін-ту м. Реґенсбурґ (нині ФРН). Чл. філол. секції НТШ з 29.02.1949. Автор праць з історії України. 1965 – чл. правління Об'єднання комбатантів УГА в м. Мюнхен.

П. у м. Мюнхен, де й похований на кладовищі Вальдфрідгоф. На могилі І. викарбувані слова: "Спи, сину, спи, про долю-волю України тихо сни".

Тв.: Іваницький С. Переяславський договір з 1654 р.: правна якість заложеного цим договором відношення сторін. Нью-Йорк, 1954. 133 с.; *Ivanyckyj S.* Die ukrainische Legion und ihre Rolle im Kampf für die Freiheit der Ukraine // Mitteilungen der Arbeits- und Förderungsgemeinschaft der Ukrainischen Wissenschaften. Heft 2. München, 1965. S. 5–13.

Літ.: 5 років Українській Установі Довір'я // Українська Дійсність. 1943. Ч. 30; Відзначеня У. С. Стрільців // Діло. 1917. 11 верес.; *Горбовий М.* Гуцульська Сотня УСС // ЛЧК. 1931. Червень. С. 16;

Д-р Сократ Іваницький: Життєвий і творчий шлях. Нью-Йорк, 1976; *Калина В.* Українсько-польська війна // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 393–425; *Кривоус В.* Бій за Підбірці (Спомини з нагоди 40-ліття) // Вільне Слово. 1958. Ч. 27–29; *Микитюк Д.* 1-ша Бриґада Українських Січових Стрільців // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 67–77, 303; Нові керівні органи УТГІ в Мюнхені // Бюлетень т-ва абсольвентів УГА-УГТІ. Нью Йорк. 1966. Ч. 33. Квітень; *Рабій Ю.* Дрогобицька револьта у 1919 р. // Свобода. 1962. 18, 19 трав.; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 298, 346.

Володимир Старик

ІВАНИ́ЦЬКИЙ
Теодор Теодорович

(04.02.1860–07.02.1935) – педагог, громад.-політ. діяч. Н. у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у родині ремісни-

ка-кушніра Т. Івановича та Марії, уродженої Продан. Одружився 1892 з О. Фрайдорфер. Випускник Чернів. учител. семінарії (1879), курсів мистецького кошикарства в м. Відень (1881) та ветеринар. курсів.

З 1877 – зав. однокласної шк. с. Погорилівка (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.), 1882–90 – вчитель у с. Нова Жучка (нині в межах м. Чернівці). 1890–1919 – засн. і дир. крайової кошикарської шк. м. Сторожинець (нині Чернів. обл.). Чл. центр. правління, голова сторожинец. філії т-ва "Укр. школа", чл. правління та голова сторожинец. філії т-ва "Руська бесіда". Співзасн. Нар. дому, банку та комерц. кооперативу в м. Сторожинець, з 05.1908 – дир. Буковин. кошикарського т-ва.

Посол Буковин. крайового сейму (1911–18) за списком УНДП Буковини, голова укр. союзу хлібороб. райффазенських спілок "Селянська каса" в м. Чернівці (1912–20). Депутат громад. ради м. Сторожинець з 1906. З 1911 – представник Буковин. крайового виділу в Сторожинец. повітов. шк. раді. Як голова т-ва "Селянська каса" 22.03.1914 підписав звернення укр. орг-цій Буковини з закликом про спільне святкування ювілею Т. Шевченка в краї. 28.05.1914 у складі делегації укр. діячів Буковини вручив чернів. бургомістрові Вайсельбергеру меморандум з вимогою перейменування вул. Руської на вул. Т. Шевченка. Під час рос. окупації Буковини перебував у м. Відень.

Чл. Буковин. секції УНРади (1918). Представляв Буковину на Конституанті 18.10.1918 в м. Львів. Входив до складу УНРади ЗУНР. Підпис І. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНР "До українського народу Буковини!" із закликом до буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в Укр. д-ві. 6.11.1918 підписав звернення УНРади – Крайового к-ту Буковини до нас. із закликом підтримати новоутворену владу в м. Чернівці. У числі сотень ін. укр. діячів арештований рум. окупац. владою після запровадження стану облоги в Пн. Буковині 27.01.1919, ув'язнений у м. Чернівці.

З 1927 – чл. екзекутиви УНП. З 1929 – засн. і голова видавничої спілки "Час", що фінансувала вид. єдиної в Румунії щоденної укр. газ. "Час" (1929–30). Власник закладу "Друкарня Т. Іваницький і Спілка", яка діяла в приміщеннях

Укр. нар. дому. Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Обраний почесним громадянином укр. громад Жадова, Слободзія-Комарівці та Панка (Клинівка) (нині Сторожинец. р-ну Чернів. обл.).

П. у м. Чернівці, де й похований на Руському цвинтарі. Надгробок І. з викарбуваним тризубом є однією з трьох подібних пам'яток, поруч із надгробками Є. Ярошинської та Є. Лукашевича, які донині зберегли непорушеною зображену укр. державницьку символіку.

Літ.: Дальші насильства румунських наїздників на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 23 лютого; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009; *Павлюк О.* Буковина. Визначні постаті: 1774–1918 (Біографічний довідник). Чернівці, 2000. С. 78–79; *Снігур І.* Тодор Іваницький // Буковинське віче. 1999. 8 січ.; *Старик В. П.* Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921: Між націоналізмом і толерантністю. Чернівці, 2009; Українська громадо! // Нова Буковина. 1914. 22 берез.

Олександр Руснак, Володимир Старик

ІВАНИЧУ́К
Михайло Миколайович

(09.11.1894–10.08.1937) – географ, геоморфолог, старшина УСС та УГА. Дядько письменника Р. Іваничука (1929–2016). Н. у с. Пилипи (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. родині. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1913). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, брав участь у боях; 1918 з УСС перебував на Наддніпрянщині. Учасник боїв у м. Львів (11.1918). Надалі був інтендантом 1-го полку 1-ї бригади УСС, іменований четарем. У складі УГА перейшов за р. Збруч. Від 02.1920 – в ЧУГА. Потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля, звідки втік 4.08.1920.

Через Німеччину прибув до ЧСР. 1920–21 – учитель нар. школи в м-ку Волове (нині смт Міжгір'я Закарп. обл.). Випускник Празьк. ун-ту; д-р природничих наук (3.12.1926). Здійснив геогр. наук. експедицію до Швеції та Фінляндії (1927). Працював в Укр. пед. ін-ті ім. М. Драгоманова, під кер-вом С. Рудницького проводив геоморфологічні дослідження на Закарпатті.

ІВАНИЧУК
Михайло Миколайович

У 03.1928 переїхав до УСРР; у м. Харків працював асистентом Ін-ту географії та картографії ВУАН, потім викладав в ІНО. 1931–32 брав участь (як заст. нач.) у 3-й Арктичній експедиції і зимівлі на Землі Франца-Йосифа, відкрив та описав нові острови архіпелагу (названі пізніше Комсомольськими). Був знайомий з А. Нобелем та І. Папаніним. Після повернення до м. Харків викладав як доц. в інженер. гідрометеорологічному ін-ті й на геолого-геогр. ф-ті ун-ту; з 09.1935 працював гідрогеологом в ін-ті "Укргідропроект". Автор кн. "Арктика" і "Чотирнадцять місяців на землі Франца Йосифа (враження зимівника)" (1934), наук. статей.

Заарештований співробітниками НКВС 29.04.1937, безпідставно звинувачений як "член контрреволюц. націонал-фашист. УВО" та "агент Петрушевича". На підставі сфабрикованої справи, згідно з рішенням трійки при УНКВС по Харків. обл. від 9.08.1917, розстріляний у м. Харків. Реабілітований 9.09.1958.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; *Войславський Л.* Український географ і дослідник Арктики // Реабілітовані історією. Харківська область. Кн. 2. К.; Харків, 2014. С. 105–110; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Срібняк І. В.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 109.

Петро Гуцал, Степан Кобута

ІВА́НІВ
Павло

(06.04.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, кооператор, громад. діяч. Н. у с. Стовпин (нині Буськ. р-ну Львів. обл.)

в сел. родині. Випускник Золочів. г-зії, випускні іспити склав у 02.1913. Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ в складі 95-го піх. полку австро-угор. армії воював на фронті; отримав звання поручника. Після Листопадового чину брав участь у боях за м. Львів. У 12.1918 командував Радехів. куренем. Організував скорострільну сотню в Золочів. курені 4-ї бригади (01.1919), був заст. команд. куреня, з поч. 05.1919 – його командант. Надалі командував 8-м піх. полком 4-ї бригади; відзначився у ході Чортків. офензиви. 29.06.1919 іменований сотником. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Учасник боїв про-

ти більшовиц. військ біля м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.) і Проскурів (нині Хмельницький); на залізниці Проскурів–Старокостянтинів здобув на чолі свого полку панцерний поїзд ЧА. Брав участь у визволенні від більшовиків м. Шепетівка (нині Хмельн. обл.), Житомир і Коростень (нині Житомир. обл.). Двічі хворів на тиф. З 02.1920 – в ЧУГА. У 04.1920 потрапив у польс. полон.

Після звільнення проживав на Львівщині, займався кооперацією. У 1930-х – голова ПСК м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.); брав участь у громад. житті, зокр. в роботі Нар. дому, "Просвіти". 1940–43 очолював ПСК у м. Грубешів (нині Люблін. в-ва, Польща).

Влітку 1944 емігрував до Німеччини. Звідти виїхав до Канади, проживав і працював на вир-ві в м. Торонто. У громад. житті укр. діаспори активності не проявляв, до ОбВУА не належав. У 1973 ще був живий.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92, 94, 606, 659; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 326; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 66; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 278, 293; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1913. Złoczów, 1913. S. 45.

Петро Гуцал, Богдан Паска

ІВА́НО-ФРАНКІ́ВСЬКИЙ ОБЛАСНИ́Й МУЗЕ́Й ВИЗВО́ЛЬНОЇ БОРОТЬБИ́ І́МЕНІ СТЕПА́НА БАНДЕ́РИ. Музей історії укр. визвол. руху, ств. 1996. До стр-ри музею, крім центр. відділення у м. Івано-Франківськ (вул. Тарнавського, 22), належать 4 філіали: Історико-меморіальний музей Степана Бандери (с. Старий Угринів Калуськ. р-ну), Меморіальний комплекс "Дем'янів Лаз", Музей визвол. змагань Карпат. краю (м. Косів), Музей "Підпільна штаб-квартира Романа Шухевича" (с. Княгиничі Рогатин. р-ну). Експозиція, розташована в 2-му залі центр. корпусу музею, охоплює події ПСВ, а також укр. визвол.

Експозиція Івано-Франківського обласного музею визвольної боротьби імені Степана Бандери

змагань 1914–23. Період представлений світлинами, портретами та особистими речами стрільців і старшин УСС, УГА, зброєю часів ПСВ, періодичними вид., розпорядженнями держ. органів влади, оголошеннями місц. владних стр-р періоду ЗУНР, уніформою та прапором Легіону УСС. Центр. місце в експозиц. блоці займають колекції грошових знаків часів УНР та нагород вояків УГА.

Ярослав Коретчук

ІВАНО́В Михайло

(03.11.1893–23.03.1937) – пілот УГА. Н. у м. Санкт-Петербург. Росіянин за національністю.

Під час ПСВ мобілізований до рос. армії. Навч. у військ. акад-ї. З 1.12.1917 – прапорщик. 1.08.1918 вступив до 2-го Подільського авіац. дивізіону, де виконував обов'язки зав. гармат. частиною; звання – хорунжий Армії УД. У 12.1918 з дивізіоном відбув до складу ЛВ УГА (2-га летун. сотня). 1.08.1918 іменований хорунжим УГА. 31.07.1919 отримав військ. звання четаря УГА.

Репресований. Розстріляний.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 136.

Літ.: Кирея В. В. Кадрове забезпечення військово-повітряних сил Західно-Української Народної Республіки 1918–1919 рр. // Гілея. 2015. Вип. 94. С. 35; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 362; *Тинченко Я.* Герої українського неба. К., 2010. С. 128; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2008.

Андрій Харук

ІВАНО́ВИЧ Онуфрій (Онофер, Онуфер) Теодорович

(10.06.1892–1920) – четар УСС, поручник УГА, поручник Буковин. куреня ДА УНР. Н. у с. Гаврилівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. Рано осиротів, виховувався опікуном селянином Ю. Присуньком. 1905–14 навч. в держ. укр. г-зії м. Кіцмань.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, з 1915 – кадет-аспірант резерву. У 08.1915 іменований хорунжим резерву, з 05.1917 – лейтенантом резерву 30-го батальйону фельд'єгерів. З 12.1916 приділений як

команд. чети до Гуцул. сотні УСС, які вели бої біля гуцул. с. Кирлібаба в Пд. Буковині (нині Румунія). Під час атаки рос. військ 5.01.1917 на позиції Гуцул. сотні УСС чета І. разом з четою Г. Голинського захищала центр. позиції куреня. Після загибелі сот. О. Левицького 23.03.1917 І. перейняв командування Гуцул. сотнею УСС. Разом з Легіоном УСС 1918 перебував на Наддніпрянщині, з 10.1918 – в м. Чернівці. Нагороджений бронз. медаллю "За військ. службу" з мечами на стяжці, хреста "За військ. заслуги" та Військ. хрестом Карла.

1.11.1918 у м. Чернівці вступив на службу до укр. армії як четар УСС. Отримавши ввечері 1.11.1918 наказ В. Габсбурга про виїзд УСС до м. Львів, організував разом з команд. Легіону О. Микиткою відправку ешелонів УСС. У боях за Львів командував 1-м куренем УСС, який воював з поляками на лінії фронту Унтерберґен–Підбірці–Сороки, увійшовши згодом до складу бойової групи "Схід".

Під час 2-го наступу на Львів, що розпочався 2.01.1919, 1-й курінь УСС здобув с. Сокільники і разом з групою "Старе Село" продовжив наступ на Кульпарків та Персенківку. 31.01.1919 іменований поручником піхоти УГА. Після реорг-ції УГА 1-й курінь УСС увійшов до складу 1-го полку УСС бригади УСС 2-го корпусу УГА, отримавши назву "Чорний", або "Курінь смерті". Курінь нараховував бл. 1000 стрільців і складався з 3 сотень піхоти, сотні скорострілів, батареї піх. гармат, чети кінних гайдамаків.

1-й курінь УСС під командою І. відіграв важливу роль у Вовчухів. операції. Вночі 5.02.1919 сотні 1-го куреня УСС скорим маршем та залізницею перейшли з м. Комарно до с. Хишевичі, по дорозі здобули боєм с. Поріччя Ґрунтове. 16.02.1919 вони зайняли визначені позиції на фронті – 5-кілометрову дугу, яка біля с. Вовчухи і Долиняни підступала до залізн. колії між зайнятими поляками ст. Городок і Судова Вишня на залізн. лінії Львів–Перемишль. 24.02.1919 1-й курінь УСС займав позиції в с. Вовчухи і Долиняни. Контрнаступ поляків зустрів стійкий опір 1-го куреня УСС.

7.03.1919 перемир'я було перерване поляками, які почали наступ від с. Вовчухи та Черляни. Підполк. А. Кравс скерував до контрнаступу гуцул. пробоєвий курінь чет. Г. Голинського та 1-й курінь УСС пор. І., які відбили Долиняни й Вовчухи та дійшли до залізн. шляху між с. Вовчухи і Братковичі. Ворог відступав, залишаючи важку артилерію, кулемети й сотні полонених. 8.03.1919 наступ укр. частин тривав, бригада УСС перейшла через залізницю Львів–Перемишль, знищивши колію та підірвавши залізн. мости й віадуки. 11.03.1919 м. Львів було оточено укр. військами. Під час польс. контрнаступу, який розпочався 11.03.1919, під с. Янів було спрямовано 1-й курінь УСС пор. І., який провів бої з поляками в околицях с. Ягільниця (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) у часі польс. наступу на м. Чортків (поч. 06.1919). Після цього І. передав командування 1-м куренем УСС сот. М. Старосельцю та вступив до Буковин. куреня ДА УНР. Перейшов з Буковин. куренем через р. Збруч, воював проти більшовиків і денікінців.

Після захоплення м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.) більшовиками І. залишився там на нелегальному становищі до арешту ЧК. За свідченнями сучасника подій П. Карпова, пор. І. разом з чет. В. Буцурою більшовики розстріляли неподалік від м. Могилів-Подільський.

Літ.: Арат К. Смерть і похорони сотника // Діло. 1917. 12 квіт. (30 берез. ст. ст.); *Б. о.* Бій за верх. З послідних боїв українського легіону // Діло. 1917. 22 (9 ст. ст.) лютого; Гуцули у Визвольній боротьбі. Спогади січового стрільця Михайла Горбового. К.; Вінниця, 2009. С. 113–142; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1038; *Калина В.* Курінь смерти УСС. Спогади старшини. Львів, 1936. 128 с.; *Карпинець І.* Історія 8-ої Галицької Бриґади (давнішої "Ґрупи Рудки" або "Ґрупи Гофмана") // ЛЧК. 1933. Ч. 6. С. 18–22; Ч. 7–8. С. 30–35; Ч. 9. С. 8–11; Ч. 10. С. 16–18; Ч. 11. С. 16–19; Ч. 12.

С. 13–19; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Рінецький С.* Українське Січове Стрілецтво. Нью-Йорк, 1956. С. 208–209; *Сергійчук В.* Симон Петлюра і єврейство. К., 2006. С. 45; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 41–68; *Третяк К.* Дещо про бій під Купчинцями // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85, 393–425, 606; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 67–77, 303; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 104–110; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 85, 133, 165; *Шанківський Л.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1919 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. 2012. Ч. 70.

Володимир Старик

ІВАНО́ВИЧ
Северин Денисович (Діонізійович)

(1881–24.04.1967) – педагог, старшина УГА та ДА УНР. Н. на Буковині. У 07.1902 закінчив навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці, у 05.1906 склав учительський кваліфікаційний іспит на право викладання укр. та нім. мовами в нар. школах Буковини. Працював молодшим учителем, з 10.1906 – постійним учителем у с. Топорівці; з 1908 – дир. шк. в с. Чорнавка (нині обидва Новоселиц. р-ну Чернів. обл.). З 11.1911 – дир. шк. с. Добринівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.). З 02.1906 – чл. правління чернів. філії т-ва "Укр. школа". 1906–08 – чл. центр. правління т-ва "Укр. школа" в м. Чернівці. Чл. Екзекутивного к-ту буковин. учительства з 12.1906.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, з 1915 – кадет-аспірант резерву 24-го піх. полку, приділений до 41-го військ. робітн. підрозділу. Нагороджений срібною медаллю "За хоробрість" 2-го кл. (09.1915). Восени 1918 служив лейтенантом у заготівельній військ. команді в м. Новоселиця (нині Чернів. обл.).

4.11.1918 Крайовий к-т Буковини призначив І. команд. загону укр. вояків-добровольців у м. Чернівці, після евакуації звідки 10.11.1918 організував у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) загін укр. міліції, підпорядкований місц. укр. урядові. Загін вчинив збройний опір наступові рум. армії 13.11.1918 на м. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну). 14.11.1918 укр. добровольці виїхали до Галичини. Служив у Коломийській ОВК; разом з ін. укр. старшинами з Буковини (В. Орелецьким та Д. Маєром-Михальським) брав участь у переговорах з рум. військовими. 1.03.1919 іменований сотником. Після відступу УГА за р. Збруч у 07.1919 перейшов на службу в ДА УНР. На засіданні чл. Буковинської нац. ради в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) 18.08.1919 обраний референтом для військ. справ. Разом з М. Кочерганом та В. Сороневичем представляв Буковинську нац. раду на Держ. нараді, скликаній Директорією УНР 25.10.1919 в м. Кам'янець-Подільський.

ІВАНОВИЧ
Северин Денисович
(Діонізійович)

Емігрував до м. Варшава. З кін. 1920 виконував обов'язки дир. департаменту політ. інформації МВС ДЦ УНР. Дир. вид-ва "За Державність" (Каліш–Варшава, 1925–39). Восени 1934 – учасник з'їзду чл. Укр. воєн.-істор. т-ва в м. Варшава (Польща).

Після ДСВ мешкав у Австрії. 25.02.1964 нагороджений Воєн. хрестом УНР як майор ДА УНР.

П. у м. Зальцбурґ (Австрія). Похований 28.04.1967 на центр. кладовищі м. Відень.

Літ.: Брицький П., Добржанський О., Юрійчук Є. Буковинці у боротьбі за українську державність (1917–1922 рр.). Чернівці, 2007. С. 465–469; *Гарас М.* Ілюстрована Істория товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 63; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 838–842; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 430–431; *Доценко О.* Літопис української революції. Матеріяли й документи до історії української революції. Т. 2. Кн. 4. 1917–1922. К.; Львів, 1923. С. 129–131, 315–318; Іспит зрілости в учительській муж. семінарії // Буковина. 1902. 03 (15) лип.; *К.* Рік 1918 на Буковині //

ІВАНЧУК
Володимир Михайлович

ЛЧК. 1933. Ч. 12. С. 2–3; Приватні оголошення // Република. 1919. 15 берез. Ч. 36; Северин Денисович Іванович (некролог) // Свобода. 1967. 4 трав. Ч. 80. С. 3; *Сідак В.* Національні спецслужби в період української революції 1917–1921 рр. 1998. С. 213–216; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 349.

Олександр Руснак,
Володимир Старик

ІВАНЧУ́К
Володимир Михайлович

(20.04.1894–06.1920) – старшина УСС та УГА. Брат О. Іванчука. Н. у с. Іллінці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї вчителя, етнографа, педагога, секретаря громади. Здобув освіту в сільс. шк., після чого навч. в Коломий. г-зії.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. Від 25.05.1916 навч. на старшин. курсах. На 1.06.1916 – підхорунжий 1-ї сотні Легіону УСС; 1918 в його складі перебував на Наддніпрянщині; іменований четарем. Як старшина НКГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19, у т. ч. в боях за м. Львів. Навесні 1920 – в складі ЧУГА.

16.04.1920 заарештований чекістами й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 разом з багатьма ін. ув'язненими старшинами УГА вивезений на Соловки; загинув на баржі, яку більшовики затопили в Білому морі.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 147–148; За волю України: історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 408; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 159.

Микола Лазарович

ІВАНЧУ́К
Олекса Михайлович

(псевд. і крипт.: Подорожній, О. Ів.; 18.03.1882–06 (за ін. даними – 08).1920) – педагог, фольклорист, етнограф, стар-

шина УСС та УГА. Брат В. Іванчука. Н. у с. Іллінці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). в сім'ї вчителя, етнографа, педагога, секретаря громади. Здобув освіту в сільс. шк., після чого навч. в Коломий. г-зії, у Станиславівській (1897–1900) та Львів. (1900–02) учител. семінаріях, на філол. ф-ті Львів. ун-ту. Працював у б-ці НТШ і ред. ЛНВ, до 1914 учителював у с. Тростянець (нині Снятин. р-ну) та Річка (нині Косів. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.). Брав участь у виданнях т-ва "Просвіта". Працюючи на Гуцульщині, збирав експонати для етногр. відділу музею НТШ. У ст. "В справі музею Гуцульської штуки" вперше обґрунтував потребу заснування музею гуцул. мист-ва в м. Косів або Коломия. Підтримував творчі зв'язки з І. Франком, В. Гнатюком, М. Грушевським. На прохання перших двох записував матеріали з нар. медицини, демонології, про поховальні звичаї та обряди. Автор статей, нарисів, оповідань на екон. та культосвіт. теми.

Від поч. ПСВ займався відправкою добровольців до стрілец. формації на Косівщині. Від 08.1914 у Легіоні УСС воював на Сх. фронті. Згодом старшина Збірної станиці УСС у м. Відень, при вишколі УСС, від 07.1915 – в Збірній станиці УСС у м. Львів. Належав до Укр. військ. к-ту, який здійснив Листопадовий чин у Львові. Як старшина 1-го полку УСС УГА брав участь у польс.-укр.

війні 1918–19. Навесні 1920 – в складі ЧУГА.

16.04.1920 заарештований чекістами й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 разом з багатьма ін. ув'язненими старшинами УГА вивезений на Соловки; загинув на баржі, яку більшовики затопили в Білому морі.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 147–148; *Даниш Д.* Олекса Іванчук – вчитель, фольклорист, етнограф, публіцист, четар УСС // Гуцули і Гуцульщина. 2010. № 1. С. 23; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 159.

Микола Лазарович

ІВАСЕ́ЧКО Іван

ІВАСЕЧКО Іван

(12.05.1900–03.12.1972) – стрілець УГА. Н. у с. Малий Ходачків (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. родині. Випускник нар. шк. с. Малий Ходачків. Брав участь у роботі читальні "Просвіти".

З 12.1918 – в УГА, пройшов вояцький вишкіл у м. Тернопіль, воював на фронті. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині, брав участь у боях з більшовиц. військами, двічі поранений. 1920 повернувся додому.

1927 емігрував до Канади. Працював на фермах у пров. Манітоба й на лісорозробках у пров. Онтаріо. З 1929 проживав у м. Торонто, працював на підприємстві. Діяльний у громад. житті укр. діаспори міста, зокр. керував театр. гуртом в Укр. нар. домі.

П. і похований у м. Торонто.

Літ.: Вільне слово. 1972. 23 груд.

Петро Гуцал

ІВА́СИК Роман-Микола

(14.04.1902–06.05.1985) – інж., підстаршина УГА. Н. у с. Острів (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сел. родині. Навч. в г-зії м. Стрий. В УГА – з весни 1919. Перебував за р. Збруч; іменований підхорунжим. Потрапив у польс. полон.

Після звільнення екстерном склав випускні іспити в г-зії м. Стрий (06.1921). У м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща) завершив вищі тех. студії, входив до укр. студент. т-ва "Основа". Працював інж. у м. Сосновець (нині Сілез. в-ва, Польща). 1940–44 належав до проводу філії УНО в місті, одночасно 1942–44 викладав в укр. 7-класній шк., очолював т-во "Молода Січ". Після ДСВ працював на вир-ві в різних польс. містах.

П. у м. Краків (Польща).

Літ.: Свобода. 1985. 22 трав. Ч. 96; Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum w Stryju za rok szkolny 1921. Stryj, 1921. S. 11.

Петро Гуцал

ІВАШКЕ́ВИЧ Вацлав

ІВАШКЕВИЧ Вацлав

(Iwaszkiewicz Wacław; 26.08.1871–25.11.1922) – польс. військовик. Н. у м. Омськ (нині РФ). Генерал рос. і польс. армій, учасник рос.-япон. війни 1904–05. 1917–18 – команд. 3-ї стрілец. д-зії 1-го Польс. корпусу.

З 11.1918 – у польс. армії. 03–05.1918 – команд. операційної групи, що протистояла УГА під м. Львів (ставка в м. Судова Вишня (нині Мостис. р-ну Львів. обл.)), згодом – армії "Схід"; 05–07.1919 – команд. операційної групи, команд. польс. війська на Галиц.-Волин. фронті. 1919–20 – команд. Галиц., згодом Подільського фронтів 6-ї армії.

З 1921 – на пенсії. Кавалер ордену "Virtuti Militari".

П. у м. Варшава. Похований на Личаків. цвинтарі м. Львів.

Літ.: *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Encyklopedia Wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa. T. 1. Warszawa, 2007; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Литвин,
Любомир Хахула

ІВАШКЕ́ВИЧ Дмитро Степанович

(02.10.1882–22.11.1944) – педагог, старшина УГА. Н. у м. Збараж (нині Терноп. обл.) в сім'ї ремісника. Навч.

в г-зії м. Тернопіль, студіював класичні мови у Львів. ун-ті. Від 1909 викладав в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), 1917–18 – в АГ м. Львів.

Від 11.1918 служив в УГА, мав військ. звання поручника; перебував за р. Збруч. Навесні 1920 потрапив у польс. полон, з табору в м. Домб'є звільнений на поч. 1921. Згодом продовжив пед. працю, був проф. г-зії м. Кутне, польс. (1929–39) та укр. (1940–44) г-зій м. Ярослав (обидва нині Польща). Автор навч. посібників, статей у періодиці.

П. у м. Ярослав.

Літ.: Колянчук О. Увічнення нескорених. Українські військові меморіали 20–30-х рр. ХХ ст. у Польщі. Львів, 2003. С. 129–130.

Петро Гуцал

ІДЕОЛО́ГІЯ НАЦІОНА́ЛЬНА У́РЯДУ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – системна сукупність ідей у формі соц.-екон. моделей, настанов, програмних документів укр. політ. партій, громад. орг-цій, окремих мислителів Сх. Галичини, Пн. Буковини та Закарпаття, що почала формуватися ще в часи існування Австро-Угорщини, викристалізувалася в роки ПСВ і знайшла свій остаточний вияв у період існування ЗУНР. Заснована на нац.-демократ. ідеях, лібералізмі, парламентаризмі, повазі до закону, прав нацменшин, реліг. громад, громадянських прав і свобод.

Для нац. ідеології ЗУНР були притаманні кілька ознак: 1) домінування державотворчих та соборницьких стремлінь українців; 2) парламентаризм і політ. плюралізм – легальна діяльність політ. сил різного політ. спектра – від консерваторів та клерикалів до соціалістів; 3) орієнтація на власні сили, мобілізацію всіх наявних людських і матеріальних ресурсів укр. народу; 4) екон. ідеї поєднання приватної власності з колективною, кооп. рухом для досягнення заг. добробуту, заперечення екон. монополій та великого капіталу; 5) вільний культ., духовний розвиток індивіда, незалежно від віку, статі, матеріального становища, нац., реліг. належності; 5) рішучий воєн. захист власної державності від агресії сусідніх країн.

Більшість укр. сусп-ва за часи ЗУНР формувала нац. ідеологію за усвідомленою метою – соборна Україна, у якій пануватиме віра в Бога і свою д-ву. Істор. досягнення і гуманістична основа полягали в забезпеченні природних прав людини на реалізацію її здібностей, а також збереженні культ. надбання і створенні умов для розквіту народу.

Літ.: Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. К., 1999; *Павлюк С.* Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції. Львів, 2006; *Сміт Е. Д.* Національна ідентичність. К., 1994.

Степан Павлюк

ІЛЬКІВ
Микола
(10.12.1890–04.1941) – греко-катол. священик, політ. діяч. Н. у с. Перевозець (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. родині. Випускник польс. г-зії м. Станиславів (1912), випускні іспити склав у 02.1913. Навч. у Станиславів. духовній семінарії.

1919 рукоположений у стані целібату єпископом Г. Хомишиним. Був парохом у с. Перевозець. У 11.1922 обраний послом сейму Польщі від Укр. хлібороб. партії, яка, всупереч усім ін. укр. партіям Сх. Галичини, не бойкотувала вибори і виступала за співпрацю з польс. окупац. владою. У сеймі очолював Укр. сел. клуб (з 1925 – Укр. клуб хліборобів), до якого, крім І., входили І. Дутчак, Е. Залуцький, І. Кравчишин і С. Мельник, обрані в Сх. Галичині; клуб займав угодовську позицію щодо уряду Польщі. Польс. влада навіть мала намір відправити І. "представником від галицького населення" на конф. Ради послів Антанти до м. Париж 14–15.03.1923. Політ. діяльність І. різко критикували укр. нац.-демократ. сили. Після закінчення посольської каденції 1927 був капеланом для солдатів-українців у польс. армії з осідком у м. Лодзь.

Заарештований у 09.1939 співробітниками НКВС СРСР і відправлений до табору м. Старобільськ (нині Луган. обл.).

Страчений у м. Харків згідно з секретною постановою ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 650; Т. 3. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2005. С. 565–567; Ільків Микола // ЕУ. Т. 3. Париж; Нью-Йорк, 1959. С. 64; *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 317; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали. Т. 1. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2012. С. 253, 441; Шематизм духовенства Львівської архієпархії 1938. Львів, 1938. С. 14.

Богдан Паска

ІЛЬНИ́ЦЬКИЙ Володимир Данилович

(23.08.1887–12.05.1942) – адвокат, громад.-політ. діяч. Н. у м-ку Гусятин (нині смт Терноп. обл.) в сім'ї урядника. Дитинство провів у м. Підгайці. Випускник г-зії м. Бережани (1905). У Львів. ун-ті спершу студіював слов'ян. філологію, з 1906 – право. 1909 почав працювати пом. адвоката в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). 1913 поселився в м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ в австро-угор. армії не служив за станом здоров'я. 1917 здобув у Віден. ун-ті ступінь д-ра права і відкрив у м. Дрогобич власну канцелярію. Брав участь у встановленні в місті укр. влади в 11.1918, весь період ЗУНР був чл. повітов. нац. ради. Влітку 1919 заарештований польс. військовиками й інтернований.

Після звільнення повернувся до м. Дрогобич. Займався адвокатурою, став одним з найкращих укр. правників – знавців нафтових справ. Тривалий час очолював у місті філію т-ва "Рідна школа", госп. т-во "Підойма", входив до управ ін. т-в. З 07.1925 – чл. ЦК УНДО; через незгоду з політикою "нормалізації" вийшов з партії (1935), став одним із засн. і лідерів ФНЄ.

Восени 1939 заарештований співробітниками НКВС, звинувачений в антирад. діяльності. Дрогобиц. обл. суд 10.05.1940 виправдав І., однак він не був звільнений. Через кілька місяців, згідно з рішенням Особливої наради при НКВС, ув'язнений на 10 р. Перебував у ВТТ м. Старобільськ (Луган. обл.).

Згідно з офіц. даними, п. у тюремному вагоні під час переведення в ін. ВТТ.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 63; *Ільницький С.* Про батька // Дрогобиччина – земля Івана Франка. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1973. С. 584–586.

Петро Гуцал

ІЛЬНИЦЬКИЙ Володимир Данилович

ІЛЬНИ́ЦЬКИЙ (ІЛЬНИ́ЦЬКИЙ-ЗАНКО́ВИЧ) Іван

(1893 – кін. 1960-х) – військ. лексикограф, старшина УГА. Н. у с. Ільник (нині Турків. р-ну Львів. обл.). Артилерист армії.

Після утворення ЗУНР – четар УГА. З 05.1919 – старшина при 3-му гармат. полку 3-ї Бережан. бригади. Брав участь у Чортків. офензиві. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. 1.08.1919 отримав військ. звання поручника. В складі військ. групи ген. А. Кравса в кін. 08.1920 перейшов до ЧСР. Перебував у таборі для інтернованих м. Йозефов (нині Чехія), у ньому 1921–22 – чл. термінологічної комісії. Брав участь у підготовці укр.-нім. та нім.-укр. словників військ. термінології.

У 1930-х публікував статті з військ. лексикографії в час. "Рідна мова" (Варшава), "Нова свобода" (Хуст) та ін. Співробітник Укр. наук. ін-ту в м. Берлін. Автор праць "Німецький та український військовий словник" (Берлін, 1939), "Німецький та український летунський словник" (Берлін, 1939), підручника "Вчімся військового словництва" (Краків, 1941). Підготував до друку перекладні військ. словники з чес. та польс. мов, які не опубліковано. Опрацював військ. лексику для "Українсько-німецького словника" З. Кузелі та Я.-Б. Рудницького (Лейпциг, 1943). Під час і після ДСВ проживав у Німеччині.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 186; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328.

Богдан Паска

ІЛЬНИ́ЦЬКИЙ Платон

(07.11.1892 – д. і м. с. н.) – гірничий інж., старшина УГА. Н. у с. Залокоть (з 1940 Лікоть Турків. р-ну Дрогобиц. обл., з 1946 не існує). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1912). Відбув однорічну військ. службу. З 1913 навч. у політех. шк. м. Львів.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, іменований поручником. В УГА – з весни 1919; перейшов за р. Збруч. У 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля, звідки втік 17.07.1920. Через Німеччину прибув до ЧСР. З 1923 навч. у гірнич. акад-ї м. Леобен (Австрія), входив до т-ва укр. студентів "Молот", здобув фах інж. Згодом виїхав до рад. України, з кін. 1920-х працював у м. Кадіївка (нині Луган. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 143; *І. Т.* На студіях на чужині. Студентське товариство в Леобен // Діло. 1929. 7 лютого. Ч. 28; *Срібняк І. В.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 109.

Петро Гуцал

ІЛЮ́К Нестор Онуфрійович

(24.08.1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Брат Теофіля Ілюка й Ореста Ілюка. Н. у с. Дубівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. вчителя О. Ілюка та Дарії Іваницької. З 1908 навч. в Кіцман. держ. укр. г-зії. Під час рос. окупації Буковини перебував в евакуації в Нижній Австрії, мешкав у таборі буковин. виселенців Оберголябрун. Матуральні іспити склав у м. Відень. Військ. службу розпочав 1917 як однорічний доброволець. Закінчив старшин. шк. у Відні, іменований хорунжим піхоти. Воював на Італ. фронті.

Після утворення ЗУНР – четар УГА; воював у Галичині й Наддніпрянщині як команд. пробоєвої сотні 3-го корпусу.

Навесні 1920 потрапив у польс. полон, інтернований у таборі м. Каліш (Польща). Після звільнення з табору одружився, проживав із сім'єю в м. Каліш.

Подальша доля невідома. Версії про загибель I. 1919 в рум. полоні чи від тифу на Поділлі не мають документальних підтверджень.

Літ.: Концерт // Буковина. 1916. 12 лютого; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 21 квіт.; Нестор Ілюк (фотографія) // ЛЧК. 1937. Ч. 4. С. 1; *Спинул М.* Табор збігців в Оберголябруні // Буковинський православний Калєндар на звичайний рік 1918. Відень, 1918. С. 111–121; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 112.

Володимир Старик

ІЛЮ́К Орест Онуфрійович

(1883–02.1927) – педагог, старшина УГА. Брат Нестора Ілюка й Теофіля Ілюка. Н. у с. Дубівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. вчителя О. Ілюка та Дарії Іваницької. Випускник держ. учител. семінарії м. Чернівці (07.1902). Згодом склав фаховий учител. іспит на право викладання укр. та нім. мовами в нар. шк. Працював учителем у с. Глиниця, з 02.1905 – у с. Дубівці, з 08.1905 – у с. Шипинці (нині всі три Кіцман. р-ну Чернів. обл.). З 06.1914 – дир. шк. с. Лукавець (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.).

З поч. ПСВ мобілізований до австр. армії, лейтенант. Після демобілізації працював учителем у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). Після розпаду Австро-Угор. монархії виїхав до Галичини, де служив в УГА як четар. 1920 повернувся на Буковину з підірваним здоров'ям. Рум. окупац. влада тривалий час відмовляла йому в праві на вчител. посаду, тому змушений був працювати фізично, щоб утримувати сім'ю. У серед. 1920-х – учитель, згодом старший учитель шк. в с. Молодія (нині Глибоц. р-ну Чернів. обл.).

П. і похований у с. Молодія.

Літ.: Лакуста С. Пам'яті героїв // Час. 1931. 18 квіт.; Надучитель Орест Ілюк (некролог) // Рідний край. 1927. 1 берез.

Володимир Старик

ІЛЮ́К
Теофіль Онуфрійович

(26.08.1892–1920) – старшина УГА. Брат Нестора Ілюка й Ореста Ілюка. Н. у с. Дубівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. вчителя О. Ілюка та Дарії Іваницької. З 1902 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, 1910–11 – в Кіцман. держ. укр. г-зії, потім приватно. Матуральні іспити склав у м. Кіцмань 23.02.1914.

Військ. службу розпочав у 08.1914 однорічним добровольцем, воював на Сх. та Італ. фронтах. У 08.1915 іменований аспірантом-офіцером 35-го піх. полку крайової оборони, у 01.1917 – лейтенантом, у 01.1918 – обер-лейтенантом 35-го полку стрільців. Нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість".

Після розпаду Австро-Угор. монархії на поч. 11.1918 вступив до УГА як четар. Служив у Чортківській ОВК. 1.01.1919 отримав військ. звання поручника.

Після переходу УГА через р. Збруч у 07.1919 воював проти денікін. військ. Перехворів на тиф восени 1919 у військ. лікарні м. Бар (нині Вінниц. обл.). Іменований сотником. У ЧУГА воював на польс. фронті.

Наприкінці 04.1920 арештований більшовиками й ув'язнений у концтаборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). 16.06.1920 в складі великої групи старшин УГА етапований на Соловки. По дорозі баржу з в'язнями затоплено в Білому морі.

Літ.: Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина… 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 348; *Емга.* Буковинський Курінь // Час. 1933. 25 квіт.; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 21 квіт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 303; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157.

Володимир Старик

ІЛЮ́К-ЖИХО́ВИЧ
Марія (Маруся) Федорівна

ІЛЮК-ЖИХОВИЧ
Марія (Маруся) Федорівна

(23.02.1898 – д. і м. с. н.) – сестра-жалібниця УГА, медик Буковин. куреня ДА УНР. Н. у с. Чорнівка (нині Новоселиц. р-ну Чернів. обл.). Навч. у Чернів. жін. г-зії. З 1914 перебувала у м. Відень, де студіювала медицину. 1916 вступила до Австр. Червоного Хреста, призначена на посаду сестри-жалібниці в шпиталь 36-го піх. полку, де служила до 10.09.1918.

Після розпаду Австро-Угор. монархії та проголошення ЗУНР вступила до окружного шпиталю м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), де служила до 3.03.1919. Брала участь у боях біля м. Львів у складі 2-ї Коломий. бригади УГА. 25.04.1919 на заклик М. Топущака вступила до Буковин. куреня, де виконувала обов'язки медика. Після переходу Буковин. куреня за р. Збруч та входження його до складу 9-го полку 3-ї Залізної д-зії ДА УНР брала участь у боях проти більшовиц. та денікін. військ. Була свідком приїзду Гол. от. С. Петлюри до м. Муровані Курилівці (нині смт Вінниц. обл.), про що згодом написала "Спогад". Восени 1919 поранена в ногу й відправлена на лікування до шпиталю м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Разом з кадрою Буковин. куреня відступила до м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.), де захворіла на поворотний тиф. На поч. 12.1919, після захоплення м. Могилів-Подільський денікінцями, в складі групи старшин перейшла на тер. Румунії. На поч. 02.1920 повернулася до м. Могилів-Подільський, де проходила

збірка Буковин. кадри. Вступила до 1-го повстанського Могилів. полку 3-ї д-зії, пізніше переформованого в 15-й, опісля – у 24-й курінь. 2.11.1920 інтернована поляками в м. Вадовиці, потім у м. Каліш (обидва нині Польща).

З поч. 1920-х – у ЧСР, де в м. Прага 7.09.1922 взяла шлюб з укр. військ. медиком О. Жиховичем, згодом студентом Укр. госп. акад-ї в м. Подебради (нині Чехія). 18.10.1922 поступила на екон.-кооп. відділ тієї ж акад-ї, навч. до 17.05.1923. Наприкінці 1920-х мешкала в м. Ужгород, де її чоловік працював у книгодрукар. АТ "Уніон".

Подальша доля невідома.

Літ.: Дуда А., Старик В. Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 9, 50; *Коваль Р., Моренець В.* "Подєбрадський полк" Армії УНР. Т. 1. К., 2015. С. 232–233; *Пігуляк І.* Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3; Українська Господарська Академія в Ч. С. Р. 1922–1935. Т. 1. Нью Йорк, 1959. С. 99.

Володимир Старик

ІМБЕРМАН
Карл

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Єврей за національністю.

З 02.1919 – в УГА, служив у Станиславівській ОВК. Після 07.1919 – у Збірній станиці м. Відень. 1920–21 перебував у таборі інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 362.

Олег Стецишин

ІНВАЛІ́ДИ УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ – військовослужбовці, які зазнали поранення, контузії, каліцтва під час захисту суверенітету ЗУНР, виконання обов'язків військ. служби в УГА. Отримали першу мед. допомогу в санітарних стежах підрозділів і потягах, бригадних притулках і шпиталях.

Орг-цією соц. захисту інвалідів займалися Секретаріат здоров'я при ДСВнС, санітарний шеф УГА. Статус інвалідів УГА надавали мед. комісії при ОВК. Інвалідам належала пенсія як за 10 р. вислуги в армії. Розмір пенсії непрацездатних був більшим, ніж частково працездатних інвалідів. Права на допомогу позбавляли осіб, які втратили чи змінили громадянство. Уряд ЗУНР обіцяв воякам-інвалідам право на першочергове отримання земельного паю після закінчення війни.

У міжвоєн. період інвалідами УГА опікувалися Нар. лічниця і Шпиталь ім. А. Шептицького в м. Львів. Чимало інвалідів поховано на меморіалах УГА у м. Львів, Станиславів (нині Івано-Франківськ), Тернопіль, Бережани, Чортків (обидва нині Терноп. обл.), Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) та ін., які будувало та утримувало Т-во охорони воєн. могил.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ортинський В.* Силові структури Західно-Української Народної Республіки. Львів, 2004; *Щуровський В.* Медична і санітарна служба // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 271–292.

Микола Литвин

ІНДИШЕ́ВСЬКИЙ
Лев Євгенович

(1891 – д. і м. с. н.) – отаман УГА, 1-й команд. держ. жандармерії ЗУНР. Брат Я. Індишевського та С. Індишевського. Н. у с. Раковець (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї греко-катол. священика. Кадровий військовий. Після завершення навч. розпочав військ. службу як однорічний доброволець, кадет-аспірант офіцер. шк. З 09.1912 – хорунжий піхоти 58-го полку піхоти зі штабом у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). З 05.1914 іменований лейтенантом піхоти й переведений на службу в 90-й полк піхоти зі штабом у м. Ярослав (нині Польща). Зазнавши поранень (у праве плече в 1-й місяць війни, вдруге – навесні 1915) лікувався в шпиталях м. Відень. З 07.1915 іменований обер-лейтенантом 90-го

полку піхоти, з 08.1915 переведений на службу в місц. військ. установах як непридатний до фронтової служби. Восени 1918 був поручником польової жандармерії в м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до укр. армії як поручник жандармерії УГА. Один з провідників Листопадового чину в м. Дрогобич. Організував захоплення повітов. жандармерії, очолив її, "обсадив нею пошту і вислав стежі в місто для збереження порядку". На пропозицію держ. секретаря військ. справ Д. Вітовського наказом ген. от. Г. Коссака від 6.11.1918 призначений команд. Укр. держ. жандармерії (УДЖ) з осідком у м. Львів, після 21.11.1918 – у м. Тернопіль, з кін. 1918 – у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 10.11.1918 видав наказ № 1 про гол. засади діяльності УДЖ. 27.11.1918 іменований отаманом жандармерії ЗУНР. 29.11.1918 підписав наказ № 3, який став підставою для розбудови орг. стр-р жандармерії ЗУНР. Неодноразово брав участь у засіданнях РДС ЗУНР. 12.12.1918 поставив на розгляд уряду проект створення летючих жандарм. відділів, який був схвалений урядом. З 02.1919 – заст. команд. УДЖ підполк. О. Красіцького. На поч. 1919 відкомандирований на Наддніпрянщину на чолі великого загону жандармерії (600 осіб), де служив у коші охорони. Напередодні захоплення м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) більшовиками наприкінці 03.1919 перевів укомплектований з галичан кінний загін центр. держ. міліції (300 осіб) до Галичини. За це був оголошений у розшук урядом Директорії УНР та включений до списку "бувших урядових осіб, які підлягають тимчасовому затриманню в м. Станиславові для переведення слідства", однак звільнений на прохання чл. Директорії О. Андрієвського.

Після переходу УГА на Наддніпрянщину служив у польовій жандармерії (з 07.1919 – польова сторожа) УГА, яка підпорядковувалася Команді етапу армії. У 04.1920 – команд. Збірної станиці польової сторожі УГА в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), обеззброєної та взятої в полон більшовиками (разом з лічницею № 4 та Командою етапу армії) після переходу бригади Е. Шепаровича на бік поляків.

Подальша доля невідома.

Літ.: Бирчак В. Дрогобицька Епопея. (Уривки з спогадів) // ЛНВ. 1931. Кн. 7–8. С. 621; Большевики по вчинку Галичан // Воля. 1920. 18 трав.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 800–808, 987–990; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 21–27 50–51, 55–56; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 38–40, 59–60, 147, 522, 820–841; *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції. К., 2003. С. 157; Спис іменовань в Жандармерії Західної Области Української Народньої Республики, від дня 1. падолиста 1918 почавши, до 1. січня 1919 включно // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. 31 січ. С. 7; Частинна реорґанізація державної Жандармерії // Република. 1919. 6 берез.; *Шухевич С.* Спомини з Української Галицької Армії (1918–1920). Ч. 1. Львів, 1929. С. 57.

Володимир Старик

ІНДИШЕ́ВСЬКИЙ Степан Євгенович

(02.11.1892–03.01.1933) – інж., старшина УГА. Брат Л. Індишевського та Я. Індишевського. Н. у с. Раковець (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Здобував освіту в реальних шк. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), потім м. Кросно (нині Польща), де завершив студії 1911. Навч. в політех. шк. м. Львів. З осені 1912 – чл. гуртка прихильників ідеї збройної б-би за волю України (ін. чл.: О. Когут, В. Кучабський, О. Кучерішка, О. Степанів, І. Чмола та ін.).

Воював у Легіоні УСС. В УГА служив у тех. відділах; мав військ. звання поручника. У 04.1920 потрапив у більшовиц. полон, у 05–06.1920 перебував у таборі м. Казань (нині РФ).

1921 прибув до м. Прага (нині Чехія), входив до УВО, займався переправленням людей та інформац. матеріалів орг-ції до Галичини. На поч. 1925 прибув до УСРР. Проживав у м. Харків, працював референтом інспекторського управління ВРНГ УСРР.

Заарештований 2.03.1931 за сфабрикованою чекістами "справою Українського національного центру"; під тиском і шантажем визнав свою "провину". Згідно з постановою Колегії ОДПУ СРСР від 7.02.1932, отримав вирок – 3 р. заслання. Відправлений до м. Новокузнецьк (нині Кемеров. обл., РФ), де працював інж. у тресті "Східсталь" на буд-ві металург. з-ду. Після відмови ОДПУ СРСР у перегляді справи і скасуванні несправедливого вироку наклав на себе руки.

Літ.: Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 353, 397.

Петро Гуцал

ІНДИШЕВСЬКИЙ Ярослав (справа) та ВІТОВСЬКИЙ Дмитро

ІНДИШЕ́ВСЬКИЙ Ярослав Євгенович

(02.07.1895–31.05.1937) – інж., старшина УГА, громад. діяч. Брат Л. Індишевського і С. Індишевського. Н. у с. Раковець (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл) в сім'ї священика. Рано осиротів. Після закінчення 1913 реальної шк. в м. Кросно (нині Польща) студіював у політех. шк. м. Львів. 1912–14 входив до Гол. ради Укр. студент. союзу в Галичині.

Від осені 1914 служив в інтендатурі УСС; у бойових діях участі не брав. В УГА – від 1.11.1918, тоді ж іменований поручником, згодом достроково 1.03.1919 отримав військ. звання сотника інтендатури; служив у ДСВС. Надалі до кін. 1920 був військ. відпоручником (представником) посольства ЗУНР у м. Відень (Австрія).

Після закінчення польс.-укр. війни проживав у м. Прага (нині Чехія), 1923 завершив вищі студії в тех. ін-ті (здо-

Зліва направо: Олекса ЧЕРКАВСЬКИЙ, Такей КОВАЛИК, Ярослав ІНДИШЕВСЬКИЙ, Никифор ГІРНЯК, Теодор РОЖАНКОВСЬКИЙ, Володимир БІЛОЗОР, Роман ГАВАНСЬКИЙ, Михайло ГАВАНСЬКИЙ. с. Пісочна, 3 червня 1917 р.

був фах інж.-будівельника). Активний діяч укр. громад.-політ. життя у ЧСР: 1921 – чл. Стрілец. ради, 1921–24 – чл. Начальної команди УВО. На поч. 1924 повернувся до Галичини; до літа 1926 – крайовий командант УВО на ЗУЗ. Призваний на службу до польс. армії, звільнився 1928 в ранзі підпоручника. 1929 переїхав до м. Прага, де працював за фахом. Належав до Т-ва укр. інженерів. Публікував статті в час. "Національна думка".

Наклав на себе руки в м. Прага, де й похований на Ольшан. цвинтарі.

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. LXIII; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. К., 2007. С. 23, 38–39, 461, 468, 692; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314, 323.

Петро Гуцал

ІНКОРПОРА́ЦІЇ КОНЦЕ́ПЦІЯ – с-ма поглядів та ідей щодо осн. засад внутр. і зовн. політики відновленої польс. д-ви, сформована переважно в середовищі польс. правих політ. угруповань – "Ліги Народової" та Нар.-демократ. партії напередодні ПСВ. Найбільш чітко виражена у тв. Р. Дмовського "Myśli nowoczesnego Polaka" (1902), "Niemcy, Rosja i kwestia polska" (1908), "Polityka polska i odbudowanie panstwa" (1925), "Kwestia ukrainska" (1930). Передбачала безпосереднє приєднання (інкорпорацію) до Польщі укр., білорус. та литов. етніч. земель (відновлення кордонів Польщі 1795 чи навіть 1772) з подальшою політ., культ., екон. та реліг. асиміляцією місц. непольс. нас. Не згодних на асиміляцію передбачалося виселити з країни чи сприяти їх еміграції (акцентувалося на німцях і євреях).

Суперечила концепції прометеїзму Ю. Пілсудського. Відповідно до ключових положень І.к., укр. нації, як "неісторичній", "недержавній", відмовлялося в праві на власну д-ву. УНР, УД П. Скоропадського, ЗУНР розглядалися в руслі даної концепції як "нім. витвори" з антипольс. спрямуванням. І.к. передбачала лише часткове поглинання укр. земель. Насамперед інкорпорації підлягали ті тер., на яких українців можна було швидко асимілювати й перетворити 2-гу Річ Посполиту на мононац., монореліг. д-ву. В цьому питанні передбачався поділ укр. етніч. земель між Польщею та Росією. Останній мали відійти СУЗ.

Літ.: Зелінський М. В. Проблема визначення східного кордону Польщі в "інкорпораційній" концепції Романа Дмовського // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2014. Вип. XXXIX. С. 219–223; *Комар В. Л.* Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Івано-Франківськ, 2011. С. 71–76, 92, 98; *Кучабський В.* Польська дипломатія і східно-галицьке питання на Паризькій мирній конференції в 1919 р. // Дзвони. 1931. Ч. 1. С. 35–45; Ч. 2. С. 109–122; *Його ж.* Україна і Польща. Отверта відповідь польському консерватистові. Львів, 1933; *Сивіцький М.* Історія польсько-українських конфліктів. Т. 1. К., 2005; *Смолей В. В.* Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст (1919–1939 рр.). Тернопіль, 2003; *Стахів М.* Західня Україна: Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Т. 5. Ч. 1. Скрентон, 1960. С. 14–22, 43–45, 108–163.

Микола Вітенко

ІНСАБА́ТО Енріко (Insabato Enrico; 21.09.1878–08.03.1963) – італ. політ. діяч, журналіст. Н. у м. Болонья (Італія) в сім'ї лікаря. Вивчав ветеринарію, згодом філологію у Болон. ун-ті. З 1897 співпрацював з анархіст. ж. "La Libertà". 1901 переїхав до м. Париж (Франція), де студіював медицину. 1902–12 перебував у м. Каїр (нині Єгипет). Поєднував дипломатичну, розвідницьку та журналіст. діяльність. Виконував різні військ.-дипломатичні доручення італ. уряду. Займався дослідженням ісламу та народів Сх. Середземномор'я. З 1904 ред. і фінансував італомовний

ІНСАБАТО Енріко

Книга Бондьолі "Україна, хлібна земля", автор передмови – Енріко ІНСАБАТО

ІНСЛЕР
Авраам (Абрахам)

ж. "Il Convito", в якому пропагував італ.-араб. зближення, спрямоване проти Великої Британії. 1909 видав кн. "Помираючий півмісяць", де закликав підтримувати іслам як запоруку поширення цивілізації серед "диких народів". Напередодні італ.-турец. війни 1911–12 збирав інформацію про Лівію. Після закриття 1912 англ. владою журналу "Il Convito" повернувся до Італії.

Перебував на дипломатичній службі. У 04–08.1919 входив до комісій, що вели переговори з делегаціями УНР та ЗУНР. Листувався з Є. Петрушевичем і К. Левицьким про повернення до Галичини військовополонених-українців, колиш. вояків австро-угор. армії. Написав для низки італ. часописів ст. "Українське питання", "Польща і Україна", "Україна і Галичина" та ін. У 01.1922 – чл. італ. делегації на конф. у м. Канни. З 02.1922 систематично консультував еміграц. уряд ЗУНР. Виступав проти передачі Сх. Галичини Польщі. Вважав, що Італія потребує галиц. нафти і, відповідно, зацікавлена в збереженні укр. державності.

У 1920–30-х відігравав провідну роль у формуванні італ. політ. думки про Україну. Виступав в італ. парламенті на захист укр. незалежності. За дорученням Б. Муссоліні збирав інформацію про прометейський рух, поневолені народи СРСР. Співпрацював з членами УВО – Є. Коновальцем, Є. Онацьким, Р. Ярим та ін., сприяв налагодженню контактів між лідерами укр. визвол. руху й урядов. колами Італії. 1934 відвідав м. Варшава (Польща), побував у Галичині. Автор некрологів Є. Коновальцю в низці італ. видань. У 03.1939 кер-во Італії розглядало кандидатуру І. як потенційного посла в Карпат. Україні. З поч. нім.-рад. війни 1941 сприяв публікації кн. Р. Бондьолі "Україна, хлібна земля" (Ucraina: terra del pane. Milano, 1941), до якої написав передмову.

Після ДСВ продовжив співпрацю з укр. діаспорними орг-ціями. Входив до Т-ва італ.-укр. дружби, з 1955 – чл. НТШ.

П. і похований у м. Рим (Італія).

Тв.: Інсабато Е. Італійський голос у справі українського Закарпаття // Свобода. 1938. 4 черв. Ч. 128. С. 2; *Insabato E.* Italia e Ucraina. Roma, 1929; *Idem.* L'Ucraina: popolazione ed economia. Roma, 1938.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 3 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан; передм.: М. Кугутяк. Івано-Франківськ, 2013. С. 46, 94, 257, 310; *Ковальчук В.* Місія Енріке Інсабато у налагодженні контактів української політичної еміграції з італійським політикумом (1930-і – 1950-і рр.) // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". 2008. Вип. 11. С. 113–118; *Комар В. Л.* Концепція прометеїзму в політиці Польщі (1921–1939 рр.). Івано-Франківськ, 2011. С. 213–214; *Онацький Є.* Світлій пам'яті Енріка Інсабато // Наш клич. 1963. Ч. 13; *Його ж.* У вічному місті. Записки українського журналіста. Т. 3, 4. Торонто, 1985; *Його ж.* Українська дипломатична місія в Італії. Прага, 1941; *Candiard A., Rivet D.* Les réseaux d'Enrico Insabato et la politique orientale de l'Italie (1902–1911). Paris, 2004.

Микола Вітенко

ІНСЛЕР
Авраам (Абрахам)
(Insler Abraham;
11.02.1893–21.09.1938) – єврейс. політ. діяч, посол до польс. сейму, публіцист. Н. у м. Стрий (нині Львів. обл.). Випускник Стрий. г-зії. Навч. на юрид. ф-тах Львів. та Віден. ун-тів. Паралельно студіював медицину. Ініціатор заснування т-ва студентів-сіоністів Галичини. Входив до кер-ва кагалу м. Стрий.

З поч. ПСВ виїхав до м. Відень (нині Австрія). 1916–18 служив в австро-угор. армії. Після 1919 працював адвокатом у м. Стрий та м. Львів. Ініціював створення у м. Стрий професійних тех. уч-щ. Деякий час проживав у м. Варшава. Активно дописував у час. "Chwila", "Der Morgen", "Nowy Dziennik", ред. газ. "Nowe Słowo" (1931–32), "Nowy Głos" і "Nasza opinia" (1932–38). Учасник Світов. сіоніст. конгресів 1922–25, 1935. 1922 і 1928 був обраний до польс. сейму. Входив до єврейс. кола, працював у регламентній, петиційній та адм. сеймових комісіях.

Залишив книгу свідчень про погром євреїв 22–25.11.1918 в м. Львів, навів у ній факти пограбування майна, тортур та вбивств євреїв польс. військовими, вчинення пожеж у гетто для приховування слідів злочинів, знищення богослужебних книг і предметів культу. Рукопис книги зберігається в ЦДІАУЛ.

П. у м. Львів.

Тв.: Insler A. Dokumenty fałszu. Prawda o tragedji żydowstwa lwowskiego w listopadzie 1918 roku. Lwów, 1918; *Idem.* Legendy i fakty. Lwów, 1937.

Літ.: Halpern L. Polityka żydowska. Warszawa, 1933; *Hartglas A.* Na pograniczu dwóch światów, 1996; Kto był kim w drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1994; *Rudnicki Sz.* Żydzi w parlamencie II Rzeczypospolitej. Warszawa, 2004. S. 411–419.

Микола Вітенко

ІНТЕНДАТУ́РА УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ – стр-ра, яка відповідала за тилове забезпечення армії: постачання військ. майна, амуніції, обмундирування і взуття, налагодження кваліфікованого мед. обслуговування, залучення допомогових акцій цивільного нас. Започаткована в 11.1918 призначенням при ДСВС ЗУНР інтендантами О. Штробля, А. Кадайського (повноваження поширювалися на запілля), а начальним інтендантом НКГА – П. Дурбака (повноваження поширювалися на прифронтову смугу).

У 02.1918 мережу реорганізовано, її стр-ри (відділи) ств. у всіх корпусах, бригадах, полках і куренях, ОВК. У 06.1919 І. УГА поділена на інтендатури 3 корпусних команд, Команди запілля, Команди етапу армії. Інтендатура етапу армії створювала продовольчі склади, забезпечувала вояків харчуванням і обмундируванням. Інтендатура Команди запілля організовувала в тилу продовольчі склади й майстерні з пошиття одностроїв, забезпечувала харчуванням та обмундируванням тилові підрозділи. Фінансові проблеми вирішувалися через Гол. військ. скарбницю. У 09–10.1919 І. УГА включала 8 відділів: заг., бюджетно-статистичний, належностей, харчовий, одностроїв, матеріально-тех., розчислово-контрольний, Гол. скарбницю. Окремо діяла Інтендатура НКГА, яка корегувала госп.-адм. розпорядження, контролювала економне використання частинами засобів, отриманих з УНР чи здобутих у боях з ворогом.

Відповідно до військ. звання і посади, кожен військовик отримував зарплату, щоденний пайок (300 г м'яса, 200 г крупи, 500 г хліба, каву, цукор, масло, 10 цигарок для стрільців, підстаршин і 20 – для старшин; для ув'язнених норму зменшено удвічі), амуніцію та обмундирування, що регламентувалися нормативними актами. Військо також утримувалося за рахунок реквізицій і власної праці, винаймаючи у нас. поля. Інтендантські служби ОВК були зобов'язані видавати родинам військовиків денний пайок (150 г м'яса, 100 г круп, 200 г борошна, 0,5 кг картоплі на особу).

Інтендатура армії (на той час ЧУГА) ліквідована у 04.1920.

Літ.: Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Рута В.* Інтендатура Галицької армії (1918–1919 рр.) // Військово-науковий вісник. Львів, 2011. Вип. 15. С. 179–197; *Хробак М.* Інтендатура // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 262–267.

Микола Литвин

ІНТЕРНУВА́ННЯ ВОЯКІ́В УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ – переміщення частин та окремих вояків УГА з окупованої Польщею тер. ЗУНР до ЧСР, почасти – Румунії.

У ЧСР було створено декілька таборів і цілу мережу укр. робітн. сотень. Перший 5-тисячний табір інтернованих вояків УГА засновано в 05.1919 у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія) для Гірської бригади, невдовзі – Галиц. групи А. Кравса. У таборі діяли поштово-телеграфний і гімназійний курси; останнім опікувався екзильний уряд ЗУНР, а його міністр освіти А. Артимович приїжджав видавати випускникам спец. свідоцтва.

1-й транспорт з інтернованими галичанами прибув до табору м. Ліберець

(нині Чехія) 10.09.1920. На поч. 1921 там перебувало 450 старшин, 563 стрільці, 66 жінок і 25 дітей. Крім бійців УГА, утримували в'язнів з італ. табору в м. Касіно. Видавали газ. "Нові вісті", гумористичні ж. "Лязарет", "Покопешт". 1.11.1920 вийшов № 1 час. "Український Скиталець" (ред. Я. Голота). Діяв театр, а також секції – співочо-муз., істор., фотографічна, мист., дитяча, курси – поштовий, франц. мови, гімназійний, торговий. Чимало прихильників збирав Союз українок. У таборах організовували Шевченківські свята, акад-ї на честь Першолистопадового чину та ін.

Навесні 1921 інтернованих перевели з м. Ліберець і Німецьке Яблонне до м. Йозефов (нині Чехія), через бараки якого пройшло не менше 10 тис. укр. стрільців. Діяли там і громад. стр-ри – секції, курси, гуртки, спорткоманди. Життям таборитів постійно цікавився Є. Петрушевич і чл. його уряду. За активну громад. роботу серед інтернованого стрілецтва Є. Петрушевич 21.08.1921 висловив подяку: полк. А. Вольфу (команданту табору м. Йозефов), полк. Г. Стефаніву (команданту укр. військ. частин Закарпаття і Словаччини), сот. І. Рудницькому (військ. відпоручнику в м. Прага (нині Чехія)), майорові Р. Висоцькому й чет. М. Дольницькому (провіднику культосвіт. таборового гуртка в Йозефові). Водночас роботу серед скитальців проводили спецслужби рад. Росії та України, які агітували українців повертатися на Наддніпрянщину.

На поч. 1922 у таборах та робітн. сотнях перебувало 15 тис. стрільців і старшин. Через пів року залишилося 5,7 тис. скитальців (47 таборів). Найбільше в Йозефові (800 осіб), Празі (748), Німецькому Яблонному (500), Терезині (378), Ліберці (235), Пардубіце (270) Банській Луці (151), Кошіце (125), Міловіце (122), Чопі (110), Альзені (107), Ужгороді (87). Улітку їх поповнили 2255 інтернованих із польс. таборів (Каліш, Щипйорно, Тухоля). Наприкінці 1922 у країні залишилося 3 тис. скитальців, більшість таборів було ліквідовано. Чимало вояків вступили на навч. до укр. ВНЗ ЧСР.

У м. Німецькому Яблонне, Ліберець та Йозефов донині збереглися цвинтарні поля та окремі поховання вояків УГА. Чимало документів інтернованих частин УГА потрапили до Музею визвол. б-би в м. Прага (ств. 1925), більшість фондів якого після ДСВ перевезено до СРСР, зокр. до архівів м. Москва (нині РФ), Київ та Харків.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Красівський О.* Східна Галичина і Польща в 1918–1923 рр.: проблеми взаємовідносин. К., 1998; *Крезуб А.* Нариси історії українсько-польської війни 1918–1919 рр. Львів, 1933; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Його ж.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Відень, 1922; *Макарчук С. А.* Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013; *Павлюк О.* Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). К., 1996.

Микола Литвин

ІНФОРМАЦІ́ЙНА ВІЙНА́ ПРО́ТИ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – с-ма використання інформації з метою дискредитації укр. нац.-визвол. руху перед світов. громадськістю, встановлення міжнар. ізоляції та позбавлення зовн. допомоги. Була розгорнута ще до поч. ПСВ. Її окремі прояви простежуються у ході сел. страйку в Галичині 1902, б-би за виборчу реформу до Галиц. сейму 1907 та польс.-укр. протистояння у м. Львів 1910. Особливо активно проводилася під час ПСВ та польс.-укр. війни 1918–19. Важливими елементами інформаційної війни були: залякування, поширення дезінформації, маніпуляції тер-

мінами, підміна понять, бездоказові звинувачення, замовчування і викривлення об'єктивної дійсності. Під час ПСВ польс. ЗМІ поширювали звинувачення у тотальній москвофіл. зраді укр. нас. Австро-Угорщини. Це виправдовувало військ. поразки австрійців і спричинило масові репресії проти укр. громад.-політ. діячів.

В основі І.в.п. ЗУНР були шовіністичні ідеї Великопольщі та Великоросії, відповідно до яких укр. нас. характеризували такими ідеологемами: 1) заперечення укр. політ. нації; 2) приписування українцям неефективного державотворення; 3) трактування ЗУНР як анархічно-більшовиц. заколоту; 4) твердження поляків про те, що українці насправді є русинами – частиною польс. народу, і заяви росіян, що українців нема, а є малороси як частина рос. народу; 5) звинувачення українців в антисемітизмі й приписування їм злочинів, здійснених польс., більшовицькими та білогвард. військами.

Осн. адресатом антиукр. пропаганди, яку створювали польс. ЗМІ, були представники Антанти та учасники Паризької мирн. конф. Польс. влада вела І.в.п. ЗУНР, намагаючись її ізолювати, показати як "більшовицький проект", "нім. інтригу", спрямовану проти Антанти. Найбільш активно в європ. вид. польс. політики та урядовці поширювали такі інсинуації: 1) Галичина завжди була польс.; 2) утворення ЗУНР відбулося внаслідок "австр. інтриги"; 3) уряд ЗУНР сформований з більшовиків, які відкидають приватну власність і проводять націоналізацію (насамперед нафтових родовищ); 4) приєднання Сх. Галичини до Польщі суттєво посилить останню і дозволить зупинити "експорт більшовицької революції" до Європи; 5) польс.-укр. війна – остання лицарська війна в Європі.

У рамках І.в.п. ЗУНР серед польс. нас. поширювали звістки про "військ. злочини", вчинені УГА, про масову загибель поляків в укр. таборах (Косачів та ін.), нелюдське ставлення до польс. цивільного нас. Натомість серед українців Сх. Галичини, вояків і старшин УГА розповсюджували панічні повідомлення про воєн. поразки, чутки про корупцію серед кер-ва ЗУНР. Метою такої інформац. кампанії було дезорієнтувати українців, ослабити їхню волю до б-би з ворогом.

Антиукр. пропаганда часто була суперечливою, мала множинний х-р і приховане наповнення. Поширюючи матеріали про "останню лицарську війну в Європі", польс. сторона, з одного боку, зменшувала акценти щодо гостроти польс.-укр. антагонізму, з ін. – замовчувала факти масової загибелі українців у польс. таборах військовополонених та інтернованих, окупац. терор і репресії щодо укр. цивільного нас. Сх. Галичини. Водночас у польс. істор. традиції доволі сильною була ідеологія передмур'я, що зображала лицарями польс. шляхтичів, які боронили християн. цивілізацію від варварів Сходу. Відповідно термінологія перетворювала польс.-укр. війну 1918–19 на "лицарську війну", "останню спробу" захистити Європу від "анархічного Степу".

Інформац. війна 1918–23 в багатьох елементах мала ознаки теперішньої гібридної б-би. Терміни, якими змальовували ЗУНР, її кер-во, УГА – "гайдамаки", "анархісти", "бандити", перегукуються з тими, які нині звучать у пропагандист. повідомленнях антиукр. спрямування – "хунта", "бандерівці", "фашисти" та ін.

У рамках І.в.п. ЗУНР польс. сторона створила низку істор. міфів – про "львів. орлят", "золочів. мучеників" та ін. У міжвоєн. період для утвердження цих міфів друкували книги, брошури, встановлювали пам'ятники, меморіали, запроваджували фалеристичні та ін. відзнаки.

І.в.п. ЗУНР, хоч і в менших масштабах, проводили більшовики, білогвардійці, уряди Угорщини та Румунії. Більшовики у своїй пропаганді намагалися зобразити ЗУНР як нім. витвір чи справу "укр. буржуазії", яка "зрадила укр. народ". На сьогодні інформац. війна, розв'язана свого часу проти ЗУНР, спрямована проти ідеї укр. державності та соборності.

Літ.: Дацків І. Діяльність зовнішньополітичної служби Західно-Української Народної Республіки у 1918–1923 ро-

ках // Мандрівець. 2011. № 4. С. 30–32; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001.

Микола Вітенко

ІНФОРМАЦІ́ЙНЕ ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ – сукупність методів забезпечення інформац. потреб війська шляхом використання тогочасних тех. засобів та аналізу документної інформації. Напрями І.з. УГА: 1) аналіз документної інформації ДСВС УГА; 2) аналіз документної інформації орг.-розпорядчого х-ру (накази з мед. служби, освіти, духовенства, грошового забезпечення, освіти); 3) аналіз однострою та нагород; 4) діяльність Пресової кватири (ПК); 5) цивільна періодика; 6) служба зв'язку; 7) радіозв'язок; 8) поштова служба; 9) кур'єрська служба; 10) розвідка та контррозвідка.

Документна інформація ДСВС УГА. 9.11.1918 ств. ДСВС, який очолювали Д. Вітовський (9.11.1918–13.02.1919), потім В. Курманович (14.02.1919–9.06.1919). Завдання ДСВС: творення ЗС; орг-ція військ. адміністрації; мобілізація і вишкіл поповнення; підготовка командних кадрів; матеріально-тех. забезпечення армії; інформац. забезпечення армії. ДСВС поділявся на військ. канцелярію (ВК) і 16 відділів.

Завдання ВК: утримувати зв'язок з військом ЗУНР та його частинами й урядом ЗУНР; розглядати потреби, недоліки й недостачі у війську; виконувати накази, постанови і розпорядження; перевіряти прохання і скарги поодиноких частин та військових; подавати реєстр війська ЗУНР.

Обов'язки кер. ВК: реферування усіх військ. питань; ведення протоколу та актів; особистий перегляд пошти; завідування інспекційною службою старшин і підстаршин; обіг канцелярських товарів. Штат ВК: старшина впливу; випливи; частописці (5+1 як заступник); експерт архівів; посильний. У ДСВС були розроблені зразки оформлення орг.-розпорядчих документів, порядок офіц. публікації та набуття чинності нормативно-правових актів.

Складові реєстраційного журналу документів: порядковий номер; число екзбіту; дата надходження; як полагоджено документ і куди направлено.

Відділи ВК, які займалися І.з. УГА:

1. Заг. відділ (кер. В. Тимцюрак) – підготовка законів, актів, наказів та постанов по ЗС;

2. Персональний відділ (кер. В. Панчак) – розгляд і вирішення проблем комплектування частин УГА старшинами, підстаршинами і стрільцями; розроблення с-ми проходження служби старшинами, підготовка наказів про підвищення їх у військ. званні;

3. Писемний відділ (кер. І. Боберський) – формування укр. назв для різного роду зброї, військ. ступенів та військ. наказів; започаткування створення військ. картографічного ін-ту та вид. топографічних карт України;

4. Пресовий відділ – вид. часописів; виступи на вічах, концертах, театр. виставах; подавав ДСВС звіти про воєн. ситуацію на фронтах, доносив інформацію про важливі події з усіх ділянок;

5. Відділ зв'язку (кер. Л. Шепарович) – забезпечення телефонним і телеграфним зв'язком уряду ЗУНР, ДСВС, допоміжних частин армії та ОВК.

1.12.1918 вийшов № 1 час. "Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ", що друкував нормативно-правові акти, підписані головою уряду – К. Левицьким, потім В. Голубовичем, держ. секретарем військ. справ.

9.06.1919, з проголошенням диктатури, ДСВС розформовано, а його функції перебрали Військ. канцелярія Диктатора та НКГА.

Документна інформація орг.-розпорядчого х-ру:

1.1. І.з. мед. служби розпочалося 13.11.1918 виданням наказу про взяття на облік усіх мед. закладів, шпиталів, аптек. До лікар. служби залучали лише українців. У цей же час видано наказ ОВК про надання списків усіх придатних до військ. служби лікарів, фельдшерів та аптекарів. 20.12.1918 шляхом оголошення наказу розпочато мобілізацію всіх медиків Галичини, навіть неукраїнців.

1.2. При І.з. освіти керувалися статутами УГА: статути австро-угор. ЗС (заборонялося побиття); статути УСС – Правильник піхотинця, Правильник сотника, Правильник четаря. З 11.1918 наказом ДСВС ОВК розпочато оргцію старшин. шкіл для вишколу кандидатів на старшин піхоти й артилерії. Відповідними наказами ств. 3 старшин. шк.: у м. Золочів, Самбір (нині Львів. обл.) і Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

24.01.1919 – розпорядження ДСВС, погоджене з ДСОВ: організовано 6-тижневі курси для жовнірів – учнів старших класів у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і 10-тижневі для всіх ін. класів у Коломиї.

28.04.1919 – розпорядження: у вишколах ДСВС серед контингенту запроваджено широку просвітн. роботу, яка стала для тогочасної освіт. галузі найпопулярнішим засобом І.з. нас.

1.3. І.з. духовенства започатковане 1.01.1919, коли ДСВС заснував вищий духовний орган польового духівництва в УГА – Зарядче преподобництво (ЗП). 11.02.1919 ЗП видало наказ про повернення конфіскованих при роззброєнні австр. армії церк. атрибутів і культових споруд у відання ЗП.

22.04.1919 – розпорядження ДСВС про впровадження однострою для польових духівників.

Однострій і нагороди. З метою впорядкування процесу присвоєння старшин. звань і недопущення самозванства в 01.1919 ДСВС оприлюднив розпорядження, згідно з яким регулярно (раз на 3 місяці) у "Вістнику Державного Секретаріяту Військових Справ" мали публікувати "Спис іменувань у війську".

В списках чітко вказувалося прізвище, ім'я та попередній ранг військовослужбовця, рід військ, формацій, де військовик несе службу, та до якого військ. звання цю особу представлено.

Розпорядженням ДСВС від 22.04.1919 було введено єдину форму для укр. війська ("зеленаво-землистого кольору"); зразком однострою була форма австр. армії: мундир мав бути короткий зі стояче-відкладним коміром, на ньому зубчасті петлиці за кольором роду зброї; у старшин петлиці були обведені золотим широким шнурком, у булавних старшин – такі ж петлиці на золотій підкладці. Відзнаки військ. звань були нашиті на рукавах, на суконній підкладці кольору роду зброї: у підстаршин це були срібні стрічки 6 мм завширшки і 12 мм довжиною, у старших стрільців – 1 стрічка, у вістуна – 2, у десятника – 3, у старшого десятника – срібна стрічка 14 мм завширшки, у булавного – 1 стрічка 14 мм і 2-га під нею 6 мм завширшки; бунчужний мав під широкою стрічкою 2 вузькі.

Молодші старшини мали на рукаві золоту плетену 6-міліметрову стрічку з розеткою на кінці: четар – 1, поручник – 2, сотник – 3; булавні старшини – 14 мм плетива завширшки: отаман – 1, підполковник – 2, полковник – 3; генерали – 30-міліметрову стьожечки, які закінчувалися булавами: генерал-четар – 1, генерал-поручник – під широкою стьожечкою 1 вузьку, генерал-сотник – 2 вузькі стьожечки обабіч широкої стрічки. Підстаршини (від вістуна і вище) мали на багнетах жовто-блакитні, старшини – золото-блакитні підвіски.

Піхотинці носили обмотки з черевиками, вершники й артилеристи ходили в чоботах. Плащ був австр. крою, короткий з петлицями на комірі й відзнаками старшинства на рукаві; шапка округла, з м'яким денцем і твердим околишом кольору роду зброї, над козирком – стьожечка (у стрільців і підстаршин – зелена, у старшин – золота). Взимку стрільці і старшини, здебільшого, вдягали "мазепинки".

Розпорядженням ДСВС однострій було введено і для польових духівників УГА: "духовний жупан по коліна, в часі війни із сукна полевої фарби, в часі миру з чорного сукна, шапка, штани і плащ, як у старшин".

УНРада у відозві 5.11.1918 до вояків українців запровадила відзнаку "За обняття Львова у власть Української Держави". У результаті боїв 21.11.1918 створено орден "Оборонців Львова" як найвищу нагороду ЗУНР для військ.

і цивільних осіб. Проект ордена був розроблений полк. М. Мартиновичем і стрілец. маляром, пор. УСС І. Іванцем у 11.1918. Орден мав 3 класи: 1-й – Великий хрест (для вищого командного складу), 2-й – Командирський хрест (для команд. військ. частин і підрозділів) і 3-й – Лицарський хрест (для військ. і цивільних).

Для гідного відзначення борців за незалежність краю 30.04.1919 було оприлюднено розпорядження про встановлення відзнак: Тризуб з вінцем, Медаль тризуба, Оружний тризуб і Хрест учасництва. Згідно з цим документом, Тризуб з вінцем мали вручати особам старшинського і підстаршин. складу "за хоробрість, сприт, ревність і витривалість у бою".

Медаль тризуба або Медаль за труд мали надавати як військовикам, так і цивільним особам "за щире сповнення обов'язків". Матеріальне заохочення до цієї нагороди не передбачалося. Оружний тризуб, встановлений УНРадою, повинні були вручати за особисту хоробрість у бою, яка підвищила бойовий дух товаришів по зброї. Хрест учасництва мали одержати всі учасники збройної б-би, яка почалася 1.11.1918. Водночас було розроблено нагороди для польових духівників: Хрест 2 ступенів – Золотий і Срібний. Причому для фронтових капеланів на стрічку для носіння хрестів поміщено схрещені мечі.

З метою посилення чинності нагород, як важливих стимулів до б-би за незалежність д-ви, окремим розпорядженням ДСВС від 30.04.1919 за персональну хоробрість у бою запроваджено бойову відзнаку (синьо-жовта стріла – нашивка на лівому рукаві мундира).

Діяльність ПК УГА. 1-й кер. ПК – І. Герасимович. У 11.1919 посаду кер. посів О. Левицький. Відділи ПК:

1. орг. (кер. чет. І. Онищук) – керував ідеологічною і культосвіт. роботою; стежив за розподілом часописів;

2. видавничий – відповідав за часописи УГА, брошури з історії, географії України, випуск листівок, "метеликів", контролював їх вихід у світ; підготував власний календар на 1920 "Український прапор";

3. істор. (кер. М. Євшан (Федюшка), з 23.11.1919 – І. Кревецький) – організовував публікації з істор. тематики в армій. газетах і відзначення пам'ятних істор. подій; збір матеріалів і документів з історії УГА, а також пропаганду через періодичну пресу героїчних традицій укр. народу;

4. інформаційний (кер. С. Ткачівський) – збирав відомості про події в Україні та світі, прослуховуючи радіопередачі й реферуючи часописи; відповідав за інформування галиц. вояцтва, донесення до нього інформаційних і документних звернень вищого військ. кер-ва;

5. бібліотечний (кер. П. Івасевич) – мав центр. б-ку при НКГА і кілька десятків б-к у військах;

6. театральний (кер. П. Артимович) – опікувався фронтовим театром НКГА – Новим Львівським театром з трупою Катерини Рубчак; при військах існували аматор. театральні групи;

7. відділ освіти – поглиблював освіту вояцтва, скріплював його патріотичний дух.

Цивільна періодика. 1.11.1918 запрацював урядовий (офіц.) інформаційно-пропагандист. апарат ЗУНР. Періодика того часу існувала у вигляді газет і видань журнального типу. Інформацію у періодиці класифіковано на відкриту і приховану. Інформаційно-пресове середовище ЗУНР складали орг-ції заг.-нац. х-ру та урядові установи.

Шляхи творення укр. преси: спонтанний (перші видання УСС); заснування спеціально створеними відділами преси; виникнення самостійного вид. на основі укр. додатків до рос. преси; ділення вже існуючого часопису на 2 нові.

Види військ. періодичних видань: центр. органи (ЗУНР, ДСВС): "Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ", "Стрілець", "Вістка"; корпусні газ.: "Козацький голос" – 1-й корпус, "Полева газета" – 2-й корпус, "Стрілецький шлях" – 3-й корпус; часописи бригад і бойових груп: "УСС" – 1-ша бригада УСС, "Схід" – бойова група "Схід".

Періодика УГА: "Український Голос" (орган УНРади), "Республика" (офіц. орган уряду ЗУНР), "Вперед" (орган УНДП), "Український прапор", "Україна", "Покутський вістник", "Козацький голос" (орган 1-го корпусу), "Стрілець", "Бомба" (сатиричний журнал), "Самохотник" (гумор і сатира), "Стрілецька думка" (орган 1-ї бригади УСС). Неперіодичні час.: "Стрілецький шлях", "Золочівське слово" (Золочівська ОВК).

Служба зв'язку. Референт НКГА і команд. відділу зв'язку – Я. Кузьмович. Команд. служби зв'язку корпусів: 1-й корпус – пор. С. Цап, 2-й корпус – М. Влох, 3-й корпус – М. Ігнатенко.

Телефонна сотня НКГА (бл. 50 вояків): штаб корпусу – відділ до 30 зв'язківців; бригади – 6–9 зв'язківців; курені – 3–4 зв'язківці; сотні – 1–2 зв'язківці. Були оснащені польовими комутаторами й телефонними апаратами. Відділ зв'язку зареквізував усі приватні телефони.

20.12.1918 референт зв'язку Р. Білинський заснував у м. Тернопіль школу телеграфістів, яка з 01.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) перетворилася у Звідомний полк (команд. Л. Шепарович). Осн. завдання шк. телеграфістів: підготовка майбутніх зв'язківців; наук.-дослідн. робота; підготовка фахових підручників та установчих документів; збирання, закупівля та ремонт тех. матеріалів.

Проект орг-ції Звідомного полку (ЗП) було зреалізовано в 05.1919. Склад ЗП: команда полку з ад'ютантами; булавна сотня; полковий обоз; кіш ЗП (старшин. шк. під кер. пор. Мараці; підстаршин. шк. під орудою пор. Матковського; буд. сотня; склад тех. матеріалів; ремонтна майстерня (В. Мельник)). Викл.: Л. Шепарович, Г. Матковський, В. Гриневич, Д. Мараці, Ніщинський. У 05.1919 після призначення Л. Шепаровича референтом НКГА команд. ЗП став Я. Кузьмович, нач. старшин. шк. – Д. Мараці.

Військ. телеграфічна контора (ВТК) складалася з 1 діловода й 1 нач. Завдання ВТК: встановлювати місця приділу; за погодженням з референтом телеграфів ДСВС переносити їх і приймати новини; перевіряти їх службовий х-р; виготовляти приписне свідоцтво належності.

Радіозв'язок. Організатор радіозв'язку в УГА – М. Сітницький, який змонтував 3 радіостанції для ДСВС і НКГА, що працювали лише на прийом.

Основою для створення радіослужби були установи австр. радіогрупи, розташованої в с. Чистилів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.). Гол. станція при ДСВС складалася з 2 прийомних та 1 надавчого апарату. У 09.1919 новим команд. радіослужби став Л. Ляймберґ.

Поштова служба (ПС). Розробником проекту поштової служби був Р. Арсенич. Згідно з проектом Гол. польовий поштовий пост (ГППП) обмінювався з польовими поштовими постами (при кожному корпусі існувало по 1 ППП) амбулянсами. Нач. ГППП і кер. польових пошт був Смішко. Поштові друки, призначені для роботи ПС: "Книжка поданих записаних поштових посилок"; "Спис для поштових передач"; "Листівка". ГППП пересилав 8–10 тис. урядової і цивільної кореспонденції на день.

Після переходу за р. Збруч ПС опинилася у віданні Команди етапу УГА, було реорганізовано ПП. Кер. польових пошт НКГА став старший контролер С. Добрянський, його заст. – М. Секретар.

Коли УГА перейшла в р-н Одеси–Миколаєва, суттєво зменшилася активність ПС, яка після з'єднання з ЧА припинила своє існування.

Кур'єрська служба (КС). Гол. завдання КС – швидке забезпечення і передача інформаційних і документальних даних. Працювала згідно з Законом "Про кур'єрську службу". Гол. центри формування КС – м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.), Тернопіль, Станиславів, Стрий (нині Львів. обл.), Самбір. Осн. особливість КС: передана кур'єрові пошта мала бути зазначена в кур'єрській книзі прийому і передачі посилок.

Літ.: Вовк Н. Інформаційне забезпечення Української Галицької армії (листопад 1918 – липень 1919 рр.). Львів, 2015.

Наталія Вовк

ІСАЇВ
Іван

(27.04.1873–03.03.1952) – священик, громад. діяч. Н. у с. Стрільче (нині Городенків. р-ну). Випускник Коломий. г-зії (1893). Духовну освіту здобув у Львів. духовній семінарії. Обдарований чудовим голосом – баритоном, здобув муз. освіту, навч. разом з майбутнім відомим оперним співаком М. Менцінським. Рукоположений 1.10.1899 митрополитом А. Шептицьким.

Під час ПСВ був репресований австр. владою, повернувся з концтабору Талергоф у 05.1915. Залишився вдівцем з 4 малолітніми дітьми, втратив житло, г-во й життєвий доробок. Багаторічний парох с. Ліски (1905–15), Крихівці (нині в складі м. Івано-Франківськ; 1915–52), служив на парафіях с. Черніїв, Підлужжя, Підлісся, Хом'яків (нині с. Березівка, усі Тисмениц. р-ну), Гаврилівка (нині Надвірнян. р-ну), Ворона, Турка, Підгайчики (нині Коломий. р-ну, усі Івано-Франк. обл.) та ін. Статті-спогади про душпастир. діяльність публікував у час. "Мета" (1938) та окремим вид. (1938); передруковані в коломий. газ. "Вільний голос" (1992). Спогади мають краєзнавчу вартість і характеризують громад.-політ. та реліг. діяльність автора. За дорученням єпархіального управління як добрий проповідник проводив реколекції для священиків.

Активний учасник держ. буд-ва періоду ЗУНР. На засіданні 6.11.1918 у Нар. домі за участю 112 представників сіл повіту обраний заст. голови Станиславів. повітов. нац. ради.

1916–28 богослужіння проводилися у помешканні І. в с. Крихівці, оскільки від попадання снаряду 1916 згорів храм. Ініціатор та організатор буд-ва нової церкви Успіння Пресвятої Богородиці – нині діючої пам'ятки архітектури місц. значення (охоронний № 466-М), під яку надав землю зі свого ґрунту. У 1930-х при церкві діяли Братство тверезості, Т-во "Апостольство молитви в злуці з Серцем Христовим" та парафіяльна читальня.

У міжвоєн. період проводив активну просвітн. діяльність у с. Крихівці: з 1922 – 1-й голова читальні "Просвіти" після відновлення її роботи; голова т-ва "Сільський господар" (1925); засн. читальні "Скала" (1936); засн. і голова "Католицької акції української молоді" (1934). Виховав 4 дітей; доньок Анну (дружина священика), Марію-Ірину (дружина д-ра Осипа-Омеляна Метеллі), синів Василя (майбутній відомий фахівець-науковець у гірничій сфері), Петра (д-р філософії, історик, журналіст, видавець, діяч "Пласту", автор розвідки "Українські визвольні змагання", праць з історії Церкви, нарису "Історія міста Станиславова").

П. і похований у с. Крихівці.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330"в". Арк. 5.

Тв.: *Ісаїв І.* Кілька споминів про Ліски // Вільний голос. 1992. 7 квіт., 11 квіт., 14 квіт., 16 квіт., 18 квіт.

Літ.: Звід пам'яток Івано-Франківської області. Івано-Франківськ і села міської ради. Кн. 1: Пам'ятки археології, історії та мистецтва. Івано-Франківськ, 2016. С. 334–341; *Климишин М.* Отець Ісаїв та його родина // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 400–402; *Монолатій І.* Історія Станиславова від "Батька Ісаї" – дзеркало-прикладка про те, ким ми є // *Ісаїв П.* Історія міста Станиславова. Івано-Франківськ, 2008. С. 3–10; *Савчук М.* Ісаїв Іван // Енциклопедія Коломийщини. Зшиток 6. Літери Е–Й. Коломия, 2014. С. 172; Шематизм всего клира гр.-католицької епархії Станиславівської. Станиславів, 1931. С. 128; Там само. Станиславів, 1935. С. 141–142.

Любов Соловка

ІСОПЕ́СКУ-ҐРЕ́КУЛ
Константін

(02.02.1871–29.03.1938) – викл., ректор Чернів. ун-ту, політ. діяч. Н. у м. Чернівці в родині дир. г-зії, посла австр. парламенту Дмітрія Ісопеску. З відзнакою закінчив навч. у Чернів. ліцеї. Випускник правн. ф-ту Чернів. ун-ту. Д-р права (1897). 1906 – приват-доцент, з 1909 – титулований проф. 1893–1909 вів практичну роботу у сфері юриспруденції. Брав активну участь у політ. житті рум. громади. 1897 – співзасн. Рум.

нац. партії Буковини. Активно публікував статті в періодичних вид.

1907–18 – депутат Буковин. сейму. 1910–18 – депутат австр. парламенту. Очолював Рум. сеймовий клуб у м. Чернівці та Рум. консиліум у м. Відень. 22.07.1918, виступаючи в австр. парламенті проти приєднання Буковини до Рум. кор-ва, закликав Габсбургів захистити "життєві інтереси румунів Австрії". 22.10.1918 висловився за надання румунам Пд. Буковини, Трансільванії та Банату права на власну автономію в рамках Австр. конфедерації. Заперечував доцільність приєднання Буковини до Румунії, через що мав конфлікт із Я. Флондром. Водночас виступав проти поділу Буковини на рум. та укр. частини.

Підтримав приєднання Буковини до Румунії в 11.1918. На поч. 1919 за дорученням рум. короля Фердинанда I представляв інтереси Буковини й Трансільванії у м. Відень. З 8.02.1919 – посол Румунії в ЧСР. Тоді очолив комісію з урегулювання прикордонних та майнових суперечностей між Румунією та Австрією, між Румунією та Угорщиною. Був прихильником створення угор.-рум. конфедерації. З 12.1919 до 1922 належав до комісії з упорядкування адміністрації Буковини. Згодом відійшов від політ. життя, вивчав цивільне й кримінальне право, здійснював уніфікацію рум. законодавства. 1930–33 – ректор Чернів. ун-ту, 1934 – заст. декана юрид. ф-ту. Нагороджений рум. держ. орденами.

П. і похований у м. Чернівці.

Літ.: Прокопович Е. Кінець австрійського панування в Буковині. Чернівці, 2003. С. 29–30; Anuarul Universităţii Regele Carol al II-lea din Cernăuţi pe anul de studii 1936–1937. Cernăuţi, 1937. P. 68; *Nistor I.* Istoria Bucovinei / ed. şi studiu bio-bibliografic de S. Neagoe. Bucureşti, 1991. P. 379.

Ігор Піддубний

ІССÉРЛЕС
Макс Мелех (Еліас)

(1885–1943) – ветеринар, поручник УГА. Н. у с. Озерна (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). Єврей за національністю.

У 12.1918 з групою єврейс. лікарів і ветеринарів (М. Горвіц, Р. Яримович, В. Нац, Л. Шаєвич) зголосився добровольцем до 1-го корпусу УГА О. Микитки. З 5.02.1919 – ветеринарний референт ОВК в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Після 07.1919 – санітарний референт 8-ї Самбір. бригади.

Загинув улітку 1943 в гетто м. Збараж (нині Терноп. обл.).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 363.

Олег Стецишин

"ІСТОРИ́ЧНИЙ КАЛЄНДА́Р-АЛЬМАНА́Х ЧЕРВО́НОЇ КАЛИ́НИ" – періодичне вид. у книжному форматі; воєн.-істор. календар, який видавав кооператив "Червона Калина" в м. Львів 1921–39. Вийшло 18 календарів. 1921–25 називався "Калєндар Червоної Калини". Ред. – Л. Лепкий, О. Навроцький, І. Іванець.

Назва вид. сповнена символізму жертовності та звитяги укр. народу. У ньому, окрім інформації про святкові та урочисті дати, вміщували статті про героїзм УСС, УГА, події політ. життя українців, а також худож. твори, наук.-популярні матеріали, мемуарні публікації, істор. хроніку, спогади; друкували першоджерела: офіц. документи, листи, численні біографічні матеріали –

життєві нариси, некрологи, біографії та біограми. Серед дописувачів відомі учасники визвол. змагань, колиш. старшини та стрільці УГА, держ. діячі ЗУНР: М. Угрин-Безгрішний, В. Кучабський, К. Трильовський, О. Думін, Л. Лепкий, Д. Донцов, Н. Гірняк, І. Рудницький та ін. Авторами опубл. худож. тв. були Р. Купчинський, Ю. Шкрумеляк, А. Курдидик, Ю. Липа, Ф. Дудко.

Був популярний серед укр. нас. Сх. Галичини та укр. діаспори. Є важливим істор. джерелом до вивчення історії ЗУНР.

Літ.: Передирій В. Видання "Червоної Калини" (1922–1939). Львів, 2004; *Його ж.* "Ілюстрований календар-альманах Червоної Калини" як тип періодичного видання (1921–1929) // Збірник праць НДЦ періодики. Львів, 1999. Вип. 6. С. 227–242; *Його ж.* Матеріали до вивчення історії ЗУНР на сторінках "Літопису Червоної Калини" (1929–1939 рр.), (1991–1995 рр.): джерелознавчий аспект // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 666–673.

Кость Курилишин

ІСТОРІОГРА́ФІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ДІА́СПОРНА. Вагомі здобутки у вивченні історії воєн.-революц. доби 1914–23 здійснили співробітники УВУ, заснованого 1921 у м. Відень (Австрія) та відразу перенесеного до м. Прага (нині Чехія). Його провідними професорами й доцентами були Д. Дорошенко, І. Мірчук, С. Наріжний, В. Старосольський, П. Феденко, С. Смаль-Стоцький, а також Д. Антонович, В. Біднов, В. Доманицький, Б. Крупницький, О. Лотоцький, С. Шелухін, В. Щербаківський та ін. Вони тісно співпрацювали з Укр. високим пед. ін-том у Празі та Укр. госп. акад-єю (1922) у м. Подебради (нині Чехія), згодом реформованою в Укр. технологічно-госп. ін-т, де працювали історики С. Бородієвський, О. Бочковський та ін.

У м. Відень з 1919 активно творив В. Липинський, який видавав зб. "Хліборобська Україна". У ньому опублікували "Листи до братів-хліборобів", що стали маніфестом укр. консерватизму. У Відні також діяв заснований М. Грушевським Укр. соціологічний ін-т (1919–24), який за підтримки УПСР започаткував системне вивчення Укр. революції. Серед виданих ним праць – перші фундаментальні дослідження П. Христюка, М. Лозинського, В. Старосольського.

Помітним наук. центром українознавчих студій було м. Варшава (Польща), де в різний час діяли Укр. наук. ін-т (1928), Укр. могилянська акад-я (1938), Укр. військ.-істор. т-во (1924), що мали свої друк. органи, проводили дослідницьку, зокр. археографічну, роботу. Значна частина виданої ними істор. і мемуарної л-ри присвячена визвол. змаганням. Вагому роль у їх вивченні відіграв Укр. наук. ін-т у м. Берлін (нині ФРН; 1926–45), що спочатку діяв як держ. укр.-нім., а згодом як нім. заклад. Каф-ри тут очолювали В. Липинський, Д. Дорошенко; активними співпрацівниками були С. Томашівський, І. Крип'якевич, І. Кревецький та ін. знані вчені. Серед їх учнів – представників нової генерації істориків – слід виокремити В. Кучабського, котрий став одним з найвизначніших дослідників історії Галичини воєн.-революц. доби.

Така концентрація та активна діяльність потужних інтелектуальних центрів сприяла утвердженню державницького напряму укр. історіографії. Його основу становила наук. схема політ. історії, що надавала пріоритетного значення вивченню її "державницьких періодів", генеруючи постулат спадковості й наступності державницької ідеї укр. народу за княжої, козацько-гетьман. та модерної доби. Використовуючи новітній методологічний інструментарій та спираючись на здобутки європ. морально-етичних учень й історіософської думки, визначався сенс нац.-державницького буття як вищої самоцінності кожного народу. Доведенню цього слугувала парадигма циклічності історії, згідно з якою на зміну "недержавним" періодам "занепаду" приходило чергове відродження державності. Така контрастність істор.

процесу інтерпретувалася контроверсійністю його різних чинників – природно-геогр., етнополіт., соціокульт. – та протиставленням їх різних елементів: народу – аристократії, сходу – заходу, Наддніпрянщини – Галичині тощо. Просякнуті цими наук. ідеями і нац.-патріотичними почуваннями, історики укр. зарубіжжя виявилися найбільш національно зорієнтованими порівняно з попередніми й наступними генераціями дослідників.

Серед істориків-державників найпомітнішими є постаті В. Липинського, С. Томашівського, Д. Дорошенка. У їхніх наук. концепціях політ. історії Галичині відводилася особлива роль у державницьких змаганнях укр. народу 1914–23. З ними пов'язуємо й утвердження концепту "галицького п'ємонтизму". Виняткове значення мають як концептуальні підходи, оціночні характеристики, так і фактологічний матеріал, представлений у працях Д. Дорошенка. Вчений сприймав історію як єдиний безперервний процес, розглядаючи кожен з її періодів системно, з'ясовуючи визначальні чинники змін держ. устрою нац.-політ., соціальних, екон., культ. відносин.

Група представників нац.-державницького напряму укр. сусп. думки започаткувала вивчення цієї конкретно-істор. проблеми на міждисциплінарному рівні, що давало підґрунтя для більш повного й адекватного врахування пов'язаних з нею особливостей геополіт. становища та етнонац. і правових відносин. Це О. Бочковський, С. Дністрянський, С. Рудницький, В. Старосольський та ін. Їхні напрацювання пронизує наскрізь постулат, згідно з яким нац. ідея, психіка, самоідентифікація становлять сутність, основу самовизначення та розвитку укр. нації, яка спроможна на власній етнічній тер. реалізувати ідеали респ.-демократ. нац. державності та забезпечити свою окремішність і незалежність від зовн. посягань.

Два наступні покоління істориків діаспори 2-ї пол. 20 ст. наслідували державницькі традиції і дослідницько-тематичну спрямованість своїх попередників-учителів. Але загалом це була якісно інша, високоосвічена генерація науковців, інтегрованих в етнокульт. середовище Заходу, зорієнтована на новітню плюралістичну методологію дослідження. На межі 1960–70-х відбувся перехід з укр. на мову місц. етносередовища. Тоді ж згасла й надмірна політизація діаспори, що повсякчас позначалася на х-рі наук. студій, хоча конфронтація з рад. наукою і рос. зарубіжжям не припинялася.

На такому тлі відбулося повоєн. територ. "роздвоєння" історіографії укр. зарубіжжя, що виразно проявилося на інституціональному рівні: у Старому світі провідну роль зберігали традиційні установи, а на Амер. континенті поставали нові інституції, пристосовані до потреб зх. світу.

Провідним європ. центром дослідження укр. історії стало м. Мюнхен (нині ФРН), де діяла Істор. секція УВАН. 1946 сюди перемістився УВУ, 1947 відновило діяльність НТШ. Ці установи сприяли згуртуванню та координації діяльності таких істориків, як Д. Дорошенко, О. Оглоблин, Б. Крупницький, Н. Полонська-Василенко, С. Рудницький, І. Мірчук, В. Янів та ін. учених, які зробили вагомий внесок у розробку проблем наук.-теоретичного й історіографічного х-ру, долучилися до вивчення історії Галичини за воєн.-революц. доби. Останнє повною мірою стосується також укр. наук. осередку в м. Рим (Італія; А. Великий, І. Нагаєвський, Г. Лужницький та ін.), роль і значущість якого зросла з кін. 1940-х.

У 1960–70-х провідна роль у розвитку українознавчих студій перейшла до заокеан. діаспори, де, з одного боку, ширилася стр-ра старих громад. наук. установ, з іншого – поставали акад. установи зх. зразка. Розбудова і перетворення відділів НТШ на автономні крайові стр-ри сприяли консолідації інтелектуальних сил старшої генерації. Чи не найбільшим їхнім здобутком, що стосується І. ЗУНР д., стало серійне вид. історико-мемуарних збірників, присвячених окремим регіонам Галичини. Попри різний фаховий рівень (хоча їхніми ред.-упорядниками були знані

вчені), ці томи мали схожу стр-ру, в якій значне місце посідає історія Галичини 1-ї пол. 20 ст. Пов'язані з нею події переважно представлені на рівні істор. мемуаристики, коли учасники, свідки подій відтворювали їх на основі залучення та аналізу широкого емпіричного матеріалу. Вони значною мірою відобразили заг. уявлення і ставлення діаспори до історії ПСВ та ЗУНР.

Оригінальну х-ку візій і сентенцій, які викликали ці події у старшої генерації діаспорних дослідників – здебільшого їх безпосередніх учасників, з позиції психоісторії запропонував М. Шлемкевич. На його думку, навіть після ДСВ події 1914–23 залишалися гол. змістом укр. мислення, а ставлення до них ще й у 1970-х визначали саме ідейні та політ. "постави" українства. Це стосується як мемуарно-публіцистичної, так і наук.-істор. л-ри, що відображає особисті переживання, розпуку, роздратування. Вони позначалися на доборі джерел і їх інтерпретації. Вчений вважав, що "дозріванню історичного підходу" так само не сприяли і трактування подій з позицій світоглядно-ідеологічних течій – консерватизму і націоналізму, які протиставлялися панівним у 1917 ідеям ліберального демократизму.

Для нової генерації істориків 1970–80-х, які гуртувалися навколо українознавчих установ діаспори (Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Канад. ін-т укр. студій у м. Едмонтон та ін.), історія Галичини, зокр. й досліджуваного періоду, не була пріоритетною. Однак їхні історіософ. праці (І. Лисяк-Рудницький та ін.), істор. синтези (О. Субтельний), студії у галузі історіографії, методології та узагальнюючі й спец. розробки з історії укр. нац. руху (М. Богачевська-Хом'як, Л. Винар, Ф. Сисин, Р. Шпорлюк, Д. Химка та ін.) реально вплинули як на становлення пострад. науки в Україні, так і на вивчення конкретно-істор. питань, пов'язаних з історією Галичини воєн.-революц. доби 1914–23.

Констатуючи збереження державницьких традицій в укр. зарубіжній історіографії 2-ї пол. 20 ст., варто зауважити, що попередню ідею спадковості (княжа – козацько-гетьманська – модерна д-ва) заступила ідея дисконтинуїтету укр. історії, яка побутувала в термінах "неісторична", "неповна", "незавершена" нація. Це сприяло збереженню її нац. спрямованості, але водночас обмежувало проблемно-тематичний та жанровий діапазон наук. творчості.

Літ.: Дністрянський С. Нова Держава. Відень; Прага; Львів, 1923; *Калакура Я. С.* Українська історіографія: курс лекцій. К., 2004; *Крупницький Б.* Історіознавчі проблеми історії України. Мюнхен, 1959; *Масненко В.* Історична думка та націотворення в Україні (кінець XIX – перша половина XX століття). К.; Черкаси, 2001; *Оглоблин О.* Українська історіографія. 1917–1956. К., 2003; *Розмериця (Лєбєдєва) Ю. О.* Державницький погляд Д. Дорошенка на українську історію // Вісник академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. 2007. № 1. С. 227–233; *Рудницький С.* Чому ми хочемо Самостійної України. Львів, 1994; *Старосольський В. Й.* Теорія нації. Нью-Йорк; К., 1998; *Шлемкевич М.* 1917–20 роки й українське суспільство // Сучасність. 1971. № 5; *Ясь О.* Державницький напрям української історіографії та його інтелектуальна спадщина // Історіографічні дослідження в Україні. К., 1999. Вип. 7.

Володимир Великочий

ІСТОРІОГРА́ФІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ЗАХІДНОУКРАЇ́НСЬКА. Істор. наука в зх. частині укр. етніч. земель у 1920–30-х мала свої особливості, оскільки тут існували 3 різні держ.-політ. режими. Розвиток істор. знань у цьому разі пов'язується головно з представниками львів. наук. осередку – І. Крип'якевичем, С. Томашівським, М. Голубцем, М. Кордубою, В. Дорошенком, І. Кревецьким, М. Возняком, М. Чубатим, Д. Коренцем, В. Щуратом, І. Свєнціцьким, В. Будзиновським, І. Витановичем, М. Стахівим, І. Карпинцем та ін. Чимало з них були учнями М. Грушевського.

Не менш вагомий внесок здійснили непрофесійні історики з числа учас-

ників воєн.-революц. подій, які мали високий рівень освіти, були політиками, урядовцями, адвокатами, журналістами та ін. Така ситуація пояснюється і дослідницькими інтересами представників львів. наук. осередку та заг. умовами розвитку істор. знань у Галичині міжвоєн. періоду, х-р та особливості яких зумовлювалися специфікою нац.-політ. відносин у краї. Вони продукували пласт істор.-мемуарної л-ри, якому притаманний високий рівень аналітики.

Властиві зх.-укр. історіографії змістові риси відповідним чином відобразилися на підходах та оціночних характеристиках сусп.-політ. розвитку Галичини 1914–23. Більшість праць на цю тему автори писали з методологічних позицій позитивізму, поєднуючи їх з елементами романтизму. Нагромаджені факти й документи розташовували за чіткою хронологією, а почерговий опис подій супроводжували їх деталізацією і подекуди – внутр. психологізмом. Дотримуючись засад державницького напряму історіографії, автори, зокр. й історики-мемуаристи, наполегливо й емоційно обстоювали права українців на нац. окремішність і державність. При з'ясуванні осн. форм і методів б-би за їх досягнення акценти зміщувалися на показ самовідданої праці окремих провідних діячів. Принциповий україноцентризм сполучався з антипольс. спрямованістю, а актуалізація напружених міжетніч. стосунків міжвоєн. Галичини примушувала вдаватися до постійних аналогій з "недавнім минулим". Це обмежувало свободу творчості, але посилювало морально-виховну спрямованість істор. доробку, що формував готовність молодої генерації до продовження б-би за ідеали нації.

За ідейно-політ. орієнтаціями та впливами в міжвоєн. зх.-укр. історіографії виокремимо 2 течії: національно зорієнтовану й москвофільську. На поглядах авторів, належних до першої з них, окрім прихильності до нац.-державницьких ідеалів та ідеології консерватизму, позначалася їхня парт.-політ. заангажованість. Це більш чи менш виразно проявляється у працях представників нац.-демократ. (К. Левицький, О. Кузьма та ін.), радикального (В. Будзиновський, М. Возняк, І. Кревецький, М. Стахів, О. Терлецький), націоналістичного (І. Борщак, Д. Паліїв) та ін. угруповань. Спільним для них було обстоювання етнокульт. окремішності й самодостатності укр. народу, його прав на самовизначення, незалежність, державність, соборність.

До ін. течії належать прихильники москвофільства, які обстоювали постулат етніч. єдності русинів (українців) Галичини з росіянами та виступали за входження краю до складу федеративної Росії. За міжвоєн. періоду речники москвофільства В. Ваврик, А. Хиляк, В. Маковський та інші обґрунтовували істор. парадигму, що спиралася на їхнє власне трактування подій ПСВ та істор. минулого. В її основу був покладений образ "талергофця-мученика", який зазнав переслідувань, страждав за ідеали єдності та відданості Росії. Ця течія отримала і певне орг. оформлення у вигляді Талергоф. к-ту, що проводив пропагандист. роботу й здійснював серійне вид. своїх альманахів. Бібліографія різножанрової москвофіл. л-ри істор.-мемуарного, публіцист., документального, худож.-драматургічного х-ру налічує кілька сотень позицій. Вона виходила великими тиражами, реально впливаючи на формування істор. свідомості українців Галичини. Проти москвофіл. інсинуацій активно виступали національно зорієнтовані укр. політ. сили.

Зх.-укр. та діаспорна історіографії міжвоєн. періоду розвивалися у нерозривному взаємозв'язку. На інституціональному рівні це проявлялося у тісних відносинах між їхніми установами, спільній участі в наук. зібраннях, обміні творчим доробком, зосередженим, відповідно, у львів., празьк., віден. й ін. зарубіжних вид. тощо. Ще більше їх єднало ведення дослідницької роботи в руслі державницького напряму, утвердженню якого сприяла заг. сусп.-політ. та інтелектуальна ситуація. Формування суперечливого світобачення його представників, з одного боку, відбу-

валося під впливом духовної кризи, зумовленої поразкою визвол. змагань і втратою нац. державності, посиленням тоталітарного репресивного режиму в УСРР–УРСР та непевної культ. атмосфери через потребу адаптуватися до нового іноетніч. середовища. З ін. боку, потужне нац. піднесення та поява перших за новітньої доби державницьких формацій, як, зрештою, і можливість долучитися до передових наук. і культ. здобутків Європи, справляли благотворний вплив на утвердження нац.-державницької традиції, яка перетворювалася на самодостатній продуктивний напрям укр. історіографії.

Літ.: Аркуша О., Мудрий М. Русофільство в Галичині в середині XIX – на початку XX ст.: генеза, етапи розвитку, світогляд // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 1999. Вип. 34. С. 231–268; *Борщак І.* Європа і відродження України (1914–1923) // ЛЧК. Львів, 1936; *Будзиновський В.* Ішли діда на муки (Введення в історію України). Нью-Йорк, 1958; *Возняк М.* Українська державність. Відень, 1918; *Киричук О.* Львівський Ставропігійський інститут у громадському житті Галичини другої половини XIX – початку XX століття. Львів, 2001; *Кревецький І.* Справа поділу Галичини в рр. 1846–1850 // Записки НТШ. 1910. Т. XCIII–XCVI; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931; *Левицький К.* Великий Зрив. Львів, 1931; *Його ж.* Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918. Львів, 1928–1929; *Його ж.* Історія політичної думки галицьких українців. На підставі споминів і документів. Львів, 1926; *Паліїв Д.* Листопадова революція. З моїх споминів. Львів, 1929; *Його ж.* На чисту воду // ЛЧК. 1930. Ч. 6; *Стахів М.* Демократія, соціалізм та національна справа. Львів, 1936; *Його ж.* Історія світової війни в рр. 1914–1918. Ч. 1: Причини світової війни. Львів, 1931; *Його ж.* На переломі. Коротка історія українського політичного руху в новіших часах. Львів, 1938; *Його ж.* Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях. Львів, 1934; *Сухий О.* Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у XIX столітті). Львів, 2003; *Терлецький О.* Історія України від 1917 до найновіших часів. Львів, 1936.

Володимир Великочий

ІСТОРІОГРА́ФІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ РАДЯ́НСЬКА належить до специфічних феноменів історієписання. Представила чи не найменший здобуток із означеної проблеми, оскільки не належала до пріоритетних напрямів дослідницької діяльності. Здолавши етап гострої критики 1-ї пол. 1990-х, сучасні вітчизняні вчені перейшли до виважених, поміркованих оцінок рад. істор. спадщини, методологічного й історіософ. осмислення її природи, ґрунтовної полеміки щодо наук. апарату, періодизації, характерних рис рад. істор. науки тощо.

Рад. історіографія пройшла складну й відносно "поступальну (в межах компарт. директив) еволюцію" у вивченні сусп. процесів на ЗУЗ, зокр. історії ЗУНР. За міжвоєн. доби ця проблема опинилася на "далекій периферії" рад. досліджень. За умов відносно вільного розвитку наук. думки та короткочасного піднесення україністики в УСРР, що тривали до 1929, з'явилися лише окремі істор.-документальні розвідки про рос. політику в Галичині за часів ПСВ і революц. події в краї. Таке ж маргінальне становище ця тематика посіла в перших узагальнюючих працях. Їх автори намагалися підігнати нац. історію України до марксист. формаційної схеми і теорії класової б-би. Ці тенденції поглиблювалися у 1930-х.

Протягом повоєн. періоду 2-ї пол. 1940-х–50-х усталилася нова парадигма рад. науки щодо сусп.-політ. розвитку Галичини за воєн.-революц. доби 1914–23. Її стрижнем став постулат про невпинно зростаюче прагнення національно й соціально пригноблених трудящих мас Галичини до єднання з рос. пролетаріатом, селянством, солдатами задля спільного виступу проти австро-нім. та рос. імперіалізму.

Це обґрунтовувалося їхнім "русофільством" (усвідомлення "споконвічної" етноістор. єдності з рос. народом), з одного боку, та "русоцентризмом" (позиціонуванням Росії як покровительки й опікунки всіх народів імперії) – з ін. Анексію царською Росією Галичини, як, до речі, згодом і більшовиц. Росією – України, трактували як явище "закономірне", "прогресивне", що відповідало прагненням місц. людності, а укр. політ. лідерів оголошували "буржуазними реакціонерами". У типовому, виразному, довершеному вигляді такі підходи й трактування знайшли відображення у працях І. Богодиста, В. Осечинського.

Імператив істор. розвитку українства Галичини як прагнення приєднатися (чи "повернутися") до лона Росії та постійне паплюження ідеї нац. державності зумовлювалися не лише "марксист. догматикою", яку багато сучасних дослідників трафаретно трактують як "методологічну основу" рад. історіографії. Х-р і спрямованість рад. досліджень визначали не тільки наріжні основи марксизму-ленінізму, а й "свіжоприйняті" компарт. директиви, які, залежно від "завдань поточного моменту", зобов'язували істориків актуалізувати й пропагувати відповідні істор. ідеї. Поряд із цим слід ураховувати й ін. моменти, на які вказав Ю. Сливка. Концептуальні погляди на б-бу укр. народу за держ. незалежність були опрацьовані задовго до визвол. змагань 1914–23 у політ. колах країн, до складу яких входили укр. землі, тож після їх завершення вони лише уточнювалися, шліфувалися зарубіжною історіографією залежно від конкретних обставин. Таким чином, польс., чес., угор. історіографії також мали значний вплив на висвітлення рад. істориками нац.-визвол. б-би в Галичині.

1950-ті – поч. 1960-х позначилися певними зрушеннями у висвітленні історії ЗУНР, що зумовлювалося послабленням компарт. контролю, переглядом деяких ідеологічних догм, поверненням істор. науці її дослідницьких функцій. Попри збереження ідейної заангажованості й навколонаук. лексики, все ж, проглядається згасання крайньої войовничості змісту істор. досліджень. Ці тенденції і явища проявилися в працях кер. відділу Ін-ту історії, зав. каф-ри Київ. ун-ту ім. Т. Шевченка І. Компанійця, який виступив одним з авторитетних фахівців з історії Галичини "доби імперіалізму". Активізувався та остаточно повернув собі домінуюче становище в дослідженні цієї проблеми львів. наук. осередок, який представляли Є. Галушко, І. Васюта, В. Ілько, О. Карпенко, М. Кравець, Г. Ковальчак, Ю. Сливка, ін. вчені.

Позитивною рисою доробку рад. дослідників 1970–80-х стало нарощування джерельної бази, яка поповнювалася документами не лише з архівосховищ УРСР й СРСР, а й закорд., переважно польс., установ. Учені були ознайомлені з розробками іноз. колег із країн т. зв. соцтабору, а також зх.-укр. авторів міжвоєн. періоду, який не тільки слугував предметом критики "буржуазних націоналістів", а й використовувався як інформативне істор. джерело. Попри переважання нарративізму, описовості, цитатно-ілюстративного викладу матеріалу, простежуємо прагнення до цікавих узагальнень на основі опрацювання значного масиву емпіричного матеріалу. Формулювалися аналітичні положення і висновки щодо внутр. й зовн. становища та перспектив б-би українців Галичини за своє нац., соц. визволення. Окреслені риси і тенденції притаманні працям О. Карпенка, С. Макарчука, Ю. Сливки, І. Васюти та ін. дослідників. Істор.-біографічні студії про цих істориків довели, що й за умов рад. дійсності можна було залишатися справжніми науковцями.

О. Карпенко 1957 у своїх дослідженнях намагався довести, що ЗУНР за своїм х-ром була парламент.-президент. демократ. республікою, яка виникла в результаті нар. революції. Виступаючи на наук. конф., він заявив: "В результаті героїчної боротьби трудящих мас Західної України, як і всієї Австро-Угорщини, була повалена монархічна влада Габсбургів, в Західній Україні ліквідовано іноземне поневолення, завершена в основному народна, національно-демократична революція". За свій виступ

і статтю "До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р." О. Карпенко був звинувачений І. Компанійцем та ін. істориками-марксистами в "антинауковому" пов'язуванні "національно-демократичної" революції і постання ЗУНР з революц. рухом нар. мас, а не з "контрреволюційними діями української буржуазії", та в применшенні "значення соціалістичної революції і створення Української Радянської держави для всього українського народу". За спроби об'єктивної оцінки ЗУНР О. Карпенко зазнавав гонінь, був змушений кілька разів змінювати місце роботи.

Ю. Сливка вказував на діяльність особливо ревних "борців за чистоту марксистської ідеології", які писали рецензії-доноси в офіц. інстанції з вимогою покарати "буржуазно-націоналістичних істориків", котрі насмілювалися по-новому оцінювати х-р нац.-визвол. руху в Галичині.

Важливими для укр. рад. історіографії цього періоду були ще 2 явища. Перше стосується зб. документів "З історії революційного руху" та "Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР". На відміну від ін. археогр. видань, для прикладу, з історії козацтва, вони зовсім не відображають "позицію нейтралітету", позаяк відбір матеріалів мав тенденційну спрямованість, тож, спотворюючисусп. реалії, підштовхував дослідників до такого ж їх однобічного висвітлення. Друге явище пов'язане з появою колективних робіт, які, нівелюючи творчу індивідуальність і наук. стиль, нав'язували "єдино правильний канонізований інтеграл" висвітлення зазначеної тематики. Відхід від нього засуджували, вважали "неправильним", "ненауковим". Це стосується багатотомних істор. синтезів, що в 1950–80-х виходили під егідою АН УРСР. Вони виразно відображають держ.-ідеологічну кон'юнктурну детермінованість рад. історіографії, коли фундаментальні трактування та оцінки певних істор. подій "підганялися" під чергові зміни в держ.-політ. режимі та корегувалися з його стратегіч. завданнями.

Такі риси загалом притаманні й працям з історії ЗУЗ, стрижневою ідеєю яких було доведення постійних прагнень нас. до возз'єднання з рад. Україною, що трактувалося як "акт історичної справедливості". У них простежуються впливи шістдесятництва, тож авторам удавалося, не виходячи за межі ідеологічних канонів, проштовхнути ідею етнонац. окремішності українців від поляків і росіян, що подавалося як один з чинників зближення Галичини та Наддніпрянщини, безумовно, в його "радянському варіанті". Відтак і акценти зміщувалися на показ "боротьби трудящих західноукраїнських земель за [своє] соціальне і національне визволення". Однак у наступних вид. революц.-визвол. рух у цьому регіоні вже розглядали тільки як складову "Великої Жовтневої соціалістичної революції", що відповідало компарт. курсу на створення нової соц.-політ. спільноти – "радянського народу".

Процеси горбачовської "перебудови" і "гласності" спричинили якісно нову ситуацію в істор. науці України. Своєрідним перехідним етапом від зламу старих стереотипів до формування осучасненого образу минулого в пострад. історіографії став кін. 1980-х – поч. 1990-х. Динаміку цього процесу відображають деякі періодизації трансформаційних процесів рад. "перебудовчої" історіографії, згідно з якими 1987–89 розпочалося відкриття та формулювання проблематики, пов'язаної з "білими плямами" історії; восени 1989 – влітку 1990 наростала критика найодіозніших постулатів рад. історіографії, а на літо–осінь 1991 припав завершальний етап концептуалізації нової версії історії України.

Осн. джерелом цього унікального історіографічного етапу стала публіцистична л-ра, що гол. чином забезпечувала постановку та розкриття "білих" і "чорних плям" історії. У центрі переосмислення сусп.-політ. історії Галичини 1914–23 постали проблеми, пов'язані з її возз'єднанням з Наддніпрянщиною 1919 і темою УСС. Навколо них точилися дискусії щодо реконструкції подій революції та війни на Наддні-

прян. Україні. Навіть у суто формальному вимірі кількість присвячених їм публікацій істор.-публіцистичного, істор.-популярного, біографічного, мемуарного, наук. х-ру не поступалася числу публікацій з історії УЦР, козацтва, ОУН і УПА та ін. Вони засвідчили і регіональний зріз "перебудовчої історіографії": проблеми УСС і злуки УНР і ЗУНР загалом обговорювали на сторінках видань зх. регіону України, а ін. згадані теми – у центр. і сх. областях.

На тлі критики рад. історіографії розгорталося нагромадження "нових" фактів, реабілітація "незаслужено забутих" імен, переосмислення знакових і актуальних проблем істор. минулого. Важливу роль у заповненні такого "історіографічного вакууму" відіграла різножанрова діаспорна л-ра, яка потрапляла в Україну, ставала чи не гол. "першоджерелом" продукування компілятивних праць. Поряд із цим розпочалося як перевидання класичних робіт з укр. історії, так і публікація різного роду маловартісних текстів. Усе це дало потужний імпульс розвитку історіографічного процесу 1990-х у вивченні проблем, пов'язаних із ЗУНР.

Літ.: Білокінь С. Про становище історичної науки в Україні // Український історик. 1990. Ч. 1–4; Боротьба за возз'єднання Західної України з Українською РСР. 1917–1939: збірник документів і матеріалів. К., 1979; Боротьба трудящих Прикарпаття за своє визволення і возз'єднання з Радянською Україною: документи і матеріали (1921–1939). Станіслав, 1957; *Величенко С.* Перебудова та минуле неросійських народів // УІЖ. 1992. № 1; Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / відп. ред. Ю. Ю. Сливка. К., 1989; *Галушко Є. М.* Боротьба трудящих західноукраїнських земель за соціальне і національне визволення 1917–1920 рр. // Торжество історичної справедливості. Львів, 1968; *Гермайзе О.* Нариси з історії революційного руху на Україні. Т. 1. К., 1926; Двадцять років під ярмом польських панів: збірник Львівського обласного історичного архіву. К., 1940; З історії революційного руху у Львові: 1917–1939 : документи і матеріали / відп. ред. І. Крип'якевич. Львів, 1957; Історія Львова / відп. ред. В. В. Секретарюк. К., 1984; Історія Української РСР: у 8 т., 10 кн. К., 1978. Т. 3–5; История Украинской ССР: в 10 т. Т. 4. К., 1983; *Калакура Я. С.* Українська історіографія: курс лекцій. К., 2004; *Карпенко О.* З історії Західно-Української Народної Республіки. (До 85-річчя з дня народження професора О. Ю. Карпенка) / за заг. ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ, 2006; *Кульчицький С.* Українська історія як знаряддя легітимізації пострадянського політичного устрою наприкінці 80-х років // Історія та історіографія в Європі. 2004. Вип. 3; Під прапором Жовтня: Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні (1917–1920): документи і матеріали / ред. О. Карпенко. Т. 1. Львів, 1957; *Портнов А.* Українська радянська історіографія: до постановки проблеми // Сучасність. 2000. № 6. С. 112–116; *Сливка Ю. Ю.* Боротьба за возз'єднання українських земель в єдиній державі в період перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції та іноземної воєнної інтервенції в Країну Рад (1917–1920 рр.) // Возз'єднання західноукраїнських земель з Радянською Україною / відп. ред. Ю. Ю. Сливка. К., 1989. С. 7–56; *Його ж.* Етапи та головні напрями дослідження ЗУНР в українській історіографії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6. С. 3–9; *Яворський М.* Нариси з історії революційної боротьби на Україні. Т. 1. Харків, 1927.

Володимир Великочий, Олександр Лисенко

ІСТОРІОГРА́ФІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ УКРАЇ́НСЬКА СУЧА́СНА. Наявні на сьогодні тенденції розвитку І. ЗУНР у.с. закладалися ще в надрах рад. істор. науки. Своєрідним перехідним етапом від зламу старих стереотипів до формування осучасненого образу минулого в пострад. історіографії став кін. 1980-х – поч. 1990-х. Його зміст і тенденції розвитку вже досліджували вітчизняні й

зарубіж. вчені (С. Величенко, С. Кульчицький, І. Орлов, В. Тарасов). 1989–90 наростала критика найодіозніших постулатів рад. історіографії, а на літо-осінь 1991 припав завершальний етап концептуалізації нової версії історії України (В. Тарасов).

У центрі переосмислення сусп.-політ. історії Галичини 1914–23 постали проблеми, пов'язані з Листопадовою нац.-демократ. революцією на ЗУЗ, їх возз'єднанням з Наддніпрянщиною 1919, б-бою за становлення самої д-ви, польс.-укр. війна 1918–19, б-ба за міжнар. визнання зх.-укр. д-ви до 1923, возз'єднання ЗУНР та УНР, як і процес соборності укр. земель загалом тощо.

Цю ситуацію визначають як початок "ренесансу" істор. науки в Україні, коли на тлі критики рад. історіографії розгорталося нагромадження "нових" фактів, реабілітація "незаслужено забутих" імен, переосмислення знакових і актуальних проблем істор. минулого. Важливу роль у заповненні такого "історіографічного вакууму" відіграла різножанрова діаспорна л-ра.

Стан і перспективи розвитку орг.-інституціонального ландшафту укр. історіографії передусім визначаються кадровими ресурсами та специфікою і результативністю функціонування наук. установ. Зміни в цій царині неоднозначно, але загалом позитивно позначилися на вивченні історії ЗУНР.

Напрацювання Ін-ту історії України НАНУ – гол. центру й координатора істор. науки – великою мірою визначає стратегічний поступ і перспективи розвитку вітчизняної історіографії. Фундаментальні розробки співробітників Ін-ту – С. Білоконя, В. Верстюка, С. Віднянського, Г. Касьянова, С. Кульчицького, О. Лисенка, О. Реєнта, О. Рубльова, Ю. Пінчука, В. Смолія, Р. Пирога, О. Удода та ін., з новітньої і регіональної історії України, історіографії, спец. істор. дисциплін, істор. краєзнавства формують с-му координат вивчення ПСВ та наступних революц. подій в Україні, зокр. й у Галичині. Про це, для прикладу, яскраво свідчать такі знакові вид., як "Історія України: нове бачення", "Українські визвольні змагання 1917–1921 рр.", що вийшли окремим томом у серії "Україна крізь віки".

Сучасний стан дослідження історії ЗУНР важко уявити без здобутку Ін-ту політ. і етнонац. досліджень НАН України ім. І. Кураса. Йдеться про праці теоретико-методологічного х-ру з історії укр. партій і сусп.-політ. думки (Ю. Левенець, І. Курас, В. Котигоренко, В. Перевезій, Ю. Шаповал, Л. Шкляр), напрацювання в галузі етнополіт. та етнонац. відносин (Л. Нагорна, М. Панчук, І. Погребинська, О. Рафальський та ін.), розробки з проблем ПСВ, Укр. революції, соборності, історіографії, істор. регіоналістики (Т. Бевз, І. Гошуляк, О. Красівський, В. Кривошея, В. Солдатенко, В. Яремчук та ін.).

Визначальний внесок у дослідження історії ЗУНР зробили наук. осередки зх. регіону України. З-поміж них безумовна першість належить львів. історикам. Чимало з них – співробітники Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, становлення і розвиток якого пов'язані з іменами І. Крип'якевича, М. Возняка, Я. Дашкевича, О. Карпенка, М. Кравця, М. Герасименка, Г. Ковальчака, Я. Ісаєвича, Ю. Сливки, І. Патера, М. Литвина, К. Науменка, І. Соляра, Б. Якимовича та ін., котрі досліджували історію Галичини 1-ї третини 20 ст. Як за рад. періоду, так і в роки незалежності України одним з пріоритетних напрямів наук. досліджень ін-ту є вивчення сусп.-політ. і нац.-визвол. рухів на ЗУЗ у контексті заг.-укр. та європ. політ., соціально-екон., культ., етноконфесійних процесів. Їх результати відображаються у відомому серійному друкованому органі "Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність" та масиві публікацій різних періодів.

Варто виокремити наук. напрацювання вчених ф-тів й ін-тів істор. профілю, дослідницьких підрозділів закладів вищої освіти. Маємо на увазі надбання науковців Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, передусім у галузі історіографії (Я. Калакура, В. Капелюшний та ін.). Історикам Чернів. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича належить пріоритет у буковинознавстві; вони просунулися

у дослідженні політ. історії доби ПСВ і повоєн. облаштування Європи (В. Ботушанський, В. Добржанський, Л. Карпо, Ю. Макар, С. Попик, В. Фісанов та ін.). У Терноп. нац. пед. ун-ті ім. В. Гнатюка під проводом М. Алексієвця формується шк. укр. істор. біографістики, з кола якої вийшла низка ґрунтовних праць про визначних учених і громад.-політ. діячів, чия життєдіяльність у наук. чи сусп. плані пов'язана з історією Галичини 1-ї третини 20 ст.

Викладачі Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка продовжують плідну роботу з вивчення широкого кола проблем сусп.-політ. історії Галичини 1-ї чверті 20 ст., пропонують історіографічні розробки з цієї тематики (С. Макарчук, І. Васюта, Л. Зашкільняк, К. Кондратюк, М. Мудрий, О. Павлишин, О. Сухий та ін.). У своїх монографіях М. Байдак, С. Макарчук, О. Павлишин, Г.-М. Тичка, Б. Тищик, Б. Якимович та ін. проаналізували державотворчі процеси в ЗУНР, перебіг польс.-укр. війни, історію визвол. змагань галиц. українців, укр. питання у політиці країн Антанти 1914–23. Дедалі помітнішим неординарним явищем наук. життя України стає Ін-т істор. досліджень, заснований при Львів. ун-ті, який під проводом Я. Грицака розробляє концепцію модерної історії України, чому слугує його орган – "Україна модерна".

Схожі тенденції простежуються серед істориків Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника (В. Великочий, М. Вітенко, Б. Гаврилів, М. Ґеник, О. Жерноклеєв, О. Карпенко, С. Кобута, В. Комар, А. Королько, П. Костючок, М. Кугутяк, В. Марчук, І. Монолатій, І. Райківський, Б. Савчук та ін.), які за останні 30 р. представили помітний наук. здобуток з історії ЗУНР, сусп.-політ. рухів Галичини, а також у галузях археографії, регіоналістики тощо.

З 1993 в Прикарпат. нац. ун-ті ім. В. Стефаника кожні 5 р. проводяться наук. міжнар. конф., присвячені ЗУНР, участь у роботі яких беруть десятки науковців з різних регіонів України та іноз. д-в. 2004 в ун-ті відбулася всеукр. наук. конф. "Духовна вісь України: Галичина, Наддніпрянщина, Донеччина". Її ініціаторами виступили Ін-т історії України НАНУ, Донец. нац. ун-т, Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького та Переяслав-Хмельн. держ. пед. ін-т ім. Г. Сковороди. Результатом конф. стало вид. зб. "Україна соборна", в якому висвітлено різні аспекти проблеми соборності України. Тематика конф. була розвинута на наступних наук. форумах: 2004 у м. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.) та 2005 в м. Черкаси. Значну увагу на цих заходах було відведено висвітленню питань об'єднання УНР і ЗУНР.

Помітну роль в орг-ції згаданих наук. конф. відіграли співробітники відділу регіональних проблем Ін-ту політ. і етнонац. досліджень НАН України та Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, очолюваного О. Карпенком (нині цей наук. осередок називається Навч.-наук. центр дослідження історії укр. нац.-визвол. руху ім. О. Карпенка). Саме його працівники під кер-вом д-ра істор. наук, проф. Олександра Карпенка здійснили унікальну археогр. роботу – опублікували зб. документів і матеріалів з історії ЗУНР (у 5 т., 8 кн.).

Слід мати на увазі, що, крім названих установ й осередків, значна частина вчених працює в ін. столичних та регіональних наук. і навч. закладах. Поряд з істориками, вагомий внесок у вивчення комплексу проблем, пов'язаних з історією ЗУНР, роблять фахівці з ін. галузей знань – правознавці, політологи, культурологи, соціологи, педагоги, географи та ін.

Визначальною і прикметною рисою І. ЗУНР у.с. є та, що зміна поколінь у дослідженні цієї теми, як і, для прикладу, історії ЗУНР, відбулася у неконфронтаційному органічному руслі, що забезпечує тяглість і поступальність історіографічного процесу.

Характерною ознакою І. ЗУНР у.с. є присутність у ній 2 груп науковців: "традиціоналістів", які обстоюють власне традиційні підходи і класичну лінійну схему укр. істор. процесу, та "модерністів", "ревізіоністів". Згуртування та інституціоналізація останньої відбувається навколо таких наук. і дослідницьких

проектів, як "Критика", "Модерна історія", "Український гуманітарний огляд", "Ї", "Дух і літера" та ін. Це середовище прагне переосмислити укр. історію передусім на основі зх. теоретико-методологічних й історіософ. концептів; його власне "інтелектуальне обличчя", вважаємо, лише починає вимальовуватися. Між цими групами точиться відкрита чи завуальована полеміка, однак поки що рано говорити про її цілеспрямований і предметноструктурований х-р. При цьому простежуються більш чи менш виразні обриси в підходах і трактуваннях як конкретно-істор., так і концептуально важливих проблем історії Галичини, що засвідчують розробки Я. Грицака, О. Павлишина та ін.

Загалом у 1990-х – на поч. 21 ст. укр. історіографія, зокр. й стосовно історії ЗУНР, продовжувала еволюціонувати в руслі романтичних і позитивіст. ідей.

Характеризуючи персональні напрацювання укр. учених у вивченні історії ЗУНР кін. 20 – поч. 21 ст., варто зауважити, що гол. здобутки в розробці зазначеної теми, на нашу думку, належать історикам зх.-укр. регіону. До 1-го з осередків віднесемо науковців м. Львів (Я. Грицак, В. Ковальчук, О. Красівський, П. Лепісевич, М. Литвин, С. Макарчук, О. Павлишин, І. Патер, В. Расевич, І. Соляр, Ю. Сливка, О. Сухий та ін.), де сформувалися глибокі традиції вивчення історії Галичини 1-ї пол. 20 ст. 2-й представлений науковцями м. Івано-Франківськ (С. Адамович, В. Великочий, Н. Винник, С. Дерев'янко, О. Жерноклеєв, О. Карпенко, П. Костючок, М. Кугутяк, І. Любчик, В. Марчук, М. Пікуляк, І. Райківський, Б. Савчук та ін.). Ними, зокр., здійснено помітний поступ у вивченні сусп.-політ. руху в Галичині 2-ї пол. 19 – 1-ї третини 20 ст.

Чимало важливих для І. ЗУНР у.с. розробок запропонували науковці Чернів. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича (О. Добржанський, В. Ботушанський, В. Карпо, А. Коцур, С. Попик, В. Фісанов та ін.), які нац.-політ. процеси в Галичині та Буковині досліджують переважно у спільному істор. контексті.

Дедалі помітніший вплив на історіографію нац.-політ. руху доби визвол. змагань справляють теоретичні розробки в галузях політології, партології, соціології, виконані на міждисциплінарному рівні.

У центрі уваги І. ЗУНР у.с. залишається проблема соборності. Порівняно новий методологічний підхід до вивчення цього феномена представляє його висвітлення на рівні історії повсякденності.

Перспективними й новаторськими виглядають компаративіст. дослідження державотворчих процесів на Наддніпрянщині та в Галичині, які де в чому можна розглядати як продовження і поглиблення порівняльних студій про динаміку і паралельність розгортання в них нац. руху та пов'язаних з ними наук. дискурсів. У такому контексті Є. Хлюпін спробував визначити етапи уніфікації політ. с-м УНР і ЗУНР.

На серед. 3-го десятиліття укр. незалежності в нац. історіографії, можемо стверджувати, сформувався окремий дослідницький напрям – "зунрознавство", представлений масивом наук. та ін. л-ри. Його наріжною парадигмою є трактування історії ЗУНР як невід'ємної органічної складової укр. визвол. змагань 20 ст. та Укр. революції 1917–23. Процес її осмислення характеризується тяглістю, подекуди інертністю: викладені за міжвоєн. періоду учасниками тих подій погляди й оціночні характеристики домінують і в сучасній історіографії, яка не завжди зважає на їх ідейну заангажованість та суб'єктивізм. Це проявляється у збереженні в ній "прозунрівського" та "проуенерівського" струменів, які пропонують різні оціночні характеристики не лише окремих "другорядних", але й принципових концептуальних проблем історії ЗУНР, що відображається у регіональних студіях, у спец. узагальнюючих дослідженнях з історії Укр. революції та істор. синтезах.

Контроверсійність і різний ступінь наук. розробки притаманні окремим аспектам історіографії ЗУНР. Зберігається ситуація, коли дослідники детально розкривають зовн., формальну сторону процесів державотворення, тоді як на реальні механізми й наслід-

ки їх функціонування звертають значно менше уваги. Спираючись на нові методологічні засади, вчені досягли помітних результатів у висвітленні діяльності вищої і середньої ланок керівних органів ЗУНР, тож у тривалій полеміці про її людський ресурс починає переважати позиція, згідно з якою це держ. утворення мало достатній інтелектуально-орг. потенціал, тому не було вагомих внутр. причин для поразки ЗУНР. Позитивними явищами стали наук. дискусії та реалізація спільних проектів польс. і укр. істориків, які спонукають до пошуків нових напрямів досліджень та сприйняття наук.-методологічних новацій.

Укр. історіографія на сьогодні головно залишається наскрізь позитивістською, тому, розробляючи конкретну наук. проблему, історик убачає своїм першочерговим завданням зібрати якнайбільше нових джерел, маловідомих фактів, які за традицією викладаються за проблемно-хронологічним порядком. За таких обставин уся аналітика часто обмежується прикінцевими висновками.

Україноцентризм і нац.-патріотична глорифікація минувшини залишаються визначальними принципами оцінювання і характеристики сусп. процесів і явищ. Аналізуючи І. ЗУНР у.с., повсякчас зустрічаємося з тим, що науковці не пропонують нових – власних, одержаних на основі ними ж проаналізованого емпіричного матеріалу, – оціночних характеристик суті, значущості, ролі, впливів, наслідків певних істор. подій, явищ, персоналій тощо, а воліють покликатися на думки і погляди попередників, передусім істориків-мемуаристів, яким з відомих причин властивий суб'єктивізм, а нерідко й суперечність засадам історизму.

Цікаві сюжети й подекуди якісно новий рівень істор. знань та уявлень про різні аспекти сусп.-політ. процесів у Галичині пропонують дослідники, висвітлюючи їх з позицій мікроісторії, історії повсякденності, психоісторії та ін. "нетрадиційних" для вітчизняної історіографії методологічних підходів, які активно використовують зх. науковці. Поряд із цим, чимало потенційних можливостей має використання її наук.-теоретичних розробок у галузях соціальної, військ., екон., політ. (інституціональної) історії тощо.

Комплексне, глибоке осмислення історії ЗУНР, як, зрештою, і багатьох ін. фундаментальних проблем історії України та її окремих регіонів, неможливе без з'ясування їх поліетнічної сутності. Це ж стосується і розуміння альтернативності істор. процесу, що вимагає від дослідників урахування як усієї сукупності чинників, що зумовлювали ті чи ін. вияви сусп. життя, так і різних (відмінних, полярних) думок і поглядів самих дослідників – мемуаристів, професійних істориків та ін.

Літ.: Бриндак О., Калмакан І. Виникнення та еволюція національної системи в Україні в XX столітті : дослідження. Одеса, 1997; *Величенко С.* Перебудова та минуле неросійських народів // УІЖ. 1992. № 1. С. 96–105; *Вислоцький І.* Спомини розвідника з часів Першої світової війни. Львів, 2007; *Іванина Н.* Залізні роки. Спомини 1914–1922. Львів, 1937; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України. Бібліографія праць наукових співробітників. 1990–2001 / відп. ред. Я. Ісаєвич. Львів, 2001; *Ісаєвич Я. Д.* Сторінки історії. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ // УІЖ. 2002. № 4. С. 3–25; *Калина В.* Українсько-польська війна // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 391–423; *Касьянов Г.* "Націоналізація" історії: нормативна історіографія, канон та їхні суперники (Україна 1990-х) // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми / [за ред. Л. Зашкільняка]. Львів, 2004. С. 57–73; *Його ж.* Ще не вмерла українська історіографія // Критика. К., 2002. Ч. 4. С. 18–20; *Кобець О.* [Олексій Варава]. Записки полоненого. Пригоди і враження учасника Першої світової війни. Мюнхен, 1959; *Корольов Г.* Дисертації з проблем історії Української революції, захищені у 2006–2011 роках // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 ро-

ІЩАК
Андрій

ків. 2011. № 11. С. 409–429; *Кульчицький С.* Українська історія як знаряддя легітимізації пострадянського політичного устрою наприкінці 80-х років // Історія та історіографія в Європі. 2004. Вип. 3. С. 101–106; *Мисак Н. Ф.* Українська інтелігенція Галичини напередодні Першої світової війни (1904–1914 рр.) // Військово-науковий вісник. 2005. Вип. 7. С. 191–203; *Орлов И.* Современная российская историография: смена научной парадигмы? // Харківський історіографічний збірник. К., 2006. С. 15–21; *Петегирич В. М.* Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України // ЕІУ. Т. 3. К., 2007. С. 500–501; *Степанів О.* Спогади з російського полону // Україна: наука і культура. К., 1994. Вип. 28. С. 20–22; *Тарасенко М. Г., Шевчук В. П.* Історія української державності : курс лекцій. К., 1999; *Тарасов В. В.* Роль публіцистики у вивченні "білих плям" української історії. 1989–1991 рр. Дніпропетровськ, 2008; Українська державність у ХХ столітті: Історико-політологічний аналіз / кер. авт. кол. О. Дергачов. К., 1996; *Хлюпін Є.* Перші контакти урядів ЗУНР і УНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2000. Вип. 6. С. 237–239.

Володимир Великочий,
Олександр Лисенко

ІЩА́К
Андрій

(23.10.1887–26.06.1941) – священик УГКЦ, богослов, блаженний мученик. Н. у м. Миколаїв (нині Львів. обл.). Початкову освіту здобув у м. Миколаїв. Випускник Стрий. г-зії (1907). Навч. у Львів. духовній семінарії, з 1910 – на теолог. ф-ті ун-ту м. Інсбрук (Австрія), де 26.06.1914 здобув ступінь д-ра богослов'я. Відтоді священик Львів. архієпархії.

Під час ПСВ служив військ. капеланом 24-го піх. полку австро-угор. армії. З проголошенням ЗУНР – духівник укр. гарнізону м. Львів, після відступу УГА з міста обслуговував поранених вояків у шпиталях. 1918 – префект Львів. духовної семінарії УГКЦ.

1923–34 душпастирював у с. Мильне (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). Спричинився до значних змін як у церк. житті, так і в громад.-культ. справах села. Співзасн. читальні "Просвіти" і споживчої кооперативи, захищав селян від зловживань польс. поліції. Від 1928 викладав догматику й канонічне право у Львів. богослов. акад-ї; від 23.09.1932 – надзвичайний проф. 1930 працював у Ін-ті сходознавства в м. Рим (Італія). Одночасно від 1934 – парох церкви Пресвятої Трійці в с. Сихів (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Дійсний чл. НТШ та Богослов. наук. т-ва в м. Львів.

Після встановлення рад. влади продовжив виконувати священицькі обов'язки, незважаючи на прохання парафіян сховатися, щоб пережити небезпечний час.

Автор наук. праць з історії Церкви, догматики, схоластики і патристики, надрукованих у час. "Нива", "Мета", "Богослов'я" тощо: "Уніонні та автокефальні змагання на українських землях від Данила до Ісидора" (1923, 1924, 1927), "Догматика нез'єдиненого Сходу" (1936), "Становище унії до автокефалії" (1937), "Святий Авґустин і Схід" (1941) та ін.

Закатований співробітниками рад. каральних органів у с. Сихів. Беатифікований 27.06.2001 під час візиту Папи Івана-Павла ІІ до України.

Літ.: Дмитришин С. І. Іщак Андрій // ЕСУ. Т. 11. К., 2011; *Лебедович І.* Полеві духовники УГА: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 97, 300.

Микола Лазарович

ЇЖА́К
Микола Іванович

(16.09.1886–12.1919) – священик УГКЦ, військ. капелан – сотник УСС. Н. у с. Чесники (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї коваля, який деякий час

був сільс. писарем. Випускник Бережан. г-зії, яку закінчив з відзнакою, та Львів. духовної семінарії (1911). Під час навч. в г-зії – волонтер, який допомагав молодшим гімназистам із сіл адаптуватися в навч. закладі та в "Сел. бурсі" – приміщенні, де вони проживали в період студій у м. Бережани (нині Терноп. обл.). Учасник молодіжного руху, провадив з однолітками реліг. дійства, вистави, заснував т-во "Сокіл", належав до таємного гуртка "Молода Україна" (Бережани). Одружився з дочкою дир. місц. шк. Ганною Ромах, з якою народили двох дітей – Ганну і Романа. 1911 у м. Львів митрополит А. Шептицький висвятив Ї. на священика. Служив на парафії у с. Липиця Долішня (нині Нижня Липиця Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 12.1915, фронтовий духівник. У бою поблизу с. Куропатники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) 1.07.1917 потрапив до рос. полону. 1918–19 – референт духівництва (від 1.01.1919 – преподобник) ДСВС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після відступу УГА за р. Збруч перейшов з нею на Наддніпрянщину.

П. від тифу в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Белей Д., Коритко Р. Чесники – давнє село Опільського краю: історико-краєзнавчий нарис. Львів, 2005. С. 55–59; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Лебедович І.* Полеві духовники УГА: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 75–79, 82, 136, 196; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 65, 612, 614.

Микола Лазарович

ЙОЗЕ́ФОВ
(Табір інтернованих; Jozefov)

– табір інтернованих частин УГА в м. Йозефов на тер. ЧСР (нині округу Наход, Чехія). Ств. владою Австро-Угорщини восени 1914 для рос. військовополонених. 1918–19 в Й. перебували польс. військовополонені, учасники боїв за Тешинську Сілезію, а також вояки Угор. Рад. Республіки. На поч. 03.1921 влада ЧСР вирішила ліквідувати табір інтернованих у м. Ліберець, а в 08.1921 – табір у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді) та зосередити всіх інтернованих українців у Й. Навесні 1921 було утворено Укр. військ. табір у Йозефові. У 12.1921 переведення українців до Й. було завершено. Їх розмістили у 2 секціях (Б і Д), поділених на 4 сотні.

24.09.1921 в Й. перебувало бл. 1380 осіб (440 старшин, 880 стрільців, 44 жінки, 22 дітей). Їх розділили на 3 групи: 1) вояки з колиш. бригади А. Кравса під кер-вом от. О. Лесняка; 2) Укр. бригада з м. Німецьке Яблонне, очолювана от. Дремалюком (Дрималиком); 3) втікачі з польс. таборів, а також галичани – солдати колиш. Австро-Угорщини з таборів військовополонених з Італії. Першим комендантом табору був полк. А. Вольф, останнім – сот. І. Козак. З чес. сторони табором керував полк. Залєський.

Умови в Й. були поганими – бруд, антисанітарія, напівзруйновані бараки, нестача питної води. Табір не був пристосований до зимових умов. Не вистачало матеріалів для ремонту приміщень і покращення житлових умов. Інтернованим бракувало зимового одягу, взуття. Ситуація погіршилася взимку 1921/22. Температура всередині приміщень сягала -23 °С. Спочатку, через відсутність контролю за продовольством, яке постачали зі складів чехословац. армії, їжа для інтернованих часто була зіпсутою. Ситуація покращилася від 05.1921. Харчовий раціон був однаковий для старшин і для стрільців.

У Й. велася активна культ., видавнича, освітян. робота. Здійснював її через низку секцій (вчительську, муз., спорт., істор., мист. та ін.) Культурно-просвітн. кружок. Театральна дружина ім. І. Франка в 05–11.1922 підготувала 19 театральних прем'єрних вистав. При секції існували драм. курси. В рамках співацької секції було створено старшин. хор (виступав з 05.1922), згодом реорганізовано в хор старшин.-стрілецький. З концертами виступав оркестр Укр. бригади. Гурток "Взаїмна поміч укр. учительства" проводив виховну роботу серед інтернованих, організував навч. курси з предметів, що вивчалися у г-зіях і дозволяли вступати до вищих навч. закладів ЧСР. Курси завершили 220 осіб.

З літа 1922 активізувалася діяльність секції з читання рефератів на сусп.-політ., істор. теми. В її рамках готували відкриті лекції для всіх мешканців табору. Зусиллями фотографічної секції створено фотоархів з життя укр. еміграції, табору, який наприкінці 1922 налічував 1835 фотонегативів. Вели хроніку життя інтернованих, формували табірний архів, у якому зберігалися не лише табірні документи, але й матеріали з історії ЗУНР, УГА. У таборі видавали час. "Український Скиталець" (ред. Я. Голота, П. Будзь). Діяли також Союз українок, який організував шк. для дітей, та ред. секція "Історичного альманаху УГА".

Наприкінці 1921 в Й. виникло т-во "Самопоміч", покликане допомагати всім мешканцям табору, які отримували менше 0,5 корон на місяць, чи членам родин померлих у таборі.

Ставлення чехословац. властей до інтернованих було непослідовним – вони майже не втручалися у внутр. життя табору (що дозволяло вести активну культ. роботу), але намагалися зменшити їхню чисельність через погіршення харчування, зниження з 5.04.1921 оплати праці з 3 до 2,5 корон. 22.07.1922 чес. комендант Залєський закликав інтернованих добровільно повертатися до Галичини після оголошення амністії польс. владою. Ліквідація табору тривала з 1924 до 1926.

Після закриття табору частина інтернованих повернулася до Галичини,

решта відбули на навч. до різних міст ЧСР або виїхали за кордон (Австрія, Франція, Бельгія, США, Канада, СРСР та ін.). 1941 на пожертви укр. емігрантів на цвинтарі в Й. споруджено пам'ятник померлим тут воякам УГА.

Літ.: Купцов А. А., Срібняк І. В. Інтерновані вояки УГА у таборах Чехословаччини (1919–1923 рр.). К., 2001; *Павленко М.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр). К., 1999; *Срібняк І. В.* Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. 2015. Т. VIII. С. 196–211; *Його ж.* Українці на чужині. К., 2000; *Срібняк І. В., Срібняк М. І.* Діяльність театрально-мистецьких осередків у таборі інтернованих вояків Української Галицької Армії в Йозефові, Чехословаччина (1922–1924 рр.) // Текст і образ: актуальні проблеми історії мистецтва. Науковий електронний журнал. 2017. Вип. 2 (4). С. 115–129.

Віктор Венґлевич

ЙО́НА
Ярослав Григорович

ЙОНА
Ярослав Григорович

(29.01.1900–1970) – стрілець УГА, козак 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. Двоюрідний брат письменника Л. Дмитерка (1911–1985). Н. у м. Винники (нині в складі Личаків. р-ну м. Львів) у сім'ї Григорія і Марти, в дівоцтві Дмитерко. З 1912 навч. у філії АГ Львів. У 01.1918 мобілізований до австро-угор. армії. На поч. 11.1918 прибув до м. Львів, де в складі 2-ї сотні УСС брав участь у встановленні укр. влади в місті.

У ході реорг-ції в УГА приділений до 1-го куреня (команд. пор. О. Івановић) 1-ї бригади УСС. У складі УГА був на Наддніпрянщині, хворів на тиф. Навесні 1920, після роззброєння УГА, вступив до 3-ї д-зії ДА УНР під командуванням ген. О. Удовиченка.

Згодом повернувся до м. Винники, склав іспити на атестат зрілості в АГ м. Львів (23.05.1922). У 10.1922 арештований польс. поліцією у м. Винники. Відбув примусову службу в польс. армії (1923–24). У 1930-х працював урядовцем філії "Щадничої каси" м. Винники. На суд. процесі 1937, організованому польс. владою проти колиш. підхор. УГА М. Хом'яка, свідчив на користь останнього.

Після ДСВ заарештований рад. каральними органами й ув'язнений. Звільнений 1956. Під час ув'язнення будинок Й. заселено ін. людьми, тому після повернення додому змушений був проживати разом з молодшим братом Євгеном у будинку тітки Дмитерко.

П. і похований у м. Винники.

Літ.: Байцар А. Винники туристичні. Винники, 2016. С. 206–207; *Коваль Р., Моринець В.* Подєбрадський полк Армії УНР. Т. 1. К., 2015. С. 284.

Андрій Байцар,
Сергій Перепічка

ЙОСЕПИ́ШИН
Степан Прокопович

(07.01.1893 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Н. у с. Колиндяни (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. Випускник реальної шк. м. Тернопіль (1913). Навч. в політех. шк. м. Львів.

Під час ПСВ закінчив старшин. шк., воював в артилерії австро-угор. армії на фронті; іменований поручником. До УГА вступив у 11.1918 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), служив у гармат. полку; 1.01.1919 отримав військ. звання сотника артилерії. У 06.1919 потрапив у польс. полон. Після звільнення працював інж. у Сх. Галичині, а згодом на етніч. польс. землях.

1940–44 – дир. укр. торг. шк. в м. Біла Підляська (нині Люблін. в-ва, Польща).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Wyższej Szkoły Realnej w Tarnopolu za rok szkolny 1912/13. Tarnopol, 1923. S. 43.

Петро Гуцал

К

КАБАЛЮК
Юрій Іванович

КАВУЛЯ
Василь Леонтійович

КАБАЛЮ́К
Юрій Іванович

(д. н. н. – 1944) – громад.-політ. діяч. Брат священномученика Олексія Кабалюка (Карпаторуського) (1887–1948). Н. у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) у сел. родині. Здобув початкову освіту в с. Ясіня. Під час ПСВ служив в австро-угор. армії.

Учасник нац.-визвол. змагань 11.1918–06.1919 на Закарп. Гуцульщині. З 8.11.1918 – чл. Гуцул. нар. ради (ГНР) в с. Ясіня. Голова харчової комісії гол. управи ГНР. Чл. напіввійськ. формування ГНР – Гуцул. нар. оборони. Заст. старости в Ясіні. Делегат Будапешт. 10.12.1918 і Сігет. 18.12.1918 конгресів. Учасник збройн. повстання проти угор. військ. адміністрації в Ясіні у ніч із 7 на 8.01.1919, результатом якого стало створення Гуцул. республіки. Чл. укр. делегації на переговорах з угорцями в м. Сігет (01.1919). Долучився до орг-ції проведення в 01.1919 Сігет. військ. операції. Кер. харчової секції ГНР в Ясіні (01–06.1919). Значну увагу звертав на орг-цію весняних робіт, забезпечення селян с.-г. реманентом і насінням. Завдяки діяльності К. розвивалася торгівля із ЗОУНР. В обмін на ліс і кредити звідти, а також із УНР, зокр. з м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), надходили продукти харчування, сірники, книги та ін. Після окупації Закарп. Гуцульщини рум. військами в 06.1919 на кілька тижнів заарештований. Зі встановленням у регіоні влади ЧСР до 08.1920 – заст. старости с. Ясіня.

Чл. спорт.-виховного т-ва "Січ" (1923) у Ясіні. Підтримував укр. просвітян. рух на Закарп. Гуцульщині 1920–30-х.

П. і похований у смт Ясіня.

Літ.: Вегеш М. М., Токар М. Ю. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. С. 109–115; *Клочурак С.* До волі: спомини. Нью-Йорк, 1978.

Андрій Королько

КАБАРО́ВСЬКИЙ
Павло Михайлович

(14.03.1899–11.12.1919) – підхорунжий УГА. Н. у с. Добромірка (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. родині. До 1914 навч. в реальній шк. м. Тернопіль.

З поч. 1919 – в УГА, служив у залізн.-дорожньому курені. Перебував за р. Збруч.

П. від тифу на Поділлі.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 8.

Петро Гуцал

КАБАРО́ВСЬКИЙ
Петро Павлович

(16.06.1893–01.12.1990) – старшина УГА, греко-катол. священик. Н. у с. Присівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сел. родині. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1913). Відбув однорічну військ. службу.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на Італ. і Сх. фронтах. 1915 потрапив у рос. полон, зумів утекти. Після Листопадового чину – військ. комендант Зборів. пов.; потім командував навч. сотнею в м. Зборів, воював під час Чортків. офензиви. Перебував за р. Збруч.

Повернувся до Галичини 1921. Закінчив навч. у Станиславів. духовній семінарії. Рукоположений у стані целібату 1928. Був катехитом нар. шк. м. Тисмениця, з 1934 – м. Коломия.

Після ДСВ проживав у Німеччині. Звідти прибув до Канади, де душпастирював. Згодом переїхав до США, служив на парафіях УКЦ. В останні роки життя важко хворів.

П. у м. Нью-Йорк (США).

Літ.: Зборівщина: історія і сьогодення: історико-краєзнавчий нарис / укл. М. Б. Бігус. Тернопіль, 2008. С. 52, 383, 385; Шематизм всего клира греко-католицької епархії Станиславівської на рік Божий 1938. Станиславів, 1938. С. 22.

Петро Гуцал

КАВУ́ЛЯ
Василь Леонтійович

(10.02.1893–26.08.1979) – педагог, громад. діяч, четар УГА. Н. у с. Стара Жучка (нині в складі м. Чернівці) в родині сільс. господаря Л. Кавулі та Параски, уродженої Галан. 1903/04 н. р.

навч. у підготовчому класі, 1904–12 пройшов повний курс навч. і склав матуральні іспити в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці. Студіював філологію на філос. ф-ті Чернів. ун-ту.

Чл.-засн. укр. акад. т-ва "Запороже", учасник 1-ї Ген. ради козацької 10.05.1910. Чл. правління "Запорожа" 1913–14, голова т-ва з 02.1914. 22.03.1914 підписав звернення укр. орг-цій Буковини із закликом про спільне святкування ювілею Т. Шевченка в краї.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем – капралом, з 01.1917 – хорунжий резерву, з 01.1918 – лейтенант резерву 41-го піх. полку. Воював на Італ. фронті, брав участь у битві біля р. Соча. 1915 поранений. Нагороджений срібною медаллю "За хоробрість" 2-го кл. Під час перебування у м. Відень слухав виклади у Віден. ун-ті.

На поч. 11.1918, після розпаду Австро-Угор. монархії, став на службу в укр. армію як четар. 4.11.1918 Буковин. крайовим к-том призначений заст. укр. військ. коменданта Чернівців С. Івановича. Брав участь у забезпеченні мирного перебрання влади українцями. Після окупації Чернівців рум. військом у складі загону укр. добровольців під командуванням С. Івановича перейшов р. Прут і прибув у підпорядкування укр. уряду в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). 13.11.1918 на чолі укр. військ. загону з 40 стрільців організував збройну відсіч передовим рум. підрозділам біля залізн. ст. с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.).

За наказом Галиц. військ. команди загін К. 14.11.1918 припинив збройний опір румунам і перейшов до Галичини. В УГА воював у складі 2-ї Коломий. бригади як команд. чети 2-го куреня. Під час Чортків. офензиви УГА 22.06.1919 чета під командуванням К. здобула міст через р. Нараїнка, чим забезпечено успішне здобуття с. Свистільники в Рогатинському пов. (нині с. Світанок Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Восени 1919 повернувся на Буковину й поновно записався на студії в Чернів. ун-ті, де 12.05.1920 отримав абсолюторіум на філос. ф-ті. На поч. 1920-х з дружиною Мартою виїхав до м. Львів, де склав кваліфікаційний іспит на право викладання гуманітарних дисциплін у СШ. 1924–36 викладав нім. та укр. мови в польс. міськ. г-зії м. Перемишляни (нині Львів. обл.). До 09.1939 учителював у різних приватних шк. м. Львів.

1941–43 викладав нім. мову в 2-й укр. г-зії м. Львів (колиш. філія АГ). Учасник наради чільних представників укр. громадянства в справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови нац. державності у Львові (6.07.1941). 1944 став вихователем у таборі укр. молоді, яка проходила курси протиповітряної оборони в м. Еґер (нині Угорщина); викладав нім. мову в місц. г-зії. 1945 переїхав до табору біженців у м. Ашаффенбурґ (нині Німеччина); вчителював в укр. г-зії, організованій Центр. представництвом укр. еміграції в Німеччині.

1950 виїхав до Канади, проживав у м. Вінніпег; з 1957 працював в адміністрації час. "Новий Шлях".

П. і похований у м. Вінніпег.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 309, 792–793; *Гарас М.* Ілюстрована Історія товариства Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 72, 75, 100, 120–121; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 838, 949–955; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 12–13; *Зелений З.* Українське юнацтво в вирі Другої світової війни. Торонто, 1965. С. 60–65, 73, 128; *К.* Рік 1918 на Буковині. Уривок зі споминів (бій за станцію Лужани) // ЛЧК. 1933. Ч. 12. С. 3–4; *П. Б. і Б. О.* 2. (Коломийська) Бриґада в червневій протиофензиві 1919. Р. // Український Скиталець. 1922. Ч. 14. Червень. С. 14; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978. Філадельфія, 1978. С. 155–156, 232–234.

Володимир Старик

КАВУ́ЛЯ
Іван Миколайович

(29.06.1885 – д. і м. с. н.) – педагог, громад. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у с. Стара Жучка (нині в складі м. Чернівці) в родині сільс. господаря М. Кавулі та Олени, уродженої Величук. Навч. в держ. учител. семінарії м. Чернівці, де в 07.1906 склав з відзнакою матуральні іспити з укр., рум. та нім. мовами викладання. Як канд. на вчител. посаду у 09.1906 став тимчасовим молодшим учителем у 6-класній нар. шк. м. Чернівці. З 10.1907 – тимчасовий молодший учитель, з 1908 – молодший учитель у правосл. хлоп'ячій шк. м. Чернівці. У 11.1908 склав учител. кваліфікаційний іспит. З 01.1909 – тимчасовий вчитель шк. вправ (зразкової шк. при держ. учител. семінарії м. Чернівці). З 09.1910 – тимчасовий учитель, з 08.1918 – гол. учитель держ. учительської семінарії м. Чернівці.

У 02.1908, 06.1909, 09.1911, 11.1912, 03.1914 та 11.1921 був обраний чл. гол. правління т-ва "Українська школа". З 10.1910 – референт Путилів. філії, з 3.09.1911 – чл. правління Чернів. міськ. філії т-ва "Українська школа". 1912–19 – проф. приватної учител. семінарії для дівчат т-ва "Українська школа"; чл. комісії (разом з Г. Никоровичем та М. Пілатом), яка 18.10.1918 розробила і представила на затвердження гол. правління цього т-ва правильник внутр. життя приватної укр. учител. семінарії.

Як чл. правління (секретар) крайового т-ва "Руська бесіда" 22.03.1914 разом з головою т-ва О. Поповичем підписав звернення укр. орг-цій Буковини із закликом про спільне святкування в краї ювілею Т. Шевченка. Займався благодійністю, матеріально підтримував Т-во правосл. русинок, Т-во захисту дітей та опіки над молоддю, Т-во опіки над сліпими і глухонімими та ін.

Під час ПСВ евакуйований на захід Австро-Угор. монархії. З 15.08.1916 редагував (спільно з Р. Прокоповичем) україномовний щотижневий додаток до ж. "Військовий листок Штифлєра. Пільна часопись", який видавало австр. Мін-во війни. З 08.1918 – чл. укр. Шкільного к-ту в м. Чернівці (разом з проф. П. Климом та проф. В. Федоровичем), який діяв у Нар. домі, допомагав українцям краю полагоджувати різні шкільні справи.

Активний чл. УНДП, від імені якої 13.10.1918 як секретар брав участь у зборах укр. партій Буковини. 24.10.1918 введений до складу Буковин. делегації УНРади як представник учительства. Підпис К. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", у якому закликали буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в укр. д-ві.

У міжвоєн. період викладав географію, математику та ін. природничі дисципліни в нормальній шк. для учителів м. Чернівці (румунізована колиш. держ. учител. семінарія). 1922 змушений відійти від укр. громад.-політ. життя.

Восени 1940, після окупації Буковини СРСР, у рамках репатріаційного процесу разом з родиною виїхав до Німеччини. Невдовзі після повернення до Чернівців 1.10.1941 вийшов на пенсію за вислугою років у ранзі титулярного проф.

Подальша доля невідома.

Літ.: Гарас М. Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 72, 75, 100, 120–121; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 827; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 12–13, 168, 204; Іспит зрілости в учительскім семінари в Чернівцях // Буковина. 1906. 5 (15) лип.; Часопись для підофіцирів // Діло. 1916. 22 серп.; Шкільний Комітет в Чернівцях // Буковина. 1918. 30 серп.; *Vatamaniuc D.* Lista românilor din lagărele din Germania care urmau să fie repatriaţi în anul 1941 // Analele Bucovinei. 2001. T. VIII, 2. P. 402; 2002. T. IX, 1. P. 276.

Володимир Старик

КАВУЛЯ
Степан Дмитрович

КАВУ́ЛЯ
Степан Дмитрович

(08.01.1898–26.07.1979) – правник, громад. діяч, четар УСС та УГА. Н. у с. Стара Жучка (нині в складі м. Чернівці) в родині сільс. господаря Д. Кавулі та Домніки, уродженої Лазарюк. З 1909 навч. в підготовчому класі, з 1910 – в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, де склав матуральні іспити. З 1918 – студент юрид. ф-ту Чернів. ун-ту.

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем. З 1917 – хорунжий резерву, з 1918 – лейтенант резерву 30-го піх. полку. 1918 поранений на фронті.

10.11.1918 після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу четарем в укр. армію. Воював у складі 1-ї УСС бригади УГА. Після повернення з війни продовжив навч. у Чернів. ун-ті. Працював адвокатом у м. Садагура (нині Садгір. р-н м. Чернівці). Був приписаний до 5-го піх. полку рум. королів. армії як молодший лейтенант резерву.

Чл. укр. акад. т-ва "Чорноморе" в м. Чернівці; на поч. 1920-х – чл. його правління. 1920–30-ті – один з кер. укр. спортивного т-ва "Довбуш"-Садагура.

6.09.1940 заарештований органами НКВС за звинуваченням у членстві "буржуазної партії". Перебував під слідством у внутр. в'язниці НКВС. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 7.04.1941 ув'язнений на 8 р. ВТТ з конфіскацією майна на підставі ст. 54-13 КК УРСР як "соціально-небезпечний елемент". Покарання відбував у Північпечортаборі. Дружина з сином Тарасом-Оттоном у роки ДСВ опинилися в Сілезії, де залишилися проживати.

Після звільнення з ув'язнення 6.02.1947 повернувся в с. Стара Жучка; до виходу на пенсію працював рядовим колгоспником і ланковим, мешкав у хаті своїх сільс. родичів.

П. у м. Чернівці. Похований на цвинтарі в с. Стара Жучка. Реабілітований 12.06.1989.

Дж.: Архів УСБУ по Чернівецькій області. Спр. П-4387; Легіон Українських Січових Стрільців. Алфавітна книга реєстрації січових стрільців // ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Літ.: Кавуля Степан Дмитрович // Реабілітовані історією. Чернівецька область. Кн. 3. Чернівці, 2013. С. 772; Сто семестровий 1913–1963 ювілей Українського Академічного Козацтва "Чорноморе" в Чернівцях. Нью Йорк; Філадельфія, 1963. С. 24; Український спортовий клюб "Довбуш" – Чернівці та український спорт на Буковині 1920–1940 / за ред. В. Карповича і П. Григоровича. Чікаґо; Балтімор; Філядельфія; Торонто, 1984. С. 122.

Володимир Старик

КАВУ́ТА
Василь

(24.09.1891–03.1919) – військ. льотчик, старший десятник УГА. Н. у с. Дубляни (нині м. Жовків. р-ну Львів. обл.). До ПСВ працював гірником і слюсарем. Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. війська, служив у буд. частинах, згодом переведений до авіації. Здобув кваліфікацію військ. льотчика.

26.11.1918 вступив до УГА, з 7.12.1918 – у ЛВ. 4.01.1919 під час розвідувального польоту з П. Франком збитий, потрапив до польс. полону, згодом утік і повернувся в ЛВ. У 03.1919 відряджений до м. Проскурів (нині Хмельницький) для приймання авіатехніки.

Загинув у м. Проскурів під час випробувального польоту. Похований на цвинтарі м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Тинченко Я. Герої українського неба. К., 2010; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2009.

Андрій Харук

КАДА́ЙСЬКИЙ
Андрій Олександрович

(13.08.1876–06.02.1929) – начальний інтендант УГА. Н. у с. Грушка (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) в родині греко-катол. священика О. Кадайського та Анастасії, уродженої Стефанович. 1889–93 навч. в АГ м. Львів, 1893–94 – в учител. семінарії м. Станиславів, 1894–97 – в учител. семінарії м. Чернів-

Могила Андрія КАДАЙСЬКОГО в м. Чернівці

ці, де 9.07.1897 склав матуральні іспити. Службу в австр. армії розпочав однорічним добровольцем після закінчення навч. З 10.1899 – аспірант харчового забезпечення 95-го Галиц.-буковин. піх. полку. З 05.1901 – акцесист (стажер) військ. харчового забезпечення у м. Львів (з 1905 – у м. Відень). З 05.1908 – офіціал військ. харчового забезпечення 1-го кл. на складі військ. провіанту м. Відень (з 1911 – у м. Тарнів (нині Польща)). У 05.1912 переведений по службі з Тарнова до Чернівців. Навч. на адм. військ. курсах у Військ. акад-ї м. Відень. З 08.1914 – старший офіціал військ. харчового забезпечення (ранг, прирівняний до капітана) на складі військ. провіанту в Чернівцях. Був кер. військ. корпусного провіантного складу в м. Коломия.

У 03.1915 – старший офіціал військ. харчового забезпечення, нач. кавалерійс. колони харчового забезпечення № 4. У 03.1915 нагороджений Золотим хрестом заслуги з короною на стяжці медалі за мужність, у 05.1916 – лицар. хрестом ордену Франца-Йосифа I з правом носіння військ. декорації. Нагороджений Військ. хрестом Карла, Пропам'ятним хрестом 1912–13, бронз. пропам'ятною медаллю для ЗС. У 02.1917 пожертвував 100 корон на утримання укр. шкіл на Волині.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як сотник-інтендант УГА при ДСВС. З 1.03.1919 – отаман інтендатури при ДСВС. У 06.1919 під час Чортків. офензиви належав до старшин, закріплених за Диктатором ЗОУНР; приділений до військ. екон.-адм. відділу як отаман-інтендант харчових справ. Під час переходу УГА на Наддніпрянщину обороняв міст через р. Збруч біля с. Окопи (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.).

Начальний інтендант УГА, першим очолював інтендатуру УГА на Наддніпрянщині до осені 1919. В умовах дефіциту коштів на утримання УГА зі сторони кам'янецького уряду зумів організувати постачання армії. Продовжував службу в органах постачання УГА до 1920.

В реорганізованій на поч. 1920 ЧУГА очолював Гол. інтендатуру колиш. НКГА, осідок якої містився в м. Балта (нині Одес. обл.). У 04.1920 – команд. Запасного коша інтендатури НКГА. До 1921 залишався в м. Одеса на нелегальному становищі. 18.06.1921 Військ. канцелярія Диктатора ЗУНР запропонувала урядові Диктатора ЗУНР для справ закордонних посприяти К. та ін. старшинам УГА в отриманні заступництва однієї з д-в, консульства яких були розміщені в м. Одеса.

П. у м. Чернівці, де й похований на Руському цвинтарі.

Літ.: Алиськевич М. Пів року під більшовиками // ЛЧК. 1933. Ч. 9. С. 21–23; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 83, 775; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 454; *Левицький О.* Галицька Армія на Великій Україні. (Спомини з часу від липня до грудня 1919) // Українські мемуари. Відень, 1921. С. 12–19; На волинські школи. Пяткова система // Діло. 1917. 23 лютого; *Назарук О.* Рік на Великій Україні. Конспект споминів з української революції // Українські мемуари. Відень, 1921. С. 214–223; Помер Андрій Кадайський // Рідний край. 1929. 17 лютого; Посмертна згадка. Андрій Кадайський // Діло. 1929. 26 лютого; 17 берез.; Посмертна згадка. Андрій Кадайський // Час. 1929. 9 лютого; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 323; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 311; *Ярич-Запільський.* У большевицькій чрезвичайці // ЛЧК. 1935. Ч. 10. С. 17–19; Von der Lehrerbildungsanstalt // Bukowinaer Post. 1897. 18 Juli.

Володимир Старик

КАЗИМИ́РА
Дмитро

(15.09.1881–13.07.1941) – хорунжий УГА, педагог. Н. у с. Якторів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) в сел. родині. Навч. у пром. шк. м. Глиняни (нині Золочів. р-ну). Строкову військ. службу проходив у м. Прага. До 1914 – команд. жандарм. постерунку в с. Черніїв (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ. У період ЗУНР працівник ДСВС. Після окупації поляками Сх. Галичини протягом нетривалого часу був ув'язнений.

Після звільнення працював секретарем у громадах с. Чернiїв, Хом'яків (нині Березівка), Братківці (всі села нині Тисмениц. р-ну). Випускник учител. семінарії м. Станиславів (1922). Один із засн. кооп. крамниці та молочарні в с. Чернiїв. З 1923 – учитель нар. шк. т-ва "Рідна школа" в м. Золочів (нині Львів. обл.). Організатор кооперативів, голова Золочів. ПСК. Улітку 1940 переїхав до рідного села, де працював учителем.

Трагічно загинув за нез'ясованих обставин. Похований у с. Якторів.

Літ.: Харитон В. Батько і син // Вперед. 1995. 20 трав. № 34–35. С. 7.

Ігор Федоришин

КАЗИМИРА
Дмитро

КАКУ́РІН
Микола Євгенович

(04.09.1883–29.07.1936) – військ. діяч, полковник УГА. Н. у м. Орел (нині РФ) у дворян. сім'ї. Випускник Житомир. г-зії, Михайлівського артилер. уч-ща (1904), акад-ї Генштабу рос. армії (1910). Старший ад'ютант штабу 5-ї піх. д-зії. У роки ПСВ – старший ад'ютант штабу 10-го армій. корпусу, нач. штабу 3-ї Забайкал. козац. бригади, 71-ї піх. д-зії, команд. 7-го піх. Кавказ. полку.

В укр. армії з 8.03.1918; генерал-квартирмейстер Генштабу, забезпечував формування Запоріз. корпусу, Окремого полку Січових стрільців, корпусів ДА УНР. За Гетьманату – пом. нач. Генштабу, співавтор законів про заг. військ. обов'язок, військ. судівництво, військ. санітарну службу, постачання армії. З 04.1919 – у штабі 3-го корпусу УГА. 05–07.1919 – нач. штабу 4-го корпусу УГА, згодом при НКГА.

З 03.1920 – в ЧА, нач. штабу д-зії, пом. команд. Зх. фронту М. Тухачевського. Учасник польс.-рад. війни. З 25.03.1922 – команд. військ Бухаро-Ферган. р-ну. З 17.06.1922 – пом. команд. військ Туркестан. фронту. Згодом у м. Москва, проф. Військ. акад-ї ЧА, нач. відділу історії Громадян. війни при штабі ЧА, проф. військ. історії та історії військ. мист-ва в акад-ї Генштабу. Автор понад 30 кн. з питань стратегії та тактики, військ. мист-ва, ініціатор і співавтор 3-томної праці "Громадянська війна 1918–1921 рр.".

У 08.1930 заарештований органами ОДПУ СРСР за сфабрикованою справою "Весна". 1932 засуджений на 10 р. ув'язнення.

П. у тюрмі м. Ярославль (нині РФ). Реабілітований 1957.

Літ.: Литвин М. Р., Науменко К. Є. Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Тинченко Я.* Ландскнехт без страху і докору: військова кар'єра та доля Миколи Какуріна // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 1999. № 1–2. С. 5–60.

Микола Литвин

КАЛАПАЦА
Адам

КАЛАПА́ЦА
Адам

(25.12.1891–16.03.1985) – просвітянин, громад. діяч, військовик. Н. у м. Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів.

р-ну Терноп. обл.). Співорганізатор, активіст т-ва "Січ" та ін. укр. орг-цій у м. Скала.

Як підстаршина 95-го піх. полку австро-угор. армії воював у ПСВ, був поранений. Від 11.1918 в складі УГА брав участь у польс.-укр. війні; комендант залізн. ст. Скала. Згодом булавний 2-го кінного Переяслав. полку 2-ї Волин. д-зії ДА УНР під команд. полк. М. Аркаса-молодшого.

1926 емігрував до Канади, працював на фермах і в копальнях. Від 1944 – у м. Калґарі (пров. Альберта). Діяльний у відділі УСГ, УНО та ін. громад. орг-ціях. Як ветеран визвол. змагань 1.09.1977 нагороджений військ. відзнакою "Хрест відродження" в пам'ять 60-ліття ДА УНР.

П. у м. Калґарі (Канада). Похований на місц. цвинтарі Квінс Парк Вілидж.

Літ.: Виказ убитих, ранених, полонених і пропавших Українців у теперішній війні // Свобода. 1915. 28 січ. Ч. 11. С. 5; *Гаврильцьо І.* Калапаца Адам // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 12; *Косач М.* Скала-Подільська: історичні замітки. Скала-Подільська, 1997; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 368.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КАЛЕНДА́РИКИ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – популярні укр. друковані вид. календарного змісту в кишеньковому форматі. К. ЗУНР продовжили традицію аналогічних друків періоду ПСВ, призначених для вояків-українців. Разом з порядком днів року за тижнями та місяцями за григоріанським (н. ст.) і юліанським (ст. ст.) стилями, календарики включали перелік християн. реліг. свят сх. ("Укр. свята") та лат. ("Рим. свята") обрядів, а також свят іудейського віросповідання ("Жидівський калєндар").

Окрім календарної частини, друки містили корисну інформацію про стр-ру влади ЗУНР; лозунги мобілізаційного та агітац. х-ру; поезію патріотичного змісту; перелік істор. пам'ятних дат укр. народу. На титульній сторінці календа-

рика, надрукованого в м. Сокаль (нині Львів. обл.), є напис: "Чистий дохід на ранених жовнїрів". На обкладинці коломий. друку поставлена ціна вид. – 2 корони.

Дж.: Калєндарик на рік 1919. Сокаль, 1919; Підручний Калєндарик на рік 1919. Станиславів, 1919; Українець. Калєндарик на звичайний рік 1919. Станиславів, 1919. Друкарня Е. Вайденфельда в Станиславові; Українець. Калєндарик на звичайний рік 1919; Украінський Жовнір. Калєндарик на 1919 рік. Уложив Іван Гарасимович Четар. Коломия, 1919.

Олег Павлишин

КАЛЄФА́РІУ Лівіус Миколайович (Calefariu Livius; 1880 – д. і м. с. н.) – д-р медицини, військ. лікар-отаман УГА. Н. у м. Селіште (нині Румунія) у сім'ї лікаря в правосл. рум. родині. Випускник г-зії м. Брашов (1900). Студіював медицину в ун-ті м. Ґрац (Австрія), де навч. до 1907 (з перервою 1903). Вищі мед. студії завершив докторатом. Займав посаду заст. гол. лікаря в м. Ґрац. 31.12.1910 обвінчався з Сабіною Лорбер. Військ. службу розпочав як санітарний солдат. У 08.1910 іменований заст. лікаря-

асистента в резерві при санітарному відділенні № 7 гарнізонного шпиталю № 7 в м. Ґрац. З 11. 1911 призначений на службу як лікар-асистент, заст. лікаря, з 11.1912 іменований гол. лікарем у резерві, з 08.1914 – полковим лікарем дійсної служби в полку піхоти крайової оборони № 26 у м. Марбург. Згодом служив полковим лікарем ландштурму. В 10.1917 отримав відзначення як полковий лікар окружної команди ландштурму № 22 у відставці, у 10.1918 – як полковий лікар окружної команди ландштурму № 22 при доповнюючій команді полку стрільців № 35 у відставці.

1.11.1918 вступив на службу до УГА як військ. лікар-сотник. Військ. окружний лікар у м. Золочів. 1.03.1919 іменований лікарем-отаманом УГА при Золочівській ОВК.

Після війни мешкав у м. Сату Маре в пн.-зх. Румунії.

Літ.: 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 126; Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Републики з днем 1. марта 1919 // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. 25 берез. С. 8; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 22, 364; *Щуровський В.* Медична і санітарна служба // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 271–292; *Zaharia A.* O statuie necunoscută de peste 10 metri a lui Lucaciu, nerealizată // Informaţia de Duminică. 2014. 15.06; *Szabó M., Simon Z., Szögi L.* Erdélyiek külföldi egyetemjárása 1849–1919 között. I. kötet. Marosvásárhely, 2014. Old. 131–132.

Володимир Старик

КАЛИМО́Н Михайло

(1873 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. у м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). У м. Львів навч. в АГ (до 1894), студіював право в ун-ті.

На поч. 1919 – суд. четар при НКГА. 1.02.1919 отримав звання поручника-судді. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Був прокурором на суді над ген. М. Тарнавським, полк. А. Шаманеком й от. О. Лесняком у м. Вінниця 13–14.11.1919.

Літ.: Бойко В. Дані матеріалів судового процесу генерала М. Тарнавського про матеріально-технічний стан Української Галицької армії восени 1919 року // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 571: Держава та армія. С. 221–224; Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974. С. 112, 242, 247, 298; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 323; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 320.

Богдан Паска

КА́ЛИН Володимир Іванович

КАЛИН Володимир Іванович

(19.09.1896–14.01.1923) – актор, театральний діяч. Н. у м. Львів. Навч. в укр. г-зії м. Львів (1906–14), студіював право у Львів. ун-ті (1917–18). 1915 розпочав актор. діяльність у трупі "Тернопільські театральні вечори" під кер-вом Л. Курбаса та Й. Стадника; очолював при ній студію нар. танців.

1917–19 виступав у "Молодому театрі" в м. Київ. Після окупації Львова поляками в 12.1918 з трупою Львів. укр. театру прибув до м. Тернопіль. Один із засн. Укр. театру (12.1918) та Нового Львів. театру (03.1919) в Тернополі, який згодом став польовим театром НКГА, гастролював у містах ЗУНР. К. був актором, поставив п'єси "Зимовий вечір" М. Старицького, "Молодість" М. Гальбе, "Сава Чалий" І. Карпенка-Карого. З 1920 – актор Театру ім. І. Франка (Київ). Також працював у Молодому театрі, 1-му театрі Укр. Рад. Республіки ім. Т. Шевченка і "Кийдрамте" (усі – Київ). 1922 повернувся до м. Тернопіль.

П. від туберкульозу в м. Тернопіль.

Літ.: Гуцал П. Калин Володимир Іванович // ЕСУ. Т. 12. К., 2012. С. 274; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 446–447; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 305.

Петро Гуцал

КАЛИНА
Володимир

КАЛИНОВИЧ
Іван Титович

КАЛИ́НА Володимир

(18.08.1896–05.11.1965) – педагог, хорунжий УСС, поручник УГА, мемуарист, науковець. Н. у с. Колоколин (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Початкову освіту здобув у рідному селі; випускник укр. г-зії м. Станиславів (1914).

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС; в УГА – команд. сотні, ад'ютант і заст. команд. "Куреня смерти УСС".

1924–28 студіював в ун-ті м. Ґрац (нині Австрія); 1929 захистив докторат з філософії. Працював у м. Львів до 1944.

Еміґрував на Захід, далі – до США, проживав у м. Нью-Йорк. Дійсний чл. НТШ, був головою Шкільної ради при УККА. Автор наук. праць у галузі вивчення суспензій та розчинів, зокр. часточок фарб у розчинах. Чл. Амер. асоціації прогресу в науці та Мат. асоціації Америки. Автор розділу "Українсько-польська війна" (Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Вінніпеґ, 1958), спогадів "Курінь Смерти УСС" (Львів, 1936. 127 с.).

П. і похований у м. Нью-Йорк.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. Encyclopedia of Ukraine / ed. by V. Kubijovyč. Vol. 2: G–K. Toronto; Buffalo; L., 1988. P. 406.

Богдан Якимович

КАЛИНО́ВИЧ Іван Титович

(псевд.: Клим Ханко, Демко Лютай; 25.11.1884(1885)–12.11.1927) – бібліограф, перекладач, видавець, громад.-політ. діяч. Н. у м. Львів у сім'ї дрібного підприємця в галузі буд-ва залізн. колій. Навч. в міськ. початковій шк. та Львів. г-зії (до 1897), Терноп. учител. семінарії (до 1902), Заліщиц. семінарії, яку закінчив 1904. Отримав посаду вчителя в с. Антонові Чортків. пов. на Тернопільщині. З 1906/07 н. р. – управитель однокласної нар. шк. в с. Ворохта на Гуцульщині. Був змушений залишити пед. роботу під тиском шкільної влади через активну громад. позицію: 1902 арештований за агітацію серед селян під час страйку в Галичині, брав участь у виборчій агітації, співпрацював в укр. т-вах "Просвіта", "Рідна школа" та ін. Опинившись без роботи, заробляв на життя коректурою і співробітництвом в укр. часописах на Буковині ("Буковина", "Промінь").

1907/08 н. р. – вільний слухач філос. ф-ту Львів. ун-ту, паралельно проходив практику при дирекції пошти в м. Львів. 1908 призначений урядовцем на пошті в м. Борислав (нині Львів. обл.), де працював до розпаду Австро-Угорщини. З поч. ПСВ до кін. 1916 виїхав як поштовий працівник до м. Відень, де збирав українознавчі матеріали в б-ках.

На поч. 20 ст. зайнявся літ. і бібліогр. працею. Перші твори з 1902 публікував у ж. для дітей "Дзвінок", газ. "Діло", час. "Учитель" та ін. 1908 ознайомився з діяльністю Міжнар. бібліогр. ін-ту в м. Брюссель (Бельгія), де відвідував 3-місячні бібліогр. курси, здобув знання з теорії і методики бібліографії. З 1910 активно публікувався в укр. пресі Галичини й Буковини як письменник, бібліограф ("Діло", "Записки НТШ", "Неділя", "Руслан", "Громадський Голос", "Укр. слово", "Шляхи", "Буковина" та ін.). 1912 у Львові вийшли 2 збірки його перекладів С. Жеромського з бібліографією письменника і примітками. Організатор вид-ва "Всесвітня б-ка" 1913, де в укр. перекладах друкувалися кращі твори світов. л-ри й науки, праці укр. авторів зі вступ. статтями, коментарями та бібліографією; серед перекладачів були І. Франко, В. Щурат та ін. До 1921 у вид-ві вийшло 12 книг у 19 номерах. З 1917 – чл. Бібліогр. комісії НТШ у Львові (з 1922 – секретар).

Захопившись ідеями зх.-укр. соціал-демократії, у Бориславі вступив до УСДП Галичини і Буковини. Після повернення з Відня на поч. 1917 підтримував зв'язки з кошем УСС, співпрацював з СВУ. 1918–19 – один з лідерів укр. революц. руху на Дрогобиччині: секретар повітов. ради ЗУНР, нач. пошти, секретар Держ. нафтового секретаріату в Дрогобичі, посол УНРади, делегат від Галичини на Трудовий конгрес України в м. Київ (01.1919). Редагував орган Дрогобиц. повітов. управи УНРади –

газ. "Дрогобицький листок" (1918–19), що перебувала під впливом УСДП. На конф. УСДП 28–29.03.1919 у Дрогобичі виголосив доповідь про парт. пресу. Після падіння ЗУНР виїхав до тимчасової столиці УНР – м. Кам'янець-Подільський у серед. 1919 як прихильник політ. курсу С. Петлюри, невдовзі – до Відня, де проживав до 04.1922, активно займався політ. і літ. діяльністю. Брав участь у роботі ЗГ Укр. комуніст. партії на чолі з В. Винниченком та її вид-вах – газ. "Нова доба" і "Б-ці «Нової доби»" (Відень, 20–1921).

Повернувся до Галичини влітку 1922, оселився в м. Золочів, звідки була родом його дружина. Зайнявся активною культосвіт. та екон. діяльністю в "Рідній школі", "Просвіті", укр. кооперативах та ін. Перейшовши на радянофіл. позиції, став одним з кер. прорад. партії "Сельроб", редагував її друк. орган "Наше слово" (з 1924). Підтримував стосунки з наук. і видавничими установами в УСРР. Друкував літ.-крит. і бібліогр. дослідж. у вид. Галичини – НТШ, "Просвіти" тощо, займався перекладацькою працею, журналістикою (вміщував дописи із Золочівщини в газ. "Діло"). Учасник Міжнар. з'їзду бібліотекарів і книголюбів у м. Прага (06–07.1926), співзасн. Укр. т-ва прихильників книги. Готував до друку "Загальноукр. бібліографію XX ст.". Рукописна спадщина К. містить великі картотеки (понад 300 тис. одиниць, не опубліковані) з історії України та укр. л-ри. Особовий архів. фонд К. зберігається в ЛНБ, ЦДІАУЛ, ДАЛО.

П. у м. Львів.

Тв.: Бібліографія українознавства за 1914–1923 рр. // Матеріяли до укр. бібліографії. Т. 5. Вип. 1. Історія України. Публ. в укр. мові. Львів, 1924. 59 с.; Важніші жерела до історії Укр. Січових Стрільців: бібліогр. причинок // Стрілецький календар-альманах на рік 1917. Львів, 1917. С. 152–157; Звіт партійної конференції Української соціял-демократичної партії Зах. Обл. УНР, яка відбулася дня 28–29 марта 1919 р. в Станіславові / зладив І. К. Дрогобич, 1919. 15 с.; Огляд "воєнної" укр. бібліографії: за час першого року світової війни // Укр. слово. Львів, 1915. № 51, 53–59, 61, 65, 72, 76, 80, 81, 83, 111–115; Покажчик до укр. соціяліст. і комуніст. л-ри. Відень; К., 1921. 110 с.; Спис видань т-ва "Просвіта" у Львові: 1868–1924 рр. Львів, 1926. 48 с.; Що робити по читальнях "Просвіти". Львів, 1926. 29 с.

Літ.: Вальо М. Іван Калинович: життя і діяльність // Записки НТШ. Львів, 2003. Т. CCXLVI: Праці філологічної секції. С. 509–522; *Її ж.* Журналістика і видавнича діяльність Івана Калиновича // Зб. праць Наук.-дослідного центру періодики. Львів, 2003. Вип. 11. С. 780–791; *Гуменюк М.* Бібліографічна діяльність Івана Калиновича // Жовтень. 1960. № 6. С. 152–157; *Його ж.* Біля джерел української радянської бібліографії. К., 1991. 151 с.; *Дорошенко В.* Пам'яти згаслих. Іван Калинович // Бібліологічні вісті. К., 1927. № 4. С. 99–104; *Зуляк І.* Іван Калинович – бібліограф культурно-просвітнього руху в Західній Україні міжвоєнного періоду // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica: зб. наук. праць Ін-ту біографічних досліджень. К., 2012. Вип. 9. С. 187–196; Іван Калинович // Діло. 1927. 16 лист. С. 3; *Ільницька Л.* Нездійснений видавничий проект Івана Калиновича (до взаємин І. Калиновича з М. Грушевським) // Записки Львівської наук. б-ки ім. В. Стефаника. Львів, 2006. Вип. 14. С. 253–259; Інвентарний опис особистого архіву Івана Калиновича / опрац. Є. Гуменюк та ін. Львів, 1998. 211 с.; Історія укр. бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.): матеріали до біобібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Гарбар. К., 2017. С. 190, 191; *Калинець І., Кущ О.* Упорядкування документальних матеріалів особистого фонду І. Калиновича // Архіви України. 1971. № 1. С. 52–58; *Королевич Н.* Українські бібліографи XX століття. К., 1998. С. 91–110; Народній ілюстрований календар т-ва "Просвіта" на звичайний рік 1930. Львів, 1929. С. 186, 187; *Райківський І.* Українська соціал-демократія на Дрогобиччині міжвоєнного періоду (1918–1939) // Дрогобицький краєзнавчий збірник.

Спец. вип. 3. Дрогобич, 2017. С. 150–170; *Савчак Х.* Зв'язки Івана Калиновича з укр. громадськими організаціями й установами (за матеріалами особистого архіву І. Калиновича у ЛННБ України ім. В. Стефаника) // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника: зб. наук. праць. Львів, 2011. Вип. 3. С. 490–507; *Смогоржевська І.* Бібліограф української історії // Бібліотечний вісник. 2003. № 1. С. 36–40.

Ігор Райківський

КАЛИТО́ВСЬКИЙ Ієронім Павлович

(псевд.: Трохим Дріт, Калатало, Малеслав; 01.01.1866–22.12.1926) – адвокат, письменник, громад.-політ. діяч, міськ. комісар ЗУНР. Брат педагога, 1-го дир. Терноп. укр. г-зії Омеляна Калитовського. Батько поетеси і перекладачки Марти Калитовської. Н. у с. Бутини (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Навч. у г-зіях м. Сокаль та Львів. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1895). Д-р права. Адвокат. канд. у канцелярії А. Коса в м. Львів та м. Борщів (нині Терноп. обл.); 1906–08 – адвокат у м. Заліщики (нині Терноп. обл.), 1908–26 – у м. Стрий (нині Львів. обл.). У м. Стрий очолював повітову філію т-ва "Просвіта", був дир. "Каси залічкової".

Автор гуморесок ("Декани з гір"), популярних брошур, оповідань про сільс. побут і п'єс ("Гостина св. Миколая", "Прогулька на Маківку"). Разом з о. О. Нижанківським і Ф. Колессою ініціював вид. "Русько-українських народніх мельодій". Автор текстів до муз. творів о. О. Нижанківського. Аматор старовини та музейної справи. Зібрав колекцію документів часів рос. окупації. Співзасн. музею "Верховина" в м. Стрий.

Міськ. комісар у Стрию в період ЗУНР. На поч. 1920-х зацікавився могилами УСС на г. Маківка й для постійної опіки над ними заснував Т-во опіки над стрілецькими могилами. Організатор першої масової прогулянки на г. Маківка (1922).

П. і похований у м. Стрий. Ненадрукованими залишилося багато творів К. (рукописи зберігаються в Ін-ті л-ри НАН України в м. Київ та ЦДІАУЛ), а також щоденник за 1917–19.

Літ.: Гловацький І. Ю., Гловацький І. В. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004. С. 84; *Гуцал П., Пиндус Б.* Калитовський Ієронім Павлович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 17–18.

Олег Павлишин

КАЛИТЧУ́К Іван Михайлович

(25.08.1891 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА. Н. у с. Підністряни (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) в сел. родині. Випускник філії АГ м. Львів (1912). Навч. у Львів. політех. шк.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк.; воював в артилерії на фронті; іменований четарем. Учасник боїв у м. Львів у 11.1918. З 01.1919 командував відділом польових гармат у 2-му курені УСС. Брав участь у боях із польс. підрозділами біля с. Лапаївка і Семенівка (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), в ін. боях біля м. Львів, у Чортків. офензиві. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Згодом – команд. саперної сотні 1-го полку 1-ї бригади УСС. Після переходу за р. Збруч служив у залізн. курені. З 02.1920 – в ЧУГА.

Залишився в рад. Україні. Кілька років проживав у м. Умань (нині Черкас. обл.), згодом – у м. Суми, де працював інж. машинобуд. з-ду.

Заарештований співробітниками НКВС 23.02.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення 18.03.1938 засуджений військ. трибуналом Харків. військ. округу на 10 р. ВТТ. Подальша доля невідома. Військова колегія Верховного Суду СРСР 18.03.1958 переглянула вирок і зняла звинувачення в шпигунстві й участі в контрреволюц. орг-ції, залишивши дійсним вирок за "проведення антирадянської агітації". Реабілітований 31.08.1998.

Літ.: Реабілітовані історією. Сумська область. Кн. 1. Суми, 2005. С. 196; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 69, 83, 314; Ювілейна

книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости. 1878–1978. Філадельфія; Мюнхен, 1978. С. 557.

Петро Гуцал

КА́ЛИШ
Олександр

(чернече ім'я: Анастасій; 28.03.1875–13.09.1930) – церк. і громад. діяч, ЧСВВ, капелан УГА. Н. у с. Барані Перетоки (нині с. Перетоки Сокал. р-ну Львів. обл.). Навч. у Львів. г-зії. 4.09.1890 вступив до новіціяту ЧСВВ у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), перші обіти склав 1.05.1892. Продовжив навч. у шк. Чину: гуманістичні і риторичні студії – у Добромилі, філософію – у с. Лаврів (нині Старосамбір. р-ну), богослов'я – у м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.). Довічні обіти склав 28.07.1895; отримав ім'я Анастасій. 28.08.1898 висвячений на священика. Завершив філос.-богослов. студії у м. Краків (нині Польща; 1899) та Інсбрук (Австрія; 1900). Після повернення до Галичини був ієромонахом у монастирі Св. Онуфрія м. Львів, ректором богослов. студій в Кристинополі (1899–1902), проф. догматики в Добромилі (1902), ігуменом монастиря в Кристинополі (1902–05). Відтак – секретар протоігумена Галицької пров. ЧСВВ о. П. Філяса та пом. пароха в церкві Св. Онуфрія у Львові (1905–09), ігумен монастиря м. Жовква (нині Львів. обл.; 1909), ігумен монастиря та адміністратор церкви в Лаврові, проф. етики на філос. студіях (1909–14).

1914–17 під час ПСВ за порадою протоігумена перебував в Австрії. Згодом повернувся до Галичини, став консультором Провінційної управи ЧСВВ (з 1917). 1918 виїхав до м. Кам'янець-Подільський для відновлення ЧСВВ на Поділлі, вживав заходів для буд-ва церкви і монастиря за сприяння уряду УНР. Виконував обов'язки капелана УГА, разом з о. Й. Жаном і о. О. Бурдяком організував духовну опіку хворих на тиф укр. воїнів у військ. шпиталях м. Кам'янець-Подільський.

1920 повернувся до Львова, обраний протоігуменом Галицької пров. Св. Спасителя ЧСВВ (1920–30). 1921 провів канонічні візитації монастирів ЧСВВ у Галичині та на місіях у Канаді й Бразилії. Посилив новіціят, гуманістичні та філос.-богослов. студії у с. Крехів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), у Лаврові й Кристинополі поставив настоятелями проф. з доктор. ступенями. Відновив монастир у Добромилі, розширив друкарню та впорядкував вид-во в м. Жовква. Збільшив тираж час. "Місіонар" (до 50 тис.), заснував наук. час. "Записки ЧСВВ", серії видань "Бібліотека Записок ЧСВВ" і "Бібліотека релігійної освіти". Сприяв орг-ції Марійських т-в (дружин) та проведенню місій і реколекцій, допомагав реформувати монастирі ЧСВВ на Закарпатті, брав участь у роботі між'єпархіальної літургійної комісії. Переклав з нім. мови книгу М. Мешлера "Пресвята Діва Марія, її чудесне життя і блаженне Успіння" (Жовква, 1926).

П. від інфаркту в м. Львів, де й похований 15.09.1930 на Личаків. цвинтарі.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 267; Оп. 2. Спр. 180.

Літ.: Калиш Олександр Анастасій (1875–1930) // ЕУ. Т. 3. 1959. С. 924–925; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83; *Назарко І.* Сильветки перших Василіян після Добромильської реформи: о. Анастасій Олександер Калиш // Записки ЧСВВ. 1982. Т. XI (XVII). Вип. 1–4. С. 513–518; Посмертні згадки: о. Анастазій Калиш, протоігумен ЧСВВ // Діло. 1930. 16 верес. Ч. 205. С. 6; *Сидор О. Ф.* Калиш Анастасій // ЕСУ. Т. 12. К., 2012.

Олег Єгрешій,
Руслан Делятинський

КАЛІЦІ́НСЬКИЙ
Василь

КАЛІЦІНСЬКИЙ
Василь

(12.02.1898–03.1983) – підхорунжий УГА, хорунжий ДА УНР. Н. у м. Немирів (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії м. Яворів. Служив у 34-му піх. полку австр. армії. Учасник ПСВ з 1915. Воював на Волині.

Учасник Листопадового чину в м. Немирів. Доброволець УГА. Підхорунжий

у групі сот. Й. Клеє. Заст. коменданта ст. с. Добросин (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Воював у складі 9-ї Белз. (Унів.) бригади УГА. Учасник Чортків. офензиви. Заст. команд. обозу бригади. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля.

Після звільнення повернувся додому, працював у "Просвіті", "Рідній школі", чл. т-в "Січ", "Луг". Був заарештований польс. поліцією. Співорганізатор кооп. руху в м. Немирів. У 09.1939 виїхав до Холмщини. З 09.1941 працював у допомоговому к-ті м. Бережани.

1944 емігрував до Німеччини, проживав у Баварії, 1951 – до США, де оселився у м. Рочестер (шт. Нью-Йорк). Активний учасник ОбВУА, УНС (голова контрольного к-ту) та ін. укр. т-в. Меценат. 25.12.1977 нагороджений "Хрестом 60-ліття відродження Українських Збройних Сил".

П. і похований у м. Рочестер.

Сергій Адамович

КАЛЬМУ́К
Петро Степанович

(12.07.1893–12.12.1937) – вчитель, старшина УГА. Н. у с. Берем'яни (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник вчител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, підстаршина, воював на фронті. В УГА – від кін. 1918, пройшов у її лавах весь бойовий шлях; 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. Навесні 1920 потрапив у більшовиц. полон. Після звільнення залишився в рад. Україні. Згодом проживав у м. Черкаси, працював викл. у технікумі меліорації.

Заарештований НКВС у 09.1937. На підставі сфабрикованого звинувачення у шпигунстві та антирад. діяльності, згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 13.11.1937, розстріляний у м. Київ.

Літ.: Реабілітовані історією. Черкаська область. Кн. 4. Черкаси, 2005. С. 267.

Петро Гуцал

КАЛЯ́ТА
Антін-Андрій

(09.01.1882–06.1941) – церк. і громад. діяч, 1-й начальний духівник при НКГА. Н. у с. Липники (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Навч. в нар. шк. с. Глинсько (нині Глинськ Жовків. р-ну Львів. обл.), у г-зії м. Сінт-Трейден (Бельгія), згодом – у духов. семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1905–07). Прийнятий до Станиславів. єпархії як богослов (1907). Висвячений на священика в стані целібату 25.05.1907 єпископом Г. Хомишиним. 15.06–30.09.1907 – пом. пароха в с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), 1–28.10.1907 – у с. Ямниця (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.), 1.11.1907–11.05.1908 – у с. Пасічна (нині в складі м. Івано-Франківськ), з 12.05.1908 – у с. Пробіжна (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.).

Капелан австро-угор. армії з постоєм у м. Відень (1910–14), нагороджений крилошан. відзнаками. У роки ПСВ – капелан австр. армії на Італ. фронті.

Начальний капелан Преподобництва НКГА, іменований розпорядженням уряду ЗУНР від 1.01.1919. З 22.01.1919 – польовий капелан УГА.

Очолював Польове преподобництво НКГА в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), що підпорядковувалося Зарядчому преподобництву на чолі з о. М. Їжаком. 22.02.1919 як перекладач брав участь у переговорах НКГА з представниками д-в Антанти (місія Бартелемі).

Адміністратор парохії у м. Чернівці (16.11.1919–31.03.1920). 17.04.1923–28.10.1924 – парох с. Старі Кути (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Почесний радник єпископ. консисторії в м. Станиславів (з 1923). Старший капелан для українців у польс. армії з осідком у м. Лодзь (29.10.1924–25).

Загинув від рук співробітників НКВС під час відступу ЧА з Галичини.

Дж.: Вісник Державного Секретаріяту Військових Справ ЗУНР. 1919. Ч. 5. С. 5; ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330в; Спр. 808. ЦДІАУЛ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 267.

Літ.: Делятинський Р. І. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичи-

Начальна команда УГА. о. Андрій КАЛЯТА сидить у першому ряді, третій справа. Ходорів, 1919 р.

ни (1885–1946 рр). Івано-Франківськ, 2017. С. 373; *Забзалюк Д.* Душпастирська служба українських військових формацій першої половини XX ст. Львів, 2012. С. 87; *Лебедович І.* Польові духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 144, 299; *Омелянович-Павленко М.* Спогади командарма (1917–1920). К., 2007. С. 155–156; *Ткачук П.* Капелани УГА на фронтах українсько-польської війни 1918–1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17. С. 123–129; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 76, 314, 320; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307.

Наталія Винник, Руслан Делятинський

КА́ММЕР
Франц

(1862–06.08.1919) – кадровий офіцер австро-угор. армії, полковник УГА. Н. у нім. колонії Ебенау пов. Городок Ягеллонський (нині с. Стоділки Городоц. р-ну Львів. обл.). Випускник кадетської шк. З 1.09.1882 іменований кадетом піхоти, з 1883 – кадетом-заст. офіцера, з 1.11.1885 – лейтенантом піхоти, з 1.11.1889 – обер-лейтенантом піхоти, з 1.11.1896 – капітаном піхоти 77-го полку піхоти (зі штабом у м. Перемишль). 1888–95 був окружним офіцером з набору новобранців. З 1.11.1909 іменований майором піхоти, з 1.05.1913 – підполковником 30-го полку піхоти (штаб у м. Львів).

1910–15 – команд. окружної доповнюючої команди 30-го піх. полку, під час війни в м. Єнджеєв (нині Польща). Мешкав у м. Львів. У 07.1915 вийшов у відставку з активної служби в ранзі полковника; продовжував перебувати в групі офіцерів резерву. Нагороджений бронз. пам'ятною ювіл. медаллю для ЗС, військ. відзнакою 2-го кл. для офіцерів, медаллю за військ. заслуги на червоній стрічці, військ. ювіл. хрестом, пам'ятним хрестом 1913.

Після розпаду Австро-Угор. монархії 1.11.1918 став на службу в укр. армію як підполковник УГА. 1.08.1919 іменований полковником етапу УГА.

П. і похований у м. Жмеринка.

Літ.: Спис іменовань у Війську Західної Области Української Народньої Республики з днем 1. серпня 1919. // Вістник Українського Війська. 1919. 31 лип. С. 2; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 365; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 327.

Володимир Старик

КА́ННСЬКА КОНФЕРЕ́НЦІЯ

6–13.01.1922 – міжнар. форум, який скликала ВР країн Антанти в м. Канни (Франція) для обговорення питань і випрацювання програми роботи Генуез. конф. У роботі форуму брали участь представники Бельгії, Великої Британії, Італії, Франції, Японії, Німеччини, члени Репараційної комісії, спостері-

Готель "ЧАРЛТОН", де відбувалися засідання Каннської конференції

гач від США. Особливу увагу відводили екон. та фінансовим питанням.

Напередодні К.к. питання долі Сх. Галичини активно порушували на засіданнях Ліги Націй. У 09.1921 канад. делегат Ч. Догерті запропонував Лізі Націй і Раді послів країн Антанти перейти до остаточного вирішення проблеми краю. 27.09.1921 пропозиції Ч. Догерті були ухвалені сесією Ліги Націй. В її ухвалі звернено увагу Ради послів країн Антанти на потребу підготовки в м. Канни тексту статуту для Сх. Галичини.

28.12.1921 Є. Петрушевич звернувся з нотою до ВР союзних д-в у м. Канни, у якій повідомляв про міжнар.-правове становище Сх. Галичини і закликав до негайного й остаточного вирішення проблеми. Насамперед він просив припинити нац. і політ. терор щодо українців регіону, стягнення польс. адміністрацією податків у Сх. Галичині, призначити спец. міжнар. комісію для охорони місц. нас. від жорстокості польс. окупації; якнайскоріше відновити ЗУНР.

Учасники К.к. ухилилися від вирішення питання долі Сх. Галичини й зосередилися на розмежуванні сфер впливу між Францією і Великою Британією та підготовці порядку денного Генуез. конф. 6.01.1922 учасники К.к. одноголосно ухвалили резолюцію Д. Ллойд Джорджа про осн. критерії проведення конф. у м. Генуя. Резолюція утверджувала принципи екон. реконструкції Європи, спустошеної ПСВ. Д. Ллойд Джордж вважав, що відбудова економіки континенту неможлива без участі Росії та Німеччини, а тому намагався не допустити ізоляції цих д-в Францією від решти світу. Він пропонував пом'якшення с-ми репарацій, що накладалися на країни Четверн. союзу. Резолюція Д. Ллойд Джорджа посилювала англо-франц. протиріччя і була доволі сприятливою для зх. українців. Передбачалося, що на Генуез. конф. розглядатимуть і сх.-галиц. питання.

13.01.1922 ухвалено принципи роботи Генуез. конф.: 1) жодна д-ва не може нав'язувати ін. д-ві с-му власності, внутр. екон. життя та управління; 2) повинна бути забезпечена недоторканність іноз. капіталу, майна іноземців, їх прав і прибутків; 3) про визнання д-вами всіх держ. боргів і зобов'язань, а також зобов'язання повернути все майно, яке належало іноземцям, або компенсувати їх збитки; 4) організувати фінансово-грошовий обіг, який би забезпечив ведення торгівлі; 5) утримання від ворожої пропаганди, спрямованої на ін. д-ви; 6) якщо рос. уряд вимагатиме офіц. визнання, союзні д-ви могли би погодились на визнання в разі, якщо Росія прийме вищевказані умови.

Оскільки в підсумкових документах К.к. ніде прямо не йшлося про долю Сх. Галичини, 24.01.1922 УНРада звернулася до членів ВР країн Антанти з нотою, у якій перелічено протиправні дії, злочини польс. окупантів у краї, численні факти порушення польс. властями міжнар. зобов'язань, спрямовані

на придушення укр. нац.-культ. життя, колонізацію і полонізацію. У ноті представникам Антанти пропонували виступити суверенами Сх. Галичини і взяти все нас. регіону під захист від зловживань польс. воєн. окупації. У ноті до ВР від 25.02.1922 УНРада ставила питання про потребу участі Галиц. Республіки в Генуез. конф. У ноті 27.02.1922 УНРада висловила протест проти спроб польс. уряду закріпити за собою сх. кордони Польщі по р. Збруч, вважаючи, що Ризьк. мирний договір від 18.03.1921 порушує 91 ст. Сен-Жермен. договору про передачу Сх. Галичини під суверенітет країн Антанти. Ситуація навколо краю після К.к. залишала зх. українцям надію на відновлення власної д-ви під протекторатом Ліги Націй.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 187–190; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995. С. 167–171; *Klimecki M.* Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wshodnią. Warszawa, 2000.

Микола Кугутяк, Ігор Цепенда

КАНТЕМІ́Р (КАНТИМІ́Р) Омелян Михайлович

КАНТЕМІР (КАНТИМІР) Омелян Михайлович

(18.06.1895–26.09.1919) – четар УГА, сотник Буковин. куреня ДА УНР. Брат Ю. Кантеміра. Н. у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) в сел. сім'ї М. Кантеміра та Домни, уродженої Бояновської. 1906–14 навч. у Кіцман. держ. укр. г-зії.

З поч. ПСВ був призваний до австро-угор. армії. Воював на Сх. та Італ. фронтах як однорічний доброволець-десятник (цуґсфірер) 11-ї компанії 24-го піх. полку. 1915 приділений до телефон. відділу нім. д-зії союзної армії ген. Макензена як перекладач із нім. мови. Восени 1916 важко поранений у ногу; лікувався у м. Відень. Як кадет-аспірант навч. в старшин. шк. м. Єґерндорф (нині м. Крнов, Чехія). Після закінчення навч. був іменований хорунжим резерву 90-го піх. полку; восени 1917 стояв у м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.), у 11.1917 перейшов на позиції біля м. Тернопіль. 1918 в складі австр. армії розквартирований на Херсонщині. 17.08.1918 іменований лейтенантом резерву і призначений полковим ад'ютантом 90-го піх. полку.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар УГА. На поч. 11.1918 брав участь у перебранні влади укр. повітовим к-том та у формуванні укр. міліції в м. Кіцмань. 13.11.1918 на чолі загону укр. добровольців (35 крісів та кілька скорострілів) зупинив просування авангарду рум. окупац. військ у с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.). За наказом Галиц. військ. команди 14.11.1918 військ. акція проти румунів була припинена; К. разом з буковин. добровольцями виїхав до Галичини. Залучений М. Топущаком у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) до справи формування Буковин. полку (БП), став одним з найактивніших його організаторів. Кілька разів нелегально пробирався на окуповану румунами тер. Кіцманщини, переконував буковин. українців переходити кордон і вступати до лав БП УГА. Був арештований рум. окупац. владою; зумів утекти з в'язниці й повернутися до БП. На поч. 1919 призначений осавулом запасного куреня БП (команд. пор. Р. Ціпсер), дислокованого в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Після перегрупування 4 сотень БП в Буковин. курінь (БК) наприкінці 05.1919 в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) став осавулом (ад'ютантом) штабу БК. Залишився осавулом БК після переходу через р. Збруч на поч. 06.1919, де БК увійшов до складу 9-го стрілец. полку 3-ї Залізної д-зії ДА УНР. В 06.1919 брав участь у боях за населені пункти Миньківці (біля Дунаївців), Нова Ушиця, Вербовець, Муровані Курилівці, Джурин, Ялтушків, Мар'янівка, Барок, Копайгород і Лучинець. Під час бою за м. Могилів-на-Дністрі (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.) 3.07.1919 перебрав команду БК на себе, призначений курінним сотником. Вдало керував БК у боях за ст. Вапнярка 27–29.07.1919, у наступі на Крижопіль на поч. 08.1919,

на с. Димитрашівка 14.08.1919 та на с. Попелюхи 17.08.1919. У серед. 09.1919 на чолі пробоєвої частини БК стримував наступ більшовиц. військ у р-ні залізн. ст. Фастів і Попельня; смертельно поранений.

П. у м. Могилів-на-Дністрі, де 27.09.1919 урочисто похований за участю стрільців і старшин БК та УГА. Подвиг К. описаний С. Лакустою в "Думі про двох братів Кантемірів" (Час. 1932. 8 квіт.).

Літ.: Д. М. Буковинський Курінь // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 259–260; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 949–955; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 5–51; *Емга.* Буковинський Курінь / Ілько Попович // Час. 1933. 22, 23, 25 квіт.; 13, 14, 16 черв.; *К.* Рік 1918 на Буковині // ЛЧК. 1933. Грудень. С. 3; *Лакуста С.* Пам'яті героїв. Омелян Кантемір // Час. 1931. 14 лютого, 11 берез., 19 трав.; *Пігуляк І.* Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3; Похорони сотника Омеляна Кантеміра // Стрілець. 1919. 5 жовт.

Володимир Старик

КАНТЕМІР (КАНТИМІР)
Петро Дмитрович

(26.06.1897–1939 (за ін. даними 1940)) – хорунжий УГА. Двоюрідний брат Омеляна та Юрія Кантемірів. Н. у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) в сім'ї селян Д. Кантеміра та Євдокії, уродженої Волощук. 1906–13 навч. в Кіцман. держ. укр. г-зії, закінчив 5 класів. 1916 призваний до австр. армії. Воював як однорічний доброволець 95-го піх. полку. 1917 як кадет-аспірант навч. в старшин. шк. м. Єґерндорф (нині Крнов, Чехія). Іменований хорунжим резерву 95-го піх. полку.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як хорунжий. 1919 воював з поляками у Гірській бригаді УГА (команд. от. В. Черський);

наприкінці 05.1919 у її складі перейшов через Карпати на тер. ЧСР. Інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Наприкінці 1920 повернувся до м. Кіцмань. Завершив навч., працював службовцем. За свої укр. переконання зазнав переслідування від рум. окупац. влади. Автор спогадів про Омеляна та Юрія Кантемірів.

П. у м. Кіцмань.

Літ.: Дуда А., Старик В. Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 37–38; *Лакуста С.* Пам'яті героїв. Омелян Кантемір // Час. 1931. 17 берез., 19 трав.; *Пігуляк І.* Спогад у 60-річчя смерти сотника Омеляна Кантеміра, командира Буковинського Куреня // Буковина (Торонто). 1978. Ч. 2–3; *Радиш-Старик Л.* Радиші. Історія одного шубранецького роду. Чернівці, 2012. С. 42–44.

Володимир Старик

КАНТЕМІР (КАНТИМІР)
Юрій (Юрко) Михайлович

(22.04.1897–1920) – сотник УГА. Брат О. Кантеміра. Н. у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) в сел. сім'ї М. Кантеміра та До-

мни, уродженої Бояновської. 1907–14 навч. у Кіцман. держ. укр. г-зії, де склав іспити за 6 класів, за 7-й клас – у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (1915), за 8-й клас – у м. Відень (1916).

Призваний до австр. армії, служив як однорічний доброволець у 22-му піх. полку. На Італ. фронті ПСВ воював до поч. 1918. 1.01.1917 іменований хорунжим, 1.11.1917 – лейтенантом (тоді служив у 22-му полку стрільців). Нагороджений золотою медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста, срібною медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста, срібною медаллю хоробрості 1-го кл. Навесні 1918 переведений до запасного полку в м. Чернівці, де брав участь у діяльності укр. т-в у Нар. домі. Восени 1918 проходив службу в м. Жовква (нині Львів. обл.).

Чл. ств. 27.10.1918 укр. військ. к-ту в Жовкві. Активний учасник перебрання влади українцями в місті вночі з 31.10 на 1.11.1918, 1-й укр. військ. комендант м. Жовква. У серед. 11.1918 передав військ. команду м. Жовква своєму наступнику; вирушив на фронт у складі організованих у місті сотень. Воював на фронті під м. Самбір (нині Львів. обл.), у військ. групі "Північ" на відтинку Белз–Дубляни; командував сотнею, згодом куренем. 1.01.1919 іменований поручником. У складі 5-ї Сокал. бригади (команд. сот. В. Секунда) брав участь у Чортків. офензиві. Після переходу УГА через р. Збруч влітку 1919 воював з більшовиками, брав участь у поході об'єднаних укр. армій на м. Київ.

27.09.1919 був присутній на похороні брата О. Кантеміра в м. Могилів-на-Дністрі (нині Могилів-Подільський Вінниц. обл.). 28.09.1919 повернувся до своєї частини в УГА, боровся проти денікін. військ; згодом іменований сотником УГА. Восени 1919 перехворів на тиф. У ЧУГА воював у складі 2-ї бригади.

Наприкінці 04.1920 арештований більшовиками в числі великої групи старшин УГА; ув'язнений у концтаборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ), звідки 16.06.1920 етапований до м. Архангельськ і далі Білим морем на Соловки. Дорогою, за наказом ВЧК, баржу з в'язнями затоплено у відкритому морі. К. з братом Омеляном є гол. героями епічної поеми С. Лакусти "Дума про двох братів Кантемірів" (Час. 1932. 8 квіт.).

Літ.: Дойков Ю. Красный террор. Россия, Украина… 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 348; З ц. к. II державної ґімназії в Чернівцях // Народний голос. 1915. 4 верес.; *Лакуста С.* Пам'яті героїв. Юрко Кантемір // Час. 1931. 14 лютого, 15 лютого, 11 берез., 23 берез., 19 трав., 3 черв.; *Рибак Я.* Спомини з Жовкви // Український Скиталець. 1921. Ч. 7; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 33; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157.

Володимир Старик

КА́НУКОВ Джамбулат Батгириєвич

(01.04.1889–21.05.1919) – полковник УГА. Осетин за національністю.

1918 – у 2-му Подільському авіац. дивізіоні армії УД. В УГА з 16.12.1918. Команд. 1-ї летун. сотні. З 2-ї пол. 02.1919 – команд. 1-го авіаполку УГА.

Загинув унаслідок авіакатастрофи біля с. Озерна (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КА́НУКОВ
Хасбулат Батгириєвич

(д. і м. н. н. – 05.02.1919) – хорунжий УГА. Осетин за національністю.

1918 – у 2-му Подільському авіац. дивізіоні армії УД. В УГА з 16.12.1918. Військ. льотчик.

Загинув унаслідок вибуху авіабомби під час навчань у с. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КА́ПЕЦЬ
Михайло

(1896–1919) – стрілець УГА. Н. у с. Підгірки (нині в складі м. Калуш Івано-Франк. обл.).

З 1915 воював у Легіоні УСС, з 11.1918 – в УГА.

Загинув у бою. Точна дата, місце й обставини смерті невідомі.

Літ.: Когут М. Підгірки: минуле і сучасне. Дрогобич, 2000. С. 18; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. С. 447.

Оксана Дрогобицька

КА́ПЕЦЬ
Павло

(1883–02.11.1958) – вояк УГА, громад. діяч. Н. у с. Підгірки (нині в складі м. Калуш Івано-Франк. обл.). Служив у австр. армії (1905–14), сурмач.

Учасник ПСВ, нагороджений медаллю. З 11.1918 воював в УГА. 1920 повернувся до с. Підгірки.

У міжвоєн. період – активний громад. і культосвіт. діяч. Організатор аматор. гуртка при філії т-ва "Просвіта" (1922–26). Під режисурою К. гурток виступав у м. Калуш, Войнилів (нині с. Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) та навколишніх селах. Диригент сільс. хору (1926–30), працівник філії т-ва "Сільський господар" (1931–39). 1948 з родиною депортований до Сибіру.

П. на засланні в м. Хабаровськ (нині РФ).

Літ.: Когут М. Калущина в іменах: Біографічний довідник. Дрогобич, 1999. С. 75; *Його ж.* Підгірки: минуле і сучасне. Дрогобич, 2000. С. 18, 143.

Оксана Дрогобицька

КАПУ́СТА
Микола Андрійович

(18.12.1883–02.11.1960) – економіст, старшина УГА, кооп. діяч. Н. у с. Налужжя (нині Теребовлян. р-ну Терноп.

обл.) в сел. родині. Початкову освіту здобув у рідному селі, середню – в укр. г-зії м. Тернопіль (1904). Після навч. відбув однорічну військ. службу й от-

римав офіцер. звання. 1908 завершив однорічні курси при торг. акад-ї м. Відень. 1909 працював у кооп. установах Теребовлянщини. Подальша доля пов'язана з м. Рогатин, де відіграв важливу роль у становленні укр. приватної г-зії т-ва "Рідна школа". Долучився до створення щадничої каси, згодом очолив її. Разом з о. Т. Кудриком заснував місц. філію спорт. т-ва "Сокіл".

На поч. ПСВ мобілізований як офіцер запасу. Майже одразу потрапив на фронт, був поранений, втратив око. 1918 вступив до УГА, пройшов у її лавах увесь шлях визвол. б-би. Зумів уникнути розстрілу в більшовиц. концтаборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). На поч. 1921 повернувся до м. Львів, розпочав працю в укр. кооп. установах.

У публіцист. нарисах звертав увагу на конкретні проблеми кооп. руху. Автор ст. "Життєздатність і самовистарчальність кооперативних установ" у ж. "Кооперативна республіка" (1929). Протягом 30 р. був ревізором, виховав покоління фахівців укр. кооперації. Співпрацював з Госп. радою Виділу НТШ, т-вами "Просвіта", "Рідна школа" та ін.

У 05.1944, під час бомбардування м. Львів, важко поранений. Емігрував до Франції; був фінансовим радником, згодом дир. канцелярії при відділі НТШ у м. Сарсель. Брав участь у підготовці ЕУ.

П. і похований у м. Сарсель.

Тв.: Капуста М. Дві призабуті посестри в кооперативній родині // Господарсько-кооперативний часопис. 1926. Ч. 41–42. 6 жовт.

Літ.: Палій А. Пам'яті М. Капусти // Мета (Торонто). 1960. Грудень; У спартанській простоті (Вшанування дир. М. Капусти з приводу його тридцятилітнього труду як кооператора-ревізора) // Господарсько-кооперативний часопис. 1944. Ч. 13. 5 січ.; *Угрин-Безгрішний М.* Українська гімназія рідної школи в Рогатині // Рогатинська земля: Зб. історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1989. Т. 1. С. 264.

Степан Гелей

КАПУСТИ́НСЬКИЙ Олександр Осипович

КАПУСТИНСЬКИЙ Олександр Осипович

(16.08.1860–10.05.1939) – греко-катол. священик, громад.-політ. та освіт. діяч. Н. у с. Садагура (нині в складі м. Чернівці). Випускник Чернів. г-зії. Студіював право в Чернів. ун-ті. Навч. у Львів. духовній семінарії. 1886 висвячений на священика. 1905 призначений парохом м. Мельниця (нині смт Мельниця-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.). Кудринецький декан ГКЦ, почесний крилошанин і радник Станиславів. консисторії. 1913–14 – посол Галиц. сейму, обраний від УНДП (округ Борщів, від 4-ї курії).

У період ЗУНР – делегат УНРади. Разом з УГА перейшов за р. Збруч; служив греко-катол. священиком у м. Кам'янець-Подільський. Згодом повернувся до Галичини.

У міжвоєн. період – чл. виділів т-ва "Народний дім", шкільної ради Борщів. пов., віце-маршалок місц. повітов. ради. З ініціативи й за сприяння К. споруджено будівлю та відкрито г-зію т-ва "Рідна школа" в м. Борщів.

П. і похований у с. Кудринці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Дуда І. Капустинський Олександр Осипович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького Сейму. Львів, 2010.

Юрій Плекан

КАПУСТЯ́НСЬКИЙ Микола Олександрович

(01.02.1879–19.02.1969) – військ. діяч УНР. Н. у с. Чумаки (нині Томаків. р-ну Дніпроп. обл.) у родині священика. Навч. у Катеринослав. духовній семінарії. 1900 покликаний на військ. службу. Випускник Одес. піх. юнкер. уч-ща (1904), акад-ї Генштабу (1912). З 18.03.1905 приділений до 8-го Сх.-Сибір. стрілец. полку. Учасник рос.-япон. війни 1904–05, викл. Віден. піх. уч-ща.

У роки ПСВ воював на Пн.-Зх. фронті, старший ад'ютант штабу 5-ї стрілец. бригади, піх. д-зії, штаб-офіцер для особливих доручень штабів 3-го армій. корпусу, Пн.-Зх. фронту, нач. штабу 3-го армій. корпусу, нач. 171-ї піх. д-зії. З 1916 – підполковник.

З 1917 – нач. штабу 1-ї стрілец. д-зії 1-го Укр. корпусу в боях проти збільшовиченого 2-го гвард. корпусу на Київщині, старшина 2-го квартирмейстерства Генштабу. Нач. оперативного управління Генштабу в ході наступу об'єднаних армій УНР і ЗУНР на м. Київ та Одеса (08.1919). 1920 – генерал-квартирмейстер Гол. управління Генштабу Армії УНР. З 5.10.1920 – генерал-хорунжий.

З 1920 – у складі інтернованих укр. частин у Польщі (м. Ланьцут), чл. Вищої військ. ради УНР. Чл.-засн. Укр. військ.-істор. т-ва; засн. військ. ж. "Табор". 1923 переїхав до Франції, де створив і очолив т-ва "Українська громада", Укр. нар. союз, Комбатант. орг-цію вояків Армії УНР. 1929 на І конгресі ОУН обраний головою Військ. орг-ції; чл. Проводу ОУН. Після розколу ОУН долучився до ОУН(м).

У роки ДСВ – чл. Укр. ген. ради комбатантів у м. Краків. У складі похідних груп ОУН(м) дістався до Києва. 1941– чл. Укр. нац. ради в окупованому гітлерівцями Києві. У 10–12.1941 очолював Ін-т студій укр. визвол. б-би. Заснував військ. клуб ім. П. Полуботка, намагався формувати укр. військ. частини в складі вермахту. Наприкінці 1941 уникнув арешту, виїхав до м. Відень, згодом – до м. Львів, де намагався створити партизан. підрозділи ОУН(м). 1942–44 мешкав у Львові; був заарештований та ув'язнений нацистами.

Після ДСВ – в Німеччині, чл. Укр. нац. ради, військ. міністр уряду УНР в екзилі (1948–54). Генерал-полковник. 25.09.1960 нагороджений Воєнним хрестом УНР.

П. і похований у м. Мюнхен. 22.01.2010 перепохований на Личаків. цвинтарі м. Львів.

Тв.: Капустянський М. Козачі війни та Визвольні змагання 1917–1919 рр. Львів, 1992; *Його ж.* Мої спомини. Нью-Йорк, 1983; *Його ж.* Похід Українських армій на Київ–Одесу в 1919 році: у 2 кн. Львів, 1921; Мюнхен, 1946.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 1078. Оп. 1. Спр. 82; Оп. 2. Спр. 55а.

Літ.: Генерал Мирон Тарнавський (1869–1938). Збірник статей і матеріалів. Броди, 2011; Денник НКГА. Нью-Йорк, 1974; *Ковальчук М.* Військова діяльність М. Капустянського за доби Директорії (1918–1921 рр.) // Військово-історичний альманах. 2004. Ч. 1 (8). С. 20–51; *Кравс А.* За українську справу. Спомини. Львів, 1937; *Кучерук О.* Микола Капустянський (1881–1969). К., 2006; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007; Кн. 2. К., 2011.

Микола Литвин

КАРАВА́Н Василь

(1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. у м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Випускник 2-ї реальної шк. м. Львів (1911).

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на Сх. фронті, потрапив у рос. полон. Як четар 19-го піх. полку австро-угор. армії, дислокованого в м. Львів, входив у 10.1918 до Укр. центр. військ. команди та Укр. гол. військ. команди; учасник Листопадового чину в місті; призначений комендантом 19-го полку. 13.11.1918

делегований (разом з Д. Вітовським і О. Микиткою) від Укр. війська до складу УНРади; в її засіданнях участі не брав. У боях за кадетську шк., біля Стрий. парку, а також 22.11.1918 на Личакові діяв нерішуче і наказав своєму підрозділу відступати, незважаючи на те, що ворог не мав помітної переваги. Співорганізатор віча в м. Сокаль (поч. 01.1919), на якому схвалено ідею злуки УНР та ЗУНР.

Подальша доля невідома.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 395, 845; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Ню Йорк, 1960. С. 41, 283–285, 306–307, 404–405; *Павлишин О.* Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років // Україна модерна. Львів, 2000. Ч. 4–5. С. 187–245; *Стефанів Г.* За Львів // Український Скиталець. 1923. Ч. 21–22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 50, 55, 387–388.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

КАРАВА́Н
Володимир

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; іменований четарем. У серед. 11.1918 як командант сотні військ. підрозділу під команд. пор. О. Станіміра відбув з м. Станиславів на фронт біля м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Відзначився у боях за м. Перемишль, сотня К. захопила польс. форти в с. Горохівці й Пикуличі (обидва нині ґміни Перемишль Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Надалі командував 5-ю сотнею 2-го куреня групи "Рудки" (потім 8-ма Самбір. бригада). У бою 15.05.1919 біля с. Гошани (нині Градівка Городоц. р-ну Львів. обл.) поранений; командування сотнею перебрала хор. О. Підвисоцька; ворожий наступ зупинено контратакою. Воював з 07.1919 за р. Збруч. 1.08.1919 іменований поручником. Із 01.1920 служив у ЧУГА.

Подальша доля невідома.

Літ.: Станімір О. Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 30; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 101, 344.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

КАРАВА́Н
Мирон Антонович

(07.08.1898–1960) – хорунжий УГА, кооп. діяч. Н. у м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Навч. в г-зії рідного міста.

У складі УГА – від кін. 1918; перебував за р. Збруч, восени 1919 приділений до ДА УНР, згодом – знову в УГА, потім у ЧУГА. У 04.1920 потрапив у польс. полон; з табору в м. Тухоля звільнений 20.01.1920.

1922 склав випускні іспити в г-зії м. Сокаль. З 1925 проживав у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), де очолював повітов. відділ "Маслосоюзу", брав участь в укр. громад. житті. Під час нацист. окупації 1941–44 був службовцем кооперації, займався набором новобранців у д-зію "Галичина".

Заарештований співробітниками МГБ УРСР і засуджений "за співпрацю з німцями" 27.12.1948 Львів. облсудом на 25 р. ВТТ та обмеження прав на 5 р. з конфіскацією майна. Покарання відбував в Озерному ВТТ (Іркутська обл., нині РФ). Звільнений з ув'язнення 18.02.1955 і відправлений на спецпоселення. Повернувся на Львівщину.

П. і похований у смт Брюховичі (нині в складі Шевченків. р-ну м. Львів).

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. 2015. № 4. С. 64; Сокальщина: книга пам'яті України, 1914–1990 / упоряд. Б. М. Нечай. Львів, 2010. С. 396.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

КАРАВА́Н
Осип

(18.02.1896–18.08.1959) – старшина УГА, громад. діяч. Н. у м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан. Випускник Сокал. г-зії (1914).

Під час ПСВ відбув старшин. вишкіл, воював в австро-угор. армії на Італ. та Сх. фронтах. Вступив до УГА в 11.1918. Служив муніційним референтом військ. команди в м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.), у 02–04.1919 – ад'ютантом коменданта 4-ї Золочів. бригади от. С. Шухевича й одночасно комендантом піх. вишколу. Був включений у список старшин УГА – канд. на навч. в офіцерських шк. Франції. Учасник спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ. 1.08.1919 іменований поручником. У 04.1920 потрапив у польс. полон; з табору в м. Тухоля звільнений 28.11.1920.

Проживав у м. Сокаль, деякий час перебував під наглядом поліції. Згодом виїхав до ЧСР, де закінчив вищі правн. студії. Повернувся до Галичини, однак не мав змоги працювати за фахом і займався кооперацією. Активний діяч укр. громад. життя. Брав участь у проголошенні Укр. д-ви в 07.1941 на Сокальщині.

Влітку 1944 змушений емігрувати на Захід; в управі табору для біженців у м. Реґенсбурґ (нині земля Баварія, Німеччина) очолював відділ сусп. опіки. 1949 переїхав до США. Проживав у м. Чикаго, працював на вир-ві. Чл. УНС, ОбВУА, УККА, кооперативи "Самопоміч". Попри матеріальні нестатки, постійно жертвував кошти на укр. т-ва і нац. цілі.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: В. Н. Д-р Осип Караван (Посмертна згадка) // Свобода. 1959. 3 верес. Ч. 170. С. 4; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. 2015. № 4. С. 64; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 176–177.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

КАРА́СЬ
Іван

(1889–1927) – підхорунжий УСС та УГА. Н. у с. Саранчуки (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Навч. у Бережан. г-зії.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС; служив командантом бойового стрілец. обозу. 1918–20 – в УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. У "чотирикутнику смерті" тричі перехворів на тиф. Згодом повернувся додому.

П. у с. Саранчуки.

Літ.: Луговий М. Бережанські гімназисти та викладачі у лавах УСС та УГА // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 176; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 103, 108, 218–219.

Богдан Паска

КАРА́СЬ
Кирило

(1887–06.07.1920) – отаман УГА. Н. у м. Карс (нині Туреччина). Походив з давнього укр. козац. роду.

Учасник ПСВ. Артилерист рос. армії. Команд. батареї Гайдамац. загону ім. Гонти армії УД. 10.11.1918 прибув з м. Одеса до м. Львів на допомогу УГА. Учасник боїв за Львів на Замарстинові й Підзамчу. Команд. 10-го гармат. полку 10-ї Янів. бригади УГА. Влучний артилерист. Проявив себе під час Чортків. офензиви. Разом з УГА відступив за р. Збруч. Учасник походу ДА УНР та УГА на м. Київ. Пройшов "чотирикутник смерті". Перехворів на тиф. На поч. 1920 перейшов до ДА УНР. Учасник польс.-рад. війни.

Загинув біля м. Чорний Острів (нині смт Хмельн. р-ну Хмельн. обл.) у бою з кавалерією ЧА, прикриваючи відступ ДА УНР.

Літ.: Історичний Календар-Альманах "Червоної Калини" на 1928 рік. Львів, 1927. С. 84–89, 150–155; *Рогацький І.* Памяти от. Кирила Карася, команданта 10 гарматного полку У.Г.А. // Історичний Календар-Альманах "Червоної Калини" на 1932 рік. Львів, 1931. С. 97–104; *Скорич Л. В.* Участь наддніпрянських військовиків у розбудові Галицької армії (січень – червень 1919 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. № 670. С. 113–118; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 112–113.

Микола Вітенко

КАРАТНИ́ЦЬКИЙ
Роман Володимирович

(01.04.1893–26.10.1970)–хорунжий УСС, поручник УГА, укр. громад. діяч у ЧСР. Брат четаря Легіону УСС Івана Каратницького. Н. у с. Григорів (нині

Монастирис. р-ну Терноп. обл.) у родині священика В. Каратницького та Ольги, уродженої де Шиллінг-Сінгалевич. 1900 після смерті батька переїхав з матір'ю до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де закінчив 6 класів укр. г-зії.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював у званні капрала в складі 5-ї запасної роти 24-го піх. полку. У 1-й пол. 1915 поранений у руку, лікувався в 11-му запасному шпиталі м. Відень. Під час лікування завершив здобуття заг. середньої освіти, склав гімназійні іспити на атестат зрілості. Вступив до Легіону УСС; на 1.06.1916 – підхорунжий його 7-ї сотні. Згодом підвищений у званні до хорунжого.

У 11.1918 – активний учасник боїв у м. Львів. Команд. Гуцул. сотні в 1-му піх. полку 1-ї бригади УСС, брав участь у боях на фронті. 1.03.1919 іменований четарем, згодом поручником. У складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. У кін. 08.1920 інтернований у таборі м. Йозефов (ЧСР). Команд. робітн. сотень у м. Ружомберок та Жиліна (обидва нині Словаччина). Через протидію польс. жандармерії не зміг повернутися в Сх. Галичину.

1922 вступив на навч. до Вищої екон. шк. при тех. ун-ті в м. Прага, де здобув фах інж. комерц. наук. Залишився в ЧСР, брав активну участь у діяльності укр. орг-цій. З 1928 – почесний чл. укр. студент. братства "Запороже" в Празі. З 1935 – чл. управи Т-ва Музею визвол. б-би України, чл. і голова Т-ва укр. інж. з осідком у Празі. З 1931 – чл. Союзу чехословац. інженерів.

1922–42 мешкав у різних р-нах Праги. 16.05.1930 отримав громадянство ЧСР. З 1926 до виходу на пенсію працював на різних посадах у страховій компанії "Прага". 19.04.1933 одружився з М. Берманновою. Після встановлення у ЧСР комуніст. режиму К. двічі викликали на допити в службу Держ. безпеки ЧССР.

П. у м. Прага, де й похований на цвинтарі Виногради. 2017 донька Мілада перепоховала прах К. на кладовищі Малвазінки в м. Прага.

Дж.: Національний Архів (Narodni Archiv) Чеської Республіки, 4911–К 823/23; Український Скиталець. Йозефів, 1922. Ч. 11. С. 11; Український Скиталець. Йозефів, 1922. Ч. 18. С. 24; Nachrichten über Verwundete und Kranke ausgegeben am. No 427.

Літ.: *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931. С. 136–139; *Наріжний С.* Українська еміграція. Прага, 1942. С. 241; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 68, 317; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнаткевича. Львів, 1991. С. 65, 152.

Сергій Перепічка

КАРАЧЕ́ВСЬКИЙ
Теофіль Олександрович

(26.12.1874–14.02.1951) – правник, громад. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. у с. Колінки (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) в родині священика. У м. Львів здобув освіту в АГ (1894), вивчав право в ун-ті. Після завершення вищих студій проходив практику в Крайовому суді м. Львів, був суд. ад'юнктом в окруж. суді м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), повітов. судах м. Старий Самбір і Турка (нині обидва Львів. обл.). З 1909 – знову в повітов. суді м. Старий Самбір, де обійняв посаду комісара для ревізії ґрунтових книг.

У 08.1914, перед приходом рос. військ, виїхав до м. Відень, звідки повернувся восени 1917 й відновив працю на довоєн. посаді в суді. У 12.1918 обраний від Старосамбір. пов. депутатом УНРади ЗУНР, брав участь у засіданнях її 3 сесій у м. Станиславів.

Після війни польс. влада дозволила К. працювати в повітов. суді м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Зважаючи на свій статус судді, в укр. громад. житті помітної участі не брав, однак жертвував кошти на нац. цілі, зокр. на "Просвіту", "Рідну школу", Нац. музей у м. Львів тощо. Після виходу на пенсію переїхав до м. Львів, де зайнявся адвокатурою. У рад. період 1939–41 викладав на юрид. ф-ті Львів. ун-ту. Після звільнення Львова від нім. окупантів 1944 працював у 4-й міськ. адвокат. консультації. 1949 вийшов на пенсію, однак невдовзі рад. власті позбавили К. пенсійного забезпечення.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Літ.: *Мурович-Кулик Л.* Шануймо пам'ять і традиції роду свого: рід Карачевських-Муровичів // Матеріали третьої міжобласної генеалогічної конференції "Український родовід" 24–25 листопада 2001 р. Львів, 2003. С. 270–271; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів. 1999. Ч. 2–3.

Петро Гуцал

КАРБУЛИ́ЦЬКИЙ
Іларій Іванович

(псевд.: Обєктивний, І. К., Карлик І., Вдячний ученик, Пафнутій, Чайка Семен; 17.09.1880–30.01.1961) – педагог, письменник, публіцист, громад.-

політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у с. Горішні Ширівці (нині с. Горішні Шерівці Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї лісничого дідича І. Задуровича та Євфрозини, уродженої Канюк. Навч. в нар. шк. с. Волока та м. Чернівці, 1892–95 – у Чернів. держ. г-зії. 1.09.1895 поступив на підготовчий курс учительської семінарії м. Чернівці, де 1896–1900 пройшов повний курс навч. і в 07.1900 склав матуральні іспити, здобувши диплом тимчасового учителя. У 09.1900 іменований тимчасовим учителем у с. Стрілецький Кут, 4.01.1902 – постійним учителем у с. Нові Мамаївці (обидва в Чернів. приміському пов.). У 11.1902 склав кваліфікаційні учител. іспити для нар. шк. з укр. та нім. викладовими мовами в держ. учител. семінарії м. Чернівці.

У 09.1906 іменований директором шк. в с. Горішні Станівці (пов. Вашківці), де працював до виходу на пенсію (1935).

Чільний діяч укр. руху на Буковині. У 12.1902 ініціював видання чернів. сільс. філією т-ва "Українська школа" "Крейцарової бібліотеки" для укр. шкільної молоді, ред. та адміністратор її перших 9 чисел заг. тиражем 180 тис. примірників у 1903–04. У 02.1902 кооптований у члени екзекутивного к-ту інтернац. Учител. орг-ції Буковини. З 8.03.1903 – чл. центр. виділу т-ва "Українська школа" в м. Чернівці. 1904–07 – чл. видавничого к-ту і співред. часопису укр. учительства Буковини "Промінь", що виходив у Вашківцях над Черемошем. Чл. Екзекутивного к-ту укр. учительства на Буковині з 1905. Делегат усіх крайових конф. буковин. учителів до 1914. Учасник конф. представників учител. орг-цій Австрії в м. Відень 2.11.1907, де разом з М. Спинулом та О. Киселицею представляв інтереси укр. педагогів Буковини. Один із засн. (разом з О. Іваницьким, С. Канюком, О. Безпалком та І. Герасимовичем) Вільної орг-ції укр. учительства на Буковині (1908). 04.1909–10.1911 – гол. ред. час. "Каменярі". Автор першої фундаментальної історії нар. шкільництва на Буковині (1907).

Активний чл. УРП Буковини. Учасник довірочної наради в справі виборчої реформи, скликаної укр. парламентарним клубом у Нар. домі м. Львів 25.05.1906. Був висунутий об'єднанням укр. партій кандидатом у депутати крайового сейму (по округу з центром у с. Горішні Станівці) на виборах 1911, однак змушений зняти кандидатуру за наполяганням М. Василька.

Під час ПСВ служив рахунковим підофіцером 1-го кл. 36-го полку піхоти ландштурму. Спочатку воював на Сх. фронті під командою обер-лейтенанта О. Кобилянського, згодом на Італ. фронті; 25.10.1916 нагороджений срібним хрестом заслуги з короною на стяжці медалі хоробрості. Демобілізований на поч. 1918.

Учасник Конф. всіх укр. партій Буковини 13.10.1918 в Укр. нар. домі м. Чернівці, на якій ухвалено резолюцію щодо права буковин. українців на самовизначення та обрано делегатів на укр. Конституанту до м. Львів. Делегат від УРП Буковини на установче засідання УНРади у Львові 18–19.10.1918, на якому було проголошено Укр. д-ву. Підпис К. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в укр. д-ві. 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств краю із закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади. Після окупації Буковини рум. військом залишився в краї. У 12.1918 арештований рум. владою, ув'язнений упродовж кількох місяців у м. Чернівці.

Восени 1921 отримав наказ про переведення на службу до рум. с. Валисака (Пд. Буковина), після відмови їхати туди був звільнений з посади в с. Горішні Станівці. Оскаржив дії Крайової шкільної ради та Мін-ва освіти Румунії в апеляц. суді (Curtea de apel) м. Бухарест, виграв суд. процес і 4.03.1923 був поновлений на посаді дир. шк. с. Горішні Станівці. Після проходження румунізаційних курсів для укр. учителів у м. Бухарест 22.08.1923 склав іспити з рум. мови та л-ри, історії Румунії та рум. конституц. права перед спец. комісією, отримав дозвіл працювати вчителем.

1927–28 на прохання громади виконував обов'язки громад. начальника (герента) в с. Горішні Станівці. У відповідь на видані 1928 спогади ген. Е. Фішера "Warum tausende sterben mussten" ("Чому тисячі мусили померти") представив громадськості свою версію подій ПСВ на Буковині з осудом жандарм. терору, яку опублікував у газ. "Czernowitzer allgemeine Zeitung" (16–22.09.1928, 28.01.1929). Після відмови редакції продовжувати полеміку на сторінках газети видав 1929 нім. мовою окрему брошуру "Die Henkereien in der Bukowina 1914" ("Вішання на Буковині в 1914") про позасуд. страти буковинців австр. жандармами, яка мала значний резонанс і поза межами Буковини.

З 1927 – чл. дирекції Укр. нац. партії Румунії, очолював її виборчий список на виборах до Сторожинец. повітов. ради в 12.1932, який здобув 13 мандатів (23,17 % голосів). Обраний членом повітов. делегації, яка складалася з 4 депутатів.

30.11.1935 вийшов на пенсію, переїхав до м. Чернівці. З 11.1937 – чл. реформованої дирекції Укр. нац. партії, 3.11.1937 обраний її віце-президентом, виконував цю функцію до розпуску партії 30.03.1938. Був одним зі 150 свідків з укр. боку на процесі рум. воєн. суду в м. Чернівці 1937 проти редактора час. "Самостійність" І. Григоровича, де свідчив про румунізацію буковин. українців та позбавлення їх будь-яких нац. прав.

Після встановлення рад. влади працював дир. шк. № 10, згодом учителем шк. № 3 і № 4 (до 07.1941). З 1.02.1941 – пенсіонер. Улітку 1941 разом з ін. провідними укр. діячами (В. Дутчак, М. Гарас, А. Кирилів, М. Джулиба, С. Кравчук, В. Гузар, Д. Бендак) увійшов до складу УНРади Буковини, яка домагалася від нім. держ. установ включення Пн. Буковини та Пн. Бессарабії до складу майбутньої укр. д-ви. Перебував під постійним наглядом політ. поліції (сиґуранци) як укр. націоналіст.

Автор спогадів (зокр. про період ЗУНР), художніх та публіцист. творів укр. та нім. мовами, перекладав з укр. нім. мовою та навпаки. П'єси К. "Фіть", "Зрадник" мали успіх у постановці Чернів. укр. театру. Муз. твори К. виконували професійні та аматор. муз. колективи. Уцілілі після погрому 1945 фрагменти творчої спадщини К. зберігаються в музеях та архівах м. Чернівці, Львів та Київ.

11.01.1945 арештований рад. органами "за активну антирадянську націоналістичну агітацію за створення так званої "Самостійної України". Особлива нарада при НКВС СРСР 27.03.1946 засудила К. на 8 р. ВТТ з конфіскацією майна. 28.05.1946 К. етапований на Львів. пересильний пункт. Відбував ув'язнення в таборі Спасск Карагандин. обл. Казах. РСР. Звільнений 16.03.1954.

П. у м. Чернівці, де й похований на Руському цвинтарі. Реабілітований судом Чернів. обл. посмертно 12.04.1990.

Тв.: Карбулицький І. Велика дочка України // Ольга Кобилянська в критиці та спогадах. К., 1963. С. 358–362; *Його ж.* Мої спомини про Лесю Українку з її побуту на Буковині в 1901 // Спогади про Лесю Українку. К., 1963. С. 177–179; *Його ж.* Мої спомини (уривок про жандармський терор в 1914–1918 рр. та про 1919–1923 рр.) // *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 634–650, 1123–1141; *Його ж.* На буковинській землі // М. В. Лисенко у спогадах сучасників. К., 1968. 822 с.; *Його ж.* Посол Микола Василько // Час. 1931. 13 груд.; *Його ж.* Стара доба в українській праці на Буковині // Час. 1931. 12 груд.; *Його ж.* Сумерк українського шкільництва на Буковині // Рідна школа. 1932. Ч. 1. 1 січ. С. 4; *Карбулицький І.* // Письменники Буковини другої половини XIX – першої половини XX століття. Хрестоматія Ч. 1. Чернівці, 2001. С. 428–460.

Дж.: Архів УСБУ по Чернівецькій обл. Справа П-4691 по звинуваченню Кирилова Антона Степановича та Карбулицького Іларіона Івановича; ДАЧО. Р-2590. Фонд І. Карбулицького 12333 III. 5964/392; *Карбулицький І.* Мої спомини // Чернівецький літературно-меморіальний музей О. Кобилянської. ДМК. Інв. № 3709–3730.

Літ.: Буковина, її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 352, 357, 570, 594, 623, 632–634, 642, 645, 667, 669, 823; *Горак І., Кухар В., Кухар Л.* Іларій Карбулицький: Франківський штрих до біографії // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. Львів, 2006. С. 286–303; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 177, 179–180, 202–203, 246–247, 333–334; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1918–1941–1944. Чернівці, 1995. С. 58, 63, 64, 195; *Мусієнко І., Фостій І.* Іларій Карбулицький – науковець, педагог, громадянин і мученик // Реабілі-

товані історією. Чернівецька область. Кн. 2. Чернівці, 2010. С. 194202; *Радиш-Старик Л.* Радиші. Історія одного шубранецького роду. Чернівці, 2012. С. 36, 47.

Володимир Старик

КАРДАШ
Адольф Андрійович

КА́РДАШ Адольф Андрійович

(14.11.1894–20.07.1941) – адвокат, старшина УСС та УГА. Н. у м. Монастириська (нині Терноп. обл.) в сім'ї міщан. Випускник (1913) г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, пройшов увесь бойовий шлях, іменований хорунжим. З 11.1918 – в УГА, служив у Терноп. ОВК, надалі був команд. 2-ї чети старшин. шк. в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). За р. Збруч – старшина Команди етапу армії. 1.01.1919 отримав військ. звання четаря, 1.08.1919 – поручника. Був у польс. полоні.

З 1924 працював пом. адвоката в м. Бучач. Здобув ступінь д-ра права, відкрив канцелярію в Монастириськах, часто був захисником українців на політ. процесах. Брав участь в укр. громад. житті краю, зокр. в діяльності т-в "Просвіта" і "Сільський господар". У рад. період 1939–41 – учитель СШ.

24.04.1941 заарештований співробітниками НКВС, звинувачений в "антирадянській, націоналістичній діяльності", перебував у тюрмі м. Чортків (нині Терноп. обл.). 2.07.1941 відправлений пішим етапом разом з ін. в'язнями на схід.

Розстріляний без суду в тюрмі м. Умань (нині Черкас. обл.).

Літ.: Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 218.

Петро Гуцал

КАРЛ І

(Karl Franz Joseph Ludwig Hubert Georg Otto Marie von Habsburg-Lothringen; 17.08.1887–01.04.1922) – останній імператор Австро-Угорщини. Н. у сім'ї австр. архікн. Оттона в м. Перзенбойг (нині м. Перзенбойг-Готсдорф, Австрія). Походив з другорядної гілки династії Габсбургів. Здобув освіту в г-зії м. Відень. Водночас студіював у низці військ. навч. закладів. З 1.11.1906 – лейтенант. 1906–08 слухач на правн. ф-ті Празьк. ун-ту. 1908 повернувся на військ. службу. 1911 одружився з італ. принцесою Зітою Бурбон-Пармською. У 03–11.1912 проходив службу в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Після народження сина Отто переведений на службу до Відня. Став спадкоємцем трону лише після загибелі 28.06.1914 ерцгерцога Франца Фердинанда, з яким мав хороші стосунки і поділяв його погляди щодо реформування Австро-Угорщини.

З поч. ПСВ при штабі австро-угор. армії, бував на фронті, вручав нагороди від імені імп. Франца-Йосифа. Неодноразово відвідував розташування УСС, ознайомлений з метою та проблемами

укр. громад.-політ. руху. З 1.07.1915 – генерал-майор. Виконував особисті доручення імператора. З 12.03.1916 – команд. корпусу "Едельвейс" в Альпах на Італ. фронті. З 12.08.1916 перебував на Рум. фронті. Після смерті Франца-Йосифа 21.11.1916 коронований австр., 30.12.1916 – угор. коронами. На вимогу угор. аристократії відкинув план надання автономій провінціям, заселеним слов'янами. Намагався не допустити перетворення Австрії на провінцію Нім. імперії.

У 07.1917, під час поїздки Галичиною, пообіцяв українцям призначити військ. намісником у краї не ставленика польс. аристократичних кіл, а нейтральну особу; припинити репресії щодо нас. за звинуваченнями в москвофільстві; обмежити військ. реквізиції.

Навесні 1917 через братів дружини Ксавера та Сикстуса Пармських спробував розпочати переговори про сепаратний мир з Францією. Планував використати мир для реформування Австро-Угорщини. Ж. Клемансо у 04.1918 опублікував низку документів, що розкривали суть цих переговорів, чим ослабив позиції Карла I у взаєминах з Нім. імперією і заперечив імовірність надання широкої автономії слов'ян. меншинам.

19.01.1918 визнав незалежність УНР. 9.02.1918 уклав з УНР мирний договір у м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь). У таємних статтях цього договору йшлося про виділення заселених українцями земель у Галичині та Буковині в окремий коронний край з розширеною автономією. Австро-Угорщина надала УНР суттєву військ. допомогу в б-бі з більшовиками. На Наддніпрянщину були спрямовані військ. підрозділи з галиц. українцями, в т. ч. Легіон УСС. УНР взамін постачала до Австро-Угорщини продовольство, вугілля, залізну руду. Частина продовольства була передбачена для нас. Галичини й Буковини, що зазнало особливих збитків від бойових дій ПСВ.

Переконавшись у слабкості позицій УЦР, К. I сприяв встановленню влади П. Скоропадського в м. Київ. Улітку 1918 розпочав переговори з польс. послами австр. парламенту і на їх вимогу 4.07.1918 анулював рішення щодо автономії для укр. земель Австро-Угорщини. Реанімував маніфест Франца-Йосифа від 4.11.1916 про ств. Польс. кор-ва на польс. землях Рос. імперії та надання широкої автономії полякам Галичини в складі Австро-Угорщини, що суттєво погіршило польс.-укр. відносини.

16.10.1918 оголосив маніфест "До моїх вірних австрійських народів" з обіцянками перебудови д-ви на засадах федерації, надання широкої автономії чехам, словенцям, хорватам, румунам, полякам та українцям. Маніфест дозволяв ств. нац. рад на місцях, яким мали надати повноваження для формування нових держ. інституцій. Текст маніфесту містив розпливчасті формулювання, які мали заспокоїти революц. настрої серед нас. і вберегти імперію від розпаду. Натомість вони суттєво обмежили повноваження австр. силових відомств і легалізували діяльність нац. рад. Спроби прем'єр-міністра М. Гусарека заперечити "хибне розуміння маніфесту як права на державне самовизначення" лише посилили самостійницькі настрої серед народів імперії.

18.10.1918 за дорученням К. I Василь Вишиваний звернувся до К. Левицького, як голови УНРади у Львові, з "сердечним проханням" "проголосити самостійне королівство у вірності династії і скіпетрові імператора Карла" і запевненням, що "ця вірність буде винагороджена". Кер-во УНРади вважало таку пропозицію запізнілою і не зовсім щирою.

Проголошення незалежності Чехії, Угорщини, ЗУНР, Д-ви СХС спричинило революцію в Австрії і 11.11.1918 К. I зрікся від управління д-вою. 3.04.1919 парламент позбавив Габсбургів права на австр. престол. У 11.1921 К. I втратив права на Угорщину.

19.11.1921 К. I був інтернований представниками Антанти на о. Мадейра в Атлант. океані. У 03.1922 захворів на запалення легень і невдовзі п. Його тіло поховане в м. Фуншал на о. Мадейра, а серце – поряд із дружиною у монастирі Мурі (Швейцарія). 3.10.2004 РКЦ беатифікувала К. I.

Літ.: Аґстнер Р. Про цісарів, консулів і купців – Австрія і Україна 1785–2010 / пер. з нім. К. Поліщук. Відень, 2011; Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: у 2 кн. Кн. 1. Історичні нариси. К., 2014. С. 100, 166, 171, 692; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 174–175; Західно-Україн-

ська Народна Республіка 1918–1923. Історія / кер. авт. кол. і відп. ред. О. Ю. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 87–89; *Попик С.* Українці в Австрії 1914–1918. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. К., 1999; *Терещенко Ю., Осташко Т.* Український патріот із династії Габсбургів: науково-документальне видання. К., 2011. С. 11, 21–24, 53–56, 107–133, 321–345; *Цьольнер Е.* Історія Австрії. Львів, 2001. С. 472–477; *Brook-Shepherd G.* The Last Empress: The Life and Times of Zita of Austria-Hungary, 1892–1989. L., 1991; *Idem.* The Last Habsburg. L., 1968; *Feigl E.* Kaiser Karl. Wien, 1984; *Lorenz R.* Kaiser Karl und der Untergang der Donaumonarchie. Wien, 1959.

Микола Вітенко

КАРМА́НСЬКИЙ
Петро Сильвестрович

(псевд.: Петро Гіркий, Лесь Могильницький; 29.05.1878–16.04.1956) – педагог, громад. діяч, поет, перекладач. Н. у м. Чесанів (нині Цешанув, Польща). Навч. в г-зії м. Перемишль, у Ватикан. богослов. колегії (1900–03). Випускник Львів. ун-ту (1907). Працював журналістом, редагував ж. "Світ" (1906–07). Належав до модерністичної літ. групи "Молода Муза". Викладав в укр. г-зії м. Тернопіль (1912–13, 1917–19). 1913–14 вчителював у Канаді, дописував до місц. укр. преси. З 11.1914 вів просвітницьку працю у таборах військовополонених українців рос. армії у м. Вецляр, Зальцведель, Раштатт (нині Німеччина). Друкував поезії і статті у "Вістнику Союза визволення України"; був ред. "Просвітнього листка", з 01.1917 – "Громадської думки" у Вецлярі, "Вільного слова" у Зальцведелі.

Співорганізатор Листопадового чину в Тернополі; 1–6.11.1918 очолював повітов. к-т, який перебрав владу і сформував органи держ. управління в місті й повіті. У 12.1918 обраний депутатом УНРади від Тернополя. Згодом виконував дипломатичну місію УНР у Ватикані; збирав кошти для підтримки ЗУНР. 1922–25 – представник ЗУНР у Бразилії; до 1930 проживав в Аргентині. 25–26.12.1923 у м. Порто-Уняйно на 3-му з'їзді Союзу українців Бразилії обраний президентом союзу; ред. час. "Праця" (м. Прудентополіс) і "Український Хлібороб" (м. Куритиба).

1931–39 – після повернення до Сх. Галичини вчителював у г-зіях м. Самбір, Сокаль, Дрогобич (усі нині Львів. обл.). 1939–41 – викл. Львів. ун-ту; 1940 – чл. Спілки рад. письменників України. 1944–46 – дир. меморіального музею І. Франка в м. Львів. Відмовився виступати перед партактивом Червоноармій. р-ну Львова з критикою поглядів М. Грушевського; 17.12.1947 виключений зі Спілки письменників як "буржуазний націоналіст і апологет гітлеризму". В тогочасних умовах змушений був піти на компроміс із власним сумлінням. 24.12.1952 поновлений у Спілці письменників за книги, в яких "викривав мерзенне обличчя Ватикану". Автор зб. поезій: "З теки самовбивці" (1899), "Ой люлі, смутку" (1907), "Блудні вогні" (1907), "Пливем по морю тьми" (1909), "Al fresco" (1917), численних поетичних творів у періодиці. За більшовиц. окупації видав 2 зб. поезій на рад. тематику – "До сонця" (1941) і "По ясній дорозі" (1952). Перекладав із зх.-європ. л-ри, зокр. (разом з М. Рильським) "Божественну комедію" А. Данте, тв. Й.-В. Гете та ін. Опублікував спогади з бразил. періоду – "Між рідними в Південній Америці" (1926), "Українська богема" (1936, про "Молоду Музу") і повні офіц. рад. наклепів на Ватикан і "буржуазний націоналізм" "Крізь темряву" (1955).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Ільницький М. Карманський Петро Сильвестрович // ЕІУ. Т. 4. К., 2007; *Ляшкевич П.* Петро Карманський. Нарис життя і творчості. Львів, 1998; *Патер І.* Вихідці з Перемищини у Союзі визволення України // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Перемишль; Львів, 2003; *Стасюк О.* Життєвий шлях Петра Карманського (громадсько-політичний аспект) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 535–543.

Іван Патер

КАРМАНСЬКИЙ
Петро Сильвестрович

КАРНІЦЬКИЙ Александр Станіславович

КАРНІ́ЦЬКИЙ
Александр Станіславович
(Karnicki Aleksander; 30.01.1869–12.11.1942) – генерал польс. армії. Н. у м. Ловіч (нині Польща) в шляхетській родині. З 1885 на військ. службі в рос. армії. Випускник Твер. кавалерійс. юнкер. уч-ща. 1894 – поручик, 1896 – штабс-ротмістр, 1900 – ротмістр. Учасник походу рос. армії у Китай 1900–01 та придушення "повстання боксерів". Герой рос.-япон. війни 1904–05. З 1906 – підполковник. З 1910 – полковник, команд. 2-го кінного полку Заамур. округу.

Учасник ПСВ від 08.1914. З 26.03.1916 – генерал-майор. З 25.08.1917 командував Кавказ. кавалерійс. д-зією. Заст. команд. 1-го Польс. армій. корпусу. Бригадний генерал. Нагороджений найвищими військ. нагородами Рос. імперії.

З 27.01.1919 – генерал-поручник польс. армії, 30.03–02.06.1919 командував Волин. фронтом. 14–16.05.1919 завдав поразки військам УНР і захопив м. Ковель, Володимир-Волинський, Луцьк зі складами військ. амуніції, ліквідувавши Холм. групу ДА УНР та створивши умови для оточення УГА.

У 07.1919–04.1920 очолював польс. воєн. місію при Головнокомандуючому ЗСПР А. Денікіні. Командував 1-ю польс. кавалерійс. д-зією в ході польс.-рад. війни. Учасник походу польс. військ та ДА УНР на м. Київ. 1.05.1920 – генерал-підпоручник, 4.06.1920 – генерал-поручник. Відзначився у боях з 1-ю кінною армією С. Будьонного 07–08.1920. З 04.1921 у відставці. Генерал д-зії. Проживав у м. Бидгощ, з 09.1939 інтернований нацистами в м. Кутно (обидва нині Польща).

П. у м. Кутно. 1964 перепохований у м. Бидгощ.

Літ.: Волков С. В. Генералитет Российской империи. Энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра I до Николая II. Т. 1. М., 2009. С. 620; *Гудь Б.* Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект. Харків, 2011. С. 309; *Дем'янюк О.* Польські претензії на волинські землі в добу Української революції // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2014. № 7. С. 45–50; *Лис С.* Сірожупанники Дієвої армії УНР в обороні Луцька від Війська Польського у березні–травні 1919 р. // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. 2017. Вип. 15. С. 14–21; *Папакін А.* Оборона західних рубежів: війна ЗУНР і УНР проти Польщі в 1918–1919 рр. // На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років. Харків, 2016. С. 161–199; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski Niepodległej. Warszawa, 1991; *Stawecki P.* Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994; *Wojnicz A.* Krótka biografia A. Karnickiego, ktory zdobył Łuck // Jycie katolickie. Łuck, 1938. 4 wrzes. S. 567–568.

Микола Вітенко

КАРОВЕ́ЦЬ
Михайло
(чернече ім'я: Макарій; 14.11.1873–21.04.1944) – громад. і церк. діяч, ієромонах ЧСВВ, військ. капелан, публіцист, науковець. Н. у с. Перемислів (нині Перемисловичі Сокал. р-ну Львів. обл.). У 06.1891 вступив до ЧСВВ, прийняв ім'я Макарій. 28.08.1898 висвячений на священика. З 1901 душпастирював у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), перебував у різних василіан. монастирях Галичини. Викладав Закон Божий у Дрогобиц. держ. г-зії.

Під час ПСВ служив капеланом у Легіоні УСС. 1918–20 – фронтовий духівник 1-ї бригади УСС УГА.

У 1920-х – на тер. УСРР, виконував священицьку місію як австр. громадянин у сх. і лат. обрядах у парафіях Кам'янецької (нині Кам'янець-Подільська) дієцезії РКЦ: м. Жмеринка, с. Озаринці (нині Могилів-Подільс. р-ну), м. Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну), м. Могилів-Подільський (усі нині Вінниц. обл.).

Після утисків рад. владою звернувся до ВУЦВК з клопотанням про дозвіл на виїзд до Австрії. 24.11.1929 депортований до Польщі. Подав до Ватикану письмову доповідь про гоніння проти релігії і церкви в УСРР. У 1930-х перебував у монастирях м. Львів, с. Краснопуща (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.), м. Варшава; займався реліг., наук., літ. та публіцист. діяльністю; редагував укр. катол. час. "Місіонар" (1933–35). На рубежі 1930–40-х – ігумен монастиря Воздвиження Чесного Хреста Господнього в м. Бучач (нині Терноп. обл.).

На поч. рад.-нім. війни виїхав до м. Братислава (нині Словаччина). 28.09.1941 тут відправив недільну службу Божу за звільнення Києва й України від більшовиків. Автор 4-томної монографії "Велика реформа Чина св. Василія Великого 1882 р." (Жовква, 1933–38), низки статей, спогадів про визвол. змагання "Зі записок полевого духовника Бриґади УСС" (1936).

П. у м. Братислава.

Літ.: Біографії римо-католицьких священиків, репресованих радянською владою // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2003. № 2 (21). С. 395–396; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. 628 с.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85, 314.

Микола Лазарович

КÁРОЇ
Міхай
(Károlyi Mihály Ádám György Miklós; 04.03.1875–19.03.1955) – угор. політ. діяч, прем'єр-міністр, Президент Угорщини. Н. у м. Будапешт (Угорщина) в граф. родині, яка від 17 ст. відігравала помітну роль в угор. громад. житті. Рано втратив матір, виховувала його бабуся. Від народження мав важкі фіз. вади. Лише після низки операцій почав розмовляти. Випускник правн. ф-ту Віден. ун-ту. Під впливом дядька Шандора Карої, кер. угор. кооп. руху, вирішив долучитися до громад.-політ. життя. 1901–09 змінив кілька політ. партій, еволюціонувавши від австролоялізму до угор. націоналізму та поміркованого соціалізму. При цьому брав участь у роботі верхньої палати угор. парламенту, до якої потрапив вірилістом. 1909–12 очолював Угор. нац. екон. т-во. 1910 обраний до нижньої палати від опозиційної до Габсбургів Партії незалежності Угорщини. Виступав проти союзу Австро-Угорщини з Нім. імперією. Розробив доктрину, згідно з якою Угорщина мала мінімізувати зв'язки з Австрією, проводити в Транслейтанії політику примирення з неугорцями, зробивши їм низку поступок у культ. сфері, а також провівши демократ. реформи, серед яких важливе місце відводилося наданню землі селянам, виборчих прав жінкам, скасуванню майнових і мовних обмежень на виборах.

На поч. ПСВ виступав за активні військ. дії, але одним з перших серед угор. політиків почав вимагати негайного припинення війни. 1916 через свої погляди мусив покинути Партію незалежності Угорщини, створив

Об'єднану партію незалежності і 1848 року ("Партія Карої"). Ця політ. сила мала 20 місць в угор. парламенті й виступала в опозиції до прем'єр-міністра Транслейтанії І. Тіси. 25.04.1917 "Партія Карої" долучилася до Демократ. блоку б-би за виборчі права. Лідер партії тим часом вів таємні переговори у Швейцарії з представниками Великої Британії та Франції про можливий сепаратний мир. У 01.1918 підтримав "14 пунктів" В. Вільсона.

Після проголошення незалежності Угорщини 17.10.1918 став одним з найбільш впливових політиків країни. 25.10.1918 сформував опозиційну до уряду Нац. раду. 31.10.1918 отримав від імп. Карла І доручення очолити новий уряд Транслейтанії. Після зречення Карла І угор. корони 16.11.1918 К. проголосив ств. Угор. Демократ. Республіки, став її тимчасовим Президентом. 11.01.1919 утверджений Нац. радою Президентом Угорщини.

У 11.1918 змушений був підписати перемир'я з Антантою у м. Белград (нині Сербія). Вкрай принизливі умови миру, суттєве погіршення екон. ситуації в Угорщині, екон. блокада країни Антантою, військ. поразки від ЧСР, Румунії та Д-ви СХС узимку 1918–19 ускладнили становище К. Країна потерпала від нестачі вугілля, нафти, напливу біженців, інфляції. Пром-ть Угорщини зупинилася, не функціонували залізниці. Країну охопили масове безробіття, голод.

Перебуваючи на високих держ. посадах, намагався зберегти владу Угорщини над усіма тер., що входили до Транслейтанії, провівши реформи з федералізації країни. Однак його заходи були суперечливими й непослідовними, не мали підтримки нацменшин, наштовхувалися на опір угор. політ. сил шовіністичного спрямування.

Так, для закарп. українців передбачалося ств. "Руської країни" – формально автономного утворення, яке юридично існувало 24.12.1918–8.05.1919. В уряді Угорщини засновано Мін-во руських справ, яке очолив О. Сабов. Однак про справжню федералізацію не йшлося. За фасадом автономії приховувалося пряме управління Закарпаттям з Будапешта. До складу "Руської країни" включалося лише 4 комітати, заселені українцями, – Ужгородський, Берегівський, Угочанський та Мараморoський. Ще 3 комітати – Земплинський, Шаришський і Спишський передавали в "Словацьку країну". Надання автономії передбачало збереження виключно угромовних шкіл у центрі автономії – м. Ужгород. Не було чітко прописано й принципи формування місц. адміністрації, органів самоврядування, розмежування повноважень автономії та угор. уряду. В результаті на Закарпатті встановлювався маріонетковий проугор. режим, а представники УНРади були позбавлені будь-яких прав.

Сценарій утворення "Руської країни" було зірвано укр. депутатами Будапешт. конгресу 10.12.1918. Більшість делегатів цього з'їзду (в т. ч. брати Бращайки, А. Волошин, С. Клочурак та ін.) висловилися за об'єднання всіх населених українцями земель в одній д-ві – Україні. Вони покинули Будапешт і провели альтернативний з'їзд у м. Хуст (нині Закарп. обл.).

Українці не довіряли К. та його уряду ще і в силу їх незначної підтримки угор. усп-вом, критики з боку угор. шовіністичних угрупувань. 20–22.12.1918 угор. влада відправила до с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) урядового комісара К. Фізешірі, уповноваженого розслідувати факти "бандитизму" та "анархії" в регіоні, а також батальйон (620 осіб) для наведення "порядку". На тер. Закарп. Гуцульщини запроваджено надзвичайний стан, роззброєно підрозділи нар. міліції, ліквідовано УНРаду, відновлено угор. мову в школах та урядовій документації, а на всі місц. урядові посади повернуто угорців. У краї почалися репресії прихильників укр. нац. руху, обмежено контакти із ЗУНР.

30.12.1918 Є. Петрушевич відвідав м. Будапешт і зустрівся з К. Очільник УНРади пообіцяв, що ЗУНР не здійснюватиме силових акцій щодо Закарпаття, а майбутню долю регіону буде вирішено шляхом плебісциту під міжнар.

наглядом і в результаті узгодження всіх суперечливих питань на міжнар. конф. Тоді ж ДСВС (кер. Д. Вітовський) домовився про закупівлю в Угорщині для УГА зброї та амуніції в обмін на нафту.

Делегація Хуст. УНРади, очолювана А. Волошиним, наприкінці 12.1918 вимагала від К. додаткових міжнар. гарантій збереження автономії і включення українців до процесів її формування, але отримала відмову. У назві ж автономії, в офіц. угор. діловодстві ігнорували терміни "Україна", "українці", а використовували "Руська країна", "русини".

Представники Укр. нар. рад. Закарпаття тим часом спробували заручитися підтримкою уряду ЗУНР і на поч. 01.1919 отримали військ. допомогу від УГА. 21.01.1919 на конгресі українців Закарпаття в м. Хуст було ухвалено істор. рішення про возз'єднання краю з ін. укр. землями в єдиній д-ві.

На цьому етапі кер-во ЗУНР і К. прагнули не допустити прямого військ. зіткнення. Дипломатичним прикриттям для діяльності УГА на Закарпатті було намагання запобігти рум. та чехословац. окупації краю. Військ. сутички між УГА та підрозділами угор. армії, що відбувалися в цей час, завершувалися мінімальними втратами з обох сторін. Наприкінці 01.1919 угорці повернули до ЗУНР всіх військовополонених галичан і навіть їхню зброю. У майбутньому особливо відчутних втрат УГА на Закарпатті зазнала в боях із рум. підрозділами.

Ефективного плану вирішення нац. протиріч у країні, наштовхуючись на дедалі більший опір шовіністичних угрупувань, К. так і не виробив, а застосування сили угор. урядом спричинило війну з ЧСР, Д-вою СХС та Румунією. Спроби К. налагодити взаємини із ЗУНР так і не переросли в повноцінні двосторонні контакти зі встановленням дипломатичних відносин і підписанням договору про кордони. В результаті наступних подій тер. Закарпаття опинилася у сфері інтересів ЧСР.

Неефективними виявилися реформи К. і в ін. сферах. Для прикладу, аграрна реформа звелася до того, що президент розпарцелював свої земельні угіддя між угор. селян, але жоден з угор. шляхтичів (нямешів) не повторив його прикладу. В результаті уряд К. до весни 1919 майже цілковито втратив підтримку серед угорців.

20.03.1919 Франція направила до Угорщини місію полк. Вікса з ультиматумом визнати нові кордони країни, що означало втрату Словаччини, Закарпаття, Трансільванії, Хорватії, частини серб. земель. Ознайомившись із текстом ноти Вікса, К. подав у відставку з посади президента, надавши можливість сформувати коаліц. уряд соціал-демократів і комуністів, очолений Ш. Гарбаї та Б. Куном.

У 07.1919 К. виїхав через Австрію та ЧСР до Італії, 1923 – до Франції. Критикував режим М. Хорті. У 05.1926 допомагав готувати експертні висновки для захисту С. Шварцбарда, вбивці С. Петлюри. 1931 відвідав СРСР, узяв участь у святкуванні 75-річчя Б. Шоу в м. Москва. У 10.1938 із сім'єю переїхав з Франції до Великої Британії. У 04.1944 очолив Угор. раду з представників демократ. опозиції. У 04.1945 включений до складу Тимчасових нац. зборів Угорщини. У 05.1946 повернувся на батьківщину. 1947 призначений послом Угорщини у Франції. Протестуючи проти політ. репресій у країні, у 05.1949 залишив дипломатичну роботу і відійшов від активної діяльності. До кін. життя проживав у м. Ванс на пд. Франції. Автор мемуарів ("Проти всього світу", "Спогади: віра без ілюзій").

П. у м. Ванс. У 03.1962 перепохований у м. Будапешт на цвинтарі Керепеші поряд із ін. відомими політ. діячами Угорщини.

Літ.: Айрапетов А. Г. "Красный граф" Каройи – первый президент Венгрии // Новая и новейшая история. 2013. № 3. С. 166–176; *Волошин А.* Спомини: релігійно-національна боротьба карпатських русинів-українців проти мадярського шовінізму. Філадельфія, 1959. С. 53–56; *Ключурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945). Ужгород, 1995; *Hajdu T.* Ki volt Károlyi Mihály? Napvilág Kiadó. Budapest, 2012.

Микола Вітенко

КАРПЕ́НКО
Олександр Юхимович

(15.04.1921–14.04.2013) – д-р істор. наук, проф., дослідник історії ЗУНР. Н. у с. Слобода (нині Чернігів. р-ну Чернігів.

обл.). Навч. на істор. ф-ті Чернігів. держ. вчительського ін-ту (1938–40), пед. ф-ті Київ. держ. пед. ін-ту ім. Горького (1946–47), Респ. парт. шк. при ЦК КПУ (1946–48, міжнар. відносини). 1949–52 – зав. відділу фондів та обслуговування читачів ЛНБ; 1952–60 – н. с. Ін-ту сусп. наук АН УРСР (Львів), 1952–53 – вчений секретар Ін-ту; 1960–70 – викл. істор. ф-ту Львів. ун-ту ім. І. Франка; 1970–77 – ст. н. с. Держ. музею етнографії та худож. промислу АН УРСР (Львів); з 1977 – доц., з 1980 – проф. Івано-Франк. пед. ін-ту, Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника: 1986–90 – зав. каф-ри історії СРСР та УРСР, 1990–95 – проф. каф-ри історії України; 1995–2004 – зав. відділу регіональних проблем, 2004–06 – дир., 2007–13 – гол. н. с. Наук. центру дослідження укр. нац.-визвол. руху Прикарпат. нац. ун-ту та Ін-ту політ. і етнонац. досліджень НАН України.

Першим у рад. істор. науці намагався досліджувати історію ЗУНР. 1957 опублікував ст. "До питання про характер революційного руху в Східній Галичині в 1918 р."; визначив взяття влади українцями восени 1918 у Сх. Галичині як "загальне національне повстання", що переросло в "буржуазно-демократичну, національно-демократичну революцію". Підготував до друку зб. документів "Під прапором Жовтня" (Т. 1. Львів, 1957), де показав частину документів про розвиток революц. подій у Зх. Україні 1917–20. Наук. висновки К. викликали жорстку критику з боку ортодоксальних істориків і парт. органів. За відгуком Я. Пеленського, "Карпенко став першим в Україні істориком після Грушевського, який в цьому випадку не взявся «піддавати себе самокритиці» чи «виправляти свої помилки», але пішов так далеко, що кинув відкритий виклик лінії партії повторенням тверджень, зроблених ним у статті. Це викликало велике обурення серед істориків, слухняних партії".

Звільнений з Ін-ту як неугодний, перейшов на роботу до Львів. ун-ту. Доц. К. відходив від догматизму офіц. істор. науки, означував студентам "білі плями" рад. періоду: політ. репресії, голодомор, трагічні сторінки ДСВ. Захистив доктор. дис. на тему "Іноземна воєнна інтервенція на Україні. 1918–1920 рр."; опублікував монографію, у якій вперше ввів до наук. обігу об'ємний масив документів про революц. події в Україні. 1970 переведений на асистент. навантаження, невдовзі звільнений – "як такий, що не відповідає посаді, яку займає". 1972 бюро Львів. обкому КПУ відкрило його персональну справу зі звинуваченнями в "українському буржуазному націоналізмі". К. був змушений покинути м. Львів і переїхати до м. Івано-Франківськ на роботу в місц. пед. ін-т.

В умовах незалежної України продовжив дослідження історії ЗУНР. Став ініціатором й організатором проведення 1-ї Міжнар. наук. конф., присвяченої 75-річчю ЗУНР (Івано-Франківськ, 1993), співорганізатором Міжнар. наук. конф. до 80-річчя ЗУНР (Львів–Івано-Франківськ–Чернівці, 1998). Опублікував низку методологічних наук. праць, присвячених історії ЗУНР. 1995 очолив Відділ регіональних проблем, що займався дослідженням тематики ЗУНР. 2001 за результатами роботи видано колективну монографію "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Історія".

К. спільно з Катериною Мицан уклали, упорядкували й забезпечили публікацію 5-томного (у 8 кн.) наук. вид. "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали" (Івано-Франківськ, 2001–13), що стало підсумком наук. доробку історика.

П. і похований у м. Івано-Франківськ.

Літ.: Карпенко О. Ю. З історії Західно-Української Народної Республіки (До 85-річчя з дня народження професора О. Ю. Карпенка) / за заг. ред. М. Кугутяка. Івано-Франківськ, 2006; *Кобута С.* Археографічний внесок професора О. Карпенка в тематику дослідження історії Західно-Української Народної Республіки // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 358–363; *Кобута С., Мицан К.* Життя, присвячене служінню науці: до 80-ліття професора О.Ю. Карпенка // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 22–28; *Сливка Ю.* Львівський період науково-педагогічної діяльності Олександра Карпенка (1949–1978 рр.) // Галичина. Ч. 5–6. Івано-Франківськ, 2001. С. 12–16.

Степан Кобута, Катерина Мицан

КАРПИНЕ́ЦЬ Іван Іванович

КАРПИНЕЦЬ Іван Іванович

(26.12.1898–17.11.1954) – поручник УГА, історик, архівіст, музеєзнавець. Батько художниці Ірини Карпинець. Н. у м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в робітн. сім'ї. Рано втратив батька. Вихованням К. і брата Стефана займалася мама. Випускник поч. шк. м. Рудки. За підтримки священика зміг успішно навчатися в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

У 11.1918 зголосився добровольцем до групи "Рудки" УГА. У 01.1919 увійшов до складу 1-го куреня 8-ї Самбір. бригади 3-го корпусу УГА. Учасник боїв на відтинку Комарно – Старий Самбір під команд. А. Кравса, з 17.01.1919 – К. Гофмана. До 05.1919 курінь К. вів бої поблизу залізниці Перемишль–Львів, за м. Городок, Рудки, охороняв Дрогобицько-Борислав. нафтовий басейн, дорогу Стрий–Мукачеве–Чоп. 16.05.1919 у складі бригади відступив до м. Самбір і Стрий. Учасник походу УГА та ДА УНР 07–08.1919 на м. Київ. 31.08.1919 брав участь у сутичках з денікінцями. У 11.1919 у складі УГА перейшов до білогвардійців. 02–04.1920 – учасник ЧУГА. 27.04.1920 біля м. Немирів (нині Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон. Інтернований у таборі м. Тухоля; у 12.1920 звільнений.

Зміг успішно завершити навч. в Перемишл. г-зії (06.1921). Студіював на філос. ф-ті Укр. таємного ун-ту м. Львів (10.1921–09.1923), на філос. ф-ті Львів. ун-ту (09.1923–06.1928). Вчитель нім. та укр. мов у приватних шк. м. Львів. З 1932 – д-р філософії. Від 1936 працював у б-ці НТШ. Засн. (1937), хранитель фондів і кер. Музею воєн.-істор. пам'яток НТШ. Упорядковував архів УГА.

Після встановлення рад. влади – інспектор комісії з охорони пам'яток к-ри Львів. обл. З 1940 – м. н. с. Львів. відділення Ін-ту історії України АН УРСР. З 1942 працював хранителем фондів Держ. архіву м. Львів. 1944–46 – ст. н. с. Львів. відділення Ін-ту історії України АН УРСР. 1948–50 – викл. нім. мови у Львів. зооветеринарному ін-ті, 1950–54 – у Львів. торг.-екон. ін-ті. Автор низки праць з історії міст і пром-ті Галичини 1772–1914, укр. військ. історії, дослідження з історії УГА, спогадів.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Тв.: Карпинець І. Галичина: військова історія, 1914–1921. Львів, 2005; *Його ж.* Історія 8-ої Галицької бригади (давнішої "Групи Рудки" або "Групи Гофмана") // ЛЧК. 1932–35; *Його ж.* Участь б. учнів Перемиської української гімназії в українській визвольній війні // "Де срібнолентий Сян пливе": Пропам'ятна книга ювілею 50-ліття Укр. держ. г-зії в Перемишлі. 1888–1938. Перемишль, 1938.

Літ.: Домбровський О. Іван Карпинець – наш призабутий історик (1989–1954) // Український історик. 1997. № 1–4. С. 105–111; *Синенький В.* Іван Карпинець у визвольних змаганнях українців (1914–1923) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2013. Вип. 23. С. 365–375; *Його ж.* Участь Івана Карпинця в українсько-польській війні 1918–1919 рр. //

КАРПІНСЬКИЙ
Платон Амандович

КАРХУТ
Спиридон Васильович

Гілея. 2013. Вип. 75. С. 67–69; *Стеблій Ф.* Іван Карпинець (1898–1954). Львів, 1999.

Василь Бурдуланюк

КАРПІ́НСЬКИЙ Платон Амандович

(07.01.1873–20.04.1937) – священик, громад. діяч. Н. у с. Красне (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителів. Дитячі та юнацькі роки провів у с. Зарубинці (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Навч. у г-зіях м. Тернопіль (1885–92) і Бережани (1892–93). Випускник Львів. духовної семінарії (1897). Висвячений 1898. Душпастирював на Тернопільщині: в с. Кобиловолоки (нині Теребовлян. р-ну), с. Дичків (нині Терноп. р-ну); з 1913 до кін. життя обіймав парафію в с. Острівець (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Входив до місц. виділу "Просвіти"; 1911 обраний головою т-ва "Сільський господар" у м. Тернопіль. Займався літ. працею: автор зб. проповідей "Блудний син. Образ гріху і правдивого покаяння: сім великопісних проповідей" (Жовква, 1904), перекладів із сербської (Чорович С. Герцеговінські оповідання. Чернівці, 1911), чеської (Мелька А. О відплаті заподіяної кривди: о реституції. Львів, 1912), словац. мов, статей у періодиці. 1909 обраний звичайним чл. НТШ. Під час рос. окупації 1914–17 перебував у с. Острівець (пізніше опублікував у газ. "Діло" спомин про цей період).

У 12.1918 обраний делегатом УНРади ЗУНР від Теребовлян. пов.; брав участь у роботі всіх її сесій у м. Станиславів, виступав у дебатах, зокр. щодо земельного питання. Заарештований польс. військовими в 07.1919; до 02.1920 перебував у таборі м. Модлін (нині Польща). Після звільнення продовжував, окрім пастирської, активну громад. діяльність. Співзасн. читалень "Просвіти", філій "Сільського господаря", чл. управ цих т-в і "Рідної школи", "Народної помочі", Т-ва охорони воєн. могил у м. Теребовля і Тернопіль.

П. і похований у с. Острівець.

Літ.: Гуцал П. З. Карпінський Платон Амандович // ЕСУ. Т. 12. К., 2012. С. 391; *Кушнерик Г., Пиндус Б.* Карпінський Платон // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 41.

Петро Гуцал

КАРП'Ю́К Костянтин Петрович

(13.05.1893–23.11.1938) – інж., старшина УГА. Н. у м. Сокаль (нині Львів. обл.) у сім'ї службовця. Випускник реальної шк. м. Тернопіль (1911). Навч. у політех. шк. м. Львів (нині Нац. ун-т "Львівська політехніка").

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії, іменований четарем. З 12.1918 – в УГА; 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Перебував за р. Збруч. Залишився в рад. Україні.

1933 заарештований чекістами і згодом висланий на Урал. Проживав у м. Магнітогорськ Челябінської обл. (нині РФ), працював старшим конструктором у механічній групі металургійного комбінату.

10.03.1938 заарештований співробітниками НКВС, безпідставно звинувачений у шпигунстві й шкідництві. На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 8.10.1938, розстріляний у м. Челябінськ.

Петро Гуцал

КАРП'Я́К Павло

(1885–1948) – адвокат, літератор, громад. діяч. Н. у с. Арламівська Воля (нині Мостис. р-ну Львів. обл.). Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту; д-р права.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на Сх. фронті. З 1919 – в УГА. Співавтор законодавчих актів ЗУНР. Автор оповідань, істор. п'єс.

1945 заарештований співробітниками МГБ УРСР та ув'язнений. Загинув у ВТТ на Херсонщині.

Літ.: Волинський Б. Карп'як Павло // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 42.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КА́РХУТ Спиридон Васильович

(30.09.1869–17.03.1931) – греко-катол. священик, педагог, мовознавець, перекладач. Двоюрідний брат адвоката, депутата УНРади ЗУНР Р. Курбаса. Н. у с. Новосілка Костюкова (нині Новосілка Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в ро-

дині священика. Випускник АГ (1887), богослов. (1891) і філос. (1903) ф-тів ун-ту м. Львів. 1892–99 – священик у Станиславів. єпархії. 1903–06 – учитель лат., грец. та укр. мов в укр. чол. г-зії, водночас викладач Укр. ін-ту для дівчат у м. Перемишль. Від 1906 – у Львові: викл. катехизму і класич. мов в АГ, водночас дир. г-зії сестер василіанок (1906–09). 1914 здобув наук. ступінь д-ра філософії. Від 1908 – радник митрополичої греко-катол. консисторії.

Один з лідерів Катол. русько-нар. союзу (з 1911 – ХСП). Як представник цієї партії був представлений у Конституанті 18–19.10.1918, потім увійшов до УНРади ЗУНР (в її роботі участі не брав, оскільки залишився у Львові після відходу укр. війська з міста). Надалі викладав в АГ і духовній семінарії.

З 1929 – проф., 1930–31 – декан філос. ф-ту (1930–31) Греко-катол. богослов. акад-ї у Львові. Ред. "Служебника" (Львів, 1925). Переклав з давньогрец. мови та видав з власною передмовою "Плютарха життєпись Перікля", упорядкував для учнів г-зій "Вибір з письм римских елєгіків Катулля, Тибулля, Проперція і Овідія" (обидва Львів, 1911). Автор праці "Граматика української церковнослов'янської мови сучасної доби в зв'язку з старослов'янською мовою: Фономорфологія" (Львів, 1925).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Пропамятна книга Сестер Василіянок у Львові / ред. В. Лев та ін. Ню Йорк, 1980. С. 57–59; Світильник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові 1928–1929–1944. Торонто; Чікаґо, 1973; Ювілейна книга української академічної гімназії у Львові 1878–1978. Філадельфія; Мюнхен, 1978.

Павло Артимишин, Орест Красівський

КАСІЯ́Н Петро

(29.07.1900 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА, громад. діяч. Н. у с. Вовківці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.).

З 11.1918 – в УГА, служив у 7-й Львів. бригаді. Учасник Чортків. офензиви. 1927 виїхав до Канади. Засн. УСГ в м. Реджайна (пров. Саскачеван). Згодом чл. УСГ в м. Едмонтон (пров. Альберта).

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпеґ, 1986. С. 280.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КАССІЯ́Н Василь Миколайович

(28.11.1892–11.1919) – старшина УГА. Н. у с. Будилів (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. З дитячих літ проживав у с. Микулинці (нині в складі м. Снятин). Випускник реальної шк. м. Снятин (1913). Навч. на філос. ф-ті Чернів. ун-ту.

Влітку 1914 вступив до Легіону УСС, у бою біля с. Бовшів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) був поранений. З 1917 служив у вишколі УСС. Брав участь у боях у м. Львів (11.1918), поранений, лікувався у шпиталі м. Стрий (нині Львів. обл.). 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. Надалі воював у 1-му полку 1-ї бригади УСС. Перебував з 07.1919 за р. Збруч.

П. від тифу в м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 317; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 139; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Wyższej Szkoły Realnej w Śniatynie za rok szkolny 1912/13. Sniatyn, 1913. S. 61.

Петро Гуцал

КАССІЯ́Н Василь Семенович

(11.08.1888–02.11.1962) – правник, старшина УГА. Брат О. Кассіяна і Т. Кассіяна. Н. у с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник (1908) укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював право у Львів. ун-ті. Працював пом. адвоката.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії. Був старшиною УГА. 1923 здобув ступінь д-ра права, 1925 відкрив канцелярію у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), провадив її до 09.1939. Активний діяч укр. громад. життя в місті й повіті. Чл.-засн. ПСК (1923) та Укра-

КАСІЯН Петро

КАССІЯН Василь Семенович

їнбанку в Городенці, довголітній голова їх надзірних рад; голова повітов. к-ту УСРП; співзасн. та опікун повітов. т-ва молоді "Праця" (реорганізоване 1931 в повітов. союз укр. поступової молоді ім. М. Драгоманова "Каменярі"); чл. повітов. виділу "Просвіти". З 1927 К. обирали радним міста.

Заарештований співробітниками НКВС 7.11.1939; через кілька тижнів звільнений. Під час нацист. окупації 1941–44 продовжував правн. і громад. діяльність у м. Городенка.

Влітку 1944 виїхав на Захід, перебував у ДП в Австрії, потім у Німеччині. 1949 емігрував до США. Входив до діаспорних т-в.

П. і похований у м. Джолієт (шт. Іллінойс).

Літ.: Артимович А. Учні Перемиської гімназії в українських військових формаціях 1914–1920 рр. // Перемишль – західний бастіон України / ред. Б. Загайкевич. Нью-Йорк, 1961. С. 162; Городенщина. Історично-мемуарний збірник / ред. М. Марунчак. Нью-Йорк, 1978. С. 196–197, 200, 412, 596–598; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 134; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921 / упоряд. Ф. Стеблій, Б. Якимович. Львів, 2005. С. 367; Свобода. 1962. 29 листоп. Ч. 226.

Петро Гуцал

КАССІЯ́Н
Осип Семенович

(07.01.1883 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Брат В. Кассіяна і Т. Кассіяна. Н. у с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), потім в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), яку закінчив 1904. Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту. З 1910 викладав історію та географію в г-зії м. Стрий (нині Львів. обл.), з осені 1915 – в укр. г-зії м. Станиславів.

Навесні 1919 – старшина УГА. Служив у Станиславівській ОВК.

Подальша доля невідома.

Літ.: Артимович А. Учні Перемиської гімназії в українських військових формаціях 1914–1920 рр. // Перемишль – західний бастіон України / ред. Б. Загайкевич. Нью-Йорк, 1961. С. 161; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 129.

Петро Гуцал

КАССІЯ́Н
Теодозій Семенович

(12.06.1895–19.08.1965) – старшина УГА, підприємець. Брат В. Кассіяна та О. Кассіяна. Н. у с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль, однак здобуття середньої освіти не завершив через початок ПСВ.

З 1917 воював у 95-му піх. полку австро-угор. армії на фронті. Учасник Листопадового чину в Заліщиц. пов. Вступив до УГА в 11.1918; мав військ. звання хорунжого. Воював за р. Збруч, перехворів на тиф. Був у польс. полоні.

З 1930 проживав у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), мав власне торг. підприємство.

Влітку 1944 емігрував на Захід, 1949 виїхав з Німеччини до США. Брав участь у громад. житті діаспори.

П. у м. Трентон (шт. Нью-Джерсі, США), де й похований на цвинтарі Св. Йосафата.

Літ.: Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 784; Ті, що відійшли... Теодозій Кассіян // Вісті Комбатанта. 1965. Ч. 4. С. 63; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 152.

Петро Гуцал

КАТАМА́Й
Дмитро Теодорович

(28.09.1887–02.04.1935) – громад.-політ. діяч, публіцист, ред., поручник УСС, полковник УНР. Н. у с. Ямниця (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Станиславів. духовної се-

мінарії; навч. у Львів. ун-ті. Активний учасник укр. громад.-політ. життя. Належав до таємного гуртка УРП; публікував статті в його підпільному ж. "На розсвіті" (1907). 1909 допомагав у виданні рукописного місячника "Зірка" (за ред. І. Ставничого і Б. Заклинського) у м. Станиславів. 1904 – співзасн. філії т-ва "Січ", антиалкогольного й антилихвар. т-ва "Спілкова крамниця" у Ямниці; активізував діяльність місц. читальні т-ва "Просвіта". 1909 – співорганізатор т-ва "Січ" у Станиславові. Після переїзду до м. Львів – чл. Гол. управи УРП, ред. і автор статей про важливість здобуття незалежної д-ви в друк. органах УРП "Громадський Голос" (1911–14) і Укр. січового союзу "Січові вісті" (1912–14). Засн. і ред. літ.-наук. журналу для укр. родин "Ілюстрована Україна" (1913–14). З 1912 – ген. обозний Укр. січового союзу; з 18.03.1913 – заст. кошового т-ва "Січові стрільці"; з 03.1914 – голова стрілец. секції при Січовому союзі. Співавтор "Правильника піхотинця" (1914) – 1-го військ. підручника укр. мовою. Для активізації нац. традицій разом з Л. Лепким розробив проекти шапок-мазепинок (т. зв. катамайок) та одностроїв для січовиків і УСС, згодом – стрілец. військ. сталевих перстенів, відзнак і кокард. У 08.1914 К. як старшину запасу австро-угор. війська перевели до Легіону УСС; був співорганізатором цього формування.

Під час ПСВ – секретар Укр. бойової управи (1914–17), команд. Станиці УСС у м. Відень (1914–18). Започаткував Гол. евіденційну (реєстраційну) книгу Легіону/полку УСС; запровадив присягу новобранців УСС на вірність Україні. Після Листопадової нац.-демократ. революції на ЗУЗ від 4.11.1918 очолював Збірну військ. станицю у Відні; організовував укр. вояків колиш. австро-угор. армії, які поверталися з італ. полону; формував бойові підрозділи для участі в польс.-укр. війні, залучав до служби в УГА військ. фахівців іноз. походження. Згодом через наклеп уряд ЗОУНР відкликав К. до м. Станиславів. 1919 перебрався до УНР, де займався формуванням укр. жандармерії, працював віце-дир. департаменту Мін-ва преси УНР.

З весни 1920 – у м. Відень; працював в укр. книгарні, займався перекладацькою діяльністю та журналістикою. Позиціонував себе як прихильника "безкомпромісного українського націоналізму".

П. після тривалої хвороби в м. Відень, де й похований 8.04.1935 на центр. кладовищі. 2013 на честь К. у с. Ямниця відкрито гранітну стелу із зображенням погруддя К. та викарбуваними прізвищами 44 ямничан – вояків УСС і УГА.

Літ.: Лазарович М. В. Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Лист віце-директора департаменту міністерства преси Д. Катамая до міністра народної освіти УНР П. Холодного про термінове врятування історичних реліквій у Вінниці та губернії (26 серпня 1919 р.) // Пам'ятки. Т. 1. К., 1998. С. 129; *П. К.* Помер Дмитро Катамай // Свобода. 1935. 2 трав. С. 3; *Сміжак А. Р.* Дмитро Катамай – член Бойової управи Українських січових стрільців // Архіви України. 2015. Вип. 4 (298). С. 157–164; *Його ж.* Четар УСС Дмитро Катамай (1887–1935). Івано-Франківськ, 2013.

Микола Лазарович

КАТАМА́Й
Олекса Семенович

(1895–17.10.1963) – підстаршина УСС, старшина УГА та ДА УНР, громад. і кооп. діяч. Н. у с. Ямниця (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Від поч. ПСВ – доброволець Легіону УСС; у складі його 8-ї сотні пройшов увесь бойовий шлях (1914–18). Як старшина УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Навесні 1920 потрапив у польс. полон.

Після війни займався кооперацією, працював в Окруж. союзі кооператив у Станиславові, згодом дир. ПСК у м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.). Активний учасник укр. громад. життя.

Під час ДСВ опинився в Німеччині, звідти емігрував до США. Заробляв на прожиття важкою фіз. працею, що негативно вплинуло на здоров'я.

П. після важкої і тривалої недуги в м. Філадельфія. Похований у м. Фокс Чейс (США).

Літ.: Андрій Побратим. І знов відійшов один УСС. Пам'яті Олекси Катамая // Свобода. 1963. 10 груд. С. 3; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Ті, що відійшли… Олекса Катамай // Вісті Комбатанта. 1963. Ч. 4. С. 76–77; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 201.

Микола Лазарович

КАТЕРИНЮ́К
Петро Тимофійович

(псевд.: Петро Марієнко; 15.07.1883–після 1943) – педагог, письменник, церк. та громад. діяч. Н. у с. Хливище (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в родині

сільс. господаря Т. Катеринюка та Марії, уродженої Великголови. З 1896 навч. в 2-й держ. нижчій укр.-нім. г-зії, з 1900 – 1-й держ. вищій г-зії м. Чернівці, де у 09.1904 склав з відзнакою матуральні іспити. 1899–1903 отримував стипендію Буковин. крайового виділу ім. Андрія Ґафенка. З 1904 студіював теологію на богослов. ф-ті Чернів. ун-ту.

Після закінчення навч. в ун-ті 1908 висвячений на священика, призначений парохом у с. Суховерхів (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.). У 09.1908 іменований суплентом (тимчасов. учителем); 1.07.1909 в ун-ті склав учител. іспит на право викладати релігію укр. мовою в СШ; в 11.1909 іменований дійсним учителем греко-сх. релігії; 1913 отримав посаду титулярного постійного проф. в держ. укр. г-зії м. Кіцмань. Після її закриття рум. окупац. владою певний час викладав релігію в заснованому замість неї рум. ліцеї "Димитріє Кантемір". На поч. 1920-х переведений на посаду проф. релігії в укр. відділі учител. семінарії м. Чернівці. З 1925 – проф. релігії в ліцеї для дівчат "Єлизавета домна" в м. Радівці на Пд. Буковині (нині Румунія). 1927 іменований екзархом, 1937 – протопресвітером.

Чл. укр. акад. т-ва "Союз": 1904 – чл. правління, 1905 – чл. літ.-наук. секції. У складі ред. к-ту разом з В. Карбулицьким і С. Коралевичем брав участь у підготовці до друку виданого 1906 в м. Чернівці альманаху "На шляху" т-ва "Союз" з нагоди його 30-річчя. 24.10.1906–22.03.1907 – голова Кружка укр. студентів-богословів Чернів. ун-ту. Чл.-засн. т-ва укр. студентів-богословів Чернів. ун-ту "Православна академія", обраний головою т-ва на перших заг. зборах 4.07.1907.

Один з делегатів укр. правосл. духовенства до буковин. крайового уряду (разом з Т. Драчинським, Д. Єреміївим, С. Маланчуком); делегація представила крайовому уряду вимогу поділу митрополії на укр. та рум. частини (осідком укр. єпископа мало стати м. Чернівці). З 12.1910 – голова Кіцман. повітової філії т-ва "Руська бесіда".

Підтримував опозиційне щодо політики М. Василька політ. середовище,

що гуртувалося довкола час. "Україна". 15.02.1913 головував (разом з В. Ясеницьким, А. Руснаком та І. Робачеком) на установчих зборах новозаснованої УНП Буковини (голова А. Артимович) у м. Чернівці.

1915–18 разом з кількома ін. укр. правосл. священиками з Буковини (О. Гнідий, Є. Павлюк) співпрацював із СВУ. Був направлений до табору для укр. військовополонених з рос. армії в м. Раштатт (нині Німеччина) як табoрoвий священик. Чл. Просвітньої комісії табору, автор 1-ї синтетичної праці про проведення просвітн. праці серед кр. військовополонених у 05.1915–07.1917. Один з організаторів січового свята 27.04.1916. У 01–03.1917 прийняв присягу за правосл. обрядом у двох перших відділах укр. добровольців, що зголосилися воювати за Україну під прапором 1-го Запоріз. полку ім. Т. Шевченка. 1918 – чл. т-ва "Волинська Просвіта" в таборі волин. виселенців Нідергальм біля м. Зальцбурґ (нині Австрія); вів тут підготовчий курс до учител. семінарії.

Осн. доповідач на 3-му з'їзді укр. правосл. духовенства Буковини в м. Чернівці 1.11.1918; висловив цілковиту підтримку діяльності УНРади щодо об'єднання всіх укр. земель (у т. ч. Буковини) в єдину д-ву.

Президент укр. уряду (к-ту), який 4.11.1918 перебрав владу в Кіцман. пов. Після окупації рум. військом м. Кіцмань 17.11.1918 заарештований разом з ін. чл. укр. уряду та етапований до Чернів. військ. в'язниці. Вдруге заарештований разом з ін. професорами Кіцман. г-зії в 01.1919 після запровадження рум. окупантами стану облоги в Пн. Буковині; пробув в ув'язненні понад 4 місяці. Арешт К. викликав хвилю обурення на Буковині, в Галичині та Наддніпрянщині. О. Попович та ін. представники Буковини в УНРаді ЗУНР внесли на її засідання в м. Станиславів подання "в справі охорони буковинських українців перед самоволею румунського уряду". З аналогічною заявою протесту 12.03.1919 в ноті до голови Паризької мирн. конф. звернувся голова делегації УНР Г. Сидоренко; закликав вплинути на рум. королів. уряд для припинення ним переслідувань укр. громадян.

Як один з 6 укр. делегатів на церк. конгресі Буковин. архідієцезії в м. Чернівці 3–15.10.1921 захищав права українців на Буковин. правосл. церкву та права українців на Буковину загалом. Наприкінці 1925 обраний одним з 2 укр. депутатів Єпархіальних зборів, де впродовж 6 р. разом з о. К. Богатирцем відстоював інтереси правосл. українців Буковини супроти 58 депутатів-румунів.

Належав до молодшої генерації буковин. письменників, які почали літ. творчість напередодні ПСВ. Писав оповідання та поезії; публікувався в чернів. часописах та альманахах. Автор пісні "Цвіти ще трохи, зелений мій васильку", яка на Буковині стала народною.

П. у м. Радівці.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 320, 373, 374; До Найвищої Ради в Парижі // Свобода. 1922. 3 берез.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 930–934, 947–949; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921). Чернівці, 2009. С. 225; Епархіальні вибори на Буковині // Діло. 1932. 4 лютого; За українську Буковину. Єпархіяльний З'їзд // Рідний Край. 1928. 10 черв.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 43; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 42; *Терлецький О.* Катеринюк Петро // Українська загальна енциклопедія: у 3 т. Т. 2 / редкол.: І. Раковський та ін. Львів; Станиславів; Коломия, б/р. С. 227; Третій сьогорічний з'їзд українського православного духовенства Буковини // Буковина. 1918. 10 листоп.; Українська православна церква на Буковині в румунськім ярмі // Свобода. 1921. 14 черв.; Anuarul Mitropoliei Bucovinei pe anul 1937. Cernăuţi, 1937. P. 24, 171; *Katereniuk P.* Bericht über die ukrainische Aufklärungsarbeit im Lager Rastatt. Rastatt, 1917. 40 s.

Володимир Старик

КАХНИКЕ́ВИЧ Кирило

(1850–27.05.1926) – вчитель, ред., публіцист, громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) в міщан. родині. Навч. у Бережан. г-зії. Випускник філос. ф-ту Віден. ун-ту (1876), Віден. вищої рільничої шк. Працював учителем у Галичині, у ред. газ. "Діло", редагував "Народну Часопись" (Львів). Співзасн. низки укр. культосвіт. орг-цій у Галичині. Чл. Гол. ради крайового госп. т-ва в м. Львів "Сільський господар", ред. його фахового органу "Господарська Часопись". Чл. видавничої комісії УПТ.

Діяч ХСП. 13.11.1918 кооптований до Львів. делегації УНРади від ХСП. Залишився в окупованому польс. військами Львові й не брав участі в засіданнях УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Звіт з діяльності Українського Педагогічного Товариства за рік адміністраційний 1910/11, 1911/12 і 1912/13 (від 1. вересня 1910 до 31. серпня 1913). Львів, 1913. С. 36; *Іваничук Н.* Кахникевич Кирило // Українська журналістика в іменах. Львів, 1997. Вип. 4. С. 103–104; Кирило Кахникевич // Діло. 1926. 30 трав. Ч. 118. С. 4.

Олег Павлишин

КАЧАНЮ́К Михайло Адамович

(псевд.: М. Сірий, М. Тоня; 10.03.1889–03.11.1937) – старшина УГА, письменник, літературознавець, перекладач. Н. у с. Кути (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) в сел. родині. 1910 здобув освіту в г-зії м. Броди (нині Львів. обл.). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

УЧЕТНО-СТАТИСТИЧЕСКАЯ КАРТОЧКА
ОСОБО УЧЕТНЫЙ
1889
31-XII-32

Облікова справа ОДПУ на Михайла КАЧАНЮКА

Учасник ПСВ у складі Легіону УСС. В УГА – з 11.1918. Командував розвідкою групи "Глибока"; мав звання хорунжого. Брав участь у боях за м. Борислав і Дрогобич (обидва нині Львів. обл.). У кін. 05.1919 відступив зі своїм підрозділом на тер. ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

Випускник Празьк. ун-ту (1922). Докторат з філософії здобув в УВУ у м. Прага. 1924 переїхав до СРСР. Проживав у м. Харків. Належав до літ. об'єднання "Західна Україна". Працював в Ін-ті Т. Шевченка. Від 1932 референт із драматургії Всеукр. т-ва драматургів і композиторів.

31.12.1932 заарештований чекістами за сфабрикованою ними "справою УВО". Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933 ув'язнений на 5 р. у ВТТ. Відбував покарання у Картабі (біля м. Караганда, Казахстан), потім на Соловках. Без оголошення звинувачення, відповідно до постанови Окремої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 1989.

Дж.: РУ ФСБ РФ АО. Д. П-14790; ЦДАГОУ. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 61301-ФП.

Літ.: Гасай Є., Гуцал П. Качанюк Михайло Адамович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 56; *Мольнар М.* Пам'яті невідомого українського письменника, перекладача та шевченкознавця // Дружно вперед. 1989. № 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 121.

Микола Вітенко

КАЧМА́Р Микола

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА.

Вступив до УГА в 11.1918 як команд. куреня піх. полку. 1.03.1919 іменований поручником, 1.05.1919 – сотником. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині. 10.09.1920 прибув до табору м. Ліберець (нині Чехія) з групою ген. А. Кравса. Призначений команд. 2-ї запасної сотні в таборі (24.12.1920), команд. робітн. сотні в м. Терезін (21.09.1921), згодом – команд. робітн. сотні в м. Міловице (всі нині Чехія).

Крайова військ. команда надала К. студійну відпустку з Укр. військ. табору м. Йозефов до м. Прага (27.04–15.07.1922). Призначений команд. робітн. відділу в Празі (16.05.1922). Розпорядком Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР від 2.11.1922 іменований команд. робітн. відділу, що перебував у р-ні 1-ї д-зії, підпорядкованої на тер. ЧСР команді групи 1-ї ч. УГА у Празі. Команда табору 20.11.1923 видала йому карту вільного в'їзду до м. Воловець (нині смт Закарп. обл.). Після ліквідації табору емігрував до США, проживав у м. Детройт.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4435. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 42 зв.

Ольга Малюта

КАЧМА́РСЬКИЙ
Євстахій

(1861–23.04.1932) – греко-катол. священик, громад.-політ. діяч. Навч. у Перемишл. г-зії, духовній семінарії у м. Львів. Рукоположений 20.11.1886. 1886–87 – сотрудник у с. Товщів Львів. пов. (нині Пустомитів. р-ну). Адміністратор (1887–90), парох (1890–97) у с. Опорець Стрий. пов. (нині Сколів. р-ну). 1897–1932 – парох у с. Славсько Стрий. пов. (нині смт Славське Сколів. р-ну). Адміністратор (1924), декан (1927–28) Тухлян. деканату. Нагороджений крилошан. відзнакою. Голова філії т-ва "Сільський господар" у м. Сколе (усі нині Львів. обл.). Діяч УНДП, чл. її ШНК. Співробітник посла до австр. Держ. Ради Є. Олесницького. Чл. повітової ради від сільс. громад Стрийщини (1914–18).

Делегат до УНРади ЗУНР від пов. Сколе. 28–29.03.1919 брав участь у роботі Надзвичайного з'їзду УНДП у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Навесні 1919 на плебанії Славської парохії приймав Є. Чикаленка.

Чл. ШНК УНТП. Чл. УНДО (з 1925). У міжвоєн. період організовував кооп. рух у с. Славсько. 1922 – чл. Надзірної ради окружного союзу кооператив у м. Стрий (нині Львів. обл.).

П. у с. Славсько.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 178; Посмертні згадки. о. Евстахій Качмарський // Діло. 1932. 26 квіт. Ч. 91. С. 6; *Blazejowskyj D.* Historical Šematism of the Archeparchy of L'viv (1832–1944). K., 2004. Vol. 2: Clergy and Religious Congregations. P. 182.

Олег Павлишин

КАЧМА́РЧИК
Ярослав Теофілович

КАЧМАРЧИК
Ярослав Теофілович

(26.07.1885–1944) – адвокат, громад.-політ. діяч. Н. у с. Більцарева (нині ґміни Грибів Новосондец. пов. Малопольс. в-ва, Польща) в родині священика. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту. Дир. Лемків. каси в м. Горлиці (нині Польща). Один з ініціаторів реліг. акції у Горлицькому та Ясельському пов., метою якої було утвердження рос. православ'я.

Учасник ПСВ. Був в'язнем австр. концтабору Талергоф. 5.12.1918 очолив самопроголошену Руську нар. республіку лемків у с. Флоринка Новосончів. пов. (нині Польща), що охоплювала низку населених пунктів у зх. частині Лемківщини; мала виражені пророс. симпатії. 20.03.1920 у с. Флоринка провід неофіційно проголошеної держ.-політ. стр-ри створив Верховний лемків. союз у складі 26 осіб, який обрав Виконавчий к-т з 5 осіб під кер-вом К. Заарештований разом зі своїми однодумцями Д. Хиляком і М. Громосяком, звинувачений у антипольс. агітації. 10.06.1921 у м. Новий Сонч (нині Польща) над арештованими розпочався суд. процес; через півроку вони були виправдані. На суд. процесі доводив, що Лемківщина є частиною Сх. Галичини й населена українцями, котрі, відповідно до "14 пунктів" В. Вільсона, мають право на самовизначення. Наполягав, що польс. влада в Лемківщині є тимчасовим військ. окупантом, а питання про майбутню долю краю має вирішити Паризька мирна конф.

Після звільнення працював адвокатом у м. Мушина (нині Польща). 1939 втік з нім. зони окупації до м. Львів. Заарештований працівниками НКВС.

Загинув у концтаборі в Підмосков'ї (нині РФ).

Літ.: Ганкевич Л. "Лемківська Республіка". Один забутий історичний процес //

КАЧУР
Іван Федорович

Життя і право. 1934. Ч. 2. С. 22–26; *Гловацький І.* Судовий процес над членами уряду Руської Лемківської Республіки – джерело вивчення українських державотворчих процесів на Лемківщині (1918–1921 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2004. Вип. 39. С. 145–154; *Його ж.* Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.). Львів, 2003; *Любчик І.* Лемківщина в національно-визвольних змаганнях українського народу 1918–1919 рр. // Україна Соборна. Збірник наукових статей. Вип. 2. Ч. 3. К., 2005. С. 279–284.

Ігор Любчик

КАЧМАРЧУ́К
Антін Петрович

(21.01.1893–24.10.1943) – педагог, старшина УСС та УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник учител. семінарії м. Тернопіль (1912); працював у шк. м. Судова Вишня (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, на 1.06.1916 – десятник його 6-ї сотні. Від 11.1918 – в УГА. Служив спочатку в коші УСС у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), потім воював на фронті; 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. У складі УГА перейшов за р. Збруч. 17.04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля, звідки звільнений 2.03.1921.

З 1923 працював у сільс. шк. на етніч. польс. теренах: у с. Орлик (нині ґміни Бруси Хойниц. пов. Помор. в-ва), від 1939 – у с. Поляни Суровичні (нині ґміни Яслiська Саноц. пов. Підкарпат. в-ва), від 1941 – у с. Жуків (нині Володав. пов. Люблін. в-ва). Активний діяч укр. громад. життя, чл. т-в "Просвіта" і "Рідна школа". Одночасно від 1940 – секретар Укр. окружного к-ту в Білгорай. пов.

Загинув під час нападу польс. бойовиків на станицю укр. самооборони в м. Луків (нині Люблін. в-ва, Польща). Похований у м. Тернопіль.

Літ.: Посмертні згадки. Антін Качмарчук // Холмська земля. 1943. 14 листоп. Ч. 46; *Срібняк І. В.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. К.; Париж, 2016. Кн. 1. С. 110; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 317.

Петро Гуцал

КА́ЧУР
Іван Федорович

(1897–1960) – стрілець УГА. Н. у с. Братківці (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). У складі УГА пройшов польс.-укр. війну. За оборону залізн. мосту отримав подяку від командування. В'язень концтабору в м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь) у 1930-х; зазнав катувань.

П. і похований у с. Братківці.

Літ.: Гетьман І. В. Історія села двох братів (Братківці). Івано-Франківськ, 2002. С. 58–59; *Федоришин І.* Тисмениччина. Суспільно-політичне та національно-культурне життя українців краю (кінець XIX – початок XX ст.). Івано-Франківськ, 2017. С. 154.

Лілія Щербін

КАЧУРА́К
Микола

(д. н. н. – 22.06.1919) – вістун УГА. Н. у м. Тисмениця (нині Івано-Франк. обл.). Загинув у бою в с. Олесько (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). У кишені загиблого К. знайдено записку: "Ми вмерли, щоб Україна жила. Микола Качурак із Тисмениці".

27.08.1989 у Тисмениці відновлено знищений після 1944 пам'ятник К.

Літ.: У полі могила з вітром говорила // Рідна земля. 1943. 20 черв.; *Федоришин І.* Тисмениччина. Суспільно-політичне та національно-культурне життя українців краю (кінець XIX – початок XX ст.). Івано-Франківськ, 2017. С. 154.

Лілія Щербін

КАШУ́БА
Іван

(1897–19.01.1920) – санітар УГА. Брат Михайла й Петра Кашубів. Н. у с. Жовтанці (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.).

Санітар полкової лічниці УГА.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 178.

Богдан Паска

КАШУ́БА
Михайло

(1888–15.12.1919) – санітар УГА. Брат Івана й Петра Кашубів. Н. у с. Жовтанці (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.).

Санітар полкової лічниці УГА.

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 178.

Богдан Паска

КАШУ́БА
Петро

(24.06.1890–06.12.1919) – греко-катол. священик, капелан УГА. Брат Михайла та Івана Кашубів. Н. у с. Жовтанці (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). Навч. у м. Львів у духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту (1910–14). Вищі теолог. студії відбув 1914–16 в ун-ті м. Інсбрук (Австрія), д-р теології (1916). Рукоположений у стані целібату 29.10.1916. Резервний капелан на період війни. З 1917 – катехит шкіл у м. Сокаль (нині Львів. обл.).

У 12.1918 вступив до УГА; призначений духовним референтом 1-го корпусу, з яким пройшов воєн. кампанію в Галичині. У бою біля м. Золочів (нині Львів. обл.) врятував поранених стрільців УГА. У 07.1919 перейшов за р. Збруч. У м. Вінниця захворів на тиф, лікувався у шпиталі 1-го корпусу.

П. у м. Вінниця, де й похоронений капеланом о. І. Лебедовичем на катол. цвинтарі.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 137, 153, 167, 170, 300; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 314; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150, 178.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

КВАПІ́ЛЬ
Карл

(Kvapil Karel; д. н. н. – д. і м. с. н.) – сотник УГА. Н. у м. Брно. Чех за національністю.

Учасник ПСВ. Служив у 6-му піх. полку австро-угор. армії. Нагороджений хрестом "За військові заслуги" III ст., орденом Залізної корони III ст. з військ. декорацією та мечами. В УГА командував 2-ю Коломий. бригадою під час походу на м. Київ. Навесні 1920 – команд. 2-го полку 3-ї бригади ЧУГА. У 05.1920 інтернований у таборі Ялівець у м. Львів. З 06.1920 інтернований у таборі м. Тухоля, звідки втік 11.07.1920. Перебував у таборі для інтернованих вояків УГА в м. Ліберець (нині Чехія).

Подальша доля невідома.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. № 4. С. 64; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 42, 48–49, 88, 366; *Топінка Є.* Чехи у військових формуваннях Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії // Проблеми слов'янознавства. 2002. Вип. 52. С. 59–64; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 88–89.

Олег Стецишин

КВАПІЛЬ
Карл

КВАС
Осип

(15.05.1891 – д. і м. с. н.) – старшина УСС та УГА. Н. у м. Львів. Чл. "Пласту". Один з організаторів стрілец. руху в Галичині. Разом з В. Кучабським та

В. Климом заснував серед гімназистів Львова орг-цію "Мазепинський мілітарний курс".

У 08.1914 вступив до Легіону УСС; на 1.06.1916 – підхорунжий його тех. сотні; 1917 як хорунжий командував четою, 1918 як четар – сотнею скорострілів. Брав участь у боях у м. Львів (11.1918); поручник (з 1.01.1919), команд. скорострільної сотні 3-го куреня 1-ї бригади УСС УГА. Перебував за р. Збруч, улітку 1919 брав участь у боях поблизу м. Христинівка та Умань (обидва нині Черкас. обл.).

Після війни повернувся до м. Львів; 29.09.1921 екстерном склав випускні іспити в АГ. Навч. у Львів. політехніці.

Подальша доля невідома.

Літ.: Кучабський В. Від первопочинів до проскурівського періоду // Історія січових стрільців: Воєнно-історичний нарис. К., 1992. С. 18; *Лазарович М.* Зародження українського стрілецького руху в Галичині: причини й наслідки // Розбудова держави. 1996. № 3. С. 53–58; *Шанковський Л.* Українські збройні сили в перспективі нації // Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 813.

Петро Гуцал, Олег Єгрешій

КВАСНИЦЯ
Дмитро

КВАСНИ́ЦЯ Дмитро

(31.11.1892–23.11.1949) – старшина УГА, кооп. діяч. Н. у с. Белзець (нині Гончарівка Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Золочів (1911). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті; іменований четарем. В УГА – від поч. 1919; командував сотнею скорострілів у 10-й бригаді. Брав участь у Чортків. офензиві, перейшов за р. Збруч; 1.08.1919 отримав військ. звання поручника. У 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля.

Після звільнення продовжував правн. студії в Укр. таємному ун-ті м. Львів, закінчив однорічні кооп. курси; належав до Крайової студент. ради. Надалі працював приватним урядовцем, від 1928 – ревізором Ревізійного союзу укр. кооператив у м. Львів. У час нім. окупації 1914–44 входив до дирекції т-ва "Народна торгівля".

Влітку 1944 емігрував із сім'єю. У 05.1945 прибув до Баварії (Німеччина), був госп. референтом адміністрації табору для біженців у м. Карлсфельд, у кін. 1946 – на поч. 1947 – комендантом табору в м. Міттенвальд (обидва нині ФРН).

П. від туберкульозу легень у санаторії м. Гаутінґ. Похований у м. Міттенвальд (нині р-ну Гарміш-Партенкірхен округу Верхня Баварія землі Баварія, ФРН). М. Островерха присвятив К. спомин "Хоч не гармаш – б'є з гармати" (Календар УНС на звичайний рік 1951).

Літ.: Міттенвальд Mittenwald 1946–1951. Уоррен, 2001. С. 620–621; Помер Дмитро Квасниця // Свобода. 1950. 21 січ.

Петро Гуцал

КВАСНЮ́К Юрій Данилович

(1887 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. у с. Молодилів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї.

1915 мобілізований до австр. армії; брав участь у ПСВ. З 1919 – в УГА; у 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. У 12.1919 оселився у м-ку Тиврів (нині смт Вінниц. обл.). 29.11.1920 зареєстрований у Тиврів. волосному ревкомі.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 72. Арк. 1–6.

Богдан Паска

КВАТЕ́РНІК
Петар Мілутін

(Kvaternik Petar Milutin; 01.08.1882–10.04.1941) – військовик. Н. у с. Вучиничі (нині Хорватія). Хорват за національністю. Здобув освіту в г-зії. Офіцер австро-угор. армії у м. Ґрац, випускник військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (обидва нині Австрія).

Під час ПСВ – нач. штабу 129-ї бригади австро-угор. військ. Воював у Карпатах, Сх. Галичині. 1914–17 служив у групі австр. військ. розвідки разом з майбутнім ген. УГА В. Курмановичем та в 2-му Боснійсько-Герцеговин. піх. полку. Запропонував організувати з підрозділів УСС партизан. загони для ведення бойових дій у тилу ворога (через наступ рос. військ задум реалізовано частково). 1918 очолював австро-угор. військ. місію, яка керувала формуванням і підготовкою 1-ї козац. стрілец. д-зії (сірожупанників). З 9.03.1918 – нач. штабу Сірої д-зії УД.

1918–19 деякий час працював у Ген. штабі (Булаві) УГА. Полковник УГА. Після демобілізації займався громад.-політ. діяльністю. З 1929 очолював хорват. робітн. профспілку.

Після проголошення 10.04.1941 його братом С. Кватерніком незалежності Хорватії призначений команд. Пн. військ.-мор. силами. Генерал ЗС Хорватії (1941, посмертно).

Загинув у сутичці з моряками ВМФ Югославії у м. Цриквениця (Хорватія). Похований у м. Загреб 15.04.1941.

Літ.: *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КЕ́ЙВАН
Василь

(1896–1983) – вояк УГА. Н. у с. Карлів (нині с. Прутівка Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1912 – чл. т-ва "Січ", організатор оркестру духових інструментів при читальні т-ва "Просвіта".

З 11.1918 – стрілець УГА. Учасник визвол. змагань за р. Збруч. 1921 повернувся до с. Карлів. Зазнав переслідувань польс. влади за діяльність у "Січі" та "Просвіті". Засн. місц. хору та аматор. театру.

П. і похований у с. Карлів.

Микола Вітенко

КЕКІШ
Лев

КЕ́КІШ
Лев

(07.03.1886–1920) – старшина УГА. Брат О. Кекіша. Н. у с. Дусанів (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у Бережан. г-зії, на правн. ф-ті Львів. ун-ту.

Учасник ПСВ в складі австр. армії. 1916 у ранзі поручника потрапив у рос. полон під час Брусилов. прориву; перебував у таборі для полонених у м. Царицин (нині Волгоград, РФ).

У 10.1918 повернувся з полону, був учасником Листопадового чину в м. Перемишляни (нині Львів. обл.). З кін. 11.1918 – комендант м. Глиняни (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Згодом переведений до ОВК у м. Бережани (нині Терноп. обл.). 1.03.1919 отримав звання сотника. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Був комендантом залізн. ст. м. Бершадь (нині Вінниц. обл.). У 04.1920 з ін. галиц. старшинами переїхав до м. Київ, ув'язнений більшовиками. Перебував у концтаборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва).

У 06.1920 відправлений на Соловки. Загинув під час етапування.

Літ.: *Луговий М.* Бережанські гімназисти та викладачі у лавах УСС та УГА // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 176; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк.

КЕКІШ
Осип

Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 284.

Богдан Паска

КЕ́КІШ
Осип

(01.01.1882 – осінь 1919) – четар УГА. Брат Л. Кекіша. Н. у с. Подусільна (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у Бережан. і Терноп. г-зіях, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Пом. адвоката в м. Яворів (нині Львів. обл.). Активний політ. і громад. діяч. Протягом кількох місяців ув'язнений у м. Львів.

Під час ПСВ – старшина австр. армії. З 11.1918 – старшина УГА, 1.03.1919 отримав звання четаря. Брав участь у польс.-укр. війні. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Був у "чотирикутнику смерті".

П. від тифу в м. Вінниця.

Літ.: Луговий М. Бережанські гімназисти та викладачі у лавах УСС та УГА // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. 2016. Вип. 2. Ч. 3. С. 176; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 284.

Богдан Паска

КЕРДЯ́К
Ілько Васильович

(1897 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА.

1915–18 брав участь у ПСВ в складі австр. армії. З 1919 – в УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Дислокований у м. Бердичів (нині Житомир. обл.). З 02.1920 – у складі ЧУГА. У кін. 04.1920 потрапив у польс. полон. Після відступу польс. армії залишився на Наддніпрянщині. Проживав у с. Телепеньки (нині в складі с. Гавришівка Вінниц. р-ну Вінниц. обл.).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 56. Арк. 1–8.

Богдан Паска

КЕ́РЗОН
Джордж Натаніел

(Curzon George Nathaniel; 11.01.1859–20.03.1925) – брит. громад.-політ. і держ. діяч, дипломат, маркіз (1921),

віце-король Індії (1899–1906), міністр закорд. справ Великої Британії (1919–24), лідер палати лордів (1916–25), лорд-голова Ради (1916–19, 1924). Н. у садибі Кедлстон-голл (графство Дербішир, Велика Британія). Випускник Оксфорд. ун-ту. 1886 обраний до палати громад за списком консерваторів. 1891–92 – заст. міністра в справах Індії. 1895–98 – заст. міністра закорд. справ, гол. кер. політики Великої Британії в Азії. З 01.1899 – віце-король Індії, здійснив низку податкових реформ, особливу увагу звертав на збереження культ. спадщини й індій. пам'яток давнини. Завдяки К. врятовано від руйнування і відреставровано Тадж-Махал. З 1911 – чл. палати лордів, обіймав посади лорда-хранителя печатки (1924–25), міністра авіації (1916), лорда-голови Таємної ради (1916–24). 1919–24 – на посту міністра закорд. справ Великої Британії; водночас був лідером Палати лордів (1916–24). 1911 отримав граф. титул; з 1921 – маркіз. Домігся укладення англо-іран. угоди (9.08.1919), що запроваджувала фактичний протекторат Лондона над Персією; брав активну участь у Лозаннській конф. (1922–23); вирішував питання щодо Чорномор. проток так, що чорномор. країни були обмежені у своїх правах. Один з організаторів антибільшовиц. інтервенції д-в Антанти на тер. колиш. Рос. імперії (1918–20). Під час рад.-польс. війни надіслав уряду РСФРР ноту (11.07.1920), в якій по-

ставив вимогу припинити наступ ЧА на Польщу і розмежувати тер. країн по лінії, прийнятій Верховною радою Антанти 8.12.1919 ("лінія Керзона"). 8.05.1923 направив Нар. комісаріату закорд. справ СРСР меморандум (відомий як нота чи ультиматум Керзона) зі звинуваченнями рад. уряду в порушенні умов англо-рос. торг. договору (1921), втручанні у внутр. справи країн Сходу і з погрозою повного розриву відносин з СРСР. Намагався підтримувати дружні відносини між Францією, Німеччиною і Великою Британією.

П. у м. Лондон.

Літ.: Керзона лінія // ЕІУ. Т. 4. К., 2007; *Кривонос Р. А.* Керзон Джордж Натаніел // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 1. К., 2004.

Олексій Лупандін

КЕ́РНАН
Френсіс Джозеф
(Kernan Francis Joseph; 19.10.1859–03.02.1945) – амер. генерал-майор. Н. у м. Джексонвілл (шт. Флорида, США). Випускник Амер. військ. акад-ї м. Вест Пойнт (1881). Після військ. служби 1888 повернувся в акад-ю, ви-

кладав військ. історію і право. 1891–96 продовжив адвокат. діяльність, був суддею. Під час іспано-амер. війни 1898 працював у штабі ген. А. Макартура. З 1906 командував полком. З 1917 – бригадний генерал, готував інструкції для Верховного головнокоманд. амер. експедиційних військ у Європі Дж. Першинга. 30.11.1917–28.07.1918 керував відділом служб постачання амер. військ у Франції. 29.07–11.11.1918 – учасник переговорів у м. Берн (Швейцарія) з нім. представниками щодо лікування та обміну військовополоненими. 11.11.1918–18.04.1919 – тех. радник Амер. комісії з мирн. переговорів.

27.03–18.04.1919 – представник Антанти на переговорах між поляками (А. Скарбек, М. Куліньский, Я. Розвадовський) й українцями (М. Лозинський, В. Генбачов, К. Долєжаль, К. Бонн) у м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Польс. делегати вимагали визнання кордону по "лінії Бартелемі", українці натомість пропонували припинити воєн. дії, а мирні переговори вести в м. Париж. Узгодити позиції сторін не вдалося. Союзницька місія К. та її спілкування з укр. представниками допомогли краще поінформувати уряди США та Великої Британії про укр. питання.

Симпатизував ЗУНР. Намагався схилити поляків до припинення бойових дій. У листах до В. Вільсона неодноразово попереджав про можливість застосування армії Галлера проти українців, звинувачував поляків у пропагандист. війні проти ЗУНР, окреслював агресивний, загарбницький х-р їхньої сх. зовн. політики. Послідовно заперечував ототожнення укр. визвол. руху з більшовиками. Наголошував, що українці діють винятково відповідно до "14 пунктів" В. Вільсона.

23.11.1919–6.03.1922 – команд. армії США на Філіппінських о-вах 1.12.1922 вийшов у відставку.

П. у м. Вашингтон. Похований на Арлінґтон. нац. цвинтарі.

Літ.: Дацків І. Б. Діяльність дипломатичної делегації ЗУНР на Паризькій мирній конференції 1919 року // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2012. Вип. 19. С. 227–239; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 257–260, 282; Західно-Українська Народна Республі-

КИВЕЛЮК
Іван Васильович

ка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 418; *Кучабський В.* Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів, 2015. С. 203, 211–212, 285–286; На бій за волю. Перемоги через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років. Харків, 2016. С. 185–190; *Стахів М.* Західня Україна. Нарис державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923. Скрентон, 1960. Т. 4. С. 10–13, 59–60; *Temperley H.* A History of the Peace Conference of Paris. Vol. 1. P. 336; *Wilson W.* Memoiren und Dokumente über den Vertrag zu Versailles anno MCMXIX. In autorisierter Übersetzung von Curt Thesing. Bd. 3. Leipzig, 1923. S. 191–196.

Микола Вітенко

КИВЕЛЮ́К
Іван Васильович

(08.02.1866–01.03.1922) – громад.-політ. діяч, заст. голови УНРади. Н. у с. Княжий Кут (нині в складі м. Скалат Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Навч. в АГ м. Львів. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1893). Д-р права. Працював суддею у м. Тернопіль, Товсте, Будзанів, Гусятин, Копичинці (нині всі Терноп. обл.). З 1903 активний діяч "Просвіти", УНДП. 1908 та 1913 був обраний до Галиц. сейму, 1908 – до Крайового виділу. Заст. голови НК УНДП. З 1913 переїхав до м. Львів. 1.11.1910–1.03.1922 – голова т-ва "Просвіта". Поширив діяльність "Просвіти" на Лемківщину, Холмщину, Закарп. Україну, організовував курси для неписьменних, мережу нових філій та читалень, мандрівних б-к у Галичині.

У 09.1914 переїхав до м. Відень. Очолював просвітню комісію Укр. культ. ради. У 09.1915 повернувся до м. Львів. Відновлював мережу "Просвіти". З 09.1918 увійшов до складу УЦВК, а 10.1918 – УГВК та УНРади. Заст. голови УНРади. За відсутності Є. Петрушевича виконував функції кер. парламенту ЗУНР. 21.11.1918, після відступу УГА з м. Львів, залишився в місті. Заарештований поляками, 10 місяців перебував у таборі Домб'є біля м. Краків (нині Польща). Після звільнення ще двічі був заарештований польс. поліцією (1920 і 1921), що суттєво погіршило стан здоров'я. Голова збірного НК УНТП (1919–20). Через арешти на посаді голови УНТП його замінив В. Бачинський.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Волинець С. Передвісники і творці Листопадового зриву: Західно-українські громадські і політичні діячі. Вінніпег, 1965; *Гуцал П. З.* Кивелюк Іван Васильович // ЕСУ. Т. 12. К., 2012. С. 627; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 75–79, 86, 144–145, 205; Нарис історії "Просвіти" / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. Львів; Краків; Париж, 1993; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького Сейму. Львів, 2010. С. 138.

Микола Кугутяк

"КИ́ЇВСЬКА КАТАСТРО́ФА" – невдалий похід ДА УНР та УГА на м. Київ. Уперше цей термін використав С. Петлюра.

11.08.1919 Гол. от. С. Петлюра віддав наказ про похід об'єднаних укр. армій на м. Київ та Одеса проти більшовиків. На Київ наступала Центр. армій. група під командуванням А. Кравса (1-й і 3-й галиц. корпуси і Запоріз. корпус). Група А. Вольфа (2-й галиц. корпус і група Січових стрільців) наступала в напрямку Полонне–Житомир–Коростень, забезпечуючи лівий фланг Центр. групи. 30.08 передові частини УГА, просуваючись з пд. зх., ввійшли до м. Київ. Рад. війська покинули місто без бою. На 31.08 призначено парад укр. частин на Думській пл. (нині майдан Незалежності). Командуванням укр. військ було віддано наказ про охорону мостів через р. Дніпро: частини Запоріз. корпусу мали охороняти залізн. міст у Дарниці, а вояки от. Зеленого повинні були вийти на лівий берег р. Дніпро й закріпитися в р-ні Бортничі–Бровари. Проте виконати наказ не вдалося – 31.08 з лівого боку Дніпра до міста ввійшов авангард 7-ї білогвард. д-зії ген. М. Бредова. Це стало несподіванкою, адже, за даними розвідки,

денікінці на 29.08 вели бої за 80 км від Києва й могли опинитися в місті не раніше 3.09. Також один з мостів (Ланцюговий) виявився без охорони (був не вказаний на карті). Укр. війська, маючи наказ командування уникати бойових зіткнень з білогвардійцями, не змогли перешкодити останнім захопити мости через річку та ввійти до середмістя Києва. Денікінці діяли рішуче, незважаючи на малу чисельність. Безпосередні переговори з ген. М. Бредовим не дали результату, адже він заявив: якщо до 5 години ранку 1.09.1919 укр. частини не покинуть Київ, проти них буде застосовано силу. Він вимагав від А. Кравса згоди на встановлення вигідної для них демаркаційної лінії. Київ залишався за білогвард. військами, а укр. армія мала відступити до Василькова. А. Кравс підписав угоду від імені УГА, оскільки М. Бредов заявив, що з армією С. Петлюри вести переговори не буде. Місто залишилося під повним контролем денікінців. "К.к." негативно вплинула на моральний стан армії і загострила відносини між лідерами УНР і ЗУНР.

Літ.: Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974; *Капустянський М.* Похід Українських Армій на Київ–Одесу в 1919 році. К., 2004; *Ковальчук М.* Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння. К., 2006.

Роман Тимченко

КИ́ЙОВСЬКИЙ (КІЙОВСЬКИЙ, КИЇВСЬКИЙ) Трифон Іванович

(23.02.1887 – після 1946) – педагог, громад. діяч, поручник артилерії УГА. Н. у м. Чернівці в сім'ї сільс. господаря І. Кийовського та Ганни, уродженої Ковальської. З 1899 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, де 10.07.1907 склав з відзнакою матуральні іспити. Студіював природничі науки на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Чл. укр. студент. т-ва "Союз" у м. Чернівці, чл. правління (бібліотекар) "Союзу" з 03.1908. Один із чл.-засн. укр. студент. т-ва "Запороже" (з 1910). Після завершення університет. студій – канд. на вчител. посаду;

6.09.1912 іменований заст. учителя у 2-й держ. г-зії м. Чернівці. У 09.1913 склав кваліфікаційні учительські іспити з фізики і математики, у 11.1913 – розширений кваліфікаційний іспит з укр. мови як викладової. Чл. правління (секретар) Т-ва учителів середніх шкіл на Буковині. 22.03.1914 підписав спільно з головою т-ва Т. Бриндзаном звернення укр. орг-цій Буковини з закликом про спільне святкування ювілею Т. Шевченка в краї.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець, кадет-аспірант у резерві, у 01.1913 іменований кадетом у резерві; з 1915 – хорунжий у резерві 3-го полку фортечної артилерії зі штабом у м. Перемишль (нині Польща). Брав участь у багатомісячних боях з росіянами під час оборони фортеці Перемишль; після капітуляції австр. військ 22.03.1915 потрапив у рос. полон. Був інтернований як військовополонений у м. Бугуруслан Самарської губ. в Росії. Звільнений з табору в серед. 1918; повернувся на Буковину наприкінці 1918.

Перебрався до Галичини 10.05.1919 в рамках 2-го виїзду з Буковини до ЗОУНР укр. службовців, які не бажали скласти присягу підданства на вірність рум. королеві. Вступив до УГА як хорунжий, згодом поручник артилерії. Відзначився у боях у Галичині та Наддніпрянщині як команд. батареї.

КИПРІЯН Володимир

КИПРІЯН Іван

Після визвол. змагань здобув докторат філософії, працював проф. ліцею в м. Чернівці. На поч. 1923 в числі 14 найдосвідченіших проф. середніх шк. Буковини, зокр. д-ра М. Бажалука, М. Городинського, В. Орзи, переведений на роботу в Румунію. Згодом на короткий час повернувся до м. Чернівці, однак із 08.1932 переведений на роботу в м. Кимполунг на Пд. Буковині (нині Румунія). 1934 переведений до м. Чернівці для викладання фізики і хімії, 1935 – до м. Кимполунг, де був активним чл. гуртка укр. інтелігенції. 31.10.1941 отримав право на пенсію, але продовжував працювати на посаді проф. математики і фізики теоретичного ліцею для хлопців у м. Кимполунг. 1945 евакуйований до м. Сібіу (нині Румунія). З 09.1946 введений у штат ліцею з цивільного буд-ва у м. Кимполунг як викл. математики.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793, 794, 796, 885; Воєнні бранці в Перемишлї. Ч. 1. Відень, 1915. 25 трав.; З II. державної ґімназиї в Чернівцях // Буковина. 1907. 12 лип. (29 черв.); З українського академічного товариства "Союз" // Буковина. 1908. 29 (16) берез.; *Ковалюк Р.* Український студентський рух на західних землях XIX–XX ст. Львів, 2001. С. 201; *Масікевич О.* "Борімося – поборемо" // Час. 1935. 7 лип.; Офіцири-Українці з Буковини полонені в Перемишли // Буковина. 1915. 28 трав.; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 67–68; Румуни видалюють українських учителів на Буковині зі служби // Свобода. 1923. 12 січ.; Українська громадо! // Нова Буковина. 1914. 22 берез.; Die Versetzungen von Professoren und Lehrern // Der Tag. 1932. 7 August.

Володимир Старик

КИПРІЯ́Н Володимир

(1896–10.03.1934) – четар УГА. Н. у м. Ярослав (нині Польща) у сім'ї чиновника. Навч. в г-зії.

З 1914 в складі Легіону УСС брав участь у ПСВ. З 1916 – пом. ліквідаційного старшини 1-го полку УСС. У м. Відень склав іспит зрілості. Після Листопадового чину 1918 – четар УГА, ліквідаційний старшина 1-ї бригади УСС. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину; завідував фінансовим забезпеченням бригади. З поч. 1920 – в ЧУГА. У 04.1920 під м. Козятин (нині Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон. Перебував у таборах для військовополонених у с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.), м. Стрий (нині Львів. обл.) та Тухоля (нині Польща).

У 07.1920 втік із табору в Тухолі до Німеччини; згодом переїхав до ЧСР. Учасник т-ва "Студентська поміч" у м. Прага. Був секретарем укр. кооп. курсів табору для військовополонених у м. Йозефов (ЧСР).

Після повернення до Сх. Галичини працював у кооперації. З 1925 – скарбник кооперативу "Праця" у м. Бучач (нині Терноп. обл.); згодом – службовець і чл. управи кооперативу "Народний дім" у м. Перемишляни (нині Львів. обл.). З 07.1927 – діяч кооп. руху в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). З 1928 – ревізор РСУК у м. Львів.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 551–552; Посмертні згадки // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 23–24; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 70.

Богдан Паска

КИПРІЯ́Н Іван

(27.10.1856–1934) – церк. і громад. діяч, капелан УГА. Навч. на богослов. ф-ті Львів. ун-ту, у Львів. і Перемишл. духовних семінаріях. Рукоположений 1883. Священик Перемишл. єпархії: 1883–84 – сотрудник у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), 1884–88 – адміністратор у с. Шум'яч (нині Турків. р-ну Львів. обл.), 1888–1925 – парох м. Немирів (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.). Проповідник, ор-

ганізатор культосвіт. життя Рава-Руського пов., підтримав сел. страйк у Сх. Галичині 1902.

1918 вступив до УГА як польовий духівник, замешкав у м. Великі Мости (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Надавав духовну опіку воякам 6-ї Равської та 9-ї Белз. бригад під час воєн. дій у Галичині; з ними перейшов за р. Збруч, був у "чотирикутнику смерті". В 12.1919 – капелан бригадного шпиталю в с. Самгородок (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.). Взимку 1919–20 брав участь у з'їзді польових духівників УГА в м. Чечельник (нині смт Вінниц. обл.). З 12.1920 – катехит матуральних курсів в укр. таборі м. Ліберець (ЧСР).

Після трагічної смерті сина Віктора опинився на Наддніпрянщині, де душпастирював. На поч. 1930-х заарештований і відправлений на заслання, котре відбував в одному з таборів у Сибіру; відомий як в'язень "номер 8986". У таборі духовно опікувався 70-ма дітьми, народженими в неволі.

Трагічно загинув на місці заслання.

Літ.: Жаровський О. Отець Іван Кипріян: життя та діяльність. Львів, 2002; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 141–144; Мартирологія Українських Церков: у 4 т. Т. 2: Українська Католицька Церква: Документи, матеріяли, християнський самвидав України. Торонто; Балтимор, 1985. С. 127, 461–463.

Ігор Пилипів, Олег Єгрешій, Руслан Делятинський

КИР (КИ́РА) Андрій

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – громад.-політ. діяч. Н. у с. Команча (нині Сяноц. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Займався с. госп-вом, торгівлею.

Під час ПСВ – фельдфебель австро-угор. армії. Після проголошення Команчанської лемків. республіки 4.11.1918 – комендант міліції у с. Вислік Великий (нині Сяноц. пов.) Чл. місц. укр. повітов. ради. 24.01.1919 заарештований польс. військовими.

Подальша доля невідома.

Літ.: Коковський Ф. Лемківські республіки в 1918–1919 роках // Історичний календар-альманах Червоної Калини на 1935 рік. Львів, 1934; *Прах Б.* Участь греко-католицьких священиків Лемківщини у політичних подіях 1918–1919 років // Гілея. 2013. Вип. 73. С. 25–27; *Шпилька П.* Визвольні змагання Східної Лемківщини в 1918 році // Аннали Лемківщини. Ч. 5 / ред. І. Гвозда. Нью-Йорк, 1993.

Микола Вітенко

КИРИЛІВ Антон Степанович

КИРИ́ЛІВ Антон Степанович

(1878 – після 1953) – юрист, громад. і політ. діяч, четар інтендатури НКГА. Н. у м. Сторожинець (нині Чернів. обл.) в сім'ї ремісника. 1890–99 навч. у Чернів. держ. г-зії, де 1901 склав матуральні іспити. Студіював право в Чернів. ун-ті 1901–08, 31.07.1908 здобув абсолюторіум. 1902 отримував стипендію в сумі 240 корон річно, яку призначила йому Чернів. громад. рада з коштів фундації С. і К. Самборських. Чл. т-ва укр. студентів "Січ" у м. Чернівці, утвореного внаслідок злиття т-в "Союз" та "Молода Україна", чл. правління "Січі" з 25.03.1903. 1907 отримував стипендію (210 корон річно), яку призначав крайовий уряд для студента укр. національності. З 12.1907 неодноразово був обраний членом правління, чл. ревізійної комісії та чл. мирового суду акад. т-ва для допомоги хворим і надання стипендій студентам. Кандидат права, 1913 суд. кандидат у м. Чернівці. Під час ПСВ промований д-ром права.

Служив у 22-му полку піхоти ландштурму, був іменований рахунковим практикантом з 1.03.1915, з 1.11.1918 – рахунковим помічником у м. Львів. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як рахунковий практикант УГА у Львові. 1.01.1919 іменований хорунжим-інтендантом рахунково-провірочного відділу НКГА, 1.03.1919 – четарем інтендатури УГА.

Після повернення на Буковину працював адвокатом у Чернівцях. Чільний діяч укр. громад. та політ. руху на Буковині. Обраний головою т-ва "Українська школа" в Чернівцях на заг. зборах

1.09.1929, керував т-вом до його ліквідації більшовиками в 06.1941. 1930 за сприяння Укр. нац. партії зумів домогтися від рум. уряду дозволу на викладання укр. мови в укр. громадах Чернів. і Сторожинец. пов. та в 5 школах м. Чернівці; цей дозвіл було скасовано урядом 1931. Організатор курсів укр. мови для дітей у Чернівцях, Садгорі та ін. місцевостях Буковини, які часто мусили маскуватися під курси для неграмотних через тотальну заборону рум. владою викладати укр. мову навіть приватно. Був одним з ініціаторів видання та беззмінним відп. ред. часопису для дітей "Українська ластівка", який видавало т-во "Українська школа" 1933–38. Довголітній чл. т-ва "Український народний дім" у Чернівцях, чл. надзорчої комісії т-ва.

Активний чл. Укр. нац. партії Румунії (президент В. Залозецький), учасник усіх її конгресів; на конгресі в Чернівцях 18.11.1928 обраний чл. вужчої екзекутиви партії. З 1928 – депутат Чернів. повітов. ради, на засіданні якої 1.03.1929 разом з ін. укр. депутатами склав протест проти заборони укр. викладової мови в нар. школах та відмовився голосувати за бюджет. На повітов. виборах 5.02.1930 обраний депутатом Чернів. повітов. ради за спільним списком від Укр. нац. партії та націонал-цараніст. партії. Очолював самост. виборчий список Укр. нац. партії в Чернів. пов. на виборах до повітов. рад 4.12.1932. У 03.1930 від імені Укр. нац. партії підписав разом з А. Завадою виборчий пакт з націонал-цараніст. партією, за яким до списку кандидатів у міські депутати від урядової партії внесено 4 укр. кандидати. На виборах 16.03.1930 обраний міськ. радником громад. ради м. Чернівці від Укр. нац. партії разом з А. Завадою та М. Левицькою. Обраний віце-президентом громад. ради Чернівців на її установчому засіданні 24.07.1930.

На виборах до рум. сенату в 12.1933 висунутий кандидатом у сенатори від Укр. нац. партії (у блоці з опозиц. радикально-цараніст. партією Юніяна і Стери) по Чернів. пов., однак безуспішно. На нараді в Укр. нар. домі в Чернівцях 7.08.1933 обраний головою к-ту для підготовки протибільшовиц. протесту та допомоги голодуючим на Україні, який вирішив улаштувати панахиди в правосл. і греко-катол. церквах за жертвами голоду в Україні та провести протестаційне віче в Чернівцях. У складі депутації від УНР (В. Залозецький, Ю. Сердинюк, А. Кирилів, А. Завада, О. Купчанко, М. Гарас) у 06.1934 вручили Президентові Румунії Г. Татареску королівському намісникові меморіал з нац. та екон. вимогами буковин. українців.

У 10.1935 голова Укр. допомогового к-ту для Бессарабії в Чернівцях, який провів організовану акцію в усіх повітах Буковини та передав зібране збіжжя, харчі й велику суму грошей нужденним українцям Бессарабії. Як один зі свідків укр. сторони на суд. процесі проти редактора час. "Самостійна думка" І. Григоровича в 06.1937 відкрито заявляв про тотальну румунізацію укр. шкільництва та переслідування будь-якої укр. діяльності на Буковині. Був одним з повноважних представників реліг., культ. і просвітн. установ Буковини й Бессарабії, які 14.02.1939 передали королів. намісникові Сучавської обл. Ґ. Флондорові меморіал з вимогами буковин. і бессараб. українців. Правний дорадник Допомогового к-ту, засн. в 05.1939 з метою надавати допомогу харчами та медикаментами пораненим і втікачам з Карпат. України.

У 06.1940 залишився в Чернівцях, перебував під більшовиц. окупацією до 07.1941. Брав участь у демонстративних ушануваннях буковин. корифеїв новою владою, зокр. в багатолюдному мітингу на могилі Ю. Федьковича за участю О. Корнійчука на поч. 07.1940. Влітку 1941 разом з ін. провідними укр. діячами (В. Дутчак, М. Гарас, А. Кирилів, М. Джулиба, С. Кравчук, В. Гузар, Д. Бендак) увійшов до складу УНРади Буковини, яка домагалася від нім. держ. установ включення Пн. Буковини та Пн. Бессарабії до складу майбутньої укр. д-ви. У 04.1942 належав до групи укр. інтелектуалів Буковини, які намагалися заснувати в Чернівцях

нову політ. орг-цію на засадах львів. Нац. ради А. Лівицького. За часів 2-ї рум. окупації перебував під постійним наглядом поліції. З 29.09.1944 працював бібліографом Чернів. ун-ту.

Арештований 16.01.1945 на підставі постанови УНКДБ Чернівецької обл. від 16.01.1945 за звинуваченням у членстві в ОУН Пн. Буковини, веденні націоналістичної агітації. 11.01.1945 за аналогічними звинуваченнями заарештовано І. Карбулицького, справу якого 20.03.1945 було об'єднано зі справою К. Слідство завершено 27.04.1945; у спільному обвинувальному висновку К. інкримінували проведення активної націоналістичної діяльності. Особлива нарада при НКВС СРСР 27.03.1946 засудила К. та І. Карбулицького "за участь в антирадянській організації українських націоналістів" на 8 р. ВТТ з конфіскацією майна на підставі ст. 54-1 "а" та 54-11 КК УРСР за зраду Батьківщини в складі контрреволюц. орг-ції. Ув'язнення відбував у Пісчанському таборі МВС СРСР.

Звільнений з ув'язнення 10.01.1953; був направлений у будинок інвалідів, де доживав віку через відсутність родичів.

Дата й місце смерті та поховання невідомі. Реабілітований Президією Чернів. облсуду з поверненням конфіскованого майна 12.04.1990.

Дж.: Архів УСБУ по Чернівецькій обл. Справа П-4691 по звинуваченню Кирилова Антона Степановича та Карбулицького Іларіона Івановича у злочинах, передбачених ст. ст. 54-1 "а" та 54-11 КК УРСР.

Літ.: Буковина і Басарабія домагаються належних прав // Діло. 1939. 26 лютого; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Дітройт, 1956. С. 347, 351, 353, 368, 385, 645; *Гарас М.* Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць. 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 106–116; Допомогова акція // Діло. 1939. 26 трав.; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1918–1941–1944. Чернівці, 1995. С. 195; *[Масікевич О.]* Під румунським постолом. [Париж], 1937; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 308, 323; *Moraru P.* Mișcarea iredentistă ucraineană din Bucovina 1941–1944 // Partide politice și minoritati nationale din Romania in secolul XX. Vol. 2. Sibiu, 2007. P. 147–168.

Володимир Старик

КИРСТЮ́К Іван Семенович

КИРСТЮК Іван Семенович

(13.12.1898 – після 1966) – інж., хорунжий УСС, поручник УГА, підприємець, громад. діяч. Н. у м. Чернівці в родині С. Кирстюка і Михайліни, уродженої Савицької.

Стрілець запасного куреня добровольчого корпусу УСС. 30.05.1915 в битві біля м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.) і Стрий (нині Львів. обл.) потрапив у рос. полон. Інтернований у м. Вольськ Саратовської губ. (нині РФ). За опір кинутий до в'язниці, звідки йому вдалося 19.01.1916 втекти та перейти замерзлу р. Волга. Завдяки знанню рос. мови, К. через м. Пенза, Тула, Москва, далі через Фінляндію дістався до Швеції, звідти через Німеччину до Австрії; повернувся до своєї військ. частини. Останній військ. ранг у Легіоні УСС – хорунжий.

Після розпаду Австро-Угор. монархії на поч. 11.1918 – четар УГА. Команд. 1-ї сотні 3-го куреня сформованої в м. Теребовля (нині Терноп. обл.) у ході наступу на Тернопіль у 06.1919 10-ї Янів. бригади 1-го корпусу УГА. З 1.08.1919 іменований поручником піхоти 1-го корпусу УГА. Інтернований поляками в таборі м. Тухоля, звідки втік 4.08.1920 і разом з великою групою старшин УГА приїхав до укр. військ. табору м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді Ліберец. краю, Чехія).

1921 записався на студії в Чернів. ун-т, однак 12.07.1921, прослухавши 1 семестр, отримав свідоцтво про вибуття з ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Запорожє". Один з організаторів святкової акад-ї 1.11.1928 в залі Кунстшпілє в 1-му окрузі м. Відень та Шевченківського свята в залі архітекторів м. Відень 5.04.1930. З 1931 працював урядовцем у т-ві "Астра Романа" в м. Плоєшті (нині Румунія), допомагаючи С. Лакусті зби-

КИСІЛЕВСЬКА
Олена Львівна

рати матеріали до рубрики "Памяті героїв" у чернів. газ. "Час". З 1933 постійно мешкав у м. Париж, підтримував тісні зв'язки з укр. орг-ціями Буковини. Інж., згодом засн. і власник ф-ки пластмас "Термопластика" в Парижі. Щедрий меценат різних укр. установ, один з фундаторів вид. "Буковина – її минуле і сучасне" (1956). 1948 уможливив переїзд до м. Париж О. Штуля-Ждановича, гол. ред. час. "Українське Слово", майбутнього голови ПУН. Був учасником польс.-укр. зустрічі в м. Париж 10.06.1966.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 373; Вістка з полону // Вістник Союза визволення України. 1916. 27 лютого; *Грицай О.* Свято перше листопада у Відні // Свобода. 1928. 4 груд. С. 2; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1930. 26 серп.; *Його ж.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 17 берез.; *Островерха М.* Один – такий блискучий бій // Свобода. 1959. 27 черв.; Париж Олегові Штулеві. Збірник на пошану Олега Штуля-Ждановича. Париж, 1986. С. 794, 925–926; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 107; Aus russischer Gefangenschaft geflüchtet // Illustrierte Kronen Zeitung. 1916. 26 Juli; Zwei wackere Helden // Wiener Bilder. 1916. 6 August.

Володимир Старик

КИСІЛЕ́ВСЬКА Олена Львівна

(псевд. і крипт.: О. Галичанка, Калина, Незнана, О. К., Ол. Га та ін.; 24.03.1869–29.03.1956) – громад.-політ. і культосвіт. діячка, письменниця, журналістка. Н. у с. Фільварки (нині в складі м. Монастириська Терноп. обл.) у сім'ї о. Л. Сіменовича. Спершу навч. у м. Заліщики (нині Терноп. обл.), з 1884 – у Станиславів. виділовій шк. Тоді ж вступила в Т-во руських жінок, засн. Н. Кобринською. 1887 вийшла заміж за письменника, крамаря Юліана Кисілевського (1864–1928).

Від 1912 редагувала жін. сторінку в газ. "Діло". У м. Відень під час ПСВ долучилася до Жін. допомогового к-ту для січових стрільців та ін. вояків, який опікувався пораненими. Працювала у військ. цензурі, розповсюджувала укр. вид. Нагороджена срібною медаллю австро-угор. уряду та відзнакою Червоного Хреста.

1919–39 проживала й працювала в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Організатор-референт Союзу українок (1923–28), видавець і ред. двотижневика "Жіноча доля" (1925–39) та його додатків "Жіноча воля" і "Світ молоді" (1932–39) у м. Коломия. На виборах 11.03.1928 обрана сенатором польс. парламенту від УНДО. 1929 відвідала жін. орг-ції у США та Канаді. Голова секції господинь при т-ві "Сільський господар" (1935).

1939 виїхала до м. Криниця (нині м. Криниця-Здруй Новосондецького пов. Малопольс. в-ва, Польща), 1944 – до Німеччини. До 07.1948 перебувала в нім. ДП Траунштайн і Діллінґен, де займалася громад. роботою. Емігрувала до США (1948). Від 1948 – 1-ша голова Світової федерації укр. жін. орг-цій. Протягом останніх років життя мешкала разом із сином Володимиром (істориком, журналістом, активним діячем укр. діаспори) у м. Оттава (Канада).

Залишила спогади про митрополита А. Шептицького, О. Кобилянську, Н. Кобринську, О. Телігу, О. Басараб, А. Чайковського та ін. Автор оповідань і новел ("Море" (1906), "Нові чобітки" (1908), "Іваниха розповідає" (1911), "В горах" (1913), "Покутське село" (1924), "Осінньою порою" (1924), "Гей, там, у зелених верхах" (1924)), зб. і брошур ("Як вести працю в жіночих гуртках" (1927), "Самовиховання" (1928), "Українська селянка при праці: Поради як вести працю в Жіночих Секціях У.О.Т" (1942), "Українське жіноцтво у вільному світі" (1954)), описів подорожей ("Враження з дороги" (1910), "До комор Довбуша" (1925), "Швейцарія" (1933), "По рідному краю: Полісся" (1935), "Подорож до Африки", "Під небом півдня" (1937), "Листи з-над Чорного моря" (1939)).

П. у м. Оттава.

З 1999 у м. Монастириська діє Літературно-меморіальний музей О. Кисілевської.

Літ.: Архівна україніка в Канаді: довідник. К., 2010. С. 145–148; *Качкан В.* Українське народознавство в іменах: у 2 ч. Ч. 2. К., 1995. С. 153–159; *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 490; Олена Кисілевська (1869–1956) // Коломия і Коломийщина. Філадельфія, 1988. С. 342; Померла Олена Кисілевська, сеньйорка українського жіночого руху // Свобода. 1956. 31 берез. Ч. 61. С. 1.

Оксана Дрогобицька

КИСІЛЕ́ВСЬКИЙ
Богдан Ізидорович

(10.01.1887–16.01.1957) – лікар УГА, громад. діяч. Н. у с. Крогулець (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в багатодітній священицькій родині. Здобув освіту в сільс. шк. (1902), г-зії м. Бучач (1910). Студіював право у Віден. ун-ті; згодом перевівся на мед. ф-т, навч. на якому закінчив 1915.

Добровільно зголосився до УСС. Військ. лікар. Хорунжий. Служив у моравській Остраві, м. Перемишль, Львів. У складі УСС у 11.1918 прибув до м. Львів. Учасник польс.-укр. війни. У складі УГА відступив за р. Збруч. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Пережив "чотирикутник смерті". Під кер-вом ген. М. Тарнавського пройшов з боями в складі УГА, мед. частина розташовувалася у м. Вінниця, Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну Вінниц. обл.), Київ. Особисто знайомий з Є. Коновальцем та С. Петлюрою, товаришував з військ. лікарями Белеєм та Я. Воєвідкою. У м. Браїлів разом з військ. госпіталем потрапив у більшовиц. полон. Етапований до м. Ростов (нині Ярославльської обл., РФ). Зумів утекти з групою колиш. вояків УГА. 1920 повернувся додому. Працював хірургом, сімейним лікарем у м. Перемишль.

1926, за підтримки К. Воєвідки, переїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). До 1941 працював фізіотерапевтом у залізн. поліклініці. 1942 переїхав до м. Маріампіль (нині с. Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Відмовився емігрувати на Захід. Лікував жителів Маріамполя та прилеглих сіл, не зважаючи на їхню нац. та реліг. належність. Оперував поранених членів ОУН та вояків УПА. У 01.1946 відряджений до с. Деліїв із завданням організувати лікарню. Неодноразово був пограбований, зазнав переслідувань органами НКВС. 1955 К. понизили з посади гол. лікаря до лікаря-терапевта, згодом звільнили з роботи. Декілька разів був заарештований, але невдовзі звільнений.

П. і похований у с. Деліїв. 10.01.2018 в м. Івано-Франківськ на честь К. встановлено меморіальну дошку.

Літ.: Пундій П. Українські лікарі: Біобібліографічний довідник. Кн. 1. Львів; Чикаґо, 1994; *Романюк В. К.* Місто між двома Бистрицями. Кн. 3. Івано-Франківськ, 2015; *Чубата Д.* Кисілевський Богдан Ісидорович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 72–73.

Павло Артимишин, Ігор Соляр

КИСІЛЕВСЬКИЙ
Богдан Ізидорович

КИСІЛЕ́ВСЬКИЙ
Володимир Юліанович

(від 1942 – Кей, Кайє, Kaye; 04.08.1896–30.08.1976) – вістун УСС, четар УГА, офіцер ЗС Канади, журналіст, видавець, соціолог, історик. Н. у м. Коломия в сім'ї поштового урядника, згодом поштового офіціала в м. Львів Ю. Кисілевського та Олени, уродженої Сіменович, громад. діячки й письменниці. 1907–14 навч. у Чернів. вищій реальній г-зії, де 29.06.1914 склав матуральні іспити. Шкільний товариш майбутнього хор. УГА Н. Тотоєскула.

Доброволець Легіону УСС від кін. 1914, воював на фронті. 1917 розпочав навч. у Віден. ун-ті. Як старшина НКГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. 1919 – особистий ад'ютант шефа Ген. штабу УГА ген. Г. Ціріца.

Після відступу УГА за р. Збруч боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців; наприкінці 1919 – зв'язковий УГА при Брит. військ. місії в м. Одеса.

Після визвол. змагань завершив студії у Віден. ун-ті, д-р філософії (1924); вивчав інженерну справу в Тех. ін-ті (Відень). 1925 емігрував до Канади. Закінчив учительські курси при Торонт. ун-ті й інженерні курси при Манітоб. ун-ті. 1926–28 служив у військ. резерві

КИСІЛЕВСЬКИЙ
Володимир Юліанович

"Вінніпезькі гренадери". З 1927 – журналіст низки укр. видань Канади і США; ред. укр. тижневика "Західні Вісті" (Едмонтон; 1928–30), пом. ред. тижневика "Україна" (Чикаго (США); 1930–31). 1930 отримав канад. громадянство. У 05.1931 переїхав до м. Лондон (Велика Британія), де працював дир. Укр. пресового бюро (1931–40; за ін. даними – 1931–39 або 1932–39), відстоював укр. інтереси, розповсюджував інформацію про становище українців у СРСР та ін. країнах. Поєднував журналістику з наук. працею: 1933–36 у Шк. слов'ян. і сх.-європ. наук Лондон. ун-ту підготував доктор. дис. Від 11.1939 – речник Союзу українців самостійників у м. Лондон. У 05.1940 повернувся до Канади. Співініціатор і учасник об'єднання більшості укр. орг-цій Канади в К-т українців Канади (11.1940; нині Конгрес українців Канади).

На поч. ДСВ – співробітник Ін-ту дослідження міжнар. зв'язків та Мін-ва інформації, 1941–44 – речник у справах етніч. груп і преси військ. відомства; 1944–49 – у департаменті держ. секретаря; 1949–62 – у Мін-ві громадянства й імміграції. 1948–60 також викл. історії в Оттав. ун-ті, де з 1950 – проф. і зав. каф-ри славістики. З 1954 (за ін. даними – 1950) – 1-й голова та почесний чл. Канад. асоціації славістів. Чл. управи Укр. істор. т-ва (1965–74), співробітник ж. "Український історик". Дійсний чл. НТШ (1932; багатолітній голова його оттав. відділення) та УВАН (1948).

Нагороджений Хрестом Армії УНР, Шевченківською медаллю (1963; Канада), Орденом Канади (1974). Автор понад 1000 публікацій, у т. ч. монографій з історії поселення українців у Канаді, статей, рецензій, енциклопедичних гасел у вид. Великої Британії, Канади, США, Франції.

П. у м. Оттава, де й похований на цвинтарі Нотр-Дам.

Літ.: Арсенич П. І. Уродженці Прикарпаття – дійсні та звичайні члени НТШ (1873–1989) // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2009. № 3 (7). С. 233–234; *Герасимова Г. П.* Кайє-Кисілевський Володимир Юліанович // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 24; *Кравець Р.* Кисілевський Володимир // Українська думка (Велика Британія). 2011. 17 груд. С. 8; *Тесля І.* Проф. В. Ю. Кисілевський // Свобода. 1976. 5 жовт. Ч. 189. С. 2–3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 338.

Микола Лазарович

КІГІЧАК
Андрій

КІГІЧА́К Андрій

(16.02.1897–25.03.1978) – підхорунжий УСС, хорунжий УГА. Н. у с. Голобутів (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у сел. родині. Згодом з батьками переїхав до м. Стрий, де здобув освіту в г-зії. Навч. на торг. курсах у м. Львів.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914. З 1915 входив до оркестру УСС під орудою М. Гайворонського. На 10.1918 – інструктор кулемет. (скорострільних) сотень у м. Стрий, організатор та учасник Листопадового чину в місті. Надалі був харчовим старшиною в 7-й Львів. бригаді, в складі якої воював до 04.1920.

Інструктори вишколу скорострілів у м. Стрий. Праворуч Андрій КІГІЧАК. Лютий 1919 р.

Після звільнення з таборів інтернованих проживав у м. Перемишль (нині Польща). Діяльний в укр. кооперації. 1944 разом з родиною виїхав до Німеччини. Перебував у ДП м. Авґсбурґ (нині ФРН). 1949 переїхав до США. Активний діяч укр. діаспори. Чл. філадельфійських станиць УСС, УГА, ОбВУА, т-ва "Самопоміч". Автор спогадів про м. Стрий та Перемишль, УСС, УГА. Разом з О. Бандерою співред. час. "Квітучі

береги", що видавався в м. Нью-Йорк. Зібрав унікальний архів україніки.

П. у м. Філадельфія (США). Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Тв.: Кігічак А. Дев'ять місяців правопорядку. Українська адміністрація в Галичині від 1.11.1918 по 16.07.1919 // Квітучі береги. 1970. Ч. 10. С. 21–24; *Його ж.* Зразок правопорядку української влади в одному з галицьких міст // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 25–30.

Літ.: Бандера О. Відлітають сірим шнурком… // Квітучі береги. 1980. Ч. 19. С. 81; *Вайда М.* Побратим Андрій Кігічак // Квітучі береги. 1967. Ч. 3. С. 40–41.

Микола Вітенко

КІЖИК
Володимир

(1880–29.10.1965) – правник, старшина УГА. Брат сот. О. Кіжика. Н. у с. Білий Камінь (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Золочів (1900). Студіював право у Львів. ун-ті. Після завершення навч. працював у судах. Здобув ступінь д-ра права.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії, іменований поручником. До УГА вступив у 12.1918; 1.03.1919 отримав військ. звання сотника-судді. Служив у польовому суді Стрийської ОВК, у 04–09.1919 був нач. польового суду 3-го корпусу й одночасно правничим референтом при команді цього корпусу. Потрапив у польс. полон (04.1920); з табору в м. Тухоля звільнений 9.07.1920.

Від 1922 займався адвокатурою, 1925–39 мав власну канцелярію в м. Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну Львів. обл.). Навесні 1944 емігрував на Захід, поселився в Німеччині.

П. у м. Реґенсбурґ.

Літ.: Дем'янчук М. Пам'ятник д-рові В. Кіжикові // Свобода. 1967. 15 лютого. Ч. 27. С. 4; *Лаба В.* Історія містечка Янів від найдавніших часів до 1939 року (та штрихи до історії села Лелехівка). Львів, 2000; *Максимчук І.* До історії судівництва при Українській Галицькій Армії // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 135–145; *Регульський В. Г.* Військове судівництво Галицької армії ЗУНР // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2001. № 14. С. 193–201.

Петро Гуцал

КІЖИК
Осип

(19.03.1886–03.05.1919) – правник, старшина УГА. Брат сот.-судді В. Кіжика. Н. у с. Білий Камінь (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Золочів (1907). Студіював право у Львів. ун-ті. Після завершення навч. відбув однорічну військ. службу, потім працював пом. адвоката в м. Львів, брав участь у громад. житті, зокр. в діяльності т-ва "Просвіта".

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, став поручником. В УГА – від кін. 1918, командував сотнею, потім куренем у 4-й бригаді; іменований сотником.

Загинув у бою біля с. Миклашів (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Похований з військ. почестями в с. Білий Камінь.

Літ.: Товариш. Сотник Йосип Кіжик // Стрілець. 1919. 11 мая.

Петро Гуцал

КІЗЛО
Осип

КІЗЛО
Осип

(1900–15.03.1925) – стрілець УСС та УГА. Н. у м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї міщан.

Під час ПСВ вступив до Легіону УСС. Після Листопадового чину 1918 – у складі УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Восени 1919 перебував у "чотирикутнику смерті"; хворів на тиф. Під час боїв утратив пальці ніг. 1920 долучився до ДА УНР, брав участь у польс.-рад. війні. У 08.1920 в складі групи ген. А. Кравса перейшов до ЧСР. Згодом повернувся до м. Дрогобич.

П. і похований у м. Дрогобич. Майно заповів для потреб т-в "Просвіта", "Рідна школа", укр. інвалідів, на побудову укр. г-зії в м. Дрогобич.

Літ.: Ті, що відійшли // ЛЧК. 1929. Ч. 1. С. 23.

Богдан Паска

КІЗЮК
Корнило

КІЗЬ
Роман Іванович

(08.12.1891 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Брат чет. Т. Кізя. Н. у м. Ряшів (нині Підкарпат. в-ва, Польща) у родині службовця. З дитячих літ проживав у м. Яворів. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1911). Студіював право у Львів. ун-ті.

В УГА – від кін. 1918, іменований поручником-суддею. Перебував за р. Збруч, суддя польового суду 1-го корпусу. Оборонець от. О. Лисняка на процесі 13–14.11.1919 у м. Вінниця. У кін. 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса прибув до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

Після 1923 проживав на Закарпатті. З 1926 працював суддею в м. Тячів.

Подальша доля невідома.

Літ.: Денник Начальної Команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 323.

Микола Вітенко

КІЗЬ
Тадей Іванович

(1893–05.1927) – старшина УГА. Брат поручника-судді Р. Кізя. Н. у м. Яворів (нині Львів. обл.) у родині службовця.

Воював в УГА, четар. З кін. 05.1919 перебував у ЧСР в таборах для інтернованих. Командував робітн. відділами в м. Кошице, потім у м. Пряшів.

П. у м. Прага.

Микола Вітенко

КІЗЮ́К
Корнило

(24.09.1892–25.04.1969) – старшина УГА, інж.-хімік, громад. діяч. Н. у с. Трибухівці (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.). Під час навч. у Бучац. г-зії був чл. таємного драгоманів. гуртка (1909–13). Після завершення гімназійних студій вступив до військ. старшин. шк., пройшов додатковий тех. вишкіл у шк. саперів.

Під час ПСВ – команд. сотні, куреня саперів австро-угор. армії. В УГА з 11.1918; організатор і команд. саперного вишколу в м. Чортків (нині Терноп. обл.). Влітку 1919, як команд. тех. сотні 14-ї бригади, відступив за р. Збруч. Навесні 1920 в складі орг. відділу саперів перейшов до військ. частини от. Ю. Тютюнника.

Після завершення визвол. змагань належав до УВО, керував її нелегальним старшин. вишколом. Навч. у Вищій тех. шк. в м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща), отримав диплом інж.-хіміка (1929). Працював за фахом у м. Крулєвска Ґута (нині м. Хожув, Польща), на вир-ві з випалювання вапна в м. Миколаїв (нині Львів. обл.). Був дописувачем польс. та нім. журналів, співпрацював з редакцією ж. "Технічні вісті" (Львів).

Влітку 1944 емігрував до м. Берхтесґаден (Німеччина). 1949 виїхав до США, поселився в м. Честер (шт. Пенсільванія). Працював інж.-хіміком у сталеливарні "Фінікс". Чл. Укр. тех. т-ва (Львів), Т-ва укр. інж. Америки, ОбВУА, т-ва "Самопоміч", УККА та ін. Був одружений з донькою священика УГКЦ, теребовлян. декана, голови повітов. нац. ради в період ЗУНР С. Мохнацького.

П. у м. Честер.

Літ.: Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник. Нью Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 107, 409–410; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995.

Олег Єгрешій

КІННО́ТА (КАВАЛЕ́РІЯ) УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ. Кінні стр-ри УГА не були належно розвитнуті, хоча для їх створення були чималі можливості. У роки ПСВ багато галиц. вояків проходили військ. службу у 8 австр. кінних полках (7 уланських та 1 драгунський) у Галичині й Буковині, зокр. в м. Львів, Станиславів, Перемишль, Жовква, Городок, Золочів, Коломия, Бережани. Після розпаду цісар. армії в місцях дислокації цих полків залишилося чимало коней, яких командування УГА не використало. У 11–12.1918 команд. сотень, куренів та бойових груп самотужки творили невеликі кінні підрозділи розвідки і зв'язку. Виняток становив полк УСС, який мав кінний відділ під команд. чет. Л. Лепкого та підготував групу вишколених старшин-кіннотників, зокр. пор. Р. Камінського, Ф. Бориса, І. Іванця, Т. Шухевича. У пе-

Старшини 1-ї кавалерійської бригади ЧУГА. Березень 1920 р.

ріод реорг-ції армії на базі групи "Схід" ств. 1-ша бригада УСС, у якій сформовано 1-й бойовий відділ кінноти під командуванням чет. Л. Лепкого. Вишкіл очолив пор. Т. Шухевич, кіш і збірний пункт коней – чет. Ф. Борис. Відділ Л. Лепкого став зав'язком кінного полку, який сформовано влітку 1919.

Командири галиц. корпусів і бригад неодноразово пропонували кер-ву ДСВС і НКГА розгорнути формування кінних частин для ведення маневрових бойових дій. Однак уряд вважав неможливим утримувати взимку велику кількість коней. Лише в розпал весни 1919 розпочалася розбудова цього роду війська, у бригадах започатковано формування кінних сотень. Найбільших успіхів було досягнуто в 2-му корпусі полк. М. Тарнавського. Формування кінних сотень, полків і бригад набрало організованого х-ру і пожвавилось у 07.1919, коли команд. УГА став ген. О. Греков, який видав наказ про формування кінних частин. Під час Чортків. офензиви в 1-му корпусі ств. кінний полк під команд. ротмістра Е. Геніґа, у бригадах – кінні ескадрони (пор. І. Іванець – у 2-й Коломий., чет. С. Федак – у 7-й Львів. та ін.), у 3-му корпусі – кінну бригаду ротмістра Е. Шепаровича.

Взірцевим був 1-й кінний полк 1-го корпусу, який, завдяки команд. полк. О. Микитці, укомплектовано досвідченим особовим складом (зокр. команд. полку сот. Е. Геніґ і нач. штабу пор. О. Іваницький – випускники австр. акад-ї Генштабу). Полк складався з 5 ескадронів, якими командували сот. В. Возняк і М. Янович, пор. М. Алексевич і Ф. Вайнгаймер, чет. М. Панас. Ескадрон мав 4 чети по 40 кіннотників, що були озброєні австр. або рос. карабінами та шаблями, а також відділ легких скорострілів, 2 чети телефоністів, польову кухню. Крім того, полк мав батарею 76-міліметрових рос. гірських гармат (2 гармати), 4 важкі скорострілі на двоколках, обоз (17 возів), полкову кухню, відділ санітарів і канцелярію. Бойовий склад полку нараховував 650 шабель.

Типовий кінний полк УГА об'єднував 2 дивізіони по 3 ескадрони, кожний з яких мав 4 чети (по 40 кіннотників), а також ескадрон важких скорострілів (4 чети по 2 скорострілі на двоколках). До управління полку входили: команд. (підполковник, полковник), 1-й ад'ютант – заст. команд. (майор, отаман), 2-й ад'ютант – нач. штабу, а також старшини – рахунковий (4–6 підстаршин), провіантовий (3–6 підстаршин), лікар (з 6–10 санітарами), ветеринар і фельдшер-коваль (з 6–12 ковалями).

До управління кінного ескадрону належали: команд. (ротмістр), заст. старшини і 9 підстаршин. Загалом кінний ескадрон нараховував 160 шабель. Ескадрон скорострілів мав у групі управління 2 старшин; 10 підстаршин, всього 100 вершників. Згідно зі штатом, у кінному полку налічувалося 1000–1100 вояків. Обоз складався із

44 возів і 8 польових кухонь. Кожний старшина мав по 2 вершники, а ротмістр і штабові старшини – по 3.

У 06.1919 розгорнуто формування 1-ї кінної бригади УГА (команд. Е. Шепарович), у якій було чимало наддніпрянців і навіть кубан. козаків (сотня пор. С. Вайса). Бригада складалася з 2 полків, якими команд. от. Єднак і ротмістр (сот.) Р. Ярий. 1-й кінний полк мав 3 кінні та 1 скорострільну кінну сотні (відповідно пор. М. Гавриляк, О. Трач, чет. П. Дереш та І. Руменович). Команд. кінних сотень 2-го полку були пор. С. Вайс, Т. Пасічник, хор. Г. Винницький, скорострільної – чет. О. Яськевич. Кінна сотня нараховувала 120–130 шабель. Крім кінних полків, бригада мала стрілец. (пластун.) курінь у складі 3 піших і скорострільної сотні, запасний кіш і вишкіл сот. Г. Гречанівського та кінну гарматну батарею наддніпрянців пор. Бутенка. Штаб бригади очолював сот. О. Заславський, якому підлягали: булавна сотня чет. Р. Шепаровича в складі кінно-зв'язкової, кінно-саперної та кінно-тех. чет, обоз, санітарний, муніційний, ветеринарний, інтендантський, провіантний відділи. Бойовий стан бригади налічував 800 шабель і 200 багнетів.

К.(к.) УГА мала спец. однострій: сукно польово-зеленої барви, на ковнірі френча і плаща – жовта зубчатка. К.(к.) УГА залучали насамперед для стежної служби, розвідки і зв'язку, її бойові потенції були значно слабшими від польс. кавалерійс. полків.

Літ.: Дєдик О. Чортківська офензива. Ч. 1–2. Львів, 2013–16; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ткачук П.* Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів, 2009; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 205–216.

Микола Литвин

КІРЖЕЦЬКИЙ Степан

КІРЖЕ́ЦЬКИЙ Степан

(08.01.1894–11.03.1985) – старшина УСС та УГА, греко-катол. священик. Н. у с. Добринів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у г-зіях м. Бережани (нині Терноп. обл.) та Рогатин.

Під час ПСВ воював у Легіоні УСС; мав військ. звання хорунжого. В УГА – з 11.1918, учасник боїв у м. Львів, старшина 1-го полку 1-ї бригади УСС. 1.03.1919 іменований четарем. Пройшов воєн. кампанію в Сх. Галичині та за р. Збруч.

Навч. у м. Львів на богослов. ф-ті ун-ту і в духовній семінарії (1922–26). Висвячений на священика 21.02.1926 митрополитом А. Шептицьким. 1926–27 душпастирював на посадах сотрудника в с. Вістова й адміністратора в с. Ріп'янка (обидва нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), 1927–29 – адміністратора в с. Лука (нині Калуськ. р-ну), с. Церковна (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.) і с. Росточки Кальні (нині с. Росточки Долин. р-ну). 23.11.1929–10.1935 – парох у с. Юнашків (нині Рогатин. р-ну), 10.1935–44 – у с. Бабинці Долішні (нині в складі м. Рогатин). Катехит нар. шк. і г-зії в Рогатині, з 1939 – водночас польс. г-зії; голова гуртка т-ва "Рідна школа" в місті 1938–39. Під час нім. окупації викладав курс релігії для учнів торг. шк. й учительської семінарії м. Рогатин.

1945 емігрував на Захід, перебував у м. Штокерн (Австрія), м. Марктль, Альтеттінг, Пфарркірхен і Ландсгут (ФРН). Прибув до США 8.05.1950. 1950–62 – парох церкви Св. Миколая в м. Нентікоук (шт. Пенсільванія), 1962–74 – церкви Пресвятої Родини і духівник філії УКУ (з 1974) у м. Вашингтон, 1975–80 – церкви Пресвятої Трійці в м. Сілвер-Спринг (шт. Меріленд).

П. у м. Сілвер-Спринг.

Літ.: Блажейовський Д. Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля. Т. 2: Київська Вселенська Церква в діаспорі (1751–1988). Львів, 1999. С. 71–72, 98; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 231, 236; *Польовий Я.* Священики Рогатинщини. Львів, 2008. С. 89; Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1996. Т. 2. С. 223, 546, 573, 620, 673.

Олег Єгрешій,
Руслан Делятинський

КІТ
Микола Іванович
(1893 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. у с. Дмитровичі (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї.

1914–17 брав участь у ПСВ у складі австр. армії. 1918–19 – рядовий ГА. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. 1920 деякий час проживав на Херсонщині, потім поселився у с. Кліщів (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 68. Арк. 1–8.

Богдан Паска

КІТ
Микола Іванович

КІЧУ́РА
Мелетій Омелянович
(21.01.1881–03.03.1938) – літератор, старшина УГА. Н. у с. Носів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. 1891–99 навч. в 2-й (нім.) г-зії у м. Львів. Студіював право у Віден. ун-ті (з перервами), 1905–06 – у Львів. ун-ті; закінчив вищі студії 1907 у м. Відень. Д-р права (1910). У студент. період займався громад. справами, входив до т-в "Січ" і "Родина", розпочав літ. діяльність. На виборах до австр. парламенту 1907 був довіреною особою кандидата в посли В. Стефаника. Адвокат. практику відбував у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де від 1910 працював у канцелярії І. Ганкевича. Видав зб. поезій "Без керма" (1910) і "Tempi passati" (1913).

У 08.1914 мобілізований до австро-угор. армії. У 12.1914 на Сх. фронті потрапив у рос. полон, перебував у таборах у м. Канськ і Омськ (нині РФ), м. Семипалатинськ (нині Семей, Казахстан). У 01.1918 втік із полону, на поч. 02.1918 прибув до м. Київ, переховувався від більшовиц. окупантів, а після їх відступу з міста працював у редакціях періодичних видань. У 02.1919 повернувся до м. Коломия згодом служив хорунжим в ОВК. Перейшов за р. Збруч, був старшиною Команди етапу армії; 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. Від 02.1920 – в ЧУГА, як її представник брав участь у роботі IV Всеукр. з'їзду рад у м. Харків (05.1920).

Від осені 1920 проживав у м. Київ, завідував канцелярією Укр. акад-ї мист-в (від 1924 – Київ. худож. ін-том) й одночасно викладав тут іноз. мови. Плідно продовжував літ. працю. Входив до літ. орг-цій "Плуг" і "Західна Україна" (також редагував її однойменний журнал). Видав поетичні зб. "На старті" (1928), "Відблиски криці", "Останні могікани", "Передодні" (всі 1930). Вперше переклав вірші Лесі України нім. мовою, перекладав укр. мовою твори нім. і польс. поетів. Поезії, переклади, статті, нариси, рецензії К. друкувалися в часописах рад. України, а також за кордоном.

КІЧУРА
Мелетій Омелянович

Заарештований чекістами 26.02.1933, безпідставно звинувачений у "злочинній діяльності" – належності до "УВО, яка готувала повалення радянської влади в Україні шляхом підготовки збройного повстання та інтервенції". Не витримавши на допитах знущань, змушений був обмовити себе. Відповідно до постанови суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 10 р. Перебував у ВТТ на пн. Росії.

Згідно з рішенням суд. трійки при Управлінні НКВС у Карельській АРСР, розстріляний без висунення звинувачення. Місце страти невідоме.

Літ.: Андрухів І., Арсенич П. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 37–38; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 70; *Дубина М.* Мелетій Кічура: шляхами письменницької долі // Літературна Україна. 1992. 3 груд.; *Нагірний В.* Дві долі одного життя. Івано-Франківськ, 2016.

Петро Гуцал

КІЯ́ЩУК
Михайло Степанович
(1890–1959) – громад. діяч.

З 11.1918 – хорунжий УГА, згодом ДА УНР. У 1920–30-х працював службовцем. Ініціатор відродження т-ва "Пласт", читальні "Просвіта" в присілку Москалівка м. Косів (нині Івано-Франк. обл.). Зазнавав переслідувань польс. влади.

У 09.1939 та 06.1941 організував у Косові загони самооборони. 1943 перебував у д-зії "Галичина". З 1945 працював бухгалтером в артілі "Гуцульщина".

Заарештований 20.01.1949 співробітниками НКВС. Згідно з постановою Особливої наради при МГБ СРСР від 14.06.1950 ув'язнений на 10 р. ВТТ. Звільнений 1955, повернувся додому.

Похований у м. Косів. Реабілітований 31.01.1994.

Микола Вітенко

КЛЕМАНСÓ
Жорж Бенжамен
(Clemenceau Georges Benjamin; 28.09.1841–24.11.1929) – франц. громад.-політ. і держ. діяч, дипломат. Н. у муніципалітеті Муйрон-ан-Паре (де-

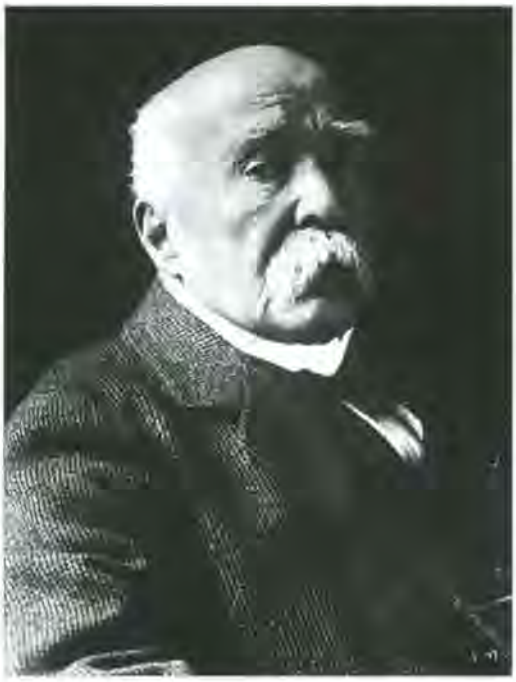

партамент Вандея, Франція) в сім'ї лікаря. Випускник Нант. ліцею (1858). Навч. на мед. ф-ті Паризьк. ун-ту. Брав активну участь в опозиції проти 2-ї Республіки та агітації проти диктатури Наполеона III, за що був ув'язнений на 2 місяці. Після завершення університет. студій (1865) і захисту доктор. дис. деякий час проживав в Англії, пізніше – у США.

Після повернення 1869 до Франції провадив лікар. практику. З 09.1870 замешкав у м. Париж, де долучився до політ. б-би. 1877–93 – депутат Нац. зборів. З 1881 очолював партію радикалів. 1901 став одним із засн. Респ. партії радикалів. 1902–09 обирався до сенату. 03–10.1906 – міністр внутр. справ. 10.1906–07.1909, 1917–20 – прем'єр-міністр Франції.

Відіграв важливу роль у створенні Антанти і встановленні франц. протекторату над Марокко. 1918, як голова Верховної ради д-в Антанти, став ініціатором франц. десанту на Чорномор. узбережжі України. 1919–20 головував на Паризькій мирн. конф., у ході роботи якої домігся ухвалення рішень щодо політ. й екон. ослаблення Німеччини (демілітаризація Рейн. обл., високі репарації, передача вугільних шахт низки регіонів Німеччини під контроль Франції як компенсації матеріальних втрат Франції у роки ПСВ), зміцнення позицій Франції на європ. континенті за рахунок зміни кордонів і створення нових д-в. Разом з прем'єр-міністром Великої Британії Д. Ллойд Джорджем, Президентом США В. Вільсоном та прем'єр-міністром Італії В. Орландо складав т. зв. Раду чотирьох – неофіц. групу лідерів найбільш впливових д-в-учасниць конф., авторів укладеного 1919 Версал. миру та ін. угод, що стали основою Версал. с-ми.

Негативно ставився до намагань народів колиш. Рос. імперії створити власну нац. державність, зокр. не бачив перспектив у відновленні Укр. д-ви, наполягаючи на включенні етніч. укр. земель до тер. ін. країн. Таким новоств. д-вам, як Польща, ЧСР та Румунія, відводив роль санітарного кордону в протистоянні з більшовизмом та можливих союзників у війні проти Німеччини. Саме франц. делегація, очолювана К., на Паризькій мирн. конф. мала найбільш непримиренну позицію щодо визнання укр. державності.

Зазнавши поразки на президент. виборах 1920, відійшов від політ. б-би, зосередився на літ. діяльності; автор тв.: "Демосфен" (1926), "Вечірні думки" (1927), "Клод Моне" (1928), "Реконструкція в Америці: 1865–1870", "Велич і злиденність перемоги" (1930).

П. у м. Париж.

Літ.: Гуцуляк М. Перший листопад 1918 на Західних землях України. К., 1993; *Дацків І.* Дипломатія ЗУНР на Па-

ризькій мирній конференції 1919 р. // УІЖ. 2009. № 5; *Кривонос Р. А.* Клемансо Жорж Бенжамен // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 1. К., 2004.

Олексій Лупандін

КЛЄ́Є (КЛЄ)
Йоганн

(1892–1945) – отаман УГА. Н. у нім. колонії Гартфельд (нині в складі с. Речичани Городоц. р-ну Львів. обл.). Німець за національністю. Фенріх (хорунжий) австро-угор. армії.

В УГА з 1.11.1918. Команд. бойової групи, яка вела партизан. дії в р-ні м. Немирів (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.). Четар УГА. 1919 очолював піх. батальйон 6-ї Рав. бригади. З 1.03.1919 – поручник, з 1.05.1919 – сотник. Навесні 1920 разом з ген. А. Кравсом деякий час перебував у нім. колонії Бернсдорф на Херсонщині. Згодом у таборі інтернованих м. Йозефов (нині Чехія).

У післявоєн. час – в еміграції.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КЛИМ
Василь

(1896–12.1919) – поручник УГА. Н. у с. Батятичі (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). До 06.1914 закінчив 6 класів АГ у м. Львів.

Під час ПСВ воював у Легіоні УСС; четар. Учасник Листопадового чину і боїв за м. Львів від 1.11.1918. 1.01.1919 іменований поручником. Команд. тех. сотні 1-го гармат. полку 1-ї бригади УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

П. від тифу в м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Дєдик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1. Львів, 2018. С. 99, 169–170; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 139–140.

Микола Вітенко

КЛИМКЕ́ВИЧ
Михайло

(25.09.1889–07.1944) – сотник УГА, громад. діяч. Н. у м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Чоловік хор. УГА І. Шміґельської, батько письменника, історика-геральдиста Р. Климкевича. Випускник АГ у м. Львів (навч. разом з Є. Коновальцем), правн. ф-ту Львів. ун-ту. Обер-лейтенант 30-го полку австро-угор. армії.

Під час ПСВ воював на Італ. фронті. Вступив до УГА в 11.1918. Прикомандирований до козац. загону ім. Гонти; після відходу в 01.1919 А. Долуда – команд. цього підрозділу. Згодом команд. 10-ї Янів. бригади УГА. У 05.1919 курінь К. одним з перших зіштовхнувся з підрозділами армії Ю. Галлера біля м. Белз. У спогадах К. зауважив, що "Галєрівські старшини, захоплені у полон, говорили тільки по французьки". Відзначився у боях за м. Львів, Тернопіль, під час походу на м. Київ.

Після звільнення з таборів інтернованих – правничий референт "Рідної школи" в м. Львів, чл. "Молодої громади", Союзу укр. власників реальностей. 6–7.05.1933 – співорганізатор заходів "Українська молодь Христові" у м. Львів, 28.05.1933 – відкриття пам'ятника І. Франку на Личаків. цвинтарі. Перебував під наглядом польс. поліції. Зазнавав тиску й нападів з боку польс. шовіністичних орг-цій.

Майор д-зії "Галичина". Загинув у ході боїв 13–22.07.1944 під м. Броди (нині Львів. обл.).

Літ.: Серкіз Я. Славне бойове подружжя // Прикордоння. 2016. 22 груд. № 8 (80). С. 7.

Микола Вітенко

КЛИМКЕ́ВИЧ (ШМІҐЕ́ЛЬСЬКА)
Ірина Романівна

(1893–28.11.1956) – педагог, санітарна хорунжа УГА. Н. у с. Балинці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в родині священика. Дружина сот. УГА М. Климкевича, мати письменника, історика-геральдиста Р. Климкевича. Рано осиротіла. Випускниця учител. семінарії у м. Львів. Працювала вчителькою.

Під час ПСВ пройшла курси військ. санітарів. 1.11.1918 добровільно зголосилася разом з братом Полікарпом до Укр. військ. команди. Зв'язкова, не-

КЛИМКЕВИЧ
Михайло

КЛИМКЕВИЧ (ШМІҐЕЛЬСЬКА)
Ірина Романівна

одноразово переходила лінію фронту з депешами. 21.11.1918 приділена до епідемічного госпіталю в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Згодом санітарна хорунжа козац. загону ім. Гонти при УГА під команд. А. Долуда. Організувала польовий госпіталь у с. Дунаїв (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Створила і проводила курси санітарів. Від 03.1919 – санітарний шеф 1-го куреня 10-ї бригади. Самовіддано рятувала життя вояків і старшин УГА. Надавала мед. допомогу і полякам. У боях за м. Янів у с. Брюховичі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.) потрапила до польс. полону, була звільнена на прохання польс. поранених. Наприкінці 03.1919 під егідою Червоного Хреста отримала дозвіл на пошук і поховання загиблих вояків УГА на зайнятій поляками тер. Пройшла з УГА усю польс.-укр. війну. В складі УГА взяла участь у поході на м. Київ. Учасниця боїв за м. Вінниця, Бердичів. У Києві потрапила в полон до білогвардійців, звідки зуміла втекти. Восени 1919 одружилася із сот. УГА М. Климкевичем. У 04.1920 інтернована поляками в с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.). У таборі 9.05.1920 народила сина Романа.

Після звільнення працювала вчителем у шк. м. Львів; збирала документи і матеріали про жінок – учасниць визвол. змагань 1914–23. Публікувалася в укр. періодиці.

1944 виїхала до Австрії, проживала в м. Відень. Авторка спогадів: "З великих днів: воєнні спомини", "Мітинг: воєнний спомин", "Низка споминів про отамана Кирила Карася", "Святий вечір в окопах на Лисій Горі" та ін.

П. і похована в м. Відень.

Тв.: Шміґельська-Климкевичева І. Вірна служба // Жінка. 1936. Ч. 21–22; *Її ж.* З моїх споминів (Виїмки з історії козацького загону ім. Гонти) // Калєндар Червоної Калини на 1931 рік. Львів, 1930. С. 92–96; *Її ж.* Під Городком та Яновом: з історії Козацького загону ім. Гонти // Жіноча доля: альманах на рік 1928. Коломия, 1928; *Її ж.* Слідами Козацького загону ім. Гонти // Жіноча доля: альманах на рік 1926. Коломия, 1926; *Її ж.* Список померлих жінок, членів УГА // Жіноча доля: альманах. Коломия, 1937. Ч. 20–21.

Літ.: Календар Українського Народного Союзу на конвенційний рік 1962. Нью-Джерсі, 1961. С. 136; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 777; *Серкіз Я.* Славне бойове подружжя // Прикордоння. 2016. 22 груд. № 8 (80). С. 7.

Микола Вітенко

КЛИ́МПУШ
Василь Іванович

(1891–1965) – громад.-політ. діяч. Брат Дмитра та Івана Климпушів. Н. у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп.

обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. с. Ясіня, після чого працював у батьків. г-ві, був також лісорубом та плотогоном. Служив в австро-угор. армії у період ПСВ.

З 11.1918 – чл. Гуцул. нар. ради (ГНР) в с. Ясіня. Голова торг. комісії Гол. управи ГНР. Делегат Сігет. 18.12.1918 і Всеукр. 21.01.1919 конгресів. Чл. президії (секретар) Руської (Укр.) нар. ради. Учасник збройного повстання проти угор. військ. адміністрації в с. Ясіня у ніч 7–8.01.1919. Заст. секції військ. і зовн. зв'язків Гуцул. республіки. Брав участь у Сігет. військ. операції в 01.1919 з метою встановлення укр. влади на Мараморощині. Учасник з'їзду угор. українців у м. Станиславів 29.04–1.05.1919. Після окупації Закарп.

Гуцульщини рум. військами в 06.1919 заарештований на кілька місяців.

У 2-й пол. 1919 на кілька місяців ув'язнений чес. владою. Засн. спорт.-виховного т-ва "Січ" (1923) у с. Ясіня. Чл. Соціал-демократ. партії з 1924. 1928 з братами Іваном і Дмитром придбав лісопильню, млин у Ясіні, створив фірму "Брати Климпуші – лісопилка і млин". Підтримував укр. просвітян. рух на Закарпатті. Учасник з'їзду укр. молоді в м. Мукачеве (1934) та Всепросвітян. з'їзду в м. Ужгород (1937).

Співзасн. УНО. У 02.1939 обраний депутатом Сойму Карпат. України, чл. його фінансової комісії. Після встановлення угор. влади переховувався в Ясіні, однак через 3 місяці здався. Після амністії перебував у Словаччині, потім до 1944 працював на своїй фірмі в Ясіні. Зі встановленням рад. влади в 12.1944 заарештований і висланий до м. Єнакієве (нині Донец. обл.) Звільнений у 01.1947, але в 11.1947 знову заарештований і засуджений на 8 р. ВТТ. Звільнений 1955.

П. і похований у смт Ясіня.

Літ.: Бандусяк М. Сім'я ясінянських Климпушів // Дмитро Климпуш – головний командант "Карпатської Січі". Документи, спогади, статті, вірші / упоряд. О. Довганич, М. Кухта. Ужгород, 1997. С. 7–19; *Довганич О.* Василь Климпуш (1891–1965) // Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії: у 2 т. Т. 2. Ужгород, 2010. С. 216–218; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978.

Андрій Королько

КЛИ́МПУШ Дмитро Іванович

КЛИМПУШ Дмитро Іванович

(07.11.1897–1957) – громад.-політ. і військ. діяч. Брат Василя та Івана Климпушів. Н. у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) в сел. сім'ї. Провчився 3 кл. нар. шк. у рідному селі, після чого працював у батьків. г-ві, а також лісорубом та плотогоном.

Учасник ПСВ, воював на Сх. та Італ. фронтах. Був двічі поранений. Учасник повстання на поч. 01.1919 проти угор. влади. Брав участь у Сігет. військ. операції 01.1919 з метою встановлення укр. влади на Мараморощині, потрапив у рум. полон. Спочатку як військовополоненого відправили до м. Бухарест, потім – до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), звідти повернувся на Закарпаття.

1920 мобілізований до чехословац. армії, на військ. службі в м. Ужгород і Севлюш (нині м. Виноградів Закарп. обл.). Демобілізований у званні старшини. Працював касиром у Ясінян. філії Підкарпат. банку (1921–23), згодом – на лісозаготівлях, з 1928 – власник лісопильного з-ду. Співзасн. спорт.-виховного т-ва "Січ" (1923) у с. Ясіня, його голова (1927–28). Чл. соціал-демократ. партії (1923–38), секретар її ясінян. орг-ції (1927), згодом – чл. окружного представництва від цієї партії (1937). Підтримував укр. просвітян. рух на Закарпатті. На пропозицію І. Рогача (секретаря А. Волошина) К. було доручено очолити Карпатську Січ, після розгрому якої угор. військами в 03.1939 переховувався, однак через 4 місяці здався угор. владі, був вивезений до м. Будапешт. Потім К. відпустили на лікування до Словаччини, після чого повернувся на Закарпаття.

Зі встановленням рад. влади в 12.1944 заарештований і висланий до м. Єнакієве (нині Донец. обл.). Після звільнення в 01.1947 працював у смт Ясіня бухгалтером ліспромгоспу. 11.04.1947 заарештований вдруге за "антирадянську діяльність" і засуджений на 8 р. ВТТ. Покарання відбув у Ангар. таборі Іркутської обл. РРФСР. Звільнений 16.07.1955.

П. і похований у смт Ясіня, де з нагоди 100-літнього ювілею від дня народження відкрито пам'ятник-погруддя К. Реабілітований 2.02.1993.

Літ.: Вегеш М. Климпуш Дмитро // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 351; *Вегеш М., Токар М., Басараб М.* Карпатська Україна в контексті українського державотворення. Ужгород, 2009; Дмитро Климпуш – головний командант "Карпатської Січі". Документи, спогади, статті, вірші / упоряд. О. Довганич, М. Кухта. Ужгород, 1997; *Краслянський А. А.* І знов я у гори іду. Шість новел з життя Ореста Климпуша. К., 2016.

Андрій Королько

КЛИ́МПУШ
Іван Іванович

(1893–1964) – громад.-політ. діяч. Брат Василя та Дмитра Климпушів. Н. у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. с. Ясіня, після чого працював у батьків. г-ві.

У час ПСВ воював на Сх. та Італ. фронтах. Учасник укр. нац.-визвол. змагань 11.1918–06.1919. Делегат Будапешт. конгресу 10.12.1918. У 12.1918 зі С. Клочураком побував у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), прийнятий головою РДС ЗУНР С. Голубовичем. Гуцул. делегація доповіла про соборницькі прагнення укр. нас. Закарпаття, заручилася підтримкою галичан. За сприяння К. в м. Станиславів засновано угро-укр. секцію пропаганди т-ва "Молода громада". Спільно зі С. Клочураком і Є. Пузою взяв участь в урочистій сесії УНРади в м. Станиславів 2.01.1919, яка проголосила об'єднання ЗУНР з УНР.

Кер. відділу Гуцул. нар. оборони. На поч. 01.1919 зі С. Клочураком побував у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де заручився підтримкою ОВК в орг-ції збройного повстання проти угор. військ. адміністрації в Ясіні в ніч 7–8.01.1919. Долучився до проведення в 01.1919 Сігет. військ. операції. Потрапив у рум. полон. Через рік повернувся додому.

1928 з братами Василем і Дмитром придбав лісопильню, млин у с. Ясіня, відкрив фірму "Брати Климпуші – лісопилка і млин". Засн. спорт.-виховного т-ва "Січ" (1923) у Ясіні. Підтримував укр. просвітян. рух на Закарпатті. Один з ініціаторів і спонсорів спорудження відкритого в 01.1939 на г. Костирівка пам'ятника полеглим односельчанам у битві біля м. Сігет 1919.

У роки ДСВ служив шофером і перекладачем в угор. армії, після чого до 1944 працював на своїй фірмі в Ясіні. Зі встановленням рад. влади – дир. Ясінян. лісгоспу. 1948 заарештований і засуджений на 8 р. ВТТ. Звільнений 1955.

П. і похований у смт Ясіня.

Літ.: Бандусяк М. Сім'я ясінянських Климпушів // Дмитро Климпуш – головний командант "Карпатської Січі". Документи, спогади, статті, вірші / упоряд. О. Довганич, М. Кухта. Ужгород, 1997. С. 7–19; Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії: у 2 т. Т. 1. Ужгород, 2009; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978.

Андрій Королько

КЛОДНИЦЬКИЙ
Володимир Степанович

КЛОДНИ́ЦЬКИЙ
Володимир Степанович

(08.04.1891–12.04.1973) – старшина УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Хотимир (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Брат хор. О. Клодницького. Навч. у Коломий. г-зії, Львів. ун-ті; докторат політ. наук здобув у Віден. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії – хорунжий, потім четар 29-го полку артилерії в м. Ярослав (нині Польща); відбув воєн. кампанію на Сх. фронті, 1917 призначений зв'язковим старшиною нім. армії на Рум. фронті.

Після Листопадового чину – повітов. військ. комендант у м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.), провів у повіті успішну мобілізацію новобранців до УГА. Після 20.01.1919 служив у бойовій частині. На поч. 02.1919 організував у м. Чортків (нині Терноп. обл.) батарею важких гармат, з якою як командант відбув на фронт і воював у складі 5-ї Сокал. бригади, що брала участь у боях під м. Белз, с. Угринів, Тудорковичі і Варяж (усі нині Сокал. р-ну Львів. обл.). 1.03.1919 іменований поручником артилерії. Під час Чортків. офензиви батарея К. відзначилася у боях за м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну) й Теребовля, с. Мшанець та Іванівка (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Після переходу УГА за р. Збруч – комендант військ. залоги в м. Хмільник (нині Вінниц. обл.), де охороняв порядок і запобіг антиєврейс. виступам.

1925 емігрував до США. 1930 став правосл. священиком; був парохом у м. Скрентон, Нортгемптон, Байонн, Ньюарк. Автор спогадів "Галицька залога в Хмельнику і Українська Крайова Рада", співред. і автор статей про Товмаччину в зб. "Альманах Станиславівської землі" (Т. 1).

П. і похований у м. Ньюарк.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 858–863, 864–869, 908–912, 929, 935–945, 958; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 14, 807; *Маркусь В.* Клодницький Володимир // Енциклопедія української діяспори. Нью-Йорк; Чикаго, 2009. Т. 1. Ч. 1. С. 368; Пам'яті ініціаторів і творців Альманаха Станиславівської Землі. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості. Донецьк, 2012. 516 с.

Ігор Пилипів, Руслан Делятинський

КЛОДНИ́ЦЬКИЙ Осип Степанович

КЛОДНИЦЬКИЙ Осип Степанович

(24.08.1899–19.01.1968) – хорунжий УГА, д-р медицини, громад. діяч. Н. у с. Хотимир (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. родині. Брат пор. В. Клодницького. 1917 мобілізований до австр. армії.

У 11.1918 повернувся до м. Товмач (нині Тлумач), де повітовим військ. комендантом був його брат пор. Володимир. Служив у ПВК, займався мобілізацією до УГА. Взимку 1919 зголосився на фронт, у званні хорунжого воював у 7-му артилер. полку 7-ї Львів. бригади УГА. Брав участь у боях біля м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.), у Чортків. офензиві, воював на Наддніпрянщині. Недовго був охоронцем при штабі Гол. от. УНР С. Петлюри, згодом повернувся додому.

Закінчив навч. в Коломий. г-зії. Випускник мед. ф-ту Віден. ун-ту; провадив приватну мед. практику на Товмаччині. Активний у громад. житті. Збирав фольклор. матеріали. 1938 переселився на Холмщину, працював лікарем у м. Грубешів (нині Польща).

1944 емігрував на Захід, згодом – до США. Автор спогадів "Моя служба в УГА", "Друга сторона медалі", "Товмач за українських часів".

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо… Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966.

Степан Кобута

КЛОЧУРА́К Степан Степанович

(27.02.1895–08.02.1980) – громад.-політ. діяч, президент Гуцул. республіки 1918–19. Н. у с. Чорна Тиса (нині Чорна Тиса Рахів. р-ну Закарп. обл.) в сел. сім'ї. З 1905 навч. в поч. шк. при Ужгород. греко-катол. семінарії, Ужгород.

угор. г-зії, класичній г-зії римо-катол. монахів-піяристів; 1914 записався в Марамарош-Сігет. правн. акад-ю, навч. в якій не закінчив через поч. ПСВ.

Військ. службу розпочав 1915, зголосився до 38-го піх. полку. Воював на Сх. фронті. За проявлену мужність і бойові заслуги нагороджений срібною медаллю, удостоєний звання підпоручника. 2.06.1916 через поранення під м. Берестечко (нині Горохів. р-ну Волин. обл.) відправлений на лікування до м. Прага. Після реорг-ції та укомплектування полк вислали на Рум. фронт, куди після шпиталю восени 1917 прибув К.

Під час відпустки у 04.1918 побував у с. Ясіня, познайомився з урядовцем Є. Пузою, колиш. австро-угор. майором, який не приховував своїх проукр. поглядів. Після завершення відпустки повернувся до полку, який перебував на Італ. фронті в м. Сан Ґонарс (нині Італія). За розголошення відомостей воєн. х-ру в листуванні з Є. Пузою переведений до укомплектованого з румунів 37-го полку, який у серед. 09.1918 передисльоковано до м. Прага. У ході повстання 28.10.1918 чехи почали роззброювати австро-угор. частини. 37-й полк у перемовинах, які проводили пор. Морар і К., зобов'язався не втручатися у повстання.

3.11.1918 прибув до с. Ясіня, очолив створену міліцію з 80 колиш. військових для оборони мешканців села. За кілька днів її чисельність за сприяння К. доведено до 200 осіб, формування отримало назву Гуцул. нар. оборона.

8.11.1918 в Ясіні скликано заг. віче мешканців округи, на якому нач. міліції К. проголосив, що "на нашій землі ми хочемо стати господарями". Шляхом досягнення цієї мети визначено збройну б-бу і повне перебрання влади до своїх рук: "Берім собі приклад від інших поневолених народів – від близьких румунів, від поляків, чехів і, головно, від своїх братів-українців в Галичині які розпочали боротьбу за своє визволення і об'єднання з Україною". Підсумком зборів стало створення під кер-вом К. Гуцульської (Укр.) нар. ради.

Гуцул. делегація у складі К. та І. Климпуша побувала в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де була прийнята очільником уряду ЗУНР С. Голубовичем, доповіла про соборницькі прагнення місц. нас., заручилася моральною підтримкою галичан.

На зборах 18.12.1918 К. ввійшов до складу штабу спільних військ. формацій нар. рад русин. сіл, завданням якого стало створення загонів міліції, їх озброєння перед загрозою окупації м. Сігет румунами, а всього краю – угорцями. За рішенням Мараморoської руськo-укр. ради в м. Сігет спільно з Є. Пузою, І. Климпушем узяв участь в урочистому засіданні УНРади в м. Станиславів 2.01.1919, що проголосила об'єднання ЗУНР з УНР. На засіданні уряду ЗУНР К. передав тверду волю гуцульського нас.: "Приєднати до України землю, на якій вони споконвіку живуть, як невід'ємну частину України". Завдяки діям К. уряд ЗУНР погодився допомогти гуцулам невеликим підрозділом, який згодом направлено на Ясінянщину під виглядом добровольців для підтримки повстання проти угор. влади.

Очолив антиугор. повстання в Ясіні в ніч 7–8.01.1919. Роззброєно угор. військ. контингент. 8.01.1919 в Ясіні проголошено Гуцул. республіку. Її провідником (президентом) став К., який очолив також військ. секцію і секцію зовн. справ Укр. нар. ради. Долучився до орг-ції проведення в 01.1919 Сігет. військ. операції.

9.04.1919 призначений представником Русько-Укр. Центр. нар. ради в м. Хуст (нині Закарп. обл.) до уряду ЗОУНР. Мав зустріч із чл. Директорії УНР С. Петлюрою, на якій обговорював питання нац. визволення українців в Угорщині. Уклав договір з УНР щодо продовольчих та нафтових питань. Спільно з Ю. Кабалюком їздив до м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), щоб обміняти дерево на харчі. У результаті до Ясіні навесні 1919 привезли: 4 вагони кукурудзи, з яких 2 було призначено для солдатських вдів, сиріт і родин полонених; вагон нафти; 20 ц цукру й 180 ц муки.

Один зі співорганізаторів з'їзду закарп. українців у м. Станиславів 7.05.1919, на якому ухвалено резолюцію: на Паризькій мирн. конф. домагатися, щоб тер. Угорщини, заселена українцями, була включена до України.

Після окупації Закарп. Гуцульщини рум. військами заарештований у 06.1919, ув'язнений на 6 місяців тюрми; термін покарання відбував у м. Брашов (нині Румунія). Достроково звільнений за сприяння дипломатичної місії УНР в м. Бухарест на чолі з ген. С. Дельвіґом.

Під м. Бухарест із полонених під залізн. ст. Сигітська Комора гуцулів сформовано сотню в складі рум. куреня сот. М. Саєвича, яку очолив К. Перші бої курінь провів під м. Вінниця проти більшовицьких і денікін. військ. ча-

стин. У 11.1919 переїхав до м. Богумін (нині Чехія). 7.12.1919 склав присягу на вірність ЧСР. На поч. 1920-х виконував доручення укр. військ. місії в м. Кошице (нині Словаччина).

1920–22 видавав у м. Ужгород газ. "Народ". Згодом очолив укр. фракцію Аграрної партії ЧСР. З 1934 – ред. парт. органу "Земля і воля". Співорганізатор "Просвіти", "Пласту", низки екон., військ., спорт. і пед. т-в на Закарпатті. 03.1939 – посол до Сойму Карпат. України. Міністр г-ва в уряді А. Волошина.

Після захоплення Карпат. України угорцями переїхав до м. Прага, де в 05.1945 заарештований рад. спецслужбами. До 1956 перебував у рад. концтаборах. З 1957 проживав у Празі; відійшов від активної політ. та громад. діяльності. Автор спогадів.

П. і похований у м. Прага.

Тв.: Клочурак С. До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978.

Літ.: Вегеш М., Токар М. Карпатська Україна на шляху державотворення. Ужгород, 2009. 448 с.; *Зибачинський С.* Випад галицьких військ на Закарпаття (Спомин про події на Закарпаттю в році 1919) // ЛЧК. Львів, 1932. Ч. 7–8. С. 2–5; *Королько А., Павлючок Я.* Гуцульська Республіка 1918–1919 рр. До питання організації "січневого зриву" і становлення української влади на Закарпатській Гуцульщині // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. 17. Івано-Франківськ, 2010. С. 17–25; *Їх же.* Степан Клочуряк – громадсько-політичний діяч і патріот рідної землі // Краєзнавець Прикарпаття. 2010. № 15. С. 9–14; *Мушинка М.* Лицар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака. Ужгород, 2011. 448 с.; *Тимчук В., Тимчук Н., Якимчук Р.* Військово-політичні аспекти діяльності Степана Клочурака у 1914–1919 роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 913–923.

Андрій Королько

КЛОЧУРА́К
Степан Федорович

(1864 – після 1945) – громад.-політ. діяч. Батько президента Гуцул. республіки С. Клочурака. Н. у с. Чорна Тиса (нині Рахів. р-ну Закарп. обл.) в сел. родині. Займався лісовими промислами і торгівлею. На поч. 20 ст. захищав інтереси українців перед місц. угор. владою.

Під час ПСВ засуджений до страти угор. військ. адміністрацією за співпрацю з рос. військами, однак помилуваний. Брав участь у нац.-визвол. змаганнях 11.1918–06.1919 на Закарп. Гуцульщині. З 8.11.1918 – чл. Гуцул. нар. ради (ГНР) у с. Ясіня. Голова комісії лісових робіт Гол. управи ГНР. Делегат Будапешт. конгресу 10.12.1918. Чл. Гуцул. нар. оборони, що готувала збройне повстання проти угор. військ. адміністрації в Ясіні в ніч 7–8.01.1919, результатом якого стало ств. Гуцул. республіки. Долучився до проведення в 01.1919 Сігет. військ. операції. Кер. лісової підсекції госп. секції (мін-ва) Укр. нар. ради в Ясіні (01–06.1919). Зумів відбудувати мости, налагодити залізн. і поштовий зв'язок. Значну увагу звертав на орг-цію весняних польових робіт. Після окупації Закарп. Гуцульщини рум. військами заарештований у 06.1919, перебував у в'язниці м. Сігет (нині Румунія). Після звільнення займався г-вом у рідному селі.

Чл. спорт.-виховного т-ва "Січ" (1923) у Ясіні. Підтримував укр. просвітян. рух

на Закарп. Гуцульщині міжвоєн. періоду.

П. і похований у с. Чорна Тиса.

Літ.: Клочурак С. До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Королько А., Павлючок Я.* Гуцульська Республіка 1918–1919 рр. До питання організації "січневого зриву" і становлення української влади на Закарпатській Гуцульщині // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. 17. Івано-Франківськ, 2010. С. 17–25; *Мушинка М.* Лицар волі. Життя і політично-громадська діяльність Степана Клочурака. Ужгород, 2011. 448 с.

Андрій Королько

КЛЮН Еміль

КЛЮН Еміль

(1885–02.06.1958) – отаман УГА. Н. у м. Трієст (нині Італія) у родині капітана торг. корабля. Італієць за національністю. Військ. службу відбув у Галичині в м. Золочів (нині Львів. обл.). Одружився з донькою греко-катол. священика.

У роки ПСВ командував спочатку кулемет. ротою 9-го піх. полку, потім батальйоном. Наприкінці ПСВ – офіцер Генштабу австро-угор. армії у м. Відень. З 15.11.1918 – в УГА, заст. команд. групи "Хирів" полк. А. Кравса. В 01.1919 – команд. запасного куреня в м. Стрий (нині Львів. обл.), під час Чортків. офензиви – команд. армій. вишколу УГА. Восени 1919 – старшина з особливих доручень НКГА, відповідав за зв'язок зі штабами корпусів.

Після 1920 мешкав у м. Відень, брав участь у діяльності галиц. ветеран. орг-цій. Влітку 1928 – відповідальний за виготовлення Пропам'ятної медалі УГА однією з віден. ф-к. 1.11.1928 – учасник відкриття в м. Відень меморіальної дошки на честь 10-річчя Листопадового чину. Підтримував зв'язки з укр. ветеранами, о. Т. Горникевичем. Автор спогадів про армій. вишкіл УГА.

П. у м. Відень, де й похований на цвинтарі церкви Св. Варвари.

Літ.: Микитюк Д. Отаман УГА Еміль Клюн помер у Відні // Свобода. 1958. 31 лип. Ч. 145. С. 7; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КМЕТЬ Микола

(1874–1956) – лікар, громад. діяч, сотник УГА. Н. у с. Цебрів (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). Студіював медицину в м. Прага.

Як старшина УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Згодом інтернований у таборі м. Йозефов (ЧСР), табірний лікар, нач. табірної лічниці ("приюту хорих"). Чл. Спілки укр. лікарів у ЧСР, де провадив приватну практику.

Трагічно загинув.

Літ.: Гаврильцьо І. Кметь Микола // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 93; *Срібняк І.* Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехо-Словаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. 2015. Т. 8. С. 207, 208, 209.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КМЕТЬ Осип

КМЕТЬ Осип

(27.01.1884–22.11.1957) – службовець, громад. діяч. Н. у м. Гримайлів (нині смт Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Після завершення гімназійних студій працював у місц. суді. Діяльний у громад. й культ. житті.

У роки ПСВ – підстаршина австро-угор. армії на Італ. фронті. Учасник Листопадового чину в м. Гримайлів, обраний комісаром міста, обіймав цю посаду весь період ЗУНР. Разом з УГА в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину.

З 1922 – суд. секретар у Гримайлові, потім у м-ку Підкамінь (нині смт Бродів. р-ну Львів. обл.). 1928 призначений нач. дирекції ґрунтових книг при окруж. суді в м. Тернопіль. Діяльний в укр. громад. житті міста: дир. Украінбанку, чл. гуртка т-ва "Рідна школа", управи кооперативи "Будучність", входив до ін. укр. об'єднань.

На поч. 1944 виїхав до Австрії, звідти – до Німеччини, де перебував у ДП. 1950 емігрував до США.

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: Решетуха І. Осип Кметь (1884–1957) // Шляхами Золотого Поділля. Т. 3: Тернопільщина і Скалатщина: регі-

ональний іст.-мемуарний зб. Філядельфія, 1983. С. 615–616.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КМІЦИКЕ́ВИЧ Володимир-Юліан Костянтинович

(08.08.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Брат пор. К. Кміцикевича. Н. у м. Броди (нині Львів. обл.) в сім'ї службовця. Здобув освіту в г-зії м. Броди (1905–12). Надалі проживав у м. Львів, до 1914 навч. в АГ. У 09.1918 склав випускні іспити в 4-й (польс.) г-зії, на цей час був вояком австро-угор. армії.

До УГА вступив на поч. 1919, служив у піх. курені 1-го корпусу; 1.08.1919 іменований четарем. Перебував за р. Збруч; дійшов до м. Київ.

Подальша доля невідома.

Петро Гуцал

КМІЦИКЕ́ВИЧ Костянтин Костянтинович

(11.06.1891 – кін. 06.1920) – старшина УГА. Брат чет. В.-Ю. Кміцикевича. Н. у м. Броди (нині Львів. обл.) в сім'ї службовця. У г-зії м. Броди студіював до 03.1913. Опісля переїхав до м. Львів, де продовжив навч. в АГ; випускні іспити склав у 01.1916.

Мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті; іменований четарем. В УГА – від поч. 1919; пройшов у її лавах весь бойовий шлях; 1.08.1919 отримав військ. звання поручника.

У кін. 04.1920 заарештований чекістами в м. Київ і вивезений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА етапований на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, затонула в Білому морі.

Петро Гуцал

КНА́ЙФЕЛЬ Мірослав

(1890–1921) – отаман УГА. Н. у Чехії. Німець за національністю.

Під час ПСВ – капітан 115-го полку польової артилерії австро-угор. армії. Вступив до УГА 22.02.1919. Службу розпочав як команд. 7-го гармат. полку 7-ї Львів. бригади. 1920 – референт артилерії штабу 1-ї бригади ЧУГА.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КНИШ Степан Миколайович

(30.07.1898 – д. і м. с. н.) – підстаршина УГА, греко-катол. священик. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. До 06.1914 закінчив 4 класи укр. г-зії м. Тернопіль, продовжив навч. 1916–18.

В УГА служив від 11.1918: спочатку в штабі ОВК, від 06.1919 – у штабі 18-ї бригади. Перебував за р. Збруч; отримав військ. звання підхорунжого. У 04.1920 потрапив у польс. полон, відправлений у табір м. Тухоля, звідти звільнений через кілька місяців і повернувся до м. Тернопіль.

1922–25 навч. у Львів. духовній семінарії. 8.05.1927 рукоположений митрополитом А. Шептицьким. Душпастирював на Львівщині: в с. Station Станіславчик і Висоцько (нині Бродів. р-ну), від 1936 – у с. Нивиці (нині Радехів. р-ну). Був організатором громад.-просвітян. життя.

25.05.1940 заарештований співробітниками НКВС під час здійснення обряду шлюбу. Перебував у тюрмі № 2 м. Львів. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 29.03.1941, ув'язнений на 8 р. ВТТ. Покарання відбував у таборі в с. Алєксандровка (нині Саратов. р-ну Саратов. обл., РФ).

Загинув в ув'язненні в с. Алєксандровка. Під час перебування в Україні Папа Іван-Павло ІІ 27.06.2001 зарахував К. разом з 26 ін. мучениками за віру до лику блаженних; зараз триває процес беатифікації К.

Літ.: Гуцал П. Блаженний отець Степан Книш // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 60–62.

Петро Гуцал

КОБЕ́РСЬКИЙ Карло Іванович

(05.10.1890–1940) – кооператор, публіцист, громад. і політ. діяч. Н. у с. Залісся (нині Польща) у родині службовця

КОБЕРСЬКИЙ Карло Іванович

пошти. Навч. в сільс. шк., згодом у Самбір. г-зії (1900–08), на юрид. ф-ті Львів. ун-ту. Ще гімназистом зацікавився ідеями соціалізму. Активний чл. літ. гуртків, т-в "Пласт", "Січ", "Просвіта".

На поч. ПСВ направлений до старшин. шк. Воював на Італ. фронті. Добровольцем вступив до УГА. Поручник. У 05.1919 разом зі своїм підрозділом перейшов на тер. ЧСР. Перебував у таборах інтернованих. Ініціатор створення гуртків самоосвіти для інтернованих.

Після 1921 продовжив навч. у Празьк. ун-ті. Здобув ступінь д-ра і проф. економіки. Влітку 1924, спільно з Б. Білинським, І. Курахом, С. Ріпецьким, І. Лучишиним, долучився до радикального руху, істотно активізував орг.-парт. роботу. Сформулював 5 пунктів платформи об'єднання державницьких сил: "Боротьба за соціальне визволення мусить іти в парі з боротьбою за національну державну самостійність України; перша і основна форма політичної боротьби є господарська боротьба працюючих: селян за землю, робітників за фабрики; форма влади в самостійній державі: трудова демократія; основа влади: союз трудового селянства, робітництва та трудової інтелігенції; боротьба з орієнтаціями на чужі сили і соборність визвольної акції". Виокремлював 2 напрями соціалізму: 1) соціалізм робітн. (пролетарський, матеріалістичний): проголошував верховенство робітників; 2) соціалізм сел.-робітн. (ідеалістичний, "інтегральний", "загальний"): визнавав рівноправність селянства та робітництва. М. Драгоманова, І. Франка та М. Павлика назвав "предтечами галицького соціалізму-радикалізму". В силу істор. особливостей розвитку галиц. народництво, за К., було еволюційне, "спокійніше", на відміну від революц. наддніпрянського. Воно мало яскраво виражений нац. х-р.

Розробив 3 шляхи визвол. акції укр. народу, відповідно до яких передбачалося творення госп.-екон. (фахові (професійні) спілки дрібного селянства та робітництва, кооперативи), політ. (орг-ція єдиної "партії всіх працюючих") та освіт. (школи й культосвіт. т-ва) закладів. Першою та гол. формою нац.-визвол. устремлінь українців, на думку К., повинна була стати госп.-екон. б-ба – б-ба за землю, проти колонізації, за добробут селянина і робітника. 2-ю формою та одночасно "боєвою силою визвольного руху", "мечем працюючої кляси" мали б виступити політ. партії. Освіт. та культ. робота репрезентувала б 3-й шлях визволення народу.

З 1926 – доц. Укр. госп. акад-ї у м. Подебради (нині Чехія). 1927 повернувся до м. Львів. З 1928 – ред. кооп. ж. "Кооперативна Республіка" та ін. видань РСУК у Львові. Входив до складу Гол. управи УРП, а також до Гол. виділу Союзу сел. спілок.

Гол. теоретик УРП-УСРП з екон. питань. Масовий кооп. рух вважав однією з форм нац.-визвол. б-би українців за свою нац. д-ву. В кооперації виокремлював моральні (ідея єдності, або солідаризму, ідея рівності і свободи, ідея справедливої ціни, сусп. ідея, ідея самопомочі та власних сил) і екон. (б-ба з зайвим посередництвом, тверді ціни, госп. ощадність, покращення становища робітника, піднесення сел. та ремісничого г-ва) ідеї.

Виступав за потребу творення власної професійної сел. орг-ції. Закликав до розбудови густої мережі локальних ощадних кас – (райффазенок), вважав їх відсутність причиною безкарного розвитку лихварства. Чимало уваги звертав на культ. розвиток нас. ЗУЗ. Спільно з інж. І. Лучишиним, д-ром М. Стахівим, проф. Е. Яворівським, О. Навроцьким керував "Народним університетом самоосвіти".

Дійсний чл. НТШ (1935). Відстоював політ. права і свободи індивіда, виступав проти диктатури Сталіна й А. Гітлера, засуджував політику більшовиків в Україні. Після рад. анексії ЗУЗ наприкінці 1939 намагався емігрувати на Захід, але був схоплений співробітниками НКВС і з того часу вважається зниклим безвісти (за ін. даними – був убитий).

Тв.: Коберський К. Буквар кооперації. Львів, 1939. 158 с.; *Його ж.* Великі проблєми сучасної господарської по-

літики. Суспільна економія. Львів, 1935. 40 с.; *Його ж.* Вільне спілчанство (Кооперація). Львів, 1935. 40 с.; *Його ж.* Два напрями соціялізму // Громадський Голос. 1925. 22 серп. С. 2; *Його ж.* За єдність у трудовому народі. Львів, 1928. 24 с.; *Його ж.* Кооперативний буквар. Львів, 1928. 150 с.; *Його ж.* Лихва росте // Громадський Голос. 1930. 22 берез. Ч. 12. С. 2; *Коберський К., Левинський В.* Національна ідея. Звідки вона взялася і до чого змагає. Львів, 1937. 33 с.; *Коберський К.* Організація і праця української райфайзенки. Поучення як закладати і вести місцеві щаднично-позичкові каси. Львів, 1930. 48 с.; *Його ж.* Плянове господарство – велика проблєма нашої доби. Львів, 1937. 36 с.; *Його ж.* Українське народництво по обох боках Збруча. Львів; Коломия, 1924. 158 с.; *Його ж.* Фронт і запіллє // Народ. 1919. 4 мая. Ч. 15. С. 2; *Його ж.* Читанка про лихварів і шахраїв та про те як від них визволитися. Львів, 1928. 90 с.; *Його ж.* Що робити? // Громадський Голос. 1924. Ч. 31–32. С. 2; *Його ж.* Що таке самоосвіта і як до неї братися? Львів, 1930. 29 с.; *Його ж.* Що таке соціялізм // Календар "Громада" на 1926 рік. Львів, 1925. С. 40–47; *Його ж.* Як воюють з небіщиками... Відповідь д-рові К. Чеховичеві на критику думок Драгоманова // Громадський Голос. 1936. 15 лютня. Ч. 6. С. 9; *Його ж.* Якої вам треба кооперації // Календар "Громада" на 1926 рік. Львів, 1925. С. 87–91.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 4003 Коберський Карл Іванович (1890–1940) – політичний і громадський діяч, член НТШ.

Літ.: *Гелей С.* Коберський Карло // ЕСУ. Т. 13. К., 2013.

Андрій Міщук, Мар'яна Міщук

КОБРИ́НСЬКИЙ Володимир Васильович

(16.10.1873–07.10.1958) – мистецтвознавець, етнограф, громад.-політ. діяч. Н. у с. Білоберізка (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.) в родині вчителя. Племінник священика, етнографа, громад. діяча Й. Кобринського. Випускник г-зії м. Коломия (навч. разом з В. Стефаником). Студіював на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Мобілізований до 24-го

піх. полку австро-угор. армії, не зміг продовжити навч. 1896–98 працював учителем, згодом контролером на залізн. ст. м. Коломия і с. Коршів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). У 08.1914 переведений працювати на залізницю до м. Відень. Відповідав за особистий поїзд архікн. Карла. Згодом повернувся до Галичини. Працював на різних залізн. станціях.

Учасник Листопадового чину в м. Коломия. 1.11.1918 відправлений Коломийською ОВК та повітов. комісаром І. Стрийським до с. Коршів, де перебрав владу до рук українців. Організовував роботу залізн. вокзалу в м. Коломия та низки залізн. станцій на лінії Станиславів–Чернівці. Відповідав за постачання УГА боєприпасами, продовольством, військовим поповненням, за переправлення поранених. Забезпечив транспортування через ЗУНР колиш. військовополонених, які поверталися з Австро-Угорщини до Росії і навпаки. Відмовився від посади держ. секретаря ДСШПТ. У 06.1919 разом з УГА відійшов за р. Збруч. Пройшов "чотирикутник смерті", перехворів на тиф. 20.08.1920 повернувся до м. Коломия. Змушений декілька років працювати на залізниці в м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща). Сприяв навчанню українців на залізн. студіях у м. Лянґфур (нині частина м. Ґданськ).

1923 повернувся до Галичини, був радником залізниць при Станиславів. дирекції. З 1933 – пенсіонер. Чл. УНДО,

КОВАЛИК
Тадей Іванович

т-ва "Сільський господар" (кер. філії у м. Коломия), управи т-ва "Укр. нар. дім", ін. орг-цій. При "Укр. нар. домі" організував музейну кімнату, що переросла 1934 в Музей нар. мист-ва Гуцульщини (нині Нац. музей нар. мист-ва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського). Створив нар. музеї у м. Рогатин, Бережани, Теребовля, Сокаль. Організатор з'їздів укр. музеєзнавців. Учасник археол. експедицій у с. Крилос (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Автор спогадів про С. Крушельницьку, В. Стефаника, І. Франка, А. Чайковського, Ю. Шкрібляка та ін. В експозиції музею було зібрано колекцію унікальних матеріалів, пов'язаних з історією ЗУНР та УГА. Зазнавав переслідувань від польс. та рад. влади.

Доклав значних зусиль для збереження експозиції музею в роки нацист. та рад. окупації. Частину експонатів було роздано на зберігання приватним особам, частину знищено окупантами.

П. і похований у м. Коломия.

Літ.: Арсенич П. Галичанин, який витворив нашу гордість // Володимир Кобринський – засновник і директор першого українського музею в Галичині : наукові статті і спомини / упоряд. Б. Ткачук. Коломия, 2007. С. 78–87; *Його ж.* Охоронець скарбів: [про В. Кобринського] // Галичина. 1998. 10 жовт.; *Бойчук Ф.* Коршеву – 600… Історико-краєзнавчий нарис. Коломия, 2018. С. 102–103, 644–646; *Кобринська М.* Володимир Кобринський – основник музею "Гуцульщина" в Коломиї. Спомини // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 305–312.

Микола Вітенко

КОБРИ́НСЬКИЙ
Володимир Йосафатович

(1858–1942) – лікар, громад. діяч. Н. у с. Мишин (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Навч. у г-зіях м. Бучач (нині Терноп. обл.) і Чернівці. Випускник Віден. ун-ту (1887), д-р медицини. Певний час мешкав і працював окружним та суд. лікарем у Хорватії. 1891 повернувся до Галичини, розпочав приватну мед. практику – спершу в м. Львів, потім у м. Коломия. Працював також санаторним лікарем у с. Буркут (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.), де його пацієнтами були І. Франко, Л. Кульчицький, Леся Українка, М. Міхновський. Лікував М. Грушевського, М. Коцюбинського й ін. відомих діячів. Чл. першої управи т-ва "Народний дім" у Коломиї. Обраний дійсним чл. НТШ. На прохання В. Шухевича редагував розділ "Гуцульське лічництво" в альманасі "Гуцульщина". 1910 став одним з чл.-засн. УЛТ в м. Львів.

Після Листопадового чину вступив на держ. службу ЗУНР. Через брак серед українців кваліфікованого мед. персоналу К. був гол. лікарем одразу 2 пов. – Коломийського і Печеніжинського; у 04–06.1919 провів на довіреній йому тер. противіспову вакцинацію. Після поразки ЗУНР продовжив приватну практику і громад. працю в Коломиї. Автор статей на мед. теми в часописах.

П. і похований у м. Коломия.

Літ.: Арсенич П. Уродженці Прикарпаття – дійсні та звичайні члени НТШ (1873–1989) // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. 2009. № 3; *Королько А., Давибіда Л.* Санітарно-епідемічна ситуація на Покутті у роки національно-визвольних змагань західних українців 1918–1919 рр. // Питання історії України. 2013. Т. 16; *Черненко В., Клим'юк І.* Медицина Коломийщини: події, факти. Коломия, 2010.

Лев Давибіда

КОВА́ЛИК
Тадей Іванович

(1895–23.09.1938) – інж., старшина УСС та УГА. Н. у с. Далешів (нині Далешове Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у реальній шк. м. Львів. Здобув фах механіка, працював у Львові слюсарем у майстерні. Діяльний чл. т-ва "Січові стрільці".

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, командував четою в 1-й сотні. На поч. 1915 відзначився як розвідник, нагороджений бойовою медаллю, отримав військ. звання хо-

рунжого; тоді ж полонив групу кубан. козаків – солдатів рос. армії. У 09.1916 поранений під час бою на г. Лисоня поблизу м. Бережани (нині Терноп. обл.), згодом став четарем. Від 11.1918 – старшина УГА, команд. жандармерії і розвідки 1-го полку 1-ї бригади УСС; 1.01.1919 іменований поручником. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині, з 02.1920 служив у ЧА. Став прихильником більшовизму.

Від 08–09.1920 – нач. міліції ГСРР в м. Тернопіль, мав довіру голови Галревкому В. Затонського. Відступив з частинами ЧА до рад. України. У 1930-х проживав у м. Красний Луч (нині м. Хрустальний Луган. обл.), працював пом. гол. інж. шахти № 23/25.

Заарештований співробітниками НКВС у 07.1938, безпідставно звинувачений у шпигунстві й шкідництві. На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою трійки при УНКВС по Луган. обл. від 14.09.1938, розстріляний у м. Луганськ.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 171–172; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 71, 303; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / ред. Б. Гнатевич, Л. Лепкий, І. Мірчук. Монреаль, 1955. С. 28, 29, 70, 145, 159, 165.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

КОВА́ЛЬСЬКИЙ Родіон-Сергій Йосипович

(16.03.1893 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. у с. Романівка (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. 1903–11 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Вивчав право у Львів. ун-ті, завершив студії у Віден. ун-ті.

Під час ПСВ закінчив шк. старшин розвідки і служив в австро-угор. армії; іменований четарем. До УГА вступив у кін. 1918, у 01.1919 призначений нач. розвідвідділу НКГА (особисто також керував у ньому окремими відділами офензивної і дефензивної розвідки та відділом детективів і розвідників). 1.03.1919 отримав військ. звання поручника.

Зумів створити, незважаючи на несприятливі чинники (брак фахових розвідчих старшин, недооцінювання командуванням УГА розвідки, зумовлений легковажністю витік військ. інформації, ворожість польс. нас. до укр. влади і його готовність подавати розвідувальні дані й ін.), с-му розвідувальної і контррозвідувальної служби в УГА, що забезпечувала загалом своєчасний збір секретної інформації про ворога та його військ. дії. Здобували й аналізували відомості про польс. військо і його підготовку до бойових дій; було викрито польс. підпілля та нейтралізовано його збройні виступи в тилу (Золочів, Тернопіль та ін.), отримано завчасно інформацію про прибуття на фронт армії Ю. Галлера й зроблено висновок про її використання проти УГА, арештовано десятки ворожих агентів та інформаторів тощо.

Після переходу УГА за р. Збруч діяльність її розвідки суттєво ускладнилась, оскільки доводилося діяти не лише проти поляків, а й проти широкої більшовиц. агентури та білогвард. розвідки. Виступав як свідок на польовому воєн. суді НКГА 13–14.11.1919 в м. Вінниця, на якому були обвинувачені ген.-чет. М. Тарнавський, полк. А. Шаманек та от. О. Лисняк. У 02.1920, зі ств. ЧУГА, розвідвідділ припинив свою діяльність.

Заарештований чекістами у 04.1920, але дорогою до с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ) на ходу вистрибнув через вікно вагона і, хоча зламав ногу, зумів утекти. Втаємничивши свою службу в УГА, прибув до м. Тернопіль; звідти на поч. 1921 перебрався до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих. Восени 1923 повернувся до Галичини, поселився у м. Львів; у 06.1924 став одним із чл.-засн. Т-ва прихильників укр. спорту.

Подальша доля невідома.

Літ.: Денник Начальної Команди Української Галицької Армії: збірка документів. Нью-Йорк, 1974. С. 267; Керівники української зовнішньої розвідки. К., 2011. С. 33–34.

Петро Гуцал

КОВАЛЬСЬКИЙ Родіон-Сергій Йосипович

**КОВЧ
Омелян Григорович**

КОВЧ
Григорій Дмитрович

(20.03.1856–19.12.1919) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Малий Любінь (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї Д. Ковча (1827–88) і Марії з роду Кориляк (1831–91). Здобув освіту в нар. шк. с. Малий Любінь. У м. Львів навч. в г-зії, духовній семінарії, на богослов. ф-ті ун-ту. Рукоположений 7.10.1883. Одружений з Марією Яськевич (Вольфельд), з якою виховали 5 дітей.

9.10.1883–26.02.1884 – пом. пароха в с. Добростани (нині Яворів. р-ну Львів. обл.), 26.02.1884–1.04.1885 – у с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), 1.04.1885–87 – у м. Тисмениця (Івано-Франк. обл.), 1887–89 – у с. Ганнусівка (нині Тисмениц. р-ну); 1889 – адміністратор у с. Рошнів (нині Тисмениц. р-ну); 1889–90 – парох у с. Давидківці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.), 30.09.1890–23.02.1892 – пом. пароха в м. Гусятин (нині Терноп. обл.), адміністратор (з 24.02.1892) і парох 12.11.1894–9.03.1908 у с. Лисівці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 9.03.1908–19 – парох у с. Кошилівці (нині Заліщиц. р-ну). Радник єпископ. консисторії в м. Станиславів (1906). 1914–15 – душпастир у м. Козарац (нині Боснія і Герцеговина). 12.08.1915–30.06.1916 – адміністратор у с. Білі Ослави (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.).

Польовий духівник 2-го корпусу УГА. Був за р. Збруч. Заарештований 1919 польс. поліцією.

П. від тифу в м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.).

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 3306. Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887–1941 рр., м. Станиславів. Т. 2. Арк. 179.

Літ.: Ковч-Баран А.-М. За Божі правди і людські права. Саскатун, 1994. С. 24; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 241; *Мацелюх В.* Історія села Любінь Малий. Львів, 2016. С. 407; На прославу велетня духу [блаженного Омеляна Ковча] // За вільну Україну плюс. 2017. 31 серп. № 33. С. 1, 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 307; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150.

Олег Єгрешій, Руслан Делятинський

КОВЧ
Омелян Григорович

(20.08.1885–25.03.1944) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Космач (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Навч. у г-зії м. Львів. Філос. та богослов. студії закінчив 1911 у м. Рим (Італія); тоді ж рукоположений у стані целібату. 1911–12 – катехит і адміністратор парохії у м-ку Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.). 1912–14 – душпастир у м. Козарац (нині Боснія і Герцеговина), де згуртував громаду українців греко-католиків і збудував храм. 1916 повернувся до Галичини. 1916–19 – адміністратор парохії с. Сарники Горішні (нині Сарники Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Розпорядженням ДСВС від 1.01.1919 призначений польовим духівником у званні сотника УГА. Служив як пом. коменданта Бережан. коша сот. П. Бігуса у виховній роботі, обслуговував хворих і поранених у польовій лікарні № 4. На Великдень 1919 відвідав вояків УГА на лінії фронту під час облоги м. Львів, відправив молебень. Учасник Чортків. офензиви та походу УГА за р. Збруч на Наддніпрянщину; духовно опікувався вояками на лінії фронту. 1920 потрапив у польс. полон. Після звільнення перебував під наглядом поліції.

З 1921 – парох м. Борщів (нині Терноп. обл.), 1922–44 – парох м. Перемишляни (нині Львів. обл.). Під час пацифікації 1930 був ув'язнений на кілька місяців. 1939–41 змушений переховуватися від арешту органами НКВС УРСР в єврейс. громаді під проводом рабина Ш. Ляндшала. Невдовзі, під час нім. окупації, переховував цього рабина та ін. євреїв. Попри заборону нацистів, видав євреям понад 600 свідоцтв про хрещення; звернувся до А. Гітлера з листом, у якому засуджував масові вбивства євреїв, вимагав дозволу відвідувати євреїв у гетто. Значну частину життя присвятив вихованню та опіці

над дітьми без різниці їх нац. чи реліг. належності.

У 01.1943 арештований гестапо; у 08.1943 відправлений до концтабору Майданек біля м. Люблін (нині Польща). Мав можливість бути звільненим, але відмовився покинути в'язнів, позбавити їх останньої сповіді. П. від важкої хвороби. Тіло К. спалено в крематорії разом з ін. в'язнями концтабору, з якими К. залишився до кін. свого життя.

9.09.1999 Єврейс. рада України присвоїла К. звання "Праведник України". Папа Іван-Павло II проголосив його блаженним; беатифікований 27.06.2001.

У м. Перемишляни Львів. обл., с. Космач Івано-Франк. обл., с. Малий Любінь Городоц. р-ну Львів. обл. встановлено меморіальні дошки; у низці населених пунктів іменем К. названо вулиці. 25.03.2019 у м. Люблін (Польща) встановлено пам'ятник К.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 104, 137–140; *Пиндус Б.* Ковч Омелян Григорович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 119; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307.

Олег Єгрешій,
Руслан Делятинський

КОВШЕ́ВИЧ
Осип Миколайович

(30.03.1855–06.01.1919) – військ. лікар, старшина УГА. Н. у с. Кам'янка Волоська (нині не існує; було розташоване поблизу с. Нова Кам'янка нині Жовків. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Заболотівці, потім у с. Ляховичі Подорожні (нині Подорожнє; обидва Жидачів. р-ну Львів. обл.), де його батько обіймав парафії. Випускник г-зії м. Львів. Студіював медицину у Віден. ун-ті, здобув доктор. ступінь.

Служив в австро-угор. армії лікарем, від 1893 – у м. Бережани (нині Терноп. обл.); дослужився до звання отамана. Брав діяльну участь в укр. громад.-культ. житті міста й повіту; співзасн. і чл. виділів "Просвіти", "Сокола" й ін. т-в, їх меценат.

З поч. ПСВ – лікар армій. частини в Угорщині, на поч. 1918 повернувся до м. Бережани. 1.11.1918 перебував у м. Львів на нараді представників повітів Галичини, склав присягу на вірність Укр. д-ві. Один з організаторів Листопадового чину в м. Бережани й повіті. 12.11.1918 призначений комендантом Бережанської ОВК, одночасно очолював санітарний відділ повітов. комісаріату; з 1.01.1919 – підполковник.

П. від тифу в м. Бережани. На збереженому на міськ. цвинтарі надмогильному пам'ятнику – напис: "Отаман Осип Ковшевич лікар окружний комендант †6 січня 1919 в 66 році життя". Іменем К. названа вулиця в м. Бережани. У 04.2000 посмертно удостоєний звання "Почесний громадянин міста Бережани".

Літ.: Коковський Ф. Д-р Осип Ковшевич: спомин // ЛЧК. 1933. Ч. 12. С. 5–6; Посмертна згадка: полковник др. Осип Ковшевич // Стрілець. 1919. Ч. 4.

Петро Гуцал

КОВШЕВИЧ
Осип Миколайович

КОВШЕ́ВИЧ
Роман Володимирович

(22.07.1873–03.03.1932) – правник, старшина УГА. Н. у м. Ярослав (нині Польща). Випускник філос. ф-ту Віден. ун-ту і правн. ф-ту Львів. ун-ту. Працював суддею в м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1901 – асистент, згодом проф. правн. відділу Львів. ун-ту.

КОВШЕВИЧ
Роман Володимирович
(стоїть посередині)

КОГУТ
Лев (Леон)

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, брав участь у боях за г. Маківка, у 05.1915 був поранений. Надалі служив поручником-суддею в австр. військ. суді в м. Відень.

До УГА вступив у м. Львів у 11.1918. Виїжджав до Відня з урядовою дипломатичною місією. Повернувся в ЗУНР; у складі УГА перейшов р. Збруч. Був старшиною Пресової кватири НКГА, потім викладав право в Укр. ун-ті в м. Кам'янець-Подільський. У 02.1920 делегований НКГА для переговорів з румунами про перехід укр. частин на рум. тер. Зголосився до ДА УНР, захворів на тиф у м. Кам'янець-Подільський, з приходом туди поляків був перевезений до м. Львів.

З 1921 – проф. права Укр. таємного ун-ту, дійсний чл. НТШ, правник-канонік Львів. богослов. акад-ї. Автор наук. праць із юрид. і богослов. тематики.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Власенко-Бойцун А. Роман Ковшевич – науковець і патріот // Богословія. Т. XXXVI. Рим, 1972. С. 141–165; *Його ж.* У 50-ліття смерті Р. Ковшевича // Свобода. 1982. 10 верес.; Д-р Роман Ковшевич (1873–1932). Посмертна згадка // Діло. 1932. 12 берез.; *Сліпий Й.* Роман Ковшевич (некролог) // Богословія. Львів, 1932. Жовтень. С. 91–92.

Степан Кобута

КО́ГУТ
Захар

(1894–1937) – вояк УГА. Н. у с. Підгірки (нині частина м. Калуш Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в нар. шк. в рідному селі (1905). Займався власним г-вом.

Вояк австр. армії під час ПСВ. Доброволець УГА, воював на фронті. Влітку 1919 у складі УГА відступив за р. Збруч. Воював з більшовиками. Залишився проживати на Катеринославщині.

Репресований рад. режимом у часи "великого терору". М. с. н.

Літ.: Герої стрілецького чину: до 100-річчя Січового стрілецтва: книга Скорботи, Пам'яті і Шани України: Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 91.

Микола Когут

КО́ГУТ
Лев (Леон)

(01.02.1878–26.10.1947) – адвокат, публіцист, видавець, громад.-політ., кооп. і культ. діяч. Н. у м. Чернівці. Здобув освіту в нім. г-зії та ун-ті м. Чернівці; д-р права. Діяльний учасник укр. громад.-політ., культосвіт. і кооп. руху в краї. Співорганізатор (разом зі С. Смаль-Стоцьким) сел. спілок-райффазенок. 1903–13 – дир. Крайов. союзу сел. спілок Буковини "Селянська каса", 1911–13 – т-ва "Карпатія". Ред. вид. "Буковина", "Наука і розвага", "Гасло", "Народна бібліотека", "Спілкова бібліотека", "Народне багатство" та ін. Друкував статті в укр. і нім. періодиці. Автор кн. "Приписи про заступництво державою" (1907), "Хліборобські спілки на Буковині" (1908). Видав публіцист. працю "Україна і московський імперіалізм" (1916).

Брав активну участь у революц. подіях на Буковині восени 1918; чл. Буковин. делегації УНРади (Укр. крайового к-ту); співавтор (з М. Кордубою) резолюції Буковин. нар. віча 3.11.1918. 7.11.1918 увійшов до редколегії укр. "урядової" газ. "Чернівські вісти", яка мала виходити з 12.11.1918 в м. Чернівці, однак через окупацію міста рум. військами так і не з'явилася.

Діяч нац.-визвол. б-би буковин. українців 1920–30-х. Віце-голова Укр. нац. партії Буковини (1927–38). Ред. газ. "Земля", "Зоря", "Рідний край", "Час" та ін. Очолював т-во "Українська школа".

З утвердженням у краї рад. влади 1940 заарештований, засуджений до розстрілу. Врятований за допомогою нім. переселенської комісії, що діяла тоді на Буковині.

П. у м. Ґрац (Австрія).

Літ.: Богайчук М. А. Література і мистецтво Буковини в іменах: Словник-довідник. Чернівці, 2005; *Добржанський О.* Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009; *Жуковський А.*

Історія Буковини. Ч. 2. Чернівці, 1993; *Кордуба М.* Переворот на Буковині (З особистих споминів) // ЛНВ. Львів, 1923. Кн. XII; *Огуй О.Д.* Когут Леон // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 393; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Північної Буковини (1870–1940 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. Львів, 1999.

Василь Ботушанський

КО́ГУТ
Осип Іванович

(02.02.1891–1941) – адвокат, громад.-політ. діяч. Н. у м. Бучач (нині Терноп. обл.) у робітн. сім'ї. Навч. в Бучац. і Коломий. г-зіях. 1910 вступив на правн. ф-т Львів. ун-ту, належав до Гол. ради Студент. союзу.

1914 записався добровольцем до УСС, служив вістуном у канцелярії Легіону УСС; 1918 перебував на Наддніпрянщині. У часи ЗУНР – службовець повітов. експозитури в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну), Бібрка (нині Перемишлян. р-ну, обидва Львів. обл.) і Винники (нині в складі м. Львів). Разом з УГА перейшов р. Збруч; у м. Кам'янець-Подільський, за поданням І. Макуха, у 08–10.1919 очолював канцелярію МВС УНР. Виїхав з дипломатичним паспортом до м. Прага, у місії УНР був перекладачем (нім., франц.). Від 08.1920 працював у ред. "Українського голосу" (Відень). 1921 повернувся до Галичини.

Активний чл. УРП-УСРП. На з'їзді УРП 6.04.1924 К., спільно з Л. Бачинським та О. Навроцьким, відстоював потребу співпраці з партіями державницької орієнтації. Належав до складу Гол. управи УРП, обраної на парт. з'їзді 1.02.1925. Завершив адвокат. стажування, з 1926 працював адвокатом у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.), очолював повітову орг-цію УСРП, видавав газ. "Богородчанський ціп", займався кооперацією. За результатами виборів 4.03.1928 став одним з 9 укр. послів до польс. сейму від УСРП.

На виконання рішень XXXI парт. з'їзду (2–3.02.1929), в складі Гол. секретаріату соціалісти-радикали створили 3 комісії, які розпочали активну орг. роботу. К. (а також О. Коберський, М. Стахів, К. Стефанів, О. Навроцький) увійшов до складу робітн. комісії та комісії з орг-ції молоді (І. Луцишин, С. Жук, О. Коберський, С. Терлецький, С. Ріпецький). Брав активну участь у справоздавчих вічах на терені Богородчанського пов.

Агітував за потребу утворення професійних спілок робітників (зокр. на вічі в с. Саджава 18.07.1929), а також "Лугів". Цінний матеріал про деякі орг. засади УСРП, зокр. про відносини всередині партії, парт. дисципліну й покарання в разі її порушення, подано в зібраних К. документах під назвою "Партійний суд" (Станиславів, 1932. 27 с.).

Тричі був арештований польс. владою; 1932 засуджений на 5 місяців ув'язнення в м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

З приходом рад. військ заарештований 21.10.1939, засуджений Станіслав. облсудом на 4 р. ВТТ. На касаційну скаргу, відповідно до рішення Верховного Суду СРСР від 4.04.1940, за браком доказів мав бути звільнений, але 24.05.1940 знову заарештований. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 17.05.1941, ув'язнений на 8 р. ВТТ.

Закатований у кін. 06.1941 в тюрмі м. Дрогобич. Реабілітований 24.10.1989.

Дж.: ДАІФО. Ф. Р–2157. Оп. 2. Спр. 4715–П. Арк. 1–28.

Літ.: Адв. Д-р Осип Когут перед судом // Діло. 1932. 8–12 берез.; *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр. Львів, 2014; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 71–72; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 1. Тернопіль, 2008; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 186.

Степан Кобута

КОГУТ
Осип Іванович

КО́ГУТ
Степан

(05.01.1889–06.07.1979) – старшина УГА. Н. у с. Старий Яричів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.).

З 11.1918 доброволець УГА. Від серед. 12.1918 – команд. артилер. 3-ї батареї 7-го гармат. полку групи "Південь II", згодом 7-ї Львів. бригади. Учасник боїв

КОГУТЯК
Іван Іванович

за м. Львів. Особливо відзначився у боях за с. Бартатів (нині Городоц. р-ну Львів. обл.), у ході яких був важко поранений. Згодом отримав військ. звання поручника. Після одужання повернувся до свого підрозділу. 11.06.1919 під час Чортків. офензиви одним з перших вступив у м. Бучач (нині Терноп. обл.). 28.06.1919 за проявлену в боях хоробрість іменований сотником. Перейшов за р. Збруч. Узяв участь у поході УГА та ДА УНР на м. Київ. Відзначився в боях з більшовиками за м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), Житомир, Троянів (нині с. Житомир. р-ну Житомир. обл.) та з денікінцями за м. Брацлав (нині Вінниц. обл.). 13.02.1920 в м. Одеса співорганізатор похорону розстріляних денікінцями старшин УГА. 25.04.1920 виступив одним з ініціаторів переходу свого підрозділу від ЧУГА до ДА УНР.

28.04.1920 заарештований більшовиками, але врятувався втечею. 10.05.1920 інтернований поляками. Перебував у різних таборах, зумів утекти й перебрався до ЧСР, де проживав у таборах для інтернованих. 1929 повернувся до Галичини. Працював управителем шк. т-ва "Рідна школа" в с. Цеперів та Новий Яричів (обидва Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.).

Після ДСВ емігрував з Німеччини до США. Діяльний в укр. т-вах.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Літ.: Олексій Р. 7-й гарматний полк // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 193–195; *Ткачук П., Кривизюк Л.* Бойові дії артилерійських полків Галицької армії на фронтах польсько-української та більшовицько-української воєн // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Ч. 21. С. 760–775.

Микола Вітенко

КОГУТЯ́К
Іван Іванович

(04.04.1893–29.11.1968) – актор, режисер, четар УГА. Н. у с. Княгинин (нині в складі м. Івано-Франківськ). Навч. в реальній шк. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), в укр. г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.), вчител. семінарії м. Станиславів. Вів аматорські театр. гуртки при т-вах "Просвіта", "Українська хата". 1913–14 очолював укр. театр ім. Тобілевича в м. Станиславів.

Мобілізований до австро-угор. армії. Закінчив старшин. шк. в м. Брно (нині Чехія). Учасник ПСВ. Воював на Сх. фронті. Потрапив у рос. полон. Після звільнення переїхав до м. Чернівці, де 1918 очолив Укр. театр.

У 11.1918 переїхав до м. Станиславів, зголосився до УГА. Четар. Адм. комендант госпіталю та кер. театру в Станиславові. У 05.1919 інтернований поляками.

Після звільнення 1920 заснував театр при т-ві "Українська хата". Згодом

КОГУТЯК Іван Іванович (сидить 4-й зліва) з акторами свого театру (початок 1920-х рр.)

реорганізував театр на професійній основі, залучивши фахових акторів з труп М. Садовського та Л. Курбаса. Оновлений Укр. рухомий драм. театр з гастролями об'їздив цілу Галичину. Для підтримки театру К. довелося продати частину власного майна, а виручені кошти спрямувати на виготовлення костюмів, декорацій. Переслідування польс. владою та матеріальні нестатки спричиняли кадрові ротації серед акторів, окремі з яких були членами УВО, ОУН. Змінювалася і назва колективу.

У 10.1939, зі встановленням рад. влади, К. дозволили очолити Укр. драм. театр у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Восени 1941 зорганізував Коломий. окружний театр ім. І. Котляревського, колектив якого до 1943 зріс до 125 осіб (за походженням з різних регіонів України). До складу театру входили також Гуцул. балет, оркестр. Репертуар театру уник ідеологічних установок і навіть в окремих виставах містив "антинімецькі алюзії". К. вдалося включити в репертуар п'єси, заборонені нацистами для показу ін. колективами, – "Гетьман Дорошенко" Л. Старицької-Черняхівської та "Тріумф прокурора Дальського" К. Гупала, що містили укр. патріотичні мотиви.

Восени 1944 К. знову очолив Укр. драм. театр у м. Коломия. 1949 заарештований НКВС, але згодом звільнений. Організовував театр у м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.). Деякий час був адм. дир. Станіславського обл. укр. муз.-драм. театру ім. І. Франка; 1955–57 – заст. дир. цього ж театру. Після виходу на пенсію керував драмгуртком при Будинку к-ри в Княгинині.

П. у м. Івано-Франківськ, де й похований на цвинтарі на вул. Церковній (с. Княгинин Івано-Франківської міської ради).

Літ.: Гайдабура В. Театр між Гітлером і Сталіним. К., 2004. С. 136–145; *Лаврентій Р.* Українські театри Івана Когутяка (1920–1939 рр.) // Вісник НТШ: Інформаційне видання Світової Ради Наукових товариств ім. Шевченка. 2010. № 44 (осінь–зима). С. 31–35.

Микола Вітенко

КОГУТЯ́К
Надія

(1898 – д. і м. с. н.) – вчителька за освітою, канцелярський працівник уряду ЗУНР. Після закінчення вчител. семінарії відбула однорічну практику в канцелярії Станиславів. повітов. староства (1917–18). Канцелярський працівник ДСС (10.01–23.05.1919).

Олег Павлишин

КОДИФІКАЦІ́ЙНА КОМІ́СІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – урядова інституція, заснована для узгодження та впорядкування законодавчих актів і розпоряджень Диктатора ЗУНР.

К.к. ЗУНР ств. при екзильному уряді ЗУНР 30.08.1920. Завданням цієї постійної комісії під проводом уповноваженого Диктатора для внутр. справ, судівництва і комунікацій було впорядкування законів і розпоряджень, виданих урядом ЗУНР на тер. Сх. Галичини, та узгодження їх із законодавчими актами, прийнятими на еміграції. Очолив К.к. ЗУНР Й. Ганінчак. Одночасно К.к. ЗУНР була утворена при УНРаді за кордоном; очолив її Р. Перфецький.

К.к. ЗУНР складалася з 2 секцій: адм. (М. Марітчак, Я. Селезінка, А. Вітошинський, О. Кулачковський, Каранович) і суд. (Л. Левицький, О. Колесса, С. Дністрянський, К. Трильовський, Кіруца). Розробка конституц. проекту ЗУНР була доручена С. Дністрянському.

Загострення відносин між крайовим політ. проводом (кер-во УНТП та Міжпарт. рада) і екзильним урядом ЗУНР восени 1922 знайшло свій вияв у справі парламентаризації д-ви і ліквідації ін-ту Диктатора, який існував з 9.06.1919. Крайова та закорд. опозиція вимагала від уряду демократизувати держ. устрій ЗУНР, відновити повною мірою повноваження УНРади в краї з одночасним обмеженням їх для закорд. центру. За таких обставин К.к. ЗУНР на чолі з Р. Перфецьким підготувала проект реорг-ції держ. устрою під назвою "Постанови про діяльність УНРади і про виконавчу владу на час окупації території ЗУНР", прийнятий на засіданні УНРади в м. Відень 10.10.1922.

Проект парламентаризації держ. устрою ЗУНР підтримала ЗГ УНТП.

Постанови передбачали утворення УНРадою крайової Політ. комісії як виконавчого органу УНРади й посередника між нею і Президентом ЗУНР. Політ. комісію у складі 13 осіб мав очолити урядуючий у краї заст. Президента УНРади. Політ. комісія мала бути підзвітна повній УНРаді в краї. Президенту відводилися зовнішньополіт. та військ. повноваження, а також право формувати уряд – ДС; УНРаді за кордоном надавалося право звертатися до уряду ЗУНР і Політ. комісії з пропозиціями стосовно зовн. політики. Усе це мало на меті збільшити повноваження крайової УНРади й одночасно обмежити їх у Президента ЗУНР, демократизувати держ.-політ. стр-ри. Однак крайовий провід в умовах польс. окупац. режиму не спромігся підготувати засідання УНРади, яка мала прийняти постанову про реорг-цію держ. устрою, а подальші події зняли це питання з порядку денного.

Розпорядженням Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича від 24.12.1922 К.к. ЗУНР була ліквідована.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Тетяна Дерещук

КОЖУХІ́ВСЬКИЙ КОНЦТА́БІР – табір для полонених та інтернованих, який діяв у с. Кожухово біля м. Москва (4 км від міста; нині мікрор-н м. Москва, РФ). 1920 там утримували стрільців і старшини ЧУГА, яких у 04.1920 у ході т. зв. антирад. заколоту 2-ї і 3-ї бригад цієї армії було заарештовано органами ЧК УСРР. Першими в 05.1920 до К.к. потрапили стрільці автобронедивізіону. Опис табору подав його в'язень І. Максимчук: "Табор в Кожухові це простокутник, що займає великий, кількаморговий простір землі, загороджений високим двометровим парканом з дошок так густо збитих, що важко було знайти яку шпару, котрою можна би було бачити, що діється на світі. На паркані стремів ще кількачастий дріт висоти до двох метрів. Зовні і в середині табору стояли майже що 10 кроків військові стійни, які стерегли нас. Таборовий регулямін був доволі строгий. О 5 годині ранком нас будили, а день кінчався о 10 вечером і в тім часі кожний мусив бути вже на своїй койці. Харч був нужденний. Ми одержували один російський фунт хліба, чорного та гливкого, з піском, гіркого; в ньому було все, тільки не було правдивої муки... Крім цього ми діставали один лут кави (палена луска з пшона), званої в бараках популярно чаєм..., два і пів лута цукру і ми з того ладили собі сніданок та вечерю. Обід сочевидної, або пшоняної зупи, без соли і заправи, в якій плавали поодинокі зерна пшона, або посліду пшениці. Другою стравою була майже щоденно рідко зварена сочевиця, або пшоняна каша".

Сотню галиц. старшин розселили в бараці № 4, поряд із бараком офіцерів-білогвардійців, де розмістили команд. УГА, ген.-хор. О. Микитку. Ув'язнених використовували на різних роботах. Важка фіз. праця та хвороби спричинили смерть команд. 2-ї Коломий. бригади от. Р. Дудинського, чет. М. Лушпинського, голови Стрий. повітової УНРади сот. О. Колодницького та ін.

У К.к. вели політ.-виховну роботу представники Галиц. бюро при ЦК РКП(б) у м. Москва І. Краснокутський-Левченко, О. Пушкар, Я. Баландюк, О. Гарасевич, О. Букшований, Н. Кухарчук (майбутня дружина М. Хрущова), лектор з агрономії, вчитель з Рогатинщини і старшина УГА О. Гарасевич, більшовиц. агітатори Ф. Конар-Палащук, М. Левицький. Пор. УСС Є. Ясеницький організував старшин. хор. Галичани збудували й театральне приміщення. 16.07.1920 з К.к. понад 150 галиц. старшин вивезено в розпорядження Особливого відділу Архангельської губЧК. Дорогою на Соловки їх було потоплено на баржі у Білому морі. К. Науменку вдалося з'ясувати прізвища 135 старшин УГА, в'язнів К.к., які загинули тоді: С. Ґорук, М. Вадовський, Л. Кокіш, Ю. Кантимір, Ю. Курді-

як, М. Капко, В. Метельський, Г. Фединський, І. Цяпка-Скоропад, В. Дуцько, Є. Кобрин з дружиною Стефанією, Л. Лушпинський, А. Площенський, О. Стадницький, М. Саляк, Т. Слобода, Є. Ясеницький, Г. Гоцький, В. Дроздовський, Г. Олійник, І. Прокіп, Є. Тимофійчук, З. Кулицький, М. Лучак, Г. Хаджай, І. Шпорлюк та ін. Частину ув'язнених (О. Букшований, Т. Франко, Є. Бородієвич, К. Мойсейович та ін.) за ініціативою Галбюро відправлено на Пд.-Зх. фронт для боїв з поляками. Останні в'язні покинули концтабір наприкінці 08.1920.

Літ.: Дойков Ю. Красный террор. Россия. Украина. 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 347–350; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Максимчук І.* Кожухів. Трагічна доля рештків УГА. Львів, 1930; *Науменко К.* Спогади. Постаті. Вибране. Львів, 2010. С. 396–404.

Микола Литвин

КОЖУХÓВСЬКИЙ
Йосиф

(1899–01.05.1920) – селянин, вояк УГА. Н. у с. Чемеринці (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Стрілець 4-ї сотні 6-го куреня 6-го полку УГА.

П. від поранень у 2-му військ. шпиталі м. Стрий (нині Львів. обл.), де й похований на міськ. цвинтарі.

Літ.: Лягли головами // Стрілець. Стрий, 1919. С. 1.

Олег Павлишин

КОЗÁК
Альфред Теодорович

(23.03.1893–03.01.1978) – четар артилерії. Брат Е. Козака. Н. у с. Стопчатів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. г-зії.

Учасник ПСВ. Як старшина австр. армії воював на Сх., Серб. та Італ. фронтах. У 11.1918 вступив до УГА. Був старшиною гармат. полку. Брав участь у поході УГА на м. Київ. Там був призначений командиром 48-ї батареї, підпорядкованої 1-му корпусу УГА. Пережив "чотирикутник смерті".

З 1920 перебував у таборі полонених та інтернованих укр. стрільців і старшин у м. Тухоля, де разом з чет. І. Кучмаком видавав гумористичний ж. "Лежух". З табору звільнений у кін. 1920.

1944 емігрував до Німеччини, потім до США, де оселився в м. Детройт.

П. і похований у м. Детройт.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 158; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 219.

Петро Сіреджук

КОЗАК
Альфред

КОЗÁК
Едвард Теодорович

(псевд. і крипт.: Авенір Люшня, Гриць Зозуля, Е.К., Ек, ЕКО, Зиз, Ко, Коко, Косий, Майк Чічка, Мамай, Пік; 21.01.1902–22.09.1992) – військовик, художник, іконописець, письменник, ред., видавець, громад. діяч. Брат А. Козака. Н. у с. Гірне (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) в сел. родині. Зростав у с. Дуліби по-

близу м. Стрий. Навч. в нар. шк., де почав малювати, та Стрий. г-зії (1912–16). Діяльний у т-ві "Пласт", ілюстрував журнал пластового гуртка, кілька чисел якого вийшло в Стрию.

Імовірно, брав участь у встановленні укр. влади в Стрию та його околиці в 11.1918. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. У 12.1918, як вояк Стрий.

юнацької пластової сотні 3-го корпусу УГА, охороняв залізн. вокзал у м. Стрий. Згодом, згідно з даними низки дослідників, зголосився добровольцем до 1-ї бригади УГА.

У міжвоєн. роки мешкав у м. Львів. Від 1921 – чл. УВО, за що 1922 був ув'язнений у тюрмі "Бригідки" (Львів). Служив у польс. армії (1923–24). Навесні 1926 його перші карикатури опублікували в гумористичному ж. "Зиз". Навч. малярству в худож. закладах м. Відень (Австрія), Люблін (Польща), 1927–30 – у Мистецькій шк. О. Новаківського у Львові. З 1927 (за ін. даними – 1923) – ілюстратор, 1.11.1928–31 – ред. ж. "Зиз". 1929–30 розписував церкви на Львівщині. 1933–39 – ред. гумористичного ж. "Комар"; ілюстратор видавничого концерну І. Тиктора та дитячих ж. "Світ дитини" і "Дзвіночок" (Львів, 1931–39). Діяльний в Асоціації незалежних укр. мистців (1932–39) і Т-ві укр. письменників і журналістів.

Від 1939 проживав із сім'єю в м. Краків (Польща), де очолив мистецький гурток "Зарево", належав до Спілки укр. образотворчих мистців (1941–44), працював у ж. "Юні друзі", "Дорога" (обидва 1940–44), карикатуристом час. "Krakauer Zeitung" (1940–41), оформляв продукцію "Українського видавництва", зокр. проілюстрував кн. "Лис Микита" І. Франка (1941), випускав святкові листівки.

1944 емігрував до Німеччини, 1945 викладав на Вищих образотворчих студіях у м. Карлсфельд і Берхтесґаден (нині ФРН), 1947–48 очолював Спілку укр. образотворчих мистців у м. Мюнхен (нині ФРН). Від 1948 видавав, редагував та ілюстрував гуморист. ж. "Лис Микита", навчав дітей переселенців у притаборових шк. Його дошкульні політ. карикатури, зокр. на Сталіна, передруковували періодичні вид. багатьох країн.

Від 1950 (за ін. даними – 1951) – у США, де оселився спочатку в м. Детройт, згодом – у м. Воррен (шт. Мічиган). Продовжив вид. "Лиса Микити" (1950–91), створив з братом однойменне вид-во, працював у церк. монументальному мист-ві, займався оформленням книг (зокр. поеми "Скоропад" Р. Купчинського (1965), 5-томника "Українська Галицька Армія" (1958–76), 3-томника "Стрийщина" (1990–93)) та часописів, писав вірші, сатиричні й гумористичні оповідання, ілюстрував казки на телебаченні. Отримав нагороду від Нац. освіт. асоціації (США) на конкурсі мультфільмів у м. Детройт (1957), а також три перші місця на Всеамер. конкурсі за працю художника в багатосерійних кольорових телекартинах на кіностудії "Jam Handy Film Studio" (Детройт, 1952–57).

Творчу спадщину К. становлять тисячі картин, кілька тисяч карикатур, ілюстрацій, сотні гумористичних віршів. Своєю творчістю він боровся зі зневірою, віддзеркалював політ. дійсність в Україні та, за словами сучасників, "ставив усіх політиканів під сатиричну «гільйотину»". Йому належать мистецькі серії воєн. тематики, присвячені УСС і УГА ("За мотивами стрілецьких пісень", "В 50-річчя УСС"), з нар. і козац. побуту ("Село"), карикатур ("Українці в Америці"), шаржів майже на всіх знакових укр. громад.-культ. і політ. діячів. Учасник численних персональних і колективних, у т. ч. з синами-художниками, виставок в Австрії, Канаді, Німеччині, США, Україні та ін. країнах. 1990 відвідав Львів, де разом із синами відкрив персональну виставку мистецьких творів. Автор спогадів, 2 томів гумористичних оповідань про укр. мудрагеля-селянина Гриця Зозулю (1973, 1982), фейлетонів, віршів; чл. редколегії 3-томника "Стрийщина" (1990–93) тощо.

П. у м. Воррен (шт. Мічиган), де й похований 26.09.1992. Почесний громадянин м. Львів (1991), почесний чл. Спілки укр. журналістів Америки, нагороджений найвищою пластовою відзнакою – золотим "Орденом Вічного Вогню".

Літ.: Герасимова Г. П. Козак Едвард Теодорович // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 403; Помер Е. Козак // Свобода. 1992. 24 верес.; *Савчук М.* Едвард Козак. Геній, якого ми не поцінували. До 110-річчя від дня народження та 20-річчя від дня смерті // Час і Події. 2012. 13 черв.; Юнацтво в обороні рідної землі. Спогади про участь української молоді у ви-

звольних змаганнях 1918–1920 років / упоряд. В. Татомир. Філядельфія, 1960. С. 38–47; *Яців А.* Едвард Козак та Іван Кедрин-Рудницький: до історії взаємин // Наукові записки Національного університету "Острозька академія": серія "Історичні науки". 2015. Вип. 23. С. 166–170.

Микола Лазарович

КОЗА́К
Євген Авксентійович
(02.01.1858–05.03.1933) – вчений-славіст, ректор Чернів. ун-ту, церк. і громад. діяч, борець проти румунізації Буковин. правосл. церкви. Н. у с. Слободзія Банилів (нині с. Слобода-Банилів Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї правосл. священика. З 1870 навч. у держ. вищій г-зії м. Чернівці, де склав матуральні іспити 20.07.1878. Студіював теологію на греко-сх. теолог. ф-ті Чернів. ун-ту, 31.07.1883 отримав абсолюторіум. Продовжив вищі студії на філос. ф-ті Чернів. ун-ту, вивчав порівняльну слов'ян. філологію у проф. О. Калужняцького та класичну філологію. З 01.1885 отримував одну з 2 стипендій, яку надавав буковин. крайовий президент для укр. студентів. Чл. першого укр. студент. т-ва "Союз" у Чернівцях: чл. правління з 7.12.1878, секретар з 1.11.1879, заст. голови з 8.11.1880. Через конфлікт з народовським кер-вом "Союзу" 1885 вийшов з його складу. У 10.1886 виїхав до м. Відень для вивчення слов'ян. філології (у проф. Віден. ун-ту В. Ягича), а також порівняльного мовознавства, класичної філології, археології та історії мист-ва. Під час навч. у Відні був бібліотекарем у заснованій В. Ягичем "Бібліотеці слов'янського семінара" Віден. ун-ту. 30.01.1892 отримав звання д-ра філософії за дисертаційне дослідження "Чернівецький збірник 1359 року. Його оцінка в літературно-історичному, палеографічному, мовному і текстуально-порівняльному аспектах". І. Франко характеризував К. як одного з талановитих учених, які вийшли з наук. шк. В. Ягича. У 03.1892–01.1894 працював у Держ. фінансовому архіві м. Відень.

У 08.1893 рукопокладений у правосл. священики Буковин. митрополії, у 12.1893 іменований парохом-адміністратором новозаснованої серб. церкви Св. Сави у Відні. У 04.1896 переведений на Буковину парохом-адміністратором у с. Веренчанка, 1897 – у с. Добринівці (обидва нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.). 16.02.1899 іменований надзвичайним проф., 1.10.1904 – звичайним проф. церковнослов'ян. мови та л-ри на теолог. ф-ті Чернів. ун-ту. З 12.1901 іменований вотантом (голосуючим) Буковин. правосл. консисторії. У 06.1907 призначений чл. комісії Мін-ва культів з оцінки монастир. цінностей на Буковині. Чл. університет. сенату з 06.1905, декан теолог. ф-ту в 1906/07 н. р., ректор Чернів. ун-ту 24.10.1907–2.12.1908.

Автор численних наук. праць, у яких викладено результати його досліджень давніх палеографічних пам'яток Буковини, знайдених у церквах, монастирях та на цвинтарях краю. Досі неперевершеною та ніким не спростованою залишається гол. праця його життя "Написи з Буковини. Т. 1. Написи на камені" (1903), яка викликала незадоволення рум. істориків та політиків. Активний діяч староруського спрямування, один з лідерів москвофіл. руху на Буковині. Співробітник час. "Православная Буковина" (1893–1906) та "Буковински ВѢдомости" (1895–1909). 29.09.1899 був у складі депутації, яка вручила президентові краю та митрополитові А. Чуперковичу меморандум руського правосл. духовенства з вимогою зберегти єдність Буковин. митрополії. Голова заснованого 1901 т-ва "Руско-православний народний дом" у м. Чернівці. Ініціатор спорудження меморіальної каплиці на могилі засн. т-ва "Руська бесіда" В. Продана в с. Лашківка (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.). У 05.1909 у складі делегації австр. русинів брав участь у святкуванні сторічного ювілею М. Гоголя в м. Москва. Після закриття у 05.1910 австр. владою москвофіл. т-в на Буковині продовжував наук. та громад. діяльність. На виборах до Буковин. крайового сейму 11.05.1911 висував свою кандидатуру по курії "руське духовенство" як старорусин, однак програв представникові Укр. нац. партії Т. Драчинському.

КОЗАК
Євген Авксентійович

У 08.1914 конфінований разом з родиною в м. Зальцбурґ (нині Австрія), 1918 повернувся до м. Чернівці. В реорганізованому рум. окупац. владою на поч. 1919 Чернів. ун-ті переведений на філос. ф-т, де очолив каф-ру славістики. Після ліквідації 1920 каф-ри укр. мови та л-ри шляхом перетворення її на каф-ру сучасних слов'ян. л-р очолював каф-ру славістики аж до позбавлення права викладати в ун-ті за "виступ в обороні прав українського населення на полі церковному".

Після окупації Буковини Румунією зблизився з укр. політ. табором. У 03.1919 представляв укр. громаду в комісії з проведення земельної реформи на Буковині (разом з представниками решти нац. ради краю). 17.05.1919 був одним з укр. учасників зустрічі з англ. місією ген. Грінлі в м. Чернівці. 20.09.1919, солідарно з нім. та єврейс. нац. радами Буковини, підписав від ім. всіх укр. політ. середовищ (разом з К. Богатирцем, В. Филиповичем та К. Бриндзаном) заяву про відмову українців від участі у виборах до рум. парламенту і сенату. На перших виборах до рум. сенату і парламенту 27–30.05.1920, в яких взяли участь представники нацменшин Буковини, отримав виборчу перемогу в окрузі Кіцмань–Заставна (висувався за списком Нар. партії А. Авереску), ставши єдиним представником у сенаті не лише українців, але й усього нерум. нас. Буковини 1920–22. 16.10.1921, під час зустрічі представників нац. громад Буковини з прем'єр-міністром Румунії А. Авереску в Чернівцях, скаржився на закриття 80 укр. шкіл.

Один з 6 укр. делегатів конгресу Буковин. греко-сх. архідієцезії (БГСА) 3–25.10.1921 в Чернівцях, проведеного рум. окупац. владою з метою знищення автономії БГСА та її повної румунізації. На засіданні конгресу 18.10.1921 виголосив протест проти намірів перейменування БГСА в Рум. правосл. архідієцезію, обґрунтувавши його істор., мовними та статистичними аргументами. Укр. протест був відхилений голосами 37 рум. делегатів навіть без проведення дискусії. Наприкінці 1921, в результаті тиску з боку рум. студентства, за "ворожий виступ проти румунської церкви та держави" позбавлений посади проф. Чернів. ун-ту та відправлений на пенсію, що викликало протест укр. громадськості. Одна з резолюцій першого за часів рум. окупації віча українців у м. Чернівці 16.07.1922 містила протест "проти відобрання катедри слов'янської мови Євгенові Козакові та передання її професорові, який не відповідає вимогам тої катедри".

1922 як незалежний укр. кандидат брав участь у виборах до сенату Румунії по округу Кіцмань–Заставна; був заарештований під час виборчих зборів 21.02.1922.

1920–30-х збирав та опрацьовував матеріали для 2-го т. своєї праці "Написи з Буковини", який не встиг завершити. Частина колекції написів К., разом з частиною його б-ки стародруків та рідкісних видань (500 томів) зберігаються як "Бібліотека Є. Козака" в Наук. б-ці Чернів. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича.

П. у м. Чернівці, де й похований на Руському цвинтарі.

Тв.: Козак Є. Спомини про церковний конгрес буковинської православної церкви // *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1098–1101.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 372–373, 390, 695, 742–754; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 21–22, 240, 623, 628, 1094, 1119, 1139; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 156, 439; *Пеленський Є. Ю.* Ucrainica в західно-европейських мовах. Вибрана бібліографія. Записки Наукового Товариства імени Шевченка. Т. CLVIII. Мюнхен, 1948. С. 43; *Пігуляк І.* Українська православна церква в румунськім ярмі і Буковинці в Канаді. Відбитка з Православного Вістника. Вінніпег, 1927. 32 с.; *Pohrebennyk F.*

Kozak Jevhen, Slawist // Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Bd. 4. Wien, 1967. S. 176; *Sandache C.* Istorie şi biografie. Cazul Corneliu Zelea Codreanu. Bucureşti, 2005. P. 54.

Володимир Старик

КОЗА́К
Іван

(08.08.1891–27.12.1978) – військ. і громад. діяч. Н. у с. Гічва (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник АГ м. Львів (1910). Студіював право у Львів. та Празьк. ун-тах. Д-р права.

Учасник ПСВ. Поручник австр. армії. Відзначений низкою нагород. Після важкого поранення направлений на службу в розвідці, згодом Польовій жандармерії. У 11.1918 зголосився до УГА. Співорганізатор Держ. і Польової жандармерії УГА. З 02.1919 – командант жандармерії. Після 07.1919 служив у бригаді Е. Шепаровича. 5–7.04.1920 зумів звільнити групу старшин УГА з чекіст. арешту і пробитися до ДА УНР. Згодом команд. штабу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. У 08.1920 у складі групи А. Кравса перейшов до ЧСР. Інтернований у таборі м. Ліберець, потім м. Йозефов. До 08.1926 – останній командант бригади УГА в ЧСР.

1928 повернувся до Галичини. 1933 відкрив адвокат. контору в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Очолював місц. філію т-ва "Просвіта". У 07.1934 заарештований польс. поліцією. Ув'язнений у таборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). У 09.1939 організував укр. міліцію у м. Угнів.

1944 емігрував до Німеччини. З 1949 проживав у м. Нью-Йорк (США). Очолював т-во українців "Угнівщина", ОбВУА, чл. УНС, НТШ, голова Нью-Йорк. к-ту побудови пам'ятника Т. Шевченку в м. Вашингтон, співзасн. Координаційного к-ту укр. та укр.-амер. комбатант. орг-цій. 30.10.1961 нагороджений Воєнним хрестом УНР. 14.01.1978 відзначений "Хрестом відродження" з нагоди 60-ліття ДА УНР. Автор численних спогадів. Входив до очолюваної Д. Микитюком редколегії 5-томного вид. з історії УГА.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на укр. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Тв.: *Козак І.* Польова Жандармерія УГА // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 291–296.

Літ.: Помер д-р Іван Козак, колишній сотник УГА і відомий громадський діяч // Свобода. 1978. 30 груд. Ч. 285. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 187.

Микола Вітенко

КОЗАК
Іван

КОЗА́К
Михайло

(1888–1942) – лікар-хірург, сотник УГА. Н. у м. Винники (нині в складі м. Львів). Вивчав медицину у Львів. та Віден. ун-тах. Один із засн. укр. студент. т-ва "Медична громада". Після закінчення навч. у Відні обрав спеціальність хірурга.

Під час визвол. змагань був сотником УГА, лікарем в окружному військ. шпиталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) під кер-вом підполк. О. Маланюка. У 12.1921 розпочав у місті приватну мед. практику. Одружений з лікарем-гінекологом С. Робінзон. Подружжя збудувало і відкрило власний санаторій (1928).

Під час ДСВ добровільно пішов у гетто за дружиною-єврейкою і сином.

Розстріляний разом з дружиною у м. Станиславів.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 608–609; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 287; Українські лікарі Прикарпаття / упоряд. П. Арсенич, Л. Вардзарук. Івано-Франківськ, 1991. С. 21.

Оксана Дрогобицька

КОЗА́К
Северин

(25.05.1893–26.06.1962) – сотник УГА. Н. у с. Велика Горожанка (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Брат чет. УГА Лева Козака. Випускник г-зії м. Львів. Поручник австро-угор. армії. Учасник ПСВ. Воював на Італ. фронті.

У м. Львів: учасник Листопадового чину, оборонець і комендант ка-

Сотник УГА Северин КОЗАК (сидить) та його брат четар УГА Лев КОЗАК

зарми Фердинанда (вул. Городоцька, 40), поранений. За проявлений героїзм 13.11.1918 іменований сотником і призначений комендантом Львів. ОВК (пов. Львів, Сокаль, Жовква, Городок, Рудки). 06.1919 – команд. 5-го піх. полку. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Удруге поранений. Двічі перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Після визвол. змагань емігрував до Австрії, згодом до США. Автор спогаду "Оборона касарні Фердинанда у Львові" (Український Прапор. Відень, 1923. Ч. 44).

П. і похований у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Дєдик О. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1. Львів, 2018. С. 103, 170, 176; Іменовання в українській армії // Діло. 1918. 15 падолиста. Ч. 262 (9822). С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 219.

Микола Вітенко

КОЗАНЕ́ВИЧ Маріян Омелянович

(1877–1940) – гірничий інж., громад.-політ. та держ. діяч. Н. у с. Буців (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) в родині священика. Навч. у гірничій акад-ї м. Пржибрам (нині Чехія). З 1900 до поч. ПСВ працював інж.-техніком у м. Стебник (нині в складі м. Дрогобич Львів. обл.), Величка (нині Польща), комісаром соляної копальні в м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.), гірничим інж. у м. Дрогобич. 19.06.1902 одружився з І. Ільницькою. З молодих років був задіяний в укр. русі. Очолював філію "Сільського господаря" у м. Калуш. Чл. Укр. тех. т-ва в м. Львів. Діяч УСДП.

Після утворення ЗУНР на доповнюючих виборах до УНРади обраний делегатом від м. Дрогобич. Чл. комісії сусп. опіки та тех. відбудови. Держ. секретар публічних робіт та гірництва в уряді С. Голубовича (01–06.1919). 4–5.05.1919 – учасник З'їзду укр. інж. і техніків у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Разом з урядом ЗУНР виїхав за р. Збруч. Дружина та старший син були арештовані й інтерновані польс. владою.

Маріян КОЗАНЕВИЧ із родиною

Повернувся до рідного краю після поразки визвол. змагань, працював інж. у с. Гребенів Сколів. пов. (нині Сколів. р-ну Львів. обл.). 1936 вийшов на пенсію. Протягом останніх років життя мешкав у с. Зимна Вода (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Багато подорожував, побував, зокр., у Китаї. Зі встановленням рад. влади К. неодноразово викликали на допити.

Загинув за нез'ясованих обставин. Похований на цвинтарі с. Зимна Вода.

Літ.: Павлишин О. Козаневич Мар'ян // Енциклопедія Львова. Т. 3. Львів, 2010. С. 323–324; *Його ж.* Козаневич Мар'ян // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 126–127.

Олег Павлишин

Рік I. Камінка струм. неділя, дня 27. цьвітня 1919. Ч. 12

КОЗАЦЬКИЙ ГОЛОС

Виходить що четверга та неділі.

КАМІНКА СТР.

ПРЕДПЛАТА

Поодиноке число 80 сот.

Звідомлення Начальної Команди.

з дня 20. цьвітня 1919

Офіціяльне звідомлення головно-командуючого Українськими Військами.

"КОЗА́ЦЬКИЙ ГО́ЛОС" – військ. газета. Виходила друком 16.03–22.12.1919 у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), Тернопіль та Кам'янець-Подільський (загалом 68 чисел). Засн. і видавець – пресове бюро при 1-му корпусі ГА. Ред. – М. Старосольський. Газета була покликана сприяти комунікації командування військ. підрозділу зі старшинами та стрільцями. Вміщувала хроніку подій на фронтах польс.-укр. війни (у рубриках "Ситуаційний звіт I Гал. Корп.[усу]", "Оперативний звіт Штабу дієвої Армії", "Офіціяльні звідомлення 1. Г. К.", "Ситуаційний звіт з фронту"), агітац.-пропагандист. (нац.-патріотичного спрямування) матеріали, статті сусп.-політ. проблематики про укр.-польс., укр.-рос. відносини, про причини переходу підрозділів УГА за р. Збруч, а також антибільшовиц. звучання та ін. Серед авторів: П. Микитин, М. Несторович, М. Ріпецький. Друкували й худож. тв. С. Руданського, В. Хроновича, Ю. Шкрумеляка. Рубрики: "Вісти з Галичини", "Зі світа", "Новини", "Телеґрами", "З галицьких українських часописей", "З болгарських часописей", "Веселий кутик". До ч. 22 вийшов "Надзвичайний додаток": містить відомості про перемогу укр. військ під м. Тростянець (нині смт Вінниц. обл.).

Літ.: Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини (1886–1944 рр.). Львів, 2008. С. 126–129; *Дроздовська О.* Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 163–165.

Олеся Дроздовська

КОЗІ́Й
Дмитро Федорович

КОЗІЙ
Дмитро Федорович

(06.11.1894–20.09.1978) – літературознавець, есеїст. Н. у с. Дорогів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. родині. 1913 – випускник укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Поступив на філол. ф-т Львів. ун-ту.

1914 мобілізований до австро-угор. армії. З 11.1918 – доброволець УГА. 1920 потрапив у більшовиц. полон. Перебував у таборі м. Казань (нині РФ). Наприкінці 1922 повернувся додому.

1924 поновився на навч. у Львів. ун-ті. Вивчав укр. мову і л-ру, філософію. Випускні іспити склав у Краків. ун-ті. Вчителював в укр. г-зіях м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.), Яворів (нині Львів. обл.). Викладав класичні мови. Співпрацював з газ. та ж. "Світ", "Діло", "Дзвони", "Життя і знання", ЛНВ та ін.

Після 06.1941 працював ред. "Українського видавництва" у м. Львів. Після ДСВ перебував у ДП. Згодом проживав у ФРН.

1962 із сім'єю емігрував до Канади, відновив пед. та літ.-критичну діяльність. Друкувався у ж. і газ. "Визволь-

КОЗОРІС
Михайло Кирович

ний шлях", "Сучасність", "Жіночий світ", "Гомін України", "Америка". Висвітлював творчість класиків укр. л-ри, а також укр. письменників неокласиків та шістдесятників. Працював учителем на курсах українознавства в шк. Ю. Липи в м. Торонто (Канада). Чл. Орг-ції укр. письменників "Слово". Автор численних есе: "Шевченків етос", "Прометеїзм Шевченка", "Жіноче серце в Шевченківському світі", "Шевченкова людина", "Розвиток світогляду Івана Франка", "Кассанда (Етос Лесі Українки)", "І світ піймав мене. Микола Вінграновський і його світобачення", "Ліна Костенко, або Гераклітизм і його заперечення" та ін.

П. у шт. Флорида. Похований у м. Торонто (Канада) на цвинтарі Парк Лавн.

Тв.: Козій Д. Глибинний етос. Нариси з літератури та філософії. Торонто, 1984.

Літ.: Ільницький М. Етоси Дмитра Козія // Слово і Час. 2008. № 10. С. 36–44; *Клиновий Ю.* Дмитро Козій відійшов у вічність // Слово. Зб. 8. Едмонтон, 1980. С. 245–247; *Соханівський С.* Світлій пам'яті пок. проф. Дмитра Козія // Новий шлях. 1978. 23–30 груд.; Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упоряд. В. А. Просалової. Донецьк, 2012. С. 222.

Роман Кобильник

КОЗІЙ
Іван Васильович

(18.02.1895–10.09.1923) – старшина УГА. Н. у с. Олешичі (нині Любачів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Брат проф., дир. Природничого музею у м. Львів Г. Козія (1898–1988). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Заарештований австр. жандармами 16.08.1914 разом з двома братами і відправлений у табір Талергоф; звільнений наприкінці року. Випускні гімназійні іспити склав у 06.1915 в м. Відень.

Мобілізований до австро-угор. армії, іменований хорунжим. До УГА вступив у 12.1918, служив на фронті, брав участь у боях; 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. Перебував за р. Збруч, командував сотнею в курені 2-го корпусу. У 04.1920 потрапив у польс. полон; з табору в м. Тухоля звільнений 22.02.1921. Почав студіювати філологію в Укр. таємному ун-ті м. Львів (1921), був діяльним чл. т-ва "Рідна школа".

П. у с. Олешичі.

Літ.: Посмертна згадка: Іван Козій // Діло. 1923. 14 верес.

Петро Гуцал

КОЗОРІС
Михайло Кирович

(02.03.1882–03.11.1937) – громад.-політ. діяч, прозаїк, поет, публіцист. Н. у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї міщанина. Навч. у Станиславів. г-зії. Випускник юрид. ф-ту Львів. ун-ту (1912). Працював у адвокат. канцеляріях м. Калуш і Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). У Делятині у 04.1912 став повітовим секретарем "Просвіти", у 04.1914 вів курс історії козаччини на січовому вишколі. Працював у редакції "Калуського листка".

З приходом до Галичини рос. військ (1914) заарештований і вивезений у Томську губ. Рос. імперії. У 06.1917 повернувся в Україну, працював у м. Вінниця секретарем земельної управи і викл. нім. мови в г-зії. У 04–11.1918 ув'язнений за наказом уряду УД.

Після звільнення повернувся до Галичини, брав активну участь у розбудові ЗУНР: навесні 1919 призначений комісаром у м. Делятин, згодом – у м. Косів. У складі УГА перейшов на Наддніпрянщину.

Працював у ред. газ. "Червоний стрілець", "Галицький комуніст", "Комуніст Прикарпаття". У 07.1920 брав участь у поході ЧА в Галичину, у м. Тернопіль працював у Галревкомі, відповідав за конфіскацію поміщицьких і церк. земель. До 1924 працював у м. Умань (нині Черкас. обл.) у ред. газ. "Вісті Уманьщини", лектором на політ. курсах, дир. с.-г. шк. Від 1924 – у м. Київ: слідчий при губерн. суді, 1926–27 – секретар губвиконкому, 1927–30 – секретар уповноваженого укр. науки. Від 1931 – н. с. комісії ВУАН з історії Зх. України. Чл. літ. орг-ції "Західна Україна". Автор зб. оповідань "Тарас-дитина", "Дві сили", "Віче", "То був злодій", "За порадою", "По кам'яній стежці", повістей

"Село встає", "Чорногора говорить", "Голуба кров". Його перу належить наук.-публіцистична розвідка "Панський терор на Західній Україні", а також низка п'єс для дітей. Написав спогади про І. Франка, Марка Черемшину, В. Стефаника.

Заарештований чекістами 5.02.1933 в м. Київ, звинувачений у "буржуазному націоналізмі" (зокр. за роман "Голуба кров") та зв'язках з УВО; відправлений на слідство до м. Харків. На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 1.10.1933, ув'язнений на 5 р. у ВТТ. Покарання відбував на Соловках. Без висунення звинувачення, відповідно до постанови Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Літ.: Гуцал П. Козоріс Михайло Кирович // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 438–439; *Рис Г.* Творчість Михайла Козоріса у контексті часу // Краєзнавець Прикарпаття. 2003. № 2. С. 45–48; *Рубльов О. С.* Михайло Козоріс: доля інтелігента // Український археографічний щорічник. Вип. 2. К., 1993. С. 104–122.

Андрій Королько, Василь Марчук

КОКО́ВСЬКИЙ Степан

(1899–10.02.1920) – стрілець УГА. Н. у м. Зборів (нині Терноп. обл.).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19.

Загинув у бою. Похований у м. Стара Ушиця (нині смт Кам'янець-Подільс. р-ну Хмельн. обл.).

Літ.: Лазарович М. В. Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Микола Лазарович

КОКОВСЬКИЙ Степан

КОКО́ВСЬКИЙ Франц Михайлович

(17.09.1885–09.09.1940) – правник, письменник, редактор, історик, громад. діяч. Н. у м. Бережани (нині Терноп. обл.) в родині міщан. Навч. в г-зії рідного міста (1897–1906), був у ній одним з організаторів таємного гуртка "Молода Україна". 1906 вступив на філос. ф-т Львів. ун-ту; у 01.1907 заарештований за участь у студент. демонстрації, провів кілька місяців у тюрмі. Відрахований з ун-ту, продовжив навч. на правн. ф-тах ун-тів у м. Ґрац (Австрія) та Чернівці; 1911 завершив студії у Львів. ун-ті. Чл. літ.-мист. об'єднання "Молода муза" (1906–14).

1912–14 відбув суд. практику в м. Козова (нині смт Терноп. обл.), де в період ЗУНР очолював комісаріат (11.1918–01.1919). З 1921 – адвокат у м. Бережани, з 1925 – повітов. суддя у м. Підгайці (нині Терноп. обл.), з 1928 – окруж. суддя в м. Сянок (нині Польща). 1934 звільнений польс. владою з посади за нац.-патріотичну діяльність і підтримку УНДО, хоча до цієї партії не належав. Продовжив працювати адвокатом у м. Бережани. Був захисником на політ. суд. процесах проти чл. ОУН у м. Львів та Бережани. Голова повітов. гуртка т-ва "Рідна школа", філії т-ва "Сільський господар" (1935–39); чл. виділу філії "Просвіти". Один із засн. т-ва "Лемківщина" і Музею лемків. к-ри в м. Сянок (1930), чл. ред. колегії газ. "Наш лемко". Співзасн. і дир. музею А. Чайковського в м. Бережани (1936).

КОКОВСЬКИЙ Франц Михайлович

Автор зб. поезій "Сердешні струни" (1907), "Настрої", "Малим другам" (обидві 1909), п'єс "В ніч святого Миколая", "Дві сили" (обидві 1937), зб. прози "Вчорашні дні: Веселі оповідання" (1931), "За Україну" (1934), "Слідами забутих предків: Оповідання з минулого Лемківщини" (1935), "Лемківська слава" (1937) й ін. творів; праць про історію і к-ру лемків: "Пам'ятки старовини на Лемківщині", "З лемківського говору", "Історія села Карликова", "Назви сіл у Сяніччині в 15 ст.", "Старі церкви Лемківщини", "Писанки на Лемківщині", "Стара лемківська коляда", "Історія культурного руху на Лемківщині", "Східними межами Лемківщини"; істор. розвідок про б-бу лемків за укр. державність у період ЗУНР (опубл. в ж. "Літопис Червоної Калини" 1934–36): "Перелучанська міліція", "Із записника лемка", "Могила невідомого героя",

"Смерть ст. дес. Чоланча", "Одна картина (Уривок із праці «Визвольні рухи на Лемківщині»)", "Лемківські республіки в 1918–1919 рр.", "Листопадові дні в Полонній".

Від 10.1939 – реж. Бережан. укр. драм. театру ім. І. Франка. Заарештований разом із сином Степаном 24.12.1939 співробітниками НКВС УРСР; безпідставно звинувачений як "член фашистської організації ОУН, що готує збройне повстання проти радянської влади". На слідстві своєї вини не визнав й аргументовано спростував звинувачення.

25.10.1940, вже після смерті К. у тюрмі у в м. Тернопіль, Особлива нарада при НКВС СРСР винесла йому вирок – 8 р. ВТТ.

Місце поховання невідоме.

Літ.: Гуцал П. Коковський Франц Михайлович // ЕСУ. Т. 13. К., 2013. С. 696–697; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 74–75; *Мазурак Я.* Літературна Бережанщина: біографічний довідник. Бережани, 2000. С. 56–57; *Нечиталюк М.* Франц Коковський як журналіст // Збірник праць кафедри української преси. Львівський державний університет імені Івана Франка. Вип. 2. Львів, 1996. С. 104–112; *Петрів М. Й.* Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Кн. 1. К., 2014. С. 159–178.

Петро Гуцал

КОКУРУ́ДЗ Антін

(28.08.1884–21.04.1923) – четар УГА. Випускник Станиславів. учител. семінарії (1908). Напередодні ПСВ вчителював у с. Вовчківці і Новоселиці на Снятинщині та с. Рожнів на Косівщині. Був активним у громад. житті.

У ранзі четаря УГА потрапив у полон до поляків. Перебував у Ялівецькому таборі військовополонених та інтернованих старшин у м. Львів та м. Тухоля (нині Польща). У 01.1921 хворим повернувся з табору до с. Рожнів.

П. від раку горла в с. Рожнів, де й похований.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 667. Оп. 1. Спр. 80. Арк. 18 зв. – 19.

Літ.: Пилип'юк В., Сіреджук П. Новоселиця над Рибницею. Нариси історії села. Львів, 2006. С. 82; Спис вчителів // Вперед. 1920. 7 серп. С. 4; Спис старшин, які 8.V. 1920. Прибули до Львова і находяться в таборі на Ялівці // Громадська думка. 1920. 14 мая. С. 3.

Петро Сіреджук

КОЛЕ́ГІЯ УПОВНОВА́ЖЕНИХ ДИКТА́ТОРА ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ (КУД) – центр. виконавчий урядовий орган при Диктаторі ЗУНР, що діяв у м. Відень 25.07.1920–30.04.1923. Військ. поразки на фронтах і загроза державності ЗУНР призвели до ухвалення урядової постанови від 9.06.1919, згідно з якою виконання урядових обов'язків РДС і Президії Виділу УНРади, тобто законодавчої і виконавчої влади (цивільної і військ.), було покладено на Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича.

У ході воєн. подій 2-ї пол. 1919 – 1-ї пол. 1920 Диктатор вирішував держ. справи з допомогою "принагідно і відповідно до потреб хвилі складеного урядового апарату", призначеного ще Виділом УНРади, РДС чи Є. Петрушевичем, який, однак, не мав чітко означеного кола повноважень.

Складність воєн.-політ. обстановки спонукала Диктатора до створення постійнодіючого урядового апарату, здатного до системного ведення справ, який відповідав би особливостям держ.-правового становища ЗУНР. 25.07.1920 Є. Петрушевич видав розпорядження "Про організацію державної влади в період повновладдя диктатора".

КУД утворена 25.07.1920 спец. розпорядженням Є. Петрушевича. Замінила Раду уповноважених Диктатора ЗУНР. Предметом нарад КУД були лише ті питання, які подавав на розгляд сам Диктатор. Вона не мала права ухвалювати зобов'язуючих постанов. До складу КУД увійшли: С. Витвицький (уповноважений для закорд. справ), В. Сінгалевич (уповноважений з питань фінансів, торгівлі та промислу),

О. Назарук (уповноважений для справ преси та пропаганди), Й. Ганінчак (уповноважений для внутр. справ, судівництва, освіти, віросповідань, рільництва, пошт і телеграфу, шляхів і публічних робіт), Р. Перфецький (референт для зв'язку з краєм). Складовими частинами КУД були Військ. канцелярія Диктатора (кер. Я. Селезінка) та Президіальна канцелярія (Л. Петрушевич).

Розпорядженням Диктатора від 19.08.1920 створено уряд військ. відпоручника в м. Прага для зв'язку з військ. частинами, що знаходилися на тер. ЧСР. Виданий 20.08.1920 розпорядок визнавав, що в часі відсутності Диктатора в осідку уряду КУД зобов'язувалася вирішувати важливі держ. справи, які підлягали її компетенції.

За розпорядком Диктатора від 30.08.1920 КУД могла виконувати функції держ. влади в разі відсутності Диктатора ЗУНР. Водночас уповноважені Диктатора були лише урядовцями держ. центру, межі компетенції яких визначав Диктатор. З реорг-цією уряду й утворенням КУД ЗУНР вся повнота влади перейшла до трудовиків. Усі уповноважені були представниками УНТП (окрім О. Назарука, який увійшов до КУД дещо пізніше).

Склад КУД згодом змінювався. Після відрядження С. Витвицького на мирну конф. до м. Париж його обов'язки уповноваженого для закорд. справ було передано К. Левицькому, який водночас очолив КУД. Після від'їзду О. Назарука до Канади його на посаді уповноваженого з питань преси і пропаганди замінив Я. Підляшецький. Згодом Р. Перфецький перебрав повноваження Й. Ганінчака. 6.09.1921 С. Смаль-Стоцький увійшов до складу КУД як "Уповноважений Уряду для справ освіти Галицької Республіки у Відні".

Кадрові зміни в КУД тривали й 1922. Так, 23–25.12.1922 Л. Сероїчковський обійняв посаду уповноваженого з фінансових питань, В. Сінгалевич – внутр. справ, Р. Перфецький – преси і пропаганди. Фінансовий контроль за діяльністю КУД здійснював М. Гаврисевич. Референтом "зв'язку з краєм" став Я. Підляшецький.

Наслідком утворення КУД стало нове розмежування влади ЗУНР. Виник поділ на держ. центр за кордоном і крайовий провід. Держ. центр за кордоном, або екзильний уряд ЗУНР, зосереджувався в руках Диктатора і одним з його елементів ставала КУД. Кер-во крайовим проводом ЗУНР переходило від УНРади до Міжпарт. ради. При цьому всі дії крайових політ. чинників узалежнювалися від політики Є. Петрушевича. Та чіткого розмежування повноважень між центром у Відні та крайовим проводом у м. Львів не відбулося, що згодом спричинило взаємне поборювання.

КУД формально стала гол. центром прийняття рішень політ. еміграції ЗУНР. Пріоритетними завданнями КУД були відродження зх.-укр. державності шляхом усунення польс. окупації з краю і реалізація ідеї державності Галичини під протекторатом Антанти. Цьому мала сприяти велика інформац.-роз'яснювальна робота, розгорнута КУД, спрямована на кер-во та нас. країн Антанти, делегатів-учасників Паризької мирн. конф., послів Ліги Націй.

Окрім дипломатичної б-би, передбачалася реалізація цілої програми заходів з метою швидкого відновлення ЗУНР на тер. краю. Важливі проблеми нац.-політ., культосвіт. та госп. життя краю також перебували в полі зору КУД. Їх розв'язання мало відбутися шляхом проведення низки реформ і реалізації нового законодавства. З цією метою для підготовки законопроектів при КУД було створено кодифікаційну комісію.

КУД мала проводити активну роботу з фіксації злочинів польс. окупац. влади в краї, інформування нас. Сх. Галичини про міжнар. ситуацію навколо укр. питання. Не відкидали остаточно і збройні методи б-би за відродження державності. У краї за сприяння КУД створювалася мережа бойових орг-цій, що згодом об'єдналися в УВО.

У Відні діяло посольство ЗУНР. У 06.1922 при КУД було засноване очолене В. Біберовичем Пресове бюро ЗУНР, яке систематично готувало нім.

мовою бюлетені для закорд. кореспондентів і журналістів про укр. питання. КУД опікувалася інтернованими в ЧСР вояками УГА, також матеріально підтримала створення УВУ у Відні, а згодом і його переїзд до Праги.

1920–23 між КУД та Міжпарт. радою виникли і посилилися розбіжності щодо шляхів та методів б-би за відновлення укр. державності. При цьому Є. Петрушевич був безкомпромісним у протистоянні з окупантами, покладаючи великі сподівання на підтримку Великої Британії та США. Коли ж вони не виправдалися, стало очевидним, що КУД свого завдання не виконала і тому 30.04.1923 офіційно була ліквідована розпорядженням Є. Петрушевича.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 346–373; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002, Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004. С. 134, 176–207; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 254–266.

Тетяна Дерещук

КОЛЕ́СНИК Віталій

(д. і м. н. і с. н.) – хорунжий УГА. Колиш. прапорщик рос. зенітної артилерії.

Направлений Директорією УНР до УГА у 02.1919. Команд. єдиної у підпорядкуванні НКГА зенітної гармати. Згодом воював у 1-й бригаді УСС.

Літ.: Кучабський В. Корпус Січових Стрільців. Чікаго, 1969. С. 247.

Микола Вітенко

КОЛЕ́ССА Олександр Михайлович

(псевд. і крипт.: Олекса Ходовицький, О. К., К-а: 24.04.1867–23.05.1945) – мовознавець і літературознавець, фольклорист, поет, громад. і політ. діяч. Н. у с. Ходовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у родині священика. Брат Ф. Колесси. Навч. у Дрогобиц. та Стрий. г-зіях (1888), на теолог. і філос. ф-тах

Львів., Чернів. та Віден. ун-тів. Д-р філософії (Віден. ун-т, 1894).

Доц. укр. філології Чернів. ун-ту (13.04.1895), доц. (29.08.1895), надзвичайний проф. (1.02.1898), проф. (1900–19) Львів. ун-ту. Декан (1903–04), продекан (1905–06) філос. ф-ту Львів. ун-ту. Дійсний чл. (1899), голова філол. секції (1902) НТШ у м. Львів. Чл. комісії Мін-ва освіти в м. Відень для зберігання пам'яток давнини (відповідальний за консервацію укр. архівалій пн.-сх. Галичини). Чл. Гол. виділу, голова (13.07–2.11.1906) т-ва "Просвіта"; засн. і голова Т-ва укр. наук. викладів ім. П. Могили в м. Львів (1906–18); дійсний чл. УНТ в м. Київ (1907); чл. Кураторії Нац. музею у м. Львів (1913). Діяч УНДП. Учасник Світового антропологічного конгресу в м. Лондон (1911), де виступив з доповіддю "Історичне значення України як посередниці між культурою Сходу і Заходу". 1907–18 – посол до австр. парламенту, де захищав права українців Галичини в галузі освіти – вперше виголосив промову укр. мовою щодо відкриття укр. ун-ту у Львові (1909). Чл. Міжпарламентної унії, учасник її конгресів у м. Берлін (1908) та Брюссель (1909). Заст. голови Укр. допомогового к-ту в м. Відень (1914–17); один із засн. та заст. голови Заг. укр. культ. ради у Відні (1915–18).

Учасник засідань УНРади у Львові; нотифікував про неї гетьманові П. Ско-

ропадському (25.10.1918). Брав участь у відкритті Укр. держ. ун-ту в м. Кам'янець-Подільський (1918). Представник ЗУНР у Кор-ві СХС (1919), голова дипломатичної місії ЗУНР у Римі (1921). Один із засн. УВУ у м. Відень та Прага (від 1921), його 1-й і кількаразовий ректор (1921–22, 1925–26, 1926–27), проф. Віден. (1920–21) та Празьк. (1923–39) ун-тів. Досліджував пам'ятки давньої укр. писемності ("Південно-волинське Городище і городиські рукописні пам'ятки XII–XVIII ст.", 1923), укр. фольклорно-літ. зв'язки ("Українські народні пісні в поезіях Богдана Залеського", 1892; "Головні напрями і методи в розслідах українського фольклору", 1927), апокрифічну л-ру, нову укр. л-ру й мову ("Століття українсько-руської літератури", 1898; "Шевченко і Міцкевич", 1894; "Погляд на сучасний стан розслідів української літератури", 1901; "Ґенеза української новітньої повісті", 1927). Зробив спробу створення концепції історії укр. мови ("Погляд на історію української мови", 1924). Його перу належать статті про творчість І. Франка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича, Уляни Кравченко та ін. Автор поетичних збірок, присвячених еміграції українців до Канади ("В світ за очі", 1903), поеми "При Кам'яному затоні" (1907), а також популярної пісні "Шалійте, шалійте, скажені кати" (1889–90).

П. і похований у м. Прага.

Літ.: ЕІУ. Т. 4 К., 2007; Енциклопедія Львова. Т. 3. Львів, 2010; ЕУ. Т. 3. Львів, 1994; *Стрельський Г.* Українська дипломатія національно-державного відродження 1917–1920 рр. К., 2000; Українська літературна енциклопедія. Т. 2. К., 1990.

Іван Патер

КОЛЕ́ССА
Філарет Михайлович

(17.07.1871–03.03.1947) – музикознавець, композитор, фольклорист-славіст, літературознавець. Н. у с. Татарське (нині с. Піщани Стрий. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Брат О. Колесси. Здобув освіту в Стрий. г-зії. Студіював у Віден. ун-ті (курс гармонії), на філос. ф-ті Львів. ун-ту (до 1896). Після цього до 1929 ви-

кладав в АГ м. Львів, у г-зіях м. Стрий, Самбір (нині Львів. обл.). 1914–17 – на евакуації у м. Відень, де 1918 здобув ступінь д-ра філології, а в час ПСВ працював над муз. обробками до збірок воєн. пісенності ("Жовнярські пісні Осипа Юрія Федьковича", 1915; "Воєнні квартети" для вокал. квартету, чол. і жін. хорів", присвячені укр. січ. стрільцям, 1915).

У період ЗУНР – проф. Кам'янець-Подільс. держ. ун-ту (1919–20). Тоді ж підготував фундаментальну монографію "Українські народні думи: перше повне видання з розвідкою, поясненням, нотами і знимками кобзарів" (Львів, 1920), яка мала виняткове громад.-патріотичне та міжнар. значення. У її основі попередні студії над найбільш оригінальним епічним жанром укр. фольклору (Мелодії українських народних дум // МУЕ. 1910. Т. 13; 1913. Т. 14).

Після поразки ЗУНР продовжив освіт.-пед. та наук.-культ. роботу, вивчав з-поміж ін. питання способів віддзеркалення воєн.-політ. історії у нар. традиції ("Українські народні пісні і їх зв'язок з життям народу". Кам'янець-Подільський, 1921; рецензія на "Великий співаник "Червоної калини". Львів, 1937). 1922–24 викладав в Укр. таємному ун-ті м. Львів. Дійсний чл. НТШ (з 1909), акад. ВУАН (з 1929). Де-

путат ВР УРСР 2-го скликання, з 1939 – проф., зав. каф-ри фольклору та етнографії Львів. ун-ту та дир. Львів. відділення Ін-ту фольклору та етнографії АН УРСР (з 1940 – Львів. держ. етногр. музей). Заклав основи укр. етногр. музикознавства, розробив методику дослідження пісенної ритміки, вивчав різні прояви фольклоризму у творчості М. Шашкевича, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки. Знаний збирач і видавець укр. муз. фольклору Лемківщини, Полісся, Пд. Підкарпаття та ін., автор оригінальних муз. творів, обробок до літ. і нар. пісень, зокр. популярних козац. маршів ("Козаки в піснях народних", для чол. хору, Львів,1898).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Галайчак Т. Ю. Колесса Філарет Михайлович // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 451–452; *Грица С.* Колесса Філарет Михайлович // Українська музична енциклопедія. Т. 2. К., 2008. С. 490–492; *Кузьменко О.* Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів, 2009. С. 35–36, 65; Філарет Колесса (1871–1947). Бібліографічний покажчик праць і критичної літератури. Львів, 1992.

Оксана Кузьменко

КОЛОДІЙ
Франц

(05.09.1897–29.04.1985) – кооператор, політ. і громад. діяч, військовик. Н. у с. Могильниця (нині Стара Могильниця Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). 1910–14 і 1920–21 навч. в Укр. держ. г-зії м. Тернопіль.

У складі УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Студіював право в Укр. таємному ун-ті м. Львів.

Діяльний у громад. житті: співорганізатор "Молодої громади" (Тернопіль, 07.1927), активіст т-ва "Просвіта"; краєзнавець, чл. УВО. Зазнав переслідувань з боку польс. влади, кілька разів був арештований та ув'язнений. У 07–12.1941 належав до укр. цивільної адміністрації м. Тернопіль – міськ. управи. Воював у д-зії "Галичина". Наприкінці ДСВ виїхав до Німеччини, де перебував у ДП м. Карлсфельд і Берхтесґаден. 1949 разом з родиною емігрував до США. Співзасн. кооперативи "Самопоміч", діяльний в укр. політ. і громад. орг-ціях. Автор публікацій у пресі.

П. у м. Джерсі-Сіті (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Остап'юк Б. Давній Тернопіль: історичні нариси, постаті, картини хліборобської праці, традиційні святкування, спогади. Маямі; Торонто, 1984. С. 56, 198; Шляхами Золотого Поділля. Т. 3: Тернопільщина і Скалатщина: реґіональний іст.-мемуарний зб. Філадельфія, 1983. С. 113, 169, 617, 749.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КОЛОДНИ́ЦЬКИЙ
Гілярій Прокопович

(1899 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. у с. Сільце (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї.

З поч. 1919 воював в УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. В 12.1919 поселився у м. Тиврів (нині смт Вінниц. обл.), потім проживав у с. Шершні (нині Тиврів. р-ну).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 66. Арк. 1–4.

Богдан Паска

КОЛОДНИ́ЦЬКИЙ
Дмитро-Роман Омелянович

(14.06.1899 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Син сот. О. Колодницького, брат підстаршини О. Колодницького. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). З 1906 проживав у м. Стрий (нині Львів. обл.), де здобув освіту в г-зії (1917).

Мобілізований (1917) до австро-угор. армії, відбув старшин. вишкіл в артилер. шк., воював на фронті. До УГА вступив у 11.1918. Служив у м. Стрий, у 12.1918 як команд. батареї прибув у 3-й гармат. полк на фронт; згодом воював в ін. полках. 1.03.1919 іменований четарем артилерії. Перебував на Наддніпрянщині; перехворів на тиф. У 02–04.1920 – в ЧУГА. У кін. 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса прибув до ЧСР, інтернований у таборі м. Йозефов.

Згодом випускник вищої екон. шк. м. Прага. Повернувся до Галичини, в 1930-х очолював ПСК у Стрию, брав участь в укр. громад. житті.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР у 10.1939. Загинув в ув'язненні за нез'ясованих обставин.

Літ.: Історія Стрийської гімназії / упоряд. В. Король. Т. 1. Стрий, 1995. С. 125.

Микола Вітенко

КОЛОДНИ́ЦЬКИЙ Омелян Дмитрович

(13.04.1872–06.1920) – педагог, старшина УГА. Батько четаря артилерії Д. Колодницького і підстаршини О. Колодницького. Н. у с. Загірочко (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) в родині священика. З дитячих літ проживав у с. Ягольниця (нині Ягільниця Чортків. р-ну Терноп. обл.), де його батько перебував на парафії. Випускник АГ м. Львів та філол. ф-ту Львів. ун-ту. Викладав лат., грец. та укр. мови в укр. г-зії м. Коломия, г-зіях у м. Дембіца (Польща) 1903–06 і Стрий (1906–14, 1918–19); мав звання проф. Брав участь у діяльності "Просвіти", Укр. бурси та ін. т-в, з 1912 був опікуном "Пласту". 1-й голова філії т-ва "Взаємна поміч українських учителів" у м. Стрий (з 1905).

Як старшина запасу влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії; у 03.1915 в м. Перемишль потрапив у рос. полон, вивезений до Сибіру. Повернувся до Галичини восени 1917, продовжив військ. службу; іменований поручником. Улітку 1918 звільнений з армії і викладав у г-зії м. Стрий. Учасник Листопадового чину в місті, призначений командантом Стрий. пластун. сотні. 1.02.1919 очолив нововідкриту укр. г-зію, а невдовзі вступив до УГА, служив старшиною Стрий. ОВК; 1.03.1919 іменований сотником. Разом з армією перейшов на Наддніпрянщину. В кін. 03.1920 заарештований чекістами. Перебував у таборі в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Разом з понад 130 старшинами УГА відправлений 16.06.1920 на Соловки; за найбільш вірогідною версією, п. дорогою до м. Архангельськ.

Літ.: Стрийщина. Історично-мемуарний збірник. Т. 1. Ню Йорк; Торонто; Париж; Сидней, 1990. С. 169, 408–410, 417–420, 453; Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazyum w Cieszynie. Lwów, 1909. S. 533.

Петро Гуцал

КОЛОДРУ́БЕЦЬ Іван

(д. і м. н. н. – 18.05.1937) – хорунжий УГА, ветеринар.

Учасник ПСВ. 1917–18 навч. в австр. старшин. шк. м. Братислава (нині Словаччина). Ветеринар при артилер. групі "Глибока", згодом при артилерії 8-ї Самбір. бригади УГА. 15.05.1918 зі своїм підрозділом перейшов на тер. ЧСР, де був інтернований. Згодом працював на Закарпатті.

П. у м. Королеве (нині смт Королево Виноградів. р-ну Закарп. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 196.

Микола Вітенко

КОЛОМИ́ЙСЬКА ОКРУЖНА́ ВІЙСЬКО́ВА КОМА́НДА – військово-цивільна адміністрація. Ств. 13.11.1918 під орудою сот. Ф. Примака.

На базі колиш. австр. 24-го і 36-го піх. полків К. ОВК сформувала запасні стрілец. полки, які зберегли старі номери, але отримали найменування, відповідно, гетьманів П. Дорошенка та І. Мазепи. Крім них, у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) укомплектовано запасний гармат. полк (команд. сот. Р. Шипайло, згодом референт артилерії ДСВС), старшинську піх. шк. Високим рівнем орг-ції славився 24-й запасний полк під командуванням сот. Ф. Тінкля (згодом команд. 2-ї Коломий. бригади), який підготував для фронту 3 курені (пор. В. Левицького і сот. Б. Абеля у бойову групу "Хирів" та курінь пор. П. Шлемкевича під Угнів). Водночас 36-й запасний полк сформував, вишколив і відправив на польс. фронт 3 стрілец. курені, з них один Гуцул. пробоєвий під командуванням чет. Г. Голинського. Особливістю всіх

гуцул. куренів була добра озброєність. Крім гвинтівок, вони мали достатню кількість скорострілів, піх. гарматок і мінометів. У складі К. ОВК служили організатор Листопадового чину на Покутті сот. В. Бемко, от. Ф. Сухий, сот. С. Галібей, пор. В. Одринський (Снятин), сот. д-р О. Паліїв.

Літ.: Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських землях у 1918–1923 рр. Филяделфія, 1956.

Микола Литвин

КОЛОМИ́ЙСЬКА ПОВІТО́ВА ШКІЛЬНА́ РА́ДА (КПШР) діяла в 11.1918–05.1919. Очолив В. Витвицький, його заст. – М. Книш. У Тіснішому окружному орг. к-ті окружної нац. ради м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) референтом у справах освіти обрано О. Чайківського. 29.12.1918 КПШР організувала учительську конф., на якій було прийнято меморандум ("меморіал") про покращення матеріального становища педагогів, надісланий кер-ву УНРади і ДСОВ. Ухвалено такі резолюції: прагнення до одержавлення укр. нар. освіти; оплата праці учителів прирівнювалася до оплати держ. службовців; надання соц. дотацій педагогам у зв'язку з воєн. лихоліттями; шкільництво мало бути відособлене від місц. адміністрації і підпорядковане Мін-ву освіти УНР, яке виконувало свої доручення і розпорядження через повітові шкільні комісії (до її складу повинні були входити шкільний комісар, вибрані учительством пед. інструктори, представник санітарної служби), при них мали діяти батьківські к-ти з дорадчим голосом; місц. шкільні ради належало ліквідувати, їхні функції передати повітов. шкільним комісіям; у разі зміни укладу діяльності нар. шкільництва мала бути скликана фахова комісія, представлена учительством краю. Зорганізоване в кін. 01.1919 віче коломий. учителів за участю місц. інтелігенції висловило надію, що, "здезертирувавши" через матеріальні та харчові нестатки, вчителі Коломий. пов. повернуться до своєї пед. праці.

КПШР узгоджувала діяльність із кер-вом окружної нац. ради м. Коломия та видавали постанови. З 1.01.1919 у школах повіту замість польс. обов'язковою ставала укр. мова навч.; польську могли додатково викладати за бажанням батьків учнів. У розпорядженні від 28.12.1918 вказувалося про негайне створення в усіх шк. Коломий. пов. курсів для неграмотних. Засновували 3-місячні підготовчі курси. У 2-й пол. 02.1919 у Коломиї розпочав роботу 6-тижневий курс діло- і книговодів сел. кредитних і торг. спілок. Позачергово приймали на навч. інвалідів ПСВ і польс.-укр. війни. Діяв курс громад. писарів. У кін. 02.1919 почала роботу шк. для механіків, до якої приймали учнів, не здатних до військ. служби, але обізнаних у слюсар. справі. Успішними виявилися 6-тижнев. курс громад. секретарів і 7-тижнев. торг.-пром. курс (03–04.1919), зорганізовані окружною нац. радою м. Коломия і КПШР.

КПШР припинила свою діяльність унаслідок рум. окупації краю у кін. 05.1919.

Літ.: Бойцан В. Шкільництво // Енциклопедія Коломийщини. Зшиток 13, літера Ч. Коломия, 2003. С. 44–62; *Королько А.* Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 22. С. 43–59; *Монолатій І.* Коломия в часи Західно-Української Народної Республіки. Коломия, 2000.

Андрій Королько

КОЛОМИ́ЙСЬКА ФІ́ЛІЯ ІНФОРМАЦІ́ЙНОГО БЮРО́ (КФІБ) ДИРЕКТО́РІЇ УНР 03–05.1919. Ств. 1.03.1919 після поїздки дир. коломий. т-ва "Чорногора" М. Велигорського на поч. 1919 до м. Київ. Він звернувся до центр. осередку Інформац. бюро Директорії УНР з проханням надати жителям Покуття л-ру з Наддніпрянщини та встановити зв'язок з м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Кер-во УНР передало велику кількість популярних книг, часописів і відозв; запевнило, що допоможе заснувати відділ Інформац. агентства в місті, яке мало на меті вести серед нас. Покуття, Закар-

паття і Буковини інформац.-агітац. роботу. Було визначено такі завдання: подавати об'єктивну інформацію про перебіг політ. подій; пояснювати й розповсюджувати накази й закони УНР та ЗОУНР; через тлумачення законів допомагати укр. орг-ціям на місцях; інформувати про всі справи урядового, нац.-держ. та політ.-екон. х-ру. КФІБ створила агентурні осередки в м. Коломия, Гвіздець, Печеніжин, Яблунів, Снятин, Заболотів, Городенка, Обертин, Косів, Кути і Жаб'є (нині Верховина; усі населені пункти нині Івано-Франк. обл.); планувала видавати інформац. часопис для селянства і робітництва краю; за потреби друкувати популярні вид. на актуальні теми, організовувати на тер. повітів популярні відчити, б-ки. Результатом діяльності КФІБ стало видання інформац. щоденника "Новини", де постійно вміщували повідомлення Укр. пресового бюро про найбільш важливі події сусп.-політ. життя краю, України і світу.

КФІБ була третім крайовим осередком Інформац. бюро Директорії УНР після м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і Тернопіль.

Літ.: Королько А. Становлення і функціонування органів української влади на Коломийщині періоду ЗУНР (1918–1919) // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія. Чернівці, 2016. № 2. С. 40–54; *Його ж.* Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 91–114; *Романюк М. М., Галушко М. В.* Українські часописи Коломиї (1865–1994 рр.). Львів, 1996. С. 89–90.

Андрій Королько

КОЛТОНЮ́К Іван

(13.06.1887–25.04.1938) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Навч. у духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту м. Львів. Рукоположений 1914.

Резервний капелан у період ПСВ. Польовий духівник при військ. групі "Лютовиська" УГА (1918–19). Надалі адміністратор парохії, з 1921 – парох у с. Розлуч (нині Турків. р-ну Львів. обл.). З 1931 – парох у с. Кобло Старе (нині с. Кобло Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

П. і похований у с. Кобло Старе.

Літ.: Забзалюк Д. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини XX ст. Львів, 2012. С. 85; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 153, 300; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 9; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 123, 315.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

КО́ЛТУН Дмитро Пилипович

(31.10.1889–12.12.1919) – греко-катол. священик, капелан УГА. Н. у с. Малашівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1901–09 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Богослов. студії відбув у м. Львів у духовній семінарії та на теолог. ф-ті ун-ту, з 1911 – в Укр. папській колегії у м. Рим (Італія). Рукоположений 26.04.1914 в Римі. 1915 призначений адміністратором парохії с. Озерянка (нині Зборів. р-ну).

Водночас зарахований резервним капеланом австро-угор. армії на період ПСВ і мобілізований на фронт. 1918 потрапив в італ. полон; перебував у таборі м. Верона (Італія), де у військ. шпиталі був капеланом (разом з о. В. Лабою). Повернувшись із полону, вступив до УГА, призначений капеланом, пройшов воєн. кампанію в Галичині. Перейшов за р. Збруч.

П. від тифу в м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 140–141, 159, 300; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

КОЛТУНЮК
Мирон-Іван
Миколайович

КОЛТУНЮК
Мирослав-Павло
Миколайович

КОЛТУНЮ́К
Мирон-Іван Миколайович

(19.01.1885–28.07.1943) – церк. і громад. діяч, брат старшин УГА Михайла, Романа і Мирослава. Н. у м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. до 1906 в г-зії м. Перемишль (нині Польща), духовних семінаріях у Перемишлі (1906, 1909–10) та Львові (1906–09). Одружений з Іриною, дочкою о. С. Метеллі.

Рукоположений 22.12.1912 єпископомК.Чеховичем.30.12.1912–30.09.1913– пом. пароха в с. Себечів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), 1.10.1913–14 – у с. Люблинець (нині Новий Люблинець ґміни Чесанів, Польща).

У період ПСВ спершу резервний, згодом дійсний капелан 30-го і 80-го полків австр. армії у званні капітана. Капелан УГА.

1919–25 – адміністратор у с. Ольшани Перемишл. пов. (нині ґміни Красічин, Польща), 1925 – с. Юрівці (нині ґміни Сянік, Польща), 1925–26 – с. Новосільці-Гнєвош Сяніцького пов. (нині Новосільці, Польща). 1926–43 – парох с. Жуків Любачів. пов. (нині ґміни Чесанів, Польща). Декан Чесанів. деканату (1936–43), голова філії т-ва "Просвіта" в м. Чесанів (нині Польща).

Убитий бойовиками польс. підпілля у с. Жуків, де й похований 31.07.1943.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 38, 195, 300; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 119–121; Стрийщина: історично-мемуарний збірник. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. С. 178; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 164–165.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

КОЛТУНЮ́К
Мирослав-Павло Миколайович

(11.07.1900–11.08.1984) – старшина УГА. Н. у с. Тарнавка Ланьцут. пов. (нині Польща) у сім'ї священика. Наймолодший брат Михайла, Романа та Ярослава Колтунюків. Навч. у г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Учасник ПСВ з 1917 в складі 102-го австр. піх. полку. Воював на Італ. фронті. Закінчив старшин. шк. З 8.11.1918 – у складі Стрийської ОВК. У 12.1918 воював під м. Мостиська (нині Львів. обл.). Хорунжий. Команд. артилер. батареї в 11-й бригаді УГА. 04.1919 – команд. батареї в 7-й Львів. бригаді. Відзначився під час Чортків. офензиви. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. 1.08.1919 іменований четарем, пізніше поручником. Учасник боїв з більшовиками та білогвардійцями. З 1920 – у 5-й Херсон. д-зії ДА УНР. З групою А. Кравса перейшов до ЧСР. Інтернований у таборах м. Ліберець і Йозефов (нині Чехія).

1928 закінчив навч. у Гірничій акад-ї м. Пржибрам (нині Чехія). Чл. гуртка "Каменярі". 1929 повернувся до Галичини. Нострифікував диплом у Гірничій акад-ї м. Краків (нині Польща). Працював на буд-ві в м. Львів. Власник підприємства з вир-ва мила та косметики "Фамоза". 1939–41 проживав у м. Краків, займався торгівлею. 1941 повернувся до Львова.

1944 виїхав до м. Відень, 1948 – до США. До 1955 працював у шт. Пд. Дакота в дорожньому відділі. Створив у Гарвард. ун-ті книжковий фонд україніки. Співорганізатор Фонду катедр українознавства, Укр. музею у м. Нью-Йорк (США). Діяльний у багатьох укр. т-вах. Меценат.

Автор спогадів, у коментарі до яких Д. Микитюку записав: "Нас було п'ятьох братів. Чотирьох служило цісареві, а трьох Україні. Жаль, що наші мрії та наміри не сповнилися. Але ми змагалися. Кров пролита не йде на марно. Може ті, що по нас прийдуть, прочитають Ваші книжки і поведуть діло далі. І може їм вдасться те, що нам не вдалось".

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі Св. Андрія м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. Мирослав Павло Колтунюк // Свобода. 1984. 14 серп. Ч. 154; Помер визначний меценат ФКУ // Свобода. 1984. 19 верес. Ч. 179; Українська

Старшини УГА в таборі інтернованих. Сидять (справа наліво): Михайло КОЛТУНЮК, Роман КОЛТУНЮК, Михайло КОВАЛЬСЬКИЙ, ЖУРОВСЬКИЙ, Самуель ВАЙС, Гнат ЕЛІЯШЕВСЬКИЙ, Дмитро ВАВРИК; стоять (справа наліво): СЛЮСАРЧУК, Мирослав КОЛТУНЮК, Володимир КОЛОДНИЦЬКИЙ

Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 165.

Микола Вітенко

КОЛТУНЮ́К Михайло-Захарія Миколайович

(17.09.1890–15.12.1971) – старшина УГА, референт розвідки УВО, брат четарів УГА Романа, Мирослава, Ярослава та о. Мирона-Івана Колтунюків. Н. у с. Тарнавка Ланьцут. пов. (нині Польща) в сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1910). Студіював право у Львів. ун-ті.

Учасник ПСВ, вояк 102-го полку польової артилерії австр. армії. Важко поранений на Сх. фронті. Після одужання – ад'ютант запасної батареї 102-го артилер. полку. 9.11.1918 зголосився до військ. служби в Стрийській ОВК. 1.03.1919 підвищений у званні до сотника. 1919–20 – артилер. референт 3-го корпусу УГА. Сотник у гармат. бригаді 5-ї Херсон. стрілец. д-зії ДА УНР (1920). З групою ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР (09.1920), де інтернований у таборах м. Ліберець та Йозефов.

У 05.1922 разом із сот. П. Бовичем відряджений Диктатором ЗУНР Є. Петрушевичем до м. Львів з метою усунення Є. Коновальця від кер-ва УВО. Після спілкування з Є. Коновальцем делегати переконалися у його патріотизмі та відданості справі визвол. б-би, відмовилися від своєї місії. К. стояв біля витоків УВО, кілька місяців керував її розвідкою у м. Львів. Автор спогадів "З українсько-польських боїв: спомин парламентаря" (Український Скиталець. 1923. Ч. 6, 7, 9/10–12).

Навч. у Високій шк. закорд. торгівлі в м. Прага, здобув фах торг. інж. (1930). Працював банківським службовцем у ЧСР. 1930-х повернувся до Галичини, проживав у м. Львів.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Перепічка С. З історії однієї фотографії // Цитаделя. Львів. 2015. № 12; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 164.

Сергій Перепічка

КОЛТУНЮК Михайло-Захарія Миколайович

КОЛТУНЮ́К Роман-Максим Миколайович

(10.05.1895–22.04.1975) – четар УГА. Брат Михайла, Мирослава та Ярослава Колтунюків. Н. у с. Тарнавка Ланьцут. пов. (нині Польща) в сім'ї священика. Випускник АГ м. Львів (1913). Вивчав право у Львів. ун-ті.

Учасник ПСВ з 1914. Хорунжий австро-угор. армії. 1915 потрапив у рос. полон, де перебував до 1917. З 11.1918 – доброволець УГА. Ад'ютант командувача 2-го корпусу УГА. У складі свого підрозділу відступив за р. Збруч. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. У 08.1920 разом з групою А. Кравса перейшов до ЧСР. Інтернований у таборах м. Ліберець та Йозефов (нині Чехія).

1927 закінчив навч. у Гірничій акад-ї м. Пржибрам (нині Чехія). Чл. гуртка

КОЛТУНЮК Роман-Максим Миколайович

"Каменярі". 1928 повернувся до Галичини. Проживав і працював у м. Львів. Автор мемуарів "Спомини" (Український Скиталець. 1921. Ч. 4) та "З кліщів смерти" (Український Скиталець. 1922. Ч. 16–22; 1923. Ч. 23–25, 27, 28, 31/32).

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 165.

Микола Вітенко

КОЛТУНЮ́К Ярослав Миколайович

(21.10.1882–16.10.1953) – громад. діяч, дир. т-ва "Дністер". Найстарший брат четарів УГА Михайла, Романа й Мирослава Колтунюків. Н. у м. Великі Мости (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Випускник нар. шк. м. Ярослав і г-зії м. Перемишль (обидва нині Польща). Навч. у Львів. та Виден. ун-тах, Торг. акад-ї м. Ґрац (нині Австрія), Наук. ін-ті вогневої асекураційної техніки в м. Ганновер (нині ФРН). Проходив стажування в низці австр. асекураційних т-в. З 1.04.1907 працював у страховому т-ві "Дністер" у м. Львів, з 1910 – дир. цього т-ва аж до його ліквідації 31.12.1939.

У період ЗУНР активно долучився до процесів державотворення. Учасник з'їздів укр. інженерів.

Входив до складу керівних органів т-ва "Просвіта", екон. орг-цій і спілок "Народна торгівля", "Центробанк", "Карпатія", "Хром", "Народна гостиниця". Належав до кер-ва наглядової ради газ. "Діло". Чл. УНДО. Підтримував взаємини з В. Децикевичем, К. Левицьким, О. Назаруком, Є. Храпливим та ін. 01–06.1940 – дир. Акційної спілки для буд. промислу в м. Львів. Улітку 1940 виїхав до м. Краків, де працював у нім. госп.-ревізійній установі. 1941 повернувся до м. Львів, дир. "Держстраху". З 01.1942 очолив Заг. заклад взаємних забезпечень. У 07.1944 виїхав до м. Тарнів, згодом до м. Краків (обидва нині Польща), пізніше до м. Відень. 1945 перебував у ДП м. Зімбах-ам-Інн, Мюнхен, Карлсфельд (усі нині ФРН). До США переїхав уже літньою людиною з підірваним здоров'ям (мав проблеми з серцем). Перебував на утриманні дочки. Відійшов від активної роботи. Писав спогади.

П. у м. Філадельфія (США). Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Кедрин І. Один з найкращих із старої гвардії. Пам'яті Ярослава Колтунюка // Свобода. 1953. 22 жовт. Ч. 220. С. 4; Помер Я. Колтунюк // Свобода. 1953. 17 жовт. Ч. 217. С. 1.

Микола Вітенко

КОЛЦУНЯ́К Гнат Миколайович

(15.06.1888–1937) – художник, диригент, старшина УГА. Брат письменниці М. Колцуняк. Н. у с. Яворів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї

учителя та етнографа. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1908), архіт. ф-ту політех. шк. м. Львів (1910). Учасник етногр. експедицій на Гуцульщині. Працював при НТШ. Ілюстратор книг І. Франка, Л. Мартовича. 22.09.1912 нагороджений срібною медаллю за гуцул. орнаментику в рисунку на виставці домашнього промислу в м. Коломия.

1914 мобілізований до австро-угор. армії, служив як художник. В УГА – організатор і диригент військ. оркестру. Після переходу за р. Збруч служив в істор. відділі Пресової кватири НКГА; мав військ. звання четаря.

З осені 1920 проживав у м. Київ, працював в Істор. музеї ім. Т. Шевчен-

ка, згодом одночасно викладав музику в одній зі шкіл. Чл. Етногр. т-ва ВУАН.

3.01.1933 заарештований чекістами за сфабрикованою ними "справою УВО". Згідно з постановою Особливої наради при Колегії ДПУ УСРР від 27.07.1933 ув'язнений на 5 р. ВТТ.

Без висунення звинувачення розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Реабілітований 1989.

Літ.: Арсенич П. Жертва віри в українізацію // Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Т. 1. Івано-Франківськ, 2000. С. 88–92; *Його ж.* Трагічна доля Гната Колцуняка // Галичина. 1998. 11 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 329.

Микола Вітенко

КОЛЯНКІВСЬКИЙ
Степан Іванович

(25.05.1896–11.03.1978) – сотник УГА, священик УГКЦ. Н. у с. Великий Ходачків (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1914), студент Львів. духовної семінарії.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Учасник встановлення укр. влади в м. Тернопіль у 11.1918. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19.

Після визвол. змагань закінчив теолог. студії (1922). 1923 рукопокладений на священика. Душпастир у с. Мишковичі (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.), священик і катехит у м. Тернопіль (1924–34). 3.06.1934 разом з о. В. Громницьким та С. Ратичем відправив жалобну службу за С. Петлюру.

Згодом – капелан для вояків-українців у польс. армії: 1934–39 – у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 1939–43 – у м. Краків (Польща) та Відень (Австрія), 1943–47 – у польс. корпусі ген. Андерса. Духовну працю продовжив в Італії та Великій Британії. 1953 емігрував до Канади, де до 1973 служив парохом у м. Саскатун і Монреаль. За подвижницьку працю патріарх Й. Сліпий нагородив К. титулом почесного радника митрополичої консисторії (1963).

П. у м. Монреаль.

Літ.: Головин Б., Мельничук Б. Колянківський Степан Іванович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 149; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 159, 385; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. 628 с.; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Філядельфія, 1983. С. 165, 340, 422, 720–721, 744.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КОЛЯНКОВСЬКИЙ
Олександр

КОЛЯНКÓВСЬКИЙ
Олександр

(1870–1950) – фінансист, податковий урядовець, громад. діяч. Н. у с. Пістинь (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в родині сільс. писаря. 1883–90 навч. у Коломий. г-зії. Після 6 кл. звільнений з г-зії за участь у передвиборчій кампанії, де агітував за укр. кандидата на посла до парламенту. 1895 одержав дозвіл на пробну практику в податковому уряді м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). 1899 призначений ад'юнктом податкового уряду, відтак податковим урядником. 1902–39 – чл. міськ. ради в Делятині, 1907 – комісар на виборах у с. Чорні Ослави (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), 1915 – бурмістр Делятина.

1918–19 – урядовий комісар ЗУНР Делятина.

Активно працював у громад. установах і т-вах. 1902–40 – дир. "Руської каси", "Української каси", Укр. кооп. банку. 1912–39 – чл. повітової філії т-ва "Сільський господар", 1919–39 – очільник кооперативи "Народний дім".

Літ.: Клапчук В. М., Клапчук М. М. Делятинщина: історично-географічне дослідження. Делятин, 2007.

Володимир Клапчук

КОМАРИ́НСЬКИЙ
Володимир Степанович

(13.07.1898–04.1920) – хорунжий УГА. Н. у м-ку Лисець (нині смт Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Брат Романа і Теодозія Кома-

КОМАРИНСЬКИЙ Роман Степанович

ринських. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1917).

Мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. До УГА вступив у 12.1918, служив у розвідчому відділі НКГА в м. Ходорів, був ад'ютантом начальника відділу пор. Р.-С. Ковальського. В складі УГА перейшов у 07.1919 на Наддніпрянщину.

Захоплений більшовиками в полон і розстріляний біля м. Козятин (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 355.

Микола Вітенко

КОМАРИ́НСЬКИЙ
Володимир-Богдан

(1881–04.04.1925) – поручник УГА. Випускник вищого тех. навч. закладу. До ПСВ проживав у м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Архітектор, кер. буд-ва укр. г-зії у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Працював у повітов. старостві в м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ. У 11.1918 вступив до УГА. Четар, команд. запасного коша Стрийської ОВК, команд. автоколони. 1.03.1919 іменований поручником. У складі УГА перейшов за р. Збруч. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

У 04.1920 заарештований більшовиками в м. Одеса. Зумів утекти, 1922 повернувся до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Відкрив власну канцелярію землеміра. Кер. філії "Рідної школи", голова драм. т-ва ім. Тобілевича, кер. УПТ, активний чл. ін. укр. орг-цій Станиславова. Архітектор будинку т-ва "Сокіл" у м. Станиславів.

П. і похований у м. Станиславів.

Літ.: Посмертні згадки. Інж. Володимир Богдан Комаринський // Діло. 1925. 16 квіт. Ч. 79.

Микола Вітенко

КОМАРИ́НСЬКИЙ
Мирослав

(1891–03.1919) – старшина УГА. Н. у м. Самбір (нині Львів. обл.) в родині міщан. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1911). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ – четар 20-го піх. полку австро-угор. армії. Воював в УГА з кін. 1918. Поранений у боях біля м. Львів.

П. у військ. шпиталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де й похований на тер. Меморіального скверу.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 73.

Микола Вітенко

КОМАРИ́НСЬКИЙ
Роман Степанович

(08.12.1887 – після 1940) – адвокат, старшина УГА, громад.-політ. діяч. Брат Володимира і Теодозія Комаринських. Н. у с. Старі Богородчани (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Лисець (нині смт Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько обіймав парафію. 1897–1906 навч. у г-зії м. Станиславів. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1910). Відбувши однорічну військ. службу, працював пом. адвоката.

Під час ПСВ служив старшиною в австро-угор. армії, став поручником. Від 11.1918 – в УГА, 24.12.1918 іменований сотником. У 01–03.1919 був команд. Тернопільської ОВК, надалі воював на фронті. Перейшов з УГА за р. Збруч.

1920–24 перебував у ЧСР. Здобув у Празьк. ун-ті ступінь д-ра права. Після повернення до Галичини нострифікував диплом, у 06.1929–09.1939 пра-

цював адвокатом у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.); діяльний чл. укр. т-в у місті й повіті.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР 27.09.1939; звинувачений як кер. повітов. к-ту УНДО. На підставі сфабрикованої справи засуджений 30.05.1940 Станіслав. облсудом на 5 р. ВТТ і 3 р. позбавлення прав.

Загинув в ув'язненні за невідомих обставин в Архангельській обл. (нині РФ). Реабілітований 26.10.1993.

Літ.: Марунчак М. Г. Брати Комаринські // Городенщина. Історико-мемуарний збірник. Ню Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978. С. 614–617; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2004. С. 889.

Петро Гуцал, Степан Кобута

КОМАРИ́НСЬКИЙ Теодозій Степанович

(06.07.1890–27.01.1970) – правник, четар УГА, громад. діяч. Брат Володимира і Романа Комаринських. Н. у м. Лисець (нині смт Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. укр. г-зії. 1910 вступив на правн. ф-т Львів ун-ту.

Під час ПСВ служив в австр. війську. Зголосився до УГА, брав участь у боях біля м. Львів, воював на Наддніпрянщині.

Повернувся до Галичини, завершив вищі студії. Працював пом. адвоката в канцелярії О. Чорненка в м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.), в брата Р. Комаринського в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Брав участь в орг-ції громад.-культ. життя.

1939 отримав дозвіл на відкриття канцелярії у м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.). Після встановлення рад. режиму переховувався, в часи нім. окупації – суддя у Городенці.

1944 виїхав з родиною до м. Прага та Мюнхен. Згодом емігрував до США, оселився у м. Нью-Йорк.

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо… Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Городенщина. Історико-мемуарний збірник. Ню Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978. С. 614–617.

Степан Кобута

КОМАРІ́ВСЬКИЙ Льонгин

(д. і м. н. і с. н.) – поручник УГА, сотник ДА УНР.

Команд. куреня Львів. бригади УГА. Згодом у 6-й стрілец. д-зії ДА УНР. 07.1920 – сотник ДА УНР. Учасник польс.-рад. війни.

Літ.: Тинченко Я. Офіцерський Корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 259; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 57.

Микола Вітенко

КОМАРО́ВСЬКИЙ Гриць

КОМАРОВСЬКИЙ Гриць

(05.09.1892–21.04.1919) – хорунжий ГА. Н. у с. Куп'ятичі (нині Польща) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. с. Даровичі (нині Польща) та Нижанковичі (нині смт Старосамбір. р-ну Львів. обл.). 1906–14 навч. у польс. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

З 1915 воював у ПСВ у складі 10-го Перемишл. піх. полку австро-угор. армії. 1918 брав участь у поході нім.-австр. сил на Наддніпрянщину, перебував у м. Одеса та Миколаїв. У кін. 11.1918 повернувся на Самбірщину, вступив до ГА. Четар 1-ї сотні 1-го Хирів. куреня під кер-вом А. Кравса. На поч. 12.1918 брав участь у наступі УГА на позиції поляків у р-ні с. Корманичі (нині Польща), Нижанковичі та Дроздовичі (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). З 03.1919 – хорунжий 3-ї бригади УГА у м. Самбір.

Загинув у бою з поляками біля с. Наварія (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) та м. Пустомити.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1938. Ч. 12. С. 20.

Степан Борчук

КОМБАТА́НТСЬКІ УКРАЇ́НСЬКІ ОРГАНІЗА́ЦІЇ – громад. недерж. стр-ри, ств. за участю ветеранів армій ЗУНР і УНР після поразки визвол. змагань.

Перша управа УСГ у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США)

Соц. опіку (постійно, місячну чи одноразову матеріальну допомогу) пораненим воякам, членам їхніх родин здійснювало ств. 1922 за ініціативою держ. секретаря харчових справ уряду ЗУНР С. Федака Укр. т-во допомоги інвалідам у м. Львів, яке сформовано на базі Секції опіки над інвалідами УГК. Мало власний дім та інвалідські робітні, з метою збору коштів видавало власні календарі. З т-вом співпрацював Укр. фонд воєн. вдів і сиріт у м. Львів, головою якого 1920-х був К. Студинський.

Т-во охорони воєн. могил, ств. за участю вояків УГА 1927 у м. Львів, мало 32 філії: у м. Краків, Станиславів, Тернопіль, Рогатин, Перемишль, Чортків, Белз, Бучач, Сколе, Угнів, Рава-Руська, Ходорів, Яворів, Підгайці, Теребовля, Зборів, Бережани, Жовква, Стрий, Надвірна, Комарно та ін., які споруджували стрілец. меморіали та опікувалися окремими похованнями вояків Легіону УСС та УГА. Багатолітній голова – Б. Янів.

Окремі вояки УГА входили до Т-ва бувших вояків Армії УНР (засновано 1927 у Польщі, діяло також у Франції), яке видавало ж. "Військова справа". Багатолітній голова – ген.-полк. О. Удовиченко, нач. штабу Гуцул. коша ДА УНР, нач. 16-го пішого загону УГА (1919).

За участю старшин армій ЗУНР та УНР на тер. Польщі 1920–39 діяло Укр. військ.-істор. т-во; готувало періодичні вид. "За державність", "Табор" та ін., у яких публікувалися наук. статті й спогади з історії Укр. революції.

УСГ ств. 1926 у м. Філадельфія (США) вояками УГА та ДА УНР (60 осіб), пропагувала укр. військ. традиції, матеріально допомагала інвалідам, збирала кошти на будову Дому укр. інваліда в м. Львів. Довголітній голова – старшина УГА В. Ґалан, секретар Т. Свистун, скарбник В. Петрушко. За ініціативою т-ва ств. документальний фільм "Листопадова ніч" (автор сценарію В. Ґалан), збирали кошти для "Пласту", Дому інваліда Укр. армії, "Просвіти", "Рідної школи", Музею визвол. б-би України в м. Прага. На 3-му з'їзді УСГ пропам'ятними відзнаками УГА відзначено: І. Подоля-Гвоздя, М. Скубову, І. Банаха, Д. Барана, П. Барилка, Г. Білецького, О. Білогана, Н. Близняка, І. Будзака, В. Бундзака, С. Бурого, А. Бутрина, М. Ворончака, М. Воробця, М. Винника, М. Галичина, П. Гайворонського, П. Гарасиміва, А. Градовського, М. Гриневецького, Г. Грицишина, П. Грищишина, П. Ґудзея, І. Ґельнера, М. Ґрамяка, Я. Гаврилка, М. Дмитрика, Ф. Дрижака, С. Зайшлого, М. Федитника, М. Фенчинського, М. Іваніва, В. Канюка, М. Карніша, Г. Кінаша, І. Клака, П. Коверчука, П. Костерка, М. Курича, С. Куропася, В. Кушніра, П. Лазорка, І. Лазорка, О. Луцейка, С. Личака, В. Лоняка, К. Лучка, В. Ляховича, К. Маланяка, М. Малетича, М. Малиняка, І. Матиса, І. Медвідя, П. Мельника, Л. Мишугу, І. Рущака, Г. Салюка, В. Шкрибалка, М. Ясінчука, М. Яблінчука. Учасників з'їзду привітали листами М. Омелянович-Павленко, М. Тарнавський, А. Мельник та особисто Є. Коновалець. Започатковано співпрацю з ветеранами 46 країн, яким надіслано л-ру про Україну, а також протести проти "дискримінації польс. урядом ветеранів і інвалідів нашої армії"; обговорено можливість ств. Укр. військ. союзу. В. Ґалан зауважив, що ця громада "була завжди орґанізацією поборницькою, якщо вона і складалась у великій більшості з галичан, то це були люди, які не думали партикулярними категоріями, розуміючи, що не існує галицької проблеми, ані галицького патріотизму, а є тільки одна українська проблема, український патріотизм, є одна-єдина Україна, частиною якої є Галичина". 1949 УСГ ввійшла до новоствореного ОбВУА (понад 800 членів).

Від 1928 УСГ також діяла в Канаді (м. Вінніпеґ, Йорктон, Едмонтон, Монреаль, Торонто, Калґарі та ін.), намагалася "дбати про військове виховання" і згуртовувати колиш. вояків укр. армій до відновлення "соборної Української держави... в історико-етнографічних межах української землі"; співпрацювала з УВО та ОУН, надавала допомогу представникам укр. військ. еміграції у м. Берлін, Ґданськ, Париж, Прага, Ужгород.

Союз укр. ветеранів (СУВ), що постав 1949 в м. Новий Ульм (Німеччина), об'єднував представників різних армій України 1-ї пол. 20 ст., нараховував понад 2 тис. членів. Раду Союзу очолював головнокоманд. УГА М. Омелянович-Павленко. Окремі його відділи діяли в Австрії, Великій Британії, Бельгії, Нідерландах, Аргентині, Австралії, США. Осідок – м. Мюнхен. Видавав ж. "Український Комбатант".

На базі амер. відділу СУВ засновано ОбВУА, яке видавало ж. "Голос Комбатанта" (1961 реорганізований у "Вісті Комбатанта"). Активісти – В. Ґалан, І. Кедрин-Рудницький, І. Козак, Є. Шипайло, З. Стефанів, С. Ріпецький.

Старшини і стрільці УГА, чл. їхніх родин входили до Братства колиш. вояків 1-ї Укр. д-зії УНА, що ств. 1949 в м. Новий Ульм. Гол. управа знаходилася у м. Мюнхен, згодом – у м. Нью-Йорк, Торонто, від 1992 – в м. Львів. Видавало "Вісті Комбатанта" (1961–2014), де, зокр., опубліковано істор.-мемуарні статті вояків УГА В. Клодницького "Моя служба в УГА" (1969. № 2. С. 24–31), В. Ілащука "В денікінськім полоні" (1973. № 4. С. 15–31; № 5–6. С. 25–57), І. Рижія "Санітарна служба в Листопадових Днях у Львові" (1965. № 3. С. 14–22; № 4. С. 17–24). Окремі статті присвячено внутр. та зовн. політиці ЗУНР, зокр. Ф. Кордуби "З перспективи 50-річчя Листопадового Зриву" (1968. № 5–6. С. 90–99), Л. Ганкевича "Заприсяження першого уряду ЗУНР у Львові" (1961. № 4. С. 9–11), В. Трембіцького "Про українсько-польське перемир'я 1 вересня 1919 року" (1973. № 4. С. 32–33) та ін.

Вояки УГА були також серед чл. Об'єднання колиш. вояків УПА (1-ша станиця ств. 1950 у м. Вінніпеґ, 2-га – 1951 у м. Торонто (обидва в Канаді)), коша УСС, 1-й з'їзд якого відбувся 1959 за участю делегатів США та Канади в м. Сент-Кетерінс (Канада). За ініціативою К. у. о. у США та Канаді споруджено декілька пам'ятних знаків на честь вояків, які загинули в б-бі за волю України; підготовлено низку істор.-краєзнавчих та мемуарних праць.

Літ.: Байрак М. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні. Едмонтон, 1978; *Верига В.* За межами Батьківщини. Львів, 2002; *Ґалан В.* Стрілецька Громада // Ґалан В. Батерія смерти. Джерсі-сіті, 1968. С. 143–175; *Качор С.* Архів Українського воєнно-історичного інституту // Пам'ятки: Археографічний щорічник. 2007. Т. 7. С. 176–186; *Кисіль З.* Українське воєнно-історичне товариство (1920–1939) // УІЖ. 2001. № 2. С. 100–112; *Колянчук О.* Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939). Львів, 2000; *Лук'янченко С.* Український комбатантський рух у Канаді (50–80-ті рр. XX ст.). Львів, 2015; *Наріжний С.* Українська еміграція. Т. 1. Прага, 1942; Т. 2. К., 1999; *Селешко М.* Українська Стрілецька Громада в Канаді // Вісті Комбатанта. 1961. Ч. 1–2. С. 9–11.

Микола Литвин

КОМІ́СІЇ ТРУДОВО́ГО КОНГРЕ́СУ УКРАЇНИ (К. ТКУ) – галузеві підрозділи верховного представницького органу влади УНР (1919). Рішення про утворення К. ТКУ включили до "Закону про тимчасову владу в УНР" (28.01.1919). У документі йшлося, що, зважаючи на загрозливе внутр. та зовн. становище УНР, ТКУ припиняв засідання, обравши зі свого складу К. ТКУ з законодавчими і контрольними функціями для підготовки законопроектів до наступної сесії. Склад К. ТКУ формувався на підставі пропорційного представництва від фракцій ТКУ: 1 представник від 15 депутатів. Список членів К. ТКУ, яких обрали фракції Конгресу, оголосили на останньому пленарному засіданні. 29.01.1919 на заг. засіданні членів К. ТКУ 30 депутатів розподілилися по 6 галузевих комісіях: комісія оборони (Мацюк (голова), С. Бачинський, О. Устиянович, І. Калинович, М. Любинський,

І. Паливода, М. Коломієць, В. Строменко, Голий); земельна комісія (Н. Петренко (голова), Бабій, Р. Яросевич, П. Шекерик-Доників, Г. Дувіряк, Ю. Лисан, А. Лещенко, І. Паливода, Д. Сухенко, О. Безпалко, Грузинець); бюджетна комісія (Чайківський (голова), Бабій, С. Бачинський, О. Безпалко, І. Косенко, І. Шимонович); комісія закорд. справ (С. Бачинський (голова), І. Калинович, І. Паливода, В. Стороженко, І. Шимонович, Р. Яросевич); харчова комісія (Мельник (голова), Блохін, Грузинець, Г. Дувіряк, І. Косенко, Ю. Лисан, Д. Сухенко, О. Устиянович, П. Шекерик-Доників); культ.-просвітн. комісія (Є. Вировий (голова), А. Лещенко (заст. голови), І. Калинович (секретар), І. Коваленко, М. Коломиєць, П. Куцяк (Чалий), Ю. Лисан, М. Любинський, Трешевський, П. Шекерик-Доників). Загалом у складі К. ТКУ ЗУНР представляли 8 депутатів: Г. Дувіряк, І. Калинович, Т. Старух, О. Устиянович, П. Шекерик-Доників, Р. Яросевич (Галичина); О. Безпалко, Ю. Лисан (Буковина).

На поч. 02.1919 члени К. ТКУ разом з урядом переїхали до м. Вінниця, яка ненадовго стала центром укр. політ. життя. Кер-во УПСР 9.02.1919 ухвалило резолюцію щодо участі чл. партії в К. ТКУ: їм заборонили займатися політ. роботою, виступати з заявами політ. змісту. У Вінниці кілька членів К. ТКУ були відкликані ЦК своїх партій. Усього працювали бл. 20 членів К. ТКУ. Кожна комісія автономно діяла у сфері своєї компетенції.

Найбільш продуктивною виявилася робота культ.-просвітн. комісії. Її компетенція поширювалася на центр. та місц. органи Мін-ва освіти, Мін-ва культів, Мін-ва здоров'я і опікування, Гол. управління преси та інформації, а також на просвітн. відділи Мін-ва військ. справ, Мін-ва шляхів і Мін-ва земельних справ. Перше засідання К. ТКУ відбулося 30.01.1919 у м. Київ, останнє – 10.03.1919 у м. Вінниця. Проведено понад 20 засідань комісії, на яких розглянули 67 питань: за компетенцією Мін-ва освіти – 41 питання; Управління преси – 5; Мін-ва здоров'я – 3; Мін-ва земельних справ – 1; решта розглянутих питань кваліфіковані як "різні". Комісія розглянула законопроекти, представлені мін-вами: Мін-ва к-ри – 3; Мін-ва преси – 2; Мін-ва освіти – 1; Мін-ва здоров'я – 1. На першому засіданні були присутні 6 чл. комісії з 10. Усі наступні засідання відбувалися в присутності 3 або 2 членів: голови Є. Вирового та секретаря І. Коваленка. Галичанин І. Калинович, якого обрали секретарем після 1-го засідання, виїхав на тер. ЗУНР. А. Лещенко залишився в окупованому більшовиками Києві, а деякі члени, зокр. М. Любинський, саботували її роботу.

Спочатку уряд УНР намагався сприяти роботі К. ТКУ і підтримав фінансово їх діяльність. Для К. ТКУ утворювалася спільна канцелярія, де мали працювати 7 діловодів та 7 друкарок з відповідною місячною платнею. К. ТКУ припинили свою роботу після евакуації уряду з Вінниці. У м. Рівне працювали 8 членів комісій, які брали участь в обговоренні міжнар. політики уряду.

Наприкінці 06.1919 кілька депутатів прибули до м. Кам'янець-Подільський. Президія ТКУ за бажанням окремих членів К. ТКУ скликала збори чл. ТКУ, погодивши їх із Директорією та урядом. Таких нарад, на яких слухали урядовців і звіти окремих комісій, відбулося 2. 1-ша ширша нарада всіх членів ТКУ, які змогли прибути до Кам'янця-Подільського з підконтрольних уряду УНР тер., тривала 6–11.07.1919. Депутати з'ясовували ситуацію в Україні й способи допомоги уряду в його праці. На нарадах виступали міністри зі звітами про роботу своїх мін-в. Зі звітами виступили також Президія ТКУ, комісія закорд. справ і бюджетна комісія. Врешті на нараді заслухали 2 резолюції. У 1-й, підготовленій УПСР і УСДП, вимагалося розпуску усіх К. ТКУ. 2-га резолюція, яку запропонувала Сел.-соціаліст. партія, навпаки, вимагала більш інтенсивної праці К. ТКУ та кращого ставлення до цих установ з боку уряду. Окрім того, уряду висловлено побажання щодо його перебудови; вимагали централізації військ. кер-ва та проведення ре-

форми самоврядування. Формально жодна резолюція не була ухвалена, і голова зборів закрив нараду. 2-га нарада тривала 15–18.07.1919; обговорювали тільки продовольче питання. У м. Кам'янець-Подільський лише комісія закорд. справ, харчова та бюджетна мали потрібний кворум для проведення засідань. Бюджетна комісія, яка контролювала роботу Мін-ва фінансів, Мін-ва нар. г-ва і Держ. контроль УНР, засідала у Кам'янці-Подільському двічі на тиждень. Комісія обговорювала поточні законопроекти, питання валюти й держ. монополії на цукор і тютюн.

Представники урядової коаліції (УСДРП та УПСР) намагалися заблокувати роботу К. ТКУ у Кам'янці-Подільському. 17.09.1919 тут члени ТКУ на спільній нараді з представниками укр. та неукр. політ. партій, громад. та професійних орг-цій ухвалили резолюцію про потребу негайного скликання Передпарламенту УНР, який мав би діяти до скликання парламенту або сесії ТКУ. Резолюція передбачала входження у Передпарламент Президії та членів К. ТКУ. Однак Директорія з метою зосередження усієї влади у своїх руках не була зацікавлена в продовженні роботи К. ТКУ та підтримці статусу ТКУ як верховного органу. Анонсуючи підготовку скликання ін. форм представницької заг.-укр. влади, уряд Директорії врешті перебрав владу на себе. К. ТКУ припинили діяльність, хоча статус ТКУ не був скасований.

Літ.: Комісії Трудов. Конґрессу // Нове Життя. Станиславів, 1919. 1 марта. Ч. 48. С. 2; *Лейберов О. О.* "Око й ухо народнє" – організація та діяльність комісій Конгресу Трудового Народу України // Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки. Ніжин, 2014. Вип. 76. С. 121–136; *Лозовий В. С.* Внутрішня та зовнішня політика Директорії Української Народної Республіки (Кам'янецька доба). Кам'янець-Подільський, 2005; *Павлишин О.* Комісії Трудового Конгресу України (1919 р.) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. 2014. Вип. 10. С. 172–182; *Сірополко С.* Діяльність Культурно-освітньої Комісії Трудового Конґресу (На основі архівних матеріялів) // Альманах Дніпро / за ред. В. Дорошенка. Львів, 1939. С. 59–63.

Олег Павлишин

КОМІСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНА́ЛЬНОЇ РА́ДИ – галузеві робочі підрозділи тимчасового законодавчого органу влади ЗУНР–ЗОУНР 1918–19. Уперше питання про ств. К. УНРади обговорили на засіданні Конституанти 19.10.1918 (референт Є. Левицький). Ішлося про орг-цію адміністраційної, фінансової, міжнар. комісій та комісії нац. оборони. 20.10.1918 на засіданні Львів. делегації УНРади К. Левицький ініціював ств. адміністраційної, правно-статистичної та фінансово-бюджетної комісій. Проте, за відсутності більшої частини депутатів УНРади та дефіциту нац. фахових кадрів у м. Львів, такі комісії тоді не сформували. 28.10.1918 заснували фінансову комісію (К. Левицький, С. Голубович, Л. Кульчицький, О. Назарук, В. Охримович, О. Саєвич, С. Федак). Після утворення РДС склад фінансової комісії змінили: С. Булик, А. Говикович, С. Голубович, Л. Кульчицький, Я. Литвинович, О. Саєвич. Наприкінці 10.1918. фахові комісії сформувала Буковин. делегація УНРади: ред. (голова М. Кордуба); нар. оборони (О. Безпалко), фінансову (Р. Цегельський), міжнар. (О. Попович) та адміністраційну (Ґ. Лисинецький).

Галузеві комісії, які брали участь у підготовці законопроектів, доповнена УНРада утворила на поч. 01.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Найперше – орг. комісію для виборів членів фахових комісій (Л. Левицький, Л. Бачинський, Т. Старух, І. Макух, С. Вітик, С. Юрик). 2–4.01.1919 обрано такі К. УНРади: земельну, військ., заграничних справ, законодавчу, комунікаційну, сусп. опіки, тех. відбудови, фінансову та шкільну; 15.02.1919 – адміністраційну; 27.03.1919 – санітарну. 3.04.1919 обрали комісію для підготовки виборчого закону. До комісії (з 25 осіб) увійш-

ли 15 діячів УНТП, 5 – УРП, 3 – УСДП, 2 – від новостів. Сел.-радикальної партії. К. УНРади перейняли на себе функції обговорення проблемних питань різних галузей держ. буд-ва ЗУНР, підготовки й опрацювання відповідних законопроектів УНРади.

Склад К. УНРади протягом 1-ї пол. 1919 не був сталим. Наприкінці 03.1919, на пропозицію фракції УСДП, 3 К. УНРади доповнили представниками партій. У процесі підготовки Земельного закону для ЗОУНР земельна комісія обрала окремий субк-т у складі: Л. Бачинський (голова), М. Королюк, Р. Перфецький, Л. Петрушевич, І. Попович, П. Філяс. Після ухвалення Земельного закону 14.04.1919 сесія УНРади сформувала обл. земельну комісію для опрацювання правових механізмів реалізації земельної реформи: Л. Бачинський, С. Данилович, М. Королюк (УРП); С. Вітик (УСДП); К. Трильовський (СРП); М. Загульський, Т. Кормош, о. С. Матковський, С. Назаревич, Р. Перфецький, Л. Петрушевич, С. Юрик (УНДП).

У роботі комісії для підготовки Закону про вибори до Установчого сойму ЗОУНР брали участь фахівці, які представляли сх.-галиц. єврейс. та нім. нац. ради. Члени фінансової комісії 8–12.05.1919 засідали в такому складі: Т. Кормош (голова), А. Горбачевський (заст. голови), К. Левицький, Т. Окуневський, Л. Бачинський, С. Данилович, О. Веселовський, С. Вітик, О. Юрчинський, С. Кузів, І. Кохановський, Д. Паневник. Заслухавши звіт голови уряду й фахівців з фінансових інституцій, комісія ухвалила резолюції в справі внутр. фінансового г-ва д-ви, уніфікації валюти й діловодства; порушила перед Виділом УНРади питання про встановлення окремої посади держ. секретаря скарбу.

К. УНРади припинили свою роботу внаслідок відступу органів влади ЗОУНР з м. Станиславів та проголошення Диктатури.

Літ.: Левицький К. Перший Державний Секретаріят у Львові // Український Скиталець. Відень, 1923. 1 черв. Ч. 11. С. 16; Останнє засідання У.Н.Ради // Нове Життя. Станиславів, 1919. 19 лютого. Ч. 39. С. 2; *Павлишин О.* Підготовка аграрної реформи в ЗОУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2000. Вип. 6. С. 170–183; *Його ж.* Фінансова система та грошовий обіг у Західно-Українській Народній Республіці (листопад 1918 – червень 1919 рр.) // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Минуле та сучасність. Львів, 2005. С. 341–367.

Олег Павлишин

КОМІ́СІЯ ДЛЯ ЗБИРА́ННЯ МАТЕРІ́ЯЛІВ ДО "ПРОПА́МЯТНОЇ КНИ́ГИ ЕМІҐРА́ЦІЇ ЗЕМЕ́ЛЬ ЗУНР" – громад. інституція, ств. 22.06.1922 укр. вояками в таборі інтернованих м. Йозефов (ЧСР) у рамках діяльності Культ.-просвітного кружка. Склад комісії: чет. д-р І. Мельницький (голова), чет. М. Дольницький (заст. голови), чет. І. Медвідь (секретар), пор. П. Будз (референт), булавний В. Войчак, чет. П. Голинський, сот. К. Купчанко, пор. О. Онуляк, пор. Я. Пастернак.

21.06.1922 Комісія оприлюднила відозву до всіх емігрантів ЗУНР із закликом до співпраці задля вид. "Пропамятної Книги". Відозву (250 примірників) розіслали до всіх тогочасних інституцій укр. емігрантів й опублікували в час.: "Український Скиталець", "Український Прапор" (Відень), "Свобода" (Нью-Йорк), "Народне Слово" (Піттсбург), "Січові Вісті" (Чикаго) та "Руська Нива" (Ужгород). Комісія звернулася з проханням до укр. робітн. відділів УГА в ЧСР та укр. акад. т-в у м. Прага, Пржибрам (нині Чехія), Відень та Берлін з проханням підготувати стислі історії своїх інституцій. Комісія накопичувала й систематизувала отримані матеріали, відбувала робочі засідання, відповідала на запити від респондентів. Укр. діячі в еміграції надсилали доброчинні пожертви для роботи комісії. З різних причин "Пропамятну Книгу" не надрукували, а зібрані матеріали до книги опинилися в різних еміграц. архівах.

Літ.: Звіт праці Виділу Культурно-Просвітного Кружка та його секцій, курсів і установ від 1. червня 1922 до

31. грудня 1922 // Український Скиталець. Відень, 1923. 15 лютого. Ч. 4. С. 37–43.

Олег Павлишин

КОМІТЕ́Т НАРО́ДНОЇ ПРА́ЦІ (КНП) – гурток, ств. окремими УСС в серед. 1917 під впливом революц. подій на Наддніпрянщині. Ініціатори – сот. Н. Гірняк, підхор. Ф. Палащук, стрілець Ю. Гірняк, вважали гол. метою детальний перегляд громад.-політ. діяльності українців Австро-Угорщини відповідно до вимог істор. моменту. Чл. КНП дискутували про недоліки укр. громад. життя краю, сваволю урядових чинників, нехтування укр. справи австр. владою, критикували надто обережні дії укр. політиків.

КНП запропонував гасла: "Не сміє бути ні одного інтеліґентного, чесно думаючого українця, який не посвятив би всіх своїх сил для праці в хосен народу" і "У суспільній праці не вільно нікому руководитися особистими інтересами". Для реалізації цих гасел чл. КНП пропагували свою орг-цію у цілому краї; з їх ініціативи відбулися наради в коші УСС, великих містах Галичини, зокр. у м. Львів, а також у м. Відень (Австрія). Друкованим органом КНП став тижневик громад. життя "Будуччина", що виходив у Львові (1918) й мав стати новим вогнищем вільної думки й конструктивної критики. Незабаром КНП заручився підтримкою представників дорослого нас. і студент. молоді. Після переїзду Легіону УСС у 1-й пол. 1918 до Наддніпрянщини КНП фактично припинив активну діяльність.

Літ.: Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. Тернопіль, 2003; *Його ж.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Його ж.* Політична активізація Українських січових стрільців у контексті революційних подій в Наддніпрянщині (1917 – початок 1918 р.) // Україна–Європа–Світ: міжнародний збірник наукових праць. 2015. Вип. 15. С. 63–70; *Лазарович М. В., Лазарович Н. А.* "Машерують наші добровольці…". Тернопіль, 2003.

Микола Лазарович

КОМІТЕ́Т ОБОРО́НИ ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕ́ЛЬ (КОЗУЗ) – укр. політ. орг-ція, яка діяла 1923 у м. Відень після розпуску екзильного уряду ЗУНР. КОЗУЗ ств. частиною членів ЗГ УНТП і розглядався як варіант закорд. представництва українців Зх. України, ідеологічний спадкоємець екзильного уряду ЗУНР. За ініціативою КОЗУЗ засновано орг. к-т для скликання з'їзду еміграції в 2-й пол. 10.1923. У зверненні від 1.09.1923 до політ. орг-цій Зх. України визначено його завдання: а) виявити політ. думку щодо ідейних основ визвол. б-би; б) створити відповідну громад. орг-цію; в) наладнати нормальні відносини в краї, а також між краєм і еміграцією для уможливлення одноцілої акції цілої укр. суспільності ЗУЗ без огляду, де вона перебуває. Оргкомітет надіслав проект резолюцій майбутнього з'їзду: 1) ствердити єдність укр. земель, які опинилися в межах Польщі; 2) утвердити Зх.-Укр. нац. раду, яка мала стати "найвищим виразником національно-політичних змагань українського народу західноукраїнських земель"; 3) висловлено переконаність, що "європейська і заокеанська західноукраїнська еміграція сповнить свій обов'язок супроти рідного краю, згідно з його інтересами і потребами та згідно з волею народу, виявленою в жовтні 1918 р. і січні 1919 р."

Однак у краї досить скептично поставилися до запропонованих ідей оргкомітету. В основі політ. платформи КОЗУЗ – відокремлення ЗУЗ від д-в-загарбників і відновлення ЗУНР з поширенням зх.-укр. держ. права не тільки в Сх. Галичині, а й на Волині, Холмщині, Поліссі та Підляшші. Найвищим органом визвол. б-би проголошено конгреси зх.-укр. революц. орг-ції, котрі визначали б напрями нац. політики на ЗУЗ, а органами практичної політики ставали Зх.-укр. революц. рада і Зх.-укр. виконавчий к-т. У резолюціях "Про т. зв. «Всеукраїнський фронт» і «Всеукраїнський центр»" відхилено

ідею "всеукраїнського фронту". З такою політ. платформою крайові УНТП і УРП не погодилися. Тому в м. Відень 1–3.11.1923 відбулася лише політ. конф. зх.-укр. еміграції за участю 40 "представників активної політично старшої інтелігенції, академічної молоді і військової еміґрації напрямку народницько-трудового, радикального і соціал-демократичного"; ухвалено 3 резолюції – "Про державні основи визвольної боротьби", "Про міжнародне положення", "Про практичні завдання визвольної боротьби" та прийнято гасло нац.-визвол. б-би: "Відірвання західноукраїнських земель від заборчих держав і їх злука з Великою Україною, без огляду на її державний устрій". Політ. платформа цієї конф. відображала частково вплив радянофіл. орієнтації Є. Петрушевича, а КОЗУЗ так і не зумів розвинути активної орг. роботи.

Літ.: Соляр І. Я. Зовнішні орієнтації національно-державницьких партій Західної України. 1923–1939. Львів, 2011.

Ігор Соляр

КОМУНІСТИ́ЧНА ПА́РТІЯ СХІ́ДНОЇ ГАЛИЧИНИ́ (КПСГ). Ств. в 02.1919 на 1-й крайовій парт. конф. в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Об'єднала розрізнені підпільні гуртки і групи, що в кін. 1918 – на поч. 1919 виникли й діяли в м. Львів, Дрогобич, Станиславів, Стрий, Тернопіль, Калуш, Коломия та ін. (загалом понад 180 чл. партії). Конф. обрала ЦК КПСГ; його очолив К. Саврич (Максимович) – уродженець с. Кукільники (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.), який повернувся з рос. полону. Комуніст. ідеологія не мала підтримки з боку нас. Галичини. Парт. орг-ції як такої не було, а єдиним електоратом стали галичани, які повернулися з більшовиц. Росії.

Перебуваючи в складній політ. ситуації, представники уряду ЗУНР запропонували комуністам легалізацію орг-ції, декілька місць у комісаріатах та співпрацю з УНРадою. Після відмови й закликів до повалення укр. влади більшість чл. ЦК КПСГ було заарештовано силами безпеки ЗУНР. Видавала газ. "Галицкий коммунист" (05.1919–04.1920) у м. Київ як друк. орган Тимчасового к-ту КПСГ з критикою уряду ЗУНР.

1919 у Києві ств. Комуніст.-революц. галиц. к-т, який гол. метою ставив орг-цію збройн. виступу проти уряду Є. Петрушевича та його прихильників. Передбачалося, що осн. сферою діяльності галиц. осередку буде буд-во партії, в той час як на тер. рад. України комуністи з Галичини повинні були провадити підготовку майбутнього збройного виступу в Зх. Україні. Більшість кер-ва ЦК КПСГ та чл. партії перебували в УСРР, не маючи можливості потрапити до Галичини. Пленум ЦК КП(б)У в 05.1919 визначив статус КПСГ як "обласної організації КП(б)У". У 08.1919 прийнята в Комінтерн на правах самост. секції.

Більшовиц. кер-во виявляло інтерес до Галичини, прагнучи поширювати в Європу ідею перманентної революції. Уродженець Харківщини І. Краснокутський (Левченко), чл. РКП(б) з 1919, включений до ЦК КПСГ і призначений головою Галбюро особисто Леніним під час зустрічі в Кремлі. В період тимчасової окупації частини Галичини більшовиц. військами постановою Політбюро ЦК КП(б)У від 3.08.1920 на основі нелегального ЦК КПСГ і Галоргкому ств. єдиний центр – ЦК КПСГ в складі В. Затонського, М. Барана, М. Левицького, К. Литвиновича, К. Саврича, А. Бараля, І. Краснокутського та ін.

Після анексії Польщею Зх. України постало питання координації дій між КПСГ та КРПП. Одна група чл. КПСГ наполягала на тому, щоби партія увійшла до складу КРПП, ін. – прагнула зберегти парт. окремішність. Причиною конфліктів було заперечення кер-вом КРПП автономії КПСГ, лозунгу самовизначення та відокремлення Сх. Галичини в результаті соціаліст. революції та звинувачення у сепаратизмі. Останні дорікали КРПП польс. націоналізмом. У 01.1921 у тимчасовому ЦК КПСГ відбувся розкол. Частина парт. активу, очолювана Ч. Гросеровою, К. Ціховським (Ясінським) та ін., виступала за злиття КПСГ з КРПП ("каерпепівці"),

об'єдналася навколо виконкому КПСГ. Ін. частина, яку очолили Й. Крілик (Васильків) і С. Сеник (Сирель), обстоюючи самостійність КПСГ, згуртувалася навколо ЦК КПСГ.

Виконком Комінтерну, до якого зверталися обидві керівні групи КПСГ, а також ЦК КП(б)У і ЦК КРПП, висловився за об'єднання усіх комуніст. орг-цій Польщі. 6.07.1921 під час роботи 3-го конгресу Комінтерну між КП(б)У і КРПП підписано угоду, за якою КПСГ отримувала статус крайової орг-ції КРПП. 9.08.1921 зусиллями ЦК КРПП створено об'єднаний тимчасовий ЦК КПСГ, до складу якого ввійшли Й. Крілик, Ч. Гросерова, Г. Іваненко (Бараба), С. Круликовський та ін. Об'єднувалися зв'язки, тех. засоби, бюджетні кошти. Однак завершити об'єднання не вдалося.

30.10.1921 після відкриття парт. конф. (згодом її назвали І з'їздом КПСГ), яка проходила конспіративно в одному з будинків собору Св. Юра у Львові, усі її учасники (26 чол.) були заарештовані й засуджені на т. зв. Святоюрському процесі в 01.1923.

На поч. 1922 відновили свою діяльність обидва орг. центри КПСГ, зв'язок КПСГ з КРПП знову порушився. Окрім розбіжностей у питаннях орг. х-ру, КПСГ і КРПП мали різні підходи до вирішення аграрного і нац. питань, обговорення яких на черговій конф. КПСГ 23.06.1923 завершилося обранням об'єднаного ЦК КПСГ. До його складу ввійшли Й. Крілик, А. Лангер (Длуський), Г. Михаць, С. Попель (Юрченко) та ін. (загалом 7 осіб). II з'їзд КРПП (09–10.1923) затвердив статус КПСГ як крайового автономного загону КРПП зі своїм ЦК і з правом скликати свої з'їзди та конф. й розв'язувати політ. та орг. питання згідно з рішеннями парт. з'їздів і відповідно до директив ЦК КРПП; КПСГ перейменовано в КПЗУ.

Літ.: Карпенко О. До питання про утворення КПЗУ // УІЖ. 1989. № 2. С. 63–70; *Панчук М. І.* КПЗУ // ЕІУ. Т. 4. К., 2007; *Пиріг М.* Проблеми становлення організованого українського ліворадикального руху в Польщі (1919–1923 рр.) // Гілея. 2016. Вип. 110 (№ 7). С. 56–59.

Ігор Пилипів

КОМУНІСТИ́ЧНИЙ ІНТЕРНАЦІОНА́Л (Комінтерн) – міжнар. орг-ція, що об'єднувала комуніст. партії різних країн світу 1919–43. Ств. 1919 у м. Москва кер-вом РКП(б) (з 1925 – ВКП(б)) і діяла під його цілковитим контролем. Ініціатор створення – В. Ульянов (Ленін), який оголосив "мертвим" 2-й Інтернаціонал після поч. ПСВ. У 01.1919 під кер-вом Леніна в Москві відбулася нарада представників комуніст. партій Росії, Угорщини, Польщі, Австрії, Латвії, Фінляндії, а також Балканської революц. соціал-демократ. федерації (болг. тісняки й рум. ліві соціалісти) та Соціаліст. робітн. партії США, на якій ухвалено рішення скликати міжнар. конгрес представників революц. пролетар. партій.

2–6.03.1919 у Москві відбувся установчий 1-й конгрес К.І., на який прибули 52 делегати від 35 партій та груп із 30 країн світу. Загалом протягом часу існування К.І. відбулося 7 конгресів. Осн. офіційно зазначеними його завданнями стали розвиток і поширення ідей революц. соціалізму й досягнення світової революції, яка, країна за країною, мала охопити увесь світ. К.І. намагався використати післявоєн. нац.-визвол. рух народів колиш. імперій, їх б-бу за державність для досягнення власних революц. цілей через комуніст. і, частково, соціал-демократ. партії та орг-ції. На укр. землях комінтернівські ідеї сповідувала КП(б)У, КПСГ (з 1923 – КПЗУ), комуніст. орг-ції на Закарпатті та Буковині. На поч. 1920-х УСДП робила спроби вступу до К.І.

До кін. 1920-х ідея світової революції втратила актуальність, оскільки стала суперечити доктрині сталінізму – побудови "соціалізму в окремій країні". Орг-ція К.І. перетворилася на рад. інструмент підривної діяльності (шпигунства та диверсій) у країнах Заходу на користь СРСР. Формальним керівним органом К.І. був світовий конгрес. Окремі учасники формували тільки секретаріат і президію виконкому К.І. Реально та безпосередньо роботу К.І. очолювало Політбюро ЦК ВКП(б), за його розпорядженнями діяли ОДПУ та Іноз. відділ НКВС, які також здій-

КОНДРАЦЬКИЙ Франц Андрійович

снювали "ротацію" кадрів – арешти й знищення іноз. громадян.

Улітку 1935 до К.І. входило 76 комуніст. партій і груп, які налічували 3141 тис. комуністів. 26 орг-цій діяли легально, всі ін. – у підпіллі. Від серед. 1930-х гол. небезпекою проголошено поширення фашизму. В спілкуванні з партіями Соцінтерну партії та групи, що входили до К.І., зобов'язали здійснювати тактику "нар. фронту", тобто об'єднувати свої зусилля з усіма, хто виступав проти фашизму. Тактика нар. фронту принесла певний успіх у Франції, Іспанії, Китаї. Невдовзі керівники Соцінтерну почали відмовлятися від контактів з К.І., який вважали маріонетковою орг-цією ВКП(б). Масовий терор у СРСР вплинув на долі значної кількості комінтернівців. Репресій зазнали не тільки окремі люди, а й цілі партії: 1938 Польс. комуніст. партія з її філіями – КПЗУ і Комуніст. партією Зх. Білорусі – була оголошена "гніздом шпигунів" і розпущена.

Пакт Молотова–Ріббентропа 1939 поставив очільників К.І. у критичне становище. З поч. нім.-рад. війни 1941 діяльність центр. органів К.І. почала згортатися. 1943 Сталін розпустив К.І. на вимогу кер-ва союзників СРСР у ДСВ – США та Великої Британії. Однак ліквідовано лише стр-ру орг-ції, а не функції, які вона виконувала. Нелегальна робота за кордоном з комуніст. агентурою перейшла від К.І. до відділу міжнар. інформації ЦК ВКП (б), спеціалізованого органу – Комінформбюро.

Літ.: Ватлин А. Ю. Коминтерн: первые десять лет. Исторические очерки. М., 1993; Коминтерн и идея мировой революции. Документы / ответств. ред. серии: К. М. Андерсон, А. О. Чубарьян. М., 1998. 949 с.

Орест Красівський, Олександр Малець

КОНДЗЬО́ЛКА Петро

(21.04.1895–03.08.1983) – вояк УГА, громад. діяч. Н. у с. Сухівці (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. родині. Навесні 1919 провадив канцелярію одного з відділів військ. команди в м. Тернопіль. Перебував у складі УГА на Наддніпрянщині; мав підстаршин. звання. 1920 повернувся додому.

1926 виїхав до Канади. Проживав у м. Монреаль; організатор у місті к-ту збирання коштів на розбудову установ к-ри, зокр. спорудження Укр. нар. дому, співзасн. церк. хору тощо. Чл. УСГ, УНО. 1938 переїхав до м. Ґрімсбі (пров. Онтаріо); від 1969 – голова Об'єднання українців Збаражчини.

П. і похований у м. Ґрімсбі.

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 323; Тернопільщина. Історія міст і сіл. Т. 3. Тернопіль, 2014. С. 149.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КОНДРА́ЦЬКИЙ Франц Андрійович

(27.08.1884 – після 1939) – педагог, сотник УГА. Н. у с. Вержавіце (нині Лежайськ. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї коваля. Випускник нар. початкової шк., 1905 – г-зії м. Ярослав (нині Польща). 1905–08 навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту. 1906 виїздив на заробітки до США. Після служби в австро-угор. армії 1910 завершив навч. в ун-ті. Працював учителем в укр. г-зії м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). У час. "Матеріали філологічного семінару" друкував переклади з лат. та давньогрец. мов.

14.08.1914 мобілізований до австро-угор. армії. Командував ротою у складі піх. полку. Учасник ПСВ. У 11.1918 разом зі своїм підрозділом вступив до УГА. Воював у складі 10-ї Янів. бригади під м. Львів. Поручник УГА. 3.03.1919 іменований сотником. Після 14.05.1919 змушений відступати на сх. У 05.1919 підвищений у званні до отамана. Призначений команд. Янів. бригади. Учасник Чортків. офензиви, у 08.1919 – спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Відзначився в боях за м. Калинівка, с. Махнівка (обидва нині Вінниц. обл.). Восени 1919 брав участь у боях з денікінцями на Вінниччині.

1.01.1919 очолив ревком ЧУГА. 01.1920 – чл. делегації НКГА на переговорах у м. Бірзула (нині м. Подільськ

Одес. обл.) з більшовиками. З 02.1920 – чл. КПСГ. 12.02.1920 – учасник підписання у м. Київ угоди з більшовиками. Комісар оперативно-адм. відділу ЧУГА. Комісар 2-го піх. полку ЧУГА.

23.04.1920 заарештований більшовиками. 21.05.1920 прибув до м. Казань (нині РФ), де з групою старшин і стрільців перебував у таборі, згодом на військ. курсах. У 07.1920 у складі 45-ї д-зії ЧА учасник польс.-рад. війни. Наприкінці 08.1920 демобілізований. Восени 1920 – експерт при В. Затонському в рад. делегації на переговорах у м. Рига (нині Латвія).

1.11.1920–1.02.1922 очолював орг.-інструктор. відділ Наркомосу УСРР. 3.02.1922 призначений проректором Вінниц. ІНО. 18.02.1922–15.01.1924 – ректор Вінниц. ІНО. Згодом дир. Сутиського с.-г. технікуму. З 1.09.1925 – декан ф-ту соціаліст. виховання Кам'янець-Подільського ІНО; з 01.1928 – дир. цього ін-ту. З 04.1931 – дир. Дніпроп. фіз.-мех.-мат. ін-ту.

13.04.1933 заарештований у "справі УВО". Згідно з постановою Особливої наради при Колегії ОДПУ СРСР від 7.02.1934 ув'язнений на 5 р. Перебував у ВТТ "Дальлаг" біля м. Хабаровськ (нині РФ). 1938 звільнений. Вдруге заарештований 1939; 8.06.1939 звільнений. Заст. наркома внутр. справ УРСР Б. Кобулов на кримінальній справі К. написав: "Повернення не бажане".

Подальша доля невідома. Реабілітований 20.07.1989.

Літ.: Прокопчук В. С. Кондрацький Франц Андрійович – ректор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти. Кам'янець-Подільський, 2008; Реабілітовані історією. Дніпропетровська область. Кн. 1. Дніпропетровськ, 2009. С. 38–39, 190, 302–303; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312, 377; Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 89, 107.

Микола Вітенко, Олександр Марущенко

КÓНИК
Клим (Климентій) Йосипович

(27.10.1888–01.11.1937) – педагог, хорунжий УГА, освіт. діяч. Н. у с. Посада Вільхівська (нині в складі м. Сянок, Польща) в сім'ї суд. службовця. Навч. в нар. шк. с. Бережани (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), г-зії м. Львів, правн. ф-ті Львів. ун-ту. Відрахований з числа студентів за участь в укр. визвол. русі. 1913 навч. в офіцер. шк. м. Єґерндорф (нині м. Крнов, Чехія). Випускник Віден. ун-ту (1914). Юрист-міжнародник.

Учасник ПСВ. Підхорунжий УСС. 1916 – хорунжий. З 3.11.1918 – учасник боїв за м. Львів. Команд. польової розвідки 1-ї бригади УГА. Після переходу УГА до більшовиків вступив до КП(б)У.

Залишився на Наддніпрянщині. Працював у с-мі освіти. 1925–02.1928 – ректор Житомир. ІНО, 1928–29 – Одес. ін-ту нар. г-ва. Згодом – у Наркомосі УСРР, заст. зав. відділу Головнауки, кер. групи планування науки при Держплані УСРР.

Заарештований 5.05.1933 чекістами за сфабрикованою ними "справою УВО". Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УРСР від 23.09.1933 ув'язнений на 5 р. у ВТТ. Відбував покарання на Соловках. Відповідно до постанови Окремої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Дж.: ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 52281-ФП. КНС.

Літ.: Даниленко В. М. Коник Клим Йосипович // ЕСУ. Т. 14. К., 2014; *Лутай М. Є.* На чолі Житомирського педагогічного // Вісник Житомирського педагогічного університету. 2001. № 8; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: в 2 т. Т. 1. К., 2003; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 130, 234, 239, 427.

Василь Дебенко

КÓНИК
Микола

(д. і м. н. і с. н.) – четар УГА. Н. у м. Косів (нині Івано-Франк. обл.).

У складі УГА перебував на Наддніпрянщині. Потрапив у польс. полон (04.1920), з табору м. Тухоля втік 28.07.1920.

1924 проживав у м. Ужгород (нині Закарп. обл.), жертвував кошти на Фонд укр. інвалідів у Галичині.

Подальша доля невідома.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. № 4. С. 65.

Петро Сіреджук

КОНОВА́Л Василь

(01.02.1890–31.12.1919) – ветеринарний старшина УГА. Н. у с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студент ветеринарної акад-ї м. Відень.

Доброволець УГА. 1.03.1919 іменований четарем. У складі УГА відступив за р. Збруч.

П. від тифу в м. Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 113; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 318.

Микола Вітенко

КОНОВА́ЛЕЦЬ Євген Михайлович

(псевд.: Блавацький, Віра, Валентин, Вірленко, Вірський, Дід, Дідько, Дядько, Йозеф Новак, Мудрий, Святослав та ін.; 14.06.1891–23.05.1938) – громад.-політ. діяч, полковник Армії УНР, Командант УВО, Голова Проводу ОУН. Н. у с. Зашків (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Батьки вчителювали в місц. шк., батько згодом став її дир. 1897–1909 навч. у дворічній україномовній шк. в Зашкові, україномовній шк. для вправ при Львів. учител. семінарії та АГ у Львові. У 06.1909 вступив на правн. ф-т Львів. ун-ту. Багато часу присвячував просвітн. і громад. діяльності в Зашкові та навколишніх селах. На поч. 1913 працював у канцелярії управи філії "Просвіти" ім. М. Шашкевича у Львові. Зашківський осередок займав провідне місце серед філій "Просвіти".

К. був чл. Укр. студент. союзу (ств. 1909): з кін. 1912 – у складі Гол. ради,

займав посаду касира; 1913 очолив націонал-демократ. секцію. На Всеукр. студент. конгресі у Львові 2–4.07.1913 виголосив реферат "Про університетську справу", став членом ТНК УНДП. Від 1913 на різних громад.-політ. заходах був гол. доповідачем від студентства на тему відкриття укр. ун-ту.

З поч. ПСВ мобілізований рядовим до 19-го піх. полку крайової оборони (ландвер), розташованого у Львові; після 4-місячних курсів отримав звання кадет-аспіранта, посаду командира роти. У 04.1915 полк брав участь у стримувані прориву рос. військ на г. Маківка, де потрапив у полон. До кін. 1916 перебував у таборі для військовополонених у с. Чорний Яр (нині Астрахан. обл., РФ). Восени 1916 з багатьма ін. військовополоненими переведений до табору м. Царицин (нині Волгоград, РФ).

Приблизно з кін. 06.1917 К., після втечі з табору, перебував у Києві. До 12.1917 діяв під прізвищем Блавацький. Як і ін. галичани, працював в Укр. центр. галицько-буковин. к-ті допомоги жертвам війни при УЦР. При ньому К. разом з І. Чмолою відкрили військ. секцію, яка в 11–12.1917 сприяла формуванню Галицько-Буковин. куреня Січових стрільців. Одночасно від к-ту в 10–12.1917 займався волонтер. роботою на окупованих Росією теренах Збараз. пов.

У 11.1917 К., Ф. Черник, І. Чмола, Р. Дашкевич та ін. створили Гол. раду галицьких, буковин. та угор. українців, яка стала своєрідним політ. представництвом вихідців із ЗУЗ; у 05–08.1918 її очолював К., лідер зх.-укр. представництва в Укр. Д-ві.

Осн. діяльність К. в державотворчому процесі 1917–21 була пов'язана з командуванням військ. формуванням Січових стрільців (Галицько-Буковин. курінь Січових стрільців, 1-й курінь Січових стрільців, 1-й полк Січових стрільців, Окремий загін Січових стрільців, 1-ша д-зія Січових стрільців, Осадний корпус, Корпус Січових стрільців, Група Січових стрільців) і його воєн. операціями. Це формування об'єднало українців з підавстр. та підрос. земель, вирізнялося високим рівнем нац. свідомості, політ. стійкості та моральної відповідальності.

Після антигетьман. повстання 15.12.1918 К. зосередив у своїх руках усю повноту військ. та адм. влади в м. Київ та його околицях, не допустив у Києві мародерства, більшовиц. мітингів та збройних виступів, як це було в 01.1918. Однак навести лад на цілій тер. УНР не вдалося.

Після того, як командування ДА УНР вирішило 6.12.1919 перейти до партизан. війни проти більшовиц. та білогвард. сил Росії, Стрілец. рада розформувала Групу Січових стрільців. К., його оточення та частина особового складу Січових стрільців були роззброєні й опинились у таборі для інтернованих у м. Луцьк, де перебували до 03.1920. Цей період став часом ізоляції, відсутності контактів з військ.-політ. кер-вом УНР та ЗУНР і браком оперативної інформації. Свою увагу протягом 1,5 р., перебуваючи у Відні, Празі та Львові, К. сконцентрував на об'єднанні всіх сил, щоб на засадах самостійності й соборності продовжити б-бу. Такою новою формацією стала УВО, до створення якої були причетні вояки та старшини УСС, ДА УНР, УГА та ін. укр. збройних формувань.

4.01.1921 у м. Відень відбулося установче засідання Всеукр. нац. ради, після якого К. активізував роботу зі створення УВО; з 02.1921 чимало часу проводив у Львові. У 03.1921 К. отримав свідоцтво про закінчення ун-ту, влаштувався на роботу в управі філії т-ва "Просвіта". Мешкав у будинку проф. В. Шухевича, де проживав майбутній Гол. командир УПА Р. Шухевич. 18.02.1922 одружився з Ольгою Федак. Наприкінці 10.1922 К. виїхав зі Львова до Ґданська, більше не повертався до України. Разом із сім'єю мешкав у Німеччині та ЧСР (1923–29).

Процес творення УВО відбувався у ході складного діалогу з соратниками по Стрілец. раді, старшинами УГА, політ. середовищем ЗУНР. К. переконав, що УВО має стати орг-цією, яка продовжуватиме б-бу за відновлення укр. д-ви, інакше буде знищена польс. поліцією чи підпорядкована рад. спецслужбам. 1923 зросли суперечності між К. і представниками ЗУНР. Щоб не посилювати взаємні звинувачення і поборювання, наприкінці 1923 К. зрікся посади Начального команданта УВО. Влітку 1924 повернувся до кер-ва орг-цією, здійснив реорг-цію УВО та активізував її діяльність у Галичині й еміграції.

К. розумів потребу розвитку ідеологічно-політ. платформи, без якої було важко продовжувати б-бу й здобувати підтримку серед нас. Політ. замахи, саботажі, експропріації потребували міцної ідеологічної основи та інформац. супроводу, щоб доносити до громадян, що нац.-визвол. б-ба – це не тероризм-бандитизм. У пропагандист. діяльності УВО потрібно було демонструвати бачення майбутнього держ. устрою, с-ми управління; здійснювався постійний пошук союзників. Успішний розвиток націоналістичного руху без подальшого об'єднання з ін. орг-ціями в краї та еміграції був неможливий.

К. усвідомлював важливість не лише пропаганди ідей самостійництва, а й потребу розробки світоглядної доктрини. Саме К. 1922 відновив видання ЛНВ та призначив редактором Д. Донцова, що спричинило далекосяжні наслідки.

Мало вивченою сторінкою діяльності К. як кер. УВО є його вплив на

"Пласт". Начальна команда УВО звертала належну увагу на процес виховання молоді, якій у майбутній війні відводили вирішальну роль. Цю ділянку роботи взяв на себе побратим К. – полк. І. Чмола.

На шляху створення єдиного націоналістичного осередку К. значною мірою розраховував на молоде покоління. Масовий вступ до УВО молоді, яка не брала участі у воєн. діях, та перехід еміграц. урядів на радянофільські чи пропольс. позиції підштовхували суто військ. орг-цію до ширших, власне політ. форм діяльності. Тим часом багато націоналістич. орг-цій виникало в Зх. Україні (Група укр. державницької молоді, Орг-ція вищих класів укр. г-зій, Союз укр. нац. молоді) та в середовищі укр. військ.-політ. еміграції (ГУНМ, Союз укр. незалежної молоді, Леґія укр. націоналістів). Розростання націоналістич. руху спонукало ці стр-ри до об'єднання та вироблення спільної програми дій. 3–7.11.1927 в м. Берлін відбулася конф. укр. націоналістів, на якій ств. ПУН на чолі з К.

На 1-му КУН 28.01–3.02.1929 у м. Відень окреслено доктрину ОУН, виголошено 39 рефератів-доповідей. Плани військ.-політ. діяльності були викладені в доповіді К. "Сучасне положення на українських землях" та рефераті "Військова справа" у військ. комісії. До Відня приїхали 30 представників націоналістич. орг-цій, з яких 4 прибули з Галичини. З ініціативи К. отримав запрошення на Конгрес і І. Кедрин-Рудницький, який представляв УНДО. На Конгресі ОУН головою було обрано К., який у завершальній промові зазначив, що осн. завданням ОУН є чин. Лише дисциплінованість, уміння ставити нац. й орг. інтереси над особистісними можуть мати в майбутньому бажаний результат. Успішність орг-ції залежатиме, передусім, від викорінення еміграц. духу та вироблення єдиного підходу до тактики й методів б-би в діаспорі та Зх. Україні. Створення ОУН стало викликом для спецслужб Польщі та СРСР, які не очікували об'єднання націоналістич. сил.

К. вдало організував процес визвол. б-би, розвиток якого відбувався, незважаючи на ліквідацію його керівників. Уміло відділяв гол. завдання від другорядних; у кожній особі бачив позитивні якості, вкрай потрібні для виконання завдань; умів ігнорувати суперечки з несуттєвих питань або й ті, які були лише теоретичними, про які його досвід підказував, що невідомо, чи на практиці вони постануть. Цим К. сприяв згуртуванню людей, корисних для заг. справи.

Вільно подорожувати Європою, виїжджати за її межі К. мав змогу завдяки допомозі Литви, яка надала йому паспорт і журналіст. посвідчення. У 04.1929 К. виїхав до США, Канади й повернувся до Берліна на поч. 08.1929. Проводив роз'яснювальну роботу, заручився підтримкою різних укр. т-в, створював осередки ОУН і споріднених орг-цій – УСГ й УНО в Канаді, Орг-цію держ. відродження України в США, Франції та Бельгії. 1930–36 мешкав з родиною у м. Женева, де розташовувалася штаб-квартира Ліги Націй, активно долучався до всіх дій щодо актуалізації укр. проблематики, проте сам уникав відвідання засідань Ліги Націй, щоб не бути спровокованим польс. стороною і не дати підстав швейцар. владі виселити його з країни.

К. налагоджував міжнар. контакти таким чином, щоб уникнути перетворення ОУН на агентурну мережу якоїсь д-ви. П. Мірчук назвав зовн. діяльність К. "тактикою політичної незалежності". Станом на 1937 вдалося створити мережу представників-послів ОУН: Р. Ярий (Німеччина), Є. Ляхович (Велика Британія, США), Є. Онацький (Італія), В. Баранецький (Фінляндія), І. Рев'юк (Литва), І. Шиманський (Болгарія), О. Хмельовський, М. Мілько (Японія, Китай), О. Бойків (Франція), Д. Андрієвський (Бельгія), О. Твердовський (Люксембург).

1930-х К. організаційно зміцнював ОУН, керував її діяльністю та налагоджував контакти в УСРР. Наприкінці 07.1932 в м. Прага під головуванням К. відбулася конф. для

розв'язання орг. питань. Від Крайової екзекутиви були присутні Б. Кордюк, С. Бандера, І. Малюца та Р. Шухевич. Після дискусій ухвалили постанову, затвердивши орг. єдність ОУН та УВО в Галичині, а під назвою "УВО" мати на увазі бойову й військ. референтури ОУН. Справа В. Біласа й Д. Данилишина стала приводом для проведення 3–6.06.1933 у Берліні конференції ПУН (М. Сціборський, О. Сеник, Р. Сушко, М. Капустянський, Д. Андрієвський, В. Курманович, Д. Демчук, І. Ґабрусевич) із членами Крайової екзекутиви ОУН (С. Бандера, В. Янів, Я. Стецько, І. Малюца, М. Турчманович, Кордюк). К. зміг не допустити конфлікт між еміграцією та краєм, а також між різними поколіннями, зберігши монолітність ОУН.

У 05.1935 поліція та юстиція Женев. кантону на постійні вимоги польс. і рад. дипломатичних служб у присутності литов. консула заборонила К. проживати в Женеві. 19.09.1936 К. виїхав зі Швейцарії до м. Рим (Італія).

К., як голова впливової військ.-політ. орг-ції з представництвами в еміграції та укр. землях, був об'єктом пильної уваги багатьох спецслужб. Періодично вдавалося викривати завербованих польс. та рад. службами членів ОУН. Коли К. попереджали про небезпеку замаху, відповідав, що "він воїн і помре на фронті". Розробку операції з убивства К. ОДПУ–НКВС СРСР розпочато 08.1933. Замах виконав П. Судоплатов (псевд.: Приймак, Павлусь, Вельмуд, Норберт, Валюх) 23.05.1938 в центрі м. Роттердам (Нідерланди). 28.05.1938 на місц. цвинтарі Кросвейк відбувся похорон. Смерть К. мала великий відгомін в укр. громаді: повсюдно вивішували траурні прапори, у церквах відправляли панахиди; цей день ОУН визначила як Свято Героїв, які полягли за Україну.

Життя К. є невід'ємною частиною визвол. руху. Це проявилося у багатьох подіях історії України 20 ст. Ще 14.06.1991 поставлено пам'ятник біля хати К. в Зашкові, згодом у ній створено музей. У багатьох містах і селах також споруджено пам'ятники К.; іменем К. названо вулиці, школи, різні орг-ції і т-ва. Зх.-укр. обл. ради постановили відзначати день загибелі К. як Свято Героїв.

Тв.: Коновалець Є. Причинки до історії Української революції. Прага, 1928; *Його ж.* "Я б'ю у дзвін, щоб зрушити справу ОУН з мертвої точки..." Невідомі документи Організації Українських Націоналістів. Рік 1930. К., 2003.

Літ.: Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / упоряд. М. Посівнич. Львів, 2005; Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів / ред. кол. В. Верига та ін. Т. 1. К., 2005; Т. 2. Ч. 2. К., 2007; Т. 3. К., 2018; Євген Коновалець та його доба / ред. Ю. Бойко. Мюнхен, 1974; *Ковальчук М.* На чолі Січових стрільців. Військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917–1921 рр. К., 2010; Конгрес Українських Націоналістів 1929 рік. Документи і матеріали / упоряд. В. Муравський. Львів, 2006; *Мартинець В.* Українське підпілля від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму. Вінніпег, 1949; *Мірчук П.* Євген Коновалець (у 20-річчя смерти). Торонто, 1958; *Онацький Є.* У вічному місті: Записки українського журналіста. Т. 1–4. Буенос-Айрес; Торонто, 1954–89; *Посівнич М.* Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 рр. Львів, 2010; *Хома І.* Євген Коновалець. Харків, 2016; *Його ж.* Історія військового формування Січових стрільців (1917–1919 рр.). Львів, 2016.

Іван Хома, Микола Посівнич

КОНОВА́ЛЕЦЬ
Мирон Михайлович

(22.07.1894–14.10.1980) – військ. діяч, журналіст. Брат Є. Коновальця. Н. у с. Зашків (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Випускник філії АГ м. Львів (1913).

Чл. УГВК (10.1918) й учасник Листопадового чину у Львові. Поручник УГА.

Чл. УВО, референт преси експозитури УВО в ЧСР. Засн. ГУНМ у м. Прага (1923), її голова, чл. ред. її офіціозу "Національна думка". Довголітній секретар т-ва "Просвіта", гол. ред. газ.

КОНОВАЛЕЦЬ
Мирон Михайлович

КОНРАД
Антоніна Степанівна

"Новий час". На еміграції – ред. "Християнського голосу", голова Спілки укр. журналістів.

П. у м. Мюнхен (нині ФРН), де й похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / автори і упоряд. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007.

Микола Посівнич

КО́НРАД
Антоніна Степанівна

(дівоче прізв.: Бліхар; 14.11.1880–22.04.1955) – громад. діячка. Дружина М. Конрада, мати С. Конрада. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Здобула освіту в учител. семінарії м. Тернопіль. У 08.1914–09.1917 разом із сім'єю перебувала в Чехії та Австрії.

У м. Тернопіль у період ЗУНР очолювала К-т пань Червоного Хреста, допомагала в роботі міськ. харчової управи, опікувалася пораненими вояками УГА, разом з Марією Скубів організувала курси медсестер для військ. шпиталів.

Після війни брала участь у діяльності укр. церк. і громад. т-в у Тернополі, зокр. була головою Жін. громади, потім філії Союзу українок. З 1930 проживала в м. Львів; продовжувала сусп. працю як чл. Марійської дружини, проводу Т-ва опіки над служницями "Будучність", К-ту допомоги політ. в'язням, Укр. виборчого к-ту (1934), контрольної комісії Т-ва священичих подруг "Доля" (1936) тощо.

Влітку 1944 емігрувала на Захід. 1949 виїхала з Німеччини до США.

П. у м. Філадельфія. Похована на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Свобода. 1955. 4 трав. Ч. 84; Шляхами Золотого Поділля. Т. 1. Філадельфія, 1960. С. 186, 198–199; Т. 2. Філадельфія, 1970. С. 99, 101.

Петро Гуцал

КО́НРАД
Микола Йосипович

(16.05.1876–26.06.1941) – педагог, священик, теолог, церк.-просвітн. діяч. Чоловік А. Конрад, батько С. Конрада.

Н. у с. Струсів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. У м. Львів 2 р. провчився в г-зії отців воскресінців і відправлений митрополитом С. Сембратовичем на теолог. студії до м. Рим (Італія), випускник Колегії пропаганди віри (1895) і Папського Григоріанського ун-ту (1899); здобув ступінь д-ра богослов'я. Рукопокладений 1899. Сотрудник на парафії в с. Оліїв (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). З 1901 – катехит нар. шкіл, виділової жін. шк., укр. г-зії у м. Тернопіль.

На початку ПСВ виїхав із сім'єю вглиб Австро-Угор. монархії; священик у м. Угерське Градіште (нині Чехія), потім – у таборі інтернованих українців у м. Ґмюнд (нині Австрія), одночасно управитель нижчої г-зії та гімназійних курсів.

Восени 1917 повернувся до м. Тернопіль, де працював у навч. закладах. Зі встановленням укр. влади 6.11.1918 обраний чл. міськ. комісаріату, в якому завідував харчовою управою; обіймав цю посаду весь період існування ЗУНР. У серед. 07.1919 заарештований польс. військовими і відправлений у тюрму м. Львів, потім перебував у таборах м. Домб'є і Стшалково (Польща).

Після звільнення 1920 викладав релігію в укр. г-зії м. Тернопіль, на-

лежав до церк. і просвітн. т-в у місті. Восени 1930 переїхав до м. Львів, де, на запрошення єпископа Й. Сліпого, викладав історію філософії та соціологію у Греко-катол. богослов. акад-ї; отримав вчене звання надзвичайного проф. (10.05.1935). У 12.1935 обраний чл. гол. ради УКС.

Автор статей у церк. періодиці, наук. праць "Д-ра І. Франка «Поема про сотворенє світу»" (1905), "Націоналізм і католицизм" (1934), "Модерна ментальність і католицизм" (1934), "Нарис історії старинної філософії. Ч. 1–4" (1934–39), "Корпоративний устрій громадянства" (1935), "Основні напрямки новітньої соціології" (1936), які вийшли окремими вид. або надруковані в ж. "Богословіє".

У 10.1939, після встановлення рад. влади в Зх. Україні, переведений митрополитом А. Шептицьким на парафію в с. Страдч (нині Яворів. р-ну Львів. обл.).

Неподалік с. Страдч разом з дяком В. Приймою закатований солдатами ЧА. Обидва мученики за віру беатифіковані 27.06.2001 Папою Іваном-Павлом II під час його перебування в Україні.

Літ.: Гуцал П. Конрад Микола Йосипович // ЕСУ. Т. 14. К., 2014. С. 322; *Мелянський Б.* Пам'яті Миколи Конрада. В роковини його трагічної смерти з рук большевицьких катів // Діло. 1942. 26 черв. Ч. 140; *Назарко І.* о. Микола Конрад // Шляхами Золотого Поділля. Т. 3. Філядельфія, 1983. С. 549–550; *Підбережний М.* Отець Микола Конрад – ревний душпастир, здібний педагог, святий нашого часу, мученик // Пізнай правду. 2006. № 3. С. 22–24.

Петро Гуцал

КО́НРАД
Степан Миколайович

(псевд.: Каролин; 25.10.1900–11.03.1991) – педагог, журналіст, ред., громад. діяч. Н. у м. Золочів (нині Львів. обл.) у сім'ї священика. З 1901 проживав у м. Тернопіль, навч. в укр. г-зії (1911–14, 1920–21).

Під час ПСВ служив у лавах УСС, потім в УГА. Перебував у таборах для інтернованих укр. вояків.

1921–24 студіював філологію в Укр. таємному ун-ті м. Львів. Згодом учителював у СШ, зокр. в м. Любачів (нині Підкарпат. в-ва, Польща). Публікував статті в газ. "Діло", ж. "Рідна школа", "Шлях нації".

З 11.1941 працював у редакції газ. "Львівські вісті", друкував новели й публіцист. статті в ній та в газ. "Українська школа", "Холмська земля". Восени 1943 вступив у д-зію "Галичина", служив у ній воєн. звітодавцем, публікував нариси в газ. "До перемоги", був учасником боїв з рад. військами біля м. Броди (07.1944).

Після ДСВ – в Німеччині, проживав у м. Мюнхен і Берхтесґаден; працював в УЧХ, ред. реліг.-сусп. тижневика "Християнський голос". Публікувався переважно під псевдонімом. 1955 переїхав до США, проживав у м. Філадельфія, викладав у шк. українознавства, одночасно був журналістом та адміністратором газ. "Шлях". Чл.-засн. земляцького об'єднання "Тернопільщина" (1957), його голова (1959–61), ред. істор.-мемуарного зб. "Шляхами Золотого Поділля" (Філадельфія, 1960) та автор статті "Тернопіль" у ньому. Видав кн. "Скажу Тобі правду". Чл. Братства колишніх вояків 1-ї Укр. д-зії УНА.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Свобода. 1991. 27 берез. Ч. 58; Ті, що відійшли... Стефан Конрад // Вісті Комбатанта. 1991. Ч. 5–6. С. 119; Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упоряд. В. А. Просалової. Донецьк, 2012. С. 229–230; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 585.

Петро Гуцал, Олег Єгрешій

КОНСОЛІДА́ЦІЯ МІЖЕТНІ́ЧНА В ЧАСИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ (лат. *consolidation* – укріплення, зміцнення) – суттєвий компонент етніч. процесу, при якому відбувається зближення, взаємообмін і взаємопроникнення традиційних елементів к-ри одного народу в інший, що становить об'єктивну дію міжетніч. взаємовідносин.

Міжетніч. консолідації притаманні добровільні взаємозбагачувальні взаємодії різних етносів. Поява агресивності зі сторони поляків у період ЗУНР, обов'язковості у міжетніч. взаєминах перейшла в стадію асиміляц. процесу українців; тож як процес може мати агресивний х-р – як початкова стадія асиміляц. поглинання народу, коли він перебуває у колоніальній залежності.

Міжетніч. консолідація як прогресивне явище може бути внутр. етнокульт., духовною мобілізацією етносу. Саме в часи ЗУНР помітною стала ідея зближення корінної місц. людності на ґрунті політ. програми створення самост. д-ви всього укр. народу – соборної Укр. д-ви. Прогресивна частина нацменшин консолідувалася з українцями.

Літ.: Нельга О. В. Теорія етносу. К., 1997; *Павлюк С.* Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції. Львів, 2006.

Степан Павлюк

КОНСТИТУ́ЦІЇ 2-Ї РЕ́ЧІ ПОСПОЛИ́ТОЇ ПО́ЛЬСЬКОЇ 1921 ТА 1935. Перша Конституція була ухвалена Установчим сеймом 17.03.1921. Підготовча робота над нею тривала з 1919. Конституц. комісію очолював В. Сейда. Зразком слугувала Конституція Франц. Республіки. Складалася із 7 розділів і 12 статей. Народ проголошувався носієм найвищої влади. Законодавча влада була представлена 2-палатним парламентом – Нац. Зборами, які складалися з сейму та сенату. Депутатів обирали прямим, рівним, заг., таємним, пропорційним голосуванням на 5 р. Виконавча влада за Конституцією належала президентові, який визначався главою виконавчої влади, та урядові. Президента, наділеного представницькими функціями, обирав парламент строком на 7 р. Уряд (прем'єр-міністр і міністри) був відповідальним перед сеймом. Суд. с-ма будувалася на принципі незалежності від законодавчої і виконавчої влади. Конституція гарантувала громадянам республіки демократ. права й свободи. Обов'язками громадян проголошувалися: вірність д-ві, виконання її законів, військ. служба та сплата податків. Конституція надавала самоврядні права мешканцям ґмін (територ. громад), повітів і в-в. Щодо умов існування реліг. конфесій зазначалося, що "римо-католицька церква посідає в державі провідне місце серед рівноправних церков". 109 і 110 статті Конституції визначали права нацменшин: вони визнавалися рівними з поляками й отримували право мати власні нац. заклади освіти, виховання, к-ри, створювати громад. доброчинні й реліг. об'єднання, у рамках яких могли вільно використовувати рідну мову.

За оцінками провідних європ. політиків, Конституція 2-ї Речі Посполитої 1921 належала до найдемократичніших у Європі, її прийняття закінчило процес держ. розбудови 2-ї Польс. Республіки. Конституція 1921 діяла до прийняття нової Конституції у 04.1935.

Але на практиці небагато з її демократ. положень було втілено в життя. Натхненник Конституції 1921 Ю. Пілсудський 1923 відійшов з усіх політ. посад, влада фактично опинилася в руках правих націоналістичних сил. З поверненням Ю. Пілсудського до влади в 05.1926 країна не стала більш демократичною. Сейм 6.08.1926 вніс до Конституції зміни й доповнення, якими зміцнювалася влада президента, підвищувалася роль уряду, зменшувалися повноваження сейму. Демократ. засади Конституції 1921 не завадили силовому усуненню політ. опонентів, ув'язненню їх у Брест. фортеці, виникненню концтаборів для політв'язнів – таких, як Береза Картузька.

Щодо нацменшин, які становили 40 % нас. країни, то їхні права, визначені Конституцією 1921, також постійно порушувалися (для прикладу, політика пацифікації укр. нас. Галичини 1930). В. Кубійович охарактеризував польс. нац. політику 1920-х як політику "ослаблювання й денаціоналізації українців". Унаслідок її провадження розвинувся укр. націоналістичний рух (УВО, ОУН), постійно загострювався укр.-польс. конфлікт.

Зміна Конституції була пов'язана зі зміною співвідношення політ. сил у кра-

їні з метою збереження та посилення влади Безпарт. блоку співпраці з урядом (польс. BBWR) пропілсуд. спрямування. Конституц. комісію очолювали В. Славек і С. Цар – політики, наближені до Ю. Пілсудського (Конституція готувалася під нього як президента, але 12.05.1935 він п.). 23.04.1935, після прийняття сеймом, Конституцію підписав Президент І. Мосьцицький.

2-га Конституція 2-ї Речі Посполитої відкидала ліберально-демократ. лад, замінювала його на авторитарний, встановлювала президентську форму правління. Главою д-ви ставав президент, який наділявся значними повноваженнями, у т. ч. законодавчими, і відповідав тільки "перед Богом та історією", мав право розпуску сейму й сенату, призначав прем'єра і міністрів; підзвітними йому ставали уряд, сейм, сенат, ЗС, суди, органи контролю. Пропорційна с-ма виборів замінялася мажоритарною. Президента обирали на спец. зборах виборців строком на 7 р. тільки з 2 кандидатів, висунутих 50 депутатами сейму, 25 депутатами сенату та 5 найвищими посадовцями країни. Третину депутатів сенату призначав президент. Змінювати Конституцію можна було тільки за згодою президента. Сейм приймав закони, які набували чинності після підписання їх президентом. Зростала роль сенату.

Статті Конституції 1921, що стосувалися демократ. свобод, переходили до Конституції 1935, але громадян. права обмежувалися, обов'язком громадян ставало бути лояльними до д-ви та діяти для "загального добра". Ст. 109 і 110 Конституції 1921 щодо захисту прав нацменшин перейшли в повному обсязі до Конституції 1935.

Наприкінці 05.1935, під впливом репресій та Голодомору в рад. Україні, правлячі пропілсуд. еліти уклали з представниками УНДО усну угоду про нормалізацію укр.-польс. взаємин. Унаслідок домовленостей у парламентських виборах 1935 взяло участь 50 % укр. нас. Польщі; укр. депутати отримали 14 мандатів у сеймі й 4 в сенаті, але укр. питання до початку ДСВ вирішено не було.

Загострення польс.-єврейс. конфлікту, розгул антисемітизму в часи 2-ї Речі Посполитої призвели до масового виїзду 160 тис. осіб єврейс. національності до Палестини (1937).

Конституція 1935 віддзеркалювала заг. зміни в європ. країнах 2-ї пол. 1930-х, перехід до тоталітарних режимів у низці країн Європи.

Літ.: Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Львів, 2002; Encyklopedia historii Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1999; Konstytucja 17 marca 1921 r. Warszawa, 1921; Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 roku. Warszawa, 1935; Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912 – styczeń 1924. Warszawa; Kraków, 1924; *Pobóg-Malinowski W.* Najnowsza historia polityczna Polski T. 2. L., 1967; Wielka historia Polski 1918–1939. T. 9. Kraków, 2000.

Таїсія Зарецька

КÓНСУЛЬСТВА І ЗАКОРДÓННІ ПРЕДСТАВНИ́ЦТВА ЗÁХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРÓДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – дипломатичні органи, ств. для налагодження політ., екон., військ. та культ. взаємин, співробітництва ЗУНР з іноз. д-ми, захисту на їх тер. укр. громадян.

Системна робота з метою виходу ЗУНР на міжнар. арену розпочалася 1.11.1918, коли повідомлення про перебрання українцями влади в м. Львів було надіслано до всіх європ. столиць. 26.11.1918 дипломатичну ноту з інформацією про утворення ЗУНР і проханням про посередництво в конфлікті з Польщею Є. Петрушевич надіслав Президентові США В. Вільсону.

Надалі було засновано 15 дипломатичних осередків ЗУНР. 1-ше консульство ств. в м. Київ (УНР; діяло до 22.01.1919), згодом у м. Прага (ЧСР, з 18.12.1918, очолював С. Смаль-Стоцький), Будапешт (Угорщина; Я. Біберович), Відень (Австрія; М. Василько, пізніше В. Сінгалевич, О. Колесса), Берлін (Німеччина; М. Василько, Є. Левицький, Я. Біберович). Більшість ін. консульств ЗУНР було створено вже урядом в екзилі. Орг-цією роботи консульств займалися В. Панейко та Л. Цегельський.

Засновували їх переважно в країнах з активною укр. діаспорою – Канаді, США, Бразилії, Італії та ін.; їх не визнавали місц. офіц. влада або це визнання мало обмежений х-р.

Осн. завданнями консульств і дипломатичних представництв ЗУНР були: прорив міжнар. ізоляції країни, визнання її незалежності, кордонів, припинення за міжнар. посередництва польс.-укр. війни.

Дипломатичні делегації ЗУНР намагалися взяти участь у роботі низки мирних конф. 1919–23. На Паризькій мирн. конф. українцям вдалося створити блок об'єднаних делегацій: УНР (Г. Сидоренко, В. Панейко, О. Шульгин, Д. Ісаєвич та ін.), ЗУНР (М. Лозинський, Д. Вітовський, О. Кульчицький), США (К. Білик, Дж. Ґеміл) і Канади (О. Меґас, І. Петрушевич).

Навесні 1920 дипломатичні місії ЗУНР було направлено до США та Канади, де в руслі реалізації "14 пунктів" В. Вільсона пропагували ідею зх.-укр. державності.

1919–23 укр. закордонні представництва займалися дипломатичною підтримкою уряду ЗУНР у ході міжнар. мирних конф., збором коштів серед укр. діаспори для надання допомоги інтернованим укр. воякам у таборах ЧСР, Польщі.

Літ.: Дацків І. Діяльність дипломатичної служби Західно-Української Народної Республіки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 346–352; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 244–284; *Литвин М.* Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2008. Вип. 17. С. 106–115; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995. С. 120–122; *Стахів М.* Західня Україна: Нариси історії державного будівництва та збройної дипломатичної оборони в 1918–1923. Т. 3. Скрентон, 1960. С. 168–171; *Чуйко І.* Дипломатична діяльність ЗУНР у 1919–1923 рр. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. Вип. 1. Тернопіль, 2003. С. 141–146.

Микола Литвин

КОПАНИ́ЦЬКИЙ
Степан-Роман Іванович

(13.08.1893–12.06.1919) – старшина УГА. Н. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у сім'ї пекаря. Випускник польс. г-зії м. Станиславів (1913). Студіював право у Львів. ун-ті.

Мобілізований до австро-угор. армії (1915), закінчив старшин. шк., воював на фронті. В УГА служив з 12.1918, командував 2-м куренем 5-ї бригади; іменований поручником.

Загинув під час Чортків. офензиви в бою біля с. Іванівка (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Похований у м. Хоростків (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 74.

Петро Гуцал

КОПАНЧУ́К
Василь

(д. і м. н. і с. н.) – військ. і громад. діяч. Н. на Закарпатті. Учасник ПСВ. Підстаршина 85-го піх. полку австро-угор. армії у м. Сігет (нині Румунія).

З 18.12.1918 у складі УНРади в с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.). У 01.1919 командував сотнею в Гуцул. курені Гуцул. республіки. 12–14.01.1919 – учасник зіткнень з угорцями й румунами біля с. Кваси та Білин (нині Рахів. р-ну Закарп. обл.). Угор. підрозділи було роззброєно, а рум. у боях біля с. Сігетська Комора 17.01.1919 змусили укр. вояків відступати; важкопоранений у цьому бою.

Подальша доля невідома.

Літ.: Королько А., Павлючок Я. Гуцульська республіка 1918–1919 рр. До питання організації "Січневого Зриву" і становлення української влади на Закарпатській Гуцульщині // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. 17. С. 17–25; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 183–184; *Штефан А.* Українське вій-

сько в Закарпатті. Торонто; Нью-Йорк, 1969. С. 8–15.

Микола Вітенко

КОПРО́ВСЬКИЙ
Антін

(д. і м. н. н. – 04.03.1929) – суддя, адвокат. 1888 – адвокат; разом з В. Сіменовичем відвідав США. Напередодні ПСВ – суд. радник у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Поручник-суддя УГА. 1.01.1919 іменований сотником-суддею. Разом з Е. Варницьким та П. Шухевичем співорганізатор і суддя польового суду Коломийської ОВК. 1921 – окружний суддя у м. Станиславів, згодом радник крайового суду в м. Самбір (нині Львів. обл.). З 06.1926 – адвокат у м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. і похований у м. Солотвин.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 616, 632, 648; Подяка // Діло. 1929. 23 берез. Ч. 64. С. 6; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307.

Микола Вітенко

КОП'ЯКІВСЬКИЙ
Микола

(25.11.1894–01.08.1968) – четар УГА, реліг. діяч. Н. у м. Борщів (нині Терноп. обл.). Навч. у поч. шк. Борщева та в Терноп. г-зії, яку через воєн. дії ПСВ закінчив 1917. Тоді ж мобілізований до австро-угор. армії, навч. в офіцер. шк.

Як доброволець УГА в складі 1-го полку УСС брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Від 1921 студіював в Укр. таємному ун-ті м. Львів, звідки через рік перевівся до духовної семінарії у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

1925–26 – у семінарії оо. редемптористів у м. Боплято (Бельгія). Співзасн. УВО в Борщів. пов. 4.12.1924 склав чернечі обіти, 9.01.1927 в м. Перемишль (нині Польща) рукопокладений на священика ЧНІ. Від 09.1927 – вчитель у ювенаті ("малій семінарії").

5.08.1928 виїхав до Канади, де душпастирював у пров. Саскачеван, Манітоба, Онтаріо. 1935–39 – у монастирі оо. редемптористів (м. Йорктон, Канада): настоятель, дир. ювенату, префект студентів-богословів. 1950–59 – священик в укр. поселеннях Австралії; належав до НТШ, чл. його управи. Після повернення до Канади продовжував душпастирювати у пров. Онтаріо, служив магістром новиків (наставником майбутніх священиків), прокуратором провінції. Автор статей та ін. публікацій у наук. вид. і періодиці.

П. у м. Торонто. Похований на цвинтарі Святої Родини м. Вінніпег.

Літ.: Мельничук Б. Коп'яківський Микола // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 170; *Радіон С.* Нарис історії Наукового товариства ім. Т. Шевченка в Австралії (1950–1975). Мельбурн, 1976; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 317.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КОРДУ́БА
Мирон Михайлович

(псевд. і крипт.: К. М. К., Кор. М., (ОО), Буковинець, Норим К., Омікрон, Фуфі та ін.; 02.03.1876–02.05.1947) – історик. Н. у с. Острів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї греко-катол. священика. Випускник г-зії м. Львів (1893). 1893–98 навч. у Львів., згодом – Віден. ун-тах. Учень М. Грушевського. 1898 захистив докторську дис. з філософії на тему: "Суспільні верстви та політичні партії в Галицькім князівстві XIII ст." 1898–1900 – працівник б-ки Віден. ун-ту. 1900–03.1919 – викл. історії та географії 2-ї г-зії м. Чернівці. Брав активну участь у громад. й політ. житті, був президентом студент. т-ва "Січ" у м. Відень (1897), ред. його альманаху "Січ" (1898) та політ. час. "Україна" (1913–14). Чл. НТШ (1903). Діяльний співробітник Археогр. комісії НТШ. 1906–12 за дорученням М. Грушевського опрацьовував у архівах м. Бухарест, Відень та Москва матеріали з історії Хмельниччини. За результатами роботи підготував 12-й том "Жерел до історії України-Руси" (1911). Досліджував історію Галиц.-Волин. д-ви, періоду козаччини, вітчизняну історіографію, спец. істор. дисципліни, зокр. істор. географію.

КОП'ЯКІВСЬКИЙ
Микола

КОРДУБА
Мирон Михайлович

У роки ПСВ співпрацював із СВУ, друкувався у його вид., керував культосвіт. роботою серед 30 тис. укр. бранців у таборі військовополонених м. Зальцведель (Німеччина). 1918 – чл. Буковин. крайового к-ту УНРади ЗУНР, згодом – радник посольства ЗУНР у Відні (1918–19). У 10.1920 призначений екстраординарним проф. Кам'янець-Подільськ. держ. укр. ун-ту, проте більшовиц. окупація міста унеможливила це призначення. У м. Львів: 1920–28 – проф. АГ, водночас 1921–25 – співорганізатор, проф., декан філос. ф-ту Таємного укр. ун-ту.

Голова Істор.-філос. секції НТШ (1920–34) і чл. багатьох комісій Т-ва. Від 1926 – чл. Археогр. комісії ВУАН, з 1928 – Істор. секції ВУАН, з 1927 – чл.-кор. Укр. соціологічного ін-ту в м. Прага (нині Чехія).

У 03.1928 приїжджав до м. Київ, брав участь у жалобному засіданні Істор. секції ВУАН з приводу 20-річчя з дня смерті В. Антоновича (25.03.1928). Після повернення до м. Львів оприлюднив свої враження від подорожі до УСРР, як на прикметну рису повсякденного побуту в рад. Україні вказав на "поліційну систему надзору і настирливої, дошкульної контролі приватного життя". Був одним з авторів "Української загальної енциклопедії" (у 3 т., 1930–33).

01.1929–09.1939 – проф. історії України гуманітарного ф-ту Варшав. ун-ту (спершу – позаштатний екстраординарний, з 02.1934 – екстраординарний, з 09.1937 – ординарний проф.). 1933 – делегат 7-го Міжнар. конгресу істор. наук (проходив у м. Варшава).

Завдяки спілкуванню з укр. (еміграційною і галиц.) та польс. політ. елітами в столиці Польщі, а також із польс. слухачами свого семінару у Варшав. ун-ті (серед них був і видатний польс. мислитель, речник польс.-укр. порозуміння Є. Ґедройц) налагодив контакти з тією частиною польс. інтелектуалів, які, з огляду на засадничі інтереси своєї нації, виступали за діалог з українцями перед обличчям імперської загрози Кремля. Не раз зустрічався зі своїм колиш. учнем по АГ у Львові І. Кедриним-Рудницьким, тоді співред. газ. "Діло" (1922–39), а водночас варшав. кореспондентом цього щоденника й пресовим референтом (1925–31) УПР. І. Кедрин-Рудницький у своїх мемуарах згадував про К. як про людину, яка належала до гурту тих, хто "має почуття відповідальности за долю свого народу" і робила все, що в спромозі, щоб "долю тому народові облегшити".

Друкувався у "Biuletynie Polsko-Ukraińskim", знайшов особливий тон для викладу тем із сумного реєстру "найважливіших болячок української дійсності" у 2-й Речі Посполитій, що ними легковажила, нехтувала й водночас "спричинювала їх та помножувала польська національна політика". На шпальтах ЛНВ ініціював дискусію про походження укр. нації, що дала поштовх вітчизн. історіософській та історіографічній думці (О. Пріцак). Публікувався у фахових європ. (нім., польс., франц.) вид.: "Le monde slave", "Zeitschrift für osteuropäische Geschichte", "Kwartalnik Historyczny", "Przegląd Historyczny" та ін.

У м. Варшава: від 1934 – дійсний чл. Ін-ту досліджень нац. справ, з 1938 – почесний чл. Укр. наук. ін-ту. Листувався з І. Крип'якевичем. Посада проф. Варшав. ун-ту давала К. змогу репрезентувати укр. історіографію перед закорд. наук. світом, а активна участь у міжнар. конгресах дослідників історії та суміжних наук – поширювати "докладні дані про розвиток української історичної науки в усіх українських землях та за кордоном". Разом з тим К. був змушений визнати силувану "екзильність" свого історіографічного доробку.

28.08–4.09.1938 К. брав участь у 8-му Міжнар. конгресі істор. наук у м. Цюріх (Швейцарія). Виголосив доповідь "Домінуюче становисько Галицько-Волинської держави на Сході Европи в другій половині 13 ст." Окрім К., з укр. істориків на цьому форумі був присутнім лише Є. Перфецький. Напередодні конгресу 26.08.1938 обраний скарбником виконкому Федерації істор. т-в Сх. Європи. 1938 у Варшаві як 7/8-й т. щорічника федерації ("Bulletin

d'information des sciences historiques en Europe Orientale") з'явився його розлогий огляд вітчизн. істор. л-ри на рад. теренах, датований осінню 1932.

З поч. ДСВ опинився в нім. зоні окупації Польщі. Із закриттям 1940 Варшав. ун-ту й ліквідацією Укр. наук. ін-ту переїхав до м. Холм (нині Польща), викладав там історію в укр. г-зії. Найважливішою подією цього часу в житті К. стала публікація Укр. вид-вом у м. Краків його "Історії Холмщини і Підляшшя". Холм. тематиці частково присвячена і брошура К. про останнього галиц.-волин. кн. Юрія-Болеслава. Від 1941 – дійсний чл. Укр. істор.-філол. т-ва в м. Прага.

У 12.1941 переїхав до Львова, працював у Б-ці НТШ, вчителював в укр. г-зії. З поверненням до міста рад. адміністрації запрошений до роботи у Львів. ун-ті; 7.08.1944 призначений в. о. проф. історії України, з 09.1945 – зав. каф-ри історії пд. і зх. слов'ян. Одночасно 1944–46 був ст. н. с. Львів. відділення Ін-ту історії України АН УРСР.

У повоєн. роки, як представник істор. школи М. Грушевського, став об'єктом морального терору, зазнав публічних переслідувань, проте зберіг відданість науці, категорично відмовившись паплюжити пам'ять і спадщину свого вчителя. Автор понад 500 наук. і наук.-популярних праць. Його неопубл. робота "Бібліографія історії України" (понад 50 тис. карток) зберігається в Ін-ті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Тв.: Кордуба М. Болеслав Юрій II: Останній самостійний володар Галицько-Волинської держави: З нагоди 600-ліття його смерті. Краків, 1940; *Його ж.* Венецьке посольство до Хмельницького (1650 р.) // Записки НТШ. 1907. Т. 78. Кн. 4; *Його ж.* Земля свідком минулого: Ґеоґрафічні назви як історичне жерело. Львів, 1924; *Його ж.* Ілюстрована історія Буковини. Чернівці, 1906; *Його ж.* Історія Холмщини й Підляшшя. Краків, 1940; *Його ж.* Максимович і перші досліди над українськими географічними назвами // Записки НТШ. 1927. Т. 149; *Його ж.* Молдавсько-польська границя на Покуттю по смерті Стефана Великого // Науковий збірник, присвячений проф. М. Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої наук. праці у Галичині (1894–1904). Львів, 1906; *Його ж.* Північно-Західна Україна. Відень, 1917; *Його ж.* Суспільні верстви та політичні партії в Галицькім князівстві XIII ст. Т. 1. Львів, 1900; *Його ж.* Територія і населення України. Відень, 1918; *Його ж.* Що кажуть нам назви осель. Львів, 1938.

Літ.: Дашкевич Я. Мирон Кордуба зблизька // Пам'ять століть. 2001. № 6; *Пісковий С. М.* М. Кордуба та його "Бібліографія історії України" // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. 1963. № 6; *Піх О.* Мирон Кордуба – історик і бібліограф // Бібліографія історії українсько-польських відносин: суспільно-політичні та економічні процеси: За матеріалами картотеки М. Кордуби. Львів, 2009; *Пріцак О.* Мирон Кордуба і його життя // Дзвін. 1990. № 7; *Федорів І.* Мирон Кордуба в історії України (кінець XIX – перша половина XX ст.). Тернопіль, 2001.

Олександр Рубльов

КОРДУБА
Мирон Пилипович

КОРДУ́БА Мирон Пилипович

(29.08.1894–21.01.1980) – військовик, священик УГКЦ. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник укр. г-зії в Тернополі.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1914. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19.

Після визвол. змагань здобув освіту у Львів. духовній семінарії (1928), душпастирював на Тернопільщині. Автор кн. "Хресна дорога" (1938). Під час репресій рад. режиму стосовно УГКЦ (1945) виступав проти її ліквідації та прилучення до РПЦ.

Восени 1946 заарештований органами МГБ; засуджений на 15 р. ув'язнення. Покарання відбував у в'язницях м. Чортків (нині Терноп. обл.) та Дрогобич (нині Львів. обл.), концтаборах на Уралі й у Мордовії (нині РФ).

Після звільнення з 1956 проживав у с. Великі Гаї (нині Терноп. р-ну

КОРЖИНСЬКИЙ Дмитро Несторович

Терноп. обл.), від 1960 – в Тернополі. Співорганізатор за завданням владики В. Величковського підпільної духовної семінарії у Тернополі (1968), яка припинила діяльність після того, як про неї дізналися органи КДБ. Таємно відправляв служби Божі в приміських селах.

П. у м. Тернопіль.

Літ.: Головин Б., Мельничук Б. Кордуба Мирон Пилипович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 171–172; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. 628 с.; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 1. Тернопіль, 2008. С. 84, 102, 234; Кн. 2. Тернопіль, 2012. С. 22.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КОРЕНКІВСЬКИЙ Павло Лукич

(17.02.1900–03.11.1937) – медик, підстаршина УГА. Н. у с. Сороцьке (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль.

1918 мобілізований до австро-угор. армії. З 11.1918 – доброволець УГА разом з братом Іваном. У 07.1919 відступив за р. Збруч. Учасник походу на м. Київ. З 02.1920 – у складі ЧУГА. Повернувся до Галичини. Завершив гімназійні студії в Тернополі (1921). Вивчав медицину в Укр. таємному ун-ті

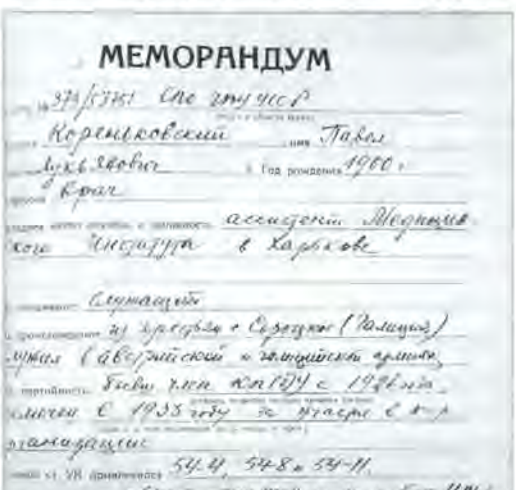

МЕМОРАНДУМ

Меморандум-довідка ДПУ на Павла КОРЕНКІВСЬКОГО зі звинуваченням у причетності до УВО

м. Львів. Закінчив студії в ун-ті м. Ґрац (Австрія). Перебрався до УСРР. Випускник Харків. мед. ін-ту (1928), де працював асистентом.

Заарештований 17.06.1933 чекістами у сфабрикованій ними "справі УВО". Згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933 ув'язнений на 5 р. ВТТ.

Відбував покарання у Картабі (біля м. Караганда, нині Казахстан), пізніше на Соловках. Відповідно до постанови Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Літ.: Гасай Є. Вирок до ювілею // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 4. Тернопіль, 2016. С. 59–61, 486–487; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках. Т. 1. К., 2003.

Василь Дебенко

КОРЖИ́НСЬКИЙ Дмитро Несторович

(07.11.1893–1973) – підстаршина УСС, старшина УГА. Н. у с. Мединя (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Закінчив 7 кл. польс. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях, був старшим десятником. Від 11.1918 – в УГА, служив у кінноті. Під час Чортків. офензиви командував четою в кінній сотні 1-ї бригади УСС. Перебував за р. Збруч; 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. У 04.1920 на Київщині потрапив у польс. полон.

Після звільнення повернувся до с. Мединя, займався власним г-вом; вів культосвіт. роботу, організував хоровий і драм. гуртки та керував ними. Заснував Укр. с.-г. т-во (1925), працював його бухгалтером; від 1932 очолював т-во "Сокіл".

Заарештований співробітниками НКВС восени 1939, провів кілька місяців у тюрмі м. Станиславів, після чого звільнений. У час нацист. окупації був старостою села. Влітку 1944 як чл. ОУН під псевд. Сивий формував загін УПА.

У 12.1944 призначений референтом СБ Галиц. районового проводу ОУН, від 01.1945 – військ. надрайонний референт. Згодом легалізувався і проживав у Медині. Заарештований співробітниками МГБ 28.10.1948, згідно з постановою Особливої наради при МГБ СРСР від 28.05.1949 ув'язнений на 25 р.; покарання відбував у таборах РРФСР.

Звільнений 18.07.1956. Повернувся до України (1958), поселився у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.), працював робітником на буд-ві хім. з-ду, потім сторожем на автобазі.

П. у м. Калуш.

Літ.: Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2004. С. 900.

Петро Гуцал

КОРИТÓВСЬКИЙ Тарас

(05.09.1885–10.12.1953) – адвокат, громад. діяч, поручник УГА. Н. у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.). Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту.

З 11.1918 служив в УГА. Після війни працював пом. адвоката. Здобув докторат з права, 1928 відкрив власну канцелярію в Калуші. Брав участь у діяльності укр. т-в.

З приходом більшовиків уникнув арешту. Під час нім. окупації продовжив адвокат. діяльність у м. Калуш. Навесні 1944 виїхав з Калуша до Австрії, згодом до Німеччини. 1949 емігрував до США, проживав у м. Філадельфія.

П. у м. Філадельфія.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; *Гловацький І. Ю., Гловацький В. І.* Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.). Львів, 2004; Д-р Тарас Коритовський // Свобода. 1953. 10 груд.

Степан Кобута

КÓРМОШ Теофіл Іванович

(26.01.1863–26.11.1927) – адвокат, громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Н. у с. Речичани (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту (1885). Д-р права (1887). Відбув адвокат. практику в канцелярії А. Чайковського в м. Перемишль (нині Польща). Адвокат у Перемишлі (1892–1925). Голова філії т-ва "Просвіта" в Перемишлі. Засн. кредитового кооперативу "Віра" (1894) та Спілки для г-ва і торгівлі в Перемишлі, повітов. орг-ції "Селянська рада". Засн. і чл. надзірної ради Земельного банку гіпотечного й т-ва "Дністер", чл. надзірної ради Крайового союзу кредитового в м. Львів. Діяч т-в "Просвіта" та "Рідна школа". Звичайний чл. НТШ. Діяч УНДП, чл. НК.

Посол до Галиц. крайового сейму (1913–14). Співробітник "Народної канцелярії" у м. Відень (1914–16). У Перемишлі: чл. повітової УНРади, держ. повітовий комісар ЗУНР (3.11.1918). Депутат УНРади. 11.11.1918 заарештований польс. військовими в Перемишлі, 18.11.1918 доставлений у табір Домб'є біля м. Краків (нині Польща), звідки на поч. 02.1919 зумів утекти й дістався до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Чл. земельної комісії ЗОУНР (04–05.1919). Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП у Станиславові (28–29.03.1919). Влітку 1919 повторно інтернований польс. владою у Домб'є (1919), звідки виїхав до м. Відень, де збирав матеріали до "Крівавої Книги".

Повернувся до Перемишля (1923). Голова повітов. к-ту УНДО (1925–27).

П. від запалення легенів у м. Перемишль, де й похований.

Тв.: Кормош Т. Перемишль в перших початках перевороту 1918 // Український Прапор. Відень, 1919. Ч. 28–29. С. 2–3.

Літ.: Коренець Д. Др. Теофіль Кормош. Начерк його життя і праці. Перемишль, 1935; *Павлишин О.* Доля і недоля діячів Перемиської Української Національної Ради (1918–1919) // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Т. 3: Інституції. Перемишль; Львів, 2003. С. 107–117; *Романюк Т.* Кормош Теофіль // Українська журналістика в іменах. Львів, 1999. Вип. 6. С. 146–147; Ті, що від нас відійшли... Д-р Теофіль Кормош // Народній ілюстрований Календар Товариства "Про-

КОРМОШ Теофіл Іванович

світа" на звичайний рік 1930. Львів, 1929. С. 187; *Kolańczuk A.* Nekropolie i groby uczestników ukrainskich walk niepodległościowych w latach 1917–1921. Przemyśl, 2003. S. 183–184.

Олег Павлишин

КОРÓЛЬ Антін

(30.10.1896–26.07.1966) – четар УСС, поручник УГА, вчений, громад. діяч. Н. у с. Соколів (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.). Навч. в г-зіях м. Бучач і Тернопіль (1911–14).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914; відряджений до ав-

стро-угор. полку як перекладач. Учасник польс.-укр. війни 1918–19, командував відділом кінноти в УГА.

Після визвол. змагань здобув диплом гірничого інж. у Високій гірничій акад-ї м. Пржибрам (нині Чехія); діяльний у студент. орг-ціях. Повернувся додому, працював землеміром у Бучачі та при воєвод. землемір. відділі в Тернополі (1930–37). Брав участь у громад.-політ. житті краю. Засн. осередків т-ва "Луг" у Бучац. пов.; організатор 1-го з'їзду "Лугів" Бучаччини (літо 1928). Як чл. УНДО балотувався на виборах 1928 до польс. сейму.

Під час ДСВ емігрував з родиною до Німеччини, 1947 – до Венесуели, в її столицю м. Каракас, де опанував іспан. мову, працював у відділі буд-ва летовищ при Мін-ві комунікації. Займався проектуванням, буд-вом і реконструкцією аеродромів, урбанізацією околиць Каракаса; з 1963 – проф. ун-ту в м. Сьюдад-Болівар (Венесуела), де викладав геодезію та мірництво. Крім фахової праці, розгорнув активну громад. діяльність серед укр. громад Венесуели. Був головою Парохіяльного к-ту УГКЦ в Каракасі від часу його заснування, містоголовою "Української громади", засн. секції інж., секції комбатантів та спортивної секції "Чорноморці". Чл. НТШ в Канаді. Автор наук. праць, зокр. "Вища геодезія у щоденній практиці кожного інженера". В останні роки життя працював у Сх. ун-ті (Universidad de Oriente) у м. Кумана (Венесуела).

П. у м. Кумана.

Літ.: Бучач і Бучаччина: історично-мемуарний збірник / ред. колегія М. Островерха та ін. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 284, 399–400; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Мельничук Б., Яворський Г.* Король Антін // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 182–183; У Венесуелі помер проф. Антін Король // Свобода. 1966. 13 серп. Ч. 166. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 206; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 165.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КОРÓЛЬ Іван-Омелян

(07.02.1900–03.06.1980) – педагог, хорунжий УГА, меценат. Н. у с. Саранчуки (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Навч. в АГ м. Львів.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1915. Перебував у рос. полоні. Як вояк УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19.

Працював у театрі "Березіль" Л. Курбаса (м. Харків). Згодом – у ПСК м. Калуш

(нині Івано-Франк. обл.). Організатор осередків т-ва "Просвіта" на Снятинщині (нині Івано-Франк. обл.). 1930-х заарештований польс. владою; ув'язнення відбував у концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь).

1944 разом з родиною емігрував до Німеччини, згодом – до Канади, де вчителював. Діяльний у громад.-культ. житті; чл. УСГ, Канад. легіону, засн. і кер. укр. студент. театру ім. І. Котляревського в м. Монреаль (Канада). Автор книги спогадів "Софіївка".

П. у м. Монреаль, де й похований на цвинтарі Нотр-Дам-де-Неж.

Літ.: Дем'янова І., Мельничук Б. Король Іван-Омелян // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 304; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Т. 1. Тернопіль, 2014. С. 436.

Ірина Дем'янова, Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КОРÓЛЬ Михайло

(15.06.1856–15.07.1925) – адвокат, громад.-політ. діяч. Н. у с. Неслухів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту (1876–80). Працював у судах. 1882 склав докторат у Краків. ун-ті. 1883–88 – співробітник адвокат. канцелярії І. Добрянського в м. Львів. 1888 відкрив власну канцелярію у м. Жовква (нині Львів. обл.); кер. місц. укр. громади. 1889–95, 1908–14 – посол до Галиц. сейму. 1892–1902 – голова Руської ради, ініціатор буд-ва Нар. дому в м. Жовква, фундатор місц. кредитної спілки. Після розколу москвофіл. руху 1909 – голова Рос. клубу, опонент В. Дудикевича на засіданнях Галиц. сейму. Зблизився з нац. демократами. 1913–14 – чл.-госпітант Укр. сеймового клубу.

Конфінований австр. владою під час ПСВ. З 1.11.1918 – комісар Жовків. пов. Делегат УНРади ЗУНР. 1919 ув'язнений польс. владою. 1920-ті – чл. УНТП, УНДО, низки укр. кооп. і культ. т-в.

П. і похований у м. Жовква.

Літ.: Левицький К. Памяти незабутнього д-ра Михайла Короля // Діло. 1925. 30 лип. Ч. 167. С. 3; *Його ж.* Українські політики. Сильвети наших давніх послів і політичних діячів. Кн. 1. Львів, 1936. С. 64–66; Памяти заслуженого діяча. Прощальне слово п. Володимира Целевича над могилою бл. п. д-ра Михайла Короля // Діло. 1925. 19 лип. Ч. 158. С. 3; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького Сейму. Львів, 2010. С. 142–143.

Ігор Чорновол

КОРОЛЬ Михайло

КОРОЛЮ́К Мартин

(1866–1928) – держ., громад.-політ. та культ.-освіт. діяч. Чл. УРП. 1908–28 (з перервою) – голова громад. уряду

(війт) с. Черниїв (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Засн. т-ва "Січ" у Станиславів. пов., організатор січових свят (1904, 1909–11) у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Повітовий кошовий отаман (1909–11). Заст. посла австр. парламенту Л. Бачинського. Голова громад. к-ту з буд-ва шк. в с. Черниїв (1910), очільник місц. шк. ради. 1914–17 – в еміграції у США. Учасник Міжпарт. з'їзду (Львів, 25.03.1918).

Делегат УНРади ЗУНР від пов. Станиславів. Чл. Станиславів. повітов. УНРади, кер. управління сел. справ (1918–19). Заст. віце-президента УНРади Л. Бачинського (1919). У 03.1919 обраний до Гол. управи УРП, 7–24.03.1919 – чл. к-ту УНРади з підготовки проекту земельної реформи. Заст. голови Радикального клубу УНРади. Чл. комісій УНРади: земельної (04–05.1919), військ., комунікаційної та тех. відбудови. Після окупації Сх. Галичини – ініціатор відновлення т-в "Просвіта", "Сільський господар", організатор Шевченківських свят.

П. і похований у с. Черниїв.

Літ.: Партійний З'їзд // Громадський Голос. 1923. № 10. 7 квіт. С. 3; *Ставничий І.* П'ятий Січовий З'їзд у Станиславові 1910 року // Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 460–462; Станиславів у часи Західно-Української Народної Республіки: документальні свідчення, спогади, оголошення, накази революційної доби / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2008; *Харитон В.* Село моїх снів… Сторінки історії Чернієва. Івано-Франківськ, 2012; *Штундер О.* Черниїв // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 697–702.

Ігор Федоришин

КОРОПА́ТНИЦЬКИЙ
Дмитро Теодозійович

(30.11.1879–14.04.1940) – юрист, громад. діяч, секретар Буковин. делегації УНРади у м. Відень. Н. у с. Боянчук (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї Т. Коропатницького та Марії, уродженої Зелізної. 1894–1902 навч. в держ. вищій г-зії м. Чернівці, склав з відзнакою матуральні іспити (09.1902). Під час навч. отримував стипендію т-ва цісаря Франца-Йосифа (50 флоринів щорічно). З 1902 студіював право на юрид. ф-ті Чернів. ун-ту. Після смерті батька 16.04.1904 проживав у м. Чернівці в бідності, утримував себе з приватних лекцій. Стипендію для продовження навч. (400 крон на рік) зумів отримати лише 1905 – після того, як на його захист стала буковин. преса, а депутати австр. парламенту Є. Пігуляк, М. Василько та ін. 24.03.1905 подали інтерпеляцію до міністра культів і освіти з вимогою справедливого призначення стипендій у Чернів. ун-ті. 28.09.1906 отримав абсолюторіум. У 12.1906 іменований практикантом у штаті крайового уряду Буковини. Д-р права Чернів. ун-ту (9.04.1907). У 09.1907 іменований радником крайового суду з цивільних справ, з 04.1908 переведений до крайового суду з карних справ як слідчий суддя. У 04.1910 склав суддівські кваліфікаційні іспити в Найвищому крайовому суді в м. Львів, отримав призначення на посаду пом. судді в м. Кимполунг (нині Румунія). У 10.1910 іменований суддею в м. Серет (нині Румунія), у 06.1912 переведений суддею до м. Чернівці.

Чл. т-ва укр. студентів "Січ" у Чернівцях, з 25.03.1903 – чл. його правлін-

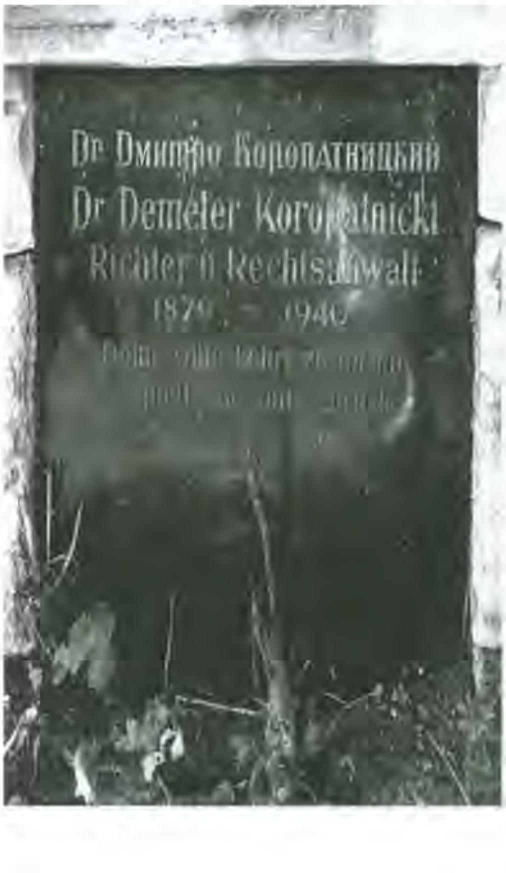

Усипальня Дмитра КОРОПАТНИЦЬКОГО

ня. 7.07.1903 – секретар віча буковин. українців за участю всіх укр. депутатів на площі стрілец. т-ва в Чернівцях. Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Один з організаторів віча студентів юрид. ф-ту 23.12.1905, які протестували проти планів запровадження грошової застави для кандидатів до адвокатури. Чл.-засн. Укр. поступової партії Буковини, чл. її особового крайового к-ту (5.03.1908). 1909 – чл. укр. виборчого к-ту, що на місц. виборах у Чернівцях діяв погоджено з аналогічними нім., єврейс. та польс. виборчими к-тами. З 09.1909 – чл. Т-ва опіки над сліпими та глухонімими в Чернівцях. На зборах мужів довіри українців Буковини 25.01.1913 в Нім. домі в Чернівцях обраний до складу комісії (М. Василько, Т. Драчинський, Т. Галіп, Є. Пігуляк, О. Попович і К.), яку уповноважено вести переговори з аналогічною рум. комісією щодо вирішення проблем Буковинської правосл. митрополії та утворення в її складі 2 самостійних єпископств – укр. та рум. З 1.03.1913 брав участь в укр.-рум. переговорах як постійний секретар укр. комісії.

У 11.1913 скерований у розпорядження Найвищого суду, в 03.1914 іменований радником-секретарем секретаріату Найвищої суд. і касаційної палати в м. Відень, працював на цій посаді до 1923.

Під час ПСВ направлений як оберлейтенант-аудитор у розпорядження військ. мін-ва. Нагороджений пам'ятною ювіл. медаллю для цивільних службовців, ювіл. хрестом, медаллю за військ. заслуги "Signum laudis" та лицар. хрестом ордену Франца-Йосифа з військ. декорацією.

На прохання військ. міністра УНР О. Жуковського 6.04.1918 австр. військ. мін-во прийняло рішення відправити на рік до м. Київ К. та майора-аудитора, д-ра права А. Вітошинського для допомоги в заснуванні с-ми військ. судочинства в Україні. Після гетьман. перевороту, враховуючи небажання союзників прискорювати утворення військ. стр-р в Україні, мету місії було змінено на допомогу в орг-ції держ. судівництва. На поч. 07.1918 прибув до Києва, де працював як заст. голови законодавчої управи військ. юрид. управління Мін-ва юстиції УД. 5.09.1918 обраний чл. Укр. правн. т-ва в Києві.

Припинив працювати на гетьман. уряд після проголошення грамоти про федерацію з небільшовиц. Росією 14.11.1918. За часів Директорії займався кодифікацією укр. конституц. законів та укладанням укр. правн. словника (до поч. 02.1919). За поданням професорської ради Кам'янец. держ. ун-ту призначений Директорією УНР проф. адм. права цього ун-ту, але не встиг розпочати викладацьку працю. Виїхав з Києва перед загрозою наступу більшовиків – спершу до Галичини, потім до м. Відень, де продовжив роботу в Найвищому суді.

З 1919 – правний дорадник в укр. військ.-санітарній місії генерала-лікаря А. Окопенка. 1921 – один з кер. Т-ва укр. видавців у Відні. Чл. правління Т-ва прихильників освіти у Відні (голова С. Дністрянський). З 1921 – звичайний проф. УВУ, де в 1-му семестрі викладав курси "Теорія карного права" та "Самоврядування" на відділі права і сусп. наук. Після переведення УВУ до м. Прага викладав курс "Загальна частина карного права" на ф-ті права і сусп. наук у зимовому семестрі 1921/22 н. р.

У 12.1921 один з ініціаторів (разом з І. Семакою та А. Артимовичем) відновлення діяльності Буковин. делегації УНРади в м. Відень, її секретар. Співавтор звернень Буковин. делегації УНРади "Український Народе Буковини!" (з закликом боротися за об'єднання Буковини зі Сх. Галичиною в одну укр. д-ву – ЗУНР), "За українську Буковину. До Найвищої Ради в Парижі" (з вимогою звільнення укр. частини Буковини від рум. окупації для з'єднання її з укр. Галичиною). Чл.-засн. ЗУТЛН, обраний чл. її Гол. ради на конституюючих зборах у Відні 23.01.1922. Співорганізатор і ведучий (разом з В. Залозецьким) спільних зборів укр. колонії у Відні та політ. емігрантів зі Сх. Галичини 20.04.1922, що висловили протест проти репресій зі сторони польс. окупац. влади в Сх. Галичині й висунули вимогу про визнання Галиц. д-ви.

З 1923 до кін. життя працював адвокатом у Відні. Один з найвизначніших знавців австр. військ. та карного права, автор фундаментальних коментарів з австр. та нім. військ. права.

П. від інфаркту в м. Відень, де й похований 18.04.1940 на центр. цвинтарі.

Тв.: Koropatnicky D. Die Kriegsgesetze Oesterreichs: systematische Zusammenstellung der aus Anlass des Krieges und mit Bezug auf denselben kundgemachten kaiserlichen Verordnungen sowie anderer Verordnungen und Erlässe der Ministerien und Länderstellen. 6 Bände. Wien, 1916–18 (coop.); *Idem.* Die Kriegsschäden und deren Vergütung nach dem österreichischen und deutschen Rechte. Leipzig; Wien, 1915; *Idem.* Gesetze über die Militärversorgung (Invaliditätsgesetze, Gesetze über die Versorgung der Witwen und Waisen, Gesetze über den Unterhaltsbeitrag) unter Berücksichtigung der bezughabenden Erlässe der Zentralstellen und der Rechtssprechung des Verwaltungsgerichtshofes. Wien, 1916; *Idem.* Kommentar zum Kriegsleistungsgesetz vom 26.12.1912 samt Nebengesetzen. Wien, 1916; *Idem.* Kommentar zum Kriegsleistungsgesetz (samt Nebengesetzen) in Verbindungen d. K. u. K. Kriegsministeriums. Wien, 1916; *Idem.* Kommentar zu den neuen Kriegsleistungsgesetzen. Wien, 1918; *Idem.* Kommentar zum Allgemeinen Verwaltungsverfahrensgesetz samt dem Einführungsgesetz. Wien, 1927.

Літ.: А. В-ий. Др. Д. Коропатницький // Наступ (Прага). 1940. 1 черв.; *Гуцал П.* Коропатницький Дмитро // ЕСУ. Т. 14. К., 2014. С. 576; Західно-Українське Товариство Ліги Націй // Свобода. 1922. 16 лютого; *Наріжний С.* Українська еміграція. Прага, 1942. С. 76, 126; Народне віче // Буковина. 1903. 27 черв. (10 лип.); Посмертна згадка. Д-р Дмитро Коропатницький // Краківські Вісти. 1940. 3 черв.; *Український В.* Університет в Празі в роках 1921–1922. Прага, 1924. С. 66–67, 73–74; Ereignisse in der Ukraine 1914–1922 deren Bedeutung und historische Hintergründe. Bd. 3 / von T. Hornykiewicz. Philadelphia, 1968. S. 367–368; Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011. Munich, 2011. S. 22, 324–325.

Володимир Старик

КОРОПЕЦЬКИЙ Володимир

КОРОПЕ́ЦЬКИЙ Володимир

(24.11.1892–20.03.1964) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Долина (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у духовній семінарії м. Станиславів (1913–16). Висвячений на священика 15.09.1918 єпископом Г. Хомишиним. Пом. пароха катедральної церкви в Станиславові (1.10.1918–8.04.1920).

1.01.1919 іменований польовим духівником УГА. Пройшов воєн. кампанію в Галичині й за р. Збруч.

З 8.04.1920 – пом. пароха, 20.06.1920–11.04.1923 – адміністратор парохії у с. Струпків (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.), з 17.09.1920 – пом. пароха і катехит нар. шкіл у с. Отинія (нині смт Коломий. р-ну). 12.04.1923–1.11.1933 – парох у с. Долина, 12.05.1923–30.06.1927 – адміністратор у с. Петрів, з 20.11.1933 – адміністратор, з 28.12.1933 – парох у с. Олешів (усі села нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Шкільний комісар Товмац. деканату на місцевості населених пунктів Коропець, Горигляди, Задарів, Остриня, Нижнів, Олешів, Буківна, Петрилів і Новосілка (з 18.04.1935). Восени 1944 переїхав на Львівщину.

П. і похований у м. Самбір (нині Львів. обл.).

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330 в. Т. 3. Арк. 53.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 662; Городенщина: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. С. 66; *Делятинський Р. І.* Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.). Івано-Франківськ, 2017. С. 349; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307.

Руслан Делятинський,
Роман Рибчин

КОРПУСИ́ УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ – з'єднання УГА. Об'єднували 3–5 бригад і різні дрібні військ. підрозділи.

Існували такі корпуси:

І Галиц. корпус. Сформований у 01.1919 з групи "Північ", яка воювала на

польс.-укр. фронті у пн. частині ЗУНР/ЗОУНР. Спочатку складався з 5-ї, 6-ї, 9-ї та 10-ї бригад й окремого кінного полку; після переходу УГА на Наддніпрянщину в 07.1919 – з 5-ї, 6-ї, 9-ї, 10-ї та 21-ї бригад і входив до складу Центр. армій. групи ген.-чет. А. Кравса. У 03.1920 залишки корпусу переформовані на 2-гу бригаду ЧУГА. Команд.: полк. В. Курманович, полк. О. Микитка, полк. А. Шаманек. Нач. штабу: сот. Б. Гнаткевич, от. Р. Вурмбрандт, от. В. Зеєгорш, от. Й. Куніш, от. Ф. Льонер, от. А. Ерле, сот. Г. Кох.

II Галиц. корпус. Сформований у 01.1919 з групи "Схід", яка здійснювала облогу (осаду) м. Львів, тому часто називався "Осадний корпус". Спочатку складався з 1-ї, 2-ї, 3-ї та 4-ї бригад (пізніше долучилася кінна бригада); після переходу УГА на Наддніпрянщину в 07.1919 – з 3-ї, 4-ї, 7-ї та 18-ї бригад і входив до складу Зх. армій. групи полк. А. Вольфа. У 03.1920 залишки корпусу разом з підрозділами 1-ї бригади (УСС) переформовані на 1-шу бригаду ЧУГА УСС. Команд.: полк. М. Тарнавський, полк. А. Вольф. Нач. штабу: полк. Й. Папп де Яноші, підполк. А. Шаманек, от. Ф. Льонер.

III Галиц. корпус. Сформований у 01.1919 з групи "Південь", яка тримала укр.-польс. фронт у пд. частині ЗУНР/ЗОУНР. Спочатку складався з 7-ї, 8-ї та 1-ї Гірської бригад (до яких пізніше була додана 11-та бригада); після переходу УГА на Наддніпрянщину в 07.1919 – з 2-ї, 8-ї, 14-ї та 1-ї кінної бригад і входив до складу Центр. армій. групи ген.-чет. А. Кравса. У 03.1920 залишки корпусу переформовані на 3-тю бригаду ЧУГА. Команд.: полк. Г. Коссак, ген.-хор. М. Генбачов, полк. (згодом ген.-чет.) А. Кравс. Нач. штабу: підполк. Й. Папп де Яноші, підполк. К. Долєжаль, от. Р. Якверт, полк. В. Льобковіц.

IV Ґалиц. корпус. Створений у 06.1919 з 12-ї, 13-ї, 15-ї та 16-ї бригад, які перебували в стані формування, що, однак, не завершено у зв'язку з нестачею озброєння та особового складу. Після переходу УГА на Наддніпрянщину в 07.1919 управління корпусу розформовано, а бригади частково розформовані, частково приділені до ін. корпусів. Команд.: ген.-хор. М. Генбачов. Нач. штабу: полк. М. Какурін.

V Ґалиц. корпус. Створений у 06.1919 з 17-ї, 18-ї, 19-ї та 20-ї бригад, які перебували в стані формування, що не завершено у зв'язку з нестачею озброєння та особового складу. Після переходу УГА на Наддніпрянщину в 07.1919 управління корпусу розформовано, а бригади частково розформовані, частково приділені до ін. корпусів. Команд.: полк. Г. Коссак. Нач. штабу: сот. Е. Штукгайль.

Літ.: Гордієнко Д. Українська Галицька армія. Львів, 1991; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 437–439, 462–463; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 73–84; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974.

Євген Пінак

КОС
Михайло

(01.12.1863–12.02.1930) – лікар-окуліст, громад. діяч, науковець, публіцист. Н. у м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сім'ї бургомістра М. Коса та Марії, уродженої Ліщин-

ської. Здобув поч. освіту в польс. шк. м. Комарно (1873). Навч. у львів. гол. шк. Випускник АГ м. Львів (1882). 1882–88

КОС
Осип

студіював на мед. ф-ті Краків. ун-ту; чл. т-в "Академічна громада" у м. Краків та "Січ" у м. Відень. 1889 стажувався у м. Ґрац і Відень (нині Австрія).

1889–1917 – військ. лікар австр. армії, полковник. Лікар. кар'єру почав у м. Б'єловар (нині Хорватія), провадив практику в ін. частинах Австро-Угор. імперії. Наприкінці 1890-х проживав у м. Ярослав, 1900 переїхав до м. Перемишль (обидва нині Польща), де став гол. лікарем гарнізонного шпиталю. Займався відбором рекрутів до війська. Нагороджений хрестом Франца-Йосифа та ін. військ. відзнаками (1916–18).

У період ЗУНР був окружним лікарем у м. Перемишль, де згодом матеріально підтримував укр. приватну школу ім. М. Шашкевича, на власний кошт придбав будинок для укр. студент. бурси на вул. Баштовій, подарував власну б-ку Т-ву наук. викладів ім. П. Могили. За політ. поглядами – прихильник гетьман. орієнтації та ідеології В. Липинського.

Чл. НТШ, чл.-засн. УЛТ. Автор багатьох наук. та популярних статей на мед. тематику. Друкувався у вид.: "Записки Українського Наукового Товариства", "Українська Хата" (Київ), "Діло", "Збірник математично-природничо-лікарської секції НТШ" (Львів), "Перемиський Вістник", "Український Голос" (Перемишль). За дорученням НТШ провадив антропометричні обстеження бойків, гуцулів і лемків. Залишив щоденники й записники періоду ПСВ, написані нім. мовою. Автор мандрівних нотаток із подорожей Європою, Азією та Пн. Африкою.

П. і похований у м. Перемишль.

Літ.: Гуцаленко Т. Кос Михайло Михайлович // Українська журналістика в іменах. Львів, 2000. Вип. 7. С. 160–166; *Колянчук О., Семенів В.* Він лікував, учив і виховував. Михайло Кос – перший в історії Галичини українець-окуліст // Народне здоров'я. 2015. № 4. С. 4.

Олег Єгрешій

КОС
Осип

(21.08.1870–03.03.1937) – лікар-полковник ГА. Н. у м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї заможних міщан. Випускник Львів. г-зії. Вивчав медицину в м. Ґрац, Інсбрук (обидва нині Австрія), Краків (нині Польща) та Відень (Австрія). Д-р медицини. Вступив до австр. армії.

Під час ПСВ – військ. лікар 36-го полку крайової оборони, нач. мед. служби в таборі для військовополонених Ґредінґ біля м. Зальцбурґ (нині Австрія). Опікувався полоненими українцями з рос. армії. Згодом – підполковник, нач. візитаційної комісії шпиталів Австрії. З 11.1918 – полковник УГА, команд. військ. шпиталів у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після закінчення бойових дій – лікар у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.).

1922 переїхав до м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), де продовжив лікар. практику. Брав участь у громад. житті міста.

П. і похований у м. Угнів.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1937. Ч. 6. С. 21–22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 286; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321.

Степан Борчук

КОСАЧІ́ВСЬКИЙ ТА́БІР ДЛЯ ІНТЕРНО́ВАНИХ (Табір інтернованих на Косачеві). Існував з поч. 11.1918 до 24.05.1919 як заг.-держ. у ЗУНР. Листопадовий чин 1918, який привів до утвердження ЗУНР, був неоднозначно сприйнятий колиш. підданими Австро-Угор. імперії на тер. краю. Серед тих, хто відмовився визнавати укр. д-ву і вважати себе її громадянами, були люди різних національностей. Однак найбільше інтернованих осіб було з числа польс. нас.

Практика ств. і функціонування таборів для інтернованих була звичною в ході ПСВ і навіть регламентувалася законодавчими актами, що входять до комплексу норм міжнар. гуманітарного права. Ідеться про рішення 1-ї та 2-ї Гаазьких мирн. конф. 1899 та 1907, зокр. IV Конвенцію про закони і звичаї війни на суходолі. Після розпаду Австро-Угор. монархії і виникнення на її теренах нац. д-в між останніми не завжди складалися мирні відносини. У Сх. Галичині вже в 11.1918 розпочалася польс.-укр. війна, для якої характер-

ними були всі ті явища і процеси, які супроводжують подібного роду події: поранені, полонені, інтерновані.

Створення таборів інтернованих розпочалося одразу – як з боку ЗУНР, так і відроджуваної польс. д-ви для, відповідно, польс. та укр. нас. У законодавче русло цей процес було введено лише з моменту ратифікації обома д-ми згаданих конвенцій 1.02.1919 шляхом укладання міжнар. польс.-укр. угоди щодо поранених, полонених та інтернованих. До цього часу утримування таборів для інтернованих і полонених, с-ма їх орг-ції фактично були виключно справою честі кожної воюючої сторони. Підписання представниками ЗОУНР і 2-ї Речі Посполитої згаданої угоди може бути, на нашу думку, свідченням обопільного визнання д-ми одна одної як повноправних суб'єктів міжнар. політики і міжнар. права.

Точної дати створення табору для інтернованих у передмісті Косачів м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), як і прізвища 1-го коменданта, поки що не встановлено. Товариш (заст.) коменданта ОВК в м. Коломия пор. В. Бемко у своїх спогадах констатував створення табору для інтернованих на Косачеві на поч. 11.1918: "Вже в перших днях листопада 1918 р. в Коломиї придержали кілька польських леґіоністів і для них зорґанізовано «табір інтернованих» на коломийськім передмісті «Косачів», який згодом перемінили на табір полонених". За ін. архів. даними, спочатку інтернованих зосереджували у в'язниці на вул. Романовського, згодом – у приміщенні шк. ім. барона Гірша на вул. Коперника. І тільки 6.12.1918 комендант табору для інтернованих Й. Чайківський (за припущенням дослідника Р. Чорненького) видав розпорядження про переведення інтернованих до бараків на Косачеві. Відомо, що в 03.1919 комендантом табору був І. Ґдуля.

Проіснував К.т.д.і. до 24.05.1919 – дня окупації Коломиї рум. військами. Тоді, як згадували безпосередні учасники подій, боївки, складені з представників ПОВ, підсилені інтернованими й полоненими з "розпущеного табору", швидко встановили польс. владу в м. Коломия.

Місце для табору було обрано не випадково. Воно мало відповідати, по-перше, зростаючій кількості інтернованих, які прибували як із близьких до лінії фронту теренів, так і з повітів, розташованих у тилу. По-друге, від-

Пам'ятник військовополоненим та інтернованим, померлим у Косачівському таборі (сучасний вигляд)

повідно до вже згаданої IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі, умови утримання інтернованих повинні були відповідати певним нормам, зокр. санітарного х-ру. Найбільше таким вимогам відповідали казарми колиш. запасного коша 24-го піх. полку, що розміщувався у нових, з ліжками, печами й кухнями, дерев'яних бараках колиш. кавалерійс. казарм на Косачеві, неподалік від залізн. вокзалу. Перед переведенням туди табору для інтернованих у цих казармах розташовувався притулок для хворих уже згаданого запасного коша. Вони були споруджені для забезпечення особового складу в літньо-осінній період. Узимку ж ці будівлі не могли захистити від морозу, вітру й води.

Умови утримання інтернованих були такими, які відповідали часу ведення воєн. дій. Кожен колиш. військовослужбовець ворожої армії отримував відповідне щоденне грошове утримання, сума якого різнилася залежно від військ. чину. Офіцери й старшини проживали окремо від рядового складу, тим паче – від цивільних затриманих осіб. Усі інтерновані мали право на власний час, їх не примушували до громад. робіт, отримували належну мед. допомогу в шпиталях м. Коломия і навіть могли проживати за межами табору, виконуючи певні види, як правило, с.-г. робіт у тих представників польс. національності, які гарантували їх перебування у себе і зобов'язувалися доставити їх на вимогу кер-ва табору. Кожен інтернований, крім того, писав заяву, що не втече. Однак не всі дотримувалися зобов'язань і через рум. тер. втікали до Польщі. За даними досить упередженого вид. "Panteon Polski", щотижня з К.т.д.і. втікало від кількох до кільканадцяти осіб.

Дотримання цих вимог передбачали норми міжнар. гуманітарного права, якому слідували представники влади ЗОУНР. Саме це й засвідчила швейцар. місія Червоного Хреста на чолі з д-ром Фуке, що перебувала в К.т.д.і. 20.03.1919. Вона навіть включила до свого складу представниць польс. національності з К-ту опіки польс. жінок над військовополоненими та інтернованими особами. Місія не виявила порушень міжнар. законодавства.

За період 11.1918 – кін. 05.1919 в К.т.д.і. жодну особу не було позбавлено життя насильницьким способом з боку укр. властей. І це за умови, що, за непідтвердженими даними, там перебувало від 4 до 5 тис. осіб, а за відомими архів. документами – 3484 особи на кін. 02.1919.

Влада м. Коломия, на яку головно було покладено обов'язок опіки над К.т.д.і., докладала чималих зусиль для забезпечення останніх продовольством. Слід пам'ятати, що для воюючої ЗОУНР найважливішим було надати продовольство, одяг і боєприпаси власній армії, яка вела нерівні бої з добре укомплектованими й оснащеними військами 2-ї Речі Посполитої. Тому продовольче утримання вороже налаштованих інтернованих лягало важким тягарем на плечі влади, яка при цьому організовувала 3-разове харчування; обов'язковим елементом щоденного раціону були хліб, картопля, кукурудзяна мука для каші, раз на 5 днів давали конину. Влада оголошувала збори коштів і білизни для інтернованих, до яких долучалися навіть стрільці УГА.

Та все ж проблема продовольчого забезпечення існувала. Тому і кер-во табору, і влада міста дозволили опікуватися інтернованими згаданому вище спеціально створеному з цією метою К-тові опіки польс. жінок над військовополоненими та інтернованими особами. Його діяльність була досить активною та ефективною. До табору щодня привозили чимало продовольства, як-от: "одного дня 2 т. кукурудзяної муки, другого 4 т. картоплі, третього 2 т. фасолі або 2 т. перлової каші, п'ятого дня знову 2 т. кукурудзяної муки, шостого 2 т. ячмінної каші, а два рази на тиждень привозили ¼ бочки хліба". Таку значну кількість продовольства постачали не лише завдяки пожертвуванням польс. нас., вмілій діяльності громад. орг-цій, а й за сприяння укр. влади. К-т опіки польс. жінок над військовополоненими та інтернованими особами двічі отримував в Іпотечному

банку м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) без перешкод від укр. влади грошову безповоротну позичку для забезпечення своєї діяльності, зокр. для закупівлі продуктів, білизни тощо для інтернованих і полонених у таборі на Косачеві.

Іноді кер-во табору тимчасово забороняло постачання продовольства К-том опіки. Як правило, це було зумовлене намаганням змусити інтернованих не втікати, упередити дії подібного х-ру ін. затриманих осіб. При цьому саме К-т опіки польс. жінок над військовополоненими та інтернованими особами і сприяв та організовував втечі з Косачева.

Чи не найбільшою проблемою утримання інтернованих були інфекц. хвороби. Фактично з 11.1918 Коломия перетворилася на місто-шпиталь. Після завершення ПСВ з фронтів поверталися колиш. військовослужбовці австро-угор. армії, ще не задіяні у своїх нац. військ. формаціях. Серед них було чимало хворих і поранених. Уже в 11.1918 з польс.-укр. фронту в тил, яким була Коломия, почали надходити як поранені й хворі укр. вояки, так і в такому ж стані – полонені та інтерновані поляки.

Осн. локаціями прийому та лікування були такі:

1. УЧХ організував пункт гарячого харчування з напоями для т. зв. поворотців з фронтів у бараці біля залізн. вокзалу.

2. "Стація повертаючих хорих" – окремий лікувальний заклад, ств. у серед. 11.1918. Облік хворих вели в приміщенні залізн. вокзалу, а первинну мед. допомогу надавали у 2 бараках неподалік.

3. "Приют хорих Запасного Коша 24-го піх. полку" – мед. заклад, розташований на Косачеві до 6.12.1918 (перенесення туди табору інтернованих).

4. "Епідемічна лічниця", чи "Українська епідемічна лічниця" – лікувальний заклад для важкохворих. Точне місцезнаходження допоки не встановлено. Відомо, що вона була розташована на тер. т. зв. нім. колонії Вінцентівка, на Снятин. передмісті м. Коломия. У її бараках могло вміститися до 600 осіб. В основному лікувалися заражені грипом "іспанка", недужі через його наслідки – пневмонію і бронхіт, а також хворі на черевний чи плямистий тиф.

5. "Запасна лічниця" ств. ще за часів Австро-Угорщини. Функціонувала в будинку теперішньої г-зії ім. М. Грушевського від часу ПСВ до осені 1919. Її первісна назва "K. u k. Reservespital № 1" (Цісарсько-королівський резервний шпиталь № 1). Тут лікувалися як місц. жителі, так і полонені та інтерновані. Частина з них перебувала там навіть після окупації Коломиї спочатку рум., а згодом – польс. військами з кін. 05.1919. Лічниця підпорядковувалася ОВК міста. В ній вели точний облік померлих за спец. каталоговими картками усталеної форми і реєстр у "Книзі померших Запасної Лічниці при Окружній Військовій Команді в Коломиї". До неї записували й померлих у "Епідемічній лічниці" та ін. установах. На сьогодні це єдині достовірні джерела для встановлення кількості жертв К.т.д.і.

6. "Військова лічниця" приймала поранених з польс.-укр. фронту. Розміщувалася у споруді міськ. г-зії, яка на той час не діяла.

7. Хворих і поранених, у т. ч. інтернованих та полонених, приймав і міськ. шпиталь.

8. З моменту перенесення табору інтернованих до бараків на Косачеві в ньому було відкрито в окремому приміщенні тимчасовий шпиталь, де надавали первинну мед. допомогу. У разі погіршення стану здоров'я хворих переводили до Укр. епідемічної чи Запасної лічниць.

Саме епідемічні хвороби спричинили найбільше смертей інтернованих і полонених у таборі. За даними вже згаданої "Книги померших..." і карток реєстрації померлих, у 11–12.1918 таких було 99 осіб, у 01–08.1919 – 212. Заг. кількість загиблих упродовж згаданого періоду – 311 осіб. Їх похоронено на спец. військ. кладовищі в м. Коломия, ств. для поховання померлих унаслідок боїв ПСВ ще австро-угор. владою під назвою Heldenfridhof – Кладовище героїв.

Рік / хвороба	Іспанка	Пневмонія	Бронхіт	Запалення легенів	Червінка	Плямистий тиф	Інші	Причина невідома
1918 (11–12)	46	23	13	1	–	–	6	10
1919 (01–08)	2	11	1	6	70	63	55	4

Таблиця стану епідемічної захворюваності у Косачівському таборі

Як свідчать дані таблиці, 1918 найбільше дошкуляла інтернованим т. зв. іспанка і її наслідки: пневмонія, бронхіт, запалення легенів. Однак д-р медицини, гол. військ. лікар Коломий. військ. округу П. Петрушевич зумів спільно з підпорядкованими йому укр. та єврейс. лікарями зупинити епідемію, що засвідчують дані 1919.

Д-р П. Петрушевич неодноразово звертався до укр. влади з проханням і вимогою надання допомоги хворим інтернованим і полоненим на Косачеві. З весни 1919 табір пережив кілька хвиль епідемії плямистого тифу й червінки. Команда міста повідомила про це ОВК 6.03.1919, закликавши провести екстрену нараду з цього приводу за участю лікарів українців і євреїв. Тодішня преса писала: "Викликає занепокоєння те, що у таборі для інтернованих і полонених на Косачеві знову поширюється плямистий тиф. В епідемічному шпиталі зафіксовані понад 120 випадків, а сам він переповнений так, що завтра у ньому не можна буде розмістити жодних хворих. В табірному шпиталі лежать зараз 90 хворих, а приблизно 50 – у бараках. Хворі у шпиталі лежать на деяких ліжках по-двоє, а у таборі – на голих нарах. Сьогодні вночі померло троє людей у самому таборі, чого досі не ставалося: двоє у табірному шпиталі, один – в бараці. Немає найнеобхідніших ліків для лікування хворих, дров для обігріву шпиталю і бараків. Продовольства, яке постачає (українське) військо, не вистачає".

Зарадити ситуації могла лише допомога громад. орг-цій і сусп-ва загалом. Самі коломияни не менше страждали від епідемій тифу, ін. хвороб (зокр. туберкульозу), що призводили до летальних наслідків через брак ліків і неможливість влади поповнити ними лікувальні заклади. Допомоги з Наддніпрянщини не вистачало. Сусідні із ЗОУНР д-ви не поспішали її визнавати, а отже, і вести з нею екон. взаємини, продавати їй медикаменти. Порятунок залежав лише від самих громадян д-ви. У цій ситуації показовою є позиція лікарів-коломиян польс. національності, які відмовлялися виконувати свої прямі обов'язки й клятву Гіппократа не лише щодо тих, хто прибував з фронтів ПСВ, а й щодо своїх співвітчизників у К.т.д.і. Тільки погроза застосування сили ОВК м. Коломия змусила їх до праці.

Щодо жертв поляків у К.т.д.і., то, згідно з "Книгою померших..." і посмертними картками, у коломий. лікувальних закладах 14.12.1918–15.06.1919 померла 151 особа. Ця цифра вимагає безумовного уточнення хоча б ось з якого приводу. Як правило, поляки є в переважній більшості римо-католиками. За даними цих же джерел, римо-католиків було поховано померлих від інфекційних чи ін. хвороб 9 у 1918, 133 – у 01–08.1919 (разом 142). Залишається відкритим питання реліг. належності (за нормами статистики в Австро-Угорщині, якими користувалися і в 1919, вона фактично прирівнювалася до національності) тих 9 поляків зі 151, які не ідентифіковані як римо-католики.

Наведені цифри яскраво свідчать про те, що сформований у міжвоєн. часи польс. шовіністичними політ. силами міф про т. зв. Косачівське пекло не має під собою жодного підґрунтя. Це стало зрозумілим ще 1921, коли польс. влада намагалася сфабрикувати "викривальний" процес над укр. військ. лікарем П. Петрушевичем, якого звинувачували в незадовільній орг-ції мед. справи в Коломиї і Коломийщині в часи ЗУНР–ЗОУНР, що нібито й спричинило масові жертви від інфекц. хвороб на Косачеві. П. Петрушевича спочатку запроторили до Львів. в'язниці на 1,5 р.,

згодом організували сам процес упродовж 11 днів. Як свідків було викликано колиш. інтернованих, а також членів місій, які перевіряли табір. За їх свідченнями, "положення у косачівських бараках не було аж ніяк таке жахливе, як про це писала польська преса. Воно представляло собою звичайну сторінку тодішнього воєн. лихоліття. Із зізнань свідків виявилося, що інтерновані й полонені польської армії були трактовані наскрізь гуманно, не було знущань і побоїв, прохарчування було задовільне, хліб розділювано щоденно, а м'ясо тричі на тиждень. В шпиталі недужі отримували вино, яйця, біфстекси і ін[ші]. лакоминки. Всі свідки ствердили, що не роблено ніяких різниць між хворими українцями і поляками".

У результаті суд. процесу П. Петрушевича було виправдано, що й дозволило ще тоді дійти висновку: "Одним словом розправа (суд. розгляд справи) виявила, що «косачівське пекло» не виглядало так жахливо, як це польська преса старалася втовкмачити в голови своїх читачів, а «косачівський кат» опікувався інтернованими як рідний батько своїми дітьми".

Відомі на сьогодні документи й матеріали, архів. джерела дають підстави зробити такі висновки:

1. К.т.д.і. був сформований і діяв відповідно до норм міжнар. гуманітарного права.

2. Не зафіксовано жодного факту позбавлення укр. владою життя інтернованих у таборі на Косачеві.

3. Фактів знущань українців над польс. полоненими та інтернованими особами в таборі на Косачеві міжнар. місії Антанти і Міжнар. Червоного Хреста не встановили.

4. Станом на сучасний момент документально підтверджена смерть 151 поляка – полонених та інтернованих у таборі на Косачеві, у т. ч. 1 жінки. Це спростовує досі наявну в публічному просторі цифру 467 жертв Косачів. табору і загалом версії про 800–1300 померлих у ньому.

5. Поховання поляків з табору на Косачеві відбувалися на закладеному 1915 Мін-вом війни Габсбурз. монархії Військ. цвинтарі – окремому поховальному полі, яке межувало з тогочасним римо-катол. кладовищем.

6. "Процес Петрушевича" 1921 був політично умотивованим з погляду польс. окупац. адміністрації і завершився для неї повним фіаско. Ним фактично було спростовано міф про "Косачівське пекло".

Дж.: ДАЛО. Ф. 257 Польське товариство вивчення оборони Львова та південно-східних воєводств, м. Львів. 1921–1939 рр. Оп. 1. Од. зб. 207. Арк. 3; Оп. 2. Од. зб. 1177. Арк. 9 зв.; Польсько-українська умова щодо поранених, полонених та інтернованих // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. Ч. 9, Станиславів. 1919. 10 квіт.; IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі // Офіційний вісник України від 06.01.2017 – 2017 р. № 2. С. 605, стаття 67, код акта 84421/2016.

Літ.: Бурнадз М. На українсько-румунському пограниччу // Бажанський М. Відновлення Української держави 1918 року. Детройт, 1979. С. 30–40; *Великочий В., Монолатій І., Плекан Ю.* "Були трактовані наскрізь гуманно...". Косачівський табір для інтернованих осіб в контексті українсько-польських взаємин у Галичині (1918–1919 рр.). Івано-Франківськ, 2019; *Чорненький Р.* Табір для інтернованих осіб у Косачеві в Коломиї в період польсько-української війни 1918–1919 рр. // Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w II Rzeczypospolitej. Wojskowość. Bezpieczeństwo. Społeczeństwo. Kultura / red. nauk. M. Kardas, A. A. Ostanek, P. Semków. Warszawa; Stanisławów. 2016. S. 22–32; *Sozańska S.* Z przeżyć na Pokuciu 1914–1919 // Panteon Polski. 1929. № 60–61. S. 10.

Володимир Великочий, Іван Монолатій, Ігор Цепенда

КОСЕ́ВИЧ Володимир

(1879–04.11.1946) – греко-катол. священик, капелан УГА, культ. діяч. Навч. у Львів. духовній семінарії. Висвячений на священика в стані целібату 7.01.1904 ми-

Володимир КОСЕВИЧ сидить третій справа

трополитом А. Шептицьким. 11.02.1904 призначений сотрудником пароха в с. Петрилів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1.05.1904 – адміністратор парафії у с. Опришівці (нині в складі м. Івано-Франківськ). 7.04.1905 переведений на посаду сотрудника в с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). З 4.03.1910 – адміністратор парафії, з 1.09.1911 – парох у с. Новоселиця (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Разом з УГА відійшов за р. Збруч, де був військ. капеланом. Інтернований в одному з таборів у Польщі.

Після звільнення 1.04.1921 призначений адміністратором парафії, з 19.05.1922 – парох у с. Старі Богородчани. З 21.10.1922 – асесор Станиславів. консисторії та духівник Богородчан. деканату. 6.12.1925–19.03.1926 – адміністратор парафії м. Богородчани. Чл. Богородчан. повітов. к-ту УНДО, Покутського союзу кооперативів. Шкільний комісар на с. Бабче, Богрівка, Кричка, Кривець, Манява, Маркова, Пороги, Раковець (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) та Молодків (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). 1935 помінявся на парафію с. Раковець з о. Р. Бачинським. За ініціативою К. у м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну) 1935 ств. с.-г. кооператив "Районова молочарня", філію "Маслосоюзу"; 1935–37 був її головою.

Перед наступом рад. військ 1944 виїхав до ЧСР. Після закінчення ДСВ повернувся на Прикарпаття, призначений парохом с. Хриплин (нині в складі м. Івано-Франківськ). З 15.07.1946 служив на одній з парафій Отиній. р-ну Станіслав. обл. Невдовзі К. пограбували, він важко захворів. Лікувався у лікарні м. Станіслав (нині Івано-Франківськ).

П. у м. Станіслав, де й похований 5.11.1946 на гол. християн. цвинтарі. 1980-х, при перетворенні цвинтаря у меморіальний сквер, могилу К. знищено.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 189. Арк. 4; Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330б. Арк. 195; Ф. Р-389. Оп. 2. Спр. 2. Арк. 45.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 750–755; *Момот В.* Рідне – славне село Богородиці: історико-краєзнавчий нарис про село Старі Богородчани та жмут спогадів з повстанської доби. Львів, 2005. С. 39.

Роман Чорненький

КО́СІВСЬКА ПОВІТО́ВА УКРАЇ́НСЬКА НАЦІОНА́ЛЬНА РА́ДА. Головою повітової УНРади був суддя А. Лепкий, який також очолював повітов. комісаріат. Делегат від повіту до УНРади – П. Шекерик-Доників. Серед 25 чл. повітов. УНРади були 4 священики. Повітов. комісар А. Лепкий видав розпорядження про перейменування майданів і вулиць у м. Косів, с. Пістинь, Кути, Яблунів (усі нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), Жаб'є на честь видатних укр. істор. діячів. 4.11.1918 військ.

повітов. комісар, пор. УСС М. Саєвич і повітов. староста видали розпорядження такого змісту: "Всі головні написи... мають бути до дня 14 падолиста с. р. змінені на українські під загрозою 2000 корон кари".

У суд. практиці вимагалося всі рішення судів виголошувати іменем УНРади. 1.12.1918 в Косові почала працювати друкарня, яка випускала україномовну продукцію; тоді ж вийшло перше число газ. "Урядові вісті". У кожному селі повіту планували спорудити Нар. дім, де мали відвести приміщення для читальні "Просвіти", т-ва "Січ" і крамниці. Косів. інж. Заячківський та Лопатинський розробили проекти цих громад. споруд. Розпорядженням від 22.12.1918 повітова влада вимагала під час богослужінь у всіх храмах "споминати УНР замість Австрії та цісаря". М. Угрин-Безгрішний та Б. Заклинський організували в м. Косів вид-во "Довбуш" та склали його редакцію. За редагування М. Угрина-Безгрішного почав виходити ж. "Чорногора". З його діяльністю пов'язане заснування повітової б-ки й театру ім. І. Тобілевича в Косові. У 12.1918 скасовано всі австр. закони, які регулювали освіт. галузь, шк. стали виключно нац., навч. велося укр. мовою. У зв'язку з відсутністю нових шкільн. підручників, дозволили користуватися старими, але вилучили все, що не стосувалося Укр. д-ви. Вид-во "Довбуш" розпочало друкувати шкільні підручники, зокр. на 1919/20 н. р. планували видати посібники з 5 навч. предметів. Через відсутність шкільних приміщень, укр. учителів, підручників, повітов. уряд спирався на допомогу Косів. філії УПТ на чолі з П. Побігущим. У Косові відкрито вчител. курси, де навч. свідома укр. молодь – колиш. січові стрільці, чл. юнацьких нац. т-в, які отримували вишкіл, відповідне посвідчення та скеровувалися на роботу до шкіл повіту.

Літ.: Горбовий М. І. Гуцули у визвольній боротьбі. К., 2009; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичини (листопад–грудень 1918) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3.

Юрій Плекан

КОСІКÓВСЬКИЙ Роман

(22.10.1900–06.04.1973) – стрілець УГА. Н. у с. Нестаничі (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту у виділовій шк. м. Радехів.

Під час ПСВ воював у 30-му піх. полку австро-угор. армії. Стрілець сотні скорострілів 4-го куреня 4-ї Золочів. бригади УГА. Учасник боїв за м. Львів, Чортків. офензиви. Перебував у "чотирикутнику смерті", двічі хворів на тиф. У 04.1920 потрапив у польс. полон. 1921 мобілізований до польс. армії.

1926 емігрував до Канади. Проживав у м. Віндзор (пров. Онтаріо). З 1930 – чл. УСГ, її секретар.

П. і похований у м. Віндзор.

Володимир Комар

КОСІКОВСЬКИЙ Роман

КОСÓВИЧ Іван-Олександр Петрович

(1884–20.12.1919) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Осівці (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Навч. у г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), де 1905 здобув матуру. Продовжив навч. в духовній семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1905–09). Одружений. Висвячений на священика 1909. З 1910 – пом. пароха, 1911–13 – адміністратор парафії у м. Борщів (нині Терноп. обл.), адміністратор парафій у с. Іванків (1913–14) та с. Васильківці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.), з 1914 – душпастир с. Пишківці (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.).

Резервний капелан австр. армії на час ПСВ (1914–18). 1919 став польовим духівником УГА в чині капітана, пройшов військ. кампанію в Галичині, перейшов за р. Збруч. У "чотирикутнику смерті" надавав духовну опіку в лікарні 3-го корпусу УГА біля м. Вінниця, сам захворів на тиф.

П. у м. Гнівань (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 107, 141, 300; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315, 318; Т. 4. Вінніпеґ,

КОСОВИЧ Іван-Олександр Петрович

1968. С. 150; Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії. 1906. С. 256; 1907. С. 265; 1909. С. 197; 1911. С. 128; 1912. С. 129; 1913. С. 129; 1914. С. 175, 306; 1925. С. 286.

Руслан Делятинський,
Наталія Винник

КОСОНÓГА
Іван Михайлович

(07.02.1888–1965) – церк. і громад. діяч, капелан УГА. Н. у с. Угнів (нині м. Сокал. р-ну Львів. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (до 1909), 1909–12 – у м. Львів у духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту, 1912–13 – у духовній семінарії м. Перемишль. Рукоположений 1913. 1913–14 – пом. пароха в с. Малі Мокряни (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.), 1918 – адміністратор парохії в с. Гошани (нині с. Градівка Городоц. р-ну Львів. обл.), 1919 – пом. пароха в м. Комарно (нині Городоц. р-ну).

25.03.1919 іменований польовим духівником 8-ї Самбір. бригади УГА (з 1.03.1919).

1923–46 – парох у с. Горохівці Перемишл. пов. (нині Польща). Учасник Львів. псевдособору 1946, священик РПЦ.

П. і похований у с. Макунів (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Звідомлення Виділу "кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36. Кліфтон, 1976. С. 136; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 78, 83; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1. Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 34; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 322; Шематизм всього кліру греко-католицького з'єднаних єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької. 1910. С. 489; 1913. С. 493; 1914. С. 310, 410; 1918. С. 76; 1924. С. 55; 1926. С. 152; 1928. С. 220; 1929. С. 51; 1930. С. 127; 1939. С. 130.

Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій

КОСС
Олександр Степанович

(21.05.1878–24.04.1983) – діяч к-ри, військовик. Н. у с. Біла (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.).

Учасник польс.-укр. війни від 1918. На фронті воював у складі Гірської бригади УГА; 1919 у її складі перейшов на тер. ЧСР.

Від 1927 – у Канаді. У м. Едмонтон (пров. Альберта) – співорганізатор станиці СБУВК (06.1938), УСГ й УНО; 1929 заснував оркестр.

П. у м. Едмонтон.

Літ.: Мельничук Б. Косс Олександр Степанович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 192; Пам'ятна книга: П'ятдесятліття Союзу бувших українських вояків у Канаді / ред. кол.: Іван Завгородній та ін. Гамільтон, 1987. С. 26, 145; *Федечко М.* Біла // Тернопільщина. Історія міст і сіл: у 3 т. Т. 3. Тернопіль, 2014. С. 452.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КÓССАК
Василь Йосипович

(1895–30.12.1937) – четар УСС, поручник УГА, науковець, громад. діяч. Брат Григорія та Івана Коссаків. Н. у

м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї коваля. Випускник Дрогобиц. г-зії.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Як команд. чети 1-ї сот-

ні воював на Сх. фронті; від 6.09.1916 – команд. 5-ї сотні 1-го куреня. Наприкінці 09.1916 в бою поблизу с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) потрапив до рос. полону; перебував у м. Симбірськ (нині м. Ульяновськ, РФ). Після Листопадового чину як старшина УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. У 02–04.1920 – в складі ЧУГА, ад'ютант команд. 1-го куреня 1-го полку. Під час боїв проти поляків потрапив до польс. полону.

Після визвол. змагань навч. у Віден. ун-ті (1921–24). 1921 – учасник з'їзду колиш. УСС у м. Прага. Зазнав переслідувань з боку польс. влади за належність до КПЗУ. В період українізації в УСРР переїхав туди для нац.-культ. праці. Від 1930 – в аспірантурі Ін-ту екон. досліджень.

5.04.1931 заарештований співробітниками ДПУ УСРР, звинувачений у належності до т. зв. Укр. нац. центру. Згодом засуджений на 6 р. ув'язнення, засланий до м. Тобольськ (нині РФ). У 2-й пол. 1930-х працював статистиком радгоспу Тобольського відділення гол. управління Пн. мор. шляху.

27.09.1937 заарештований вдруге. Згідно з постановою комісії НКВС і прокуратури СРСР від 10.12.1937, розстріляний у м. Тобольськ. Реабілітований у 05.1989.

Літ.: Горак Р. Трагедія Коссаків // Київ. 2016. № 9/10. С. 168–179; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 76, 415, 470; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 224, 304; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 69, 145, 165.

Микола Лазарович

КÓССАК
Григорій (Гриць) Йосипович

(07.03.1882–03.03.1939) – педагог, поручник австро-угор. армії, отаман УСС, полковник УГА, громад. діяч. Брат Василя та Івана Коссаків. Н. у м. Дрогобич (нині Львів. обл.) у сім'ї коваля. Здобув освіту у Львів. вчител. семінарії. До 1908 – вчитель у м. Бережани (нині Терноп. обл.) та Козова (нині смт Терноп. обл.), згодом – дир. нар. шк. в с. Ясениця-Сільна (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). Діяльний у т-ві "Просвіта", організатор сокільського руху на Бережанщині й т-в "Січові стрільці" на Бориславщині (нині Дрогобиц. р-н Львів. обл.). Був знайомий з І. Франком.

У 08.1914, як старшина запасу, переведений з австро-угор. війська до Легіону УСС, призначений команд. 2-го куреня. 11.1914–01.1915 – в. о. команд. фронтової формації УСС; 22.01–14.03.1915 – команд. Легіону УСС. Після скасування австро-угор. військ. владою командної стр-ри Легіону УСС і усамостійнення його підрозділів – команд. 1-го куреня УСС. 22.08.1915–16.03.1916 – команд. 1-го полку УСС; до 05.1916 – команд. 1-го куреня полку УСС. Від 18.07.1916 – пом., 1917–18 – заст. команд., згодом команд. вишколу УСС. За участь у боях на г. Маківка (1915) нагороджений австр. військ. Хрестом заслуг 3-го ст.

Після Листопадової нац.-демократ. революції на ЗУЗ 5–9.11.1918 команду-

вав укр. військами в м. Львів. Під час польс.-укр. війни 1918–19 очолював 3-й та 5-й корпуси УГА, згодом – її тилові служби. 14–16.07.1919 забезпечував перехід УГА за р. Збруч. 16.11.1919, напередодні офіц. підписання договору про тимчасовий союз між УГА та Добрармією ген. А. Денікіна, виїхав з м. Кам'янець (нині м. Кам'янець-Подільський Хмельн. обл.) за кордон.

Деякий час перебував у таборі для інтернованих вояків УГА у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), згодом на еміграції в Австрії та на Закарпатті, де працював учителем торг. шк. У 12.1924 під час українізації в УСРР переїхав туди для нац.-культ. праці. Викладав українознавство, тактику і стратегію в Шк. червоних старшин у м. Харків, керував військ. каф-рами деяких ВНЗ, зокр. хім. ін-ту в м. Дніпропетровськ (нині Дніпро). 1929 закінчив курси для вищого командного складу в м. Солнечногорськ (нині Моск. обл., РФ).

15.01.1931 заарештований співробітниками ДПУ УСРР, звинувачений у належності до т. зв. Укр. нац. центру. 7.02.1931 засуджений на 6 р. ув'язнення, яке відбував на Соловках та на Уралі. Після звільнення 1937 проживав у с. Соколово (нині Моск. обл., РФ), викладав нім. мову на швейній ф-ці в м. Москва. Вдруге заарештований 22.02.1938 за звинуваченням у шпигунстві й участі в контрреволюц. орг-ції. 2.03.1939 засуджений Військ. колегією Верховного Суду СРСР до страти.

Розстріляний у с. Комунарка (нині в складі м. Москва, РФ). Реабілітований 3.04.1987. На честь К. названо вулиці в м. Дрогобич і Стрий (нині Львів. обл.).

Літ.: Думін О. Історія Леґіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936. С. 101, 299; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 394–395, 407–408, 420–421, 426, 437–438, 476, 478, 529–530; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 132, 634; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 10, 20, 31, 57, 75, 145, 165.

Микола Лазарович

КÓССАК
Іван Йосипович

(11.09.1876–07.01.1927)–педагог,старшина УСС та УГА, письменник, публіцист, громад. діяч. Брат Григорія та Василя Коссаків. Випускник Львів. ун-ту

(1900). До ПСВ викладав у Чортків. учител. семінарії. Був головою повітов. т-в "Сокіл" і "Сільський господар", дир. кредит. т-ва "Народний дім", співзасн. приватної укр. г-зії, організатором осередку т-ва "Пласт".

Під час ПСВ воював у Легіоні УСС, учасник боїв під с. Сілець, м. Дрогобич, м. Стрий, с. Тухолька, м. Борислав (усі нині Львів. обл.) та ін.; 1918 отримав військ. звання поручника. Після проголошення ЗУНР – в УГА; 1.01.1919 іменований сотником, 1.02.1919 – отаманом. У бою на фронті був важко поранений. Від серед. 1919 у складі військ. місії відряджений до м. Рим (Італія). Згодом – активний діяч ЗУТЛН у м. Відень. Співробітник редакції неперіодичного ж. "Об'єднання" (1924), який видавало Демократ. об'єднання студентів Укр. пед. ін-ту в м. Прага. 1925 переїхав до

УСРР, працював у Центробанку м. Харків. Уміщував публікації у час. "Руслан" (Львів), "Вісті" (Харків), "Український Прапор" (Відень) та ін. Автор ст. "Дещо про галицько-українську інтелігенцію і західно-українську справу", спогадів про І. Франка ("Іван Франко та його брати") та ветеранів УГА й УСС.

П. у м. Київ.

Літ.: Кравчук М., Трофим'як Б. Коссак Григорій Йосипович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 192; *Передирій В. А.* Коссак Іван Йосипович // ЕСУ. Т. 14. К., 2014; *Трофим'як Б.* Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга половина XIX ст. – перша половина XX ст.). Тернопіль, 2001.

Олег Єгрешій

КОССА́Р Володимир

(23.11.1890–11.05.1970) – старшина УГА, чл. УВО та ОУН. Н. у с. Русилів (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) у сім'ї учителя.

Брат чет. УГА І. Коссара. 1902–09 навч. у реальній г-зії м. Львів. 1912 – випускник Рільничої акад-ї м. Дубляни (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Засн. т-ва "Сокіл" у Дублянах. 1912–13 служив у австро-угор. армії. Викл. агрономії в т-ві "Просвіта".

З поч. ПСВ покликаний на службу в Празьк. піх. полк. Воював на Сх. та Італ. фронтах. Двічі поранений, контужений. Поручник. Звільнений від військ. служби за станом здоров'я, зобов'язаний працювати агрономом при г-вах, що забезпечували продовольством австро-угор. армію. Восени 1918 домігся переведення з Каринтії до Галичини.

1.11.1918 прибув до м. Львів, де одразу отримав доручення УНРади роззброїти австр. та угор. підрозділи в м. Радехів (нині Львів. обл.). Очолив Радехівську ПВК. Учасник боїв за м. Львів, під м. Дубляни і Сокаль (нині Львів. обл.). Командант 3-ї частини групи "Схід". Згодом нач. штабу Сокал. бригади, нач. штабу 1-ї д-зії УГА. Відзначився під час Чортків. офензиви. 23.06.1919 іменований сотником. З 07.1919 – команд. 5-ї Сокал. бригади УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Проявив себе в боях за столицю 30.08.1919. Інтернований поляками в таборі м. Підволочиськ (нині Терноп. обл.), звідки зумів перейти до ЧСР. Перебував у таборах м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді) та Ліберець (обидва нині Чехія). 18.03.1921 звільнений.

Був співробітником Мін-ва землеробства ЧСР. Скерований до м. Ужгород, де працював у вчител. семінарії під кер-вом А. Волошина, одночасно у відділі госп. освіти. 1923 отримав диплом інж. госп. шкіл. Писав численні методичні матеріали для покращення агрономічної к-ри закарп. українців. Чл. УВО. Підтримував зв'язки кер-ва УВО з осередками орг-ції в Галичині, через що влада ЧСР перевела К. до м. Прага.

1927 переїхав до Канади. Протягом 2 р. був звичайним працівником на фермі, згодом організував власну. Продовжив навч., здобув ступінь магістра економіки (1935). Надалі до 1948 працював агрономом-дослідником Саскачеван. ун-ту.

Співзасн. УСГ, УНО, вид-ва "Новий Шлях". 1937–54 – голова Крайової екзекутиви УНО Канади. Співорганізатор формування по цілій країні мережі укр. т-в (УСГ, Орг-ція українок Канади, Молоді укр. націоналісти, Укр. одноцентовий фонд, Фонд допомоги українцям Канади, Осередок укр.

к-ри і освіти). Ініціатор створення К-ту українців Канади.

У роки ДСВ і після її завершення організував дієву допомогу укр. політ. біженцям та емігрантам у Канаді, країнах Зх. Європи. Закликав українців зголошуватися добровольцями до канад. армії для б-би з нацизмом. Опікувався українцями в ДП, полоненими дивізійниками. 1966 через погіршення стану здоров'я відійшов від активного громад.-політ. життя. Автор спогадів "Мій день Першого листопада".

П. і похований у м. Сент-Кетерінс (пров. Онтаріо, Канада). 1997 посмертно нагороджений Укр. нац. конгресом Канади відзнакою "Будівник Нації".

Літ.: Інж. Володимир Коссар, довголітній провідний діяч Канадійської України і УНС, помер на 80-му році життя // Свобода. 1970. 14 трав. Ч. 86. С. 1, 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 78; *Філь Л.* Інженер Володимир Коссар // Новий шлях. 1980. 27 груд.

Микола Вітенко

КОССÁР
Іван

(д. н. н. – 1919) – старшина УГА. Н. у м. Радехів (нині Львів. обл.). Брат сот. УГА В. Коссара.

Старшина в 4-й Золочів. бригаді. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменований четарем.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 74.

Микола Вітенко

КОСТÉЦЬКИЙ
Келестин-Целеріан Онуфрійович

(24.05.1843–01.03.1919) – реліг. і громад. діяч. Н. у с. Дідушиці Великі (нині с. Великі Дідушиці Стрий. р-ну Львів. обл.) в сім'ї греко-катол. пароха. 1855–62 навч. у 2-й вищій г-зії м. Львів, де восени 1862 склав матуральні іспити. Вищу теолог. освіту здобув у греко-катол. ген. духовній семінарії Св. Духа та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1863–67). Рукоположений 1867. Після смерті батька 7.04.1867 – адміністратор, з 1870 – парох с. Дідушиці Великі. З 1871 –

депутат Стрий. повітов. ради від курії сільс. громад. З 1872 – парох м. Скала (нині с. Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.). Радник митрополичої консисторії в м. Львів. У м. Скала заснував читальню "Просвіти", спорудив церкву Св. Миколая. Був єдиним українцем, обраним до Борщів. повітов. ради від курії міських громад (1882). Почесний громадянин м. Скала.

Переїхав до м. Чернівці 14.02.1885 на посаду греко-катол. пароха міста після смерті Ю. Сембратовича. Декан буковин. (1886–94), декан чернів. (1894–1919). Митрат, почесний крилошанин єпископ. капітули Станиславів. єпархії з 20.03.1887. Асесор церк. суду єпархії з дисциплінарних справ (з 1900). Цензор реліг. л-ри (1887–1909), просинодальний екзаменатор Станиславів. єпархії (1909–19). Радник єпископ. консисторії в м. Станиславів. Учасник Львів. провінціального собору 1891. Чл. Чернів. міськ. шкільної ради (1885), чл. Буковин. крайової шкільної ради (1890–1918). Відзначений папським хрестом "Pro Ecclesia et Pontifice". 1898 нагороджений лицар. хрестом ордену Франца-Йосифа. Почесний громадянин м. Чернівці з 1910.

Один з чільних діячів народовецької громади Буковини. Заг. збори т-ва

"Укр. нар. дім" у м. Чернівці 8.12.1887 обрали К. та С. Воробкевича заступниками голови Нар. дому як символічних лідерів греко-катол. і правосл. русинів-українців краю. У 06.1892 рос. консул у Чернівцях С. Горяїнов у своїй доповідній записці вказував на К. як на одного з "главарей партии украйнцев", поряд зі С. Смаль-Стоцьким, С. Винницьким та С. Дашкевичем. Тісно співпрацював з О. Поповичем, С. Винницьким, М. Васильком, М. Галіпом. Упродовж десятиліть мав дружні стосунки з А. Шептицьким, якому допомагав налагоджувати відносини з укр. громадою Буковини.

Перебув у Чернівцях усі 3 рос. окупації; захищав жертв окупац. влади з ризиком втратити власну свободу. Домагаючись звільнення конкретних людей, як-от арештованого рос. охранкою в 10.1916 за зберігання заборонених укр. брошур студента-богослова Й. Москалика, К. ставав на захист прав ГКЦ та "української народності". У 12.1915 К. було надано титул "папського пронотаря" – найвище відзначення, яке мала будь-яка катол. духовна особа на Буковині. За свою незламність у часі рос. окупацій був нагороджений комтуровим хрестом ордена Франца-Йосифа з зіркою та короною, який вручив йому в церкві 11.11.1917 президент краю граф Й. Ецдорф у присутності духовенства й чільних діячів укр. громади Буковини.

За часів УЦР 1917 налагодив конструктивні стосунки з урядовим комісаром окупованих рос. армією областей Галичини і Буковини Д. Дорошенком та обл. комісаром Буковини О. Лотоцьким, зокр. щодо повернення реквізованих рос. армією церк. будинків і збору коштів серед чернів. українців для потреб греко-катол. громади м. Київ. 30.06.1917 митрополитом А. Шептицьким іменований адміністратором ГКЦ на Буковині з правами ген. вікарія аж до кін. ПСВ. Виконуючи спільне рішення галиц. владик від 21.02.1918, соборував у греко-катол. храмі в Чернівцях 3.03.1918 урочисте богослужіння за участю всіх місц. священиків з подякою за мир, за весь укр. народ, за Укр. д-ву і Галиц. Україну.

9.10.1918 на чолі велелюдної процесії укр. міщан і греко-катол. духовенства зустрічав на залізн. вокзалі м. Чернівці Легіон УСС, який під проводом архікн. Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного) прибув на Буковину.

Опису подій у ЗУНР К. присвятив 2 останні розділи своєї "Хроніки парохії греко-католицької в Чернівцях...". У розділі "Пятий рік війни і її наслідки" описав проголошення своєї д-ви підавстр. українцями, які "зараз при помочи україньских січових стрільців обняли від Перемишля зачавши всі уряди в Львові, Золочові, Тернополи, Коломиї, Станіславові, Стрию, Дрогобичи і Самборі. Так само на Буковині займили українці всі уряди в Чернівцях, Кіцмани, Заставні, Сторожинці, в Сереті і Вижниці". Окупацію Буковини рум. військами К. однозначно оцінював як "насиля ромунске": "Ромуни спровадили з королівства ромуньского войска нібито для утриманя порядку до Буковини під проводом генерала Задіка, котрий замешкав в резіденциї митрополичій. Розуміє ся, що україньскі управителі урядів мусіли перед насилям ромунским уступити, а від 12/11 1918 перебрали ромуни управу властей, полишаючи тим часом під своєю зверхностию австрийским урядникам урядованє".

У розділі "Раптовні і несподівані зміни в державах" К. оповів, як "українці галицкі займили від Сяну восточну Галичину як українску републіку, але що же коли в Перемишли і во Львові неустанно поляки з українцями кров за посіданє тих міст проливают. Як тоє скінчить ся, доси неможливо знати!". В описі рум.-укр. конфлікту за володіння Буковиною в 11–12.1918 К. показав рішучість українців у часі перебрання ними держ. влади від Австрії в 11.1918.

Викликаний 29.11.1918 до тимчасового керівника рум. крайового уряду Н. Флондора, К. рішуче відмовився провести 30.11.1918 "благодарственне богослуженє за прилученє Буковини до Ромунії".

П. у м. Чернівці, де й похований на центр. алеї Руського цвинтаря (квартал 55-а). У некролозі в газ. "Czernowitzer

Allgemeine Zeitung" та "Czernowitzer Tagblatt", зокр., ішлося, що К. був священиком у найшляхетнішому значенні цього слова, зразком доброчесності, який словом і ділом дотримувався благородної заповіді про любов до людини. 9.05.1939 на правій стіні греко-катол. парохіальної церкви в Чернівцях, поруч із таблицею пам'яті М. Шашкевича (1911), т-во укр. жінок "Мироносиці" вмурувало таблицю на пошану К. (таблиці знищені після встановлення рад. влади).

Тв.: Костецький К. Хроніка парохії греко-католицької в Чернівцях від єя основаня аж до року біжучого (1914–1918) // Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 58–132.

Літ.: Висока відзнака // Буковина. 1915. 25 груд.; До культурно-просвітнього руху в Скалі // Рада. 1909. 19 лютого (4 берез.); *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 471, 557; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 76–77; *Ощипко В.* В десятиліття смерти бл. п. о. К. Костецького // Час. 1929. 30 квіт.; Примірний патріотизм // Буковина. 1915. 13 берез.; Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914). Збірник документів і матеріалів. К., 2013. С. 249–250; *Цецин В.* Вдячна пам'ять // Діло. 1939. 26 трав.

Володимир Старик

КОСТЕ́ЦЬКИЙ Теофіль

(06.08.1876–26.06.1922) – правник, старшина УГА. Н. у с. Цапівці (нині с. Поділля Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. В селі здобув поч. освіту; навч. у Станиславів. г-зії, яку 1895 закінчив з відзнакою. Вступив на правн. ф-т Віден. ун-ту. 1902 здобув фах юриста і став суддею в м. Новий Сонч (нині Польща). Через 5 р. переведений суддею до м. Соколів (нині Соколів-Малопольський, Польща). 1911 домігся переводу до м. Бучач (нині Терноп. обл.).

За свої проукр. погляди заарештований австр. владою і вивезений у 09.1914 до м. Талергоф, де пробув 16 місяців. Реабілітований і відправлений на фронт; був команд. карної сотні, особовий склад якої становили серби. Через деякий час призначений команд. запасної артилер. гірської батареї, дислокованої в Угорщині.

З розпадом Австро-Угорщини повернувся до родини в м. Микулинці (нині смт Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Вступив до УГА. Був суддею польового суду у званні поручника (з 1.01.1919), сотника (з 1.03.1919). Влітку 1919 потрапив у польс. полон. Повернувся додому в 01.1920.

З великими труднощами знайшов роботу за фахом у Микулинцях. Через перешкоди польс. влади змушений переїхати до м. Бережани (нині Терноп. обл.), потім до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

П. у м. Станиславів через хворобу серця.

Літ.: Посмертні згадки. Теофіл Костецький // Громадський вістник. 1922. 18 лип. С. 4.

Петро Сіреджук

КОСТИНЧУ́К Костянтин (Кость) Ількович

(18.10.1890 – після 1947) – педагог, поручник артилерії УГА. Н. у с. Добринівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї доглядача лісів. 1903–11 навч. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де влітку 1911 склав матуральні іспити. З 1911 студіював на філос. ф-ті Чернів. ун-ту, був чл. укр. акад. т-ва "Запороже". 1914 вступив до австр. армії як однорічний доброволець, 1915 іменований хорунжим резерву артилерії, з 01.1916 – лейтенант резерву 3-го полку фортечної артилерії. Останнє військ. звання в австр. армії – обер-лейтенант резерву фортечної артилерії. Нагороджений хрестом військ. заслуг 3-го кл. з військ. декорацією та з мечами, бронз. медаллю за військ. заслуги з ме-

чами на стяжці хреста за військ. заслуги, срібною медаллю хоробрості 1-го кл., військ. хрестом Карла.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА. Чл. укр. повітов. к-ту (голова Є. Ярошинський) у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), який 4.11.1918 від імені УНРади перебрав владу в Кіцман. пов. від австр. повітов. старости Л. Ґояна. Виїхав до Галичини після припинення укр. військ. акції проти румунів 14.11.1918. Команд. єдиної в УГА півбатареї з 2 далекострільних рос. 42-лінійних (калібру 10,68 см) гармат, приділеної до бойової групи "Рудки", згодом до 8-ї Самбір. бригади УГА. Брав участь у Вовчухів. та Чортків. офензивах УГА. Після здобуття поляками залізн. відтинку Городок – Судова Вишня півбатарею передано в підпорядкування групи "Глибока" (команд. сот. М. Федик), де вона до 15.05.1919 брала участь в оборонних боях біля с. Угерці та Годвишня, а також у р-ні с. Добряни й Путятичі (усі нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Через брак снарядів до 42-лінійних гармат батарею К. було відведено в запілля і вона не потрапила в польс. оточення разом з ін. підрозділами групи "Глибока". В 07.1919 батарея К. перейшла за р. Збруч, де в складі 8-го полку артилерії 8-ї Галиц. бригади 3-го корпусу УГА пройшла з боями через м. Вінниця–Козятин–Фастів–Романів–Жмеринка–Житомир аж до м. Коростень. У 2-й пол. 12.1919 перейшла в р-н скупчення 3-го корпусу УГА на пд. від залізн. ст. Ярошенка (нині с. Пеньківка Шаргород. р-ну Вінниц. обл.). Після реорг-ції УГА в ЧУГА – команд. далекострільної батареї 2-го важкого гармат. дивізіону 3-ї бригади; з 01.1920 дислокувалася в околицях залізн. ст. Мардарівка в нім. колонії Гофнунґсталь Тираспольського пов. Херсонської губ. (нині с. Цебриково Великомихайлів. р-ну Одес. обл.). Наприкінці 04.1920 взяв участь у невдалому виступі 3-ї бригади ЧУГА проти більшовиків на ст. Вапнярка (нині смт Томашпільс. р-ну Вінниц. обл.). Довідавшись, що більшовики везуть залишки 3-ї бригади УГА до м. Одеса, втік з ешелону на ст. Бірзула (нині м. Подільськ Одес. обл.); повернувся на Буковину.

18.08.1920 повторно записався на студії до Чернів. ун-ту; 5.05.1921 отримав абсолюторіум на філос. ф-ті. 1922 іменований заст. викл. математики в ліцеї м. Радівці на Пд. Буковині (нині Румунія), згодом постійний проф. математики. 1930-ті – активний учасник життя т-в колиш. випускників 2-ї держ. г-зії м. Чернівці. 1940-ві – постійний проф. математики в індустріальній г-зії для хлопців у м. Римніку-Серат (нині Румунія). З 31.08.1947 на пенсії.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 930–934; *Карпинець І.* I курінь 8 бригади У.Г.А. // ЛЧК. 1931. Ч. 2. С. 20–23; 1933. Ч. 7–8. С. 30–31; 1933. Ч. 12. С. 13–19; *Онищук Д.* Останній акт (Уривок зі споминів 2-го тяжкого дивізіону 3 бригади Ч.У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Вересень. С. 4; *Р. П.* Дещо з історії III. Ґрупи "Глибока" VIII. Самбірської Бриґади // ЛЧК. 1934. Ч. 9. С. 10–13; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 52, 53, 57, 125; *Vesper I.* Memorii 1908–1924. Capitolul II. 1919–1924 // Analele Bucovinei. 1997. № 1. P. 230–239.

Володимир Старик

КОСТИНЮ́К Осип Антонович

КОСТИНЮК Осип Антонович

(15.04.1890–1920) – педагог, громад. діяч, поручник Гуцульсько-Буковин. легіону, поручник УГА та Буковин. куреня ДА УНР. Н. у с. Явірник (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. 1900–08 навч. у 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці. Вищі студії здобув на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. У студент. роки допомагав Ю. Кобилянському в роботі над укладанням лат.-укр. словника. Чл.-засн. укр. акад. т-ва "Запороже" в Чернівцях, чл. правління т-ва з 1912, з 03.1913 – голова, "почесний батько". З 09.1913 іменований заст. учителя (суплентом) укр. держ. г-зії м. Вижниця, де

викладав лат. й грец. мови. У Вижниці одружився з дочкою вижниц. нотаря Л. Клюґера. Як один з найкращих знавців україномовної стенографії на Буковині демонстрував свої графічні роботи на міжнар. виставці "Bugra" (Книжкова торгівля і графіка) у м. Лейпциг (Німеччина) у 05.1914.

Від поч. ПСВ разом з ін. професорами Вижниц. г-зії покликаний до війська. Воював на Рос. фронті в Карпатах у Гуцульсько-Буковин. легіоні в штаті 4-го полку піхоти. З 1.07.1915 іменований хорунжим резерву, з 1.01.1916 – лейтенантом резерву, з 1.02.1918 – обер-лейтенантом резерву 4-го полку піхоти. Як хорунжий при групі гуцулів-добровольців наприкінці 1915 нагороджений великою срібною медаллю за мужність 1-го кл. на стяжці хоробрості, отримавши при цьому похвалу від командира корпусу. Як поручник гуцулів-добровольців у 03.1916 нагороджений срібною медаллю за мужність 2-го кл. з мечами.

Після повернення з війська восени 1918 продовжив викладацьку працю у Вижниц. г-зії. Виїхав з окупованої рум. військами Буковини 10.05.1919 в рамках 2-го виїзду з краю до ЗУНР укр. службовців, які відчували себе громадянами укр. д-ви й не бажали скласти присягу на вірність королю Румунії. Як поручник УГА став на військ. службу в м. Коломия. Після нападу румунів на Покуття 24.05.1919 відступав у складі бойової групи "Нижнів" до с. Базар і Майдан. У Майдані взяв участь у нараді старшин УГА 5.06.1919 (Гладкий, Я. Голота, О. Костинюк, Т. Шухевич, Г. Чарнецький, Л. Семчук), яка прийняла ухвалу: "Не уступимо ні на одну п'ядь, скоріше умремо, як уступимо!". Проявив себе в боях у Галичині й на Наддніпрянщині. Після переходу УГА через р. Збруч 17.07.1919 воював у складі Буковин. куреня.

Загинув біля м. Бірзула (нині м. Подільськ Одес. обл.).

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 704, 792–794; Відзначеня наших "Гуцулів-добровольців" // Буковина. 1916. 11 берез.; Відзначеня офіцира Українця // Буковина. 1915. 4 груд.; Відзначення при відділі Гуцулів-добровольців // Буковина. 1915. 30 лип.; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина. Торонто, 1979. Ч. 1; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 309; *Домашевський М.* Історія Гуцульщини. Т. 1. Чикаго; Львів, 1995. С. 90; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 15, 50; *Лакуста С.* Доля українських середніх шкіл на Буковині. У 25-ліття заснування Вижницької гімназії // Двадцятьпятьліття товариства "Учительска громада". Львів, 1935. С. 198–201; *Його ж.* Памяти героїв // Час. 1930. 2 берез.; *Масікевич О.* Борімося – поборемо // Час. 1935. 7 лип.; Наші образки // Буковина. 1916. 26 лютого; *Попович С.* Запорожці в визвольній боротьбі // Час. 1935. 7 лип.; *Семака І.* Гуцульскі Стрільці // Православний Калєндар на звичайний рік 1917. Відень, 1917. С. 62–69; Хорунжий Осип Костинюк при Гуцульських-добровольцях відзначений великою срібною медалею (фотографія) // Православний Калєндар на переступний рік 1916. Чернівці, 1916. С. 97; Щедрий дар // Буковина. 1916. 8 квіт.

Володимир Старик

КОСТИ́РКО Михайло

(1896 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.).

У 01.1919 вступив до УГА. Воював у армій. групі ген. А. Кравса; іменований четарем. Перебував у таборі інтернованих укр. вояків м. Йозефов (нині Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. Р. 3521. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 63.

Петро Сіреджук

КОСТИ́ШИН Ілля Петрович

(03.08.1881 – д. і м. с. н.) – поштовий службовець, громад. діяч. Н. у с. Підгайчики (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї вчителя. Дитячі та юнацькі

роки провів у с. Мужилів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1903). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту, однак через матеріальну скруту студій не завершив. На посаді службовця пошти в м. Зборів працював до 08.1914. Як активіст УРП проводив агітацію на Бережанщині, Зборівщині й Підгаєччині під час сел. страйку влітку 1902. Брав участь в орг-ції читалень "Просвіти" в селах повіту, належав до засн. 1906 т-в "Січ", "Сокіл", "Господарська спілка" в Зборові. Під час рос. окупації 1914–17 перебував у місті, з відновленням австр. влади знову працював на пошті.

Учасник Листопадового чину в Зборові, входив до повітового комісаріату. В 12.1918 обраний делегатом УНРади від Зборів. пов., брав участь у роботі її сесій у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Залишився в Зборові після зайняття міста польс. військами в 07.1919; був заарештований.

Відновлений на роботі; займався також громад. справами, зокр. 1924 входив до к-ту буд-ва Нар. дому. Згодом переїхав до м. Львів, де працював на посаді нач. відділу листів у міськ. пошті.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська державна чоловіча гімназія в Перемишлі 1895–1995. Дрогобич, 1995. С. 177.

Петро Гуцал

КОСТИ́ШИН
Мирон Теодорович

(14.12.1881 – д. і м. с. н.) – греко-катол. священик, капелан УГА. Н. у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у г-зії м. Стрий (нині Львів. обл.; матура 1899), у духовній семінарії та на філос. і богослов. ф-тах ун-ту м. Львів; захистив докторат із теології. Рукоположений 1911. 1911–12 – приватний катехит 4-класних нар. чол. і жін. шкіл м. Перемишляни (нині Львів. обл.). 1912–13 – сотрудник у с. Новиця Горішня (нині Новиця Калуськ. р-ну), 3.02.1913–4.09.1914 – катехит шк. м. Миколаїв (нині Львів. обл.).

На поч. ПСВ разом з братом о. Євгеном виїхав до Хорватії, де на запрошення крижевацького єпископа Діонісія Няраді став душпастирем у с. Магич-Мала парафії м. Сибинь (обидва нині Хорватія). 1918 повернувся до Галичини. 25.03.1919 іменований духівником УГА (з 1.03.1919). Пройшов польс.-укр. війну, учасник визвол. змагань за р. Збруч. 1920 інтернований у польс. таборах, відтак повернувся в Хорватію.

Подальша доля невідома.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 78, 83; *Мизь Р.* Українські греко-католики в Хорватії, Сербії, Боснії та Герцоговині // Історія релігії в Україні: у 10 т. Т. 9: Релігія і Церква в історії української діаспори. К., 2012. С. 282–291; *Його ж.* Українські священики на території колишньої Югославії // Наша газета. 2009. Ч. 77. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 322; Шематизм всього духовенства греко-католицької Львівської митрополичої архієпархії. 1910. С. 425; 1912. С. 32.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

КОСТІВ
Василь Петрович

КО́СТІВ
Василь Петрович

(05.02.1889–27.03.1940) – інж., старшина УГА. Н. у с. Буцнів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї вчителя. 1901–03 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, потім у реальній шк. і політех. шк. в м. Львів.

Під час ПСВ закінчив шк. військ. інженерів, воював в австро-угор. армії на Серб. й Італ. фронтах; іменований поручником. У 12.1918 в м. Тернопіль призначений тех. старшиною ЛВ УГА, що дислокувався в м-ку Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). Займався ремонтом і підготовкою літаків до польотів; інколи як спостерігач ("доглядник") здійснював повітряну розвідку на фронті під м. Львів. Сот. П. Франко у своєму спомині писав: "Одним із кращих технічних старшин був Костів, завжди спокійний, здержливий із червоним відмороженим обличчям. У всіх труднощах знаходив щасливий вихід і я мав із нього направду поміч".

КОТЕЦЬКИЙ
Кость-Микола

КОТИК
Тома

У 07.1919 скерований з м. Кам'янець-Подільський до складу військ. місії в м. Берлін (Німеччина) з метою купівлі літаків для об'єднаних укр. армій. Повернувся до України, служив в артилерії УГА; 1.08.1919 іменований сотником. У кін. 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса прибув до ЧСР, був інтернований. Залишився проживати в ЧСР, завершив вищі тех. студії, працював інженером у м. Прага. Одружився з О. Горбачевською – донькою вченого-хіміка, чл. УНРади ЗУНР, академіка ВУАН І. Горбачевського (1854–1942).

П. після тривалої недуги в м. Прага, де й похований у гробівці родини Горбачевських на цвинтарі Св. Матвія.

Літ.: Голос: часопис для українців у Німеччині. 1941. Ч. 4. С. 4; *Кирея В.* Кадрове забезпечення військово-повітряних сил Західно-Української Народної Республіки 1918–1919 рр. // Гілея. 2015. Вип. 94. С. 29–41; *Тинченко Я.* Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010.

Петро Гуцал

КОТЕ́ЦЬКИЙ Кость-Микола

(18.05.1883–22.10.1936) – інж.-нафтовик. Н. у с. Лютовиська (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1901). Навч. у Львів. ун-ті. Брав участь у б-бі за відкриття укр. ун-ту в м. Львів; у ході сецесії укр. студентів 1901–02 покинув ун-т. Вивчав хімію у Празьк. тех. шк. Працював інж.-хіміком на держ. нафтоочисному з-ді в м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

1914 вступив до Легіону УСС, отримав звання старшого десятника; брав участь у боях проти рос. армії в Карпатах. На поч. 1915 через хворобу звільнений з військ. служби. Працював тех. кер. нафтоочисного з-ду в м. Пардубице (нині Чехія). Після Листопадового чину повернувся до Сх. Галичини. Призначений урядом ЗУНР хіміком на нафтопереробній ф-ці в м. Дрогобич. У 05.1919 потрапив у польс. полон, перебував у таборі для полонених м. Вадовиці, згодом у таборі для інтернованих у м. Домб'є (нині обидва Польща).

Після звільнення працював у нафтовій пром-ті ЧСР. Невдовзі повернувся до Сх. Галичини й заснував власне підприємство. 1928 отримав запрошення від уряду Японії прибути в Маньчжурію для облаштування нафтоочисного з-ду; від цієї пропозиції відмовився.

П. у с. Майдан (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1937. Ч. 6. С. 21.

Богдан Паска

КО́ТИК Тома

(20.09.1890–24.01.1973) – старшина УГА, кооператор. Н. у с. Лисець (нині смт Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї старшини австро-угор. армії. Закінчив з відзнакою кадет. шк. в м. Львів (1911). Служив у 56-му піх. полку австр. армії.

На поч. ПСВ відправлений на Сх. фронт. Важко поранений, лікувався у шпиталі м. Краків. 1.05.1915 призначений поручником 56-го полку. Листопадовий чин 1918 застав К. в м. Перемишль. Одразу зголосився до служби в УГА; як старшина відправлений на фронт. 24.12.1918 потрапив до польс. полону, звідки 28.02.1919 втік, знову воював в УГА. Призначений до відділу поповнення війська ДСВС. 15.05.1919 домігся призначення на фронт; ад'ютант групи сот. Януша, що базувалася в околицях м. Самбір (нині Львів. обл.). 27.05.1919 під час наступу польс. армії Галлера вдруге потрапив у польс. полон; 5 місяців перебував у різних таборах. Знову втік 5.11.1919, перейшов до ЧСР. 17.12.1919 інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), де призначений у булавний відділ до запасного коша розпорядником військ. канцелярії уряду ЗУНР. 20.08.1920 іменований сотником. Згодом – ад'ютант ген. А. Кравса та В. Курмановича. 20.11.1921 переведений до 1-ї старшин. сотні в таборі для інтернованих м. Йозефов (нині Чехія), де був чл. комісії для перевірки старшин. ступенів і 1-м ад'ютантом Гол. команди частин УГА.

31.07.1924 закінчив молочар. шк. в м. Фридлант (нині Чехія). Згодом повернувся до Сх. Галичини. Розпочав молочар. справу в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Був нач. гол. торг. відділу "Маслосоюзу" в м. Львів, у 01.1929–19.07.1944 входив до дирекції "Маслосоюзу".

У 07.1944 емігрував з родиною до Німеччини, через кілька років – до США. Від 1949 проживав у м. Балтимор (шт. Меріленд), був активний в укр. т-вах та орг-ціях.

П. і похований у м. Балтимор.

Літ.: В Балтиморі помер Тома Котик // Свобода. 1973. 27 січ. Ч. 17; *Качор А.* Військовик і кооператор. Пам'яті сотника Томи Котика // Вісті Комбатанта. 1973. Ч. 4. С. 38–42.

Євген Лизень

КО́ТИЛЬ (КО́ТЕЛЬ) Степан

(30.01.1887–17.12.1954) – отаман УГА. Н. у м. Комарне (нині Словаччина). Капітан австро-угор. армії. Учасник ПСВ.

Сотник УГА. Працював у Ліквідаційній комісії ДСВС у м. Відень. 1.03.1919 іменований отаманом УГА.

Після завершення визвол. змагань працював касиром у Польс.-швейцар. лісовій спілці в м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.).

11–12.1943 – команд. 30-го полку д-зії "Галичина". Нач. відділу рекрутування добровольців Військ. управи д-зії (з 01.1944). Демобілізований за станом здоров'я (02.1944). Після ДСВ емігрував до Канади.

П. у м. Торонто.

Літ.: Боляновський А. Дивізія "Галичина". Історія. Львів, 2000. С. 79, 120; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312.

Олександр Луцький, Кім Науменко

КОТИЛЬЙО́Н – орнаментальна прикраса з бісеру у формі мініатюрного вимпела з петелькою для кріплення.

Котильйон. Бісер, нитки, ткання. 1930-ті, Бучацький пов. Бучацький краєзнавчий музей. Експозиція. Фото О. Федорчук

З'явився напередодні ПСВ як своєрідне дівоче освідчення. У Великодні дні відбувалися т. зв. котильйонові забави. Дівчина виконувала й дарувала К. уподобаному нею парубкові, чіпляючи прикрасу на груди. Потім запрошувала до танцю – котильйону. Звідси й походить назва прикраси.

Для УСС К. став оповитим дівочою любов'ю оберегом і демонстратором етнічної та політ. належності, який носили біля серця. У період ЗУНР (1918–19), як свідчення українськості, К. набув широкого використання у парубочій та дівочій ноші; його почали вдягати на груди, шию (як краватку), пояс. Поряд із орнаментальними мо-

Світлина І. В. Козьменка 1918 р. смт Печеніжин Коломийського пов. Фотоархів В. Д. Гаврищука зі смт Печеніжина

▲ Фрагмент світлини. Хор с. Чернятин. Перша половина XX ст., с. Чернятин Городенківського пов. Городенківський краєзнавчий музей. Експозиція

тивами, у композиціях К. поширилися мотиви-знаки: тризуб, лев у короні, блакитно-жовтий прапор, хрести (укр. військ. відзнаки), які іноді доповнювали ініціалами власника й ін. написами (напр.: "1918", "Боже, спаси Україну", "УНР"). У колористиці панувала жовта й блакитна барви.

Літ.: Федорчук О. Бісер у декорі традиційного одягу українців (питання типології) // Народознавчі зошити. 2012. № 3 (105). С. 458; *Її ж.* Головні функції бісерного декору народної ноші українців // Народознавчі зошити. 2013. № 4 (112). С. 652.

Олена Федорчук

КОТЛЯРЧУ́К Н.

(д. і м. н. і с. н.) – сапер, поручник УГА. Команд. інженерної сотні 1-ї бригади УГА. Поручник. Успішно проводив мінування. Проявив себе в ході Вовчухів. операції, зруйнувавши залізницю між с. Вовчухи і м. Городок. У "чотирикутнику смерті" входив до похоронної команди.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 118–119.

Микола Вітенко

КОТО́ВИЧ Володимир Йосипович

(12.10.1877–19.07.1948) – отаман УГА, громад.-політ. діяч. Н. у м. Гніздичів (Кохавине) (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї шкільного управителя. Здобув освіту в місц. шк. Після однорічної військ. служби в австро-угор. армії (службу закінчив поручником) навч. на природничому ф-ті Краків. ун-ту. Учитель, шкільний інспектор у м. Стрий. Чл. місц. філій т-в "Боян", "Просвіта"; співзасн. т-в "Сокіл", "Пласт". 1905 створив Кружок взаїмної помочі галицьких і буковин. вчителів у м. Бібрка, згодом у м. Стрий. 06.1914 – співорганізатор проведення з'їзду "Сокола" в м. Львів.

У 07.1914 мобілізований до австро-угор. армії. За героїзм нагороджений військ. нагородами, в т. ч. медаллю Signum Laudis. Останнє військ. звання в австро-угор. армії – майор. 08.1916 – команд. табору для військовополонених українців – солдатів рос. армії у м. Ярослав (нині Польща). Організував для них хор, оркестр, театральний гурток.

1.11.1918 зголосився до УГА у м. Стрий. Комендант Стрийської ОВК. 1.01.1919 іменований отаманом. Згодом учасник боїв з поляками, походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Відповідав за постачання боєприпасів і продовольства для УГА. Перехворів на тиф у м. Вінниця. Зумів переправитися до ЧСР, де інтернований у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). Організував навч. низки стрільців на муз. і вокал. студіях в Італії, ін. – на с.-г. та пед. курсах у ЧСР.

1923 повернувся до м. Стрий, працював у "Рідній школі", заснував Учи-

тел. жін. семінар. Засн. і дир. філії Муз. ін-ту в м. Стрий, організатор оркестрів, диригент. Співпрацював з ОУН. 1932 – співзасн. Стрий. краєзнавчого музею "Верховина".

З 10.1939 – шкільний інспектор у м. Стрий. Восени 1940 змушений переховуватися від співробітників НКВС. З 07.1941 – заст. посадника м. Стрий, очолював харчовий відділ.

1943 виїхав до Німеччини. З 1945 перебував у ДП м. Берхтесґаден.

П. у м. Мюнхен. Похований у м. Берхтесґаден. 8.03.1958 нагороджений Воєнним хрестом Симона Петлюри (посмертно).

Літ.: Котович О. Із життєвих доріг незабутнього мужа // Квітучі береги. Нью-Йорк, 1977. Ч. 17. С. 55–58; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 118–119; *Шанківський Л.* Стрий і Стрийщина у визвольній війні 1918–1920 рр. // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. Ч. 70. Львів, 2012. С. 27–47.

Микола Вітенко

КОХ
Ганс

(Koch Hans;
07.07.1894–09.04.1959) – старшина УГА, нім. історик. Н. у м. Львів, де здобув середню освіту.

Під час ПСВ служив у 35-му полку крайової оборони. Від 12.1918 – в УГА; іменований поручником, потім сотником. До 06.1919 – шеф оперативного відділу штабу 2-го корпусу, згодом до 02.1920 – шеф оперативного відділу НКГА, 02–04.1920 – шеф штабу 1-ї бригади ЧУГА.

Восени 1921 виїхав до м. Відень, де в ун-ті здобув наук. ступінь д-ра філософії (1924). Проф. сх.-європ. історії в нім. ун-тах м. Кеніґсберґ (нині Калінінград, РФ), Бреслав (нині Вроцлав, Польща), Відень (Австрія) і Мюнхен (Німеччина); дир. Сх.-Європ. ін-ту в Бреславі (1937–40) та Мюнхені (від 1952).

Під час ДСВ – офіцер нім. армії для зв'язків з українцями, експерт з укр. питань; 1939–40 допоміг багатьом українцям урятуватися від рад. репресій. Після ДСВ продовжив наук. діяльність, був євангельським пастором. 1949 обраний дійсним чл. НТШ в Америці. У м. Мюнхен: 1952–54 – фундатор і голова Нім.-укр. т-ва ім. Гердера, чл. кураторії УВУ. Автор низки монографій з історії Церкви; досліджував відносини Візантії і Києва; мемуарист, перекладач. Позитивно налаштований до укр. визвол. прагнень, знав позитиви й негативи укр. ментальності. Чужинець, який зауважив феномен високої дисципліни УГА – "була не так звичайною формою, як справою довір'я до поодиноких осіб". Автор кн. "Договір з Денікіним" (1931).

П. у м. Мюнхен.

Літ.: Бачинський В. Ганс Кох (з нагоди 60-ліття) // Свобода. 1954. 30 берез.; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012; *Якимович Б.* Збройні Сили України: нарис історії. Львів, 1996; *Його ж.* Україна та українці: події далекі і близькі. Вибрані праці. Львів, 2014. С. 438–446; Encyclopedia of Ukraine / ed. by V. Kubijovyč. Vol. 2: G–K. Toronto; Buffalo; L., 1988.

Богдан Якимович

КОХАНО́ВСЬКИЙ
Іван

КОХАНОВСЬКИЙ
Іван

(15.12.1867–06.12.1931) – адвокат, громад.-політ. діяч. Батько стрільця УГА В. Кохановського, який загинув у боях біля м. Київ, та І. Кохановської-Левицької, працівника РДС ЗУНР. Н. у

КОЦИК
Роман Іванович

м. Львів у сім'ї банків. урядовця. Здобув освіту в АГ м. Львів. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту.

Від 1900 працював нотаріусом у м. Рожнятів (нині смт Івано-Франк. обл.). Згодом очолив суд у м. Краковець (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.). Чл. УНДП. Організатор мережі читалень "Просвіти" в Яворівському пов. 1908 і 1913 обраний послом до Галиц. крайового сейму, входив до Укр. сеймового клубу.

18–19.10.1918 – учасник укр. Конституанти в м. Львів. Чл. законодавчої комісії УНРади ЗУНР. У 07.1919 разом з кер-вом ЗУНР відступив за р. Збруч. Проживав у м. Кам'янець-Подільський, працював у суд. органах УНР м. Вінниця. На поч. 1920 – суддя в 1-му корпусі УГА. Перехворів на тиф. У 03.1920 інтернований поляками в таборі біля с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.).

З 1921 – окружний суддя у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Чл. УНДО (входив до ШНК), НТШ, "Просвіти", ін. укр. т-в. З 04.1929 працював у власній адвокат. конторі в м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.).

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Літ.: *Н. Н.* Іван Кохановський // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 437–438; Посмертні згадки. Іван Кохановський // Діло. 1931. 9 груд. Ч. 276. С. 6; Похорони бл. п. Івана Кохановського // Діло. 1931. 13 груд. Ч. 280. С. 4; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького Сейму. Львів, 2010. С. 143.

Микола Вітенко

КО́ЦИК
Роман Іванович

(1895–11.04.1970) – агроном, громад. діяч. Н. у с. Хмелева (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зіях м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) і Перемишль (нині Польща).

Під час ПСВ – в австро-угор. армії. Потрапив у рос. полон, звідки втік 1917. У м. Балта (нині Одес. обл.) – секретар обл. к-ту Сел. спілки; тут українізував г-зію та комерц. шк., де викладав; дописував до укр. преси.

Після проголошення ЗУНР – урядовець повітов. комісаріату в м. Заліщики. У 07.1919 перейшов за р. Збруч; урядовець з особливих доручень при МВС, нач. відділу при Мін-ві фінансів УНР в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

1920 повернувся до с. Хмелева. 1927 завершив студії у високій агрономічній шк. м. Відень, де протягом певного часу належав до управи представництва фірми "Поділля", що займалося продажем товарів, доставлених із м. Бучач (нині Терноп. обл.). Від 1932 працював на с.-г. дослідній станції у с. Шутроминці (нині Заліщиц. р-ну). Від 1936 – чл. Польс. держ. помологічної комісії Пд. Поділля.

1939 виїхав до Німеччини, де працював агрономом. 1949 емігрував до США. Спочатку працював на фермі в шт. Меріленд, 1951 переїхав до м. Рочестер (шт. Нью-Йорк), де займався городництвом. Автор публікацій у наук. і популярних вид.

П. у м. Рочестер.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 175–178, 388–389, 486, 563, 911, 912; Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики / ред. кол.: О. Соневицька, Б. Стефанович, Р. Дражньовський. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1974. С. 716, 850–854; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 344.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КОЦИЛО́ВСЬКИЙ
Йосиф Петрович

(чернече ім'я: Йосафат; 03.03.1876–17.11.1947) – церк. і громад. діяч. Н. у с. Пакошівка Сяніцького пов. (нині Польща). Син Петра і Катерини (Косар) Коциловських. Навч. у нар. шк. с. Пакошівка (1882–86), у г-зії м. Ясло (нині Польща; матура 1895), на юрид. ф-ті Львів. ун-ту (1896–98). У м. Львів став активним учасником укр. т-в "Академічна громада" і "Сокіл". 1898 пе-

рервав навч. та вступив до однорічної офіцерської шк. в м. Відень, де здобув звання лейтенанта артилерії у резерві. У 03.1900 скерований на службу до гарнізону в м. Львів, але через кілька місяців покинув військ. кар'єру. Спершу вступив до духовної семінарії в м. Перемишль (нині Польща); потім, за скеруванням єпископа К. Чеховича, з 10.1901 розпочав філос.-богослов. студії в Урбаніанській колегії м. Рим, де став 1-м ред. "Записок питомців Руської колегії в Римі", бібліотекарем і префектом. 1903 захистив докторат з філософії, 1907 – з богослов'я. Висвячений на священика 6.10.1907 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) єпископом Г. Хомишиним.

9.10.1907–1.10.1911 – віце-ректор і проф. фундаментальної догматики в Станиславів. духовній семінарії. 2.10.1911 вступив у новіціят ЧСВВ у с. Крехів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), змінив світське ім'я Йосиф на монаше Йосафат на честь мученика за унію Й. Кунцевича. 16.05.1913 склав перші чернечі обіти. До поч. ПСВ викладав богослов'я для семінаристів ЧСВВ у монастирях с. Лаврів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) і м. Львів, проводив реколекції на парафіях. Восени 1914 з протоігуменом о. П. Філясом виїхав до м. Відень, потім – до м. Кромержиж (нині Чехія), де був ректором тимчасової греко-катол. духовної семінарії. У 10.1915 повернувся до Крехів. монастиря. 13.06.1916 склав довічні обіти.

28.11.1916 імператор Карл І номінував К. єпископом для Перемишл. єпархії, 29.01.1917 номінацію затвердив Папа Римський Бенедикт XV. Єпископську хіротонію отримав у катедральному храмі м. Перемишль 23.09.1917 з рук митрополита А. Шептицького за співучасті єпископів Г. Хомишина, Д. Няраді та Й. Боцяна, у присутності 7 єпископів лат. і вірмен. обрядів, представників держ. влади на чолі з намісником Галичини графом К. Гуйном.

Як перемишл. єпископ брав участь у конф. архієреїв Галиц. греко-катол. митрополії (1918–38), підписував їх рішення та спільні пастирські листи. З перших днів єпископства дбав про звільнення з австр. в'язниць священиків і вірних, несправедливо звинувачених у москвофільстві; заснував т-во "Єпархіальна поміч". 14.02.1918 відправив урочисте богослужіння з нагоди Брест. договору між УНР і д-ми Четверн. союзу. У 10.1918 увійшов до складу Конституанти, згодом – УНРади у Львові. Призупинивши наприкінці 10.1918 навч. у Перемишл. духовній семінарії, закликав студентів-богословів "сповнити свій обов'язок" при побудові Укр. д-ви. Під час польс.-укр. війни 1918–19 відправив урочистий молебень за УСС, які 4.11.1918 оволоділи Перемишлем. Після захоплення Перемишля поляками 11.11.1918 призначив адміністратором сх. укр. частини єпархії дрогобиц. декана о. К. Федоровича. Влітку–восени 1919 зазнав утисків польс. адміністрації; поліція проводила обшуки та ревізії, арештувала крилошанина К. Богачевського. 1922 К. разом з греко-катол. ієрархами та громад. діячами підписав звернення "До всього культурного світу", в якому засуджено репресивну ("екстермінаційну") політику польс. адміністрації щодо українців. 1925 визнав умови Конкордату між Польщею та Апостольським престолом.

У міжвоєн. період К. провів канонічні візитації парафій єпархії, завершив буд-во й посвятив будинок духовної семінарії в Перемишлі (1921);

встановив 4-річний (1922) термін навч. (з 1931 – 5-річний), сформував викладацький колектив семінарії; запровадив обов'язковий целібат (1925), наук. диспути для семінаристів; здібних студентів направляв на богослов. студії до м. Рим (Італія), Інсбрук і Відень (Австрія). За час єпископства висвятив на священиків 388 світських богословів (з них 210 – у стані целібату) та 88 василіан. Зробив традиційними реколекції для духовенства й місії для народу, підтримував розвиток чернечих чинів – отців і сестер ЧСВВ, сестер служебниць згромадження Непорочної Діви Марії, заснував згромадження сестер св. Йосифа, сприяв розвитку Апостольства молитви та Марійських т-в молоді, опікувався сиротинцями, дитсадками й школами. 1926 отримав єпископа-пом. Г. Лакоту. 1929 підтримав ідею розвитку Катол. акції (КА), 1934 заснував єпархіальний ін-т КА (ЄІКА) в м. Перемишль. 1930 спільно з ін. ієрархами УГКЦ підтримав створення Укр. катол. нар. партії. Фінансував газ. "Бескид" (1929–31), перейменовану в "Український Бескид" (1933–39). Зазнавав утисків з боку польс. адміністрації, яка домоглася створення 1934 Апостольської адміністрації Лемківщини під юрисдикцією Ватикану на основі 9 деканатів Перемишл. єпархії.

Під час ДСВ безвиїзно мешкав у єпархії. У 09.1939 залишився на підконтрольній СРСР тер. єпархії, а для окупованої Німеччиною частини єпархії створив ген. вікаріат у м. Ярослав (нині Польща) під проводом єпископа-пом. Г. Лакоти. 1939–41 потрапив під таємний нагляд органів НКДБ СРСР. У період нацист. окупації К. двічі викликали на допит у гестапо, де погрожували ув'язненням у концтаборі за виявлені випадки переховування євреїв греко-катол. духовенством єпархії.

Заарештований 21.09.1945 органами польс. служби держбезпеки в Перемишлі за відмову підтримати акцію переселення етніч. українців з Польщі до УРСР, вивезений до в'язниці в м. Ряшів (нині Польща). 17.01.1946 доставлений до прикордонної ст. Медика (нині Польща), переданий рад. прикордонній заставі в м. Мостиська (нині Львів. обл.), де владику переконували взяти участь у ліквідації УГКЦ, але К. відмовився. 24.01.1946 з дозволу НКДБ УРСР звільнений і повернувся до Перемишля.

26.06.1946 повторно арештований органами держ. безпеки та поліції Польщі за відмову добровільно переселитися до УРСР, депортований з Перемишля до прикордонної ст. Медика. 2.07.1946 заарештований органами МГБ УРСР за звинуваченням в "антирадянській діяльності". Слідство за справою К. тривало 8.07–23.09.1946; тоді владику перевели до лікарні міськ. тюрми № 1 УМВС Київ. обл., де він перебував до 01.1947. 24.01.1947 слідчим оголошено вирок щодо К., справу передано до суду. 21.02.1947 засуджений військ. трибуналом УМВС Укр. округу в м. Київ на 10 р. ВТТ і 5 р. позбавлення громадянських прав.

П. у ВТК № 35 у смт Чапаєвка (нині в межах м. Київ). Похорон К. організували правосл. черниці Покровського монастиря.

У 1950-х підпільні священики Перемишл. єпархії упорядкували могилу. Тлінні останки К. о. Й. Каваців перевозив на різні місця: 1977 – з Києва на Янів. цвинтар у м. Львів, 1986 – у с. Яблунівка Стрий. р-ну Львів. обл., з 1998 зберігаються в храмі Благовіщення Пречистої Діви Марії в м. Стрий. 24.04.2001 у Ватикані проголошено декрет про мучеництво К., 27.06.2001 Папа Іван-Павло II у Львові в декреті про беатифікацію проголосив К. блаженним. 12.08.2001 у церкві Благовіщення Пречистої Діви Марії в м. Стрий під час Літургії, яку служив Глава УГКЦ Л. Гузар, востаннє перезахоронено прах блаженного К.

31.05.2013 адміністратор Стрий. єпархії УГКЦ єпископ Т. Сеньків передав до Перемишл.-Варшав. архієпархії УГКЦ частину мощей блаженного К., які захоронено у відновленому храмі Св. Івана Хрестителя в м. Перемишль. У 04.2015 Глава УГКЦ С. Шевчук освятив наріжний камінь під буд-во храму блаженних К. та Г. Лакоти в м. Самбір (нині Львів. обл.). У 10.2015,

на звернення Ін-ту історії Церкви УКУ, К. посмертно реабілітований прокуратурою м. Київ.

Літ.: Баб'як А. Нові українські мученики XX ст. Рим, 2002; *Бадяк В.* Наш Владика: Життя та посмертні митарства перемишльського єпископа Йосафата Коциловського. Львів, 2000; *Боцюрків Б.* Українська Греко-Католицька Церква та Радянська держава (1939–1950) / перекл. з англ. Н. Кочан, за ред. О. Турія. Львів, 2005; *Горан Т.* Суспільна діяльність Перемишльського єпископа Йосафата Коциловського у міжвоєнний період (1919–1939) // Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ "Добрий пастир". Богослов'я: зб. наук. праць. 2014. Вип. 6. С. 116–122; *Єгрешій О.* Греко-католицьке духівництво в умовах ЗУНР: роль у формуванні органів влади, творенні українського війська // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 199–208; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 28, 30, 31, 202, 213, 216; *Назарко І.* Йосафат Коциловський, ЧСВВ: єпископ Перемиський, 1916–1946. Торонто, 1954; *Пилипів І. В.* Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.). Тернопіль, 2011; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 257–260; *Рубльова Н. С.* Коциловський Йосафат // ЕІУ. Т. 5. К., 2008. С. 245–246; *Iwaneczko D.* Biskup Jozafat Kocyłowski (1876–1947): Życie i działalność // Polska–Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 3. Przemyśl, 1996.

Ігор Пилипів, Тетяна Горан, Руслан Делятинський

КОЦО́ВСЬКИЙ
Микола-Роман Володимирович

(20.11.1889–10.12.1919) – військ. лікар. Н. у м. Львів у сім'ї педагога й літературознавця. Випускник АГ м. Львів (1908). Студіював медицину в ун-тах м. Львів і Ґрац (Австрія). Після здобуття навесні 1918 доктор. диплома служив лікарем в австро-угор. армії.

До УГА вступив у 11.1918; навесні 1919 призначений начальним лікарем ("санітарним шефом") 2-го корпусу; мав військ. звання сотника-лікаря. У складі УГА перебував за р. Збруч. Учасник наради в 11.1919 у м. Вінниця за участю Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича, на якій доповідав про стан УГА під час епідемії тифу. Сот. Є. Бородієвич писав згодом, що під час епідемії К. "працював цілими днями й ночами, недосипляючи їх, ходив від кватири до кватири, де лежали хорі, лічив їх, тішив, робив все, що міг як чоловік і лікар зробити, з вичерпання падав з ніг; ...був це лікар дуже солідний, працьовитий, а як старшина і товариш тішився великим прив'язанням і пошаною у тих всіх, що його знали; ...один з найкращих многонадійних лікарів".

П. від тифу в м. Немирів (нині Вінниц. обл.).

Петро Гуцал

КОЦУР Іван

КО́ЦУР
Іван

(18.12.1895–29.12.1971) – четар УГА, громад.-політ. діяч. Н. у с. Якимчиці (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Навч. в АГ м. Львів. Учасник хору, організатор "Просвіти" в с. Якимчиці.

У 08.1914 разом з Ф. Черником, А. Тершаківцем та ін. зголосився добровольцем до УСС. Стрілець тех. сотні УСС. Поранений у боях біля с. Веречки (нині Верхні Ворота Воловец. р-ну Закарп. обл.). У 04.1917 закінчив австр. старшин. шк. Командант тех. сотні. 2.07.1917 в бою біля с. Конюхи потрапив у рос. полон. Навесні 1918 звільнений, повернувся додому.

Учасник Листопадового чину в м. Львів, а також боїв з поляками під м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну), Белз (нині Сокал. р-ну, обидва Львів. обл.). Командант тех. сотні 1-ї бригади УГА, хорунжий. 1.01.1919 іменований четарем УГА. Після відступу УГА за р. Збруч перехворів на тиф біля м. Бердичів (нині Житомир. обл.). З 11.1919 працював у Вищому військ. суді ДА УНР.

У 08.1920 зміг повернутися додому. Закінчив однорічні торг. курси та Вищі торг. студії у м. Львів. Працював у м. Варшава інспектором-контролером т-ва "Рух". 05.1940–06.1941 – дир. Укр. вид-ва в м. Краків (нині Польща). Згодом ревізор у стр-рі Укр. центр. к-ту в м. Краків.

1944 емігрував до Німеччини, потім до США. Проживав у м. Детройт (шт. Мічиган). Чл. управи т-ва "Самопоміч", Клубу емеритів; голова Станиці УСС та Координаційного к-ту комбатант. орг-цій. Займався громад.-культ., освіт., виховною роботою.

П. і похований у м. Детройт.

Літ.: Бл. п. Іван Коцур // Свобода. 1972. 4 січ. Ч. 1. С. 5; *О. У.* Іван Коцур // Вісті Комбатанта. 1972. Ч. 1. С. 437–438.

Микола Вітенко

КОЧЕРГÁН
Михайло Степанович

(15.09.1886–після 1948) – юрист, дипломат, громад.-політ. діяч, укр. повітовий комісар Вашківського пов. Н. у с. Стебні (нині Путил. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. З 1900 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де в 07.1908 склав матуральні іспити. Студіював право в Чернів. ун-ті (1908–12). 30.07.1912 отримав абсолюторіум. 24.06.1913 здобув ступінь д-ра права. У 03.1913 іменований практикантом крайового уряду в м. Чернівці. З 09.1913 переведений на посаду практиканта крайового уряду при повітов. старостві в м. Заставна (нині Чернів. обл.).

Чл. укр. акад. т-ва "Союз", від 10.1909 – чл. його правління. Один з організаторів нар. віча, влаштованого цим т-вом спільно з т-вом "Руська бесіда" в с. Ленківці (нині в складі м. Чернівці) 27.11.1910. З 10.1912 – чл. правління університет. студент. дому ім. цісаря Франца-Йосифа в м. Чернівці.

Перед загрозою рос. окупації 28.08.1914 евакуйований до м. Відень, де проживав з дружиною Наталією, уродженою Данчул; працював у канцелярії МВС Австрії. Після вигнання рос. військ із Буковини в 06.1915 повернувся до м. Заставна, де продовжив службу при повітов. старостві. У 03.1916 нагороджений золотим хрестом заслуг з короною на стяжці медалі за хоробрість. 1917 виконував функцію цивільного комісара при військ. генерал-губернаторстві в м. Люблін (нині Польща). Повернувшись на Буковину, 25.05.1918 іменований кер. канцелярії повітов. староства в м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.).

4.11.1918, як комісар УНРади, перебрав владу в пов. Вашківці від австр. повітов. старости. 6.11.1918 був у числі укр. депутатів і представників Крайового к-ту Буковини, які перебрали владу в найважливіших держ. установах м. Чернівці й очолили їх. Після окупації Буковини рум. військами виїхав до Галичини. З 01.1919 працював у президіальному бюро ДСВнС ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Чл. президії Буковин. ради, засн. в м. Станиславів 10.03.1919 з буковин. членів УНРади та їх довірених осіб.

У 07.1919 евакуйований разом з урядом ЗУНР та УГА за р. Збруч, де перейшов на службу Директорії УНР. 1.08.1919 іменований радником при міністрі закорд. справ УНР В. Темницькому, 1.09.1919 – дир. департаменту чужоземних зносин МЗС УНР. Після відновлення 18.08.1919 діяльності Бу-

ковинської нац. ради в Придніпрянській обл. УНР обраний її головою. Разом із С. Івановичем та В. Сороневичем представляв Буковинську нац. раду на Держ. нараді, скликаній Директорією УНР 25.10.1919 в м. Кам'янець-Подільський, де виступив від імені буковинців. У конфлікті між Диктатором ЗУНР Є. Петрушевичем та Гол. от. С. Петлюрою став на сторону останнього.

Після 11.1919 – на еміграції у м. Варшава, виконував відп. доручення уряду УНР. У 02.1920 в числі укр. дипломатів перебував у м. Відень як кер. секції МЗС УНР.

На поч. 1920-х емігрував до ЧСР, де був надрадником у земській управі Підкарпат. Русі в м. Ужгород. 4.11.1938 прибув до м. Хуст (нині Закарп. обл.) для орг. забезпечення управління тер. Підкарпат. Русі (разом з радником Стебельським). Голова карпато-укр. делегації на переговорах між Карпат. Україною та Румунією у справі прикорд. руху в 11.1938. У 12.1938 іменований нач. департаменту законодавства і застережних справ в уряді А. Волошина. В 01.1939 брав участь у переговорах у м. Будапешт (Угорщина) як чл. делімітаційної комісії (разом з Ю. Бращайком). 03.1939 – голова президії уряду Карпат. України. 15.03.1939 обраний секретарем Сойму Карпат. України. Йому довірили проведення присяги послів (депутатів), а також зачитування тексту присяги президента. Підпис К., разом з підписами А. Штефана, А. Волошина та А. Дутки, стоїть під ухваленим Соймом 15.03.1939 конституц. Законом Ч. 1, яким проголошено держ. незалежність Карпат. України.

Після окупації Карпат. України угор. військами ув'язнений. Звільнений завдяки заходам Евакуаційної комісії при нім. консульстві в м. Хуст; виїхав до м. Прага (нині Чехія), де мешкав упродовж ДСВ. Один з меценатів виданої 1942 в Празі праці С. Наріжного "Українська еміграція".

У 05.1945 заарештований у Празі рад. спецслужбами й вивезений до СРСР. Разом з ін. чільними діячами Карпат. України був ув'язнений на 8 р. каторжних робіт. За неперевіреними даними, перебував у ВТТ Комі АРСР (нині Республіка Комі, РФ), де й п.

Літ.: Архів Української Народної Республіки. Міністерство Закордонних Справ. К., 2016. С. 247, 505; *Брицький П., Добржанський О., Юрійчук Є.* Буковинці у боротьбі за українську державність (1917–1922 рр.). Чернівці, 2007. С. 454–464; *Гулька Б.* ОдповЂдь п. к. Кочерганови // Подкарпатска Русь. 1928. Ч. 6. С. 131–133; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 223–224; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 384–385, 430–431; *Доценко О.* Літопис української революції. Матеріяли й документи до історії української революції. Т. 2. Кн. 4. 1917–1922. К.; Львів, 1923. С. 129–131, 315–318; *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції. К., 2003. С. 272; *Макух І.* На народній службі. Детройт, 1958. С. 240–241; *Попович І.* Листопадові дні на Буковині // Наше Життя. 1947. 1 груд.; Про долю закарпатсько-українських діячів // Наше Життя. 1947. 25 берез.

Олександр Руснак,
Володимир Старик

КОЧЕРЖУ́К
Дмитро

(д. н. н. – осінь 1919) – старшина УГА. Н. у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Здобув середню освіту.

В УГА – з 12.1918, служив у Станиславівській ОВК. 1.03.1919 іменований четарем. Надалі старшина інтендатури 3-го корпусу. Перебував на Наддніпрянщині.

П. від тифу в "чотирикутнику смерті".

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 250; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 163; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 115.

Петро Сіреджук

КОША́К
Микола

(16.08.1874–28.06.1969) – правник, старшина УГА. Н. у м. Косів (нині Івано-Франк. обл.). Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту, здобув докторат з права.

Під час ПСВ служив в інтендатурі Легіону УСС. Від 1.11.1918 – в УГА; 1.03.1919 іменований сотником інтендатури. З 07.1919 – на Наддніпрянщині. На поч. 1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі в м. Перемишль (нині Польща). Після звільнення переїхав до м. Відень.

П. у м. Відень.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 138.

Петро Сіреджук

КО́ШИЦЬ
Олександр Антонович

(12.09.1875–21.09.1944) – хоровий диригент, композитор, учений-етнограф, культ. і громад. діяч. Н. у с. Ромашки Канівського пов. Київської губ.

(нині Миронів. р-ну Київ. обл.). Навч. у Київ. духовній акад-ї (1890–1901). 1902–03 працював учителем у жін. семінарії м. Ставрополь (нині РФ), 1904 – у г-зіях м. Київ. Навчав хоровому співу в Муз.-драм. шк. М. Лисенка та в Імператорському муз. уч-щі Києва (1911–13), Київ. консерваторії (1913–14). Співзасн. муз.-хорового т-ва "Боян" (1905).

Хормейстер і диригент Київ. опери (1916–17). Засн. Укр. респ. капели (25.01.1919). Капела під кер-вом К. 10–11 і 13–15.04.1919 виступала в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), згодом – у м. Стрий (нині Львів. обл.). У 05.1919 разом з Капелою виїхав на зарубіжні гастролі до країн Європи (ЧСР, Австрія, Швейцарія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, Польща, Іспанія) та Америки (США, Аргентина, Уругвай, Бразилія, Канада, Мексика).

1924 замешкав поблизу м. Нью-Йорк (США). Диригував хоровими колективами США й Канади. Навчав диригуванню, записував нар. пісні, частину з яких обробив для хорового виконання.

П. у м. Вінніпег (Канада). Архів К. його дружина Т. Георгієвська передала Осередкові укр. к-ри і освіти у Вінніпезі.

Тв.: Кошиць О. Спогади. К., 1995.

Літ.: Антонович М. Кошиць О. А. Композитор церковної музики і диригент. К., 1975; Мистецтво України. Біографічний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. К., 1997. С. 329–330; *Наріжний С.* Українська еміґрація. Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Репринтне вид. 1942 р. / відп. ред. О. Купчинський. Львів; Кент; Острог, 2008. Ч. 1. С. 18–32.

Олег Павлишин

КОШУ́ТА
Осип

(1895–27.07.1937) – булавний УГА.

Під час ПСВ в складі австро-угор. армії брав участь у бойових діях на Італ. фронті. У 11.1918 вступив до УГА. Приділений до команди залізн. ст. м. Гусятин (нині Терноп. обл.), де провадив канцелярію. Згодом переведений до провіантури ОВК м. Чортків (нині Терноп. обл.), отримав звання булавного. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. 1920 потрапив у польс. полон.

Після звільнення повернувся до м. Гусятин; брав участь у діяльності

осередків т-в "Просвіта", "Рідна школа". Завідував і був реж. аматор. театрального гуртка.

П. і похований у м. Гусятин.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 20–21.

Степан Борчук

КРАВЕ́ЦЬ
Микола

(07.12.1899 – д. і м. с. н.) – хорунжий УГА. Н. у с. Гаї Нижні (нині Нижні Гаї Дрогобиц. р-ну Львів. обл.).

Під час ПСВ воював у Легіоні УСС; іменований десятником, згодом старшим десятником. В УГА – з 11.1918, пройшов як хорунжий 1-ї бригади УСС весь бойовий шлях. З кін. 1920 – в таборах для інтернованих у ЧСР. 1925 виїхав з групою колиш. вояків УГА до СРСР.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 260.

Петро Гуцал

КРАВЕ́ЦЬ
Остап

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА.

Поручник 19-го полку австр. армії. Учасник Листопадового чину в м. Львів. 05.1919 – комендант м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). 1.01.1919 іменований сотником НКГА. 3.05.1920 входив до військ. ради, на якій прийнято рішення про перехід підрозділів ЧУГА до ДА УНР. 6.05.1920 брав участь у переговорах із поляками в м. Немирів (нині Вінниц. обл.). 10.05.1920 інтернований поляками в с. Райгородок (нині Бердичів. р-ну Житомир. обл.). Згодом у таборі в с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.). 05.1921 – комендант 2-ї сотні старшин. куреня УГА у таборі м. Йозефов (ЧСР).

Літ.: Срібняк І. В. Інтерновані вояки УГА в таборі Йозефов (Чехословаччина) у 1921–1922 рр.: умови перебування та санітарний стан // Дриновський збірник. 2015. Т. VIII. С. 196–211; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 554.

Микола Вітенко

КРАВС
Антін

(23.11.1871–13.11.1945) – військ. діяч. Н. у м. Берегомет (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї нім. колоніста, мати – українка. Рано втратив батька, виховувався родичами в м. Відень. Випускник Віден. кадет. корпусу (1891), Віден. офіцерської шк. Служив у Галичині, командував сотнею, куренем. У роки ПСВ на Рос. та Італ. фронтах, команд. піх. батальйону 58-го Станиславів. полку, згодом команд. 55-го Бережан. полку. Відзначений бойовими нагородами. Підполковник австр. армії.

24.11.1918 прибув з Відня до м. Стрий (нині Львів. обл.); привіз із собою бл. 500 укр. солдатів, звільнених з італ. полону; підполковник УГА. 1.01.1919 іменований полковником. З 12.1918 – команд. бойової групи "Хирів", з 01.1919 – 8-ї Самбір. бригади, з 04.1919 – 3-го Галиц. корпусу. Проявив себе в ході Вовчухів. та Чортків. наступальних операцій. З 18.06.1919 – генерал-четар УГА. У 08.1919 – команд. 3-ї армій. групи в ході Київ. наступальної операції. 30.08.1919 своїми підрозділами зайняв правобережну частину Києва. Учасник переговорів з рос. ген. Добрармії М. Бредовим. Восени 1919 команд. 3-го корпусу УГА на більшовиц. і денікін. фронтах. Генерал-хорунжий. З 11.1919 переховувався у нім. колонії Берґсдорф (нині с. Колосово Григоріопол. р-ну, Молдова), завдяки чому уникнув арешту більшовиками й у 02.1920 долучився до 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. Очолював окрему стрілец. бригаду з колиш. вояків УГА. Учасник польс.-рад. війни. Наприкінці 08.1920 зі своєю бригадою зумів пройти від р. Дністер через м. Косів (нині Івано-Франк. обл.) на Закарпаття.

Перебував у таборі інтернованих частин УГА у м. Ліберець (нині Чехія). З 1923 – у Відні, діяч ветеран. т-в УГА. Автор спогадів "За українську справу", "На Україні", "Завязок і бої «групи Хирів»". 1935 – почесний гість з'їзду УНО у м. Берлін (нині ФРН). 1941 – чл. Укр. ген. ради комбатантів. У 05.1945 заарештований органами контррозвідки 3-го Укр. фронту, але незабаром звільнений за станом здоров'я.

КРАВЕЦЬ
Микола

КРАВС
Антін

П. у м. Відень, де й похований на цвинтарі Калькcбурґ.

Літ.: *Ключенко О.* Генеральна булава УГА // ЛЧК. 1931. Ч. 4. С. 5–10; *Литвин М., Науменко К.* Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998.

Микола Литвин

КРÁВЦІВ
Михайло Миколайович

(15.02.1887–28.08.1974) – інж.-землемір, сотник УГА. Н. у с. Станькова (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в реальній г-зії.

Учасник ПСВ. Випускник австр. старшин. шк. Сотник УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

Після завершення визвол. змагань повернувся до Галичини. Мав власне землемірне бюро в м. Стрий. Провідний чл. УВО (1920) та ОУН. Разом з дружиною Меланією зазнав репресій з боку польс. влади. 04–12.1934 – в'язень концтабору в м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Голова 2-го Великого збору ОУН 31.03–3.04.1941 в м. Краків. Чл. УНК в Кракові (06.1941). Чл. Ради сеньйорів у м. Львів (07.1941). Арештований гестапо 15.09.1941, в'язень концтабору Аушвіц (1942–19.12.1944).

Після ДСВ мешкав у м. Інсбрук (Австрія), очолював місц. філію Ліги укр. політ. в'язнів. 1949 емігрував до Канади. Засн. і кер. Музею-архіву визвол. б-би України ім. С. Бандери в м. Торонто. Працював у вид-ві "Гомін України" та Гол. управі Ліги визволення України.

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі Проспект.

Літ.: *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007; Стрийщина: історично-мемуарний збірник / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 1. С. 247–250.

Микола Посівнич

КРАВЧУ́К
Ераст (Орест) Васильович

(13.11.1898–13.11.1978) – адвокат, четар УГА. Н. у м. Вижниця (нині Чернів. обл.) у сім'ї шевця В. Кравчука та Емілії, уродженої Бургман. Випускник г-зії та юрид. ф-ту ун-ту м. Чернівці.

Війсь. службу розпочав як кадет-аспірант ландштурму, 1.11.1917 іменований лейтенантом піхоти в резерві 22-го полку стрільців крайової оборони. 1918 приділений до штурмового батальйону. 7.11.1917 нагороджений бронз. медаллю за мужність; 9.10.1918 – хрестом війсь. заслуг 3-го кл. з війсь. декорацією та мечами.

У 01.1919 став на службу в УГА як четар бригади УСС. Як команд. сотні 5-го куреня 36-го Коломий. полку ім. гетьмана Мазепи воював на польс. фронті біля м. Львів до 05.1919. Восени 1919 відповідав за лазарет 4-ї Золочів. бригади УГА, який на поч. 12.1919 перевезено до с. Вороновиця (нині смт Вінниц. р-ну Вінниц. обл.) та розміще-

но в шкільних будинках, невдовзі – до с. Шпиків (нині смт Тульчин. р-ну Вінниц. обл.). Наприкінці 12.1919 захворів на тиф, передав опіку над сотнями хворих С. Гайдучку. Автор спогадів про пор. УГА І. Мельника, опубл. у чернів. газ. "Час".

У 1920–30-х вписаний до реєстру постійних адвокатів суду змішаної юрисдикції у м. Вижниця.

У 10.1940 разом з родиною виїхав до Австрії в рамках репатріаційного процесу між СРСР та Німеччиною. 12.03.1968 нагороджений Воєн. хрестом УНР 1917–1957.

П. і похований у м. Відень.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Літ.: Гайдучок С. Слідом санітарної служби в 4. Золочівський бриґаді // ЛЧК. 1930. Ч. 4. С. 16–18; *Лакуста С.* Пам'яти героїв // Час. 1930. 17 жовт.; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 358; У другу річницю смерти бл. п. Ераста Кравчука // Буковина. 1981. Ч. 1 (23).

Володимир Старик

КРАВЧУ́К Михайло

(26.10.1890–23.09.1972) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Довгий Войнилів (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Станиславів. г-зії. Навч. в духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту (1913–18) м. Львів. Одружений. Рукоположений на священика 15.09.1918 митрополитом А.Шептицьким.ПідчасПСВвчителюваву м. Долина (нині Івано-Франк. обл.).

Добровільно зголосився до УГА (02.1919); начальний духівник о. М. Їжак призначив К. польовим духівником 1-го полку піхоти 1-ї бригади УСС (замість о. І. Фединського). Прибув до НКГА в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), звідки о. А. Калята направив його до штабу команди бригади УСС у с. Красів (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). 20.03.1919 прибув до команди полку в с. Викоти (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Надавав духовну опіку стрільцям полку, з яким пройшов воєн. кампанію в Галичині, зокр. наступ на м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), відступ до м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.) та Бережани (нині Терноп. обл.), Чортків. офензиву, перехід за р. Збруч. Співпрацював і товаришував з письменниками Р. Купчинським та Мирославом Ірчаном (А. Баб'юком). У 07.1919 перебував із полком УСС, призначеним для "охорони Диктатури", на пн. від м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), згодом поселився у "турецькім замку"; богослужіння для стрільців відправляв почергово в польовій капличці в замку, у сільс. церкві, у правосл. храмі та в римо-катол. костелі оо. домініканців. Через "нервовий розстрій", за порадою бригадного лікаря д-ра В. Щуровського, подав у відставку. У 09.1919 повернувся до Галичини, спершу конфінований польс. поліцією, згодом звільнений; прибув до митрополита А. Шептицького в м. Львів, якому звітував про свою капеланську діяльність.

1919–26 – адміністратор парафії у с. Водники (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). 1926–36 – парох с. Негівці (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), один з організаторів укр. сусп. життя на Калущині. 1936–44 – адміністратор парохії с. Черче (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), де також перекладав укр. мовою Св. Письмо, очолив гурток УПТ "Рідна школа" і надзірну раду споживчої кооперативи, викладав на самоосвітніх курсах для позашкільної молоді, брав активну участь у громад. нарадах.

Після ДСВ емігрував на Захід. 1946–49 перебував у ДП м. Міттенвальд (нині ФРН), входив до Спілки укр. письменників, митців і науковців. Звідти переїхав до Канади (1949–52), згодом став душпастирем для українців греко-католиків на еміграції в США (1952–72).

Здійснював переклади з грец., нім. та церк.-слов'ян. мов. Переклав тексти Євангелія ("Ісус Христос. Його життя, наука й чуда" (Львів, 1934), "Пісня над піснями" (Львів, 1936), "Голосіння пророка Єремії" (Жовква, 1938), "Книга Псалмів" (Рим, 1966)), тв. світського х-ру, зокр. 8-му пісню поеми "Герман і Доротея" Й.-В. Ґете (Ужгород, 1944). Пе-

реклад "Слова про Ігорів похід" (опубл. у альманасі "Провидіння" (1966) та серії вид. НТШ "Укр. літ. б-ка" (Нью-Йорк, 1968. Т. 12) присвятив 50-й річниці Листопадового чину. Автор автобіогр. поеми "Дві весни" (у рукописі).

П. у м. Джерсі-Сіті. Похований 24.09.1972 у м. Нью-Арк (обидва шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 783; Душпастирська служба українських військових формацій першої половини XX ст. Львів, 2012. С. 101; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 46, 83, 144–146, 238; *Лев В.* Вінок на свіжу могилу о. проф. Михайла Кравчука // Свобода. 1972. 20 жовт. Ч. 195. С. 4; *Михайловський Р.* Історія церкви Воздвиження Чесного і Животворного Хреста в Негівцях. Калуш, 2016. С. 22; Рогатинська земля. Збірник історико-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989. Т. 1. С. 780, 794; Т. 2. 1996. С. 458; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 163.

Олександр Лисенко,
Руслан Делятинський,
Оксана Дрогобицька

КРАЙКІВСЬКИЙ
Юліан Дмитрович

КРАЙКІ́ВСЬКИЙ Юліан Дмитрович

(10.08.1892–14.09.1975) – живописець, педагог, вояк УГА. Н. у с. Різдвяни (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у Коломий. г-зії, Віден. акад-ї мист-в, на пед. курсах у м. Краків (нині Польща). 1916 створив знак "Мистецької (Артистичної) горстки".

Служив в УГА. Військ. тематику відобразив у картинах "Артистична горстка УСС", "Відворот УГА", "Пам'яті полеглих", "Пісня рекрутів", "Чортківська офензива", "Могила незнаного вояка", "Більшовики в полоні УГА". 1919 роботи К. вперше презентовано на Виставці малярства Галичини поряд із тв. відомих худ. К. Устияновича, І. Труша, О. Новаківського, М. Сосенка, О. Куриласа. Рисунками К. оформлені двотомник "Українські Січові Стрільці" і "Пропам'ятна книга УГА".

Після завершення студій у Краків. ун-ті працював викл. малювання в Учител. семінарії сестер василіанок у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), в укр. школі м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). На виставці 1931 у м. Львів демонстрував сповнені патріотич. духу твори – "Похід нації", "Відвідини в тюрмі", "Полковник Андрій Мельник в тюрмі". Плідним для К. став 1936, коли намалював 16 картин з гуцул. тематики: "Аркан", "Гуцульська церква", "Довбуш", "Прачка", "Ніч в Карпатах", "Ведмідь в нетрях", "Мати", "Гуцульська любов", "Довбуш і Дзвінка", "Чорногора", "Скарб Довбуша" та ін. 1937 ілюстрував кн. "Хрест над Дніпром". 1939–44 викладав в укр. г-зії та був співробітником музею "Опілля" у м. Рогатин.

1944 виїхав до м. Ґрац (нині Австрія), де заснував та очолив Об'єднання укр. митців в Австрії. З 1948 проживав у Канаді; єдиний з укр. митців узяв участь у Edmonton Exhibition (1948), на якій отримав найвищу нагороду за картину "Аркан". Створив проект пам'ятника Т. Шевченка в м. Вінніпеґ; написав портрети Т. Шевченка, Н. Кобринської, А. Мельника, О. Басараб, С. Бандери. Відомий за циклами листівок на укр. тематику. Для оформлення місц. філії УНО виконав масштабну композицію "Чортківська офензива – атака кавалерії УГА в 1919 р.".

П. і похований у м. Едмонтон.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Коваль І.* Сини світла і краси народжуються в Різдвянах // Галицьке слово. 2012. 10 серп.; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988.

Степан Кобута,
Оксана Тріска

КРАЙОВИ́Й КОМІТЕ́Т ОХОРО́НИ ВІЙСЬКО́ВИХ МОГИ́Л (ККОВМ) – громад. орг-ція, ств. як секція УГК 31.05.1921 з ініціативи І. Крип'якевича, за участю представників т-ва "Просві-

та", видавничої спілки "Червона Калина" та ін. з метою збереження і вшанування укр. військ. поховань. Насамперед ішлося про впорядкування захоронень укр. військовиків на Янів. та Личаків. цвинтарях у м. Львів. Невдовзі ККОВМ перетворився на координац. центр для пошуку, відновлення, упорядкування могил учасників укр. визвол. змагань, орг-ції їх ушанування, проведення поряд із ними процесій-обходів під час реліг. урочистостей (переважно на Зелені свята). ККОВМ збирав кошти на спорудження надмогильних пам'ятників та хрестів. Велику допомогу к-ту надала УГКЦ.

ККОВМ проводив камасацію розкиданих стрілец. могил, здійснюючи перепоховання на тер. великих цвинтарів. Орг-цією безпосередньо займалися ветерани УСС Б. Гнатевич та Д. Микитюк. Вони проводили пошукові експедиції, залучали місц. к-ти для упорядкування могил.

Для покращення роботи к-тів на місцях ККОВМ видав спец. "Вказівки", адресовані кожній укр. громаді Галичини, а також "Листок померлого". Цими документами регламентувалося оформлення могил, упорядкування інформації про загиблих і передання її до заг. картотеки К-ту. "Вказівки" містили поради щодо розмірів таблиць на хрестах загиблих, переліку їхніх особових даних, що виносили на таблицю, принципів формування схем колективних поховань із вказівкою точної кількості могил, зазначенням їхнього розташування, нумерації тощо.

Чимало зусиль ККОВМ докладав для встановлення імен і прізвищ укр. героїв, пошуку їхніх фотографій. Від 26.06.1921 ККОВМ щорічно організовував масові заходи з ушанування пам'яті загиблих укр. стрільців і старшин у м. Львів, Станиславів (нині Івано-Франківськ), Тернопіль та ін.

19.10.1921 діяльність УГК і всіх його підрозділів припинено польс. владою. ККОВМ також було розпущено, однак його ініціатори продовжували свою роботу в напівлегальних умовах. Вони детально фіксували факти руйнування укр. військ. могил польс. властями, зникнення останків укр. героїв. 1926 І. Крип'якевич склав із себе повноваження керівника К-ту.

Після встановлення режиму санації в Польщі ситуація з можливістю впорядкування укр. військ. поховань покращилася. Вже 25.03.1927 у м. Львів було утворено Укр. т-во охорони воєн. могил (УТОВМ), яке діяло до 09.1939. До УТОВМ увійшли колиш. учасники Крайового к-ту, однодумці І. Крип'якевича: Б. Янів, Ю. Шепарович, Л. Куницький, Я. Колтунюк, І. Німчук, О. Павлів, М. Крип'якевич, О. Левицька, Л. Лепкий, А. Шпитковський, І. Лисий, С. Український та ін. Вони вже до 1929 цілковито впорядкували всі могили укр. стрільців на Личаків. та Янів. цвинтарях. Ефективна робота УТОВМ була можлива завдяки діяльності ККОВМ.

Літ.: Клименко Н. Історико-краєзнавча спадщина Івана Крип'якевича // Краєзнавство. 2010. № 1–2. С. 157–164; Крайовий комітет охорони воєнних могил. Секція українського горожанського комітету. Звернення до української суспільності з приводу зібрання і збереження пам'яток по полеглих героях. Львів, 1921. 8 с.; Стрілецькі некрополі Львова // Галицька брама. 1998. № 5–6. С. 3–6.

Михайло Сигидин

КРАЙОВИ́Й У́РЯД ВІДБУДО́ВИ В М. ЛЬВІВ – адм. установа Галичини, яка організовувала держ. допомогу й надання субсидій підприємцям, власникам будівель, земельних ділянок та інфрастр-ри в краї, зруйнованих у роки ПСВ. Розпорядженням австр. Мін-ва громад. робіт 10.03.1914 у м. Львів утворено Крайове управління відбудови Галичини, що займалося наданням субсидій власникам майна та промисловцям, які зазнали воєн. збитків. 1918 управління реорганізували в Крайовий уряд відбудови (КУВ). Складався з 3 секцій: І (буд.); II (с.-г.); III (для відновлення торгівлі та пром-ті).

Після встановлення укр. влади в м. Львів УНРада призначила директором КУВ А. Гладишовського, який очолював цю інституцію 3–21.11.1918. Наступним дир. КУВ польс. адміністрація

КРАМАР Осип Андрійович

призначила О. Рачинського. 8.12.1918 Тимчасовий правлячий к-т у Львові доручив КУВ опрацювання детальної статистики матеріальних втрат Галичини в роки ПСВ, яка мала би підтвердити претензії уряду Речі Посполитої на Мирній конф. у м. Париж та вимоги відшкодувань при ліквідації Австро-Угор. імперії. Задля виконання такого завдання в КУВ утворено IV секцію під кер. З. Лісовського. У результаті масштабних описово-статистичних робіт КУВ на кін. 1919 обрахував матеріальні втрати (руйнації житлових будинків, культових споруд, шкільних приміщень, шляхової інфрастр-ри, лісових угідь; знищення с.-г. інвентарю, меліоративної с-ми, великого, середнього та дрібного промислу, торгівлі, загибелі тяглової худоби) в роки ПСВ в Галичині на суму 17 224 млн австр. корон.

КУВ припинив свою діяльність 1923.

Літ.: Павлишин О. Культурні втрати Галичини під час Першої світової війни // Пам'ятки України. К., 2015. № 3–4. С. 20–25; Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Путівник / відп. ред. Д. Пельц. Львів; К., 2001. С. 135; Relacye nowego Prezydyum Krajowego urzędu odbudowy złożone Komisyi Rządzącej. Zeszyt II. Lwów, 1919.

Олег Павлишин

КРА́МАР
Осип Андрійович

(07.01.1893–12.02.1949) – старшина УГА. Н. у с. Помонята (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. 1913 завершив навч. у г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ воював підстаршиною у 55-му піх. полку австро-угор. армії; 1917 іменований хорунжим. В УГА – з 12.1918, старшина 1-го Львів. піх. полку ім. кн. Льва; 1.01.1919 отримав військ. звання четаря. Згодом – у складі 3-ї Бережан. бригади. Потрапив у польс. полон (06.1919), перебував у таборі м. Вадовиці (нині Малопольс. в-ва, Польща).

1921 виїхав до м. Відень, де закінчив торг. акад-ю. 1926 емігрував до Канади. Поселився в м. Едмонтон; працював на вир-ві, викладав у шк. українознавства. До 1938 був чл. УСГ й УНО. Опублікував оповідання зі стрілец. тематики: "Я вернуся", "Листопадові легенди", "Галя", "Забута могила" (усі 1947).

П. у м. Едмонтон.

Літ.: Байрак М. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні 1928–1978. Едмонтон, 1978; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305; Українська Стрілецька Громада в Канаді (1928–1938): альманах. Саскатун, 1938. С. 47.

Петро Гуцал

КРАМАРЧУ́К
Тадей

(13.09.1890–24.11.1966) – старшина УГА, громад. і кооп. діяч. Н. у м. Бучач (нині Терноп. обл.). Випускник г-зії м. Бучач.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії на різних фронтах. Від 12.1918 – в УГА. Після переходу за р. Збруч служив у Команді етапу армії; 1.08.1919 іменований четарем. У 04.1920 потрапив у польс. полон; інтернований у таборі м. Тухоля (Польща), втік звідти 7.07.1920.

Повернувся до м. Бучач, тривалий час належав до управи кооперативи "Поступ", від 1927 – чл. дирекції ПСК.

1944 виїхав на Захід. Через кілька років емігрував до США. Діяльний у громад. орг-ціях діаспори. Автор спогадів та ін. публікацій.

П. у м. Детройт (США).

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 297, 302, 307, 313, 400; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 65; *Мельничук Б.* Крамарчук Тадей // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 312; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 342.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КРАСІ́ЦЬКИЙ Олександр

(1870–1946) – підполковник УГА. Учасник ПСВ. Майор жандармерії австро-угор. армії. 12.1918 – співорганізатор, комендант польової жандармерії УГА при НКГА. Отаман. 1.02.1919 іменований підполковником, комендант Держ. жандармерії ЗОУНР. Обмежив склад жандармів до кількості, потрібної для поповнення жандармерії на час війни та ін. надзвичайних обставин, як це передбачалося австр. законом 1894 (поповнення становило ополчення).

Під кер-вом К. вдосконалено орг-цію роботи, с-му контролю, ефективніше здійснювалося комплектування підрозділів. Уже в 02.1919 були здебільшого укомплектовані команди відділів, повітові команди й станиці. 1 старшина припадав приблизно на 155 жандармів. Шляхом пробної служби, практичного навч. поступово досягали зростання професійного рівня особового складу. Кер. підрозділів мали забезпечувати професійну та військ. підготовку підлеглих.

10.03.1920 подав у відставку. Після визвол. змагань проживав у м. Львів, Перемишль (нині Польща). Організатор укр. хору в м. Перемишль. Учасник щорічних святкувань 1.11, вшанування пам'яті М. Тарнавського 30.06.1938 у Перемишлі.

Перебував у матеріальній скруті. Був позбавлений права на емеритуру. 1942 залучений до викладацької роботи в Шк. поліції м. Львів.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: ЕУ. Т. 3. С. 1163; Крик розпуки українського громадянства // Діло. 1934. 13 черв. Ч. 153. С. 5; Маємо вишколених поліцистів! // Львівські вісти. 1942. 13 лютого. Ч. 31 (155). С. 3; Першолистопадові свята. Свято 1 листопада в Перемишлі // Діло. 1935. 9 листоп. Ч. 300. С. 1; *Сідак В.* Національні спецслужби в період Української революції 1917–1921 рр. (невідомі сторінки історії). К., 1998; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 292.

Микола Вітенко

КРАСНОПЕ́РА Володимир

(09.06.1887 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. у с. Скорики (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. у г-зіях м. Тернопіль і Львів. Студіював право у Львів. ун-ті. Відбувши однорічну військ. службу, працював у повітов. судах.

Під час ПСВ служив у австро-угор. армії. До УГА вступив у 11.1918; командував до 04.1919 вишколом УСС у с. Розгадів (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.); цей підрозділ здійснював підготовку стрільців для 1-ї бригади УСС. Надалі служив військ. представником у посольстві ЗУНР у м. Відень, займався легалізацією колиш. вояків УГА в Австрії і ЧСР.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 1597. Арк. 6–7.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85.

Петро Гуцал, Ольга Малюта

КРАСНОПЕ́РА Іван

(18.08.1879 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. у м. Підгайці (нині Терноп. обл.) в сім'ї міщан. Випускник г-зії (1900). Відбув однорічну військ. службу. Студіював право у Львів. ун-ті. Працював у повітов. судах.

Під час ПСВ служив у 103-й бригаді 53-ї піх. д-зії австро-угор. армії, отримав військ. звання надпоручника. Восени 1918 потрапив в італ. полон; після звільнення прибув навесні 1919 до Галичини, вступив до УГА (військ. група "Схід", потім 4-та бригада); мав звання поручника. Полонений поляками 1.05.1919, звільнений з табору в 01.1920, відправлений під нагляд поліції до м. Львів. Нелегально прибув у 02.1920 до ЧСР, де перебував у таборах для інтернованих вояків УГА, працював в укр. робітн. відділі. Став на облік жителів м. Мукачево (нині Закарп. обл.) 9.03.1921; невдовзі висувався канд. у судді громади м. Великий Бочков (нині смт Великий Бичків Рахів. р-ну Закарп. обл.).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 41. Арк. 164.

Ольга Малюта

КРАСІЦЬКИЙ Олександр

КРАСНОПЕРА
Северин Йосипович

КРАТ
Михайло Миколайович

КРАСНОПЕ́РА
Северин Йосипович

(30.05.1888 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Брат хор. УГА Л. Краснопери. Н. у с. Скорики (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. 1898–1906 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті. 1910–11 відбув однорічну військ. службу. Працював пом. адвоката в м. Золочів (нині Львів. обл.) і Тернопіль.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшинську шк., воював на фронті. Від 1917 служив інспектором у вишколі УСС, у 08.1918 призначений його командантом; іменований поручником. Учасник боїв у м. Львів у 11.1918, командував залогою на Підзамчі. Потрапив у польс. полон, однак у 12.1918 зумів утекти й повернувся на службу в УГА; 1.01.1919 отримав військ. звання сотника. Надалі викладав у підстаршинській шк. піхоти в м. Золочів. Після переходу за р. Збруч служив у штабі уповноваженого з військ. справ Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича, був нач. похідної канцелярії Військ. мін-ва УНР. Разом із сот. Ю. Буцманюком розробив проект знаку ордена Визволення (не реалізований; пізніше покладений в основу форми Хреста Симона Петлюри).

Від 08.1920 перебував у ЧСР. Здобув у Празьк. ун-ті ступінь д-ра права. Повернувся до Галичини (1928). Нострифікував диплом у Краків. ун-ті, працював пом. адвоката в с. Нове Село (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Від 09.1932 – адвокат у м. Синява (нині Підкарпат. в-ва, Польща), де був також активним діячем укр. громад. життя. 1938 переїхав із сім'єю до Словаччини (батьківщина дружини).

Подальша доля невідома.

Літ.: Дописи. Сінявщина // Діло. 1933. 4 лютого; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. із шкіцами. Ню Йорк, 1960. С. 186–187; *Рінецький С.* Українське січове стрілецтво. Львів, 1995. С. 170; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 483.

Петро Гуцал

КРАТ
Михайло Миколайович

(06.08.1892–08.08.1979) – генерал-хорунжий ДА УНР. Н. у м. Гадяч (нині Полтав. обл.). Навч. у Полтав. кадет. корпусі, Чугуїв. піх. юнкер. уч-щі, яке закінчив 1912.

Під час ПСВ – на фронті, підполковник рос. армії. В укр. війську від 1917: заст. нач. оперативного відділу Київ. військ. округу, 1918 – заст. команд. Запороз. д-зії. Брав участь в обороні Києва від більшовиків узимку 1918. Улітку 1919 – команд. 8-го Черномор. полку 3-ї Залізної д-зії. Нач. штабу Запоріз. д-зії ДА УНР у 08.1919 під час спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Учасник 1-го Зимового походу ДА УНР (12.1919–05.1920); влітку–восени 1920 – команд. дивізіону, заст. команд. кінно-гірської гармат. бригади.

Від 11.1920 – у таборах для інтернованих вояків ДА УНР у Польщі. Перебував у таборі на Лобзові (передмістя м. Краків) та в с. Броновіце (обидва нині Польща). Активний громад.-політ. діяч укр. військ. еміграції, чл. Укр. військ.-істор. т-ва.

В умовах ДСВ – чл. Союзу укр. кооперативів у м. Холм (нині Польща). На поч. 1945 – нач. штабу 1-ї Укр. д-зії Укр. нац. армії ген. П. Шандрука, яка здалася в полон брит. армії на пд. Австрії та Балканах. 1945–48 – у таборі для інтернованих м. Белларія (Італія), де завдяки зусиллям К. організовано укр. культосвіт. заклади: театр, г-зію, хор, худ. майстерні, спортивний клуб.

1950 емігрував до США, де очолив братство колиш. вояків 1-ї Укр. д-зії. Автор спогадів "Козацькому роду нема переводу", разом з ген. О. Вишнівським видав історію 3-ї Залізної д-зії УНР.

Нагороджений Орденом св. Георгія, Залізним хрестом УНР, Хрестом Симона Петлюри, Орденом Зірки Карагеоргія.

П. у м. Детройт (шт. Мічиган, США). Похований на правосл. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: *Біляїв В.* "На неокраянім крилі..." Донецьк, 2003; *Коваленко С.* Крат Михайло Миколайович // Чорні запорожці: історія полку. К., 2015; *Наумен-*

ко К. Є. Крат Михайло Миколайович // ЕІУ. Т. 5. К., 2009. С. 305; *Тинченко Я. Ю.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007; Кн. 2. К., 2011.

Олег Єгрешій

КРЕВЕ́ЦЬКИЙ Іван-Мар'ян Іванович

(псевд. і крипт.: І. К.; І. К-ий; І. Кр.; І. Крий; Ів. К.; Королевський І. та ін.; 14.10.1883–27.06.1940) – історик, енциклопедист, бібліотекар. Н. у с. Іванівці (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) у вчител. сім'ї. 1885 переїхав з батьками до м. Розділ (нині смт Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Батько був дир. місц. шк., мама працювала акушеркою.

Випускник АГ м. Львів (1903). 1903–07 навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Був чл. Т-ва прихильників укр. л-ри, науки і мист-ва; студент. т-ва "Академічна громада"; Русько-укр. видавничої спілки; істор. семінару проф. М. Грушевського.

З 1907 – дійсний чл. НТШ. Працював в історико-філос. секції, археогр., бібліогр., мовній, статистичній комісіях НТШ. 09.1907–08.1908 – на військ. службі в армії у м. Ческе Будейовице (нині Чехія). З 1909 – дир. б-ки НТШ у м. Львів. Ред. наук.-пед. ж. "Наша школа", ювіл. зб. на пошану 40-річчя літ. і наук. діяльності І. Франка.

З поч. ПСВ служив в австро-угор. армії в Угорщині. З кін. 1915 працював у військ. цензурному відомстві м. Ряшів (нині Польща), з 1916 – у м. Відень, де належав до складу ред. газ. "Неделя", призначеної для полонених рос. армії.

У 11.1918 вступив до УГА. Гол. ред. газ. "Република", що виходила в м. Станиславів (02–05.1919). Докладав зусиль, щоб вид. було "республікансько-демократичним і безпартійним органом, трибуною для висловлювання громадської думки всіх громадян Західної області Української Народної Республіки…"

Разом з УГА 16.07.1919 перейшов р. Збруч. У м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) працював у редакції військ. час. "Стрілець". Входив до складу Пресової кватири НКГА. Був чл. Архів. комісії – наук.-дорадчого органу для підготовки інструкцій з охорони пам'яток старовини і мист-ва (ств. 30.08.1919 при Мін-ві нар. освіти).

З 09.1919 належав до Комісії охорони пам'яток старовини і мист-ва при Гол. управлінні мист-ва та нац. к-ри УНР. За ред. К. та завдяки зусиллям О. Назарука й П. Клименка, коштом Диктатора ЗОУНР у вид-ві "Стрілець" вийшло 1-ше число друкованого органу "Українська старовина". Працював у Кам'янець-Подільськ. держ. укр. ун-ті, був чл. Архів. комісії ун-ту. Після смерті М. Євшана (Федюшки) очолював Архів.-істор. відділ при НКГА, оберігав архів УГА.

Деякий час перебував у м. Балта (нині Одес. обл.), згодом опинився в м. Київ. 1919–21 під кер-вом Ю. Меженка працював у б-ці ВУАН над каталогізацією її фондів. Наприкінці 1921 повернувся до Галичини.

1921–25 керував семінаром з укр. військ. історії в Укр. таємному ун-ті в м. Львів. Автор фундаментальних досліджень історії регіональних збройних формувань, здобув визнання як 1-й укр. воєн. історик у Зх. Україні.

Поразка визвол. змагань в Україні стала для К. стимулом поглиблення державницьких поглядів та їх еволюції від респ. демократизму до консерватизму. У працях "Вина і кара", "Чому ми не маємо своєї держави?", "Історична пригадка" розглядав причини бездержавності укр. народу, закликав вивчати і враховувати уроки минулого. Великого значення надавав вихованню в сучасного йому покоління державницької свідомості.

Вивчав укр. мемуари про нац.-визвол. рух на укр. землях 1-ї чв. 20 ст. – Мирослава Ірчана, С. Шухевича, Д. Дорошенка, В. Винниченка, О. Назарука, К. Левицького, О. Андрієвського, П. Скоропадського, М. Капустянського, В. Петріва, А. Чайковського, І. Максимчука, А. Крезуба та М. Омеляновича-Павленка. Перетворив книгозбірню НТШ на одну з найбільших у світі б-ку україномовних книг, періодики та рукописів. Зі встановленням рад. влади працював ст. н. с. у Львів. відділенні Ін-ту історії України АН УРСР, продовжував вивчати історію укр. періодики.

КРЕВЕЦЬКИЙ Іван-Мар'ян Іванович

КРЕНЖАЛОВСЬКИЙ Дмитро

П. у м. Львів. Похований поруч із могилою матері в смт Розділ.

Тв.: Кревецький І. Справа Галичини у Ризі в 1920–1921 рр. на основі споминнів творця Рижського мира І. Домбського // Нова Зоря. 1931; *Його ж.* Українська держава. 29.IV.-1918–14.XII (огляд історичних фактів) // Нова Зоря. 1928. 29 квіт. С. 3–4.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 359. Оп. 1. Спр. 1; Ф. 368. Оп. 1. Спр. 173.

Літ.: Борщак І. Пам'яті Івана Кревецького (У десяті роковини смерті) // Україна. 1950. Ч. 4. С. 244–245; *Романів О.* До 85 роковин Листопадового Чину. З'ясовано долю Архіву Української Галицької армії. Архів УГА знищено з наказу Президента ВУАН Д. Заболотного // Вісник НТШ. 2003. Ч. 30. С. 14–15; *Федунишин Л.* Участь Івана Кревецького у національно-визвольному русі в Галичині 1918–1923 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 551–555.

Любомира Федунишин

КРЕ́ЗУБ Антін
див. **ДУМІН (ДУМИН) Осип Олексійович**

КРЕНЖАЛО́ВСЬКИЙ Дмитро

(1891–1946) – поручник УСС, сотник УГА, ред., видавець. У 07.1917 як старшина переведений до УСС з 35-го полку крайової оборони (за ін. даними – з 19-го піх. полку) австро-угор. армії. У 07–08.1917 – команд. Легіону УСС. Учасник Листопадового чину 1918 у м. Львів та польс.-укр. війни 1918–19; автомобільний референт НКГА, команд. автоколони УГА, яка в 1-й пол. 1919 мала 36 автомобілів, 24 мотоцикли та 2 броньовані автомобілі. За дорученням командування УГА зустрічався з гетьманом П. Скоропадським щодо сприяння орг-ції в УГА авіац. частин.

Від 1920 проживав у м. Львів. Належав до К-ту опіки над інвалідами. Торгував книгами; видавав і редагував сатирично-гумористичний ілюстрований двотижневик "Будяк" (1921–23) та ж. "Кіно" (1930–36). Зазнав переслідувань з боку польс. влади за гостру й непримиренну позицію "Будяка" щодо окупац. політики в Галичині.

Після ДСВ емігрував до Бельгії. Автор спогадів "Львів в перших днях листопада 1918 р. З дневника УСС Дмитра Кренжаловського" (1919) та "Перший Летунський полк УГА" (1937).

П. у Бельгії.

Літ.: Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 154, 210; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 217, 247, 601; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 71, 300.

Микола Лазарович

Начальна команда УГА в м. Ходорів. Лютий 1919 р. Крайній ліворуч сидить Дмитро КРЕНЖАЛОВСЬКИЙ

КРЕЧКО́ВСЬКИЙ
Мар'ян

(12.11.1890–1950) – адвокат, старшина УГА. Н. у м-ку Заболотів (нині смт Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). У м. Львів здобув освіту в АГ, вивчав право в ун-ті.

З 1913 служив в австр. армії. Під час ПСВ був команд. артбатареї на фронті; іменований поручником. У ніч на 1.11.1918 брав участь у Листопадовому чині у Львові, його військ. група роззброїла команду поліції міста. Служив в УГА командантом батареї 7-го гармат. полку. Поранений під м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Відзначився у Чортків. офензиві. Перейшов за р. Збруч, брав участь у поході на м. Київ. Пережив "чотирикутник смерті". 1920 ув'язнений поляками, через рік звільнений.

Згодом завершив вищі студії; суд. й адвокат. практику проходив у м-ку Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув ступінь д-ра права, працював адвокатом у м. Городок (нині Львів. обл.), м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Арсенич П. Українські Січові Стрільці і воїни Української Галицької Армії зі Снятинщини у боротьбі за волю України // Снятин, Снятинщина: історія і сьогодення: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 850-річчю міста Снятина на Покутті (Снятин, 27 вересня 2008 р.). Снятин, 2008. С. 7–15; *Гуцуляк М.* Перший листопад 1918 р. на Західних Землях України зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. К., 1993.

Степан Кобута

КРИВИ́Й
Микола Якович

(12.12.1889 – після 03.03.1943) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. у с. Петриків (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. 1908–12 – один з організаторів, кер. та учасник драм. аматорського гуртка в рідному селі. 1912–14 – учитель однокласної шк. с. Назавизів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Одночасно навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту (1911–14, 1917–18).

З поч. ПСВ покликаний до австр. армії (1914–18), служив у чині фенріха. 12.1918–05.1919 – комендант залізн. ст. с. Березовиця (нині смт Велика Березовиця Терноп. р-ну). 1.03.1919 іменований четарем. У ході Чортків. офензиви – команд. чети в 13-й бригаді сот. Т. Галевича. Під час відступу УГА в 07.1919 потрапив у польс. полон, звідки в кін. 12.1919 втік до ЧСР; перебував у таборі для інтернованих у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), де брав участь у діяльності просвітн. гуртка; 1.02–10.06.1920 провів курси навч. грамоти, які закінчили 48 стрільців. Давав пожертви на пам'ятник померлим членам Укр. бригади в таборі.

У 07.1923–09.1925 навч. на агрономічному підвідділі Укр. госп. акад-ї в м. Подебради (Чехія). Д-р права (УВУ, 10.03.1926). Наприкінці 1920-х повернувся з дружиною Анною до с. Петриків, звів власний дім. У 09.1930 під час пацифікації К. ув'язнено. Згодом працював юристом на місц. маслоз-ді. Деякий час був чл. партії Сельроб-Єдність. Для церкви в с. Петриків намалював ікону св. пророка Іллі. Влітку 1939 знову арештований поляками. В рад. період 1939–41 працював юристом Терноп. облспоживспілки та дир. яйцебази.

27.06.1941 заарештований співробітниками НКВС. Етапований до в'язниці м. Верхньоуральськ (нині Челябінськ. обл., РФ). Звинувачений в антирад. діяльності, у тому, що 1919–20 воював проти ЧА. Винним себе не визнав. Оперуповноважений НКВС пропонував в обвинувальному висновку від 10.10.1942 обрати для К. смертну кару – розстріл. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 3.03.1943, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Загинув в ув'язненні за невідомих обставин.

Сергій Перепічка

КРИВОУ́С
Василь

(03.01.1893–16.06.1969) – педагог, хорунжий УСС, поручник УГА, громад. діяч. Н. у с. Стегниківці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.). Випускник учител.

КРЕЧКОВСЬКИЙ Мар'ян

КРИВОУС Василь

КРИВУЦЬКИЙ Мирон-Михайло Васильович

семінарії м. Тернопіль (1914). Диригент хору й реж. драм. гуртка при читальні т-ва "Просвіта", співзасн. т-ва "Січ" у Стегниківцях.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. У сотні О. Семенюка брав участь у перших боях УСС (25–28.09.1914) і в наступних походах. У 05–07.1917 навч. у старшин. шк. м. Єґерндорф (нині м. Крнов, Чехія).

Учасник Листопадового чину 1918 в м. Львів, обороняв залізн. ст. Підзамче. Під час польс.-укр. війни 1918–19 командував 3-ю сотнею "Куреня смерті" 1-ї бригади УСС, брав участь в облозі м. Львів, Вовчухів. операції. Відзначився в бою поблизу м. Городок (нині Львів. обл.) та під час Чортків. офензиви; тричі поранений – поблизу с. Халупки (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну), м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну, обидва Львів. обл.) та с. Купчинці (нині Козів. р-ну Терноп. обл.; 15.06.1919). Після переходу УГА на Наддніпрянщину дійшов з нею до "чотирикутника смерті", де двічі перехворів на тиф. У 02–04.1920 – у складі ЧУГА. 30.04.1920 під час боїв проти поляків поблизу с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.) разом з частиною 1-ї бригади УСС потрапив до польс. полону; перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік до Німеччини разом з 15 старшинами УГА.

Від 1922 – у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.), де викладав у шк. та вчител. семінарії, диригував хором "Боян", хором читальні "Просвіти", дитячими та студент. хорами. Діяльний у громад. житті: від 1923 – секретар, 1925–26 – скарбник, 1927–31 – голова філії т-ва "Просвіта" в Рогатині; 1933–36 – радник до Рогатин. міськ. ради від с. Бабинці (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.); чл. проводу т-ва "Рідна школа". 1940–41 – дир. шк. с. Княгиничі (нині Рогатин. р-ну); 1941–44 – у Рогатині: референт повітов. шкільн. управи, викл. музики і співів в учител. семінарії, кер. хору.

Після ДСВ емігрував до Канади, мешкав у м. Торонто. Працював дир. т-ва "Рідна школа" при місц. філії УНО (від 1963); керував хором при церкві Матері Божої Неустанної Помочі. Брав участь у НТШ, у видавничій діяльності К-ту "Тернопільщина". Співзасн. та один з перших голів Об'єднання укр. педагогів, скарбник відділу УНС, чл. Братства УСС. Нагороджений пропам'ятним хрестом УСС.

Автор спогадів і статей з історії УСС та визвол. змагань: "Перший бій УСС-ів у 1914 р. (Спомини з нагоди 43-річчя)" (1957), "Бій за Підбірці (Спомини з нагоди 40-ліття)" (1958), "Стегниківці" (1960), "Правда про Усусусів" (1964), "Пролом польського фронту під Вовчухами" (1966).

П. у м. Торонто, де й похований 18.06.1969 на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Булак С. Пор. Василь Кривоус // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 6 (43). С. 116–117; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Рогатинська земля: збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів / гол. ред. У. Любович. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989. Т. 1. С. 565–568; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 104–108, 213.

Микола Лазарович

КРИВУ́ЦЬКИЙ Мирон-Михайло Васильович

(18.07.1884–21.02.1985) – ієромонах ЧСВВ, капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Чижів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї В. Кривуцького і Марії з роду Червінських. 1903 вступив до монастиря ЧСВВ у с. Крехів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Закінчив філос. й теолог. студії у с. Лаврів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) та м. Тернопіль. 1907–10 навч. на богослов. ф-ті ун-ту м. Інсбрук (нині Австрія). З 1910 новик у монастирі ЧСВВ в м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.). Висвячений на священика 12.05.1912 митрополитом А. Шептицьким. Пом. проф. новіціяту василіан у Крехові (1912–13). 12.1913–07.1914 – ігумен монастиря ЧСВВ і катехит шкіл у м. Перемишль (нині Польща).

Після оголошення мобілізації виїхав до м. Львів, звідки протоігуменом

о. П. Філясом направлений до монастиря у м. Жовква (нині Львів. обл.). 1915 арештований рос. військ. адміністрацією, але дорогою у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.) звільнений. 06.1917–07.1919 – ігумен монастиря ЧСВВ у Крехові.

1918 перебував у Крехові; у 07.1919 виїхав з УГА за р. Збруч, зупинився в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). У 08.1919 за посередництвом гол. духовного референта при Диктаторі ЗОУНР о. В. Лаби іменований польовим духівником 9-го рангу в УГА, надавав духовну опіку хворим на тиф у шпиталях м. Кам'янець-Подільський, згодом – у лікарні "Чортків" м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.), де сам перехворів на тиф, далі – у шпиталях м. Могилів-Подільський, Бар, Жмеринка (нині всі Вінниц. обл.), Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.). У 11.1919 призначений духівником запасної бригади, згодом – 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР під командуванням сот. Шепаровича. У 08.1920 разом із групою А. Кравса потрапив до табору військовополонених у м. Ліберець, з 1921 – у таборі м. Йозефов (нині обидва Чехія); в обох таборах був катехитом гімназійно-семінарських курсів (до кін. 01.1925).

1925 переїхав до Пряшів. єпархії УГКЦ, де душпастирював за згодою єпископа Діонісія Няраді. У 09.1929 виїхав до Канади, був душпастирем для українців-католиків у соборі Св. Володимира та Ольги в м. Вінніпег (пров. Манітоба; 1930–34), Торонто (пров. Онтаріо; 1934–36), Сіфтон (пров. Манітоба; 1936–45). З 18.11.1950 – у провінційному монастирі ЧСВВ у м. Мондер (пров. Альберта). Довічні обіти склав 7.05.1959.

П. і похований у м. Мондер.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 83, 93, 146–153, 253; Помер 100-літній о. М. Кривуцький // Свобода. 1985. 16 берез. Ч. 51. С. 4.

Олег Єгрешій, Руслан Делятинський

КРИВУ́ЦЬКИЙ
Павло Васильович

(04.01.1890–05.08.1963) – старшина УГА, правник, банківський службовець, громад. діяч. Брат капелана УГА М.-М. Кривуцького. Н. у с. Чижів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1909 завершив студії в г-зії м. Золочів (нині Львів. обл.). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ – старшина австро-угор. армії. Служив поручником в інтендатурі УГА; після переходу за р. Збруч – команд. транспорту шпиталю 4-ї Золочів. бригади; з К. був його батько В. Кривуцький, який п. від тифу в 10.1919 у м. Бар (нині Вінниц. обл.). У кін. 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса потрапив до ЧСР, перебував у таборах для інтернованих.

У Празьк. ун-ті здобув докторат з права, після чого проживав у м. Ужгород, де очолював Укр. Прикарпатський банк. Повернувся до Галичини. 1926–39 – дир. Земельного банку гіпотечного в м. Львів. Чл. і меценат багатьох укр. т-в і громад. орг-цій. Один з ініціаторів створення (1927), 2-й голова (1930–35), постійний чл. Гол. ради Т-ва охорони воєн. могил; за його головування впорядковано військ. меморіал укр. вояків на Янів. цвинтарі в м. Львів. Співзасн. і співголова 1-ї дирекції (03.1936) спілки "Український нафтовий промисел". Чл. надзір. ради Т-ва взаємних забезпечень "Дністер" (1935–39). Тривалий час був чл. і головою ревізійної комісії Гол. виділу "Просвіти". У 12.1935 обраний до гол. ради УКС. Співзасн. і 1-й голова (1937) Т-ва прихильників Культ.-істор. музею (Музею НТШ).

Влітку 1944 емігрував на Захід. 1948 виїхав з Німеччини до США.

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: Бл. п. д-р Павло Кривуцький // Свобода. 1963. 16 серп. Ч. 155. С. 7; З життя наших установ. Т-во Охорони Воєнних Могил у Львові // Діло. 1933. 12 черв. Ч. 149; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 148; Опіка над українською старовиною. Комунікат Товариства При-

хильників Музею НТШ // Діло. 1937. 29 жовт. Ч. 239; Розбудова українського промислу // Діло. 1936. 28 берез. Ч. 70; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1909. Złoczow, 1909. S. 58.

Петро Гуцал

КРИЖАНІВСЬКИЙ
Богдан Володимирович

(24.08.1894–20.04.1955) – диригент, композитор, театральний діяч, січовий стрілець. Брат артиста С. Крижанівсько-

го, чоловік актриси Н. Пилипенко. Н. у м. Львів у сім'ї адвоката. 1916 – випускник Львів. консерваторії (клас фортепіано), 1918 – Віден. консерваторії (клас теорії та композиції О. Недбаля).

В умовах ПСВ вступив до лав УСС, увійшов до складу 1-ї січової оркестри, організованої М. Гайворонським. Навесні 1918 як диригент очолив 2-гу січову оркестру. 1918 разом з Л. Ґецом та В. Бобинським уклав "Антольоґію стрілецької творчости", працював піаністом і хормейстером у Новому Львів. театрі. Один з організаторів (1919) і диригент (до 1923) Укр. драм. театру ім. І. Франка в м. Вінниця. З театром гастролював на Поділлі, Херсонщині, Черкащині, Чернігівщині.

1923–25 – зав. муз. частини Укр. драм. театру ім. М. Заньковецької. 1922–26 – у м. Чернігів: організатор хорової капели ім. М. Леонтовича, вчитель муз. школи, кер. церк. хору. 1926–30 – у м. Харків: диригент, зав. муз. частини театру "Березіль", 1930 організував 1-й Укр. театр муз. комедії. 1931–32 – гол. диригент театру опери та балету в м. Хабаровськ (нині РФ), муз. театрів м. Ташкент (нині Узбекистан), Владивосток (нині РФ); 1934–45 – зав. муз. частини і диригент Харків. укр. драм. театру ім. Т. Шевченка. Засл. артист УРСР (1943). 1945–48 – дир. і худож. кер. філармонії, 1948–53 – дир. муз. уч-ща, зав. муз. частини Укр. муз.-драм. театру ім. О. Кобилянської. 1952 звинувачений у "буржуазному націоналізмі" й "відхиленні від реалістичного мистецтва", позбавлений звання. 1953–55 – методист Будинку нар. творчості в м. Чернівці.

Вивчав укр. автентичний муз. фольклор Буковини. Написав солоспіви на тексти поетів-класиків. Організував Об'єднання самодіяльних композиторів Буковини (1955). Автор оперет, музики до вистав, вокально-симфонічних поем, спектаклів, січових пісень, маршових аранжувань, симфоній, романсів, сюїти для фортепіано з оркестром, танцювальних мелодій.

Найвідоміші тв.: опера "Богдан Хмельницький" (1939–40, 4 дії, незакінчена); муз. комедія "Із-за гори кам'яної" З. Каца, М. Талалаєвського (1946); вокально-симфонічна поема "Данило Галицький" на текст М. Бажана (1946, у 2 ч.); концерт для фортепіано з оркестром (1950, у 2 ч.); камерно-інструментальний квартет, тріо для скрипки, віолончелі з фортепіано (1953); хорові тв. з фортепіано: "Ой у саду, у садочку", "Біжи, біжи, Черемоше", "Буковинські коломийки" та ін.; музика до драм. вистав: "Дай серцю волю, заведе в неволю" М. Кропивницького (1940), "Олекса Довбуш" Л. Первомайського, "Талан" М. Старицького, "Шельменко-денщик" Г. Квітки-Основ'яненка (1941), музика до худож. фільму "Земля" (за О. Кобилянською, 1954, реж. О. Швачко, А. Бучма).

П. у м. Чернівці, де й похований на центр. кладовищі.

Літ.: Богайчук М. А. Література і мистецтво Буковини в іменах: словник-довідник. Чернівці, 2005. С. 141–142; *Лазарович М. В.* Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. Тернопіль, 2003.

Олег Єгрешій

КРИП'ЯКЕ́ВИЧ
Іван Петрович

(25.06.1886–21.04.1967) – історик, громад.-політ. діяч. Н. у м. Львів у сім'ї священика. Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту (1904–09) спільно з майбутніми діячами ЗУНР О. Назаруком, В. Панейком, Ф. Заморою; брав участь у громад. житті студентів, міста. Викладав історію в АГ м. Львів, г-зіях м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) і Жовква (нині Львів. обл.).

У роки ПСВ – чл. СВУ, голова Бюро культ. помочі для окупованих земель, яке інспектувало події на Холмщині, відкрило понад 40 укр. шк. на Волині. 1918 у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) опублікував праці "Коротка історія України для початкових шкіл та першої кляси гімназії", "Огляд історії України: Repetitorium для вищих кляс середніх шкіл та вчительських курсів", "Шляхами слави українських князів", "Оповідання з історії України для нижчих кляс середніх шкіл". Чл. УНДП, Міжпарт. ради. Проводив зашифроване листування про сусп.-політ. ситуацію в Галичині з Є. Петрушевичем (1922). У листі до С. Томашівського від 8.06.1922 критикував діяльність еміграц. уряду ЗУНР, зокр. його курс на проголошення самостійної Галиц. Республіки: "Вся наша політика стоїть дальше на позиції державної самостійности Галичини. «Уряд» все вважається кермуючим і відповідальним за керму нації. Впливи його безнастанно слабнуть – і через еміґраційне віддалення і розлад фінансів, і найбільше через слабий особистий склад. Він не зумів з-за кордону зорґанізувати краю, вказати йому реальні способи оборони".

Як секретар (1920–34) і голова (1934–39) істор. секції НТШ співпрацював з науковцями, військовиками УГА – Я. Пастернаком, І. Джиджорою, М. Андрусяком, І. Старчуком, старшиною ДА УНР І. Шендриком, дипломатами ЗУНР С. Томашівським, О. Назаруком, М. Кордубою; був співорганізатором Музею істор.-воєн. пам'яток НТШ (1937), де зберігалися документи й матеріали доби УНР–ЗУНР. Як чл. К-ту охорони військ. могил (1921–22) організовував пошук і впорядкування могил вояків Легіону УСС і УГА. У редагованій ним "Історії українського війська" (1936) висвітлено військ. буд-во ЗУНР, найважливіші операції УГА. Викладав у Кам'янець-Подільському держ. ун-ті (1918), Укр. таємному ун-ті у Львові (1921–24), Греко-катол. богослов. акад-ї (1934–39), Львів. ун-ті (1939–41, 1944–46), був обраний дир. Ін-ту сусп. наук АН УРСР у Львові (1951–67).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 8. Львів, 2001; Вип. 28. Львів, 2017.

Микола Литвин,
Тамара Литвин

КРИШТАЛО́ВИЧ
Домінік

КРИШТАЛОВИЧ
Домінік

(19.07.1898–06.01.1978) – старший десятник УГА. Н. у м. Гусятин (нині смт Терноп. обл.).

Учасник ПСВ. Військ. писар у 19-му піх. полку австро-угор. армії. Учасник

Листопадового чину в м. Гусятин. Належав до команди залізн. станції. Після відступу за р. Збруч працював у госп. відділі УГА по заготівлі зерна. У 04.1920 заарештований більшовиками. Перебував у концтаборах м. Миколаїв, Казань (нині РФ), працював на буд-ві залізниці Казань–Єкатеринбург.

Повернувся до Галичини (1921). Був заарештований польс., після 1941 – нім. властями.

Після ДСВ емігрував до США. Жертводавець, діяльний у низці укр. т-в. Автор спогадів.

П. і похований у м. Міллвілл (шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Кришталович Д. Нема то як наші // ЛЧК. 1936. Ч. 7–8. С. 33–35.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 219.

Микола Вітенко

КРІВА́ВА КНИ́ГА. Відень, 1919, 1921 – вид. екзильного уряду ЗУНР з описом злочинів польс. окупац. влади на тер. Сх. Галичини 1918–20. Готували до друку В. Темницький, О. Бурачинський, П. Карманський, М. Лозинський та ін. Видана укр., англ., нім., чес., франц. та ін. мовами.

КРІВАВА КНИГА. Ч. 1
Відень, 1919, 1921

КРІВАВА КНИГА.
Відень, 1919, 1921.
Англомовне видання

Складається з 2 ч., опубл. у м. Відень: ч. 1 – "Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918/1919 року" (1919); ч. 2 – "Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920" (1921). Ч. 1 складається з 8 розділів: 1) "Убійства"; 2) "Арештовання, інтернування, знущання, табори для полонених і інтернованих"; 3) "Нищення майна. Реквізиції. Рабунки"; 4) "Переслідування української церкви"; 5) "Нищення української національної культури й економічного життя"; 6) "Приневолювання до присяги на вірність"; 7) "Польська кольонізація Східної Галичини"; 8) "Поширювання брехень і закривання правди". Укладена на підставі свідчень очевидців, що різними шляхами передавалися до Відня і мали підтвердити окупац. х-р польс. влади в Сх. Галичині, допомогти відстояти на Паризькій мирній конф. право галиц. українців на самовизначення.

У К.К. детально зафіксовано факти злочинів польс. військ., представників влади, акцентовано увагу на особливо важких. Зібрані матеріали про вбивства й тортури щодо поранених укр. вояків у шпиталях, беззбройних укр. селян, учителів, священиків мали слугувати підставою для проведення міжнар. трибуналу і покарання злочинців.

Свідчення про ситуацію в таборах інтернованих діячі ЗУНР використовували для інформування представників країн Антанти з подальшим тиском на польс. владу з метою покращення становища укр. бранців, можливого звільнення важкохворих, неповнолітніх, осіб старшого віку, жінок.

Частина документів доводила, що польс. влада, всупереч рішенням міжнар. орг-цій, мирних угод, поширювала в Сх. Галичині дію польс. законів, створювала підстави для репресій і дискримінації українців; намагалася якнайшвидше змінити етніч. стр-ру нас. краю на користь поляків, надати їм відчутні політ. та екон. переваги порівняно з українцями, євреями, представниками ін. національностей.

Більшість матеріалів нотувала жорстоке ставлення польс. властей саме до українців, їхнього нац. і культ. життя. Водночас зібрані свідчення були не

завжди точними, а подекуди хаотичними, фрагментарними й не мали потрібної для роботи міжнар. судів доказової основи. У процесі підготовки 2-ї ч. К.К. її упорядники намагалися скоригувати виявлені недоліки, посилити докази та обґрунтування міжнар. визнання укр. державності. Це вплинуло на стр-ру вид. Відповідно 2-га ч. складалася з 2 блоків ("частей").

"Часть 1" мала 8 розділів і деякою мірою дублювала ч. 1, але зі зміненою с-мою викладу матеріалу й суттєвим зміщенням акцентів. Це засвідчували назви розділів: 1) "Польська окупація Галичини і міжнароднє право"; 2) "Польська окупація в Східній Галичині"; 3) "Примушування українського населення до грошових і особистих чинитьб для польської держави"; 4) "Убійства, знущання, рабунки, арештування, інтернування, засуди"; 5) "Табори полонених і інтернованих"; 6) "Нищення українського шкільництва"; 7) "Польська кольонізація Східної Галичини"; 8) "Польські проби фалшування волі населення". Зібрані матеріали демонстрували саме системний антиукр. х-р політики польс. влади, її масштабність, безпрецедентну жорстокість і цинізм. Особливу увагу звернено на інформац. складову польс.-укр. протистояння.

"Часть 2" виступала доповненням і розширенням "Часті 1". У її розділах – 1) "Економічне винищування краю: реквізиції, контрибуції і грабування"; 2) "Арештування, биття, мордування і засуди"; 3) "Арештування, грабежі, катування і вбивства на Бойківщині і Гуцульщині"; 4) "Табори полонених і цивільних інтернованих" – описано дії польс. окупац. режиму в Сх. Галичині в ході польс.-рад. війни 1920, акцентовано увагу на терорі щодо укр. цивільного нас. після придушення антипольс. повстань 1920 на Бойківщині та Гуцульщині. Окремими додатками до ч. 2. були списки загиблих, поранених та інтернованих польс. владою 1919–20 укр. учителів, священиків і монахів. Додаток "З мартірольоґії учительства" фіксував також випадки звільнення укр. учителів з роботи, їхнього суд. переслідування тощо.

К.К. доводила міжнар. громадськості, що Сх. Галичина не може залишатися у складі 2-ї Речі Посполитої, оскільки це означало продовження описаного у вид. терору й етноциду щодо українців, а також посилення їхнього безкомпромісного опору.

1994 текст К.К. під дещо зміненою назвою було перевидано Я. Радевич-Винницьким у м. Дрогобич Львів. обл. у вид-ві "Відродження".

Дж.: Крівава Книга / видання уряду ЗУНР. Ч. 1: Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918–1919. Відень, 1919. 100 с.; Ч. 2: Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919–1920 / зладили: др. М. Лозинський і проф. П. Карманський. Відень, 1921. 244 с.; Кривава книга / упоряд., автор передмови Я. Радевич-Винницький. Передрук видань 1919, 1921 рр. Дрогобич, 1994.

Микола Вітенко

КРУПА́
Іван Карлович

(1890 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. у с. Юзефівка (нині Йосипівка Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї.

З поч. 1919 – вояк УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Залишився на постійне проживання у с. Михайлівка (нині с. Довгополівка Тиврів. р-ну

КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ
Антін Владиславович

Вінниц. обл.). 26.11.1920 зареєстрований у Тиврів. волосному ревкомі.

Подальша доля невідома.

Літ.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 71. Арк. 1–8.

Богдан Паска

КРУТІЙ
Осип Іванович

(чернече ім'я: Іриней; 04.06.1894–04.03.1969) – старшина УГА, священик, ЧСВВ. Н. у с. Перекопана (нині в складі м. Перемишль, Польща) в сел. сім'ї. З малих літ проживав у с. Боляновичі (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.). 1914 завершив навч. в укр. г-зії м. Перемишль, випускні іспити склав 1917.

Після поч. ПСВ навч. у старшин. шк., воював в австро-угор. армії на Сх., Італ. і Зх. фронтах; іменований поручником. До УГА вступив у 12.1918, згодом служив старшиною у 14-й бригаді. Перебував за р. Збруч; 1.08.1919 отримав військ. звання сотника. Перехворів на тиф. Уникнув польс. полону, влітку 1920 повернувся до Галичини.

1921 вступив до ЧСВВ, постриг прийняв 1926, взяв чернече ім'я Іриней і змінив прізвище на Вігоринський. Рукопокладений 1926. Після закінчення вищих філол.-істор. студій 1930–31 викладав у шк. Онуфріївського монастиря в с. Лаврів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Надалі провадив місіонер. працю. Перебував у монастирі Св. Івана Хрестителя в с. Улашківці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.), був ієромонахом Свято-Успенської лаври Студійського уставу в с. Унів (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.).

Брав діяльну участь в укр. громад. житті: належав до т-в "Просвіта" і "Рідна школа", РСУК; у 08.1933 очолив громад. протибільшовиц. к-т у Жовків. пов.; 1935–36 був головою повітов. союзу гуртків "Рідної школи" в м. Чортків (нині Терноп. обл.); часто на вічах та ін. громад. зібраннях виступав з нац.-патріотичними промовами. 1941–43 провадив місіонер. діяльність на Наддніпрянщині.

Від літа 1944 перебував в Австрії. Потім переїхав до м. Рим (Італія), звідки 1947 відбув з місіонер. місією до Бразилії. Душпастирював на різних парафіях, засновував церк.-просвітн. т-ва, редагував часописи і календарі, публікував статті. Останні роки життя провів у станиці ЧСВВ у м. Прудентополіс (шт. Парана, Бразилія). Автор публікацій у час. "Калєндар «Місіонаря»" (Жовква), "Добрий Пастир" (Станиславів) "Нова Зоря", "Бескид", "Праця", "Місіонар у Бразилії". Не опублікована праця К. "Чудотворна ікона Божої Матері на Ясній горі в Гошеві".

П. і похований у м. Прудентополіс.

Тв.: Крутій О. Видавництво ОО. Василіян в Жовкві // Калєндар "Місіонаря". Жовква, 1932. С. 67–72; *Його ж.* Ірасема в історичному розвитку 1895–1958 рр. Прудентополіс, 1958; *Його ж.* Калєндарне питання в добі Берестейської унії (Quaestio de calendario tempore Unionis Ecclesiae Ruthenae cum S. Sede Apostolica in Brest Littuaniae a. 1596 initae) // Добрий Пастир. Станиславів, 1937. Ч. 2–3. С. 143–150; *Його ж.* Свята Софія в Києві й "Нерушима стіна" України // Логос. Т. VIII. Кн. 3. Йорктон, 1957. С. 204–205.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 1646. Арк. 1–96.

Літ.: Аріо К. Нарис історії XIV бриґади // ЛЧК. 1930. Ч. 7–8. С. 28; *Боднарук І.* Над свіжою могилою ієромонаха-патріота (Св. п. о. Іриней Вігоринський, ЧСВВ) // Свобода. 1969. 10 черв. Ч. 107; Звідомлення виділу "Кружка родичів" при державній ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936 з альманахом п. н. "З юних днів, днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 150; Шематизм всего клира греко-католицької епархії Станиславівської на рік Божий 1935. Річник XXXV. Станиславів, 1935. С. 179; Шематизм духовенства Львівської архієпархії. 1938. Львів, 1938. С. 89.

Петро Гуцал

КРУШЕЛЬНИ́ЦЬКИЙ
Антін Владиславович

(04.08.1878–03.11.1937) – педагог, письменник, літ. критик і літературознавець. Н. у м. Ланьцут (нині Польща). Навч. в г-зії м. Бучач (нині Терноп.

обл.). Випускник Перемишл. г-зії та філос. ф-ту Львів. ун-ту. Викладав у г-зіях м. Ярослав (нині Польща; 1901), Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1902–05, 1908–09, 1926), Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1905–07), Бережани (нині Терноп. обл.; 1911), Долина (нині Івано-Франк. обл.; 1914), Ужгород (1925), Рогатин (нині Івано-Франк. обл.; 1925–26). 1912–18 (з перервами) – дир. укр. г-зії т-ва "Рідна школа" в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). 1926 – дир. єврейс. г-зії в м. Коломия. Ініціював заснування осередків т-в "Просвіта", "Січ", "Сокіл", "Учительська громада".

Під час рос. окупації 1915 – бургомістр м. Городенка. 03.1919 – учасник віча в Городенці на честь проголошення самостійності УНР і підписання Брест. договору. Кін. 1918 – 1-ша пол. 1919 – чл. УНРади ЗУНР. Голова проводу УРП Городенківського пов. Ініціатор земельної реформи. За сприяння К. на Городенківщині в 03.1919 діяли 30 кооп. т-в, ПСК і торг. спілка. З 11.1918 – чл. Городенків. повітов. шкільної ради. 04–08.1919 – держ. секретар освіти і віросповідань ЗУНР, міністр освіти УНР. У 10.1919 на чолі пед. місії УНР виїхав до м. Відень з метою видання підручників для укр. шкіл. Заснував вид-во "Чайка", редагував шкільні хрестоматії з укр. л-ри.

1928 повернувся до Львова. Видавав радянофільські ж. "Нові шляхи" (1929–32) і "Критика" (1933). За пропаганду політики українізації в УСРР переслідуваний польс. владою. У 05.1934 переїхав з родиною в рад. Україну, оселився у м. Харків.

6.11.1934 заарештований чекістами на підставі сфабрикованого ними звинувачення. Засуджений 28.03.1935 виїзною сесією Верховного Суду СРСР у Харкові на 10 р. ВТТ з конфіскацією майна. Покарання відбував на Соловках. Відповідно до постанови Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ). Рад. органами були страчені діти К.: Іван і Тарас (17.12.1934), Богдан та Остап (3.11.1937), Володимира (8.12.1937).

Літ.: Антін Крушельницький – письменник, публіцист, педагог: Матеріали до бібліографії та епістолярної спадщини / уклад. О. В. Канчалаба. Львів, 2002; *Герасимова Г. П.* Крушельницький Антін Владиславович // ЕІУ. Т. 5. К., 2008. С. 425–427; *Королько А.* Культурно-освітнє життя українців Покуття періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2013. Вип. 22. С. 43–59; *Погребенник Ф.* Антін Крушельницький // Історія української літературної критики. К., 1988. С. 366–373; *Чаграк Н.* Педагогічні погляди і просвітницька діяльність Антона Крушельницького. Івано-Франківськ, 2004.

Степан Борчук

КСЕНОФО́БІЯ В ЧАСИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ (грец. *ξένο* – чужий, *φόβος* – страх) – вияви нетерпимості панівного держ. етносу до ін. етніч. спільнот, які могли виникнути внаслідок несприятливих умов розвитку нац. історії. Ксенофобія здебільшого провокується зверхньою поведінкою окупац. нації щодо корінної, що зводить гідність останньої до стану меншовартості, приниження, навіть осквернення набутих нац. цінностей.

Окупац. польс. влада для встановлення режиму панування на ЗУЗ здійснювала ганебні акти, зумовлюючи недовіру, засторогу та ворожість у взаєминах корінної нації з нац. (етнічними) меншинами, надаючи їм перевагу в управлінні, користуванні природними ресурсами та ін. преференції. Застосовувався принцип "поділяй та володарюй". У такий спосіб за польс. окупації України була надана перевага єврейс. спільноті в сусп. і соц. процесах.

Уряд ЗУНР дотримувався тактовної поведінки щодо нацменшин у сфері збереження їхніх традицій, істор. пам'яті. Представникам нацменшин, зокр. польс., єврейс., угор., рос., законодавчо сприяли збереженню їхньої етніч. традиційності.

Літ.: *Касьянов Г.* Теорії нації і націоналізму. К., 1999; *Нельга О. В.* Теорія етносу. К., 1997.

Степан Павлюк

КУБІЙОВИЧ Володимир Михайлович

КСЬÓНЖЕК Богдан

(1886 – д. і м. с. н.) – гірничий інж., громад. діяч, урядовець ДСПР ЗУНР. Навч. у Терноп. г-зії, Вищій тех. шк. у м. Леобен (нині Австрія). Працював інж. на вугільних шахтах у Штірії, нафтових свердловинах у м. Борислав (нині Львів. обл.; 1911–15) та в Румунії (1917–18). Референт гірництва ДСПР, нач. Гірничого уряду в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 01–05.1919). Учасник Заг. з'їзду укр. інж. і техніків усіх категорій у Станиславові (4–5.05.1919).

У міжвоєн. період працював інж. на нафтовій копальні "Ліманова" в м. Борислав. Чл. Укр. тех. т-ва в м. Львів.

Літ.: Технічні Вісти. Львів, 1929. Ч. 4. С. 137.

Олег Павлишин

КУБІЙÓВИЧ Володимир Михайлович

(23.09.1900–02.11.1985) – історик, географ, енциклопедист, видавець, громад.-політ. діяч, організатор вид. та гол. ред. ЕУ й фундаментальної праці "Географія українських і суміжних земель". Н. у м. Новий Сонч (нині Польща), однак записаний у метрикальних книгах с. Матієва (нині ґміни Лабова Новосондец. пов. Малопольс. в-ва). Випускник нар. шк. (1910). Навч. у Краків. ун-ті на філос. ф-ті.

Під час польс.-укр. війни недовго перебував у лавах УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та Станиславів (нині Івано-Франківськ), однак через хворобу демобілізований. 1918–23 (з перервою) продовжував навч. на відділах географії, геології та історії філос. ф-ту Краків. ун-ту. Захистив доктор. дис. "Антропогеографія Ґорґанів".

Від 1922 учителював у польс. г-зіях м. Краків; водночас вивчав спосіб життя пастухів у Бескидах, займався геогр. проблемами Нового Сонча, досліджував карпатознавчі аспекти Словаччини, Закарпаття та Буковини. Виступав на міжнар. антропологічних, геогр., етногр. з'їздах і конгресах у м. Прага (1924, 1932), Варшава (1927, 1934), Белград (1930), Софія (1936), з'їздах укр. географів-педагогів (1929) і природознавців (1935) у м. Львів. 1928 габілітований на підставі дослідження про антропогеографію Сх. Європи й обраний доц. Краків. ун-ту, де 1928–39 читав лекції з антропогеографії рад. України. 1930 за ред. К. вийшов "Науковий збірник географічної секції при Українській Студентській Громаді в Кракові". 1931 став дійс. чл. НТШ у Львові в Мат.-природничій секції та головою його Геогр. комісії. Від 11.1939 – провідник Укр. центр. к-ту в Кракові, який координував діяльність укр. орг-цій у Ген. губ. У 04.1943 брав участь у створенні д-зії "Галичина". Водночас від 1940 – проф. УВУ в Празі, згодом у м. Мюнхен (нині ФРН).

1945 виїхав до Німеччини, де в 02.1946 був заарештований амер. військовиками за звинуваченням у колаборації з окупац. нім. владою, однак згодом цілковито виправданий і звільнений. Наприкінці 03.1947 разом з ін. науковцями ініціював відновлення НТШ на еміграції, тоді ж обраний його ген. секретарем. З 1951 – у Франції (м. Сарсель), де створив наук. осередок. 1952–85 – голова Європ. відділу НТШ.

Майже 40 р. свого життя К. присвятив укр. енциклопедії, редагував і писав численні статті до заг.-предметної і словникової частин ЕУ (1949–89; 3 і 10 т.), англомовного вид. "Ukraine: A Concise Encyclopaedia" (1963, 1971) і 2 т. словникової "Encyclopedia of Ukraine" (1984, 1988). Задля створення ЕУ К. об'єднав зусилля майже всіх відомих укр. учених діаспори, фахівців різних ділянок українознавства, зокр. А. Жуковського, І. Кошелівця, Б. Кравціва, Ю. Луцького, О. Оглоблина, Н. Полонську-Василенко, Ю. Шевельова. 1953 завершив і надрукував "Етнографічну карту Південно-Західної України (Галичини)" (Лондон; Мюнхен; Нью-Йорк; Париж). У післявоєн. час написав низку праць, присвячених розвитку укр. науки в УРСР і за її межами, проблемам енциклопедистики, демографічним аспектам укр. еміграції, укр. діаспорі Пн. Америки, Сибіру, Середньої Азії, змінам стану та складу нас. і міграц. процесам в УРСР. Автор спогадів "Мені – 70" (Париж; Мюнхен, 1970), "Українці в

Генеральній губернії 1939–41. Історія Українського центрального комітету" (Чикаґо, 1975) і "Мені 85" (Мюнхен, 1985). 1981 став першим лауреатом Канад. фундації укр. студій. 28.09.1985 у м. Нью-Йорк у зв'язку з 85-річчям К. проведено ювіл. конф. Заг. зборів Істор.-філос. секції НТШ.

П. у м. Париж (Франція). Похований в м. Сарсель (поблизу Парижа).

Літ.: Шаблій О. Володимир Кубійович. Париж; Львів, 1996. 704 с.

Павло Артимишин, Ігор Соляр

КУ́ДРИК
Павло Прокопович

(24.09.1866–27.07.1919) – священик, громад. діяч. Чоловік Ірини Герасимович, батько композитора Бориса Кудрика та хор. УГА Ю. Кудрика. Н. у с. Диниська (нині Люблін. в-ва, Польща). Навч. у сільс. шк., АГ м. Львів, Львів. духовній семінарії, на філос. та богослов. ф-тах Львів. ун-ту. З 1894 – священик у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.); співорганізатор місц. "Просвіти", з 1906 – її кер. 1908 ініціював формування осередку "Сокола"; співорганізатор т-в "Січ", "Молода Січ", "Рідна школа"; 1911 заснував "Руську щадничу касу", сприяв відкриттю укр. г-зії в місті. Зазнав репресій з боку росіян під час ПСВ.

Активний учасник становлення ЗУНР у м. і пов. Рогатин. Після відступу УГА заарештований польс. військовими, зазнав фіз. і психологічних тортур.

П. від інфаркту в м. Рогатин, де й похований. На могилі встановлено напис: "Просить прохожих о молитву за щасливу долю України".

Літ.: Рогатинець О. Отець Павло Кудрик (1865–1920) // Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989. С. 573–574.

Микола Вітенко

КУ́ДРИК
Юрій Павлович

(1901–1920) – хорунжий УГА. Брат композитора Б. Кудрика. Н. у м. Рогатин у сім'ї пароха. Навч. у г-зії м. Рогатин. Доброволець УГА. Загинув під час походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

Літ.: Воробець М. Унікальна знахідка // Краєзнавець Прикарпаття. 2008. № 12 (липень–грудень). С. 38–39.

Микола Вітенко

КУ́ЗИК
Степан Якимович

(18.04.1888–05.04.1947) – правник, громад.-політ. і кооп. діяч. Н. у с. Загір'я (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. г-зії і правн. ф-ту Львів. ун-ту.

З поч. ПСВ зголосився добровольцем до УСС, однак дорогою на збірний пункт у м. Стрий (нині Львів. обл.) захоплений у полон рос. солдатами й вивезений до Росії. З утворенням УНР зарахований до складу МЗС, служив юрид. радником у складі посольства УНР в Туреччині. 1921 повернувся до Галичини, недовго працював у м. Рогатин в адвокат. канцелярії С. Гладкого, проводив громад. роботу в повіті з відновлення діяльності укр. т-в.

1922 заснував у Рогатині Орг. кооп. к-т, очолив процес творення сільс. кооперативів на Рогатинщині та в сусідніх повітах. Брав участь у реорг-ції Центросоюзу, був чл. Надзірної ради Центросоюзу та "Народної торговлі", з 1935 очолив Центробанк. Як чл. ЦК УНДО двічі був обраний послом до польс. сейму (1928–35), входив до кер-ва Видавничої спілки газ. "Діло", був чл. Гол. виділу "Просвіти", "Рідної школи" і "Сільського господаря" у м. Львів. Підтримував тісні зв'язки з проводом ОУН, виконував таємні вказівки Є. Коновальця.

У 09.1939 виїхав до м. Краків; тут на базі Українбанку організував Центр. касу укр. кооперації, що діяла для потреб укр. кооперативів Лемківщини, Надсяння, Холмщини. 1941, за нім. окупації, повернувся до м. Львів, відбудував знищену більшовиками с-му кооперації, відновив діяльність Центробанку. Влітку 1944 виїхав до Німеччини.

П. у ДП м. Берхтесґаден (нині ФРН).

Літ.: Воробій Л. Загір'я Княгиницьке: Історико-краєзнавчі студії. Львів, 2005; *Качор А.* Степан Кузик (1888–1947) // Рогатинська земля. Збірник

КУДРИК
Павло Прокопович

КУЗИК
Степан Якимович

історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріялів. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1989. С. 575–578; *Коритко Р.* Степан Кузик / Українські кооператори. Історичні нариси. Львів, 1999. С. 336–340.

Степан Кобута

КУ́ЗІВ
Гринь (Григорій) Михайлович

(17.04.1876–15.03.1951) – правник, громад. діяч. Н. у с. Вороблевичі (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1896 – випускник г-зії м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті. Від 1905 працював пом. адвоката в Дрогобичі; 1906 здобув ступінь д-ра права, відкрив у місті власну канцелярію. Діяч УРП, брав активну участь в укр. громад. житті повіту.

Під час ПСВ служив старшиною-аудитором в австро-угор. армії; іменований поручником. Від 1918 знову працював адвокатом у Дрогобичі. Учасник Листопадового чину в місті, обраний від Дрогобиц. пов. в 12.1918 делегатом УНРади ЗУНР, входив до її військ. комісії і був чл. радикального клубу в парламенті; присутній на 3 сесіях УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Призначений суддею польового суду Стрийської ОВК.

Восени 1921 відновив адвокат. діяльність, яку провадив до 09.1939 і під час нім. окупації 1941–44; неодноразово був оборонцем на політ. процесах. Входив до кер-ва УРП (від 1926 – УСРП), управи повітов. осередків "Просвіти", "Сільського господаря" та ін. укр. т-в на Дрогобиччині.

Від літа 1944 перебував на еміграції в Німеччині. У 12.1949 переїхав до США.

П. у м. Нью-Йорк (США).

Літ.: Гуцал П. Кузів Гринь // ЕСУ. Т. 15. К., 2014. С. 661; *О.* Товариші-правники. Пам'яті визначного громадянина // Свобода. 1951. 24 квіт.

Петро Гуцал

КУЗНЯ́К
Микола-Іларіон Григорович

(08.09.1895–03.11.1937) – старшина УГА, науковець, освіт. діяч. Н. у с. Добрівляни (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у Львів. й Виден. ун-тах (1913–17), студіював медицину та філософію.

1918–20 – офіцер УГА, брав участь у боях проти ЧА. Від 1919 – у таборі для інтернованих вояків у ЧСР.

Після звільнення 1923 переїхав до Австрії, був чл. Компартії Австрії. 1924 прибув до УСРР, чл. КП(б)У (1920–33). Викладав у навч. закладах м. Київ, зокр. від 1928 – у Київ. польс. пед. технікумі. Згодом працював н. с. і дир. б-ки Укр. ін-ту марксизму-ленінізму (м. Харків). На поч. 1930-х – дир. і проф. ІНО в м. Маріуполь (нині Донец. обл.).

30.01.1933 заарештований у справі "УВО". Безпідставно звинувачений у тому, що, будучи чл. закорд. УВО з 1920,

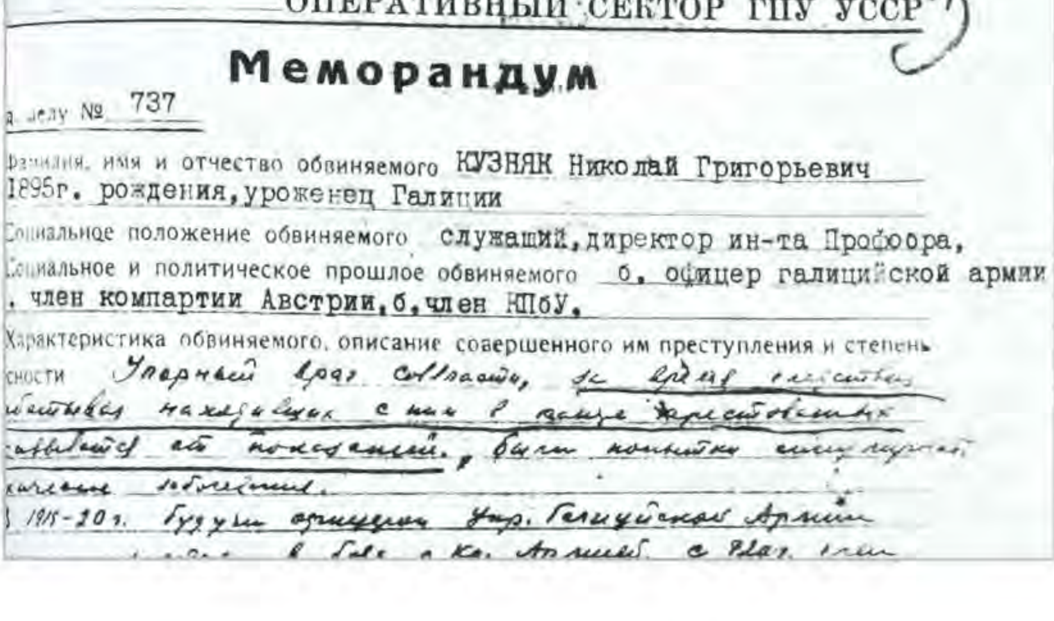

СОВ. СЕКРЕТНО

ОПЕРАТИВНЫЙ СЕКТОР ГПУ УССР

Меморандум

[По] делу № 737

Фамилия, имя и отчество обвиняемого КУЗНЯК Николай Григорьевич 1895г. рождения, уроженец Галиции

Социальное положение обвиняемого служащий, директор ин-та Профоора,

Социальное и политическое прошлое обвиняемого б. офицер галицийской армии, член компартии Австрии, б. член КПбУ,

Характеристика обвиняемого, описание совершенного им преступления и степень [винов]ности Упорный враг Соввласти, [illegible] [illegible] находящихся с ним в [illegible] арестованных [illegible] от показаний, [illegible] [illegible]

[illegible] 1918-20 г. Будучи офицером Укр. Галицийской Армии [illegible]

Особова картка-меморандум ГПУ на Миколу КУЗНЯКА

вступив до австр. компартії для проведення контрреволюц. діяльності; вів активну роботу в Україні з підготовки повстанських кадрів; "у 1932 році, виїжджаючи на село для проведення хлібозаготівель, організовував повстанські групи в ряді сіл".

Згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 5 р. у ВТТ. Покарання відбував з 11.1933 у Карлазі (нині м. Караганда, Казахстан), 1936 переведений до табпункту Кремль Соловецького табору (Росія).

Без висунення звинувачення, відповідно до постанови Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, розстріляний в ур. Сандормох (нині поблизу м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Літ.: Гуцал П. З. Кузняк Микола Григорович // ЕСУ. Т. 15. К., 2014. С. 688; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: у 2 т. Т. 1. К., 2003. С. 69, 71, 136, 306–307, 360–363; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004. С. 130, 476, 483.

Сергій Дерев'янко

КУЗЬ ОЛЕНА (ЯРИНА, ІРЕНА, ЄРИНА) АТАНАСІЇВНА

(08.06.1894 – д. і м. с. н.) – кадет-аспірант кінного відділу УСС. Н. у с. Банилів Руський (нині Банилів Вижниц. р-ну Чернів. обл.) у сел. сім'ї А. Кузя та Ірини Курилюк. Батько працював кондуктором залізн. ст. Вижниця, старшим кондуктором залізн. ст. Чернівці, на поч. ПСВ ув'язнений без суду в концтаборі Талергоф. Випускниця учител. семінарії та вищої торг. шк. в м. Чернівці. Влітку 1914 приїхала до м. Відень для продовження студій у торг. акад-ї.

З поч. ПСВ стала на службу в Червоному Хресті, доглядала поранених у військ. шпиталях. Через 3 місяці зголосилася до Віден. станиці УСС як однорічний доброволець, вирушивши на фронт після 6-тижневого вишколу в стрілец. кадрі. Присягу склала в 2-й сотні УСС 1.02.1915, 12.02.1915 виїхала на фронт.

Невдовзі переведена у відділ кінноти УСС (команд. Е. Фаркаш), у якому воювала на Закарпатті та в Галичині, зокр. в боях за звільнення м. Львів. На поч. 05.1915 брала участь у боях за г. Маківка. У наступі ручною гранатою знищила рос. скоростріл разом з обслугою. За військ. заслуги іменована старшою десятницею, нагороджена срібною медаллю хоробрості. Двічі важко поранена. Лікувалася в м. Будапешт (нині Угорщина) і м. Відень.

Після одужання та демобілізації повернулася до м. Чернівці, де працювала цивільним службовцем на залізниці. Під час рос. окупації Буковини (1916) евакуйована до Відня. Після утворення ЗУНР працювала в укр. допомогових орг-ціях і санітарних місіях у м. Відень.

Подальша доля невідома.

Героїзм К. оспівано в нар. пісні "В дев'ятсот штирнастім році, як жнива зачались". Ставлення буковинців до К. влучно схарактеризоване словами О. Поповича: "Наша звісна героїня пані Кузівна". В європ. та амер. пресі воєн. часу та наук. л-рі про ПСВ постать К. стала зразком мужності, яку виявля-

КУЗЬМА Василь Степанович

ли жінки в боях за свою батьківщину. В модерній укр. державницькій традиції ім'я К., поряд з іменами ін. учасниць УСС – О. Степанівни, С. Галечко, Г. Дмитерко, О. Підвисоцької, П. Михайлишин, стало символом відродження укр. нації. У с. Банилів 14.10.2014 на подвір'ї шк. встановлено погруддя К.

Літ.: Відїзд Січових Стрільців // Свобода. 1915. 20 берез.; Геройска Дївчина. // Буковина. 1915. 30 лип.; Гість з поля бою в Відні // Вістник Союза визволення України. 1915. Ч. 35–36. 3 жовт.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 462; За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964. Нью-Йорк, 1967. С. 186; *Мольнар Ф.* Дівчата-борці у розстрільній // Буковина. 1915. 27 серп.; *Назарук О.* Слідами Українських Січових Стрільців. Львів, 1916. С. 19; Наша героїня при Січових Стрільцях // Народний Голос. 1915. 10 лип.; Нова героїня серед Українських Січових Стрільців // Свобода. 1915. 19 серп.; Нова сотня Січовиків // Вістник Союза визволення України. 1915. Ч. 9–10. Лютий; *Трильовський К.* З мого життя. К.; Едмонтон; Торонто, 1999. С. 179–180; Українська героїня з Буковини // Свобода. 1915. 20 листоп.; Eine Heldin der ukrainischen Legion // Neue Freie Presse. 1915. 10 Juli; Illustrierte Gesschichte des Weltkrieges 1914/16. Fünfter Band. Stuttgart; Berlin; Leipzig; Wien, 1917. S. 347.

Володимир Старик

КУЗЬМА́ Василь Степанович

(01.02.1891–07.11.1963) – майор австро-угор. армії, військ. капелан, реліг. діяч. Н. у с. Романівка (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї заможних селян. Випускник Романівської початков. шк. та г-зії м. Тернопіль (1910). З відзнакою закінчив теолог. ф-т Львів. ун-ту. Висвячений у духовний сан 1914 у м. Львів, прийняв целібат; служив у м. Тернопіль у церкві Різдва Христового.

Під час ПСВ – фронтовий духівник в австро-угор. армії; перебував у м. Бережани (нині Терноп. обл.), Острава (нині Чехія), Будапешт (нині Угорщина), Тернопіль. За деякими даними, заарештований рос. окупац. владою і висланий до Росії (до повалення царизму). В 02.1918 разом з терноп. духівництвом зустрічався з архікн. В. Габсбургом (Василем Вишиваним). Увечері 31.10.1918 з комендантом австр. військ. гарнізону в Тернополі підписав протокол про передання військ. та цивільної влади місц. укр. громаді й повідомив про це її представників, які забезпечили перебрання владних повноважень. Після проголошення ЗУНР – духівник Терноп. військ. округи; згодом – духівник в УГА. 1919 погодився на пропозицію Гол. от. С. Петлюри очолити при Генштабі ДА УНР капеланську службу для вояків греко-катол. обряду; одержав ступінь 4-го рангу, що відповідав військ. званню генерал-хорунжого. Провадив культосвіт. працю поміж старшинами й урядовцями. В 11.1919 захворів на тиф. Лікувався у військ. шпиталі в м. Проскурів (нині Хмельницький), де 1.01.1920 заарештований поляками і вивезений до в'язниці м. Тернопіль. Під час ув'язнення перехворів на поворотний тиф і запалення легенів. Після звільнення наприкінці 04.1920 призначений митрополичим ординаріатом до духовної праці – спершу при церкві Господнього Преображення, а відтак при катедрі Св. Юра у Львові.

1923–38 – військ. капелан для укр. вояків греко-катол. обряду польс. армії у м. Краків. У 09.1930 допоміг мешканцям Романівки уникнути пацифікації; у той самий час його побили польс. військові в с. Малий Ходачків (нині Терноп. р-ну). Від 1938 – душпастир у м. Новий Сонч на Лемківщині (нині Польща).

Під час ДСВ організував Допомоговий к-т у м. Криниця на Лемківщині (нині Криниця-Здруй, Польща), повітову кооперативу, активізував у селах читальні т-ва "Просвіта" й укр. нар. шк., які польс. влада позакривала або сполонізувала. 1944 перед рад. оку-

пацією Нового Сонча перебрався до Словаччини.

У 04.1945 поселився в Австрії, де очолював допомогове Братство св. Андрея, був заст. голови Окружного допомогового комітету в м. Зальцбурґ і Центр. к-ту в м. Інсбрук; брав участь у редагуванні час. "Нові дні" (Зальцбурґ) і "Недільні вісті" (Інсбрук). Від 07.1948 – в Канаді, де служив духівником новіціяту сестер служебниць у м. Анкастер, згодом проживав біля м. Ґрімсбі (обидва пров. Онтаріо). Автор "Споминів з цілого мойого життя" (у рукописі), видав "Альманах українських богословів", переклав укр. мовою "Берестейську унію". У м. Львів працював у вид-ві реліг. ж. "Нива". Нагороджений Хрестом Симона Петлюри, відзнаками УГА та крилошан. відзнаками з правом носіння червоного пояса і ковпака.

П. у парафіяльному будинку м. Вінніпег (пров. Манітоба, Канада), де й похований на цвинтарі Всіх Святих. 2010 на стіні будинку, де н. К., встановлено меморіальну дошку.

Літ.: Лазарович М. В. Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 86; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 17, 63, 154–156, 300; Священик з Романівки о. Василь Кузьма у 1918 році був першим головою українського Тернополя // Подільське Слово. 2013. 1 листоп. С. 1, 8; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315.

Микола Лазарович

КУЗЬМА́ Зиновій Володимирович

(1894–31.10.1934) – хорунжий УГА, старшина ДА УНР, священик, громад. діяч. Н. у с. Стриївка (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) у священицькій родині. Випускник Терноп. г-зії. 1918 вступив до Львів. духовної семінарії.

Доброволець УГА, підстаршина 4-ї Золочів. бригади. Працював у ред. газ. "Золочівське Слово", яку видавали в 11.1918–05.1919 у м. Золочів (нині Львів. обл.) двічі на тиждень як орган командування Золочівської ОВК. Певний час перебував у польс. полоні, після втечі з якого – в ДА УНР. Був у "чотирикутнику смерті", де кілька разів перехворів на тиф.

1923 закінчив богослов. студії, був рукопокладений у сан священика. Служив на парафіях у с. Манаїв (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.), Лукавець, Батьків (нині обидва Бродів. р-ну Львів. обл.) та Плугів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), де допомагав своєму хворому батькові. Від 1925 – у м. Теребовля (нині Терноп. обл.), катехит у школах міста. Діяльний у "Просвіті" та ін. укр. т-вах, кооп. орг-ціях. Відомим став завдяки вродженому дарові красномовства, силі духу, глибокому патріотизму, реліг. і нац. проповідям, зокр. в с. Зарваниця (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) та на г. Маркіянова (нині в Золочів. р-ні Львів. обл.). Був у пошані серед укр. нас., особливо серед молоді, яка вбачала в ньому свого духовного провідника. З великою пошаною до К. ставилися представники польс. та єврейс. інтелігенції.

П. у м. Теребовля, де й похований 2.11.1934 на міськ. кладовищі, біля братської могили вояків УГА, загиблих під час визволення Теребовлі 12.06.1919. 9.11.1934 на могилу К. приїхала делегація колиш. вояків УГА з віддалених теренів, котра поклала на його могилу терновий вінок зі стрілец. залізним шоломом та прикріпила до хреста табличку з написом: "Спи орле України, нехай земля, котру ти так щиро любив приголубить тебе".

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 231; *Мельничук Б.* Кузьма Зиновій // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 326; *Рогатинський І.* Посмертні згадки: О. Зиновій Кузьма // ЛЧК. 1935. Ч. 10. С. 23–24; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 319.

Микола Лазарович,
Наталія Лазарович,
Богдан Мельничук

КУЗЬМА
Зиновій Володимирович

КУЗЬМА
Олекса Михайлович

КУЗЬМИЧ
Антон Володимирович

КУЗЬМА́
Олекса Михайлович

(27.03.1875–22.05.1941) – журналіст, сотник УГА. Н. у с. Печенія (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії, навч. на правн. і філос. ф-тах Львів. ун-ту. Через матеріальні нестатки пішов на службу до австр. війська. Після однорічної служби отримав старшин. звання поручника. Спочатку працював у редакції газ. "Руслан"; 1902–38 – співробітник і чл. редколегії газ. "Діло", ред. сел. газ. "Свобода" – органу УНДО (1925–38).

З поч. ПСВ зголосився на військ. службу. В м. Перемишль (нині Польща) перебув облогу фортеці рос. військами (8.11.1914–22.03.1915); після її здобуття у званні сотника потрапив у рос. полон, вивезений до м. Уфа (нині РФ), де пробув понад 3 р.

З проголошенням ЗУНР учасник боїв за м. Львів, повітовий комендант у м. Перемишляни (нині Львів. обл.). Брав участь у формуванні та гол. битвах УГА, з якою перейшов за р. Збруч, побував у Сх. і Пд. Україні. Перехворів на плямистий тиф. У 07.1920 переїхав до Галичини, був інтернований поляками в таборі м. Тухоля.

Після звільнення знову зайнявся журналістикою в м. Львів. Автор праці "Листопадові дні у Львові 1918" (1931) (2-ге вид. 1960 у м. Нью-Йорк (США, вид-во "Червона Калина"), 3-є – 2003 у м. Львів), численних статей і розвідок з історії УГА в "Ділі" й різних календарях; зб. нарисів "Начерки Олекси Кузьми" (1902); перекладів творів зарубіж. л-ри (1903–06) у "Бібліотеці найзнаменитіших повістей "Діла".

На поч. ДСВ К. був інвалідом (параліч). За більшовиц. окупації йому, як соціально небезпечному, було відмовлено в наданні пенсії: "співредактор-журналіст [газети] націоналістичного напряму як «Діло», державному забезпеченню не підлягає". Перебував під постійним наглядом НКВС; підлягав вивезенню, але через важку хворобу К. цього не здійснили. Останній обшук у квартирі К., проведений співробітниками НКВС 20.05.1941, став причиною його смерті.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі. Могила не збереглася.

Літ.: Енциклопедія Львова. Т. 3. Львів, 2010; ЕСУ. Т. 5. К., 2008; ЕУ. Т. 4. Львів, 1994; *Німчук І. В.* Перші роковини смерті // Краківські вісті. 1942. 23 трав.; *Патер І.* Кузьма Олекса Михайлович // Українська журналістика в іменах. Вип. 4. Львів, 1997.

Іван Патер

КУЗЬМИ́Н
Василь

(1890–17.01.1924) – поручник УГА. Н. у с. Олеша (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. у г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), торг. акад-ї м. Відень, на юрид. ф-ті Львів. ун-ту.

Після поч. ПСВ вступив добровольцем до 58-го піх. полку австр. армії. Згодом – перекладач при команді одного з корпусів нім. армії. 1918 служив в 11-й піх. д-зії австр. армії в м. Одеса; був посередником між укр. владою та австр. військ. командуванням.

Після Листопадового чину 1918 вступив до УГА, був чл. НКГА. Згодом на власне прохання переведений до 3-ї Бережан. бригади УГА, де став командантом куреня. Брав участь у боях проти польс. армії під м. Львів. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. З 02.1920 – учасник ЧУГА; старшина для окремих доручень у кер-ві 2-го Галиц. корпусу та 1-ї Червоної бригади УСС. У 05.1920 потрапив у польс. полон. Влітку 1920 брав участь у польс.-рад. війні в складі ДА УНР. Наприкінці 08.1920 з групою ген. А. Кравса покинув фронт на Покутті й перейшов на тер. ЧСР. Інтернований у таборах м. Ліберець та Йозефов (обидва нині Чехія); брав активну участь у культ. та громад. житті таборів.

П. від раку шлунка в таборі Йозефов (нині в складі м. Прага).

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1930. Ч. 8. С. 32–33.

Степан Борчук

КУЗЬМИ́Ч
Антон Володимирович

(25.08.1886–05.05.1944) – правник, громад.-політ. та військ. діяч, старшина УГА. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк.

обл.) у сім'ї поштового службовця. Випускник Коломий. г-зії і Львів. ун-ту. Д-р права. Адвокат. діяльність розпочав у Коломиї. Сприяв К. Трильовському в орг-ції осередків т-ва "Січ". З 1906 – чл. УРП.

Учасник ПСВ. Після проголошення ЗУНР вступив добровольцем до УГА. 14.11.1918 увійшов до складу Постійного оружного орг. к-ту в м. Коломия. Хорунжий запасного стрілец. полку ім. П. Дорошенка. 1.03.1919 отримав звання четаря. Був у польс. полоні; після звільнення повернувся до Коломиї. Очолював місц. філію т-ва "Просвіта", сприяв створенню хат-читалень і кооператив у повіті. Прихильник політ. позиції К. Трильовського. 3.01.1928 брав участь у таємній нараді чл. УСРП в Коломиї, учасники якої висловили підтримку К. Трильовському в процесі створення партії УСРП-Лівиця. З 1929 – голова Коломий. повітов. к-ту, з 1937 – чл. ЦК УСРП. Як адвокат у 1930-х захищав членів КПЗУ на політ. суд. процесах.

25.09.1939 заарештований рад. каральними органами. За звинуваченнями в антирад. пропаганді Особливою нарадою при НКВС СРСР 29.03.1941 засуджений на 8 р. каторги.

П. у Карагандинському ВТТ (нині Казахстан). Реабілітований 30.10.1989.

Літ.: Андрухів І., Арсенич П. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 41; *Арсенич П.* Галичани – жертви більшовицького режиму. Івано-Франківськ, 2006. С. 19; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 318; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 507.

Богдан Паска

КУЗЬМО́ВИЧ
Степан Дмитрович

(10.12.1893–23.09.1937) – старшина УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. 1906–14 (з перервами) навч. в укр. г-зії рідного міста, закінчив 7 кл.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС. З 1915 служив у бойовій частині австро-угор. армії. Згодом закінчив летун. шк., служив в авіац. підрозділі; іменований хорунжим. Зголосився на службу до УГА 25.11.1918 в м. Тернопіль. 5.12.1918 зарахований пілотом-дозорцем у ЛВ; згодом перебував на його базі в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.), здійснював розвідувальні польоти. Перейшов за р. Збруч; 1.08.1919 отримав військ. звання четаря.

Від літа 1920 служив у ЧА; був політруком, команд. роти і батальйону. Звільнений з військ. служби 1936. Проживав у м. Харків, працював зав. бюро експертиз Ін-ту торгівлі.

17.07.1937 заарештований співробітниками НКВС. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою трійки при УНКВС по Харків. обл. від 17.09.1937, розстріляний у м. Харків.

Літ.: Гасай Є., Кузьмович Л. Кузьмович Степан Дмитрович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 271; *Тинченко Я.* Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010.

Петро Гуцал

КУЗЬМО́ВИЧ
Ярослав

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА. Закінчив електротех. вишкіл у м. Карлсруе (нині ФРН). Навесні 1918 – викл. у телеграфічній шк. 2-ї австро-угор. (Сх.) армії у м. Перемишляни (нині Львів. обл.); викладав електростатику й науку про апарати.

З 11.1918 – четар УГА, перший референт НКГА та команд. відділу зв'язку (телефонний шеф) у м. Львів. У 12.1918 призначений нач. (телефонний референт) служби зв'язку НКГА. 1.01.1919 іменований поручником. У 05.1919 очолив Звідомний полк – запасну і вишкільну формацію для частин зв'язку УГА. Організував при ньому рухому (знаходилася у потязі) майстерню телефонів (команд. чет. В. Мельник) та шк. старшин зв'язку (команд. пор. Д. Мараці). 15.06.1919 іменований сотником. У 07.1919 в складі УГА перейшов на

Наддніпрянщину, продовжував очолювати Звідомний полк (згодом перейменований на Телефонний курінь). З 02.1920 – в ЧУГА. У 04.1920 у м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.) входив до складу антибільшовиц. Військ. к-ту; перейшов на сторону ДА УНР. Як нач. відділу зв'язку штабу 5-ї Херсон. стрілец. д-зії брав участь у польс.-рад. війні. У кін. 08.1920 в складі групи ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 1075. Оп. 2. Спр. 58. Арк. 123–124.

Літ.: Вовк Н. Інформаційно-комунікаційна система Української Галицької армії // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. 40. С. 77–81; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 187; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 71, 181–182; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 249, 251, 254, 557; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 80–81, 280, 304, 345; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 155–156; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 272; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 71, 222, 302.

Богдан Паска

КУКУРУДЗЯ́К
Юрій Миколайович

(08.05.1896–10.1919) – десятник УГА і ДА УНР. Н. у с. Кадубівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря. 1909–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.).

Військ. службу в ході ПСВ розпочав однорічним добровольцем, згодом однорічним десятником. Нагороджений бронз. медаллю за хоробрість та великою срібною медаллю за хоробрість. Після розпаду Австро-Угор. монархії повернувся до с. Кадубівці.

На поч. 1919 разом з друзями-односельцями Д. Воєвідкою та В. Петрюком перейшов р. Дністер і вступив як однорічний десятник до Буковин. полку УГА, трансформованого згодом у Буковин. курінь ДА УНР. У м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.) виконував гарнізонну службу, готуючись до відправки на протибільшовиц. фронт. Восени 1919 захворів на плямистий тиф.

П. у шпиталі м. Могилів-Подільський, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Лакуста С. Пам'яти героїв. Кукурудзяк Юрко // Час. 1931. 31 берез.; *Михайловський В.* Духовний день у Господньому благовісті // Буковина. 2010. 23 квіт.

Володимир Старик

КУЛИ́ЦЬКИЙ
Роман

(д. і м. н. і с. н.) – інж., громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Навч. у Гірничій акад-ї м. Леобен (1912). Гірничий інж. у м. Дрогобич.

1914–18 служив в австр. армії у м. Ярослав (нині Польща). Чл. Укр. тех. т-ва. Діяч УСДП. Делегат до УНРади від УСДП (Станиславів, 01–05.1919). Чл. комісії тех. відбудови. Учасник Заг. з'їзду укр. інженерів і техніків у м. Станиславів (4–5.05.1919). Поручник ГА, інспектор автомобілів у Начальній команді (30.06.1919–20). З 1921 працював гірничим інж. та заст. дир. у фірмі "Ліманова" в м. Борислав.

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 2192. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 29.

Літ.: Звіт з діяльности Українського Товариства Технічного за рік 1913.

Львів, 1914. С. 13–14; Спис членів Українського Технічного Товариства у Львові // Технічні Вісти. Львів, 1929. Жовтень–грудень. Ч. 4. С. 134–139; *Хроновят з Левицьких Д.* Інженер Филип Левицький // Дрогобиччина – земля Івана Франка / ред. Л. Луців. Ню Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1978. С. 89.

Олег Павлишин

КУЛІНСЬКИЙ Мечислав

КУЛІНСЬКИЙ Мечислав

(Kuliński Mieczysław; 22.10.1871–22.06.1958) – польс. військ. діяч. Н. у с. Віцинь (нині с. Смереківка Перемишлян. р-ну Львів. обл.). Підполковник австр. піхоти.

З 1.11.1918 – полковник польс. армії. Команд. бригади (3 тис. багнетів, 46 скорострілів, 18 гармат) військ. групи "Буг", що воювала проти УГА на равському і підльвів. відтинках польс.-укр. війни (Рава-Руська, Кам'янка, Липник, Жовква, Куликів, Львів). 03.1919 – учасник укр.-польс. переговорів за участю місії Ж. Камбона в м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) щодо можливого визнання демаркаційної "лінії Бартелемі". Укр. делегація у складі В. Генбачова, М. Лозинського відкинула польс. пропозиції, відтак воєн. дії на фронті відновилися. 17.04.1919 – 1-й заст. шефа Ген. штабу. З 1.06.1919 – генерал д-зії. 1.01.1920 нагороджений орденом "Virtuti Militari". 1.05.1920 – генерал-підпоручник. Заст. команд. 1-ї польс. армії. Учасник польс.-рад. війни. 2.06.1921 очолив військ. округ "Варшава". Навесні 1922 навч. на вищих офіцер. курсах у Франції. 3.05.1922 – генерал д-зії. 26.03.1923 подав у відставку через погіршення стану здоров'я.

У 05.1926 підтримав уряд С. Войцеховського. Після встановлення режиму санації усунутий від усіх справ. Проживав у м. Варшава, співпрацював з Р. Дмовським. Після 1945 входив до кер-ва польс. Червоного Хреста. Був єдиним генералом 2-ї Речі Посполитої, який отримував пенсію в ПНР.

П. у м. Краків, де й похований на Раковецькому цвинтарі.

Літ.: Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Encykłopedia wojskowa. Dowódcy i ich armie. Historia wojen i bitew. Technika wojskowa. Warszawa, 2007; *Klimecki M.* Wojna polsko-ukraińska o Lwów i Galicja Wschodnią 1918–1919 r. Aspekty polityczne i wojskowe. Warszawa, 1997; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Литвин

КУЛЬТУ́РА ДУХО́ВНА (К.д.) В ЧАСИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. К.д. – сукупність створених духовних цінностей, які передаються з покоління до покоління, формуючи естетичну духовну своєрідність буття етнічної спільноти. Усі елементи К.д. мають винятковий етніч. х-р і становлять доказову основу для наук. з'ясування етногенези. К.д. охоплює набуті усталені оцінки, розуміння багатьох явищ щоденного побуту та діяльності, які виявляються різними засобами: словесними, укладеними в піснях, приповідках, сценічних ритуалах тощо; магічними, зреалізованими через певні рухи, танці, обрядодії та ін.; предметними, коли певні речі наділяють магічною силою і впливом; естетико-мистецькими виробами нар. майстрів й оздобленням особистого побутового середовища та ін. Тобто йдеться про світоглядне переосмислення явищ, пов'язаних із повсякденним життям у певному біоценозному просторі. К.д. – концентрований відбиток світорозуміння через сферу ритуалів, обрядів, традицій, зорієнтованих на життєзабезпечення; становить невід'ємну частину матеріальної к-ри та цілісність, що виявляється в етніч. традиційній к-рі.

К.д. укр. народу, як багатовіковий синтез світорозуміння українцями, є заг.-нац. цілісністю та етніч. своєрідністю, етніч. матрицею контамінаційних виявів, коли в різних ландшафтних масивах сформувалися локальні особливості, відображені в традиціях укр. етногр. груп – поліщуків, подолян, гуцулів, бойків, лемків, покутян та ін.

Держ. ін-ти ЗУНР підтримували регіональну етнокульт. традиційність,

усвідомлюючи її як вагомий компонент для єдності всієї укр. нації.

Літ.: Українське народознавство. К., 2004.

Степан Павлюк

КУЛЬТУ́РА МАТЕРІА́ЛЬНА (К.м.) В ЧАСИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. К.м. – матеріальні цінності, ств. людиною в процесі істор. буття з метою життєзабезпечення, до яких передусім належать знаряддя праці різних галузей діяльності, житло, одяг, їжа, побутові речі, прикраси, твори нар. мист-ва, транспорт тощо. К.м. обов'язково розглядається в сукупності з духовною к-рою як органічна цілісність, що становить феномен традиційної к-ри народу. Їй властивий процес удосконалення – від простіших форм до складних практичних конструкцій, поліпшених продуктивних властивостей знарядь і споряджень, більш ефективних госп. споруд, естетичнішого оформлення побутового середовища та ін. Такий процес прогресивної еволюції об'єктів К.м. простежується за даними археології, писемних пам'яток, фольклору, етногр. матеріалів і відомостей.

Особливо важливо, що через сферу пам'яток К.м. можна окреслити й виокремити людську спільноту як етнічну – їй притаманна своєрідність способу життя, усіх сфер життєдіяльності. Це суттєвий етновизначальний чинник, за даними якого досліджується походження народу, його етнокульт. історія.

Дослідження археологів дають підстави для суттєвого наук. твердження про ґенезу українців як час етногонії з періоду зарубинецької та празької археол. к-р (2 ст. до н. е – 2 ст. н. е.). Етнічну своєрідність українців як самодостатнього етносу зі своєю етнічною історією засвідчують існуючі пам'ятки К.м., що зберегли етнічну особливість, принципово відмінну від аналогічних пам'яток сусідніх слов'ян. народів – росіян, білорусів, поляків, словаків, тим паче від романських етносів – румунів, молдован. Традиційне укр. зодчество – житлово-госп., сакральне, одяг, їжа, мотиви й естетика прикрас, виробів нар. промислів тощо підтверджують їх укр. етнічну належність.

Держ. чинники ЗУНР наголошували на конечній потребі збереження матеріальних цінностей, які становлять нац. багатство і заодно підкреслюють етнічну особливість. У той же час мотивували нас. на модернізацію у госп.-виробничих справах, тогочасних естетичних змінах побутової к-ри тощо.

Літ.: Павлюк С. П. Традиційне хліборобство України: агротехнічний аспект. К., 1991; *Стельмащук Г. Г.* Традиційні головні убори українців. К., 1993; Українське народознавство. К., 2004.

Степан Павлюк

КУЛЬЧИ́ЦЬКА
Олена Львівна

(15.09.1877–08.03.1967) – живописець, графік, педагог. Н. у м. Бережани (нині Терноп. обл.) в сім'ї правника-судді. Навч. у Львів. худож.-пром. шк., приватній шк. Р. Братковського та С. Батовського-Качора, Худож.-пром. шк. м. Відень. Проживала в м. Перемишль (нині Польща), Відень, Львів.

Була художницею-новатором, зверталась у своїх тв. до тем з укр. історії, к-ри, нар. побуту та ін. Створила графічні цикли: "З історії княжих часів", "Страсті Христові", "Портрети українських письменників", "Лихоліття українського народу", "Легенди гір і лісів", "Гуцульщина", "Святі української церкви", "Краса рідної землі" та ін.

У період визвол. змагань працювала в К-ті допомоги пораненим укр. воякам у м. Відень. За її проектами було видано серію листівок: "Чорна хмара війни", "Могили борців", "Мати Божа, рятуй наш край". Героїзм стрілецтва відобразила в циклі дереворитів "УСС 1914–1915": "Хоробрі Галицькі полки", "Українські січові стрільці", "Гуцули-добровольці", "Орлиці в Карпатах", "Полеглий стрілець", "На чатах", "Діти-герої", виконала обкладинку до альбому "УСС 1914–1915", серію офортів – "Апофеоз", "За справедливість", "Страхіття війни". 1918 працювала в допомоговому к-ті пораненим і полоненим у м. Перемишль. 1919 ув'язнена польс. владою у м. Баранів (нині Польща). У творчості неодноразово зверталася до тематики воєн. лихоліття: створила рельєфну плакетку "Борцям за волю України 1914–1924", проект присвяченого учасникам визвол. змагань 1914–23 пам'ятника-хреста, встановленого в с. Пикуличі (нині Польща).

З 1938 проживала в м. Львів, 1945–51 викладала поліграфію в Укр. поліграфічному ін-ті. Учасниця численних виставок; нар. художник УРСР (1956), лауреат Держ. премії ім. Т. Шевченка (1967). Заповіла весь свій мистецький доробок укр. народові (зберігається в Нац. музеї у Львові ім. А. Шептицького).

Літ.: Олена Кульчицька. Альбом-каталог. Львів, 2013; УСС в боях і міжчассі. Мистецька спадщина. Львів, 2007. С. 25–50, 172–179.

Оксана Тріска

КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ Олександр Юліанович

(08.02.1895–30.04.1980) – педагог, учений-психолог, громад.-політ. діяч, дипломат. Н. у м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Дитячі та юнацькі роки провів у с. Чорнокінці Великі (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

Делегат до УНРади від студент. молоді. На засіданні Конституанти 18.10.1918 в м. Львів виступив за негайне об'єднання з Наддніпрянською Україною. Учасник урочистого проголошення Акта злуки в м. Київ 22.01.1919. Чл. комісії закорд. справ. Секретар спец. дипломатичної місії ЗУНР до Румунії (25.03–04.1919). 18.04.1919 виїхав до м. Париж (Франція) експертом-перекладачем дипломат. місії ЗУНР, після завершення повноважень якої залишився в Парижі, де завершив університет. студії.

Після повернення до Галичини відійшов від політ. життя, зосередився на пед. та наук. роботі. 1925–39 працював учителем СШ м. Коросно (нині Польща), Золочів (нині Львів. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та Львів. Д-р філософії (Львів. ун-т, 1930).

З 1940 на еміграції в м. Мюнхен (Німеччина), з 1951 – у м. Сарсель (Франція). Дійсний чл. НТШ (13.12.1947). Надзвичайний (1945–55), звичайний проф. (1955–80), ректор (1962–63) УВУ в м. Мюнхен.

П. у м. Сарсель.

Літ.: Біографічні нотки авторів. Кульчицький Олександер // Релігія в житті українського народу. Збірник матеріалів наукової Конференції у Роккеді Панч (18–20.X.1963) / за ред. В. Янева. Мюнхен; Рим; Париж, 1963. С. 206; Виїзд української місії на Захід // Република. 1919. 19 квіт. Ч. 66. С. 2; *Головацький І.* Кульчицький Олександр (Лесь) // Українська журналістика в іменах. Львів, 2001. Вип. 8. С. 158.

Олег Павлишин

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Олександр Юліанович

КУЛЬЧИ́ЦЬКИЙ-ДАШИ́НИЧ Остап Володимирович

(1888–1943) – адвокат, громад. діяч, хорунжий УГА. Н. у с. Кульчиці (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Випускник

правн. ф-ту Львів. ун-ту; д-р права. 1912 був серед ініціаторів проведення у рідному селі свята на честь роковин народження гетьмана П. Сагайдачного, ініціював збір коштів на пам'ятник йому.

Служив в УГА; 1920 – у ДА УНР.

Після визвол. змагань пройшов адвокат. практику в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), разом з Т. Окуневським провадив канцелярію. Секретар повітов. к-ту УНДО, чл. багатьох т-в Городенківщини.

Заарештований співробітниками НКВС УРСР 6.11.1939. Засуджений Станіслав. облсудом 20.04.1940 на 3 р. ВТТ і 3 р. обмеження прав.

П. в ув'язненні в м. Семипалатинськ (нині Семей, Казахстан). Реабілітований 26.10.1993.

Дж.: Архів УСБУ в Івано-Франк. обл. Спр. 12313–П. Арк. 1–184.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Городенщина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2004. С. 959.

Степан Кобута

КУМАНО́ВСЬКИЙ
Петро

(1849–12.1920) – педагог, актор, громад. діяч. Н. у с. Іванє (нині с. Іване-Золоте Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) Чоловік Емілії Кумановської (з роду Нечай) – педагога та чільної діячки укр. жін. руху на Буковині. Актор укр. професійного театру т-ва "Руська бесіда" в м. Львів за часів директорства Т. Романович. Переклав для театру укр. мовою п'єсу Ф. Шіллера "Інтрига й кохання". 1879 склав матуральні іспити у вищій держ. г-зії м. Чернівці. Студіював філологію на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Чл. акад. т-ва "Академічний кружок" у м. Львів, друкував свої тв. у вид. т-ва "Другъ" (1874–77), 1876 – в альманасі "ДнЂстрянка" (переклад новели "Нездара" Ф. Брет-Гарта). 1883 продовжив навч. на філос. ф-ті в Чернівцях, де 18.07.1884 отримав абсолюторіум. Чл. укр. акад. т-ва "Союз" у Чернівцях, його

представник на 2-му вічі академіків-русинів у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) 7.08.1884, яке підтримало внесену К. резолюцію "Про обсаду катедри літератури і язика руського на університеті в Чернівцях". Після закінчення вищих студій іменований заст. учителя держ. г-зії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де викладав нім., лат., грец. та укр. мови, а також математику. Чл. заснованого в 11.1884 т-ва "Руська бесіда" в Станиславові. 1886–87 – чл. правління місц. т-ва "Міщанське казино". 1903 переїхав з родиною до м. Чернівці, де 17.04.1903 іменований тимчасовим гол. учителем учител. семінарії, у 06.1904 – постійним учителем (проф.) 2-ї держ. г-зії; був викл. укр. та лат. мов. Водночас у 09.1904–07.1906 викладав польс. мову в 1-й держ. г-зії, з 02.1907 – у вищій реальній г-зії м. Чернівці. З 09.1906 іменований проф. укр. мови для новозаснованого місц. дівочого ліцею. В 11.1904 призначений чл. іспитової комісії для всіх нар. і місь. шк. з нім., рум. та укр. викладовими мовами на період до кін. 1906/07 н. р. Після розподілу цієї комісії в 12.1906 на 3 незалежні нац. іспитові комісії іменований чл. укр. іспитової комісії (голова О. Попович). Чл. "словесного гуртка" ("Спілка В."), який сприяв укладанню та виданню фундаментальних лекси-

кографічних праць у Чернівцях – "Латинсько-український словар" (1912) та "Німецько-український словар" (1912).

Був організатором масових святкових заходів, зокр. вечірок т-в "Руська бесіда" в м. Станиславів та Кружка українських дівчат у Нар. домі м. Чернівці. Мав приятельські стосунки з родиною Кобилянських, особливо з проф. Ю. Кобилянським і письменницею О. Кобилянською. З 1909 – чл. Чернів. т-ва піклування про сліпих та глухонімих. Співорганізатор концерту на честь Т. Шевченка, влаштованого учнями 2-ї держ. г-зії у великому залі Муз. т-ва 6.03.1910. Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Чл. міськ. філії т-ва "Укр. школа". 1907 – один із засн. Т-ва учителів вищих шкіл "Сковорода" в Чернівцях, з 1909 – чл. правління та заст. голови т-ва. Під час доповнюючих виборів до громад. ради м. Чернівці 1911 належав до укр. виборчого к-ту, який діяв узгоджено з нім., єврейс. та польс. к-тами. Учасник зборів виборців у Чернівцях 20.02.1913, які висунули кандидатуру О. Бурачинського на доповнюючих виборах до Буковин. крайового сейму по міськ. округу Чернівці–Кіцмань.

Перебував у Чернівцях протягом 3 рос. окупацій, продовжував викладати в 2-й держ. г-зії у короткі періоди між окупаціями. З 1915 – чл. іспитової комісії приватної жін. учител. семінарії т-ва "Укр. школа" в Чернівцях. У відповідь на звернення комісара Тимчасового уряду Д. Дорошенка від 17.05.1917 з закликом про відновлення шкільн. науки в нижчих і середніх шк. Буковини, увійшов до складу й став діяльним чл. шкільн. к-ту, який влаштував шкільні курси для нар. та середньошкільн. освіти укр. та рум. мовами в Чернівцях. Учасник конф. усіх укр. партій Буковини 13.10.1918 в Укр. нар. домі в Чернівцях, на якій ухвалено резолюцію щодо права буковин. українців на самовизначення та обрано делегатів до УНРади в м. Львів 18–19.10.1918. З 26.12.1918 – проф. укр. держ. г-зії у Чернівцях.

П. у м. Чернівці, де й похований на Руському цвинтарі. Учительський збір укр. держ. г-зії в Чернівцях замість вінка на могилу зложив пожертву 200 леїв на б-ку "Шкільної помочі", бажаючи таким чином якнайгідніше вшанувати пам'ять покійного товариша, довголітнього кер. цієї б-ки.

Літ.: Вечерниці "Кружка українських дівчат" // Буковина. 1904. 23 січ. (5 лютого); *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 70–71; *Кміцикевич В.* Що оповідає надучитель Атанас Руснак про своє минуле? // Час. 1936. 26 берез.; *Левицький К.* Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. Львів, 1926. С. 225; *Окуневський Т.* Спомини з побуту в Станиславові // Станиславівські вісти. 1937. 1 серп.; *Його ж.* Станиславів тому 70 років // Свобода. 1956. 15 трав.; Учительський збір української державної гімназії в Чернівцях // Робітник. 1921. 6 січ.; *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Львів, 1910. С. 242; *Чарнецький С.* Історія українського театру в Галичині. Нариси, статті, матеріали, світлини. Львів, 2014. С. 32, 83, 138, 258, 276, 374; Czerniowieccy Polacy // Kurier Galicyjski. 2013. 17 czerw.; Der Ruthenenball // Bukowinaer Post. 1909. 9 Febr.

Володимир Старик

КУН
Бела

(Kun Béla; справжнє ім'я: Коган бен Шлойме Аарон;
20.02.1886–29.08.1938) – угор. комуніст. діяч, очільник Угор. Рад. Республіки (УРР). Н. у с. Лелей поряд із м. Сіладьчех (нині Чеху-Сілванієй пов. Селаж, Румунія) у сім'ї сільс. писаря-єврея. Випускник кальвініст. г-зії. 1902 вступив до Угор. соціал-демократ. партії, намагався організувати профспілки та провести страйки. З 1904 працював журналістом, писав статті антиурядового спрямування, за які неодноразово був заарештований. 1904–05 навч. на правн. ф-ті Коложвар. ун-ту. За орг-цію страйку та антиурядових протестів заарештований, протягом 1,5 р. перебував у в'язниці. 1913 обраний делегатом на з'їзд Угор. соціал-демократ. партії.

У 07.1914 мобілізований до австро-угор. армії. 1916 потрапив у рос. полон, перебував у м. Томськ (нині РФ); вивчив рос. мову. У 04.1917 вступив до РСДРП(б), при якій створив групу з колиш. угор. військовополонених. Працював у ред. ж. "Сибирский Рабочий" та газ. "Знамя Революции". У 11.1917 переїхав до м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ). У 03.1918 почав видавати угор. газ. "Социалистическая Революция". За дорученням Леніна очолив комуніст. рух в Австро-Угорщині. Продовжував дописувати в газ. "Правда", "Известия". Учасник Громадян. війни в Росії. Воював проти білогвардійців у Сибіру. Комісар інтернац. військ. формувань у складі РСЧА. З 05.1918 – голова Федерації іноз. груп при ЦК РКП(б). 17.11.1918 нелегально повернувся до м. Будапешт. 24.11.1918 ініціював створення Комуніст. партії Угорщини, очолив її. У "Червоній газеті" гостро критикував уряд М. Карої. Співорганізатор робітн. страйків, мітингів.

22.02.1919 заарештований за звинуваченням у держ. зраді. Під час перебування в ув'язненні організував об'єднання Комуніст. партії Угорщини та Угор. соціал-демократ. партії в Соціаліст. партію. 21.03.1919 відбувся об'єднавчий з'їзд цих сил.

Користаючись масовим невдоволенням угорців нотою Вікса та політикою уряду М. Карої, делегати з'їзду проголосили утворення УРР, а також звільнили К. з в'язниці. Революц. уряд очолив Ш. Гарбаї, а К. офіційно зайняв пост комісара іноз. справ (згодом увійшов також до військ. комісаріату), але саме К. був фактичним кер. країни. Проводив націоналізацію пром-ті, с. госп-ва в Угорщині. За узгодженням з Леніним розпочав експорт революції на сусідні тер. Підрозділи угор. ЧА зайняли значну частину Словаччини й проголосили утворення Словац. Рад. Республіки. Передача землі в держ., а не сел. власність ослабила підтримку комуністів серед угорців і сприяла успіху зовн. інтервенції.

Закарпаття перебувало у сфері інтересів УРР. 22–23.03.1919 владу угор. комуністів було встановлено в усьому регіоні, окрім Гуцульщини. Цей процес супроводжувався застосуванням насильства. Було створено Руську країну, якій формально надано автономні права. 12.04.1919 оприлюднено проект Конституції Руської країни. Насправді вся повнота влади зосереджувалася в руках жупних дир., призначених із Будапешта, а спроби скликати Нар. сойм наштовхнулися на заборону й завершилися арештами ініціаторів його скликання. Було створено революц. трибунали, склад яких також визначали в Будапешті. Проводили арешти політ. опонентів комуніст. влади. Націоналізовано всі пром. підприємства краю; реквізували та конфісковували майно й продовольство. Виборчих прав було позбавлено промисловців, банкірів торгівців, священиків. Влада угор. комуністів на Закарпатті протрималася бл. місяця, тому здійснити масштабні перетворення їм не вдалося. Вже 16.04.1919 пд. р-ни було зайнято рум. військами, 24.04.1919 рештою краю оволоділа чес. армія. 10.09.1919 за результатами Сен-Жермен. мирн. договору Закарпаття передано до ЧСР.

1.08.1919 УРР була ліквідована. К. зі своїми пом. виїхав до Австрії, де був інтернований. У 08.1920 повернувся до Росії. 1.10–20.11.1920 входив до складу кер-ва Пд. фронту, з 16.11.1920 –

голова Кримревкому, відповідальний за масовий терор і вбивства в Криму. 20.02.1921 направлений у виконком Комінтерну. 07.1921–02.1922 – чл. президії виконкому Комінтерну. Співорганізатор невдалої спроби держ. перевороту в Німеччині. Відкликаний до Росії. Входив до Уралбюро РКП(б), очолював пропагандист. відділ. З 09.1923 – уповноважений при ЦК Рос. комуніст. союзу молоді. З 07.1924 знову у виконкомі Комінтерну та в ЦК компартії Угорщини. 07.1924–02.1926 – чл. Оргбюро виконкому Комінтерну. У 04.1928 заарештований у м. Відень, але згодом звільнений, повернувся до м. Москва. 09.1928–07.1935 – чл. президії виконкому Комінтерну. Кер. вид-ва "Соцэкгиз", працював у вид-ві "Держлит".

28.06.1937 заарештований за звинуваченнями у зв'язках з Л. Троцьким, Г. Зінов'євим, М. Бухаріним та К. Радеком. 29.08.1938 засуджений до розстрілу. Вирок одразу ж було виконано. Похований на розстрільному полігоні НКВС "Комунарка" в Підмосков'ї. Реабілітований 2.06.1955.

Тв.: Кун Б. О Венгерской советской республике (избранные статьи и речи). М., 1966; *Kun Béla.* Válogatott írások és beszédek. I–II. köt. S.a.r. Budapest, 1966.

Літ.: Волошин А. Спомини: релігійно-національна боротьба карпатських русинів-українців проти мадярського шовінізму. Філадельфія, 1959. С. 53–56; Гражданская война в России: энциклопедия катастрофы / сост. и отв. ред. Д. М. Володихин, науч. ред. С. В. Волков. М., 2010; *Державюк М. С.* Бела Кун і Україна // УІЖ. 1986. № 2. С. 138–142; *Ключурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Кун И.* Бела Кун: Воспоминания. М., 1966; Нариси історії Закарпаття. Т. 2 (1918–1945). Ужгород, 1995; Уряди України у ХХ ст. К., 2001; *Borsányi G.* (történész). Kun Béla: Politikai életrajz. Budapest, 1979; *Courtois S., Werth N., Panné J.-L., Paczkowski A., Bartošek K., Margolin J.-L.* Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terror, prześladowania. Warszawa, 1999.

Микола Вітенко

КУ́НДА
Варвара

(д. н. н. – 10.1919) – розвідниця УГА. Н. у с. Мельнич (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Сестра хор. УГА Матвія та громад. діяча Василя Кунди. Випускниця госп. шк. м. Львів. 1915 створила в м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.) "Сирітський захист" для воєн. сиріт.

Добровільно зголосилася до розвідувальної служби НКГА. Одна з кращих розвідниць УГА. Важко поранена під час боїв за м. Львів. Після відступу УГА за р. Збруч працювала санітаркою.

П. від тифу в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Літ.: Ленцик В. Пам'яті друга // Свобода. 1998. 26 берез. Ч. 58. С. 3; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Сокільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1993. Т. 3. С. 351, 380, 389; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 343.

Микола Вітенко

КУ́НДА
Матвій

(д. н. н. – після 05.1945) – хорунжий УГА. Н. у с. Мельнич (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Брат розвідниці УГА Варвари та громад. діяча Василя Кунди. Здобував освіту в г-зії м. Львів, але після 4 р. навч. звільнився. 1906–14 проводив активну громад. роботу в Журавненському пов. Співзасн. філій т-в "Просвіта", "Сокіл", "Січ", "Сільський господар" та ін.

Співорганізатор Листопадового чину в м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.) і навколишніх селах. Хорунжий УГА. У 06.1919 намагався підняти антипольс. повстання в Журавненському пов. Заарештований. Перебував у в'язниці м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.), зумів утекти. Був поранений, переховувався поблизу с. Гошів (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.). Після одужання перейшов до ЧСР.

У 05.1945 заарештований у м. Прага рад. спецслужбами. Під час пере-

бування під арештом був задіяний на буд-ві. Загинув унаслідок падіння з риштування.

Літ.: Ленцик В. Пам'яті друга // Свобода. 1998. 26 берез. Ч. 58. С. 3; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1993. Т. 3. С. 371, 373, 380, 382, 387–389, 398–400, 441; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 343.

Микола Вітенко

КУНИ́ЦЬКИЙ
Ілько Іванович

(17.07.1898 – д. і м. с. н.) – інж., громад. і культ. діяч, старший десятник УГА. Н. у с. Корчівці (нині Глибоц. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї І. Куницького та Параскеви з роду Паращук. 1911–16 навч. в укр. держ. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.). Чл. т-ва "Січ" у Корчівцях, із 30 учасниками якого 1915 разом з братом пішов добровольцем воювати проти рос. армії.

У 11.1918 вступив до загону укр. добровольців, які організовували збройний опір окупації Буковини рум. армією. У 12.1918 перейшов до Галичини, де долучився до УГА. Був важко поранений у боях за м. Львів (03.1919). Після одужання отримав довготермінову відпустку для завершення гімназійного навч. у 8-му кл. Укр. держ. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Встиг скласти матуральні іспити 16–24.05.1919 (саме перед зайняттям міста польс. армією), після чого повернувся до УГА, з якою перейшов на Наддніпрянщину в 07.1919. Воював у складі 1-го куреня 2-го полку 1-ї бригади УСС. Учасник боїв з денікінцями біля с. Верхнячка неподалік м. Умань. 26.09.1919, біля с. Івангород (обидва нині Христинів. р-ну Черкас. обл.) 7.10.1919. 1920 воював у складі 3-ї Залізної д-зії ДА УНР, з якою 21.11.1920 перейшов р. Збруч і був інтернований у таборі для укр. військовополонених у м. Каліш (нині Польща). Після звільнення з табору (10.1922) мешкав у м. Варшава до 25.06.1923. Не маючи змоги відновити втрачене під час боїв 1920 матуральне свідоцтво, не зміг записатися на студії до Варшав. ун-ту. Дирекція укр. г-зії в Станиславові, дотримуючись розпорядження Мін-ва освіти Польщі, погодилася видати копію свідоцтва лише за умови перебування К. за межами Польщі.

У м. Подебради (нині Чехія): улітку 1923 зарахований на агрономічно-лісовий відділ Укр. госп. акад-ї, учасник студент. хору (1924–25), делегат 2-го з'їзду ЦСУС 3–9.07.1924; чл. правління Громади студентів Укр. госп. акад-ї (обраний на її заг. зборах 1.11.1927 та 28.03.1928). В обох семестрах виконував обов'язки секретаря Громади і референта мист-ва та спорту. Один з найталановитіших учнів організованої балетмейстером В. Авраменком Школи укр. нар. танків при цій Акад-ї. Організатор (разом зі студентом А. Костем) благодійного концерту 4.06.1925 в Подебрадах за участю відомих артистів і колективів, у т. ч. С. Стадникової, М. Теліги, Укр. студент. хору та ін., чистий прибуток від якого (1200 чес. корон) був надісланий до м. Прага для лікування хворого В. Авраменка. Адміністратор прощального виступу на концерті в Подебрадах 18.10.1925 з нагоди від'їзду В. Авраменка до Канади. З 10.1925 – голова та інструктор Гуртка плекання укр. танку в Подебрадах. Після повернення на Буковину – кер. і викл. курсу укр. нар. танців при т-ві "Буковинський кобзар" у м. Чернівці.

Випускник лісового відділу Укр. госп. акад-ї в Подебрадах (інж.-лісівник), лісового відділення вищої с.-г. шк. в м. Брно (нині Чехія); після нострифікації диплома останнього в 11.1933 прийнятий до штату Мін-ва с. госп-ва та держ. маєтків Румунії на посаду інж.-стажиста лісового г-ва. 1940-ві – титулярний референт інспекторату лісів у м. Констанца (нині Румунія). З 09.1948 іменований дир. шк. бригадирів лісового г-ва в с. Лаку-Серат (пов. Бреіла, Румунія).

Подальша доля невідома.

Літ.: Громада студентів-Подєбради // Студентський вісник. 1928. Жовтень–грудень. Ч. 4–6. С. 31; Звіт із діяльности Громади Студентів при Українській Господарській Академії в Подєбрадах Ч. С. Р. за час від 1-го листопада 1927. р. до 25-го жовтня 1928. р. // Студентський вісник. 1929. Жовтень–грудень. Ч. 3–6. С. 25–33; Звіт із діяльности Громади Студентів Української Господарської Академії в Подєбрадах // Студентський вісник. 1927. Жовтень–грудень. Ч. 10–12. С. 39; Куницький Ілько // *Коваль Р., Моренець В., Юзич Ю.* "Подєбрадський полк" Армії УНР. Т. 2. К., 2017. С. 51–52; Листа втрат І-ої бриґади УСС. (1919 р.) // ЛЧК. 1930. Ч. 5. С. 21–22; Ч. 6. С. 22; *Наріжний С.* Українська еміграція. Прага, 1942. С. XLIX, CXVII, CXVIII; Патріотичні січовики в Корчівцях // Народний Голос. 1915. 15 трав.; *Пігуляк І.* Василь Авраменко. Б/м, б/р. С. 51–57; *Руснак В.* Нарис історії українського театрального мистецтва на Буковині по 28 червня 1940 року // Наш театр. Книга діячів українського театрального мистецтва 1915–1975. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1975. С. 186; *Удовиченко О.* Третя залізна дивізія. Матеріяли до історії Війська Української Народньої Республіки. Рік 1919. Нью-Йорк, 1971. С. 248; Українська Господарська Академія в Ч. С. Р. 1922–1935. Нью Йорк, 1959. С. 88, 93; Ministerul Silviculturii // Monitorul oficial. 1948. 18 septembrie. P. 7687.

Володимир Старик

КУНИ́ЦЬКИЙ
Леонтій Теофанович

(20.06.1876–25.09.1961) – греко-катол. священик, громад. і політ. діяч. Н. у с. Оріховець (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Випускник АГ м. Львів (1896). Вивчав теологію у Грец. колегії в Римі (1896–97), Львів. духовній семінарії та Львів. ун-ті (1897–1900), ін-ті "Августинеум" у м. Відень (1900–03), конвікті "Канізиянум" у м. Інсбрук (нині Австрія) (1903–04). Префект духовної семінарії (1904–05), духівник (1908–14) у м. Львів. 1905–08 – парох на Тернопільщині. Напередодні ПСВ служив серед українців у Боснії, 1914–17 опікувався укр. робітниками в м. Бремен (нині ФРН).

КУНИЦЬКИЙ
Леонтій Теофанович

У м. Львів: з 1918 – радник і референт митрополичої консисторії, 1924 – прелат-канцлер митрополичої капітули, 1924–30 – львів. декан і парох собору Св. Юра. 29.09.1918 виступив на нар. вічі в м. Тернопіль з вимогою створення окремого укр. коронного краю. У 11.1919 у ході переговорів делегації ЗУНР у м. Варшава з польс. урядовцями запропонований головою укр. делегації С. Витвицьким до складу комісії у справі звільнення інтернованих окупац. адміністрацією у Сх. Галичині українців. 1.10.1920 разом з Д. Ладикою заарештований польс. владою.

Актив. діяч, чл. ТНК УНТП (1924–25), видавав друк. органи партії – "Нова рада" (1919–20) і "Наш прапор" (1923–24). Один із засн. (1925) і заст. голови (1928–30) УНДО. Посол до сейму Польщі (1928–30). Голова т-ва "Народна лічниця" (1921–23) та К-ту допомоги політ. в'язням (1937–39). 1939–44 перебував у м. Відень.

1945 заарештований рад. спецслужбами в м. Львів, висланий на спецпоселення до Сибіру. Звільнений 1956, повернувся на Львівщину.

П. у м. Мостиська (нині Львів. обл.).

Літ.: Гуцал П. Куницький Леонтій Теофанович // ЕСУ. Т. 16. К., 2016; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Т. 5. Кн. 1. Івано-Франківськ, 2009.

Петро Гуцал

КУ́НІШ
Йоганн

(1888–1952) – отаман УГА. Н. у с. Шпорнау (нині с. Остружна Оломоуцького краю, Чехія). Німець за національністю. Обер-лейтенант 12-го полку польової артилерії австро-угор. армії.

1.02.1919 зарахований до складу УГА. Отаман Генштабу УГА, референт артилерії, згодом нач. штабу 1-го Галиц. корпусу. Перейшов до ЧУГА, де 1920 – референт артилерії штабу 3-ї бригади. Після переходу бригади на

КУНЬКО
Антон Семенович

бік поляків залишився в захопленому більшовиками м. Одеса.

Заарештований Одес. ЧК, у 05.1920 разом з от. К. Гофманом перебував у міськ. в'язниці. У 11.1921 повернувся до м. Відень, де перейшов на матеріальне забезпечення Збірної станиці УГА.

Згодом переїхав до м. Берлін (нині ФРН), підтримував контакти з УВО Є. Коновальця, був офіц. посередником між УВО і владою Німеччини. Звинувачений польс. владою у створенні на теренах Сх. Галичини шпигун. мережі з числа прихильників УВО та підготовці збройного повстання проти Польщі.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012.

Олег Стецишин

КУ́НЦІВ Іван

(07.09.1872–19.01.1936) – адвокат, громад.-політ. діяч, повітов. комісар ЗУНР. Н. у с. Лужок Долішній (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. у нар. шк. м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів (1890). У Краків. ун-ті розпочав вищі студії на мед. та філос. ф-тах (1890–91). 1891–96 вивчав право у Львів. ун-ті, здобув ступінь д-ра права. 1899–1905 відбував адвокат. практику в канцеляріях М. Короля (м. Жовква), Ямінського (м. Рава-Руська), О. Лисяка, М. Шухевича і К. Левицького (м. Львів).

З 1914 до кін. свого життя – адвокат у м. Рава-Руська. Весь період ЗУНР був повітов. комісаром. Чл. управи повітов. філії т-ва "Просвіта", співзасн. міськ. музею, чл. надзірної ради Українбанку, чл. надзірної ради центр. кооп. банку "Краєвий союз кредитовий" у м. Львів.

П. і похований у м. Рава-Руська.

Літ.: Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 237; Д-р Іван Кунців // Життя і Право. Львів, 1936. Березень. Ч. 1. С. 30–31; Наш помяник померлих у 1936. р. // Народній Ілюстрований Календар "Просвіти" на звичайний рік 1937. Львів, б/р. С. 108; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад-грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 190.

Олег Павлишин

КУНЬКО́ Антон Семенович

(27.08.1874–08.10.1964) – громад.-політ. діяч. Н. у с. Чернелів-Руський (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. с. Чернелів-Руський. Провадив власне г-во, займався кооперацією, був писарем сільс. управи.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, воював у скорострільній сотні на Балкан. й Італ. фронтах, служив у Чехії. Повернувся з війни восени 1918. Учасник Листопадового чину в м. і пов. Тернопіль. Обраний делегатом УНРади ЗУНР від Терноп. пов., брав участь у роботі всіх її сесій у м. Станиславів. У складі делегації ЗУНР був присутнім на проголошенні Акта злуки й Трудовому конгресі України в м. Київ. Згодом призначений у держ. службу постачання; отримав військ. звання четаря. Під час Чортків. офензиви командував четою, в складі УГА перейшов за р. Збруч. Навесні 1920 потрапив у польс. полон.

Після звільнення проживав у рідному селі, брав активну участь у громад.-політ., госп.-кооп. і культ.-просвітн. житті; належав до управ філій "Просвіти", "Сільського господаря", "Пасічної спілки" в Терноп. пов. 1923 обраний до НК УНТП. Від 1925 – чл. Терноп. окружного к-ту УНДО. Як представник цієї партії 1928 обраний послом сейму Польщі. Вдруге став послом 1930; восени цього року разом з ін. укр. послами підписав протест проти пацифікації. 1932–33 належав до К-ту порятунку України. Деякий час був чл. надзірної ради Українбанку в Тернополі. Виступав на вічах і зборах у Терноп., Збараз. і Скалат. пов. З утвердженням рад. влади восени 1939 відійшов від громад. діяльності. Від 1960 проживав у сім'ї сина в м. Тернопіль.

П. у м. Тернопіль. Похований у с. Чернелів-Руський.

Петро Гуцал

КУПЧА́НКО (КУПЧЕ́НКО) Корній Олександрович (22.07.1890–02.05.1943) – старшина УГА, музеєзнавець, журналіст, військ. історик, громад. діяч. Брат пор. М. Купчанка. Н. у с. Станівці Горішні (нині Верхні Станівці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. учителя. Здобув освіту в 1-й держ. г-зії м. Чернівці (1909). Навч. у Чернів. ун-ті. Чл.-засн. та "почесний батько" укр. акад. т-в "Запороже" (1910) й "Чорноморе" (1913).

Після закінчення університет. студій вступив на службу до австро-угор. армії як одноріч. доброволець у 33-му полку польової артилерії; у 01.1914 іменований кадетом артилерії в резерві.

З поч. ПСВ – хорунжий артилерії, з 02.1915–поручник артилерії, з 04.1915–лейтенант артилерії 33-го полку польової артилерії. З 02.1916 – обер-лейтенант артилерії 11-го полку польової артилерії, 1918 приділений до 21-го полку польової артилерії. Неодноразово відзначений за хоробрість у боях із ворогом. Нагороджений бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стрічці хреста за військ. заслуги, військ. хрестом Карла, пропам'ятним хрестом 1912–13.

З 12.1918 – в УГА як поручник Стрий. гармат. полку. 31.01.1919 іменований сотником. З 01.1919 – нач. штабу 7-ї Львів. бригади УГА в м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.), з 05.1919 і впродовж Чортків. офензиви – нач. штабу 2-ї Коломий. бригади УГА в м. Товсте (нині смт Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Чл. делегації ЗУНР для переговорів з рум. військовими під час наступу румунів на Покуття 25.05.1919.

06.1919–04.1920 – сотник Генштабу УГА, нач. оперативного відділу 3-го корпусу УГА, з 01.1920 – нач. штабу 3-го корпусу УГА. 26.08.1919 був уповноважений командуванням групи ген. А. Кравса (на той час у м. Фастів (нині Київ. обл.)) до ведення переговорів щодо визначення демаркац. лінії з командуванням 2-ї денікін. д-зії в м. Миронівка (нині Київ. обл.). Учасник переговорів між ген. УГА А. Кравсом та денікін. ген. Штакельберґом у м. Київ 31.08.1919.

Нач. штабу ЧУГА з 04.1920. Після розриву ЧУГА з більшовиками наприкінці 04.1920 інтернований поляками в таборі м. Тухоля, звідки звільнений 26.06.1920. Перейшов на тер. ЧСР; перебував спершу в таборі м. Ліберець, з осені 1921 – в секції "Д" укр. військ. табору м. Йозефов, де очолював 1-шу старшин. сотню. Один з кер. заснованого 22.09.1921 підстаршин. гуртка табору в Йозефові. 1923, під час перебування в таборі Йозефов, залучений Ю. Головінським до УВО.

Разом з Я. Пастернаком уклав таборовий архів, який 1925 передано на зберігання у фонди Музею визвол. б-би України в м. Прага. З 11.1925 упорядковував військ. відділ Музею визвол. б-би України в Празі, якому передав власні 273 одиниці матеріалів з військ. служби, уніформи, відзнаки, листування з фронту, вирізки з преси, світлини, військ. та ін. вид.

1927 повернувся до м. Чернівці. Співзасн. Спілки збирачів старовини й любителів науки народовідання (продемонструвала 150 творів укр. нар. мист-ва на виставці в Празі); співзасн. (1928) і хранитель 1-го укр. музею на Буковині – Укр. музею народовідання. Уклав і видав посібник "Український Музей Народовідання в м. Чернівцях на Буковині". Один з гол. дописувачів до газ. "Рідний край" у Чернівцях (1926–30). Чл. редколегії газ. "Час" у Чернівцях

КУПЧАНКО
Модест Олександрович

(з 1928), на сторінках якої 1929 виступив з пропозицією скликати Освіт. з'їзд за участю укр. творчих елементів Буковини, Бессарабії та Мараморощини.

1930, на вимогу рум. влади, змушений виїхати до Австрії, звідки у 04.1930 перебрався до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Відтоді вживав прізвище Купченко. 1936 нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

Працював бухгалтером в Укр. кооп. банку. Один із засн. у Станиславові (1932) та чл. правління (скарбник) К-ту будови пам'ятника Д. Січинському. Брав участь у діяльності т-ва "Просвіта", писав статті для "Української Загальної Енцикльопедії". Автор численних публікацій з укр. військ. проблематики. Перебував під постійним наглядом польс. поліції як учасник УВО (псевд. Макар) за звинуваченням у веденні розвідувальної роботи проти Польщі.

Після окупації Галичини ЧА у 10.1939 призначений інспектором музеїв при Станіслав. облвно. Отримав доручення створити Станіслав. обл. істор. музей ім. 17 вересня, який урочисто відкрито 1.05.1940.

Заарештований 26.04.1940. Звинувачення: сотник УГА (1918–20), чл. ОУН, конфідент польс. поліції. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 4.10.1940 на 8 р. позбавлений волі. Загинув в ув'язненні, місце й обставини смерті невідомі. Реабілітований 31.03.1966.

Тв.: Купчанко К. Армейська група ген. Кравса в наступі на Київ в серпні 1919 р. // Календар Червоної Калини на 1923 р. Львів, 1922; *Його ж.* Буковинський курінь // Українська Загальна Енцикльопедія: у 3 т. Т. 3 / редкол.: І. Раковський та ін. Львів; Станиславів; Коломия, б/р. С. 722–723; *Його ж.* Інші свята О. Кобилянської // Ольга Кобилянська: альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльности (1887–1927). Чернівці, 1928. С. 85–101; *Його ж.* Укр. парляментар до російської добровольчої армії / Сот. прид. до ген. бул. К. К. // Український Скиталець. 1921. Ч. 10; *Його ж.* Українська військова література (1914–1923) // ЛЧК. 1930. Ч. 9. С. 23–24; Ч. 10. С. 23–24; Ч. 11. С. 23; *Його ж.* Український музей народовідання в м. Чернівцях н./Б. Його необхідність і завдання з вказівками для збірачів народописних матеріялів. Чернівці, 1928. 48 с.; *Його ж.* Черновецьке свято // Ольга Кобилянська: альманах у пам'ятку її сорокалітньої письменницької діяльности (1887–1927). Чернівці, 1928. С. 66–75.

Літ.: Купченко Корнелій Олександрович // Реабілітовані історією. Івано-Франківська область: у 5 т. Т. 2. / редкол.: Б. Томенчук та ін. Івано-Франківськ, 2001. С. 134–135; Купченко Корній // Українська Загальна Енциклопедія: у 3 т. Т. 2 / редкол.: І. Раковський та ін. Львів; Станиславів; Коломия, б/р. С. 419.

Володимир Старик

КУПЧА́НКО
Модест Олександрович

(29.10.1896 – д. і м. с. н.) – тренер та організатор укр. спорту, поручник УГА. Брат сот. К. Купчанка. Н. у с. Станівці Горішні (нині Верхні Станівці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї нар. учителя. Навч. у 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці.

Військ. службу розпочав наприкінці 1914 як стрілець ландштурму Буковин. корпусу. На поч. 1915 був поранений, лікувався у військ. шпиталі крайової оборони в Чернівцях, згодом у м. Ватра-Дорней на Пд. Буковині (нині Румунія). 1.01.1918 іменований лейтенантом резерву 41-го піх. полку. Нагороджений військ. хрестом Карла.

У 11.1918 став на службу в укр. армію як четар УГА. Служив при запасній сотні скорострілів у м. Стрий (нині Львів. обл.), 1.01.1919 іменований поручником піхоти групи "Південь" (Стрий). З 05.1919 – нач. оперативного відділу 1-го куреня 8-ї бригади, виділеної з колиш. 8-ї Самбір. бригади. Брав участь у поході укр. армій на м. Київ. Ад'ютант (нач. штабу) 8-ї бригади УГА з 10.09.1919 замість сот. Тавчера, який 31.08.1919 потрапив у денікін. полон. Після реорг-ції 8-ї бригади у 8-й полк 2-ї бригади ЧУГА 1920 воював на антипольс. фронті. Потрапив у польс. полон, інтернований поляками в таборі м. Тухоля, звідки втік 4.08.1920. Прибув у серед. 09.1920 до укр. військ. табору

в м. Ліберець (нині Чехія); на перших заг. зборах Укр. спортового кружка табору (22.09.1920) був обраний його головою, на других (26.10.1920) – референтом копаного м'яча (футболу). В ЧСР виступав також як захисник в укр. футбольній команді.

Наприкінці літа 1921 повернувся до м. Чернівці, де очолив футбольну команду Укр. спортивного клубу "Довбуш". 1921–23 грав в обороні команди, яка вже у весняних змаганнях 1922 здобула 3-є місце серед 7 чернів. команд. До кін. сезону 1928/29 тренував команду, яка за цей час здобула Кубок Чернівців та Кубок Зх. України (двічі).

У л-рі іменується пор. Купчанком-молодшим, на противагу старшому братові сот. УГА К. Купчанку. Необґрунтованим є ототожнення К. з пор. Модестом Купчаком, який служив при запасній сотні скорострілів у м. Стрий (нині Львів. обл.), був приділений до польової жандармерії та штабу 3-го корпусу УГА, згодом інтернований у таборі м. Йозефов (ЧСР).

Літ.: Голота Я. З життя і буття в таборі в Ліберці // Український Скиталець. 1920. Ч.2.Грудень; 1921. Ч.3.Січень; *Карпинець І.* І курінь 8 бригади У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Ч. 1. С. 12–14; Ч. 2. С. 20–23; *Лакуста С.* Памяти героїв // Час. 1931. 21 берез.; *Мигович П.* При запасній сотні скорострілів у Стрию // Історичний Калєндар-Альманах Червоної Калини на 1938 рік. Львів; К., б/р. С. 144; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 100–110; Старшини VII. Львівської Бригади на еміграції у військовому таборі в Йозефові на Чехах // ЛЧК. 1937. Ч. 4. С. 9; Український спортовий клюб "Довбуш" – Чернівці та український спорт на Буковині 1920–1940 / під ред. В. Карповича і П. Григоровича. Чикаго; Балтимор; Філадельфія; Торонто, 1984. С. 24–28, 136, 138.

Володимир Старик

КУ́ПЧИК
Іван

(21.08.1895–01.08.1980) – хорунжий УГА. Н. у с. Матіївці (нині с. Матеївці Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в Коломий. г-зії.

Служив в австро-угор. армії. Навч. у старшин. шк. в м. Відень. З 1915 на Сх. фронті. Поранений під час боїв у Карпатах. У 10.1915 поранений біля м. Почаїв (нині Кременец. р-ну Терноп. обл.), де потрапив у рос. полон. 1918 вступив до Корпусу УСС у м. Київ. Поранений під час боїв на з-ді "Арсенал". Лікувався у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Вступив до 24-го піх. полку ім. П. Дорошенка. Учасник Листопадового чину в м. Коломия, польс.-укр. війни. Важко поранений у 07.1919 біля м. Борщів (нині Терноп. обл.). 1923 засуджений польс. судом на 6 р. ув'язнення за належність до УВО. Втік з ув'язнення до Німеччини.

1927 емігрував до США, 1928 – до Канади, де проживав у м. Калґарі. Працював у відділенні гірської кінної поліції. Активний чл. низки укр. орг-цій – ОУК, УНО, УСГ (голова відділу). Неодноразово виступав з рефератами про ЗУНР та УГА. Автор спогадів.

П. і похований у м. Калґарі.

Літ.: Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 784.

Микола Вітенко

КУПЧИК
Іван

КУПЧИ́НСЬКИЙ
Роман Григорович

(псевд. і крипт.: Мусій Гак, Чіпка Ґалант, Галактіон Чіпка, Той-сам, Мирон Доля, Р. К.; 24.09.1894–10.11.1976) –

КУРАХ Михайло Степанович

поет, прозаїк, журналіст, літ. критик, композитор, громад. діяч, активіст укр. спортивного руху. Н. у с. Розгадів (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). Випускник Перемишл. г-зії (1913). Навч. у Львів. духовній семінарії (1913–14).

Чл. Пресової кватири УСС (з 1915). Брав участь у боях на г. Маківка, згодом біля р. Стрипа на Тернопільщині. 1916–17 – командант чети, 1917–18 – командант сотні, ад'ютант полку в ранзі поручника. 1918 командував сотнею вишколу УСС на рум.-австр. кордоні, у 01.1919 – пішим полком УГА у боях за м. Львів. Від серед. 1920 до 02.1921 інтернований у польс. таборі для старшин УГА в м. Тухоля.

Після звільнення навч. у Віден. ун-ті (1921–22), Укр. таємному ун-ті в м. Львів (1922–24). Співзасн. літ.-мистецької групи неосимволістів "Митуса" (1922). Співробітник редакції газ. "Діло" (1924–39), вид-ва "Червона Калина". Голова Т-ва письменників і журналістів ім. І. Франка у Львові (1933–39).

1939 емігрував до м. Краків. Наприкінці ДСВ виїхав до Австрії, далі до Німеччини. З 1949 – у США. Голова Спілки укр. журналістів Америки (1958–60). Співробітник редакцій діаспорних періодичних вид. "Свобода", ЛЧК, гол. ред. ж. "Вісті Комбатанта".

Автор нац.-реліг. гімну "Боже Великий, Творче Всесвіту…", понад 80 стрілец. пісень, серед яких: "Зажурились галичанки", "Човен хитається серед води", "Як з Бережан до кадри"; поеми "Великий день" (1921), роману-трилогії про стрілец. життя "Заметіль" (1928, 1933), зб. "Мисливські оповідання" (1964), поеми "Скоропад" (1965), статей у газетах та альманахах.

П. у м. Оссінінг (шт. Нью-Йорк, США). У с. Розгадів відкрито музей, меморіальну таблицю (1990), встановлено пам'ятник (1994) К.

Тв.: Купчинський Р. Невиспівані пісні: Вибрана лірика і проза. Нью-Йорк, 1983. 124 с.

Літ.: Качкан В. Сурмач січового стрілецтва (повернення Романа Купчинського) // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України XX століття / упоряд., ред. І. Монолатій. Коломия, 2007. С. 169–183; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Оксана Дрогобицька

КУ́РАХ Михайло Степанович

(19.09.1895–18.06.1962) – військовик УНР і ЗУНР, військ. історик, громад.-політ. діяч. Н. у с. Сердиця (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Випускник реальної г-зії м. Львів (1913). Учасник т-ва "Січ".

У 08.1914 мобілізований до австро-угор. армії; служив у артилерії. Обер-лейтенант. Улітку 1916 важкопораненим потрапив до рос. полону. У 08.1917 разом з Є. Коновальцем втік із табору військовополонених у м. Самара (нині РФ) і переїхав до м. Київ. У 12.1917 вступив до Галиц.-Буковин. куреня Січових стрільців. З 02.1918 – команд. 1-ї батареї Корпусу Січових стрільців. З 30.04.1918 – пом. команд. 4-ї батареї Запоріз. легкого гармат. дивізіону. 09.1918 – організатор створення окремого пішого загону січових стрільців у м. Біла Церква. 21.11.1918 – команд. 2-ї гармат. батареї Корпусу Січових стрільців. Від серед. 01.1919 до 6.12.1919 очолював 28-й гармат. полк Січових стрільців ДА УНР. З 12.1919 – на старшин. посадах в УГА. У 12.1919–01.1920 разом з М. Опокою та М. Балицьким редагував час. "Червоний стрілець" у м. Вінниця. Входив до ревкому ЧУГА; підполковник. Учасник польс.-рад. війни в складі ДА УНР, відзначився у боях біля м. Чорний Острів (нині смт Хмельн. р-ну Хмельн. обл.); полковник.

З 1921 проживав у м. Львів, кер. відділу пропаганди УВО. Деякий час перебував у м. Відень (нині Австрія) та Прага (нині Чехія). Випускник Укр. госп. акад-ї у м. Подебради (нині Чехія). Один з кер. ЦСУС. Закінчив інж.-агрономічні студії у Празі. Після повернення до Галичини брав участь у парцеляції поміщицьких маєтків серед укр. нас. Косівщини. З 09.1939 за дорученням ОУН залишився у Львові.

1940 заарештований разом з родиною, засланий до Архангельської обл. (РФ). У 06.1941 відправлений до Казахстану в колгосп "Жана-Туратс". 27.11.1944 заарештований НКВС Казахської РСР. У 02.1945 переданий НКВС УРСР. У в'язниці втратив дружину і 2 дітей.

1946 як польс. громадянин, згідно з угодою між СРСР та урядом ген. В. Сікорського, відпущений до Польщі. 1947 виїхав до Австрії, голова відділу ЗУАДК у м. Зальцбурґ. З 10.1951 – у США, проживав у м. Клівленд (шт. Огайо); був активним громад. діячем, чл. низки укр. орг-цій. Створив місц. відділ ОбВУА. Очолював місц. відділи Т-ва укр. інж., Т-ва прихильників УНР. Працював на автомобільному з-ді "Форд". Нагороджений Хрестом Симона Петлюри. Автор спогадів та істор. досліджень про події 1914–23.

П. від серцевого нападу в м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі "Ворота до Раю".

Дж.: ЦДАВОУ. Ф. 4019; ЦДАГОУ. Ф. 263.

Літ.: Дашкевич Р. Артилерія Січових стрільців за Золоті Київські ворота. Нью-Йорк, 1965; Золоті ворота. Історія Січових стрільців. К., 1992; *Кедрин І.* Михайло Курах // Свобода. 1962. 29 черв. Ч. 123. С. 5; Некролог // Вісті Комбатанта. 1962. Ч. 3/4. С. 101; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. Т. 1. К., 2007. С. 231–232.

Микола Литвин

КУ́РБАС Роман Пилипович

КУРБАС
Роман Пилипович

(08.01.1883 – д. і м. с. н.) – адвокат, політ. і громад.-просвітн. діяч. Брат театральн. актора й співака С. Яновича (Курбаса) (1863–1908), двоюрідний брат священика і педагога, делегата УНРади ЗУНР В. Кархута (1869–1931), дядько видатного актора і реж. театру Л. Курбаса (1887–1937). Н. у с. Старий Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Випускник г-зії м. Тернопіль. Студіював право у Львів. ун-ті. В студент. період вступив до УСДП Галичини. Був знайомий з В. Винниченком та ін. соціал-демократами Сх. України, сприяв їм у переправленні нелегальної л-ри на Наддніпрянщину, переході австро-рос. кордону. Деякий час перебував під жандарм. наглядом.

Працював пом. адвоката в м. Стрий (нині Львів. обл.) і Борщів (нині Терноп. обл.). Здобув ступінь д-ра права; відкрив власну канцелярію в м. Борщів (1912). Крім фахової праці, займався справами місц. "Просвіти" й ін. укр. т-в. Підтримував дружні стосунки з відомими галиц. діячами, зокр. І. Франком, на прохання якого брав участь у засіданні НТШ у м. Львів (04.1904).

Під час ПСВ перебував у м. Відень, де працював у Нар. бюро, що надавало допомогу українцям-біженцям з Галичини. Восени 1917 прибув до м. Борщів, відновив адвокат. і громад. діяльність. Учасник встановлення у місті й повіті укр. влади на поч. 11.1918, призначений заст. повітов. комісара. Обраний депутатом УНРади ЗУНР від Борщів. пов. Брав участь у засіданнях усіх сесій УНРади в м. Станиславів, входив до її законодавчої комісії; один з авторів закону ЗУНР про громадянство. 01–03.1919 – комісар Борщів. пов. Потім працював заст. держ. ревізора в ДСВнС, займався справами корупції і службових зловживань. У серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч, перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

Навесні 1920 повернувся до м. Борщів, був ув'язнений поляками. Звільнений із забороною проживати в прикорд. пов. Тернопільщини. Поселився в м. Рожнятів (нині смт Івано-Франк. обл.), де 1922 відкрив адвокат. канцелярію. Займався переважно цивільними й госп. справами, хоча й був оборонцем українців на політ. процесах у повітов. суді. У 10.1922, під час виборчої кампанії до сейму Польщі, заарештований польс. поліцією; деякий час перебував у тюрмі м. Стрий (нині Львів. обл.). Один з організаторів і чільних діячів громад.-культ. життя в Рожнятів. пов., зокр. 1926–39 очолював філію "Просвіти", займався заснуванням у селах читалень, театр. груп, хорів, оркестрів. За твердженням сучасників,

К. був "справжнім батьком повіту"; його помічницею в громад.-просвітній праці була дружина Наталія з роду Яцковських.

Деякий час належав до повітов. к-ту УНДО, виступав на передвиборчих вічах 1928 і 1930.

Після утвердження рад. влади восени 1939 заарештований співробітниками НКВС УРСР. Перебував у тюрмі м. Долина (нині Івано-Франк. обл.), навесні 1940 звільнений.

Під час нім. окупації 1941–44 був бургомістром Рожнятова; чимало зробив для налагодження життя цивільного нас. за умов війни, рятував окремих людей від арештів тощо.

На поч. 06.1944, напередодні приходу військ ЧА, К. і його дружина виїхали на Захід і пропали безвісти; очевидно, що дорогою загинули.

Літ.: Бажанський М. Вічно житимуть...: Постаті від зарання історії аж до найновіших часів. Детройт, 1984; *Богачевський Д.* На возі і під возом. Картини життя галицького вояка і правника. Торонто, 1976. С. 78, 80; *Гуцал П. З.* Курбас Роман Пилипович // ЕІУ. Т. 5. К., 2008. С. 516; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 83; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3; Повітовий Народній Зїзд у Рожнітові // Діло. 1928. 17 січ. Ч. 1; Стрийщина. Історично-мемуарний збірник. Т. 3. Ню Йорк; Торонто; Париж; Сидней, 1993. С. 305–306.

Петро Гуцал

КУРДІЯ́К
Юрій Степанович

(28.04.1882 – кін. 06.1920) – правник, старшина УГА. Н. у с. Малковичі (нині ґміни Орли Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. 1904 – випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював право у Львів. ун-ті. Працював суд. урядником.

Під час ПСВ був старшиною-суддею в австро-угор. армії. В УГА – від кін. 1918, служив у НКГА; 1.03.1919 отримав військ. звання сотника-судді. Перебував за р. Збруч. Вів польовий воєн. суд НКГА 13–14.11.1919 у м. Вінниця, на якому були звинувачені ген.-чет. М. Тарнавський, полк. А. Шаманек та от. О. Лисняк.

У кін. 04.1920 заарештований чекістами й відправлений у концтабір до с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, затонула в Білому морі.

Петро Гуцал

КУРЄВИЧ
Павло

КУРЄ́ВИЧ
Павло

(31.03.1901–30.08.1975) – вістун УГА, підстаршина ДА УНР, громад. діяч. Н. у с. Ладичин (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). З 1916 навч. у Терноп. укр. г-зії.

У 11.1918 вступив до студент. сотні під команд. І. Галущинського. 22.01.1919 у складі 1-го куреня полку ім. С. Петлюри УГА прибув до м. Київ, у ранзі десятника приділений до полку Січових стрільців ДА УНР під командуванням сот. І. Рогульського; брав участь у боях проти більшовиків і білогвардійців до 15.11.1919. Надалі служив у 5-й Херсон. д-зії ДА УНР, 1920 воював проти військ ЧА.

1926 емігрував до Канади, проживав у м. Вінніпеґ. Співав у хорі "Боян". Секретар і чл. управи Запомогового братства св. о. Миколая. Автор публікацій у "Поступі" та ін. укр. часописах. 1964 відзначений ювіл. пам'ятним знаком 50-ліття УСС.

П. у м. Вінніпеґ.

Літ.: Весна Х. Курєвич Павло // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 290; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 364, 666.

Богдан Паска

КУРИЛА́С
Осип Петрович

(07.08.1870–25.06.1951) – художник, чл. Пресової кватири УСС та УГА. Н. у м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.) у багатодітній вчител. родині. Здобув освіту в місц. нар. шк. Випускник дяківської бурси та реальної г-зії м. Львів. З 1886 навч. у Львів. шк.

Осип КУРИЛАС у своїй майстерні за роботою

мистецького промислу. Вивчав техніку рисунку і малярства, історію мист-ва, закони композиції. Малював портрети, ілюстрації до газет, календарів, книг. 1895, за підтримки двоюрідного брата, вступив до Краків. акад-ї мист-в. З виставками своїх творів виступав у м. Загреб, Рієка (обидва нині Хорватія). 1898 вступив до Т-ва для розвою руської штуки. Після завершення навч. деякий час проживав у м. Краків. Автор ікон "Преображення", "Богородиця". Згодом на замовлення укр. діаспори зі США намалював ікони "Оплакування", "Ісус Христос – небесний Учитель", "Пречиста Діва – Мати руського краю", "Пречиста Діва – Мати України", які пізніше друкувалися у вигляді поштових листівок. Виготовляв іконостаси для храмів США, Канади, ін. країн. Учасник Краків. худож. виставки 1901. 1903 виїздив до м. Відень, Мюнхен, Дрезден (обидва нині ФРН), Прага та Будапешт, де знайомився з худож. картинами різних музеїв та картинних галерей. Після повернення до Кракова малював картини, портрети на замовлення. 1908 ілюстрував підручник М. Аркаса "Історія України". 1911 створив картину "Похорон Т. Г. Шевченка". Малював

Ікона О. КУРИЛАСА "Пречиста Діва – Мати України"

Серія поштових листівок О. КУРИЛАСА "Бо Війна Війною"

також картини із сел. побуту – "Жебраки", "Селянська хата". У 07.1914 заарештований австр. властями за хибними звинуваченнями в москвофільстві. Разом із сім'єю перебував у таборі в Зх. Карпатах. Після звільнення (12.1914) деякий час проживав у м. Кросно (нині Польща).

У 07.1915 мобілізований до австро-угор. армії, зголосився до коша УСС. У складі булавного відділу 1-го полку УСС воював на Сх. фронті. Разом з Л. Ґецом, І. Іванцем та ін. співорганізатор Пресової кватири – мистецького об'єднання художників, літераторів, фотографів. Малював батальні картини: ("Семиковецьке побоїще", "Протинаступ сотні Будзиновського з яру", "Залога на Стрипі", "Бій на Маківці", "Битва на Лисоні"), військ. побутові сцени, портрети старшин і стрільців УСС (портрети С. Ґорука, В. Дідушка, О. Степанів, О. Букшованого, З. Носковського, Р. Камінського, О. Левицького, Я. Індишевського, М. Угрин-Безгрішного, Л. Лепкого, О. Назарука та ін.), ілюстрації до листівок, календарів, час. "Самохотник", "Бомба", "Тифусна Однодніука", "Самопал", "Шляхи" та ін. Після боїв на г. Лисоня (09.1916), де загинула чи потрапила у рос. полон значна частина вояків УСС, К. створив серію поштових листівок "Стрілецькі типи в рисунках і малюнках" ("Бо Війна Війною").

З 11.1918 у складі УГА. Займався розробкою дизайну військ. однострої̈в, відзнак УГА. Автор понад 200 портретів вояків і старшин УГА, карикатур, шаржів. Співпрацював із сатиричним час. "Республіканський Самохотник". Намалював батальні картини: "Бій на Сінній площі у Києві", "Битва з поляками", "Переселенці з Гнильча", "Погоріла", "Після бою", "Польовий духівник", "Підхорунжий", "Стрілець над книжкою" та ін. Частину з них К. створив уже після повернення 1920 до м. Львів.

Без засобів для існування, знову багато малював на замовлення, ілюстрував "Буквар", "Читанку", час. "Дзвінок", "Зиз", "Наш приятель", "Новий час", "Світ дитини", а також вид. тв. В. Стефаника. Викладав у мистецькій шк. О. Новаківського, таємній Львів. політехніці. 1929 організував у м. Львів виставку власних тв. 1939–41 залишався у м. Львів. Чл. Спілки художників УРСР. 1944, через матеріальну скруту, на деякий час переїхав до м. Щирець, згодом зміг повернутися до Львова. Змушений працювати в жанрі соціаліст. реалізму (картини "На колгоспному дворі", "Лісоруби"). Ілюстрував вид. тв. І. Франка, В. Стефаника. Давав приватні уроки малювання. Серед його учнів був і майбутній дослідник історії ЗУНР та УГА К. Науменко, який у спогадах вказував на помітний вплив К. на його життєвий вибір. Зазнав гонінь і критики з боку рад. влади. Тв. К. 1948 і 1952 масово вилучали з музейних виставок, сховищ і знищували як "ідейно шкідливі". Інші потрапили до спецфондів.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі. Іменем К. названо вулиці в м. Калуш, Коломия (обидва Івано-Франк. обл.), Щирець та ін. У Щирці відкрито музей К.

Літ.: В'юник А. Осип Курилас. К., 1963; *Забочень М., Поліщук О., Яцюк В.* На спомин рідного краю: Україна у старій листівці. Альбом-каталог. К., 2000; *Крижанівський А.* Осип Курилас. Львів, 2008; *Науменко К.* Стрілецький маляр Осип Курилас // Український альманах. Варшава, 2001. С. 288–292; УСС: у боях та міжчассі. Мистецька спадщина. Львів; К., 2007; *Яців Р.* Українське мистецтво XX століття: ідеї, явища, персоналії. Львів, 2006. С. 151–158.

Степан Павлюк

КУРИЛЮ́К
Федір Йосифович

(1891 – д. і м. с. н.) – стрілець УГА. Н. у с. Стецева (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї.

1912 мобілізований до австр. армії. З 1919 – в УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. У 12.1919 оселився у м. Тиврів (нині смт Вінниц. обл.). 26.11.1920 зареєстрований у Тиврів. волосному ревкомі. 22.02.1921 отримав паспортний лист чужоземця у відділі управління Поділ. губ. ревкому.

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАВО. Ф. Р-197. Оп. 11. Спр. 77. Арк. 1–8.

Богдан Паска

КУРИЛЮ́К
Ярослав Дмитрович

(25.11.1892–26.09.1960) – правник, кооп. діяч, сотник УГА. Н. у с. Городниця (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у Коломий. г-зії, на правн. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ був артилеристом, командував батареєю на Сх. та Італ. фронтах. У 12.1918 очолив батарею 1-го гармат. полку 1-ї бригади УСС у складі УГА. Воював біля м. Львів, відзначився під час Чортків. офензиви, брав участь у протистоянні з більшовиками. У 08.1919 підрозділ К. був в охороні Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Після загибелі Я. Воєвідки очолив артилер. полк. Зумів перейти з батареєю до складу ДА УНР, у 05.1920 став нач. старшин. артилер. школи в м. Київ.

1920 повернувся додому; за фахом працювати не дозволила польс. влада. Разом з інж. І. Семківим у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.) організував ПСК.

1939 виїхав до Німеччини, вступив до батальйону "Нахтігаль". Згодом служив у нім. армії, контактував з УПА. Після війни емігрував до США.

П. і похований у м. Чикаго.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо… Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988; *Яшан В.* Під брунатним чоботом. Німецька окупація Станиславівщини в Другій світовій війні 1941–1944. Торонто, 1989.

Степан Кобута, Лариса Кобута

КУРИЛЮК Ярослав Дмитрович

КУ́РИС
Максим

(28.02.1901–27.09.1991) – художник, меценат. Н. у с. Криве (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). Воював в УГА.

На еміграції – митець-маляр. Діяльний у т-ві "Пласт". Заповів усе своє майно на публікацію освіт. та виховної л-ри. За кошти Фонду К. вийшли, зокр., кн. Т. Самотулки "Історія України в іграх" (К.; Нью-Йорк, 1995) та А. Паламаря "Третя руїна: Роздуми над недолею" (К.; Харків; Тернопіль; Нью-Йорк, 1998).

П. у м. Лексингтон (шт. Кентуккі, США). Похований 30.09.1991 на укр. правосл. цвинтарі в м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Гаврильцьо І. Курис Максим // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 291; Максим Курис [Некролог] // Свобода. 1991. 2 жовт. № 188. С. 3; Освітянам безкоштовно передано // Народна воля (США). 2001. 23 серп. № 32. С. 3.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

КУ́РИШ
Марко Георгійович

(10.03.1863 – д. і м. с. н.) – громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у с. Плоска (нині Путил. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї Г. Куриша та Марії з роду Грегірча. Чл. заснованої М. Васильком 1897 політ. орг-ції – Вижницько-Путилів. ради. Сприяв створенню гімнастично-протипожеж. т-ва "Січ" у с. Плоска. В 08.1908, як голова читальні в с. Плоска, разом з головою т-ва "Січ" М. Брагою підписав листа від імені 42 укр. громад і т-в Буковини на підтримку М. Василька в його конфлікті з депутатом австр. парламенту Шо-

Марко КУРИШ сидить третій ліворуч

ісволем. 1909 організовував протести селян с. Плоска проти діяльності місц. священика-москвофіла А. Тофана. На вічі за участю майже 8 тис. укр. виборців Путил. та Селятин. суд. повітів, що відбулося в с. Сторонець-Путилів (нині м. Путила Чернів. обл.) 3.10.1909, виступив як голова громади с. Плоска з промовою, в якій схвально оцінив діяльність укр. депутат. клубу, зокр. присутніх на вічі М. Василька, С. Смаль-Стоцького та Є. Пігуляка.

У 05.1911 на виборах депутатів Буковин. сейму по громад. курії (в якій укр. кадастр мав забезпечене законом право на 10 депутатів) був висунутий офіц. кандидатом від об'єднаних укр. партій по виборчому округу Вижниця, що включав у себе суд. пов. Путилів та Вижниця (крім м. Вижниця та 8-ми сільс. громад); здобув перемогу. У 07.1911 скликав і провів збори кер. громад Путил. суд. повіту, на яких було прийнято звернення до Буковин. крайового уряду в справі надання допомоги потерпілим від повені гірським громадам. На засіданні Союзу укр. парламентарних і сеймових послів з Буковини, яке відбулося 3.10.1911 в Укр. нар. домі в Чернівцях, був обраний до складу депутації (разом з депутатами парламенту М. Васильком, І. Семакою, М. Спинулом та депутатами сейму Є. Пігуляком, Ю. Лисаном), яка мала представити цісарю гол. вимогу буковин. українців – поділ Буковин. правосл. митрополії на укр. та рум. частини. 9.10.1912 разом з депутатами М. Васильком, Є. Пігуляком та ін. запропонував на розгляд крайового сейму вимогу негайного встановлення потрібного сполучення між місцевостями, які постраждали внаслідок повені. У нім. пресі зауважено, що під час виступу на засіданні Буковин. сейму 18.10.1912 в обговоренні різних законопроектів депутати К. та Ю. Лисан спілкувалися укр. мовою. Брав участь у заг. зборах Селянської каси в Нар. домі в Чернівцях 24.07.1913, на яких ухвалено проведення санації Каси й усунуто від кер-ва нею С. Смаль-Стоцького. В 03.1914 обраний чл. виконкому та бургомістром с. Плоска, продовжуючи залишатися депутатом Буковин. крайового сейму.

На поч. ПСВ підписав звернення Союзу укр. парламентарних і сеймових послів "До українського народу Буковини" із закликом до українців забезпечити своє майбутнє, ставши на захист батьківщини. У роки війни евакуйований на зх. монархії, з літа 1916 перебував у Моравії (нині Чехія). 1916–17 – чл. Укр. запомогового к-ту в м. Брно (нині Чехія).

Чл. Буковин. делегації УНРади. Підпис К. стоїть під маніфестом Буковин. делегації "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в укр. д-ві. 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств у краї з закликом до буковинців про підтримку укр. влади.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина. Перемога українців на виборах // Рада. 1911. 20 квіт. (3 трав.); *Василько М.* Подяка // Буковина. 1908. 1 (14) серп.; Війт – радником двору // Діло. 1911. 29 квіт.; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 654; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 177, 179–180, 202–203, 246–247, 333–334; Кацапске посрамленіє (з Плоскої) // Буковина. 1909. 22 лип. (4 серп.); Нарада буковинських соймових послів // Свобода. 1911. 26 жовт.; *Присутний [Гордийчук Ю.].* Депутація українських виселенців з Буковини у намісника ґрафа Мерана // Буковина. 1917. 16 лютого; *Смаль-Стоцький Р.* Буковина, її минуле і сучасне // Свобода. 1957. 20 квіт.; Український соймовий Союз в справі уступлення посла д-ра Стоцького // Нова Буковина. 1912. 30 жовт.; Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю // Буковина. 1918. 10 листоп.; Ювилей посла Николая Василька // Буковина. 1908. 12 (25) верес.; An die Bukowinaer ukrainischen Landtags- und Reichsratswähler! // Bukowinaer Post. 1911. 15 Juni; An die ukrainische Bevölkerung der Bukowina! // Czernowitzer Tagblatt. 1914. 2 August; Die Bukowinaer Ukrainer beim Statthalter Grafen von Meran // Fremden-Blatt. 1917. 21 Januar; Die Landtagswahlen in der Bukowina // Wiener Zeitung. 1911. 29 April; Die Sanierung // Bukowinaer Post. 1913. 27 Juli; Graf Meran – Statthalter in Oberösterreich // Wiener Bilder. 1917. 28 Januar.

Володимир Старик

КУРІЙ
Степан

(д. і м. н. і с. н.) – четар УГА.

Служив у тех. частинах УГА. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. 1.08.1919 іменований четарем; служив у Залізн. військ. управі УГА, що дислокувалася в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Рутар В. Організація та функціонування Залізничних військ Західно-Української Народної Республіки в 1918–1919 рр. // Przegląd Środkowo-Wschodni. 2016. № 1. S. 139; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 338; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 301–302.

Богдан Паска

КУРІЦА
Гриць (Григорій)
Теодорович

КУРІЦА
Гриць (Григорій) Теодорович

(15.04.1887– 03.11.1935) – правник, старшина УГА. Н. у с. Настасів (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. 1900–08 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль. Відбув однорічну військ. службу в піх. полку в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). До 1913 студіював право у Львів. ун-ті. Суд. практику проходив у м. Тернопіль.

Під час ПСВ служив старшиною в 15-му полку австро-угор. армії, воював на Балкан. та Італ. фронтах. Від кін. 1918 – в УГА, служив у штабі Тернопільської ОВК; 1.03.1919 отримав військ. звання сотника. Від серед. 06.1919 – старшина штабу 18-ї бригади, згодом за р. Збруч – нач. оперативного відділу штабу 2-го корпусу; в 10.1919 був чл. делегації УГА на переговорах з представниками рос. армії А. Денікіна.

В ЧУГА – командант обозу 2-ї бригади. Від 05.1920 – нач. інспекторського відділу штабу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР.

У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса опинився в ЧСР, перебував у таборах м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді) і Йозефов (нині обидва Чехія). Потім працював військ. референтом в еміграц. уряді ЗУНР у м. Відень (Австрія).

КУРМАНОВИЧ
Віктор Йосипович

Восени 1923 повернувся до Галичини. У Тернополі був пом. адвоката в канцеляріях С. Чикалюка і С. Барана. Здобувши ступінь д-ра права, відкрив навесні 1930 власну канцелярію в м. Микулинці (нині смт Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), де працював до кін. свого життя. Брав участь у громад.-освіт. житті міста й повіту. Деякий час був чл. Сельробу, однак 1933 порвав з цією прокомуніст. орг-цією.

П. у м. Микулинці. Похований у м. Тернопіль на Микулинец. цвинтарі.

Літ.: Гасай Є., Пиндус Б. Куріца Григорій // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 292; Посмертні згадки: Гриць Куріца // Діло. 1933. 7 листоп.

Петро Гуцал

КУРМАНО́ВИЧ Віктор Йосипович

(26.11.1876–18.10.1945) – генерал-четар УГА. Н. у с. Вільшаниця (нині Велика Вільшаниця Золочів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник Золочів. г-зії (до 5 кл.), кадетської шк. в м. Краків (передмістя Лобзов; Польща), військ. акад-ї м. Відень (Австрія; 1902). Офіцер 30-го піх. полку в м. Львів, з 1908 – у рос. відділі Генштабу австро-угор. армії. Легально і нелегально побував з розвідувальною місією в Росії.

На поч. ПСВ – команд. куреня 13-го піх. полку на Волині. Наприкінці 1914 засланий до Росії; у м. Ковель (нині Волин. обл.) схоплений рос. контррозвідкою. 1915 обміняний. Команд. піх. полку, потім бригади на Італ. фронті; 1918 отримав звання підполковника.

Прибув з м. Відень до м. Тернопіль у кін. 12.1918, у 01.1919 – до м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), де перебувала НКГА, зголосився до УГА. Призначений команд. групи "Північ", керував її боями на фронті від м. Белз (нині Сокал. р-ну) до м. Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну, обидва Львів. обл.).

Після відставки держ. секретаря військ справ Д. Вітовського і шефа НКГА Є. Мишковського в 02.1919 за рішенням уряду ЗУНР обійняв ці дві посади; 1.03.1919 іменований полковником УГА. Перебував переважно в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), де розміщувалася НКГА. 22.02.1919 – учасник переговорів з місією Бартелемі, на яких відкинув вимоги польс. сторони, визнавав демаркац. лінію лише по р. Сян. У 03.1919 підготував план 2-го етапу Вовчухів. операції, але вона не увінчалась успіхом. Після цього разом з начальним вождем УГА ген. М. Омеляновичем-Павленком подав рапорт про відставку, яку уряд ЗУНР не прийняв. Розпорядком ДСВС від 22.04.1919 запровадив в УГА єдиний однострій, але можливості реалізувати це рішення вже не було. У кін. 05.1919 в умовах заг. відступу УГА пропонував ліквідувати Пн. фронт з польс. армією, зайняти оборону по р. Дністер та утримувати Дрогобиц. басейн; цей план уряд ЗУНР аргументовано не прийняв. Брав участь у розробці бойових дій і командуванні підрозділами УГА під час Чортків. офензиви. 9.06.1919 призначений уповноваженим з військ. справ Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича.

Після об'єднання армій УНР і ЗУНР та утворення 7.08.1919 Штабу Гол. отамана був у ньому генерал-квартирмейстером; тоді ж іменований генералом-четарем. Співучасник розробки плану наступу обох армій на м. Київ. Разом з Є. Петрушевичем виїхав у серед. 11.1919 до м. Відень.

Від 01.1920 перебував у таборі інтернованих у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія); 30.10.1920 очолив Галиц. бригаду табору.

1923 повернувся до м. Відень. Тісно співпрацював з УВО. Чл. Проводу ОУН. Заст. голови УНО в Німеччині. 21.01.1938 – співорганізатор святкування 20-ї річниці бою під Крутами. 1943 – почесний голова Військ. управи д-зії "Галичина". Автор спогадів про УГА, опубл. у газ. "Діло", час. ЛЧК, "Розбудова нації". Наприкінці ДСВ проживав в Австрії. У 05.1945 заарештований співробітниками "СМЕРШ" у м. Баден (Австрія). Перевезений до м. Одеса.

П. у тюремній лікарні м. Одеса.

Тв.: Курманович В. Відворот УГА за Збруч // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 6.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 128–138; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007.

Микола Литвин

КУРМАНО́ВИЧ
Костянтин Львович

(12.02.1890 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Племінник ген. В. Курмановича. Н. у с. Гнильче (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З 1895 проживав у с. Запитів (нині смт Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.), де його батько обіймав парафію. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1909). Студіював право у Львів. ун-ті.

До УГА вступив у 01.1919. Перебував за р. Збруч, служив у Команді етапу армії; 1.08.1919 іменований четарем.

Подальша доля невідома.

Петро Гуцал

КУРОВЕ́ЦЬ
Іван

(17.01.1863–18.05.1931) – адвокат, громад.-політ. і держ. діяч, міністр ЗУНР, депутат УНРади. Н. у с. Батятичі (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. в АГ м. Львів, на мед. ф-ті Віден. ун-ту. Голова студ. т-ва "Січ" у Відні (3.11.1883–1.10.1885). Д-р медицини (1889). 1889–1917 працював лікарем у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.), де брав активну участь в укр. русі, був одним із засн. Нар. дому та місц. філії Хлопського банку. Звичайний чл. НТШ. Діяч УНДП, чл. НК. Посол до Галиц. крайового сейму (1908–14) з виборчого округу Калуш.

У роки ПСВ перебував у Калуші під рос. окупацією. Під час відступу рос. солдати влаштували погром у помешканні К. Наприкінці війни переїхав до м. Львів, де провадив лікар. практику та виконував обов'язки секретаря Нар. дому (1918–19). Учасник засідань укр. Конституанти в м. Львів (18–19.10.1918). 10.11.1918 призначений держ. секретарем охорони здоров'я в 1-му уряді ЗУНР. Під час відступу укр. війська та уряду зі Львова 22.11.1918 не зміг покинути місто. Арештований польс. владою, разом з ін. укр. діячами (К. Студинським, В. Охримовичем) інтернований в облаштованому під табір замку в м. Баранів біля м. Тарнобжег (нині Польща). 22.01.1919 до табору в Баранові надійшла звістка про те, що К. узгоджено обміняти за польс. інж. Опольського, який перебував на тер. ЗУНР. 28.01.1919 К. виїхав до Львова, звідки 16.02.1919, разом з укр. делегатами Червоного Хреста, прибув до м. Станиславів. Санітарний шеф ДСВнС. Провадив переговори з головою швейцар. місії Червоного Хреста д-ром Фріком (14.03.1919). Організовував лікарську та санітарну службу, наладнав працю повітових лікарів і роботу місц. лікарень у ЗУНР. Організував постачання ліків, перев'язочного матеріалу та лікарняного устаткування. Доклав зусиль до поборювання пошестей, зокр. плямистого тифу. Здійснював інспекційні поїздки лікарнями ЗУНР. Учасник Надзвичайного з'їзду УНДП у м. Станиславів (28–29.03.1919).

Восени 1919, після відступу УГА за р. Збруч, повернувся до Львова й відновив лікар. практику. Незабаром очолив адміністрацію Нар. лічниці, де займався будовою Укр. шпиталю у Львові. Працював у Самаритянській секції УГК. Чл. УЛТ (1911–31), його голова (1919–20, 1922). Декан мед. ф-ту Таємного укр. ун-ту м. Львів. Чл. ред. к-ту "Лікарського Вісника" (Львів, 1920–21). Заст. голови Лікар. комісії НТШ (1924). Голова Надзірної ради видавничої спілки "Діло" (1921–31) та видавничої комісії т-ва "Просвіта". Чл. управи Центро-Банку й т-ва "Карпатія". З 1919 продовжив політ. діяльність в УНТП. Співзасн. і чл. ЦК УНДО (1925). 1928 обраний від УНДО по Стрий.-Калуськ. округу депутатом сейму 2-ї Речі Посполитої. Через 2 місяці зрікся свого мандата на користь ін. укр. посла – Максимовича. Чл.-засн. УКС (15.01.1931).

В останні роки свого життя щоліта подорожував до Італії, відвідував могили синів, які загинули під час ПСВ.

КУРМАНОВИЧ
Костянтин Львович

КУРОВЕЦЬ
Іван

КУРОПАСЬ Степан

КУРТЯК Євген-Роман Григорович

Обкладинка видання роману Євгена КУРТЯКА

Враження від подорожей публікував на сторінках "Діла". Автор наук. і популярних розвідок ("Лікарський порадник" та ін.), публікацій у "Лікарському Віснику" та Календарі "Просвіти".

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Тв.: Куровець І. Санітарна організація і санітарні відносини за час української влади ЗУНР по розвалі Австрії від 1 листопада 1918 по конець мая 1919 // Лікарський Вісник. Львів, 1921. Ч. 1–2. С. 4–6.

Літ.: Наш помяник Др. Куровець // Народній ілюстрований Календар "Просвіти" на звичайний рік 1935. Р. 55. Львів, б/р. С. 86; *Павлишин О.* Куровець Іван // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Т. 3. Львів, 2010. С. 340–341; *Його ж.* Куровець Іван // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 139–141.

Олег Павлишин

КУРОПА́СЬ Степан

(01.10.1900–11.08.2001) – підстаршина УГА, журналіст, мемуарист, громад. діяч. Н. у с. Селиська (нині ґміни Медика Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль.

Вістун у групі "Крукеничі", потім десятник, старший десятник у 2-й сотні 1-го куреня 8-ї Самбір. бригади УГА. У кін. 05.1919 у складі військ. групи перейшов до ЧСР, перебував у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія); там іменований підхорунжим.

Випускник Вищої агрономічної шк. в м. Прага. Повернувся до Галичини. 1924–25 служив у польс. армії. У м. Львів був одним із засн. газ. "Нове Село", яка висвітлювала теми с. госп-ва. Працював безкоштовно в селах як ветеринар.

1927 емігрував до США, проживав у м. Гренд-Репідс (шт. Мічиган), від 1931 – у м. Чикаго (шт. Іллінойс). Гол. контролер (1936–61), заст. голови (1961–69), почесний чл. (з 1969) УНС. Співзасн. УККА і його віце-президент (1962), чл. ради ЗУАДК (1940–66). 1970–80-ті – чл. і голова сенату ОУН(м). Спричинився до створення фінансових, культосвіт. орг-цій, фондів для надання стипендій, молодіжних орг-цій; складав пожертви на Дім укр. інвалідів, "Пласт" та ін.

Голова Укр. видавничої спілки в Чикаго. Постійний дописувач час. "Свобода" (1938–70), "Українське життя", "Нова зоря", "Вісті Комбатанта", альманахів і календарів УНС. 1920–30 належав до редколегії ж. "Україна" – першого україномовного часопису в Чикаго. Ред. ж. "Самостійна Україна" (1958–59). Отримав Шевченківську нагороду Волі.

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая.

Тв.: Куропась С. Спогади з України й 60 років в Америці. Нью-Йорк; Париж; Чикаго, 1988.

Літ.: Маркусь Д. Куропась Степан // Енциклопедія української діяспори. Кн. 1. Нью-Йорк; Чикаго, 2009. С. 428–429; *Матвійчук Н. В.* Степан Куропась: матеріали до біографії // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. Вип. 44. Т. 1. С. 276–281; *Мушинка М. І.* Куропась Степан // ЕСУ. Т. 16. К., 2016; Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / упоряд. В. А. Просалова. Донецьк, 2012. С. 261.

Олег Єгрешій

КУРТЯ́К Євген-Роман Григорович

(11.02.1936–17.09.1996) – письменник, журналіст. Н. у с. Великосілки (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.). Навч. на ф-ті журналістики Львів. ун-ту, Вищих літ. курсах у м. Москва. Був співробітником редакцій районних газет Львів. обл., ж. "Жовтень". 1964–71 – у м. Житомир. Згодом повернувся до м. Львів, працював у вид-ві "Каменярі".

Писав тв. на істор. тематику, серед яких романи "Віхола" (1963), "Високий Замок" (1964), "Хрест і калина" (1966), "Кров на стежках" (1968), "Долина печалі" (1971), "Губернаторські вали" (1981), "Акція «Шталаг-325»" (1988), "Спадок віків" (1989), "Спалені обози" (1990, 1993). У центрі їх уваги складні питання історії

Галичини, польс.-укр. взаємин. Роман "Спалені обози" став одним із перших худож. творів, цілковито присвячених історії злуки УНР та ЗУНР, Паризькій мирн. конф., "чотирикутнику смерті". Серед героїв книги – Є. Петрушевич, С. Петлюра, В. Вільсон, Ж. Клемансо, Д. Ллойд Джордж, К. Левицький, Л. Бачинський, М. Тарнавський та ін.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Баб'як П. Г., Дзьобан О. О. Куртяк Євген-Роман Григорович // ЕСУ. Т. 16. К., 2016; *Бандура Г. О.* Куртяк Євген Григорович // Українська літературна енциклопедія. Т. 3. К., 1995. С. 113.

Микола Вітенко

КУТКÓ
Ігнатій

(28.04.1899–09.02.1978) – вістун УГА, громад. діяч. Н. у с. Горохівці (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща).

Під час ПСВ – старший десятник австро-угор. армії в арсеналі зброї у м. Відень. На поч. 11.1918 вступив у м. Перемишль (нині Польща) до бойової групи УГА "Хирів". У курені сот. М. Федика брав участь у боях біля м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), потім в облозі м. Львів у складі 1-го Перемишл. куреня; 21.04.1919 – учасник бою за ст. Глинна-Наварія (нині в складі м. Пустомити Львів. обл.). У кін. 05.1919 в ході наступу польс. армії Ю. Галлера перейшов з частинами Гірської бригади УГА до ЧСР. Перебував у таборі в м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Згодом емігрував до США. Проживав у м. Чикаго (шт. Іллінойс). Активний в укр. громад. житті, меценат. 1957 – опікун хворих у Братстві св. Стефана УНС у Чикаго. Чл. ОбВУА. 10.11.1977 нагороджений військ. відзнакою "Хрест відродження" в пам'ять 60-ліття Армії УНР.

П. у м. Чикаго.

Літ.: Сл. п. Ігнатій Кутко // Свобода. 1978. 24 лютого. Ч. 42. С. 3; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 371; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 74, 82, 91; Ювілейний календар "Свободи" за звичайний рік 1958. Джерсі-Сіті, 1958. С. 135.

Богдан Паска

КУТКО
Ігнатій

КУХАРИ́ШИН
Микола Володимирович

(14.09.1898–28.12.1976) – лікар, громад. діяч. Н. у с. Зубів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Випускник г-зії м. Теребовля.

Під час ПСВ – у складі австро-угор. армії. 2–3.11.1918 учасник перебрання українцями влади в Теребовлі, куди в розпорядження місц. повстан. к-ту привів з навколишніх с. Зубів, Острівець, Застіноче, Каптури бл. 50 озброєних добровольців. У складі УГА воював у польс.-укр. війні 1918–19. Після війни повернувся до рідного села, сприяв спорудженню Нар. дому, відновленню читальні та гуртків "Просвіти"; співорганізатор т-ва "Луг".

Студіював медицину в Празьк. ун-ті (1929; д-р медицини). Працював у м. Прага в приватній лікарні. Належав до Спілки укр. лікарів. Наприкінці ДСВ виїхав до Німеччини, був лікарем у ДП. Від 1949 – у Канаді (м. Монреаль та ін.), де після нострифікації диплома провадив приватну лікар. практику. Співзасн. і чл. Монреальського відділу УЛТПА. Автор наук. публікацій у збірниках і періодиці, зокр. у вид. "Medizinische Klinic" (Німеччина) та ж. "Ars Medici" (Швейцарія).

П. у м. Монреаль.

Літ.: Волинський Б., Кушнерик Г. Кухаришин Микола Володимирович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 298; *Наріжний С.* Українська еміґрація: Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. 225; *Пундій П., Ганіткевич Я.* Кухаришин Микола // ЕСУ. Т. 16. К., 2016; *Смалига М.* Тернистий шлях до волі. К., 2016. С. 155.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

КУХАРИШИН
Микола Володимирович

КУЧА́БСЬКИЙ
Василь

(псевд: Вука, Яструб, Бой; 04.11.1895–28.06.1971) – полковник ДА УНР, історик, політ. діяч. Н. у с. Волиця (нині Пустомитів.

р-ну Львів. обл.). Навч. у м. Львів – у АГ, на відділі права ун-ту, в Укр. таємному ун-ті. Студіював на філос. ф-ті Берлін. ун-ту, здобув наук. ступінь д-ра філософії. Один з організаторів "Пласту" (1911), таємної військ. орг-ції гімназійної молоді "Мазепинський курс мілітарний" (1912), т-ва "Січові Стрільці" (1913).

На поч. ПСВ вступив до Легіону УСС. 1915–16, під час боїв з рос. військами біля м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.) і над р. Стрипа, командував сотнею УСС. За хоробрість, проявлену в боях біля с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), нагороджений військ. хрестом за заслуги 3-го кл. Вів просвітн. роботу серед стрілецтва, друкував публіцист. статті й новели в час. "Шляхи", брав участь у вид. стрілец. сатиричного час. "Самохотник". Автор 6 підручників з військ. справи, кореспондент стрілец. Пресової кватири. На поч. 09.1916 сотні К. і А. Мельника відзначилися у боях за г. Лисоня неподалік м. Бережани (нині Терноп. обл.). 21.09.1916 потрапив у рос. полон, вивезений до табору біля м. Царицин (нині Волгоград, РФ). На поч. 01.1918 у складі групи старшин (А. Мельник, Р. Сушко, М. Матчак, Д. Герчанівський та ін.) утік із табору й дістався до м. Київ. 19.01.1918 разом з А. Мельником, Р. Сушком, І. Андрухом, Ф. Черником вступив до Куреня Січових стрільців. У їхньому складі спочатку очолив запасну сотню, згодом – 2-й піх. полк. Був чл. Старшин. ради Січових стрільців. У 01–02.1918 стрілец. сотня під команд. К. вела затяжні бої проти більшовиц. військ на Подолі в Києві. 1918–19 брав участь у боях проти ЧА та Добрармії ген. А. Денікіна.

Влітку 1919 вступив до УГА, 1.08.1919 іменований поручником. Невдовзі виїхав з місією до Швеції. Після повернення служив у ДА УНР, наприкінці 1919 інтернований у м. Луцьк. З весни 1920 перебував у ЧСР та Австрії. У 07.1920 в м. Прага (нині Чехія) став учасником останнього засідання Старшин. ради (Є. Коновалець, І. Андрух, М. Матчак, Я. Чиж), на якій засновано УВО. 1920 повернувся до Галичини, обраний до складу НК УВО. Після замаху у 09.1921 С. Федака на Ю. Пілсудського та воєводу К. Грабовського К. заарештовано і на деякий час ув'язнено. Після звільнення проживав у м. Львів. 1923 – співред. націоналістичного ж. "Заграва" (гол. ред. Д. Донцов).

1923 емігрував до Німеччини, де працював кореспондентом німецькомовних періодичних вид., гол. ред. "Osteuropaische Korrespondenź" (Східноєвропейська кореспонденція), співробітник Укр. наук. ін-ту в м. Берлін, чл. редколегії багатотомного вид. "Handwörterbuchs des Grenz- und Auslandsdeutschtums" (Кишеньковий словник прикордонної та закордонної німецької діаспори, 1935–37). 1935 переїхав із сім'єю до портового м. Кіль (нині ФРН), де працював бібліотекарем в Ін-ті світової економіки, згодом дир. відділу Сх. Європи. Поч. 1941–07.1944 – дир. 2-ї держ. б-ки Генерал-губернаторства в м. Люблін (нині Польща).

У 07.1944 переїхав до м. Бланкенбурґ (Німеччина; з 1949 – в складі НДР). Працював перекладачем з рос. мови на різних підприємствах, згодом займав посаду гол. перекладача та статистика в Бланкенбурзькій регіональній адміністрації (1947–49), з 1949 – вчитель рос. мови, історії і лат. мови в СШ міста. 1960 вийшов на пенсію.

П. і похований у м. Бланкенбурґ. Дружина Ганна переїхала до сина в Берлін, де прожила до 1987. Син Лев згодом став відомим ученим-хіміком, працівником Акад-ї Сх. Німеччини.

Автор понад 150 наук. праць, зокр.: "Січові стрільці (їх історія й характер)" (1920), "Большевизм і сучасне завдання українського Заходу" (1925), "Польська дипломатія і «Східно-Галицьке» питання на Париській мировій конференції в 1919-му році", "Українська дипломатія і держави Антанти в році 1919" (1931), "Значіння ідей В'ячеслава Липинського" (1932, 1935), "Отверта відповідь польському консерватистові" (1932), "Вага і завдання Західно-Української держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919-ого року" (1933–34), "Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Juhren 1918–1923" (1934).

Понад 90 наук. і наук.-популярних статей К. опубліковано в тижневику "Мета". Вони охоплюють широкий спектр істор., політ., соц.-екон. проблем Галичини, нац.-визвол. б-би, укр.-польс. та укр.-рос. відносин. Свої праці К. публікував також у періодичних вид.: "Літопис політики, письменства і мистецтва", "Політика", "Записки Українського Наукового Товариства в Берліні", "Збірник Хліборобської України", ЛЧК, "Календар Червоної Калини", "Шляхи", "Українське слово", "Шлях нації", "Діло".

Значне місце в наук. спадщині К. посідає проблема, пов'язана з історією становлення та розвитку січового стрілецтва. Використавши велику кількість документального матеріалу, спогади учасників визвол. змагань, власні спостереження, К. заклав міцний фундамент історіографії січового стрілецтва, створив теоретичні підвалини буд-ва укр. нац. армії, показав її місце і роль у процесі творення самост. д-ви. Стрілецтво, на думку К., уособлювало найкращі риси укр. народу: патріотичний ідеалізм, високу освіченість, військ. потугу і демократ. устрій.

Важливе місце у творчості К. посідало вчення про націю і д-ву, розкрите в працях "Зміна поглядів на політику як науку", "Геополітика" (1925), "Завдання гетьманського руху на Західній Україні" (1931), "Пропаганда української справи", "Два типи диктатури", "Чому світ цікавиться Україною" (1932), "Без керма і вітрил...", "На манівцях українського консерватизму..." (1931), "Політичні конечности" (1935) та ін. Необхідною умовою формування держ. концепції України К. вважав нац. ідею, а буд-во д-ви – "творчим подвигом, який вимагає від усієї нації глибокого розуміння національно-державного інтересу і жертвування во ім'я цього інтересу всім". Націю вчений визначав як психічний стан своєрідного комплексу почуттів, нац. світогляду, на якому ґрунтується творче змагання конкретної спільноти. Вона виростає з єдиного етнічного центру й охоплює гол. чином етнічно однорідну масу.

На відміну від С. Томашівського, який в основу теорії державотворення покладав ідею "клерикальної монархії", та В. Липинського, котрий орієнтувався в державотворчих концепціях на "легітимну трудову монархію", К. свою концепцію назвав "позитивним мілітаризмом" – вважав, що перед кожним народом існує вибір, який він повинен зробити сам: або героїчно відбити ворожу навалу, або ж, будучи знесиленим, загинути, але не дати себе поневолити, або ж, нарешті, через боягузтво, низький рівень військ. вишколу команд., недосвідченість політиків війну програти, врятувати життя, зате потрапити в рабство.

У поглядах на політ. к-ру К. дотримувався концепції В. Липинського, сутність якої ґрунтувалася на оптимальному поєднанні політ. науки і політ. досвіду. Це означає, що політ. к-ра включає не тільки правильну оцінку існуючого, а ще більшою мірою точну оцінку майбутнього. Вона передбачає не лише нові ідеї, що враховують сусп.-політ. реалії, а й сильних вольових людей, здатних втілити ці ідеї в життя.

Аналізуючи зб. ст. М. Грушевського "Наша політика", К. назвав гол. прикметою галиц. інтелігента консервативну пасивність, яка виявлялася у відсут-

ності широкого світогляду, у слабкості волі, в духовних лінощах. Він повністю солідаризувався зі своїм учителем у тому, що "при такім укладі галицького характеру цілком безнадійною утопією було б думати про якусь революційну політику на галицькому ґрунті".

У доповіді "Завдання української суспільности під теперішній момент" на студент. з'їзді у Львові з приводу створення таємного ун-ту К. визначив першочергові заходи, які, на його думку, могли б сприяти підготовці галичан до нац.-визвол. б-би: 1) відмова від ілюзорної надії на чужу допомогу; 2) орієнтація виключно на власні сили; 3) визнання шкідливими поодиноких виступів, зокр. терористичних акцій, не підтриманих активністю мас; 4) знищення гіпнозу страху перед польс. тюрмою і психологічна готовність до складніших і ризикованіших масових виступів у майбутньому. У статті "Без керми і вітрил..." К. застерігав молодь від галиц. примітивізму, різко критикуючи Д. Донцова за те, що той "цілими пригорщами" кидає у ферментуючий котел молоді анархістські гасла і називає це націоналістичною думкою. Не всі шляхи плекання аристократизму добрі, а лише ті, які зміцнюють усп.-творчі, орг. здібності народу.

Першим завданням укр. консерватизму К. вважав піднесення сусп. моралі, створення атмосфери, в якій би укр. публіцистика припинила працювати на публіку, а політики і письменники говорили і писали тільки те, у що вони вірили самі. Не розколювання сусп-ва новими, нібито "консервативними" гаслами, не створення нібито нових "консервативних" партій, що лише збільшує хаос і дезорієнтує сусп. свідомість, "тільки доведення до того, щоб воно [суспільство] упорядкувало само себе на тривкі, виразно означені, чесні з собою політичні табори, щоби ці табори були здібні солідарно співпрацювати з собою в загальнонаціональних, для них усіх спільних справах і щоби взаїмна боротьба між ними не йшла по лінії шкодження один другому, тільки по лінії перевищування противника заслугами перед усім народом і власною позитивною духовою і матеріальною творчістю для загального добра...".

Друге завдання спонукало до формування нової укр. політ. еліти, під якою К. розумів аристократичну верству, здатну розв'язувати назрілі питання сучасності. Укр. еліту 1917–23 охарактеризував як таку, що не володіла державновладними рисами, більше схилялася до анархізму, продажності, відчуженості, матеріального комфорту. На думку К., високорозвинену духовну еліту можна сформувати тільки на засадах консерватизму, для чого треба підвищити освіт. рівень молоді, відродити дух патріотизму.

Центр. тема істор.-теоретичних праць К. – побудова Укр. незалежної д-ви. Виступаючи активним учасником нац.-визвол. б-би, К. виявив себе найбільш яскравим дослідником і здобув як учений європ. визнання. Аналізуючи укр. державницькі традиції, зокр. традиції нац. революції 1917–23, К. у листі до І. Крип'якевича від 26.02.1929 з жалем констатував, що "ми не змогли себе перескочити, що повторився зловіщий дух усієї нашої історії. Єдина втіха і надія – це та незаперечна істина, що такий важкий і тернистий шлях, який проходять українці, пройшли й інші державні народи". Укр. демократ. інтелігенція, яка творила осн. кадри т. зв. свідомого українства, в ролі будівничого д-ви уявити себе не могла.

Осн. причинами поразки нац. д-ви у формі нар. республіки К. вважав домінування у політ. думці України (особливо Наддніпрянської) ідеї укр. автономії у складі демократ. Рос. федерації та ідеї соціаліст. революції. Саме з цих причин укр. інтелігенції, яка виконувала роль політ. кер. в УЦР, не вдалося організувати армію, держ. апарат, провести соц.-екон. реформи, сконсолідувати соц. верхи й соц. низи навколо нац. ідеї. Оптимальний варіант збереження укр. державності вбачав у потребі зайняття нац. демократією конструктивної опозиції стосовно гетьманату, а не в орг-ції повстання проти нього. Щодо П. Скоропадського, то, на думку К., він не був виразником нац. ідеї, здатним об'єднати навколо себе державотвор-

чі сили. К. був переконаний, що за Укр. д-ву 1918–19 боролися лише нечисленна частина укр. інтелігенції та ще менш численні представники селянства. Більшість нас. керувалася у своїй б-бі почуттям ненависті до противника або ще частіше анархічними тенденціями "романтичного козакофільства".

Відповідально поставився К. і до оцінки діяльності Директорії. В Акті злуки УНР і ЗУНР 22.01.1919 він вбачав фальшивий підтекст, тому що його форма докорінно розходилася зі змістом подій. Цей захід був, на думку К., в дусі політики Директорії, яка обдурювала всіх: нар. маси – соц.-революц. гаслами, більшовиків – тим, що нібито хотіла брати участь у світовій революції; Антанту – обіцянкою, що Україна розпочне б-бу проти більшовизму, щойно отримає потрібну допомогу.

До слабких сторін ЗУНР К. зараховував низьку державотворчу здатність галиц. інтелігенції, яка досить виразно виявилася у хибах діяльності УНРади та Є. Петрушевича. Це, зокр., непродумане законодавство щодо проведення земельної реформи з акцентом на ліквідації великої земельної власності без відшкодування, що відштовхнуло від державотворчого процесу земельну аристократію; декларування права українців мати д-ву в етніч. кордонах, що викликало напруження у відносинах із сусід. д-ми; відсутність досвідчених кадрових офіцерів в УГА.

К. надавав великого значення наук. розробці проблеми укр.-польс. стосунків, особливо з огляду на те, що саме від них значною мірою залежало, бути чи не бути Укр. д-ві. Найповніше ця проблема висвітлена в праці К. "Отверта відповідь польському консерватистові" (Львів, 1932). К. обґрунтовано вважав можливим урегулювання відносин між укр. та польс. народами лише на засадах консерватизму – ідеології, що вільна від націоналізму і ґрунтується на універсальних людських цінностях: визнанні права націй на самовизначення, відмові від військ. експансії проти ін. народів, збереженні внутр. політ. стабільності як умови справедливого міжнар. ладу.

Укр.-польс. відносинам у контексті міжнар. політики К. присвятив праці "Зовнішньополітичне положення об'єднаних українських армій у «Чотирикутнику Смерти» в липні–серпні 1919" (1931), "Польська дипльоматія і «східно-галицьке» питання на паризькій мировій конференції в 1919-му році" (1931), "Українська дипльоматія і держави Антанти в році 1919" (1931), "Вага і завдання Західноукраїнської Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918/1919-го року" (1932–33). Перші 3 кн. згодом стали складовими фундаментальної наук. монографії "Die Westukraine im Kampfe mit Polen und dem Bolschewismus in den Jahren 1918–1923" (1934), що з'явилася як офіц. вид. воєн.-істор. семінару Берлін. ун-ту. 2009 Центр дослідження історії України ім. П. Яцика при Альберт. ун-ті (Канада) організував переклад праці К. англ. мовою, а 2015 Дослідно-видавничий центр НТШ у м. Львів – укр. мовою.

Невдачі укр. дипломатії К. пояснював такими причинами: ств. польс. пропагандою серед політиків країн Антанти міфу про нездатність українців мати власну д-ву і про те, що нац.-визвол. рух на теренах Галичини інспірований Австрією та Німеччиною, до того ж, нібито цей рух за х-ром близький до більшовизму; ігнорування політ. колами Антанти укр. питання при розв'язанні глобальних проблем повоєн. Європи, зокр. майбутнього Росії і Польщі; антиукр. діяльність рос. дипломатії; пророс. позиція щодо розв'язання міжнар. проблем галиц. партії – русофілів; неузгодженість щодо розв'язання укр. питання серед укр. дипломатії.

К. одним із перших ґрунтовно дослідив доктрину більшовиц. партії в нац. питанні, показав її суперечливість, залежність під політ. кон'юнктури. У праці "Большевизм і сучасне завдання українського Заходу" (1925) зумів глибоко розкрити суть лицемірного гасла про "право націй на самовизначення", яке використовувалося більшовиц. режимом для прикриття грубої шовіністичної політики. Біль-

КУЧАБСЬКИЙ
Володимир

КУЧЕР
Степан Іванович

шовиц. інтернаціоналізм К. розглядав з позиції визнання множинності й нац. неповторності людських к-р не як інтернац. світогляд, а, передусім, як світогляд нац. – рос., корені якого треба шукати в рос. деспотизмі, що, своєю чергою, ґрунтувався на монголо-візантій. деспотич. традиціях. У ст. "Без керми і вітрил..." визнав, що більшовики закріпилися за р. Збруч на невизначений період і справа нац. державності поки що програна. Звідси поставало єдине, але дуже важливе завдання: перетворити ЗУЗ у твердиню всеукр. справи, від якої поширилася б і матеріалізувалась ідея укр. державності на сх. України після того, коли через десятки років згине більшовизм. Умовами виконання цього завдання, на думку К., були: 1) згуртування нар. загалу в солідарну єдність на принципах публічної та особистої моралі; 2) витіснення з укр. нац. життя всіх тих здеморалізованих елементів різноманітних парт.-політ. переконань, які так чи інакше торгують "українською справою"; 3) піднесення рівня політ. к-ри псевдоінтелігенції до рівня справжньої інтелігенції, здатної очолити нац. провід; 4) піднесення заг. рівня політ. свідомості мас від тієї межі, коли вони ще сприймають демагогічну агітацію, до рівня справжнього народу, самосвідомого, висококульт., здатного до відсічі завдяки своїй значній екон. силі.

Роздуми К., визначного вченого-історика, філософа, політолога, прихильника консервативної сусп.-політ. течії в укр. політології, над проблемами становлення укр. державності актуальні й у наш час.

Тв.: Кучабський В. Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів, 2015; *Його ж.* Розвиток національно-державницької думки УСС. За волю України. Нью-Йорк, 1967.

Літ.: Гелей С., Кучабський Ю. Василь Кучабський. Наукова спадщина. Сторінки життя. Львів, 1998. 744 с.; *Гелей С.* Василь Кучабський: від національної ідеї до державності. Львів, 1998. 532 с.

Степан Гелей

КУЧА́БСЬКИЙ Володимир

(12.03.1901–09.06.1945) – греко-катол. священик, катехит, письменник. Н. у м. Львів. 1911–18 навч. в АГ у Львові.

Учасник нац.-визвол. б-би: стрілець Куреня Січових стрільців на Наддніпрянщині (1918–19), підхорунжий УГА (1919–20). У "чотирикутнику смерті" перехворів на тиф.

Випускник філії АГ (1921), правн. ф-ту Укр. таємного ун-ту (1925) м. Львів. Чл. УВО та Проводу Укр. крайової студент. ради. 1931 завершив студії у Богослов. акад-ї, у сан священика висвячений 1933 митрополитом А. Шептицьким. Працював сотрудником Преображенської церкви, секретарем Богослов. акад-ї, був чл. Богослов. наук. т-ва та катехитом держ. г-зії з укр. мовою навч. Співпрацював з час. "Богословія", "Нива", "Мета", "Дзвони", ЛНВ; ред. ж. сатири і гумору "Зиз". Автор праць "Унійний з'їзд у Львові 1936" (1937), "Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохлітті свого існування. 1934–1941" (1941), низки оповідань, нарисів, новел, критичних статей.

П. від інсульту в с. Великі Глібовичі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), де й похований.

Літ.: Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936; *Кучабський Ю.* Кучабський Володимир // Енциклопедія Львова. Т. 3 / за ред. А. Козицького. Львів, 2010. С. 717; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських Землях у 1918–1923 роках. Филаделфія, 1956.

Степан Гелей

КУ́ЧЕР Степан Іванович

(19.02.1897–28.03.1955) – вояк УГА, лікар-хірург. Н. у с. Великі Чорнокінці (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у г-зіях м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), Городенка (нині Івано-Франк. обл.) і Тернопіль.

Стрілець УГА. Студіював на істор.-філол. ф-ті Київ. ун-ту (1919), у Київ. ін-ті охорони здоров'я, Укр. таємному ун-ті м. Львів (з 1922).

Випускник Варшав. ун-ту (1932). Спеціалізацію з хірургії, гінекології та акушерства завершив докторатом (1939). Працював у Варшаві, згодом дир. заг. шпиталю м. Холм (нині Польща). 1941, після відступу військ ЧА з Галичини, переїхав до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), очолював хірургічний відділ, був дир. міськ. шпиталю. Допомагав воякам УПА, з цією метою бував у криївках Чорного Лісу та селах Станіславщини.

1944 через Словаччину й Австрію виїхав до Німеччини, працював лікарем у таборах Міжнар. орг-ції у справах біженців. 1948 емігрував до м. Едмонтон (Канада), працював хірургом у місц. шпиталі. Діяльний в укр. громад. орг-ціях. Разом з дружиною був фундатором-меценатом ЕУ.

П. і похований у м. Едмонтон.

Літ.: Мельничук Б., Чубата Д. Кучер Степан Іванович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 302; Пам'яті д-ра Степана Кучера // Свобода. 1955. 11 черв. С. 3.

Богдан Паска

КУЧЕ́РА
Август-Йосиф

(01.03.1887 – д. і м. с. н.) – підполковник ДА УНР. Н. у м. Відень (нині Австрія).

Під час ПСВ служив у 22-му полку стрільців, що складався переважно з українців. 1919 – в УГА. Наприкінці 1919 – команд. 3-ї Бережан. бригади (згодом полку) УГА. 1920 – пом. команд. 1-го кінного полку ім. М. Залізняка Окремої кінної д-зії ДА УНР. З 30.04.1921 – команд. запасного кінного полку Окремої кінної д-зії ДА УНР.

Літ.: Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007.

Олег Стецишин

КУЧЕРІ́ШКА
Омелян Антонович

(30.07.1893 – літо 1920) – хорунжий УСС та УГА, редактор. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1911). Навч. у політех. шк. м. Львів. Активіст УРП, чл. Студент. стрілец. ради, т-ва "Січові стрільці". Співред. (разом з І. Чмолою) місячника "Відгуки" (1913).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях. 1915 потрапив у рос. полон, відправлений у табір до Сибіру. Прибув у кін. 1917 до м. Київ, вступив до Куреня Січових стрільців під команд. Є. Коновальця; мав звання хорунжого. Служив у Пресовій кватирі коша Січових стрільців, ред. час. "Стрілецька Думка", зрідка публікував у ньому статті. У 01.1920 вступив до УГА разом з групою старшин-галичан Корпусу Січових стрільців ДА УНР; приділений до роботи в штабі й ревкомі ЧУГА у м. Вінниця. Відкомандирований у 03.1920 до м. Харків як представник штабу ЧУГА.

У 05.1920 заарештований чекістами. Загинув у тюрмі м. Харків за нез'ясованих обставин.

Петро Гуцал

КУЧЕРІ́ШКА
Тадей Іванович

(25.01.1895–22.07.1970) – педагог, підстаршина УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї муляра. З 1907 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, до 1914 закінчив 6 кл.

Після поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. війська. У 11.1918 вступив до УГА, служив однорічним вістуном у Тернопільській ОВК. У 05.1919 приділений до новоств. 14-ї бригади, у складі якої брав участь у Чортків. офензиві.

За р. Збруч воював на протиденікін. фронті.

1920 повернувся додому. 16.07.1921 екстерном склав гімназійні іспити на свідоцтво зрілості. 3.08.1922 заарештований у м. Тернопіль разом з ін. студентами за підозрою у належності до укр. таємних орг-цій. Під час обшуку в будинку К. компрометуючих матеріалів не знайдено. Захист підсудних вів адвокат С. Баран. Після апеляції прокурора їх перебування під вартою продовжено. У 12.1922 К. знаходився у слідчій в'язниці м. Львів. Згодом звільнений, зумів закінчити вищі студії і в кін. 1920-х поїхав за направленням працювати вчителем у м. Варшава.

Відразу після ДСВ за співпрацю з укр. націоналіст. підпіллям заарештований і засуджений на 10 р. ВТТ. Обвинувачений в орг-ції збору і відправці посилок в СРСР ув'язненим українцям.

Після відбуття покарання повернувся до сім'ї в м. Варшава. В умовах комуніст. режиму в Польщі не мав змоги знайти роботу за професією педагога. Працював на ф-ці з виготовлення пасти для взуття, потерпав від нестатків.

П. у м. Варшава, де й похований на євангельсько-лютеран. цвинтарі на вул. Млинарській.

Сергій Перепічка

КУЧКО́ВСЬКИЙ
Теофіль-Гіацинт

(27.06.1892–21.10.1935) – лікар, громад. діяч, санітарний поручник УГА. Н. у м. Відень. Рано осиротів, проживав у м. Чернівці. 1902–10 навч. у 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, де влітку 1910 склав матуральні іспити. Студіював медицину у Віден. ун-ті, через поч. ПСВ не завершив навч.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець мед. служби при Людвіґсшпиталю в Чернівцях, з яким був евакуйований на зх. монархії. У 06.1916 служив у м. Бештерче-Нашодьмеґіє (Угорщина). 1.05.1917 іменований санітарним лейтенантом у резерві 20-го полку піхоти, який з кін. 1917 стояв у м. Станиславів. 1918 працював у хірургічному відділенні військ. шпиталю

в Чернівцях під кер-вом д-ра Т.-Є. Бурачинського. Восени 1918 переведений до м. Коломия.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як четар-лікар УГА в Коломиї. 1.03.1919 іменований УНРадою санітарним поручником при Коломийській ОВК. У ранзі санітарного поручника (студента медицини) був приділений до Команди етапу УГА. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, де працював у військ. шпиталях УГА. Перехворів на плямистий тиф у м. Бар, після одужання працював у запасному військ. шпиталі ч. 4 (гол. лікар Нємчинов), з яким переїхав до м. Бірзула (нині м. Подільськ Одес. обл.). Після переходу бригади Е. Шепаровича на бік поляків та спричиненого цим роззброєння 23.04.1920 більшовиками галиц. частин у м. Жмеринка (в їх числі і військ. шпиталю ч. 4) переховувався у гол. лікаря земської лікарні д-ра Царюка. Згодом був призначений гол. лікарем 25-го запасного військ. шпиталю ДА УНР у Жмеринці. Наприкінці 1920 з рештками ДА УНР перейшов польс. кордон і через Чернівці виїхав до Відня, де продовжив навч. на мед. ф-ті. Чл. т-ва укр. студентів "Січ" у Відні. Як голова "Студентської самопомічі" при віден. "Січі" 18–24.08.1922 взяв участь у 1-й

річній конф. Союзу відродження укр. студентства у м. Вельтруси біля м. Прага (ЧСР). Т-во укр. молодежи в м. Нью-Йорк 1922 неодноразово зверталося через пресу до укр. громадськості США в надії знайти опікуна, котрий міг би матеріально підтримати К. під час його студій. Завдяки допомозі 5 українців з м. Міннеаполіс, які надсилали йому щомісяця 5 $, зумів завершити вищі студії у Відні та здобути докторат медицини (1925). У м. Відень працював міськ. лікарем, 1930 відкрив приватну лікар. практику. З 03.1930 отримав місце в робітн. касі хворих у Відні, з 1932 працював також лікарем для дунай. матросів. У 03.1934 визначений у числі міських та приватних лікарів, яких Віден. магістрат уповноважив надавати мед. допомогу злиденним верствам нас. міста.

З дитячих років брав участь в укр. імпрезах як декламатор. Багато працював в укр. робітн. т-вах у Відні, влаштовував популярні відчити, вчив декламації тощо. Учасник проведення лікар. турів для робітників віден. підприємств і членів робітн., жін., молодіжних орг-цій, які влаштовувало Центр. освітнє бюро.

Був одружений з Ярославою Лагодинською, д-ром філософії Віден. ун-ту, укр. дитячою письменницею (псевд. Леся Верховинка).

П. і похований у м. Відень.

Літ.: Верховинка Леся До Делятина на крилах мрій. Львів, 2013. 454 с.; *Віденець.* Українські імпрези у Відні // Діло. 1929. 31 трав.; Дипльоми на вис. школах у Відні осягнули // Діло. 1925. 30 серп.; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 54; Д-р Теофіль Кучковський // Діло. 1935. 3 листоп.; Д-р Ярослава з Лагодинських Кучковська // Діло. 1936. 25 лютого; *Н.* Після трагічної смерти д-р Т. Кучковського // ЛЧК. 1936. Ч. 2. Лютий; На поміч українським студентам в Европі // Свобода. 1922. 26 лип.; І. річна конференція С.В.У.С.-а у Veltrus-ах біля Праги, 18–24. VIII.1922. // Вістник СВУС-а. 1923. Ч. 1. Березень; Поклик до українських орґанізацій, редакцій, церковних громад, братств, сестрицтв та всієї української суспільности в Злучених Державах // Свобода. 1922. 7 лип.; Спис іменовань у війську Західної Области Української Народньої Республики, з днем 1. Марта 1919. // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1919. 25 берез. Ч. 8. С. 7; Спис українських студентів на еміґрації в Европі, потребуючих помочі // Свобода. 1922. 5 верес.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 289; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321; *Щуровський В.* Лікарі і медики у вивольній війні // 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної Громади. Львів, 1935. С. 127; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz (1902/1903). Czernowitz, 1903. S. 70; Aerztliche Führungen der Zentralstelle für das Bildungswesen // Arbeiter-Zeitung. 1925. 4 Juni; Zuschrift des Wiener Magistrates // Pharmazeutischepost. 1934. 10 März.

Володимир Старик

КУЧМАК Іван

КУЧМА́К Іван

(17.06.1899–12.05.1977) – старшина УГА, художник. Н. у с. Задни:шівка (нині в складі смт Підволочиськ Терноп. обл.). Здобув освіту в укр. г-зії м. Тернопіль (1912–14) та реальній шк. м. Львів.

1916 вступив до Леґіону УСС, воював у сотні Д. Вітовського, потім Гуцул. сотні. З 11.1918 – у 1-му піх. полку ім. от. С. Петлюри УГА в м. Тернопіль, згодом – у групі от. А. Ляєра, під час Чортків. офензиви – у 4-му курені під команд. пор. М. Дацківа.

Перебував на Наддніпрянщині; 1.08.1919 іменований четарем. З 02.1920 – в ЧУГА. У 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 15.10.1920.

1922–24 навч. в Акад-ї красних мист-в м. Краків (нині Польща). 1926 виїхав до Канади, перебував у м. Торонто. З 1936 – у США, проживав у м. Нью-Йорк.

У картинах і малюнках зображав бої УГА, звитягу вояків, викривав репресії польс. і рад. режимів проти укр. наро-

ду. Малював сільс. побут. сцени, портрети, краєвиди; створював декорації до театральних вистав; оформлював кінофільми; розписував церкви. 1968 видав листівки зі своїх картин: "Стратегія розвідки", "За наш Львів", "Слідом за ворогом", "Курилася доріженька", "До останнього набою". У м. Торонто і Нью-Йорк відкрив власні малярські шк. Від 1954 – учасник виставок укр. митців США; мав персональні виставки у Нью-Йорку (1962, 1965, 1967, 1971). Окремі роботи зберігаються в Укр. культ.-освіт. центрі м. Вінніпег (Канада), Укр. ін-ті Америки в м. Нью-Йорк та Укр. музеї і б-ці м. Стемфорд (шт. Коннектикут, США). Чл. Об'єднання митців-українців в Америці (1952).

Автор тв.: "Перше Листопада 1918 року у Львові", "За рідні межі", "Остання застава", "Погоня", "Листопадові барикади у Львові 1918", "На щастя", "Стрілецька слава", "З боїв січових стрільців у Карпатах", "Прощання стрільця", "Стрілецька могила і діти", "Гармати вперед!", "Пролом", "У чотирикутнику смерті", "Полуденок", "Перший хрестик", "Перед бурею", "Весілля", "Колядники", "Водохреща", "Прачки", "Гість із фронту", "Старшина УСС М. Гайворонський", "Заметіль".

П. у м. Гемпстед (шт. Нью-Йорк). Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Гриневич Я. Виставка баталістичних картин Івана Кучмака // Свобода. 1969. 15 лютого. Ч. 30; *Гуцал П.* Кучмак Іван // ЕСУ. Т. 16. К., 2016; *Ковальчук С.* "Стрілецька слава" – нові твори артиста Івана Кучмака // Свобода. 1965. 3 берез. Ч. 41; *Островерха М.* Іван Кучмак // Свобода. 1978. 16 черв. Ч. 134; Пам'яті Івана Кучмака // Вільне слово. 1977. 17 верес.

Петро Гуцал, Олег Єгрешій

КУШКЕ́ВИЧ
Михайло Іванович

(16.03.1884–17.04.1957) – капелан УГА, громад. діяч. Н. у с. Дубрівка (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в нар. шк. та г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.; матура 1909); потім відбув однорічну військ. службу при 77-му піх. полку. Студіював у духовних семінаріях м. Львів (1910–12) і Перемишль (1912–14). Висвячений на священика 1914. З 1939 вдівець.

Капелан австр. армії у період ПСВ. 1918, відразу після утворення ЗУНР, добровільно зголосився до УГА, призначений польовим духівником 1-ї Гірської бригади. У її складі в 05.1919 перейшов до ЧСР. Інтернований у таборі м. Йозефов, де продовжував виконувати обов'язки капелана; виявляв прихильність до гетьман. руху.

Повернувся до Галичини. 1927–28 – сотрудник (пом. пароха) у м. Городок, 1928–39 – парох у м. Янів Городоц. пов. (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну, обидва Львів. обл.). Значну увагу звертав на виховання молоді, закупив спортивну площу для т-ва "Луг". Зазнав переслідувань з боку польс. адміністрації.

Після включення ЗУЗ до СРСР змушений наприкінці 1939 емігрувати до Німеччини. Душпастирював серед українців греко-католиків у м. Берлін (1940–46) та Ауґсбурґ (1946–57; обидва нині ФРН).

П. у м. Ауґсбурґ.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84, 156, 301; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315, 585; Шематизм всього кліру греко-католицького з'єднаних єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької. 1911. С. 489; 1913. С. 493; 1914. С. 380.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

КУ́ШЛИК
Євген

(06.05.1889–12.11.1948) – капелан УГА, громад. діяч. Н. у с. Кулачківці Коломий. пов. (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у г-зії м. Коломия, духовній семінарії та богослов. ліцеї м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), у духовній семінарії та на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1912). Одружений зі С. Рабій, дочкою пароха в м. Самбір (нині Львів. обл.). Рукоположений на священика 15.03.1913 єпископом К. Че-

ховичем у м. Перемишль (нині Польща). Катехит г-зії м. Самбір (1913–14). Пом. пароха с. Добрівляни (нині Дрогобиц. р-ну; 1914). Катехит шк. у м. Яворів, адміністратор парафій с. Містковичі (нині Самбір. р-ну), Нове Місто (нині Старосамбір. р-ну, усі Львів. обл.; 1914–16).

1915 зарахований до резервних капеланів австр. армії; 1916 призначений капеланом полку УСС, з яким пройшов воєн. кампанію ПСВ. З 01.1919 – польовий духівник 1-ї бригади УСС у стр-рі УГА, у складі якої пройшов воєн. кампанію в Галичині, в 07.1919 перейшов за р. Збруч, перехворів на тиф.

Адміністратор (з 1920), відтак парох с. П'яновичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), Перемишл. єпархії (1921–44), де розгорнув активну культ.-просвітн. працю.

1944 емігрував на Захід. 1944–47 був душпастирем для українців у м. Гогенфурт (нині Вішші-Брод, Чехія), 1947–48 – у ДП м. Ляндсгут (нині ФРН). Унаслідок автомобільної катастрофи 29.10.1948 госпіталізований до лікарні в Ляндсгуті.

П. і похований у м. Ляндсгут.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84, 156–157, 300; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 85, 315; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 70; Шематизм всього кліру греко-католицької Львівської митрополичої архієпархії. 1913. С. 393; Шематизм всього кліру греко-католицького з'єднаних єпархій Перемиської Самбірської і Сяніцької. 1914. С. 398.

Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

КУШНІР Володимир

(30.04.1894–10.1970) – старший десятник УГА. Н. у м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ – вояк 77-го піх. полку австро-угор. армії. 1916 поблизу м. Косів (нині Івано-Франк. обл.) поранений,

опинився у рос. полоні. Під час революції 1917 працював друкарем-укладачем у тижневику "Рідне Слово" в м. Харків.

Брав активну участь у підготовці Листопадового чину в м. Дрогобич. Навесні 1919 закінчив шк. Держ. жандармерії у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); служив у повітовій команді жандармерії УГА в м. Дрогобич і Кам'янець-Подільський. Перехворів на тиф. У 11.1919 у м. Проскурів (нині Хмельницький) потрапив у польс. полон; інтернований у таборі м. Ланьцут, звідки втік навесні 1920.

1921 емігрував до США. Працював друкарським складачем у ред. газ. "Свобода".

П. у м. Оушен (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Золоті роковини. До 50-річчя Великої Української Національної Революції та відновлення Української Державності! 1917–1967. Календар-альманах Українського Народного Союзу на 1967 р. Джерзі Сити; Нью-Йорк, 1967; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 219.

Олег Єгрешій

КУШПІТ Микола

(15.05.1894–21.07.1985) – старшина УГА, священик УГКЦ. Н. у с. Зіболки (нині Жовків. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Жовква (1916).

Мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. В УГА – з поч. 1919. Перебував за р. Збруч, служив у

КУШПІТ Микола

3-му корпусі, 1.08.1919 іменований поручником. У 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 29.12.1920.

Навч. у Львів. і Перемишл. духовних семінаріях. Рукопокладений 1925 у стані целібату. Був парохом у с. Страшевичі (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), з 1926 – у Малому передмісті м. Яворів (Львів. обл.), катехитом г-зії т-ва "Рідна школа" ім. О. Маковея і жін. вчител. семінарії сестер василіанок у місті. Брав участь у діяльності Марійської дружини, УПТ "Рідна школа", "Просвіти", жертвував кошти на нац. цілі. З осені 1939 перебував в окупованій нім. військами Польщі; влітку 1941 повернувся до м. Яворів.

7.12.1944 заарештований співробітниками МГБ УРСР; на підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з вироком військ. трибуналу військ МВС у Львів. обл., 1946 ув'язнений на 7 р. ВТТ і на 5 р. позбавлений прав. Покарання відбував у Сибіру.

Звільнений 1956, повернувся додому. З поч. 1960-х проживав у смт Брюховичі. Таємно провадив душпастир. діяльність.

П. у смт Брюховичі (нині в складі Шевченків. р-ну м. Львів).

Літ.: Прах Б. Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. XXXII; Свобода. 1985. 27 листоп. Ч. 227; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337; Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької на рік Божий 1938–39. Перемишль, 1938. С. 23, 133.

Петро Гуцал

ЛА́БА
Василь

(01.09.1887–10.11.1976) – церк. і громад. діяч, гол. капелан УГА. Н. у с. Бертешів (нині Бертишів Жидачів. р-ну Львів. обл.). Навч. у Львів. г-зії, на богослов. ф-тах ун-тів у м. Львів, Інсбрук і Відень (1908–14), отримав докторат з богослов'я. Висвячений на священика в стані целібату 14.10.1912. Префект студій у Львів. духовній семінарії (1912–14).

У 07.1914 мобілізований Польовим вікаріатом Австрії (референт для укр. греко-катол. духовенства о. д-р М. Нагорянський) на капелана армії. Призначений капеланом 36-го Коломий. полку стрільців, який невдовзі направили на Італ. фронт. Проводив переговори за посередництвом посла д-ра К. Трильовського про передислокацію 36-го Коломий. полку з Італ. на Сх. фронт, але безуспішно. Разом з полком пройшов Італ. фронт від Адріатичного моря до озера Гарда. У 11.1918 потрапив у італ. полон у долині р. Адиги, направлений до м. Верона (Італія), де став капеланом у місц. військ. шпиталі для хворих полонених; йому на допомогу призначений капеланом о. д-р Д. Колтун (згодом – капелан УГА). За сприяння Червоного Хреста Швейцарії звільнений з полону й направлений до Австрії; дорогою до Галичини через Угорщину на 3 тижні затриманий у м. Будапешт.

У 05.1919 прибув до Галичини, одразу ж зголосився до НКГА, призначений капеланом. У 07.1919 у складі УГА перейшов за р. Збруч, перебував у м. Вінниця. Восени 1919 А. Шептицький на прохання Є. Петрушевича й о. Й. Жана призначив Л. ген. вікарієм митрополита в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) для українців греко-католиків. Після смерті о. М. Їжака Диктатор Є. Петрушевич призначив Л. зарядчим преподобником при ДСВС, був начальним капеланом до 05.1920; отримав "малиновий фелон УСС-ів".

Викл. Львів. духовної семінарії (1920–24); доц., згодом проф. Львів. богослов. акад-ї (1924–45), катехит АГ (1927–36), віце-ректор Львів. духовної семінарії (1927–33), радник митрополичої консисторії (1927–45), почесний крилошанин митрополичої капітули (1932–45), декан філос. ф-ту (1938–39) і віце-декан богослов. ф-ту (1944–45) Львів. богослов. акад-ї. Автор праці "Патрологія" (в 4 т.) і наук. статей у богослов. часописах.

Під час ДСВ – ген. вікарій для капеланів д-зії "Галичина" (1943–45). 1945–50 – ректор греко-катол. духовної семінарії в м. Гіршберг (нині ФРН). Душпастир для українців греко-католиків на еміграції в Канаді (1950–76). Чл. НТШ в Канаді. Автор кн. "Митрополит Андрей Шептицький, його життя і заслуги" (Рим, 1965).

П. у м. Едмонтон (пров. Альберта, Канада).

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 17, 71, 84, 133, 146, 157–159, 301; Мартирологія Українських Церков: у 4 т. Т. 2: Українська Католицька Церква: Документи, матеріяли, християнський самвидав України / упорядкували і зредагували О. Зінкевич і о. Т. Р. Лончина. Торонто; Балтимор, 1985. С. 778; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315, 320.

Олег Єгрешій,
Руслан Делятинський

ЛАВРИ́ШКО
Ярослав

(12.09.1893 – д. і м. с. н.) – поручник УГА, правник. Н. у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті.

Командант сотні куреня сот. Покорного у військ. групі сот. Молещія, пом. команданта 5-ї етапної сотні в с. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.), нач. бюджетно-статистичного відділу УГА. 15.05.1920 прибув з м. Одеса до м. Відень і звітував Є. Петрушевичу про становище УГА в Україні. Перебував у таборах для інтернованих у ЧСР.

1923 повернувся до Галичини, здобув докторат із права. До 1928 – адвокат у м. Краків, згодом до 09.1939 – у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Л

ЛАБА
Василь

ЛАВРУК
Павло Семенович

з 1940 працював нотарем у м. Криниця (Польща). 1943–44 – старшина д-зії "Галичина". Після ДСВ емігрував до Австралії, проживав у м. Аделаїда.

П. після 1962.

Тв.: Лавришко Я. Що діялося з Галицькою Армією // Свобода. 1920. Ч. 76. 24 черв. С. 3.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 620; Військове свято в Криниці // Голос Підкарпаття. 1943. 30 трав. Ч. 22 (87). С. 2; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 684–685; *Рутар В. Є.* Діяльність керівництва ЗУНР по організації закордонних поставок військового майна для Галицької армії // Гуманітарний журнал. 2011. № 3–4. С. 223.

Петро Сіреджук

ЛА́ВРІВ-РАВЛЮ́К Василь

(21.10.1893 – д. і м. с. н.) – сотник УГА, правник, дипломат. Н. у с. Ляцьке-Шляхецьке (нині с. Липівка Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Вступив до УГА 1.11.1918, комендант жандармерії в м. Гусятин (нині смт Терноп. обл.). Відкомандирований з 1-ю жандарм. шк. до м. Київ, де став нач. відділу міської поліції, комендантом польової жандармерії УСС та комендантом жандармської шк. Сотник жандармерії. 22.11.1919 потрапив до польс. полону, звідки втік. Прибув до табору м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), зарахований до відділу жандармерії (14.04.1920). Належав до Укр. бригади. Закріплений пом. коменданта старшин. інструкційного курсу (16.05.1920). Перебував на студіях у м. Прага (3.11.1920–1.04.1921). Призначений комендантом робітн. сотні УГА у м. Братислава (з 23.07.1921). Шеф паспортної консулярної експозитури (консульського представництва) уряду ЗУНР у Братиславі (з 1.12.1921). Командант відділів УГА в Словаччині.

27.06.1922 у Празьк. ун-ті здобув ступінь д-ра права. Отримав титул консула (15.08.1922). З 09.1924 – проф. торг. акад-ї в м. Банська Бистриця (нині Словаччина).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 4435. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 71 зв.; Ф. 4440. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 2; Спр. 20. Арк. 1, 15, 30.

Ольга Малюта

ЛАВРУ́К Павло Семенович

(1861–1942) – громад.-політ. діяч. Н. у с. Нижній Вербіж (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у бідній сел. сім'ї. Працював на заробітках на Буковині, в різних повітах Галичини, Волині, їздив до Румунії. Від 1888 мешкав у с. Спас (нині Коломий. р-ну). З 1896 – чл. РУРП, згодом УРП. З 1904 разом з К. Трильовським співзасн. т-ва "Січ", читалень "Просвіти", с.-г. кооперативів. Посол до Галиц. сейму (1901–14). 1907–11 – заст. посла австр. парламенту Т. Войнаровського. Очолював Коломий. повітову управу УРП. Депутат австр. парламенту 1911–18, належав до УПР. Послідовно відстоював інтереси укр. селян. У 05.1914 ввійшов до кер-ва т-ва "Народна воля" у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

1918 – чл. УНРади ЗУНР. Долучився до формування органів укр. влади, державотворчих процесів. Після відступу УГА залишився на тер., окупованій рум., згодом польс. військами. Влітку 1922 долучився до Укр. хліборобської партії С. Твердохліба. Намагався створити осередок Сел.-радикальної партії, був виключений з УРП. Попри бойкот укр. галиц. партіями виборів до польс. парламенту, балотувався на посла сейму. Після поразки на виборах намагався дистанціюватися від "хліборобів", відійшов від громад. діяльності.

П. і похований у с. Спас.

Літ.: Арсенич П. Засновник "Січі" Кирило Трильовський. Івано-Франківськ, 2000. С. 37–39; *Плекан Ю.* Перший досвід парламентаризму: українці – депутати австрійського парламенту та галицького крайового сейму (1848–1918). Івано-Франківськ, 2012; *Трильовський К.* З мого життя // Гей там на горі "Січ" іде. К., 1993. С. 106–109; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького Сейму. Львів,

2010. С. 150–151; *Шевченко О.* Церковна і громадсько-політична діяльність Тита Войнаровського. Львів, 2017.

Микола Вітенко

ЛАГОДИ́НСЬКИЙ
Микола Гнатович

(28.10.1866–12.05.1919) – правник, громад.-політ. діяч, чл. УНРади ЗУНР. Н. у с. Доброводи (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Після

смерті матері і внаслідок важкої хвороби батька виховувався в домі старшого брата, священика Л. Лагодинського на Золочівщині. Навч. у г-зії м. Золочів, де познайомився з К. Трильовським, який зорганізував своїх товаришів і керував їх позашкільною роботою. Гімназисти створили підпільну б-ку, влаштовували семінари, концерти. Л. писав газетні статті, виступав з рефератами. Після переїзду К. Трильовського з Золочева до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) перейняв провід над гімназистами.

Брав участь у передвиборних кампаніях, агітував за укр. кандидатів на послів до Галиц. крайового сейму та австр. парламенту.

Випускник юрид. ф-ту Львів. ун-ту. Провадив адвокат. практику в с. Мацошин (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Захистив дис., здобув ступінь д-ра права. Спочатку належав до народовців. Під час адвокат. практики вступив до УРП.

З 1900 – на адвокат. роботі в м-ку Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.), де спорудив 2 будинки, в одному з яких відкрив адвокат. канцелярію, а вільні кімнати віддав у розпорядження т-в "Бесіда" й "Руська каса". Другий будинок був родинним; на його 2-му поверсі 1906–12 проживав І. Семанюк (Марко Черемшина), 1912–14 – М. Козоріс.

Зайнявся сусп.-політ. роботою відразу після приїзду до Делятина. 1900 за ініціативою Л. у Надвірнян. пов. відбулися перші збори незалежних мужів довір'я у Делятині. Присутні обрали виборчий к-т на чолі з Л., вирішили підтримувати кандидатури суд. радника О. Карановича з м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) та адвоката Т. Окуневського з м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.).

1901 – організатор віча в Делятині в справі відкриття укр. ун-ту в м. Львів. 1902 за ініціативою Л. створено читальню т-ва "Просвіта" і 1-шу ощадно-позичкову "Руську касу" в Делятині, читальні "Просвіти" в навколишніх селах. У с. Ворохта (нині смт) та Микуличин (обидва нині в складі м. Яремче Івано-Франк. обл.) за сприяння П. Шекерика-Доників та Ю. Соломійчука ств. коші молодіжного т-ва "Січ". 1907 – заст. кандидата в депутати австр. парламенту К. Трильовського від УРП; обраний послом по виборчому округу Долина–Калуш–Надвірна. З 09.1907 – у віден. парламенті; підготував і вніс пропозицію щодо зловживань камеральних урядників при продажі деревини з держ. лісів.

На поч. 1908 активно долучився до передвиборної кампанії за кандидата від УРП на посла до Галиц. сейму І. Сандуляка. 19.04.1908 – голова 1-го крайового з'їзду т-ва "Січ" у м. Станиславів; обраний до складу ЦК "Січі", призначений скарбником т-ва. У 12.1908 брав участь у роботі XIX з'їзду УРП у м. Тернопіль.

17.06.1909 виступив у австр. парламенті з приводу виборчої реформи, висловився проти підтримки уряду. 21.08.1909 провів нараду послів від УРП. 22.08.1909 звітував про посоль-

ську діяльність із І. Сандуляком у с. Микуличин; 29.08.1909 – з Л. Бачинським, К. Трильовським, Ю. Романчуком та І. Сандуляком – у с. Перерісль (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Наприкінці 1909 у парламенті подав на розгляд 6 запитів: про зловживання на громад. виборах у с. Білі Ослави (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.); про створення окремої єврейс. громади в Микуличині; про скарбового сторожа в с. Ланчин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.); про незаконну передачу лісорубних ділянок у держ. лісах спекулянтам; про розширення залізн. ст. у Делятині.

22.05.1910 Л. обраний кошовим повітової "Січі". 16.06.1910 виступив у парламенті з гострою критикою діяльності міністрів під кер-вом Р. фон Бінерт-Шмерлінга, вважаючи її неконституційною.

18–19.12.1910 на ювіл. XXV з'їзді УРП у м. Львів обраний очільником партії. 5.03.1911 проводив окружний з'їзд УРП у м. Станиславів, де прийнято резолюції про потребу нового виборчого права й проведення перевиборів сільс. осередків партії, про святкування річниці смерті Т. Шевченка. На виборах до австр. парламенту 1911 обраний послом по виборчому округу № 55 (Надвірна–Калуш–Долина). 21.04.1912 організував у приміщенні "Руської каси" в Делятині заг. збори 4 культосвіт. і госп.-екон. установ. 25.12.1913 у Львові на XXVI з'їзді УРП переобраний головою партії.

У 12.1913 – учасник обструкції укр. послів у австр. парламенті шляхом виголошення довгих промов. 1913 обраний послом до Галиц. крайового сейму по виборчому окрузі № 144. Навесні 1914 організував при т-вах "Січ" спец. воєнізовані відділи "Січові стрільці" в Делятині, с. Білі Ослави, Дора (нині в складі м. Яремче) й Микуличин.

З 1.08.1914 – чл. ГУР; поставив підпис під зверненням до укр. нас. долучатися до УСС. З наближенням рос. військ. до Делятинщини переїхав до м. Відень. З 05.1915 – чл. ЗУР, з 11.1916 – чл. УПР. Восени 1917 повернувся у Делятин, де відновив адвокат. діяльність, займався відбудовою знищеного війною повіту.

18–19.10.1918 – учасник засідання укр. Конституанти – УНРади у Львові. Виконував обов'язки повітов. комісара Делятинщини. За розпорядженням ДСС перебував на посаді військ. судді при польовому суді НКГА у м. Стрий (нині Львів. обл.). У 01–05.1919 входив до складу УНРади ЗУНР (ЗОУНР) у м. Станиславів. 11.02.1919 брав участь у дискусії над проектом закону про розмежування компетенції повітових й окружних судів у цивільних справах. На засіданні УНРади 15.02.1919 долучився до обговорення питання допомоги родинам призваних до війська; обраний до складу адміністраційної комісії УНРади. 22–23.03.1919 – учасник крайового з'їзду УРП у м. Станиславів; обраний до складу Гол. управи партії.

П. у м. Делятин, де й похований 14.05.1919.

Літ.: Гуцал П. Лагодинський Микола Гнатович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 19–20; *Клапчук В. М., Клапчук М. М.* Делятинщина: історично-географічне дослідження. Делятин, 2007; *Клапчук В. М.* Микола Лагодинський – визначна постать Західно-Української Народної Республіки: життєвий і політичний шлях // Галичина. 2014. Ч. 25–26. С. 152–157; *Яковлєв Ю.* Діяльність Миколи Лагодинського в Українській радикальній партії на початку XX ст. // Галичина. 2014. Ч. 25–26. С. 72–87.

Володимир Клапчук

ЛА́ЗОР Іван

(29.05.1893–23.04.1967) – правник, старшина артилерії УГА і ДА УНР. Н. у с. Княжпіль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). 1915 завершив навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща), згодом артилер. шк. Студіював на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Закінчив докторатом студії з філософії та права у Віден. ун-ті.

Служив у австр. армії. Добровольцем від 8-го кл. Перемишл. укр. г-зії вступив до Легіону УСС. Під час ПСВ брав участь у боях як старшина-артилерист на Італ. фронті. Нагороджений Срібним хрестом. До УГА

вступив у 12.1918. Поручник гармат. полку, команд. 2-го Самбір. куреня 11-ї бригади. У 06.1919 відзначився у ході Чортків. офензиви, у бою біля с. Дуліби (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.). Брав участь у бойовій операції біля с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). У 07.1919 перейшов за р. Збруч. У "чотирикутнику смерті" кілька разів перехворів на тиф. Після ліквідації УГА у 05–12.1920 в ДА УНР, командант батареї в кінному полку Чорних запорожців, згодом – командант кінного гармат. дивізіону Чорних запорожців. Один з кращих артилеристів УГА та ДА УНР, вирізнявся надзвичайною влучністю стрільби. 4.09.1920 отримав подяку від Гол. от. С. Петлюри за успішний бій 28.08.1920. Був поранений у голову.

1920–22 працював кооператором-інструктором у м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Згодом намагався вступити до екон.-кооп. відділу Укр. госп. акад-ї у м. Подебради (нині Чехія). Працював учителем історії укр. г-зії ім. І. Франка в м. Дрогобич (1927–30), адвокатом у м. Мединичі (нині смт Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) та Сянок (нині Польща; з 1931). Нагороджений Хрестом Симона Петлюри.

Після ДСВ виїхав на проживання до Німеччини: вчителював у г-зії (з 1946) та на матуральних учител. курсах у м. Байройт (нині ФРН), викладав нім. мову в УТГІ в м. Реґенсбурґ (нині ФРН). Переїхав до США. Займався активною громад. діяльністю. Чл. ОбВУА, довголітній голова відділу УККА в м. Камден (шт. Нью-Джерсі). Автор спогадів про 11-й гармат. полк УГА.

П. у м. Філадельфія (за ін. джерелами – у м. Кемптон; обидва шт. Пенсільванія), де й похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Бл. п. Д-р Іван Лазор // Свобода. 1967. 26 квіт. Ч. 75. С. 7; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 273, 274, 299, 357, 366; *Трощинський В.* Лазор Іван // Енциклопедія української діяспори. Т. 1. Кн. 2. Нью-Йорк; Чікаго, 2012. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 202–204, 666.

Ольга Малюта

ЛА́ЗОРІВ
Василь

(15.02.1894 – д. і м. с. н.) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Старуня (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник (1913) укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), навч. в Папській руській колегії в м. Рим (1914–18). 8.09.1918 висвячений у стані целібату єпископом Г. Хомишиним.

1919 зголосився до УГА. 25.03.1919 іменований духівником (капеланом) УГА, в складі якої пройшов воєн. кампанію в Галичині, з 07.1919 перебував за р. Збруч, з 05.1920 інтернований у польс. таборі. Повернувся з полону 1923.

Адміністратор парафій у с. Кутиська (нині Кутище; 18.01.1923–31.12.1924) і с. Вікняни (18.01–30.06.1925; обидва нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), де відновив Братство тверезості, очолив церк. крамницю, парафіяльну б-ку і читальню "Просвіти"; парафії в с. Озеряни (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.; 1925–26). Адміністратор (з 1.07.1925), парох (30.01.1928–32) с. Яблунька (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Адміністратор парафій у с. Раковець (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.; 15.01–14.07.1927), с. Утропи (нині Косів. р-ну Івано-Франк.

обл.; 25.03.1932–1.09.1935), с. Дуплиська (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.; з 18.09.1935).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 330 в.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 315, 614; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 322.

Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

ЛАКО́ТА Григорій Іванович

(31.01.1883–12.11.1950) – церк. і громад. діяч. Н. у с. Голодівка (нині с. Задністряни Самбір. р-ну Львів. обл.). Здобув освіту в нар. шк. с. Голодівка й м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.; до 1895), АГ (1895–1903) та духовній семінарії у м. Львів (1903–9.07.1907). У 08.1908 висвячений на священика єпископом К. Чеховичем у катедральному соборі м. Перемишль (нині Польща).

1.10.1908–15.03.1909 – сотрудник парафії с. Тростянець Яворів. деканату (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), капелан єпископа К. Чеховича і заст. катехита при г-зії з укр. мовою навч. в Перемишлі (10.03.1909–12.10.1910). Продовжив богослов. студії в Ун-ті св. Августина м. Відень (1910–13), де 19.11.1913 захистив дис. "Про значення Нагірної проповіді на підставі Євангелія від Матея", здобув ступінь д-ра теології. З благословення митрополита А. Шептицького став пом. пароха при церкві Св. Варвари у Відні (1.04.1911–14.02.1912). 1913 повернувся до Перемишля, де призначений духівником і проф. катехитики в духовній семінарії (3.10.1913–09.1914), наділений крилошан. відзнаками (23.11.1913).

У 09.1914–06.1915 перебував у м. Любляна (нині Словенія). Потім повернувся в Перемишл. єпархію; 1.08.1915–1.11.1916 – адміністратор парафій с. Гусаків, Боляновичі, Мишлятичі та Радохівці Мостис. деканату (усі нині Мостис. р-ну Львів. обл.), заст. проф. церк. права і префект студій духовної семінарії в Перемишлі (23.10.1916–15.01.1918), катехит у школах Перемишля (до 2.04.1918). 4.12.1917 номінований дійсним радником і референтом єпископ. консисторії.

З 16.01.1918 – ректор духовної семінарії в Перемишлі (до 15.09.1926), з 20.02.1918 – заст. проф. катехитики і методики. Л. підтримав нац. змагання українців. Призупинивши наприкінці 10.1918 навч. в духовній семінарії у Перемишлі, закликав студентів-богословів "сповнити свій обов'язок" при побудові Укр. д-ви. Під час польс.-укр. війни 1918–19 відправив похорон полеглих 4.11.1918 у боях за м. Перемишль П. Голубця, П. Чури та Ю. Козьола. Після арешту 11.11.1918 у Перемишлі укр. політ. та культ. діячів Л. відвідував інтернованих, яких згодом вивезли до таборів Домб'є та Баранів.

Восени 1919, як ректор духовної семінарії, відновив навч. процес, сформував пед. колектив. З 1921 організував повний 4-річний цикл навч. студентів семінарії. 1922 заснував наук. гурток у духовній семінарії. 1923 – чл.-засн. істор.-правн. секції Укр. богослов. наук. т-ва.

Іменований 25.03.1924 і канонічно введений 21.08.1924 на посаду соборного крилошанина Перемишл. капітули. У 12.1924 призначений ген. вікарієм Перемишл. єпархії. На підставі декрету Папи Пія XI від 28.03.1925 та

декрету Конгрегації у справах Сх. церкви від 4.05.1925 канонічно введений 2.06.1925 на посаду архіпресвітера Перемишл. капітули. 3.11.1925 обраний заст. голови т-ва "Єпархіальна поміч" у Перемишлі.

10.02.1926 Папа Пій XI призначив Перемишл. єпископом-пом. із титулом єпископа Данійського. Єпископську хіротонію 16.05.1926 у соборі Св. Івана Хрестителя в Перемишлі уділили єпископи Й. Коциловський, Й. Боцян і лат. Ю. Новак. З 1929 пропагував ідеї Катол. акції (КА), 1934 іменований єпархіальним церк. асистентом КА в Перемишл. єпархії. 25.09.1939 Й. Коциловський призначив Л. ген. вікарієм вікаріату з центром у м. Ярослав (нині Польща), що об'єднав 11 деканатів у зх. частині єпархії в межах Генерал-губернаторства (до 1941); видавав "Ярославські єпархіальні відомості".

Під час акції переселення українців з Польщі до УРСР арештований 27.06.1946 органами держбезпеки й поліції ПНР; депортований до УРСР. Поселився спершу в м. Львів, згодом – у с. Збоїща Куликів. р-ну (нині в складі м. Львів). 3.08.1946 арештований органами МГБ за звинуваченням у "націоналістичній роботі", підтримці антирад. політики Ватикану, допомозі нім. окупаційній адміністрації. 21.02.1947 засуджений військ. трибуналом МВС Укр. округу в м. Київ за ст. 54-4 і ст. 54-11 КК УРСР на 8 р. ВТТ і 5 р. позбавлення громадян. прав з конфіскацією майна. Відбував покарання в с. Біличі Святошин. р-ну Київ. обл. (нині в складі м. Київ), у Мінеральному ВТТ біля м. Воркута, у 01.1950 переведений до м. Абезь (обидва нині Республіка Комі, РФ).

П. у м. Абезь, де й похований на місц. кладовищі.

27.06.2001 Папа Іван-Павло II у м. Львів проголосив Л. блаженним. Тлінні останки Л. ексгумовано 10.07.2001 й перевезено до Львова, де тимчасово зберігаються в Сихів. церкві Різдва Пресвятої Богородиці.

Тв.: Блаженний Григорій Лакота, перемиський єпископ-помічник. Зібрані послання та проповіді. Перемишль, 2005; *Лакота Г.* Дві престольні церкви Перемишльські. Перемишль, 1937; *Його ж.* Принагідні науки й промови. Перемишль, 1935; *Його ж.* Три Синоди Перемиські XVI–XIX ст. Перемишль, 1939.

Дж.: Archiwum Państwowe w Przemyślu (APP). Zesp. 142. T. IV ABGK. Sygn. 9583. 230 k.

Літ.: *Баб'як А.* Нові українські мученики XX ст. Рим, 2002; *Боцюрків Б.* Українська Греко-Католицька Церква та Радянська держава (1939–1950) / перекл. з англ. Н. Кочан, за ред. О. Турія. Львів, 2005; *Горан Т.* Блаженний Григорій Лакота – великий син церкви та народу // Схід. 2016. № 2 (142). С. 34–38; Конференції Архиєреїв УГКЦ (1902–1937) / ред. А. Кравчук. Львів, 1997; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. Т. 1–2. К., 2006; *Назарко І.* Йосафат Коциловський, ЧСВВ: єпископ Перемиський, 1916–1946. Торонто, 1954; *Павлишин О.* Доля і недоля діячів Перемиської Української Національної Ради (1918–1919) // Перемишль і Перемиська земля протягом віків: зб. наук. пр. і матеріалів Міжнародної наук. конф. (Перемишль 11–13 квітня 2002 р.). Перемишль; Львів, 2003. С. 107–112; Перемишль – західний бастіон України: [зб. матеріялів до історії Перемишля і Перемиської землі, зладж. ред. колегією під проводом проф. Б. Загайкевича]. Нью-Йорк; Філадельфія, 1961; *Пилипів І. В.* Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.). Тернопіль, 2011; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 274–277; *Рубльова Н.* Лакота Григорій // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 34–35; Шематизм греко-католицького духовенства злучених єпархій Перемиської, Самбірської, Сяніцької на рік Божий 1936. Перемишль, 1936; *Stępień S.* Biskup Hryhorij Łakota (1883–1950) // Biuletyn informacyjny Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego. Przemyśl, 1996. № 2. S. 135–138.

Олександр Лисенко, Ігор Пилипів

ЛАКУСТА
Святослав Миколайович

ЛАКУ́СТА Святослав Миколайович

(псевд.: Будяченко, Колька, Гриць Мазниця, Михайленко, Непанас Некущенко, Немонах, Іван Шпилька, Вуйко Славко; 12.11.1884–23.11.1959) – педагог, письменник, громад. діяч. Н. у с. Печеніжин (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї греко-катол. священика, якого невдовзі було переведено до с. Ясенів-Горішній на Косівщині (нині Верхній Ясенів Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.). 1896–1900 навч. в укр. вищій держ. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), 1900–04 – у 2-й держ. укр. г-зії в Коломиї, де в 07.1904 склав матуральні іспити. Студіював філологію в Чернів. ун-ті. З 12.1906 отримував призначену Буковин. крайовим урядом для студентів укр. національності держ. стипендію в розмірі 210 корон щорічно. Активний чл. правління (1905) та голова (з 22.03.1908) укр. акад. т-ва "Січ"; брав участь у відновленні діяльності т-ва в 11.1921. 15.05.1908 підписав спільний меморандум чернів. акад. т-в до сенату Чернів. ун-ту з вимогою забезпечити повну свободу переконань для викладачів ун-ту, не чинити на них політ., нац. й реліг. тиску. Після закінчення університет. студій 1908 кандидат на учител. посаду; у 09.1908 іменований заст. учителя (суплентом) 2-ї держ. укр.-нім. г-зії в Чернівцях, 16.09.1910 – заст. учителя укр. держ. г-зії м. Вижниця (нині Чернів. обл.), де викладав укр., лат. та нім. мови. В 11.1913 склав частковий, у 06.1914 – повний учител. іспит для СШ з укр. мови як осн. предмета, а класичної філології – як додаткового.

1917–18 мешкав у Вижниці, продовжував викладати в укр. г-зії, яка відновила роботу після рос. окупації. На поч. 11.1918 призначений укр. комісаром Вижниц. пов. Керував адм.-політ. справами повіту до окупації Вижниці рум. військами на поч. 12.1918. Про закриття рум. окупац. владою укр. г-зії у Вижниці в 10.1921 та звільнення з посади в числі ін. проф. Л. йдеться в ноті Буковин. делегації УНРади до Найвищої ради в м. Париж від 30.12.1921. 1921/22 н. р. викладав у Вижниц. нижчій рум. г-зії, утвореній замість укр. вищої г-зії.

Восени 1922 переведений на посаду проф. ліцею "Йон Воєвода" в м. Кагул (нині Молдова). З 1.09.1930 іменований проф. каф-ри нім. мови ліцею "Уніря" в м. Фокшани (нині Румунія), викладав принагідно також лат. й грец. мови. 1944 тимчасово призначений проф. каф-ри нім. мови теоретичного ліцею для хлопців у м. Васлуй (нині Румунія), підміняючи проф., мобілізованих до війська.

Після виходу на пенсію 1945 мешкав у с. Саскіз (колиш. пов. Тирнава-Маре, нині Румунія), де в післявоєн. роки викладав рос. мову в нар. шк.

П. і похований у м. Бухуші (пов. Бакеу, Румунія).

Проживаючи десятиліттями в рум. оточенні, 1920–30-х підтримував жваві стосунки з культ. середовищами Буковини й Галичини, брав участь в укр. громад. житті, співпрацював з чернів. та львів. укр. часописами як письменник і публіцист. Чл. правління Укр. спілки І. Мазепи (УСІМ, ств. в Чернівцях 1931 з метою збирання і збереження різних пам'яток і матеріалів, пов'язаних з гетьманом І. Мазепою і його добою, їх наук. дослідження). Чл. редколегії (разом з К. Ластівкою та М. Катеринюком) альманаху "На зустріч волі, 1907–1922", виданого з нагоди 15-літнього ювілею укр. акад. т-ва "Православна академія" в Чернівцях. Співред. ж. для дітей "Українська Ластівка" в Чернівцях. Перекладав з рум. та рос. мов. Публіцистичні твори Л. містять глибокий аналіз спадщини Т. Шевченка, М. Драгоманова, І. Франка, важливих аспектів освіт. та громад. життя Буковини. Зібрав та опублікував у газ. "Час" (1930–32) у рубриці "Пам'яті героїв" біографічні відомості про сотні буковинців – учасників укр. визвол. змагань. Автор епічної поеми "Дума про двох братів Кантемірів" (1932) про буковинців, які загинули в боях за волю України в лавах Буковин. куреня ДА УНР та УГА.

Тв.: Лакуста С. Доля українських середніх шкіл на Буковині. У 25-ліття за-

снування Вижницької гімназії // Двадцятьпятьліття товариства "Учительска громада" Львів, 1935. 264 с.; *Його ж.* Драгоманов і наша державна ідеологія // Самостійна Думка. 1932. Ч. 21–22; *Його ж.* Мої спогади про Івана Франка // Новий вік. 1956. 1 жовт. Ч. 111.; *С. Л.* Розрита могила і відродження культу // Краківські Вісті. 1942. 10 груд.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 310, 568–569; *Дощівник І.* "Життєпис". Вибрані твори. Вижниця, 2006. С. 66–68; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 37–49; За українську Буковину. До Найвищої Ради в Парижі // Свобода. 1922. 3 берез.; На зустріч волі. Альманах у пам'ять 15-их роковин існування укр. акад. тов. гр.-пр. богословів "Православна Академія" в Чернівцях. Чернівці. 1922. 64 с.; *Сімович В.* Праці у 2 т. Т. 2: Літературознавство. Культура. Чернівці, 2005. С. 615.

Володимир Старик

ЛАСТОВЕ́ЦЬКИЙ Григорій

(1885–07.07.1921) – правник, капітан військ.-мор. сил Австро-Угорщини, сотник УГА. Н. у с. Княже (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії та ун-ту м. Чернівці. Призваний до австр. армії, служив на військ. кораблі; дослужився до звання капітана.

Після розпаду Австро-Угор. монархії зголосився до УГА. Призначений керівником польового суду в м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.).

Разом з укр. армією відступив за р. Збруч. У "чотирикутнику смерті" занедужав на тиф, хворим потрапив до польс. полону; протягом року перебував у таборі м. Тухоля (нині Польща). Смертельно хворим відпущений табірною адміністрацією додому.

П. у с. Княже, де й похований у родинній усипальні 9.07.1921.

Літ.: Посмертні згадки. Грицько Ластовецький // Український Вістник. 1921. 23 серп. С. 4.

Петро Сіреджук

ЛАТИ́ННИКИ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ́ – селяни римо-катол. конфесії, які в побуті розмовляли українською. Походили з польс. селян-колоністів, котрі в мовному плані й нар. звичаях асимілювалися з місц. укр. спільнотою; з мішаних укр.-польс. родин; зі селян греко-католиків, які з різних причин перейшли в римо-катол. конфесію. Кількість Л.С.Г. у 1-й чв. 20 ст. за різними підрахунками, базованими на австр. переписах нас., сягала від 45 до 140 тис. осіб. Нац. свідомість Л.С.Г. була невизначеною, мала амбівалентний х-р.

Перед ПСВ ані світська укр. інтелігенція, ані греко-катол. духовенство не провадили систематичної нац.-просвітн. праці серед україномовних селян римо-катол. конфесії. Окремі Л.С.Г. належали до укр. активу сільс. громад краю, але не були ширше заангажовані в укр. русі. Латинники галиц. Поділля у період ПСВ під рос. окупацією виявили нац. солідарність з українцями.

У 11.1918 латинники в низці місцевостей Сх. Галичини підтримали встановлення укр. влади. Серед депутатів УНРади ЗУНР до римо-катол. конфесії належали селяни А. Шміґельський і М. Загульський. Утворення ЗУНР та польс.-укр. війна 1918–19 поставили дилему нац. ідентичності Л.С.Г. у площину вибору стратегії виживання. Прорахунки укр. політ. проводу краю у довоєн. час щодо ігнорування питання Л.С.Г. мали негативні наслідки, оскільки в момент укр. державотворення більшість римо-католиків, які розмовляли укр. мовою, з різних причин не виявили ані нац., ані держ. свідомості. Селяни римо-катол. обряду відмовлялися від призову до лав УГА, заявляючи в призовних комісіях, що не є українцями. Врешті щодо тих Л.С.Г., які відмовлялися вступати до ЗС ЗУНР або виявили нелояльність до укр. влади, застосували силові методи – арешти й інтернування в таборах. Щойно після підписання укр.-польс. угоди про інтернованих і полонених від 1.02.1919 адміністрація ЗУНР відпустила більшу частину інтернованих Л.С.Г. на волю.

У міжвоєн. період нац.-держ. чинник відіграв визначальну роль: Л.С.Г.

ЛЕБЕДОВИЧ
Іван Теодорович

переважно схилялися до польс. ідентичності, збільшувалася динаміка переходів на лат. обряд.

Літ.: До всіх Українців латинського обряду! // Україна (Жовква). 1919. 19 листоп. Ч. 3. С. 4; *Павлишин О.* Дилема ідентичности, або історія про те, як "латинники" (не) стали українцями / поляками (Галичина, середина XIX – перша половина XX ст.) // Україна модерна. Харків, 2015. Ч. 21. С. 179–218; *Його ж.* Українсько-польські переговори з гуманітарних питань під час військового конфлікту (кінець 1918 р. – перша половина 1919 р.) // Od armii komputowej do narodowej II. Dzieje militarne Polski i jej wschodnich sąsiadów od XVI do XX wieku / pod red. M. Krotofila i A. Smolińskiego. Toruń, 2005. S. 168–173.

Олег Павлишин

ЛАЩУ́К
Микола

(20.05.1896 – д. с. н.) – четар УГА. Н. у м. Куликів (нині смт Жовків. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії.

Закінчив старшин. шк. піхоти м. Єґерндорф (нині Крнов, Чехія). Учасник ПСВ. Командував одним з підрозділів 41-го Чернів. пiх. полку. З 11.1918 – в УГА. Хорунжий. Командував скорострільною сотнею 5-ї Сокал. бригади 1-го корпусу. Поранений у бою біля с. Оліїв (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). 1.08.1919 іменований четарем. Згодом командував обозом бригади. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Восени 1919 – заст. коменданта станційної команди м. Вінниця. Потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля, звідки звільнений 11.03.1921.

1925 емігрував до Канади. Проживав у м. Саскатун. Чл. УСГ. Входив до к-ту з буд-ва Укр. нац. дому в м. Саскатун. Долучився до роботи над виданням з історії УГА за редакцією Д. Микитюка.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 220.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ЛЕБЕДО́ВИЧ
Іван Теодорович

(02.09.1890–24.08.1981) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Гораєць Чесанівського пов. (нині Польща). Навч. у нар. шк. с. Гораєць, г-зії м. Перемишль (нині Польща, матура 1910), на богослов. ф-ті Львів. ун-ту, в духовних семінаріях у Львові (1910–13) й Перемишлі (1913–14). Арештований 1914 за підозрою в москвофільстві, перебував у таборі м. Березів (нині Польща). Висвячений на священика 5.12.1915 єпископом Г. Хомишиним у катедрі Івана Хрестителя в Перемишлі. 1915–16 – катехит при виділовій шк. та сотрудник у м. Сянок (нині Польща). 1.11.1916–05.1917 – адміністратор парафії с. Павлокома Динівського деканату Березівського пов. (нині Польща).

Капелан армії (1917–20). На власне прохання у 05.1917 Л. покликано на польового духівника австр. армії. Духівник при Команді вишколу 1-ї армії у м. Марошвашаргель (нині Тиргу-Муреш, Румунія), духівник кавалерійс. полків на Рум. фронті, духівник у м. Перемишль (2 тижні в 03.1918). 03–10.1918 – духівник 77-го піх. полку на Італ. фронті в місцевості Анноне (нині м. Анноне-Венето). Під час відступу австр. армії потрапив в італ. полон (10–12.1918), переведений до табору Касерта (12.1918–01.1919), потім – до табору Кассіно (01–03.1919), звідки через м. Комо в Італії переправлений до ст. Фельдріх у місцевості Форарльберг в Австрії, згодом – до м. Відень.

У Відні зголосився до служби в УГА. Прибув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де в ДСВС отримав 2-тижневу відпустку й виїхав до м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). У серед. 03.1919 призначений духівником польового шпиталю 1-го корпусу УГА в м. Радехів (нині Львів. обл.), з 05.1919 – у м. Борщів (нині Терноп. обл.); з 06.1919 – у м. Золочів (нині Львів. обл.). У 07.1919 в складі УГА перейшов за р. Збруч на тер. УНР, захворів на тиф. Після одужання продовжив службу капелана шпиталю 1-го корпусу УГА, розташованого спершу в м. Бар (нині Вінниц. обл.), згодом –

у м. Вінниця (до 31.12.1919), Чечельник (нині смт Вінниц. обл.) і Балта (нині Одес. обл.). Після смерті о. Я. Фещака 12.02.1920 призначений референтом польового духівництва 1-го корпусу УГА, додатково опікувався 5-ю Сокал. бригадою, яку реорганізували в кінний полк. Унаслідок реорг-ції УГА в ЧУГА в 02.1920 формально призначений учителем для неграмотних, фактично продовжував виконувати обов'язки капелана. Після інтернування УГА польс. армією в м. Проскурів (нині Хмельницький) у 05.1920 отримав відпустку "на необмежений час" і виїхав до родини в с. Селиська біля Динова (нині Польща). Зважаючи на "зацікавлення" польс. жандармерії, звернувся до консисторії в Перемишлі з проханням надати душпастир. посаду.

1921–22 – управляючий сотрудник парафії с. Віжомля (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). 1922–44 – парох м. Бірча однойменного деканату Добромил. пов. (нині село в Польщі). Адміністратор (з 1934), дійсний декан Бірчан. деканату (1936–44).

Душпастир для укр. греко-католиків на еміграції в Австрії (1944–47) та Франції (1947–49), душпастир-адміністратор або парох церков укр. греко-католиків на еміграції в США (1949–73). Парох церкви Св. Миколая у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія; 1949–56), церкви Покрови Пресвятої Діви Марії у м. Форд Сіті (шт. Пенсільванія; 1956–57), церкви Св. Василія Великого в м. Чесапік Сіті (шт. Меріленд, 1958–66). Пенсіонер з 1973.

П. у м. Філадельфія.

Тв.: Лебедович І. З мартирології духовенства Західної України. Філядельфія, 1978; *Його ж.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 20, 31, 39, 81, 90, 116, 160–177, 178, 202–203, 291.

Літ.: Блажейовський Д. Берестейська ре-унія та українська історична доля і недоля. Т. 2: Київська Вселенська Церква в діаспорі (1751–1988). Львів, 1999. С. 47, 87, 193.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

ЛЕВАНДО́ВСЬКИЙ
Андрій-Микола Теодорович

(27.11.1857 – весна 1943) – громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у м. Мельниця-над-Дністром (нині смт Мельниця-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї дрібного шляхтича.

Військ. службу проходив у 95-му полку піхоти; за участь у Босній. кампанії влітку 1878 нагороджений медаллю "За відвагу". Після демобілізації та одруження проживав у с. Кудринці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). Наприкінці 1880-х переїхав до м. Чернівці.

Співпрацював зі С. Смаль-Стоцьким щодо орг-ції укр. міщанства в м. Чернівці, був співзасн. райффазенівської "Каси пожичкової і щадничої для руської міщанської громади в Чернівцях" 23.03.1904 й чл. її правління. Чл. надзірної комісії (1906) та голова (1923) т-ва "Руська міщанська читальня" в Чернівцях. Співорганізатор міщанського віча в Чернівцях 13.05.1906, скликаного в справі заснування укр. недільної шк. Активний учасник виборчої кампанії Нац. ради русинів на Буковині під час виборів до австр. парламенту в 05.1907. Довголітній чл. правління та голова (з 1907) Братства святого ап. Тадея в Чернівцях. Напередодні ПСВ разом з О. Мицаком вживав заходів щодо передачі Братського дому у власність т-ва "Руська міщанська читальня" у Чернівцях.

ЛЕВИЦЬКА
Михайлина Михайлівна

08.1914 – співзасн. Ради українців на Буковині, яка 30.08.1914 видала відозву до укр. громадянства з закликом вступати до лав УСС. Пережив у Чернівцях першу рос. окупацію.

Після повернення австр. військ наприкінці 10.1914 арештований за фальшивим звинуваченням у шпигунстві на користь Росії; етапований без суду і слідства до м. Ватра-Дорней (нині Румунія) і далі до Угорщини. Звільнений завдяки втручанню старшого сина Костянтина – військ. судді, котрий привіз із Чернівців свідчення про невинність батька й домігся термінового розгляду справи. Перебув у Чернівцях 2 наступні рос. окупації, за можливості жертвував кошти на фонд допомоги укр. гуцул. добровольцям і січовим стрільцям.

З 24.10.1918 чл. Буковин. делегації УНРади як представник міщанства. Підпис Л. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в Укр. д-ві.

Чл. правління т-ва "Руський міщанський хор" у Чернівцях, співголова ювіл. (25-ліття) заг. зборів т-ва 11.04.1926; 14.04.1930 іменований почесним чл. т-ва. Почесний голова установчих зборів Укр. нац. партії, які відбулися в Чернівцях у 12.1927; чл. вужчої екзекутиви, обраної на Конгресі партії в Чернівцях 18.11.1928, один з 3 заст. президента партії В. Залозецького.

Після встановлення рад. влади 1940 позбавлений пенсії як колиш. залізн. урядник; змушений переїхати з Чернівців до м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.), де мешкала його дочка Корнелія Радиш-Левандовська.

П. і похований у м. Вашківці. Наприкінці 1940-х могилу Л. зруйновано в ході побудови автомобільної траси через тер. цвинтаря.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 347–348; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; Конґрес Укр. Нац. Партії // Час. 1928. 21 листоп.; Конґрес української національної партії // Рідний край. 1928. 25 листоп.; Послови Василькови з нагоди іменин // Буковина. 1918. 1 січ.; Приставайте до Українських Січових Стрільців // Народний Голос. 1914. 30 серп.

Володимир Старик

ЛЕВИ́ЦЬКА
Михайлина Михайлівна

(дівоче прізв.: Смук; 1879–08.09.1932) – педагог, громад. діячка, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у м. Чернівці в сім'ї поштового службовця. Здобула освіту в держ. учител. семінарії в Чернівцях (матура 07.1898, з відзнакою). У 09.1900 іменована тимчасовою молодшою вчителькою в шк. передмістя Чернівців Калічанка, у 02.1906 – постійною молодшою вчителькою в шк. передмістя Чернівців Клокічка. У 09.1907 переведена на посаду тимчасової молодшої учительки 2-ї нар. шк. передмістя Чернівців Роша. В 08.1908 іменована вчителькою укр. мови в приватній учител. семінарії для дівчат у Чернівцях, у 03.1911 – постійною учителькою укр. та нім. викладовими мовами шк. передмістя Чернівців Манастериська.

1907 – чл.-фундатор Чернів. міськ. філії т-ва "Укр. школа", в рамках якої вела б-бу за заснування укр. шкіл для чернів. дітей. З 1909/10 н. р. увійшла до складу вчител. збору новозасн. приватної укр. учител. семінарії для дівчат т-ва "Укр. школа", де вчителював і її майбутній чоловік О. Левицький, який, пройшовши ПСВ як офіцер 15-го полку піхоти, в 11.1918 став на службу в УГА, 1.01.1919 поручником полку ім. кн. Лева; загинув у боях з більшовиками в околицях м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.).

З 24.10.1918 включена до складу Буковин. делегації УНРади як представниця жіноцтва (разом з К. Добрянською). Підпис Л. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в Укр. д-ві. 10.11.1918 про-

тестувала разом з М. Кордубою проти агресії рум. військових, які зі зброєю захопили Укр. нар. дім у Чернівцях.

Засн. і незмінний голова створеного восени 1919 К-ту укр. пань для допомоги полоненим, поворотцям і жертвам війни (К-т укр. пань), який опікувався укр. поворотцями з австр. та рос. армій, інтернованими в рум. таборах укр. військовополоненими, укр. політ. в'язнями в Румунії. Продовжила свою гуманітарну місію як чл. т-ва "Жіноча громада на Буковині" (голова В. Лукашевич), заст. голови й секретар т-ва; представляла т-во під час святкування ювілею О. Кобилянської (1927) та на похороні О. Поповича 24.03.1930 в м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Учителька в укр. захоронці т-ва "Жіноча громада". 10.06–30.08.1928 провела в Нар. домі Курс неграмотних, який насправді був прикриттям для вивчення укр. мови, категорично забороненого рум. окупац. владою не лише в держ. чи приватних шк., але й в будь-який ін. публічний спосіб.

Була 1-ю українкою, обраною депутатом Чернів. міськ. ради (1926 і 1930).

Організатор жін. конгресу в Чернівцях (02.1929), на якому виступила з ініціативою заснування Жін. нац. фонду.

П. в м. Чернівці, де й похована 10.09.1932 на Руському цвинтарі.

Літ.: До українського Громадянства // Воля Народа. 1920. 19 груд.; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; Жіночий Національний Фонд. (Промова п-ні Мих. Левицької на жіночім Конґресі) // Час. 1929. 24 лютого; Курс неграмотних // Рідний Край. 1928. 23 верес.; Михаліна Левицька (некролог) // Час. 1932. 10 верес.; Похорони Михаліни Левицької // Час. 1932. 13 верес.; Leichenbegängnis // Der Tag. 1932. 13 sept.

Володимир Старик

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Богдан-Ярослав Юліанович

ЛЕВИЦЬКИЙ Богдан-Ярослав Юліанович

(29.06.1901–03.10.1919) – вістун УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї гімназійного педагога. Навч. в укр. г-зіях м. Тернопіль (1911–14, 1917–18) і Львів (1915–17).

Як учень 8 кл. був учасником Листопадового чину в Тернополі, вояком студент. сотні. Потім служив у канцелярії 1-го Подільського полку ім. С. Петлюри, писарем у штабі 18-ї бригади УГА. Перейшов з армією за р. Збруч.

П. від тифу в м. Летичів (нині Хмельн. обл.).

Літ.: Богдан Ярослав Левицький // ЛЧК. 1936. Ч. 2. С. 24; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 485.

Петро Гуцал

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Володимир Олександрович

(02.04.1898–30.09.1969) – старшина УГА, реліг. діяч. Брат І. Левицького. Н. у с. Камінне (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Навч. на богослов. студіях у м. Ґрац (Австрія).

У 11.1918 вступив до УГА. Отримав військ. звання хорунжого; командант чети в складі 14-го куреня 8-ї Самбір. бригади. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Важко поранений у бою з білогвардійцями 10.10.1919 біля с. Росохована і м. Дашів (нині смт; обидва Іллінец. р-ну Вінниц. обл.). Під

час лікування у м. Вінниця перехворів на тиф. З 02.1920 – у 3-й бригаді ЧУГА. Після роззброєння поляками частин ЧУГА наприкінці 04.1920 у м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.) вступив до ДА УНР. У складі 3-ї Залізної д-зії брав участь у польс.-рад. війні. За переможний бій під с. М'ясківка (нині Чуднів. р-ну Житомир. обл.) у 06.1920 отримав звання поручника. Інтернований у таборі полонених у м. Каліш (Польща).

Після визвол. змагань повернувся до навч.; здобув докторат богослов'я у м. Львів і докторат філософії у м. Відень. 1930 прийняв священицьку хіротонію. Душпастирював на Зх. Поділлі, брав участь у громад.-освіт. діяльності. Засновував читальні "Просвіти", виголошував укр. мовою доповіді на реліг. й нац.-культ. теми, збирав кошти на нац. потреби та для укр. інвалідів.

1939, після рад. окупації ЗУЗ, виїхав до Лемківщини, продовжив укр. громад. діяльність. Згодом перебрався до м. Берлін, де отримав посаду ген. секретаря УНО; був заст. голови Укр. допомогового к-ту. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри. 1949 емігрував до США, проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Став ред. ж. "Дніпро" (друк. орган УПЦ у США) та секретарем єпископа І. Теодоровича. Душпастир кількох укр. парафій, організатор парафії Св. Андрія Первозваного в м. Вашингтон. 1956 переїхав до м. Міннеаполіс (шт. Міннесота), де продовжив священицьку й освіт. діяльність, викладав історію України в школах українознавства. 20.10.1961 нагороджений Воєн. хрестом ДА УНР.

П. у м. Міннеаполіс.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо… Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; *Воронін О., Левицька Л.* Незабутній о. д-р Володимир Левицький (1898–1969) // Свобода. 2009. 30 жовт. № 44. С. 21; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 324, 341; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 666.

Степан Кобута, Богдан Паска

ЛЕВИЦЬКИЙ
Володимир Софронович

(16.08.1888–14.02.1980) – правник, громад.-політ. діяч. Н. у с. Кричка (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув юрид. освіту, д-р права.

Під час ПСВ – чл. СВУ, проводив орг. та культ.-виховну роботу серед полонених українців рос. армії у австр. і нім. таборах. Від 1915 у таборі Фрайштадт разом з О. Охримовичем вів курси соц. наук із політики й історії, а також кооперації. 1919–20 – голова пресової служби посольства УНР у м. Берлін.

1924 виїхав до США, де став чільним діячем укр. політ. орг-ції лівого спрямування "Оборона України", ред. час. "Організаційні Вісті", віце-президентом Укр. братства (1936–41). Під час проведення у м. Чикаго (шт. Іллінойс, США) Всесвітньої виставки 1933 був дир. Укр. павільйону. З 1941 – ред. газ. "Громадський Голос" у м. Нью-Йорк (шт. Нью-Йорк, США).

П. і похований у м. Нью-Йорк.

Степан Кобута

ЛЕВИЦЬКИЙ
Всеволод Володимирович

(1881–1963) – держ. діяч, фахівець у галузі лісівництва та охорони природи. Н. у м. Станиславів (Івано-Франківськ). Здобув освіту інж.-лісівника. Перед ПСВ очолював лісництво в с. Вістова (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.).

1918–19 – заст. держ. секретаря земельних справ ЗУНР, кер. відділу лісів. У 1-й пол. 1920-х – проф. і ректор Львів. таємної укр. високої політех. шк. (тех. відділ при Укр. таємному ун-ті); викладав курс лісового г-ва.

1920–30-х працював у Львів. дирекції лісів; наприкінці 1930-х – в інспекції лісів Зх. Польщі. Ініціатор створення низки заповідників і заказників. Учасник краєзнавчого з'їзду в 05.1931 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) із природоохоронних питань. 1931–34 долучився до заснування кедрового резервату на г. Яйко-Перегінське (нині на тер. Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). Один з організаторів з'їздів укр. лікарів і натуралістів у м. Львів, де обговорювалися питання охорони при-

роди. 1939–41 – кер. Львів. підр-ну Всесоюзної контори "Ліспроект" та проф. Львів. політех. ін-ту. Порушив питання про відновлення заповідного статусу лісових резерватів, ств. у Галичині за польс. влади; 14.02.1940 організував з цього приводу у Львові спец. нараду. Під час ДСВ – в управлінні лісів у с. Равщина (нині Сокал. р-ну Львів. обл.).

Від 1944 – у м. Відень, працював у департаменті лісів Мін-ва землеробства Австрії. Осн. напрям наук. досліджень – класифікація лісових масивів та урочищ за ступенем їх природознавчої, наук., культ.-істор. цінності. Пропонував вилучити праліси з госп. планів вирубування дерев. Під час однієї з поїздок наступив на міну і втратив ногу.

П. у м. Відень.

Літ.: Гайдукевич О. Митрополит Андрей Шептицький – природоохоронний діяч Галичини // Схід. Історичні науки. 2016. № 1. С. 35; Кедриновий заповідник у Ґорґанах // Діло. 1935. 1 трав.; *Самотий Р.* Науково-видавнича діяльність викладачів української політехніки (1920–1926) // Поліграфія і видавнича справа. 2004. № 41. С. 131.

Богдан Паска

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Дмитро Павлович

(30.10.1877–31.10.1942) – правник, громад. і політ. діяч. Н. у с. Добрячин (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Навч. у Львів. і Віден. ун-тах. Д-р права (1910).

З 1912 працював адвокатом у м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.), з 1914 – у м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії. 1915 потрапив у рос. полон, депортований до м. Ташкент (нині Узбекистан). Влітку 1917 звільнився і прибув до м. Київ, де взяв участь у створенні Галиц.-Буковин. к-ту допомоги жертвам війни й очолив його. У період УД – секретар УНС. Входив до виконкому Гол. ради галиц., буковин. і угор. українців. 6.11.1918 разом з Г. Давидом, П. Волосенком та Є. Коновальцем поставив підпис під зверненням Гол. ради "До синів України!", яке започаткувало добровільну мобілізацію на Наддніпрянщині для участі в захисті державності на ЗУЗ.

За дорученням уряду ЗУНР 23.11.1918 разом з Л. Цегельським очолив дипломатичну місію на Наддніпрянщині. 30.11.1918 зустрівся з членами Директорії у м. Фастів, 1.12.1918 підписав Передвступний договір про злуку ЗУНР і УНР. У 01.1919 призначений послом УНР у Данії, виїхав до м. Копенгаген; перебував на цій посаді до 1920. Одночасно представляв укр. інтереси в усіх скандинав. країнах. Негативно сприйняв зближення голови Директорії УНР С. Петлюри з польс. урядом та укладення Варшав. договору у 04.1920.

На еміграції у м. Відень керував орг-цією "Молода Україна" (1921–22). Повернувся до м. Львів 1923, працював адвокатом, очолював ред. газ. "Діло". 1925 – співзасн. УНДО, 1925–35 – його 1-й голова; 1935–39 – заст. голови. 1928–35 – посол до польс. сейму, голова УПР. У 09.1930–07.1931 ув'язнений польс. владою в ході пацифікації. Після вступу на тер. ЗУЗ рад. армії 28.09.1939 заарештований органами НКВС.

П. на засланні в м. Бухара (нині Узбекистан).

Літ.: Гуцал П. Левицький Дмитро Павлович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 86–87; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011; *Литвин М.*

ЛЕВИЦЬКИЙ
Євген Йосипович

ЛЕВИЦЬКИЙ
Євстахій

Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998.

Богдан Паска

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Євген Йосипович

(17.01.1870–21.11.1925) – правник, громад.-політ. і держ. діяч, публіцист. Н. у с. Качанівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Сидорів (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), де його батько обіймав парафію. Випускник Терноп. г-зії (1888), був учасником таємної учнів. "Громади". Студіював право у Львів. ун-ті, захистив докторат. Один з лідерів студент. руху. 1892 обраний головою Всеслов'ян. студент. конгресу в м. Відень. Належав до засновників робітн. руху в Сх. Галичині. Разом з І. Франком, М. Павликом, В. Будзиновським ініціював створення 1-ї укр. політ. партії – РУРП (10.1890); один із засн. (разом з В. Охримовичем, В. Будзиновським, І. Франком) УНДП (12.1899), чл. її керівного органу – НК, співавтор програм обох партій, співред. час. "Народ" (1890–95), ред. час. "Будучність" (1899), "Свобода" (1901), "Діло" (1903). З 1907 до розпаду Австро-Угорщини – посол до австр. парламенту від Станиславів. виборчого округу. 1915–17 діяв як відпоручник СВУ в Німеччині, намагався актуалізувати укр. питання, вів просвітн. роботу серед військовополонених українців рос. армії у нім. таборах.

1917 – заст. голови УПР у Відні; чл. конституц. комісії палати послів, відстоював позицію перетворення Австрії у федерацію нац. д-в. На нараді УПР 10.10.1918 реферував справу утворення УНРади, що мала стати укр. Конституантою. На основі проекту Л. 18.10.1918 засновано УНРаду в м. Львів. 1918–19 – делегат УНРади ЗУНР. 1919–23 – посол ЗУНР у м. Берлін та Прага.

З 03.1923 займався адвокат. практикою у Відні. Автор численних розвідок про укр. питання укр. та нім. мовами: "Ukrainer und die Interessen Dentschland" (Berlin, 1915), "Die Ukraine der Lebensnerv Russlands" (Der deutsche Krieg Heft. 33. Stuttgart; Berlin, 1915), "Galizien: informativer Überblik über nationale, wirtschaftliche, soziale und kulturelle Zustände des Landes" (Wien, 1916), "Östeuropäische Probleme und der Krieg: zwei Aufsätze" (Berlin, 1916), "Листи з Німеччини" (Відень, 1916) та ін.

П. і похований у м. Відень.

Літ.: Гуцал П. Левицький Євген Йосипович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 87; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 88–89; *Левицький К.* Українські політики Галичини. Тернопіль, 1996. С. 80–82; "Просвіта" за шістдесят літ. Ювілейний альманах. Львів, 1928; Рада (Львів). 1925. 29 листоп.; Ювілейний альманах Союзу українських адвокатів. Львів, 1934. С. 99–100.

Іван Патер

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Євстахій

(1897–1960) – хорунжий УГА, педагог.

1957–60 – вчитель образотворч. мист-ва шк. с. Чернів (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. і похований на старому цвинтарі с. Чернів.

Літ.: Харитон В. Село моїх снів... Сторінки історії Чернієва. Івано-Франківськ, 2012.

Ігор Федоришин

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Зіновій (Зенон)

(1865–15.01.1943) – лікар, громад. діяч. Навч. на мед. ф-ті Віден. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у м. Відень; з 1884 –

його секретар, з 1888 – заст. голови, з 1895 – почесний чл. Лікар-асистент у Празьк. ун-ті. Відкрив приватну лікар. практику в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). З 25.05.1905 – дир. Коломий. повітов. лікарні. 22.06.1910 – співзасн. УЛТ в м. Львів.

З 1914 – чл. крайової ради здоров'я при уряді Австро-Угорщини. Входив до низки укр. орг-цій, к-тів. Співорганізатор місц. філій "Просвіти", "Сільського господаря", Укр. нар. дому, виставок домашніх промислів у м. Коломия. Автор статей на мед. тематику в час. Укр. мед. громади "Здоровлє" та ін. Здійснював активну профілактику туберкульозу, ін. захворювань епідемічного х-ру.

В період ЗУНР санітарний інспектор, дир. окружної лікарні. Перевіряв роботу повітових лікарів та санітарних комісій. Організовував спільно з П. Петрушевичем лікування поранених вояків УГА.

Зі встановленням польс. влади займався приватною практикою. Організував у с. Коршів (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) власну клініку-санаторій. Опікувався важкохворими, хворими на туберкульоз. Постійний жертводавець на фонд допомоги інвалідам. Організатор і викладач мед. курсів для селян. У 11.1939 втратив у с. Коршів усе своє майно, реквізоване рад. владою. Переїхав до Коломиї, працював у місц. лікарні. Потерпав від матеріальних нестатків.

П. у м. Коломия, де й похований на місц. цвинтарі біля Благовіщенської (Спаської) церкви.

Літ.: Бойчук Ф. Коршеву – 600… Історико-краєзнавчий нарис. Коломия, 2018. С. 614–615; *Пундій П.* Українські лікарі. Кн. 1. Львів; Чикаґо, 1994. С. 122; Українські лікарі Прикарпаття / упоряд. П. Арсенич. Коломия, 1995; 25-ліття Українського лікарського товариства і медичної громади. Чікаґо, 1975. С. 5–15, 106–129.

Микола Вітенко

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Іван Олександрович

(20.05.1894–28.11.1943) – інж.-лісівник, агроном, вояк УГА. Брат В. Левицького. Н. у с. Камінне (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Закінчив 7 кл. Коломий. укр. г-зії (1914), 8 клас та іспит зрілості склав у Віден. г-зії (1916).

Призваний до австро-угор. армії. В складі УГА – учасник польс.-укр. війни 1918–19, воював на Наддніпрянщині.

Після поразки визвол. змагань виїхав на навч. до ЧСР, де 1927 – випускник аграрного підвідділу аграрно-лісного відділу Укр. госп. акад-ї в м. Подебради (нині Чехія). Згодом повернувся до батька в Галичину. Позбавлений можливості працювати за фахом (поляки поставили умову – перейти в римо-католицизм), займався бджільництвом і фотосправою. Зазнав пере-

Іван Олександрович ЛЕВИЦЬКИЙ (позначений стрілкою) серед студентів аграрно-лісового відділу Української господарської академії в м. Подебради (ЧСР). 18 липня 1923 р.

слідувань з боку польс. властей, 1934 заарештований поліцією, ув'язнений у тюрмі м. Станиславів. 25.11.1943 заарештований нім. окупантами за те, що склав пожертву на ОУН.

У числі 9 заручників розстріляний гестапо неподалік ст. Ворохта (нині в складі м. Яремча Івано-Франк. обл.). 17.10.1993 перепохований т-вом "Меморіал" у братській могилі борцям за волю України в м. Надвірна (Івано-Франк. обл.).

Дж.: Музей історії Надвірнянщини. Ф. 1. Кн. 5; Ф. 2. Кн. 6; Ф. 3. Кн. 7; Ф. 4. Кн. 8; Ф. 5. Кн. 9; П/р. 1. Кн. 3.

Літ.: Коваль Р., Моренець В., Юзич Ю. "Подєбрадський полк" Армії УНР. Т. 2. К., 2017.

Сергій Перепічка

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Іполит

(10.08.1868–10.01.1948) – лікар, полковник УГА. Н. у с. Летня (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). Випускник Віден. ун-ту.

Під час ПСВ – лікар в австро-угор. армії. З 11.1918 – гол. військ. лікар Стрийської ОВК, згодом начальний лікар 3-го корпусу УГА.

1920–45 працював у власній лікар. канцелярії у м. Стрий. Чл. УЛТ, т-в "Просвіта", "Міщанська бесіда", кооперативу "Нар. дім". 8.07.1938 виступав на панахиді за ген. М. Тарнавським.

П. і похований у м. Стрий.

Олександр Луцький,

Кім Науменко

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Кость Антонович

(18.11.1859–12.11.1941) – держ. і громад. діяч, 1-й голова РДС ЗУНР. Н. у м. Тисмениця (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Здобув освіту в шк. с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) і Станиславів. г-зії (1869–78). Студіював на юрид. ф-тах Віден. і Львів. ун-тів. Під час навч. брав участь у діяльності народовців: у г-зії вступив до народовської громади; 1880 у Львові став чл. т-ва "Дружній лихвар", де невдовзі зайняв провідні позиції. Будучи студентом, 1881 став одним з ініціаторів створення Кружка правників – 1-го

професійного об'єднання укр. правників на ЗУЗ. Автор нім.-укр. юрид. словника (1893). Після завершення навч. 1882 працював у канцелярії Галиц. намісництва, згодом відкрив у Львові власну адвокат. контору, одним з перших став писати скарги і подання до суду укр. мовою. Співзасн. і ред. 1-го україномовного юрид. періодичного вид. "Часопись правнича" (1899–1900).

1883 вступив до львів. "Просвіти", відразу став секретарем народовського т-ва. Автор бл. 20 популярних праць, виданих "Просвітою": "Про закон о товариствах і право збору" (1884), "Наша свобода або які ми маємо права" (1888) та ін. На поч. 20 ст. фактично керував Гол. виділом "Просвіти". Брав участь у створенні й розвитку укр. громад. орг-цій – споживчого кооперативу "Народна торгівля" (1883), т-ва укр. ремісників і промисловців "Зоря" (1884), Крайового союзу кредитового (1898) та ін. Співзасн. і секретар політ. т-ва народовців "Народна рада" у Львові 1885; належав до кола осіб, які вели таємні переговори щодо укладення польс.-укр. угоди ("нової ери") 1890–94. 1899 увійшов до новоств. УНДП, чл. її кер-ва, голова НК з 1907. Був обраний послом (депутатом) до австр. парламенту 1907 (по округу Бережани–Рогатин–Болехів–Журавно), де очолював Укр. парламент. клуб (з 1910). 1908 обраний також від Рога-

тинського пов. послом до Галиц. крайового сейму, де був з 1910 лідером Укр. сеймового клубу. 1913 переміг на сеймових виборах по тому ж виборчому округу, що було свідченням довіри виборців до нього; знову очолив Укр. сеймовий клуб. Дійсний (1899) і почесний чл. НТШ.

З поч. ПСВ очолив укр. міжпарт. політ. орг-ції: ГУР у Львові (08.1914), пізніше ЗУР у Відні (05.1915). 18.10.1918 став головою Львів. делегації УНРади у Львові, що підготувала і 1.11.1918 здійснила перебрання влади на ЗУЗ. 9.11.1918 обраний УНРадою 1-м головою РДС. У кін. 12.1918 подав у відставку з посади кер. уряду ЗУНР, залишаючись чл. УНРади і головою партії (до 03.1919). Після відставки став головою комісії виборчої реформи в УНРаді в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У серед. 1919 переїхав до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), у 11.1919 – до м. Відень. У 08.1920 – уповноважений для справ преси і пропаганди, від 01.1921 – уповноважений для закорд. справ в еміграц. уряді Є. Петрушевича. Очолював укр. делегації на переговорах у м. Рига (Латвія; 1920), Женева (Швейцарія; 1921), чл. делегації на конф. у м. Генуя (Італія; 1922).

Після повернення з еміграції до Львова (1924) обраний чл. ЦК УНДО, очолював Центробанк у Львові, Союз укр. адвокатів (з 1926), був засн. і редагував його друкований орган ж. "Життя і право" (1928–39). У міжвоєн. період автор праць: "Історія політичної думки галицьких українців. 1848–1914. На підставі споминів і документів" у 2 ч. (Львів, 1926–27), "Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни. 1914–1918. На підставі споминів і документів" (Львів, 1928), "Великий Зрив (до історії української державності від березня до листопада 1918 року на підставі споминів та документів" (Львів, 1931), "Українські політики: Сильвети наших давніх послів і політичних діячів" (Львів, 1936).

З приходом рад. військ у Зх. Україну на поч. ДСВ заарештований органами НКВС УРСР, 20 місяців Л. утримували в тюрмах м. Львів і Москва. Звільнений напередодні нападу Німеччини на СРСР; повернувся до Львова, де проживав до кін. життя. Після проголошення Акта відновлення Укр. д-ви 30.06.1941 став головою Ради сеньйорів, що мала бути всеукр. понадпарт. представницьким органом.

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Літ.: Андрусяк Т. Кость Левицький – адвокат, вчений, політик // Республіканець. Львів, 1993. № 7–8; *Його ж.* Левицький Кость Антонович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 87–88; *Андрухів І.* Кость Левицький: сторінки життя. Івано-Франківськ, 1995. 64 с.; *Василик І. Б.* Кость Левицький: від адвоката до прем'єра ЗУНР. К., 2012. 176 с.; *Литвин М., Науменко К.* Кость Левицький // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 142–156; *Райківський І.* Уродженець Тисмениці Кость Левицький – видатний український діяч // Тисмениця в минулому та сучасному: історія, економіка і культура. Матеріали наукової краєзнавчої конференції, присвяченої 950-річчю заснування м. Тисмениці. 18 травня 2012 р. Івано-Франківськ; Тисмениця, 2012. С. 45–53.

Ігор Райківський

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Лев Львович

(18.08.1863–19.10.1928) – правник, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. у с. Воля Велика (нині Мико-

ЛЕВИЦЬКИЙ Михайло Васильович

лаїв. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Нач. суду в м. Рожнятів (нині смт Івано-Франк. обл.); радник суду, суддя у м. Сколе (нині Львів. обл.; 1913–14, 1915–18). Діяч УНДП. Посол австр. парламенту (1911–18), Галиц. крайового сейму (1913–14).

Під час ПСВ перебував у м. Відень, де був чл. ЗУР, Укр. рятункового к-ту (1914–17), президії Зх.-укр. культ. ради (1915–16). Чл. повітов. ради як депутат від сільс. громад у м. Стрий (нині Львів. обл.; 1914). Чл. окружної шк. ради в м. Сколе. Учасник засідань Конституанти в м. Львів (18–19.10.1918). Депутат УНРади ЗУНР (10.1918–05.1919), чл. її комісій: законодавчої, закорд. справ та комунікаційної. Входив до прибічної ради повітов. комісаріату ЗУНР у Сколе.

Влітку 1919, після окупації Сх. Галичини поляками, переїхав до Відня: голова ЗГ УНРади (1920–23), Укр. запомогового к-ту, люстратор таборів біженців (1919–23), чл. Всеукр. нац. ради (23.12.1920–21).

1923 переїхав до Польщі. Мешкав і працював у м-ку Остров біля м. Познань (Польща).

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Крушельницька Л. І. Рубали ліс... (Спогади галичанки). Львів, 2001. С. 119–121; *Павлишин О.* Левицький Лев // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Львів, 2012. Т. 4. С. 66.

Олег Павлишин

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Микола

(1879–30.06.1921) – нотар, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. у с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Д-р права. Нотаріальний кандидат, нотар у м. Золочів (нині Львів. обл.).

Четар австр. армії. Біля м. Перемишль (нині Польща) потрапив у рос. полон. 1917 повернувся до Галичини. Учасник встановлення укр. влади в м. Жидачів (нині Львів. обл.). Заст. повітов. комісара ЗУНР з військ. справ. Делегат до УНРади від Жидачів. пов. (01–05.1919); чл. комісій адм. та сусп. опіки. Суддя ОВК в м. Золочів. Поручник-суддя УГА. Літо–осінь 1919 – військ. суддя в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Взимку 1920 захворів на тиф і запалення легень у м. Бар (нині Вінниц. обл.). 31.08.1920 з групою ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР. Інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

П. у лікарні м. Ліберець (нині Чехія). Похований на цвинтарі м. Рупрехтичі.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 76, 179–180.

Олег Павлишин

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Михайло Васильович

(09.02.1891–10.06.1933) – дипломат, комуніст. політ. і парт. діяч, публіцист. Н. у с. Явче (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник с.-г. шк., екстерном склав гімназійні іспити в м. Львів. Навч. у Львів. ун-ті. 1912 став чл. УСДП.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії; воював на Сх. фронті, де потрапив до рос. полону. За відмову скласти присягу царському уряду заарештований і вивезений до Середньої Азії. Працював на буд-ві зрошувального каналу та на чавуноливарному з-ді м. Ташкент (нині Узбекистан). 1918 вступив до РКП(б), обраний чл. ревкому військовополонених та укр. секцій ташкент. орг-ції більшовиків, очолював ред. газ. "Туркестанська рада" (виходила укр. мовою).

Навесні 1919 повернуся в Україну, став одним із кер. комуніст. руху в Сх. Галичині. На заг. зборах комуністів-галичан (1.06.1919, м. Київ) обраний до складу Тимчасового к-ту КПСГ, призначений відп. представником к-ту на фронті.

Чл. Галоргкому КП(б)У, ств. на партконф. 23.04.1920 у Києві. Увійшов до складу Галревкому, утвореного 8.07.1920 на спільному засіданні Галоргкому і Політбюро ЦК КП(б)У.

Очолював делегацію КПСГ на 2-му Конгресі Комінтерну (з 19.07 у м. Петро-

град (нині Санкт-Петербург), 23.07–7.08.1920 у м. Москва), отримав право вирішального голосу.

Згодом перейшов на нелегальне становище як чл. підпільного ЦК КПСГ. 3.08.1920 став чл. утвореного постановою засідання Політбюро ЦК КП(б)У у Львові нелегального парт. центру – ЦК КПСГ.

У Галревкомі (08–09.1920, м. Тернопіль) завідував відділом внутр. справ. та робітн.-сел. інспекції.

Наприкінці 1920 направлений на дипломатичну роботу. 1921–16.07.1923 – повноважний представник УСРР у Німеччині й ЧСР.

23.05.1923–13.05.1924 – дипломат. представник СРСР в Австрії, де за сумісництвом виконував обов'язки торгпреда, вів серед укр. емігрантів пропагандист. роботу щодо повернення до УСРР.

Далі на парт. і держ. посадах в УСРР. Від 1924 – голова Укрдержстраху, нарком Робітн.-сел. інспекції (РСІ) УСРР, чл. Колегії Наркомату РСІ УСРР, зав. с.-г. секції Наркомату РСІ УСРР; заст. уповноваженого Наркомату закорд. справ СРСР по УСРР.

1927–28 – зав. інформац. відділу ЦК КП(б)У.

1928–30 – відп. секретар Волин. окружного к-ту КП(б)У в м. Житомир. 1930–31 – зав. культ.-просвітн. відділу ЦК КП(б)У.

Делегат XII і XIII з'їздів ВКП(б), IX, X і XI з'їздів КП(б)У. Чл. Центр. контрольної комісії КП(б)У (12.1925–11.1927). Канд. у чл. ЦК КП(б)У (11.1927–01.1932).

Виступав з публіцистичними тв. на сторінках ж. "Більшовик України", "Літопис революції", "Галицький комуніст", газ. "Комуніст", "Вісті ВУЦВК", "Пролетарська правда". Автор кн. "Західна Україна".

1931 заарештований за звинуваченням у зв'язках із чл. "Укр. нац. центру" та висланий на 3 р. до м. Сормово (нині в складі м. Нижній Новгород, РФ). Після безрезультатних звернень про перегляд справи та скасування вироку застрелився.

Літ.: Дорошко М. С. Левицький Михайло Васильович // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 1. К., 2004. Левицький Михайло Васильович // Провідники духовності в Україні / голова ред. кол. І. Ф. Курас. К., 2003; *Сьома О. П.* Левицький Михайло Васильович // Від Жовтня до Вересня. Ужгород, 1989. С. 100–102.

Сергій Дерев'янко

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Осип

(21.12.1886–11.06.1973) – педагог, старшина УГА, громад.-культ. діяч, публіцист. Н. у с. Нижній Вербіж (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Навч. у Коломий. укр. г-зії (1898–1902), Львів. АГ (1902–05), ун-тах м. Львів (1909) і Ґрац (Австрія, 1913).

1914 мобілізований до австр. армії. Воював на Сх. та Італ. фронтах. 1917 – старшина розвідки і перекладач на Буковині. Навесні 1918, після підписання Брест. договору УНР з д-вами Четверн. союзу, служив ад'ютантом і перекладачем австр. військ. аташе в м. Київ, перекладачем на переговорах із С. Петлюрою і П. Скоропадським. Службу в австро-угор. армії закінчив у званні поручника, в укр. – сотника.

У період ЗУНР – в УГА: повітов. комендант м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.), ад'ютант коменданта ОВК в м. Бережани (нині Терноп. обл.), нач. Пресової кватири в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Як старшина для особливих доручень брав участь у переговорах у с. Зятківці (нині Гайсин.

ЛЕВИЦЬКИЙ Роман

р-ну Вінниц. обл.) кер-ва УГА з представниками командування Добрармії ген. А. Денікіна про координацію б-би з більшовиками.

Від 1920 – учитель. 1934–39 – дир. укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Організатор у місті і навколишніх селах т-ва "Пласт". Ред. час. "Український пластун" (1920–24). Засн. і провідник 11-го "Пластового" полку ім. гетьмана І. Мазепи. У 01.1935 призначений інспектором Львів. шкільн. округи.

Під час ДСВ – управитель дівочої шк. м. Краків, дир. укр. г-зій м. Криниця (нині Криниця-Здруй, обидва Польща) і Відень. 1948 переїхав до м. Зальцбурґ (Австрія); учитель в укр. г-зії, голова "Учительської громади", інспектор нар. шкіл. 1949 емігрував до США, проживав у м. Чикаго (шт. Іллінойс), де був виховним референтом т-ва "Самопоміч", організатором українознавчої шк. при церкві Св. Миколая. Інспектор шкільн. ради УККА у шт. Іллінойс, Мічиган та Огайо.

Автор кн. "Галицька Армія на Великій Україні: спомини з часу від липня до грудня 1919" (Відень, 1921); 1958 – один з авторів та заст. ред. вид. "Українська Галицька Армія"; долучився до редагування двотомника "Альманах Станиславівської землі".

П. у м. Форт-Вейн (шт. Індіана, США).

Літ.: Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 778–779.

Олег Єгрешій

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Пилип (Филип) Теодорович

(23.10.1859–01.1920) – інж., громад.-політ. діяч, держ. міськ. комісар ЗУНР. Н. у с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Навч. у шк. м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) та Львів. АГ. Фах інж. здобув у Львів. політехніці. Працював у с. Слобода-Рунгурська (нині с. Слобода Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). Придбав нафтові копальні в с. Глибоке та м. Коросно (обидва нині Польща). Перейшов на платну працю до фірми графа Потоцького в с. Майдан (нині Міжгір'я Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Тех. дир. свердловин ("шибів") у м. Борислав, Тустановичі та Східниця (обидва нині в складі м. Борислав, усі три Львів. обл.). Інж. т-ва "Vacium" у Бориславі.

Держ. міськ. комісар ЗУНР у м. Тустановичі (11.1918–05.1919). Під час відступу укр. влади з м. Дрогобич (нині Львів. обл.) перейшов на службу до УГА (четар-інж.). Деякий час служив у м. Вінниця.

П. від тифу в м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 11; *Тарнавський Р., Микулич О.* Книга пам'яті бориславців та східничан. Борислав, 2004. С. 30; *Хроновят з Левицьких Д.* Інженер Филип Левицький // Український архів. Т. XXXII. С. 84–93.

Олег Павлишин

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Роман

(08.09.1888–15.05.1946) – військ. діяч, поручник-суддя УГА. Н. у с. Лука (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Випускник Бучац. г-зії та юрид. ф-ту Львів. ун-ту.

Під час ПСВ у складі 95-го піх. полку австро-угор. армії воював на Італ. фронті; 5 разів був поранений, відзначений бойовими медалями, іменований поручником. У 11.1918 вступив до УГА. Був комендантом залізн. вокзалу в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Згодом – чл. польового суду при 3-му корпусі УГА. У 07.1919 у складі УГА перейшов за р. Збруч. 1.08.1919 отримав звання сотника.

П. у м. Ванген-ім-Алльгой (нині ФРН).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 322, 666; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328.

Богдан Паска

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Северин Михайлович

(псевд.: Сірий Лев, Шерш; 06.09.1890–30.01.1962) – військ. і громад. діяч, публіцист. Брат О. Басараб. Н. у м. Щурови-

чі (нині с. Радехів. р-ну Львів. обл.). Випускник. г-зії м. Броди (нині Львів. обл.). 1908–13 навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту. До 1914 – викл. г-зії УПТ м. Яворів (нині Львів. обл.). Від 1920 – вчитель укр. та нім. мов учител. семінарії м. Львів.

Під час ПСВ – у складі УСС. Як перекладач 1915–17 служив у австр. армії. З кін. 1918 – четар УГА (як командант відтинку "Замарстинів" учасник боїв у Львові, ад'ютант В. Габсбурга-Лотрінгена). Згодом повітов. комісар м. Броди.

Діяльний учасник "Пласту". 1924–30 – голова Верховної пластової команди з титулом верховного отамана. Зробив значний внесок у внутр. реорг-цію "Пласту", поширення його діяльності на Волині, Закарпатті й Буковині, створення пластових осередків в укр. студент. центрах в еміграції. За участю Л. ств. нові стр-ри – "пластові улади": новацький, старшопластунський і сеньйорський. Належав до ред. ж. "Молоде життя" (до 1930), 1931–39 публікував статті в ньому та в ж. "Вогні".

З поч. ДСВ очолив відділ опіки над молоддю Укр. крайового к-ту (1942–44). Після переїзду Укр. центр. к-ту (УЦК) до Львова обійняв провід Учительського об'єднання праці, співпрацював зі ств. 1942 Виховними спільнотами укр. молоді при УЦК, що розвивалися за зразками "Пласту". Від 1939 – у Львів. пед. ін-ті, 1940–41 – декан мовно-літ. ф-ту.

З 07.1944 – в еміграції у м. Еґґенталь (нині ФРН). На з'їзді "Пласту" в м. Реґенсбурґ (нині ФРН) 1947 обраний начальним пластуном (очільником усього укр. пластового руху у світі). Перший курінний 1-го куреня уладу пластового сеньйоріату ім. Степана Тисовського. 1949 емігрував до США й оселився у м. Баффало (шт. Нью-Йорк). Спричинився до розбудови пластової оселі "Новий Сокіл".

Автор кн. "Український Пластовий Улад в роках 1911–1945 у спогадах автора (Причинки до історії Пласту)" (Мюнхен, 1967).

П. від серцевого нападу в м. Баффало, де й похований. 2008 перепохований у м. Львів.

Літ.: Короткий нарис з історії Пласту. Нью-Йорк, 1990; Помер начальний пластун Сірий Лев – проф. С. Левицький // Свобода. 1962. 31 січ. Ч. 20. С. 1; Проф. Северин Левицький – Сірий Лев, Верховний Отаман Українського Пласту, голова Верховної Пластової Команди // Пластовий шлях. 1981. Ч. 1; *Фіґоль А.* Северин Левицький – Сірий Лев // Український самостійник. 1962. Ч. 3.

Олег Єгрешій

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ Тодор (Теодор) Михайлович

(24.02.1855–02.10.1928) – громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у с. Чортория (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. Здобув початкову освіту. Провадив власне сел. г-во. Неодноразово був обраний начальником громади с. Чортория. Балотувався в депутати Буковин. сейму на виборах 22.09.1897 по округу Станівці, що включав у себе суд. пов. Вашківці і Станівці, однак програв графу І. делля Скала, дідичеві с. Калинівці. Після смерті останнього як кандидат народовців обраний депутатом крайового сейму на виборах 14.12.1900 (отримав 73 голоси з 75). Був першим після багатьох десятиліть перерви сел. депутатом сейму, який завжди носив буковин. нар. одяг і завжди (навіть із сеймової трибуни) виступав укр. мовою. У складі депутації громадян Вижниці 29.09.1901 вручив міністрові просвіти та культів у

м. Відень клопотання про заснування укр. г-зії у м. Вижниця, повторивши це прохання під час аудієнції в цісаря Франца-Йосифа I.

Рішуче відстоював права буковин. українців у Буковин. правосл. церкві. Багатолюдне віче укр. інтелігенції 9.06.1903 одностайно прийняло резолюцію, в якій уповноважило депутатів крайового сейму М. Василька, Є. Пігуляка та Л. виступати від імені правосл. буковин. українців на церк. полі й домагатися рівноправності українців і румунів у правосл. церкві. Заст. голови нар. віча в Чернівцях 7.07.1903, яке ухвалило резолюції з домаганнями рівноправності українців у правосл. церкві. На чолі великого демонстраційного походу пройшов через ціле місто до митрополичої палати, де разом з В. Филиповичем, М. Васильком і Є. Пігуляком передав митрополитові В. Репті ухвали нар. віча щодо церк. справ. Показовим у ставленні кер-ва Церкви до своїх укр. вірних став інцидент, коли вартовий не хотів пропустити до палацу одягненого по-народному депутата Л., на що вказав митрополитові Є. Пігуляк. 24.10.1905 підтримав сеймову інтерпеляцію Є. Пігуляка до президента Буковини Блейлебена в справі негласної заборони з боку кер-ва правосл. духовної семінарії семінаристам слухати лекції з укр. мови в Чернів. ун-ті. В складі делегації буковин. укр. діячів 29.03.1906 подав цісареві Францу-Йосифу I меморіал про дискримінацію правосл. українців у Буковин. правосл. церкві.

Один із засновників Вільнодумного союзу депутатів Буковин. сейму восени 1903. 10.11.1903 разом з А. Ончулом, Б. Штраухером, С. Смаль-Стоцьким, М. Васильком, Є. Пігуляком підписав маніфест "До виборців", спрямований проти політики рум. боярської партії Я. Флондора.

На виборах 22.07.1904 в числі 6 укр. народовських депутатів, які вели кампанію в рамках Вільнодумного союзу, обраний депутатом сейму від 4-ї (сел.) курії в пов. Вашківці. Взяв участь у з'їзді укр. депутатів парламенту та крайових сеймів з Галичини й Буковини в м. Львів 8.11.1904, підписав "Заяву австрийско-руских послів" з вимогами проведення виборчої реформи в Австрії та задоволення культ. і екон. потреб галиц. і буковин. українців. Учасники велелюдного (понад 6000 осіб) нар. віча в Чернівцях 7.07.1905 висловили вотум довіри Л. та ін. укр. депутатам Буковин. сейму "за оглядну, енерґічну роботу задля полїтичного, культурного і економічного піднесення руского народа". Сприяв заснуванню та розвитку руханково-протипожежного т-ва "Січ" у с. Чортория. Чл.-засн. Нар. дому в Чорторії. З 1905 – багатолітній чл. повітов. шкільн. ради. В 02.1917 кандидатуру Л. було запропоновано буковин. вчителями до складу шкільної комісії з функціями колиш. повітов. шкільн. ради.

У 05.1911 на виборах депутатів Буковин. сейму по громад. курії (в якій укр. кадастр мав забезпечене законом право на 10 депутатів) був висунутий офіційним канд. від об'єднаних укр. партій по виборчому округу Вашківці, що включав у себе суд. пов. Вашківці (крім м. Вашківці) та 8 сільс. громад пов. Вижниця. З вели-

кою перевагою голосів переміг своїх опонентів, отримавши 1203 голоси (русофіл І. Цурканович – 263, незалежний кандидат К. Данилюк – 60). Як чл. Буковин. укр. сеймового клубу підписав 13.06.1911 звернення до укр. виборців Буковини з подякою за підтримку офіц. укр. кандидатів. На засіданні Буковин. укр. сеймового клубу 3.10.1911 в Укр. нар. домі в Чернівцях ухвалено проводити у віден. парламенті солідарну політику з укр. галиц. депутатами й продовжувати тиск на центр. уряд з метою домогтися поділу Буковин. правосл. митрополії на укр. та рум. частини. Учасник засідання повної ради Укр. сеймового союзу в 10.1912, на якому було розглянуто справу зречення сеймового мандата С. Смаль-Стоцьким та прийнято одностайне рішення висловити йому повну довіру.

З поч. ПСВ підписав звернення Укр. сеймового союзу "До українського народу Буковини" з закликом до українців забезпечити своє майбутнє, ставши з мечем у руках на захист Батьківщини, цісаря і цілої монархії. Залишався на Буковині впродовж усіх 3 рос. окупацій, виконував свої обов'язки голови громади с. Чортория. У 12.1915 увійшов до складу к-ту для спорудження пам'ятника залізного держ. орла в м. Вашківці над Черемошем. Під час 3-ї рос. окупації 1917 був змушений їздити селами Буковини й закликати селян на збори в митрополичій резиденції, на яких планували "обрати" нового владику.

Чл. Буковин. делегації УНРади, в складі якої делегований до м. Львів на укр. Конституанту 18–19.10.1918, де, як повноважний представник Буковини, брав участь у проголошенні зх.-укр. д-ви. Підпис Л. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в укр. д-ві. 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств краю з закликом до буковинців про підтримку нової укр. влади.

П. і похований у с. Чортория.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 173.

Володимир Старик

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Юліан-Сергій Йосипович

(08.03.1874–09.02.1925) – педагог, культосвіт. діяч. Батько Б.-Я. Левицького. Брат педагога, вченого-математика, голови НТШ Володимира Левицького (1872–1956). Н. у м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Навч. у г-зіях м. Золочів (нині Львів. обл.), Тернопіль і Львів. 1891–95 студіював історію та географію у Львів. ун-ті. 1900–01 – учитель Терноп. укр. держ. г-зії (ТУДГ), 1902–14 – АГ м. Львів. 1911–12 – дир. жін. г-зії сестер василіанок у Львові. 1914–16 – управитель гімназійних курсів для укр. молоді в м. Відень (Австрія).

Від 09.1917 – управитель, від 1918 – дир. укр. г-зії в Тернополі. Сприяв відкриттю у місті приватної г-зії для дівчат. 03–05.1919 – старший референт середнього шкільництва ДСОВ у м. Станиславів. Надалі знову був дир. ТУДГ.

Автор підручника з географії (1911); співавтор кн. "Історія краю родинного" (1895), розвідок з історії та рецензій у "Записках НТШ".

П. у м. Тернопіль.

Літ.: Мельничук Б., Пиндус Б. Левицький Юліан-Сергій // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 333; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 125; Ювілейна книга української гімназії в Тернополі 1898–1998. До сторіччя заснування / за ред. С. Яреми. Тернопіль; Львів, 1998. С. 46, 54, 56, 75, 416.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ЛЕВИ́ЦЬКИЙ
Ярослав Іполитович

(03.05.1878–1961) – греко-катол. священик, громад.-політ. діяч, чл. Львів. делегації УНРади 1920–23. Н. у с. Пістинь (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Початкову освіту здо-

був у нар. шк. с. Пістинь та Кулачківці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у Коломий. г-зії (1896), на правн. ф-ті Чернів. та теолог. ф-ті Львів. ун-тів. Висвячений 1901. Сотрудник у с. Кошилівці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.; 1901–02). Сотрудник греко-катол. церкви в м. Чернівці (1902–04). У м. Львів: катехит у школі (1904–10), проповідник у катедральному соборі Св. Юрія (1905–10), катехит, проф. АГ (1910–30).

У роки ПСВ – священик у с. Лисиничі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) та м. Городок (нині Львів. обл.). Був арештований рос. окупац. владою. Автор публіцистичних статей на реліг. та філос. тематику (з історії Церкви, подружніх відносин християн, проблем емансипації тощо). Ред. церк. час. "Нива" (1904–16, 1916–18), "Основа" (1906–12), відп. ред. органу Т-ва катехитів "Катихитичний місячник" (1911), один з ред. щоденника "Нова Рада" (1919–20). 1917 захистив ступінь д-ра теології у Львів. ун-ті. Викладав історію Церкви на теолог. ф-ті Львів. ун-ту (1921–24). Діяч УНДП. Чл. Львів. делегації УНРади (1920–23).

Надзвичайний проф. (1928–31), доц. (1931), звичайний проф. (1932–39, 1941–44) пасторального богослов'я Львів. богослов. акад-ї, декан теолог. ф-ту (1938–39, 1941–44). Чл. Біблійної секції та видавничої комісії Богослов. наук. т-ва. Був одним з перекладачів Св. Письма й ін. церк. текстів укр. мовою. 1944 – сотрудник у с. Жидятичі біля м. Львів (нині с. Гамаліївка Пустомитів. р-ну Львів. обл.).

Репресований рад. спецслужбами. Після Львів. псевдособору 1946 перейшов у православ'я.

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Павлишин О. Левицький Ярослав // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Львів, 2012. Т. 4. С. 73–74.

Олег Павлишин

ЛЕВЧЕНКО
Андрій Іванович

ЛЕ́ВЧЕНКО Андрій Іванович

(01.10.1895–08.03.1923) – сотник УГА. Н. на хуторі Гречаний Кишеньків. волості Кобеляц. пов. Полтав. губ. в сел. сім'ї. Випускник г-зії, Військ. уч-ща в м. Київ.

1914 – доброволець рос. армії, підпоручик. Служив у кавалерійс. полку Пд.-Зх. фронту. 1917 вступив до укр. армії.

В умовах УД – пом. нач. госп. частини 2-го Чорномор. полку. З полком долучився до УСС. Разом з Облоговим корпусом Є. Коновальця учасник боїв під с. Мотовилівка. 1919, як сотник кавалерійс. полку 2-ї д-зії УГА, воював із ЧА та денікінцями. За наказом командування УГА – учасник повстання проти поляків у прифронтовій смузі (Ушицький пов.).

24.05.1920 – організатор повстання проти більшовиків у Кобеляц. пов. Загін під командуванням Л. (600 чол. піхоти та 150 кінноти) в 10.1920 долучився до ДА УНР. 11.1920 – учасник боїв з 262-м полком 30-ї д-зії ЧА на тер. Хорол. та Лубен. пов., боїв на Золотоніщині. У 05.1921 за наказом Гол. повстан. к-ту в м. Львів отримав мандат на формування загонів у 14-му повстан. р-ні. Загін Л. продовжував активну б-бу на тер. Кобеляц. пов. до кін. 1922. Сам отаман схоплений у 01.1923 органами ЧК і засуджений до розстрілу. Зумів утекти; згодом переїхав на Катеринославщину, де намагався організувати повстан. рух.

Заарештований співробітниками місц. ЧК. На допитах визнав себе прихильником ідей соборності й укр. незалежності. Засуджений до розстрілу. Страчений у м. Полтава.

Дж.: Архів УСБУ в Полтавській обл. Спр. 11405; ДАПО. Ф. Р. 04 1503. Оп. 1. Спр. 39.

Літ.: Голод 1921–1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів / відп. ред. С. В. Кульчицький. К., 1993; Кость Блакитний, отаман Степової дивізії. Збірник документів і спогадів. К., 1997; *Несвицький О. О.* Полтава у дні революції та в період смути 1917–1922 рр. Полтава, 1995; Органи державної безпеки на Полтавщині (1919–1991) / упоряд. Л. Л. Бабенко, С. С. Бабенко та ін. Полтава, 2005; *Ревегук В.* У боротьбі за волю України (Визвольні змагання на Полтавщині 1920–1925 рр.). Полтава, 2000.

Олег Єгрешій

ЛЕГІО́Н/ПОЛК УКРАЇНСЬКИХ СІЧО-ВИ́Х СТРІЛЬЦІ́В (УСС, усусуси, усуси) – організований на поч. ПСВ окремий добровольчий укр. військ. структурний підрозділ австро-угор. армії, що 1914–18 воював на Сх. фронті з метою збройної б-би за відновлення Укр. д-ви. У 08.1914 на заклик новостворених ГУР та Укр. бойової управи (УБУ) УСС, які діяли за погодженням з урядом Австро-Угорщини, до новітнього укр. війська зголосилися бл. 28 тис. добровольців з Галичини, які представляли всі соц. верстви й майже всі професії та землі галиц. українців. Передбачалося, що укр. легіон складатиметься з 8 піх. куренів і виконуватиме військ.-політ. завдання – буде посередником між австро-угор. армією та укр. нас. відвойованих від Росії тер. Однак цих домовленостей офіц. Відень не дотримався, як і відмовився від нім. плану, укладеного наприкінці 1914 – на поч. 1915, який передбачав, що УСС стануть зародком великої укр. армії, котра мала через Туреччину й Кавказ дістатися на Кубань (нині РФ) і звідти поширювати свій вплив на підрос. Україну, проголошуючи її самост. д-вою. Причина такої поведінки полягала в тому, що австро-угор. влада з недовірою ставилася до патріотично налаштованої укр. молоді та дослухалася до польс. політ. кіл, які побоювалися створення численного укр. війська. Кількість Легіону обмежили до 2,5 тис. осіб. Його ядро становили активісти сокільського, січового, пластового й стрілец. рухів, гімназисти та студенти; були також викладачі, правники, митці, представники ін. верств нас., у т. ч. жінки. Абсолютна більшість серед стрілецтва – це молодь: у віці до 22 р. – 75 %, від 22 до 27 р. – 16 %. 3.09.1914 новобранці Легіону склали в м. Стрий (нині Львів. обл.) 2 присяги: офіц. – на вірність Габсбурзькій династії, таємну – на вірність Україні; вирушили на Закарпаття для орг. оформлення та військ. вишколу.

На поч. ПСВ стрілец. підрозділ офіційно сформовано як Легіон УСС. 9.08.1915, згідно з наказом Верховного командування австро-угор. армії, на його основі ств. 1-й полк УСС. Проте 30.05.1916 стрілец. формації повернули попередню назву – Легіон УСС. Упродовж існування його очолювали сот. Т. Рожанковський (тимчасово; 6–18.08.1914), пор. М. Галущинський (18.08.1914–21.01.1915; до 10.1914 спільно з полк. Ї. Моліком), от. Г. Коссак

(21.01.1915–15.03.1916, з перервою), от. (від 2.09.1916 – підполк.) А. Варивода (16.03–30.09.1916), підполк. Ф. Кікаль (17.03 (за ін. даними – 02)–1.07 (за ін. даними – 29 або 30.06).1917), пор. Д. Кренжаловський (07–08.1917), пор. М. Стронський (08–10.1917), от. М. Тарнавський(10.1917–8.01.1918),сот.О.Микитка (8.01–18–19.10.1918), сот. О. Букшований (від 18–19.10.1918).

Після перебазування Легіон УСС із Галичини на Закарпаття, у с. Горонда та Страбичово (нині Мукачів. р-ну Закарп. обл.), 7.09.1914 його розділили на два з половиною курені (батальйони). Кожен курінь складався з 4 сотень, кожна сотня – з 4 чет (взводів), кожна чета – з 4 роїв (відділень) по 10–15 стрільців. Попри те, що курені й сотні мали свої порядкові номери (рим. цифрою позначали номер куреня, араб. – номер сотні), у повсякденному житті їх називали за прізвищем команданта (командира). 1-й курінь очолив сот. М. Волошин, сотні – сот. В. Дідушок, Р. Дудинський, О. Будзиновський і Н. Гірняк, якого згодом заміняли чет. В. Сроковський і Е. Коник. 2-м куренем командував от. Г. Коссак, сотнями – сот. С. Ґорук, М. Баран, О. Букшований і пор. О. Семенюк. Командантом 3-го півкуреня був от. С. Шухевич, сотень – сот. Д. Вітовський і Т. Рожанковський (від 9.09.1914 – І. Коссак).

Невдовзі Начальна команда армії (НКА) попередила, що кожен стрілец. курінь – самост. бойова одиниця, яка повинна виконувати лише накази НКА, а роль команданта УСС – доведення цих наказів до командантів куренів. У 2-й пол. 09.1914 НКА позбавила самостійності й курені – їх фактично ліквідували, а сотні перетворили на окремі партизан. відділи по 20 стрільців; у 11.1914 легіон обмежили 2 куренями. 14.03.1915 НКА скасувала командну стр-ру Легіону УСС та офіційно підпорядкувала обидва курені, якими командували от. Г. Коссак і сот. С. Ґорук, відповідно, 129-й і 130-й австр. бригадам 55-ї д-зії ген. І. Фляйшмана; в орг.-адм. плані стрільці підлягали команді XXV корпусу ген. П. Гофмана. Було встановлено штатну чисельність Легіону УСС – 2200 стрільців і 48 старшин, яким присвоїли військ. звання. Про поповнення особового складу мала дбати Запасна сотня – т. зв. Кіш УСС під командуванням сот. Н. Гірняка, до якого також належали канцелярія, госп. відділ, служба підготовки кадрів і перепідготовки одужуючих, котру взимку 1915/16 виділили в окрему формацію – Вишкіл УСС. Формально чисельність Коша обмежено до 250 осіб; фактично ж ця цифра була більшою. Поряд із Кошем, набором добровольців займалися т. зв. збірні станиці УСС.

Короткочасне створення 9.08.1915 1-го полку УСС не отримало подальшого розвитку, оскільки, попри обіцянки, австро-угор. військ. влада не лише не дозволила орг-цію 2-го полку, але навіть не погодилася на формування 3-го куреня. Тому 1-й полк УСС складався тільки з 2 фронтових куренів під командуванням сот. С. Ґорука та сот. В. Дідушка. Кількісний склад сотні коливався від 100 до 150 вояків. У кожній сотні був кравець, швець, писар, пом. писаря, 2 телефоністи, 5 осіб санітарної служби. Станом на 25.05.1916 УСС нараховували 1730 осіб, у т. ч. 47 старшин. 15.08.1916 стрілец. формацію знову реформували: один курінь визначено як бойовий (команд. О. Лесняк), 2-й – як допоміжний (команд. С. Ґорук).

У 03.1917 відновлений після кривавих подій на Бережанщині Легіон УСС, у складі 2 куренів по 3 сотні, у стрілец. одностроях та "мазепинках" – стрілец. гол. уборах за проектом підхор. Л. Лепкого, вимаршував на фронт, де його знову реорганізували: замість 2 куренів, на вимогу командування корпусу, створили 1 з 4 сотнями. Такі зміни, що протрималися до кін. ПСВ, пояснювали нібито нечисленністю стрілец. формації. До Легіону також належали сотня скорострілів, Гуцульська, тех. та буд. сотні, чета "боротьби зблизька", куди входили відділи мінометів, гранатометів та світильників-вогнеметів, низка допоміжних підрозділів, протигазова служба.

Заг. кількість УСС, зареєстрованих у т. зв. Гол. евіденційній (реєстраційній) книзі Коша, за різними даними, становила на 1.11.1918 від 9000 до 9600 осіб

(найбільш детальний поіменний список УСС подано в кн.: *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. 628 с.). У 09.1914–11.1918 Л./п. УСС, за даними військ. історика З. Стефаніва, втратив бл. 3,8 тис. особового складу: майже 400 загиблими, 1400 пораненими і 2000 полоненими.

Протягом ПСВ військ. командування Австро-Угорщини чинило перепони Л./п. УСС. Про це, зокр., свідчили спроба ще в 08.1914 відправити невишколених і погано озброєних добровольців на здобуття м. Почаїв (нині Кременец. р-ну Терноп. обл.) від рос. війська, обмеження їх чисельності, озброєння стрільців застарілими однонабоєвими карабінами с-ми Верндля, скерування їх на найбільш небезпечні ділянки фронту тощо. В цьому переліку й короткий військ. вишкіл УСС, який тривав лише кілька днів. Уже 10.09.1914 першою проти ворога виступила сотня В. Дідушка. За нею через тиждень – сотня О. Семенюка, яка першою прийняла бойове хрещення, здійснивши 25.09 вдалий напад на рос. кінний роз'їзд на шляху Турка–Сянки (нині Турків. р-ну Львів. обл.). Від часу програної Полтав. битви 1709 це було 1-ше зіткнення укр. війська з рос. загарбниками, яке засвідчило відновлення збройної б-би українців за нац. державність. У перших боях Легіон втратив загиблими, пораненими й полоненими кілька десятків стрільців. У 10–11.1914 Легіон УСС у складі корпусної групи ген. П. Гофмана взяв участь у контрнаступі з Карпат на рос. позиції, спричинившись до опанування на якийсь час низки стратегічно важливих карпат. узгір'їв, звільненні м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.), Сколе, Дрогобич, Борислав, Стрий (усі нині Львів. обл.), деяких ін. населених пунктів Галичини. За це військ. командування відзначило низку усусів, у т. ч. О. Степанів і С. Галечко, медалями "За хоробрість". Щоправда, ціна стрілец. успіхів була надзвичайно високою – 31 загиблий, 86 поранених, 60 полонених.

У 11.1914 – на поч. 1915 Легіон УСС переважно займав оборонну лінію на гірському хребті Бескид у Карпатах, де гол. чином виконував розвідувальну службу. Також усусуси брали участь у бойових діях, найзапеклішими з яких були бої 29.04–2.05.1915 за г. Маківка, що стала опорним пунктом оборони, позбавляючи росіян можливості прорватися через Карпати в Угорщину. Ці бої – перший серйозний успіх стрілецтва, однак вони призвели до значних втрат: 42 загиблих, 76 поранених, 35 полонених.

У серед. 1915 стрільці спричинилися до звільнення від рос. війська значної частини Галичини. Переслідуючи ворога, вони через населені пункти Тухля, Сколе, Камінка (всі нині Львів. обл.) і Тисів (нині Івано-Франк. обл.), наприкінці 05.1915 підійшли до м. Болехів. Там їм 28–31.05.1915 довелося витримати натиск росіян, які спробували перейти в контрнаступ. Під час боїв з ворогом УСС втратили 15 загиблих, 50 поранених і бл. 150 полонених.

27.06.1915 стрілец. відділи першими ввійшли до м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). 28.06.1915 під вогнем ворожої артилерії форсували р. Дністер і продовжили переслідування противника. 29–30.06.1915 на р. Гнила Липа (ліва притока р. Дністер) відбулися запеклі бої, у ході яких рос. війська, зазнавши поразки, відступили. За ними, втративши 10 загиблих, 30 поранених і 27 полонених, рушили й обидва стрілец. курені.

На поч. 07.1915 після тривалих переможних, але виснажливих боїв УСС зупинилися на майже двомісячний відпочинок над р. Золота Липа неподалік с. Завалів (нині Підгаєц. р-ну) і Маркова (нині Монастирис. р-ну, обидва Терноп. обл.). Тимчасовий фронтовий спокій вони використали для налагодження свого побуту, орг-ції культ. й творчого життя, читання, обміну думками, написання воєн. спогадів тощо. 23.07.1915 корпус ген. Гофмана відвідав престолонаслідник Габсбурзької монархії архікн. Карл. Від Легіону УСС його вітали 2 чети під командуванням сот. В. Дідушка. Карл висловив їм вдячність за героїчну б-бу й зауважив, що стрільці є "славою і хвалою української нації".

Наприкінці 08.1915 відновилися бойові дії, які з невеликими перервами тривали понад 2 місяці. УСС розпочали б-бу 27.08.1915, коли 2-й курінь біля с. Завалів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) захопив укріплені рос. позиції, змусивши противника до відступу. Стрільці втратили 5 загиблих, 16 поранених, 5 полонених. Серед полеглих був і відомий стрілец. ідеолог та літератор чет. І. Балюк. 29.08.1915 запеклі бої за участю УСС розгорнулись на пагорбах між с. Гайворонка і Бурканів (обидва нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Незважаючи на опір рос. армії, УСС вийшли до р. Стрипа.

У 09–10.1915 стрілец. частини взяли участь у низці запеклих боїв на ланах над р. Стрипа. Зокр. 3.09.1915 проявила себе кіннота УСС на чолі з чет. Р. Камінським, яка поблизу с. Брикуля (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) вчинила гідний опір переважаючим силам рос. кінних підрозділів.

7–8.09.1915 2-й курінь УСС, забезпечуючи відступ нім. і австро-угор. полків, успішно утримував відрізок фронту між с. Панталиха (нині Теребовлян. р-ну) і Настасів (нині Терноп. р-ну, обидва Терноп. обл.). 12–14.09.1915 прославився 1-й курінь, який захищав підступи до мосту в с. Соколів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), щоправда, не отримавши обіцяної австро-угор. командуванням допомоги, втратив при цьому загиблими, пораненими та полоненими 170 вояків. 7–12.10.1915 сотня О. Будзиновського та 3 чети сотень А. Мельника і Д. Вітовського разом з австр. та нім. військами успішно боронили переправу через р. Стрипа.

Попередні бої значно перевершила битва біля с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.), яка розпочалася 1–3.11.1915 і була зумовлена стрімким контрнаступом росіян, які прорвали австро-нім. фронт на лівому крилі 55-ї д-зії та захопили Семиківці. Значною мірою завдяки хоробрості й стійкості УСС не лише вдалося зупинити рос. контрнаступ, а й відновити попереднє становище. В донесенні нім. командування з цього приводу зазначено: "З нами ішли до наступу українські добровольці. Це, мабуть, найкращий відділ з усієї австро-угорської армії". УСС втратили 49 загиблими, 168 пораненими, 157 полоненими. Внаслідок артилер. обстрілів було дощенту знищено Семиківці.

Після боїв біля с. Семиківці полк УСС відведено в тил, до с. Соснів та його присілка Тудинка (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) на відпочинок, де він перебував до серед. 1916. В цей час усуси виконували розвідувальну й сторожову службу, впорядковували позиції, будували укріплення, вдосконалювали бойову підготовку, займалися самоосвітою, зорганізували підстаршин. курси, якими порядкував чет. Б. Гнатевич; кілька старшин і стрільців скерували навчатися скорострільної та мінометної справи.

Надзвичайно складною для УСС видалася 2-га пол. 1916, коли внаслідок розпочатого влітку наступу рос. армії під командуванням ген. А. Брусилова стрільці вкотре проявили себе під час оборони таких стратегічних напрямків, як с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.), шлях Підгайці–Бережани та г. Лисоня (нині на тер. Бережан. р-ну), втрата якої відкривала вільний доступ ворога до м. Бережани. У боях відзначилися курінний от. С. Ґорук, команд. сотень В. Кучабський, А. Мельник, З. Носковський, Р. Сушко, команд. відділу скорострілів Ф. Черник та ін. Героїзм укр. стрілецтва вилився в найкривавішу трагедію за всю історію УСС: протягом Лисонської битви Легіон утратив 659 осіб (81 загиблими, 293 пораненими, 285 полоненими). Найбільшими були втрати серед старшин. корпусу: із 44 старшин у строю залишилося тільки 16.

15.09.1916 Легіон УСС, що нараховував 400 стрільців, було поповнено 200 новобранцями з Коша і переведено в запас д-зії до с. Посухів (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). 16.09.1916 стрільці допомогли турец. д-зії на пагорбі Дикі Лани поблизу Посухова, де рос. військо прорвало оборону. Під час бою стрільці, за різними даними, полонили від 200 до 300 росіян, втративши при цьому

1 побратима загиблим і кільканадцять пораненими.

Після перемоги на Диких Ланах Легіон УСС перебрався до с. Потутори, де, через черговий наступ росіян з метою здобуття м. Бережани, 30.09.1916 опинився в оточенні ворога. Після виснажливої 4-годинної оборони, не дочекавшись дозволу австро-угор. командування на відступ чи обіцяних допомоги й боєприпасів, ті усуси, які залишилися живими, потрапили в полон. Урятувалися лише підполк. А. Варивода та бл. 20 стрільців на чолі з чет. Г. Трухом. Так катастрофічно завершився 1916 для Легіону УСС, який лише у 09.1916 в найкривавіших за весь час свого існування боях втратив на Бережанщині загиблими, пораненими й полоненими понад 1300 осіб. Бойова формація фактично перестала існувати, а її рештки (бл. 150 стрільців) разом з канцелярією, обозом та ін. допоміжними підрозділами під командуванням чет. І. Цяпки перебралися до Коша і Вишколу УСС, що перебували в с. Пісочна і Розвадів (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.).

На фронті під Бережанами залишилася лише вціліла тех. сотня УСС, що під час бою 30.09 працювала в Посухові. У 2-й пол. 10.1916 з досвідчених стрільців сформовано Гуцул. сотню УСС (бл. 200 вояків, переважно гуцулів), яка 27.10.1916 відбула в Карпати, де перебувала до серед. 1917. Гуцул. сотня особливо відзначилась у боях поблизу г. Присліп, де 1.12.1916 спільно з нім. частинами розбила росіян, та 31.03.1917, коли взяла в полон рос. залогу з 45 солдатів разом із команд., захопивши при цьому скоростріл і міномет.

17.03.1917 відновлений Легіон УСС знову скерували на Бережанщину, де проходив фронт. Під час літнього наступу рос. армії в боях біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) 29.06–1.07.1917 більшість УСС загинула або потрапила в рос. полон. Урятувалися лише ті підрозділи, що перебували на ін. ділянках фронту: тех., буд., Гуцульська сотні, більшість сотні скорострілів та 1 відділ "б-би зблизька". Як наслідок – у фронтових частинах УСС з 26 старшин залишилося 9, з 952 стрільців – 444. Зі вцілілих зорганізували 3 нові бойові сотні з відділами скорострілів і мінометів, які 6.07.1917 взяли участь у ліквідації ворожого прориву під с. Куропатники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). 19.07 відзначилася Гуцул. сотня, яка напала на позиції противника, полонила 200 рос. вояків і захопила 1 скоростріл. 19.07 розпочався заг. наступ союзників, що увінчався розгромом рос. війська та звільненням Галичини.

Під час походу до р. Збруч УСС йшли в авангарді 55-ї д-зії. Їхній бойовий особовий склад нараховував бл. 600 стрільців та 24 старшини і складався з 3 сотень піхоти, в т. ч. Гуцульської і тех., а також буд. сотні, відділів скорострілів і мінометів, чети телефоністів, обозів та санітарної служби. Переслідуючи противника, стрілец. відділи взяли участь у кількох боях, а після закінчення походу деякий час перебували над р. Збруч, в околицях с. Бурдяківці та Збриж (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). Чимало УСС вшанували за бойові подвиги, зокр. залізними хрестами нагородили чет. І. Сіяка, хор. В. Клима й С. Никифорука. 14.09 всі стрілец. фронтові відділи перевели до с. Залісся (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.), куди невдовзі з Вишколу УСС скерували курінь поповнення. Увесь Легіон мав тоді 4 сотні піхоти, тех. сотню з підрозділом "б-би зблизька", скорострільну й буд. сотні, госп. та допоміжні формації. 29.11–16.12.1917 фронтові частини Легіону перебували в с. Гуштин (нині Борщів. р-ну).

Після укладення Брест. мирн. договору УСС у складі австро-нім. військ здійснили похід на Наддніпрянщину, де належали до військ. групи архікн. Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного). Розпочавши шлях від р. Збруч, вони 28.02.1918 вперше ступили на землю УНР і пішки через м. Кам'янець-Подільський, Дунаївці, Ушиця (нині всі Хмельн. обл.), Жмеринка дійшли до м. Тульчин і Вапнярка (нині всі Вінниц. обл.), звідки 17.03 залізницею перебралися до м. Одеса, а звідти, після тижневого побуту – в м. Херсон. Далі УСС приблизно 8–10.04 вирушили

до м. Олександрівськ (нині Запоріжжя), де перебували майже 2 місяці (по 1 стрілец. сотні в цей час було розташовано в м. Катеринослав (нині Дніпро) та Нікополь (нині Дніпроп. обл.). 10.06 Легіон УСС передислокували в околиці м. Єлисаветград (нині Кропивницький). Сюди в серед. 06.1918 з Галичини прибули бл. 700 стрільців Коша й бл. 1000 – Вишколу УСС. На тер. УНР стрільці передусім вживали заходів для обмеження сваволі окупац. військ, захищали нац. інтереси й права українців, сприяли активізації діяльності місц. культ.-просвітн. інституцій.

На поч. 10.1918 на вимогу австро-угор. командування, невдоволеного відверто проукр. позицією стрілец. підрозділів, їх передислокували на Буковину. На новому місці командування УСС з більшістю сотень та частиною Вишколу розмістилися в м. Чернівці, Гуцул. сотня – у с. Чагор (нині Глибоц. р-ну), Кіш – у м. Вижниця (усі нині Чернів. обл.), а 2 сотні Вишколу приділено на допомогу прикорд. жандармерії та розміщено на буковин.-бессараб. пограниччі.

Крім військ. діяльності, протягом усього періоду існування Л./п. УСС у ньому тривала інтенсивна нац.-політ. праця, мета якої – виявлення ефективних шляхів виборення нац. державності. У результаті до 1917 його перетворено у вишколену, фактично – укр. військ. формацію з нац. символікою, власними одностроями, осн. елементом яких були "мазепинки", та відзнаками, а також укр. офіц. мовою та укр. термінологією. Було вироблено стрілец. ідеологію, гол. складові якої – держ. самостійність, соборність, опора на сили власного народу.

Наочне прагнення стрільців до єднання України – використання ними 2 гербів: галиц. – з зображенням лева та київ. – архангела Михаїла. 1915 з'явилися стрілец. відзнаки з обома гербами, а 14.12.1916 спец. нарада старшин УСС затвердила герб майбутньої самостійної соборної Укр. д-ви, на якому зображено архангела Михаїла з мечем в одній руці й щитом з левом – у другій. Цей самий герб розташовано на одному боці створеного за проектом чет. І. Іванця стрілец. прапора з синього шовку. Там само довкола скелі, на вершині якої стоїть Архангел, розміщено листя і кетяги калини. На ін. боці на малиновому крузі в дубовому вінку – символі воєн. слави – вигаптувано золотом літери "У.С.С.". Так на стрілец. прапорі втілили укр. соборницьку ідею та емблемою калини як символом стрілецтва пов'язали її з УСС. 28.10.1917 стрілец. прапор освятив митрополит А. Шептицький.

У Л./п. УСС діяла низка інституцій, покликаних ознайомлювати стрільців, головно новобранців, з їх завданнями у війні, з основами стрілец. ідеології, а також підвищувати освіт. рівень стрілецтва й готувати його до післявоєн. громад. діяльності. Серед них: Пресова кватира, Пресовий фонд, б-ка, освіт. й культ.-мистецькі гуртки тощо.

Зважаючи на осн. засади своєї ідеології, зокр. те, що запорукою успішної реалізації нац.-державницької ідеї можуть бути тільки сили власного народу, УСС звертали постійну й пильну увагу на просвітн. працю серед широких верств укр. нас. Саме ця праця була одним з гол. чинників, що спонукав значну частину галиц.-укр. сусп-ва по-новому глянути на себе та своє становище, уможливив сприйняття українцями визвол. ідеї не лише як гасла, а й реальної справи. Її найдієвішими формами були:

- популяризація нац.-державницьких поглядів через різноманітні виступи, лекції, індивідуальні розмови, публікації у пресі;
- безпосередня громад. праця в окремих місцевостях;
- залучення укр. нас. до нац. маніфестацій, які відбувалися у Л./п. УСС, та участь у заходах, що їх проводили в краї;
- поширення укр., зокр. стрілец., періодики й окремих видань;
- орг-ція стрілец. концертів і вистав;
- допомога, в т. ч. кадрова, різноманітним укр. інституціям та окремим діячам у налагодженні їхньої діяльності;
- орг-ція укр. шкільництва та його матеріальна підтримка;

- впровадження укр. мови урядування в органах місц. влади;
- орг-ція курсів ліквідації неграмотності, читалень, б-к, культ.-просвітн. та екон. т-в, аматор. гуртків;
- юрид. допомога місц. нас. та захист його від зловживань військ. влади.

Свідченням нац.-політ. спрямованості Л./п. УСС були відповідні акції або стрілец. формації загалом, або її окремих підрозділів. Так, коли у 09.1915 австр. преса опублікувала план утворення Польщі в складі не тільки Польс. кор-ва, а й цілої Галичини та деяких укр. тер., відвойованих від Росії, старшин. корпус УСС на своїх зборах 19.09.1915 запротестував проти посягань на права укр. народу та його тер. У 11.1916, після проголошення польс. д-ви на відвойованих у Росії землях та указу австр. цісаря про поширення автономії Галичини на користь поляків, стрілец. середовище вперше висловило сумнів про доцільність подальшого існування своєї формації.

Низку стрілец. демаршів актуалізували революц. події 1917 на Наддніпрянщині, де формувалася укр. державність. Почастішали випадки переходу стрільців на бік УЦР. Пропаганда за розпуск Легіону знаходила дедалі сприятливіший ґрунт. Як наслідок, 26.05 в Коші відбулася розширена нарада делегатів від усіх стрілец. формацій під кер-вом сот. Д. Вітовського, де вкотре дискутували щодо майбутнього УСС. 31.05.1917 у м. Відень ств. таємний укр. військ.-революц. гурток, що складався зі старшин УСС і старшин-українців австр. армії, які пропагували відірвання укр. земель від Австро-Угорщини і прилучення їх до Наддніпрян. України. Приблизно в той самий час з ініціативи хор. В. Клима в тех. сотні УСС створили таємну орг-цію підстаршин, а в Коші УСС організували гурток стрільців, який восени 1917 назвали К-том нар. праці.

Дві таємні наради УСС відбулися в 12.1917. На першій з них старшини й представники стрільців Коша 7.12 обговорили питання про об'єднання укр. земель, котрі перебували під владою Австро-Угорщини, з УНР та перетворення Легіону УСС у зав'язок Укр. нар. армії. Під час 2-ї наради, яку 11.12 провели старшини фронтових формацій, ішлося про розірвання зв'язків з Австро-Угорщиною і перехід УСС на службу до УЦР. Від ліквідації Легіон УСС уберегла лише відповідальність стрілецтва за долю краю.

На стрілец. чинник змушені були зважати зх.-укр. політики. Так, 24–25.07.1917 у Відні під головуванням Ю. Романчука відбулася нарада за участю укр. парламентарних послів і чл. палати панів, чл. УБУ, делегатів від УСС, а також представників УНДП, УРП, УСДП, СВУ та укр. студент. молоді. У ході дводенних дискусій нарада дійшла висновку, що справа Легіону УСС тісно пов'язана з низкою важливих політ. питань (зокр. обговорювали проблему польс. небезпеки), тому його ліквідація – недоцільна. Ще одна нарада щодо існування і призначення Легіону УСС за участю УПР, Центр. управи (до 25.07.1917 – Укр. бойова управа) УСС і представників усіх стрілец. підрозділів відбулася у м. Відень 5–6.02.1918. За підсумками її роботи було заявлено, що УСС постали як добровільна формація в ім'я держ. самостійності укр. народу та для його визволення з чужої неволі й тому мають дотримуватися цієї ідеї аж до її здійснення. Також наголошувалося на недопустимості використання Легіону для досягнення мети, що суперечить укр. нац. інтересам.

Ухвалені на віден. нараді рішення дещо заспокоїли стрілец. середовище, однак не вирішили проблеми. За таких умов підхор. Д. Паліїв ще раніше запропонував компромісний проект: створити в австро-угор. армії таємну орг-цію українців, котра за потреби виступила б як організована збройна сила – як на ЗУЗ, так і на допомогу УНР. Таємна нарада обраних старшин УСС наприкінці 01.1918 схвалила його, однак зх.-укр. політ. провід розцінив це як держ. зраду. Можливо, цього разу стрілец. підрозділи проігнорували б думку проводу, однак на заваді реалізації плану став їхній похід на допомогу УНР.

Загалом УСС не лише відмежовувалися від австрофіл. політики своїх

провідників, а й відверто критикували її. Траплялося, що стрілец. протести набували різких форм. Так, у 03.1917 обурені постійними суперечками в політ. проводі 77 старшин УСС публічно звернулися до нього з рішучою вимогою негайного порозуміння. Водночас січове стрілецтво брало до уваги існуючі умови, тому намагалося зберегти щодо провідників певну лояльність і не допустити розколу в сусп-ві.

Значний авторитет і повагу в стрілец. середовищі мав І. Франко, твори якого стали програмовими гаслами для стрільців і котрий благословив свого сина П. Франка до лав укр. легіону. У 11.1915–03.1916 І. Франко лікувався в Приюті для хорих і виздоровців УСС у Львові. Коли він помер, на знак скорботи в усіх стрілец. частинах приспустили нац. знамена з чорними стрічками, а на похорон з фронту прибула делегація УСС, якій випала честь виносити домовину Каменяра з хати та супроводжувати його на Личаків. кладовище.

У стрілец. середовищі існував справжній культ Т. Шевченка. Свідченням цього були щорічні шевченківські свята, які проводили в Л./п. УСС, як правило, спільно з цивільним нас., і які завжди перетворювалися у величаві нац. маніфестації.

Безперечно, що без воєн. гарту, через який пройшли УСС, без високої хвилі патріотичного і визвол. піднесення, яке вони викликали в сусп-ві, була б неможливою Листопадова 1918 нац.-демократ. революція. Її виплекало і підготувало стрілец. середовище; вона стала тріумфом стрілец. ідеї, логічним результатом 4-річної б-би та діяльності УСС.

Відродивши й перейнявши традицію укр. війська, стрілец. Л./п. УСС разом з тим став осередком перших кадрів політично свідомого старшин. корпусу пізніших укр. армій. З почину УСС постали київські Січові стрільці та УГА, які відіграли значну роль у визвол. змаганнях 1917–23. Після створення ЗУНР Легіон УСС організаційно належав до групи "Схід" УГА і в 01.1919 був переформований на 1-шу бригаду УСС з одного, згодом 2 полків піхоти УСС і допоміжних відділів. Командував 1-ю бригадою УСС от. О. Букшований.

Після важких невдач нац.-визвол. б-би УСС були активними учасниками подій у краї, стали ініціаторами відновлення і розбудови зруйнованого війною та ворожими окупаціями укр. нац. життя. Колиш. УСС брали участь на всіх ділянках нац. роботи. Всюди вони несли з собою нові почини, творчу думку та прагнення до праці. Їх можна було побачити серед чл. УВО, ОУН, УПА, у кривавім бою укр. д-зії "Галичина" під м. Броди (нині Львів. обл.). Були вони в різних політ. партіях, кооп. орг-ціях, культ.-просвітн. установах. Окремі колиш. стрільці взяли активну участь у процесі нац.-культ. відродження Наддніпрян. України 1920-х, сприяли розбудові укр. інституцій в еміграції. Їхня подвижницька діяльність – приклад духу, енергії та самопожертви. А стрілец. ідея стала тим животворним вогнем, що й досі дає наснагу борцям за волю України. Свідченням цього є Герої Небесної Сотні, котрі загинули під час Революції Гідності, та укр. бійці, які 2014–19 відважно воюють на фронтах рос.-укр. війни. Спадкоємність добровольчої традиції УСС чітко прослідковується в таких укр. військ. підрозділах, сформованих із добровольців, як "Азов", "Айдар", "Дніпро", Добровольчий укр. корпус, "Донбас", "Тернопіль" тощо.

Літ.: Думін О. Історія Леґіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918. Львів, 1936; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Литвин М., Науменко К.* Історія галицького стрілецтва. Львів, 1990; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955.

Микола Лазарович

ЛЕГІО́Н УКРАЇ́НСЬКИХ СІЧОВИ́Х СТРІЛЬЦІВ НА ВОЛИ́НІ. Зразком героїчної б-би за Укр. д-ву на поч. 20 ст. був Легіон УСС. Проте укр. січовики відстоювали незалежність своєї д-ви не лише зі зброєю в руках, але й провадили широку культосвіт. діяльність, зокр. на Волині, куди, з метою відкриття укр. початков. шкіл у селах, на поч. 02.1916 виїха-

Невідомий усус біля школи ім. І. Франка в м. Устилуг

Четар УСС М. САЄВИЧ веде дітей із с. Острівок до школи в м. Володимир-Волинський

Школа, заснована УСС у с. Микуличі

ли старшини УСС – сот. Д. Вітовський, чет. М. Саєвич і М. Гаврилко.

З перших днів січовики опинилися там у скрутному становищі. Події ПСВ спричинили в краї нужду й голод. Селяни побоювалися, що відкриття шкіл ляже новим тягарем на їхні плечі. Січовики проявляли максимум терпіння, неабиякий такт і за таких умов переконували місц. нас. у потребі відкриття укр. шкіл для дітей. Гостро постало й кадрове питання: не вистачало укр. вчителів. За сприяння Львів. бюро культурної помочи сюди 1916–17 було направлено вчителів з Галичини. Ще однією проблемою стала нестача укр. книг, зошитів, шкільн. приладдя. І знову на допомогу прийшло згадане Бюро. Зокр. у 10.1916 чет. М. Гаврилко привіз зі Львова для шкільн. б-ки 270 книг. Уже 1917 на Волині працювало понад 50 початков. шк. При шк. функціонували курси для неграмотних. Однак 1918 січові стрільці були відкликані з Волині, що завадило продовжити цю важливу діяльність. Проте результатом їх роботи в краї стало значне зростання укр. нац. свідомості серед місц. нас.

Літ.: І. К. Сотник Дмитро Вітовський на Волині // ЛЧК. 1932. Ч. 2. С. 7–11; *Романків І.* Культурно-освітня праця УСС на Волині // ЛЧК. 1935. Ч. 3. С. 12–15.

Олена Гайдукевич

"ЛЕГІ́ОН. ХРО́НІКА УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ 1918–1919" – документально-ігровий фільм про історію створення та діяльність Легіону УСС та УГА. Реж. – Т. Химич, автор сценарію – О. Пагіря, композитор – Л. Соломченко, наук. консультанти – В. Кметь, О. Стецишин. Вир-во Invert Pictures за підтримки ГО "Українська Галицька Асамблея" (2015).

Олег Стецишин

Офіційна афіша кінофільму

ЛЕЖОГУБСЬКИЙ
Теодозій Антонович

ЛЕГКУ́Н
Іван Миколайович

(30.06.1898–12.12.1921) – четар УГА. Н. у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) у сім'ї сільс. господаря. 1909–14 навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань, свідоцтво зрілості отримав 17.05.1918.

Воював як четар 95-го полку піхоти на Сх. та Італ. фронтах. Записався на студії на філос. ф-т Чернів. ун-ту. Після розпаду Австро-Угор. монархії 12.02.1919 став на службу в укр. армію як хорунжий УГА. Пішов на протипольс. фронт з м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) разом з похідною сотнею. 1.08.1919 іменований четарем піхоти 3-го корпусу УГА. Воював проти більшовиків і денікінців у складі скорострільної сотні 2-ї Коломий. бригади УГА.

Навесні 1920 потрапив до польс. полону. Був інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща), звідки втік 28.03.1921. Через Німеччину повернувся на Буковину; важко хворів на туберкульоз (занедужав у залитих холодною водою окопах на фронті).

П. і похований у м. Кіцмань.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Літ.: Всячина // Робітник. 1921. 22 груд.; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 31 берез., 21 квіт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 331.

Володимир Старик

ЛЕДЕРЕ́Й
Ернест

(д. і м. н. і с. н.) – майор армії Швейцарії, представник МЧХ.

У 11.1919 під час епідемії тифу серед вояків УГА та ДА УНР перевіз на тер. Поділля санітарний поїзд із медикаментами. Відвідав шпиталі в м. Жмеринка, Могилів-Подільський (обидва нині Вінниц. обл.), Кам'янець-Подільський, Проскурів (нині Хмельницький, обидва Хмельн. обл.). У 01.1920 звіт про поїздку опублікував у час. "Revue Internationale de la Croix Rouge" (ч. 13, Женева). Описав масштаби епідемії тифу, катастрофічне становище мед. служби на Поділлі. Закликав уряди країн Зх. Європи надати допомогу українцям для припинення епідемії.

Літ.: Грушевський М. Горе України. Лист до американських українців // Свобода. 1920, 10 цьвіт.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 491–492; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 217–221; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 254.

Богдан Паска

ЛЕЖОГУ́БСЬКИЙ
Теодозій Антонович

(23.01.1869–27.03.1919) – греко-катол. священик, громад. діяч. Далекий родич М. Шашкевича. Н. у с. Рибники (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Навч. у Львів. духовній семінарії. Висвячений 24.12.1893. Душпастирював у м. Львів: сотрудник П'ятницької церкви (1894–1903), капелан жін. монастиря (1903–06), катехит 2-ї реальної шк. (1906–19), дир. г-зії сестер василіанок (1914–19). Чл. Гол. виділу, заст. голови т-ва "Просвіта", голова просвітньо-орг. комісії. Чл. Гол. виділу Руського пед. т-ва (з 1912 – УПТ), Окружної шкільн. ради у Львові. Діяч УНДП, чл. її НК.

Під час ПСВ проживав у м. Відень. Учасник укр.-польс. мирних переговорів, які проводили представники УНРади ЗУНР в 11.1918 у Львові. 23.12.1918 польс. влада намагалася арештувати Л., однак через важку хворобу його залишено під наглядом удома.

П. у м. Львів.

Літ.: Павлишин О. Лежогубський Теодозій // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Львів, 2012. Т. 4. С. 79–80.

Олег Павлишин

ЛЕЙЗО́РИК
Олекса

(1898–01.09.1919) – селянин, вояк УГА. Н. у с. Дідушичі (нині с. Малі Дідушичі Стрий. р-ну Львів. обл.).

Стрілець 11-ї бригади УГА. Воював у Галичині й Наддніпрянщині. Поранений у бою з більшовиками в Ольгопільському пов. Подільської губ.

Похований на цвинтарі м. Вапнярка (нині смт Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 113.

Олег Павлишин

"ЛЕ́МКІВСЬКІ РЕСПУ́БЛІКИ" – неофіц. назва держ. утворень на Лемківщині (Народні ради), які виникали під впливом нац.-визвол. змагань українців наприкінці 1918 – на поч. 1919. В історіографії вони фігурують під кількома назвами: Вислоцька, Команчанська, Східнолемківська (проукр.) та Західнолемківська, Лемко-Русинська, Фльоринська (москвофільські).

Лемки, як найзахідніша укр. етногр. група, не залишились осторонь нац.-визвол. подій 1918–19, підтримали загальнонац. процес укр. державотворення. 3.11.1918 з ініціативи о. М. Теслі й учителя Г. Судомира скликано зібрання селян с. Вислок Великий Сяноц. пов. (нині Польща), на якому о. П. Шпилька зачитав прокламацію УНРади в м. Львів і закликав присутніх долучитися до творення Укр. д-ви. Нарада постановила, що в м. Сянок (нині Польща) не може бути заснована повітова УНРада з огляду на польс. військо; було вирішено сформувати повітову УНРаду для Сяноц. пов. з осідком у с. Вислок Великий. Її головою обрано о. П. Шпильку, а вчителя Г. Судомира – кер. Укр. повітов. комісаріату. Було схвалено, щоб усі делегати сіл, які прибули на зібрання, ввійшли до складу новоств. повітової УНРади. П. Шпилька підібрав собі пом. – свого брата богослова Т. Шпильку, Г. Судомира та суддю І. Куцілу родом з м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Прийнято рішення, що повітова Нац. рада має збиратися на засідання щотижня. На зборах 4.11.1918 ухвалено заснувати озброєну поліцію з метою підтримання спокою та порядку; її командантом призначено А. Кира, купця із с. Команча (нині Польща), колиш. австр. фельдфебеля. На перших зборах доручено кер. повітового комісаріату обов'язок настановити нові громад. управи, заприсягти їх на вірність Укр. д-ві, у всіх шк. запровадити навч. укр. мовою. Збори схвалили вигляд і зміст печатки, яка була без герба, округлої форми з написом: "Комісаріят повіта Сяніцького у Вислоці Великім". Окружний комісаріат включав 35 сіл. На останній нараді повітової УНРади (с. Команча, 12.1918) схвалено здійснити спробу заручитися підтримкою хоча б одного укр. військ. старшини; о. П. Шпильку призначено делегатом до м. Будапешт з метою дослідження таборів демобілізованих вояків та отримання згоди від укр. старшин брати участь в обороні Лемківщини. За результатами поїздки до с. Вислок Великий привезено 12 підофіцерів, які присяглися вірно служити Укр. Д-ві. Однак такі кроки не вирішили проблему орг-ції ЗС. Пізніше о. П. Шпилька відбув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) на аудієнцію до Д. Вітовського з проханням про військ. допомогу.

Укр. нац.-визвол. рух міцнів та охоплював щораз більшу тер. зі сх. на зх. 16.11.1918 у с. Гладишів Горлиц. пов. (нині Польща) відбулося багатолюдне віче за участю бл. 2 тис. осіб, на яке з'їхалися делегати лемків. громад Новосончів., Горлиц., Грибів., Ясел., Кроснен. пов., а також із Закарпаття. На зібранні одноголосно прийнято рішення, що нас. Лемківщини прагне з'єднатися з Україною. Місц. укр. інтелігенція з ініціативи З. Дороцького та ін. скликала 27.12.1918 зібрання лемків у с. Мушина (нині Польща). На збори з'явилися бл. 10 укр. священиків, стільки ж впливових селян, а також декілька вчителів та урядовців, які проводили серед селян роз'яснювальну роботу. Зауважено, що росіяни для лемків чужі, як чехи й поляки. Було вирішено, що всі лемків. громади повинні зняти старих війтів і громад. ради, вибрати нових, які б захищали укр. нац. інтереси. Ухвалено, що Лемківщина має від'єднатися від Польщі та долучитися до Сх. Галичини. Цю акцію повинні були підтримати 26 лемків. громад Мушин. суд. повіту, 30 – Грибів. пов., кілька громад Новосончів. пов. та майже всі лемків. села з угор. сторони. Вони зобов'язалися вислати до всіх громад своїх делегатів, обрати т. зв. начальника Лемківщини, під кер-вом якого ухвалити й провести відокремлення від Польщі та прилучення до Сх. Галичини. Під впливом цього віча активізувалися укр. нац. домагання в окремих лемків. громадах. Їх представники (зокр. Лєлюхів, Мілік, Злоцьк, Щавник, Ястрабик) поча-

ли знімати війтів та обирати нових, які перебували в опозиції до польс. властей. Під впливом укр. нац. піднесення у с. Святкова Велика Ясел. пов. (нині Польща) ств. Руська Нар. Рада, яку очолив місц. парох о. П. Каламунецький.

У б-бі за ідею укр. державності частина лемків активно підтримувала орг-цію військ. формувань УГА, яка на Лемківщині була представлена лівим крилом Пд.-Зх. фронту, групою "Лютовиська" (команд. чет. Ю. Дякунчак). Група не творила суцільного фронту, а тільки виставляла застави вздовж р. Сян, яких на 01.1919 було 5. Найсильніша бойова група розташовувалась у с. Чорна (нині Польща) і мала 4 сотні (кожна бл. 150 стрільців). Сотні були дислоковані в лемків. с. Мочари (команд. чет. Татомир), Задвір'я (команд. чет. Мороз), Телешниця Ошварова (команд. чет. Денис), Телешниця Сянна.

Т. зв. Вислоцька (Сх.-лемків.) республіка проіснувала до 24.01.1919, коли поляки захопили с. Команча. Лемки зазнали особливої наруги й знущань з боку поляків. Було заарештовано всіх новопоставлених громад. комісарів і найактивніших селян, проведено ревізії у помешканнях лемків. інтелігенції, в околиці с. Мушина навіть оголошено стан облоги. Першою жертвою боїв за укр. державність на Лемківщині був І. Бичок, убитий у битві біля с. Щавне (нині Польща) 17.12.1918 (похований на цвинтарі біля церкви с. Прилуки на Лемківщині). Серед ін. захисників укр. державності на Лемківщині в цьому ж селі поховані селяни І. Корнафель та Ф. Чура, обоє з Прилук. На цвинтарі в с. Команча є могили коменданта місц. жандармерії Щуровського та жандарма Федора, які загинули під час боїв за залізн. вокзал та станицю жандармерії у Команчі 19.01.1919.

У с. Щербанівка біля Прилук (нині Польща) поховано коменданта станиці жандармерії в с. Манів (нині Польща) Г. Чолача. У с. Щавне Сяноц. пов. є могили 2 жандармів, які прибули з м. Будапешт, завідували жандарм. станицею і загинули 23.01.1919. На Сяноц. цвинтарі в спільній могилі захоронені стрільці УГА О. Подоляк, брати Собків – учасники битви біля м. Устрики-Долішні (нині Польща) в 12.1918.

Одночасно з нац. рухом проукр. х-ру на Галиц. Лемківщині розгортався і визвол. рух під впливом москвофілів. У 11.1918 в с. Криниця ств. Руська рада для Новосончів., у с. Гладишів – для Горлиц., Ясел. і Кроснен., у с. Снітниця – для Грибів. пов. Об'єднував усі ради Верховний лемків. союз у м. Горлиці, президентом якого був о. М. Юрчакевич, парох с. Чорне. 5.12.1918 у с. Флоринка (всі нині Польща) дійшло до проголошення т. зв. Зх.-лемків. Республіки; сформовано "русський уряд" на чолі з президентом Я. Качмариком, який керував усім москвофіл. політ. рухом на Лемківщині. Вона проіснувала до кін. 03.1920, коли польс. влада арештувала її вождів і закінчилася суд. процесом проти них, який відбувся в м. Новий Сонч 1921. Усіх 3 обвинувачених, оборонцем яких був укр. суддя Л. Ганкевич, звільнили. Після спроб здобути визнання своєї діяльності від польс. властей Руська рада наладнала зв'язки з преставниками Пряшівської нар. ради. 21.12.1918 відбувся спільний з'їзд у м. Кошице (нині Словаччина), на якому домовилися про злиття обох рад у єдиний орган – Карпаторуську нар. раду з осідком у м. Пряшів (нині Словаччина). Згодом виникла ідея приєднати Галиц. Лемківщину до новоств. ЧСР. 23.01.1919 делегація лемків у складі А. Гагатки, О. Волошиновича (із Сянока) та М. Грабця (з с. Лупків (нині с. Старий і Новий Лупків, Польща)) вела переговори з військ. властями в Кошице і від ім. нас. Галиц. Лемківщини передала прохання про приєднання краю до ЧСР. У 05.1919 прохання про прилучення Галиц. Лемківщини до ЧСР представники Центр. Руської Нар. Ради Г. Жаткович та А. Бескид вручили Президентові ЧСР Т. Масарику. Спочатку існування т. зв. Зх.-лемків. Республіки польс. уряд толерував, бо її діяльність була спрямована проти укр. руху, однак від моменту, коли представники Лемківщини започаткували заходи для приєднання Лемківщини до ЧСР, поляки стали придушувати цей рух.

Окремий осередок нац.-визвол. руху на Закарп. Лемківщині утворився 8.11.1918 у с. Любовня (нині м. Стара Любовня, Словаччина), де під проводом о. О. Невицького було скликане велике віче, на якому прийнято рішення про відокремлення Закарпаття від Угорщини та приєднання до України, обрано Руську Нар. Раду (голова – М. Михалич, секретар – о. О. Невицький, чл. – М. Біс, Й. Хром'як, д-р Торонський, Завадський та ін.). З ініціативи Ради учасники зібрання ухвалили відозву, в якій підкреслили соборність укр. народу. У 11.1918 центр Руської Нар. Ради було перенесено до м. Пряшів, а її головою став прихильник москвофіл. руху А. Бескид, який намагався змінити х-р діяльності Ради й почав активно пропагувати серед лемків ідею приєднання Лемківщини до ЧСР, яка фактично визріла й розвинулася серед емігрантів у США. А. Бескид скликав своїх прихильників зібратися у м. Кошице, де 21.12.1918 було проведено офіц. злуку Пряшів. Руської Нар. Ради та москвофілів з галиц. частини Лемківщини в одну орг-цію – Карпаторуську Народну Раду. Чл. її були в основному каноніки Пряшів. капітули, серед яких: о. І. Хапат, о. Й. Войтович, о. С. Смандрай, о. М. Руснак, о. І. Коротнокий, о. І. Кізак. 7.01.1919 А. Бескид зі своїми прихильниками ухвалили в Пряшеві злуку Прикарпат. Русі з ЧСР, що викликало обурення та численні протести серед лемків. У результаті 31.01.1919 у Пряшеві відбулися збори, на яких знову задекларовано нац. позицію Руської Нар. Ради, а її голова о. О. Невицький у своїй промові вкотре представив волю народу, висловлену на окружних вічах, зауваживши, що все Закарпаття і Лемківщина урочисто виголошують, що прилучаються до України.

Серед ін. осередків нац. б-би в закарп. частині Лемківщини виокремлювалося м. Свидник (нині Словаччина), де головою Нар. Ради був учитель І. Поливка. Ця Рада стала відома як Маковицька республіка, до якої долучилися і представники галиц. лемків.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; *Любчик І. Д.* Етнополітичні процеси на Лемківщині наприкінці XIX – 30-х рр. XX ст.: проблема національної самосвідомості. Івано-Франківськ, 2009.

Ігор Любчик

ЛЕ́НСІНГ
Роберт
(Lansing Robert;
17.10.1864–30.10.1928) – держ. діяч, дипломат США. Н. у м. Вотертаун (шт. Нью-

Йорк, США). Випускник Амхерст. коледжу (1886). Провадив юрид. практику в м. Вотертаун. Як фахівець із міжнар. права брав участь у кількох міжнар. арбітражах між США та Великою Британією з питань китобійного промислу в Берінговому морі, про кордони Аляски, про рибальство в Пн. Атлантиці. 1914 Президент США В. Вільсон призначив Л. радником Держ. департаменту. 1915–20 – держ. секретар США.

Вважав перемогу Німеччини в ПСВ загрозливою для інтересів США, виступав за сприятливий нейтралітет стосовно Антанти, а згодом і за участь США у війні проти Німеччини. У 10.1918 наголосив на недостатності надання австро-угор. урядом автономії чехам, словакам та пд. слов'янам, що прискорило розпад Австро-Угорщини. 1919 очолював амер. делегацію на Паризькій мирн. конф. Вважав, що українці нездатні створити д-ву.

ЛЕПКАЛЮК Михайло Юрійович

Заявляв, що "Америка визнає тільки одну неподільну російську націю, яка повинна бути зфедерована у своїй внутрішній політиці на зразок США". Влітку 1919 наклав ембарго на вивіз до України для ДА УНР та УГА закуплених укр. дипломатичною місією в м. Париж у Ліквідаційної комісії експедиційної амер. армії в Європі одягу, взуття та ліків на 8,5 млн доларів США. Не вважав створення Ліги Націй важливим кроком для післявоєн. світов. порядку; у цьому питанні ввійшов у суперечність із В. Вільсоном. Після відставки продовжив займатися адвокат. практикою.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на кладовищі Бруксайд м. Вотертаун.

Літ.: Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 316; *Dawley A.* Changing the World: American progressives in war and revolution. Princeton, 2003.

Богдан Паска

ЛЕПКАЛЮ́К Михайло Юрійович

(01.09.1887–16.01.1936) – правник, старшина УСС та УГА. Н. у с. Старий Косів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в Коломий. г-зії. Випускник правн. ф-ту Віден. ун-ту. Пройшов суд. практику в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та Вижниця (нині Чернів. обл.).

Під час ПСВ – старшина австр. армії, домігся переходу в УСС. У чині поручника (1.03.1919) служив в УГА, у її складі перейшов за р. Збруч. 1920 – військ. слідчий в охороні Гол. отамана Армії УНР С. Петлюри, служив у прокурор. відділі. Після війни здобув докторат з права, працював суддею у м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). Діяльний у громад.-культ. житті.

П. і похований у с. Старий Косів.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо… Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового. Т. 4. Вінниця; К., 2009.

Степан Кобута

ЛЕ́ПКИЙ Анатоль Миколайович

(1868–08.10.1949) – суддя, адвокат, громад.-політ. діяч, держ. повітов. комісар ЗУНР. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Суддя, адвокат у м. Косів (нині Івано-Франк. обл.).

Держ. повітовий комісар ЗУНР у Косові (12.1918–05.1919). 1920–30-ті – суддя у м. Старогард-Ґданський, адвокат у м. Тчев на польс. Помор'ї.

П. у м. Тчев.

Літ.: Лев В. Богдан Лепкий. 1872–1941. Життя і творчість. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1976. С. 79; Наші втрати // Правничий вісник. Нью-Йорк, 1963. Кн. 2. С. 222.

Олег Павлишин

ЛЕ́ПКИЙ Богдан Сильвестрович

(псевд. і крипт.: Нестор, Л. Богдан, Б. Л. та ін.; 09.11.1872–21.07.1941) – письменник, літ. критик, перекладач, публіцист, педагог, громад.-культ. діяч.

Брат Л. Лепкого. Н. у с. Кривеньке (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Навч. у Віден., Львів., Краків. ун-тах. Почесний чл. НТШ (1932).

Під час ПСВ – на еміграції, працював у ред. час. "Вістник СВУ" (Відень), у Культ. раді. З осені 1915 мобілізований до праці в нім. таборах для військовополонених. Тоді ж упорядкував зб. "Сім пісень для вояків" (1915), написав численні нариси про війну та поезії на

стрілец. тематику, серед них – "Воєнна читанка" (1915), "Тим, що полягли" (1916). Автор слів воєн. пісень, зокр. "Чуєш, брате мій" ("Журавлі") – популярної в УГА та ДА УНР похоронної пісні, яка була в репертуарі Укр. респ. капели під кер-вом О. Кошиця. Проводив активну видавничу й культ.-просвітн. працю серед укр. полонених рос. армії у м. Ветцлар (нині ФРН). 1919 працював у Військ.-санітарній місії УНР у Німеччині, яка розсилала полонених додому. Після ліквідації таборів навесні 1920 проживав біля м. Берлін, був головою Укр. допомогового к-ту і К-ту опіки над утікачами. 1919–22 друкувався у час. "Шлях" (м. Зальцведель (нині ФРН)), "Українське Слово" (Берлін); порушував гострі проблеми тогочасної політики ("Не будемо рабами", "Під знаком з'єдинення", "Трагедія України", "Національна свідомість та ін.).

З 1925 – у м. Краків (нині Польща), з 1926 – кер. каф-ри укр. л-ри новоств. ф-ту слов'ян. студій у Краків. ун-ті, надзвичайний проф. (з 1932). 1938–39 – чл. польс. сенату в м. Варшава. Автор численних поетичних зб. ("Осінь" (1902), "З глибин душі" (1909), "Доля" (1915) та ін.), істор. романів (трилогія "Мазепа", 1926), літературознавчих праць, видавець творів укр. класиків л-ри, зокр. Т. Шевченка ("Повне видання творів у 5 т.". К., Лейпциг, 1919–20; "Гайдамаки". Ветцлар, 1920) та ін.

П. і похований у м. Краків.

Літ.: Білик Н. Богдан Лепкий у духовному відродженні українського народу. Тернопіль, 1999; Гей не дивуйтесь… Воєнні пісні. Львів, 1922; *Кузьменко О.* Фольклорні ремінісценції воєнних поезій Б. Лепкого (з історії народного життя пісень "Що то за грім, осінній грім", "Чи то буря, чи то грім") // Studia Methodologica. 2017. Вип. 44. С. 123–132; *Погребенник В.* Україна в поетичній творчості Богдана Лепкого // Визвольний шлях. 1998. № 10. С. 1203–1210; *Погребенник Ф.* Наша дума, наша пісня…: нариси-дослідження. К., 1991. С. 183–190; *Сивіцький М.* Богдан Лепкий. Життя і творчість. К., 1993.

Оксана Кузьменко

ЛЕ́ПКИЙ
Лев Сильвестрович

(псевд.: Зиз, Зизик, Льоньо, Оровець, Швунг, Леле, Ле-Ле, Л. Л. та ін.; 07.12.1888– 28.10.1971) – поет, прозаїк, композитор, публіцист, ред., видавець, художник, громад. діяч. Брат Богдана й Миколи Лепких. Н. у с. Поручин (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Випускник Бережан. г-зії (1907). Навч. у Львів. ун-ті,

Краків. акад-ї мист-в. Співорганізатор "Січей" на Бережанщині, хорових і драм. гуртків.

Поручник резерву австро-угор. армії. Один з перших організаторів Легіону УСС. Служив у 3-му курені УСС, де у званні поручника був командантом кінної сотні. Активний чл. Артистичної горстки і Пресової кватири УСС. Належав до першого штабу т. зв. Лицарства залізної остроги (1916). 1918–19 воював у складі УГА. Ініціатор (разом з худ. І. Іванцем) запровадження стрілец. шапки-"мазепинки" й відзнак, прийнятих для УГА (1918). Розробив низку проектів пам'ятників на могилах січових стрільців, зокр. в с. Винники (нині в складі м. Львів). Співорганізатор Т-ва охорони воєн. могил.

Написав музику до пісні "Журавлі" (1914) на слова Б. Лепкого, стрілец. пісні: "Ой видно село", "Коби скорше з гір Карпатів", "Маєва нічка", "Бо війна війною", "Казала дівчина" (1915–16), "Колись, дівчино мила" (1917), "Група

ЛЕПКИЙ
Микола Сильвестрович

"Схід", "Ми йдем вперед" (1919) та ін. Автор поезій, публіцист. тв., спогадів, нарисів з історії визвол. змагань, хроніки УСС та УГА, літ.-критичних статей, фейлетонів та ін. Співзасн., чл. дирекції і ред. (1922–39) вид-ва "Червона Калина" у Львові, видавець ЛЧК, сатирично-гумористичних ж. "Комар", "Будяк", "Жорна", "Зиз" (1925–28). 1931–39 – дир. укр. курорту в с. Черче (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

З поч. ДСВ переїхав до м. Краків (нині Польща). 1944 емігрував до Австрії, згодом – до Німеччини, 1949 – до США. Ред. вид-ва "Червона Калина" в діаспорі.

П. у м. Трентон (шт. Нью-Джерсі, США). Похований на цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі). У с. Поручин встановлено меморіальну дошку на честь Л. (1992).

Тв.: Лепкий Л. Твори. Тернопіль, 2001.

Літ.: Лазарович М. В. Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Лев Лепкий в історії української культури. Тернопіль, 1999.

Оксана Дрогобицька

ЛЕ́ПКИЙ
Лев-Ростислав Богданович

(10.03.1898–11.08.1965) – бібліотекар, громад. діяч. Н. у м. Бережани (нині Терноп. обл.). Д-р хімії. 1916–18 – учасник СВУ (Німеччина).

Від 1919 – у м. Берлін: урядовець укр. посольства, співробітник Укр. військ.-санітарної місії. 1945–48 – бібліотекар УВУ в м. Мюнхен (нині ФРН). Згодом емігрував до США.

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: Мельничук Б. Лепкий Лев-Ростислав Богданович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 349.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ЛЕ́ПКИЙ
Микола Сильвестрович

(21.11.1878–01.01.1945) – педагог, політ. і просвітн. діяч, прозаїк-документаліст. Брат Богдана і Лева Лепких. Н. у с. Крегулець (нині Крогулець Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Від 1879 – у с. Поручин, 1891 – у с. Жуків (нині обидва Бережан. р-ну Терноп. обл.). Навч. у г-зії в м. Бережани. 1901 склав випускні іспити в м. Перемишль (нині Польща). Студіював право в Краків. ун-ті, філософію – у Львів. ун-ті. Активіст т-ва "Академічна громада" в м. Львів. Учасник хору "Бандурист", з яким виступав у селах і містах Галичини. Від 1906 – учитель укр. мови в польс. держ. г-зії м. Бережани. 1907–38 – учитель укр. мови в 2-й польс. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Співорганізатор і чл. повітової УНРади (1918) у Станиславові, учасник орг-ції укр. театру, сприяв активізації читалень "Просвіти" (від 1918 – голова, згодом – заст. голови цього т-ва в Станиславові); головував у муз. т-ві "Боян". Діяльний у т-вах "Українська бесіда", "Сокіл", ін. нац. об'єднаннях.

1928–29 – дир. учител. жін. г-зії сестер василіанок. До 09.1939 – голова "Учительської громади", заст. голови УНДО в Станиславові. Чл. УВО.

Під час ДСВ – голова Укр. допомогового к-ту Станіславщини. Емігрував на Захід, дістався через Лемківщину і Словаччину до ДП в Австрії, звідки зять Ю. Юзвяк перевіз його до свого дому в м. Просімеріце біля м. Знойомо (обидва нині Чехія). Автор низки публікацій у пресі, мемуарно-щоденникового твору "З воєнного записника" (рукопис).

П. у м. Просімеріце.

Літ.: Мельничук Б., Ухман І. Лепкий Микола Сильвестрович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 349.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук, Ірина Ухман

ЛЕ́СИК
Василь Іванович

(01.02.1879–10.1919) – правник, старшина УГА. Н. у с. Струсів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Тернопіль (1899). Студіював право у Львів. ун-ті. Працював суд. урядником, від осені 1917 – в окружному суді Тернополя.

В УГА – від 11.1918; був однорічним вістуном, суд. хорунжим (1.01.1919), суд.

четарем (з 1.03.1919) польового суду Тернопільської ОВК. Перебував за р. Збруч, служив у Команді етапу армії.

П. від тифу в м. Проскурів (нині Хмельницький).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 11; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 307.

Петро Гуцал

ЛЕ́СИК
Роман

(06.01.1896–08.04.1990) – підхорунжий УСС, четар УГА, поручник ДА УНР, композитор, диригент, педагог, культ.-громад. діяч. Н. у с. Малковичі (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва,

Польща). Випускник (1914) укр. чол. г-зії м. Перемишль (нині Польща); диригент гімназійного оркестру (1911–14). Опанував гру на скрипці, віолончелі й духових інструментах; основ гармонії та інструменталізації навчився від капельмейстера військ. оркестру 10-го полку піхоти австро-угор. армії чеха Червінка.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. 24.10.1914 поблизу с. Добрівляни (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) отримав бойове хрещення; пройшов Карпат. кампанію, зокр. в сотні І. Коссака воював на Стрийщині. У сотні В. Сроковського брав участь у боях на г. Ключ (11.1914), у сотні З. Носковського – на г. Маківка (29.04–4.05.1915) та 29.05.1915 – поблизу с. Лисовичі (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Восени 1915 відряджений до Коша УСС, де допомагав М. Гайворонському організувати духовий оркестр, навчав стрільців грати на інструментах; заст. диригента. 1916 – співорганізатор струнного квартету (А. Баландюк, Я. Барнич, М. Гайворонський, Л.). Виступав з колективом на присвяченому Т. Шевченку концерті в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), згодом у м. Стрий, Львів, Перемишль (нині Польща). 1917 розпочав навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Після проголошення ЗУНР – старшина в інтендант. відділі 2-ї Коломий. бригади 3-го корпусу УГА. Воював проти більшовиків і білогвардійців на тер. УНР, зокр. 1919 поблизу м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.) і Біла Церква (нині Київ. обл.). Перебув "чотирикутник смерті", брав участь у 1-му Зимовому поході 1919–20. До 15.08.1920 – у Херсон. д-зії ДА УНР.

Після визвол. змагань навч. в Укр. таємному ун-ті та Вищому муз. ін-ті ім. М. Лисенка у Львові, грав в оркестрі театру Й. Стадника. Під впливом дружини Ольги Луців, учительки за фахом, з якою народили 3 дітей – Ірину, Ігоря та Левка, відвідував Вищі пед. курси. Від 1929 вчителював у нар. шк. Жидачів. і Стрий. пов. Працював шкільним інспектором у м. Сколе (нині Львів. обл.), дир. шк. с. Великі Дідушичі (нині Стрий. р-ну) та м. Стрий. Заснував і провадив духові оркестри в с. Володимирці, Антонівка (обидва нині Жидачів. р-ну) і Корчин (нині Сколів. р-ну, всі три нині Львів. обл.).

У 08.1944 разом з родиною виїхав до Німеччини, де в англ. окупац. зоні, в таборі "Орел" м. Мюнстер (нині ФРН) учителював у шк. для дітей переселенців, організував духовий оркестр (1947); дир. ДП в м. Любек (нині ФРН). Від 1949 – у США; мешкав і працював у м. Клівленд (шт. Огайо): організа-

тор духового оркестру "Трембіта" при Спілці укр. молоді, яким з перервами диригував 10 р. (1954–75), протягом року викладав у шк. українознавства, співпрацював з Укр. музеєм-архівом. Діяльний у громад. житті, брав участь у роботі К-ту оборони обряду і традицій, від 1974 очолював Станицю братства УСС. Підготував до оркестрового виконання бл. 80 тв., скомпонував 4 зб. козац., вояцьких і нар. пісень, створив муз. картинки "Легіон УСС", "Вечір в Україні", "Весна в Україні", секстети для кларнетів і саксофонів, 12 маршів, у т. ч. марш "Поклін Шевченкові", що 27.06.1964 прозвучав на відкритті пам'ятника Т. Шевченку в м. Вашингтон (США). Автор спогадів про визвол. змагання, які зберігаються в Укр. музеї-архіві в Клівленді.

П. у м. Парма (шт. Огайо, США), де й похований 11.04.1990 на місц. укр. цвинтарі. Світлини й спогади Л. експонують у Стрий. краєзнавчому музеї "Верховина". Творчість Л. – предмет досліджень укр. науковців і музикознавців, а муз. композиції – в репертуарах провідних мистецьких колективів Стрийщини.

П. у м. Парма (шт. Огайо, США).

Літ.: Гайворонський М. Перша орхестра У.С.С. // ЛЧК. 1935. Ч. 12. С. 12–14; *Кікта С.* Похоронили усусуса Р. Лесика // Свобода. 1990. 21 черв. С. 4; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Молчко У.* Роман Лесик – композитор, диригент і педагог // Вісник Прикарпатського університету: серія "Мистецтво". 2004. Вип. 7. С. 131–137.

Микола Лазарович

ЛЕСНЯ́К
Омелян Іванович

(24.04.1882–1953) – капітан австро-угор. армії, сотник УСС, отаман УГА. Н. у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Від 1903 – кадровий старшина австро-угор. війська.

До УСС відряджений з 15-го піх. полку в 03.1916. Сприяв діяльності стрілец. фондів, передусім інвалідів і Пресової кватири УСС. Спочатку пе-

ребував при команді полку/легіону; від 18.08.1916 – команд. 1-го куреня, зокр. у бою на г. Лисоня поблизу м. Бережани (нині Терноп. обл.). 30.09.1916 біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну) потрапив до рос. полону, який до 1918 відбував у м. Симбірськ (нині Ульяновськ, РФ).

Під час польс.-укр. війни 1918–19 служив в УГА: від 1919 – команд. Золочів. військ. округи, пізніше – команд. 3-ї Бережан. та 12-ї бригад УГА. Брав участь у боях проти більшовиків і білогвардійців на тер. УНР. Наприкінці 10.1919 – на поч. 11.1919 за дорученням НКГА вів переговори з представниками Добрармії ген. А. Денікіна про умови перемир'я. За це звинувачений у зраді, однак виправданий польовим судом УГА під проводом от. С. Шухевича. 02–04.1920 – в складі ЧУГА, команд. 2-ї бригади. Далі – при 5-й Херсон. д-зії ДА УНР. 1921–22 інтернований у таборі м. Йозефов (нині Чехія), команд. старшин. куреня. Після ліквідації табору вчителював у Словаччині.

З поч. ДСВ виїхав до м. Відень (Австрія). 1946 схоплений співробітниками МГБ СРСР. За деякими даними, після ув'язнення повернувся до м. Відень.

П. у м. Відень.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 677–678; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 76, 236, 318–319, 321, 322, 324–325, 414, 415; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 79, 90, 138, 494–505, 522, 563, 589, 592.

Микола Лазарович

ЛЕЩІ́Й
Северин

(07.05.1882–01.02.1944) – педагог, старшина УГА. Н. у с. Чернів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї вчителя. З дитячих років проживав у м. Войнилів (нині смт Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник АГ (1902) і філос. ф-ту ун-ту (1906) м. Львів. Викладав математику й фізику в АГ, одночасно 1913–14 – в г-зії сестер василіанок.

У 08.1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. артшколу, воював на Італ. фронті, став сотником. Учасник Листопадового чину в м. Золочів (нині Львів. обл.), командував гармат. кошем; 1.01.1919 отримав військ. звання отамана. Від 01.1919 – нач. старшинської шк. артилерії у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), надалі референт артилерії в ДСВС, 05.1919 – командант Золочівської ОВК. 06–07.1919 – командант збірного вишколу артилерії в м. Теребовля (нині Терноп. обл.), після переходу УГА за р. Збруч – армій. вишколу артилерії в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Потрапив у польс. полон, відданий під польовий військ. суд за звинуваченням у причетності до розстрілу членів польс. підпільної боївки навесні 1919 в Золочеві, був виправданий.

Від 1922 викладав в АГ у Львові, її дир. 1930–39 (за винятком 1931–34, коли був візитатором середніх шкіл Львів. шкільн. округу). Очолював Укр. мисливське т-во "Тур". Восени 1939 переїхав до зайнятої нім. військами Холмщини, де вчителював. Улітку 1943 повернувся до м. Львів.

П. у м. Львів.

Літ.: Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости (1878–1978). Філядельфія; Мюнхен, 1978. С. 171.

Петро Гуцал

ЛЕЩУ́К
Осип Микитович

(06.01.1894–28.08.1949) – педагог, письменник, теолог, священик, громад. діяч. Н. у с. Стаї (нині Стаївка Сокал. р-ну Львів. обл.). 1913 закінчив гімназійні студії у м. Перемишль (нині Польща). Навч. на теолог. ф-ті Віден. ун-ту (1913–14) і богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1915–17). Випускник Перемишл. духовної семінарії (1921).

1918–19 служив у лавах УСС, був старшиною УГА. Належав до кер-ва укр. адміністрації у м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). У м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну Львів. обл.): 1921–45 – катехит у школах; від 1933 – проф. реальної г-зії; голова філії т-ва "Просвіта" (1923), Марійської дружини молоді та жіноцтва (1926). 1923 ініціював ухвалення протесту проти знищення укр. народу польс. окупантами. Брав участь у діяльності т-в "Рідна школа", "Відродження", Т-ва опіки над знедоленими, К-ту допомоги голодуючим в Україні. Опікун калік, сиріт. 1939–41 – парох с. Стаї.

1930-х перебував на позиціях львів. літ. групи "Логос", дотримувався засад і принципів укр. католицизму. Близький до А. Шептицького, О. Маковея, Б. Лепкого, М. Возняка. Автор філос.-реліг. праць: "Догматика", "Етика", "Катехиз", "Вишкіл Марійських дружин" (усі Львів, 1937), "Християнське виховання молоді" (Перемишль, 1939; Львів, 1994).

У ж. "Червона Калина" друкував оповідання "Американська військова місія", "Попсований револьвер", "В церкві", "На квартирі" (усі 1924–29). Окремими кн. видав повісті "Криваві сліди" (Жовква, 1927; Львів, 1929; 2011) та "Пекельний хоровід" (1932), оповідання "Ждала, ждала козака" (1928) і "Ганя" (1929). Видано зібр. творів Л.: "Релігійні праці" (1994), "Повісті та оповідання"

ЛЕЩІЙ
Северин

ЛЕЩУК
Осип Микитович

ЛЄГАР Антон

(1995), "Криваві сліди. Олекса Коцур" (2011). У худож. тв. відображав сюжети з історії ЗУНР, УГА, змальовував бої УГА на Наддніпрянщині.

Наприкінці 1945 ув'язнений співробітниками органів НКВС. Закатований у в'язниці с. Божкове Полтав. р-ну Полтав. обл.

1992 у с. Стаївка відкрито музей Л.; 1994 іменем Л. названо місц. шк., встановлено пам'ятний хрест на честь Л. біля церкви Св. Михайла. 2011 вийшла друком кн. Т. Лещука "Ти є Петро-Скала" пам'яті батька.

Олег Єгрешій

ЛЄВЕНГЕ́РЦ Генрик

(Loewenherz Henryk; 07 (за ін. даними – 09).03.1871–09.07.1936) – польс. політик, адвокат, депутат сейму і сенату. Н. в єврейс.

сім'ї банкіра Давида Лєвенгерца. Здобув освіту в г-зії м. Львів, 1889–90 навч. на ф-ті права і політ. мист-ва Львів. ун-ту, відрахований за радикальні погляди. Випускник юрид. і філос. відділень Цюріх. ун-ту, д-р права. Брав участь у заснуванні Галиц. соціал-демократ. партії (1892), яка 1897 перетворилася в ППСД. З 1905 провадив адвокат. практику в м. Львів. Підтримував польс. легіони в складі австро-угор. армії.

1.07.1918 – співзасн. Гол. ради захисту Львова. 11.1918 – представник ППСД в Польс. нац. к-ті захисту Львова, чл. президії. Чл. Тимчасового правлячого к-ту у Львові (з 23.11.1918), кер. секції юстиції. Делегат Тимчасового правлячого к-ту у Львові до Тимчасової ліквідаційної комісії у м. Краків. Делегат від польс. МЗС на Паризьку мирну конф. Депутат від ППС до Установчого сейму.

У питанні польс.-укр. конфлікту вагався між різними концепціями. Становище Л. можна визначити як опозицію до концепції кер-ва ППС щодо розв'язання укр. питання шляхом територ. автономії. На окружній конф. ППС у Львові 25–26.02.1922 підтримував позицію А. Гауснера проти надання територ. автономії Сх. Галичині, бо вважав, що це призведе до поновлення збройного конфлікту чи віддасть польс. робітників під вплив укр. селянства. У 07.1922 – чл. комісії експертів від сх.-галиц. окружної організації ППС з розробки урядового проекту закону про воєвод. самоуправління для в-в з мішаним нас.

При опрацюванні мовних законів 1924 – чл. т. зв. Комісії чотирьох, ств. урядом В. Ґрабського для розробки проекту основ нац. політики. Після перевороту Ю. Пілсудського і короткотривалої спроби реформування політики щодо укр. меншини 1926 – чл. комісії експертів при секції Політ. к-ту Ради міністрів для справ меншин і сх. в-в. 1928 перейшов з ППС до Безпарт. блоку співпраці з урядом (ББСУ), голова регіональної групи пд.-сх. в-в, заст. голови партії для 3 пд.-сх. в-в. Депутат сейму 2-ї каденції та сенатор, обраний за списком ББСУ від Львів. в-ва (1930–34).

Брав участь у розробці Квітневої конституції (1935). Голова польс. групи у Виконавчій комісії міжнар. конф. Міжпарламент. союзу, заст. її голови (1935).

П. у м. Будапешт. Похований на Личаків. цвинтарі м. Львів.

Микола Ґеник

ЛЄГА́Р Антон

(Lehár Antal; 21.02.1876–12.11.1962) – полковник УГА. Брат композитора Франца Лєгара. Угорець за національністю. Барон. Н. у

м. Оденбурґ (нині Шопрон, Угорщина) у сім'ї полкового капельмейстера 50-го пiх. полку австро-угор. армії.

Випускник пiх. кадет. шк. м. Відень (1893). 1894 розпочав військ. службу у званні лейтенанта. 1900 служив у Генштабі австро-угор. армії. ПСВ розпочав команд. батальйону угор. ландштурму 13-го пiх. полку. Згодом командував бойовою групою "Лєгар", котра діяла на Італ. фронті та, до кін. війни, 106-м пiх. полком.

Від 12.1918 – на службі в УГА. 1-й команд. бойової групи "Наварія". Наприкінці 12.1918 виступив проти намірів кер-ва армії провести якнайскоріше ген. наступ на Львів, оскільки вважав, що на той момент УГА була ще до цього не готова. Через це подав у відставку. Повернувся на батьківщину, був на командних посадах в угор. війську. Згодом мешкав у м. Берлін та Відень. Залишив спогади про службу в УГА, які ввійшли до кн. "Erinnerungen. Gegenrevolution und Restaurationsversuche in Ungarn 1918–1921" (1973).

П. у м. Відень.

Олег Стецишин

ЛИ́ПА
Іван Львович

(24.02.1865–13.11.1923) – громад. і політ. діяч. Н. у м. Керч (нині АР Крим, Україна). Навч. у нар. шк. при грец. церкві, Керчен. г-зії (1880–88). 1888 вступив на мед. ф-т Харків. ун-ту. 1891 разом із Б. Грінченком, М. Міхновським співзасн. таємного т-ва "Братство тарасівців", гол. завданням якого було нац.-політ. і соц. визволення України. 1893 після розгрому т-ва заарештований; відбув 13 місяців ув'язнення. 3 р. проживав під наглядом поліції у Керчі. Випускник мед. ф-ту Казан. ун-ту (1897). Згодом працював лікарем на Херсонщині, у м. Полтава та Одеса (1902–18). Організував вид-во "Одеська літературна спілка", з 1905 видавав альманах "Багаття". Друкувався в укр. час. "Діло", "Народ", "Правда", "Буковина", "Зоря", ЛНВ, "Українська Хата" та ін. Співпрацював з одес. "Просвітою", Одес. літ. т-вом.

1917 – комісар УЦР в Одесі, засн. укр. вид-ва "Народний Стяг". За УД обіймав посаду лікар. інспектора в Одесі. З 1919 – чл. УПСС, входив до її ЦК. 1.01.1919 призначений міністром віросповідань уряду УНР. Гол. лікар військ. мін-ва УНР та Житомир. юнацької шк. 25.01.1919 звернувся до духовенства й службовців духовного відомства з вказівкою вести все церк. діловодство і метричні книги укр. мовою. У Кам'янецький період Директорії УНР – в. о. міністра віросповідань, юстиції та охорони здоров'я. Водночас працював у Всеукр. нац. раді над парламентизацією устрою УНР. Осінь 1919–08.1920 – в урядовій комісії з підготовки Конституції УНР у м. Тарнів (нині Польща). 1921 – чл. Ради Республіки в Тарнові; відкрив її 1-ше засідання привітанням ДА УНР. Деякий час був міністром охорони здоров'я уряду УНР в екзилі. Згодом працював лікарем у військ. таборах. До 06.1921 – голова Тарнів. філії УПСС.

У 03.1922 приїхав до м. Львів; працював приватним лікарем у с. Винники (нині в складі м. Львів). Тісно контактував з ветеранами УГА. З 09.1919 хворів на рак шлунка.

П. у с. Винники, де й похований поруч із могилою загиблих під час польс.-укр. війни вояків УГА.

Літ.: *Липа Ю.* Галичани над морем // ЛЧК. 1936. Ч. 3. С. 7–11; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 243–244; Українські лікарі. Львів, 1994. Т. 1.

Микола Литвин

ЛИПИ́НСЬКИЙ
В'ячеслав (Вацлав-Вікентій) Казимирович

(псевд. і крипт.: В. Л., W. L., Василь Безрідний, В. Правобережець, Civis, Ukrainiec; 05.04.1882–14.06.1931) – історик, соціолог, публіцист, громад. і політ. діяч, ідеолог консервативного напряму в укр. сусп.-політ. думці й основоположник державницького напряму в укр. історіографії, засновник укр. монархічного руху. Дійсний чл. НТШ (1914). Н. у с. Затурці (нині Локачин. р-ну Волин. обл.). Мати Клара

ЛИПА
Іван Львович

ЛИПИНСЬКИЙ
В'ячеслав (Вацлав-Вікентій) Казимирович

походила з польс. роду Рокицьких; батько належав до однієї з гілок старовинного мазовецького шляхетського роду: її представники в 16–17 ст. почали іменувати себе за назвою своєї гніздової осілості в землі Нурській – "de Antiqua Lipiny", а на поч. 18 ст. деякі з їхніх нащадків перебралися до України – на Поділля, придбали там значні земельні маєтки і впродовж бл. 200 р. займали різні земські й військ. посади. Село Затурці батько успадкував по своїй матері з волин. шляхетського роду Бєчковських.

Початкову освіту Л. здобув удома. 1893 був зарахований одразу до 2-го відділення 2-го кл. Житомир. чол. г-зії. Через погіршення здоров'я Л. батьки перевезли його спочатку до м. Луцьк, потім до м. Київ. У Києві навч. у 1-й класичній г-зії. Від 1900 брав активну участь у громад. житті київ. молоді. 1900 заснував серед членів польс. гімназійної корпорації Т-во українців-католиків, налагодив контакти з укр. студент. гуртками, очолюваними студентом Київ. ун-ту К. Квіткою. 1901, після того, як делегати від польс. гімназійної корпорації на з'їзді гімназійних союзів не підтримали його пропозицію об'єднатися з представниками правосл. укр. гімназійних корпорацій, Л. вийшов зі складу польс. корпорації 1-ї Київ. г-зії і спільно з К. Квіткою та Б. Матюшенком очолив громаду, в якій об'єдналась укр. молодь правосл. і катол. віросповідань. Водночас, на відміну від більшості своїх ровесників-українців, які захоплювалися соціал-демократ. ідеями, прагнув протистояти "ідейним соблазнам" соціалізму та радикалізму лівого спрямування і сповідувати консервативні цінності й нац.-державницьку ідеологію. 1902 закінчив навч. в г-зії; почав служити в драгун. Ризьк. полку, дислокованому в Кременці.

Невдовзі військ. комісія визнала Л. нездатним до служби через слабке здоров'я. Щоб отримати практичну спеціальність, 1903 вступив на агрономічний ф-т Краків. ун-ту. Через деякий час, для поглиблення раціональних засад свого світогляду, перевівся на філос. ф-т. Його наук. керівником став В. Яворський (1865–1930), відомий тоді представник польс. консервативної істор. шк. 1906 Л. одружився з полькою Казимирою Шумінською (згодом через своє захоплення українством не знайшов у неї підтримки в справі виховання їхньої доньки), виїхав з дружиною до м. Женева (Швейцарія), щоб студіювати там у Вищій школі політ. наук теорії соц. конфлікту (Г.-В. Геґеля, К. Маркса, Л. Гумпловича, Л. Ратценгофера, Ф. Оппенгеймера); теорію ірраціональних впливів (М. Вебера), теорії еліт (Г. Моски, Р. Міхелса) та циркуляції еліт (В. Парето); теорії держ. життя (Л. фон Ранке, Ф. Рацеля). 1907 повернувся до м. Краків і продовжив навч. в Краків. ун-ті. 1907 опублікував свою першу істор. розвідку "Антоній Прохаска – самоврядування воєводства Руського у боротьбі з опришками", 1908 – наук. працю "Ludwik Boratyński – Studya nad nuncyaturą polską Bolognettego (1581–1585)". 1908 закінчив навч. й розпочав, мешкаючи в Кракові (лише напередодні ПСВ, отримавши від дядька по матері А. Рокицького маєтності на Уманщині – Русалівські Чагари, переїхав до України), провадити активну діяльність із навернення до українства польс. та полонізованої укр. шляхти Правобережної України. У цій справі мав підтримку групи однодумців (бл. 30 осіб), які називали себе "українцями польської культури" або "римо-католицькими українцями". Висунув та обґрунтував ідею активної участі шляхетської верстви в укр. сусп.-політ. русі. На відміну від своїх попередників – так само, як і він, вихідців зі шляхетського середовища, які стали на шлях служіння Україні, однак робили це винятково у сфері культосвіт. діяльності й займали при цьому аполітичну позицію (В. Антонович, К. Михальчук, Т. Рильський, Б. Познанський), – гол. увагу звертав на укр. політично-нац. справу. З метою привернути спольщену укр. шляхту до укр. нац. відродження, разом зі своїми однодумцями видавав у Києві двотижневик "Przegląd Krajowy" (1909), на сторінках якого порушував питання нац. ідентичності. З цією ж метою

22.02.1909 провів у Києві з'їзд українців польс. к-ри. Продовжував наук. працю. Написав та опублікував низку досліджень, зокр.: "Данило Братковський – суспільний діяч і письменник кінця 17 століття", "Генерал артилерії Великого Князівства Руського", "Nasze stanowisko na Rusi-Ukrainie", "Szlachta na Ukraine", "Аріянський соймик в Киселині в маю 1638". Відстоював у них ідею потреби участі в укр. русі не лише інтелігенції, а й шляхетської верстви, причому на засадах збереження нею своїх корпоративних ознак і станових інтересів.

Від поч. своєї політ. діяльності послідовно демонстрував прихильність до суверенної укр. державності. Ідея самост. України вперше була сформульована ним на таємній нараді гуртка емігрантів з Великої України і галиц. діячів, що відбулася 4–6.03.1911 у м. Львів. На цій нараді Л. виступив з доповіддю, у якій виклав концепцію конституц. монархії в Україні, розглянув різні комбінації щодо можливості відновлення спадкової правлячої династії, остаточний вибір якої мав бути закріплений конституц. органом майбутньої суверенної укр. д-ви.

1912 опубл. монографія Л. "Stanisław Michał Krzyczewski" і зредаговане ним фундаментальне дослідження "Z dziejów Ukrainy", до якого ввійшла низка праць Л. ("Dwe chwile z dziejów porewolucyjnej Ukrainy", "U szczytu potęgi", "Na przełomie", "Dokumenty Ruiny", "Szlakiem Bohdanowym", "Nazwy «Ruś» i «Ukraina» i ich znaczenie historyczne").

У 12.1912 підготував проект "Меморіалу до Українського інформаційного комітету про наше становище супроти напруженої політичної ситуації в Європі", у якому сформулював концепцію суверенної укр. д-ви й обґрунтував потребу ведення організованої б-би за держ. незалежність України в умовах можливого вибуху світов. війни. Цим же документом започатковував створення таємних інституцій для здійснення цього наміру. 1914 на ґрунті таких інституцій виникли Союз укр. державників – СВУ та Укр. інформац. к-т у м. Лозанна (Швейцарія). Л. вважав, що пропаганда й здійснення соціаліст. демократії в Україні є не на часі; що вони навіть шкідливі в контексті б-би за укр. державність, оскільки в умовах імперії працюють, перш за все, на оновленння Великої Росії. У зв'язку з цим Л. рішуче виступав проти участі українців у демократ. русі в Росії; наголошував на тому, що рос. революція поглине сили укр. політ. еліти й посилить процес її русифікації.

З поч. ПСВ був мобілізований як старшина запасу. Служив у 4-му драгун. Новотроїцько-Єкатеринослав. полку, разом з ним брав участь у Сх.-прус. операції 1914 в складі рос. 2-ї армії ген. від кавалерії О. Самсонова. 1915 через недугу був переведений у кінні резерви, які дислокувалися спочатку в Дубно, потім в Острозі, Полтаві. Після Лютневої революції 1917 залишив службу. Влітку 1917 став одним з лідерів Укр. демократ. хлібороб. партії, написав для неї політ. програму (опубл. в 10.1917); значно розширив політ. й екон. засади діяльності партії, проголошені при її заснуванні (05.1917). Новими для діяльності партії стали положення, зокр., про потребу формування провідної верстви сусп-ва з державницькою свідомістю, про співіснування орендної та приватновласницької форм землеволодіння, про встановлення держ. контролю за нац. г-вом.

Зі встановленням в Україні влади гетьмана П. Скоропадського був призначений (05.1918) послом УД в Австро-Угорщині. Гетьман уповноважив Л. провести від імені УД обмін ратифікац. грамотами з усіма країнами, що підписали Брест. мирн. договір УНР з д-вами Четверн. союзу 9.02.1918. У зв'язку з цим Л. мав зустрічі з уповноваженими представниками Болгарії (15.07.1918), Німеччини (24.07.1918) й Туреччини (22.08.1918). Після протигетьман. повстання Директорії 1918, яке Л. вважав трагічною помилкою в укр. історії, залишився дипломатичним представником УНР в Австрії, докладав чималих зусиль для міжнар. визнання нової держ. влади в Україні.

Розстріл полк. П. Болбочана, непослідовні політ. кроки Директорії УНР, її репресії проти державницьки налаштованих діячів змусили Л. вдатися до демісії. Від 06.1919 перебував на еміграції в Австрії.

1920 став ініціатором та одним із засновників позапарт. Укр. союзу хліборобів-державників (УСХД), написав статут і регламент, очолив керівний орган – Раду присяжних. 1920–25 редагував неперіодичний друкований орган УСХД "Хліборобська Україна", оприлюднив там свій політ. трактат "Листи до братів-хліборобів", у якому виклав філос. погляди і політ. програму, а також теорію еліт і їх циркуляції. Відстоюючи державницьку позицію, критикував укр. революц. демократію і діяльність створених нею держ. інституцій (УЦР і Директорію УНР) за те, що вони в ході нац.-визвол. змагань не намагалися розв'язати найголовніше для цих змагань питання – творення суверенної д-ви, а прагнули вирішити поточні соц. проблеми. Вони зігнорували державотворчий потенціал середнього і заможного селянства ("хліборобів"), укр. буржуазії, оперлися на підтримку пролетаризованого й напівпролетаризованого селянства, робітництва й нар. інтелігенції, інтереси яких, однак, так і не змогли задовольнити. На думку Л., укр. нац. демократія не змогла трансформувати сплеск нац. свідомості широких нар. верств у свідомість державницьку і цим самим фактично змарнувала їхню енергію. Аналізуючи причини поразки Директорії УНР у б-бі за укр. д-ву, Л. одними з гол. її причин вважав відсутність у респ. лідерів чіткої концепції побудови д-ви ("ідея держави була неясна і туманна") і "брак єдності між нашими провідниками".

Ключовими в аналізі Л. укр. історії були поняття "д-ва" і "нація". При цьому Л. стверджував, що ці поняття певною мірою тотожні. На думку Л., лише після постання укр. д-ви на землях укр. народу може сформуватися нація українська, яка об'єднає всіх мешканців України без різниці їхньої нац., соц., політ. та реліг. належності. Разом з тим Л. доводив, що виключно в середовищі "верхів" народу (тобто серед еліти, незалежно з яких класів чи станів вона походить), а не в середовищі його "низів", формуються і розвиваються державницький ідеал і відповідні прагнення та політ. воля до реалізації цього ідеалу. Звідси – здійснювана ним переоцінка традиційного на той час бачення укр. істор. процесу, зокр. "Хмельниччини". На думку Л., потенційним носієм укр. державницької свідомості є хліборобський клас – усі землевласники; саме на цей клас мають спертися ті політ. сили, які дійсно прагнуть створити суверенну укр. д-ву. При цьому найважливіше політ. завдання Л. вбачав у тому, щоб організувати консервативні хліборобські сили й водночас створити "таку одну, тверду і непорушну точку, біля якої всі консервативні, здержуючі сили могли б об'єднатись і витворити в той спосіб базу, підставу, для дальшого органічного і ритмічного розвитку держави і нації". Гол. гарантом стабільності в д-ві, згідно з баченням Л., мало бути легітимне гетьманство, яке історично є традиційною формою нац. державності в Україні. При цьому Л. наголошував, що, по-перше, гетьманство повинно бути не виборним, а спадковим; по-друге, що владу гетьмана слід обмежити конституцією і парламентом (по суті, йшлося про конституц. монархію). Ін-т гетьманства, на думку Л., мав виконувати консолідуючі й представницькі функції в сусп-ві.

Свою концепцію укр. "класократичної" трудової монархії Л. базував на принципах: 1) сусп. плюралізму – Україна повинна розвинути диференційовану класову стр-ру, що охоплювала б усі верстви, потрібні для забезпечення існування зрілої нації та самостійної д-ви; 2) відродження нац. аристократії, яка могла б стати сполучною ланкою між "старою" і "новою" Україною і внести в нац. життя елемент стабільності; 3) політ. плюралізму – потреби існування політ. опозиції гетьман. владі, яка своїм тиском на держ. апарат не допускала б його бездіяльності; 4) територ. патріотизму – усі мешканці

України є її громадянами; 5) реліг. плюралізму – рівність усіх конфесій і неможливість ототожнення національності з будь-яким віровизнанням.

У центрі істор. досліджень Л. була козац. революція 17 ст. під проводом гетьмана Б. Хмельницького. Присвячена цій проблемі монографія "Україна на переломі 1657–1659" з'явилася одразу після невдалих спроб держ. буд-ва 1917–20-х і є розширеною версією давнішої праці Л. "Dwe chwile z dziejów porewolucyjnej Ukrainy" (1912). Л. розглядав у ній 3 проблеми укр. історії: буд-во укр. козац. д-ви; місце й роль еліти (аристократії) в її становленні і розвитку; х-р гетьман. влади Б. Хмельницького. На відміну від своїх попередників, Л. вважав Б. Хмельницького найбільш свідомим будівничим укр. д-ви, якому були властиві непересічні політ., військ. та орг. здібності і який добре розумів, що традиційне виборне козац. гетьманство не може забезпечити стабільність козац. д-ви, зміцнення авторитету її інститутів в очах усього susp-ва на тривалу істор. перспективу, а тому прагнув усунути 2 небезпечні для майбутнього України речі: виборність гетьмана і залежність його від чужих д-в. Л. доводив, що під кінець свого життя Б. Хмельницький прагнув надати гетьман. владі нового змісту, перетворити її на ін-т спадкової влади і, встановивши союз зі Швецією, вийти з залежності від рос. царя. Ці особливості діяльності Б. Хмельницького ігнорували представники народницького напряму історіографії і заперечував очільник народницької школи істориків М. Грушевським, на думку якого доба козац. революції 17 ст. була винятково проявом стихійних прагнень нар. мас до звільнення від іноз. панування.

Інакше, ніж його попередники, Л. трактував і Переяслав. угоду 1654, політ. суть якої вбачав не в якихось нац. "возсоединеніяхъ", сфабрикованих пізнішими "малоросійськими письменниками", а в зміцненні укр. консерватизму, спроможного забезпечити самостійне держ. існування України. Згідно з аргументами Л., для Б. Хмельницького союз із Москвою був засобом реалізації його намірів остаточно легітимізувати відрив України від Польщі і приєднати до Війська Запорозького всі зх. укр. землі й частину земель Білорусі, які перебували під польс. владою. На думку Л., ціною цих масштабних територіальних досягнень нової козац. д-ви було визнання сюзеренітету або протекторату рос. царя.

Як доводив Л., відродження укр. державності в той період стало можливим завдяки тому, що: 1) відбулося об'єднання всіх верств укр. сусп-ва навколо козацтва, яке в ході війни залучило до держ. буд-ва селян, міщан і шляхту (при цьому осн. джерелом еліти, тобто козац. старшини, стали представники старого реєстрового і січового козацтва); 2) активну участь у визвол. війні 1648–57 взяла укр. шляхта, яка сприяла піднесенню заг.-культ. рівня козацтва (на відміну від представників народницької історіографії, які заперечували креативну роль укр. шляхти у визвол. б-бі, Л. зауважував, що саме приєднання до повстання цієї верстви стало запорукою успішного буд-ва укр. д-ви); 3) було утверджено сел.-козац. землеволодіння і ліквідовано колоніально-паразитарне господарювання польс. магнатерії; 4) визвол. б-бу освятила Правосл. церква.

Узагальнюючи досвід козац. революції, а також беручи до уваги досвід революц. Франції, Німеччини, Чехії, Польщі, Л. дійшов висновку, що тільки ті з революцій можуть мати успіх, які за допомогою аристократії, "відродженої в інших соціальних формах", зуміють захопити у свої руки старий адм. апарат і більшу частину армії.

Істор. праці Л., насамперед "Україна на переломі 1657–1659", започаткували державницький напрям в укр. історіографії. До появи цих праць укр. історіографія перебувала під впливом народницької концепції історії, гол. представниками якої були М. Костомаров, В. Антонович, О. Лазаревський, М. Грушевський. У полі їхнього зору центр. об'єктом був народ, під яким головно розуміли селянство; саме народ, його соц. інтереси вважалися осн.

рушійним чинником історії. На переконання представників народницької історіографії, інтереси всіх соц. груп укр. сусп-ва мали бути підпорядковані "соціальному визволенню" народу. Ін-т д-ви вони кваліфікували тільки як ін-т насильства, а тому, по суті, були в опозиції до нього. Натомість Л. та його послідовники вважали, що нац. д-ва відіграє творчу роль в орг-ції сусп-ва й оптимізує його поступ.

Розробляючи ідеологію модерного укр. монархізму, Л. наголошував на потребі перебороти існуючу "однобічність" еволюції укр. нації, зміцнюючи праве консервативне крило укр. сусп.-політ. життя. Його концепція трудової дідичної монархії, яка мала бути реалізована в традиційній для України формі гетьманства, передбачала об'єднання сусп. течій у рамках єдиної політ. с-ми і спільного для всіх закону.

1926–27 проживав у Німеччині, очолював каф-ру історії укр. державності Укр. наук. ін-ту в м. Берлін. 1926 оприлюднив дослідження "Покликання варягів чи організація хліборобів". Написав кн. "Теорія правління" (подальша доля рукопису дослідникам його творчості поки що невідома).

На еміграції Л. став лідером укр. монархічного руху. 1929 розійшовся з гетьманом П. Скоропадським у поглядах на тактику та осн. засади подальшої діяльності УСХД, проголосив розпуск союзу і разом з кількома своїми послідовниками (М. Кочубеєм, В. Залозецьким-Сасом, В. Кучабським та ін.) заснував Братство укр. класократів-монархістів, гетьманців (друкований орган – "Збірник Хліборобської України" (Прага, 1930–31)).

Після тяжкої хвороби на туберкульоз легенів п. у санаторії Віннервальд, поблизу Відня. Згідно з заповітом, похований у родинному маєтку в с. Затурці.

Послідовниками Л. були Н. Полонська-Василенко, Д. Дорошенко, С. Томашівський, І. Крип'якевич, Б. Крупницький, В. Кучабський, В. Заїкін, О. Оглоблин, Л. Окіншевич, Д. Олянчин, М. Петровський, М. Слабченко та ін.

На честь Л. названо Ін-т сх.-європ. досліджень у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США). У с. Затурці ств. меморіальний музей Л.

Тв.: Липинський В. Листи до братів-хліборобів: Про ідею і організацію українського монархізму. Нью-Йорк, 1954; *Його ж.* Повне зібрання творів, архів, студії: Архів. Листування. Т. 1. К.; Філадельфія, 2003; *Його ж.* Релігія і церква в історії України. К., 1995; *Його ж.* Україна на переломі 1657–1659: Замітки до історії українського державного будівництва в 17-ім столітті. Відень, 1920; К., 1997; *Його ж.* Участь шляхти у великому українському повстанні під проводом гетьмана Богдана Хмельницького // Твори. Т. 2. Історична секція. Філадельфія, Пенсильванія, 1980; *Idem.* Szlacta na Ukraine. Kraków, 1909; Z dziejów Ukrainy. Kiew; Kraków, 1912.

Літ.: Босий В. Вячеслав Липинський – ідеолог української трудової монархії. Торонто, 1951; В. Липинський як політик і ідеолог. Ужгород, 1931; В'ячеслав Липинський: Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. К.; Філадельфія, 1994; В'ячеслав Липинський та його доба: науковий збірник. К.; Житомир, 2008; Вячеслав Липинський (1882–1931): до 120-річчя від дня народження // Молода нація. 2002. № 4; З епістолярної спадщини: Листи до Д. Дорошенка, І. Кревецького, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна. К., 1996; *Забаревський М.* Вячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу. Відень, 1925; Авґсбург, 1946; Листи В'ячеслава Липинського до Осипа Назарука (1921–1930). Львів, 2004; *Лисяк-Рудницький І.* Вячеслав Липинський: державний муж, історик та мислитель: Політичні ідеї Липинського з перспективи нашого часу // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т. 2. К., 1994; *Масненко В.* Історичні концепції М. С. Грушевського та В. К. Липинського. К.; Черкаси, 2000; *Gancarz B.* My, szlachta ukraińska...: Zarys życia i działalności Wacława Lipińskiego 1882–1919. Kraków, 2006; The Political and Social Ideas by Vjaceslav Lypyns'kyj // Harvard Ukrainian Studies. 1985. Vol. 9. N. 3–4.

Тетяна Осташко

ЛИПЧУ́К
Дмитро Федорович

(24.10.1893–1929) – адвокат, поручник УГА. Н. у с. Торговиця Пільна (нині Торговиця Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Коломий. г-зії.

У роки ПСВ був мобілізований, навч. у старшин. шк. Воював поручником на Сх. фронті, був поранений; згодом готував новобранців у вишколі. Під час Листопадового чину учасник перебрання влади й вуличних боїв у м. Львів. Старшина в бригаді А. Кравса. Воював під Львовом, у Чортків. офензиві, на Наддніпрянщині. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Після війни перебрався до ЧСР. Перебував у таборі для інтернованих укр. вояків у м. Йозефов (нині Чехія). Випускник правн. ф-ту Празьк. ун-ту. Повернувся до Галичини, був заарештований і кинутий до польс. в'язниці. Після звільнення, через заборону працювати на укр. землях, переїхав до Зх. Польщі, де провадив адвокат. практику.

П. від туберкульозу в м. Торунь (нині Куявсько-Помор. в-ва, Польща).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 861. Оп. 1. Спр. 175. Арк. 61.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014.

Степан Кобута

ЛИПЧУК
Дмитро Федорович

ЛИС
Олекса

(10.04.1890–08.05.1965) – громад. діяч. Н. у с. Ришкова Воля (нині Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Працював австр. поштовим урядовцем у різних містах Галичини.

З 11.1918 керував укр. поштою у м. Лопатин, с. Стоянів, Милятин Новий, Любинці (всі населені пункти нині Львів. обл.). У 05.1919 разом з Гірською бригадою УГА відійшов на Закарпаття. Інтернований у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Згодом разом з А. Мидляком та А. Мудриком навч. у Вищій молочар. шк. м. Пльзень (нині Чехія); у 09.1923 повернулися до Галичини. Співорганізатор (з А. Палієм та Ю. Шепаровичем), згодом дир. філії Крайового союзу госп.-молочарського (пізніше "Маслосоюз") у м. Станиславів. Пропагував ідеї молочар. кооперації серед селян низки повітів. Торг. референт "Маслосоюзу" в м. Львів. 1828–39 – дир. філії "Маслосоюзу" в м. Стрий. 1939–41 працював у "Маслосоюзі" в м. Катовіце (нині Польща), 1941–44 – у м. Львів.

1944 емігрував до Німеччини. Очолював укр. кооперативи в м. Реґенсбурґ. 1951 із сином Мироном виїхав до м. Філадельфія (США). Чл. Союзу Маслосоюзників, ін. укр. діаспорних орг-цій.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 98, 402–404, 482–488; Бл. п. Олекса Лис // Свобода. 1965. 12 трав. Ч. 88. С. 4; *Качор А.* Олекса Лис // Ярославщина і Засяння 1031–1947: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 714–715; Стрийщина: історично-мемуарний збірник. Т. 2. Ню Йорк, 1990. С. 31, 324, 361–362, 368.

Микола Вітенко

ЛИС
Олекса

ЛИСА́Н
Юрій Іванович

(1874–1946) – громад. і політ. діяч. 1910–12 – бургомістр м. Вашківці (нині Чернів. обл.). Депутат Буковин. крайового сейму (1911–18).

18–19.10.1918 – учасник Конституанти в м. Львів. 1922–27 – чл. УНДП Буковини. 1926 від імені УНДП був канд. у депутати рум. парламенту за списком Нар. партії (А. Авереску) від Сторожинец. пов. У передвиборній програмі вимагав дотримання прав нацменшин, зокр. викладання укр. мовою у школах пов. Чернівці, Сторожинець, Радівці. 1928 спільно з сенатором А. Лукашевичем направив міністру Буковини протест проти зловживань під час перепису нас. у 04.1927. Після розпуску парламенту повторно балотувався у депутати в 06.1927 за списком нім.-угор. блоку разом з А. Лукашевичем, М. Кремером, Й. Нейманом від Сторожинец. пов. Співзасн. Укр. нац. партії.

П. у Румунії. У Вашківцях облаштовано символічну могилу Л.

Літ.: Павлюк М. В. Лисан Юрій Іванович // ЕСУ. Т. 17. К., 2016.

Ігор Піддубний

ЛИСИЙ
Володимир Данилович

ЛИ́СИЙ
Володимир Данилович

(05.11.1893–26.12.1966) – адвокат, хорунжий австро-угор. армії, четар УГА, громад.-політ. діяч. Н. у м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль (1911), на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Діяльний у громад. житті. Очолював таємний драгоманів. гурток, який репрезентував на з'їзді молоді в м. Львів 1911. Належав до Студент. союзу ім. М. Драгоманова.

Під час ПСВ виїхав до м. Відень, де завершив правн. студії докторатом. Улітку 1917 призваний до австро-угор. війська, закінчив старшин. шк. й одержав ступінь хорунжого. Від 01.1918 – зв'язковий від австр. командування при УЦР. З 11.1918 служив в ОВК в м. Тернопіль, очолював місц. міліцію. 01–05.1919 – референт ДСВнС ЗОУНР. Згодом – у юрид.-кодифікаційній комісії УНРади; підготував проект закону про вибори. Певний час керував пропагандивним відділом, який дбав про зміцнення боєздатності війська, організовував агітаційно-пропагандист. заходи, курував театральні справи тощо. Належав до редколегії органу Гол. управи УРП – газ. "Народ", що виходила друком у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 20.02–25.05.1919. Після переходу в 07.1919 разом з УГА та урядом ЗОУНР на Наддніпрянщину – в штабі УГА, потім – у штабі Гол. отамана в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). У 11.1919 під час евакуації штабу потрапив у польс. полон, звідки 1920 повернувся до м. Копичинці. За кілька років відновив у рідному місті кооперативу "Сільський господар", організував учител. курси.

Від 1923 мешкав у Тернополі, де 1924–39 провадив адвокат. канцелярію. Також активізував громад.-політ. діяльність, зокр. сприяв розбудові повітов. філії т-ва "Просвіта", Подільського союзу кооператив, т-ва "Сільський господар". Учасник реорг-ції УРП. Після її об'єднання (1926) з волин. УПСР в УСРП – заст. голови цієї партії (1929–39). Заснував у Тернополі Подільський нар. банк, співорганізатор повітов. Союзу укр. поступової молоді "Каменярі", у якому гуртувалися понад 2 тис. чл.

Після встановлення рад. влади на ЗУЗ у 09.1939 – ст. н. с. філії АН УРСР у Львові. Після проголошення 30.06.1941 Акта відновлення Укр. д-ви призначений міністром внутр. справ її уряду – Укр. держ. правління. Під час нім. окупації – адвокат у м. Львів.

1944 емігрував до Австрії, займався наук.-дослідницькою працею у сфері держ. та міжнар. права у Віден. ун-ті. Від 1949 – у США (м. Детройт). Співзасн. Укр. вільної громади Америки (1949); секретар окружної ради Укр. робітн. союзу; організатор гуртка укр. правників, співорганізатор позичкової каси "Самопоміч"; чл. управи т-ва "Рідна школа", Т-ва прихильників УНР та ін. Співробітник, чл. редколегії, згодом – гол. ред. ж. "Вільна Україна" (за ін. даними – "Вільна громада"). Водночас продовжив наук. студії у сфері соціології, політики, держ. права. Автор праць "Відродження селянства" (1934), "Державний статус УРСР в 1917–1923 роках" (1963), "Міжнародно-правничий статус України" (1967) та ін., публіцист. статей, спогадів.

П. у м. Детройт, де й похований 29.12.1966.

Літ.: Гайда П. Володимир Лисий (1893–1966) // Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Філадельфія, 1983. С. 594–597; *Головин Б., Мельничук Б.* Лисий Володимир // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 360; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 91–92; *Лазарович М. В.* Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "Ї": незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 86–87; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 129.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ЛИСИНЕ́ЦЬКИЙ
Ґедимін Емануїлович

(07.01.1873–04.02.1962) – правник, громад. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Батько К. Добрянської. Н. у м. Стрий (нині Львів. обл.) у сім'ї греко-катол. священика. Гімназійні студії розпочав у Галичині; 1887–91 навч. у Чернів. вищій держ. г-зії, у 07.1891 склав матуральні іспити. Студіював право в Чернів. ун-ті, 2.02.1896 отримав абсолюторіум. 1897 – суд. практикант при крайовому суді м. Чернівці, де в 05.1899 здав суддівський іспит. Від 08.1899 – суд. ад'юнкт у м. Садаґура. З 03.1905 – повітов. суддя у м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.). В 02.1909 іменований радником крайового суду та нач. повітов. суду у Вашківцях. З 02.1911 переведений до м. Чернівці на посаду радника крайового суду, чл. сенату Чернів. крайового суду влітку 1913.

Чл. укр. акад. т-ва "Союз" від 5.11.1891; чл. його правління з 9.12.1894. В студент. роки належав до організованого Л. Бачинським гуртка укр. радикалів. З поч. 1900-х чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях. Наприкінці 12.1903 разом зі С. Смаль-Стоцьким, Є. Пігуляком, О. Поповичем та ін. укр. діячами Буковини брав участь у святкуванні ювілею М. Лисенка в м. Київ. З 1905 – чл. правління Вашків. філії т-ва "Руська школа". З 1907 – звичайний чл. НТШ у Львові, чл. Мат.-природописно-лікар. секції НТШ. Організатор і голова великого повітов. віча укр. виборців у Вашківцях 2.08.1908, у якому взяли участь усі укр. депутати парламенту від Буковини (М. Василько, Є. Пігуляк, І. Семака) та депутати крайового сейму С. Смаль-Стоцький і Т. Левицький. Учасник наради 8.11.1909 з депутатами парламенту М. Васильком, І. Семакою, Є. Пігуляком, А. Лукашевичем, М. Спинулом та віце-маршалком крайового сейму С. Смаль-Стоцьким, яка відбулася перед великим повітов. вічем укр. виборців у м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). Чл. т-ва догляду за сліпими та глухонімими, матеріально допомагав центр. установі з підтримки солдатів та їхніх сімей.

Введений до складу Буковин. делегації УНРади 24.10.1918 як представник укр. юристів Буковини (разом з М. Литвиновичем та Л. Когутом). На 1-му засіданні буковин. Крайового к-ту 25.10.1918 обраний головою адміністраційної комісії (мала завдання підготувати список кандидатів на всі важливі урядові посади в краї на випадок перебрання українцями влади на Буковині й скласти кадастр усіх урядників-українців у краї). 27.10.1918 підписав маніфест Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в Укр. д-ві. Вранці 6.11.1918 разом з М. Кордубою, отримавши в підпорядкування загін з 5 укр. стрільців під командуванням четаря, від ім. УНРади перебрав владу над дирекцією гол. пошти в Чернівцях, призначивши укр. комісаром пошти поштового радника М. Криштофовича.

Після окупації Буковини рум. військами виїхав до Галичини. Здобув докторат права, працював адвокатом у м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.) до 1939. Чл. Союзу укр. адвокатів. 1927 надавав (спільно з адвокатом П. Зволинським) правну допомогу від імені УНДО у всіх справах, пов'язаних з виборами до громад. рад на Болехівщині.

Від поч. 1920-х голова філії т-ва "Просвіта" в Болехові, якою керував до 1939. Чл. правління Долин. повітов. т-ва опіки над військ. могилами 1926. Як адвокат захищав у судах аре-

ЛИСИНЕЦЬКИЙ
Ґедимін Емануїлович

штованих укр. активістів, не раз і сам зазнав репресій. Після забороненого польс. владою святкування українцями у Львові 10-ї річниці проголошення ЗУНР польс. поліцією 9.11.1928 проведено обшук у домі Л.

У розпал терору польс. окупац. влади в 10.1930 заарештований у Болехові. 1920-30-х матеріально підтримував побудову пам'ятника І. Франку в м. Львів, т-ва "Рідна школа", "Просвіта", Т-во укр. інвалідів, "Укр. нар. дім" у м. Холм (нині Польща), Т-во письменників і журналістів ім. І. Франка та ін. укр. громад. орг-ції.

П. і похований у м. Болехів.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 827, 828, 843; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 49–50, 249–250.

Володимир Старик

ЛИСТОПАДО́ВИЙ ЧИН 1918 У М. ЛЬВІВ – виступ укр. нас. міста 1.11.1918, у результаті якого була встановлена влада УНРади. 18–19.10.1918 УНРада проголосила створення Укр. д-ви на землях Австро-Угор. імперії. Утворення укр. Конституанти було легітимізовано цісар. маніфестом 16.10.1918. Незважаючи на зусилля Віден. делегації УНРади, яка домагалася від австр. уряду офіц. передачі влади в краї, відповідного формального акта українці не отримали. Укр. к-т оборони міста Львова, ств. провідниками УСДП, скликав 30.10.1918 у залі т-ва "Сокіл" збори делегатів підльвів. сіл, які звернулися до УНРади з вимогою негайно перебрати владу в Сх. Галичині. Однак провід Львів. делегації намагався діяти легітимно й очікував відповідної урядової ухвали з Відня. Депутація УНРади в складі К. Левицького, С. Барана, С. Голубовича, І. Кивелюка, О. Стефановича й Л. Цегельського 31.10.1918 зажадала від австр. намісника графа Карла фон Гуйна, щоб той офіційно передав УНРаді владу в Сх. Галичині. Намісник, покликаючись на те, що нема відповідного наказу австр. уряду, категорично відмовив укр. делегатам. Відтак існувала реальна загроза, що, за ухвалою утвореної у м. Краків ПЛК, польс. активісти, опираючись на адм. апарат і розгалужену в Галичині мережу ПОВ, встановлять свою владу в краї та приєднають його до відновленої польс. д-ви. Приїзд членів ПЛК до м. Львів був запланований на 2.11.1918.

Рішучіше діяв ств. у 10.1918 Центр. військ. к-т (ЦВК). На вимогу його кер. – сот. УСС Д. Вітовського 31.10.1918 на спільному засіданні з лідерами УНРади було ухвалено рішення про збройне повстання у Львові й повітов. центрах краю. Підготовча нарада військовиків у Нар. домі (нині кінопалац на вул. Театральній) тривала 5 год. Старшини подали звіт про кількість українців, готових до збройного повстання, пропонували свої плани роззброєння військ. частин. Вагому допомогу в підготовці повстання надали укр. пластуни, які напередодні розвідали плани й кількість польс. активістів м. Львів. Учасники наради ухвалили почати повстання у Львові о 4-й год. ранку 1.11.1918 й насамперед захопити такі важливі об'єкти: Гол. вокзал, ст. Підзамче, ст. Личаків, будинки поліції, Гол. пошти, міськ. ратуші, держ. жандармерії, Крайового сейму, Фінансової ("Скарбової") дирекції, Корпусної команди, Галиц. намісництва. Кожен з присутніх команд. одержав окреме завдання щодо роззброєння частин австр. армії. Відповідні розпорядження про встановлення укр. влади в повітов. центрах Сх. Галичини передали через кур'єрів повітов. військ. орг-ціям і місц. підго-

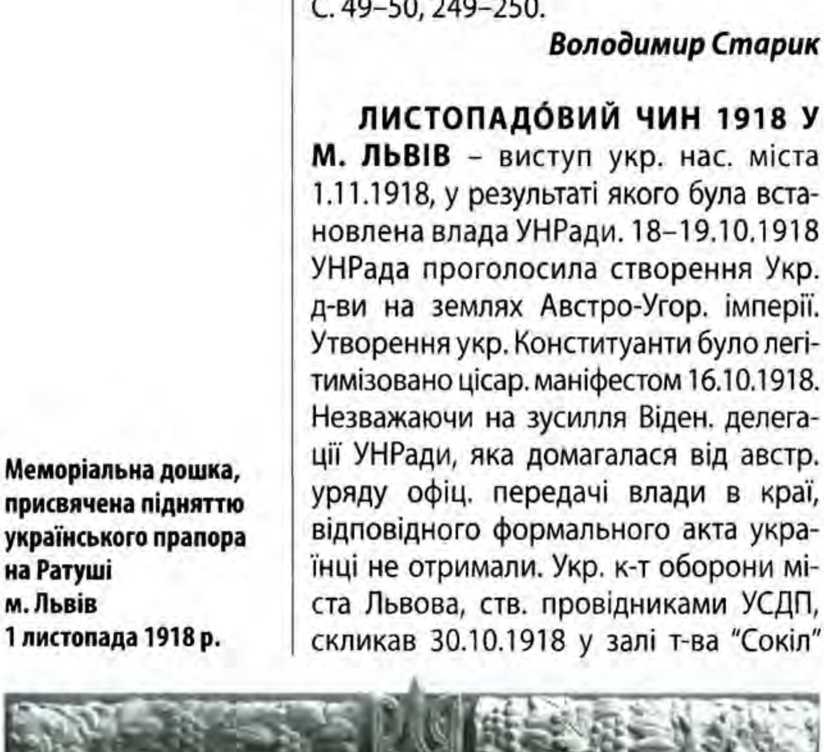

Меморіальна дошка, присвячена підняттю українського прапора на Ратуші м. Львів 1 листопада 1918 р.

товчим к-там. Осн. увагу укр. повстанці звернули на місцевості, де були значні військ. сили австр. армії.

Військ. штаб повстання розташувався у Нар. домі. Командувати укр. силами доручили Д. Вітовському; пор. П. Бубела став його заст., хор. УСС Д. Паліїв – ад'ютантом. Пор. УСС д-ра І. Цьокана призначили інтендантом. Комендантом міста став полк. М. Маринович, його заст. ("товаришем") – от. С. Ґорук, комендантом поліції – чет. Л. Огоновський, комендантом Цитаделі – пор. Б. Білинкевич. Укр. вояки прикріпили синьо-жовті кокарди як нац. відзнаку.

Вирішили роззброювати всіх старшин і рядових-неукраїнців, а вилучену зброю складувати в Нар. домі. Харчування укр. вояків організували в спец. їдальні ("харчівні"), яку провадили жінки-українки. 15-й піх. полк, 19-й полк стрільців та залоги Цитаделі мали готувати їжу самостійно.

31.11.1918 о 19.00 чл. УНРади С. Баран провів окрему нараду з укр. залізничниками Гол. вокзалу м. Львів. Нарада за участю понад 200 залізничників відбулася в приміщенні укр. фінансового т-ва "Дністер" на пл. Копитковій (була розташована на місці сучасного Привокзального ринку). Повідомивши про намір УНРади перебрати тієї ночі владу, С. Баран поставив присутнім завдання з'явитися на службу й не випускати потягів у зх. напрямку.

Гол. збройною силою українців були укр. стрільці та старшини, які становили більшість особового складу окремих австр. частин, розквартированих у Львові. За австр. військ. схемою мобілізація мала територ. х-р, і в окремих полках переважали українці, відповідно до нац. складу нас. тієї місцевості, де вони формувалися (т. зв. кадра). У Львові тоді перебували запасні коші (кадри): 15-го піх. полку (Терноп.), розквартированого в казармах на вул. Курковій (нині вул. М. Лисенка), 19-го полку стрільців (Львів та Львів. пов.) – у казармах на вул. Св. Петра (нині вул. І. Мечникова), супровідний курінь 41-го Чернів. полку – в казармах на вул. Зиблікевича (нині частина вул. І. Франка), 30-й піх. полк, 50-й вартовий курінь і 90-й окремий курінь. Майже 70 % вояків цих частин становили українці. Перед збройним виступом з'ясувалося, що заг. кількість готових повстати укр. військовиків була такою: 60 старшин і 1400 вояків з усіх розташованих у місті австр. частин.

Команд. 15-го піх. полку, який було перейменовано в 1-й Галиц. піх. полк ім. кн. Льва, призначили найстаршого за чином укр. вояка – пор. О. Микитку, команд. 19-го полку стрільців – уродженця м. Сокаль, чет. В. Каравана, який провадив серед вояків полку агітацію і добре знав його стрільців і старшин. Пор. Т. Мартинець обійняв командування супровідного куреня 41-го полку піхоти, пор. С. Козак – 30-й курінь стрільців, сот. В. Черський – команду робітн. сотні. УЦВК, який безпосередньо керував повстанням, перейменували спочатку в Укр. ген. команду, згодом – в Укр. ген. військ. комісаріат.

Пам'ятник Героям Листопадового чину, встановлений у м. Львів до 100-річчя ЗУНР 1 листопада 2018 р. Скульптор В. Цісарик

Виступ розпочався о 4-й год. ранку. Хор. Сендецький з 14 стрільцями захопили гол. будинок Галиц. намісництва, інтернували австр. намісника Галичини К. Гуйна й командувача австр. військ у Галичині та Буковині ген. Пфеффера. Пор. Т. Мартинець, який командував відділом з 13 старшин і 180 вояків, захопив будинок міськ. ратуші, а чет. С. Витвицький зі своїм відділом – Австро-Угор. банк. Укр. підрозділи взяли під контроль Гол. пошту з телефонною і телеграфною станціями, радіотелеграфну станцію, обидва залізн. вокзали – Гол. і Підзамче, усі військ. казарми та склади боєприпасів і спорядження. Захоплення ключових установ міста й роззброєння військ. частин відбулося майже без кровопролиття. Тимчасово було перервано телефон. і телеграф. зв'язок, який залишився тільки на лінії Львів–Київ. На міськ. залізн. вокзалі укр. залога поставила варту на всі виходи з тунелів, що вели на перон, а також у гол. службові приміщення станції. Рух поїздів у зх. напрямку було скасовано, зате залізн. рух у пд. й сх. напрямках не припинявся. Над ратушевою вежею, будинком намісництва та ін. держ. спорудами було піднято синьо-жовті прапори. На ратуші прапор встановили стрілець Л. Ґец, учні г-зії М. Коник та М. Пачовський, вістун УСС Панківський та підхор. З. Русин.

О 7 год. ранку Д. Вітовський доповів К. Левицькому про те, що влада у Львові цілковито перейшла до рук УНРади. Усі вояки-чужинці (австр. німці, чехи та угорці), які були розквартировані у Львові, заявили про свою нейтральність. Окремими відділами вони прямували з казарм до місц. комендатури, звідки їх відкомандировували на батьківщину; на знак своєї нейтральності вони несли білі прапори. Укр. провід після повстання намагався діяти, дотримуючись усіх правових процедур. Пополудні 1.11.1918 делегація УНРади (К. Левицький, С. Голубович, Л. Цегельський) укотре вирушила до намісництва, того разу на правах переможців. На підставі доконаного факту встановлення укр. влади депутати зажадали від графа К. Гуйна офіційно передати держ. адміністрацію краю до рук УНРади. Намісник заявив, що він є в'язнем укр. війська, тому не може виконати такої процедури. Однак вирішив цю правову колізію в ін. спосіб. Окремим, підготовленим раніше документом він передав повноваження намісника своєму заст. українцеві В. Децикевичу, який, покликаючись на цісар. патент від 16.10.1918 й одностайні прагнення укр. нас. краю, передав владні повноваження УНРаді. Укр. делегати доручили В. Децикевичу, за згодою вже колиш. намісника К. Гуйна, тимчасово керувати справами намісництва. Того ж дня УНРада іменувала К. Левицького нач. укр. частини Галичини до часу формування виконавчих органів влади.

1.11.1918 УНРада взяла під свій контроль забезпечення правопорядку у Львові. Міську поліцію очолив діяч УНРади адвокат С. Баран, котрий перейняв повноваження з рук дир. поліції Ю. Райнлендера. Військ. влада в краї офіційно перейшла до українців 3.11.1918. Підполк. М. Маринович, адвокат М. Новаковський та інж. Т. Шухевич за дорученням УНРади вирушили до штабу командування австр. військ у Галичині, де ген. Р. Пфеффер спец. актом передав УНРаді військ. командування та права на військ. майно австр. армії. Міське управління та самоврядування Львова українці не перебирали. Магістрат і міськрада надалі діяли в межах своїх повноважень. Натомість УНРада встановила укр. адміністрацію у Львів. пов. Комісаром повіту призначили адвоката С. Витвицького. Заст. комісара став І. Лисий, адм. інспектор львів. централі т-ва "Сільський господар". УНРада утрималася від будь-яких експропріацій. Фінансові установи міста й краю не були націоналізовані. На мурах міста з'явилися відозви укр. влади, які пояснювали нас. мету збройного повстання. 1–7.11.1918 українці встановили свою адміністрацію в 48 повітов. центрах Сх. Галичини. Осн. дійовими особами Листопадового чину в краї стали укр. військ. підрозділи розквартированих на цій тер. австр. військ. частин, демобілізовані укр.

старшини й стрільці. За допомогою місц. інтелігенції і селян навколишніх сіл вони, користуючись раптовістю, оперативно роззброїли військ. підрозділи та відділення жандармерії, захопили держ. установи.

Листопадовий чин створив передумови для становлення укр. державності в Сх. Галичині й розбудови ЗУНР. Польс. активісти Львова не визнали укр. влади. Їх воєнізовані загони, передусім молодіжні, які очолював капітан Ч. Мончинський, з перших днів 11.1918 розпочали антиукр. збройні акції. Військ. протистояння у Львові незабаром переросло в масштабну польс.-укр. війну 1918–19 у Сх. Галичині.

Літ.: Павлишин О. Листопадовий Чин // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Львів, 2012. Т. 4. С. 125–128; *Його ж.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 12–17.

Олег Павлишин

ЛИСЯ́К Павло

(02.02.1887–08.01.1948) – адвокат, журналіст, громад.-політ. діяч. Чоловік Мілени Рудницької, батько історика Івана Лисяка-Рудницького. Н. у м. Угнів Рава-Руського пов. (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Навч. у Перемишл. г-зії (1905), на правн. ф-тах Віден. (1905–07) та Львів. (1907–09) ун-тів. Студент. діяч, виголошував прощальну промову під час поховання А. Коцка. Д-р права.

У роки ПСВ служив у 89-му піх. полку австр. армії. 1917–18 – інструктор новобранців у полковому резерві в м. Ряшів (нині Польща). Ред. час. "Український Прапор" (Відень, 1919–21). Чл. Всеукр. нац. ради (1921). У Відні належав до орг-ції "Молода Галичина", яка стояла на позиціях соборництва. Увійшов у конфлікт з оточенням Є. Петрушевича з приводу партикулярної зовн. політики Диктатора, після чого вийшов з ред. офіціозу ЗУНР.

Ред. 4-мовного час. "Natio" (Варшава, 1926). Ред. час. "Діло", "Новий Час" та "Краківські Вісті". Чл. ЦК УНДО. Депутат польс. сейму (1938–39). У 09.1939 під час вступу ЧА в Зх. Україну виїхав до м. Краків. Адвокат у Кракові (1940–44). Наприкінці ДСВ емігрував до Німеччини.

П. у лікарні м. Гослар (нині ФРН).

Літ.: Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 79; Наші втрати // Правничий Вісник. Нью Йорк, 1955. Черв. С. 114; *СВ* [*Brzoza Cz.*] Łysiak Pawło // Kto był kim w drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1994. Wyd. 1. S. 353.

Олег Павлишин

ЛИСЯК Павло

ЛИСЯ́К-РУДНИ́ЦЬКИЙ Іван Павлович

(27.10.1919–25.04.1984) – історик, мислитель, науковець. Н. у м. Відень у сім'ї укр. громад. діячів П. Лисяка і М. Рудницької. Випускник АГ м. Львів (1937). Навч. на юрид. ф-ті Львів. ун-ту (1937–39).

Після рад. окупації ЗУЗ емігрував із сім'єю до Німеччини, продовжив навч. на ф-ті зовн. зносин Берлін. ун-ту (1940–43) і Нім. ун-ту в м. Прага (нині Чехія). Навесні 1945 переїхав до Австрії. З 1947 навч. в Ін-ті вищих міжнар. досліджень у м. Женева (Швейцарія). Від літа 1951 – у США. Протягом 2 р. стажувався у Колумбій. ун-ті (м. Нью-Йорк) та здобув наук. ступінь д-ра філософії. З 02.1956 – викл. (згодом – проф.) у катол. навч. закладі Ла Саль Коледж (м. Філадельфія); читав курси з історії Росії та новітньої зх.-європ. історії. 1961–67 співпрацював із ж. "Сучасність". 1967 – один з авторів "Заяви"

від імені провідних амер. інтелектуалів укр. походження до кер-ва СРСР та УРСР з політ. вимогами встановити громадянство УРСР, налагодити дипломатичні відносини між УРСР та ін. країнами, надати укр. мові статус державної в УРСР, легалізувати УАПЦ та УГКЦ. 1967–71 працював в Амер. ун-ті м. Вашингтон. З 1971 – у Канаді, проф. Альберт. ун-ту (м. Едмонтон). Чл. НТШ та УВАН, співзасн. Канад. ін-ту укр. студій при Альберт. ун-ті (1976). Писав статті для ЕУ.

У молоді роки перебував під впливом консерватизму, ідей В. Липинського; брав участь у політ. орг-ціях прихильників гетьмана П. Скоропадського. У 2-й пол. 1940-х на нетривалий період захопився ідеєю відродження довоєн. галиц. націонал-демократії. На поч. 1950-х зблизився із середовищем УРДП; публікувався в парт. газ. "Українські вісті". Був противником укр. націоналізму, однак наприкінці 1960-х зблизився з окремими представниками ОУН за кордоном (ОУНз; "двійкарями"). Свою світоглядну позицію визначав як ліберальну.

У дослідницькій діяльності зосереджувався на історії України 19–20 ст., проблемах укр. сусп.-політ. думки. Автор бл. 50 наук.-публіцист. есе, які мали бездоганну логічну побудову й добре продуманий філос. контекст. Проблеми минулого укр. народу розглядав на тлі всесвіт. історії, з урахуванням методологічного арсеналу зх. істор. науки. Близький до державницької шк. в укр. історіографії. Звертаючись до антитези "Схід–Захід", констатував амбівалентність українства, що полягає у поєднанні 2 традицій: зх. (сусп.-політ.) та сх. (християн.-духовної). Активний учасник наук. конгресів і конф. За життя опубліковано тільки 1 книгу Л.-Р. – зб. "Між історією і політикою: статті до історії та критики української суспільно-політичної думки" (Мюнхен, 1973). 1987 у м. Едмонтон побачив світ англомовний зб. із 22 есе вченого. 1991 з'явилося 1-ше в УРСР вид. праць Л.-Р. – "Нариси з історії нової України", 1994 – 2-томник "Історичні есе" (59 праць, упоряд. Я. Грицак).

Авторське бачення подій Укр. революції поч. 20 ст. викладене в есе Л.-Р. "Четвертий Універсал та його ідеологічні попередники", "Українська революція з перспективи сороколіття", "Вклад Галичини в українські визвольні змагання". Осн. причину невдач визвол. змагань Л.-Р. убачав у внутр. стані укр. сусп-ва. Вважав небезпечним пропагування міфу про позитивність "революційної стихії", у якій було більше варварсько-руїнницького, ніж очищаючого і творчого. На думку Л.-Р., створення та функціонування ЗУНР – єдиний у новітній історії взірець укр. держ. правопорядку. Вказував на те, що ЗУНР, на відміну від УНР, зуміла в б-бі проти поляків консолідувати все укр. сусп-во Галичини. Створення заг.-нац. коаліції на ЗУЗ у період революції вважав заслугою кер-ва центрист. УНДП. За Л.-Р., влада ЗУНР була цілковито легітимною в очах нас., у д-ві функціонувала двопарт. с-ма (УНДП та УРП). Акцентував увагу на особливій ролі Галичини в б-бі з польс. і рос. окупантами, боєздатності галиц. військ. частин (УГА та Січових стрільців). Не ідеалізуючи ЗУНР, високо оцінював цей досвід укр. державотворення: "Галицький приклад 1918–19 років скріплює віру в українське майбутнє".

П. і похований у м. Едмонтон (Канада).

Тв.: Essays in Modern Ukrainian History by Ivan L. Rudnytsky. Edmonton, 1987.

Літ.: Грицак Я. Іван Лисяк-Рудницький (нарис інтелектуальної біографії) // Сучасність. 1994. № 11. С. 73–96; *Кульчицький С.* Лисяк-Рудницький Іван Павлович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 164–167; Лисяк-Рудницький, Іван Павлович // Філософський енциклопедичний словник. К., 2002. С. 329–330; *Хміль І.* Деякі проблеми історії України крізь призму бачення І. Лисяка-Рудницького. К., 1993.

Богдан Паска

ЛИТВИНÓВИЧ
Михайло Іполитович

(05.08.1878–28.12.1944) – суддя, адвокат, громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади. Н. у м. Львів у сім'ї суд.

чиновника. 1890–97 навч. у 3-й польс. г-зії в м. Львів, де склав матуральні іспити в 06.1897. Студіював право у Віден. ун-ті; д-р права. Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у м. Відень, з 12.11.1898 – заст. голови т-ва. Після закінчення студій працював суд. практикантом, з 12.1903 – пом. судді в м. Чернівці. 1903 – чл. "широкого" вечіркового к-ту акад. т-ва "Січ" у Чернівцях, ств. для збору коштів на користь укр. студентів-сецесіоністів Львів. ун-ту (голова к-ту С. Смаль-Стоцький). Чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях, з 1905 – чл. правління т-ва. На перших заг. зборах гімнастичного т-ва "Січ" у Чернівцях, які відбулися в Нар. домі 2.06.1905, обраний чл. правління (скарбником) т-ва. 1906–08 – чл. центр. правління т-ва "Укр. школа" в Чернівцях. Чл. К-ту трьох панів (С. Смаль-Стоцький, О. Попович, Л.), ств. на підставі рішення заг. зборів т-ва "Українська школа" 5.06.1904 для надання безоплатної правн. допомоги укр. учителям. У 10.1906 склав суддівський службовий іспит у Львові. У 04.1907 іменований суд. ад'юнктом для м. Вижниця (нині Чернів. обл.). З 1907 – звичайний чл. НТШ у Львові. Тісно співпрацював з ред. чернів. газ. "Буковина", віден. час. "Ruthenische Revue" (ред. Р. Сембратович). Провадив активну діяльність на підтримку відкриття укр. г-зії у Вижниці; 1908 – чл. к-ту (разом з М. Івашком та Я. Голотою), який займався збором пожертв на фонд гімназійної бурси у Вижниці. 24.04.1909 – один із чл.-засн., які подали на затвердження крайового уряду статут т-ва "Буковинський Боян у Вижниці". Вивчав екон. становище буковин. селянства через взаємозв'язок сел. земельної власності та її гіпотечної заборгованості у Вижниц. пов., опублікував високо оцінену фахівцями наук. працю з цього питання (1912). У 05.1912 іменований повітов. суддею в м. Садагура (нині м. Садгора в складі м. Чернівці). Після поч. ПСВ евакуйований на зх. монархії, де продовжував працювати в судівництві. Після повернення в 01.1918 іменований повітов. суддею в Садагурі. У 05.1918 нагороджений Військ. хрестом за цивільну службу 2-го кл.

На 1-й нараді Буковин. делегації УНРади в Чернівцях 24.10.1918 введений до її складу як представник укр. юристів Буковини. 25.10.1918 обраний секретарем Крайового к-ту (голова О. Попович). Підпис Л. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 та проголосити свою волю жити в Укр. д-ві. 4.11.1918 призначений кер. постійного урядового бюро при Крайовому к-ті Буковини, покликаного залагоджувати численні адм. справи укр. уряду краю. Арештований рум. окупац. владою після запровадження стану облоги в Пн. Буковині 27.01.1919 в числі сотень ін. укр. діячів. Після звільнення висланий з Буковини до Галичини, де в 05.1919 ДСС ЗУНР іменував Л. суд. радником у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Мешкав у Коломиї до 1922.

Позбавлений польс. окупац. владою права працювати за фахом як суддя; пройшов адвокат. практику в адвоката Л. Ганкевича в м. Заболотів (нині смт Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) та відкрив власну адвокат. канцелярію у м. Гвіздець (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). У 02.1928 переїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), де відкрив адвокат. канцелярію. Як ад-

вокат захищав укр. громад. активістів і політ. в'язнів від переслідувань польс. окупац. влади. Так, у 03.1937 обороняв у Станиславів. окружному суді 13 молодих хлопців-колядників із гуцул. с. Татарів (нині в складі м. Яремче Івано-Франк. обл.), яких було засуджено за збір коштів на "Рідну школу"; домігся їх звільнення. У 06.1938 разом з кількома ін. адвокатами обороняв перед трибуналом окружного суду в Станиславові 22 молодих освіт. працівників, засуджених до багаторічного ув'язнення за намір створити "професійний союз просвітників". У 12.1937 викладав "Правні, адміністраційні та векслеві справи" на перших купецьких курсах, влаштованих філією Союзу укр. купців та промисловців.

Після встановлення рад. влади у 09.1939 виселений з власного будинку разом з родиною, зазнавав переслідувань каральних органів. У 07.1941 окупац. нім. владою призначений головою міськ. суду м. Станіслав (нині Івано-Франківськ). За дорученням Л. працівник в'язниці в Станіславі Д. Храбатин 3.09.1941 прочитав і переписав з тюремних мисок зроблені жертвами більшовиц. репресій написи, які збереглися в родині Л. і є свідченням нищення українців рад. владою. На поч. 09.1941 був одним з ініціаторів заснування Укр. окружного к-ту в Станіславі. 03.1942 – дорадник голови Об'єднання українців. 1942–44 повернувся до адвокат. практики, яку змушений був покинути після 2-го приходу більшовиків. Недовго працював бухгалтером. Улітку 1944 вийшов на пенсію.

П. від запалення легень у м. Station Станіслав, де й похований.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 620, 623; *Андрухів І., Арсенич П.* Українські правники у національному відродженні Галичини 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 45–46; *Гарас М.* Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць 1887–1937. Чернівці, 1937. С. 58–63; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 823–855; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 430–431.

Володимир Старик

ЛИТВИНО́ВИЧ
Ярослав

(17.04.1882 – д. і м. с. н.) – кооп. діяч, чл. уряду ЗУНР. Н. у с. Серафинці (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франіквськ) і торг. шк. м. Львів. На поч. 20 ст. для налагодження і пожвавлення роботи "Народної торговлі" з відома "Просвіти" займався перебудовою крамниць при читальнях і церквах. 1910 – учасник (разом з С. Кузиком) Міжнар. кооп. конгресу в м. Гамбурґ (нині ФРН), дир. Крайового союзу для плекання і збуту худоби.

З 9.11.1918 очолював ДСТП ЗУНР. 12.11.1918 на засіданні РДС обраний до складу комісії у справах держ. фінансів, завданням якої була підготовка бюджету країни. 19.11.1918 видав Тимчасовий розпорядок про заборону вивозу нафти і нафтопродуктів за межі ЗУНР. На поч. 12.1918 змушений подати у відставку разом з К. Левицьким. У 2-му уряді ЗУНР у Станиславові функції держ. секретаря торгівлі і промислу перебрав на себе голова РДС С. Голубович.

П. у м. Відень.

Літ.: Гуцал П. Литвинович Ярослав // ЕСУ. Т. 17. К., 2016. С. 307; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 157–158.

Іван Патер

ЛИЧА́КІВСЬКИЙ ЦВИ́НТАР

(Державний історико-культурний музей-заповідник "Личаківський цвинтар") – муніципальний цвинтар м. Львів, засн. у 18 ст. На 86 полях (42 га) розташовано понад 300 тис. поховань. До складу заповідника входять Польс. військ. меморіал (т. зв. Цвинтар Орлят) і Меморіал УГА.

ЛИЧАКІВСЬКИЙ ЦВИНТАР. **Меморіал воїнам УГА**

Польс. військ. меморіал збудований 1922–39 для перепоховання вояків польс. армії, полеглих у польс.-укр. війні 1918–19 і польс.-рад. війні 1920. У роки ДСВ там похоронено окремих польс. вояків та підпільників. Заг. кількість похованих – 2859 осіб, у т. ч. іноз. найманці – 3 амер. пілоти та 17 франц. піхотинців. 1925 з Л.ц. перенесено останки невідомого солдата до м. Варшава, де на пл. Саській (нині Пілсудського) відкрито меморіал. Цвинтар Орлят зруйнований рад. силовими стр-рами 1956 і 1971; відновлений після проголошення незалежності України.

Після тривалих укр.-польс. міждерж. і громад. дискусій вирішено також поруч із польс. похованнями збудувати Меморіал УГА, на який 2002 перенесено прах діячів ЗУНР Є. Петрушевича, Д. Вітовського, Ю. Чучмана та ін.

Обидва меморіали урочисто відкрито 24.06.2005 за участю Президентів України та Польщі В. Ющенка й А. Кваснєвського, архієпископів Л. Гузара, М. Яворського, представників влади та громадськості України й Польщі.

Літ.: Харчук Х. Польський військовий меморіал на Личаківському цвинтарі // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 19. С. 76–79; *Хахула Л.* "Різуни" чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну. Львів, 2016; *Nicieja S.* Lwowskie Orlęta. Czyn i legenda. Warszawa, 2009; Przewodnik po cmentarzu Obrońców Lwowa. Lwów, 1939.

Микола Литвин,
Любомир Хахула

ЛІ́БЕРЕЦЬ (Liberec) – табір у ЧСР для інтернованих частин УГА, розташований поряд із однойменним містом. Заснований під час ПСВ для рос. військовополонених. Влітку 1920 виникла потреба створення нового табору для укр. інтернованих, оскільки, через численні втечі галичан з польс. полону (як правило, з табору м. Тухоля) до ЧСР, прибуття великої групи укр. вояків і старшин, колиш. солдатів австр. армії, з італ. полону, табір у м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія) був переповнений. 10.08.1920 до м. Ліберець було відправлено сот. УГА М. Мацієвича з кількома старшинами й "передовим відділом", з якого згодом була сформована булавна сотня. Вона організувала Український робітн. табір у Ліберці. 5.09.1920 прибула перша група з Італії (41 старшина, 327 унтер-офіцерів та вояків), 10.09.1920 – група ген. А. Кравса (166 старшин, 309 стрільців, 26 жінок і дітей) зі складу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР, що 30–31.08.1920 перетнула польс.-чехословац. кордон. Згодом до Л. прибули й менші групи (з м. Відень, Липник, Чоп, Браїлів та втікачі з Польщі). Безпосередньо в таборі комендантом від чехословац. сторони

був підполк. Ігль. Укр. комендантом незабаром став майор Р. Волощук.

Укр. підрозділи перебували в статусі, рівному статусу чехословац. військ, але при цьому мали подвійне підпорядкування: укр. – Диктаторові ЗУНР і його дипломатичному представництву в м. Прага та чехословацьке – Мін-ву нар. оборони. У 11.1920 реорганізовано підрозділи табору. Наявна військ. стр-ра була реформована на 2 курені. 1-й курінь складався з 4 сотень, 2-й (бригада А. Кравса) – з 3 сотень. 31.12.1920 в Л. перебувало 450 старшин, 503 стрільці, 66 жінок і 25 дітей. Зберігався поділ між групами згідно з їхнім походженням.

Мало відомо про матеріальні умови табору Ліберець. Вони були гірші, ніж у Німецькому Яблонному. Старшини отримували 3 корони, стрільці – 0,5 корони, їхнє становище було доволі важким. У 11.1920 чехословац. влада зменшила виплати старшинам на 0,5 корони (окрім сотень А. Кравса та М. Мацієвича). Жінки й діти отримували лише їжу. Про важке становище інтернованих було відомо Є. Петрушевичу, який говорив про покращення їхнього побуту з Президентом ЧСР Т. Масариком, однак ці переговори були безрезультатні. Допомога надійшла з табору в Німецькому Яблонному: у 11.1920 передано 26 тис. корон, у 12.1920 – 12 тис. корон, у 01.1921 – 40 тис. корон. Матеріальну допомогу табору надавала укр. еміграція зі США.

Незважаючи на погані умови перебування, завдяки сприятливому ставленню чехословац. влади в Л. активно розвивалася культ.-просвітн. робота. 25.09.1920 створено Культурно-освітній гурток із 4 секціями (театральною, співочо-музичною, істор. і фотографічною). Діяли також спортивний клуб, правн. коло, Союз українок, школа для дітей. Для дорослих було організовано курси нім., франц. та укр. (для інтернованих неукраїнців) мов для дорослих. 25.12.1920 створено Гурток укр. вчителів з метою активізації самоосвіти й поширення освіти серед стрільців.

У Л. згодом діяли гімназійні курси, курси для підготовки до вищої школи, торг. та поштові, а також б-ка. Велося навч. неписьменних стрільців.

Завдяки діяльності учасників фотографічної та істор. секцій було зібрано численні матеріали з історії УГА, на основі яких створено архів.

У Л. виходив гумористичний час. "Камедула" (1-й номер вийшов у таборі м. Німецьке Яблонне), з 1.11.1920 – "Український Скиталець". Виходив також "Голос Табора". У цих вид. описували повсякденний побут табору, повідомляли про діяльність окремих секцій, публікували списки жертводавців, рекламу, спогади.

ЛІБЕРЕЦЬ.
Пам'ятник воякам УГА.
Скульптор В. Касіян

У Л. організовували також свята й урочистості. Так, 1.11.1920 відзначено річницю Листопадового чину. Взаємини з чехословац. владою складалися добре, але були й певні обмеження, спричинені змінами в держ. політиці. У 10.1920 групі старшин УГА заборонили співати укр. пісень у місті, що могло бути сприйнято як політ. акція, під загрозою позбавлення права винаймати житло.

1921 чехословац. влада вирішила ліквідувати табори в м. Ліберець і Німецьке Яблонне та зосередити всіх українців у таборі м. Йозефов. 1.04.1921 розпочалося переведення інтернованих з Ліберця, незабаром табір було ліквідовано.

У серед. 1920-х Укр. т-во допомоги в Ліберці зобов'язалося побудувати пам'ятник воякам, які померли в таборі. З власних коштів та з допомогою укр. акад. громади ЧСР пам'ятник вдалося встановити 4–5.06.1927. Проект виконав скульп. В. Касіян. До відкриття пам'ятника долучилися Укр. акад. хор з м. Прага, представники численних укр. орг-цій у ЧСР. На відкритті з рефератом про історію УГА виступав С. Нижанківський.

Літ.: Новий час. 1927 17 черв.; *Купцов А., Срібняк І.* Інтерновані вояки УГА у таборах Чехословаччини (1919–1923 рр.). К., 2001; *Павленко М.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр). К., 1999.

Віктор Венґлевич

ЛІВИЦЬКИЙ (ЛЕВИЦЬКИЙ) Андрій Миколайович

(08.04 (за ін. даними – 12.04).1879–17.01.1954) – правознавець, громад.-політ. діяч, президент УНР в екзилі. Н. на хуторі Красний Кут Золотоніс. пов. Полтав. губ. (за ін. даними – у с. Ліпляве (нині Канів. р-ну Черкас. обл.)). Походив з дворян. родини. Середню освіту здобув у Прилуц. г-зії і Колегії П. Ґалаґана в м. Київ. Навч. на мат. і правн. ф-тах Київ. ун-ту. Брав участь в укр. нац. русі, очолював студент. громаду в Києві, за що неодноразово арештований; 1899 відрахований з ун-ту й висланий на Полтавщину.

ЛІВИЦЬКИЙ (ЛЕВИЦЬКИЙ) Андрій Миколайович

Від 1901 – чл. РУП. Після закінчення університет. студій служив у Лубен. окружному суді (1903–05), присяжним повіреним Харків. суд. палати (1905–13). Під час революції 1905 був головою "Лубенської республіки" – коаліц. к-ту укр., рос. і єврейс. орг-цій, а також очолював загін громад. самооборони, який складався з 6 бойових дружин. У 01.1906 заарештований, проте втік з-під варти. Став одним з провідних діячів УСДРП. Вкотре заарештований у 10.1907 під час перебування в м. Лубни (нині Полтав. обл.), провів у в'язниці 1,5 р. 1909 засуджений у Києві військ. окружним судом до тюремного ув'язнення, але згодом виправданий апеляційною інстанцією. Працював адвокатом, мировим суддею Золотоніс. округу (1913–17), золотоніс. повітовим комісаром (03–08.1917), полтав. губерн. комісаром рос. Тимчасового уряду (з 08.1917).

Як делегат I Всеукр. сел. з'їзду від Золотоніс. пов. був обраний до складу ЦК Сел. спілки, став чл. УЦР. 08.1917–05.1918 – гласний (депутат) Золотоніс. повітового і Полтав. губерн. земств, голова Золотоніс. повітових і Полтав. губерн. земських зборів, почесний мировий суддя Золотоніс. пов. Водночас очолював Золотоніс. повітов. к-т, був чл. Полтав. губкому УСДРП. Входив до складу укр. делегації на переговорах у м. Брест-Литовськ (нині Брест, Білорусь). У 05.1918, після гетьман. перевороту, усунутий з посади губерн. комісара. Працював юрисконсультом Укр. центр. кооп. к-ту, належав до складу УНС. Під час протигетьман. повстання 1918 виконував обов'язки повітового і губерн. комісара на Полтавщині. Один з організаторів Трудового конгресу України. Від 01.1919 – тимчасово керуючий МВС і товариш (заст.) міністра юстиції УНР; від 04.1919 – міністр юстиції і заст. голови РНМ УНР; водночас від 06.1919 – міністр закорд. справ УНР. У 10.1919, як голова дипломатичної місії УНР у Польщі, виїхав до м. Варшава для проведення підготовчої роботи з укладання укр.-польс. договору. 2.12.1919 підписав Декларацію з урядом 2-ї Речі

Посполитої, де висловлено згоду місії на те, що переговори з Польщею вестимуться на основі визнання кордону між обома д-вами по р. Збруч, а далі – через пн.-зх. Волинь.

21.04.1920 підписав двосторонню політ. і торг.-екон. конвенцію з Польщею. В уряді УНР на чолі з В. Прокоповичем з 05.1920 залишився на посаді заст. голови РНМ і міністра юстиції. Разом із С. Петлюрою керував дипломатичною діяльністю УНР у Варшаві. З 10.1920 виконував обов'язки голови уряду УНР. До 1926 (з перервою 1921–22) очолював уряд УНР в еміграції, 1926–54 – ДЦ УНР в екзилі. Під кін. ДСВ переїхав з Варшави до Німеччини. 1948 за ініціативою Л. ств. Укр. нац. рада. 1948, після реорг-ції Держ. центру, в складі якого було введено посаду президента, Л. обрали президентом УНР в еміграції.

П. у м. Карлсруе. Похований на цвинтарі Вальдфрідгоф у м. Мюнхен (обидва нині ФРН). Згодом прах Л. перепоховано на укр. меморіальному кладовищі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Лівицький Андрій // ЕУ. Словникова частина. Т. 4. С. 1306–1307; Лівицький Андрій Миколайович // Довідник з історії України. К., 2001. С. 415; *Прилуцький В. І.* Лівицький (Левицький) Андрій Миколайович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 199.

Роман Тимченко

ЛІ́ГА НА́ЦІЙ І ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКА НАРО́ДНА РЕСПУ́БЛІКА. Ліга Націй (ЛН) – міжнар. міжурядова орг-ція, заснована на Паризькій мирн. конф. 10.01.1920. Штаб-квартира – м. Женева (Швейцарія). Статут ЛН розроблений спец. комісією на чолі з Президентом США В. Вільсоном, схвалений 28.04.1919; підписаний 44 д-вами, зокр. Польщею, Румунією, ЧСР, до яких у міжвоєн. період входили укр. землі. Текст статуту було включено до мирних договорів, укладених д-вами-переможницями в ПСВ з переможеними Німеччиною, Австрією, Болгарією, Угорщиною і Туреччиною; набув чинності 10.01.1920. Статут передбачав принципи колективної безпеки (спільних дій країн-членів ЛН проти агресора), відкритої дипломатії, обмеження озброєнь, відмову від війн як засобу розв'язання міжнар. суперечностей, збереження "вічного миру" і безпеки народів, розвиток співпраці між націями.

Найвищими органами ЛН були: Асамблея (скликалася щорічно), Рада (складалася з постійних і непостійних членів; з часом склад і кількість членів Ради змінювалися) і Постійний секретаріат (його роботу очолював ген. секретар). У стр-рі ЛН були також ств. Постійна палата міжнар. правосуддя, Міжнар. орг-ція праці, постійні й тимчасові комісії. Статутом ЛН було запроваджено мандатну с-му управління колоніальними й підопічними тер.; складовою частиною цієї с-ми була постійна Мандатна комісія. Провідну роль у ЛН відігравали Велика Британія та Франція, які використовували орг-цію як інструмент міжнар. політики переможців у ПСВ для збереження існуючого становища в поділеному ними світі.

У ході обговорення сх.-галиц. питання на Паризькій мирн. конф. неодноразово висловлювалася ідея утворення у Сх. Галичині незалежного або автономного держ. утворення під протекторатом ЛН. Таку пропозицію, зокр., було подано 26.04.1919 спец. комісією конф. на чолі з Ж. Камбоном на розгляд Ради міністрів. 17.06.1919 ця комісія запропонувала проект Статуту Сх. Галичини, вказавши серед можливих варіантів розв'язання сх.-галиц. проблеми тимчасову автономію краю або у формі запровадження адміністрації воєн. комісара, призначеного ЛН, або під управлінням однієї з великих д-в на підставі мандата ЛН, або під протекторатом однієї з сусідніх д-в, теж за мандатом ЛН. Проте 25.06.1919 ВР країн Антанти дала дозвіл Польщі окупувати Сх. Галичину, встановити в краї цивільне управління під мандатом гол. союзних д-в, які мали б забезпечити автономію цієї тер. 21.11.1919 Рада голів делегацій Паризької мирн. конф. схвалила Статут Сх. Галичини,

Відкриття засідання Ліги Націй 15 листопада 1920 р.

за яким Польща отримала 25-річний мандат на цей край; через 25 р. ЛН мала право або ліквідувати положення цього документа, або залишити їх у силі.

Очолюваний Є. Петрушевичем уряд ЗУНР в екзилі свої надії покладав на Антанту. Його звернення до ЛН стали спробою знайти підтримку поза межами вузького кола великих д-в. Зовн.-політ. діяльність уряду ЗУНР активізувалася напередодні осінньої 1920 сесії ЛН, на засідання якої до м. Женева 15.11–15.12.1920 прибула делегація ЗУНР (К. Левицький, С. Витвицький, Е. Брайтер) на чолі з Є. Петрушевичем. 28.11.1920 і 12.02.1921 УНРада звернулася до ЛН з відозвами "До високого Союзу Народів!", у яких вимагала протекторату міждерж. комісії і якнайскорішого визнання незалежності Сх. Галичини. До секретаріату ЛН у Женеві надходили сотні резолюцій нар. віч українців краю з вимогами припинити репресії польс. влади й відновити держ. самостійність ЗУНР. Рада ЛН 23.02.1921 на засіданні в м. Париж розглянула питання держ. становища Сх. Галичини й у спец. комюніке та постанові підтвердила, що край перебуває під суверенітетом країн Антанти, а Польща є тільки його тимчасовим військ. окупантом. Справу держ.-правового статусу Сх. Галичини було передано Раді послів країн Антанти (США, Великої Британії, Франції, Італії, Японії) у Парижі. Екзильний уряд Є. Петрушевича розцінював це рішення як значний здобуток, який у майбутньому приведе до позитивного розв'язання проблеми Сх. Галичини.

2.04.1921 екзильний уряд ЗУНР від імені УНРади надіслав Раді ЛН чергову ноту з вимогою виконання постанови від 23.02.1921; наголошено, що на Ризькій конф. рад. делегація теж визнала незалежність Сх. Галичини, яка, залишившись поза межами Росії та України, не була передана Польщі. 30.04.1921 уряд ЗУНР запропонував ЛН у Женеві прийняти підготовлений К. Левицьким проект "Основ державного устрою Галицької Республіки", який передбачав утворення незалежної суверенної д-ви з респ. формою правління. Проте проект не був підтриманий ЛН.

1-й Міжпарт. з'їзд (3–4.06.1921) звернувся до ЛН, щоб та виступила на захист прав укр. народу. 19 і 31.08.1921 УНРада знову звернулася до Ради ЛН з проханням акцентувати увагу ВР мирної конф. "на конечну потребу точного вирішення держ. становища Сх. Галичини", з протестом проти

спроб фактичної ліквідації цілісності Сх. Галичини як держ.-адм. одиниці й поділу її на в-ва. У 09.1921 уряд ЗУНР в екзилі спільно з Міжпарт. радою виступили з протестом проти незаконних дій польс. влади щодо проведення у Сх. Галичині перепису нас. і надіслали його ЛН. У 09.1921 сх.-галиц. питання за поданням канад. делегата Ч. Догерті розглядали на засіданні політ. к-ту ЛН. Як результат, 2.10.1921 Рада ЛН схвалила резолюцію про потребу якнайшвидшого розв'язання проблеми держ. статусу Сх. Галичини.

1922–23 у м. Відень існувало ЗУТЛН на чолі з Р. Перфецьким, яке намагалося розширити вплив екзильного уряду ЗУНР на міжнар. арені й домогтися вирішення проблеми держ. статусу Сх. Галичини. 9.06.1922 до Ради ЛН відправлено ноту Є. Петрушевича щодо визнання політ. незалежності Сх. Галичини. 10.09.1922 на адресу Асамблеї ЛН надіслано ноту делегації УНРади у зв'язку з наміром польс. уряду провести в Сх. Галичині вибори до польс. сейму. 3-я Асамблея ЛН 22.09.1922 своєю резолюцією вимагала від гол. країн Антанти якнайшвидше розв'язати сх.-галиц. питання. 5.03.1923 Є. Петрушевич звернувся до Ради послів Антанти з нотою стосовно утворення в Галичині укр. д-ви під протекторатом ЛН і Ради послів Антанти. Проте 15.03.1923 Рада послів Антанти прийняла рішення про остаточну передачу Сх. Галичини Польщі. У 05.1923 Раді ЛН надіслано меморіал укр. політ. партій Сх. Галичини, у якому на основі істор.-правових документів доводилася неправомірність постанови від 15.03.1923 і містився заклик відновити істор. справедливість.

У міжвоєн. період ЛН не змогла створити ефективної с-ми міжнар. безпеки, що стало причиною поступового зменшення її авторитету. 1934 до орг-ції було прийнято СРСР, незважаючи на проведення рад. кер-вом репресій та політику Голодомору 1932–33 проти укр. народу. Напередодні ДСВ ЛН фактично зійшла з міжнар. політ. арени. У 04.1946 ця орг-ція самоліквідувалася, усе її майно було передано ООН.

Літ.: Віднянський С. Ліга Націй // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 205–206; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Кучабський В.* Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 роках. Львів, 2015.

Богдан Паска, Іван Патер

"ЛІНІЯ БАРТЕЛЕМІ" – умовна назва лінії, яку місія д-в Антанти на чолі з франц. ген. Ж. Бартелемі під час переговорів із польс. та укр. сторонами в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) та Львів 22–28.02.1919 запропонувала вважати тимчасовим демаркац. кордоном між Польщею та ЗОУНР до рішення Паризької мирн. конф. Українці відстоювали кордон по р. Сян, поляки – по р. Зх. Буг – Дністер – Свіча. Опис лінії містився у ст. 2 запропонованого місією Бартелемі 28.02.1919 проекту угоди про перемир'я між укр. та польс. сторонами. "Л.Б." мала проходити від пн. кордону Галичини вздовж р. Зх. Буг, залишаючи полякам м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька), потім по межі Бібрського й Перемишлян. пов. на сх. від м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну), вздовж залізн. лінії Бібрка–Вибранівка на зх. від м. Миколаїв (усі нині Львів. обл.), далі по залізн. лінії Львів–Стрий до Карпат. При цьому залізн. колія Стрий–Лавочне мала залишитися за українцями. Частини УГА повинні були відійти на сх. від "Л.Б.", з обох сторін якої утворювалася 3-кілометрова нейтральна зона. До Польщі відходили Львів, Дрогобиц.-Борислав. нафтовий басейн, бл. 40 % тер. Сх. Галичини.

"Л.Б." майже цілковито задовольняла вимоги польс. сторони. Зважаючи на сприятливе для УГА становище на фронті, проведення Вовчухів. операції з метою оточення Львова, "Л.Б." 1.03.1919 була відкинута укр. стороною.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 79–90; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 261–270; *Симоненко Р.* Бартелемі місія // ЕІУ. Т. 1. К., 2003. С. 196; *Pobóg-Malinowski W.* Najnowsza historia polityczna Polski. T. 2: 1914–1939. Gdańsk, 1990. S. 300–302.

Богдан Паска

"ЛІНІЯ БО́ТИ" – умовна назва демаркац. лінії, запропонованої у проекті угоди 12.05.1919 Міжсоюзною комісією з переговорів про перемир'я між Польщею та ЗОУНР, яку очолював прем'єр-міністр ПАС ген. Л. Бота. Мала проходити від с. Литовеж (на р. Зх. Буг; нині Іваничів. р-ну Волин. обл.) на пд. через с. Угринів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), Жабче (нині Польща), Ванів, Борове (обидва нині Сокал. р-ну), далі по р. Желдець, через с. Жовтанці (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну), по межі Львів. та Глинянського пов., через с. Миколаїв, Коцурів, Гринів (усі 3 нині Пустомитів. р-ну), на зх. від м. Бібрка, далі через с. Суходіл (обидва нині Перемишлян. р-ну), Гута Щирецька (нині не існує), Глухівець, на зх. від с. Демня до Устя (усі 3 нині Миколаїв. р-ну), по течії р. Дністер і Бистриця до с. Мокряни (нині Дрогобиц. р-ну), зх. межею Дрогобиц. пов. через с. Сприня (нині Самбір. р-ну) далі по г. Гута, Виділок, Росточна, Крулики, Маловенка, через с. Свидник, г. Буковська, с. Головське, г. Шимонець, далі по р. Стрий до с. Матків і до с. Кривка (усі с. нині Турків. р-ну, усі нас. пункти нині Львів. обл.) на кордоні з Угорщиною. Польс. стороні відходило м. Львів, укр. – Дрогобиц.-Борислав. нафтовий басейн. Чисельність ЗС з кожної сторони "Л.Б." мала бути обмежена до 20 тис. осіб. За виконанням умов мала стежити міжсоюзницька амер.-англ.-франц.-італ. комісія.

Остаточне врегулювання справи Сх. Галичини покладалося на рішення Паризької мирн. конф. Делегати ЗУНР М. Лозинський, Д. Вітовський, В. Панейко 13.05.1919 загалом погодилися з проектом "Л.Б.", висунувши умови не

"ЛІНІЯ БАРТЕЛЕМІ"

"ЛІНІЯ БОТИ"

обмежувати чисельність УГА і передати українцям для зв'язку з ЧСР залізницю Самбір–Сянки. Польс. делегація на чолі з Р. Дмовським вдалася до затягування часу з метою орг-ції наступу армії Галлера на тер. ЗУНР. Р. Дмовський 13.05.1919, вводячи комісію Боти в оману, вказував на "зростаючий більшовицький вплив у русинському війську" та потребу утворення у Сх. Галичині спільного польс.-рум. фронту. Поляки висунули ультимативні вимоги зайняття польс. або рум. військами залізн. ліній Львів–Галич–Станиславів–Чернівці та Станиславів–Ясіня, а також тер. на зх. від лінії р. Стир, Золота Липа і Дністер, відмовилися підписувати проект перемир'я. 16.05.1919 польс. сторона офіційно вийшла з переговорів.

ЛІНІЯ ДЕЛЬВІҐА.
Дедик О.
Чортківська офензива.
Львів, 2015

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 395–397; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 272–275; *Симоненко Р.* Боти Комісія // ЕІУ. Т. 1. К., 2003. С. 358–359.

Богдан Паска

"ЛІНІЯ ДЕ́ЛЬВІҐА" – демаркац. лінія між УГА та польс. армією, визначена за результатами договору про перемир'я від 16.06.1919 між делегаціями УНР (от. ген. С. Дельвіґ) та Польщі (ген. Е. Родзевич) у м. Львів.

Переговори відбулися 3–16.06.1919, на поч. Чортків. офензиви УГА, у ході якої було звільнено значну частину тер. ЗОУНР. Польс. делегація мала завдання відстоювати демаркац. лінію по р. Збруч, укр. представники – "лінію Бартелемі".

Делегація С. Дельвіґа, через штучно створену поляками інформац. ізоляцію, була позбавлена відомостей про воєн. успіхи УГА, тому уклала до-

Схема 10.

говір без консультації та погодження з урядом ЗОУНР. "Л.Д." мала проходити з м. Залізці (нині смт Зборів. р-ну), далі по р. Серет, через м. Тернопіль, с. Острів (нині Терноп. р-ну), Літятин (нині Бережан. р-ну, усі Терноп. обл.), по р. Золота Липа й Дністер до с. Незвисько (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.).

Договір не був визнаний Диктатором ЗОУНР Є. Петрушевичем і не мав практичних наслідків.

Літ.: Буравченков А. "Дельвіга лінія" // ЕІУ. Т. 2. К., 2004. С. 320; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 323–329; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 308.

Богдан Паска

"ЛІНІЯ ДМО́ВСЬКОГО" – проект кордонів відновленої Польщі, який на етапі розпаду багатонац. імперій і формування нац. д-в намагався знайти компроміс між істор. та етніч. кордонами, що б уможливили реалізацію доктрини однонац. польс. д-ви.

Ідеолог Нац.-дем. партії (НДП) та кер. Польс. нац. к-ту в м. Париж Р. Дмовський представляв інкорпораційну програму розв'язання міжнац. проблем на сх. рубежах Польщі, яка заперечувала зрілість безпосередніх сх. сусідів польс. народу до незалежності і державності, передбачала включення частини етнічних укр., білорус. і литов. теренів до складу однонац. польс. д-ви та нац. асиміляцію меншин. Програма Нар.-нац. союзу (ННС), у який трансформувалася НДП, вимагала приєднання до Польщі земель, на яких "польс. населення домінує кількістю чи цивілізацією". У 03.1917 в меморіалі держ. секретареві Великої Британії А. Дж. Бальфуру Р. Дмовський висловив найбільш бажаним розв'язання, щоб тер. майбутньої Польщі обіймала: австр. (Галичину і Цєшинську Сілезію), рос. (Царство Польське, Ковенську, Віленську, Гродненську, частину Мінської губ. і частину Волині) і нім. (Познанське в-во, Зх. Пруссію з Ґданськом,

"ЛІНІЯ ДМОВСЬКОГО"

пд. смугу Сх. Пруссії та Верхню Сілезію) частини.

Сх. ділянка "Л.Д." була конкретизована 3.03.1919 в ноті польс. делегації на Паризькій мирн. конф. Зокр. пд.-сх. відрізок проектувався так: "перетинаючи Березину, йде в пд.-зах. напрямку до Прип'яті на схід від Мозиря. Звідти, переходячи Прип'ять, кордон проходить лінією поділу між Мозирським і Річицьким повітами, після чого, тягнучись постійно в пд.-зах. напрямку, проходить на захід від міст Овруч і Звягель на Волині і доходить до точки, де стикаються межі Заславського, Острозького і Звягільського повітів. Керуючись на південь, лінія кордону прямує сх. межею Заславського і Старо-Костянтинівського повітів аж до точки, де стикаються межі Лятичівського і Проскурівського повітів на Поділлі, звідти, постійно у південному напрямку, вона досягає біля Зінькова річки Ушиці і йде за її течією до Дністра, який становить у цьому місці кордон між Польщею і Румунією". Належність сх. земель до Польщі обґрунтовував польс. меншиною, яка становить єдину екон. та інтелектуальну силу на цих теренах.

Знача частина польс. вимог, насамперед стосовно зх. кордону, внаслідок протидії англ. делегації була відкинута на Паризькій мирн. конф. Лінія сх. кордону була сформована в результаті польс.-рад. війни 1920. Частково ННС під час Ризької конф. відмовився від "Л.Д." з метою недопущення реалізації Ю. Пілсудським федераційної програми. Лінія Ризьк. договору 1921 проходила з відхиленням на 30–100 км на зх. від "Л.Д.".

Незважаючи на проблемність імплементації, "Л.Д." стала значним фактором впливу на міжнар. ситуацію, оскільки була запропонована найбільшою політ. силою Польщі і польс. представництвом на Паризькій мирн. конф.

Літ.: Akty i dokumenty dotyczące sprawy granic Polski na Konferencji Pokojowej w Paryżu 1918–1919 zebrane i wydane przez Sekretarjat Jeneralny Delegacji Polskiej. Cz. 1: Program terytorjalny Delegacji. Paryż, 1920; *Eberhardt P.* Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej. Lublin, 2004; Projekt program ZLN // Gazeta Warszawska. 1919. 24 październ. Nr 291. S. 1.

Микола Ґеник

"ЛІНІЯ КÉРЗОНА" – умовна назва (за прізвищем міністра закорд. справ Великої Британії 23.10.1919–22.01.1924 лорда Дж. Керзона) демаркаційної лінії, яка мала стати сх. кордоном польс. д-ви.

Вперше встановлена 8.12.1919 ВР Антанти у схваленому проекті Статуту Сх. Галичини та Декларації щодо сх. кордонів Польщі. У межах колиш. Австро-Угорщини мала проходити від точки, де перетинаються колиш. кордон між Австро-Угорщиною і Росією та сх. адм. межа м. Белжець (нині Польща), на пд.-зх. межею цього міста; далі адм. межею Чесанів. пов. на зх. і Рава-Руськ. пов. на сх.; далі на пд.-зх. уздовж адм. межі між Чесанів. та Яворів. пов., проте на зх. від с. Липовець (нині Яворів. р-ну Львів. обл.); на пд. уздовж адм. межі між Ярослав. і Перемишл. пов. на зх. та Яворів., Мостиськ., Самбір. і Старосамбір. пов. на сх.; вздовж межі між Добромил. та Старосамбір. пов.; далі на пд.-зх. до згину межі бл. 15 км на пд.-зх. від м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), перетинаючи залізн. лінію Хирів–Самбір за 2 км на сх. від Хирова. Звідси вздовж лінії вододілу між бас. р. Стривігор (Стрвяж) і Дністер; далі межею між Добромил. і Ліськ. пов. на зх. та Старосамбір. і Турків. пов. на сх. до чехословац. кордону. На теренах колиш. Рос. імперії мала проходити з пн. на пд. лінією Гродно (нині Білорусь) – Ялівка (нині Ялувка) – Немирів (нині Немирув, обидва Польща) – Брест-Литовськ (нині Брест, Білорусь) – Дорогуськ (нині Польща) – Устилуг (нині м. Волин. обл.) – на сх. від м. Грубешів – Крилів (обидва нині Польща) – по р. Зх. Буг до колиш. австро-рос. кордону; базувалася на кордоні між Пруссією і Росією за 3-м поділом Речі Посполитої (1795). З тер. Сх. Галичини вилучалися Чесанів., Ярослав., Перемишл. та Ліськ. пов. Фактичним автором лінії розмежування був неофіц. експерт брит. делегації на Паризькій мирн. конф. з питань Сх. Галичини, історик Л. Нем'єр. Одночасно за Польщею було "зарезервовано" землі на сх. від лінії, у т. ч. надано

25-річний мандат на адміністрування у Сх. Галичині. Права на володіння сх.-галиц. землями Польщі надано не було; міжнар.-правовий статус краю передбачалося вирішити згодом.

У ході польс.-рад. війни влітку 1920 вторгнення ЧА на етнічні польс. землі та загроза втрати м. Варшава змусили польс. кер-во просити допомоги в Антанти й погодитися на її умови. На конф. в м. Спа (Бельгія) 10.07.1920 на вимогу прем'єр-міністра Великої Британії Д. Ллойд Джорджа голова польс. уряду В. Ґрабський погодився на такі умови: відвести польс. армію за лінію від 8.12.1919; рад. війська мали б зупинитися на відстані 50 км від цієї лінії; на тер. Сх. Галичини польс. війська повинні залишитися на позиціях, які вони б займали в момент підписання перемир'я. 11.07.1920 міністр закорд. справ Великої Британії Дж. Керзон звернувся до рад. уряду з пропозицією посередництва в рад.-польс. конфлікті на вищезазначених умовах. Проте кер-во РСФРР не дало на це згоди. "Л.К." не відігравала жодної ролі в упровадженні польс.-рад. кордону 1921.

У ході рад.-нім. переговорів щодо розподілу сфер впливу в Європі за таємними статтями рад.-нім. договору 28.09.1939 "Л.К." з певними поправками на користь рад. сторони була прийнята як новий зх. кордон СРСР. Під час Тегеранської конф. 1943 Сталін наполягав на встановленні рад.-польс. кордону по "Л.К.". На Ялтинській конф. 1945 кордон між СРСР та Польщею затверджено по "Л.К." з відступами від неї в деяких р-нах на 5–8 км на користь Польщі. Остаточно "Л.К." як рад.-польс. кордон була зафіксована в договорі від 16.08.1945 між СРСР та Польщею в м. Москва. До складу Польщі відійшли укр. етногр. землі – Лемківщина, Надсяння, Холмщина, Підляшшя (т. зв. Закерзоння). Сучасний укр.-польс. кордон майже цілковито співпадає з "Л.К.".

Літ.: Ганжа О. "Керзона лінія" // ЕІУ. Т. 4. К., 2007. С. 175; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2009. С. 810–814, 894–896; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 60–83; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 296–304; International Law: Theory and Practice. Essays in Honour of Eric Suy. Hague; Boston; L., 1998. P. 110–112.

Богдан Паска

ЛІНІЯ НАЦІОНА́ЛЬНОЇ РІВНОВА́ГИ – концепція проведення міждерж. кордону на національно мішаних тер., яка передбачала компромісне розмежування на основі паритетного співвідношення відповідних нацменшин в обох д-вах. Це також була спроба імплементації принципів самовизначення з "14 пунктів" В. Вільсона в умовах гострого міжнац. протистояння. Федералістський табір польс. політикуму у вирішенні сх. проблем планував союз Польщі з д-вами, які утворилися після розпаду Рос. імперії, зокр. з Україною, тому був схильний до пошуку компромісів у питанні кордонів. Найяскравішим представником цієї концепції в парт.-політ. с-мі 2-ї Речі Посполитої був лівоцентрист. табір, насамперед ППС, Польс. партія соціал-демократ. Галичини і Сілезії (ППСД) та Польс. народна партія "Визволення".

Частково представники лівоцентрист. табору намагалися імплементувати Л.н.р. в діяльності ПЛК. Її голова В. Вітос згодом згадував, що в цьому органі частина соціалістів займала невиразну позицію щодо держ. належності Сх. Галичини, схиляючись до передачі регіону українцям. Тільки Е. Бобровський і сх.-галиц. соціалісти виступали за беззастережне продовження б-би за Сх. Галичину. Підтримка Л.н.р. помітна в діяльності Тимчасов. нар. уряду І. Дашинського та уряду Є. Морачевського. Маніфест люблінського Тимчасов. нар. уряду закликав до "мирного влаштування спірних питань з українським народом аж до їх остаточного врегулювання компетентними органами обох народів". Однак ідея Л.н.р. була досить аморфною. Висловлена в маніфесті підтримка

ідеї відновлення істор. кордонів, на думку проф. А. Айненкеля, означала "анексійні тенденції, замасковані під федералістські концепції". У декларації уряду Є. Морачевського висловлено позицію за "мирне розв'язання спірних питань" у Сх. Галичині та наголошено на потребі "визволення польського Львова". Кер. Сх. відділу МЗС Польщі радник Р. Кнолль, розробляючи інструкції для польс. делегації на Паризькій мирн. конф., 23.11.1918 в листі до міністра закорд. справ Л. Василевського зазначав: "Граничні суперечки з Україною Польща повинна полюбовно уладнати, причому Україна повинна відмовитися від претензій на Холмську землю, Підляшшя, Львів і території з мішаним населенням (лінія рівноваги, яка залишає на Україні стільки поляків, скільки українців у Польщі, була б підставою майбутнього кордону)". Л.н.р., у баченні ППС, проходила по лінії річок Буг–Стрий, у візії польс. МЗС – по верх. течії р. Буг і Золота Липа, тобто Сх. Галичина мала бути поділеною, Львів і Дрогобиц. басейн залишалися на польс. боці. Л.н.р. передбачала гарантування однаковою мірою прав нацменшин в обох д-вах. 10–11.12.1918 у Львові на зустрічі А. Шептицького з команд. польс. військами у Львові полк. М. Карашевич-Токаржевським та делегатом МЗС Р. Кноллем обговорювали Л.н.р. як можливий компроміс. Проекти демаркац. ліній Ж. Бартелемі та Л. Боти значною мірою, поряд із екон. чи військ.-стратег. факторами, базувалися на пошуках Л.н.р.

Концепція Л.н.р. втратила свою актуальність у серед. 1919 у зв'язку зі зміною військ.-стратег. ситуації (досягнення польс. військами лінії р. Збруч). Опонентами федералістського табору виступали прихильники інкорпоратив. програми, які пропонували "лінію Дмовського".

Літ.: Ґеник М. Взаємовідносини між польськими й українськими соціалістами в 1918–1923 роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6. С. 285–291; *Bartoszewicz H.* Roman Knoll wobec sprawy niepodległości Ukrainy 1917–1921. Z dziejów prometeizmu polskiego // Polska i jej wschodni sąsiedzi. № 6. Rzeszów, 2005. S. 11–30; *Eberhardt P.* Polska i jej granice. Z historii polskiej geografii politycznej. Lublin, 2004; Historia dyplomacji polskiej. T. 4: 1918–1939 / pod red. P. Łossowskiego. Warszawa, 1995; *Koko E.* PPS a stanowisko mocarstw zachodnich w sprawie Galicji Wschodniej w 1919 r. // Studia Historyczne. Kraków, 1989. № 1. S. 73–87.

Микола Ґеник

ЛІПІНСЬКИЙ Вацлав

(Lipiński Wacław; 28.09.1896–04.04.1949) – польс. військ. діяч, історик, журналіст. Н. у м. Лодзь у ремісничій сім'ї. Навч. (з перервами) на філос. ф-ті Краків. ун-ту, д-р права (1921).

Воював у Польс. легіонах. Чл. гол. команди Польс. військ. орг-ції, наприкінці 10.1918 висланий до м. Львів, брав участь у боях за місто. Команд. чети підхор. Л. організаційно належав до сектора I (підсектор "Депо–Цитадель"). Брав участь у боях за гол. вокзал і Кадетську гору. Спомини "Серед Львівських Орлят" (1927) написані на основі щоденника, який Л. вів від 1.11.1918 до серед. 03.1919, показують події з перспективи командира нижчої ланки. Відображено хаос перших днів боїв за Львів, поступове зміцнення польс. військ.

Учасник польс.-рад. війни, служив у 2-му відділі (розвідка, контррозвідка, пропаганда) у м. Вільно, Познань і Варшава. Секретар час. "Niepodległość" (1932), ген. секретар Ін-ту дослідження новітньої історії Польщі (1934), дир. цього Ін-ту (1936). Габілітований д-р (1936, ун-т ім. Яна Казимира у м. Львів).

Учасник нім.-польс. війни, підполковник (1939). 1940 перебрався до Словаччини, потім до Угорщини. Уряд В. Сікорського протидіяв переїзду Л. до Франції, оцінюючи його як пілсудчика, тому Л. встановив контакти з Е. Ридз-Сміґли, повернувся до Варшави (1942), кілька місяців ув'язнений у тюрмі гестапо (1944). Діяч антикомуніст. опозиції.

1947 заарештований службою безпеки, засуджений до смертної кари; вирок замінено на довічне ув'язнення.

Убитий (або здійснив самогубство) в тюрмі м. Вронки.

Твори Л. становили апологію табору Ю. Пілсудського і частину офіц. пропаганди в міжвоєн. Польщі, тому були заборонені в комуніст. період.

Тв.: Lipiński W. Wśród Lwowskich Orląt. Warszawa, 1927. 132 s.

Микола Ґеник

ЛІСЕ́ЦЬКИЙ Іван

ЛІСЕЦЬКИЙ Іван

(16.02.1894–03.02.1919) – четар УГА. Н. у с. Перемислів (нині Перемисловичі Сокал. р-ну Львів. обл.).

Брав участь у ПСВ в складі австр. армії. Після Листопадового чину 1918 повернувся до Галичини, вступив до УГА. Призначений командантом сотні в 9-й Белз. бригаді.

Загинув у бою з поляками біля м-ка Варяж (нині село Сокал. р-ну Львів. обл.). Похований у с. Перемислів.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1934. Ч. 9. С. 22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 75.

Богдан Паска

ЛІСИКЕ́ВИЧ Омелян

(20.01.1880–04.01.1944) – суддя, громад.-політ. діяч, повітов. урядовець ЗУНР. Н. у м. Перемишль (нині Польща). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1900). Студіював право у Львів. ун-ті. Суддя у м. Турка (нині Львів. обл.), потім протягом 25 р. – у м. Делятин (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.).

Організатор встановлення укр. влади в Турків. пов. Керував громадами Турків. держ. комісаріату ЗУНР (11.1918–05.1919).

П. і похований у м. Делятин.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 96, 192; *Перегінець А.* Станиславівські суди і судді та адвокати – українці // Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 614–622; Посмертні згадки // Краківські Вісті. Краків, 1944. 27 січ. Ч. 17. С. 5.

Олег Павлишин

ЛІСКОВА́ЦЬКИЙ Володимир-Євген Віталійович

(26.03.1896 – д. і м. с. н.) – старшина УСС та УГА. Н. у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.).

Будучи гімназистом, вступив до Легіону УСС (08.1914). На 1.06.1916 – підхорунжий 1-ї сотні. Поранений у битві на г. Лисоня 4.09.1916. Разом з УСС прибув 4.11.1918 до м. Львів, призначений Г. Стефанівим старшиною для доручень у НКГА; іменований хорунжим. Як представник НКГА разом з О. Букшованим 17.11.1918 підписав угоду про перемир'я з польс. військовими. Після залишення Львова укр. військом призначений комендантом окружного відділу жандармерії у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), який охоплював Городенків., Снятин. і Товмац. пов. 28.11.1918 іменований четарем.

Подальша доля невідома.

Дж.: Вісник Державного Секретаріяту Військових Справ. Станиславів. 1919. 31 січ. Ч. 5. С. 7; ДАІФО. Ф. 631. Оп. 1. Спр. 762. Арк. 18.

Літ.: Королько А. Становлення й функціонування органів української влади на Покутті в період існування Західно-Української Народної Республіки (1918–1919 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2011.

Вип. 20. С. 61; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Нью-Йорк, 1960. С. 268, 363.

Оксана Дрогобицька

ЛІСТО́ВСЬКИЙ Антоній

(Listowski Antoni; 29.03.1865–13.09.1927) – генерал-майор Рос. імперії, генерал польс. армії. Н. у м. Варшава. Здобув освіту в реальному уч-щі м. Санкт-Петербург (за ін. даними – у кадет. корпусі). 1883–85 навч. у 1-му військ. Павлівському уч-щі, отримав звання підпоручика.

1885–1915 служив у 66-му піх. полку рос. армії. У званні підполковника брав участь у рос.-япон. війні (Маньчжурія, Корея) 1904–05. Після завершення війни залишився в полку на тер. Маньчжурії до 03.1907. 1913 отримав звання полковника.

Під час ПСВ командував 66-м Бутирським піх. полком у Люблін. регіоні та в Малій Польщі; з 02.1915 – команд. 150-го піх. Таман. полку, що воював на Галиц. фронті. 12.02.1915 поранений у бою біля с. Воля Вежбовська, що неподалік від м. Пшасниш (нині Польща). Після лікування 1.05.1915 прийняв командування 67-м піх. Тарутин. полком; з 10.1916 – комбриг у 17-й піх. д-зії. 30.12.1916 отримав звання генерал-майора. 15.04.1917 прийняв командування 138-ю піх. д-зією, з 1.10.1917 – команд. 38-го корпусу. На поч. 12.1917 залишив рос. армію.

7.12.1918 призначений Ю. Пілсудським на посаду команд. офіцер. резерву польс. армії. Через 5 днів офіційно допущений до польс. армії з затвердженням звання генерал-майора піхоти. З 13.12.1918 – у Мін-ві військ. справ на посаді нач. запасу польс. армії. Під час польс.-укр. війни 5.01.1919 став команд. Підляської групи (операційна група "Підляшшя", з 04.1919 перейменована в "Полісся") з завданням захисту лінії по р. Зх. Буг від м. Влодава (нині Польща) до м. Волчин (нині Білорусь). 9.02.1919 зайняв Брест. фортецю.

10.07.1919 нагороджений Лицар. хрестом військ. ордену Virtuti Militari – за ефективне командування при захопленні 3.05.1919 м. Пінськ (нині Білорусь), бої за р. Стир, Прип'ять і Ясельду та захоплення м. Лунинець (нині Білорусь). Визнаний відповідальним за розстріл 5.05.1919 у м. Пінськ 35 цивільних євреїв, яких підозрювали в підготовці більшовиц. заколоту. 3.06.1919 призначений ко-

Антоній ЛІСТОВСЬКИЙ, Симон ПЕТЛЮРА, Володимир САЛЬСЬКИЙ, Марко БЕЗРУЧКО (зліва направо). м. Бердичів. Квітень1920 р.

манд. 9-ї піх. д-зії і команд. Поліського фронту, з 07.1919 – команд. Волин. фронту.

З 03.1920 – команд. 2-ї армії, тимчасово замінивши Ю. Пілсудського на посту Верховного головнокомандувача. 21.04.1920 затверджений генерал-лейтенантом. 25.04.1920, відповідно до Варшав. договору, 70-тисячне польс.-укр. військо форсувало р. Збруч і почало атакували позиції ЧА на всій протяжності укр. кордону. Л. командував ділянкою фронту від м. Полонне до м. Проскурів (нині Хмельницький, обидва Хмельн. обл.), з 26.05 до кін. 06.1920 – Укр. фронтом; потім до 01.1921 перебував у розпорядженні міністра військ. справ. У 10.1920 брав участь у переговорах про перемир'я у м. Мінськ і був пом. команд. Варшав. ген. округу.

У 01.1921 вийшов на пенсію у званні генерал-лейтенанта. Оселився у м. Варшава. Був секретарем YMCA (Міжнар. волонтер. християн. орг-ція).

П. у м. Варшава, де й похований на старому Повонзківському цвинтарі.

Літ.: Егоров Н. Д. Русский генералитет накануне Гражданской войны. (Материалы к биографическому справочнику). М., 2004; *Папакін А.* Польсько-радянська війна 1919–1920, радянсько-польська війна 1919–1920 // ЕІУ. Т. 8. К., 2011. С. 392–394; *Cała A.* Żyd – wróg odwieczny? Antysemityzm w Polsce i jego źródła. Warszawa, 2012. S. 327; *Stawecki P.* Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994; *Suchcitz A.* Generałowie wojny polsko-sowieckiej 1919–1920. Mały słownik biograficzny. Białystok, 1993.

Борис Хруслов

ЛІСЬКÉВИЧ Антон Антонович

(04.11.1890 – д. і м. с. н.) – правник, старшина УГА. Н. у м. Ярослав (нині Польща) у сім'ї службовця пошти. Брат П. Ліськевича. Навч. в г-зії м. Ярослав. Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ закінчив старшин. школу австр. армії, воював на фронті; іменований надпоручником. З 11.1918 – у складі УГА, 1.01.1919 отримав військ. звання сотника, призначений комендантом 3-го куреня групи "Хирів". Учасник військ. наради під кер-вом полк. Г. Коссака в штабі 3-го корпусу в с. Гошани (нині с. Градівка Городоц. р-ну) 6.03.1919, на якій затверджено план оточення м. Львів у ході Вовчухів. операції. Призначений командантом бойової групи "Судова Вишня" (5 куренів), яка 8.03.1919 вела бої за с. Родатичі й м. Судова Вишня (нині обидва Городоц. р-ну), 13–16.03.1919 обороняла позиції під натиском польс. військ, але змушена була здати с. Бортятин (нині Мостис. р-ну; усі Львів. обл.). 17.03.1919, після прибуття до противника підкріплення та продовження ним наступу, група під командуванням Л. розпалася, утворивши пролом на зх. відтинку фронту УГА. На чолі куреня продовжував оборону на фронті 8-ї Самбір. бригади з 19.03.1919.

Подальша доля невідома.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 333–342; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 126–132.

Петро Гуцал, Богдан Паска

ЛІСЬКЕВИЧ Антон Антонович

ЛІСЬКÉВИЧ Дмитро

(01.10.1883–02.04.1974) – педагог, громад.-політ. діяч, міськ. військ. комендант ЗУНР. Н. у м. Ярослав (нині Польща). Випускник Ярослав. г-зії (1902). Студіював славістику на філос. ф-ті Львів. ун-ту (1902–07). Вчитель Яворів. г-зії (1908–14, 1918) та вчител. семінарії сестер василіанок м. Львів. Активний діяч т-ва "Просвіта".

На поч. ПСВ вивезений рос. окупац. властями до м. Єнісейськ (нині РФ). Після падіння царату виїхав до України, вчителював у Полтав. пром. шк. (1917–18).

11.1918–03.1919 – міськ. військ. комендант ЗУНР у м. Яворів (нині Львів. обл.). Відступив з УГА за р. Збруч.

1920–23 – проф. Яворів. г-зії "Рідної школи", 1923–40 – держ. чол. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Кер. Сел. бурси. Вивезений до Сибіру

більшовиц. органами (22.04.1941). Повернувся із заслання, працював на посаді ст. н. с. філол. ф-ту Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка (1949–58). Після виходу на пенсію переїхав до м. Івано-Франківськ.

П. і похований у м. Івано-Франківськ.

Літ.: Дацко В. Яворівщина в іменах. Львів, 1995. С. 61–62; *Новицький О.* Проф. Дмитро Ліськевич // Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 442–443; *Павлишин О.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 192.

Олег Павлишин

ЛІСЬКЕ́ВИЧ Павло Антонович

(1889–09.11.1918) – четар УГА. Н. у м. Ярослав (нині Польща) у сім'ї службовця пошти. Брат А. Ліськевича. Навч. у реальній шк. м. Ярослав, політех. шк. м. Львів.

Під час ПСВ закінчив старшин. шк. артилерії, воював на Сх. і Серб. фронтах; іменований лейтенантом. У кін. 09.1918 прибув з фронту до Львова для здобуття фаху інж.

Учасник Листопадового чину в місті. Очолив військ. групу, яка оволоділа будинком Гол. пошти й обороняла його; у бою важко поранений у голову.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Боберський І. Щоденник 1918–1919 рр. / упоряд. О. Ю. Мицик. К., 2003. С. 64; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Нью-Йорк, 1960. С. 158, 188–190.

Петро Гуцал

"ЛІТО́ПИС ЧЕРВО́НОЇ КАЛИ́НИ" (ЛЧК) – істор.-літ. ілюстрований щомісячник, що виходив у м. Львів від 08.1929 до 1939, заснований колиш. вояками УСС й УГА. Ред.: Л. Лепкий (1929–34), В. Софронів-Левицький (1929–39). Ств. для публікації матеріалів про події укр. визвол. змагань 1914–23. Розпочинаючи вид. журналу, редакція вид-ва "Червона Калина" закликала читачів надсилати спогади

про події воєн. років, пам'ятки й документи, "які б могли висвітлити не одну темну сторінку з історії нашого минулого, але досі ніде не опубліковані, марнуються у приватних руках" (1929. Ч. 1. С. 3). Серед авторів публікацій були старшини й стрільці ДА УНР, УСС, УГА, Військ.-мор. сил України, зокр.: В. Ґалан, О. Доценко, В. Євтимович, В. Курманович, А. Марущенко-Богданівський, М. Неклієвич, В. Петрів, В. Савченко-Більський, Р. Сушко, М. Угрин-Безгрішний, С. Шрамченко та ін. Спогади й нариси про С. Петлюру, В. Курмановича, М. Юнакова, Є. Коновальця, А. Шаманека, Л. Мацієвича та ін. відомих осіб містили важливу біографічну інформацію.

З роками вид. трансформувалося і визначилося як воєн.-істор. журнал. Багатий фактичний матеріал викладали у формі конкретного датування, чіткої локалізації місцевості на картах важливих воєн. операцій та схемах розташування військ. підрозділів, переліку особового складу. ЛЧК постійно ілюстрували репродукціями картин укр. малярів (М. Самокиш, О. Сорохтей, О. Курилас та ін.). Широко використовували фотоматеріали, портрети й групові світлини учасників воєн. подій, підрозділів під час маневрів, навч., реліг. відправ, святкування урочистостей. Цінними є і публікації

про укр. військ. прапори та ін. клейноди, військ. відзнаки різних родів військ, що друкувалися у журналі в супроводі рисунків і текстових описів. На сторінках часопису в рубриці "Матеріали і документи" опубліковано низку важливих істор. джерел. Доступними для громадськості стали оприлюднені особисті щоденники учасників подій, інструкції Січових стрільців, накази та звіти, особисті листи кер-ва укр. військ. формувань, протоколи деяких політ. угод (зокр. угоди між РДС ЗУНР та Польщею у справі поранених і полонених 1918). На шпальтах ЛЧК друкувалися "Листи втрат" – списки полеглих і померлих воїнів конкретних військ. підрозділів чи похованих у певній місцевості. Обговорювалася потреба збереження місць слави, стрілец. могил, друкувалися фото пам'ятників та їхніх проектів, висвітлювалася діяльність Т-ва охорони воєн. могил.

Питання давньої історії розглянуто в наук. публікаціях М. Андрусяка, Б. Гошовського, Т. Коструби, Б. Лепкого, М. Рудницького, В. Січинського, С. Федорова. Під заголовком "Рецензії та замітки" відгуки на воєн. й істор. л-ру друкували І. Кедрин-Рудницький, Л. Граничка (Луців), М. Брилинський та ін. Рубрика "Бібліографія" представляла ретроспективну інформацію, що стосувалася видань про воєн. події, списки періодики, яка виходила в таборах для інтернованих (уклали К. Купченко, І. Шендрик, Л. Бачинський). Крім матеріалів мемуарного та бібліогр. х-ру з нац. історії, у ЛЧК опубл. поезії О. Олеся, Б. Лепкого, Р. Купчинського, О. Бабія, С. Городницького та ін., оповідання М. Матіїва-Мельника "Легенда про народження Палія", повість Ю. Горліса-Горського "Холодний Яр", істор. студії І. Крип'якевича, А. Лотоцького та ін. Важливою для укр. боністики є кореспонденція М. Гнатишака (1931. Ч. 3, 4, 7/8) про паперові грошові знаки на укр. землях, ілюстровані світлинами, докладними словесними описами, таблицею номінальної вартості грошових знаків. Загалом у міжвоєн. період було видано 109 номерів часопису. Оприлюднені на сторінках журналу матеріали складають масштабну картину укр. визвол. змагань 1914–23.

1991 вид. ЛЧК було відновлено у Львові за ред. О. Ходак, заст. і ред. – Р. Коритко. Спершу друкувався щомісяця, з 1992 – раз на 2 місяці, 1996–2000 виходив двічі на рік. Публікували статті й спогади про історію УГА, УСС, УПА, у яких ішлося про маловідомі події та факти. Рубрики: "Архів" – військ. документи різних років; "Із-за ґрат" – мемуари очевидців злочинів нацист. окупантів і працівників НКВС у роки ДСВ; "Наш край" – матеріали, пов'язані з к-рою Зх. України; "Читальня для молоді" – істор. повісті, "Стрілецька пісня" та "Зів'яле листя" – поезії; "Сторінка стрілецького гумору" і "Стрілецькі усмішки" – гумор; "На варті" – питання к-ри й духовності; "Голоси журавлів" – спогади й дослідження авторів з діаспори; "Галерея старої фотографії" – добірки світлин, що ілюстрували тематику публікацій.

Літ.: Ільницький М. М. Літопис Червоної Калини // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 242; Літопис Червоної Калини // Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклав Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 57; Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: у 3 т. Т. 3. Кн. 2: 1929–1939. Львів, 2003. С. 100–104; Encyclopedia of Ukraine. Vol. 2. Toronto, 1988.

Борис Хруслов, Василь Ферштей

ЛІЩИ́НСЬКИЙ Іван

ЛІЩИНСЬКИЙ Іван

(1883–10.02.1941) – педагог, освіт., громад. і політ. діяч, урядовець держ. повіт. комісаріату ЗУНР. Н. у с. Підмихайля (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник учител. семінарії. До 1918 працював учителем.

Інспектор з питань освіти Дрогобиц. пов., голова окружної шкільн. ради (11.1918–05.1919). Заст. голови Т-ва опіки й допомоги над укр. жовніром у м. Дрогобич (нині Львів. обл.; 02–05.1919). Після польс.-укр. війни 1918–19 переїхав до м. Львів.

З 1921 – чл. ЦК УНТП. Ред. час. "Вчительське слово" (1921–22). Голова орг-ції українців м. Львів (1923–29). Діяч УНДП. Чл. ТНК УНТП (1923–24). З 1925 – діяч УНДО. Посол до польс. сейму (1928–30). Заарештований 10.09.1930, ув'язнений у фортеці м. Брест-над-Бугом (нині Брест, Білорусь). Переведений 15.10.1931 до тюрми м. Львів. 20.04.1931 засуджений на місячний арешт. 29.04.1931 засуджений окружним судом у м. Рівне на 2 р. ув'язнення за "неповагу до влади і вживання антипольських висловлювань". 11.08.1931 апеляційний суд у Львові зменшив термін ув'язнення до 1 р. Після звільнення відійшов від політ. діяльності, працював у "Просвіті"; належав до її кер-ва.

П. у м. Львів.

Літ.: Гуцал П. Ліщинський Іван // ЕСУ. Т. 17. К., 2016. С. 553; Дрогобицький Листок. 1918. 12 падолиста. Ч. 1. С. 4; *Павлишин О.* Ліщинський Іван // Енциклопедія Львова / за ред. А. Козицького. Т. 4. Львів, 2012. С. 179; *Його ж.* Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 27.

Олег Павлишин

ЛІЩИ́НСЬКИЙ
Михайло

(1890–06.1941) – сотник УГА. З поч. 1919 – поручник, ад'ютант пор. А. Тарнавського в команді 1-го куреня 8-ї Самбір. бригади. На поч. 03.1919 – командант Щирец. куреня, перекинутого з-під м. Львів на посилення групи от. К. Гофмана в ході Вовчухів. операції. 9–11.03.1919 під час наступу УГА на м. Городок зайняв с. Черляни (нині Городоц. р-ну, обидва Львів. обл.). 13–17.03.1919 разом зі своїм куренем протистояв польс. наступу під Городком. У 2-й пол. 03.1919 брав участь в обороні фронту 8-ї Самбір. бригади під натиском польс. військ. Після Вовчухів. операції курінь Л. розформовано. У 05.1919 керував запасною сотнею, яка брала участь в обороні м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) від польс. військ. 05–07.1919 – викл., військ. ад'ютант Звідомного полку УГА під командою сот. Л. Шепаровича. Учасник Чортків. офензиви. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Отримав військ. звання сотника. 03–04.1920 – командант булавної сотні 3-го куреня 2-го полку 1-ї бригади Червоних УСС.

Михайло ЛІЩИНСЬКИЙ (посередині)

Автор спогадів про Чортків. офензиву (Новий Час. Львів. 1936). Інспектор шкіл у м. Комарно.

Після більшовиц. окупації ЗУЗ 29.04.1940 заарештований співробітниками НКВС у поїзді між м. Самбір і Дрогобич (обидва нині Львів. обл.). Перебував у Самбір. і Дрогобиц. в'язницях. Загинув в ув'язненні.

Тв.: Ліщинський М. Чортківська офензива // Новий Час. Львів. 1936. Ч. 68–69.

Літ.: З'їзд українців з Комарнянщини і Рудеччини відбудеться наприкінці серпня // Свобода. 1965. 19 серп. С. 3; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 333, 337, 342; *Мигович П.* При І-ій Бриґаді Червоних Українських Січових Стрільців // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 17; Наш тернистий шлях // Вільне слово. Дрогобич. 1941. 1 серп. № 11. С. 3; Подайте вістку // Українські щоденні вісти. Львів. 1941. 18 лип. Ч. 11. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 102; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 153–

155; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 271; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 130, 161, 180.

Богдан Паска

ЛЛОЙД ДЖОРДЖ Девід
(Lloyd George David;
17.01.1863–26.03.1945) – громад.-політ. і держ. діяч Великої Британії, дипломат, лідер Ліберальної партії, прем'єр-міністр (7.12.1916–22.10.1922), граф (з 1944). Н. у м. Манчестер (Велика Британія) у сім'ї вчителя. Валлієць. Навч. у парафіяльній шк. Випускник

юрид. ф-ту ун-ту Ллойда. Займався юрид. практикою. 1890–1945 – чл. палати громад від Ліберальної партії у парламенті. Володів оратор. мист-вом, умів швидко здобути політ. авторитет. Брав участь у створенні орг-ції "Молодий Уельс", що обстоювала надання автономії Уельсу. Виступав проти англо-бурської війни 1899–1902, критикував дії брит. армії проти бурів; висував вимогу припинення фінансування загарбницької війни. Після перемоги Ліберальної партії (01.1906) на парламент. виборах обіймав посади міністра торгівлі (1905–08), міністра фінансів (1908–15), канцлера скарбниці (з 04.1909). Провів бюджет, який підвищував податок на землі лендлордів (1909); став ініціатором прийняття білля про обмеження повноважень палати лордів і закону про страхування, що передбачав обов'язкову виплату коштів робітникам у разі хвороби чи безробіття (1911).

У роки ПСВ займався перебудовою фінансової с-ми країни з метою мобілізації всіх ресурсів для ведення війни. 1915–16 – міністр військ. постачання, з 05.1916 – воєн. міністр у коаліц. уряді. 7.12.1916–23.10.1922 – прем'єр-міністр Великої Британії. Різко виступив проти намагань Ж. Клемансо розчленувати Німеччину, послабити її репараціями і створити великі держ. об'єднання під егідою Франції.

Очолював брит. делегацію на Паризькій мирн. конф. 1919–20, активний учасник підготовки Версал. мирн. договору 1919. З усіх учасників конф. Л.Д. виявляв певне розуміння ваги укр. питання в повоєн. облаштуванні Європи, виступав проти приєднання тер. ЗУНР і зх. обл. УНР до Польщі. За його пропозицією була ств. комісія для проведення розмежування етнічних тер. українців, поляків і білорусів. Однак брит. делегація під проводом Л.Д. вважала за потрібне віддати Львів і Дрогобиц.-Борислав. нафтовий басейн Польщі.

Започаткував у дипломатії с-му зустрічей "на вищому рівні" (конф. у Сан-Ремо 1920, Генуї 1922 та ін.); наполегливо утверджував брит. контроль над енергетичними ресурсами "на Схід від Суецу". 1921 брав участь у переговорах, які привели до створення незалежної Ірланд. д-ви.

З послабленням міжнар. позицій Великої Британії у післявоєн. період, зокр. у зв'язку з провалом інтервенції Антанти в Туреччині, був змушений піти у відставку (1922). Відійшовши від політ. життя, здійснив тривалі подорожі до Бразилії, Індії та Єгипту. Від серед. 1930-х намагався повернутися у політику, запропонував екон. програму виходу Великої Британії з кризи, що містила елементи планування і держ. регулювання економіки. Активно виступав за створення с-ми колективної безпеки в Європі, в т. ч. із залученням СРСР.

Видав 6-томні "Воєнні мемуари" (1933–36) і спогади про мирне врегу-

ЛОБОДИЧ
Роман

лювання "Правда про мирні переговори" (1938).

Літ.: Виноградов К. Б. Дэвид Ллойд Джордж. М., 1970; *Кривонос Р. А.* Ллойд Джордж // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. Т. 1. К., 2004; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995.

Олексій Лупандін

ЛОБО́ДИЧ
Роман

(08.01.1893–22.08.1969) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Сороки (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї учителів. Навч. у нар. шк. м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.) і Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.), г-зіях м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Стрий (нині Львів. обл.) і Станиславів (нині Івано-Франківськ; матура 1911), на правн. та богослов. ф-тах Львів. ун-ту (до 1916). Висвячений на священика в стані целібату 21.09.1917 у м. Львів митрополитом А. Шептицьким. Одразу став пом. пароха катедрального собору Св. Юрія у Львові о. Т. Войнаровського.

1917 покликаний на польового духівника австр. армії. Направлений до м. Ряшів (нині Польща), де служив капеланом при 95-му полку піхоти австр. армії. Мав зустрічі зі старшинами П. Вергуном (пізніше апостольський адміністратор українців-католиків у Німеччині) і В. Самотулкою (згодом греко-катол. священик), правосл. духівником о. Шоршем (у 02.1918 відправив урочисту Літургію з нагоди укладення Брест. мирн. договору). З Ряшева переведений на Італ. фронт: спершу до м. Тренто, потім до м. Бондо, де був капеланом 89-го полку піхоти, там потрапив у полон. Перебував у таборах полонених: спершу в м. Брешіа, з 12.1918 – у таборі Кассіно біля м. Неаполь (усі чотири Італія), де разом з капеланами о. В. Масцюхом і о. І. Лебедовичем організував духовну опіку над полоненими, налагодив контакти з монастирем бенедиктинців. Після звільнення з полону навесні 1919 повернувся через Відень та Угорщину до Галичини, прибув до м. Станиславів.

У 03.1919 призначений польовим духівником Стрийської ОВК під кер-вом сот. Ж. Олексина, з яким пройшов військ. кампанію в Галичині. Під час Чортків. офензиви опікувався шпитальною службою. Після захоплення поляками м. Чортків (нині Терноп. обл.) пішки пройшов через м. Бучач, Станиславів і Галич (нині Івано-Франк. обл.) до Львова, де був інтернований польс. поліцією.

Після звільнення – духівник митрополита А. Шептицького, відтак – катехит шк. у м. Жидачів (нині Львів. обл.) та м. Галич (1923), 1923–30 – парох с. Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.), віце-декан Галиц. деканату Львів. архієпархії (1929–30). На запрошення єпископа Г. Хомишина 1930 прибув до Станиславова. Парох катедральної церкви м. Станиславів (1930–35), декан Станиславів. міськ. деканату (1932–35), соборний крилошанин єпископ. капітули, радник і референт єпископ. консисторії, радник церк. суду в шлюбних справах (25.09.1930–38), екзаменатор синодальний і візитатор науки релігії в школах, радний м. Станиславів, чл. управи Ін-ту "Фонд Дієцезіальний і Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії" в Станиславові, чл. наглядової ради Земельного іпотечного банку і т-ва "Дністер" у Львові, голова вид-ва "Біблос". 1935 обраний депутатом польс. сенату. 1938 повернувся до Львова. Крилошанин митрополичої капітули та радник митрополичої консисторії у м. Львів (1938–44). Польовий духівник д-зії "Галичина" (1943–44).

1944 з дозволу митрополита А. Шептицького емігрував на Захід, побутував у м. Прага (1944–46) та Брюссель (1946–47), звідки за сприяння отців василіан 1947 переїхав до США. Душпастирював у Філадельфійській архієпархії, спершу – засн. і 1-й парох громади українців-католиків при церкві Різдва Пресвятої Діви Марії у м. Лос-Анджелес (шт. Каліфорнія; 1947–51), відтак – 1-й ректор укр. катол. семінарії у Вашингтоні (з 1951), капелан сестер василіанок у Філадельфії, голова Союзу українців-католиків "Провидіння", активний дописувач статей у реліг. часописах.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія), де й похований на цвинтарі Св. Марії Страждальної Божої Матері.

Літ.: Впр. о. Мітрат Роман Лободич помер у Філадельфії // Свобода. 1969. 26 серп. Ч. 155. С. 1; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 25, 84, 165, 177–179, 238, 301; Лободич Роман // ЕУ. Т. 4. Париж; Нью-Йорк, 1962. С. 1373–1374; Стрийщина: історично-мемуарний збірник / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1993. Т. 1. С. 172, 184, 295; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 141, 308, 315; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 42; Шематизм всього клиру греко-католицької Станиславівської Єпархії. 1931. С. 10, 12–16, 131; 1935. С. 11, 12, 14, 15, 16, 138; 1938. С. 11, 12, 14–16, 139.

Олександр Лисенко, Руслан Делятинський

ЛО́ВЧИЙ
Михайло

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА. З кін. 1918 – четар УГА. Служив ветеринарним референтом 4-ї Золочів. бригади. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника.

Подальша доля невідома

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 322; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 318.

Богдан Паска

ЛОЗИ́НСЬКИЙ
Михайло Михайлович

ЛОЗИНСЬКИЙ Михайло Михайлович

(псевд. і крипт.: М. Л., М., М. Л-ий, М., Закордонний, Михайленко М., Радикал та ін.; 30.07.1880–03.11.1937) – правознавець, дипломат, літературознавець, публіцист, перекладач, громад.-політ. і держ. діяч. Н. у с. Бабине (нині с. Бабин-Зарічний Калус. р-ну Івано-Франк. обл.). 1893 його віддали до Станиславів. бурси. 1899 приїхав до м. Львів, де завершив навч. в АГ. Студіював право у Львів. (1900) та Віден. ун-тах (1901–03). 1902–03 разом з дружиною проживав у м. Цюріх (Швейцарія), де став анархо-комуністом з виразно укр. нац. забарвленням.

1903 повернувся до Львова, співпрацював з наук. (ЛНВ, 1904–12) і громад.-політ. ("Діло", від серед. 1906 – працівник, співред.) виданнями; був співробітником редакції газ. "Гасло" (орган РУП) та ін. 1905–06 друкувався в київ. укр. щоденній газ. "Громадська Думка". У 02–03.1907 очолював закордон. відділ редакції газ. "Рада". Упродовж наступних років надрукував чимало праць і став одним з провідних зх.-укр. фахівців з нац. питання, заг.-укр. справи, міжнар. відносин.

Під час ПСВ брав активну участь у діяльності СВУ в м. Відень, друкував свої праці у "Вістнику Союза визволення України". 1914 здобув ступінь д-ра права у Віден. ун-ті.

У 10.1918 увійшов до складу створеної НК УНДП комісії для політ. кер-ва військовиками в разі розвалу імперії та перебрання влади в краї. В окупованому поляками Львові намагався відновити видання газ. "Діло". На поч. 11.1918 кооптований до складу УНРади. 2.11.1918 взяв участь у невдалих переговорах із Польс. к-том Львова і представником Антанти – старшим лейтенантом Віллємом щодо укладення укр.-польс. перемир'я. Увійшов до складу спільного к-ту для утримання спокою і забезпечення продовольством міста. 10.11.1918 на засіданні УНРади підтримав пропозицію про "з'єдинення українських земель в одну державу", 12.11.1918 запропонував розширити склад УНРади "через притягнення до законодатної праці широких народних мас, селянства і робітництва".

22–28.02.1919 як чл. укр. делегації брав участь у переговорах зі спец. дипломатичною місією Антанти на чолі з франц. ген. Ж. Бартелемі. Перемир'я досягнути не вдалося.

10.03.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), на пропозицію Є. Петрушевича, призначений товаришем (заст.) держ. секретаря закорд. справ ЗОУНР з правом кер-ва секретаріатом на час відсутності В. Панейка.

Наприкінці 03.1919 – кер. зх.-укр. делегації на чергових переговорах із польс. стороною за участю амер. ген. Ф. Кернана, що також зайшли в глухий кут. 17.04.1919 очолив Надзвичайну дипломатичну місію ЗОУНР на Паризьку мирну конф. 25.05.1919 делегацію ЗУНР прийняли В. Вільсон, Д. Ллойд Джордж і Ж. Клемансо. Невдовзі ввійшов до складу Надзвичайної дипломатичної місії УНР Г. Сидоренка, займав виразно самостійницьку і соборну позицію. Звільнений з посади делегата в м. Париж (згідно з листом Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича від 12.12.1919).

На поч. 1920 з родиною оселився в м. Гейдельберґ (нині ФРН); періодично виїжджав до м. Берлін, Відень, Прага, заробляв публіцистикою. 1921–27 – ординарний проф. міжнар. права та історії укр. політ. думки УВУ (з 01.1921 – Відень, з 09.1921 – Прага), входив до 1-го сенату УВУ в Празі (1921–22), 1926–27 – продекан на ф-ті права і сусп. наук. Від серед. 1923 до кін. 1924 співпрацював з Є. Петрушевичем. З весни 1924 – голова К-ту поневолених Польщею народів. Написав кілька статей про становище українців у Польщі, виступав на цю тему в Комісії для нацменшин 1-го Пан'європ. конгресу в м. Відень (1926).

Наприкінці 1923 встановив зв'язки з представниками УСРР у представтицтві СРСР у м. Прага; перейшов на радянофільські та націонал-комуніст. позиції, вважав УСРР основою для реалізації ідеї соборності укр. д-ви.

15.09.1927 з дозволу рад. уряду прибув до СРСР. Очолював каф-ру міжнар. права в Ін-ті нар. г-ва в м. Харків (1928–30). Активно займався публіцистикою, друкував у рад. періодиці огляди поточних подій міжнар. життя, численні статті в "Червоному шляху", виданнях Спілки революц. письменників "Західня Україна" та ін. 1930–33 – проф. Всеукр. ін-ту рад. буд-ва і права (1930–33). Водночас від 1.08.1931 – ст. н. с. Комісії ВУАН з вивчення рад. права і буд-ва, реально виконував обов'язки одного з її кер., у 06.1932 очолив новоств. секцію міжнар. права.

Автор численних праць у галузі міжнар. права: "Охорона національних меншостей в міжнародному праві" (1923), "Боротьба за національний характер територій в Версальському договорі" (1923), зб. УВУ, присвячений С. Дністрянському (1923), "Проблема роззброєння. Ліга Націй і СРСР" (1929), університетські підручники "Міжнародне право" (1922 та 1931) та ін. Історія та проблеми держ. буд-ва, творення держ. стр-р ЗУНР (ЗОУНР) проаналізовано у фундаментальних працях Л.: "Галичина в рр. 1918–1920. Розвідки і матеріали" (1922), "З Новим роком 1924. Теперішній стан розбудови Української Держави" (1924), "Уваги про українську державність" (1927), "Галичина на мировій конференції в Парижі" (1919). Чимало істор., істор.-публіцист. і політологічних праць присвятив новій та новітній історії України, насамперед Галичини. Автор літературознавчих і біографічних праць про М. Драгоманова, М. Павлика, Т. Шевченка, І. Франка та лірич. поезій. Працював у галузі перекладу, театральної критики.

Заарештований 22.03.1933 у "справі УВО". Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 10 р. у ВТТ. Відбував покарання у Белбалтлазі в Кемі (моресплав) і на Соловках (спецізолятор "Савватьєво" – з 23.11.1934). За постановою Особливої трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937 розстріляний в ур. Сандормох (нині біля м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ).

Питання про реабілітацію Л. порушив 24.08.1956 дир. Ін-ту сусп. наук АН УРСР, акад. І. П. Крип'якевич. Реабілітований 24.09.1957.

Літ.: Головченко В. І. Лозинський Михайло Михайлович // Українська дипломатична академія: у 5 т. Т. 3. Харків, 2013. С. 187; *Міщук М.* Лозинський Михайло Михайлович // Політична енциклопедія. К. 2011. С. 409; *Осадчук Є. С.* Михайло Лозинський – видатний український правник // Право України. 2000. № 6. С. 119–122; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках: у 2 т. Т. 1. К., 2003. С. 76–79; *Рубльов О.* Шляхами на

Соловки: радянське десятиріччя Михайла Лозинського // УІЖ. 1997. № 4. С. 103–135; *Симоненко Р. Г.* Лозинський Михайло Михайлович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 260; *Сухий О.* Лозинський Михайло // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 159–171.

Сергій Дерев'янко

ЛОПАТИ́НСЬКИЙ Роман Євгенович

(06.10.1899–05.04.1992) – священик, старшина УГА. Н. у с. Бишка (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Випускник 4-класної сільс. шк. 1911–13 навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), 1913–18 – в г-зії м. Тернопіль.

1918–19 – старшина УГА.

1922–26 студіював на богослов. ф-ті Львів. духовної акад-ї. 1928 одружився з І. Ямінською, до 1930 проживав у с. Довге (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). У 02.1930 єпископом І. Бучком висвячений на священика. 03.1930–05.1933 – священик с. Кореличі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), 05.1933–05.1939 – с. Добряничі (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), 05.1939–03.1942 – с. Путятинці (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.), 03.1942–01.1950 – с. Дегова (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.). Проводив активну культ.-просвітн. діяльність. 1932–35 – голова читальні т-ва "Просвіта".

Під час нім. окупації налагоджував укр. нац. життя на Рогатинщині. Співпрацював з місц. відділом УНК. Брав участь в освяченні могили учасників укр. нац.-визвол. змагань у с. Дегова (1942). З 1943 допомагав підпіллю ОУН. Після ліквідації УГКЦ (1946) продовжив священицьку діяльність, 1947 очолив Рогатин. деканат. Належність до РПЦ дала можливість Л. і надалі допомагати підпіллю ОУН та УПА, уникнувши підозр з боку рад. органів влади. Разом зі священиками Рогатинщини долучився до підпільної мережі ОУН. 1948–50 в будинку Л. під виглядом домашньої робітниці проживала Марія Гусяк, мати особистої зв'язкової головнокомандувача УПА Р. Шухевича Дарії Гусяк. 1947 тут деякий час

Особова справа Романа ЛОПАТИНСЬКОГО в архіві УСБУ в Івано-Франківській області

мешкала зв'язкова Р. Шухевича Галина Зарецька. 1947–49 саме Рогатинщина була місцем дислокації Р. Шухевича. Л. постійно передавав на потреби УПА продукти, промтовари, гроші. Переховував у себе священиків УГКЦ, родичів арештованих священнослужителів.

27.01.1950 за доносом заарештований співробітниками МГБ. Звинувачений у співпраці з учасниками ОУН, наданні їм притулку, проведенні антирад. агітації та зберіганні антирад. л-ри. Особливою нарадою при МГБ СРСР 23.09.1950 засуджений на 25 р. позбавлення волі. Покарання відбував у таборі № 3 м. Караганда (нині Казахстан). Разом з Л. була заарештована його дочка Ліда, чл. ОУН, зв'язкова, яка 1950 навч. на мед. ф-ті Львів. ун-ту. Вона стала дружиною Михайла Зеленчука, воїна УПА, голови Всеукр. братства ОУН–УПА (1991–2012). Звільнений 1956, реабілітований 11.06.1956. Після реабілітації проживав у м. Моршин (нині Львів. обл).

П. і похований у м. Моршин.

Дж.: Архів УСБУ в Івано-Франківській області. Ф. 5. Спр. 1836 П.

Літ.: Польовий Я. Священники Рогатинщини. Львів, 2008. С. 149; Реабілітовані історією. Івано-Франківська обл. Т. 4. Івано-Франківськ, 2002. С. 304.

Роман Кобильник

ЛОПАТИНСЬКИЙ
Ярослав Осипович

ЛОПУШАНСЬКИЙ
Микола

ЛОПАТИ́НСЬКИЙ Ярослав Осипович

(19.08.1871–12.01.1936) – лікар, сотник УГА, композитор. Н. у м. Долина (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Випускник Львів. нім. г-зії. З 1893 навч. на мед. ф-ті Віден. ун-ту. У м. Відень приватно займався музикою, чл. муз. гуртка укр. студент. т-ва "Січ", нім.-австр. Союзу авторів. З 1902 працював лікарем у м. Поморяни (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), з 1905 – окружним лікарем у с. Гологори (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Чл. УЛТ (1913).

1915–18 працював лікарем на Волині, після чого повернувся до м. Золочів (нині Львів. обл.). Вступив до УГА, 1.12.1918–10.03.1919 служив у НКГА. У 05.1919 призначений комендантом шпиталю Золочів. бригади УГА. Згодом комендант 7-го польового шпиталю. У 09.1919 призначений комендантом запасного шпиталю № 3 у м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.). У с. Ялтушків (нині Бар. р-ну Вінниц. обл.) перехворів на висипний тиф. Після реорг-ції УГА до 1920 завідував відділом Нарздоров'я у Галревкомі та викладав у Шк. червоних старшин у м. Київ.

Арештований 1921, однак невдовзі звільнений. Після повернення з ув'язнення в Лук'янів. тюрмі працював лікарем у клініці УЧХ.

Восени 1923 повернувся до Галичини, відкрив лікар. практику в Гологорах. Оселився у с. Гологірки (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), де займався культосвіт. працею.

Відомий як композитор, автор сольоспівів, фортепіанних творів, бл. 100 романсів, тв. для духового оркестру, опер "Еней на мандрівці", "Свекруха", "Казка скель" та ін. За сприяння Союзу авторів у Відні відбувся ювіл. концерт Л. (1935), видано його муз. твори.

П. у с. Гологірки. У м. Долина діє кабінет-музей Л.

Літ.: Василик С. Ярослав Лопатинський: реконструкція біографії на архівних джерелах // Студії мистецтвознавчі. 2014. Ч. 1. С. 122–127; *Рижій І.* Санітарна Служба у Листопадових Днях у Львові (Закінчення) // Вісті Комбатанта. 1965. № 4. С. 20; Українські лікарі Прикарпаття / упоряд. П. Арсенич, Л. Вардзарук. Івано-Франківськ, 1991. С. 24; *Щуровський В.* Медична і санітарна Служба // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 287.

Оксана Дрогобицька

ЛОПУША́НСЬКИЙ Микола

(02.10.1870–01.1949) – фінансист, управлінець, військовик. Н. у с. Берездівці (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Навч. у г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), згодом у військ. акад-ї м. Відень; випускник фінансової шк. Працював дир. скарбового контролю на Львівщині. 2.08.1898 одружився з О. Білинською, дочкою декана в м-ку Нові Стрілища (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.).

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. війська, воював на Італ. фронті. 27.02.1917 Л. як комісар фінансового нагляду 1-ї категорії за виконання спец. службових доручень нагороджений Золотим хрестом на стрічці та медаллю хоробрості. Від поч. 11.1918 – в складі УГА. 1919 з групою вояків, у т. ч. хворих на тиф, прибув до м. Збараж (нині Терноп. обл.). Недужих передав під опіку медикам, а сам зі здоровими стрільцями зайняв місто, зокр. ратушу (на якій вивісив синьо-жовтий прапор), школу, пошту, залізн. вокзал. Також роззброїв 3 австр. військ. ешелони, що після програної війни поверталися через Збараж додому, склав акти їхньої капітуляції та списки конфіскованого майна, яке передали УГА. За такі дії, особливо за розстріл поляків, котрі зірвали синьо-жовтий прапор з ратуші, був засуджений польс. владою до смертної кари, яку потім замінили на ув'язнення. Покарання відбував у таборі м. Домб'є (Польща), відтак переведений до табору для інтернованих у м. Краків (Польща), де пробув 2 р.

Після звільнення тривалий час не мав роботи, згодом йому дозволили повернутися на посаду гол. дир. "Контролі скарбової" в м. Львів. Від 1932 проживав у м-ку Нові Стрілища (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.), де очо-

лював філію т-ва "Просвіта"; діяльний в ін. укр. орг-ціях.

П. у м-ку Нові Стрілища.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 230–231; *Мельничук Б., Полатайчук Я.* Лопушанський Микола // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 357.

Ярослав Полатайчук,
Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

ЛОТО́ЦЬКИЙ
Антін Львович

(псевд. і крипт.: А., А. Бей, А. Вільшенко, Бей А., Вуйцьо Тонцьо, Лотан, МУБАЛ (спільно з М. Угрином-Безгрішним), Само-собою не Руданський, То-

то-Долото, Я. В., Я. В-ко, Я. Ярославенко та ін.; 13.01.1881–28.05.1949) – письменник, журналіст, видавець, історик, педагог, перекладач, громад. діяч, військовик. Н. у с. Вільховець (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї педагога і письменника. Випускник Бережан. г-зії (1903) та філос. ф-ту Львів. ун-ту (1910). Під час навч. в г-зії редагував гумористичні ж. "Муха", "Небелиці" та ін. Як письменник дебютував 1907 (кн. "Цвіти з поля"); співпрацював з редакцією провідного галиц. щоденника "Діло" (м. Львів). Від 1911 викладав у Рогатин. приватній г-зії, співорганізатор гімназійного драм. гуртка. Діяльний у громад. житті, належав до таємного гуртка "Молода Україна" (м. Бережани). 1912 – співорганізатор т-ва "Молода січ" у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Прагнув надати гурткам т-ва "Пласт" військ.-патріотичного спрямування, відвідував Наддніпрянщину.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті. Активний чл. Пресової кватири (1916–17), стрілец. ідеолог; редагував ж. "Вістник Пресової кватири УСС" (1916), стрілец. гумористично-сатиричні час. "Самохотник" (1916–17) і "Самопал" (1916), "Календарик «Самохотника» на звич. рік 1918" (1917), "Самохотник-календарик на 1919 р." (1918); дописував до львів. час. "Шляхи", що висвітлював стрілец. ідеологію, друкував матеріали до історії стрілецтва. Співавтор таких видань УСС, як "поважний та сатиричний січовий місячник" "Червона Калина" (1917), "Стрілецький календар-альманах Артистичної горстки і Пресової кватири У.С.С. в полі на звич. рік 1917", літ.-мистецьких зб. – "Тим, що впали" (1917), "Червона Калина" (1918). Опублікував низку статей, спогадів, нарисів, поезій про бойовий шлях УСС, написав слова до пісні "Гімн Коша" (1916, музика А. Баландюка). Викладав у етапній г-зії УСС. У 03–10.1918 перебував в УНР, яку разом зі стрілец. підрозділами допомагав звільняти від більшовиків. Учасник польс.-укр. війни 1918–19.

Після визвол. змагань на ЗУЗ співпрацював з вид-вом "Світ дитини" й однойменним часописом (Львів; 1919–39), газ. "Свобода" (США; 1920–38). Від 1920 викладав у Снятин. г-зії. 1922 повернувся до Рогатина: працював у г-зії, з 1923 зосередився на літ. і видавничій діяльності. Разом з М. Угрином-Безгрішним заснував у Рогатині 2 вид-ва – "Журавлі" для дорослих та "Сині дзвіночки" для дітей; видавав і редагував ж. "Рогатинець" (1923–24). Під час нім. окупації – співвидавець газ. "Рогатинське слово".

Після ДСВ перебрався до м. Львів. Від 18.04.1946 – чл. Спілки письменників УРСР, хоча за рад. часів перевидали лише один його літ. твір – казку "Ко-

ЛУБИК
Михайло

тигорошок". Мешкав у будинку опіки, часто хворів, страждав від голоду; траплялося, що просив милостиню. Попри фактичну заборону на друк його творів, не покидав творчої праці. Автор бл. 50 кн., переважно для дітей і юнацтва, серед них: істор. оповідань "Ведмедівська попівна" (1909), "Вільгельм Тель" (1920), "Було колись на Україні" (кн. 1–5, 1934–37), "На світанку. Легендарні оповідання про початки Києва" (1935), "Княжа Галиця. Легендарне оповідання про початки Галича" (1936), "Отрок князя Романа" (1937), "Роксоляна: Історичне оповідання з XVI ст." (1937), "Княжа слава" (1942), повістей "Триліси" (1910), "Наїзд обрів" (1923), "Кужіль і меч" (1927), "Історія України для дітей" (у 4 кн.; 1934), "Сім чудів світу" (1939), розвідки "Тарас Шевченко в німецьких перекладах" (1914), підручника "Коротка граматика української літературної мови" (у співавторстві з М.Угрином-Безгрішним,1936;2-гевид.–1938), публіцистичних, наук.-популярних і літ.-критичних статей.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі. Іменем Л. названо Снятин. г-зію та вулиці в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) і Львів.

Тв.: Лотоцький А. Як дійсно було з проводом Пресової Кватири УСС // ЛЧК. 1937. Ч. 4. С. 7.

Літ.: Коритко Р. Рогатинські побратими // ЛЧК. 1992. Ч. 8–9. С. 31–36; *Коритко Р., Якимович Б.* Антін Лотоцький і його казка "Котигорошок" // Лотоцький А. Котигорошок: (До 125-річчя від дня народження). Львів, 2006. С. 5–16; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016. 628 с.

Микола Лазарович

ЛУ́БИК
Михайло

(04.10.1898 – після 12.1976) – вістун УГА, старший десятник ДА УНР, громад. діяч. Н. у с. Чортовець (нині Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в нар. шк. с. Чортовець.

1916 мобілізований до австр. армії. Навч. в артилер. уч-щі м. Відень. 11.1918 – доброволець УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ, боїв з більшовиками і білогвардійцями. Навесні 1920 долучився до повстанців у Холодному Яру. Заарештований більшовиками. Втік із в'язниці, уникнувши смертної кари. Згодом зміг легалізуватися. Одружився і проживав у м. Черкаси. 1921 повернувся до Галичини.

1926 виїхав до Канади, замешкав у м. Едмонтон (пров. Альберта). Займався підприємницькою діяльністю. З 1928 належав до УСГ, ініціатор буд-ва Стрілец. дому в м. Саскатун (пров. Саскачеван). Чл. СБУВК, очолював 10-ту станицю. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри (25.09.1960), відзнакою і Воєн. хрестом УГА. Співорганізатор похорону капелана УГА В. Лаби. Автор спогадів про укр. визвол. змагання.

Літ.: Байрак М. Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні. Едмонтон, 1978. С. 215; Ст. десятник Михайло Лубик // Бюлетень Союзу Бувших Українських Вояків у Канаді. 1961. Ч. 6–7. С. 22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 155.

Микола Вітенко

ЛУКАВЕ́ЦЬКИЙ
Зенон Валеріанович

(1871–04.1940) – правник, громад. діяч. Н. у с. Ліски (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Студіював право у Львів. ун-ті. Працював суд. радником, суддею у м. Тернопіль, Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Львів.

Разом з М. Білецькою в 01.1922 зініціював заснування Тимчасового к-ту опіки над інвалідами (замість ліквідованої польс. адміністрацією Секції опіки над інвалідами УГК). Розробив статут Укр. крайового т-ва опіки над інвалідами, урочисте відкриття якого відбулося 8.11.1922 у м. Львів. Співорганізатор проведення у Львові 4.03.1923 з'їзду укр. інвалідів. Разом зі своєю дружиною Людмилою опікувався Домом укр. інвалідів.

З 1929 – чл. Найвищого суду 2-ї Речі Посполитої у м. Варшава. 1932 вийшов на пенсію. У 05.1932–09.1939 очолював Т-во укр. правників у Львові, змінивши на цій посаді В. Децикевича. 32.06.1932–

Інваліди УГА та перші їхні опікуни – М. БІЛЕЦЬКА з Союзу українок і судовий радник З. ЛУКАВЕЦЬКИЙ. 1920–1921 рр.

чл. наглядової ради й очільник УКС. Був чл. керівних органів т-в "Рідна школа", "Українська бесіда".

Восени 1939 заарештований співробітниками НКВС. Страчений у м. Львів на підставі секретної постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Літ.: Брилинський М. Інваліди УГА // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 594–603; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 86.

Микола Вітенко

ЛУКАСÉВИЧ Степан

(06.08.1893–25.10.1928) – старшина УГА, педагог. Н. у с. Кокошинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). 1905–13 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

У 01.1919 зголосився добровольцем до УГА, брав участь у боях у Галичині й за р. Збруч; перехворів на тиф.

Після визвол. змагань викладав в укр. приват. г-зії м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Належав до т-ва "Рідна школа". Приятелював з письменником А. Крушельницьким.

П. і похований у м. Ворохта (нині смт Яремчан. міськради Івано-Франк. обл.).

Літ.: Посмертна згадка. Стефан Лукасевич // Діло. 1928. 1 листоп. Ч. 245.

Микола Вітенко

ЛУКАЧÁК Микита

(д. і м. н. і с. н.) – старший десятник, один з команд. міліції с. Прелуки на Лемківщині (нині Польща).

19.12.1918 з вістуном С. Чурою керував загоном міліції, який відбив напад польс. військ на Команчан. республіку; у бою здобуто 60 рушниць і декілька скринь амуніції.

Літ.: Шанковський Л. Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 178.

Богдан Паска

ЛУКАШÉВИЧ Антін

ЛУКАШЕВИЧ Антін

(18.02.1870–23.05.1936) – громад.-політ. діяч. Н. у с. Бабин (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.). Навч. в г-зії та ун-ті м. Чернівці. Після завершення студій працював у Буковин. крайовому уряді. 1901 – віце-секретар Крайової шкільн. ради, з 1914 – її секретар. На цих посадах докладав чималих зусиль до розбудови укр. шкільництва на Буковині.

Належав до УНДП. Був послом Буковин. сейму (1911–18), австр. парламенту (1907–18). У рейхсраті разом з ін. укр. депутатами від Буковини й Галичини входив до Укр. клубу. 1909 буковин. посли вийшли з цього клубу й створили окремий Буковин. клуб на чолі з М. Васильком; гол. причина – розходження у поглядах на парламентську тактику: галиц. посли вважали, що по-

ЛУНІВ
Андрій Миколайович

трібно проводити конфронтаційну політику, буковинські прагнули вирішувати питання шляхом компромісів. Та, попри тактичні розходження, у більшості парламентських питань укр. посли діяли спільно. Під час 2-ї каденції в австр. парламенті Л. брав участь 16.07.1911 у зібранні послів від Буковини й Галичини, де було утворено Укр. парляментарний союз. Разом з ін. послами дбав про надання коштів для підтримки сел. г-в, розвитку промислів, буд-ва доріг, пожвавлення торгівлі, покращення укр. шкільництва в краї.

Під час ПСВ – чл. ГУР (1914) і ЗУР (1915) у м. Відень. З 5.12.1916 – чл. Союзу укр. парламентських і сеймових депутатів Буковини.

18–19.10.1918 в складі Буковин. делегації брав участь у засіданні УНРади в м. Львів. Був обраний до фінансової та нар.-госп. комісій УНРади. Активно долучився до формування Укр. крайового к-ту Буковини та його діяльності, зокр. орг-ції Буковин. віча, що відбулося 3.11.1918 в м. Чернівці. Організатор зборів громад і віч у Заставнів. пов.; за результатами віча працював над становленням укр. влади в пн.-зх. частині Буковини – формуванням Тимчасового уряду. Після окупації Буковини військами Румунії у 11.1918 переїхав до м. Відень, де призначений урядом ЗУНР його повноважним представником щодо перебрання справ стосовно ЗУНР у держ. установах Австрії.

У період рум. окупації буковин. земель був співзасн. і одним з провідних діячів Укр. нац. орг-ції (1922–28). Як сенатор парламенту Румунії (1920, 1926–27) відстоював права буковин. українців, виступав проти румунізації нар. освіти на Буковині. У статтях місц. і зарубіжних вид. осуджував дискримінацію українців рум. владою.

П. і похований у м. Чернівці.

Літ.: Добржанський О. Українські депутати від Буковини у вищих представницьких органах влади Австрії (Австро-Угорщини) в 1948–1918 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 300–307; *Старик В.* Лукашевич Антін // ЕСУ. Т. 18. К., 2017; *Юсов С. Л.* Лукашевич Антін // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 291.

Юрій Плекан

ЛУ́НІВ
Андрій Миколайович

(27.11.1883–22.02.1933) – правник, старшина ГА, громад. діяч. Н. у с. Любича-Князі (нині Князі ґміни Любича-Королівська Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Навч. в АГ та на правн. ф-ті ун-ту м. Львів. Після проходження практики працював пом. адвоката; здобув ступінь д-ра права. Під час ПСВ воював на фронті у 89-му піх. полку австро-угор. армії; іменований поручником.

Від 11.1918 – співробітник ДСВС ЗУНР у м. Тернопіль; 30.11.1918 отримав військ. звання сотника. Виїжджав на Наддніпрянщину (м. Вінниця, Одеса, Київ), де вів перемовини з урядовцями УНР про постачання зброї та ін. матеріальних ресурсів для УГА. Від поч. 1919 служив нач. штабу військ. групи А. Долуда, потім був старшиною штабу 1-го корпусу. Перебував за р. Збруч.

Заарештований у 04.1920 чекістами в Одесі, деякий час провів в ув'язненні. Після звільнення проживав у м. Харків. Влітку 1921 повернувся до Галичини. Згодом відновив адвокат. діяльність, 1923 відкрив власну канцелярію в м. Борщів (нині Терноп. обл.).

Брав активну участь в укр. громад.-політ. і культосвіт. житті, зокр. був делегатом установчого (1925) й наступних нар. з'їздів УНДО, очолював повітов. к-т УНДО (з 1926), виділ повітов. філії "Просвіти", надзірну раду ПСК. Висувався від УНДО кандидатом у посли сейму Польщі на виборах 1928, однак мандата не здобув. 1928 обраний звичайним чл. НТШ. Делегат Освіт. конгресу з нагоди 60-ліття "Просвіти" у Львові 22–24.09.1929.

Автор ст. "Любича-Князі. Причинок до історії сіл волоського права в Галичині" (Записки НТШ. Т. CL. Львів, 1929. С. 93–108), брошури "Більшовики на Україні" (Львів, 1930).

П. у м. Борщів.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 96; Др. Андрій Лунів, б. сотник У.Г.А. // ЛЧК. 1933. Ч. 4. С. 21; Посмертні згадки. Д-р Андрій Лунів // Діло. 1933. Ч. 46. 25 лютого.

Петро Гуцал

ЛУПА́ШКО Орест Євгенович

(03.10.1897–1930) – хорунжий УГА, поручник Буковин. куреня ДА УНР, громад. діяч. Н. у с. Мигове (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка правосл. церкви. 1907–16 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці (з перервами на період рос. окупації).

Військ. службу розпочав однорічним добровольцем 1917, під час відпустки склав матуральні іспити. Навч. у старшин. шк., після закінчення якої іменований хорунжим.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА у м. Коломия. Служив у м. Городенка в запасному курені (команд. пор. Р. Ціпсер) Буковин. полку УГА, ніс гарнізонну службу й провадив військ. вишкіл стрільців. У Буковин. курені (команд. от. М. Топущак) призначений сотенним командиром піх. сотні. Згодом брав участь у всіх боях Буковин. куреня з більшовиками на Наддніпрянщині як команд. сотні Буковин. куреня, почавши від боїв за с. Минківці та м. Нова Ушиця в серед. 06.1919. Особливо відзначився у боях за м. Копайгород 24.06.1919 та м. Могилів-Подільський 3.07.1919. Разом з Буковин. куренем воював у складі 3-ї Залізної д-зії ДА УНР (команд. полк. О. Удовиченко) аж до катастрофи 11.1919. Наприкінці 1919 разом із залишками Буковин. куреня був інтернований поляками. Зарахований на дійсну укр. військ. службу, підвищений до рангу поручника. На поч. 1920-х студіював у м. Варшава, 14/16.06.1923 у складі 5-особової делегації організованого укр. студентства брав участь у міжнар. конф. Європ. студент. допомогового фонду в Нараді (Угорщина), представляючи студентів-емігрантів з Великої України в Польщі як колиш. старшина ДА УНР.

З осені 1923 – студент філос. ф-ту Берлін. ун-ту. Чільний діяч укр. студент. руху в Німеччині. На 8-х заг. зборах Спілки студентів українців у Німеччині (Берлін, 18–21.11.1923) обраний членом управи, секретарем цієї організації. 1-й голова Союзу чужинецьких студентів берлін. високих шкіл, що об'єднував 37 студент. орг-цій, у т. ч. й Спілку студентів-українців Німеччини. На 1-му З'їзді укр. студентства в Німеччині та Вільному місті Данціґ (Берлін, 9/10.08.1924) обраний заст. голови й екон. референтом новозасн. Централі укр. студент. орг-цій у Німеччині. У 08.1924 Централя направила за підписом голови управи М. Мілька та екон. референта Л. листа до управи Укр. громад. к-ту в м. Прага та ЦЕСУС, яким поінформовано про злиденне матеріальне становище укр. студентів у Німеччині та в м. Данціґ, що примушує їх шукати можливостей для вищих студій в ін. країнах, головно в ЧСР. Восени 1924 листувався з М. Бемом у справі становища укр. студентства в Німеччині.

П., імовірно, у м. Берлін.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 624, 629, 1046–1066; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1918–1941–1944. Чернівці, 1995. С. 19–23, 50; *Емга [Попович І.].* Буковинський Курінь // Час. 1933. 25 квіт.; 16 черв.; *Наріжний С.* Українська еміґрація. Культурна праця української еміґрації між двома світовими війнами. Ч. 1. Прага, 1942. С. LI; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 262; *Удовиченко О.* Третя залізна дивізія. Матеріяли до історії Війська Української Народньої Республіки. Рік 1919. Нью-Йорк, 1971. С. 248.

Володимир Старик

ЛУ́ПУЛ Євген Михайлович

(23.12.1893–13.02.1919) – льотчик УГА. Н. у с. Тораки-Киселиці Вижниц. пов. (нині с. Тораки Путил. р-ну Чернів. обл.)

ЛУЦЕНКО
Іван Митрофанович

в сім'ї дир. місц. шк. 1905–08 навч. у Кіцман. держ. укр. г-зії. Середню освіту здобув у 2-й Чернів. держ. укр.-нім. г-зії; матуральні іспити склав у м. Відень (05.1915).

Військ. службу розпочав у 11.1914 в 41-му полку піхоти крайової оборони, пройшов військ. вишкіл і закінчив піх. кадет. шк. в м. Ґрац (Австрія). Воював спершу на Сх. фронті, згодом на Італ., де 1.08.1916 іменований лейтенантом піхоти резерву, в 11.1918 – обер-лейтенантом резерву 15-го полку піхоти. Нагороджений срібною медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги, бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги, Військ. хрестом Карла. У 04.1918 отримав відпустку з військ. служби і студіював у Відні агрономію.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як поручник УГА на поч. 11.1918. Зголосився до ЛВ УГА (команд. пор. УСС П. Франко), що ств. 1.12.1918. Належав до числа "взірцевих летунів", вишколених на авіац. курсах при ЛВ УГА, які почали діяти на авіабазі УГА в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.) в 01.1918. Смертельно поранений унаслідок нещасного випадку 5.02.1919 під час демонстрації полк. Б. Губером конструкції нім. авіабомби. Доставлений у шпиталь м. Золочів (нині Львів. обл.).

П. і похований у м. Золочів. Після визвол. змагань батьки розшукали могилу Л. і в 01.1923 перепоховали його на цвинтарі с. Берегомет над Прутом (нині с. Берегомет Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у родинному гробівці поруч із батьком, якого рум. окупац. влада переслідувала за укр. громад. діяльність.

Літ.: Відділ летунів. Летунський матеріял // Вістник Державного Секретаріяту Військових Справ. 1918. Ч. 2. 14 груд. С. 2–3; *Земик Р.* Дещо про літунство УГА // Український Скиталець. 1922. Ч. 13. С. 9–11; *Лакуста С.* Памяти героїв. Лупул Євген // Час. 1931. 19 трав.; *Лемківський І.* Летунство У.Г.А. // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 7–10; Летуни – старшини УГА, погибші у Краснім // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 101; Помер учитель-патріот // Свобода. 1935. 1 черв.; *Фостаковський І.* Летунство // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 217–240; *Франко П.* Летунський відділ УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 11. С. 9–11.

Володимир Старик

ЛУЦЕ́НКО
Іван Митрофанович

(23.02.1863–25.03.1919) – держ.-політ. діяч. Н. у с. Кейбалівка (нині Пирятин. р-ну Полтав. обл.). Випускник природнич. ф-ту ун-ту та військ.-мед. акад-ї (1893 здобув диплом д-ра медицини) м. Санкт-Петербург. Відтоді мешкав у м. Одеса, провадив приватну лікар. практику. З 1885 друкував у ж. "Врач-гомеопат" (СПБ) власні переклади кн. Е.-А. Фарінгтона "Гомеопатическая клиническая фармакология: Курс лекций, читанных в Ганемановской медицинской коллегии в Филадельфии" (1910 видана окремою кн. в Одесі); також вміщував у наук. журналах власні статті з мед. тематики. Був гол. лікарем Одес. гомеопатичної лікарні, читав лекції з гомеопатії в Одес. духовній семінарії.

Брав активну участь в укр. громад. русі, діяльності одес. т-ва "Просвіта". Значну частину свого заробітку віддавав на потреби укр. руху. 1902 очолив одес. осередок УНП; чл. Братства самостійників. Листувався з М. Коцюбинським та І. Нечуєм-Левицьким. З письменниками М. Вороним та І. Липою створив Одес. літ. спілку, що взяла участь у виданні альманахів "З-над хмар і долин" (1903) і "Багаття" (1905); заснував газ. "Народна справа" (1906). Обстежував стан здоров'я І. Франка під час відвідин ним Одеси (1909). 1913 очолив раду старійшин т-ва "Українська хата".

У роки ПСВ – полковник мед. служби рос. армії. Після Лютневої революції 1917 в Росії обраний чл. Укр. революц. керівничого к-ту в Одесі. Учасник Всеукр. нац. конгресу (6–8.04.1917) в м. Київ від одес. укр. громади; обраний чл. УЦР.

Очолив акцію формування укр. військ. частин в Одесі, ініціатор створення та голова Одес. укр. військ. ради, обраної українцями-військовослужбовцями Одес. військ. округи, Чорномор. флоту та Рум. фронту (26.04.1917). Репрезентував цю раду в Одес. повітов. громад. к-ті й на 3 Всеукр. військ. з'їздах. На 1-му Всеукр. військ. з'їзді (5–7.05.1917) обраний чл. УГВК. В УЦР входив до фракції самостійників. Брав участь у роботі З'їзду поневолених народів Росії в Києві та в установчому з'їзді УПСС 17–21.12.1917, обраний чл. ЦК партії. На засіданнях УЦР та Малої Ради дотримувався самостійницьких позицій, захищав укр. нац. інтереси, виступав за поглиблення процесу державотворення, принципове ставлення до держ. мови, розбудови власного війська, ведення зовн. політики. З 10.1917 – ген. хорунжий Вільного козацтва. Влітку 1918 передав значну частину власної б-ки 1-й укр. книгозбірні в Одесі. Під час антигетьман. повстання 1918 – голова цивільного управління Таврійської округи; голова одес. філії УНР. Виступав проти рішення гетьмана П. Скоропадського 14.11.1918 про союз із небільшовиц. Росією.

18.11.1918 як делегат від УНС та антигетьман. сил брав участь у засіданні УНРади ЗУНР у м. Львів, "щоби порозумітися із західними Українцями і подати їм помічну руку у важкій боротьбі за визвілля із 600-літнього ярма". Вітав проголошення ЗУНР, вважав Галичину "П'ємонтом України". Запевнив делегатів УНРади в тому, що Наддніпрянщина надаватиме допомогу новоств. зх.-укр. д-ві. Зважаючи на непевну ситуацію на Наддніпрян. Україні, виступив проти негайного приєднання ЗУНР до УНР. За Директорії УНР 1919 – команд. 1-го Подільського січового куреня ДА УНР; військ. лікар.

Згідно з деякими джерелами, загинув у бою за залізн. ст. Антоніни (нині неподалік с. Малий Чернятин і Кременчуки Красилів. р-ну Хмельн. обл.). За ін. даними – потрапив у більшовиц. полон і був закатований. В Одесі й м. Красилів (Хмельн. обл.) встановлено меморіальні дошки Л.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. К., 1998. С. 119; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 273–274; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 31–32; Луценко Іван Митрофанович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 306–307; *Омелянович-Павленко М.* Спогади українського командарма. К., 2002; *Р. С.* Окремий Стрілецький Запоріз. курінь // ЛЧК. 1931. Ч. 12. С. 19–22; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. К., 2007.

Микола Литвин

ЛУЦИШИН Володимир Ксаверійович

ЛУЦИ́ШИН
Володимир Ксаверійович

(01.11.1897–01.03.1981) – правник, старшина УГА. Н. у м. Миколаїв (нині Львів. обл.) у сім'ї службовця. З дитячих літ проживав у м. Бережани (нині Терноп. обл.), де навч. в г-зії. Випускні іспити склав 1917 в АГ м. Львів.

Влітку 1917 мобілізований до австро-угор. армії; закінчив старшин. шк. зв'язку, служив на фронті. Учасник Листопадового чину в Бережанах. Спочатку був ад'ютантом коменданта міста, потім служив у м. Золочів у вишколі телефоністів для бойових частин. У 05.1919 призначений нач. служби зв'язку штабу 2-го корпусу, в його складі пройшов весь бойовий шлях. 1.08.1919 іменований поручником У 04.1920 потрапив у польс. полон, однак зумів утекти з табору в м. Вінниця і долучився до Армії УНР, де був призначений командиром сотні зв'язку в стрілец. д-зії. У 07.1920 разом зі своїм підрозділом відступив до м. Бучач (нині Терноп. обл.), де сотня була розпущена. Надалі проживав у м. Львів.

1923–27 студіював право у Краків. ун-ті, здобув ступінь магістра права. Працював у суді м-ка Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

У 10.1939 заарештований співробітниками НКВС, перебував у тюрмі м. Мелітополь (нині Запоріз. обл.). Після початку нім.-рад. війни влітку 1941

ЛУЦІВ
Лука Юрійович

зумів звільнитися з ув'язнення і повернувся додому.

1944 емігрував на Захід, перебував у Німеччині. 1951 виїхав до США. Чл. Т-ва укр. правників в Америці, ОбВУА (деякий час був секретарем його Гол. управи) та ін. укр. орг-цій; співзасн. і голова Братства бувших вояків УГА у Філадельфії (1976). Автор спомину "Сотня зв'язку. Спогад з визвольної війни" (Вісті Комбатанта. 1981. Ч. 5–6).

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс (США).

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 96; Ті, що відійшли… мґр. Володимир Луцишин // Вісті Комбатанта. 1981. Ч. 5–6. С. 134–135; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 370.

Петро Гуцал

ЛУ́ЦІВ
Лука Юрійович
(псевд.: Лулу, Лука Граничка; 30.10.1895–01.12.1984) – педагог, хорунжий УСС, четар УГА, літературознавець, публіцист, громад. діяч. Н. у с. Грушів (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1908–14 навч. у польс. г-зії м. Дрогобич (нині Львів. обл.). На прожиття і навч. заробляв репетиторством серед гімназистів із заможних родин. Належав до Драгоманівського таємного гуртка.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював на Сх. фронті в складі сотні Д. Вітовського. У 09.1914 разом з 20 стрільцями проник через лінію фронту для диверсійної діяльності в тилу рос. військ. У 06.1915 повернувся до своєї сотні. З нею відбув походи і бої, зокр. поблизу м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.) та на Тернопільщині: над р. Золота Липа, біля с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну) й Потутори (нині Бережан. р-ну), де в 08.1916 поранений. Під час лікування в шпиталі м. Відень завершив гімназійну освіту, склав у 02.1917 іспити на атестат зрілості. Після одужання перебував у коші та вишколі УСС; 1918 закінчив старшинську шк. Стрілец. літописець і поет, публікував свої тв. у "Вістнику Союза визволення України". Як старшина УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19, згодом – у визвол. поході на м. Київ (08.1919). У "чотирикутнику смерті" перехворів на тиф. У 04.1920 потрапив до польс. полону; у 05.1920–11.03.1921 інтернований у таборі для полонених м. Тухоля (нині Польща).

Після визвол. змагань навч. в УВУ та на філос. ф-ті Празьк. ун-ту (1921–26); д-р філософії. Викладав у г-зіях, вчител. семінаріях і ліцеях м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.; 1927–29), Сокаль (1929–30), Самбір (1930–31, 1937–39, 1942–06.1944; нині обидва Львів. обл.) та Кросно (1931–37; Польща). Восени 1934 – учасник 3-го міжнар. з'їзду слов'ян. філологів у м. Варшава (Польща). Публікував статті, в т. ч. проти політики більшовиків в Україні, в ЛЧК, ЛНВ та "Вістнику", який редагував Д. Донцов.

Після встановлення рад. влади на ЗУЗ 26.09.1939 виїхав до м. Сянок (нині Польща), звідти – до Кросна. В 01–06.1940 вчителював у с. Ванівка (нині Польща). Від 06.1940 – шкільн. інспектор Кроснен. пов. (до серед. 1941), одночасно дир. шк. (до 12.1941) і солтис (до кін. 1940) у с. Вороблик Королівський (нині Польща). У серед. 1944 з дружиною виїхав до Німеччини, де займався пед. діяльністю в ДП у Баварії (1945–48).

У 02.1949 емігрував до США. 1952–70 працював у редакції укр. щоденника "Свобода" в м. Нью-Йорк. 1982 з дружиною переїхав до м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США). Дійсний чл. НТШ; передав частину свого архіву до НТШ у Нью-Йорку. Автор статей і спогадів про бойовий шлях УСС: "Як писався літопис проф. Боберського" (1929), "Стрілецька двадцятка" (1935), "Ще один зі Стрілецької Музи (Кілька слів про Льва Лепкого)" (1950), "Як я писав стрілецькі вірші" (1951), "Михайло Гайворонський (В п'яті роковини його смерти)" (1954), "Слідами стрілецької слави" (1965); численних літературознавчих праць, монографій про М. Шашкевича (1963), Т. Шевченка (1964), О. Кобилянську (1965), І. Франка (1967), В. Стефаника (1981). Ред. і співавтор істор.-мемуар.

зб. "Дрогобиччина – земля Івана Франка" (т. 1 і 2, 1973, 1978); чл. редколегії істор. збірника УСС "За волю України" (1967) та ін.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Св. Духа в м. Гемптонбурґ (шт. Нью-Йорк, США).

Тв.: Луців Л. Трохи про себе самого // Література і життя: літературні оцінки. Джерзі Сити; Нью-Йорк, б/р [1982]. С. 467–480.

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 474; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Пам'яті Луки Луцева // Свобода. 1984. 27 груд. С. 3.

Микола Лазарович

ЛУ́ЦЬКИЙ
Микола Іванович

ЛУЦЬКИЙ
Микола Іванович

(15.07.1893–30.04.1974) – педагог, військовик, співак. Н. у с. Дичків (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї дяка. Випускник учител. семінарії м. Тернопіль. У Дичкові – організатор та учасник аматор. театрального гуртка й хору, допомагав читальні т-ва "Просвіта".

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1914, воював на Сх. фронті. Учасник боїв на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.). Лікувався від гострої форми нирково-кам'яної хвороби у військ. шпиталі м. Відень та на курорті м. Карлсбад (нині Карлові Вари, Чехія). Під час перебування в Карлсбаді – соліст хору в місц. катедральному соборі, давав концерти духовного співу лат. мовою. Належав до стрілец. хору й Кружка тамбуристів УСС, з якими виступав серед укр. нас., зокр. в м. Львів. Улітку 1917 одружився з Теклею Гуменною – вчителькою із с. Велика Горожанна (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.).

Обороняв Львів. залізн. вокзал у 11.1918, потім був комендантом у м. Комарне (нині Комарно Городоц. р-ну Львів. обл.). Після переходу УГА на Наддніпрянщину служив санітаром у таборах хворих на тиф. Перебував у польс. таборі для військовополонених у м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь), звідки 1922 втік, однак потрапив у засідку польс. жандармів у домі батьків дружини.

Після звільнення деякий час співав у Львів. оперному театрі, але через переслідування польс. влади покинув сцену. Разом з дружиною вчителював у с. Велика Горожанна, Мала Горожанна (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.), Стриганці (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.), Боднарів (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.), Татаринів, Грімне (нині обидва Городоц. р-ну Львів. обл.) та ін.

П. у с. Велика Горожанна.

Літ.: Івахів Г., Паучок В. Луцький Микола Іванович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 362; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Микола Лазарович

ЛУ́ЦЬКИЙ
Мирон Михайлович

ЛУЦЬКИЙ
Мирон Михайлович

(29.09.1891–10.03.1961) – старшина УГА, громад. і кооп. діяч. Брат О. Луцького. Н. у с. Лука (нині Самбір. р-ну Львів. обл.) в сім'ї шляхтича. Вивчав право в м. Львів, с. госп-во – у м. Відень. 1913 перебував на військ. службі в 41-му Чернів. піх. полку.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, брав участь у боях на Сх. й Італ. фронтах, де отримав звання поручника. Навесні 1918 – один з організаторів 1-ї Укр. Сірожупанної д-зії з колиш. полонених рос. армії у м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.). У 11.1918 виконував обов'язки нач. штабу групи "Схід", згодом нач. штабу 1-ї бригади УСС у складі УГА, отримав звання сотника (01.1919); нач. оперативного штабу 2-ї бригади ЧУГА (1920), якою командував сот. Ю. Головінський. Навесні 1920 інтернований поляками в м. Тухоля (нині Польща), де був внутр. комендантом полонених вояків УГА.

З полону повернувся до маєтку батька в с. Янчин (нині Іванівка Перемишлян. р-ну Львів. обл.), брав активну участь у діяльності УНДО та укр. екон. інституцій: 1930–39 – голова крайового т-ва "Сільський господар", водночас 1933–39 – заст. голови Львів. хлібороб. палати; 1941–43 – дир. цукроварні в

с. Березовиця Велика (нині смт Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Восени 1939 виїхав до м. Холм (нині Польща), де в 08.1940 організував 1-й з'їзд укр. агрономів. Улітку 1941 повернувся до Галичини, будучи офіцером батальйону "Нахтігаль". У 12.1943 очолював делегацію ОУН(б) на переговорах з угорцями в м. Будапешт. 1944 виїхав до Німеччини (очолював Укр. допомоговий к-т у м. Берлін), 1948 – до Канади, де був організатором К-ту українців Канади в м. Вінніпег; потім перебрався до м. Торонто, працював на ф-ці. Чл. відділу Укр. нар. союзу в Торонто, голова Ветеранського к-ту. Автор істор. нарису "2-га Бригада ЧУГА" (1960).

П. і похований у м. Торонто.

Літ.: Врецьона Є. Фрагменти з життя та боротьби / упоряд. О. Панченко. Гадяч, 2006; *Купчинський Р.* Мої добрі знайомі // Вісті Комбатанта. 1964. Ч. 3; *Микитюк Д.* Помер Мирон Луцький, сотник УГА // Свобода. 1961. Ч. 53.

Віталій Виздрик

ЛУ́ЦЬКИЙ Остап Михайлович

(псевд. і крипт.: О. Люнатик, Немирич, О. Л-ий, О-п, Л-й та ін.; 08.11.1883–08.10.1941) – військ., громад. і політ.

Остап ЛУЦЬКИЙ з дружиною Іриною-Орисею СМАЛЬ-СТОЦЬКОЮ

діяч, кооператор, поет, перекладач, публіцист, літ. критик. Н. у с. Лука (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). Навч. у г-зіях м. Бучач (нині Терноп. обл.), Станиславів (нині Івано-Франківськ), Самбір (нині Львів. обл.). Вищу освіту здобув у Львів., Празьк. і Краків. ун-тах, де вивчав право, філософію та л-ру. Учасник студент. виступів за ств. укр. ун-ту в м. Львів (1901–02), секретар "Української громади" в м. Прага (1902). Співпрацював з ред. час. "Діло" й ЛНВ.

У м. Краків разом з Б. Лепким і В. Стефаником брав участь у літ.-мистецькому житті. Перші тв. друкував у час. "Руслан" (1902). Автор поетичних зб. "Без маски" (1903), "З моїх днів" (1905), "В такі хвилі" (1906). Чл. редколегії ж. "Світ" (1906), один з організаторів літ. групи "Молода муза" (1906–09). Автор критичних статей, присвячених літ. процесові кін. 19 – поч. 20 ст. Виступав як активний поборник модерніст. шляхів розвитку л-ри. Листувався з І. Франком, Лесею Українкою, М. Коцюбинським, О. Кобилянською. Займався перекладами з чес., болг., польс., франц., рос. мов.

1907 переїхав до м. Чернівці. Співред. час. "Буковина" (1907–14). На Буковині долучився до кооп. руху. 1910 став чл. дирекції орг. і ревізійного об'єднання укр. кооперативів на Буковині "Селянська каса".

У роки ПСВ служив у австр. армії. 1914 у складі 95-го піх. полку брав участь у Галиц. битві, 1915 – в боях за карпат. перевали, звільненні Галичини від рос. військ. Нагороджений срібною медаллю хоробрості (1915). 1916–17 – учасник боїв на Волині. 1918 був ад'ютантом архікн. Вільгельма Габсбурга-Лотрінгена (Василя Вишиваного), під командуванням якого перебував Легіон УСС, брав участь у поході на тер. УНР.

У 10.1918 разом зі штабом архікн. Вільгельма й Легіоном УСС переведений на Буковину. 20.10.1918 організував зустріч Вільгельма Габсбурга з чл. УНРади й таємного Військ. к-ту В. Панейком, у результаті якої отримано дозвіл Легіону УСС і сот. Д. Вітовському виїхати до Львова. У 11.1918 до-

помагав архікнязю вести переговори з К. Левицьким і Л. Цегельським щодо умов співпраці уряду ЗУНР з Вільгельмом Габсбургом.

З поч. польс.-укр. війни 1918–19 став сотником УГА, нач. штабу 4-ї Золочів. бригади, старшиною з особливих доручень Генштабу ДА УНР. Забезпечував, зокр., зв'язок Гол. от. ДА УНР С. Петлюри з кер. польс. д-ви Ю. Пілсудським.

1921 звільнився з військ. служби, долучився до кооп. руху. Ідеолог укр. кооперації, автор праць "Велика ціль кооперації" (1926), "Моральні сили в кооперації" (1934), "Маніфест про кооперативний світогляд" (1936), "Кооперативні проблеми" (1937), "Сільськогосподарський кредит" (1939) та ін. Кер. орг. відділу РСУК (1928–39); голова Ради "Центросоюзу" (1930–39).

Чл. ЦК УНДО, посол польс. сейму (1928–35), сенатор (1935–39), чл. госп., бюджетної комісій та комісії закорд. справ. Захищав право українців розвивати власне нац. життя. Писав статті на екон. й сусп. теми. Виступав за нормалізацію укр.-польс. відносин.

Після введення військ ЧА на ЗУЗ 2.10.1939 у м. Львів заарештований співробітниками НКВС. П. у концтаборі поблизу м. Котлас (нині Архангельської обл., РФ).

Літ.: Качор А. Остап Луцький: пам'яті визначного українського громадськогодіяча. Вінніпеґ, 1952; *Лукасевич М.* Остап Луцький // Українські кооператори. Історичні нариси. Кн. 1. Львів, 1999. С. 315–326; *Луцький О. І.* Луцький Остап Михайлович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 316–317; Муза і чин Остапа Луцького / упоряд. В. Деревінський, Д. Ільницький, П. Ляшкевич, Н. Мориквас. К., 2016.

Людмила Дрогомирецька

ЛУЧАКО́ВСЬКИЙ Богдан-Микола Антонович

ЛУЧАКОВСЬКИЙ Богдан-Микола Антонович

(19.11.1900–11.08.1971) – вістун УГА, лісівник, письменник. Племінник Г. Лучаковського. Н. у с. Берлоги (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Станиславів. г-зії.

Вступив до УГА. У 11.1918 брав участь у роззброєнні польс. та угор. військ. поїздів у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), отримав ступінь вістуна, був призначений до служби контролю шляхів і транспортів ДСВС. Весною 1919 захворів на тиф. Після відступу УГА арештований польс. стороною. Став чл. УВО, зумів утекти до ЧСР, заочно засуджений польс. судом на 4 р. ув'язнення. Написав спогад "Калуш і Калущина у Листопадові дні 1918 року".

1920–25 навч. у Лісовій акад-їм. Прага, здобув фах інж.-лісівника. Повернувся до Галичини, працював у с. Перегінське (нині смт Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.), згодом управитель лісів Станиславів. єпархії УГКЦ в м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Був ініціатором творення лісових заповідників, збереження карпат. кедрового фонду, пропагував охорону лісів.

1939 переїхав до м. Краків, займався продажем деревини. 1943–44 працював лісовим інж. на Прикарпатті. З наближенням фронту виїхав до м. Краків, згодом – до м. Відень. Перебував на тер. Німеччини: спочатку в м. Карлсфельд, потім переселився до м. Берхтесґаден (обидва нині ФРН). 1946 став організатором і 1-м головою Об'єднання укр. лісників і деревників в еміграції. 1948–51 викладав лісівництво в політех. ін-ті м. Реґенсбурґ (нині ФРН) та Укр. тех.-госп. ін-ті. З 1951 проживав у США, займався літ. і наук. роботою, автор кн. і публікацій про лісове г-во, чл. НТШ.

П. і похований у м. Бенальмадена (пров. Малага, Іспанія).

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966.

Степан Кобута, Лариса Кобута

ЛУЧАКО́ВСЬКИЙ-НОВІ́НА Григорій Вікторович

ЛУЧАКОВСЬКИЙ-НОВІНА Григорій Вікторович

(13.09.1892– 21.06.1951) – правник, поручник УГА. Н. у м-ку Обертин (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї

ЛУЧАНКО
Григорій Андрійович

судді. Навч. в г-зіях м. Перемишль (нині Польща) і Львів, на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Брав участь у студент. виступах; був співзасн. спорт. т-ва "Україна", гравцем укр. футбольної команди.

Під час ПСВ у званні поручника служив в артилерії, згодом інструктором кулеметної справи в 95-му піх. полку. Воював на Сх., Балкан. та Італ. фронтах; потрапив у полон, зумів утекти. Одержав багато військ. відзнак, в одному з боїв захопив рос. бойовий прапор. Наприкінці війни зорганізував укр. солдатів на Італ. фронті в окремий військ. ешелон і перевіз їх зі зброєю до Галичини. Брав участь у польс.-укр. війні 1918–19 у складі 1-го корпусу УГА. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Закінчив студії на правн. ф-ті (1920-ті); працював пом. адвоката, суддею повітового суду в м. Болехів (нині Івано-Франк. обл.), згодом суддею окружного суду в Перемишлі.

З поч. ДСВ протягом короткого часу – посадник Перемишля, суддя Вищого суду в м. Краків, очолив Об'єднання укр. правників, допомагав утікачам від більшовиц. влади. Під час нім. окупації був головою окружного суду в м. Золочів (нині Львів. обл.). 1943 вступив до д-зії "Галичина", служив офіцером розвідки, зумів вирватись із бродівського "котла". Продовжив службу в 1-й д-зії УНА, потрапив у полон до американців, зумів утекти.

Після війни працював у ДП в Німеччині. Згодом виїхав до Австралії, де проживав біля м. Сідней.

П. у м. Сідней.

Літ.: Нагаєвський І. Спогади польового духовника. Торонто, 1985; *Падох Я.* Пам'яті судді й вояка // Свобода. 1957. 24 лип.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958.

Степан Кобута,
Лариса Кобута

ЛУЧА́НКО Григорій Андрійович

(19.03.1893–01.06.1983) – педагог, четар УГА, поручник ДА УНР, громад.-освіт. діяч. Н. у с. Малашівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). У м. Тернопіль навч. в укр. г-зії (1904–08), потім у вчител. семінарії (до 1913).

Під час ПСВ – підхорунжий 35-го Золочів. піх. полку австро-угор. армії; закінчив старшин. шк.; воював на Сх. фронті, де в р-ні м. Перемишль (нині Польща) потрапив до рос. полону. Перебував у таборі полонених у м. Туринськ Тобольської губ. Рос. імперії (нині РФ), звідки втік на Різдво 1917. У 2-й пол. 02.1918 добрався до м. Київ, звідти до м. Тернопіль. Скориставшись військ. відпусткою, кілька місяців учителював у с. Біла (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Учасник Листопадового чину 1918 в м. Тернопіль. Привів відділи із с. Біла, Малашівці, Чернихівці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) та сусідніх сіл і без єдиного пострілу зайняв залізн. станцію, розставив там пости. Як хорунжий УГА в 12.1918 з піх. куренем виїхав на Наддніпрянщину. Брав участь у забезпеченні охорони Софійського майдану в м. Київ під час проголошення Акта злуки УНР і ЗУНР 22.01.1919.

У бою з більшовиками поблизу м. Бровари (нині Київ. обл.) 4.02.1919 потрапив у полон, який відбував у м. Орел (нині РФ). 28.03.1919 зумів звідти втекти, повернувся до УГА; іменований четарем. У 05.1920 опинився в польс. полоні; інтернований у таборі для військовополонених м. Тухоля (Польща), де перебував до кін. 12.1920.

Від 1.09.1921 вчителював у с. Малашівці, від 1932 – на Лемківщині (нині Польща). Виховував 4 дітей – 3 синів і дочку. Під час нім. окупації перебрався до рідного краю. Як уповноважений Військ. управи на Зборівщині був одним з організаторів д-зії "Галичина". 1944 переїхав до Німеччини, де перебував у ДП, займався пед. працею.

Від 1947 – у США; спочатку проживав у м. Нью-Йорк, згодом – у м. Філадельфія. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри (1940-ві), Воєн. хрестом (1965), військ. відзнакою "Хрест відродження" (1977) та ювіл. пропам'ятною відзнакою "За участь у збройній боротьбі за державну незалежність Укра-

їни в рядах Січових Стрільців" (1967). Автор спогадів про визвол. змагання 1917–21 та краєзнавчих нарисів.

П. у м. Філадельфія. Похований на укр. катол. цвинтарі Фокс Чейс.

Тв.: Лучанко Г. Тернопільці обороняють Київ: спомин // Вісті Комбатанта. 1970. Ч. 2 (45). С. 25–33.

Літ.: Гуцал П. Лучанко Григорій Андрійович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 363; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 152, 159, 384–386; *Лазарович М. В.* Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 87–88; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 317.

Микола Лазарович, Наталія Лазарович

ЛУЧИ́НСЬКИЙ Іван

(чернече ім'я: Йосиф; 09.03.1888–1945) – церк. і громад. діяч, ієромонах ЧСВВ, капелан УГА. Навч. на богослов. ф-ті Львів. ун-ту. Висвячений на священика в стані целібату 5.03.1916. Префект Львів. духовної семінарії (1918).

1918 вступив до УГА, призначений польовим духівником 4-ї Золочів. бригади. У 07.1919 перейшов з УГА за р. Збруч, відбув цілу військ. кампанію, надавав духовну опіку стрільцям переважно на лінії фронту, зокр. в р-ні с. Червоне (нині смт Андрушів. р-ну) і Райгородок (нині Бердичів. р-ну, обидва Житомир. обл.). Під час дислокації УГА в м. Немирів (нині Вінниц. обл.) захворів на тиф, невдовзі одужав. У 05.1920 потрапив до польс. табору в м. Тухоля (нині Польща).

Був настоятелем духовної семінарії у Львові (1920-ті). Вступив до ЧСВВ. Довічні обіти склав 27.09.1925. Ієромонах (з 1927) та ігумен монастиря ЧСВВ у Львові (1933–36). Ігумен монастиря ЧСВВ й адміністратор парохії при церкві Царя Христа в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1936–41). У 11.1939 потрапив у "розробку" ор-

Іван (Йосиф) ЛУЧИНСЬКИЙ сидить посередині

ганів НКВС по справі "Чума", підозрюваний у "контрреволюційній діяльності", зв'язках з ОУН; встановлено, що сприяв переправі на Захід о. М. Ганушевського (1880–1962), о. І. Луба ЧСВВ (1898–1973), о. Й. Камінського ЧСВВ (1908–70), чл. ОУН О. Гординського, підтримував зв'язки з монастирями василіанок у Генерал-губернаторстві. Під час нім. окупації 1941–44 – ігумен монастиря василіан у м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

З 07.1945 як ігумен монастиря василіан у Дрогобичі знову потрапив в "оперативну розробку" управління НКДБ по Дрогобиц. обл., звинувачений у зв'язках з гестапо. У 08–09.1945 перебував у розшуку органів НКДБ. Заарештований (1945), перевезений до в'язниці м. Львів.

Закатований у тюрмі м. Львів.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 95; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 179–180; Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки. К., 2006. Т. 1. С. 7, 60, 61; Т. 2. К., 2006. С. 114, 115, 221–223; Мартирологія Українських Церков: у 4 т. Т. 2: Українська Католицька Церква: Документи, матеріяли, християнський самвидав України / упоряд. і зред. О. Зінкевич і о. Т. Р. Лончина. Торонто; Балтимор, 1985. С. 133, 186; *Прах Б.* Духовенство Перемиської єпархії та Апостольської адміністрації Лемківщини: у 2 т. Т. 1: Біографічні нариси (1939–1989). Львів, 2015. С. 186–193.

Олег Єгрешій, Руслан Делятинський

ЛУ́ЧКА
Олександр Олексійович

(25.03.1890–28.10.1937) – педагог, старшина УГА. Н. у с. Стегниківці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1910). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії. В УГА – від 11.1918, співробітник ДСВС; 1.01.1919 отримав військ. звання суд. хорунжого. Після переходу за р. Збруч – у Команді етапу армії. Від 02.1920 – в ЧУГА; у 07–09.1920 в складі Галиц. стрілец. куреня ЧА перебував у Тернополі.

Надалі проживав у рад. Україні. Випускник Запоріз. пед. ін-ту, вчителював у Подністров'ї. На час арешту 21.08.1937 проживав у м. Балта Молдав. АРСР (нині Одес. обл.), працював учителем у с. Андріяшівка (нині Балт. р-ну).

Безпідставно звинувачений як "організатор української контрреволюційної організації, завданням якої був добір кадрів та організація збройного повстання з метою відриву України від СРСР". На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 12.10.1937, розстріляний у м. Тирасполь (нині Молдова).

Літ.: Гасай Є. Повернуті імена. Тернопіль, 2002. С. 17–20; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 270.

Петро Гуцал

ЛУШПИ́НСЬКИЙ
Антін-Володимир Леонтійович

(13.07.1882–1964) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Брат І. Лушпинського. Н. у с. Пилипче (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Навч. у г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.), у духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту (1904–08) м. Львів. Висвячений на священика 13.12.1908 єпископом Г. Хомишиним. 20.12.1908–31.10.1909 – пом. пароха в с. Трибухівці (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.), 1.11.1909–31.10.1913 – с. Іванків (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.), 1910–11 – у м. Борщів. 11.11.1913–15.09.1915 – пом. пароха в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.). Заст. катехита у виділових шк. м. Снятин (15.09.1915–1.07.1918).

1.07–1.11.1918 – капелан австр. армії. 1.11.1918–18.12.1921 – тимчасовий адміністратор парафії с. Дарахів (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Консисторія в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 22.01.1919 позитивно розглянула прохання Вищого духовного польового уряду УГА про надання священикові дозволу на капеланство в УГА. 1920 арештований польс. поліцією.

Парох с. Стецева (18.02.1921–38), адміністратор парафії с. Русів (1.03.1928–14.05.1929) (обидва нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.).

П. і похований у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.).

Літ.: Делятинський Р. І. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр). Івано-Франківськ, 2017. С. 373; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 240; Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії. 1905. С. 213; 1906. С. 256; 1907. С. 264; 1909. С. 166, 187; 1910. С. 133, 300; 1911. С. 129; 1912. С. 198; 1913. С. 198; 1914. С. 198; 1925. С. 198; 1927. С. 97; 1929. С. 118; 1930. С. 127; 1935. С. 126; 1938. С. 137.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

ЛУШПИ́НСЬКИЙ
Іларіон Леонтійович

(28.09.1884–20.03.1962) – священик УГКЦ, капелан УГА. Брат А.-В. Лушпинського. Н. у с. Пилипче (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Здобув освіту в г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.). Теологію вивчав у м. Львів та Інсбрук (Австрія). 1907 одружився з М. Онуцькою. 1908 висвячений на священика. З 1909 – пом. пароха в м. Солотвин (нині смт Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). 10.05.1912–23.03.1914 – адміністратор парохії с. Микитинці (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.), с. Соколів (24.03.1914–2.05.1923),

1.06.1923–14.11.1930 – пом. священика у с. Пишківці (обидва нині Бучац. р-ну Терноп. обл.).

1918–20 – духівник польових лікарень 1-ї бригади УСС УГА, з якою перейшов за р. Збруч. Відомий своїми патріотичними промовами в присутності мешканців Наддніпрянщини, білогвардійців.

1923–28 у с. Пишківці під кер-вом Л. зведено церкву Св. Трійці (частину ікон церкви намалював К. Скочдополь, прадід письменника Ю. Андруховича). Перед ДСВ став парохом 3 сіл: Помірці, Ріпинці і Заліщики Малі (нині с. Заліщики, всі 3 Бучац. р-ну Терноп. обл.). В кожному селі його шанували за глибоку релігійність і патріотизм. З 1946 до кін. життя священицьку діяльність проводив у підпіллі.

П. у м. Перемишляни (нині Львів. обл.). Похований у родинному гробівці в с. Трибухівці (нині Бучац. р-ну) разом з батьками й дружиною.

Літ.: Делятинський Р. І. Станиславівська єпархія Греко-Католицької Церкви в суспільному житті Галичини (1885–1946 рр.). Івано-Франківськ, 2017. С. 373; *Іваницький С.* Глибока релігійність перемагає // Християнський голос. 1966. 17 лип. Ч. 29 (912). С. 4; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84.

Володимир Шеремета

ЛУЩА́К
Осип

(1897–21.08.1919) – селянин, вояк УГА. Н. у с. Старий Лисець (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Стрілець 11-ї бригади УГА. Воював у Галичині й Наддніпрянщині.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом біля с. Крикливець (нині Крижопіл. р-ну Вінниц. обл.); похований на цвинтарі цього села.

Літ.: Гайдукевич О. Було колись (Зі записника полевого духовника УГА). Львів, 1935. С. 113.

Олег Павлишин

ЛЬВІ́ВСЬКА НАЦІОНА́ЛЬНА НАУКО́ВА БІБЛІОТЕ́КА УКРАЇ́НИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ́ СТЕФА́НИКА (ЛНБ) засн. 1940 як Львів. філія Б-ки АН УРСР на базі понад 200 громад. і приватних б-к, які функціонували в м. Львів та Зх. Україні. Серед них – б-ки Львів. Ставропігійського братства (16 ст.), Нац. закладу ім. Оссолінських (1817), Нар. дому (1849), НТШ (1892), книгозбірні філій т-ва "Просвіта", конфіскованих б-к монастирів, приватні зібрання, а також б-к нац. т-в. Назва і відомче підпорядкування ЛНБ змінювалися: під час ДСВ 1942–44 – у складі Держ. б-ки у Львові (Staatsbibliothek Lemberg); 1944–48 – Львів. філія Б-ки АН УРСР; з 1948 – Львів. б-ка АН УРСР; з 1963 – Львів. держ. наук. б-ка Мін-ва к-ри УРСР, з 1969 – Львів. держ. наук. б-ка АН УРСР, з 1971 – Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника АН УРСР, з 1994 – Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України, у 04.2008 отримала статус нац. та перейменована у Львів. нац. наук. б-ку України ім. В. Стефаника. У 08.1989 отримала статус НДІ.

У стр-рі: НДІ пресознавства, Ін-т дослідження бібліотечних мист. ресурсів, 9 наук.-дослідних відділів, 9 орг.-функціональних, 10 адм.-допоміжних підрозділів. Гол. напрямами наук. досліджень сьогодні є створення нац. бібліографії укр. книги й періодики 18–20 ст.; наук. розкриття унікальних рукописних, книжкових та мист. фондів; істор.-книгознавчі, бібліотекознавчі й пресознавчі дослідження; підготовка джерелознавчих та археогр.

праць; вивчення проблем збереження фондів, реставрація та консервація рідкісних видань; особливості впровадження новітніх інформаційно-бібліотечних технологій.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1709 від 19.12.2001 унікальні колекції та зібрання ЛНБ, серед яких рукописні книги 2-ї пол. 11–18 ст., інкунабули, палеотипи, стародруки, рідкісні книжкові й періодичні вид., мистецькі тв. (рисунки, акварелі, гравюри), нотний фонд, картографічна колекція віднесені до складу нац. надбання. Кількість одиниць зберігання, що мають виняткове значення для укр. науки й не можуть бути відтворені в разі їх втрати або руйнування, становить 5 млн 694 тис. Заг. обсяг бібліотечного фонду – понад 8 млн од. зберігання, зокр. багате зібрання україніки, особові архівні фонди 18–20 ст.; укр. й іншомовна періодика 19 – 1-ї пол. 20 ст. (понад 3 млн од.); колекції інкунабул (51 од.), палеотипів (838 од.), стародруків (понад 120 тис. од.) і картографічних вид. 16–18 ст. (понад 22 тис. од.). Особливо цінним є одне з найбільших в Україні зібрань рукописних матеріалів від 11 ст. (понад 100 тис. од.): фрагменти пергаментних кодексів (Євангелія апракос, Прологи, Бесіди Козми Пресвітера, Бибельський Апостол), пам'ятки укр. мови 16 ст. (Крехівський Апостол, 2-й Литовський статут). Велику цінність мають пам'ятки давньої муз. к-ри, записані на пергаменті (12–15 ст.), особисті архіви діячів укр. історії та к-ри – М. Шашкевича, І. Вагилевича, А. Петрушевича, М. Возняка, родин Барвінських, Заклинських, Левицьких та ін. У зібранні – оригінали листів укр. і зх.-європ. діячів: В. Винниченка, М. Грушевського, В. Короленка, Б. Лепкого, Лесі Українки, І. Франка, А. Шептицького, О. Шахматова, Б. де Куртене, Наполеона І, Оскара II, Карла IX. Культ.-істор. вартістю вирізняється колекція стародруків 15–18 ст. (кириличні першодруки Ш. Фіоля, Ф. Скорини, І. Федорова), взірці друкар. мист-ва більшості укр. і зх.-європ. друкарень, серед яких: "De senectute" Ціцерона (Кельн, 1467), "De proprietatibus rerum" Бартоломея Англійського (Кельн, 1481); найдавніший друкований посібник про лікувальну справу "Herbarius Maguntie impressus" (Майнц, 1484); "Liber chronicarum" (Нюрнберг, 1493), 650 дереворитів для 1800 ілюстрацій авторства М. Вольгемута і В. Плейденвурфа. У фонді рідкісних видань 19–20 ст. – перші та прижиттєві видання класиків укр. і зарубіжної л-ри, альманахи, періодика; у фонді образотворч. мист-ва – графічні тв. 16–18 ст. А. та Й. Гочемських, І. Стрельбицького, І. Филиповича, Д. Сінкевича, А. Лянґе, Б.-З. Стенчин-

ського, А. Пилиховського, О. Кульчицької, Я. Музики, Л. Левицького, М. Старовойт, С. Караффи-Корбут, І. Остафійчука, Б. Сороки, Є. Безніска та ін. укр. митців, представників польс. (А. Ґроттґер, Я. Матейко, Ф. Тепа, Я. Мальчевський, К. Сіхульський), нім. (К. Діфштеттер, Л. Круг), австр. (М. та Б. Альтомонте, Й. Вінтерхальтер, Ф.-А. Маульберч), італ. (Дж.-Ф. Гверчіно, П. Картон, Дж. Ланді) шкіл, а також тв. япон. і китай. художників 18–19 ст. (Кейсай, Утагава Кунісада, Утагава Кунійокі, Хокусай Кацусіка та ін.). Окрему фондову групу складають нотні вид. та рукописи 19 – поч. 20 ст.: укр. (П. Бажанського, В. Барвінського, А. Вахнянина, М. Вербицького, С. Воробкевича, І. Лаврівського, З. Лиська, С. Людкевича, О. Нижанківського, Д. Січинського, Я. Ярославенка та ін.), польс. (А. Берського, Ю. Ельснера, Т. Ернесті, Т. де Папари, Й.-Л. Мадуровича, М. Мадейського), австр. (М. Д. Ґаллюса, Й. Кесслера, Ф.-К. Моцарта, Й. Рукгабера) композиторів, а також прижиттєві вид. тв. М. Леонтовича, М. Лисенка, П. Сениці, Я. Степового, К. Стеценка, рідкісні вид. тв. Й.-С. Баха, Р. Вагнера, Ф. Ліста, В.-А. Моцарта. Понад 80 тис. од. містить фонд фотоматеріалів, який репрезентує історію розвитку фотомист-ва в м. Львів від 1850-х. Цінною є продукція фотоательє Ю. Едера, Т. Шайнока, Тшемеських та ін. Низку світлин виконано в майстернях м. Київ, Одеса, Перемишль, Тернопіль, Чернівці, Варшава, Вільнюс, Відень, Краків. Особливу вартість становлять фотопортрети визначних сусп.-політ. діячів, письменників, художників, композиторів, артистів, зокр. Ірини Вільде, Марка Вовчка, Дж. Гарібальді, І. Горбачевського, В. Гюго, Е. Золя, П. Куліша, І. Пулюя, О. Степанівни, М. Тарнавського, І. Франка, Т. Шевченка, А. Шептицького, Б. Шоу та ін. З-поміж ін. виокремлюється група зображень архіт. пам'яток. У фонді картографічних матеріалів – англ., голл., нім., рос., франц. атласи, значна кількість карт тер. України, окремих її областей 16 – поч. 20 ст.

Багатогалузевий універсальний фонд ЛНБ щорічно поповнює 30 тис. од. зберігання, здебільшого всеукр. обов'язкових безоплатних примірників. Довідково-бібліогр. апарат містить електронний (понад 500 тис. бібліогр. записів) та image-каталоги, алфавіт. ген. і читац., систематичний, низку допоміжних каталогів та картотек. Річний показник відвідувань складає 2,3 млн (з яких стаціонарне обслуговування у читальних залах – понад 100 тис. користувачів, звернення на веб-сайт – майже 200 тис., інформац. запити до електронного та image-каталогів – майже 2 млн). Книговидача становить понад 500 тис. примірників. З 2007 автоматизація бібліотечно-інформац. процесів відбувається на основі автоматизованої інтегрованої бібліотечної с-ми Aleph 500 (фірма ExLibris Ltd.)

ЛНБ надає наук.-метод. допомогу б-кам наук.-дослід. установ Зх. наук. центру НАН та МОН України, здійснює міжнар. книгообмін із 26 б-ками, є чл. Міжнар. асоціації акад. б-к і наук.-інформац. центрів. У б-ці працює 334 фахівців (63 н. с.: 1 чл.-кор. НАНУ, 4 д-рів наук, 29 канд. наук). Б-ка видає "Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника" та "Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства", багатотомні наук.-довідкові вид. "Українська книга в Галичині, на Буковині та Закарпатті, з додатком книг української еміграції, 1914–1939 рр.", "Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст." та ін.

У різні роки ЛНБ очолювали В. Щурат, А. Одуха, Є. Іванців, д-р істор. наук Л. Крушельницька; 2003–17 ЛНБ керував ген. дир. – чл.-кор. НАН України, д-р істор. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України М. Романюк. Нині установу очолює канд. пед. наук В. Ферштей.

Документи і матеріали до історії ЗУНР зберігаються у таких підрозділах ЛНБ: відділ періодичних вид. ім. Мар'яна та Іванни Коців (періодика), відділ україніки та осн. книжковий фонд, Ін-т досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів (фотодокументи), відділ рукописів (окремі документи).

Літ.: Картографічна україніка (1945–2000) у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України:

каталог. Львів, 2006; Каталог кириличних стародруків Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Національної академії наук України. Львів, 1992–2002. Вип. 1–4 (Вип. 1: Видання Івана Федорова; Вип. 2: Видання друкарень Острога, Дермані, Стрятина, Крилоса, Угорець, Рохманова; Вип. 3: Видання друкарень Львова: Михайла Сльозки, Арсенія Желиборського, Йосифа Шумлянського, монастиря св. Юра; Вип. 4: Видання друкарні Львівського Успенського Ставропігійського братства (1591–1644)); Кириличні рукописні книги у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України: каталог. Львів, 2007. Т. 1: XI–XVI ст.; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР: історичний нарис. К., 1989; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника АН УРСР: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (1940–1980 рр.). Львів, 1982; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України: документи, факти, коментарі. Львів, 1996; Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: історія і сучасність: доповіді та повідомлення Міжнар. наук. конф., Львів, 28–30 жовт. 2010 р. Львів, 2010; Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника: переміщення і втрати фондів. Т. 1 (1939–1945 рр.): зб. документів і матеріалів. Львів, 2010; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (1981–2000 рр.). Львів, 2004; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (2001–2005 рр.). Львів, 2007; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України: покажчик видань бібліотеки та літератури про її діяльність (2006–2009 рр.). Львів, 2010.

Зоряна Грень

ЛЬВІ́ВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕ́Т 1918–39. Після розпаду Австро-Угор. імперії та поразки українців у польс.-укр. війні 1918–19 Сх. Галичина була анексована відновленою польс. державою – 2-ю Річчю Посполитою. Приєднання цих укр. етніч. земель до складу Польщі затвердило рішення Ради послів Антанти 14.03.1923.

Викладачі Л.у. – українці Ю. Дзерович, К. Студинський та С. Томашівський стали депутатами УНРади. Низка випускників і студентів Л.у. брали участь у державотворенні ЗУНР, боролися за її незалежність у лавах УГА. У 11.1918 К. Студинський подбав про забезпечення продовольством своїх колег проф. – поляків та євреїв. УНРада позичила з б-ки ун-ту книги з юриспруденції для підготовки законодавчої бази ЗУНР.

Одразу після проголошення незалежності Польщі на її етніч. теренах, які перебували в складі колиш. Рос. імперії, кер-во Л.у. встановило зв'язки з її Мін-вом віровизнань та освіти. Ректорат Л.у. наполягав на тому, щоб воно поширило свої повноваження й на ун-т у м. Львів.

18.11.1918 Мін-во віровизнань та освіти Польщі спец. розпорядженням оголосило, що бере Л.у. під свою опіку, й присвоїло йому ім'я польс. короля Яна Казимира.

Наприкінці 1918 викладачів-українців звільнено з Л.у. за відмову скласти присягу на вірність польс. д-ві. Каф-ри з укр. мовою викладання були закриті. Мовою викладання у закладі стала тільки польс.; лише на теолог. ф-ті окремі дисципліни читали латиною.

Діяльність Л.у. регламентувалася розпорядженнями й постановами уряду 2-ї Речі Посполитої (зокр. Мін-ва віровизнань та освіти), рішеннями акад. сенату, статутом Л.у. Новий статут Л.у. прийнято 1924, наступні – 1929 та 1934. Згідно з ними, вищим керівним органом Л.у. був акад. сенат, до складу якого входили ректор, проректор, декани ф-тів і по 1 представнику від кожної факультет. ради викладачів. Дорадчим органом акад. сенату був малий сенат, що складався з ректора, проректора й деканів ф-тів.

Акад. сенат, очолений ректором, займався наук., навч., фінансовими й дисциплінарними справами Л.у. Для вирішення окремих справ при ньому ств.

Головний корпус Львівського університету наприкінці 1920-х рр.

постійно діючі спец. комісії: бюджетна, бібліотечна, студент. справ та ін.

Ректора Л.у., за традицією, обирали спочатку щорічно, з 1934 – раз на 2 р. – на зборах електорів (виборних представників факультет. рад). Рішення зборів про обрання ректора затверджував президент 2-ї Речі Посполитої.

У перші роки існування Л.у. складався з 4 ф-тів: юрид., філос., мед. й теолог. Згодом, згідно з розпорядженням Мін-ва віровизнань та освіти від 31.10.1924, філос. ф-т поділено на гуманістичний і мат.-природничий. У складі 5 ф-тів Л.у. проіснував до встановлення рад. влади на ЗУЗ.

Уся навч. й наук. робота у Л.у. проводилася на каф-рах, в ін-тах, відділеннях і клініках. На поч. 1920-х тут діяло 55 каф-р, 19 відділень, 6 клінік, 2 поліклініки, наук. б-ка, архів, ботанічний сад.

На юрид. ф-ті було 14 каф-р, на філос. – 21 каф-ра, 17 відділень і б-ка, на мед. – 10 каф-р, 2 відділення, 6 клінік. На гуманістичному ф-ті 1927/28 н. р. функціонувало 34 каф-ри, на мат.-природничому й мед. – по 19. Кількість каф-р відповідала чисельності звичайних і надзвичайних проф.

До складу ін-ту входило декілька однорідних каф-р; ним керував призначений факультет. радою один з їхніх завідувачів.

Відділенням називалася профільна спеціалізація на ф-ті з однією чи кількома каф-рами. Так, на мат.-природничому ф-ті 1928/29 н. р. були відділення математики, фізики, хімії, астрономії, біолог. наук (ботаніка, зоологія, палеонтологія), геолог. наук (кристалографія, мінералогія, петрографія), геогр. наук (геофізика та метеорологія). До 1924/25 н. р. на філос. ф-ті існувало фармацевтичне відділення для підготовки провізорів. 1930 його відновили в складі мед. ф-ту Л.у. На гуманістичному ф-ті діяли відділення історії, історії мист-ва, історії та теорії музики, орієнталістики (араб., староєврейс.-арамейська, турец., іран., монгол. та індій. мови), слов'янознавства, філології (польс., англ., франц. мови), антропології.

До поч. 1930-х серед викладачів ун-ту не було жодного проф. та доц. з українців. Лише 1933 право викладання сх.- і пд.-слов'ян. л-р, палеографії та дипломатики отримав як надзвичайний доц. І. Свєнціцький (1876–1956). 1928/29 н. р. на численні клопотання українців у Львів. ун-ті відкрито каф-ру руської (укр.) філології, яку до 1939 очолював філолог-україніст, автор праці "Gwara małoruska Moszkowiec i Siwki Naddniestrzańskiej" (1926), поляк Я. Янув (1888–1952). До його наук. інтересів, зокр., належали: укр. діалектологія, зв'язки укр. та польс. мов, польс. лексикологія, дослідження старопольс. текстів.

Під тиском громадськості Мін-во віровизнань та освіти 2-ї Речі Посполитої в 03.1936 прийняло рішення, яким зобов'язувало раду гуманістичного ф-ту розглянути питання про відкриття у Л.у. каф-ри історії укр. л-ри, проте ректорат зволікав з його виконанням і цієї каф-ри за Польщі так і не було відкрито.

До наук. установ Л.у. належала заг.-університет. Наук. б-ка, фонди якої поповнювалися за рахунок надходжень обов'язкових примірників від вид-в Польщі, а також купівлі, взаємообміну л-рою та пожертвувань. Б-ку утримували на кошти урядових дотацій та внесків студентів за право працювати в ній. Штат її наук. працівників 1924 становив 27 осіб. 1927/28 н. р. у б-ці налічувалося 350 тис. томів л-ри, 222 інкунабули, 1207 рукописів, 276 грамот, 751 автограф, 508 медалей і 11179 монет.

Університет. архів розміщувався в старій споруді на вул. Миколая. Після смерті Л. Фінкля директором архіву Л.у. став його учень – архівіст, історик-медієвіст Т.-Е. Модельський (1881–1967), який перебував на цій посаді 1930–39.

За кількістю студентів Л.у. був одним з найбільших у 2-й Речі Посполитій (1934/35 н. р. займав 3-є місце – після Варшав. та Краків. ун-тів). 1919/20 н. р. у Л.у. навч. 2647 студентів, зокр. на юрид. ф-ті – 1032, філос. – 736, мед. – 825, теологічному – 54; 1921/22 н. р. – відповідно 5185, 2450, 1406, 1243, 86; 1924/25 н. р. – 5788 осіб, зокр. на юрид. – 1872, гуманістичному – 1638, мат.-природничому – 1268, мед. – 942, теологічному – 68; 1929/30 н. р. – відповідно 6100, 2314, 2077, 925, 603, 181; 1932/33 н. р. – 7358, 3720, 1560, 1036, 844, 198; 1934/35 н. р. – 5900, 3015, 892, 870, 901, 222; 1937/38 н. р. – 5026, 2443, 819, 685, 845, 234.

Л.у. мав переважно гуманітарний профіль. Половина заг. кількості студентів навч. на юрид. ф-ті. Це пояснюється тим, що прийом на нього практично не обмежували. Різке ж зростання на поч. 1930-х кількості студентів юрид. ф-ту не було випадковим: у роки світов. екон. кризи 1929–33, в умовах зростання масового безробіття, у т. ч. й серед інтелігенції, значна частина випускників г-зій вважала за доцільне здобути саме фах юриста, що давало більшу гарантію отримання можливості постійного заробітку.

У той же час різко скоротилася кількість студентів гуманістичного й мат.-природничого ф-тів. Вирішальним чинником було зростаюче безробіття серед учителів, безперспективність пошуків роботи після закінчення університет. студій. Зменшення напливу студентів на ці ф-ти спричинило й підвищення плати за навч.

На теолог. ф-ті, порівняно з 2-ю пол. 19 – поч. 20 ст., кількість студентів 1920–30-х скоротилася. Натомість на мед. ф-ті в міжвоєн. період не спостерігалося різкої зміни кількості студентів.

На відміну від австр. часів, коли формально кожна особа, яка мала документ про закінчення г-зії, могла записатися на той чи ін. ф-т, у міжвоєн. період прийом регулювали акад. сенат і факультет. ради: вони могли обмежити чи розширити набір на окремі ф-ти і навіть призначити вступні іспити.

Незважаючи на декларовану конституцією польс. д-ви загальнодоступність освіти, навч. в ун-ті було платним. Студенти 1-х курсів гуманістичного та юрид. ф-тів 1929 сплачували за навч. 159, мат.-природничого – 189 злотих на рік. Із часом плата зросла. 1932 вона становила на 1-му курсі 270, на 4-му – 200 злотих.

На 1934/35 н. р. соц. склад студентів (6048 осіб) виглядав так: діти службовців і представників вільних професій – 44,4 %; тих, хто перебував на держ. пенсіоні – 15,3 %; селян – 12,9 %; дрібних підприємців – 12,7 %; робітників – 8,8 %; великих підприємців, поміщиків та орендарів – 5,7 %; ін. категорій – 0,2 %.

Урядом 2-ї Речі Посполитої було прийнято низку постанов, що обмежували доступ до Л.у. укр. молоді з гімназійною освітою. Зокр. студентами могли стати лише ті особи чол. статі, які пройшли службу в польс. війську, мали польс. громадянство і закінчили г-зії з

польс. мовою викладання. 1921/22 н. р. з 5158 студентів лише 111 осіб становили українці.

Ще восени 1920 в укр. студент. орг-ціях львів. професори-українці почали проводити систематичні університет. курси. 1920–21 на них записалося вже доволі багато студентів. Кер. курсів був В. Щурат. У 07.1921 під час заг.-укр. з'їзду студентів у м. Львів вирішено заснувати таємний (приватний) укр. ун-т у складі 3 ф-тів: філос., юрид. та мед. Згідно з цією ухвалою, організовано Укр. таємний ун-т у Львові, ректором якого став В. Щурат. Фінансове забезпечення для закладу надійшло від емігрантів США, зокр. Укр. робітн. громади м. Нью-Йорк, а також від збору коштів по цілій Галичині, проведеного укр. студентами. 15.11.1921 розпочалися записи студентів на навч., а водночас і урядові репресії проти них.

Канцелярія Укр. таємного ун-ту у Львові розташовувалася в приміщенні "Академічної громади", за що польс. влада ліквідувала це т-во. Проте канцелярія вціліла й надалі законспірувалася так, що до кін. існування Укр. таємного ун-ту поліції не вдалося її викрити. Вона проводила записи студентів, налагодила порядок викладання, створила архів тощо. 26.09.1921 студент Укр. таємного ун-ту у Львові, колиш. пор. УГА С. Федак здійснив організований УВО атентат на голову 2-ї Речі Посполитої Ю. Пілсудського. Й хоча Укр. таємний ун-т у Львові не був причетний до цієї акції, польс. влада розпочала жорстокі репресії проти укр. студентства. Проте це не зупинило діяльності закладу, і 23.10.1921 відбулася інавгурація університет. викладачів, що мала легальний х-р під виглядом відкритих читань у Т-ві наук. викладів ім. П. Могили. Польс. репресивні органи були дезорієнтовані й про всяк випадок, у зв'язку з атентатом, заарештували В. Щурата, секретаря ун-ту Б. Барвінського (1880–1958) та деяких проф., які перебували в слідчій в'язниці кілька місяців. Здійснено також масові арешти укр. студентів під час занять, що відбувалися на приватних квартирах, в офісах укр. адвокатів тощо. Проте навч. в Укр. таємному ун-ті у Львові не припинилося, наприкінці 06.1922 завершився 1-й н. р., протягом якого тут діяло 58 каф-р, зокр. на філос. ф-ті – 26, на юрид. – 22, на мед. – 10, 8 каф-р на тех. студіях.

1924/25 н. р. на філос. ф-ті викладали С. Балей, М. Галущинський, Б. Барвінський, І. Брик, Я. Гординський, Ф. Колесса, І. Свєнціцький, В. Щурат, М. Кордуба, І. Крип'якевич, С. Кархут, В. Кучер, Ю. Гірняк, В. Левицький, М. Чайковський, Р. Цегельський, О. Тисовський, Л. Білецький, П. Холодний, А. Генсьорський, І. Зілинський, Ю. Полянський, П. Лушпинський, Ю. Рудницький, І. Раковський, О. Макарушка, О. Роздольський, М. Возняк. Там навчалося 235 звичайних та 230 надзвичайних студентів. Загалом у цей час в Укр. таємному ун-ті у Львові було 1528 студентів.

Наступний н. р. мав розпочатися інавгурацією в Муз. т-ві ім. М. Лисенка. Проте поліція заборонила захід. Укр. студент. громада, що зібралася під будинком т-ва, на знак протесту заспівали укр. гімн "Не пора...". Після безуспішних спроб поліції розігнати зібрання студенти пішли з демонстрацією вулицями Львова. Н. р. також був перерваний безправними виборами, які укр. громада бойкотувала. Сенат Укр. таємного ун-ту у Львові звернувся з меморіалом до Союзу Народів у Женеві й до Ради послів Антанти в м. Париж відстояти політ. права українців, зокр. на освіту, проте відповіді не отримав.

Після визнання 14.03.1923 Радою послів Антанти прав Польщі на Сх. Галичину становище українців у краї значно погіршилося: почастішали арешти, штрафи. 1924/25 н. р. вони набули таких масштабів, що навч. в Укр. таємному ун-ті у Львові було припинено на невизначений час.

У серед. 1920-х кількість студентів Л.у. зросла через припинення укр. молоддю бойкоту закладу й певні тимчасові поступки польс. влади. 1925/26 н. р. у Л.у. навчалося 50 % римо-католиків (поляків), 35 % юдеїв (євреїв), 14 % греко-католиків (українців), 1 % представників ін. віровизнань (національнос-

тей). 1932/33 н. р. (відповідно) – 52,9 %, 30 %, 14 %, 3,1 %; 1937/38 н. р. – 70,1 %, 10,5 %, 14,4 %, 5 %.

Спочатку Л.у. розташовувався у своїх колиш. приміщеннях на вул. Миколая, Длуґоша та Пекарській. На основі рішення сейму і сенату від 23.04.1923 йому було передано будівлю колиш. Галиц. крайового сейму, споруджену 1877–81. Вона стала гол. корпусом Л.у., що дало змогу значно розширити аудиторний фонд. Проте, через зростання кількості студентів, нестача приміщень відчувалась і надалі. 1928–34 для Л.у. побудовано новий лекційний зал на 600 місць – "colegium maximum" (нині приміщення Студент. клубу).

У міжвоєн. період Л.у. залишався великим наук. центром. Саме тоді зусиллями математиків Л.у., насамперед С. Банаха та Г.-Д. Штейнгауса, сформувалася Львів. мат. шк. (на основі ж. "Studia Mathematica"): В. Серпінський, С. Рузєвіч, Є. Жилінський, В. Нікліборц, П.-Ю. Шаудер, С. Качмаж, В. Орліч, Г. Ауербах, С. Мазур. 1921 математики Л.у. брали участь у заснуванні в м. Варшава Польс. мат. т-ва, що мало секцію у Львові. Фізика у Л.у. розвивалася завдяки дослідженням Р. Негруша, С. Лорії, Л. Інфельда, В. Рубіновича. Студії з астрономії у Л.у. проводив проф. Е. Рибка. Серед найбільш відомих хіміків були С.-К. Толлочко та В.-М. Кемуля. Дослідження з біології здійснювали Б. Фулінський, К.-Я.-А. Сембрат, Я.-В. Носкєвіч, Я.-М. Бадіян та ін. У галузі геології працювали З. Вейберг, Л. Хробак, Ю. Токарський, Й. Семірадський, В. Рогаля, Г.-Б. Арцтовський. З географів варто назвати А. Ціргоффера.

Сформувалася Львів.-Варшав. філос. шк., засн. якої був К.-Є.-А. Твардовський, представниками – Я.-Л. Лукасевіч, А. Тарський, К.-Й.-С. Айдукевич, В. Татаркевич, Р. В. Інґарден. Істор. наука у Л.у. розвивалася на каф-рах історії стародавнього світу, історії середніх віків, історії нового часу, історії Польщі, а також в ін-ті соц.-екон. історії. Вона була представлена вченими К. Хілінським, Я. Птасьніком, Т.-Е. Модельським, Ф. Буяком та ін. У галузі історії права працювали О. Бальцер, П. Домбковський, К. Кораньї; у галузі цивільного права і процесу – М. Аллерганд, К. Стефко, Е. Тіль; кримінального права – Ю. Маркевич; міжнар. публічного права – Л. Ерліх. Класичну філологію розвивали С. Вітковський і Р. Ганчинець. Найвідомішим тогочасним філологом-романістом був З. Черни.

Міжнар. зв'язки істориків Л.у. активно розвивалися ще з часів існування Австро-Угор. монархії. До 1918 співпраця львів. учених із закорд. науковцями зосереджувалась у таких напрямах: навч. молодих науковців у європ. ун-тах; наук. пошуки в архівах і б-ках країн Європи; участь у міжнар. конгресах, з'їздах і конф.; читання лекцій на запрошення закорд. ун-тів і т-в; публікація наук. праць іноземців, наук. інтереси яких поширювались на історію даної країни. У 2-й Речі Посполитій з'явилися нові пріоритети міжнар. співпраці вчених. Провідний до 1918 австро-угор. напрям зберігався і 1920–30-х. Активно розвивалися наук. контакти з ЧСР, співпраця з країнами-союзницями Польщі, зокр. Францією. З поч. 1920-х до Л.у. неодноразово приїжджали іноз. делегації викладачів і студентів з Франції та Бельгії. Д-ва через Мін-во іноз. справ і Мін-во віровизнань та освіти, тепер корегувала й контролювала вектори міжнар. співпраці Л.у., надавала фінансову підтримку, протегувала наук. обмін. Створений урядом 1928 Фонд нац. к-ри повинен був сприяти розвитку к-ри й науки, зокр. в галузі міжнар. співробітництва. Проте в міжвоєн. роки д-ві все ж не вдалося цілковито монополізувати всі сфери міжнар. інтелектуальних контактів, які й надалі переважно залежали від конкретних науковців, їхніх особистих зв'язків і наук. інтересів.

Літ.: Качмар В. М. Львівський національний університет імені Івана Франка. Історичний нарис // Літопис випускників Львівського національного університету імені Івана Франка. К., 2010. С. 11–53; *Притула Я., Тарнавський Р.* Університет Яна Казимира у Львові // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. 1. Львів, 2011. С. 54–79.

Володимир Качмар

ЛЬО́БКОВІЦ Вільгельм (Lobkowitz Wilhelm; 1893–05.02.1938) – отаман УГА, комбриг РСЧА. Н. у м. Фрідек (нині Фрідек-Містек, Чехія). Походив зі стародавнього чес. шляхет. роду. Випускник військ. акад-ї.

Під час ПСВ служив у оперативному відділі штабу 9-го піх. полку та штабу 18-го корпусу австро-угор. армії. Обер-лейтенант. Кавалер багатьох бойових нагород. Володів чес., нім., укр., польс. та франц. мовами.

Прибув до УГА 21.04.1919. 12.06.1919 присвоєно звання отамана. Згодом – нач. оперативного відділу НКГА, очолював штаб 3-го корпусу УГА, один з розробників Чортків. офензиви. Був також нач. штабу армій. групи ген. А. Кравса, яка 30.08.1919 звільнила м. Київ від більшовиків.

З 02.1920 – у складі ЧУГА. У 04.1920 потрапив у польс. полон. У 05.1920 інтернований у м. Львів (табір Ялівець). У 06.1920 переведений до табору м. Тухоля (нині Польща). 7.10.1920 втік звідти до м. Ліберець (ЧСР), де написав працю "Похід на Київ".

1921 виїхав на роботу до УСРР, згодом до РСФРР, де почав працювати в рад. військ. розвідці. 1921–24 – зав. сектором інформаційно-статистичної частини розвідуправління РСЧА. 1924–25 – команд. роти 40-го полку 14-ї стрілец. д-зії, нач. полкової шк. команд. 42-го полку тієї ж д-зії, 1926 – пом. нач. ред. частини Центр. ради ВНО СРСР. 1926–32 – воєн. кер. вищого хіміко-тех. та архіт.-буд. ін-тів м. Москва. 1932–34 – нач. 1-го сектору Інспекції піхоти РСЧА; протягом наступних 2 р. викладав на курсах підвищення кваліфікації офіцерів "Выстрел". 5.02.1936 отримав звання комбрига. З 01.1937 – у розпорядженні управління командного складу Ген. штабу РСЧА.

Заарештований НКВС 3.10.1937, звинувачений у шпигунсько-вербувальній діяльності на користь Німеччини. Розстріляний на Бутовському полігоні в м. Москва.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 386–388.

Олег Стецишин

ЛЬОБКОВІЦ Вільгельм

ЛЬО́НЕР Фердинанд (Loner Ferdinand; 15.10.1886–24.12.1954) – австр. і нім. військовик, старшина УГА. Н. у м. Сараєво (нині Боснія і Герцеговина). Німець за національністю. Навч. у кадет. та офіцер. шк. м. Відень.

Служив у 25-му полку піхоти. Випускник акад-ї Ген. штабу Австро-Угорщини в м. Відень (1914); деякий час був офіцером Ген. штабу, потім воював на Італ. фронті. До УГА вступив у кін. 04.1919, призначений нач. оператив. відділу 1-го корпусу. На поч. Чортків. офензиви обіймав посаду нач. оператив. відділу НКГА, 23.06.1919 іменований отаманом ген. булави і призначений нач. штабу Команди запілля. Після переходу УГА на Наддніпрянщину – нач. штабу 2-го корпусу. З 02.1920 – нач. штабу 2-ї бригади ЧУГА. З кін. 04.1920 – в Армії УНР, старшина 5-ї стрілец. д-зії. У складі військ. групи А. Кравса в кін. 08.1920 прибув до ЧСР. 01.1921–05.1923 – співробітник Військ. канцелярії Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича у Відні.

Під час проживання в Австрії брав участь у діяльності галиц. ветеран. орг-цій. 1928 був на відкритті у Відні меморіальної дошки на честь 10-річчя Листопадового чину; з цієї нагоди нагороджений пам'ятною медаллю УГА. З 1930 – військ. аташе посольства Австрії в м. Москва (СРСР); після аншлюсу 1938 обіймав цю ж посаду вже в посольстві нацист. Німеччини. З 1941 служив офіцером у штабі 4-го флоту люфтваффе на нім.-радян. фронті. На поч. 1945 звільнений з армії. 1946 призначений військ. аташе посольства Австрії у м. Мюнхен (ФРН). Вийшов у відставку 1951. Написав істор. працю "Похід УГА на Київ", однак перед приходом військ ЧА у 04.1945 її рукопис знищив.

П. у м. Відень.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 388; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 131; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 369.

Петро Гуцал, Олег Стецишин

ЛЬОНЕР Фердинанд

ЛЮБИНСЬКИЙ
Микола Михайлович

ЛЮБИ́НСЬКИЙ
Микола Михайлович
(05.10.1891–08.01.1938) – учений-філолог, дипломат, громад. і держ.-політ. діяч. Н. у с. Стріхівці (нині Ярмолинец. р-ну Хмельн. обл.) в сім'ї священика. 1910 з відзнакою закінчив навч. у Кам'янець-Подільс. г-зії. 1911–16 студіював на істор.-філол. ф-ті Київ. ун-ту. Працював пом. зав. книгозбірні Київ. громад. зібрання, пом. зав. книгарнею вид-ва "Час"; 1915–16 – у м. Москва в Рум'янцевській б-ці, готував наук. роботи про літ. діяльність К. Туровського, методику написання наук. праць. Чл. ради Укр. студент. громади.

1917–23 – чл. УПСР, з 1919 – чл. її ЦК. 6.04.1917 на Всеукр. нац. конгресі обраний до УЦР від Подільської губ. Брав участь в орг-ції Подільського укр. нац. з'їзду в м. Вінниця (5–7.05.1917). Був у складі Малої Ради від УПСР. 20.06.1917 увійшов до комісії для скликання З'їзду поневолених народів Росії у м. Київ, обраний секретарем комісії, 27–28.06 – до комісії для підготовки наказу Ген. Секретаріату й комісії з розроблення проекту статуту автономії України. На З'їзді поневолених народів Росії в Києві (8–15.09.1917) обраний до Ради народів. У 11.1917 делегований представником від Поділля до Всерос. установчих зборів. 22.11.1917 призначений Ген. Секретаріатом комісаром на Рум. фронт для звернення до воюючих д-в з пропозицією укласти заг. демократ. мир. Повернувся до Києва 29.11.1917, був обраний чл. (секретарем) укр. делегації на мирн. переговорах у м. Брест-Литовськ (нині Брест, Білорусь). Під час переговорів виступив з промовою, у якій звернув увагу на незаконність захоплення більшовиками влади в м. Харків та нелегітимність Нар. Секретаріату. Один з тих, хто 27.01.1918 підписав Брест. мирн. договір між УНР та д-ми Четверн. союзу й таємну угоду УЦР з Австро-Угорщиною про утворення зі Сх. Галичини й Пн. Буковини окремого укр. коронного краю в складі Австро-Угор. імперії. 30.01.1918 підписав заклик до нім. народу з проханням надати Україні військ. допомогу для охорони своєї тер. від більшовиц. агресії. 24.03.1918 призначений очільником МЗС УНР. 28.04.1918, напередодні гетьман. перевороту, заарештований за наказом нім. військ. командування, декілька днів перебував під вартою. У 05.1918–03.1919 працював у "Книгоспілці" секретарем літ.-наук. комісії. Дописувач багатьох періодичних вид., перекладав літературознавчі тв. з нім. та рос. мов. 23.01.1919 – делегат Трудового конгресу УНР; виступав з промовою перед голосуванням щодо затвердження Акта злуки УНР та ЗУНР. Під час польс.-рад. війни 1920 заарештований поляками в м. Київ.

З 1921 – н. с. Ін-ту укр. наук. мови ВУАН, з 1925 – викл. Київ. ветеринарно-зоотех. ін-ту, Робітн. ун-ту й курсів українознавства. 1930 редагував "Вісник Інституту Української Наукової Мови". Брав участь у складанні "Енциклопедичного словника", розробці "Харківського правопису" укр. мови. Видав брошуру "Словничок фахових фінансових термінів".

15.10.1930 заарештований у справі т. зв. Укр. нац. центру. Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 21.03.1932, ув'язнений на 3 р. ВТТ. Покарання відбував у Біломорсько-Балтійському ВТТ. 1933 за рішенням ДПУ УСРР засланий на 3 р. до Карелії. 1936 Л. дозволили проживати в м. Уральськ (нині Орал, Казахстан). 12.11.1937 вдруге заарештований. Згідно з ухвалою Особливої трійки при УНКВС по Ленінградській обл. від 15.12.1938, розстріляний в ур. Сандормох поблизу м. Медвеж'єгорськ (нині РФ). Реабілітований 15.09.1989.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Бібліографічний довідник. К., 1998. С. 120; Горе переможеним. Репресовані міністри Української революції / упоряд. А. Когут, Р. Подкур, В. Скальський, В. Василенко, Н. Григорчук, Н. Савченко. К., 2018. С. 117–124; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 64, 71–72; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 176;

Осташко Т., Шевченко С. Любинський Микола Михайлович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 378–379.

Богдан Паска

ЛЮ́ҐЕРТ
Арнольд Августович

(25.10.1898–08.05.1919) – четар УГА. Н. у м. Чернівці в сім'ї гол. лісничого в Солці, лісового радника.

З 1916 в армії. У м. Прага навч. в шк. кадетів, яку закінчив 17.07.1917 з рангом хорунжого 41-го полку піхоти. З 05.1918 іменований лейтенантом 41-го полку піхоти. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в УГА як четар у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 11.1918). Команд. чети скорострілів у 1-й сотні 1-го Станиславів. куреня 2-ї Коломий. бригади УГА.

Загинув у бою з поляками біля с. Пасіки Зубрицькі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в часі наступу польс. військ під м. Львів, що розпочався 20.04.1919. Похований на цвинтарі с. Підмонастир (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.).

Алфавітна книга реєстрації січових стрільців подає дату смерті чет. Л. 21.04.1919. На надмогильному пам'ятнику є напис: "Люґерт Арнольд, старшина, †08.05.1919"; аналогічну дату наводить у своїх спогадах команд. 1-го Станиславів. куреня пор. Л. Макарушка.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 381; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 411–412; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 75; Die neuen Fähnriche der Prager Kadettenschule // Deutsche Zeitung Bohemia. 1917. 17 aug.; *van Drunen, H. F.* "A sanguine bunch". Regional identification in Habsburg Bukovina, 1774–1919. Amsterdam, 2013. P. 183; Todesfall // Czernowitzer Allgemeine Zeitung. 1912. 1 okt.

Володимир Старик

ЛЮ́ТИЙ
Микола Петрович

(1894–1965) – четар УГА, священик. Н. у с. Баня-Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.).

У роки ПСВ вступив до УСС, вістун 2-ї Гуцул. сотні. Брав участь у битві проти рос. армії біля с. Кирлібаба (нині Румунія), де був поранений. Нагороджений бронз. та срібною медалями І ст. "За хоробрість". Після проголошення ЗУНР 1918 вступив до УГА. Воював у складі Гуцул. пробоєвого куреня 1-го полку 1-ї бригади УСС. Іменований четарем 1.01.1919.

Випускник Станиславів. духовної семінарії (1931). Парох у с. Торговиця Пільна (нині с. Торговиця Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Учасник Львів. собору 1946 від м. Городенка. Перейшов у православ'я.

П. у с. Пістинь (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Похований у с. Баня-Березів.

Літ.: Герої стрілецького чину. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 140; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016. С. 417.

Петро Сіреджук

ЛЯЄР
Альфонс

ЛЯ́ЄР
Альфонс

(08.07.1881–09.06.1919)–військовик, отаман УГА. Н. у с. Бардорф пов. Браунау (нині Чехія) в сім'ї поштового службовця. Німець за національністю. Військ. службу розпочав з навч.

Надмогильний пам'ятник Альфонсу Ляєру

в кадет. шк., після закінчення якої 18.08.1901 іменований кадетом, заст. офіцера, 1.11.1902 – лейтенантом піхоти, 1.05.1909 – обер-лейтенантом піхоти, 1.11.1914 – капітаном піхоти 95-го Галиц. (Чортків.) полку піхоти з осідком штабу полку в м. Львів.

У роки ПСВ воював на Сх. та Італ. фронтах. Нагороджений хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з мечами та військ. декорацією, бронз. медаллю за військ. заслуги на стяжці хреста за військ. заслуги, Військ. хрестом Карла, ювіл. військ. хрестом, пам'ятним хрестом 1912–13.

У 09.1918 прибув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) як команд. запасного куреня 95-го полку піхоти, який разом з 2-м батальйоном того ж полку розташувався в артилер. казармах на вул. Зосина Воля. Після розвалу Австро-Угор. монархії вступив у Станиславові до укр. армії як сотник УГА. У ніч із 31.10 на 1.11.1918 перевів свій курінь на службу Україні й передав його в розпорядження укр. к-ту в Станиславові.

Команд. 1-го полку стрільців УГА, утвореного з частин колиш. 95-го піх. полку. 1.01.1919 іменований отаманом і призначений комендантом 2-го полку стрільців. У 03.1919 був присутній на засіданні УНРади в Станиславові. 26.03.1919 призначений ДСВС команд. новоствореної бойової групи УГА "Схід" – т. зв. групи от. Л., яка зайняла позиції вздовж р. Збруч на фронті майже 30 км із завданням ліквідувати наслідки прориву більшовиц. військ у р-ні м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.) 20.03.1919. 27.03.1919 група Л. розпочала контрнаступ на більшовиків, відбивши в них Підволочиськ і витіснивши їх на сх. берег р. Збруч. Після цього групу розділено на 2 підгрупи: 1-шу під проводом Л., яка тримала фронт уздовж залізн. шляху Підволочиськ–Волочиськ, та 2-гу під командою сот. Ф. Кондрацького. Підгрупа Л. мала у своєму складі 6 сотень піхоти, 18 скорострілів, групу артилерії, 2 сотні кінноти, панцирний потяг, сотню саперів та сотню зв'язку. Польс. наступ у 05.1919 примусив Л. почати 1.06.1919 відступ на пд. для з'єднання з гол. силами УГА, які стягувалися на лінію Гусятин–Бучач.

Біля с. Колодіївка (нині Підволочиськ. р-ну Терноп. обл.) Л. потрапив у полон до поляків і був ними замордований. Комісія в справі убивства Л. трьома польс. легіонерами, які ескортували його до м. Тернопіль, представила звіт Диктаторові ЗОУНР Є. Петрушевичу. Відповідно до звіту, Л. був заарештований та утримуваний у м. Скалат (нині Підволочиськ. р-ну) польс. комендантом К. Ярузельським. Застрелений Л. з близької відстані в потилицю 3 польс. легіонерами о 5-й год. ранку дорогою між с. Панасівка (нині Підволочиськ. р-ну) та Малий Ходачків (нині Терноп. р-ну, обидва Терноп. обл.). Легіонери забрали з убитого золотий перстень, годинник, черевики і верхній одяг, труп кинули в придорожній рів. Надвечір того ж 9.06.1919 жителі с. Панасівка таємно поховали тіло Л. на місці злочину. Після повернення укр. війська Л. був перепохований з військ. урочистостями на площі біля церкви в м. Скалат.

Протоколи про вбивство Л. та опис його перепоховання в Скалаті опубліковані в останніх числах (21–24) газ. "Козацький Голос" за 06–07.1919. У ноті УНРади, надісланій 25.05.1921 Раді послів країн Антанти до м. Париж, міститься вимога притягнути до відповідальності й покарати винних у злочині вбивства в польс. полоні "Альфонса Ляєра, майора українських військ 1-го галицького корпусу". За часів польс. окупації укр. священиків і громадян переслідували за вшанування пам'яті Л.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 207–211; *Островерха М.* Блиски і темряви 1918–1919–1920. Нью-Йорк, 1966. С. 34–55; *Станімір О.* Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто, 1966. С. 29–30; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 433–434; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 148–150; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1984. С. 30–31, 137–139, 298.

Володимир Старик

ЛЯ́ЙМБЕРҐ
Лев (Леон) Якович

(24.03.1893 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Брат С. Ляймберґа. Н. у м. Тернопіль у сім'ї торговця. Єврей за національністю. Випускник реальної шк. м. Тернопіль. Студіював радіотехніку у вищій тех. шк. м. Відень.

Під час ПСВ служив старшиною в частинах зв'язку австро-угор. армії на фронті; іменований надпоручником. До УГА вступив у 11.1918 як старшина єврейс. міліції в Тернополі. Згодом нач. радіостанції 1-го корпусу. Після переходу УГА на Наддніпрянщину – комендант радіогрупи НКГА, з 11.1919 – старшина 6-ї Рав. бригади. У 04.1920 потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля звільнений 23.12.1920. Автор спомину "Радіослужба в УГА" (Календар Червоної Калини на 1922 рік. Жовква, 1922).

Подальша доля невідома.

Дж.: ДАТО. Ф. 32. Оп. 1. Спр. 113 а. Арк. 315.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 382.

Петро Гуцал

ЛЯ́ЙМБЕРҐ
Соломон Якович

(27.07.1891–09.04.1938) – поручник УГА. Брат Л. Ляймберґа. Н. у м. Тернопіль у сім'ї торговця. Єврей за національністю. Випускник г-зії м. Тернопіль та юрид. ф-ту Львів. ун-ту.

Під час ПСВ як старшина 15-го полку австро-угор. армії воював на фронті; іменований надпоручником. До УГА вступив у 11.1918 як команд. єврейс. міліції в Тернополі. З 06.1919 – команд. Жидів. пробоєвого куреня. З кін. 1919 – в НКГА, з 02.1920 – в ЧУГА.

Залишився в УСРР. Вступив до ЧА, служив офіцером у військ. розвідці як фахівець із радіозв'язку; відтоді називав себе Семен Якович. Згодом призначений старшим інспектором зв'язку ЧА, займався проблемами розвитку радіопром-ті СРСР. У 02.1931 очолив 2-гу частину 4-го (розвідувального) управління штабу ЧА в м. Москва, що згодом була реорганізована в спецлабораторію (секретний радіоцентр). Восени 1933 звільнений з військ. служби, невдовзі заарештований за звинуваченням у "шпигунстві на користь Німеччини". Ув'язнений на 3 р., покарання відбував у ВТТ в Карелії.

Після звільнення 1936 був співробітником, через деякий час зав. радіовузла Біломорсько-Балт. комбінату НКВС СРСР на ст. Медвєжая Гора (нині м. Медвеж'єгорськ Республіки Карелія, РФ), де заарештований вдруге 3.10.1937. Згідно з постановою трійки при УНКВС по Ленінградській обл. від 19.12.1937 за сфабрикованим звинуваченням ("участь в контрреволюційній організації та за активну боротьбу проти робітничого класу і революційного руху в складі контрреволюційних урядів у період громадянської війни"), розстріляний у м. Ленінград (нині Санкт-Петербург, РФ).

Дж.: ДАТО. Ф. 32. Оп. 1. Спр. 113 а. Арк. 315.

Літ.: Гуцал П. Невідоме про Соломона Ляймберга і ще дещо // Вільне життя плюс. 2010. 16 лип.; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 382–383.

Петро Гуцал, Олег Стецишин

ЛЯЙМБЕРҐ
Соломон

ЛЯ́ЛІЧ (ЛЯ́ЛИЧ)
Никола

(04.11.1895 – д. і м. с. н.) – сотник УГА. Н. у м. Кнін (нині Хорватія). Хорват за національністю. Випускник реальної шк., військ. акад-ї, офіцерської шк. пілотів.

Обер-лейтенант 47-го піх. полку австро-угор. армії. Нагороджений хрестом "За військові заслуги" III ст. З 13.12.1918 – пілот 1-ї летун. сотні УГА. 18.06.1919 потрапив у польс. полон, зумів утекти. З 05.1920 проживав у м. Львів під наглядом польс. поліції. Згодом навч. у Львів. політехніці. 1923 одружився з дочкою священика О. Гоцького в с. Колоденці (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) і разом з дружиною виїхав на батьківщину.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 2188. Оп. 2. Спр. 136. Арк. 15–16.

ЛЯНҐ
Жигмонт (Сигізмунд)

Літ.: Тинченко Я. Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010.

Олег Стецишин

ЛЯМЕЗА́Н-СА́ЛІНС
Роберт

(Lamezan-Salins Robert; 14.08.1869–29.11.1930) – польс. військ. діяч, граф. Н. у м. Медлінґ (Австрія).

Генерал бригади австр. кавалерії. 01–06.1919 – кер. польс. військ. місії у м. Бухарест, причетний до орг-ції окупації рум. військами Покуття. 10–15.06.1019 – польс. представник при місії Антанти в Сх. Галичині. З 20.07.1919 – кер. Львів. ген. округу. Очолював польс. делегацію на переговорах з рум. військовими щодо передачі Покуття під польс. контроль, 11.08–07.12.1919 – польс. військ. місію у м. Берлін. Згодом команд. 12-ї піх. д-зії. 03.1920–31.08.1921 – повторно кер. Львів. ген. округу. Учасник польс.-рад. війни. 20.08–16.09.1920 очолював Пд.-Сх. фронт і 6-ту польс. армію.

Демобілізований 1.07.1922 через погіршення стану здоров'я. Згодом повернувся до війська, очолював 5-й відділ Ген. штабу Польщі. 30.09.1926 вийшов на відпочинок. Мешкав у власному маєтку в с. Свірж (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.).

П. у с. Свірж. Похований у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski niepodległej. Warszawa, 1991.

Микола Литвин

ЛЯ́НҐ
Жигмонт (Сигізмунд)

(Lang Zygmunt (Sigismund); 03.02.1890–д. і м. с. н.) – сотник УГА. Брат старшин УГА Фердинанда і Густава Лянґів. Н. у с. Никонковичі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в родині ремісника Адольфа Лянґа. Німець за національністю. Рано втратив матір. Вивчав теологію у м. Відень і Варшава. Наприкінці 1914 упродовж 2 місяців ув'язнений у концтаборі Талергоф біля м. Ґрац (Австрія) за підозрою в москвофільстві.

Згодом старшина в австро-угор. армії. 01–02.1919 – команд. куреня УГА, нач. штабу групи "Глибока", 03.1919 – нач. штабу групи "Крукеничі". 1.03.1919 достроково отримав звання сотника. Після війни – в Австрії.

1923 повернувся до Галичини. У 03.1927 висвячений на пастора нім. євангелістської церкви, до 1937 служив у реліг. громаді в с. Віжайни та м. Пултуськ (нині обидва Польща). 1937 усунутий з церк. служби.

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 385–386.

Олег Стецишин

ЛЯ́НҐ
Фердинанд

(Lang Ferdinand; 03.01.1888–13.06.1959) – отаман УГА. Брат старшин УГА Жигмонта і Густава Лянґів. Батько нім. письменниці Брунгільди Кіттлер. Н. у с. Никонковичі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в родині ремісника Адольфа Лянґа. Німець за національністю. Рано втратив матір. 1907 закінчив студії в г-зії м. Стрий (нині Львів. обл.). Навч. на теолога в ун-тах м. Відень і Марбурґ (нині ФРН). Випускник офіцерської шк. м. Перемишль (нині Польща). Працював учителем у м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ служив у 36-му піх. полку австро-угор. армії. Нагородже-

ний хрестом "За військові заслуги" 3-го кл. Воював на Сх., Рум. та Італ. фронтах. В УГА з 13.11.1918. Командував артилерією 3-го корпусу УГА. Потрапив у польс. полон, але через Відень повернувся до УГА. У 11.1919 – референт артилерії НКГА. 1920 – референт артилерії штабу 2-ї бригади ЧУГА. У 05–06.1920 інтернований у польс. таборах Ялівець (у складі м. Львів) і Тухоля (Польща), звідки втік. 1921 – у таборі м. Йозефов (нині Чехія), де керував "співацько-музичною" секцією. Згодом мешкав у м. Бидгощ (Польща), працював учителем у нім. г-зії, видав підручник польс. мови для німців. 1928 обраний послом польс. сейму від Блоку нац. меншин. 1931–39 – у Нім. шкільн. спілці Польщі, деякий час співпрацював з нім. націоналіст. орг-ціями країни. Після поч. ДСВ – дир. міськ. б-ки в м. Бидгощ. З 1940 – чл. НСДАП і СС, відповідав за культ.-просвітн. діяльність. Після війни – в рад. зоні окупації, до 1955 мешкав у НДР, працював робітником. Після виходу на пенсію отримав дозвіл виїхати до ФРН.

П. у м. Гайленкірхен (ФРН).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012; Kto był kim w drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 1994. Wyd. 1. S. 342.

Олег Стецишин

ЛЯ́НҐЕР Гайнріх

(Langer Heinrich; д. н. н. – 1920) – отаман УГА. Н. у м. Костелец (нині Костелець на Гані округу Простейов, Чехія). Німець за національністю.

Учасник ПСВ. Майор 5-го полку польових гаубиць австро-угор. армії. Нагороджений хрестом "За військові заслуги" 3-го ст. В УГА з 20.04.1919. Командував "оціночною комісією для воєнної добичі" 1-го корпусу.

Влітку 1920 ув'язнений більшовиками в таборі с. Кожухів (нині мікрор-н м. Москва, РФ).

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 386.

Олег Стецишин

ЛЯСКО́ВСЬКИЙ Казимир-Петро

(1870–1920) – старшина УГА. Н. у м. Одеса. Поляк за національністю.

1918 – повітов. комісар УД гетьмана П. Скоропадського. Брав участь в антигетьман. повстанні Директорії (11–12.1918). Служив у корпусі Січових стрільців. На поч. 1919 разом з групою старшин-наддніпрянців прибув до Сх. Галичини, вступив до УГА; іменований сотником. Командант 4-го гармат. полку 4-ї Золочів. бригади. Один із засновників артилерії УГА. У ході формування бригади зі старшинами організував 8 гармат. батарей, приймав бойову техніку й артилеристів з Наддніпрянщини. Створив боєздатний гармат. полк, добре укомплектований особовим складом і командирами. Сформовані Л. гарматні батареї утворили 3 артгрупи: "Північ" у р-ні м. Дубляни (нині Жовків. р-ну) і Брюховичі (нині смт в складі м. Львів), "Схід" у с. Ляшки Муровані (нині Муроване) і Сороки (нині Сороки-Львівські, обидва Пустомитів. р-ну) та "Південь" у с. Підбірці, Чишки (обидва нині Пустомитів. р-ну) і Винники (нині м. у складі Львова, усі – Львів. обл.). Брав участь у боях із поляками біля м. Львів та в Чортків. офензиві. У серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч. 21.07.1919 призначений командантом 4-ї Золочів. бригади.

1.08.1919 іменований отаманом. Брав участь в об'єднаному поході УГА і ДА УНР на м. Київ та Одеса. З 02.1920 – в ЧУГА.

У 05.1920 заарештований співробітниками ЧК в м. Одеса; під час етапу до м. Миколаїв зумів утекти. Згодом знову заарештований і розстріляний більшовиками.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 168; *Скорич Л.* Участь наддніпрянських військовиків у розбудові Галицької армії (січень–червень 1919 р.) // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. № 670. С. 113–118; *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 42–47, 386; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92–93, 128, 187, 406; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 247, 332; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 56; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 222, 275, 285.

Богдан Паска

ЛЯТИШЕ́ВСЬКИЙ Іван Юліанович

(17.10.1879–27.11.1957) – церк. і громад. діяч. Н. у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Навч. у Станиславів. г-зії, Львів. духовній семінарії та богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1900–03), в ун-тах м. Відень (1903–05, 1907) та Інсбрук (Австрія; 1905–06). Здобув ступінь д-ра теології у Віден. ун-ті 4.11.1905. Священицькі свячення 20.10.1907 уділив єпископ Г. Хомишин. Проф. історії Церкви (1907–45) та церк. права (1910, 1912), префект студій у духовній семінарії (1908–09) та богослов. ліцеї Св. Івана Золотоустого в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1907–45).

У 03.1919 розпорядженням ДСОВ ЗОУНР призначений гол. референтом віросповідних справ. Голова орг. к-ту з'їзду духовенства УГКЦ в ЗОУНР 7–8.05.1919. У виступі на з'їзді "представив грізне і невідрадне положення нашої церкви, народу і духовенства та візвав присутних доложити всіх старань, щоби сей перший з'їзд духовенства всіх трьох дієцезій став почином до обновленої праці над

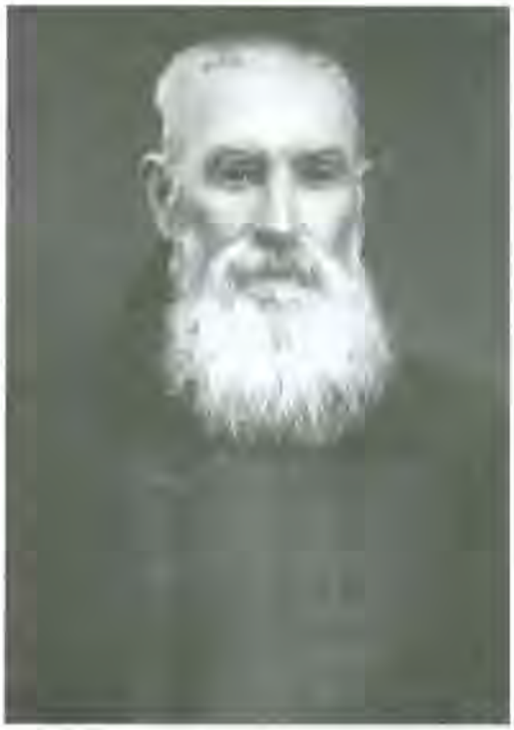

трівкою орґанізацією всього духовенства і відродження українського народу".

Радник (з 1922) і референт (з 1926) консисторії в Станиславові. Радник (1922–30), заст. голови єпархіального суду в шлюбних справах (1930–45). Соборний крилошанин капітули в Станиславові (1927–29). Екзаменатор просинодальний (1925–39). Катехит у реальній шк. і польс. г-зії (1923–28), ординаріатський делегат до окружної шкільн. ради (1927–30) у м. Станиславів.

Дійсний чл. Богослов. наук. т-ва. Автор статей про духовну семінарію в Станиславові та єпископа А. Шептицького. 1922 виступив на захист "целібатної реформи" Г. Хомишина.

24.11.1929 іменований єпископом титулярним Ададейським і пом. Станиславівським, хіротонію на єпископа отримав 26.01.1930. З 19.01.1930 – ген. вікарій та архіпресвітер капітули.

1930-х очолив рух Катол. акції в Станиславів. єпархії, став головою Ін-ту Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії (1929) та ін-ту "Фонд дієцезіальний" (1935), увійшов до складу Укр. нар. обнови, управи реліг.-просвітн. т-ва "Скала".

1939–41 став об'єктом розробки органами НКВС у рамках агентурної справи "Чума". У 07.1941 підтримав Акт відновлення Укр. д-ви, відправив па-

нахиду під час похорону жертв НКВС у в'язниці м. Станіслав (нині Івано-Франківськ).

Заарештований співробітниками НКДБ 11.04.1945 в м. Станіслав, перевезений до Лук'янів. в'язниці м. Київ. Обвинувальний висновок Л. 20.02.1946 направлений на розгляд Особливої наради при МГБ СРСР. За її рішенням 16.08.1946 Л. заслано на 5 р. до Казах. РСР, де поселено спершу в таборі Мерке, з 1948 – у таборі Чулак-Тау. За рішенням Особливої наради при МГБ СРСР 25.11.1950 залишений на поселенні. Звільнений із заслання 3.06.1955, повернувся до Станіслава (1956). Таємно висвятив о. І. Слезюка на єпископа Станиславів. єпархії.

П. у м. Станіслав, де й похований на цвинтарі на вул. Київській. Перепохований 2010 у катедральному соборі Воскресіння Христового Івано-Франк. архієпархії УГКЦ.

Тв.: [Лятишевський Іван] о. І. Л. З історії духовної семінарії в Станіславові // Альманах українських богословів. Львів, 1923. С. 139–140; *Його ж.* Митрополит Андрей Шептицький як Єпископ Станиславівський від 24 вересня 1899 – 13 січня 1901 // Богословія. 1926. Т. IV. Кн. 1–4. С. 231–235; *Його ж.* Целібат // Український Голос. Перемишль, 1922. 26 марта. Ч. 13. С. 1.

Літ.: Бабій В. Мученики за віру. Івано-Франківськ, 2001; *Діда Р.* Лятишевський Іван // Івано-Франківськ: Енциклопедичний словник / автори-упоряд.: Г. Карась, Р. Діда, М. Головатий, Б. Гаврилів. Івано-Франківськ, 2010. С. 272–273; *Соколовський О.* Слуга Божий Єпископ Кир Іван Лятишевський: Хронологія останніх років земних скитань // Нова Зоря. 1993. Ч. 33–34. С. 5.

Олег Єгрешій,
Руслан Делятинський

ЛЯЩУ́К
Петро

(1888–15.07.1934) – стрілець УГА. Н. у с. Балинці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Перед ПСВ брав активну участь у громад. житті села, у роботі осередку т-ва "Просвіта", драмгуртка й хору.

Січовий стрілець і вояк УГА. З 07.1919 воював на Наддніпрянщині. У "чотирикутнику смерті" перехворів на тиф. Був у більшовиц. полоні.

Після визвол. змагань активно займався громад. роботою в Балинцях, а також у м. Гвіздець (нині смт Коломий. р-ну) і с. Чортовець (нині Городенків. р-ну; обидва Івано-Франк. обл.). У Гвіздці заснував "Нар. дім", був меценатом укр. т-в та орг-цій.

П. і похований у с. Балинці.

Літ.: Василь Юрченко сотник УГА (17.10.1894–4.02.1934) // Голос Покуття. 1934. 28 жовт. С. 4; Посмертна згадка // Голос Покуття. 1934. 25 листоп. С. 6.

Петро Сіреджук

М

МАҐАЛЯС
Семен Васильович

МАҐА́ЛЯС
Семен Васильович

(17.05.1885–23.05.1978) – старшина УГА, громад.-просвітн. діяч. Н. у м. Винники (нині Львів. обл.) у сел. сім'ї. У м. Львів здобув освіту в АГ (1906), студіював право в ун-ті. 1908–09 відбув військ. службу. За фахом правника не працював; учителював у госп. шк. в с. Милування (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.), був інспектором-організатором у централі т-ва "Сільський господар".

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії. Від 11.1918 – в УГА, референт озброєння ДСВС ЗУНР; 1.01.1919 отримав військ. звання сотника. Від 05.1919 служив у НКГА, за р. Збруч – у штабі 3-го корпусу; в бойових діях участі не брав. У 10.1919–11.1920 очолював закорд. відділ, потім мобілізац. відділ у гол. управлінні Генштабу ДА УНР.

У 02.1921 повернувся до Львова, взяв участь у створенні УВО (від 1922 – комендант Львів-округи). 1922–39 – нач. канцелярії Гол. виділу "Просвіти" й одночасно протягом тривалого часу був головою філії цього т-ва у Львівському пов. Зробив вагомий внесок у популяризацію та поширення діяльності т-ва, часто виступав на просвітн. вічах; публікував статті й огляди на культосвіт. тематику в щорічниках "Народний ілюстрований календар Просвіти" й часописах; видав брошури "Порадник для освітників: форми і методи освітньої праці" (1933; 1935), "Що товариствам треба знати про податки від публічних забав, розваг і видовищ" (1936), "Як підготовляти і вести загальні збори" (1937); уклав порадник для б-к "Спис сконфіскованих і заборонених українських книжок та друків в Польщі" (1932, 1937) і бюлетень "Під прапором Просвіти" (1938). Співзасн. і чл. управ Т-ва опіки над укр. емігрантами (1925–39) та Укр. філателіст. т-ва (1928–39); належав до надзірних рад кооператив "Червона калина" і "Суспільний промисел" (1935–39). За більшовиц. режиму 1939–41 працював в облвно, потім нач. постачання у Львів. політех. ін-ті. Під час нім. окупації Львова 1941–44 був секретарем міськ. управи, нач. 4-ї дільниці міста.

Влітку 1944 переїхав до м. Краків (Польща). Від 1945 перебував у Німеччині. 1949 емігрував у США.

П. у м. Ньюарк. Похований у м. Елізабет (обидва шт. Нью-Джерсі). На честь М. у Винниках 2012 названа вулиця.

Літ.: Влох М. Семен Маґаляс // Винники, Звенигород, Угнів та довкільні села. Чікаґо, 1970. С. 201–205; *Гуцал П.* Маґаляс Семен // ЕСУ. Т. 18. К., 2017. С. 467; *Качор А.* Семен Маґаляс: на порозі 92-річчя життя передового громадського діяча // Свобода. 1978. 9 лютого.

Петро Гуцал

МА́ҐАС
Павло

(04.09.1896 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. у с. Модричі (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в АГ м. Львів до 10.1913, випускні іспити склав у 02.1916.

Мобілізований до австро-угор. армії, воював в артилерії на фронті. В УГА служив у 3-й батареї 7-го гармат. полку 7-ї Львів. бригади; за р. Збруч – у Команді етапу армії. Пройшов весь бойовий шлях. Відзначився в боях проти більшовиків за м. Житомир і Коростень, проти денікінців біля м. Брацлав і Немирів. 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. У 04.1920 долучився до ДА УНР. Уникнув польс. полону.

Після війни проживав у м. Борислав (нині Львів. обл.). Автор статей-спогадів про свою службу в УГА.

Тв.: Маґас П. В обіймах тифозної горячки // ЛЧК. 1933. Ч. 10. С. 4–5; *Його ж.* В побідному поході // ЛЧК. 1934. Ч. 7–8. С. 19; *Його ж.* За Збруч // ЛЧК. 1933. Ч. 7–8. С. 4; *Його ж.* Перші бої з Денікінцями // ЛЧК. 1933. Ч. 4. С. 15–17; *Його ж.* Святвечір у Бориславі (Спомин з 1919 року) // ЛЧК. 1938. Ч. 1. С. 2–3; *Його ж.* Святий вечір. Спомин з 1919 року // ЛЧК. 1933. Ч. 1. С. 2.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

МА́ЄР-МИХА́ЛЬСЬКИЙ
Денис Гнатович

(06.09.1886–05.11.1970) – адвокат, громад. і політ. діяч, депутат рум. парламенту, поручник УГА, сотник ДА УНР.

Н. в м. Вижниця (нині Чернів. обл.) в сім'ї старшого офіціала. З 1897 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, 5.07.1906 склав випускні іспити. Студіював право в Чернів. ун-ті, 31.07.1911 отримав абсолюторіум. 18.06.1912 промований д-ром права.

Працював нотаріальним кандидатом. У 02.1913 іменований практикантом фінансової прокуратури в Чернівцях. Активний громад. діяч. Чл. укр. акад. т-ва "Союз" аж до його ліквідації рум. окупац. владою на поч. 1920-х, 1907–08 – чл. правління. Як секретар т-ва "Буковинський Боян" 22.03.1914 підписав звернення укр. орг-цій Буковини з закликом про спільне святкування ювілею Т. Шевченка в краї.

1909 розпочав військ. службу однорічним добровольцем. 1.01.1910 іменований кадетом резерву, 1.01.1914 – лейтенантом резерву, 1.11.1915 – обер-лейтенантом резерву 24-го Галиц.-Буковин. полку піхоти. З поч. ПСВ на фронті в складі 2-ї компанії 24-го полку піхоти. На поч. 1917 збирав пожертви на утримання 25 укр. шк. на Волині. Нагороджений хрестом за військ. заслуги 3-го кл. з військ. декорацією (01.1917), а також бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги, Військ. хрестом Карла, пам'ятним хрестом 1912–13.

Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив до УГА як поручник 36-го полку піхоти ім. гетьмана І. Мазепи в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). З 16.01.1919 команд. Сігет. групи УГА, яка, будучи сформованою Коломийською ОВК, зайняла укр. місцевості Мараморощини в рамках 2-ї (з 4) виправи УГА на Закарпаття, що розпочалася 13.01.1919. Отримавши наказ Коломийської ОВК не вступати в бої з рум. військом, змушений був віддати наказ про відступ та евакуацію укр. війська 17–18.01.1919. Разом з ін. укр. військовими був інтернований рум. армією. Після звільнення з полону став співробітником Надзвичайної дипломатичної місії УНР у м. Бухарест, завідував її пресовим відділом 1919–20. Сотник при військ. місії УНР в Бухаресті (1920 реорганізована у військ.

секцію). Займався набором добровольців до складу військ. підрозділів укр. армії, сприяв звільненню з рум. полону інтернованих укр. військових, зокр. С. Клочурака. Один з організаторів укр. куреня, сформованого з інтернованих укр. військовополонених у Бухаресті в 08.1919 та переданого до складу ДА УНР в 10.1919 в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.).

На поч. 1920-х працював адвокатом у Бухаресті, спеціалізувався на захисті інтересів буковин. українців. 1924 домігся від урядових установ у Бухаресті дозволу для т-ва "Українська школа" на публікацію "Читанки" проф. М. Равлюка для 1-го і 2-го кл. г-зії. Чл. управи заснованої у 09.1922 Філії Укр. т-ва прихильників Ліги Націй у Бухаресті. Учасник 1-ї Конф. укр. еміграції 15–17.09.1923 в Бухаресті, на якій виголосив доповідь "Правове становище української еміграції в Румунії" та був обраний до складу Громад. допомогового к-ту (ГДК), керівного органу укр. еміграції в Румунії. На 1-му засіданні ГДК 18.09.1923 обраний головою його юрид.-правової секції. Чл. заснованого 1925 у м. Прага Т-ва Музею визвол. б-би України. Почесний голова створеного в 06.1926 в Бухаресті укр. культ.-спортивного т-ва

"Буковина". З 07.1928 – чл.-опікун Т-ва охорони воєн. могил, за кошти якого здійснювалося опікунство над однією стрілец. могилою у Львові. Чл. ГДК в Бухаресті (1930-ті). Чл. К-ту для вшанування пам'яті С. Петлюри в Бухаресті, який влаштував святкову акад-ю 25.05.1930 в залі "Трансильванія". Почесний засн. час. "Самостійна Думка" (виходив від 01.1931 в Чернівцях).

З 1927 – чл. Укр. нац. партії в Румунії (президент В. Залозецький). У 06.1931 обраний сенатором від Сторожинец. пов. до рум. сенату від Укр. нац. партії, яка уклала на цих виборах пакт із проурядовим Нац. об'єднанням. 26.06.1931, незважаючи на спротив рум. урядовців, виступив у сенаті з промовою "Декларація українських парляментарних заступників в румунській камері й сенаті".

13.07.1931 разом з депутатом В. Залозецьким вручив президентові міністрів Румунії Н. Йорзі меморіал з вимогами запровадження вивчення укр. мови в нар. шк. та учител. семінаріях, відкриття читалень і повернення сконфіскованих б-к на Буковині. На засіданні сенату 19.04.1932 звернувся з пропозицією до міністра внутр. справ, щоби втікачів з УСРР, які переходять р. Дністер, рум. влада не передавала більшовикам.

На виборах у 07.1932 повторно обраний сенатором рум. парламенту по округу Сторожинець від Укр. нац. партії, яка йшла на цих виборах у блоці з рум. Нац.-цараніст. партією. 18.08.1932 взяв участь у нараді укр. парламентарів Румунії в Бухаресті, на якій прийнято рішення про створення укр. парламент. репрезентації. 26.08.1932 на засіданні сенату звернувся з пропозицією до міністра внутр. справ Румунії з вимогою про відкриття зачинених укр. читалень у Сторожинец., Чернів. та Радівец. пов. Буковини. На поч. 1933 виступив у сенаті з засудженням рішення правлячої Нац.-цараніст. партії про запровадження стану облоги в Румунії. Разом з ін. парламентарями від Укр. нац. партії 10.02.1933 представив новому міністрові в справах меншин Шербану домагання укр. народу Буковини і Бессарабії. Чл. Громад. к-ту рятунку України від голоду. Разом з депутатом рум. парламенту від Укр. нац. партії Ю. Сербинюком 30.08.1932 вніс протест проти заборони відправлення панахиди за жертви більшовиц. терору.

Разом з В. Залозецьким та Ю. Сербинюком у 09.1932 передав міністрові освіти в Бухаресті петицію з вимогою запровадження вивчення укр. мови для учнів нормальних шк. у Чернівцях та укр. громадах Радівец., Чернів., Сторожинец. й Кимполунз. пов. Продовжував обстоювати інтереси буковин. українців перед урядовими установами в Бухаресті.

Один з організаторів Листопадового свята в Бухаресті, яке відбулося 31.10.1937 в домівці т-ва "Буковина". Голова орг. к-ту з влаштування свята Т. Шевченка в Бухаресті 29.03.1936. Один з організаторів урочистої акад-ї в Бухаресті 30.01.1938, присвяченої 20-річчю проголошення незалежності України. Восени 1941 як адвокат намагався полегшити долю 13 арештованих чл. буковин. ОУН, зокр. І. Григоровича та Ю. Фурмана.

П. і похований у м. Бухарест.

Літ.: Бемко В. Виправа на Закарпаття // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 426–428; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 351, 366, 382, 782–783; *Гарас М.* Ілюстрована Історія товариства "Українська Школа" в Чернауць. 1887–1937. Пропам'ятна книжечка видана з нагоди 50-их роковин існування цього товариства. Чернівці, 1937. С. 104; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978. С. 146–148, 175, 176; Маєр-Михальський Денис // Українська Загальна Енциклопедія. Т. 2. Львів; Станиславів; Коломия, б/р. С. 694; *Паньківський К.* Наші втрати //Правничий Вісник Товариства українських правників в ЗСА. Кн. 3. Нью-Йорк, 1971. С. 276; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпег, 1974. С. 174; *Штефан А.* Українське військо в Закарпатті. Торонто; Нью Йорк, 1969. 28 с.

Володимир Старик

МАЗУРЕ́НКО
Кость (Костянтин)

(02.06.1892–1985) – педагог, поручник УГА та ДА УНР, громад. діяч. Н. у с. Черняхівці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.).

Воював в австро-угор. армії на Сх. фронті в роки ПСВ. Під час боїв у Карпатах був поранений. Після закінчення старшинської шк. отримав військ. звання хорунжого, згодом четаря. 1918 – учасник походу австро-угор. армії на тер. УНР; командант залізн. вокзалу в м. Одеса. У період ЗУНР – поручник УГА, служив у Залізн. військ. управі; був командантом вокзалів у м. Збараж, с. Велика Березовиця (нині смт Терноп. р-ну, обидва Терноп. обл.), Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Був гол. інспектором команд залізн. вокзалів на всіх звільнених тер. З 02.1920 – в ЧУГА. Згодом служив в управі гол. постачання 3-ї Залізної д-зії ДА УНР у м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.).

Після визвол. змагань – учитель у с. Гущанки (нині в складі с. Лозівка Підволочис. р-ну Терноп. обл.), де був співорганізатором буд-ва Нар. дому (1935), брав участь у діяльності т-ва "Просвіта" та ін. З 1937 – на Львівщині.

Після ДСВ емігрував до Канади, проживав у м. Торонто. 1-й голова Об'єднання збаражчан; долучився до вид. зб. "Збаражчина" (т. 1, 1980; т. 2, 1985). Автор неопубл. спогадів "Останні дні Начальної Команди УГА". Сприяв Н. Гірняку в написанні праці "Останній акт трагедії Української Галицької Армії".

П. у м. Торонто.

Літ.: *Гірняк Н.* Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью-Джерсі, 1959; *Мельничук Б.* Мазуренко Костянтин // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 426; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 359; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 298, 667; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 301.

Богдан Паска

МА́ЗЯР
Олекса Васильович

(26.07.1894–25.10.1938) – старшина УГА, службовець. Н. у с. Грабовець (нині в складі с. Липа ґміни Бірча Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1914).

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, навч. у шк. старшин, воював на фронті; іменований четарем. Від кін. 1918 служив в УГА. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Перебував у Сх. Україні.

Наприкінці 04.1920 заарештований чекістами й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). Потім був у Галиц. робітн. бригаді в м. Казань (нині Республіка Татарстан, РФ), де командував 4-ю сотнею. Проживав у м. Бахмач Чернігів. обл., завідував пунктом "Заготзерно".

Заарештований співробітниками НКВС 30.07.1937. Безпідставно звинувачений у шпигунстві й причетності до УВО. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою трійки при УНКВС по Чернігів. обл. від 21.09.1938, розстріляний у м. Чернігів.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з альманахом "З юних днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 146; Реабілітовані історією. Кн. 6. Чернігівська область. Чернігів, 2016. С. 334–335; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314.

Петро Гуцал

МА́ЙКА
Андрій Йосипович

(25.09.1882 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, кооп. діяч. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник реальної шк. м. Тернопіль.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті, іменований четарем. У 11.1918 повернувся до рідного міста. Вступив до УГА, служив інтендантом, потім старшиною харчового відділу Терноп. ОВК. Військ. звання поручника харчівництва отри-

МАЗУРЕНКО
Кость (Костянтин)

МАКАРЕНКО
Андрій Гаврилович

мав 1.03.1919. Влітку 1919 потрапив у польс. полон. Після звільнення повернувся до Тернополя. Працював у кооперації. Від кін. 1939 – бухгалтер обл. шляхового управління.

22.06.1941 заарештований співробітниками НКВС; звільнений за відсутності складу злочину. У 02.1944 виїхав до Польщі.

Подальша доля невідома.

Літ.: Реабілітовані історією. Тернопільська обл. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 93; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318.

Петро Гуцал

МА́ЙКА
Василь Іванович

(16.05.1885 – д. і м. с. н.) – ветеринар, старшина УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник реальної шк. в рідному місті (1907). Навч. у ветеринарній акад-ї м. Львів.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії на фронті, іменований поручником. До УГА вступив у 11.1918, служив у Терноп. ОВК. 1.03.1919 отримав військ. звання сотника-ветеринара. Від 07.1919 перебував за р. Збруч. У 02.1920 призначений санітарним референтом 2-ї бригади ЧУГА.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321.

Петро Гуцал

МАКА́РЕНКО
Андрій Гаврилович

(17.07.1886–28.11.1963) – держ. і політ. діяч. Н. у м. Гадяч (нині Полтав. обл.). Брат О. Макаренка – одного із засн. УПСС. До 1917 працював в управлінні Пд.-Зх. залізниць у м. Київ.

Чл. УПСС (1917). Один з організаторів і провідників укр. Спілки залізничників (1917), ініціатор підпорядкування залізн. транспорту укр. адміністрації.

1918 – дир. департаменту Мін-ва шляхів сполучення УД. Водночас, як голова Спілки залізничників, належав до складу УНС, був одним з організаторів протигетьман. повстання. 14.11.1918 обраний чл. Директорії УНР. Під час виступу от. В. Оскілка 29–30.04.1919 разом із С. Петлюрою був "виключений" зі складу Директорії, президентом республіки було запропоновано стати Є. Петрушевичу. Після поразки заколоту підтримав уряд Б. Мартоса.

15.11.1919 у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) на спільному засіданні Директорії та уряду УНР затверджено постанову, якою "верховне керування справами Республіки" покладалося на Гол. от. С. Петлюру, зовн. політика передавалася у відання М. та Ф. Швецю, які виїхали за кордон для реалізації зовн.-політ. курсу УНР. Обидва чл. Директорії були категорично проти підписання договору з Ю. Пілсудським і заявили на міжнар. рівні про неправомірність Варшав. угоди. У відповідь 21.05.1920 повноваження М. і Ф. Швеця були скасовані С. Петлюрою, який став одноосібним керманичем УНР, тим самим порушуючи рішення Трудового конгресу щодо повноважень Директорії.

4.01.1921 увійшов до складу Всеукр. нац. ради, діяльність якої була короткотривалою. Дедалі відчутнішими ставали розходження галиц. і наддніпрян. політиків, що найчіткіше виявилися після підписання 24.03.1921 членами президії та виконкому М., О. Грековим та О. Андрієвським декларації, у якій, на підтвердження умов Варшав. договору, заявили, що Україна "повинна ввійти в політичний, економічний і військовий союз з Польщею та Францією", а питання Сх. Галичини кваліфікували як внутрішньопольс.

1920–30-ті – на еміграції в ЧСР та Австрії. 1928–29 разом з О. Андрієвським та Ф. Швецем організував Укр. нац. раду за кордоном, яка, на їх думку, мала стати центром українців з Наддніпрянщини в еміграції.

Після ДСВ проживав у Німеччині, з 1951 – у США.

П. у м. Х'юстон (шт. Техас, США).

Літ.: Довідник з історії України. Т. 2. К., 1995. С. 197; *Осташко Т. С.* Макаренко Андрій Гаврилович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 438; *Шелухін С.* Варшавський договір між Поляками й Петлюрою.

Прага, 1926; Encyclopedia of Ukraine. Vol. 3. Toronto; Buffalo; L., 1993. P. 274.

Тетяна Осташко

МАКА́РУШКА
Богдан-Андрій Остапович

(30.10.1901–16.11.1992) – громад.-політ. діяч, хорунжий УГА, д-р мед. наук. Брат пор. УГА Л. Макарушки. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) в сім'ї шкільн. вчителя О. Макарушки і Є. Мулик. Під час навч. в АГ м. Львів вступив до "Пласту" (1913).

У 11.1918, перебуваючи на вимушених вакаціях у с. Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.), був активним учасником встановлення укр. влади в м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). Згодом вступив до лав УГА, закінчив артилер. шк. старшин (1919). Брав участь у Чортків. офензиві, у боях біля м. Старокостянтинів (нині Хмельн. обл.), Житомир і Коростень (нині Житомир. обл.). Потрапив у польс. полон, звідки втік до м. Київ, де зголосився до ДА УНР. Після повернення до м. Львів Верховна пластова рада нагородила М. за участь у визвол. змаганнях найвищим ступенем гетьман. пластуна – Скоба.

Вивчав медицину в м. Загреб і Відень; 1930 пройшов нострифікацію, працював лікарем-урологом у м. Чортків (нині Терноп. обл.), згодом – кер. урологічного відділення Нар. лічниці у Львові (до 1939). Зі встановленням рад. влади переїхав до Польщі, 1944 – до м. Мюнхен (нині ФРН). 1950 емігрував до США, оселився у м. Нью-Йорк, працював лікарем в окрузі Бруклін. Очільник Гол. управи УЛТПА (1956–61).

Тв.: Макарушка Б.-А. Спогад з Галича // Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України. К., 1993.

Віталій Виздрик

МАКАРУШКА
Богдан-Андрій
Остапович

МАКА́РУШКА
Любомир Остапович

(12.08.1899–06.02.1986) – громад.-політ. діяч, поручник УГА. Брат хор. УГА Б.-А. Макарушки й референта ОУН Ярослава-Ігнатія Макарушки. Н. у с. Сивка-Войнилів (нині Сівка-Войнилівська Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї проф. АГ м. Львів О. Макарушки та Є. Мулик. Навч. в АГ м. Львів. Випускник військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (Австрія).

Військ. службу розпочав четарем 20-го австр. піх. полку в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Співорганізатор Листопадового чину в Станиславові. 20.11.1918 сформував Станиславів. курінь УСС, з яким 23.11.1918 виїхав до м. Львів. Курінь було включено до групи УГА "Старе Село", командував сотнею в складі цього куреня. 1.03.1919 іменований поручником. З 06.1919 очолював Станиславів. курінь. У ході Чортків. офензиви курінь належав до 3-ї Бережан. бригади. Після відступу за р. Збруч командував цим же куренем у складі 6-го стрілец. полку. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. З 02.1920 перебував у штабі 1-го корпусу УГА при полк. А. Шаманеку. 21–22.04.1920 очолив антибільшовиц. повстання в 3-й бригаді ЧУГА біля м. Бар і Літин (нині смт, обидва Вінниц. обл.). Потрапив у польс. полон. Інтернований поляками в таборі м. Тухоля. 14.08.1920 звільнений.

МАКАРУШКА
Любомир Остапович

Виїхав до ЧСР. Вивчав економіку в Празьк. ун-ті та банківську справу у Віден. торг. акад-ї. З 1922 – ген. секретар ЦСУС. 1924 у м. Прага обраний до складу екзекутиви ГУНМ. 1925 повернувся до Галичини. Чл. УВО, спільно з Д. Паліївим виступав за підпорядкування УВО УНДО.

З 1925 – співорганізатор і секретар т-ва "Молода громада" в м. Львів (голова Ю. Шепарович), що об'єднало укр. комбатантів у Сх. Галичині, надавало допомогу вдовам і сиротам загиблих вояків і старшин УГА, військ. інвалідам, опікувалося військ. могилами, зініціювало створення вид-ва "Червона Калина". З 1926 – чл. УНДО. На поч. 1927 у м. Відень здобув ступінь д-ра екон. наук. 1927–29 – ген. секретар УНДО. Чл. дирекції вид-ва "Червона Калина". Входив до кер-ва страхових т-в "Дністер" і "Карпатія". 3–7.11.1927 – учасник конф. укр. націоналістів у м. Берлін від Крайової команди УВО. Співініціатор створення ОУН. У 08.1927 включений до колегії "Пропам'ятної Воєнної Від-

знаки У.Г.А.". У 10.1930 заарештований польс. поліцією, ув'язнений на 9 місяців. 1930–35 – посол до польс. сейму. 1939–41 перебував у м. Краків (Польща). 1943–45 – майор д-зії "Галичина". Учасник битви біля м. Броди (нині Львів. обл.). 1944–45 очолював відділ старшин Військ. управи. Вів переговори про капітуляцію д-зії брит. військам у Штірії. Проживав у м. Бад-Ґодесберґ біля столиці ФРН м. Бонн. Очолював місц. відділення держ. банку. Належав до Центр. представництва укр. еміграції в Німеччині. Соратник А. Мельника. 1948–51 – чл. Укр. нац. ради. Автор сусп.-політ. статей у періодичних вид., наук. розвідок і спогадів з укр. військ. історії.

П. у м. Бад-Ґодесберґ (Німеччина). 29.04.2018 в с. Сівка-Войнилівська М. встановлено меморіальну дошку.

Тв.: Макарушка Л. Останній день // Новий час. Львів, 1927. Ч. 44; *Його ж.* Фрагменти з Чортківської офензиви // Календар Червоної Калини на 1935 р. Львів, 1934. С. 68–89; *Його ж.* Чортківська офензива // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 5–63.

Літ.: Дєдик О. Чортківська офензива. Ч. 1–2. Львів, 2013–16; *Кедрин І.* Любомир Макарушка // Свобода. 1986. 15 лютого. Ч. 31. С. 2; *Микитюк Д.* Макарушка Любомир // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 281–282; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. К., 2007; *Мюнхенець.* Св. п. д-р Л. Макарушка // Свобода. 1986. 12 квіт. Ч. 69. С. 69; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 88, 90, 129, 525–526, 606, 627.

Микола Вітенко

МАКАРЧУ́К Степан Арсентійович

(03.01.1930–02.12.2014) – історик, етнолог, джерелознавець, д-р істор. наук (1985), проф. (1987). Н. у с. Дуліби (нині Гощан. р-ну Рівнен. обл.). З відзнакою закінчив студії на істор. ф-ті Львів. ун-ту (1956); стажувався у Харків., Моск., Велико-Тирновському ун-тах, Літньому ун-ті м. Печ (Угорщина). 1956–59 учителював. 1959–63 – н. с., 1963–65 – зав. відділу етнографії Держ. музею етнографії та худож. промислу АН УРСР (м. Львів); 1965–73 – лектор, кер. лекторської групи Львів. обл. к-ту КПУ; 1973–85 – зав. каф-ри історії СРСР, 1985–89 – зав. каф-ри історії УРСР, 1989–95 – зав. каф-ри історії та етнографії України, 1976–94 – декан істор. ф-ту, 1995–2001 – зав., 2001–14 – проф. каф-ри етнології Львів. ун-ту. Наук. інтереси: історія, джерелознавство й етнографія України, у т. ч. польс.-укр. етнополіт. відносини в роки ДСВ, етнодемографічні процеси. Кер. 23 кандидатських, консультант 6 докторських дис. Автор бл. 350 праць, зокр.: "Этнографическое изучение быта робочих" (М., 1968; соавт.); "Этносоциальное развитие и национальные отношения на западноукраинских землях в период империализма" (Львов, 1983); "Український етнос (Виникнення та історичний розвиток)" (К., 1992); "Етнографія України" (Львів, 1994, 2004; наук. ред. і співавт.); "Писемні джерела з історії України" (Львів, 1999); "Історичні неписемні джерела" (Львів, 2002); "Джерелознавство історії України" (Львів, 2008); "Етнічна історія України" (К., 2008); "Історико-етнографічні райони України" (Львів, 2012); "Побачене, почуте, пережите (Мемуарні мініатюри)" (К., 2015). Був чл. редколегій ж. "На-

родна творчість та етнографія" і "Народознавчі зошити", зб. "Питання історії", відп. ред. зб. "Вісник Львівського університету. Серія історична" й "Наукові зошити історичного факультету Львівського університету". Чл. президії, заст. голови правління (1967–92), голова правління (1992) Львів. обл. орг-ції т-ва "Знання"; депутат Львів. міськ. ради (1986–91). Засл. діяч науки і техніки України (1999). Засл. проф. Львів. ун-ту (2003). Нагороджений Почесними грамотами ВР УРСР (1977), Мін-ва вищої та середньої спец. освіти УРСР (1986), Орденом Дружби народів (1986).

Перші публікації М., присвячені історії ЗУНР, з'явились у пресі: "Республіка, що обрала поразку" (Вільна Україна. 1989. 22, 24 січ.); "ЗУНР: утворення і падіння" (За радянську науку. 1989. 31 жовт.; Нове життя. 1990. 16, 18, 20 січ.; Радянська Волинь. 1990. 19 січ.). Упродовж 1-ї пол. – серед. 1990-х виступав з доповідям про ЗУНР на наук. конф.: "Фактор ЗУНР в українсько-польських відносинах 1919–1923 рр." (Міжнар. наук. конф., присвячена 75-річчю ЗУНР. 1–3 листоп. 1993. Івано-Франківськ, 1993. С. 69–71); "Моральні засади організації суспільного життя в ЗУНР" (Завальська "Січ" – початок масового руху національно-патріотичних сил за відродження української державності: Матеріали наук. конф. 25 берез. 1995. Завалля; Снятин, 1995. С. 81–90); "Соціально-психологічні полярності війська і суспільства ЗУНР" (Третій Міжнар. конгрес україністів. 26–29 серп. 1996. Політологія. Етнологія. Соціологія: Доповіді і повідомлення. Харків, 1996. С. 246–253) та ін. У 1990–2000-х на істор. ф-ті Львів. ун-ту читав спецкурс з історії ЗУНР, до якого 1995 підготував і 1997 опублікував навч. посібник "Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР" (Львів, 1997. 192 с.); 1996–97 на його основі в газ. "Армія України" опубл. цикл ст. "Західноукраїнська Народна Республіка: нариси історії.

Гол. тематичні наукові публікації (статті, рецензії)": Соціально-психологічні полярності суспільства і війська ЗУНР // Наукові зошити історичного факультету. Львівський державний університет імені Івана Франка. Львів, 1997. Вип. 1. С. 78–81; Українсько-польські етнополітичні взаємини на західноукраїнських землях в першій третині XX ст. // Збірник праць і матеріалів на пошану Л. І. Крушельницької. Львів, 1998. С. 132–144; Українська і польська історіографія українсько-польської війни // Наукові зошити історичного факультету. Львівський державний університет імені Івана Франка. Львів, 1999. Вип. 2. С. 142–145; Концептуальні аспекти сучасної польської історіографії ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип 6. С. 9–15; [Рец. на:] Michał Klimiecki. Polsko-ukraińska wojna o Lwów i Galicję Wschodnią. 1918–1919. Aspekty polityczne i wojskowe. Warszawa: Wojskowy Instytut Historyczny, 1997. 242 s., mapy // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2000. Вип. 35–36. С. 671–676; ЗУНР: історичний досвід національного державотворення і сучасність // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 20–29.

П. у м. Львів.

Літ.: Відійшов у вічність Макарчук Степан Арсентійович // Народознавчі зошити. 2015. № 1; *Гуньовський І.* Український етнос // Українська думка. Лондон. 1993. 25 листоп.; *Його ж.* Український етнос (Виникнення та історичний розвиток) // Рідна школа. 1994. № 3–4; Десятка кращих новинок видавництв України // Україна Молода. 1998. 7 лютого; *Заброварний Б., Ткачук П.* Сімдесят років тому Україна могла бути самостійною. А зараз? // Віче. 1998. 5 листоп. № 45; *Ковальський М.* Соціальний і національний склад населення Західної України // УІЖ. 1986. № 1; *Кондратюк К.* Життя як довга нива // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 1999. Вип. 34; *Крупський І.* Республіка галичан // Вільне життя. 1998. 30 трав.; *Кульчицький В.* Цікаве дослідження національних відносин на західноукраїнських землях // Наша культура. Варшава, 1984. № 5; Макарчук Степан Арсентійович // Історичний факультет Львівського на-

ціонального університету імені Івана Франка (1940–2000). Ювілейна книга / упоряд. О. Вінниченко і О. Целуйко; відп. за вип. Р. Шуст. Львів, 2000; Мала енциклопедія українського народознавства. Львів, 2007; *Малик Я., Киричук Ю.* Настав час об'єктивних досліджень // Армія України. 1998. 10 берез. № 43; *Михайлюк О.* Історія свідчить... // Радянська Волинь. 1984. № 123. 27 черв.; *Польовий Л., Рожик М.* Цінне монографічне дослідження // Народна творчість та етнографія. 1984. № 2; Степан Арсентійович Макарчук // Народна творчість та етнологія. 2014. № 6; *Тарнавський Р.* Макарчук Степан Арсентійович // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. 2. Львів, 2014; Хто є хто в Україні. К., 2004; *Цьох Й.* На магістралі наукових пошуків // Вільна Україна. 1983. № 241. 1 груд.; In memoriam // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Львів, 2015. Вип. 16.

Роман Тарнавський

МАКОВЕ́Й
Осип Степанович

(псевд. і крипт.: Євмен, Стефан Ярошенко, Осип з Буковини, Соколик, О. М., О. М-ей та ін.; 23.08.1867–21.08.1925) – письменник, публіцист, історик л-ри,

перекладач, редактор, педагог. Н. у м. Яворів (нині Львів. обл.). Навч. у початковій шк. м. Яворів, АГ та на філос. ф-ті ун-ту м. Львів. Працював у ред. ж. "Зоря", час. "Діло", "Буковина", ЛНВ (з І. Франком), з 1913 – дир. Заліщиц. чол. учител. семінарії.

Під час ПСВ служив резервним старшиною австр. кавалерії, був військ. перекладачем, нач. поштової цензури в м. Чернівці. У 09.1918 повернувся до м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Відтоді й до кін. життя працював дир. учител. семінарії. У 11.1918–01.1919 очолював відділ шкільництва в Заліщиц. повітов. комісаріаті ЗУНР. 1920, у час існування ГСРР, виконував обов'язки зав. відділу нар. освіти, повітов. комісара в справі к-ри. У період польс. влади (02–03.1921) за цю діяльність, а також за патріотичні переконання та "українізацію" семінарії арештований та ув'язнений у тюрмі м. Чортків (нині Терноп. обл.).

Автор багатьох поезій громадянсько-патріотичного звучання, зокр. на січово-стрілец. тематику. Пісні на сл. М. "Ми гайдамаки", "В горах грім гуде" (або "Марш українських стрільців"), "За горою, за лугом" (або "Жовнір за плугом") друкувалися у стрілец., пластових вид. "Стрілецький календар-альманах Артистичної горстки і Пресової кватири" (Львів, 1917), "Сьпіваник УСС" (Відень, 1918), "Молоде життя" (Львів, 1921) та просвітянських календарях, стали нар. Автор зб. поезій ("Подорож до Києва" (1897), "Ревун" (1910) та ін.), істор. повісті "Ярошенко" (1905), нарисів та оповідань антивоєн. спрямування ("Криваве поле", 1921), політ. сатири ("КВД", 1921).

П. і похований у м. Заліщики.

Літ.: Верига В. Там, де Дністер круто в'ється: історич. нарис виховно-освітньої політики в Галичині на прикладі учительської семінарії та гімназії в Заліщиках. Торонто, 1974. С. 109, 135–139; *Катаргіна Т. І.* Маковей Осип Степанович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 449–450; *Кузьменко О.* Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів, 2009. С. 85–86, 162; *Погребенник В.* Провісник самостійності і злуки (Образ України в поезії Осипа Маковея) // Слово і час. 1997. № 8. С. 30–38.

Оксана Кузьменко

МАКО́ВСЬКИЙ
Орест Антонович

(11.02.1896 – д. і м. с. н.) – педагог, поручник УГА, громад. діяч. Н. в с. Мамаївці Старі (нині Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї залізн. працівника на ст. Неполоківці А. Маковського та О. Павлюк. 1906–14 навч. в Кіцман. укр. держ. г-зії, де встиг до війни закінчити 7 кл. (матуральні іспити склав під час ПСВ за спрощеною процедурою для військових). Студіював теологію в Чернів. ун-ті. Чл. укр. акад. т-ва "Православна академія" в м. Чернівці.

З 1916 – в австр. армії, після закінчення кадетської шк. з 1.11.1917 іменований лейтенантом резерву 55-го полку піхоти. 1918 в складі армії перебував на Наддніпрянщині. Нагороджений срібною медаллю хоробрості 2-го кл.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. військо 21.01.1919 як четар полку ім. гетьмана П. Дорошенка (колиш. 24-й полк піхоти) в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). 1.03.1919 іменований поручником. Потрапив до польс. полону; був інтернований у таборі м. Тухоля, звідки втік.

На поч. 1921 повернувся на Буковину, склав учител. іспит на право вчителювання в нар. шк. Голова укр. спорт. т-ва "Ґонта" в Мамаївцях Нових, одного з кращих клубів Укр. спортового союзу Буковини. Наприкінці 1930-х працював учителем у с. Малий Кучурів (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.). Учасник Буковин. куреня 1941 (команд. П. Войновський), у складі чернів. колони якого разом з братом Юрієм у 08.1941 дістався до м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), де обоє залишилися працювати (Орест – учитель, Юрій – нач. укр. поліції). 1941–44 працював дир. укр. шк. с. Вовчківці (нині Снятин. р-ну); перед наступом ЧА виїхав на Захід.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35.

Літ.: Звідомлене Дирекциї ц. к. державної ґімназиї в Кіцмані за шкільний рік 1913/1914. Кіцмань, 1914. С. 100; "Копаний мяч" на провінції // Самостійність. 1934. 26 серп.; *Мисечко А.* Українські січові стрільці в Одесі та на Півдні України у 1918 р. // Записки історичного факультету Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, 2008. Вип. 19. С. 217–225; *Підлубний В.* Діяльність ОУН Буковини в період румунської окупації (липень 1941 – березень 1944 рр.) // Питання історії України. Збірник наукових статей. Чернівці, 2007. Т. 10. С. 246–252; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 75; Український спортовий клюб "Довбуш" – Чернівці та український спорт на Буковині 1920–1940 / під ред. В. Карповича і П. Григоровича. Чікаґо; Балтімор; Філядельфія; Торонто, 1984. С. 121–127.

Володимир Старик

МАКСИ́МІВ
Ілля Федорович

(31.07.1884–1954) – громад. і кооп. діяч. Н. у с. Коропець (нині смт Монастирис. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Старший брат Молодого братства церковного (7.07.1900–05), ств. о. П. Чужаком при церкві Успіння Пресвятої Діви Марії в Коропці. Служив у чині капра-

ла в 95-му полку австро-угор. армії в м. Львів (1905–08); під час служби був активним чл. "Просвіти" у Львові. Продовжив у Коропці громад. справу вбитого жандармами М. Каганця (6.02.1908).

МАКСИМОВИЧ Іван Павлович

Засн. читальні т-ва "Просвіта" й буд-ва Нар. дому для неї. Організатор і кошовий філії т-ва "Січ" (1908); очолював її делегацію на 6-му січовому святі в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.; 1912) та на Шевченківському здвизі у Львові (28.06.1914). Співзасн. кооперативу з вир-ва цементної дахівки (1910).

Учасник ПСВ, побував у рос. полоні. В період ЗУНР був війтом Коропця. Приїздив до м. Станиславів на засідання Надзвичайного з'їзду УНДП. Після заборони в Польщі діяльності т-ва "Січ" (1924) організував у Коропці т-во "Луг". За наполяганням С. Федака представляв страхове т-во "Дністер" (1925), став касиром у кооперативі "Єдність" (1925), створив майстерню спортивних човнів (1927). Співзасн. Укр. районової молочарні в Коропці (1931), на буд-во якої заклав власне поле. Депутат Нар. зборів Зх. України (26–28.10.1939). У початков. період нім. окупації був війтом Коропця. Сини Михайло (1920 р. н.) і Петро (1923 р. н.) вступили до д-зії "Галичина".

Перед приходом рад. військ 20.07.1944 емігрував до Німеччини. Від 1950 проживав у Франції. Автор кн. "Ілия Максимів для Дітей і Внуків. Доля. Родовід. Житяпись. Заповіт. Власні вірші. Друзі. Та загальне" (1953), що вийшла друком під назвою "Спогади" (Івано-Франківськ, 2012) і є цінним джерелом з регіональної історії.

П. у м. Абондан (Франція), де й похований.

Літ.: Гаврилишин В., Гаврилишин Т. Коропець. Історія і спогади. Тернопіль, 2004. С. 50, 83–87, 112, 206; *Гаврильцьо І.* Максимів Ілько Федорович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 433; *Шипилявий С.* Передові громадяни і визначні постаті Бучаччини // Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник / ред. колегія М. Островерха та ін. Ню Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 402.

Петро Гаврилишин

МАКСИМО́ВИЧ
Іван Павлович

(1864–04.05.1931) – полковник УГА. Н. в м. Серет (нині Румунія) в сім'ї пом. урядовця повітов. суду в Сереті, згодом радника-секретаря крайового суду в м. Чернівці. Навч. у вищій реальній г-зії в Чернівцях.

Військ. службу розпочав у 89-му піх. полку; 21.08.1883 іменований кадетом і переведений на службу до 80-го Галиц. полку піхоти, де служив кадетом-заст. офіцера. 1.05.1887 іменований лейтенантом, 1.11.1890 – обер-лейтенантом, 1.11.1898 – капітаном 2-го кл., 1.05.1901 – капітаном 1-го кл., 26.10.1910 – майором 80-го полку піхоти (штаб полку в м. Львів). В останні роки служби у 80-му піх. полку служив у 4-му батальйоні, який дислокувався в м. Дольня Тузла (нині Боснія і Герцеговина). У 10.1911 переведений на службу майором у 41-й піх. полк у Чернівцях, команд. 1-го батальйону. 1.05.1914 іменований підполковником, 1.05.1916 – полковником. У 05.1916 переведений у 57-й полк піхоти (1.05.1916 перейменований на 13-й полк). 1.11.1917 вийшов у відставку з дійсної військ. служби за вислугою років; до кін. війни залишався на службі в локальних військ. установах. Восени 1918 командував гарнізоном у центрі Сх. Лемківщини – м. Сянок (нині Польща), особовий склад якого складали вояки 54-го Моравського піх. полку, дислокованого перед війною в м. Сараєво (нині Боснія і Герцеговина).

З поч. ПСВ брав участь у бойових діях як штабний офіцер 41-го полку

Могила Івана МАКСИМОВИЧА на Руському цвинтарі в м. Чернівці

піхоти. За хоробрість у 12.1914 іменований лицарем ордена залізної корони 3-го кл. з військ. декорацією. Нагороджений медаллю за військ. заслуги на червоній стяжці, відзнакою за військ. службу для офіцерів 3-го кл., бронз. ювіл. медаллю для ЗС, військ. ювіл. хрестом, орденом залізної корони 3-го кл., хрестом за військ. заслуги, нім. залізним хрестом 2-го кл., багатьма ін. австр. та нім. військ. відзнаками.

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як полковник УГА. 1.11.1918 відмовився виконати вимоги делегації польс. діячів м. Сянок щодо роззброєння гарнізону міста й передачі його казарм полякам. Служив у штабі НКГА, з 19.09.1919 призначений інспектором усіх етапних формацій та установ в області етапу армії і корпусів УГА. У складі групи А. Кравса брав участь у поході укр. армій на м. Київ та Одеса. Наприкінці 04.1920 інтернований поляками. Разом з ін. інтернованими галиц. старшинами включений як полковник запасної бригади до складу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. У ніч на 26.08.1920 разом з рештою галиц. військових (90 % особового складу д-зії) вийшов з підпорядкування ДА УНР (фактично з-під командування польс. армії) і перейшов на тер. ЧСР. З 10.09.1920 разом з рештою групи А. Кравса інтернований у таборі м. Ліберець, де 27.10.1920 ініціював заснування К-ту помочі американського Червоного хреста, був його 1-м головою.

Згодом проживав у м. Чернівці.

П. у м. Чернівці, де й похований на Руському цвинтарі 6.05.1931 за участю більшості стрільців і старшин УГА, які тоді мешкали в місті.

Літ.: Голота Я. З життя і буття в таборі в Ліберці // Український Скиталець. 1921. Ч. 3; Денник Начальної Команди Української Галицької Армії // Нью-Йорк, 1974. С. 59–60; Помер полковник Максимович // Свобода. 1931. 6 черв.; Посмертні згадки // Діло. 1931. 8 трав.; Bosnischer Bote pro 1909. Sarajevo, 1909. S. 146; Zwölfter Jahres-Bericht der gr.-or. Ober-Realschule in Czernowitz. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1876. Czernowitz, 1876. S. 83.

Володимир Старик

МАКСИМО́НЬКО Леонтій

МАКСИМОНЬКО Леонтій

(04.08.1893–05.04.1965) – лікар УГА, громад. діяч. Н. у с. Цінева (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у Станиславів. укр. г-зії (1905–13). 1913–14 студіював медицину в м. Ґрац (Австрія).

Під час ПСВ служив санітарним четарем у австро-угор. армії. У ході визвол. змагань був санітарним поручником санітарного шефа 1-го корпусу УГА сот. Т. Яцика, потім лікаря А. Бурачинського. У 11.1918 працював у гарнізон. шпиталі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У публікації "Люди і події в Українськім Лікарськім Товаристві у Львові" (Матеріали до історії української медицини. Т. 2. Чикаґо, 1988. С. 30) залишив спогади про медиків УГА, зокр. про А. Бурачинського, Є. Гайдукевича, О. Прийму, О. Маланюка, В. Білозора, К. Танячкевича, В. Щуровського та ін.

1920–23 продовжив навч. в ун-ті м. Ґрац. Діяч укр. студент. т-ва "Січ". З 1923 проживав у м. Львів. Чл. УНДО і видавничої спілки "Діло". Працював викл. гістології і патології в Укр. таємному ун-ті (1924–25). Один з ініціаторів відновлення Лікар. комісії НТШ (1924). Співробітник бактеріолог.-хіміч. лабораторії при НТШ, організованої лікарем М. Музикою. Підтвердив диплом у Львів. ун-ті (1926), керував очним відділом у Нар. лічниці, укр. шпиталі у Львові. Голова (1934) і довголітній секретар УЛТ. З 1939 працював асистентом, з 1942 – зав. каф-ри офтальмології мед.-природничих фахових курсів у Львові.

1944 емігрував до Австрії, де очолив очну клініку ун-ту в м. Ґрац. З 1948 – у Канаді. Працював лікарем у м. Віндзор (пров. Онтаріо). Автор наук. досліджень з офтальмології та історії укр. медицини.

П. у м. Торонто (Канада).

Літ.: Кедрин І. Д-р Леонтій Максимонько, видатний лікар громадянин і

МАКСИМЧУК Іван-Олександр Юрійович

МАКСИМЧУК Юліан-Юрій Юрійович

людина // Свобода. 1965. 4 трав. Ч. 82. С. 3; *Пундій П.* Українські лікарі: біобібліографічний довідник. Кн. 1: Естафета поколінь національного відродження / ред. Я. Ганіткевич. 1994. С. 138–139.

Оксана Дрогобицька

МАКСИМЧУ́К Іван-Олександр Юрійович

(13.10.1888–29.10.1965) – правник, суд. поручник УГА, громад. діяч. Брат Ю.-Ю. Максимчука. Н. у м. Стрий (нині Львів. обл.). По материнській лінії належав до роду Петрушевичів. Випускник Стрий. г-зії (15.07.1907). Відбув правн. студії в ун-тах м. Львів і Відень, завершив їх 1913. Займався адвокат. практикою.

Під час ПСВ служив у польовому суді при команді 2-ї австр. армії в м.Стрий(10.1916–02.1918).02–10.1918– у військ. суді в м. Радом (нині Польща). 1917 – суд. хорунжий, 1918 – суд. четар. Прихильно поставився до гетьман. перевороту 29.04.1918. Після розпаду Австро-Угорщини – у суд. службі при військ. судах ЗУНР. З 12.1918 служив при польових судах ОВК і 3-го корпусу УГА у м. Стрий. 1.02.1919 успішно склав фаховий військ.-суд. іспит ДСВС; отримав військ. звання суд. поручника. У 05.1919 евакуювався до м. Чортків і Борщів (обидва нині Терноп. обл.). У 06.1919 служив у польовому суді в м. Чортків. У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Служив у польовому суді Команди етапу армії в м. Жмеринка і Бар (обидва нині Вінниц. обл.). Був у ЧУГА.

24.04.1920 заарештований чекістами, відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва). Дорогою на Соловки в м. Архангельськ зумів утекти з-під варти й уникнути розправи. У 08–09.1920 працював у комісаріаті суд. справ Галревкому в м. Тернопіль; перекладав укр. мовою закони РСФРР. Після зайняття польс. військами Тернополя залишився в місті. 2.10.1920 повернувся до своєї родини в м. Стрий.

У 12.1928 у Краків. ун-ті здобув ступінь д-ра права. У м. Старий Самбір (нині Львів. обл.) відкрив власну адвокат. канцелярію; очолював місц. філію т-ва "Просвіта"; збирав матеріали з історії Бойківщини, які використав у розвідці "Деякі інституції звичаєвого права в Старосамбірщині" (1939). 1939–41, під час рад. окупації Сх. Галичини, змушений був переховуватися від рад. спецслужб. Після зайняття краю нім. військами створив та очолив укр. Допомоговий к-т у м. Стрий; рятував людей від вивезення до Німеччини.

1944 емігрував до Німеччини. Був близьким до гетьмана П. Скоропадського, у 05.1945 відповідав за ексгумацію його тіла. 1948 виїхав до Бразилії. Голова гетьман. орг-ції Бразилії, ред. "Бюлетеня українців Південної Америки", чл. управи т-ва "Соборність".

Автор спогадів "Кожухів" (Львів, 1930), "До історії судівництва при УГА", "Моя військова служба", праці "Нариси історії роду Петрушевичів" (Чикаго, 1967), публікацій в укр. діаспорній періодиці, зокр. в ж. "Київ" (Філадельфія) – "О. Степан Петрушевич: (1772–1859), про нього і його твори" (1960. Ч. 1), "Українські письменники в Бразилії" (1960. Ч. 3/4; 1961. Ч. 1, 4).

П. у м. Можі-дас-Крузіс (шт. Сан-Паулу, Бразилія).

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 187; *Рудницький Г.* Максимчук Іван-Олександер // ЕСУ. Т. 18. К., 2017. С. 635; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 323; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 323; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 135–144, 214; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 114, 139; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 115–125; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 319.

Богдан Паска

МАКСИМЧУ́К Юліан-Юрій Юрійович

(30.08.1890–13.12.1980) – старшина УГА, філателіст. Брат І.-О. Максимчука. Н. у м. Стрий (нині Львів. обл.). По материнській лінії належав до роду Петрушевичів. Випускник г-зії м. Стрий і торг. акад-ї м. Відень. Під час навч. належав до таємного студент. гуртка; захопився колекціонуванням пошто-

вих марок. За участь у демонстрації на підтримку вимоги відкриття укр. ун-ту в м. Львів 1910 ув'язнений на 7 місяців. Вивчав право у Віден. ун-ті.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. війська. 1915 потрапив у рос. полон, звідки влітку 1917 втік і приїхав до м. Київ. Працював в укр. держ. установах. За УД служив у вищій військ.-юрид. управі, староста в м. Дрогичин (нині Польща). З 1919 – четар у картографічному відділі НКГА.

1922 повернувся до Галичини, був співробітником управи м. Борислав (нині Львів. обл.). У час. "Український філателіст" (Відень) у 03.1925 обґрунтував ідею створення центр. орг-ції укр. філателістів з осідком у Львові. Співзасн. Укр. обмінного т-ва у Відні. 1937 здобув докторат права у Львів. ун-ті. 1941–44 – посадник м. Борислав.

1944 виїхав до Німеччини, 1951 – до США. Проживав у м. Чикаго (шт. Іллінойс). Організатор і кер. поштового відділу ДЦ УНР в екзилі (Мюнхен, 1948), засн. вид-ва "Українська філателістична бібліотека" (Чикаго, 1957). Уклав і видав каталог "Українські поштові марки" (Берхтесґаден, 1949), "Каталог українських недержавних марок" (Ульм-Донау, 1950), "Бібліографічний показник української філателії, гербових марок і банкнотів" (1958; 1965), "Каталог чужинних марок з українською тематикою" (1962; усі Чикаго). Автор істор. розвідки "Петрушевичі в боротьбі за незалежність", співред. кн. свого брата "Нарис історії роду Петрушевичів" (обидві 1967).

П. у м. Чикаго, де й похований на цвинтарі Св. Миколая. Амер. союз укр. філателістів та нумізматів заснував щорічні премії ім. М.; 2000 "Укрпошта" випустила спец. конверт на його честь.

Літ.: Бл. п. Юліян Максимчук // Свобода. 1981. 31 січ. Ч. 20. С. 3; *Жарівський О.* Один з чоти одержимих. До 110-річчя з дня народження філателіста Юліяна Максимчука // Свобода. 2000. 24 листоп. Ч. 47. С. 16; *Рудницький Г.* Максимчук Юліан-Юрій // ЕСУ. Т. 18. К., 2017. С. 637.

Богдан Паска

МАКУ́Х
Іван Ілліч

МАКУХ Іван Ілліч

(17.09.1872–18.09.1946) – правник, держ. і громад. діяч, видавець, держ. секретар громад. робіт і внутр. справ ЗУНР. Н. в с. Дорожів (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). Навч. у Дрогобиц. г-зії (1887–92), із якої виключений за поширення програмних ідей РУРП; продовжив навч. в АГ м. Львів (1892–95). Студіював право у Львів. ун-ті (1895–1900). Д-р права (1901). Працював у Львові пом. адвоката, від 1907 мав власну адвокат. канцелярію в м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.). Від поч. 1900-х належав до кер-ва УРП, ред. парт. газети "Громадський Голос". 1901 обраний чл. правління НТШ. 1908–14 – посол Галиц. крайового сейму, заст. гол. Укр. сеймового клубу від УРП. Організатор осередків "Січі" і читалень т-ва "Просвіта" в Товмацькому пов.

З поч. ПСВ мобілізований до австр. армії; у 12.1914 звільнений від військ. служби, переїхав до м. Відень; з 05.1915 – чл. ЗУР. У 07.1915 повернувся до Галичини.

Восени 1918 очолив підготовку до взяття українцями влади в Товмачі; учасник засідання УНРади 18–19.10.1918 у Львові, на якому було проголошено створення Укр. д-ви. 31.10.1918 після консультацій з чл. УНРади у Львові виїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і передав наказ місц. укр. проводу взяти владу. 1.11.1918 обраний головою Товмацької повітов. нац. ради. 9–18.11.1918 – держ. секретар громад. робіт у 1-му уряді ЗУНР; відмовився від посади через неможливість виконувати свої обов'язки в умовах воєн. дій у Львові. Обійняв посаду держ. комісара Товмацького пов.; займався орг-цією набору до війська, забезпечення нас. продовольством, заснував газ. "Товмацькі вісти". Наприкінці 12.1918 в м. Тернопіль на зустрічі із С. Голубовичем запропонував перенести РДС до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у зв'язку з кращим геогр. розташуванням міста й зручним залізн. сполученням. 4.01–9.06.1919 – держ. секретар внутр. справ в уряді С. Голубовича. Видав низку розпоряджень з метою на-

ведення ладу й покращення діяльності управлінського апарату; розгорнув б-бу зі спекуляцією та корупцією; налагодив мобілізацію до війська. Задля піднесення патріотизму в укр. сусп-ві здійснював поїздки повітами й виступав з промовами. Заснував шк. держ. жандармерії, при якій створено курси поліцейських старшин. 25.02.1919 на засіданні РДС ЗУНР за участю С. Петлюри запропонував на цілій тер. УНР утворити єдину адміністрацію і жандармерію. Підтримував проведення аграрної реформи й зміни виборчого законодавства. 2–4.02.1919 обраний до складу шкільн. комісії УНРади та комісії тех. відбудови. У 07.1919, після відступу УГА за р. Збруч, переїхав на Наддніпрянщину, де призначений заст. міністра внутр. справ УНР; у 12.1919 очолив крайову раду в м. Хмільник (нині Вінниц. обл.). У 07.1920 повернувся до Галичини; від 1921 проживав у Товмачі.

1921 відбув 3-денний арешт за участь в акціях щодо бойкоту перепису нас. окупац. польс. владою. 1922 закликав бойкотувати вибори до польс. сейму й сенату.

1923–26 – голова УРП. 1928–35 – сенатор Польщі; у сенаті захищав права укр. нас. Галичини. 1930–39 – кер. УСРП. 1939–44 проживав у с. Горошова (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.), переховуючись від органів НКВС СРСР та нім. окупац. властей. 1944 емігрував до Австрії.

П. у м. Галлайн (Австрія). Похований у м. Зальцбурґ (Австрія). 1975 перепохований у м. Кемпбелл-Голл (шт. Нью-Йорк, США).

Тв.: Макух І. На народній службі. Дітройт, 1968. 628 с.

Літ.: Бондар О. Макух Іван // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009. С. 172–184; *Гуцал П.* Макух Іван Ілліч // ЕСУ. Т. 18. К., 2017. С. 641; *Дземан М.* Іван Макух, адвокат із Товмача, – міністр ЗУНР. Тлумач, 2010; *Клодницький О.* Друга сторона медалі (на марґінесі книжки Др. І. Макуха "На народній ниві"). Чикаго, 1964; *Кульчицький Р.* Основні напрями державотворчої діяльності Івана Макуха в період ЗУНР // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 521–529; *Петрів М. Й.* Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Кн. 1. К., 2014. С. 227–240.

Павло Артимишин,
Руслан Кульчицький,
Богдан Паска,
Ігор Соляр

МАЛÁ АНТÁНТА – військ.-політ. союз ЧСР, Румунії та Кор-ва СХС (з 1929 – Югославія) 1920–38, ств. за ініціативою та під егідою Франції для збереження в ЦСЄ статус-кво, що склався після ПСВ. Сформувався на основі двосторонніх угод між Кор-вом СХС і ЧСР (14.08.1920), ЧСР і Румунією (23.04.1921), Кор-вом СХС і Румунією (7.06.1921); належав до с-ми військ.-політ. союзів, створених Францією в Європі. Ці угоди передбачали взаємну допомогу сторін у разі "неспровокованого" нападу зі сторони Угорщини, яка прагнула перегляду Тріанон. мирн. договору 1920 та Болгарії – Нейїського мирн. договору 1919, за якими до складу д-в-учасниць М.А. було включено колиш. тер. Угорщини й Болгарії. Ін. метою союзу було запобігання реставрації монархії Габсбургів. Для Франції М.А. давала можливість відкриття 2-го фронту в разі збройн. конфлікту з Німеччиною.

Фактично цей союз за сприяння Франції закріпив існуючий порядок у ЦСЄ, який не передбачав вирішення укр. питання та створення незалежної ЗУНР. Стратегічною передумовою утворення блоку було включення до складу ЧСР Підкарпат. Русі (Закарпаття). Представники країн Антанти мотивували включення цього регіону до ЧСР потребою спільного кордону між ЧСР і Румунією за рахунок "українського коридору"; таким чином закладено геополіт. передумови створення М.А. З ініціативи Великої Британії розглядалося також питання продовження спільного кордону між ЧСР і Румунією по тер. Сх. Галичини, що реалізовано

Угорщина в оточенні країн Малої Антанти – ЧСР, Румунії та Югославії

МАЛАНЧУК Дмитро

не було. У 1920-х провідну роль у блоці грала ЧСР та її міністр закорд. справ Е. Бенеш; у країн не було єдиної політики щодо гол. європ. міжнар. проблем. Укр. питання трактувалося союзниками як внутр. питання країн, де проживали українці.

З посиленням впливу Польщі стратегічне значення М.А. дещо зменшилося. Після Локарнської конф. (10.1925), що здійснила спробу встановити с-му європ. безпеки на підставі франц.-нім. примирення, Франція відмовилася від традиційної с-ми військ. союзів, послабивши увагу до М.А. Після приходу до влади в Німеччині А. Гітлера та зростання її агресивності М.А. поступово почала консолідуватися. У 02.1933 для координації зовн.-політ. акцій ств. Постійна рада, до якої входили міністри закорд. справ, а також виконавчий орган – Секретаріат зі штаб-квартирою в м. Женева (Швейцарія). 1933 країни М.А. разом із СРСР і Туреччиною підписали договір щодо визначення агресії. 1934 Югославія і Румунія за згодою ЧСР стали учасниками Балканської Антанти, куди ввійшли також Греція і Туреччина. 16.05.1935 ЧСР уклала оборонний договір з СРСР та Францією. 1936–38 посилився вплив нацист. Німеччини й Кор-ва Італія на Югославію та Румунію; блок поступово втрачав єдність. Укладення Мюнхен. угоди 1938 та розчленування ЧСР привело до остаточного розпаду М.А.

Літ.: Віднянський С. Мала Антанта // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 464; *Никольсон Г.* Как делался мир в 1919 г. / пер. с англ. под ред. проф. И. С. Звавича. М., 1945.

Богдан Паска

МАЛАНЧУ́К Дмитро

(1895–25.04.1920) – четар УГА. Н. у с. Кабарівці (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. До 06.1914 закінчив 6 кл. г-зії м. Яворів (нині Львів. обл.).

Під час ПСВ воював у складі австро-угор. армії на Сх. та ін. фронтах. З проголошенням ЗУНР – четар 4-ї Золочів. бригади УГА. У серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч.

Загинув у бою з більшовиками біля м. Вінниця.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 150, 220; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 114.

Богдан Паска

МАЛАНЧУК
Степан Іванович

МАЛАНЮК
Осип

МАЛАНЧУ́К
Степан Іванович

(28.12.1896–21.01.1936) – стрілець УГА. Н. у м. Тернопіль. Випускник пром. шк. в рідному місті.

Брав участь у ПСВ в складі австро-угор. армії. У період ЗУНР служив механіком у залізн. курені УГА, перебував на Наддніпрянщині. 1920 повернувся до Тернополя.

30.01.1926 емігрував до Канади. Працював механіком у м. Вінніпег та Монреаль. Був чл. УСГ, крайової екзекутиви УНО в Канаді.

П. у м. Монреаль.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1936. Ч. 6. С. 22.

Богдан Паска

МАЛАНЮ́К
Осип

(20.06.1873–06.02.1949) – підполковник мед. служби УГА, хірург і рентгенолог. Н. у с. Стара Ягільниця (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Вивчав медицину в ун-тах м. Ґрац (Австрія; був співорганізатором т-ва укр. студентів "Січ") і Краків (1898). 1911 одружився з донькою гол. лікаря Дирекції залізниць О. Жуковською. Зробив кар'єру військ. лікаря в австро-угор. армії.

Під час ПСВ в ранзі полковника служив у драгунському та улан. полках. Був у рос. полоні (до 1918). 1919 прибув до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) як підполковник УГА і командант 1-го окружного військ. шпиталю.

Після визвол. змагань відмовився від мед. служби в польс. війську, відкрив приватну лікар. ординацію. Першим у місті придбав рентгенівський апарат. Чл. УЛТ з 1929. До 09.1939 практикував у Станиславові як хірург і рентгенолог. У 03.1944 емігрував до Австрії, залишивши все мед. устаткування та б-ку.

П. у м. Ґрац (Австрія).

Молодша донька Ірина (1919–2009) – відома співачка, солістка оперних театрів м. Львів, Ґрац, Цюріх (Швейцарія), Мюнхен (ФРН) і Відень.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 607; *Маланюк І.* Голос серця: Автобіографія співачки. Львів, 2001. С. 24–26, 60–66; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 287; Українські лікарі Прикарпаття / упоряд. П. Арсенич, Л. Вардзарук. Івано-Франківськ, 1991. С. 25.

Оксана Дрогобицька

МАЛАНЯ́К
Антін

(29.04.1899–19.09.1966) – поручник УГА. Н. в с. Наконечне (нині Яворів. р-ну Львів. обл.).

Під час ПСВ з 03.1916 – доброволець УСС. 3.09.1916 брав участь у боях на г. Лисоня та біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). З 11.1918 – у складі УГА. Закінчив старшин. шк. Командував стрілец. підрозділами в боях

проти поляків, ЧА та денікінців. У "чотирикутнику смерті" 7 разів перехворів на тиф. 2.05.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля.

Емігрував до США. Секретар Гол. ради Братства УСС у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія).

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Бл. п. Антін Маланяк // Свобода. 1966. 21 верес. Ч. 175. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 667.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

МАЛЕ́ЦЬКИЙ Аркадій

(1887 – після 1940) – адвокат, держ. службовець, громад.-політ. діяч. Урядовець Галиц. намісництва (1918).

Правн. референт УГК в м. Львів (1918–22). Співзасн. спілки "Зілля", яка експортувала лікар. рослини (1922).

Чл. Незалежної групи УНТП, ген. секретар НК (1924). Чільний діяч Орг-ції українців м. Львів. Співред. час. "Наш прапор". Співзасн. і заст. голови Укр. партії праці. Вивезений більшовиками зі Львова 1940.

Пропав безвісти.

Літ.: Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів (1800–1939 рр.). Львів, 2008. С. 82; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 329.

Олег Павлишин

МА́ЛИК Артур Антонович

МАЛИК
Артур Антонович

(1860–15.11.1921) – суддя, громад. і політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади, кер. судівництва укр. Буковини в 11.1918. Н. в м. Станівці над Черемошем пов. Вашківці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї поштмайстра, чеха за походженням. 1870–78 навч. у вищій держ. г-зії м. Чернівці, де 20.07.1878 склав матуральні іспити. Студіював право в Чернів. ун-ті (31.07.1882 отримав абсолюторіум). Після складання суддівських іспитів 7.08.1889 іменований суд. ад'юнктом, 30.09.1897 – повітов. суддею, 14.05.1899 – нач. повітов. суду в Сереті. З 1899 – радник, з 09.1909 – надрадник крайового суду в Сереті. З 10.1911 – надрадник крайового суду в Чернівцях, з 11.1911 – нач. Чернів. повітов. суду в цивільних справах. З 05.1912 неодноразово виконував обов'язки голови крайового суду в Чернівцях.

Активний громад. і політ. діяч. 1905 – голова т-ва "Руська бурса" в Сереті, що утримувало укр. інтернат для сел. дітей, які навч. в СШ м. Серет. Чл. тимчасового к-ту із заснування Укр. поступової партії на Буковині. З 11.1910 – голова ощадної каси м. Серет. Брав участь у заг. зборах Союзу укр. райффазенських спілок "Сел. каса" 24.07.1913, на яких було прийнято рішення про санацію "Сел. каси". Чл. шкільн. ради пов. Серет. З 1889 – беззмінний депутат громад. ради м. Серет. Почесний громадянин м. Серет, угор. громади Гадікфальва, рум. громади Привороки, укр. громад Гатна (нині Дерменешти), Верхні Станівці та ін.

Був одним з найактивніших і найпрофесійніших укр. депутатів Буковин. сейму в перших десятиліттях 20 ст. Ініційовані інтерпеляціями М. кампанії, підтримані ін. депутатами, помітно вплинули на покращення екон., соц. й культ. життя буковинців. Так, на сеймовому засіданні 26.10.1904 вніс інтерпеляцію щодо заснування укр. нар. шк. в Чернівцях, 1.10.1907 – щодо влаштування почекалень для пасажирів на всіх залізн. станціях краю, 5.10.1907 – щодо б-би з хворобою пелагра, 15.10.1909 – щодо становища лікарів у громадах, 26.01.1910 – про заснування укр. підготовчого класу в держ. г-зії в Сереті, 15.10.1912 – про введення громад. маєтків до ґрунтових книг. Здійснивши перевірку прав власності 20000 земельних ділянок, записаних у ґрунтові книги лише 2 сіл його виборчого округу, та виявивши, що більшість із них не належать їхнім номінальним власникам, ініціював прийняття Буковин. крайовим сеймом рішення, яке захищало дрібних земельних власників від махінацій з ґрунтовими книгами.

Починав свою політ. діяльність як незалежний кандидат на виборах до Буковин. сейму 22.09.1898 по округу Серет (сільс. громади), однак програв рум. поміщику Т. Флондору. Народовське політ. т-во "Руска рада" закликало буковин. українців на цих виборах "триматися своїх людий і в серетскім повіті повинні голосувати на п. судию Малика". 1900 як незалежний кандидат брав участь у доповнюючих виборах до Буковин. сейму по місту Серет (після складання мандата попереднім депутатом Й. Помпе), однак депутатом було обрано нім. канд. А. Скедля. Згодом належав до очолюваної М. Ва-

МАЛИНОВСЬКИЙ Олександр

сильком групи політиків-старорусинів, яка об'єдналася з народов. політ. табором на вічі укр. інтелігенції в Чернівцях 9.06.1903. Чл. Вільнодумного союзу, учасник міжпарт. наради цієї орг-ції 11.06.1904 в Чернівцях за участю провідних укр., рум., нім. та єврейс. демократ. політиків Буковини, яка затвердила спільну програму діяльності в Буковин. сеймі. З цією програмою був висунутий кандидатом у депутати Буковин. сейму, підтриманий зборами начальників та уповноважених громад Серетського пов. 15.06.1904, зборами виборців різних національностей у Сереті 17.06.1904 та ін. місцевостях виборчого округу. Обраний депутатом Буковин. крайового сейму на виборах 22.07.1904 як укр. "вільнодумний" канд. по округу Серет, де набрав 73 з 75 голосів вальманів (1-го вальмана обирали від 500 виборців чоловіків, старших за 24 роки).

Вступив у відкриту б-бу проти рум. політиків. 7.07.1905 був висунутий багатотисячним укр. сел. нар. вічем у Чернівцях кандидатом у депутати австр. парламенту по округу Серет на доповнюючих виборах 10.10.1905. Поступився в надзвичайно гострій передвиборній б-бі рум. канд. А. Ончулу. У 10.1905 увійшов до Укр. клубу депутатів (голова С. Смаль-Стоцький). Чл. заснованої 1909 Заг.-укр. парламентарної репрезентації укр. народу в Австрії.

На зборах у Нар. домі в Чернівцях 11.03.1911 затверджений офіц. канд. від об'єднаних укр. партій на виборах депутатів Буковин. сейму по громад. курії. З великою перевагою голосів переміг 29.04.1911 свого опонента. Заст. голови укр. курії крайового сейму (голова О. Попович). Узяв участь у засіданні Буковин. укр. сеймового клубу 3.10.1911 в Чернівцях, де було ухвалено проводити в парламенті м. Відень солідарну політику з укр. галиц. депутатами з метою домогтися поділу Буковин. правосл. митрополії на укр. та рум. частини.

Під час ПСВ перебув у Сереті. Учасник першої після поч. війни наради Союзу буковин. укр. депутатів у Чернівцях 21.05.1916, на якій обговорено діяльність ЗУР у Відні й висловлено повну довіру президентові ЗУР К. Левицькому та її віце-президентові М. Васильку.

10–11.1918 – чл. Буковин. делегації УНРади. Підпис М. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в Укр. д-ві. 6.11.1918 підписав Універсал до вільних громадян усіх народностей і верств в краю із закликом до буковинців про підтримку укр. влади. На вечірньому засіданні Буковин. крайового к-ту іменований комісаром для судівництва укр. Буковини. Заарештований разом із сотнями укр. діячів наприкінці 01.1919 після запровадження рум. окупантами стану облоги в Пн. Буковині; був ув'язнений у гарнізонній військ. в'язниці м. Чернівці понад 3 місяці. Арешт М. викликав хвилю обурення не лише на Буковині, але й у Галичині. Після звільнення повернувся до праці в крайовому суді Буковини, який отримав статус вищого крайового суду. Був відправлений на пенсію. Працював адвокатом у Сереті.

П. і похований у м. Серет.

Літ.: Артур Малик // Робітник. 1921. 17 листоп.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 203–204, 246–247, 265, 378–379, 382.

Володимир Старик

МАЛИНО́ВСЬКИЙ Олександр

(12.01.1889–18.11.1957) – сотник УГА, апостольський адміністратор Лемківщини. Н. в с. Жуків (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). 1906 завершив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1912).

У роки ПСВ був старшиною в австр. армії. Згодом сотник УГА.

Після війни закінчив богослов. студії в м. Львів. Висвячений митрополитом А. Шептицьким 1925, після чого служив сотрудником у м. Золочів (нині Львів. обл.) та архікатедральному храмі в м. Львів. У Львові 1932 став віце-ректором Духовної семінарії, 1938 – ректором Християн. ін-ту (Акад. дім для студентів високих шк.). З 08.1940 – ген. вікарій і пом. о. д-ра Я. Медвецького на Лемківщині. Після його смерті отримав через апостольського нунція Орсеніго в Берліні 3.02.1941 номінацію на апостольського адміністратора Лемківщини, яким пробув до осені 1945. З огляду на переселення лемків мусив покинути край. 1945, за сприяння УПА, переїхав через ЧСР до Німеччини. 1946 номінований ректором Духовної семінарії в м. Гіршберг (нині ФРН), з якою 1948 переїхав до м. Кулемборг (Нідерланди). 1951 номінований ген. вікарієм апостольського візитатора І. Бучка на Велику Британію та Ірландію. 1954 Папа Пій XII номінував М. своїм домовим прелатом.

П. у м. Бредфорд (Велика Британія).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958; Шематизм греко-католицького духовенства Апостольської Адміністрації Лемківщини 1936. Львів, 1936. Стемфорд, 1970.

Ігор Любчик

МАЛИ́ЦЬКИЙ Микола Лукич

(03.10.1888–27.05.1943) – педагог, редактор, поручник УГА, підприємець, меценат, громад.-політ. діяч. Н. у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1910) та філол. ф-ту Львів. ун-ту (1914). Від 1916 – викл. укр. мови й л-ри в Терноп. укр. г-зії. 17.07.1917 в Тернополі одружився з К.-І. Маєр-Федорович.

На поч. 11.1918 брав участь у встановленні укр. влади в м. Тернопіль; редагував газ. "Голос Поділля", публікував у ній статті. Служив у Терноп. ОВК, 1.01.1919 іменований поручником. Брав участь у виході газ. "Український Голос" (23.02–3.05.1919), "Українські вісти"

Портрет Миколи МАЛИЦЬКОГО. Художник Олекса Новаківський. 1932 р.

(серед. 05 – поч. 07.1919; належав до ред. к-ту). З 06.1919 – старшина штабу 18-ї Терноп. бригади. Невдовзі потрапив у польс. полон. Від 1921 управляв маєтком, який успадкувала дружина в с. Шляхтинці (нині Терноп. р-ну); допомагав селянам провадити раціональне г-во. Діяльний у громад.-політ. й культосвіт. житті краю. Сприяв буд-ву Нар. дому в Шляхтинцях; у селі й Тернополі матеріально підтримував укр. т-ва, зокр. "Просвіту", "Сокіл", "Луг", а також г-зію т-ва "Рідна школа", студент. й учнів. молодь, митців. Від 1935 – чл. ЦК УНДО, від якого 1938 обраний сенатором Польщі; був секретарем сенату, чл. земельної комісії, належав до УПР.

Після встановлення на ЗУЗ рад. влади 7.12.1939 заарештований співробітниками НКВС УРСР. На підставі сфабрикованого звинувачення, відповідно до постанови Особливої наради при НКВС СРСР від 26.04.1940, ув'язнений на 8 р. Загинув у ВТТ в Архангельській обл. (нині РФ). Реабілітований 31.03.1989.

Літ.: Гуцал П. Малицький Микола Лукич // ЕСУ. Т. 18. К., 2017. С. 705; *Його ж.* Педагог, підприємець, громадський діяч (доля і недоля Миколи Малицького) // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 2. Тернопіль, 2012. С. 107–111; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 126; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 126–127;

МАЛКОВИЧ Василь Андрійович

Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3: Тернопільщина і Скалатщина: реґіональний іст.-мемуарний збірник. Філядельфія, 1983. С. 87, 481, 482–483, 734, 736.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

МАЛКО́ВИЧ Василь Андрійович

(26.07.1898–15.08.1971) – підхорунжий УГА, греко-катол. священик. Н. в с. Середній Березів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). До 1914 навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

З 08.1914 – доброволець УСС; служив у військ. пошті; отримав військ. звання підхорунжого (1918). В УГА воював у складі 1-ї бригади УСС. Учасник походу на м. Київ. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Навесні 1920 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля (Польща), звільнений наприкінці 1920.

З 1923 навч. в духовній семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Висвячений на священика в стані целібату 5.06.1927. Сотрудник парохії в с. Петрилів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), сотрудник з правом управи в с. Коропець (нині смт Монастирис. р-ну Терноп. обл.), сотрудник у м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), парох у с. Чортовець (нині Городенків. р-ну).

Влітку 1944 емігрував до Німеччини; консисторіальний радник і декан у м. Інґольштадт (земля Баварія). 20.10.1959 відправляв панахиду на похороні С. Бандери в м. Мюнхен.

П. і похований у м. Інґольштадт.

Літ.: Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 779; Шематизм всего клира греко-католицької єпархії Станиславівської на рік Божий 1938. Станиславів, 1928. С. 71.

Микола Вітенко

МА́НДРИК Юрій Григорович

(02.05.1898–01.05.1919) – четар УГА, письменник і громад. діяч. Н. в с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря Г. Мандрика й М. Лакусти. З 1909 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, матуральні іспити склав 1916. Брав участь у орг-ції та проведенні святкування г-зією 100-літнього ювілею Т. Шевченка 9.03.1914. Організатор концерту в залі Муз. т-ва в Чернівцях 15.02.1916, весь дохід від якого передано для потреб УСС.

У 04.1916 призваний до армії, служив у 30-му полку піхоти на Італ. фронті. Останнє військ. звання в австр. армії – хорунжий піхоти. У 05.1918 отримав 8-місячну відпустку для студіювання медицини в м. Відень. За доносом про держ. зраду арештований у Відні, 4 місяці провів в ув'язненні. Звільнений за бездоказовістю звинувачення. Після розпаду Австро-Угор. монархії повернувся додому. 11.12.1918 виїхав до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), став хорунжим УГА. 31.01.1919 іменований четарем піхоти УГА (група "Південь"). У боях на протипольс. фронті поранений, згодом захворів на тиф.

Ще під час навч. в г-зії захоплювався драматургією, був реж. і грав гол. ролі в укр. аматор. виставах. Написав п'єсу зі шкільн. життя "На диких скалах". Був обдарованим поетом. Під час війни написав багато тв., деякі з них ("З циклю війни" та "Слідами вічності") опубл. в місячнику "Промінь" у Чернівцях (1922–23).

П. від плямистого тифу в м. Стрий (нині Львів. обл.), де й похований.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 878; Концерт // Буковина. 1916. 12 і 19 лютого; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1930. 20 груд.; 1931. 13 берез.; Лягли головами // Стрілець. 1919. 11 трав.; *Погребенник Ф.* Літературно-мистецька енциклопедія Буковини // Буковина. 2002. 16 січ.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 305; *Фостій І.* Обірваний цвіт // Буковина. 1992. 6 жовт.

Володимир Старик

МАНІФЕ́СТ ІМПЕРА́ТОРА КА́РЛА І ВІД 16.10.1918 "ДО МОЇХ ВІРНИХ АВСТРІЙСЬКИХ НАРО́ДІВ". 16.10.1918 австр. імператор Карл І, сподіваючись зберегти монархію Габсбургів,

Seine kaiserliche und königlich Apostolische Majestät haben das nachfolgende Allerhöchste Manifest Allergnädigst zu erlassen geruht:

An Meine getreuen österreichischen Völker!

Seitdem Ich den Thron bestiegen habe, ist es Mein unentwegtes Bestreben, allen Meinen Völkern den ersehnten Frieden zu erringen, sowie den Völkern Österreichs die Bahnen zu weisen, auf denen sie die Kraft ihres Volkstums, unbehindert durch Hemmnisse und Reibungen, zur segensreichen Entfaltung bringen und für ihre geistige und wirtschaftliche Wohlfahrt erfolgreich verwerten können.

Das furchtbare Ringen des Weltkrieges hat das Friedenswerk bisher gehemmt. Heldenmut und Treue — opferwilliges Ertragen von Not und Entbehrungen haben in dieser schweren Zeit das Vaterland ruhmvoll verteidigt. Die harten Opfer des Krieges mußten uns den ehrenvollen Frieden sichern, an dessen Schwelle wir heute, mit Gottes Hilfe, stehen.

Nunmehr muß ohne Säumnis der Neuaufbau des Vaterlandes auf seinen natürlichen und daher zuverlässigsten Grundlagen in Angriff genommen werden. Die Wünsche der österreichischen Völker sind hiebei sorgfältig miteinander in Einklang zu bringen und der Erfüllung zuzuführen. Ich bin entschlossen, dieses Werk unter freier Mitwirkung Meiner Völker im Geiste jener Grundsätze durchzuführen, die sich die verbündeten Monarchen in ihrem Friedensanbote zu eigen gemacht haben. Österreich soll, dem Willen seiner Völker gemäß, zu einem Bundesstaate werden, in dem jeder Volksstamm auf seinem Siedlungsgebiete sein eigenes staatliches Gemeinwesen bildet. Der Vereinigung der polnischen Gebiete Österreichs mit dem unabhängigen polnischen Staate wird hiedurch in keiner Weise vorgegriffen. Die Stadt Triest samt ihrem Gebiete erhält, den Wünschen ihrer Bevölkerung entsprechend, eine Sonderstellung.

Diese Neugestaltung, durch die die Integrität der Länder der ungarischen heiligen Krone in keiner Weise berührt wird, soll jedem nationalen Einzelstaate seine Selbständigkeit gewährleisten; sie wird aber auch gemeinsame Interessen wirksam schützen und überall dort zur Geltung bringen, wo die Gemeinsamkeit ein Lebensbedürfnis der einzelnen Staatswesen ist. Insbesondere wird die Vereinigung aller Kräfte geboten sein, um die großen Aufgaben, die sich aus den Rückwirkungen des Krieges ergeben, nach Recht und Billigkeit erfolgreich zu lösen.

Bis diese Umgestaltung auf gesetzlichem Wege vollendet ist, bleiben die bestehenden Einrichtungen zur Wahrung der allgemeinen Interessen unverändert aufrecht. Meine Regierung ist beauftragt, zum Neuaufbaue Österreichs ohne Verzug alle Arbeiten vorzubereiten. An die Völker, auf deren Selbstbestimmung das neue Reich sich gründen wird, ergeht Mein Ruf, an dem großen Werke durch Nationalräte mitzuwirken, die — gebildet aus den Reichsratsabgeordneten jeder Nation — die Interessen der Völker zueinander sowie im Verkehre mit Meiner Regierung zur Geltung bringen sollen.

So möge unser Vaterland, gefestigt durch die Eintracht der Nationen, die es umschließt, als Bund freier Völker aus den Stürmen des Krieges hervorgehen. Der Segen des Allmächtigen sei über unserer Arbeit, damit das große Friedenswerk, das wir errichten, das Glück aller Meiner Völker bedeute.

Wien, am 16. Oktober 1918.

Karl m. p.

Hussarek m. p.

Dies wird hiemit zur allgemeinen Kenntnis gebracht.
Wien, am 17. Oktober 1918.

Der k. k. Statthalter im Erzherzogtume Österreich unter der Enns:

Bleyleben m. p.

Плакат із маніфестом імператора Карла I від 16 жовтня 1918 р.

проголосив маніфест "До моїх вірних австрійських народів", у якому фактично йшлося про перебудову австр. частини імперії у федеративну д-ву з наданням нац. автономії її народам. У документі зазначалося, що створені з депутатів рейхсрату кожної нації нац. ради повинні "регулювати взаємовідносини і співпрацювати з моїм урядом". Це була єдина й дуже запізніла спроба започаткувати федералізацію двоєдиної монархії. Безрезультатно завершилася організована імператором Карлом 12.10.1918 нарада з представниками парламентських фракцій усіх національностей Австро-Угорщини, де обговорювалося питання про "реконструкцію" імперії. Угор. політики, як і раніше, відкидали ідею федералізації. Карл I свого часу як король Угорщини дав клятву, що боронитиме унітарність Угор. кор-ва, тому пообіцяв, що маніфест про федералізацію не стосуватиметься Угорщини. Представники УПР також були незадоволені результатами цієї наради. К. Левицький так характеризував позицію влади: "Цісарська аудієнція не вдоволила нас, бо цісар Кароль не заявився за поділом Галичини".

Хоча маніфест і був написаний у дусі відомих "14 пунктів" В. Вільсона, де ще на поч. 1918 висунуто вимогу надати народам дуалістичної монархії найширшу можливість автономного розвитку, д-ви Антанти й США за но-

МАНУЛЯК Володимир Григорович

вих умов виступали за незалежність слов'ян. народів Австро-Угорщини. Ситуація ускладнювалася тим, що наприкінці 08.1918 в м. Париж і Лондон емігрантську Чехо-Словац. раду на чолі з Т.-Г. Масариком визнали де-факто органом нац. інтересів та союзною стороною.

Маніфест зіграв не об'єднавчу, а цілковито протилежну роль і на парламентському засіданні в м. Відень 22.10.1918 пролунали прагнення деяких націй до відокремлення. Фактично обговорення проблеми утворення федеративної д-ви в парламенті велося тоді, коли українці Австро-Угорщини на засіданні Конституанти в м. Львів 18–19.10.1918 вже обговорили питання та сформулювали своє бачення власного майбутнього, створивши УНРаду на чолі з Є. Петрушевичем. УНРада вимагала відокремлення від Австро-Угорщини всіх укр. земель та прилучення їх у майбутньому до України. 26.10.1918 Є. Петрушевич направив Президентові США В. Вільсону ноту з вимогою визнання самовизначення галиц. українців. У документі наголошувалося на нац.-культ. ідентичності укр. нас. і тому, що Зх.-укр. д-ва має право сама вирішити, чи "лишитись відтак самостійною або прилучитись до державної України".

28.10.1918 Чес. Нац. Рада в м. Прага проголосила себе Тимчасовим урядом ЧСР, 29.10.1918 ств. Д-ва СХС. 31.10.1918 відбулася "революція айстр" в Угорщині, яку 16.11.1918 було проголошено республікою. Карл І Габсбург змушений був видати новий маніфест від 11.11.1918, у якому фактично зрікався вищої влади: "Народ через своїх представників взяв владу у власні руки. В зв'язку з цим Я відмовляюся від участі в державних справах у будь-якому вигляді, одночасно звільняючи від обов'язків призначений Мною австрійський уряд". Двоєдина Австро-Угор. імперія завершила своє держ. існування.

Літ.: Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.). Чернівці, 2005; *Тимченко Р. В.* Євген Петрушевич – лідер Західноукраїнської Народної Республіки (до 150-річчя з дня народження та 95-річчя з дня утворення ЗУНР) // УІЖ. 2013. № 5. С. 143–156; *Фісанов В. П.* Програне суперництво (США та Австро-Угорщина у Центральній Європі в роки Першої світової війни). Чернівці, 1999; The Decline and Fall of the Habsburg Empire 1815–1918 / by A. Sked. L.; N. Y., 1989.

Володимир Фіс

МА́НТЕЛЬ Себастіан

(15.02.1877 – д. і м. с. н.) – д-р медицини, військ. лікар. Н. у м. Тернопіль у сім'ї адвоката Йонаша Мантеля. 1888–96 навч. в г-зії рідного міста. Студіював медицину у Віден. ун-ті. Служив лікарем в австро-угор. армії, зокр. у військ. частинах у Боснії та Герцеговині.

Під час ПСВ – штабний лікар 23-го гарнізон. шпиталю. Восени 1918 повернувся додому. Від 10.12.1918 – в УГА, лікар військ. шпиталю в м. Тернопіль; 1.03.1919 отримав звання підполковника-лікаря. Від серед. 06.1919 – начальний лікар 18-ї бригади.

Після війни опинився в Австрії. Звідти переїхав до Югославії, де вступив на військ. службу. Навесні 1936 отримав звання генерал-майора ЗС Кор-ва Югославія; був нач. санітарно-мед. служби 4-ї армії, штаб якої дислокувався в м. Загреб (нині Хорватія).

Подальша доля невідома.

Літ.: Стецишин Л. Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 390; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 321; Głos Polski (Tarnopol). 1936. 8 maja.

Петро Гуцал

МАНУЛЯ́К Володимир Григорович

(02.09.1887 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Космирин (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї вчителя. З дитячих літ проживав у с. Хотимир (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько був управителем шк. До 1906 навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії, іменований поручником. До УГА вступив у 11.1918 в м. Коломия. 1.03.1919 отримав військ. звання сотника. Від 03.1919 – інтендант 4-ї Коломий. бригади. З армією перейшов за р. Збруч.

Залишився в рад. Україні. Проживав у м. Одеса, викладав в ін-ті соц. виховання. Мав прізвище Мануляк-Хотимирівський.

Заарештований співробітниками ДПУ (1933), безпідставно звинувачений у "контрреволюційній діяльності" й ув'язнений на 3 р. ВТТ. В ув'язненні загинув за невідомих обставин. Реабілітований 1989.

Літ.: Арсенич П. Галичани – жертви більшовицького режиму. Івано-Франківськ, 2006. С. 10; Реабілітовані історією. Одеська область. Кн. 1. Одеса, 2010. С. 65; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312.

Петро Гуцал

МАНЧУ́К
Онуфрій

(15.06.1899–25.06.1941) – військ., громад. і політ. діяч. Н. у с. Ільці (нині Верховин. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у нар. сільс. шк.

З 1914 – доброволець УСС, брав участь у боях за Карпати. 1918 – учасник походу УСС на Наддніпрянщину; дислокувався в м. Єлисаветград (нині Кропивницький), Олександрівськ (нині Запоріжжя). 1918–19 служив у польовій жандармерії УГА. Під час рум. окупації Покуття і Гуцульщини в 05.1919 перебував у рідному селі.

У міжвоєн. період активізував громад. діяльність. Був прихильником УРП (з 1926 – УСРП). У 04.1923 разом з П. Шекериком-Дониківим ініціював заснування осередку т-ва "Рідна школа" в с. Слупейка (нині в складі смт Верховина Івано-Франк. обл.). Очолював осередок "Рідної школи" в с. Ільці. 1928 і 1930 брав участь у виборчій кампанії до польс. парламенту, агітував за кандидатуру П. Шекерика-Дониківа. Організатор кооп. руху на Гуцульщині. 1938 віддав власну земельну ділянку для створення укр. шк.

24.06.1941 заарештований співробітниками НКВС. Закатований у с. Жаб'є (нині смт Верховина Івано-Франк. обл.). Похований у с. Ільці.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 622. Арк. 201; Оп. 3. Спр. 171. Арк. 13; Спр. 274. Арк. 12; Ф. 68. Оп. 2. Спр. 186. Арк. 235 зв.; Спр. 443. Арк. 97.

Літ.: За краще завтра. Діяльність "Рідної школи" за рік 1926/1927. Львів, 1928. С. 98; На сільські теми // Громадський Голос. 1935. 6 квіт. С. 5; *Сіреджук П.* Новеліст з Підкринти // Історія Гуцульщини. Т. 5. Львів, 2000. С. 555–557.

Петро Сіреджук

МАНЬКО́
Андрій

(д. і м. н. і с. н.) – фінансист, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Практикант податкового відділу повітов. староства 1903–05 у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Урядник ощадної каси в м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Ревізор-контролер міськ. уряду в м. Добромиль. Австр. службовець 10-го рангу.

Делегат УНРади від Добромил. пов. брав участь в її засіданнях 01–05.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), чл. фінансововї комісії. Бухгалтер ("урядник рахунковий") ДСПР ЗУНР (Станиславів, 02–05.1919).

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 180; *Його ж.* Фінансова система та грошовий обіг у Західно-Українській Народній Республіці (листопад 1918 – червень 1919 рр.) // Грошовий обіг і банківська справа в Україні: Минуле та сучасність. Львів, 2005. С. 341–367.

Олег Павлишин

МАНЬКО́
Василь

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА. Після утворення ЗУНР – четар УГА, комендант сотні в складі 2-го куреня 5-ї Сокал. бригади. 1.03.1919 іменований поручником. 14.05.1919 на чолі своєї сотні протистояв наступу польс. армії Ю. Галлера біля с. Іваничі (нині смт

Волин. обл.) на пн. від м. Сокаль (нині Львів. обл.); відбив 3 атаки ворога, відступив тільки після наказу. Брав участь у Чортків. офензиві. 12.06.1919 після загибелі С. Копаницького в бою біля м. Теребовля (нині Терноп. обл.) став командантом 2-го куреня 5-ї Сокал. бригади.

Подальша доля невідома.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 354; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 95; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 53; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 279.

Богдан Паска

МАНЬКÓ
Лев-Василь

(25.09.1878–25.01.1931) – капелан УГА, ЧСВВ, церк. і громад. діяч. Н. у с. Яжів Старий (нині Старий Яр Яворів. р-ну Львів. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

1899 вступив до ЧСВВ як новик-клерик до монастиря в м. Добромиль (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.), слухач гуманістичних студій у Добромилі (1900–01). Слухач риторики в Перемишл. духовній семінарії (1902), курсу філософії в монастирі с. Крехів (нині Жовків. р-ну Львів. обл.; 1903–04), богослов. студій у монастирі м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.; 1905–06). Довічні обіти склав 27.08.1905. Висвячений на священика 5.08.1906 єпископом К. Чеховичем. Ієромонах у монастирі м. Дрогобич (нині Львів. обл.; 1906–07), духівник у монастирі м. Львів (1908–10), ієромонах у монастирі м. Жовква (нині Львів. обл.; 1910–11), ієромонах у монастирі ЧСВВ, сотрудник пароха й катехит шк. м. Дрогобич (1911 монах у монастирі, сотрудник па та катехит нар. шк. м. Жовква (19 ієромонах у монастирі м. Перемиш (1918). Провадив місії та реколекції.

Наприкінці ПСВ покликаний на капелана австр. армії (1918), відтак перейшов до УГА, призначений польовим духівником запільних частин. У складі армії пройшов воєн. кампанію в Галичині та Наддніпрянщині. У 07.1919 рекомендував і забезпечив урядову номінацію о. Й. Жана на польового духівника УГА.

Після роззброєння УГА в 05.1920 залишився на Поділлі для місіонерської праці, але під тиском рад. влади мусив повернутися до Галичини з підірваним здоров'ям.

Ієромонах у монастирі, сотрудник парохії в м. Кристинопіль (1926–29). Захворів на рак легенів.

П. у с. Букова (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 805.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84, 132, 180–181, 301; *Шкраб'юк П.* Спогади француза з Квебеку отця Жана, ЧСВВ, як засіб концептуалізації конфесійної та національної ідентичності // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2006. Вип. 28. С. 152–156.

Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій

МАР
Рудольф

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА. Н. у м. Чернівці. Німець за національністю.

В УГА з 19.12.1918. Наприкінці 12.1918 – четар, команд. сотні в складі 2-го куреня 1-го піх. полку бойової

МАР Рудольф стоїть другий справа

групи "Щирець" (з 01.1919 – 7-ї Стрий. бригади) УГА. Згодом поручник, команд. 3-го куреня 13-го піх. полку 7-ї Стрий. бригади Стрий. доповнюючої округи. Наприкінці 04.1919 відзначився в боях проти поляків біля м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну) та Миколаїв (обидва нині Львів. обл.). Брав участь у Чортків. офензиві. 7.07.1919 іменований сотником. У серед. 07.1919 перейшов за р. Збруч. 11.1919 – команд. сотні 14-го куреня 7-ї бригади 2-го Галиц. корпусу, 03.1920 – команд. куреня 2-го полку Червоних УСС. У 05.1920 перебував у польс. таборі для військовополонених у с. Фридрихівка (нині в складі м. Волочиськ Хмельн. обл.).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 301; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 137, 157; *Стецишин Л.* Ландскнехти Галицької армії. Львів, 2012. С. 23, 47, 390–391; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 326; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 279.

Богдан Паска

МАРА́К
Богдан-Андрій Іванович

(29.10.1894–1922) – старшина УГА. Брат З. Марака. Н. в с. Тудорів (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Випускник філії АГ м. Львів (1914).

У часи ПСВ воював в австро-угор. армії; 10.1917 – фенрих 5-ї роти 79-го піх. полку, 02.1918 – лейтенант скорострільного підрозділу. Служив на Балканах.

Учасник Листопадового чину 1918 в м. Львів; потім воював у полку ім. кн. Льва. 1.01.1919 іменований поручником. Надалі служив персональним референтом у штабі 3-ї Бережан. бригади, деякий час був в. о. нач. штабу бригади. Брав участь у боях під час Чортків. офензиви. Перебував за р. Збруч. У ЧУГА був ад'ютантом командира 3-го стрілец.

МАРАК Зенон Іванович

Меморіальна дошка, присвячена Миколі МАРИНОВИЧУ, на вул. Соборна, 6 у м. Львів

полку Червоних УСС. У ході наступу поляків 04–05.1920 в складі невеликої частини 1-ї бригади Червоних УСС відійшов до військ ЧА. Надалі воював у складі Галиц. полку 44-ї д-зії ЧА.

Загинув на Вінниччині.

Літ.: Альманах УНСоюзу за 1978 рік. Джерзі Ситі; Ню Йорк. С. 37; Бережанська земля: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 458, 462, 463, 468; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Ню Йорк, 1960. С. 142; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 380.

В'ячеслав Карабулькін

МАРА́К
Зенон Іванович

(1896–03.1969) – педагог, старшина УГА. Брат Б.-А. Марака. Н. у м. Чортків (нині Терноп. обл.) у сім'ї священика. Навч. в г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.), у Віден. ун-ті.

Під час ПСВ служив у кавалерії австро-угор. армії, був поранений. Хорунжий УГА. У час існування ГСРР, як комендант м. Чортків, прагнув захистити нас. від більшовиц. репресій, інформував про заходи рад. органів, попереджав про небезпеку.

Згодом працював учителем у корінній Польщі; з 1938 разом з дружиною Іриною вчителювали в с. Ленкі Шляхетські (нині Пйотрков. пов. Лодзин. в-ва), керував шк.

П. і похований у с. Ленкі Шляхетські. 5.10.2018 на будівлі місц. шк. відкрито пам'ятну дошку на честь подружжя М.

Літ.: Верига В. Галицька соціялістична совєтська республіка (1920 р.) // Записки НТШ. Т. 203. Нью-Йорк, 1986. С. 103; *Тищик Б. Й.* Галицька СРР. Львів, 1970. С. 164; Wiek Nowy. 1920. 15 Październ.

В'ячеслав Карабулькін

МАРИНО́ВИЧ
Микола Петрович

(21.12.1861–26.07.1944) – полковник УГА. Н. у с. Ішків (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї вчителя. Випускник г-зії василіан у м. Бучач (нині Терноп. обл.), австр. офіцерської шк. (1887), військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (Австрія; 1898). Старшина піх. полків у м. Тернопіль, Золочів, Стрий (обидва нині Львів. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

У роки ПСВ – команд. 30-го піх. полку на Сх. фронті. Після важкого поранення 1916 – на пенсії, проживав у с. Селиська (нині с. Оселя Яворів. р-ну Львів. обл.).

Під час Листопадового чину вступив до УГА, 1-й військ. коменд. Львова, учасник боїв з поляками. Пс ковник УГА. Згодом на штабних посадах УГА.

З 1920 проживав у м. Галич (нині Івано-Франк. обл.). Брав участь у діяльності комбатант. орг-цій УСС та УГА. У 09.1939–06.1941 перебував у м. Люблін (Польща).

Закатований більшовиками разом зі своєю 73-річною дружиною Казимирою. Обоє поховані на цвинтарі в с. Селиська.

Літ.: Генерал Микола Маринович // До перемоги. Тижневик Військової управи Галичини для добровольців стрілецької дивізії "Галичина". 1944. 17 серп. Ч. 30. С. 3; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; Полковник Микола Маринович // Діло. 1918. 5 падолиста.

Микола Литвин

МАРИНО́ВИЧ
Степан Миколайович

(1895–1921) – сотник УГА. Н. в с. Селиська (нині с. Оселя Яворів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї військового, згодом полк. УГА М. Мариновича.

Після переходу УГА за р. Збруч у 07.1919 був команд. 10-ї бригади. У 04.1920 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля (Польща). Учасник польс.-рад. війни 1920.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 67;

Генерал Микола Маринович // До перемоги. Тижневик Військової управи Галичини для добровольців стрілецької дивізії "Галичина". 1944. 17 серп. Ч. 30. С. 3; Сотник УГА Степан Маринович. Відійшов у вічність на 26 році життя на Великій Україні // Український вістник. 1921. 25 серп. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 118–119.

Микола Вітенко

МАРИСЮ́К
Осип Кирилович

(28.03.1885–19.07.1919) – правник, поручник УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї службовця. Випускник г-зії м. Золочів (1905). Студіював право у Львів. ун-ті. Працював у повітов. судах на Львівщині.

Під час ПСВ, як старшина австроугор. армії, воював на фронті; іменований надпоручником. Від поч. 1919 – в УГА, команд. сотні в 4-й бригаді.

П. від бойового поранення в шпиталі м-ка Скала (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 12; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1905. Złoczów, 1906. S. 61.

Петро Гуцал

МА́РИЧ
Дмитро Степанович

(1896–25.04.1920) – четар УГА. Н. у с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув середню освіту.

Учасник ПСВ. Вояк 1-го полку УСС. Нагороджений бронз. медаллю "За хоробрість". З 11.1918 – в УГА, старшина 4-ї бригади.

Загинув у бою з червоноармійцями біля м. Вінниця.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 12; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016. С. 396; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 114.

Петро Сіреджук

МАРІТЧА́К
Олександр Михайлович

(псевд.: О. Орлич; 18.09.1887–02.10.1981) – правник, держ. і громад.-політ. діяч. Брат Т. Марітчака. Н. в м. Стрий (нині Львів. обл.). Випускник г-зії м. Ясло (нині Польща). Навч. на правн. ф-тах ун-тів м. Львів і Ґрац (Австрія). Вивчав міжнар. право. 1910 захистив докторат із права.

МАРІТЧАК Олександер Михайлович

До поч. ПСВ працював адвокатом у м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), де 1.09.1918 відкрив власну адвокат. канцелярію. Разом із С. Онишкевичем встановлював укр. владу в Рудецькому пов. Повітов. комісар ЗУНР. Чл. УНРади. З 1920 – радник військ.-санітарної місії при посольстві УНР у м. Відень. З 1921 – нач. відділу ДСВнС в екзильному уряді ЗУНР. Співзасн., ген. секретар ЗУТЛН.

1923 повернувся до м. Львів. Працював у власній адвокат. канцелярії. Чл. Союзу укр. адвокатів (1924–39). Належав до Виділу Адвокатської палати в м. Львів. 1925 читав лекції в Укр. таємному ун-ті. Чл. УНДО з 1925, належав до ЦК УНДО. Виступав оборонцем у низці політ. процесів проти членів УВО, ОУН, укр. політ. партій і громад. орг-цій (2–5.03.1931 захищав інтереси чл. УНДО С. Біляка, 15–22.04.1931 – колиш. посла до сейму Польщі І. Ліщинського; 17–22.12.1932 разом з В. Старосольським був адвокатом В. Біласа на "процесі Біласа і Данилишина"; 10–11.1933 – адвокат М. Лемика).

Неодноразовий учасник міжнар. конгресів у справах національностей у м. Ліон (Франція), Женева (Швейцарія), Стокгольм (Швеція), де виступав з доповідями про становище нацменшин у Польщі. Кілька разів був арештований польс. поліцією.

Очолював каф-ру 2.12.1939–25.06.1941 міжнар. права Львів. ун-ту. 30.06.1941 долучився до творення Укр. д-ви. Заст. міністра закорд. справ у Тимчасовому держ. правлінні, очолюваному Я. Стецьком. Голова Львів. обл. управління. З 1.01.1942 продовжив адвокат. роботу.

У 03.1944 виїхав до Німеччини. Працював адвокатом українців, які перебували в ДП м. Ауґсбурґ (нині ФРН). З 1946 викладав право в Укр. високій

екон. шк. в м. Мюнхен (нині ФРН). У 10.1949 виїхав до США, проживав у м. Детройт. Долучився до укр. громад. життя. Чл. Орг-ції Укр. визвол. фронту. Очолював відділ місц. т-ва "Самопоміч". Редагував час. "Детройтські Вісті".

П. у м. Детройт, де й похований на цвинтарі Маунт Олівет.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 157, 187, 197, 203, 303–321, 382, 452, 458, 486, 608, 615, 618, 648, 653, 660–669, 679; Т. 5. Кн. 1. С. 776; Т. 5. Кн. 2. С. 702, 704; Т. 5. Кн. 3. С. 26, 85, 458–460, 521, 677, 678; Помер сл. п. проф. д-р Олександер Марітчак // Свобода. 1981. 6 жовт. Ч. 188. С. 1; *Савчак В.* Творча людина (Олександер Марітчак) // Свобода. 1977. 20 верес. Ч. 205. С. 2; Сл. п. проф. д-р Олександер Марітчак // Свобода. 1981. 7 жовт. Ч. 189. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 33–34.

Микола Вітенко, Ігор Соляр

МАРІТЧА́К
Теодор Михайлович

(20.02.1894–13.02.1951) – письменник, хорунжий УГА, громад. діяч. Брат О. Марітчака. Н. в м. Яворів (нині Львів.

обл.) в сім'ї податкового інспектора М. Марітчака та А. Німців. Батько був одним з чільних діячів укр. руху на Лемківщині, засн. і головою повітов. філії "Просвіти" м. Ясло (нині Польща). 1905–13 навч. у польс. г-зії м. Ясло.

З поч. ПСВ мобілізований до армії. Закінчив 3-місячні старшин. курси, був іменований кадетом-аспірантом; служив у Краків. військ. команді, з 08.1918 – у м. Бохня (нині Польща) в сотенній канцелярії запасної сотні вояків, які поверталися з рос. полону. 6.09. отримав у губерн. військ. су, м. Люблін (нині Польща) призначен слідчим губерн. інспекторату Лю лін у м. Холм, куди прибув 6.10.1918.

У м. Жовква (нині Львів. обл.) 6.11.1918 став на службу в УГА як однорічний десятник; приділений до 2-ї чети 2-ї сотні добровольців, 12.11.1918 – до 1-ї сотні добровольців (команд. пор. І. Затварський). У складі загону з 3 сотень, 1 скоростріла й похідної кухні вирушив 19.11.1918 на допомогу укр. силам у м. Львів. 21.11.1918 вступив у бій з поляками біля Чортівської Скали неподалік м. Винники (нині Львів. обл.), примусивши ворога відступити. Після відходу укр. військ зі Львова та їх реорг-ції в с. Куровичі (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) 25.11.1918 був приділений до 1-ї чети 3-ї сотні 1-го бойового куреня (команд. от. В. Черський) 1-го полку піхоти ім. кн. Льва, який 30.11.1918 вирушив на Львів. Через хворобу серця після місяця боїв 31.12.1918 відправлений у тил до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Згодом воював у складі 2-го корпусу, брав участь у Чортків. офензиві, зокр. у звільненні від поляків м. Бережани (нині Терноп. обл.) 21.06.1919. Іменований хорунжим. Воював на протипольс. фронті в складі 1-ї бригади УСС.

10.05.1920 інтернований поляками біля м. Немирів (нині Вінниц. обл.). Включений як діловод до штабу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР. Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса покинув протибільшовиц. фронт і перейшов на тер. ЧСР. З 10.09.1920 інтернований у таборі м. Ліберець. Зумів виїхати до родини в м. Відень, де працював у штаті екзильного уряду ЗУНР (до 31.12.1922). З 23.01.1922 – чл.-засн. ЗУТЛН.

Завершив навч. у Віден. ун-ті, отримуючи матеріальну підтримку Т-ва прихильників освіти у Відні. Чл. та голова укр. акад. т-ва "Січ" у Відні. Як голова т-ва "Січ" разом з очільником Т-ва прихильників освіти С. Дністрянським 30.12.1922 підписав заклик до земляків з проханням надати негайну матеріальну допомогу укр. студентам у Австрії, позбавленим засобів до існування. У 05.1923 М. та С. Дністрянський звернулися до укр. громадянства з закликом допомогти в побудові Укр. студент. дому у Відні, де можна було надати притулок 80 потребуючим студентам і розмістити публічну укр. б-ку т-ва "Січ".

Автор фундаментальної праці про минуле віден. акад. т-ва "Січ", опубл. в редагованому ним ювіл. зб. (1932). Дописувач час. "Український Філятеліст" (Відень). У 2-й пол. 1930-х надрукував у час. ЛЧК низку спогадів про бої під Львовом, Чортків. офензиву, розрив УГА з більшовиками тощо. Рукописні щоденники М. періоду 1918–20 втрачено.

До 1942 мешкав у Відні. Згодом – у м. Сянок (нині Польща). У місц. г-зії працював відомий укр. науковець М. Бажалук, з дочкою якого Іванною М. одружився. 1944 утік від польс. терору разом з родиною Бажалуків із Сянока до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), де працював бухгалтером млина.

П. у м. Станіслав, де й похований на центр. цвинтарі. Могила не збереглася.

Тв.: Марітчак Т. Бережани взяті // ЛЧК. 1938. Ч. 9. С. 9–10; *Його ж.* В десятиліття "Українського Філятеліста" // Український Філятеліст. 1934. Ч. 11–12; *Його ж.* Минуле віденської "Січи" // Над синім Дунаєм. Ювилейний збірник українського академічного Товариства "Січ" у Відні. Відень, 1932. С. 137–164; *Його ж.* Між двома фронтами. Остання реорганізація 1-ої бригади (б. II Корпусу) // ЛЧК. 1938. Ч. 6. С. 3–6; *Його ж.* На переломі. Щоденник підхорунжого з 1918 року // ЛЧК. 1936. Ч. 1. С. 16–19; Ч. 2. С. 21–22; Ч. 3. С. 20–23; Ч. 4. С. 19–21; Ч. 5. С. 14–16; Ч. 6. С. 18–21; *Його ж.* Останні дні II Корпусу. Декілька завваг з приводу спомину о. І. Бобиляка // ЛЧК. 1936. Ч. 3. С. 4–6; *Його ж.* От. Волощук про чортківську офензиву // ЛЧК. 1937. Ч. 3. С. 3–7; Ч. 4. С. 9–14; *Його ж.* Часопис для війська "Козацький голос", 1919 р. // ЛЧК. 1938. Ч. 3. С. 3–4.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 1075. Оп. 2. Спр. 58. Арк. 123–124 зв.

Літ.: Від Українського Товариства Прихильників Освіти у Відни. (Поклик) // Свобода. 1923. 19 січ.; Відень (Маланчин вечір) // Діло. 1925. 29 січ.; До приятелів молоді! (Поклик віденських українських товариств) // Свобода. 1923. 24 черв.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 646; Т. 5. Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 26; Нитки традиції (У 75-річчя віденської Січі") // Наші дні. 1943. 1 черв.; *Шанковський Л.* Нарис української воєнної історіографії // Український Історик. 1973. Ч. 3–4 (39–40). С. 113–126.

Володимир Старик

МА́РІЯШ
Григорій Григорович

(04.02.1880–04.11.1954) – інж., депутат УНРади ЗУНР, громад.-політ. діяч. Н. у с. Забойки (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1891–99 навч. в г-зії м. Тернопіль. Природничі науки студіював на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Через "сецесію" перевівся (1901) до Краків. ун-ту (Польща), де після завершення вищих студій (1904) залишився на каф-рі органічної хімії. Змушений полишити фах науковця через участь у соціал-демократ. русі. Від 1905 проживав у м. Львів, працював інж.-хіміком у госп. установах.

На поч. ПСВ виїхав до Австрії. Від 1917 проживав і працював у м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Став чільним діячем УСДП Галичини. Від неї на поч. 01.1919 увійшов до складу УНРади ЗУНР, брав участь у засіданнях парламенту в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Призначений урядом ЗУНР уповноваженим з торгівлі пальним (кер. держ. "відбензинярні") у Дрогобиц. окрузі. Виїжджав з торг. місією до м. Будапешт (Угорщина) і Відень (Австрія). З літа 1919 проживав у Відні.

1923 повернувся до м. Львів. Викладав органічну й неорганічну хімію в Укр. таємному ун-ті. Згодом відкрив власну ф-ку маргарину "Кумор", пізніше й підприємство косметики "Пегас". Продовжував діяльність в УСДП, належав до її ЦК. Меценат різних укр. т-в.

Після поч. ДСВ 1939 перебував у м. Варшава (Польща); чл. Укр. громад. к-ту, що опікувався біженцями з різних р-нів Польщі. Восени 1941 переїхав до м. Тернопіль, де 1942 протягом певного часу очолював Укр. окруж. к-т, потім працював у його стр-рах.

На поч. 1944 виїхав на Захід. Через Австрію прибув до Німеччини; перебував у ДП, згодом осів у м. Любек (нині земля Шлезвіг-Гольштейн, Німеччина). Продовжував брати участь в укр. громад.-політ. житті, зокр. співпрацював з урядом УНР в еміграції.

П. у м. Любек.

Літ.: Гуцал П. З. Маріяш Григорій Григорович // ЕСУ. Т. 18. К., 2017. С. 213; *Данченко П.* Д-р інж. Григорій Григорович Маріяш // Українські вісті. (Новий Ульм). 1954. Ч. 92.

Петро Гуцал

МА́РКИ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Протягом свого існування ЗУНР випускала власні поштові марки, які внесено до розділів офіц. знаків у провідних міжнар. філателістичних каталогах. Ці марки є важливим істор. джерелом, дозволяють отримати інформацію про фінансове й екон. становище д-ви, встановити достовірність, датування і локалізацію письмових джерел, які ними супроводжуються.

19.12.1918, під час перебування РДС ЗУНР у м. Тернопіль, затверджено розпорядок держ. секретаря пошт і телеграфів "В справі написів і урядових печатий", за яким кер-во пошти мало "усунути давні австрійські емблеми і написи та заступити їх нововведеними емблемами та написами", зразки яких наведено в § 1 та § 3 документа. Проте урядовим стр-рам ЗУНР, через низку об'єктивних і суб'єктивних причин, не вдалося остаточно розв'язати проблеми забезпечення поштових урядів марками власного виготовлення. У 11.1918–07.1919 в поштовому обігу перебували австро-угор. марки, виготовлені до Листопадового чину, з наддруками назви нової д-ви "УКР.Н.Р.", "Пошта УКР.Н.Р.", "З.У.Н.Р." та зміни номіналів. Це свідчить про екон. кризу в д-ві, через яку доводилося використовувати наявні поштові марки.

У перші місяці існування ЗУНР виготовлення власних марок не було організаційно налагоджено, що призвело до безконтрольності самого процесу й часто самовільного випуску марок місц. повітов. поштовими урядами. Протягом усього часу існування ЗУНР її владним стр-рам вдалося здійснити 8 випусків марок. У 11.1918–07.1919 на тер. ЗУНР (ЗОУНР) вийшли: 1 "львівський" випуск (місце вид. – м. Львів; точну кількість виготовлених марок не встановлено), 2 "коломийські" випуски (місце вид. – м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.); заг. кількість – 27756 штук та 15 тис. спец. рекомендаційних марок), 3 "станиславівські" випуски (місце вид. – м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); заг. кількість – 76 штук).

Марки"львівського"вип.(20.11.1918)– це надпечатка ручним металевим штемпелем у 8-кутній рамці міськ. герба Львова і назви нової д-ви: "Західно Укр. Народна Республіка" чорною фарбою на 4 австр. поштових марках; були в обігу 2 дні в м. Львів, пізніше деякий час у м. Станиславів, Ходорів (нині Львів. обл.) та Коломия. Виготовлення таких марок на побажання громадськості було санкціоновано представником держ. секретаря пошт і телеграфів ЗУНР В. Гловацьким.

Марки "коломийських" випусків (12.12.1918; 14.01 і 19.03.1919) – типографічна надпечатка чорною фарбою у 2 рядки "Укр. Н. Р." і нового номіналу без зазначення валюти на 4 австр. марках. Також випущені беззубцеві реєстраційні наклейки для рекомендованих листів з наддруком вартості в сотиках на рожевому папері. 3.12.1918 кер. відділу пошт і телеграфів Коломий. повітов. комісаріату М. Івасюк звернувся з офіц. листом до місц. повітов. комісара І. Стрийського з проханням дати дозвіл

ЗРАЗКИ ВИПУСКІВ МАРОК ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

"Коломийський" випуск (1918)

2-й "станиславівський" випуск (1919)

3-й "станиславівський" випуск (1919)

1-й "віденський" випуск (1919)

2-й "віденський" випуск (1919)

на виготовлення марок ЗУНР із зазначенням їх нової вартості шляхом друкування на австр. марках назви укр. д-ви. 5.12.1918 ОВК м. Коломия (комендант от. Т. Примак) видала розпорядок про випуск і запровадження в поштовий обіг нових марок способом, зазначеним у листі М. Івасюка. Їх виготовлення здійснювалося в друкарні В. Бравнера; призначалися для використання на тер. Коломийськ. військ. округи.

Перший "станиславівський" випуск (18.03.1919) – типографічні надпечатки чорною фарбою в 3 рядки "Пошта Укр. Н. Реп." і найменування валюти на 19 австр. марках; наприкінці 04.1919 здійснено повторний випуск – типографічна надпечатка чорною фарбою на десяти австр. поштових і одної доплатної марках та одній марці польової пошти. Від попереднього випуску відрізнялися наявністю у верхній частині 2 горизонтальних ліній, відсутністю зірочок і розриванням складів у назві валюти: "ша–гів". Другий "станиславівський" випуск (5.05.1919) – типографічний над-

"Львівський" випуск (1918)

друк чорною фарбою в 3 рядки "Пошта Укр. Н. Реп." і найменування валюти на 12 доплатних марках Боснії. Пізніше були надпечатані 23 марки польової пошти Австро-Угорщини. Третій "станиславівський" випуск (9–12.05.1919) – типографічна надпечатка чорною фарбою у 2 рядки "Пошта Укр. Н. Реп." і нової вартості на 7 марках польової пошти Австро-Угорщини, а 12.07.1919 – на 2 доплатних марках Австрії.

1919 урядом ЗОУНР були замовлені в Держ. типографії Австрії 2 випуски марок із оригінальними малюнками. Перший випуск включав 3 беззубцеві поштові марки номіналом 10, 20 і 50 сотиків, а також 2 зубцеві номіналом в 1 і 10 корон. На марках зображено комбінацію з гербів УНР, Києва та Львова, дано напис "Українська Народня Республіка З. О.". Другий випуск складався з 12 марок. На чотирьох було зображено архангела Михаїла (герб Києва), на ін. – галиц. лев (герб Львова); номінал від 5 сотиків до 3 корон; напис: "Українська Народня Республіка Західня область". Проте на момент виконання замовлення (05.1919) ЗОУНР втратила більшість тер., тому марки не було введено в поштовий обіг; більшу частину їх тиражу ліквідовано.

Літ.: Адамович С., Великочий В. Марки ЗУНР як джерело до вивчення її історії // Нова політика. 1998. № 5. С. 13–17; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 824–829; *Чернявський І.* Історія коломийських поштових марок. Коломия, 1928; *Чигиринець А.* Поштові марки України 1918–1943. Історія, короткий часопис та класифікація // Галфіл вісник. Науково-популярний часопис Львівської Крайової Організації Українського філателістичного товариства імені академіка Агатангела Кримського. 1994. Ч. 2–3. С. 21–28.

Сергій Адамович

МÁРКІВ
Варфоломій Осипович

(12.08.1888–24.04.1920) – старшина УГА. Н. у м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї шевця. Навч. в укр. г-зіях м. Тернопіль (1901–06) і Перемишль (нині Польща; 1906–09), на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Після завершення вищих студій відбував однорічну військ. службу.

З поч. ПСВ воював в австро-угор. армії на різних фронтах, став лейтенантом. В УГА – від 11.1918; 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. Служив спочатку в Золочів. ОВК, потім у фронтових частинах; після переходу за р. Збруч – у Команді етапу армії.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом на Поділлі.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 12; Звідомлення Виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з альманахом "З юних днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 136; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304.

Петро Гуцал

МÁРКІВ
Микола

(1899–09.10.1933) – військ. діяч, стрілець УГА. Н. у с. Цінева (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.).

Брав участь у ПСВ в складі австр. армії. 1918 вступив до УГА. У бою в с. Малечковичі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) потрапив у польс. полон. Перебував у тюрмі "Бригідки" м. Львів, таборах для військовополонених у м. Вадовіце та Модлін (обидва нині Польща). У 01.1921 повернувся до рідного села. Працював у місц. укр. т-вах і кооперативах.

П. і похований у с. Цінева.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1935. Ч. 9. С. 22.

Богдан Паска

МАРКОВÉЦЬКИЙ
Ілько Іванович

(31.07.1893–28.12.1918) – четар УГА. Н. у с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). 1914 завершив студії в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на фронті, іменований лейтенантом (четарем). До УГА вступив у 11.1918. Служив у стаційному курені.

Загинув у бою з поляками біля ст. Персенківка (нині в складі Сихів. р-ну м. Львів).

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 12; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914–1918 рр. Косів, 2016. С. 396; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 74.

Петро Сіреджук

МА́РКУС
Яким

(д. н. н. – 01.02.1939) – селянин, громад.-політ. діяч, депутат УНРади. Н. у с. Жулин (нині Стрий. р-ну Львів. обл.). Заможний господар у родинному селі. Діяч УРП. Співробітник посла до австр. парламенту Є. Олесницького. Голова читальні т-ва "Просвіта" в Жулині.

Чл. повітової ради від сільс. громад у м. Стрий (нині Львів. обл.; 1914–18). Делегат до УНРади від Стрий. пов. 01–05.1919 у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); належав у ній до радикального клубу. Чл. Гол. управи УРП (1919).

П. у с. Жулин.

Літ.: Павлишин О. Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919). Львів, 2008. С. 62, 76, 181.

Олег Павлишин

МАРТИНЕ́ЦЬ
Гнат Михайлович

(25.06.1882–05.12.1968) – держ., освіт. і громад. діяч, повітов. комісар ЗУНР у м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.). Н. у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї управителя нар. шк. Навч. у класичних г-зіях м. Стрий (нині Львів. обл.) та Перемишль (нині Польща). Випускник Львів. ун-ту (1909). До 1911 – учитель укр. г-зії м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.), до 1914 – АГ м. Львів.

З поч. ПСВ – капітан австро-угор. армії. Воював на Сх. фронті. У 06.1915 поранений. Після лікування – рільничий референт Окружної команди, комендант м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.). 1915–17 – посадник міста. Організатор укр. нар. шкільництва на Волині. Відкрив у м. Володимир-Волинський укр. шк. ім. Т. Шевченка.

Навесні 1918 переведений офіцером постачання 3-ї австро-угор. армії у м. Снятин. 11.1918–07.1919 – комісар ЗУНР Снятин. пов. На його заклик у місті 24.11.1918 проведено збори вчителів краю, сформовано Снятин. повітову шкільну раду. Організував заг. і часткову мобілізацію чоловіків 1883–1901 р. н. Снятин. пов. (12.1918, 05.1919). Долучився до орг-ції збору амуніції для воїнів УГА. Під час рум. окупації Покуття (05–08.1919) – староста Городенківського пов.

Після зайняття Галичини Польщею повернувся до викладацької діяльності. Від серед. 1920-х проживав у м. Самбір (нині Львів. обл.). На поч. ДСВ 1939 переїхав до нім. зони окупації в м. Сянок (Польща). 1941–44 – дир. Самбір. учител. семінарії.

У 07.1944 емігрував до Німеччини. З 1953 проживав у м. Мюнхен (нині ФРН). Очолював Укр. християн. рух у Німеччині, секретар управи Об'єднання ветеранів УГА, голова Комісії допомоги укр. студентству в Німеччині. 1962 нагороджений Папським Лицарським орденом Св. Сільвестра Папи.

П. у м. Мюнхен.

Літ.: Бажанський М. Вічно житимуть… Постаті від зарання історії, аж до найновіших часів: Біографічний словник. Дітройт, 1984. С. 273–274; *Королько А.* В обіймах злуки… Снятинщина у роки національно-визвольних змагань західних українців (1918–1919 рр.) // Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Чернівці, 2012. Вип. 607–609. С. 82–92; *Тимів І.* Мартинець Гнат // ЕСУ. Т. 19. К., 2018.

Степан Борчук

МАРТИНЕЦЬ
Гнат Михайлович

МАРТИНЕ́ЦЬ
Михайло Петрович

(1859–08.06.1919) – інж. лісівництва, держ. секретар земельних справ ЗОУНР. Н. в м. Солотвин (нині смт Богородчан.

МАРТИНЕЦЬ
Теодор Михайлович

р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник політех. шк. м. Львів і Віден. ун-ту. 1900–14 – кер. міністерського відділу регуляції гірських потоків у Галичині з осідком у м. Самбір (нині Львів. обл.), радник Віден. імператорського двору. 1916–18 – кер. Централі відбудови краю у Львові. Автор праць із проблем регулювання гірських потоків, зокр. монографії про методи б-би з розливами гірських річок; визнаний фахівець у цій галузі.

Учасник Листопадового чину, з 12.11.1918 – заст. держ. секретаря публічних робіт, з 12.1918 – держ. секретар земельних справ ЗУНР, працював у комісії з підготовки закону про земельну реформу. Йому підпорядковувалися спочатку "рільничі референти" при держ. повітов. комісаріатах, згодом утворено окремі відділи – "уряди", діяли також повітові земельні комісії. 19.01.1919 за участю М. видано спільний обіжник ДСЗС і ДСВнС щодо орг-ції роботи повітов. комісарів, 21.02.1919 – розпорядження "Про примусове використання землі в 1919 р." Співавтор проекту закону "Основи земельної реформи", схваленого комісією УНРади 7.03.1919, затвердженого 14.04.1919 закону про аграрну реформу в ЗОУНР. Під час відступу УГА з Галичини намагався перейти до ЧСР, схоплений біля с. Прислоп (нині с. Луквиця Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.) польс. жовнірами.

Розстріляний без суду (серед страчених – його зять, адвокатський канд. В. Падох, повітов. комісар Турківщини В. Ріпецький, І. Сілецький і його син Степан) у с. Манява (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.). Похований у с. Луквиця. 1992 на могилі М. встановлено пам'ятник (скульп. В. Довбенюк).

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1–2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001–03; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія. / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів, 2009; Календар товариства "Просвіта" на 1921 рік. Львів, 1920; *Макух І.* На народній службі. Детройт, 1958; *Патер І.* Мартинець Михайло Петрович // ЕСУ. Т. 19. К., 2018; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; Encyclopedia of Ukraine. Vol. 3. Toronto; Buffalo; L., 1993.

Іван Патер

МАРТИНÉЦЬ
Теодор Михайлович

(22.02.1893–04.1940) – правник, сотник УГА, кооп. діяч, меценат. Н. у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Випускник Станиславів. укр. г-зії (1914), правн. ф-ту Львів. ун-ту.

У званні поручника австро-угор. армії воював на Італ. фронті, був поранений; після лікування переведений до м. Львів у 41-й супровідний курінь. Увійшов до складу таємного ЦВК. У ніч на 1.11.1918 за наказом Д. Вітовського роззброїв австр. частини куреня на вул. Зиблікевича в м. Львів; організував укр. військ. команду, котра взяла під контроль ратушу й підняла над Львовом синьо-жовтий прапор. У званні сотника УГА воював з поляками, перейшов р. Збруч, пережив "чотирикутник смерті".

Повернувся до Галичини, здобув фах правника в Укр. таємному ун-ті у Львові, тут же працював у Земельному банку. 1929 – відп. ред. ж. ЛЧК (числа 1 і 2). З відкриттям філії Земельного банку в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) став її дир., очолював до 09.1939. Вів громад. діяльність, чл. Виділу місц. "Просвіти", "Рідної школи"; надавав меценатську підтримку укр. футбольній команді "Пролом".

Після рад. окупації заарештований 9.11.1939 співробітниками НКВС УРСР, утримувався у в'язниці м. Станиславів. Страчений без суду на підставі секретної постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 87; Україн-

ська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958.

Степан Кобута, Лариса Кобута

МАРТИНО́ВИЧ
Іван

(18.01.1891–07.09.1978) – старшина УГА.

Після завершення визвол. змагань – лісничий у с. Старява (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.). Після ДСВ виїхав до США.

П. і похований у м. Ґрейт Медовс (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Бл. п. Іван Мартинович // Свобода. 1978. 15 верес. Ч. 198. С. 3.

Микола Вітенко

МАРТИНО́ВИЧ
Микола-Омелян

(д. і м. н. і с. н.) – отаман УГА. Комендант запасного куреня Чортківської ОВК. У 04.1919 керував оборонною військ. групою, яка творила разом з групами от. А. Ляєра й от. В. Оробка побічний фронт УГА проти ЧА на р. Збруч поблизу м. Гусятин (нині смт Терноп. обл.). Учасник Чортків. офензиви. На поч. 06.1919 група М. включена до 9-ї Белз. бригади УГА, з 9.06.1919 – команд. цієї бригади. 13.06.1919 звільнив від поляків м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). 14.06.1919 отримав завдання під час подальшого наступу сформувати нову 21-шу бригаду. 16.06.1919 призначений командантом військ. групи, що включала 21-шу Збараз. бригаду; отримав завдання наступати на м. Збараж, Залізці (нині смт Зборів. р-ну, обидва Терноп. обл.) та Броди (нині Львів. обл.). В умовах відсутності польс. військ на правому березі р. Серет зупинився на відпочинок у м. Тернопіль у той час, коли його група здійснювала небезпечний марш уздовж колиш. австро-рос. кордону. 16.06.1919 усунутий з посади за наказом команд. 1-го корпусу О. Микитки. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ.

У 04.1920 заарештований більшовиками. Зумів утекти з поїзда, яким перевозили старшин УГА із с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ) до м. Архангельськ (нині РФ).

Подальша доля невідома.

Літ.: Дєдик О. Чортківська офензива. Ч. 1. Львів, 2015. С. 84, 151; Ч. 2. Львів, 2015. С. 27, 36; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 334, 450; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 83; *Чорногірський О.* Український Катин // Свобода. 1951. 5 груд. Ч. 283. С. 2; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 31, 138, 279, 297.

Богдан Паска

МАРТИНЮ́К
Григорій

(1892 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. у м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Здобув середню освіту.

У 01.1919 вступив до УГА. Воював у армій. групі ген. А. Кравса. Перебував у таборі інтернованих укр. вояків і старшин м. Йозефов (Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. Р–3521. Оп. 2. Спр. 60. Арк. 91.

Петро Сіреджук

МАРТИНЮ́К
Ілля (Ілько) Сильвестрович

(21.07.1869 – д. і м. с. н.) – генерал-хорунжий ДА УНР. Н. у Волин. губ. в сел. сім'ї. Закінчив 7 кл. класичної г-зії м. Київ. 10.07.1888 вступив до 129-го піх. Бессараб. полку. 16.09.1888 зарахований юнкером до Київ. піх. юнкер. уч-ща, яке закінчив 1890. Призначений підпоручиком до 43-го піх. Охотського полку (м. Луцьк). 1894 і 1895 успішно складав іспити до Миколаїв. акад-ї Ген. штабу, але через відсутність вакансій не був зарахований. 12.10.1900 зарахований на геодезичне відділення Миколаїв. акад-ї Ген. штабу. 3.09.1902 закінчив 2 кл. акад-ї за 2-м розрядом без приділення до Ген. штабу; повернувся до свого полку. З 21.07.1904 – капітан. 18.11.1904–19.05.1905 тимчасово виконував обов'язки команд. 54-го піх. запасного батальйону. З 21.05.1907 – підполковник. З 23.11.1908 – команд. 1-го батальйону 43-го піх. Охотського

полку. 5.10.1913 підвищений до звання полковника.

На поч. ПСВ – команд. 43-го піх. Охотського полку рос. армії. З 30.11.1914 – команд. 44-го піх. Камчатського полку. З 16.11.1916 – нач. 1-ї піх. Заамур. прикордонної д-зії. З 15.08.1917 – нач. 159-ї піх. д-зії. Нагороджений найвищими військ. нагородами Рос. імперії. Останнє звання у рос. армії – генерал-майор.

З кін. 03.1918 – чл. комісії зі створення укр. армії. Від 17.04.1918 – нач. 4-го Київ. корпусу Армії УНР. З 20.08.1918 – у розпорядженні Військ. мін-ва УД. Ген. хорунжий Армії УД. З 5.01.1919 – нач. 4-го Київ. корпусу ДА УНР. З 5.04.1919 – нач. Сірожупанного корпусу ДА УНР. Після спроби перевороту от. В. Оскілка призначений команд. 1-го корпусу ДА УНР замість П. Єрошевича. 17.05.1919 у результаті наступу армії Галлера на Волині потрапив до польс. полону в м. Луцьк. Невдачі ДА УНР на Волині під тиском поляків ускладнили стратегічне становище УГА і ЗУНР, створили умови для окупації Сх. Галичини армією Галлера. Невдовзі М. звільнений з табору, проживав у м. Варшава, згодом – у м. Луцьк. Наприкінці 10.1920 знову зарахований до ДА УНР. З 6.11.1920 – викл. тактики Кам'янецької спільної юнацької шк. Перебував у таборі для інтернованих укр. вояків м. Ланьцут (Польща); з 6.07.1921 виконував обов'язки декана військ. ф-ту Укр. нар. ун-ту, ств. в таборі. У 03.1922 виїхав до Варшави. У 08.1922 повернувся до м. Київ. 4.04.1935 заарештований за "поширення контрреволюційних чуток", але 17.05.1935 звільнений.

Подальша доля невідома.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 317, 321; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). К., 2007. С. 270; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 154.

Богдан Паска

МАРТИНЮ́К
Темістокль Юрійович

(11.02.1899–1919) – хорунжий УГА, четар Буковин. куреня (БК) ДА УНР. Н. в с. Мамаївці Нові (нині Мамаївці Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї вчителя нар. шк. Ю. Мартинюка й К. Ботушанської. 1908–14 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці.

1915 вступив до війська як однорічний доброволець, воював на Італ. фронті в складі 22-го полку піхоти як однорічний десятник. З 12.1917 служив у військ. корпусі в Чернівцях як титулярний єфрейтор. Закінчив гімназійні студії за скороченою процедурою для фронтовиків, записався до Чернів. ун-ту. Чл. укр. акад. т-ва "Запороже" в Чернівцях. Після розпаду Австро-Угор. монархії та окупації Буковини рум. військом на поч. 1919 перебрався на тер. ЗУНР, став хорунжим УГА. Служив старшиною постачання в штабі Буковин. полку в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; команд. от. М. Топущак). У БК, сформованому внаслідок реформування полку наприкінці 05.1919, спершу служив у старшин. четі (команд. пор. М. Горнштайн). Згодом брав участь у всіх боях БК з більшовиками на Наддніпрянщині як четар 2-ї сотні, починаючи від боїв за м. Дунаївці (нині Хмельн. обл.). Влітку 1919 поранений у бою біля м. Копайгород (нині смт Бар. р-ну Вінниц. обл.).

П. у шпиталі м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.), де й похований.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921 рр.). Одеса, 2008. С. 1042, 1053; *Емга.* Буковинський Курінь // Час. 1933. 23 квіт.; 16 черв.; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 14 берез.; 19 трав.

Володимир Старик

МАРТОС
Борис Миколайович

МА́РТОС
Борис Миколайович

(20.05.1879–19.09.1977) – учений-економіст, кооп., громад., політ., держ. діяч. Н. у м. Градизьк (нині смт Глобин. р-ну Полтав. обл.). Походив зі старовинного козац. роду Мартосів. Випускник Лубен. г-зії (1897) та мат. ф-ту Харків. ун-ту (1908). Був чл. укр. студент. громади м. Харків. 1906–10 викладав на вищих курсах і в г-зіях Харкова. Спів-

працював з РУП. За політ. діяльність позбавлений права пед. практики. Чл. УСДРП, співавтор програми партії. 1910–13 працював у кооп. орг-ціях на Волині й Кубані, 1913–17 – інспектор кооперації Полтав. губерн. земства, організатор кооп. т-в, голова ради Дніпровського союзу споживчих т-в.

1917 – чл. УЦР та Малої Ради від УСДРП. Належав до ЦК Сел. спілки (заст. голови). З 17.06.1917 – ген. секретар земельних справ у першому складі Ген. Секретаріату УЦР. Один з авторів земельного закону УЦР. Був ред. друкованого органу УСДПР "Воля". 1918 очолив орг. комісію щодо скликання Всеукр. кооп. з'їзду в м. Київ, став голо-ю Укр. кооп. к-ту, очолив наглядову раду "Дніпросоюзу". Викладав у Київ. комерц. ін-ті. З 12.1918 – міністр продово чих справ, 9.04–27.08.1919 – міністр фінансів і голова РНМ УНР.

1920 емігрував до Німеччини, згодом до ЧСР. Один з організаторів і проф. Укр. госп. акад-ї м. Подебради (нині Чехія; 1924), дир. Укр. тех.-госп. ін-ту (1936–38). 1945 переїхав до м. Мюнхен (нині ФРН), де став засн. і ректором Укр. вищої шк. економіки (1945–49), викладав в Укр. госп. ін-ті м. Реґенсбурґ (нині ФРН; 1945–52), працював в Ін-ті з вивчення СРСР (1954–58). Був активним учасником низки кооп. з'їздів у Зх. Європі. З 1951 проживав у Швейцарії, з 1958 – у США. Чл. УВАН (1948), НТШ (1948). Автор наук. праць і підручників з теорії кооп. руху та фін. справи, написав спогади з історії нац.-визвол. змагань.

П. у м. Ірвінгтон (шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Мартос Б. Визвольний здвиг України. Нью-Йорк; Париж; Сідней, 1989; *Його ж.* Гроші Української Держави (у співавторстві з Я. Зозулею). Мюнхен, 1972; *Його ж.* Значення М. І. Туган-Барановського для української кооперації // Наукові записки Українського Технічного Інституту. Кн. 5. Мюнхен, 1954; *Його ж.* Кооперативна ревізія. Львів, 1927; *Його ж.* М. Грушевський, яким я його знав // Український історик. 1966. Ч. 1–2; *Його ж.* Оскілко й Болбочан. Спогади. Мюнхен, 1958; *Його ж.* Перші кроки Центральної Ради // Український історик. 1973. Ч. 1–3; *Його ж.* Теорія кооперації. Подєбради, 1924; *Його ж.* Українська валюта 1917–1920 рр. // Наукові записки Українського технічно-господарського інституту. Мюнхен, 1970. Кн. 20.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. К., 1998; Видатні діячі Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки – ювіляри 2009 року: Кость Левицький, Борис Мартос, Ісаак Мазепа. Бібліографічний нарис. К., 2009; Уряди України у ХХ ст. К., 2001.

Олександра Кудлай

МАРТЮ́К
Іван

(19.09.1889–27.04.1972) – хорунжий УГА, кооп. і громад. діяч. Н. у м. Скала-над-Збручем (нині смт Скала-Подільська Борщів. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Тернопіль, однак змушений залишити її після 6-го кл.

через матеріальну скруту; доучувався самотужки, студіюючи соц.-екон. л-ру. Працював у кредитному кооперативі "Міщанська каса" в рідному містечку. Співорганізатор осередків т-ва "Січ" і райффазенівських кас на Борщівщині; виступав у театрі Й. Стадника. Запланованому складанню матури перешкодила військ. служба в артилерії австро-угор. армії (1910–13), де досяг-

МАРУНЕВИЧ
Михайло Михайлович

нув підстаршин. ступеня та посади інструктора кандидатів до старшинської шк. Після військ. служби працював перекладачем зі слов'ян. мов на нім. на кордоні в м. Масловіце (нині Польща).

У роки ПСВ – перекладач при 43-й д-зії австро-угор. армії. Після укладення 1918 Брест. мирн. договору скерований на адм. службу в УНР. Під час Листопадового чину 1918 перебував удома у відпустці. Забезпечив обеззброєння жандарм. станиць у Борщів. пов., відтак зорганізував у м. Чортків (нині Терноп. обл.) артилер. батарею та відбув з нею на фронт до м. Гусятин (нині смт Терноп. обл.). Надалі комендант артбатареї 9-ї Белз. бригади УГА, учасник Чортків. офензиви. Згодом призначений ад'ютантом коменданта 9-го гармат. полку. Потрапив у польс. полон 1920.

Після звільнення повернувся додому, відновив роботу "Міщанської каси", організував с.-г. курси, кооперативи й ПСК у м. Борщів (нині Терноп. обл.). 1922 заарештований під час виборів до польс. сейму, які українці бойкотували. Після звільнення – дир. ПСК, чл. надзірної ради Центросоюзу (з 1924) у м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.); співорганізатор мережі торг. агентів у Австрії, Великій Британії, Іспанії, Італії, Німеччині. За фінансової підтримки М. повітове т-во "Сільський господар" створило кредитні т-ва, страхові відділи, придбало с.-г. техніку. Від 1930 – чл. дирекції, зав. відділу Центросоюзу в м. Львів; 1932 налагодив екон. зв'язки з кооп. підприємствами ЧСР, Франції, Швейцарії; співпрацював з кооператорами Болгарії, Литви та ін.

Після встановлення 1939 рад. влади на ЗУЗ та ліквідації Центросоюзу на поч. 1940 призначений нач. відділу плодоовочторгу Львів. облспоживспілки; згодом – гол. бухгалтер Львів. етногр. музею. Під час нім. окупації відновив діяльність Центросоюзу. Після проголошення Акта відновлення Укр. д-ви 30.06.1941 належав до складу уряду Я. Стецька як дир. Центр. союзу укр. с.-г. кооператив. 1944, остерігаючись переслідувань з боку рад. влади, виїхав до Польщі.

П. у м. Лодзь (Польща).

Тв.: Мартюк І. Центросоюз: Союз кооперативних союзів у Львові в роках 1924–1944: спогади співучасника праці й змагань українського кооперативного руху. Джерзі Сити, 1973.

Літ.: Матейко Р., Щербак Л. Мартюк Іван // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 464–465; *Слободян А.* Світлій пам'яті Івана Мартюка (У сороковий день смерті) // Свобода. 1972. Ч. 122. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 197.

Микола Лазарович,
Наталія Лазарович,
Лариса Щербак

МАРУНЕ́ВИЧ
Михайло Михайлович

(19.12.1895 – після 24.07.1943) – педагог, науковець, хорунжий УСС, четар УГА. Н. в с. Рай (нині підпорядковане Бережан. міськраді Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в початковій шк. с. Рай. Навч. в Бережан. г-зії.

Від 1915 – доброволець УСС. 1917 потрапив у рос. полон, під час якого працював чорноробочим на буд. роботах у м. Коростень (нині Житомир. обл.) згодом у м. Шепетівка (нині Хмельн. обл.).

1918 повернувся додому. На поч. 11.1918 – учасник встановлення укр. влади на Бережанщині. Як команд. сотні запасного куреня УГА воював проти поляків; після переходу в серед. 1919 УГА на Наддніпрянщину – за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Невдовзі опинився в ЧА, закінчив у м. Київ курси командирів. Улітку 1920, як команд. сотні, служив у військ. частині поблизу м. Тернопіль.

Після завершення війни та демобілізації з армії залишився в рад. Україні, де працював завідувачем Притицької трудової шк. на Уманщині Черкаської обл. 1928 закінчив навч. на соц.-екон. і літ. ф-тах Харків. ІНО (нині Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна), згодом – аспірантуру при Харків. НДІ мовознавства. Працював доцентом в ІНО та ін. навч. закладах м. Харків.

20.02.1933 заарештований співробітниками НКВС за звинуваченням "учасник антирадянської організації УВО".

Згідно з постановою суд. трійки при Колегії ДПУ УСРР від 19.09.1933, звільнений з-під варти за недоведеністю звинувачення. Виїхав до м. Курськ (нині РФ), де працював викладачем нім. мови в пед. ін-ті.

13.06.1938 заарештований повторно – як "учасник контрреволюційної організації Український національний центр", який "проводив підготовку повстанських кадрів, виховуючи студентів у націоналістичному дусі". 15.04.1939, відповідно до постанови Особливої наради при НКВС СРСР, ув'язнений на 8 р. Покарання відбував у ВТТ с. Божа Єль Усть-Вимського р-ну (нині Республіка Комі, РФ), куди прибув 17.06.1939. Згідно з офіц. даними, звільнений 24.07.1943 і вибув до м. Ура-Тюбе (нині Істарафшан, Таджикистан).

Подальша доля невідома. Реабілітований 6.12.1989.

Літ.: Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 205–206, 675, 677–678; Реабілітовані історією. Тернопільська область: Кн. 1 / упоряд.: О. Г. Бажан, Є. О. Гасай, П. З. Гуцал. Тернопіль, 2008. С. 229–232, 244; "Як з Бережан до Кадри...": до 100-річчя створення Леґіону УСС // Бережанське віче: спецвип. 2014. 8 серп.

Микола Лазарович

МАРФІЄ́ВИЧ Микола Іванович

МАРФІЄВИЧ Микола Іванович

(20.03.1898–02.09.1967) – поет, літературознавець, педагог. Н. у с. Іспас (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.). Випускник Чернів. учител. семінарії.

Учасник ПСВ в австро-угор. армії, воював на Італ. фронті. Під час розпаду Австро-Угорщини був учасником Буковин. нар. віча 3.11.1918. Написав "Похідну пісню" на мотив "Марсельєзи", з якою учасники віча пройшли вулицями Чернівців. Був арештований та ув'язнений рум. окупац. владою. У поетичних творах змальовував укр. героїв-борців, за що поет. зб. "Квіти" (1923) була конфіскована владою.

1924 емігрував до УСРР. Тв. М. "Повстанці", "Проти бояр", "Буковині", "Галичанка", "Черемоше, братку мій" та ін. написані під впливом ПСВ, революц. подій 1918, б-би проти рум. окупації Буковини.

П. у м. Київ.

Літ.: Богайчук М. А. Література і мистецтво Буковини в іменах: Словник-довідник. Чернівці, 2005. С. 171–172; *Романець М.* Микола Марфієвич // Марфієвич М. Черемоше, братку мій. Ужгород, 1968; Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто) / за заг. ред. В. М. Ботушанського. Чернівці, 2009. С. 405.

Василь Ботушанський

МАРЧА́К-БАРА́НСЬКИЙ Омелян

МАРЧАК-БАРАНСЬКИЙ Омелян

(10.05.1884–10.11.1929) – греко-катол. священик, капелан УГА. Н. в с. Бабино (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Студіював теологію в м. Львів. 1908 висвячений митрополитом А. Шептицьким на священика, отримав парафію в м. Городок (нині Львів. обл.). 1909–14 – священик у греко-катол. парафіях США. Перед поч. ПСВ 1914 повернувся до Галичини, очолив адміністрацію парохії в с. Любінь Великий (нині смт Городоц. р-ну Львів. обл.), опісля в с. Кунин, відтак парох у с. Боянець (обидва нині Жовків. р-ну Львів. обл.), де його застав 1918.

У 05.1919 долучився до УГА, з нею перейшов за р. Збруч. Спочатку перейняв обов'язки польового духівника при шпиталі 1-го корпусу УГА замість о. І. Лебедовича. Після видужання останнього перейшов до 5-ї Сокал. бригади. Там заразився плямистим тифом, довго лікувався у м. Хмільник (нині Вінниц. обл.). У 05.1920 повернувся до с. Боянець. З труднощами довіз до Галичини польову каплицю УГА, яку віддав до Укр. нац. музею у Львові.

У міжвоєн. період розгорнув широку громад. діяльність, насамперед на екон. полі. За свою ревну душпастир. працю був нагороджений крилошан. відзнаками й призначений великомостівським деканом.

П. і похований у с. Боянець.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963.

Ігор Любчик

МАСА́РИК Томаш-Ґарріґ

(Masaryk Tomáš Garrigue; 07.03.1850–14.09.1937)–чехословац. філософ, історик, громад.-політ. діяч, 1-й президент ЧСР. Н. в м. Годонін (нині Південноморав. краю, Чехія). Батько Йозеф працював кучером, згодом управителем цісарського маєтку Габсбургів, а мати Тереза – поваром. Сім'я неодноразово змінювала місце проживання. З 1856 навч. в поч. шк. м. Годонін, 1861–63 – у нім. реальній шк. м. Густопече (нині Чехія). Згодом здобував фах коваля. Завдяки священику Ф. Саторі вдалося переконати батьків продовжити навч. 1865 розпочав студії в нім. г-зії м. Брно (нині Чехія), 1872 завершив навч. в г-зії м. Відень. Навч. на філос. ф-ті Віден. і Лейпциз. ун-тів. 1878 одружився з американкою Ш. Гарріг. Захистив докторську дис. з філософії. 1882–1914 – проф. філософії Празьк. ун-ту; допомагав укр. студентам, які на знак протесту проти заборони австр. властями заснувати укр. ун-т у Галичині 1901–02 продовжували навч. в м. Прага. Засн. і ред. час. "Athenaeum". З 1886 на його сторінках заперечив справжність Краледворського та Зеленогорського рукописів. Дискусія навколо цих рукописів сприяла зростанню впливу М. в чес. нац. русі. З 1890 належав до партії молодочехів. 1891–93 і 1907–11 був обраний до австр. парламенту, 1900 заснував та очолив Партію реалістів. У серії ст. ("Чеське питання", "Наша нинішня криза", "Ян Гус", "Карел Гавлічек" та ін.) розробив власну концепцію історії чес. народу. Вважав чехів і словаків єдиним чехословац. народом, розділеним через істор. обставини. Концепція чехословакізму з 1918 стала офіц. держ. доктриною ЧСР.

М. були близькі ідеї слов'ян. єдності, солідарності. Відчутними були і його пророс. симпатії. Проте у своїй

роботі "Росія і Європа. Ессе про духовні течії в Росії" (Т. 1–3, СПб., 2004) він розвінчав міф про Росію як останній оплот слов'янства, звинуватив царизм в імперіалізмі й реакційності. Водночас висловлював сподівання, що демократ. зміни в Росії зроблять у майбутньому реальним зближення росіян з чехословаками.

В австр. парламенті М. неодноразово підтримував права слов'ян. народів імперії на збереження власної самобутності, отримання широкої автономії, засуджував анексію Австро-Угорщиною Боснії і Герцеговини. 25.04.1908 виступив у парламенті на захист нац.-культ. прав українців Галичини від москвофільства й польс. утисків; підтримав позиції укр. послів Є. Петрушевича, С. Вітика та Я. Остапчука, які виступали проти зловживань польс. адміністрації в краї. Активно співпрацював з галиц.-укр. діячами – С. Дністрянським, О. Колессою, К. Трильовським, Є. Петрушевичем та ін. Обраний дійсним чл. НТШ. З 1893 підтримував дружні й творчі зв'язки з І. Франком, який присвятив М. переклад "Вибраних поезій" К. Гавлічека-Боровського (1901); цікавився працями М. Драгоманова. До поч. ПСВ виступав за реформування Австро-Угорщини на федеративних засадах.

6.06.1915 змушений емігрувати з країни до м. Женева (Швейцарія), Париж (Франція), Лондон (Велика Британія). За кордоном створив й очолив Чехословац. Нац. Раду, яка розпочала закорд. нац.-визвол. акцію з утворення чехословац. д-ви. Вів активну агітац. роботу серед урядових і політ. кіл країн Антанти за визнання незалежності ЧСР. У 05.1917–03.1918 перебував у охопленій революцією Росії, де за підтримки Тимчасового уряду започаткував формування Чехо-Словац. легіону з військовополонених чес. і словац. солдатів та офіцерів австро-угор. армії. 3,5-тисячний чехословац. корпус формувався на тер. України, 1–2.07.1917 брав участь у Зборів. битві. Перебуваючи понад 4 місяці в м. Київ, М. проводив активну громад.-політ. діяльність, співпрацював з діячами УЦР В. Винниченком, С. Петлюрою, О. Шульгіним. У 11.1917 визнав УНР, однак наполягав, що майбутнє України має вирішуватися у внутр. рамках майбутньої демократ. Рос. федерації, а всі укр. землі, зокр. Сх. Галичина, повинні творити єдину автономію в цій федерації. Проголошення 4-го Універсалу УЦР привело до розриву М. з нею.

У 03.1918 М. виїхав до США, де виступав з лекціями, доповідями, пропагував ідею проголошення незалежної ЧСР. У цей час М. писав тв. "Нова Європа", де розробив ідею створення "Сполучених штатів Європи" і відстоював право поневолених народів на самовизначення, що в багатьох моментах співпадало з "14 пунктами" В. Вільсона.

28.10.1918 М. був обраний (заочно) Президентом проголошеної ЧСР. 21.12.1918 повернувся до м. Прага, активно долучився до процесів нац. державотворення. 1920, 1927 та 1934 переобраний на пост глави д-ви, сприяв перетворенню ЧСР у єдину розвинуту демократ. д-ву ЦСЄ.

Офіційно ЧСР не визнавала ЗУНР, але водночас не підтримувала претензії Польщі на Сх. Галичину. У 12.1918 М. зустрівся з Є. Петрушевичем, висловив готовність підтримати домагання галиц. українців на Паризькій мирн. конф. Також дозволив приїзд до м. Прага дипломатичних місій УНР та ЗУНР. У ЧСР, за підтримки М., на поч. 1919 поширювалися брошури із серії "Пізнаймо Україну" та книга С. Дністрянського "Українці – Чехам". Все це відбувалося в умовах конфлікту між ЧСР та Польщею за Тешинську Сілезію, куди ЧСР 23.01.1919 ввела свої війська.

У 02.1919 М. зустрівся із заст. міністра закорд. справ УНР Л. Цегельським і домовився про спільні дії на конф. у Парижі. За посередництва М. меморандум Л. Цегельського про Україну як "важливу проблему сходу Європи" потрапив на Паризьку мирну конф. З допомогою М. стала можливою діяльність місії Ж. Бартелемі в м. Львів.

У 02.1919 до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) прибула чехословац. дипломатична місія. Аналогічно було створено посольство ЗУНР у Празі. М. неодноразово зустрічався з представником ЗУНР К. Трильовським. Під впливом цих зустрічей розробив ідею створення Центральноєвроп. союзу – держ. утворення, яке б об'єднало народи від Чорного до Балт. моря. 12.03.1919 М. висловився за об'єднання економік України і ЧСР у "великий господарський союз". 11.04.1919 між ЧСР та ЗУНР було укладено угоду, згідно з якою ЗУНР повинна була постачати до ЧСР 9 тис. цистерн нафти, а та зобов'язувалася надати українцям зброю, амуніцію для УГА, вугілля, цукор, тканини. Місію ЧСР було відкрито і в м. Самбір (нині Львів. обл.). Активно діяв чехословац. консул Д. Поллак.

5.06.1919 було досягнуто домовленості між Є. Петрушевичем та М. про участь вояків УГА у військ. діях проти рад. Угорщини в обмін на можливість військ. підготовки українців на тер. ЧСР. Однак через тиск Антанти й відступ УГА зі Сх. Галичини ці домовленості втратили актуальність. З 07.1919 розроблялися проекти об'єднання ЗУНР та ЧСР в д-ву під назвою "Західнославія" чи принаймні зайняття чехословац. військами Сх. Галичини під мандатом міжнар. сил безпеки, однак через позицію Антанти відхилені.

У 07.1920 Є. Петрушевич домовився з М. та Е. Бенешем про покращення

становища інтернованих у ЧСР вояків і старшин УГА. Після укладення Ризького мирн. договору Т. Масарик змінив курс на нормалізацію взаємин з Польщею. У 10.1921 між ЧСР і Польщею було укладено договір про нейтралітет і ліквідацію взаємних претензій. За одним із таємних додатків до договору ЧСР визнавала права Польщі на Сх. Галичину й обіцяла відмовитися від співпраці з кер-вом ЗУНР. Попри ці домовленості, М. продовжував підтримувати діяльність укр. еміграц. груп у ЧСР. З ініціативи М. ств. Укр. соціолог. ін-т, у якому деякий час працював М. Грушевський, Укр. істор.-філол. т-во. М. сприяв відкриттю та фінансово підтримував ств. 1921 УВУ у м. Прага, з 1922 – Укр. госп. акад-ю в м. Подебради (нині Чехія), з 1923 – Вищий пед. ін-т ім. М. Драгоманова в м. Прага. 1932, також за участю М., у м. Подебради відкрито Укр. тех. ін-т. У всіх цих установах працювали укр. науковці, навчалися колиш. старшини й вояки УГА, ДА УНР. Багатьом з них вдалося реалізувати свій творчий потенціал у г-зіях, закладах вищої освіти ЧСР, Чехословац. АН. Загалом притулок у ЧСР знайшли десятки тисяч українців, які розгорнули активну громад. й просвітн. діяльність.

Ситуація змінилася 1929–33. Під впливом світової екон. кризи в ЧСР зріс вплив радикальних партій, особливо комуністів. Це загалом погіршувало ситуацію в д-ві. Почастішали страйки, протести. Траплялися терорист. напади. 1933–35 суттєво погіршилися взаємини ЧСР з Німеччиною, де до влади прийшли нацисти. Нім. меншина вимагала автономії в Судетах, а згодом і приєднання регіону до Німеччини.

Суперечливою виглядала ситуація на Закарпатті. Чехословац. влада з 1919 дозволила використання укр. мови в шк., розширила права "Просвіти", "Пласту", укр. культ. т-в, лояльно ставилася до укр. книгодрукування. Водночас до 1938 регіон так і не отримав обіцяної автономії. Більшість кер. посад в органах місц. влади й самоврядування посідали чехи. Закарпаття залишалося аграрно-сировинним придатком центр. р-нів ЧСР. Середня зарплата в краї була удвічі меншою, ніж у Чехії чи Моравії; значно гостріше відчувалися наслідки екон. кризи. Доволі високим був податковий та екон. тиск на закарп. українців. З 1934 розпочалася чехословакізація регіону, звужено сферу використання укр. мови.

Погіршення чес.-укр. взаємин спричинила справа з "архівом Сеника". Чехословац. поліція навесні 1933 провела низку арештів чл. ОУН, серед них В. Мартинця, В. Забавського, Я. Барановського, О. Сеника. В останнього було вилучено "архів ОУН" – листування, внутр. документація орг-ції, списки всіх експозитур ОУН, фінансові документи ПУН, звіти Крайової екзекутиви. Незабаром заарештованих було звільнено, повернуто їм вилучені матеріали. Однак чехословац. поліція зробила фотокопії рукописних і машинописних документів (30 томів по 500 аркушів) і без узгодження з кер-вом д-ви передала їх польс. владі. У Галичині 1934–35 арештовано керівників ОУН, організовано Варшав. і Львів. суд. процеси.

1.04.1935 М. пережив інсульт і відійшов від управління ЧСР. Це позначилося на становищі українців у країні. Було зупинено фінансування укр. наук. та освіт. установ, частина укр. діаспори покинула ЧСР.

14.12.1935 М. добровільно подав у відставку з поста Президента ЧСР. Останні 2 р. життя перебував у своєму маєтку в с. Лани поблизу м. Прага (Чехія).

П. у с. Лани.

Тв.: Масарик Т. Г. Добірні думки: З нагоди 75 літ життя (1850–1925). Прага, 1925; *Його ж.* Ідеали гуманності. Львів, 1902; *Його ж.* Критика марксизму. К., 1905; *Його ж.* Право і демократія. Вибрані праці. К., 2007; *Його ж.* Світова революція за війни й у війні 1914–1918: Спомини. Ч. 1–2. Львів, 1930; *Его же.* Славяне по войне. Ужгород, 1923; *Его же.* Философия – социология – политика. Избранные тексты. М., 2003.

Літ.: Бочковський І. О. Життя і світогляд Т. Г. Масарика: Масарик про Україну. Відень; К., 1921; *Його ж.* Т. Г. Масарик:

національна проблема та українське питання (Спроба характеристики та інтерпретації). Подєбради, 1930; *Віднянський К. В., Мартинов А. Ю.* Об'єднана Європа: від мрії до реальності: Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу. К., 2009; *Дацків І. Б., Полич М. І.* Лонгин Цегельський в історії української дипломатії (до 140-річчя від дня народження) // УІЖ. 2015. № 3. С. 108–121; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 88, 190, 462–463, 492; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 607, 746; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 98, 102, 170, 192, 2, 233, 245, 422, 495, 496; Т. 5. Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 48; *Котенко А. Л.* Ідея Центральної Європи Томаша Масарика // Магістеріум. 2007. Вип. 28. С. 43–49; *Кравчук О.* Т. Г. Масарик про ідею Чехо-Словацької держави та принципи її національної політики // Проблеми історії Центральної та Східної Європи. 2010. Вип. 1. С. 116–122; *Муравський В.* Документи Міністерства закордонних справ Чехословаччини про так званий "архів Сеника" // Український визвольний рух. Львів, 2006. Зб. 6. С. 5–29; *Нагорняк М. М.* Національно-державницька концепція Томаша Масарика. К., 2009; *Панов А. В.* Масарик і Закарпаття. Ужгород, 2010; *Підлуцький О.* Томаш-Ґарріґ Масарик: "Нова людина" у "Новій Європі" // 25 портретів на тлі епохи. Харків, 2012. С. 11–27; *Стахів М.* Західня Україна та політика Польщі, Росії і заходу (1772–1918). Т. 2. Скрентон, 1958. С. 84–86, 161; *Ярема Я.* Провідні ідеї філософії Томи Масарика. Прага, 1925.

Михайло Нагорняк

МАСИКÉВИЧ
Іван Олександрович

(д. і м. н. і с. н.) – старший десятник, пілот УГА.

Учасник ПСВ. Воював у складі австро-угор. армії. Пілот УГА з поч. 1919. Літав на літаку LVG № 9806 нім. вир-ва в складі 2-ї летун. сотні. Проявив себе під час походу УГА та ДА УНР на м. Київ. З 18.04.1920 воював у складі 1-го Галиц. авіазагону ЧУГА, що базувався в м. Бердичів (нині Житомир. обл.). 27.04.1920 разом з 3 старшинами зумів вирватись на 2 літаках зі ст. Козятин (нині Вінниц. обл.), оточеної поляками, і перелетіти до ЧА. 5.05.1920 скерований до 23-го розвідувального авіазагону. У складі 13-го Казанського розвідувального авіазагону воював проти військ ген. П. Врангеля. Станом на 1.03.1921 перебував у складі 22-го Орловського авіазагону в м. Катеринослав (нині Дніпро).

Подальша доля невідома.

Літ.: *Лемківський І.* Летунство У.Г.А. // ЛЧК. 1938. Ч. 11. С. 7–10; Ч. 12. С. 15–17; *Тинченко Я.* Герої українського неба: пілоти Визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010. С. 86, 93, 100–103, 136; *Фостаківський І.* Летунство // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 219–240; *Франко П.* Летунський відділ У.Г.А. // ЛЧК. 1937. Ч. 11. С. 9–12; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України, 1917–1920 рр. К., 2008. С. 85–90.

Микола Вітенко

МАСЛОВСЬКИЙ Осип

МАСЛÓВСЬКИЙ
Осип

(03.02.1895–1920) – стрілець УГА. Н. у с. Заднишівка (нині в складі смт Підволочиськ Терноп. обл.). Випускник початкової шк. м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.), г-зії м. Тернопіль. Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту, де був головою спортивного т-ва "Січ".

Після розпаду Австро-Угорщини – один з активних організаторів Листопадового чину в Підволочиську. Разом з І. Кучмаком, С. Хабурським, Т. Дмитрівим, Я. Щуром належав до таємного укр. гуртка (к-ту), який 2.11.1918 перейняв владу в місті. Головував на нараді щодо підготовки взяття влади. Згодом – стрілець УГА. У 07.1919 перейшов за р. Збруч. 1920 потрапив у польс. полон.

П. від тифу в таборі для військовополонених у м. Бельсько (нині Бельсько-Бяла, Польща).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 176, 207, 220.

Богдан Паска

МАСЛЯК
Іван Степанович

МАТВІЙЧУК
Галина

МАСЛЯ́К
Іван Степанович

(21.08.1867–03.02.1925) – правник, громад. діяч, повітов. комісар ЗУНР. Н. в с. Липиця Гірна (нині с. Верхня Липиця Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї возного повітов. суду. Дитинство провів у м. Бережани (нині Терноп. обл.), де працював батько; тут навч. в г-зії, випускні іспити склав в АГ м. Львів. Випускник правн. ф-ту Львів. ун-ту (1894). Після відбуття практики працював у суді в м. Обертин (нині смт Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.), Козова (нині смт Терноп. обл.). Від 1908 – радник окружного суду в Бережанах. Крім фахової праці, займався громад. справами: належав до управ повітов. філій "Просвіти" й Руського (від 1912 – Укр.) пед. т-ва; один з ініціаторів буд-ва Нар. дому в місті. Залишився в Бережанах під час окупації рос. військами в 08.1914. У 03.1915 вивезений до м. Київ, звідки через пів року депортований до Сибіру; повернувся із заслання через 3 р., продовжив працювати суддею.

Учасник Листопадового чину в Бережанах. 4.11.1918 призначений повітов. комісаром, обіймав цю посаду протягом усього періоду ЗУНР. Був діяльним та авторитетним кер. повіту, домагався виконання урядових розпоряджень, встановлення правопорядку, забезпечення людей продуктами й товарами, займався мобілізацією ресурсів для 3-ї бригади УГА тощо. Наприкінці 02.1919 вітав голову Директорії УНР й Гол. от. ДА УНР С. Петлюру, котрий відвідав Бережани. Разом з УГА перейшов за р. Збруч.

4.01.1920 заарештований поляками в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) і відправлений до тюрми м. Львів. У 07.1920 над М. і Т. Старухом відбувся суд. процес; засуджений польс. окупац. судом на 2 р. тюрми; на суді тримався гідно, своєї вини і вироку не визнав. Вийшов на волю наприкінці 12.1921. Поселився в м. Козова, де зайнявся адвокат. практикою, брав участь у відновленні діяльності укр. т-в.

П. у м. Козова.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 102; Народний ілюстрований календар товариства "Просвіта" на звичайний рік 1926. Річник 48. Львів, 1925. С. 280–281; Посмертні згадки: Іван Масляк // Діло. 1925. 12 лютого.

Петро Гуцал

МАТВІЙЧУ́К
Галина

(дівоче прізв.: Скварко; 1899–31.03.1931) – медсестра УГА. Н. у м. Львів. Навч. в школах УПТ.

Під час ПСВ вступила до "Української самаритянської помочі"; була медсестрою у львів. військ. шпиталях. 11.1918 – медсестра УГА у військ. шпиталі в духовній семінарії м. Львів. Після зайняття Львова польс. військами виїхала зі шпиталем з міста. Була медсестрою у військ. шпиталях у м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), Бережани, Тернопіль, Чортків (усі нині Терноп. обл.). Захворіла на тиф. Потрапила у польс. полон на залізн. ст. Тересин біля м. Борщів (нині Терноп. обл.). Згодом очолювала військ. шпиталь у Львові, де перебували полонені воїни УГА.

У міжвоєн. період брала участь в укр. жін. русі, працювала в Т-ві охорони молоді, була опікункою дівочої ремісничої бурси у Львові. Публікувала спогади й худ. тв. в час. "Вперед", "Громадська думка", "Українська трибуна", "Учительське слово", "Діло", "Жіноча доля", ЛЧК.

П. у м. Львів.

Літ.: Посмертна згадка // ЛЧК. 1931. Ч. 8. С. 37–38.

Богдан Паска

МАТЕ́ЙКО
Теодор

(1889–29.10.1954) – адвокат, д-р права, громад. діяч. Н. у с. Поточисько (нині Поточище Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Працював службовцем Городенків. повітов. староства, місц. суду.

У часи ЗУНР – пом. повітов. комісара м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.) Т. Окуневського, активно працював у повіті. 1922 – чл. таємної антипольс. орг-ції.

Закінчив навч., 1930 відкрив адвок. канцелярію у Городенці. Чл. повітов. к-ту УНДО, ін. громад. т-в, очолював повітову філію "Просвіти". 1939 емігрував. Проживав у Канаді.

П. і похований у м. Торонто.

Літ.: Городенщина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978.

Степан Кобута

МАТЕ́ЙКО
Теодор Миколайович

(25.02.1863–20.11.1931) – церк., громад.-політ. діяч. Н. у с. Поточиське (нині Поточище Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у Львів. духовній семінарії. Висвячений на священика 7.01.1889 владикою Ю. Пелешем. 21.01.1889 – пом. священика в с. Дзвиняч. З 1.07.1889 – пом. священика в с. Зозулинці. З 1.06.1890 – пом. священика с. Тлусте (нині смт Товсте, усі Заліщиц. р-ну Терноп. обл.).

З 30.04.1895 – адміністратор парафії в с. Путилів (нині смт Путила Чернів. обл.). Згодом парох у с. Глибоке (нині смт Глибока Чернів. обл.). 1897 призначений шкільн. комісаром при раді шкільній м. Сторожинець (нині Чернів. обл.). 10.12.1900 – дійсний радник консисторії з відзнакою крилошанина.

27.03.1905 затверджений парохом у с. Опришівці (нині в складі м. Івано-Франківськ). Разом з вірними парафії будував новий храм, оскільки попередній згорів від удару блискавки. 1908 нову церкву освячено владикою Г. Хомишиним. З 1914 очолював парохію і в с. Чукалівка (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Активно підтримував дії влади ЗУНР. 26.12.1918 вибраний від с. Опришівці членом повітової УНРади. 1924, 1926, 1928 очолював місц. філію "Просвіти", 1926 виступив ініціатором створення читальні "Просвіти" в с. Чукалівка. 1927 обраний до ґмінної ради Чукалівки як представник УНДО.

П. від тифу. Похований 23.11.1931 на цвинтарі м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Перепохований біля церкви в с. Чукалівка (1970-ті).

Дж.: ДАІФО. Ф. 378. Оп. 1. Спр. 27. Арк. 6; Ф. 504. Оп. 1. Спр. 321. Арк. 6; Спр. 330В. Арк. 187; Спр. 688. Арк. 3, 8.

Тарас Огар

МАТІ́ЇВ-МЕ́ЛЬНИК
Микола

(справжнє прізв.: Мельник Микола Матійович; псевд.: Микола Яблонівський, Богдан Чорногор, Богдан Вольний, Богдан Хмиз, Василь Хмара, Микола Лебединський, Микола Гірський та ін.; 11.12.1890–28.09.1947) –

педагог, письменник, старшина УГА, громад. діяч. Н. у м. Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випус-

МАТКІВСЬКИЙ-ГАГУЛОВИЧ Григорій Миколайович

кник Коломий. укр. г-зії (1910). Вивчав філософію, музику у Львів., Чернів., Віден. ун-тах. Викладав у г-зях укр. й нім. мови, знався на л-рі, грав на скрипці, керував хором.

Мобілізований у 05.1915. За доносом ув'язнений (1915), звинувачений у держ. зраді. Після звільнення (02.1916) скерований до запасного коша 55-го піх. полку в м. Бельсько (нині в складі м. Бельсько-Бяла, Польща), звідки потрапив на фронт; після поранення на поч. 1918 повернувся додому. Працював учителем у приватній г-зії м. Чортків (нині Терноп. обл.).

З проголошенням ЗУНР заснував і видавав повітову газ. "Наша земля". З весни 1919 – в УГА (референт пропаганди). Місце перебування М.-М. у воєн. період можна прослідкувати за датами і місцями написання його худ. тв.: м. Яблунів (17.03.1915), Ґрац (Австрія; 1916), Ідрія (нині Словенія; 1917), Відень (6.01.1918), Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1918), Жванець (нині Кам'янець-Подільс. р-ну Хмельн. обл.; 16.07.1919), Коростишів (1919), Червоне (нині смт Андрушів. р-ну, обидва Житомир. обл.; 25.10.1919), Старокостянтинів (1919), Кам'янець-Подільський (нині обидва Хмельн. обл.; 1919), Бердичів (нині Житомир. обл.; 8.10.1919), Балта (нині Одес. обл.; 1920), Проскурів (нині Хмельницький; 28.07.1921), Коломия (10–12.11.1921).

Займався викладацькою працею в м. Чортків, Коломия, Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1923–24), Львів (від 1927). Зі встановленням рад. влади працював в Ін-ті рад. торгівлі. Був чл. Спілки рад. письменників (від 1940). Зав. літ. студії на Львів. радіо. 30.06.1941 зачитав по радіо Акт відновлення Укр. д-ви. З початком переслідування укр. патріотів нім. окупац. владою переїхав до м. Коломия, де працював викл. у пром. шк. й за сумісництвом – у г-зії.

1944 виїхав до Австрії, викладав у ДП м. Зальцбурґ. 1947 емігрував до США. Автор поезій, худож. прози, літ.-критичних і публіцист. статей, опубл. окремими книгами й надрукованих у періодиці. Для творчості М. характерне оспівування героїчного чину борців за укр. незалежність. Переклав сучасною укр. мовою "Слово про Ігорів похід" (1936).

П. у м. Нью-Гейвен (шт. Коннектикут, США).

Тв.: *Матіїв-Мельник М.* Твори. Львів, 1995.

Літ.: *Васильчук М.* Літературне краєзнавство (Коломия і Коломийщина. XX століття). Коломия, 2007; *Вдовичин І.* Матіїв-Мельник Микола // Українська журналістика в іменах. Вип. 5. Львів, 1998; *Курищук В.* "Аж доки думки ніч не стане..." (Із життя і творчості Миколи Матіїва-Мельника) // Українське літературознавство. Вип. 59. Львів, 1994.

Микола Васильчук

МАТКІВСЬКИЙ Іван Іванович

(07.07.1897–24.04.1920) – старшина УГА. Н. у с. Мишків (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) у сім'ї священика. Від 1907 проживав у м-ку Гусятин (нині смт Терноп. обл.), де його батько обіймав парафію. 1907–14 навч. у г-зії м. Бучач (нині Терноп. обл.), 1916–17– в укр. г-зії м. Тернопіль.

В УГА служив з кін. 1918; пройшов весь бойовий шлях. Мав військ. звання хорунжого.

Загинув у бою з більшовиц. підрозділом у м. Вінниця.

Літ.: У борні за Українську державу. Тернопіль, 2010. С. 108.

Петро Гуцал

МАТКІВСЬКИЙ-ГАГУЛÓВИЧ Григорій Миколайович

(02.02.1891–08.1919) – четар УГА. Н. в с. Селець (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). Випускник Самбір. г-зії, юрид. ф-ту Львів. ун-ту.

У час ПСВ перебув на фронті в лавах 77-го Самбір. піх. полку. Учасник боїв у Сербії, Чорногорії, Албанії. Зазнав важких поранень. В УГА служив четарем у 3-й бригаді.

Загинув у бою з більшовиками біля с. Вапнярка (нині смт Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 667.

Ольга Малюта

МАТКО́ВСЬКИЙ
Северин

(02.11.1861–17.08.1935) – греко-катол. священик, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. у с. Горожанка Велика (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Навч. у початковій шк. в родинному селі та м. Городок (нині Львів. обл.), Дрогобиц. г-зії та АГ м. Львів, Львів. і Перемишл. духовних семінаріях, філос. ф-ті Віден. ун-ту. Висвячений 1885. Сотрудник Перемишл. катедри (1885); катехит, сотрудник та адміністратор парохії у м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.; 1885–90, 1892–93), парох у с. Босири (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.; 1893–1935). Дійсний чл. Богослов. наук. т-ва. Співзасн. т-ва "Народний дім" та "Згода" в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.), кооперативи "Збруч" у м. Гусятин (нині Терноп. обл.). Подорожував Німеччиною, Швейцарією та Італією. Один з організаторів рільничих страйків. Чл. повітов. виділу УНДП.

У роки ПСВ разом з о. І. Бриковичем домігся у командування рос. армії в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) рішення про відпущення на волю арештованих 62 греко-катол. священиків. Делегат до УНРади від Гусятин. пов.; чл. її адм. та земельної комісій (04–05.1919).

Чл. повітов. НК УНДО (з 1926).

П. у м. Тернопіль.

Літ.: о. Северин Матковський // Життя і Знання. 1935. Ч. 9. С. 267.

Олег Павлишин

МАТРЕНЧУ́К
Спиридон

(д. і м. н. і с. н.) – сотник УГА. Наприкінці 1918 вступив до УГА у званні четаря. Ветеринарний референт при НКГА, керував ветеринарною службою на фронті в ході польс.-укр. війни. 1.01.1919 іменований поручником, 1.03.1919 – сотником-ветеринаром. Згодом інтернований на тер. ЧСР в таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Здобув вищу освіту в м. Прага. У міжвоєн. період – лікар-ветеринар на Закарпатті. 1939 повернувся до Праги, де 27.02.1943 увійшов до складу управи Т-ва "Музей визвольної боротьби"; 7.04.1945, 28.04.1946 і 25.05.1947 переобраний чл. управи Т-ва. Автор праці "Заразливі хвороби домашніх тварин".

Подальша доля невідома.

Літ.: Кужільна О. До питання про заснування та діяльність Товариства "Музей визвольної боротьби України" в Празі (1925–1948) // Гілея. 2014. Вип. 80. С. 70–73; *Наріжний С.* Українська еміґрація. Прага, 1942. С. 335, 409, 604; Річні збори Українського Музею в Празі // Свобода. 1947. 2 серп. Ч. 178. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 306, 322; Український музей в Празі // Свобода. 1946. 6 лип. Ч. 131. С. 1; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 317.

Богдан Паска

МАТСУ́ДА
Мічіказу

(Matsuda Michikazu;
14.03.1876–20.01.1946) – япон. дипломат. Випускник юрид. ф-ту Токій. ун-ту (1900). Спеціалізувався на міжнар. праві, вивчав італ. к-ру. З 1902 – на дипломатичній роботі в япон. МЗС. З 1907 – секретар япон. делегації в м. Брюссель (Бельгія). З 1917 – радник посольства Японії в Італії. Працював у Міжнар. торг. бюро МЗС Японії. З 1920 – консультант посольства Японії в м. Париж (Франція); очолював департамент Ліги Націй цього посольства. 1920 – співорганізатор Асоціації Ліги Націй в Японії; згодом змінив на посту її президента першого кер. Е. Шібусава. Асоціація пропагувала мир та ідею рівності д-в у світі.

З 1920, як чл. япон. делегації, разом з К. Ішії та М. Адачі брав участь у міжнар. конф. і форумах, зокр. Ген. асамблеї Ліги Націй у м. Женева (Швейцарія), Конф. зі свободи зв'язку і транзиту, Женев. конф. із роззброєнь та ін. Неодноразово представляв Японію на засіданнях Ліги Націй. Учасник засідання Ради послів Антанти 15.03.1923, де підписав ухвалу про сх. кордони Польщі й передачу їй Сх. Галичини на умовах автономії та забезпечення етногр. прав місц. укр. нас.

МАТРЕНЧУК
Спиридон

МАТСУДА
Мічіказу

1925 призначений послом Японії в Нідерландах. 1926–29 – посол Японії в Італії. Згодом дир. Бюро япон. торгівлі в м. Токіо. 1933–45 – радник япон. Мін-ва домогосподарств. Автор спогадів, книг про амер. дипломатію міжвоєн. періоду.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 118–119; *Burkman T. W.* Japan and the League of Nations: Empire and World Order, 1914–1938. Honolulu, 2008. P. 111, 115; League of Nations, Treaty Series. Vol. 15. No. 398, 1923. P. 261–265; *Matsuda M., Gaiko R.* Matsuda Michikazu Iko / ed. by Kashima Heiwa Kenkyusho. Tokyo, 1970 [Japanese = Writings on Foreign Affairs: A Posthumous Edition of Michikazu Matsuda's Essays.]; *Terada K.* Actors of International Cooperation in Prewar Japan. The Discourse on International Migration and the League of Nations Association of Japan. Baden-Baden, 2018; *Żurawski vel Grajewski P.-P.* Sprawa ukraińska na konferencji pokojowej w Paryżu w roku 1919. Warszawa, 2017. S. 112–134.

Рікако Шіндо

МАТЧА́К
Михайло Федорович

(28.02.1895–19.11.1958) – громад. і політ. діяч, видавець. Н. у с. Воля Якубова (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). 1914 завершив гімназійні студії в м. Дрогобич (нині Львів. обл.).

У роки ПСВ – старшина Легіону УСС (1914–16). Потрапив у рос. полон, який відбув 1916–17 у м. Царицин (нині Волгоград, РФ).

З 01.1918 – старшина Галиц.-Буковин. куреня січових стрільців у м. Київ, чл. Стрілец. ради, учасник боїв проти більшовиц. військ М. Муравйова. З кін. 1918 – ад'ютант команд. Окремого корпусу січових стрільців полк. Є. Коновальця, нач. вишкільно-мобілізац. відділу штабу корпусу. У 03.1919 поранений у бою з більшовиками біля м. Бердичів (нині Житомир. обл.). Згодом інтернований на тер. ЧСР. У 08.1920 перебрався до м. Львів.

Співзасн. УВО, чл. її Начальної команди. Належав до укр. молодіжного підпільного т-ва "Воля", яке готувало

збройне повстання в Сх. Галичині. У 12.1920, як представник Укр. студент. союзу, підписав меморандум укр. студентів до студент. орг-цій світу про безправне становище молоді Сх. Галичини в умовах польс. окупації (відправлений нім. фізику В. Віну, франц. письменнику А. Барбюсу й Президенту ЧСР Т. Масарику).

Навч. на правн. ф-ті Укр. таємного ун-ту. 3.09.1921, як представник молоді, брав участь у 2-му Міжпарт. з'їзді у Львові; під час виступу вказував на намагання польс. окупац. влади не допустити укр. молодь до вищої шк. 25.09.1921 – учасник замаху на Ю. Пілсудського в м. Львів; зазнав переслідувань з боку польс. влади, засуджений на 2,5 р. ув'язнення.

У міжвоєн. роки – чл. проводу УСРП, ред. час. "Новий час", чл. дирекції вид-ва "Червона Калина", посол польс. сейму (1928–30), дир. власного вид-ва "Ізмарагд". Під час нім. окупації Львова – чл. управи Спілки укр. видавців (1941–44). Напередодні повторної рад. окупації Львова виїхав до м. Відень. Після ДСВ працював урядовцем міжнар. допомогової орг-ції в англ. зоні окупації Німеччини. У 02.1947 викрадений рад. розвідкою, засуджений на 25 р. ув'язнення. Після звільнення 1956, незважаючи на прохання уряду Австрії, МЧХ й Е. Рузвельт, не отримав дозволу повернутися до Відня.

П. у табірній лікарні с. Потьма (нині смт Республіки Мордовія, РФ). Похований у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Гаврилів І. УВО: підпільна армія в боротьбі за державність // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2006. № 572: Держава та армія. С. 11–17; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 568; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 422; *Науменко К.* Матчак Михайло // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 557; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 143–144, 215.

Богдан Паска

МАХНÓ
Нестор Іванович

(08.11.1888–25.07.1934) – політ. і військ. діяч, провідник сел. повстан. руху – Махновщини. Н. в с. Гуляйполе (нині м. Запоріз. обл.) у сел. сім'ї. Здобув

освіту в початковій шк. Був підпаском, потім працював у малярній майстерні, купецькій ятці, сільс. кузні, з 1903 – на чавуноливарному з-ді.

1906 долучився до групи "хліборобів анархістів-комуністів". За підозрою в участі в терористичній діяльності тричі був заарештований. У 03.1910 за пограбування повітової скарбниці засуджений Тимчасовим Одес. військ.-окружним судом до страти. Через неповноліття на момент злочину смертну кару замінено довічною каторгою. Відбував покарання в Бутирській тюрмі (м. Москва), де займався самоосвітою, ознайомився з азами анархізму, вважав себе учнем М. Бакуніна й П. Кропоткіна.

Звільнений за амністією Тимчасового уряду. У 03.1917 повернувся до Гуляйполя. Очолив профспілку деревообробників і металістів, став співзасн. Сел. спілки і кер. місц. Ради робітн. і сел. депутатів. Організував загін сел. самооборони ("чорну гвардію"). Деякий час працював у суд. комісії.

Не визнавав ні Тимчасового уряду Росії, ні УЦР, яку вважав контреволюц. владою. 25.09.1917, як голова повітов. Ради, підписав декрет про конфіскацію поміщицької землі й поділ її між селянами. На поч. 1918 очолив революц. к-т Гуляйполя.

На рубежі 1917–18 сформував "селянські вільні батальйони", які розпочали б-бу проти козацьких частин з Пд.-Зх. й Рум. фронтів. У 05–06.1918 у Росії брав участь у конф. анархістів у м. Таганрог, Саратов і Москва (нині всі РФ), зустрічався з відомими рос. анархістами, мав контакти й вів дискусії з лідерами більшовиків. Улітку 1918 організував невеликий повстан. загін ("Чорна гвардія") і розпочав збройну б-бу проти влади гетьмана П. Скоропадського, місц. поміщиків та австро-нім. військ, які збирали контрибуцію.

Початком Махновщини вважають 16.10.1918, коли повстанці захопили Гуляйполе й оголосили від імені Гуляйпіл. район. ревкому про відновлення рад. влади. Після бою в Дібрівському лісі, у якому М. виявив особисту хоробрість і риси кер., що дали загону можливість вийти з ворожого оточення, повстанці нарекли М. "батьком". Цим повстан. титулом він пишався і часто підписувався під публічними документами. Під час 1-го рейду (11.1918) зумів об'єднати під своїм проводом більшість ін. подібних повстан. загонів, які діяли в Полтав., Харків. і Херсон. губ.

М. воював проти нім. армії, гетьмана П. Скоропадського, А. Денікіна, П. Врангеля, більшовиків, Антанти й Директорії; неодноразово визнавав рад. владу й зрікався її. Укладав військ. союзи з більшовиками, Директорією, УГА та от. Н. Григор'євим.

5.08.1919 проголосив створення Революц. повстан. армії України (махновців). Кількість бійців становила тоді 15–20 тис. (на 1.12.1919 - 40–45 тис. осіб), переважно кіннотників і кулеметників на тачанках, частково й піхоти. У час найбільшого піднесення повстан. армія нараховувала бл. 80 тис. бійців. Махновці воювали під чорними прапорами.

20.09.1919 уклав короткотривалий союзний договір з ДА УНР про спільні дії проти денікінців, зумів фактично перебрати контроль над смугою Пд. України від м. Катеринослав (нині Дніпро) до м. Бердянськ (нині Запоріз. обл.).

У 01.1920 командування ЧА запропонувало М. направити частини на Зх. фронт; М. відмовився, відновив б-бу проти рад. влади. Всеукрревком оголосив махновців поза законом, однак спроби розгромити їх були безуспішними.

Восени 1920 М. уклав останню угоду з рад. владою, допоміг більшовикам захопити Крим. Одразу після того ЧА почала проти нього війну.

М., який через поранення не брав участі в Крим. поході, не бажаючи припиняти б-бу за землю і волю, почав шукати для неї нові шляхи й нових союзників. Спершу прагнув під прапором нац. визволення об'єднати всі повстан. загони України, незалежно від їхньої орієнтації. Виступав за створення Всеукр. ревкому, який би допоміг "добитися звільнення України від окупації більшовиків-комуністів", але його не підтримала більшість власних командирів. З кін. 11.1920 до 08.1921 вів виснажливу б-бу проти більшовиц. влади. Зібравши ядро своєї армії, здійснив бойові походи в Приазов'я, на Дон і Поволжя; втратив більшу частину свого війська.

28.08.1921 із загоном 77 повстанців перейшов кордон з Румунією в р-ні м. Ямпіль (нині Вінниц. обл.). Рум. влада дозволила М., його дружині й кільком найбільш наближеним повстанцям проживати в м. Бухарест під контролем поліції; решту було поселено в таборі для інтернованих у м. Брашов (нині Румунія). 20.09.1921 уряди РСФРР й УСРР надіслали урядові Румунії ноту, але той відмовився видати М. Кілька разів М. намагався втекти з Румунії, але щоразу спроби закінчувалися невдачею. 5.04.1922 все ж утік із Бухареста. У ніч на 11.04.1922 втікачі непомітно перейшли кордон і прибули до с. Тулуків (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Війт, якого попросили про ночівлю, повідомив відділок поліції і групу було затримано. На підставі розпорядження воєводи Е. Юристовського М. з товаришами були доставлені до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і поміщені під нагляд поліції та агентів у готелі С. Гюбнера "Брістоль" без права його покидати. 20.04.1922 М., називаючи себе команд. Революц. повстан. армії України, письмово звернувся до повітов. староства з проханням про дозвіл йому, дружині й ще 7 побратимам "оселитись в м. Львові або в однім із міст Польщі на становищі мирних громадян робітників" (оригінал прохання зберігається в ДАІФО). Але 21.04.1922, виконуючи доручення воєводи, який посилався на розпорядження МВС Польщі про недопустимість перебування осіб такого роду на тер. в-ва, староста депортував махновців до табору інтернованих у с. Стшалково (Польща). Про це повідомила газ. "Kurjer Stanisławowski" 23.04.1922.

Імовірно, тоді в М. з'явилася ідея підняти повстання в Галичині проти Польщі, яка її окупувала, побудувати тут анархо-рад. д-ву, а після перемоги кинути війська на звільнення Наддніпрянщини від більшовиків. Румуни організували втечу М., який опинився на Зх. Україні. Польс. уряд з допомогою більшовиц. спецслужб був повідомлений про ці наміри. 2.08.1923 М. було заарештовано армій. розвідкою, кинуто до в'язниці Мокотув. 9.10.1923 франц. газ. "La Liberte" подала сенсаційну звістку, що М., інтернований у Польщі, хотів зорганізувати в Сх. Галичині повстання проти Польщі й одержав для того від більшовиків 100 тис. марок. Зрештою, польс. влада ув'язнила М. у Варшав. цитаделі. 27.10.1923 М. постав перед Варшав. окружним

судом за звинуваченням у підготовці повстання в Сх. Галичині для приєднання її до УСРР, проте виправданий "за неясністю доказів" і відправлений на поселення в м. Торунь (Польща). Арешт і висунення йому звинувачення в держ. зраді спричинили обурення однодумців-анархістів цілого світу. У 12.1923 М. зробив публічну заяву про б-бу проти більшовиків і рад. влади, що викликало негативну реакцію польс. уряду.

14.04.1924 після спроби самогубства М. був переведений під нагляд поліції в м. Ґданськ (нині Польща). 1924 з допомогою рос. анархістів-емігрантів домігся дозволу на виїзд до Німеччини. Рад. агенти вистежили, підступно схопили М. й намагалися вивезти його до посольства СРСР в м. Берлін, а далі доправити до м. Москва, де на нього чекав показовий суд. процес. Та дорогою на ходу викинувся з машини, яка його перевозила, і здався нім. поліції, що теж заарештувала М. за погроми нім. колоністів в Україні. Не дочекавшись легалізації, у 05.1925 М. нелегально перейшов кордон із Францією. Після поневірянь у 06.1926 разом з дружиною потрапив до м. Париж; оселився у приміськ. кварталі Венсен, де знайшов роботу пом. у ливарному цеху, працював теслярем і робітником сцени паризької "Гранд Опера" й кіностудії. Незважаючи на хвороби та бідність, ідейно продовжував б-бу з більшовизмом на сторінках своїх спогадів і публіцистики. 1925 заснував російськомовний теор. анархо-комуніст. ж. "Дело труда", у якому до 1929 публікував свої статті; деякі з них виходили у франц. перекладі на сторінках газ. "La Liberte". Писав і для анархіст. ж. "Пробудження", який видавали в США. Час від часу давав інтерв'ю газетярам. Листувався з анархіст. орг-ціями світу.

1927 у Парижі франц. мовою вийшов друком 1-й том мемуарів М. "Російська революція на Україні". 1929 М. підготував ще 2 томи, але через брак грошей вони побачили світ лише 1936–37, після смерті автора. У наступні десятиліття декілька разів перевидані; опубл. в Україні 1991.

1931 іспан. анархісти закликали М. очолити партизан. війну на пн. Іспанії. 12.02.1934 взяв участь в оголошеному профспілками Франції заг. страйку.

П. від сухот у м. Париж, де й похований на цвинтарі Пер-Лашез.

Літ.: Верстюк В. Ф. Махно (Міхненко) Нестор Іванович // ЕІУ. Т. 6. К., 2009. С. 560; *Його ж.* Махновщина: селянський повстанський рух на Україні (1918–1921). К., 1992; *Волковинський В. М.* Нестор Махно: легенди і реальність. К., 1994; *Голованов В. Я.* Нестор Махно / гл. ред. А. В. Петров. М., 2008; *Головатий М.* Як Нестор Махно хотів стати жителем Станиславова // Галичина. 2014. 12 черв.; Махно Нестор Іванович: український політичний діяч // Провідники духовності в Україні: Довідник. К., 2003. С. 66–68.

Сергій Дерев'янко

МАЦЕЛЮ́Х Євген Іванович

МАЦЕЛЮХ Євген Іванович

(01.01.1893–21.11.1972) – громад.-політ. і церк. діяч, редактор. Н. в с. Великі Бірки (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.). Випускник Терноп. укр. г-зії (1913), Львів. духовної семінарії (1917). Навч. на богослов. ф-ті Львів. ун-ту.

1914 мобілізований до австро-угор. армії. Санітар у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Згодом демобілізований, шахтар на вугільних копальнях у м. Острава (нині Мораво-Сілез. краю, Чехія). Інтернований австр. владою в таборі м. Санкт Файт у Штірії, згодом у таборі м. Клаґенфурт (нині Клаґенфурт-ам-Вертерзе, Австрія). Вступив до місц. нім. духовної семінарії, де навч. 2 р. 1917 продовжив студії в м. Львів.

Учасник Листопадового чину 1.11.1918 у м. Тернопіль, секретар окружної ради ЗУНР. З 4.05.1919 – відп. ред. щоденної укр. газ. "Українські Вісті". Разом з УГА перейшов за р. Збруч. Комісар пропаганди в м. Летичів (нині смт Хмельн. обл.). Наприкінці 1919 повернувся додому.

7.04.1920 рукоположений на священика А. Шептицьким. 1920–23 – парох у с. Черниxівці й Зарубинці (нині обидва Збараз. р-ну), Шляхтинці (нині Терноп. р-ну), 1923–30 – у с. Кудобин-

МАЦІЄВИЧ
Костянтин Андріанович

ці (нині Зборів. р-ну; усі нині Терноп. обл.). Під час пацифікації було спалено дім М. 1930–35 – парох і війт у с. Голгоча (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.). Отримав звання почесного крилошанина Львів. митрополичої консисторії. 1939–41 – адміністратор парафії в м. Козова (нині Терноп. обл.).

У роки ДСВ душпастирював на Лемківщині в с. Динів, Лубно, Вар, Невістка (нині всі Польща). 1944 емігрував до Німеччини, у г-зії ДП у м. Auґсбурґ викладав лат. мову. 1947 виїхав до США. Парох церкви Св. Андрія в м. Філадельфія. Співзасн. і 1-й голова т-ва "Самопоміч". Співред. час. "Шлях". Автор нарису "Бірки Великі", богослов. і поет. творів, що друкувалися укр., англ. та польс. (в місячнику "Kazalnica") мовами. Чл. т-ва "Тернопільщина".

П. у м. Стейтен-Айленд (нині в складі м. Нью-Йорк, США). Похований біля церкви Св. Юра в м. Нью-Йорк.

Тв.: Мацелюх Є. Бірки Великі // Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983. С. 341–345 (у співавторстві з О. Закревським); *Його ж.* Боже слово: недільні і празничні науки (на всі неділі і свята). Йорктон. 1948; *Його ж.* Пресвята Євхаристія в життю християнина. Львів, 1927; *Його ж.* Тернистий шлях: повість з переслідування церкви в Мексику. Нью Йорк, 1956; *Його ж.* У стіп Марії: розважання про ласки Божої Матері. Нью Йорк, 1954; *Його ж.* Чудо Вифлеємської ночі: різдвяна містерія на 3 дії. Філядельфія, 1956.

Літ.: Бл. п. о. совітник Євген Мацелюх // Свобода. 1972. 24 листоп. Ч. 217. С. 3; *Кравченюк О.* о. Євген Мацелюх (1893–1972) // Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983. С. 550–552; Помер св. п. о. совітник Євген Мацелюх, душпастир, письменник і журналіст // Свобода. 1972. 22 листоп. Ч. 216. С. 1; *Уніят В., Ханас В.* Мацелюх Євген Іванович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 479.

Борис Хруслов

МАЦІЄ́ВИЧ Костянтин Андріанович

(18.05.1873–02.04.1942) – вчений агроном, громад. і політ. діяч. Н. у с. Деремезна (нині Обухів. р-ну Київ. обл.). Випускник г-зії м. Київ. Студіював у с.-г. ін-ті м. Новоолександрія (нині Пулави, Польща). 1899–1901 – вчений секретар Полтав. с.-г. т-ва, 1901–05 – агроном Саратов. земства. 1907–15 – на службі в Харків. с.-г. т-ві, ред. ж. "Хлібороб", "Агрономический журнал". 1915–17 – проф. с.-г. економії Вищих с.-г. жін. курсів у м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ). Учасник студент. руху, засн. і кер. укр. студент. громади. Засн. і кер. УПСФ.

З 1917 – тов. ген. секретаря земельних справ, автор земельної реформи, ред. "Вісника Громадської Агрономії". 1918–19 за дорученням Директорії УНР проводив переговори з представниками Антанти. 13.02–9.04.1919 – міністр закорд. справ уряду УНР С. Остапенка. З 06.1919 – голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії. Встановив тісні стосунки з І. Ністором, Н. Інкульцем, Н. Іорґою. Був прихильником союзу з Польщею та Румунією в протистоянні Росії. Робив спробу отримати від рум. уряду допомогу для Запоріз. корпусу ДА УНР. У низці питань підтримував контакти з М. Васильком.

1922 виконував обов'язки дипломатичного представника УНР в Болгарії та Румунії. З 1923, після закриття посольства, емігрував до ЧСР. Проф. Укр. госп. акад-ї в м. Подебради (нині Чехія).

П. і похований у м. Прага.

Літ.: Буковина в контексті європейських міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.) / за заг. ред. В. М. Ботушанського. Чернівці, 2005. С. 515–521, 562–564; *Власенко В.* Маціевич Костянтин Андріанович // ЕСУ. Т. 19. К., 2018; *Матівос Ю.* Подвиги роду Маціевичів // Голос України. 2003. 14 січ. № 6. С. 20–21.

Ігор Піддубний

МАЦІЄВИЧ
Маріян
(Macejovič Marián;
Maciejowicz Marian;
Мацієйович Маркіан;
26.04.1881–14.10.1931) – педагог, сотник УГА. Н. в с. Воютичі (нині Самбір. р-ну Львів. обл.). 1900 завершив студії в г-зії м. Самбір (нині Львів. обл.). Випускник філос. ф-ту Львів. та Краків. ун-тів (1903). З 1903 – викл. г-зії м. Львів, 1905–09 – м. Стрий (нині Львів. обл.), 1909–14 – м. Самбір.

Учасник ПСВ. Обер-лейтенант інфантерії австро-угор. армії.

Разом з А. Чайківським та Д. Стахурою співорганізатор Листопадового чину в м. Самбір. Командант ОВК в м. Старий Самбір (нині Львів. обл.). З 12.1918 – команд. групи УГА "Старий Самбір" у боях біля м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Від 01.1919 – у складі 1-ї Гірської бригади УГА під командуванням от. В. Черського. 19.05.1919 зі своїм підрозділом відступив на Закарпаття через с. Нижні Верецьки (нині с. Нижні Ворота Воловец. р-ну Закарп. обл.). Був задіяний у боях із угор. більшовиками. Інтернований владою ЧСР в таборі м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді), 10.08.1920 відряджений до м. Ліберець (обидва нині Чехія). Організатор і 1-й укр. комендант Українського робітничого табору у Ліберці. Згодом передав кер-во табором Р. Волощуку.

1921–29 – учитель Словац. г-зії та греко-катол. руської учител. семінарії м. Пряшів (нині Словаччина). Викладав рос., укр., нім., польс., чеську, лат. мови та л-ри. Був заочним учителем у Пряшів. держ. жін. учител. акад-ї, Словац. євангельській колегіальній г-зії, дир. Торг. жін. шк. при монастирі "Санкта Марія" в Пряшеві. Всюди проводив активну позашкільну діяльність.

Заг.-словац. х-р мали підручники М.: "Ruská mluvnica" (Російська граматика), "Pravidlá ruského pravopisu" (Правила російського правопису), опубл. 1924 в Пряшеві, та "Руководство по истории русской литературы для старших классов чехословацких учебных заведений" (Пряшів, 1928). До останньої книги М. залучив тв. укр. письменників.

1929 єпископ П. Ґойдич призначив М. дир. Греко-катол. руської учител. семінарії в Пряшеві; тут М. підтримував дисципліну, мав високий авторитет серед колег, студентів і місц. влади. Шк. під його кер-вом виховала цілу генерацію укр. національно свідомих учителів. У Пряшеві М. займав високі посади в держ. орг-ціях, а також у Червоному хресті, "Матиці Словацькій" тощо.

Був співзасн. і чл. правління укр. "Просвіти" в Пряшеві, з якою як співреж. (реж. – І. Невицька) поставив оперету І. Котляревського – М. Лисенка "Наталка Полтавка" (роль Наталки виконала його донька Яна). Вистава мала успіх не лише в Пряшеві, де витримала кілька реприз, але й в ін. містах Пряшівщини. В учител. семінарії першим почав викладати укр. мову. Одночасно був співголовою укр. пед. орг-ції "Наша школа" (формальним головою орг-ції та гол. ред. її журналу з такою ж назвою був єпископ П. Ґойдич).

Діяльність М. викликала незадоволення діячів москвофіл. руху, які змусили його покинути греко-катол. учител. семінарію і повернутися у Словац. держ. г-зію. Через нестерпні умови праці виїхав до м. Брно (за ін. даними – до м. Прага), де в готелі застрелився. Дехто з дослідників життя М. (між ними і його гол. біограф М. Роман) сумнівається в самогубстві, вважаючи його смерть справою рук агентів ОДПУ СРСР.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 380–381; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 605–607; *Капішовський В.* Мрії і дійсність. Пряшів, 1988. С. 33–37; *Павленко М. І.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.). К., 1999. С. 178–179; *Р. Л.* Дещо з історії III Групи "Глибока" VIII Самбірської бригади // ЛЧК. 1934. Ч. 10. С. 9–13; *Роман М.* Хто був професор Маріян Мацієйович? // Дукля. Пряшів, 1991. № 5–6. С. 56–59;

МАЦУК
Василь

Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 112–113; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 34–35; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 69–78; *Roman M.* Ukrajinskí emigranti na prešovských školách v období medzi dvoma vojnami // Ruská a ukrajinská emigrácia na východnom Slovensku v rokoch 1919–1945. Prešov, 2006. S. 68–88; *Šelepec J.* Literárny život ruskej, bieloruskej a ukrajinskej emigrácie na východnom Slovensku // Ruská a ukrajinská emigrácia na východnom Slovensku v rokoch 1919–1945. S. 54–59.

Микола Мушинка

МАЦУ́К
Василь

(28.12.1899–14.01.1999) – поручник УГА. Н. в с. Конюшки (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

З 1917 служив у 15-му Терноп. полку австро-угор. армії на Італ. фронті. Вістун запасної сотні УГА в м. Рогатин з 12.1918. Згодом у запасному курені в м. Бережани. Учасник Чортків. офензиви. 8.10.1919 закінчив старшин. шк. в с. Гута Чугорська (нині Кам'янець-Подільс. р-ну Хмельниц. обл.). Приділений до 2-ї Коломий. бригади. У 04.1920 біля м. Ялтушків (нині с. Бар. р-ну Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон. Перебував у різних таборах військовополонених. Згодом емігрував до США.

П. і похований у м. Балтимор (шт. Меріленд).

Олександр Луцький,
Кім Науменко

МАЦЬКЕ́ВИЧ
Степан

(23.09.1893–16.12.1989) – сотник УГА, кооп. діяч. Н. у с. Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ служив у 8-му полку польових гармат; закінчив артилер. офіцерську шк., отримав звання поручника; після поранення був інструктором в артилер. вишколі. 7.11.1918 очолив виїзд 1-го залізн. ешелону укр. вояків з м. Відень до Галичини, котрий 11.11.1918 зайняв с. Сянки (нині Турків. р-ну Львів. обл.). Сформував у Станиславові артилер. батарею, з якою воював біля м. Львів (біля с. Сокільники, Солонка, Давидів (усі нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.)), що стала основою для створення 2-го гармат. полку 2-ї Коломий. бригади УГА. Під командуванням М. полк проявив себе в боях біля м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.), брав участь у Чортків. офензиві. Після переходу за р. Збруч підтримав 3-ю Галиц. бригаду в наступі на м. Київ. Пізніше воював проти денікінців. Після розформування полку більшовиками в 03.1920 зумів повернутися додому. Згодом виїхав до Австрії.

Випускник Віден. ун-ту за фахом "всесвітня торгівля" (1925). Повернувся до Галичини, працював у кооперації; брав участь у громад. житті Станиславівщини. Під час нім.-рад. війни очолив повітову раду, був нач. союзу громад у м. Галич (нині Івано-Франк. обл.).

Емігрував до США, долучився до підготовки вид. Д. Микитюка "Українська Галицька Армія". Автор спогадів, опубл. у вид. "Коломия й Коломийщина".

П. і похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Драбчук І.* Степан Мацькевич, який прожив майже сто років // Галицьке слово. 2017. 21 лю-

того; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958.

Степан Кобута

МА́ЦЬКІВ
Володимир Васильович

(26.07.1899–26.08.1992) – педагог, підхорунжий УГА, громад. діяч. Н. в с. Гаї Великі (нині с. Великі Гаї Терноп. р-ну Терноп. обл.).

Як доброволець УГА від 11.1918 брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Після відступу укр. війська з м. Львів приділений до вишколу 1-го корпусу УГА. Закінчив підстаршин. курси, був інструктором вишколу новобранців. Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Побував у "чотирикутнику смерті", де під час вимушеного союзу УГА з Добрармією ген. А. Денікіна захворів на тиф.

Повернувся додому, закінчив студії в учител. семінарії м. Тернопіль (1922). Вчителював у Зх. Польщі, на Львівщині, у Тернополі; дир. шк. в рідному селі (1939–44). Підготував до вид. зб. "Перекази про минувшину" (через ДСВ не опубл.).

Від 1944 – на еміграції в Німеччині, від 1949 – у США. Викладав у шк. українознавства в м. Філадельфія (1953–69). Належав до управи К-ту виконавців Листопадового чину (1967). Співзасн. земляцького об'єднання "Тернопільщина" (1957, Філадельфія); співініціатор вид. і чл. ред. колегії істор.-мемуарного зб. "Шляхами Золотого Поділля". Автор спогадів про бойовий шлях УГА і статей з проблем виховання у час. "Подільський голос" (1928–30), "Життя і школа", "Веселка" та ін.; окремі опубл. в кн. "Наші діти і їх виховання" (1966). Для дітей писав пізнавальні оповідки.

П. у м. Філадельфія (США). Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Мацьків В. День 31 серпня 1919 р. в Вінниці // Вісті Комбатанта. 1962. Ч. 3–4 (7–8). С. 57–58; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 148–150, 214–215; *Уніят В., Щербак Л.* Мацьків Володимир Васильович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 480; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3: Тернопільщина і Скалатщина / ред. кол.: Р. Миколаєвич та ін. Філадельфія, 1983. С. 800.

Микола Лазарович,
Віктор Уніят,
Лариса Щербак

МАЦЬКІВ
Володимир Васильович

МА́ЦЬКІВ
Тимотей Гаврилович

(07.07.1892–18.01.1972) – правник, поручник УГА, громад. діяч. Н. у с. Побережжя (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник укр. г-зії м. Станиславів. Студіював на правн. ф-ті ун-ту м. Ґрац (Австрія).

З поч. ПСВ зарахований до офіцерської шк. Перебув 1-шу рос. окупацію в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); закінчив офіцер. курси, служив в артилер. батареї 31-го піх. полку. Воював на Сх. фронті, отримав звання четаря, нагороджений 6 військ. відзнаками. Улітку 1917 вів агітац. роботу на фронті серед солдатів рос. армії. Навесні 1918 брав участь у поході австр. військ на Наддніпрянщину. З утворенням ЗУНР повернувся до Станиславова, вступив до УГА. Разом зі старшинами Ю. Шепаровичем і М. Кречковським сформували 1-шу батарею польової артилерії, присягу якої приймав повітов. комісар Л. Бачинський. 23.11.1918 з батареєю вирушив на фронт проти поляків; у бою поранений і передав командування В. Тотоєскулу. Після одужання повернувся в стрій; узимку 1919 брав участь у боях за Львів. З 03.1919 служив інструктором в артилер. старшинській шк. в Станиславові; з її курсантів у 06.1919 під командуванням М. сформована артилер. батарея, що брала участь у Чортків. офензиві (бої за м. Чортків, с. Потутори (нині Бережан. р-ну, обидва Терноп. обл.), м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.)). Перейшов р. Збруч; як команд. батареї 3-го гармат. полку воював проти більшовиків, денікінців і поляків. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Зумів уникнути польс. полону, повернувся до Галичини. Влітку 1920 перейшов кордон до ЧСР. 1921 закінчив навч. у Віден. ун-ті, здобув докторат права, повернувся додому.

МАЦЬКІВ
Тимотей Гаврилович

З 11.1921 проходив адвокат. практику в станиславів. адвоката Ю. Олес-

Старшини 3-го артилерійського полку УГА у м. Меджибіж (нині смт Летичівського району Хмельницької області). Серпень 1919 р. Посередині сидять: Ф. СКАЦЕЛЬ, і Ф. МАТЕСІЧ. 1-й ряд зліва згори: хор. СЛЮСАРЧУК, чет. Ярослав ГУЗАР, пор. СОРОХАН, чет. ГАНКЕВИЧ – ветеринар, 2-й ряд: чет. Е. ЯЦКЕВИЧ, чет. КОСТИК, чет. В. ПЕТРАЧЕК, чет. ЯЩУН, хор. ГИЖИЙ, сот. О. БІЛИНСЬКИЙ, от. Ю. ШЕПАРОВИЧ, пор. Т. МАЦЬКІВ, пор. ПОПОВИЧ, пор. ЕЛЕКТРОВИЧ, чет. О. УТРИСКО, пор. ІЛЬНИЦЬКИЙ, пор. СОРОКЕВИЧ, сидять: булавний ДІТРІХ, сот. СКАЦЕЛЬ, сот. МАТІШІЦ, сот. В. ЗУБРИЦЬКИЙ, бунчужний БОЙЧУК

ницького. Належав до таємного гуртка УВО. 1925–37 працював повітов. суддею в м. Долина (нині Івано-Франк. обл.), згодом у м. Познань (Польща).

З поч. ДСВ – суддя в м. Краків (Польща), чл. Укр. допомогового к-ту. Під час нім. окупації – віце-прокурор апеляційного суду у Львові, заст. кер. прокуратури П. Шухевича. За участю М. перекладено й видано укр. мовою "Карний кодекс" і "Кодекс карного справування".

1944 емігрував через Словаччину до м. Відень, згодом до Баварії. Був активним діячем укр. еміграц. орг-цій Німеччини, головою укр. громад. суду. 1949 виїхав до Канади, 6 р. проживав у м. Оттава, засн. місц. відділу Конгресу українців Канади. Згодом перебрався до передмістя м. Едмонтон. Автор спогадів.

П. у м. Торонто (Канада).

Тв.: Мацьків Т. З-над Дністра на канадські прерії. Мій життєвий шлях. Едмонтон, 1963.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; *Андрухів І., Арсенич П.* Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996; *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр. Львів, 2014.

Степан Кобута, Лариса Кобута

МАЩА́К Іван-Василь Осипович

(13.01.1885–13.10.1964) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. в с. Бахір (нині ґміни Динів Ряшів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) у сім'ї священика. З 1904 родинний дім був у с. Корманичі (нині ґміни Фредрополь Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), де його батько був парохом. Навч. у м. Перемишль в укр. г-зії (матура 1906) та духовній семінарії (1907–12), у духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту (1912–13) м. Львів. Рукоположений 15.11.1913. Пом. пароха в с. Долиняни (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.; 1913–14), катехит шк. м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.; 01.1914–18).

У кін. 1918 прийнятий на службу капеланом УГА. У 06.1919 арештований польс. військовими, кілька місяців перебував у таборі інтернованих у Польщі.

Після звільнення знову став катехитом у Бібрці, відтак парохом у с. Селиська (1924–29), адміністратором у с. Під'ярків (обидва нині Перемишлян. р-ну; 1925–27), парохом у с. Баківці (нині Жидачів. р-ну, усі три Львів. обл.; з 1929). 1933 організував 500 учасників прощі "Українська молодь Христові". 1938 засуджений польс. судом на 6 місяців за українізацію метрик. 1938 призначений віце-деканом Стрілицького деканату, почесним радником митрополичої консисторії з крилошан. відзнаками. В 02.1942 заарештований нім. окупац. владою.

У 03.1950 заарештований співробітниками органів НКВС, перебував у в'язницях м. Дрогобич (нині Львів. обл.) і Київ. Згідно з постановою Особливої наради при МГБ СРСР, ув'язнений на 25 р. ВТТ. Звільнений 1955. Повернувся до Галичини, замешкав у с. Горожанка Велика (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.); листувався з синами в Німеччині й Великій Британії, поширював послання митрополита Й. Сліпого із заслання.

П. у шпиталі м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1в. Спр. 591.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з альманахом "З юних днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 132; *Лебедович І.* Полеві духовники Україн-

ської Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 238; Шематизм всього кліру греко-католицької Львівської митрополичої архієпархії. 1912. С. 391; 1929. С. 101; 1938. С. 18, 75; 1944. С. 31.

Петро Гуцал, Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

МЕ́ҐАС Осип

(1882–08.08.1955) – журналіст, лікар, освіт. і громад. діяч у Канаді. Емігрував до Канади з Галичини (1905). Ред. час. "Канадийський Фармер" (Вінніпег, 1906–08). Інспектор укр. шк. в уряді пров. Саскачеван (1907–17). Співорганізатор учител. семінарії для іншомовних громад у м. Реджайна (1907). Ініціатор і співзасн. Укр. Могилянського ін-ту в м. Саскатун (1916).

Делегат УГК в Канаді на Мирову конф. в м. Париж (1919). Після завершення докторатом мед. студій в ун-тах Манітоби й Альберти з 1926 провадив лікар. практику в м. Едмонтон. Автор і упорядник документальної кн. "Траґедія Галицької України" (Вінніпег, 1920).

Літ.: Марунчак М. Біографічний довідник до історії українців Канади. Вінніпег, 1986. С. 424; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 267.

Олег Павлишин

МЕДИ́ЧНА І САНІТА́РНА СЛУ́ЖБА УКРАЇ́НСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ (М.с.с. УГА) – підрозділ ЗС ЗУНР, який надавав мед. допомогу військовим, займався профілактикою та попередженням поширення інфекц. захворювань серед бійців.

Формування М.с.с. УГА розпочалося в 11.1918; до 01.1919 мало стихійний х-р. У цей період становлення військ. медицини УГА цілковито залежало від ініціативи командування бойових груп і наявності хоча б елементарно обізнаних у мед. справі кадрів. М.с.с. УГА під час боїв у м. Львів складалася з: а) 8 перев'язочних пунктів, розташованих у приміщеннях Нар. дому, ратуші, цитаделі, Галиц. сейму, пошти на вул. Словацького, залізн. ст. Підзамче, казарм Фердинанда й казарм поліції на вул. Браєрівській, де загалом постійно працювало 3 лікарі, 13 студентів медицини і 2 випускники г-зії; б) відправного пункту на вул. Личаківській під кер-вом В. Щуровського, де поранених тримали в гарнізонній лікарні перед транспортуванням санітарним потягом у тил; в) тилових військ. і повітових шпиталів у м. Підгайці, Бережани (нині обидва Терноп. обл.), Тернопіль і Станиславів (нині Івано-Франківськ). Фронтові групи підпорядковувалися НКГА, при якій санітарним шефом служив К. Танячкевич. Санітарним референтом тилових частин при ДСВС став Р. Білас.

Під час реорг-ції УГА в 01.1919 були здійснені кроки до створення дієвої мед.-санітарної служби за взірцем австр. армії. У кожній сотні діяв санітарний розрахунок під кер-вом підстаршини, у куренях – осередки першої мед. допомоги під проводом санітарного старшини. Були також бригадні й корпусні шпиталі, очолювані лікарями, з молодшим медперсоналом, кухнями, дезінфекторами й аптеками. Орг-цію М.с.с. УГА суттєво гальмував брак кваліфікованого медперсоналу. Медиків укр. походження в Галичині було надто мало для того, щоб в умовах саботажу лікарів-поляків охопити навіть цивільні посади. Тому доводилося запрошувати до співпраці місц. євреїв, німців, а також лікарів з Наддніпрянщини й іноз. спеціалістів. Завдяки цим заходам у 01.1919 М.с.с. УГА, яка діяла на фронті, становили 24 лікарі й 38 санітарних старшин, при ній функціонували 5 шпиталів на 529 ліжкомісць, 2 аптечні склади – в м. Станиславів і Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.), 3 санітарні поїзди й 2 мобільні лазні. В тилу нараховувалося 97 лікарів та 112 санітарних старшин, діяло 25 лікарень на 5–6 тис. ліжок, 12 притулків і 48 дезінфекторів. Загалом 1 медпрацівник припадав на 515 вояків, що було вчетверо нижче тогочасних норм. Кількість медперсоналу

МЕЛЕШКО
Фотій Минович

УГА постійно змінювалася через втрати в бойових діях та епідемії. Тільки в 02–05.1919 на висипний тиф захворіло 34 лікарі УГА, з них 14 померло. Медикаментами М.с.с. УГА забезпечувалася завдяки запасам колиш. складів австр. армії, реквізиціям ліків у місц. аптеках, допомозі та закупівлям з-за кордону, а саме з Австрії, ЧСР, Угорщини, Німеччини та Швейцарії.

Після 2-го відступу УГА за р. Збруч санітарним шефом М.с.с. УГА став А. Бурачинський. На той час у її складі залишилося тільки 35 лікарів і 50 медиків: на 1 лікаря припадало 1143, на 1 кваліфікованого санітара – 800 бійців. Лікарі неукр. походження відмовилися продовжувати службу поза межами Галичини. Поспішна евакуація призвела до значних втрат санітарного майна, оскільки замість 600 возів, потрібних для його транспортування, вдалося роздобути тільки 60. Не встигли евакуюватися військ. шпиталі з м. Самбір (нині Львів. обл.), Станиславів, Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Бережани, Тернопіль, Чортків (нині Терноп. обл.). За р. Збруч перейшло тільки 3 польові, 4 запасні й 1 недоукомплектований госпіталі, розраховані на 1600 пацієнтів. Пізніше з-за кордону надійшло обладнання для ще одного шпиталю на 250 осіб, закуплене через УЧХ.

Брак медиків, відсутність достатньої кількості мед. і дезінфекц. матеріалів, несприятливі санітарні умови на тер. Поділля та Наддніпрянщини призвели до катастрофічного поширення інфекц. захворювань (насамперед висипного й поворотного тифу) серед бійців УГА.

У 10.1919 на тиф хворіло 70 % армії, смертність становила 30 %. Перехворіла на тиф і половина медиків, 9 лікарів померло. Після договору УГА зі ЗСПР від 7.11.1919 М.с.с. УГА отримала певну матеріальну допомогу й можливість заснувати в м. Одеса власний госпіталь для вояків, хворих на тиф. Вимушений союз із більшовиками на поч. 1920 нашкодив М.с.с. УГА, оскільки нове кер-во вилучило найцінніше мед. обладнання, зокр. рентгенівські апарати, і вивезло його до м. Москва.

Літ.: Рижій І. Санітарна служба в Листопадових днях у Львові // Вісті Комбатанта. 1965. Ч. 3–4; *Сапіга О.* Кадрове забезпечення медичної та санітарної служби УГА в 1918–1920 рр. // Військово-науковий вісник. Академія сухопутних військ. 2011. Вип. 14; *Її ж.* Початки формування медичної та санітарної служби Української Галицької Армії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18; *Трембіцький В.* Санітарно-медична справа в Україні // Вісті Комбатанта. 1975. Ч. 2; *Щуровський В.* Лікарі і медики у визвольній війні // 25-ліття Українського Лікарського Товариства і Медичної громади. Чікаго, 1975.

Лев Давибіда

МЕЛЕ́ШКО
Фотій Минович

(25.08.1889–06.12.1970) – письменник, громад. і військ. діяч. Н. у с. Глодоси Херсон. губ. (нині Новоукраїн. р-ну Кіровоград. обл.). 1906 – учасник 1-ї рос. революції. 1907–10 – на засланні в м. Кем (нині Республіки Карелія, РФ), де пройшов гімназійний курс. Після повернення – один з лідерів укр. самостійницького руху. 1913 – делегат Всеукр. з'їзду кооператорів; познайомився із засн. укр. кооп. руху М. Левитським.

1914 мобілізований до рос. армії. Навч. у шк. прапорщиків, брав участь у бойових діях, нагороджений Георгіївським хрестом. 1917 повернувся до рідного села, брав участь у державотворчих процесах періоду УНР. Старшина Армії УНР. Чл. УПСР, комісар Директорії УНР на Херсонщині. У 01.1919 – учасник Трудового конгресу. Командував 5-ю сел. Глодоською д-зією ДА УНР, отримав військ. звання хорунжого. Четар УГА. У 10.1919, з відома командування ДА УНР, перейшов у тил білогвардійців, очолив укр. повстан. загін на Єлисаветградщині. Співпрацював з УГА. Учасник 1-го Зимового походу ДА УНР. Під час боїв поранений, втратив пальці на одній руці. Навесні 1920 загін М. на Поділлі об'єднався з осн. частинами ДА УНР; став основою куреня Низових запорожців у Запоріз. д-зії. Брав участь у польс.-рад. війні (1920). Майор ДА

УНР. На поч. 1921 перейшов зі своїм загоном польс. кордон, працював при штабі укр. військ Ю. Тютюнника.

На поч. 1920-х переїхав до ЧСР. Випускник Празьк. ун-ту, д-р філософії. Працював учителем. Був знайомий і тісно співпрацював з Є. Коновальцем, Є. Маланюком, У. Самчуком, Іваном Багряним. Критикував В. Винниченка за спроби співпрацювати з більшовиками, засуджував невизнання ним Голодомору в УРСР. 1943 проживав у м. Львів.

1944 емігрував до Німеччини, 1951 – до США. Працював кочегаром. 25.02.1964 нагороджений Воєн. хрестом 1917–57.

Написав драми "Понад Дніпром" (1920), "Останній", "Трьома шляхами", повість "Три покоління" (1943; 1959), оповідання "Чайка Дніпрова", "Неписьменний вчитель" (обидва 1952), "Семенова криниця" (1957), істор. мемуари "Участь глодосян у визвольній боротьбі 1905–1920 років", "Українські січові стрільці на Єлисаветградщині", нарис "Нестор Махно". Автор праці "Південно-Східня група армії УНР та її командир отаман Янів" (1970), у якій описав заг. захоплення вояками УГА в УНР в 1-й пол. 1919.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на укр. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Кушніренко М. Пам'яті Фотія Мелешка // Свобода. 1980. 6 груд. Ч. 255. С. 6; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народої Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 124, 238, 264, 349.

Богдан Паска

МЕ́ЛЬНИК
Андрій Опанасович

(псевд.: Євген; 12.12.1890–01.11.1964) – провідний діяч ОУН. Н. у с. Воля Якубова (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.). 1910 закінчив студії в г-зії м. Стрий (нині Львів. обл.).

З 1914 – в складі УСС, чотовий, сотник. 4.11.1916 в боях на г. Лисоня потрапив у рос. полон, звідки втік наприкінці 1917 до м. Київ. Допомагав Є. Коновальцю у творенні Корпусу

січових стрільців – був нач. штабу куреня, полку. Полковник, нач. штабу ДА УНР (03–06.1919). Потрапив у польс. полон, працював у військ. місії УНР в м. Прага 1920–21, де завершив свою освіту (інж.-лісівник).

Чл. Начальної команди УВО 1921–22, крайовий командант УВО (10.1922–04.1924). 10.04.1924 арештований польс. поліцією. 28.03.1925 засуджений на "процесі басарабців" на 5 р. З 1928 – адміністратор лісів митрополії УГКЦ, голова Гол. ради Катол. акції укр. молоді "Орли" (1933–38), чл. Сеньйорату УВО та голова Сенату з 1934. Чл. правління видавничої спілки "Діло" (1932–38). Після вбивства Є. Коновальця очолив ПУН, затверджений 27.08.1939 на 2-му Великому зборі ОУН у м. Рим. Крайові чл. на чолі з С. Бандерою не визнали законність призначення М., критикували його кадрові рішення, вимагали усунення Я. Барановського, О. Сеника, політику повної орієнтації на Німеччину та пасивність у подіях у Карпат. Україні. Після розколу, який остаточно оформився у 04.1941, за М. залишилась частина орг-ції, переважно в еміграції.

З кін. 1941 замешкав у м. Берлін під наглядом, без права вільного переїзду. Арештований нацистами, відправлений до концтабору Заксенгаузен (26.02–17.10.1944).

Після ДСВ проживав у Німеччині й Люксембурзі. На Великому зборі ОУН 1947 обраний довічним головою ПУН.

П. у кантоні Клерво (Люксембург). Похований у м. Люксембург на цвинтарі Боневуа. 23.08.2006 в с. Воля Якубова урочисто відкрито пам'ятник полк. М. (скульп. П. Кулик).

Літ.: Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / авт. і упоряд. доповнень: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007.

Микола Посівнич

МЕ́ЛЬНИК
Володимир Теодорович

(27.02.1890–29.12.1937) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1910 закінчив студії в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював природничі науки на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

В УГА – від 12.1918; служив у полку ім. гетьмана І. Мазепи. 02–03.1919 – комендант ф-ки батарей для польових телефонів у коші звідомного (зв'язкового) полку в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); військ. звання четаря отримав 1.03.1919. Перебував з армією за р. Збруч.

Залишився в рад. Україні. Проживав у м. Умань (нині Черкас. обл.), працював учителем фізики й математики в СШ.

Заарештований восени 1937, безпідставно звинувачений у шпигунстві й контрреволюц. націоналістичній діяльності. На підставі сфабрикованого звинувачення, згідно з постановою наркома НКВС і прокурора СРСР від 19.12.1937, розстріляний у м. Київ.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 253; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318.

Петро Гуцал

МЕ́ЛЬНИК
Ілля Костянтинович

(28.07.1895–05.1919) – поручник УГА. Н. в с. Глинниця (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. господаря К. Мельника та А. Аврам. 1.10.1916 іменований аспірантом-офіцером резерву, 1.02.1917 – лейтенантом резерву 22-го полку піхоти крайової оборони. У 03.1917 переведений на службу лейтенантом резерву в 31-й полк піхоти крайової оборони, у 05.1917 – в 36-й полк стрільців. Один з ініціаторів збору коштів серед старшин 36-го полку піхоти на відновлення надгробка Ю. Федьковича в м. Чернівці (08.1918).

На поч. 11.1918 став на службу в УГА як четар запасного куреня 36-го Коломий. полку. На фронті під м. Львів командував скорострільною сотнею 5-го куреня 36-го Коломий. полку, потім у піх. полку ім. І. Мазепи. 1.03.1919 іменований поручником. Після реорг-ції УГА команд. скорострільної сотні 6/35-го куреня – у 8-й Самбір. бригаді.

Загинув у бою з польс. кіннотою в с. Дроговиж (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Лакуста С. Пам'яті героїв // Час. 1931. 3 трав.; 17 жовт.; На упорядковане гробу Федьковича // Буковина. 1918. 30 серп.; Поручник Ілько Мельник (фотографія) // ЛЧК. 1936. Ч. 1. С. 17; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 75.

Володимир Старик

МЕ́ЛЬНИК
Микола Юрійович

(25.05.1889–02.1949) – старшина УГА, аптекар. Н. у м. Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник Станиславів. г-зії та фармацевт. курсів у м. Львів.

Під час ПСВ у званні лейтенанта в складі 20-го Станиславів. полку ландверу воював на Італ. фронті, потрапив у полон. Перебував у таборі військовополонених у м. Болонья (Італія).

Після повернення додому вступив до УГА. Був призначений фармацевтом піх. полку. Перебував на Наддніпрянщині. 1.08.1919 іменований поручником-аптекарем. Залишився проживати в м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), де завідував аптекою на залізн. станції.

30.12.1937 заарештований співробітниками НКВС УРСР; перебував у тюрмі м. Вінниця. На підставі сфабрикованого звинувачення в "контрреволюційній антирадянській діяльності", згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 22.03.1938, ув'язнений на 10 р. ВТТ. Після звільнення 1947 повернувся до Жмеринки важко хворим. Влітку 1948 привезений до Яблунова.

П. у м. Яблунів. Похований на цвинтарі с. Стопчатів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Реабілітований 19.12.1956.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 780. Оп. 1. Спр. 581. Арк. 81.

Літ.: *Курищук В.* Яблунів причинки до історії містечка. К., 2008. С. 435–436; Реабілітовані історією. Вінницька область. Кн. 3. Вінниця, 2010. С. 677.

Петро Сіреджук

МЕ́ЛЬНИК
Михайло Григорович

(07.12.1889–08.1944) – сотник УГА, громад. діяч. Н. у м. Турка (нині Львів. обл.) в сім'ї Г. Мельника і М. Писанчин. Навч. у виділовій шк. 1909 завершив студії в учител. семінарії, склав матуру в м. Самбір (нині Львів. обл.). Після служби в армії вчителював у с. Беньова (нині Турків. р-ну), займався громад. і просвітн. роботою серед укр. нас.

Під час ПСВ воював в австр. армії на Італ. та Сх. фронтах. Завершив військ. службу у званні поручника. 1.11.1918 брав активну участь у подіях Листопадового чину в м. Львів, в обороні казарми Фердинанда на вул. Городоцькій; був поранений. За мужність, відвагу й кмітливість під час вуличних боїв 13.11.1918 отримав звання сотника. Від серед. 11.1918 – військ. комендант Самбір. ОВК; формував військ. загони для опору ворогу, забезпечував захист селян від польс. боївок, налагодив постачання продуктів для мешканців Самбора, домігся порядку в місті. У 2-й пол. 11.1918 наказав чет. Ю. Дякунчаку сформувати в р-ні с. Лютовиська (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) бойову групу й перекрити шлях польс. загонам з боку м. Перемишль (нині Польща). У 01.1919 – організатор військ. походу УГА на Закарпаття в сторону м. Ужгород (загін сот. І. Молещія дістався тільки до с. Волосянка (нині Сколів. р-ну Львів. обл.)). З 05.1919 керував школою підготовки старшин УГА в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після наближення польс.-укр. фронту переїхав зі шк. до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

1920 нелегально повернувся до Львова, одружився з учителькою М. Утриско. Домігся дозволу на відкриття парцеляц. бюро; докладав зусиль, щоб землі розпарцельованих великих маєтків діставалися українцям, а не польс. колоністам. За проукр. політику зазнавав переслідувань з боку польс. поліції. Перед окупацією ЗУЗ рад. військами восени 1939 переїхав до м. Ясло (Польща), де заснував ф-ку мармеладу; приймав на роботу біженців-українців.

Загинув під час переїзду з м. Краків (Польща) до м. Ясло, потрапивши в засідку польс. боївки.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 144; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 73, 120, 140; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 122; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 34, 71, 303; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 185, 297.

Богдан Паска

МЕЛЬНИКОВИЧ
Олексій

МЕЛЬНИКОВИЧ
Осип

МЕ́ЛЬНИК
Юрій Ількович

(19.02.1898–26.01.1919) – старшина УГА. Н. у с. Стопчатів (нині Косів. р-ну

Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Коломия, до 06.1914 закінчив 4 кл. Матуру склав 17.02.1917 на укр. гімназійн. курсах у м. Відень. У той час був єфрейтором 22-го піх. полку австро-угор. армії, у якій воював з 1916. Згодом закінчив старшин. шк., іменований хорунжим.

До УГА вступив у 11.1918 в м-ку Яблунів (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.); підвищений у званні до четаря. Командант 2-ї сотні 3-го Коломий. куреня 36-го піх. полку ім. гетьмана І. Мазепи; сотня відзначилася в боях біля м. Рава-Руська (нині Львів. обл.) на відтинку "Угнів" (12.1918–01.1919). Важко поранений 26.01.1919 у бою в с. Карів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.).

П. у шпиталі м. Сокаль. Був похований з військ. почестями в с. Вербиця (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща). Згідно із заповітом, перепохований у родинному с. Стопчатів (24.02.1919). Могила відновлена й освячена 1.11.1991.

Літ.: Божик С. Шляхом слави 9-ої Бриґади УГА. Три місяці на відтинку Угнова // ЛЧК. 1934. Ч. 5. С. 16; Надбужанщина. Т. 1. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1986. С. 202; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 105; Українські Ґімназийні Курси у Відни в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 61.

Петро Гуцал

МЕЛЬНИКО́ВИЧ
Олексій

(1884–1934) – сотник УГА. Н. в м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.).

Поручник, інтендант 2-го корпусу УГА. 1.03.1919 іменований сотником. У 04.1920 заарештований ЧК. Перебував у в'язниці м. Харків.

Згодом повернувся до Галичини. Чл. УНДО, низки укр. т-в. Працював нотаріусом у м. Калуш.

П. у м. Станиславів.

Микола Вітенко

МЕЛЬНИКО́ВИЧ
Осип

(12.03.1893–16.08.1980) – четар УГА, кооп. і громад. діяч. Н. у с. Височанка (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.). З 1898 навч. в поч. шк. м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), згодом в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Брав участь у виступах гімназійного хору, роботі місц. осередку "Просвіти".

1913 мобілізований до австр. армії. Учасник ПСВ. Наприкінці 1914 іменований хорунжим 31-го артилер. полку. Коригувальник вогню. Воював на Італ. та Сх. фронтах. На поч. 1915 потрапив в оточення, згодом у рос. полон. Перебував у таборі військовополонених у с-щі Дарниця (нині в складі м. Київ). Зумів утекти й легалізуватися. Працював волосним писарем на Полтавщині.

Восени 1918 повернувся до Галичини. 1.11.1918 зголосився добровольцем до УГА. У с. Старе Село (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) роззброїв австр. артилер. батарею з 2 107-міліметрових гаубиць і, укомплектувавши її укр. обслугою, 5.11.1918 прибув до м. Львів. Займав зі своїм підрозділом позиції на г. Св. Яцка та на Ялівці. За дорученням Д. Вітовського до 12.1918 організував у м. Золочів (нині Львів. обл.) разом із сот. О. Лещієм та пор. І. Сітницьким 3 артилер. батареї по 4 гармати в кож-

ній. Очолив 2-гу батарею, що згодом долучилася до групи УГА "Північ". Учасник боїв біля с. Поториця (нині Сокал. р-ну Львів. обл.), Долгобичів (нині Польща). У 05.1918 зі своїм підрозділом включений до складу 5-го гармат. полку УГА. 1.03.1919 іменований четарем. Учасник Чортків. офензиви, походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Відзначився під час боїв за м. Жмеринка, Хмільник (обидва нині Вінниц. обл.), Райгородок (нині с. Бердичів. р-ну), Бердичів (обидва нині Житомир. обл.), Святошин (нині в складі м. Київ). Згодом учасник боїв з денікінцями біля м. Оратів (нині смт Вінниц. обл.). Пережив "чотирикутник смерті", двічі перехворів на тиф.

У 04.1920 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля (Польща). 6.06.1920 втік із полону. Зумів дістатися до ЧСР. До весни 1921 перебував у таборі м. Ліберець (нині Чехія). Завершив гімназійні студії. Вивчав агрономію в Празьк. політехніці. Чл. УВО.

Після завершення навч. (06.1926) повернувся до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 17.06.1926 одружився з Ю. Демчук. Працював у с-мі т-ва "Маслосоюз". Дир. повітової молочарні в м. Жовква (нині Львів. обл.).

У 09.1939 змушений переїхати з родиною до м. Ярослав, згодом до м. Катовіце й Люблін (усі нині Польща). 1941 – до м. Луцьк. Був заарештований нім. поліцією за належність до ОУН. Після звільнення повернувся до кер-ва місц. молочарнею. 1942 вдруге заарештований нацистами. Змушений втікати до м. Сокаль, згодом до м. Городок (обидва нині Львів. обл.). 1943 виїхав до с. Команча (Польща). 1944 вирушив до м. Штрасгоф-ан-дер-Нордбан біля м. Відень, потім до м. Кремс-ан-дер-Донау. Працював у молочарнях. 1945 опинився у ДП поблизу м. Зальцбурґ (усі три Австрія). У таборі організував та очолив с.-г. шк. За підтримки УГКЦ 1948 переніс її до м. Люрі (Франція). 1952 шк. ліквідовано через нестачу фінансування, М. переїхав до м. Париж. Долучився до роботи в низці укр. громад. і культ. т-в. Працював у ред. тижневика "Час" та газ. "Українець". З 1960 – голова орг-ції "Український християнський рух", паралельно секретар Укр. центр. громад. к-ту у Франції. Разом з В. Косиком, В. Кубійовичем, М. Ковальським, С. Созонтівим зініціювали підготовку вид. ЕУ. 1978 відійшов від активної громад. роботи.

П. у м. Париж, де й похований на цвинтарі Сент-Онем.

Тв.: Мельникович О. До історії УВО в Чехо-Словаччині // Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974. С. 328–341; *Його ж.* Українська сільсько-господарська школа в Зальцбурґу. Мюнхен, 1967.

Літ.: В. Я. [Володимир Янів]. 75-ліття інж[енера] О. Мельниковича // Українське Слово. Париж, 1968. 31 берез.; *Микитюк Д.* У Парижі помер старшина УГА Осип Мельникович // Свобода. 1980. 5 груд. Ч. 254. С. 4; *Палієнко М. Г., Срібняк І. В.* Доля людини на тлі епохи: життєвий шлях Осипа Мельниковича // Вісник Черкаського університету. Серія "Історичні науки". 2015. № 9 (342). С. 75–83; *Срібняк І.* Українці на чужині. Полонені та інтерновані вояки-українці в країнах Центральної та Південно-Східної Європи: становище, організація, культурно-просвітницька діяльність (1919–1924 рр.). К., 2000; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 189–194, 655.

Микола Вітенко

МЕЛЬНИЧУК Степан Онуфрійович

МЕЛЬНИЧУ́К Степан Онуфрійович

(19.12.1898–11.11.1922) – четар УСС та УГА. Н. у с. П'ядики (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зіях м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) та Львів, 1916 склав іспит зрілості в м. Відень.

У 04.1916 вступив до УСС; був у військ. вишколі в с. Липиця Долішня (нині Нижня Липиця), Черче (обидва нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) та Розвадів (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). У 11.1916 вступив до Гуцул. сотні УСС О. Левицького, яка до 06.1917 дислокувалася біля г. Прислоп поблизу с. Кирлібаба на Буковині (нині Румунія). У 06.1917 як вістун переведений інструктором до вишколу в Розвадові. 1918 був на курсі підхорунжих у м. Роз-

діл (нині смт Миколаїв. р-ну Львів. обл.), згодом перейшов до офіцерської шк. в м. Єґерндорф (нині Крнов, Чехія), потім до м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.).

Після Листопадового чину прибув до м. Львів, де 3.11.1918 іменований підхорунжим; учасник оборони міста. У складі 2-ї скорострільної сотні УСС під командою чет. Жовнірчука брав участь у боях біля с. Підбірці, Сороки-Львівські, Ляшки Муровані (нині Муроване), Зимна Вода (усі нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). У 02.1919 іменований хорунжим, 1.03.1919 – четарем. У складі 1-ї бригади УСС брав участь у боях біля м. Городок і Судова Вишня (нині Мостис. р-ну, обидва Львів. обл.) у час Вовчухів. операції (03.1919). 04.1919 – учасник боїв біля м. Дубляни (нині Жовків. р-ну), с. Яричів (нині смт Новий Яричів Кам'янка-Бузьк. р-ну), Під'ярків, Романів (обидва нині Перемишлян. р-ну, усі Львів. обл.); у час наступу польс. армії Галлера (05–06.1919) – оборонних боїв біля с. Нараїв (нині Бережан. р-ну), Білобожниця (нині Чортків. р-ну) і м. Чортків (усі нині Терноп. обл.). Брав участь у боях біля с. Ласківці (нині Теребовлян. р-ну), Великий Ходачків (нині Козів. р-ну), м. Бережани (усі нині Терноп. обл.) і Перемишляни (нині Львів. обл.) в час Чортків. офензиви.

У 07.1919 в с. Залісся (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) перейшов за р. Збруч. У м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) перебував у охороні Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича. 16.11.1919 разом зі своєю частиною перейшов до м. Браїлів (нині смт Жмерин. р-ну Вінниц. обл.), де 1.01.1920 брав участь у захопленні броньовика білогвардійців.

6.01.1920 дорогою до м. Бірзула (нині Подільськ) захворів на тиф. Під час хвороби перебував у м. Кодима (обидва нині Одес. обл.).

З 02.1920 – у складі ЧУГА. 20.04.1920 передислокований на антипольс. фронт на ст. Романів біля м. Чуднів (нині Житомир. обл.). Влітку 1920 – учасник наступу рад. військ проти Польщі; у складі Галиц. куреня при 395-му піх. полку ЧА наступав на м. Біла Церква (нині Київ. обл.), Київ, Коростень (нині Житомир. обл.), Тучин (нині с. Гощан. р-ну), Костопіль (обидва нині Рівнен. обл.), Володимир-Волинський (нині Волин. обл.), Грубешів до м. Холм (обидва нині Польща).

Після рад.-польс. перемир'я в 10.1920 приділений разом зі своїм куренем до 132-ї бригади ЧА; служив на тер. Волин. та Подільської губ. З 05.1921 – командант 4-ї сотні 402-го Галиц. рад. полку в м. Умань (нині Черкас. обл.). У 07.1921 в складі своєї частини перейшов у Сквирський пов., у 09.1921 – у Бердичів. пов.

У 01.1922 демобілізований, вступив на службу в Бердичів. повітов. земельний відділ, де був чл. районної комісії з націоналізації земель для цукрової пром-ті УСРР. Чл. КП(б)У.

22.10.1922 в складі бойового загону (т. зв. Червона дванадцятка) під кервом чет. І. Цепка перейшов р. Збруч біля с. Кудринці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.). Метою загону була орг-ція збройного повстання проти польс. влади в Сх. Галичині, знешкодження стратегічних об'єктів і зрив виборів до польс. сейму й сенату. 25.10.1922 біля с. Мишків (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) брав участь у ліквідації кандидата в посли до польс. сейму поляка А. Березовського.

26.10.1922 схоплений польс. поліцією в с. Устечко (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 1.11.1922 відправлений до в'язниці м. Чортків (нині Терноп. обл.). 11.11.1922 разом з чет. П. Шереметою засуджений до смерті (їх захисниками були С. Баран, В. Старосольський та О. Юрчинський); обох розстріляли у дворі Чортків. в'язниці (останніми словами М. були: "Най жиє народ, най жиє Україна!").

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2005. С. 466, 550, 562, 570; Ляцький наглий суд над українськими повстанцями в Чорткові // Свобода. 1922. 5 груд. Ч. 282. С. 2; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960.

С. 70, 331; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали / відп. ред. М. Кугутяк. Т. 1. Кн. 1 (1919–1929). Івано-Франківськ, 2012. С. 207, 210–212.

Богдан Паска

МЕМОРІА́Л "СИСТЕ́МА ПО́ЛЬСЬКОЇ ОКУПА́ЦІЇ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ" – документ, підготовлений М. Лозинським і поданий на розгляд президії Ліги Націй Є. Петрушевичем 28.11.1920 разом з нотою УНРади. У меморіалі перелічено факти терору польс. окупац. влади в Сх. Галичині щодо місц. укр. нас., насамперед представників влади ЗУНР, вояків і старшин УГА, учителів, греко-катол. духовенства, діячів громад. і культ. орг-цій, кооперативів тощо. Наголошено, що Польща порушує міжнар. угоди й нормативно-правові акти, здійснює в Сх. Галичині "систематичну екстермінацію українського народу".

Містив вимогу визнати за Сх. Галичиною право нац. самовизначення відповідно до волі укр. народу, усунення самовільної польс. окупації краю, запровадження укр. адміністрації "під протекторатом міждержавної комісії". Згодом частини меморіалу, наведені в ньому аргументи неодноразово фігурували в різноманітних документах уряду ЗУНР в екзилі, у тексті "Крівавої Книги" та ін.

Літ.: Дацків І. Діяльність дипломатичної служби Західно-Української Народної Республіки // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2009. Вип. 18. С. 346–352; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011. С. 305–320; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 183; *Олійник М.* Науково-публіцистична діяльність М. Лозинського в період еміграції // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Львів, 2011. Вип. 12. С. 134–153.

Микола Кугутяк

МЕМОРІА́ЛЬНІ ПОХОВА́ННЯ ДІЯЧІВ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ ЗА КОРДО́НОМ. У силу істор. обставин значна частина держ. діячів ЗУНР, стрільців та старшин УГА опинилися в ході визвол. змагань чи вже після них за межами України. Їхній життєвий шлях складався по-різному, але традиція бойового побратимства, взаємодопомоги була їм притаманна. Саме тому в багатьох країнах світу навіть свій останній спочинок вони, як правило, намагалися знайти на спільних кладовищах. Їхні могили з гордістю позначали символікою УСС, УГА, ЗУНР, іноді навіть через багато десятиліть після поразки визвол. б-би. В окремих країнах колективні поховання славних українців появилися вже після завершення визвол. змагань, адже вороги системно боролися з будь-якими проявами укр. державності, її символами, носіями й захисниками. У світі на сьогодні налічуються десятки кладовищ у різних країнах світу. Стан цих цвинтарів, меморіалів є різним, як і ставлення до них місц. нас. та органів влади.

Австралія. У ***м. Аделаїда*** (Adelaide) поховано пор. УГА Ярослава Лавришка, у ***м. Перт*** (Perth) – старшину УГА Степана Барчинського, у ***м. Мельбурн*** (Melbourne) – сот. Василя Болюха, пор. Осипа Гринкевича, у ***м. Сідней*** (Sydney) – старшину УГА, правника Степана Ванчицького, пор. Григорія Лучаковського.

Австрія. Більшість відомих на сьогодні могил учасників УГА, держ. діячів ЗУНР зосереджена в ***м. Відень*** (Wien) або в навколишніх населених пунктах. На Гітцінгському цвинтарі (Hietzinger Friedhof) Відня похований сот. Данило Бізанц, на військ. цвинтарі Кальксбурґ (Kalksburg) – ген.-чет. УГА Антін Кравс. На центр. Віден. кладовищі (Simmeringer Hauptstraße) поховані: сот. УГА Броніслав Абель; старшини УГА Северин Іванович і Дмитро Катамай; секретар Буковин. делегації УНРади Дмитро Коропатницький; на цвинтарі церкви Св. Варвари (Barbarakirche) – от. УГА Еміль Клюн; на кладовищах колиш. столиці імперії Габсбургів – посла

Австрія. Цвинтар Friedhof Obere Stadt в м. Кльостернойбург. Могила полковника УГА Антона ЛЄГАРА

Австрія. Могила генерала УГА Олександра ГРЕКОВА у м. Санкт-Андре-Вердерн біля Відня

Австрія. м. Відень. Могила Йоханна КУНІША

Австрія. м. Відень. Могила Д. БІЗАНЦА

Австрія. м. Відень. Могила А. КРАВСА

ЗУНР в Угорщині Ярослава Біберовича, посла УНРади Ернеста Брайтера, полк. Антіна Вариводу, держ. діячів ЗУНР Йосифа Ганінчака й Івана Ганкевича, капелана УГА Теофіла Горникевича, чл. кодифікаційної комісії ЗУНР Антіна Дольницького, санітарну хор. УГА Ірину Климкевич (Шміґельську), сот. Миколу Кошака, чет. УГА Ераста Кравчука, заст. держ. секретаря ДСЗС ЗУНР Всеволода Левицького, держ. секретаря ДСТП ЗУНР Ярослава Литвиновича, делегата УНРади ЗУНР Євгена Левицького, от. УГА Омеляна Лесняка, полк. Антона Лєгара, от. Фердинанда Льонера, дипломата ЗУНР та УНР Григорія Микитея, пор. Йогана Роттнігга, чл. уряду ЗУНР в екзилі Олександра Сероїчковського, пор. Омеляна Тарновецького, от. УГА Едмунда Шепаровича.

У ***м. Ґрац*** (Graz) останній спочинок знайшли пор. Олексій Гарасимів, посол УНРади Лев Когут, лікар, підполк. УГА Осип Маланюк.

У ***м. Куфштайн*** (Kufstein) поховані: доброволець УСС, ген.-хор. ДА УНР, чл. проводу УВО Роман Дашкевич, сот. УГА Володимир Задурович.

У ***м. Мінстер*** (Minster) поховано сот. Іллю Гаврилюка.

На кладовищі ***м. Санкт-Андре-Вердерн*** (Sankt Andrä-Wördern) поблизу Відня поховано командувача УГА, ген.-хор. Олександра Грекова, у ***м. Штрасґоф*** – сот. УГА Володимира Гамерського.

Аргентина. У ***м. Буенос-Айрес*** (Buenos Aires) поховані сот. УГА Іван Волянський та на цвинтарі Монте-Гранде (Monte Grande) дипломат Євген Онацький, у ***м. Посадас*** (Posadas) – чет. УГА Іван Вислоцький.

Бельгія. У ***м. Левен*** (Leuven) поховано хорунжого УГА, правника, україніста, дослідника Острозької Біблії Степана Божика. Також у Бельгії поховано сот. УГА Дмитра Кренжаловського.

Білорусь. У ***м. Брест*** було розміщено табір Бугшопи (Bugschuppen) для вояків УГА та громад.-політ. діячів ЗУНР. Заг. кількість померлих і похованих тут невідома. Львів. тижневик "Вперед" опубл. за 27.08–4.09.1919 перелік із 724 прізвищ загиблих у Бугшопах галичан. Висока смертність у таборі зберігалася і далі, але часопис було закрито й відповідно читачі так і не дізналися повного переліку померлих тут укр. бранців, загалом 3,5–4 тис. галичан. Прізвища більшості загиблих на сьогодні втрачені, а їх повернення потребує додаткових наук. пошуків. Відомі такі загиблі: сот. Делькевич, стрільці Максим Запотічний, Яків Козак, Ми-

хайло Павлишин, Павло Павлишин, Петро Сойків, вістуни Іван Будзінський і Володимир Дзяйпо та ін. Місця їхніх поховань не встановлені, могили не впорядковані. Вже 1923 газ. "Діло" повідомляла про те, що місця поховань знищують. За певними припущеннями лише частину загиблих вдалося поховати на Тришинькому кладовищі в м. Брест. На наш погляд, це не відповідає дійсності й на даному цвинтарі поховані лише військ. діячі ДА УНР. Натомість могили галичан ще потрібно шукати й відновлювати.

Бразилія. У ***м. Куритиба*** (Curitiba) похований військовик УГА, ген.-хор. ДА УНР Андрій Долуд. На цвинтарі ***м. Можі-дас-Крузіс*** (Mogi das Cruzes; шт. Сан-Паулу) похований пор. УГА Іван Максимчук, у ***м. Прудентополіс*** (Prudentópolis) – пор. УГА, священик, місіонер Осип Крутій.

Велика Британія. Поховання діячів ЗУНР та вояків УГА у цій країні появилися вже після ДСВ. До найбільш відомих діячів визвол. змагань, які знайшли тут свій останній спочинок, належать: сот. УГА, церк. діяч Олександр Малиновський у ***м. Бредфорд*** (Bradford), чет. Роман Борковський у ***м. Лондон*** (London), чет. УГА Іларій Бабуняк у ***м. Манчестер*** (Manchester).

Венесуела. У ***м. Кумана*** (Cumana) похований пор. УГА Антін Король.

Ізраїль. Декілька активних громад.-політ. діячів ЗУНР та вояків УГА знайшли свій останній прихисток в Палестині. Так, у ***м. Єрусалим*** (םיִלָשׁוּרְי) поховані: уповноважений Диктатора ЗУНР з єврейс. справ Ізраель Вальдман, радник представництва ЄНРади ЗУНР Натан Ґельбер, представник ЄНРади ЗУНР, чл. УЦР Соломон Ґольдельман. У ***м. Ґіватаїм*** (םיִיַתָעְבִג) похований кер. ЄНРади Буковини Маєр Ебнер.

Канада. У ***м. Ванкувер*** (Vancouver; пров. Брит. Колумбія) є могили чет. Михайла Гуцуляка, підстаршини Матвія Зайця.

У ***м. Вінніпег*** (Winnipeg; пров. Манітоба) на цвинтарі Всіх Святих (All Saints Cemetery) поховані: чет. Василь Апонюк; капелан УГА Йосип Бала; жандарм УГА Павло Борецький; підхор. Євстахій

Канада. м. Торонто. Цвинтар Проспект. Могила старшин ДА УНР

Канада. м. Торонто. Цвинтар Лавн. Могила хорунжого УГА Івана ДУДИ

Канада. м. Торонто. Цвинтар Маунт Плезент. Могила поручника УГА Степана БІГУНА

Канада. м. Торонто. Цвинтар Лавн. Могила поручника УГА Тимотея МАЦЬКІВА

Канада. м. Торонто. Цвинтар Лавн. Могила вояка УГА священика Степана ХАБУРСЬКОГО

Канада. м. Торонто. Цвинтар Маунт Плезент. Могила поручника УГА Дмитра ГОЛОВАТОГО

Василишин; доброволець УСС та УГА Степан Волинець; вістун Петро Ґава; доброволець УГА, письменник Андрій Ґосподин; доброволець УГА, діяч кооп. руху Олександр Ґудзяк; чет. УГА Іван Ґуляй; пор. Теодор Дацків; доброволець

Канада. м. Оквіл. Цвинтар Св. Володимира. Могила четаря УГА Осипа СЄЦІНСЬКОГО

Канада. м. Едмонтон. Цвинтар Проспект. Могила поручника УГА Андрія ПАЛІЯ

Канада. м. Торонто. Цвинтар Проспект. Могила поручника УГА Юрія ДЯКУНЧУКА і його дружини Катерини

Канада. м. Торонто. Цвинтар Лавн. Могила вояка УГА Григорія БОЛЮБАША

Канада. м. Оквіл. Цвинтар Св. Володимира

УГА, згодом священик Захарій Золотий; чет. УГА Василь Кавуля; чет. УГА, священик Микола Коп'яківський; капелан УГА Василь Кузьма; хор. УГА Дмитро Микитюк; чет. Федір Мучій; сот. Осип Навроцький; пор. Степан Навроцький; стрілець УГА, чл. ОУН Іван Панас; хор. Осип Паньків; сот. УГА Григорій Трух; чет. Микола Урбанович.

На цвинтарі ***м. Віндзор*** (Windsor; пров. Онтаріо) похований доброволець УГА, громад. діяч Роман Косіковський, у ***м. Гамільтон*** (Hamilton; пров. Онтаріо) – доброволець УГА, громад. діяч Юліан Вербицький. На цвинтарі ***м. Ґримзбі*** (Grimsby) знайшли спочинок капелан УГА, перекладач місій ЗУНР та УНР Йосафат Жан і підстаршина УГА Петро Кондзьолка. У ***м. Сент-Кетерінс*** (St. Catharines; пров. Онтаріо) упокоїлися сот. УГА Василь Бабій і Володимир Коссар, вістун Василь Пласконіс. У столиці Канади ***м. Оттава*** (Ottawa; пров. Онтаріо) на цвинтарі Нотр-Дам (Notre-Dame Cemetery) поховані: відома громад. діячка ЗУНР Олена Кисілевська та її син – чет. УГА Володимир Кисілевський; чет. УГА, видавець, ред. Іван Тиктор; підстаршина УГА Степан Фіголь.

У ***м. Едмонтон*** (Edmonton; пров. Альберта) протягом тривалого часу розміщувалися провідні орг-ції укр. комбатантів. Згодом на місц. цвинтарі свій останній спочинок знайшли: чет. УГА Григорій Байрак; стрілець Михайло Байрак; громад.-політ. діячка, доброволець УГА Ірина Буцманюк та її чоловік – сот. УГА, худ. Юліан Буцманюк; пор. Микола Візнюра й Михайло Голинський; булавний УГА Дмитро Данилюк; хор. Микола Залеський; стрілець УГА, худ. Юліан Крайківський; чет. УГА Осип Крамар; капелан Василь Лаба; от. Богуслав Шашкевич.

У ***м. Калґарі*** (Calgary; пров. Альберта) на цвинтарі Квінс Парк Вілидж (Queens Park Village Cemetery) похований Адам Калапаца – доброволець УГА, булавний ДА УНР, педагог.

На Цвинтарі Святих Петра і Павла у ***м. Мандер*** (Saints Peter & Paul Ukrainian Catholic Cemetery in Mundare; пров. Альберта), що є одним із найбільших греко-катол. відпустових місць, поховано капеланів УГА Порфирія Боднара та Мирона Кривуцького.

У ***м. Монреаль*** (Montreal; пров. Квебек) на цвинтарі Нотр-Дам-де-Неж (Cimetière Notre-Dame-des-Neiges) поховані: старшини УГА Пилип Басса; Євген Бачинський, підхор. Іван Бородайкевич; пор. УГА, футуролог Володимир Босий; хор. Роман Брикович; пор. Лонгин Горбачевський; вістун Андрій Гукало; хор. Теодор Давидович; старшина УГА, священик Степан Колянківський; хор. Іван Король.

У ***м. Ґлендейл*** (Glendale; пров. Онтаріо) похований чет. УГА Ярослав Сенчина. Чимало могил укр. комбатантів розташовано на Цвинтарі Св. Володимира в ***м. Оквіл*** (Saint Volodymyr Ukrainian Cemetery in Oakville) побли-

зу ***м. Торонто*** (Toronto; пров. Онтаріо), де поховані ветерани УГА, ДА УНР, УПА, д-зії "Галичина". Заг. кількість могил сягає майже 5 тис. Це кладовище є найбільшим укр. некрополем у Канаді. Зокр. тут поховані: сот. Петро Бігус; вістун Євген Боднарук; чет. Степан Бріль; дослідник історії укр. визвол. змагань Василь Верига; стрілець УСС і вістун УГА Михайло Гетьман; підхор. Ярослав Гошоватюк; чет. Осип Сецінський.

Окремі вояки УГА поховані на цвинтарях ***м. Торонто***: на кладовищі Маунт Плезент (Mount Pleasant Cemetery) – хор. УГА Степан Бігун та пор. УГА Дмитро Головатий; на цвинтарі Маунт Хоуп (Mount Hope Catholic Cemetery) – чет. Іван Велигорський і Євген Вертипорох, підхор. Северин Віндик; на цвинтарі Йорк (York) – доброволець УГА, згодом педагог Василь Волицький; на цвинтарі Парк Лавн (Park Lawn Cemetery) – доброволець УГА, літературознавець Дмитро Козій, пор. Тимотей Мацків, підхор. Степан Хабурський; на цвинтарі Проспект (Prospect Cemetery) – хор. УГА Юрій Гарасимів, пор. Юрій Дякунчак, сот. Михайло Кравців, пор. Василь Кривоус, підхор. Дмитро Михайлюк, доброволець УГА, чл. УВО Василь Яшан; на цвинтарі Холі Крос (Holy Cross Catholic Catholic Cemetery) – сот. Іван Чайка. На ін. кладовищах м. Торонто поховані: повітов. комісар ЗУНР у м. Печеніжин Микола Ґеник-Березовський; сот. УГА Михайло Девоссер та його дружина, стрілець УГА Степанія Девоссер; старшина УГА Франц Запутович; підстаршини Андрій Заяць і Зенон Зелений; дипломат ЗУНР Олександр Колесса; от. Степан Котель; сот. Мирон Луцький; пор. Кость Мазуренко; лікар УГА Леонтій Максимонько; пор. Тимотей Мацьків; четарі Андрій Мудрик та Іван Носик; хор. Іван Петришин; сот. Осип Станімір. Як правило, поховання діячів ЗУНР та вояків УГА на кладовищах розміщені поміж ін. похованнями українців. Часто поряд із ними розташовані могили вояків ДА УНР, УПА тощо.

У ***м. Садбері*** (Sudbury) поховані добровольці УСС та УГА Іван Габа, Іван Дацик, Олекса Стельмащук.

На цвинтарі ***м. Саскатун*** (Saskatoon; пров. Саскачеван) розміщена могила добровольця УГА, худ. Дмитра Стриєка.

Казахстан. Більшість галичан, померлих на тер. цієї д-ви, потрапили сюди в ході комуніст. репресій і були зосереджені в концтаборах Карлагу – біля м. Караганда та Семипалатинськ. Серед похованих тут: референт УНРади ЗУНР Сильвестр Герасимович; хорунжі УГА Антон Кузьмич, Остап Кульчицький, Андрій Музичка, Ольга Підвисоцька (Балицька); референт ДСЗС Микола Творидло та багато ін.

Люксембург. На цвинтарі Боневуа (Bonnevoie) ***м. Люксембург*** похований один з кер. УВО, ОУН Андрій Мельник.

Молдова. На тер. цієї країни УГА свого часу вела бої з ЧА та денікінцями. Тут було декілька поховань галичан. Відомо, що в м. Тирасполь є могила хор. Олександра Лучки. Поховання загиблих у боях укр. стрільців і старшин були в с. Стоянів, Пороги, смт Глинне Григоріопол. р-ну (раніше Глікcталь). Однак їхні пошуки ускладнені позицією кер-ва т. зв. Придністровської Молдавської республіки.

Нідерланди. 28.05.1938 в ***м. Роттердам*** (Rotterdam) на цвинтарі Кросвейк (Crooswijk) поховано Євгена Коновальця – полк. ДА УНР, команданта УВО, голову проводу ОУН.

Нідерланди. м. Роттердам. Цвинтар Кросвейк. Могила Євгена КОНОВАЛЬЦЯ

Німеччина. На кладовищі ***м. Амберг*** (Amberg) похований от. УГА Степан Шухевич.

У столиці Німеччини – ***м. Берлін*** на правосл. цвинтарі в р-ні Тегель (Russischer Friedhof Berlin-Tegel) поховано відомого політика, дипломата Миколу Василька. У Берліні також похований чет. УГА Михайло Дацків. На берлін. Доротеєнштадтському цвинтарі (Dorotheenstädtischer Friedhof) 14.08.1919 було поховано одного з кер. Листопадового чину, начального команданта УГА, держ. секретаря ДСВС ЗУНР Дмитра Вітовського, останки якого 1.11.2002 перепоховано на Личаків. цвинтарі м. Львів. При катедральній церкві Св. Ядвіґи в Берліні (Sankt-Hedwigs-Kathedrale) було поховано Президента УНРади, Диктатора ЗУНР Євгена Петрушевича, останки якого 1.11.2002 з почестями перепоховано на Личаків. цвинтарі м. Львів.

У ***м. Берхтесґаден*** (Berchtesgaden; земля Баварія) поховані от. УГА Володимир Котович і хор. Юрій Кудрик, на цвинтарі ***м. Гайленкірхен*** (Geilenkirchen) – от. УГА Фердинанд Лянг, у ***м. Дрезден*** (Dresden) – лікар-сот. УГА Володимир Щуровський, у ***м. Інґольштадт*** (Ingolstadt) – підхор. УГА, священик Василь Малкович, у ***м. Любек*** (Lübeck) – делегат УНРади Григорій Маріяш.

У ***м. Мюнхен*** (München; земля Баварія) на цвинтарі Вальдфрідгоф (Waldfriedhof) є ціла низка могил укр. діячів. Зокр. тут поховані: посол УНРади ЗУНР Степан Баран; хор. УГА Осип Бойдуник; от. Ростислав Білас; лікар УГА Ярослав Гинилевич; підхор. УГА, згодом священик Петро Голинський; пор. УГА Мирон Коновалець; сот. Ганс Кох; пор. Сократ Іваницький; повітов. комісар ЗУНР Гнат Мартинець; чет. Володимир Мурович; пор. УГА, ректор УВУ Василь Орелецький; сот. Микола Хробак; доброволець УГА Євген Побігущий; сот. Степан Сулятицький; от. Юліан Шепарович; пор. Філарет Щуровський.

Поодинокі укр. поховання є в різних нім. містах: у ***м. Бад-Ґодесберґ*** (Bad Godesberg, нині в складі м. Бонн) – пор. УГА Любомира Макарушки; у ***м. Бад-Зальцуфлен*** (Bad Salzuflen) – посла УНРади Касіяна Бриндзана та його брата, громад.-політ. діяча Теофіла Бриндзана; у ***м. Буцбах*** (Butzbach) – посла УНРади ЗУНР Олександра Бойцуна; у ***м. Ґерліц*** (Görlitz) – сот. УГА Едварда Геніґа; у ***м. Дорнштадт*** (Dornstadt) – політ. діяча УНР, службовця РДС ЗУНР Віктора Андрієвського; у ***м. Ерлянґен*** (Erlangen) – добровольця УГА, громад.-політ. діяча Євгена Храпливого; у ***м. Клостер-Більгаузен*** (Kloster Großballhausen) – хор. Степана Бриковича; у ***м. Лібштадт*** (Liebstadt) – стрільця УГА, згодом журналіста Миколи Гнатишака; у ***м. Міттенвальд*** (Mittenwald) – посла УНРади ЗУНР Володимира Загайкевича; чет. УГА Дмитра Квасниці й Родіона Сліпого; у ***м. Реґенсбурґ*** (Regensburg) – сот.-судді УГА Володимира Кіжика; командувача УГА Гната Стефаніва; у ***м. Ульм*** (Ulm) – сот. УГА Василя Бачинського й капелана УГА Остапа Гайдукевича; у ***м. Франкфурт-на-Майні*** (Frankfurt am Main) – сот. Петра Ґаздайки.

Польща. На тер. цієї країни загинуло бл. 10 тис. творців і захисників ЗУНР, які перебували тут у таборах військовополонених та інтернованих. Окремі з галичан померли там уже згодом і, як правило, поховані в індивідуальних могилах, стан яких задовільний. Натомість колективні поховання, що виникли 1919–23 поблизу таборів військовополонених, систематично знищували аж до 1991. Протягом останніх 30 р., попри спроби польс.-укр. діалогу та відновлення польс. військ. поховань на тер. України, лише в поодиноких випадках мало місце відновлення укр. військ. кладовищ у Польщі. Здебільшого це могили вояків ДА УНР. Зрідка йдеться також про відновлення укр. цвинтарів у селах Лемківщини, відбуваються спроби відновити могили вояків УПА. Про стрільців і старшин УГА, інтернованих цивільних громадян ЗУНР при цьому на міждерж. рівні майже не згадується. На сьогодні для укр. істориків, які вивчають минуле ЗУНР, найбільш актуальним питанням, очевидно, залишається пошук могил і відновлення імен українців, загиблих у ході польс.-укр. війни 1918–19 та подальшої польс. окупації Сх. Галичини й

Волині Польщею. З віднайдених матеріалів відома низка поховань.

У ***м. Валбжих*** (Wałbrzych) поховано вістуна УГА, театрала й педагога Теофіля Демчука.

У ***м. Варшава*** (Warszawa) на Повонзківському цвинтарі (Cmentarz Powązkowski) поховано чет. УГА Михайла Вахнюка, на правосл. цвинтарі (Cmentarz Prawosławny na Woli) – вояків ДА УНР, частина з яких свого часу воювала в складі УГА, – старшину УГА та сот. ДА УНР Іллю Германа, хор. Миколу Магаляса, військ. діячів ДА УНР ген.-хор. Марка Безручка, Олександра Бурківського, Всеволода Змієнка та ін.

Поблизу ***м. Вадовиці,*** де містився табір військовополонених № 2, є військ. цвинтар, на якому поховано бл. 5 тис. осіб, з них бл. 1,5 тис. – це стрільці й старшини УГА та ДА УНР. Серед похованих тут: стрільці Микола Гінкевич, Ілля Загалюк, Іван Криклевич, підпор. Григорій Овсієнко, стрільці Михайло Норичко, Андрій Пендрак, Іван Копистенський, Теодор Гірний, Василь Навроцький.

У ***м. Краків*** (Kraków) на Раковицькому цвинтарі (Cmentarz Rakowicki) поховані: сот. УГА Роман Арсенич; співробітник Укр. військ.-санітарної місії ЗУНР; доброволець УГА, живописець Лев Ґец; організатор польової пошти УГА Софрон Добрянський; підстаршина УГА Роман Івасик; письменник, громад. діяч Богдан Лепкий; підстаршина УГА Ярослав Мохнацький; посол УНРади ЗУНР, співзасн. Музею визвол. б-би України в Празі Степан Смаль-Стоцький; посол УНРади ЗУНР Осип Назарук; посол УНРади, історик Степан Томашівський; сот. УГА Лев Шепарович та ін.

У таборі військовополонених № 1 ***Домб'є*** (Dąbie) поблизу Кракова померло, за різними оцінками, від 1,5 до 2,5 тис. державних і військ. діячів ЗУНР. Встановлення їхніх прізвищ та імен ще потребує окремих наук. досліджень. Невідома й точна кількість похованих тут. Було встановлено меморіальний пам'ятник на місці братської могили (2000).

Вже майже 10 р. тривають перемовини між укр. та польс. високопо-

Польща. с. Пикуличі. Почесна пластунська варта на Українському військовому цвинтарі. 2007 р.

Польща. Цвинтар Щипйорно

Польща. Цвинтар Щипйорно Могили вояків УНР

Польща. Цвинтар Щипйорно

Польща. м. Варшава. Могили вояків ДА УНР. Цвинтар На Волі

Польща. м. Краків. Раковицький цвинтар могила Осипа НАЗАРУКА

Польща. м. Ланьцут Загальний вигляд військового цвинтаря воїнів армій УНР та УГА в м. Ланьцут, перетворений на цвинтар Війська польського. Фото 2011 р.

Польща. Меморіал на місці поховань у м. Ланьцут. 1921 р.

Польща. м. Варшава. Могила генерал-хорунжого Марка БЕЗРУЧКА

садовцями щодо відновлення меморіального цвинтаря в ***м. Ланьцут*** (Łańcut), де було поховано бл. 400 укр. вояків УГА та ДА УНР. Ще 1921 тут було споруджено меморіал за проектом скульп. Олекси Харківа. 1974 меморіал, за розпорядженням польс. комуніст. влади, було зруйновано, а укр. військ. цвинтар знесено. На його місці влаштовано символічне цвинтарне поле польс. вояків, які загинули в ході ДСВ. Вже 1990-х тут було встановлено ряди кам'яних хрестів, на яких вказано імена польс. солдатів, у різний час загиблих у боях, але похованих в ін. місцях. Наразі йдеться про перетворення кладовища із символічного польського на польс.-укр.

У ***м. Лемборк*** (Lębork) знайшов останній спочинок стрілець УГА, згодом відомий гуморист і журналіст Василь Гірний.

У ***м. Люблін*** (Lublin) поховано підхорунжого УГА Миколу Вишиванюка.

Кілька відомих громад.-політ. діячів ЗУНР та вояків УГА загинули в роки ДСВ в нацист. концтаборах, зокр. в ***Аушвіц-Біркенау*** (Auschwitz-Birkenau) – пор. Вільгельм Блявкопф, у ***Майданеку*** (Majdanek) – капелан УГА Омелян Ковч.

У ***м. Перемишль*** (Przemyśl) поховано: пор. УГА Михайла Бандрівського; міськ. комісара ЗУНР у м. Судова Вишня Петра Войтовича; старшину УГА Степана Войтовича; сот. Теодора Гозу; пор. Семена Шкреметка.

У ***с. Пикуличі*** (Pikulice) поблизу м. Перемишль був розташований табір військовополонених та інтернованих. Тут на місц. цвинтарі поховані греко-катол. священики Олекса Аксюк, Яків Бідачко, Дмитро Вуйцік, Михайло Гук, Микола Кубельник, Матей Сенько, Микола Павлюк, чет. УГА Сіталевич, десятки старшин і стрільців УГА.

У ***м. Радом*** (Radom) похований старшина УГА Дмитро Загайкевич.

У ***с. Стшалково*** (Strzałkowo) Познан. в-ва свого часу розміщувався великий табір військовополонених, де перебувало бл. 25 тис. старшин і вояків УГА. Померлих тут галичан ховали спільно з загиблими вояками ЧА, ін. збройних формувань.

У ***м. Сянок*** (Sanok) похований посол УНРади ЗУНР Антін Горбачевський.

У ***м. Тухоля*** (Tuchola; нині Куявсько-Поморського в-ва) перебували понад 1,5 тис. галичан. Умови утримання в цьому таборі були важкими, але померло тут відносно небагато українців. Їхні тіла було поховано в братській могилі разом із загиблими вояками ЧА. На ній встановлено військ. меморіал. Загалом тут поховано бл. 17 тис. солдатів різних армій.

У ***м. Хойніце*** (Chojnice) поховано одного з творців суд. с-ми ЗУНР, держ. секретаря судівництва Осипа Бурачинського, у ***м. Тчев*** (Tczew) – його брата, лікаря-сот. УГА Тита Бурачинского.

У ***с. Вербиці*** (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва) уціліли від руйнувань могили чет. УГА Степана Васкана й Івана Пушкаря. Водночас, після депортації українців із цього населеного пункту в ході операції "Вісла", знищено розташовану на цьому ж кладовищі братську могилу 18 стрільців УГА.

Поховання вояків УГА та цивільних інтернованих галичан були також у ***с. Щипйорно*** (Szczypiorno; нині частина м. Каліш Великопольс. в-ва).

Загалом ситуація з укр. військ. похованнями в Польщі надзвичайно складна, потребує ґрунтовних досліджень укр. істориками, а також системної роботи з відновлення могил укр. героїв із залученням вітчизняних держ., самоврядних, приватних стр-р, волонтерів.

Росія. Попри те, що осн. ворогом ЗУНР, з моменту її проголошення, виступала Польща, чи не найбільше укр. галиц. держ., політ., військ., церк. та ін. діячів загинули на тер. СРСР і були там поховані.

В ***м. Москва*** й таборі ***с. Кожухово*** (нині мікрор-н м. Москва) загинули й були поховані ген.-хор. УГА Осип Микитка, от. Роман Дудинський, чет. Микола Лушпинський, голова Стрий. повітової УНРади сот. Омелян Колодницький та ін. Їхніх могил на сьогодні не знайдено. Дещо пізніше в Підмосков'ї на Бутовському полігоні було розстріляно от. УГА Вільгельма Льобковіца й сот. УГА Іллю Цьокана.

16.07.1920 з Кожуховського концтабору вивезено в розпорядження Особливого відділу Архангельського губЧК понад 150 галиц. старшин. Дорогою на Соловки їх було потоплено на баржі в Білому морі. К. Науменку вдалося з'ясувати прізвища 135 старшин УГА – в'язнів Кожухова, які загинули тоді: отамани: Семен Ґорук, Генріх Лангер; сотники: Марко В'язовський, Юрій Кантимір, Михайло Капко, Лев Кокіш, Омелян Колодницький, Юрій Кудріяк, Віктор Леорда, Василь Метельський, Євстахій Миронович, Степан Табора, Григорій Фединський, Іван Цяпка-Скоропад; поручники: Остап Гарун, Юрій Герасимович, Михайло Городинський, Петро Дзюба, Володимир Дуцько, Володимир Іванчук, Теофіл Ілюк, Костянтин Кміцикевич, Євген Кобрин (з дружиною Стефанією), Захар Козира, Іван Козира, Іван Кузьмич, Олексій Мазяк, Володимир Майковський, Михайло Моравецький, Олексій Найда, Євген Наливайко, Микола Николишин, Олександр Ониськів, Адольф Площанський, Роман Прихідко, Петро Прокопів, Василь Пура,

Росія. Сандормох. Делегація української громадськості на панахиді біля Козацького хреста (2007)

Росія. Сандормох. Козацький хрест із написом "Убієнним синам України" (2007)

Симон Рухгальтер, Михайло Саляк, Франц Скорик, Тадей Слобода, Олексій Стадницький, Олексій Стадницький, Володимир Стасюк, Михайло Стечкевич, Дмитро Сулковський, Іван Умриш, Іван Шпорлюк, Сидір Яросевич, Євген Ясеницький; четарі: Микола Андріївський, Костянтин Бабицький, Володимир Береза, Юрій Бохонко, Микола Бурий, Михайло Вовчук, Василь Голинський, Сидір Горбачевський, Северин Горняткевич, Григорій Гоцький, Володимир Дроздовський, Михайло Іванчук, Сальо Ісакович, Клим Коник, Василь Луцик, Ярослав Мулик, Пантелеймон Олійник, Юрій Ортинський, Ігнат Остапчук, Ігнат Прокіл, Володимир Сербіновський, Василь Сідляк, Осип Сірко, Володимир Снилик, Михайло Сорока, Віктор Тарнавський, Євген Тимофійчук, Іван Тучапський, Ілля Федуник, Теодор Филипович, Ігнат Хаджей, Маєр Цибар, Микола Черниxівський, Михайло Чубатий, Михайло Шквірко, Володимир Школьник, Андрій-Олексій Шумний; хорунжі: Амвросій Андрушків, Августин Бабій, Зенон Кулицький, Михайло Лучак, Леонтій Лушпинський, Осип Табака; старшини УГА, чиї ступені не вдалося встановити: Іван Барчишин, Іван Бирка, Василь Бирчак, Омелян Бучацький, Іван Вовчук, Ріхард-Карл Вотава, Микола Гарболинський, Петро Гарболинський, Осип Гаркавий, Іван Давидович, Франц Дворжак, Соломон Дорн, Юрій Желюк, Микита Заваруха, Любомир Загородній, Володимир Зельський, Корнило Ільчук, Микола Катрич, Володимир Кінаш, Зяма Куніс, Едмунд Кунке, Андрій Лозинський, Іван Максимець, Іван Малишкевич, Моріль Нутман, Григорій Олійник, Василь Паладій, Степан Райко, Едмунд Райнфельд, Мозес Рутгальтер, Давид Собель, Іван Сорочан, Тадей Строкань, Іван Тимусь, Михайло Тичкевич, Лев Топорович, Сальо Улахович, (ім'я невідоме) Федорович, Володимир Чайковський, Іван Шеліга, Зигмунд Якобі, Семен Яремчишин.

В ***ур. Сандормох*** поблизу ст. Медвежа Гора (нині м. Медвеж'єгорськ, Республіка Карелія, РФ) поховано сот. УГА Ізраїля Альтшіллєра, чет. Андрія Баб'юка (Мирослава Ірчана), хор. Василя Баб'яка, повітов. комісара ЗУНР Тараса Вінницького, вістуна УГА Петра Демчука, братів-старшин УСС та УГА Василя, Володимира й Петра Дідушків, хор. УГА Миколу Ерстенюка, лікаря УГА Мирона Заячківського, хор. Михайла Качанюка, повітов. комісара ЗУНР Михайла Козоріза (Козоріса), хор. УГА Клима Коника, відомого громад. діяча ЗУНР Антіна Крушельницького (разом із синами Богданом та Остапом), старшину УГА Миколу Кузняка, театрала Леся Курбаса, делегата УНРади, заст. держ. секретаря закорд. справ ЗУНР Михайла Лозинського, старшину УГА Василя Олійника, сотників Івана та Миколу Сіяків, жандарма УГА Григорія Слюсаря, старшину УГА Івана Туза, хор. Миколу Тютюника й Степана Фреїва, стрільця Осипа Фур'єра, пор. Олексія Яворського, старшину УГА Михайла Ящуна та ін. Більшість із них розстріляно тут у 10–11.1937.

Про ін. поховання творців і захисників ЗУНР відомі лише фрагментарні свідчення. Поховання ці, як правило, розпорошені на величезних просторах від м. Санкт-Петербург до м. Владивосток. Так, поблизу ***м. Санкт-Петербург***, очевидно, було поховано пілота УГА Федора Алєлюхіна, пор. УГА Соломона Ляймберга. У ***смт Абезь*** (Республіка Комі) похований церк. діяч Григорій Лакота, у ***м. Верхньоуральськ*** (Челябінська обл.) – повітов. комісар ЗУНР Іларій Брикович. Також на місці заслання в ***с. Джонка*** (Хабаровський край) похований хор. УГА, згодом священик Степан Венгринович. За схожих обставин у ***м. Перм*** поховано хор. Теофіла Волошина; у ***м. Солікамськ*** (Пермського краю) – пор. УГА, худ. Івана Іванця; у ***м. Тайшет*** (Іркутська обл.) – посла УНРади Володимира Бірчака; у **м. Ухта** (нині Республіка Комі, РФ) – хор. Івана Новодворського; у ***с. Явас*** (нині АР Мордовія) – старшину УГА Івана Вовчука.

Розташування багатьох могил відомих держ. діячів ЗУНР, вояків УГА на тер. Росії на сьогодні залишається невідомим. Як правило, вони загинули в тюрмах і концтаборах Сибіру (поблизу м. Воркута, Інта, Магадан, Норильськ, Печора та ін.). Серед та-

ких загиблих: посли УНРади ЗУНР Юліан Бачинський та Осип Безпалко; пор. УГА Семен Безпалко; капелан Вільгельм Белкот; підполк. Альфред Бізанц; старшина УГА Олександр Благодир; чет. Василь Бобинський; сот. Ілля Бодруг; сот., ветеринар Остап Бородієвич; громад.-політ. діяч, сот. УГА Петро Бубела; команд. 1-ї бригади УСС Осип Букшований; чет. Арнольд Вайс; хор., згодом священик, прелат Петро Вергун; посол УНРади Семен Вітик; пор. Семен Галицький; капелан УГА Іван Галібей; повітов. комісар ЗУНР у м. Тлумач Антін Галька; чет. Нестор Гаморак; старшина Юліан Гоїв; капелан УГА Іван Горняткевич; чет. Жигмонт Ґольдберґ; сот. Микола Ґошко; доброволець УГА, дир. театру "Березіль" Михайло Дацків; пор. УГА Володимир Електорович; капелан УГА Іван Кипріян; пор. УГА Василь Коссак; урядовець ЗУНР Михайло Кочерган; пор. УГА Микола Малицький; держ. діяч ЗУНР Володимир Старосольський; єпископ УГКЦ Григорій Хомишин. Доля могил укр. діячів на тер. РФ потребує спец. істор. досліджень із залученням міжнар. орг-цій, правозахисників.

Румунія. Поховань діячів ЗУНР та вояків УГА на тер. цієї країни відомо мало. Серед них: повітов. комісара ЗУНР, письменника Святослава Лакусти в ***м. Бухуші*** (Buhuşi); ветеринара, підхор. УГА Зеновія Онищука в ***м. Ґура-Гумора*** (Gura Humorului); лікаря, полк. УГА Андрія Бурачинського в ***м. П'ятра-Нямц*** (Piatra Neamţ), чет. УГА Степана Зибачинського та пор. Дениса Маєр-Михальського в ***м. Бухарест*** (Bucureşti).

Словаччина. Частина вояків УГА та держ. діячів ЗУНР після відступу на тер. ЧСР осіла саме в Словаччині. Тут вони проживали, активно працювали, деякі знайшли свій останній притулок. Зокр. в ***м. Братислава*** (Bratislava) поховані: старшина УГА Богдан Гнатевич; дипломат ЗУНР, старшина УГА Осип Дудикевич; капелан УГА Михайло Каровець; у ***с. Вельке Косіги*** (Veľké Kosihy) – пор. Орест Онуляк; у ***м. Ружомберок*** (Ružomberok) – чл. УНРади ЗУНР Михайло Новаковський.

Словенія. У ***м. Тржич*** (Tržič) похований ініціатор створення УСС, референт пропаганди ДСВС ЗУНР Іван Боберський.

Сполучені Штати Америки. Більшість поховань діячів ЗУНР та вояків УГА зосереджено в сх. частині країни, зокр. в пн.-сх. шт. – Іллінойс, Коннектикут, Мічиган, Нью-Йорк, Нью-Джерсі, Пенсільванія.

У ***м. Джолієт*** (Joliet; шт. Іллінойс) похований старшина УГА Василь Кассіян.

На цвинтарі Св. Миколая (Saint Nicholas Ukrainian Catholic Cemetery in Chicago) ***м. Чикаго*** (Chicago; шт. Іллінойс) поховані: сот. УГА Антін Артимович; стрілець УГА, чл. УВО та ОУН Олесь Бабій; пор. УГА Павло Баб'як і Теодор Белей; капелан Онуфрій Бурдяк; чет. Юліан Вассиян; сот. Михайло Гнатюк і Михайло Губчак; посол УНРади Оксана Добрянська; чет. Андрій Жуковський; старшина УГА Євген Запалило; хор. Степан Заплатинський; пор. Осип Караван і Степан Когут; чет. Юліан Максимчук; пор. Григорій Стецюк; сот. Володимир Тимцюрак та ін.

У ***м. Форт-Вейн*** (Fort Wayne; шт. Індіана) збереглася могила повітов. комісара ЗУНР, старшини УГА Осипа Левицького.

Чимало відомих українців у США поховано на ін. кладовищах різних міст: у ***м. Ґластонбері*** (Glastonbury; шт. Коннектикут) – чет. УГА Осипа Бандеру; у ***м. Гартфорд*** (Hartford; шт. Коннектикут) – сот. Володимира Гафтковича, хор. Євстахія Гомотюка, міськ. комісара ЗУНР Романа Заячківського, пор. Ярослава Олексишина; у ***м. Денвер*** (Denver; шт. Колорадо) – пор. УГА Степана Глушка; у ***м. Лексінґтон*** (Lexington; шт. Кентуккі) – чет. Юрія Шепаровича; у ***м. Лудлоу*** (Ludlow; шт. Кентуккі) – пор. УГА, священика Миколу Дереша-Николишина; у ***м. Нью-Гейвен*** (New Haven; шт. Коннектикут) – пор. Івана Голембйовського; у ***м. Ричмонд*** (Richmond; шт. Вірджинія) – лікаря, сот. УГА Петра Гарасиміва; у ***м. Обурн*** (Auburn; шт. Массачусетс) – добровольця УГА, фізика Олександра Смакулу; у ***м. Балтимор*** (Baltimore; шт. Меріленд) – старшину УГА, ад'ютанта Антіна Кравса Тому Ко-

тика; у ***м. Кьортіс-Бей*** (Curtis Bay; нині частина м. Балтимор, шт. Меріленд) – підхор. УГА, згодом священика Лева Дороша; у ***м. Сілвер-Спринг*** (Silver Spring; шт. Меріленд) – чет. УГА, священика Степана Кіржецького; у ***м. Міннеаполіс*** (Minneapolis; шт. Міннесота) – хор. УГА, пор. ДА УНР, священика Володимира Левицького.

На цвинтарі Маунт Олівет (Mount Olivet Cemetery) у ***м. Детройт*** (Detroit; шт. Мічиган) поховані чет. Петро Біланюк і Роман Віханський; пор. Пилип Гайда; чет. Ярослав Гузар; вістун УСС та УГА Євген Драґінда; старший дес. УГА Августин Задурович; чет. Альфред Козак, Іван Коцур, Тадей Крамарчук і Володимир Лисий; делегат УНРади ЗУНР Олександер Марітчак; повітов. комісар ЗУНР Володимир Наливайко; хор. УГА Денис Несторович і Роман Онишкевич та ін. У ***м. Воррен*** (Warren; шт. Мічиган) похований письменник, художник, доброволець УГА Едвард Козак; у ***м. Гемтремк*** (Hamtramck; шт. Мічиган) поблизу Детройта – повітов. комісар ЗУНР Антін Заплітний.

У ***м. Саут-Баунд-Брук*** (South Bound Brook; округу Сомерсет шт. Нью-Джерсі) розміщено один з найвідоміших цвинтарів укр. діаспори – цвинтар Св. Андрія (St. Andrew's Ukrainian Cemetery), на якому поховано понад 6 тис. відомих укр. діячів – політиків, учених, митців, церковників, військових. Серед них – активні творці й захисники ЗУНР: підхор. УГА Теодор Баб'юк, сот. Петро Бакович, пор. Роман Білинський, лікар-сот. Володимир Білозор, булавний Микола Близнак, сот. Аркадій Валійський, чет. Ілля Витанович, держ. діяч ЗУНР та УНР Степан Витвицький, пор. УГА Михайло Влох, Осип Волощук і Мирон Дольницький, ідеолог укр. інтегрального націоналізму Дмитро Донцов, старшина УГА Мирон Заклинський, посол УНРади ЗУНР Тадей Залеський, чет. Іван Зєлик, кер. жандармерії УГА Іван Козак, хор. Мирослав Колтунюк, старшина УСС та УГА, митець Лев Лепкий, громад. і держ. діяч часів ЗУНР Олекса Лис, сот. УГА Степан Мацькевич, пор. Володимир Могильницький, чет. Сава Никифоряк, хор. Григорій Ничка, пор. Василь Одинський, комадант групи "Наварія" УГА, ген.-хор. ДА УНР Іван Омелянович-Павленко, доброволець УГА, графік та іконописець Михайло Осінчук, пор. УГА Петро Постолюк, підхор. УГА, чл. УВО та ОУН Михайло Селешко, старшина УГА Михайло Хронов'ят, підхор. УГА Лев Шанковський та ін.

На цвинтарі ***м. Вігокен*** (Weehawken; шт. Нью-Джерсі) є могила сот. УГА Теодора Рожанковського. У ***м. Джерсі-Сіті*** (Jersey City; шт. Нью-Джерсі) поховані пор. УГА Михайло Давибіда й доброволець УГА, громад. діяч Франс Колодій. У ***м. Едісон*** (Edison; шт. Нью-Джерсі) поховано громад. діячку, добровольця УСС та УГА Ганну Дмитерко-Ратич. У ***м. Елізабет*** (Elizabeth; шт. Нью-Джерсі) упокоїлися сот. УГА Семен Маґаляс і держ. діяч ЗУНР Степан Мохнацький; у ***м. Ірвінгтон*** (Irvington; шт. Нью-Джерсі) – сотник, педагог, громад.-політ. діяч Богдан Загайкевич; у ***м. Міллвілл*** (Millville; шт. Нью-Джерсі) – старший дес. УГА Домінік Кришталович; у ***м. Ньюарк*** (Newark; шт. Нью-Джерсі) – пор. УГА Володимир Клодницький і капелан УГА Михайло Кравчук; у ***м. Трентон*** (Trenton; шт. Нью-Джерсі) на цвинтарі Св. Йосафата – старшина УГА Теодозій Кассіян.

У низці малих міст шт. Нью-Джерсі є поодинокі поховання галичан. Зокр. в ***м-ку Північний Арлінгтон*** (North Arlington) на цвинтарі Святого Хреста (Holy Cross Cemetery in North Arlington) похований чет. УГА Олександр Дереш-Николишин; у ***м. Юніон*** (Union City) – сот. УГА Володимир Бемко та стрілець УГА, реліг. діяч Григорій Домашовець.

Чимало укр. героїв знайшли свій останній прихисток на цвинтарях ***м. Нью-Йорк*** (New York City). Серед ін. тут поховані: міськ. комісар м. Бережани Олександр Бородайко; чет. Микола Бойко; сот. Микола Вацик; чет. Олександр Вельничук; пор. Микола Галій; чет. УГА, композитор Михайло Гайворонський; пор. Микола Галій; посол УНРади Лев Ганкевич; сот. УГА Антін Григорович; доброволець УГА, письменник Михайло Джуль; хор. Роман

Долинський; сестра-жалібниця УГА Ірена Домбчевська; підстаршина УГА Мирон Зарицький; старшина УГА Петро Кабаровський; пор. Володимир Калина; міськ. комісар ЗУНР Осип Кметь; чет. УГА Теодозій Комаринський; пор. Павло Кривуцький; делегат УНРади ЗУНР Григорій Кузів; сот. Григорій Олексишин; старшина Іларій Ольховий; доброволець УСС та УГА, згодом священик Володимир Рабій; хор. УГА Михайло Рабій; громад. діячка ЗУНР Олена Федак-Шепарович. Процес ідентифікації кладовищ ускладнюється відсутністю даних в опубл. джерелах. З ідентифікованих відомо, що, для прикладу, на цвинтарі Кальварія (Calvary Cemetery) поховані стрілець УГА Йосиф Дереш-Николишин та пор. Степан Цимбала.

Могили галичан є також на цвинтарях малих міст і містечок шт. Нью-Йорк. Зокр. в ***м. Амстердам*** (Amsterdam) похований чет. Симеон Гнатківський; у ***м. Баффало*** (Buffalo) – пор. УГА Олександр Ганицький, чет. Осип Залеський; у ***м. Вотервліт*** (Watervliet) на цвинтарі Св. Миколая – вояк УГА, журналіст, письменник Іван Дурбак; у ***м. Гемптонбург*** (Hamptonburgh) – чет. УГА, згодом відомий реліг. діяч Микола Вояковський; чет. Лука Луців, сот. Павло Шухевич; у ***м. Йонкерс*** (Yonkers) – доброволець УГА, лікар Григорій Чвартацький; у ***м. Кемпбелл-Голл*** (Campbell Hall) 1975 перепохований держ. діяч ЗУНР Іван Макух; у ***м. Когус*** (Cohoes) – сот. УГА Андрій Гаврилюк; у ***м. Рочестер*** (Rochester) – пор. Кирило Годованець, чет. Дмитро Ерстенюк, правник, суддя УГА Петро Зубрицький; підхор. Василь Каліцінський; урядовець ЗУНР Роман Коцик; у ***м. Сіракузи*** (Syracuse) – пор. УГА, адвокат Іван Заваликут. Свого часу в ***м. Баффало*** (Buffalo) був похований і Северин Левицький – чет. УГА, громад. діяч, але 2008 його останки перепоховали на Личаків. цвинтарі в м. Львів.

У шт. Огайо поховані: у ***м. Бісвілл*** (Beallsville) – пор. УГА Микола Боньчук; у ***м. Клівленд*** (Cleveland) – доброволець УСС та УГА, відомий громад. діяч Ярослав Барнич; хор. Михайло Топорович; у ***м. Парма*** (Parma) на цвинтарі Святих Петра і Павла (Saints Peter and Paul Ukranian Catholic Cemetery in Parma) – чет. Іван Гурко, доброволець УСС та УГА, юрист Іван Зварун, чет. Роман Лесик, громад. діяч ЗУНР, священик Григорій Музичка, пор. УГА Олекса Олійник, пор. Григорій Славута, а на цвинтарі при церкві Св. Андрія – сот. УГА Жигмонт Олексин.

У шт. Пенсільванія упокоїлися: у ***м. Піттсбург*** (Pittsburgh) – пор. УГА Андрій Бойкович; у ***м. Скрентон*** (Scranton), що тривалий час було осередком укр. наук. життя у США, – пор. УГА Антін Батюк; у сусідньому ***м. Вілкс-Барре*** (Wilkes-Barre) – радник місій УНР та ЗУНР у США Іван Ардан; у ***м. Честер*** (Chester) – вістун УГА, священик Іван Зрада, старшини УГА Корнило Кізюк та Іван Михайлів.

На Укр. цвинтарі Святої Марії (St. Mary Ukrainian Cemetery) в передмісті ***Фокс Чейс*** (Fox Chase) ***м. Філадельфія*** (Philadelphia; шт. Пенсільванія) поховані: чет. Семен Александрук та Іван Белей; дес. Осип Бобинський; пор. Данило Богачевський; капелан Костянтин Богачевський; стрілець УГА, чл. УВО та ОУН Ярослав Герасимович; хор. УГА Володимир Гірняк; доброволець УСС та УГА, театрал Йосип Гірняк; от. Никифор Гірняк; стрілець УГА, згодом відомий хімік Юліан Гірняк; старшина УГА Мирон Головінський; чет. Ісидор Громницький; сот. Володимир Ґалан; хор. Василь Джиджора; пор. Павло Дубас; старшина УГА Олекса Катамай; хор. Андрій Кігічак; громад. діячка Антоніна Конрад та її чоловік Степан Конрад – відомий педагог і журналіст, стрілець УГА; пор. Тарас Коритовський; капелан Іван Лебедович; артилерист УГА Іван Лазор; пор. Володимир Луцишин; чет. Григорій Лучанко; підхор. Володимир Мацьків; пор. Антін Маланяк і Юліан Новицький; сот. УГА Людомир Огоновський; дес. УГА, пізніше священик Богдан Осідач; стрілець УГА, згодом відомий мікробіолог Микола Остап'як; доброволець УСС та УГА, педагог Михайло Савчин; вістун УГА, лікар Теодозій Сеньковський; пор. УГА, чл. УВО Іван Поритко; держ.

секретар ЗУНР Лонгин Цегельський та ін. Безпосередньо в ***м. Філадельфія*** на цвинтарі Св. Марії Страждальної Божої Матері (Saint Mary's Cemetery) було поховано капелана УГА Романа Лободича.

У ***м. Дірфілд*** (Deerfield; шт. Пенсільванія) спочиває капелан УГА, дипломат ЗУНР Франс-Ксаверій Бонн.

Поодинокі могили укр. діячів розміщені на Тихоокеан. узбережжі США. Так, у м. Лос-Анджелес (Los Angeles; шт. Каліфорнія) похований сот. УГА, громад. діяч Михайло Хронов'ят, у ***м. Окленд*** (Oakland; шт. Каліфорнія) – посол УНРади Михайло Галібей.

Узбекистан. У ***м. Бухара*** (Buxoro) поховано держ. діяча, дипломата ЗУНР та УНР Дмитра Левицького.

Уругвай. На цвинтарі ***м. Дельта*** (Colonia Delta) похований пор. УГА Северин Байгерт.

Франція. У ***м. Париж*** (Paris) на кладовищі Пер-Лашез (Père Lachaise) упокоїлися головнокомандувач УГА та ДА УНР ген.-полк. Михайло Омелянович-Павленко та Ілля Борщак (секретар делегації УНР на Паризькій мирн. конф., історик); на цвинтарі Сент-Онем – чет. УГА Осип Мельникович; на цвинтарі Пантін (Cimetière parisien de Pantin) неподалік від Парижа – хор. УГА Олександр Бойків; у м. Понтуаз (Pontoise) біля Парижа – чет., дипломат Роман Голіян.

На Великому цвинтарі в ***м. Орлеан*** (Grand Cimetière d'Orléans) є могили ген.-хор. ДА УНР, одного з командирів 3-го корпусу УГА Володимира Генбачова, сот. УГА Осипа Демчука.

На цвинтарі в ***м. Сарсель*** (Sarcelles) біля Парижа поховані відомі науковці, громад. діячі Микола Капуста (старшина УГА, економіст), Олександр Кульчицький (посол УНРади ЗУНР), Володимир Кубійович (стрілець УГА), Зенон Кузеля (чл. СВУ), Олександр Кульчицький (делегат УНРади ЗУНР, дипломат, психолог), Володимир Янів (чл. УВО) та ін.

Хорватія. У ***м. Загреб*** (Zagreb) поховані полковники УГА Петар Мілутін Кватернік і Степан Чмелик.

Чехія. Укр. комбатанти в ході визвол. змагань були поранені, хворіли й суттєво погіршили стан свого здоров'я. Через це частина з них п. ще в молодому віці, перебуваючи при цьому в таборах для інтернованих на тер. ЧСР. Ін. галичани знайшли свій останній спочинок у Чехії, проживши доволі довге життя. Загалом у цій країні поховані сотні відомих діячів ЗУНР та вояків УГА, зокр. у ***м. Брно*** (Brno) – сот. Леопольд Балицький, громад.-політ. діяч, дипломат ЗУНР Теодот Галіп, пор. Яків Голота; у ***м. Йозефов*** (Jozefov) – старшина УГА Андрій Гладишовський, пор. Василь Кузьмин.

Окремі старшини й стрільці УГА були поховані в ***м. Німецьке Яблонне*** (нині Яблонне-в-Под'єштеді; Německé

Чехія. м. Пржибрам. Пам'ятник скульп. Михайла Бринського на могилі Миколи ШЕМЕРДЯКА, ветерана УГА

Чехія. м. Прага. Могила хорунжого УГА Осипа БАБ'ЮКА

Чехія. м. Яблонне-в-Под'єштеді

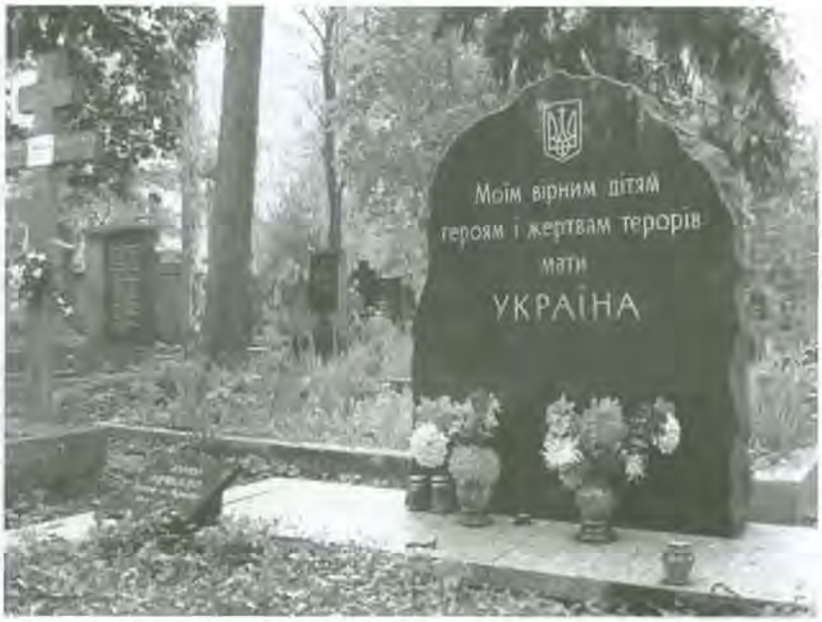

Чехія. м. Прага. Ольшанський цвинтар

Jablonné, Jablonné v Podještědí) та ***Ліберець*** (Liberec). Так, у Німецькому Яблонному (вірніше, у сусідньому з ним с. Ляден) на тер. військ. кладовища є могила стрільця Якова Жалобки. У м. Ліберець похований хор. Павло Заяць.

У ***м. Подебради*** (Poděbrady) розташована могила дипломата Євгена Голіцинського.

У ***м. Прага*** (Praha) на Ольшанському цвинтарі (Olšanské hřbitovy) поховані делегати УНРади Андрій Алиськевич, Агенор Артимович; хор. УГА Осип Баб'юк; чет. УГА, археолог Іван Борковський; хор. Кость Вагилевич і Євген Віханський; секретар посольства ЗУНР Людомил Давидовський; сот. Ярослав Індишевський; от. Альфонс Ерле; кер. Гуцул. республіки Степан Клочурак. Також тут поховано кер. Карпат. України Августина Волошина. На Виноградському цвинтарі (Vinohradský hřbitov) Праги було поховано пор. УГА Романа Каратницького; 2017 дочка його останки перепоховала на цвинтарі Малвазінки (Malvazinky Cemetery, або Smíchov Cemetery). На цвинтарі Св. Матвія розташована могила старшини УГА Василя Костіва. У Празі поховано й хор. УГА Матвія Кунду, пор. УГА Михайла Панаса, чет. Станіслава Солтиса.

На цвинтарі ***м. Просімеріце*** (Prosiměřice) упокоївся старшина УГА, прозаїк і педагог Микола Лепкий; у ***м. Простейов*** (Prostějov) – ген.-хор. УГА Арнольд Вольф; у ***м. Пржибрам*** (Příbram) – хор. УГА Євген Носковський; у ***м. Тахов*** (Tachov) – хор. Іван Стек; у ***м. Требіч*** (Třebíč) – пор. Теофіл Шухевич; у ***м. Чеськи-Штернберк*** (Český Šternberk) – сот. Павло Баранецький.

Поодинокі поховання галичан є у **Швейцарії**. Так, у ***м. Берн*** (Bern) знайшов свій останній спочинок пор. УГА, музикознавець Омелян Нижанківський, у ***м. Цюріх*** (Zürich) – громад.-політ. діяч ЗУНР, делегат УНРади Антін Чернецький, у ***м. Штанс*** (Stans) – педагог, пор. УГА Сидір Ґардецький.

Наведений перелік укр. меморіальних поховань, пов'язаних із ЗУНР, є неповний, потребує подальшого розширення та уточнення із залученням дослідників з вітчизняних та зарубіжних наук. інституцій і закладів вищої освіти. Особлива увага укр. істориків потрібна до укр. поховань на тер. Білорусі, Казахстану, Польщі та Росії. З огляду на сучасну політ. ситуацію, активні польові дослідження будуть дещо відтерміновані (окрім, імовірно, Польщі), натомість першочерговим стане збір та опрацювання архів. джерел, мемуарної л-ри з даної проблематики.

У низці європ. д-в для могил укр. діячів існує загроза ліквідації в разі відсутності оплати за земельні ділянки. На окремих цвинтарях за могили потрібно проплачувати кожні 10 років, на інших плата відсутня чи встанов-

люється на більш тривалий термін. Як наслідок – поступово зникають укр. поховання в Австрії, Чехії, ін. країнах. Відповідно існує потреба формування переліку укр. поховань, з'ясування їх фінансового становища, за можливості – пошук шляхів їх повернення до України.

Водночас питання укр. мартирології заслуговує популяризації серед громадян України й може стати додатковим елементом у політиці відновлення нац. пам'яті.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 2636.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1–2. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: Список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Історія". 2015. Вип. 4 (127). С. 56–74; *Дойков Ю.* Красный террор. Россия. Украина. 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 347–350; Кривава книга / упоряд. Я. Радевич-Винницький. Дрогобич, 1994; *Колянчук О.* Незабутні могили. Львів, 1993; *Його ж.* Увічнення нескорених. Українські військові меморіали 20–30-х рр. XX ст. у Польщі. Львів, 2003; *Його ж.* Українська військова еміграція у Польщі (1920–1939). Львів, 2000; *Його ж.* Українці у таборах Перемишля // Перемишль і Перемиська земля протягом віків. Перемишль; Львів, 1996. С. 177–194; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Максимчук І.* Кожухів. Трагічна доля рештків УГА. Львів, 1930; *Мегас О.* Трагедія Галицької України. Вінніпеґ, 1920; *Науменко К.* Спогади. Постаті. Вибране. Львів, 2010. С. 396–404; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках. Т. 1–2. К., 2003; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004; *Рубльов О. С., Черченко Ю. А.* Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20–50-ті роки XX ст.). К., 1994; *Столецький В.* Терновий вінок із Домб'є // Дзвін. 1990. № 4. С. 75–82; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1–5. Вінніпеґ, 1958–78; *Karpus Z.* Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy w Polsce w latach 1918–1924. Toruń, 1991; *Wiszka E.* Brześć Litewski. Obozy jeńców i internowanych 1919–1921. Toruń, 2010.

Микола Вітенко

МЕМОРІА́ЛЬНІ ПОХОВА́ННЯ ДІЯЧІВ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ: ІВА́НО-ФРАНКІ́ВСЬКА О́БЛАСТЬ.

Івано-Франківськ. У місті в зх. частині Меморіального скверу поховані вояки УСС та УГА, які брали участь у нац.-визвол. змаганнях 1914–23. Тут знайшли спочинок 147 січовиків – уродженців не лише сучасних Львів., Івано-Франк. й Терноп. обл., але й Буковини, Закарпаття та Наддніпрянщини, які загинули в різний час. Серед похованих – полк. Петро Білаш та Григорій Хміленко, хор. Іван Богун, Юліан Сірецький, Степан Сміх, Мартин Яворський, сот. Микола Дикий, Трофим Лісовий, стрільці Микола Боровський, Василь Воронич та ін. У 1960-х надгробки на могилах були зруйновані за вказівкою органів рад. влади. 26.01.1968 виконком міськради дозволив проводити на цвинтарі повторні поховання. Саме кладовище 1980–83 розрівняли й перетворили на сквер для "відпочинку трудящих". Навесні 1990 стараннями культосвіт. т-в і громадськості міста стрілец. могили відновили. У центр. частині Меморіального скверу знаходиться могила Лева Бачинського – громад.-політ. діяча, віце-президента УНРади ЗОУНР, лідера

Могила Лева БАЧИНСЬКОГО в Меморіальному сквері м. Івано-Франківськ

УРП та УСРП, голови зх.-укр. делегації на урочистому проголошенні Акта злуки в м. Київ 22.01.1919, автора закону про аграрну реформу в ЗОУНР 14.04.1919.

Впорядковані стрілецькі могили УСС та УГА (1918–1919) в Меморіальному сквері м. Івано-Франківськ

Богородчанський р-н. У с. Луквиця, в пд. частині сільс. кладовища, поряд із дорогою знаходиться могила держ. секретаря земельних справ уряду ЗУНР (1918–19) Михайла Мартинця, який під час відступу УГА під польс. натиском, при спробі еміграції до ЧСР, був схоплений у с. Присліп (нині с. Луквиця) польс. вояками й разом зі своїми співробітниками розстріляний без суду. Праворуч від пам'ятника Михайлу Мартинцю розташований пам'ятник його соратнику Всеволоду Ріпецькому. У с. Саджава на кладовищі неподалік від церкви є могили вояків УГА Зеновія та Євгена Пауків. Перший загинув у бою 12.05.1919, другий п. від інфекц. хвороби 28.02.1920.

Галицький р-н. У м. Галич на старому цвинтарі є могила Лева Гузара – громад.-культ. й політ. діяча, активного чл. "Просвіти", який у 11.1918 брав участь у Листопадовому чині в Галичі, створенні Тимчасового к-ту та перебранні влади в місті й околиці. У с. Дем'янів похований стрілець Теодор Чемеринський.

Городенківський р-н. На міськ. кладовищі в м. Городенка розташовані могили пор. УГА Петра Васкула, чет. УГА Петра Мороза, чл. УНРади ЗУНР Теофіла Окуневського й організатора укр. санітарної місії періоду ЗУНР у м. Відень Ярослава Окуневського. Тут же знаходяться могила й пам'ятний хрест на честь полеглих героїв визвол. змагань 1914–20, споруджений 1920-х таємно від польс. окупац. влади. У 01.1990 проведено 1-шу після 1944 публічну панахиду й мітинг біля могили, встановлено укр. нац. символіку, покладено квіти й відновлено давній напис "Борцям за волю України". У 05.1990 могилу відновлено громадськістю.

Долинський р-н. На новому цвинтарі в м. Долина є могила старшини УГА, учасника спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ 1919, чл. ОУН, співзасн. УГВР, політв'язня рад. концтаборів Володимира Горбового. На старому цвинтарі в місті в гробниці родини Пачовських похований Михайло Пачовський – укр. письменник, педагог, композитор, чл. УНРади ЗУНР.

Коломийський р-н. На цвинтарі Монастирок у м. Коломия знаходиться могила громад.-політ. діяча, одного з кер. УРП, засн. т-ва "Січ", чл. УНРади ЗУНР Кирила Трильовського. На військ. цвинтарі в місті є Меморіальний комплекс вояків ПСВ, де поховані солдати австро-угор. армії, стрільці УСС, УГА та ДА УНР, які загинули в боях за Коломию. Зведений на пропозицію єпископа УГКЦ Г. Хомишина, старости міста

Пам'ятник на могилі Кирила ТРИЛЬОВСЬКОГО у м. Коломия

Надмогильний пам'ятник воїну УГА Юрію МЕЛЬНИКУ в с. Стопчатів на Косівщині

Могила Софії ГАЛЕЧКО

Павліковського та бургомістра Клецкі. 1918–19 біля пам'ятника хоронили бійців УСС, УГА та ДА УНР, які п. від ран та інфекц. хвороб у запасній лічниці місц. ОВК. У рад. період пам'ятник сплюндровано; 1998, з нагоди 80-ї річниці проголошення ЗУНР, відреставровано; відновлено хрести на 95 могилах стрільців укр. армій.

Косівський р-н. На кладовищі в присілку Москалівка м. Косів поховано культ.-громад. діяча, вояка УГА та ДА УНР, політв'язня сталін. концтаборів Михайла Кіящука. У с. Стопчатів у пн. частині горішнього цвинтаря є могила чет. УГА Юрія Мельника, який загинув 26.01.1919 у бою з поляками в с. Карів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). У 1950-х з надгробка зникла табличка з написом, 1989 зруйновано хрест. Пам'ятник відновлено в день річниці ЗУНР 1.11.1991.

Надвірнянський р-н. У пд.-сх. частині цвинтаря смт Делятин протягом деякого часу знаходилася могила чет. УСС, пор. УГА, команд. Гуцул. сотні УСС Григорія Голинського-Гурбича, останки якого було виявлено восени 1989 під час розкопок масових поховань жертв комуніст. репресій в ур. Дем'янів Лаз поблизу м. Івано-Франківськ. Григорія Голинського-Гурбича вдалося ідентифікувати одним з перших за слідами від трепанації черепа (оперування поранення в польс.-укр. війні 1918–19). 25.02.1990 його прах було перепоховано в смт Делятин. Невдовзі, виконуючи заповіт батька, донька Люба Негрич-Голинська перепоховала його останки в ур. Джемидівська Поляниця в с. Микуличин (Яремчанської міськради Івано-Франк. обл.).

Рогатинський р-н. На кладовищі м. Рогатин розміщена братська могила воїнів УГА, де поховано 2 невідомих укр. стрільців, загиблих під час Чортків. офензиви УГА в 06.1919. На могилі за сприяння громадськості міста споруджено пам'ятник. У сх. частині старого цвинтаря Рогатина знаходиться поховання Івана Горянського – укр. педагога, сотника УГА, учасника польс.-укр. війни. На могилі на суцільній бетонній плиті та одноступінчатому постаменті пірамідальної класичної форми встановлено

однораменний кам'яний хрест, зроблений під неокорований дуб. На постаменті викарбувана розкрита грамота зі світлиною Івана Горянського й написом. У центр. частині цвинтаря с. Черче є 2 братські могили воїнів УГА, де поховані 8 стрільців, 2 підстаршини і хор. Петро Баран (загинули під час Чортків. офензиви 26.06.1919 у бою на р. Свірж). На могилі 8 стрільців встановлено трираменний залізний хрест, на могилі П. Барана і 2 підхорунжих – однораменний дерев'яний. Польс. жандармерія в міжвоєн. період кілька разів руйнувала могили. 1944 знищені енкаведистами. Відновлені 1990.

Снятинський р-н. На цвинтарі м. Снятин знаходяться могили проф. г-зії, сот. УГА Івана Ґдулі та січового стрільця, письменника, громад. діяча Володимира Хроновича. У с. Вовчківці є поховання хор. УСС Степана Куфлюка, у с. Прутівка – січового стрільця, культ.-громад. діяча, диригента церк. і сільс. хорів Василя Кейвана.

Тисменицький р-н. На Лисій горі біля с. Тязів і Сілець наприкінці 1920-х перепоховано останки загиблих під час ПСВ 5 січових стрільців – Василя Гасюка, Івана Дигалюка, Івана Данилюка й 2 невідомих. Незважаючи на перешкоди

Братська могила січових стрільців на Лисій горі біля с. Сілець на Тисмениччині

й заборони польс. окупац. влади, 1930 тут урочисто освячено могилу УСС. У старій частині цвинтаря в смт Лисець є могила педагога, учасника визвол. змагань періоду ЗУНР, січового стрільця, чет. УГА Михайла Припхана. У с. Майдан, поруч із Калуським шосе, на старій частині цвинтаря коло ґрунтової дороги знаходиться могила інж., хор. УСС Костянтина Котецького, який, бу-

Могила січового стрільця Г. КОСТЮКА в смт Єзупіль на Тисмениччині

дучи хіміком у м. Дрогобич (нині Львів. обл.), співпрацював з урядом ЗУНР. На новому сільс. цвинтарі с. Черніїв розташована могила Мартина Королюка – культ.-громад. діяча, чл. УРП, чл. госп. ради Станиславівського пов. у період ЗУНР. У центр. частині старого цвинтаря с. Ямниця, за каплицею, знаходиться могила Семена Буженка, десятника УСС та УГА, ад'ютанта Вільгельма Габсбурга. У с. Побережжя похований воїн УГА Іван Білан, у с. Єзупіль – січовий стрілець Гринь Костюк.

Тлумацький р-н. У сх. частині цвинтаря м. Тлумач є комплекс із 90 одиничних могил стрільців УГА, які загинули під час відступу укр. військ під натиском польс. армії Галлера 5–6.06.1919.

Яремчанська міськрада. У смт Ворохта на цвинтарі знаходиться могила педагога, проф. Городенків. г-зії, старшини УГА Стефана Лукасієвича.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 485–502; *Круцик Р.* Дем'янів Лаз. Геноцид Галичини. К., 2009. С. 131-136, 314-317; Некрополі Івано-Франківська: Пам'ятки історії та культури Івано-Франківська. Кн. 4. Івано-Франківськ, 2012. 223 с.

Богдан Паска

МЕМОРІ́АЛЬНІ ПОХОВА́ННЯ ДІЯЧІ́В ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ВОЯКІ́В УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ: ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ – одиничні та братські могили, меморіальні комплекси, пам'ятки, кладовища, пов'язані з вояками

УГА та діячами ЗУНР. У м. Львів загиблих у польс.-укр. війні бійців ховали на Личаківському, Янівському, Клепарівському, Голосківському, Кульпарківському, Сихівському цвинтарях та на Збоїщах.

Личаків. кладовище стало місцем першого поховання вояків – під час листопадових боїв за Львів у ділянці, що належала родині Боднарів, поховано 170 осіб (із них 103 відомі поіменно) у 111 могилах. 1935 у результаті політики "комасації" ("ущільнення") останки перенесено в 44 могили на ін. ділянці кладовища. 1946 некрополь було зруйновано; єдиною вцілілою могилою залишається поховання чет. П. Ліскевича. На тер. кладовища триває спорудження Меморіалу воїнам УГА; встановлено меморіальний хрест на т. зв. Марсовому полі. На Личаків. некрополі поховані діячі ЗУНР Євген Петрушевич, Дмитро Вітовський, Олександр Барвінський, Михайло Галущинський, Юліан Романчук.

На Янів. цвинтарі (переважно на сучасному 38-му полі) було поховано бл. 1000 укр. вояків, які загинули в боях, померли від епідемій 1918–19. У 1930-х Т-во охорони воєн. могил (ТОВМ) упорядкувало 648 поховань і встановило 440 хрестів. Меморіал зазнав руйнувань під час ДСВ, був остаточно знищений за наказом рад. влади 1971. З 1994 на тер. кладовища споруджували Меморіал воякам УСС та УГА. Серед найвідоміших збережених поховань – могили Костя Левицького, Мирона Тарнавського.

1918 на Клепарів. цвинтарі поховано 7 невідомих укр. стрільців; на поч. 1990-х споруджено меморіальний курган. Збереженими є братські поховання на кладовищі Старого Знесіння; поховання укр. вояків були в приміських поселеннях Львова (Брюховичі, Скнилів, Голосків Великий, Козельники).

Крім львів. некрополів, численні захоронення розташовані на тер. області. 1921 у м. Винники споруджено братську могилу вояків УГА, де поховано бл. 14–16 осіб. Окремі некрополі є в Жовків. р-ні: у м. Жовква захоронено 129 стрільців; могили вояків УГА є в с. Крехів, Великі Мости, Куликів та ін. Некрополь у м. Рава-Руська складається з 3 братських могил, де поховані бл. 100 осіб. 1936 місц. філія ТОВМ спорудила пам'ятник, який було зруйновано в рад. час, відновлено в 1990-х. Братські могили з пам'ятниками розташовані на кладовищах смт Красне (поховання летунів УГА) та м. Яворів. У с. Угнів нині знаходиться 1 братська могила з 13 вояками та встановлений 1995 Пам'ятний знак стрільцям УГА, у м. Золочів – могили 60 стрільців і старшин, у с. Вовчухи – братська могила вояків УГА та споруджений 1993 пам'ятник. Невеликі меморіальні поховання є в смт Глиняни, с. Бачів, Підберезці й Нагуєвичі.

Як відомо, вшанування могил є однією з форм збереження нац. пам'яті. Тому вже в міжвоєн. період українці почали активно заопікуватися військ.

Таблиця на могилі стрільців УГА на кладовищі Старого Знесіння, м. Львів

Могила вояків УГА на кладовищі Старого Знесіння, м. Львів

1. Пам'ятник на місці поховання вояків УГА у Збоїщах, м. Львів

2. Пам'ятник на місці поховання вояків УГА у с. Підберезці

3. Братська могила воїнів УГА в м. Винники

4. Каплиця на місці поховання стрільців УГА в Козельниках

5. Меморіал УГА у м. Рава-Руська

6. Меморіал летунам УГА у смт Красне

7. Пам'ятна таблиця летунам УГА на братській могилі в смт Красне

Пам'ятний знак стрільцям УГА у м. Угнів

Меморіал УГА на Янівському цвинтарі в м. Львів

похованнями. 31.05.1921 на нараді керівників укр. громад. орг-цій було засновано Крайовий к-т охорони воєн. могил як секцію УГК. Новоутворена інституція впорядкувала частину військ. поховань на Личаків. та Янів. кладовищах, проводила верифікацію могил і збір коштів, видавала освітні листівки. Була заборонена польс. адміністрацією 19.10.1921. 1927 ств. нова орг-ція – ТОВМ (перший голова – Броніслав Янів). ТОВМ упорядкувало декілька тисяч могил, у т. ч. більшість поховань на Личаківському (118) та Янівському некрополях (648); на останньому встановлено 440 залізобетонних хрестів. Було організовано 32 місц. філії, споруджено меморіальні знаки в більшості міст Галичини, проведено збір інформації тощо. Ін. формою вшанування пам'яті полеглих вояків були урочисті панахиди на Зелені свята та Задушні дні; найбільші з них відбулися 1921 і 1929, супроводжувалися патріотичними маніфестаціями.

Відновлення традиції публічного вшанування меморіальних поховань розпочалося в період перебудови та незалежності України. Здійснюється реставрація поховань і некрополів, перепоховання окремих діячів; встановлюють меморіальні знаки й комплекси, щорічно проводять урочисті панахиди та вшанування захоронень. Засновано меморіально-пошуковий центр КП "Доля".

Дмитро Пугач

МЕМОРІА́ЛЬНІ ПОХОВА́ННЯ ДІЯЧІВ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ: НАДДНІПРЯ́НЩИНА. Відступ УГА за р. Збруч 16.07.1919 розпочав новий етап б-би галичан за державність в ін. умовах і сусп. середовищі. УГА зазнавала бойових і небойових втрат під час боїв з більшовиками й білогвардійцями, від хвороб і поранень у госпіталях. Відповідно поховання стрільців, підстаршин і старшин УГА облаштовані в різних місцевостях на значній тер. УНР. Найбільше їх зосереджено в сучасній Вінниц. обл., де в "чотирикутнику смерті" від епідемій тифу, іспанки, дизентерії та ін. померли тисячі вояків-галичан.

Ситуація з укр. військ. похованнями ускладнювалася тим, що захоронення здійснювали на тер., згодом зайнятій ворогом. Пізніше більшість цих поховань свідомо знищували чи приховували. Зі зміною поколінь втрачалася і пам'ять про ці могили, а орг-ції на взірець Т-ва охорони воєнних могил, що діяли на теренах Польщі, в УСРР не функціонували.

Поховання вояків УГА розташовані переважно поблизу залізниць, окремих залізн. станцій, навколо яких відбувалися бої, чи якими пересувалися військ. підрозділи й госпіталі. Як правило, це індивідуальні чи братські могили, окремо від ін. поховань. Найчастіше саме такі могили зазнавали руйнувань. Іноді загиблих вояків ховали на сільс. чи міськ. кладовищах. Вони, зазвичай, і збереглися до наших днів; на них тепер встановлюють пам'ятники, військ. меморіали.

Вінницька обл. *Барський р-н.* У м. Бар спільними зусиллями історика Миколи Йолтухівського, пароха УГКЦ Мелетія Батога та кер. "Пласту" Михайла Піддубного на поч. 2000-х відновлено братську могилу вояків УГА. Серед похованих тут: пор. Осип Будзиновський, чет. Осип Васусь, лікар, сот. Сте-

Освячення могили вояків УГА у м. Бар 14 жовтня 2015 р.

пан Гасюк, чет. Антін Дудар і Теодор Желіско, пор. Василь Клим, хор. Роман Костик, капелани Дмитро Колтун і Василь Кривуцький, чет. Антін Крижанівський, міськ. комісар ЗУНР м. Тустановичі, чет. УГА Пилип Левицький, вістун Ксаверій Мостовий, пор. Антін Прокопович, чет. Павло Семирозум і Яків Стефура, дес. Ярослав Щур, капелан Михайло Якубів та ін. Заг. кількість похованих тут невідома, імовірно становить бл. 2 тис. осіб. На братській могилі 14.10.2015 встановлено 4-метровий хрест. Щороку 14.10 проводять богослужіння.

На цвинтарі с. Ялтушків поховано 180 вояків УГА, серед них: чет. Данило Грималюк і Василь Кассіян, пор. Олександр Перфецький, булавний дес. Роман Цвікула та ін. Загалом на тер. Бар. р-ну може бути поховано до 2,5 тис. галичан.

Бершадський р-н. У м. Бершадь поховані пор. Андрій Бучак, чет. Броніслав Галаса й Адольф Гецельт, сот. Гриць Ракочий, пор. Дмитро Семкович, сот. Юліан Нестайко. Відомо, що в селах р-ну були поодинокі поховання вояків УГА, зокр. в с. Берлівка (нині Бирлівка) поховано пор. Івана Нагайла, у с. Баланівка – Олексу Мазурика. Відшукати ці могили поки що не вдалося.

Вінницький р-н. Від 08.1919 в м. Вінниця перебував польовий госпіталь 1-го корпусу УГА. До 11.1919 у т. зв. Крим. касарнях та приміщенні місц. психоневролог. лікарні було розміщено понад 8 тис. хворих на тиф вояків. Значна частина з них згодом померла й була похована на римо-катол. цвинтарі (нині Центр. парк міста). 1990 за ініціативою політв'язня Йосипа Гурика, пароха УГКЦ Григорія Мисака на братській могилі встановлено березовий хрест. 1999 його замінено пам'ятником скульп. Володимира Смаровоза; у написі містилося кілька фактологічних помилок. Був понищений вандалами; згодом його замінено новою пам'яткою. На сьогодні похованням і пам'ятником опікується Центр історії Вінниці (дир. Олександр Федоришен). Серед похованих тут галичан були: капелан Володимир Ганицький, санітарний чет. Дмитро Басевич, чет. Олекса Венгринович і Борис Заремба, хор. Михайло Галань, чет. Григорій Гнатів, Орест Григорович та Антін Гук, пор. Григорій Давид (розстріляний у 08.1920 чекістами), чет. Дмитро Занько, пор. Тадей-Мирослав Зубелик, Степан Калитчук та Іван Проскурка, чет. Кость Кобаній, хор. Іван Кушнір, чет. Дмитро Маланчук, хор. Юрій Медвідь, чет. Дмитро Печенюк і Василь Печений, хор. Степан Процик і Карло Сікорський, пор. Зенон Сіменович, Микола Федюшка (Євшан), Михайло Хо-

Вінницька область. м. Вінниця Пам'ятник воякам УГА

Вінницька область. м. Вінниця. Пам'ятник воякам УГА

мин та Ілля Храпко, хор. Яків Хома, санітарний хор. Володимир Целевич, хор. Михайло Чукур, чет. Іван Шеремета, сот. Микола Щуровський, чет. Йосип Ящик, повітов. комісар ЗУНР у м. Підгайці Осип Танчаковський та ін. Поховання вояків УГА були також у с. Людвиківка (нині в складі м. Вінниця), але, на жаль, не збереглися. Бл. 20 стрільців УГА було поховано в с. Писарівка; їхні могили досі не віднайдено.

Гайсинський р-н. Поблизу м. Гайсин підрозділи УГА перебували кілька місяців – з осені 1919 до 05.1920; вели бої з більшовиками, білогвардійцями. У 05–10.05.1920, вже в складі ЧУГА, тут вони завершили свій бойовий шлях, потрапили в польс. полон. Документальних свідчень про цей період збереглося вкрай мало. Відомо, що галичани ледь не щодня зазнавали бойових втрат і в кількох селах біля м. Гайсин були їхні могили, як, для прикладу, у с. Жердинівка (тут загинули стрільці Онуфрій Самота, Кубич), Кунка, Ладижинські Хутори та ін.

Жмеринський р-н. 2017 розпочалися розкопки та ексгумація могил вояків УГА в м. Жмеринка. Осн. поховання було виявлено на тер. колиш. з-ду "Сектор" (ур. П'ятий Кілометр). Ситуація з відновленням могил ускладнюється тим, що в цьому ж місці ховали померлих австр. військовополонених часів ПСВ, а також загиблих під час Голодомору. Місц. дослідники неодноразово зверталися до істориків Зх. України з проханнями про співпрацю та допомогу. Роботами з ексгумації поховань керували настоятель храму Різдва Пресвятої Богородиці УАПЦ Сергій Мельник і депутат міськради Анатолій Осаулов. 24.11.2018 на місці поховань створено меморіальний Сквер Червоної Калини. Та могили загиблих ще потребують належного вшанування. Імовірно, саме тут поховані померлі в Жмеринці капелани Микола Їжак і Теодор Чайковський, сестра-жалібниця Килистина (монахиня ЧСВВ), медсестри Міцці Лянценберґ, Гільда Мюллер, санітарний пор. Іван Вигелюк, сот. Омелян Брандер, сот.-лікарі Євген Гайдукевич і Костянтин Та-

Вінницька область. м. Жмеринка. Місце масових поховань вояків УГА. Сквер Червоної Калини відкривають Сергій Мельник (ліворуч) та Анатолій Осаулов

нячкевич, чет. Микола Гамкало, Василь Радивил і Володимир Розумович, сот. Осип Руцький, чет. Іван Слука, пор. Осип Теліщак і Микола Солодуха, старший дес. Теофіл Шавала, вістуни Федір Вишиванюк і Гнат Комаринський, стрільці Олексій Антонишин, Григорій Бачинський, Віктор Войчишин, Петро Гаврилюк, Семен Головінський, Павло Гривнюк, Михайло Загарайко, Олексій Кухта, Микола Марущак, Іван Муштафа, Теодор Решетило, Павло Скалінський, Теодор Сьома, Михайло Ткач, Федір Федорів, Микола Чайковський, залізничники Гірчиця, Заклинський, Копанецький, Іван Лавроцький, Лучка, Парандій, Пятківський, Цімерманн, Яремич та ін. Більшість похованих у Жмеринці галичан померли від епідемії тифу, хоча окремі з них загинули під час боїв з білогвардійцями та ЧА. Загалом, за оцінками сучасників, у м. Жмеринка поховано понад 2 000 вояків і старшин УГА.

Чимало вояків і старшин УГА померло від тифу й поховано в смт Браїлів: підхор. Омелян Весоловський, сот. Маркіян Дрогомирецький, чет. Володимир Дзюбак і Василь Коновал, хор. Маркіян Сасик та Іван Скічнів, дес. Дмитро Букида, стрільці Осип Гаєвський, Микола Гайда, Дмитро Глинчак, Тома Гуменюк, Петро Голуб, Василь Гуцуляк, Михайло Драбик, Павло Дяків, Микола Зубатий, Петро Франко Кобялка, Федір Лоїк, Пліхтяк, Михайло Ткачук, Михайло Яремин та ін. У цьому ж населеному пункті були поховані вояки 1-ї та 6-ї бригад УГА, які загинули в боях із ЧА. Доля їхніх могил невідома.

Значно менші братські та індивідуальні поховання вояків УГА були в с. Дубова, Северинівка, Сьомаки, Тартак та ін. Жмерин. р-ну.

Калинівський р-н. У смт Голендри у 04.1920 було поховано пор. Северина Модрицького, який загинув у бою з поляками, у м. Калинівка – бл. 20 стрільців УГА, загиблих тут 17.08.1919 в бою з ЧА. Доля їхніх могил невідома.

Козятинський р-н. На тер. р-ну були поховання вояків і старшин УГА, які загинули в боях з ЧА в 08.1919 під час наступу на м. Київ. Безпосередньо в м. Козятин чи поряд із райцентром також поховано вояків ЧУГА, які у 04.1920 підняли антибільшовиц. повстання. Серед них були й стрільці ЛВ. Про стан їхніх могил на сьогодні не відомо. Могили вояків УГА були також у с. Махнівка – пор. Рудольфа Кетнера, ін. старшин, підстаршин і стрільців. Біля цього села завершився бойовий шлях УГА; тут втрачено її великий архів.

У с. Самгородок поховані померлі від тифу хор. Іван Бичик, стрільці Іван Бараник, Іван Поліха. Тут перебував польовий госпіталь УГА; було поховано кілька десятків галичан, але доля їхніх могил наразі невідома.

Крижопільський р-н. У смт Крижопіль були поховані: пор. Фелікс Шепарович, старший дес. Михайло Романів, вістун Теодор Воробець, стрільці Василь Василенчук, Дмитро Семіон, Михайло Марусяк, Василь Сливчук, Микола Червінський та ін. Не з'ясованою досі залишається доля могил стрільців і старшин УГА, загиблих у боях із ЧА біля с. Чоботарка (нині Заболотне), Жабокрич тощо. У Жабокричі поховано 7 стрільців УГА, яких закатували чекісти.

Літинський р-н. У смт Літин було поховано чет. Осипа Гачкевича, стрільця Василя Сенюка та ін. Могили вояків УГА були і в довколишніх селах.

Могилів-Подільський р-н. У м. Могилів-Подільський і навколишніх населених пунктах вояки УГА перебували періодично з 10.1919 до 05.1920; зокр. було зосереджено ЛВ, Залізн. військ. управу, польовий госпіталь. Тут УГА вела бої переважно з білогвардійцями, на поч. 1920 проти поляків воював 3-й полк ЧУГА, а навесні 1920 галичани вже в складі 3-ї Залізної та 5-ї Херсон. д-зій ДА УНР боролися проти ЧА. Відповід-

Вінницька область. смт Тиврів. Братська могила вояків УГА

но в р-ні були зосереджені поховання як загиблих у ході бойових дій, так і померлих від ран чи хвороб вояків. У м. Могилів-Подільський поховані кілька пілотів ЛВ, чет. Віктор Буцура, отаман-лікар Денис-Карло Новак, сот. Омелян Кантемір, хор. Лесь де Новіна-Розлуцький, старший дес. Кіндрат Гринчишин, стрільці Гриць Гладкий, Петро Гриб, Саноцький та багато ін.

Мурованокуриловецький р-н. У смт Муровані Курилівці поховано чет. Осипа Фодчука й кілька ін. вояків УГА.

Немирівський р-н. У м. Немирів були поховані: капелани Володимир Галайчук, Теофіль Гординський, Григорій Микитюк, Лука Палажій і Микола Романюк, пор. Степан Калинович, сот.-лікар Микола Коцовський, пор. Леонід Кроль, хор. Михайло Чукур, чет. Василь Якимець, булавний Михайло Іванів, вістун Микола Порода, стрільці Степан Кульчицький, Яків Ліщинський, Василь Луцик, Петро Плетенецький, Ілля Припхан, Яків Щебель та ін. Поблизу Немирова в с. Медвежа поховано сот. Омеляна Білинського, у с. Буків – капелана Миколу Романюка. Поховання стрільців і старшин УГА були в смт Брацлав, с. Демківка, Монастирок, Нижча Кропивна, Паланка, Печери, Чорномин (чет. Гнат Барило, стрілець Іван Крайчик). Загалом у Немирів. р-ні могло бути поховано бл. 2 тис. галичан.

Вінницька область. Тиврівський р-н. с. Грижинці. Могила вояків УГА

Піщанський р-н. У смт Піщанка було поховано от. Ярослава Воєвідку. Вояки УГА поховані також у с. Попелюхи, Рій, Хутори Великі, Ярошівка.

Вінницька область. смт Тиврів. Братська могила вояків УГА

Теплицький р-н. У с. Степанівка загинули й були поховані стрільці 1-ї бригади УСС Данило Андріяш і Василь Стасів, у с. Розкошівка – стрілець Петро Пицько.

Тиврівський р-н. У смт Тиврів свого часу перебували хворі на тиф старшини й стрільці УГА. Відомо, що тут п. й поховані чет. Володимир Крушельницький, бунчужний Осип Трембицький. На сьогодні в цьому населеному пункті виявлено 2 братські могили вояків УГА. Одна розміщена поряд із Тиврів. ліцеєм-інтернатом, ін. – на місц. кладовищі. На останній 10.09.1993 тиврівчани встановили меморіальну гра-

нітну плиту й дубовий хрест. Кількість похованих тут невідома.

Олександр Коваль, історик із м. Гнівань, зумів знайти й відновити низку могил, встановити частину прізвищ старшин і стрільців УГА, похованих у м. Гнівань, а також с. Витава й Грижинці, що входять до складу Гніван. міськради. Відомі імена померлих і похованих тут галичан: капелани Володимир Ванчицький та Іван Косович, чет. Гнат Васкан і Василь Боберський, пор. Олекса Богачевський, чет. Іван Вибелюк, старший дес. Степан Дидилюк, чет. Іван Діякон, хор. Михайло Кочержук і Михайло Мартинець, чет. Леонід Мошкар, пор. Микола Назаревич, чет. Юрій Циганюк, стрільці Володимир Арменчук, Микола Атаманюк, Остап Бедзель, Юрій Безkоровайний, Василь Бойчук, Осип Бомко, Антон Бородайкевич, Ілля Бочан, Дмитро Вітів, Олексій Войціцький, Михайло Гаврух, Теодор Герасименко, Андрій Горбовий, Володимир Горошко, Дмитро Гандзяк, Казимир Грабар, Микола Гудима, Михайло Ґеник, Микола Даниляк, Іван Єрем'як, Гриць Жук, Іван Івашків, Тимофій Ільчишин, Тома Ітишин, Юрій Кирнарчук, Семен Кіценько, Андрій Коберницький, Степан Ковальчук, Іван Левандовський, Іван Лігев, Тимофій Макар, Іван Мартин, Микола Матійчук, Микола Микитюк, Дмитро Місюк, Михайло Онисько, Максим Павлів, Степан Пащак, Дмитро Романюк, Федь Романюк, Іван Сатам, Іван Сидір, Петро Стасів, Василь Табів, Іван Ткачук, Михайло Трут, Михайло Фаборський, Дмитро Федорчук, Іван Фрицишин, Теодор Фурман, Іван Цетнарський, Степан Червак, Андрій Чернюк, Пилип Шваричевський, Іван Шинкарук, Микола Шміґельський, Михайло Юрчишин, Гриць Яркас та ін. Загалом на тер. Гніван. міськради поховано понад 500 стрільців і старшин УГА, які п. переважно від тифу, дизентерії та ін. хвороб восени 1919 – взимку 1920. Значна частина їхніх могил ще потребує пошуку й упорядкування.

Томашпільський р-н. Чимало стрільців і старшин УГА поховано в смт Вапнярка, за яке неодноразово велися запеклі бої між укр. військами й ЧА і в якому також перебували військ. госпіталі. Тут були поховані: чет. Гриць Матківський-Гагулович, сот. Андрій Укарма, санітари Василь Гладкий і Дмитро Олійник, стрільці Іван Гнатюк, Олекса Лейзорик, Іван Маханів, Гнат Свачій та ін. У с. Марківка біля Вапнярки поховано полк. УГА Ярослава Яворського.

Тростянецький р-н. У с. Тростянчик на цвинтарі на Лисій горі поховано

Вінницька область. Пам'ятний хрест воякам армії УНР та УГА у с. Тростянчик

13 стрільців 1-ї бригади УСС УГА, загиблих тут 3–4.09.1919 в бою з військами ЧА. На місці їх поховання 16.06.2013 за кошти Олега Западнюка й з допомогою місц. громади встановлено кам'яний козац. хрест і меморіальну дошку з написом: "Воїнам Армії УНР та УГА, які захищали с. Тростянчик від окупантів у 1919 році. Бригада УСС. 2-га Волинська дивізія. 3-я Залізна дивізія". Поховання вояків УГА були в с. Ободівка, Торканівка (тут поховані чет. Теодор Венгринович і Мирон Галань) та ін.

Тульчинський р-н. У с. Дранка було поховано групу галиц. залізничників.

Хмільницький р-н. У м. Хмільник поховано багато вояків УГА, але на сьогодні вдалося з'ясувати лише ім'я стрільця Матвія Лящука.

Чечельницький р-н. У м. Ольгопіль поховано чимало старшин і стрільців УГА, серед яких чет. Василь Воробій. У смт Чечельник поховані капелан Яким

Фещак, артилерист Степан Трусевич, стрільці Дмитро Бандура, Семен Вергун.

Могили вояків УГА є й в ін. населених пунктах р-ну. Лише в с. Тартак встановлено пам'ятний знак стрільцям-галичанам.

Ямпільський р-н. На сьогодні не вдалося з'ясувати прізвищ вояків УГА, похованих у м. Ямпіль, хоча відомо, що йдеться про не менше 20 галичан. Із похованих у с. Северинівка встановлено такі імена: булавний Степан Зборовський, стрільці Микола Гайда, Іван Данилюк, Дмитро Притула, Володимир Сематюк.

В ін. р-нах Вінниччини, що займають сх. частину обл., поховань діячів ЗУНР, вояків УГА наразі не виявлено.

Житомирська обл. На Житомирщині поховані вояки УГА, які загинули в ході боїв з ЧА влітку–восени 1919.

Житомирська область. с. Базар. Пам'ятна стела на місці розстрілу учасників 2-го Зимового походу

У м. Бердичів поховані стрільці Іван Вацега, Микола Гуровський, Василь Кащук, Михайло Ковток, Іван Король, Іван Крижанівський, Микола Кузишин, Василь Нищук, Василь Ровенко, Федір Ровенко, Олекса Росолинський, Василь Цуркан, у с. Троянів – вістун Тимофій Хамула.

У м. Житомир поховані пор. Матвій Кошик, стрілець Дмитро Михальчук та ін.; у цьому місті живцем був спалений більшовиками в топці паровоза чет. УСС Михайло Гаврилко.

У м. Коростень похований підхор. Володимир Стефанишин.

У с. Кошляки Попільнян. р-ну похований сот. Іван Балтро, вбитий червоноармійцями; могила не збереглася.

Поховання стрільців і старшин УГА були в м. Новгород-Волинський, Чуднів, с. Бабушки, ін. населених пунктах Житомирщини, але більшість із них зруйновані. Лише в с. Базар Народицького р-ну на місці поховання розстріляних більшовиками учасників 2-го Зимового походу встановлено пам'ятний меморіал. Серед похованих тут борців за волю України є щонайменше 5 колиш. вояків УГА: підстаршина Іван Козій, стрільці Степан Федорів і Василь Рудницький, чет. Йозеф Кранц, пор. Ернст Еґер.

Київська обл. Переважно зі спогадів комбатантів УГА відомо, що могили галичан були й на тер. м. Київ, населених пунктів Київ. обл. При цьому частина поховань здійснена в період визвол. змагань. Згодом ці могили підлягали камасації (укрупненню), останки загиблих переносили на різні кладовища. Відомо, що безпосередньо в Києві були поховання загиблих у ході боїв, а також розстріляних чекістами військовополонених галичан. Місць таких розстрілів і поховань було декілька; найбільш відомі – Маріїнський парк, Биківня, Дарниця. На сьогодні точну кількість похованих тут вояків УГА не встановлено.

Вже значно пізніше на Байковому кладовищі в м. Київ були поховані хор. УГА Михайло Базник та підпор. УГА, генерал-майор ЧА Михайло Білоскурський.

Поховання галичан на Київщині появилися в ході боїв з військами ЧА 08–09.1919 в м. Біла Церква (могили пор. Володимира Беняка, стрільців Івана Паньківа, Василя Порчука, Василя Ткачука та ін.), с. Бородянка (могила вістуна Михайла Татарчука), Васильківці (поховані стрільці УГА Володимир Кохановський та Ярослав Чопик, яким на момент загибелі в бою з ЧА 11.09.1919 виповнилося лише по 18 р.). В одному із сіл біля Києва в 08.1919 загинув від більшовиц. кулі хор. Йосип-Ераст Перун.

Одеська обл. У м. Балта були поховані: чет. Степан Олійник, хор. Осташевський та ін. У м. Подільськ (раніше Бірзула), поряд із залізн. вокзалом, поховані капелани Степан Петрушевич та Іван Яворський, сот. Василь Франчук та Іван Слезак, вістун Іван Гричух, артилерист Дем'ян Озарко, стрільці Микола Баб'юк, Степан Павлик, Павло Сюрак та ін. У рад. період пам'ять про борців за волю України знищували всіма можливими засобами, у т. ч. шляхом ліквідації могил.

У м. Кодима похований сот. Тимофій Щурак.

Безпосередньо в м. Одеса у 04–05.1920 поховані: лікар Лев Сосенко, от. Олекса Гарабач і Карл Гофман, сот. Сильвестр Заліпський, хор. Василь Ґула, пор. Микитка й Петро Панченко, чет. Попель, пор. Томашівський, вістун Сильвестр Чеховський, стрільці Володимир Липка, Олексій Ягенчук та ін. Частина з них п. в госпіталях від тифу й поранень, але більшість загинула в результаті червоного терору. За оцінками Климентія Бігарія, лише на залізн. ст. м. Одеса "Застава ІІ" в ніч 27–28.04.1920 червоноармійцями було вбито понад 80 вояків УГА; сот. Ілля Цьокан писав про 60 загиблих тієї ночі галичан. Невідоме число старшин УГА, заарештованих чекістами й закатованих на баржі в порту м. Одеса, – їхні тіла викидали у відкрите море. Серед знищених більшовиками галичан були й жінки – членкині таємного укр. к-ту, що намагався передавати ув'язненим продовольство й медикаменти. При цьому жоден зі свідків тих подій не міг назвати місця їхнього поховання.

Харківська обл. До м. Харків вояки УГА, держ. й громад. діячі ЗУНР потрапляли за різних обставин. Відомо, що восени 1919 в Харкові від тифу п. пор. Іван Ляшевич, полонений денікінцями в 08.1919. Понад 500 старшин і підстаршин УГА були заарештовані більшовиками в 05.1920 в м. Одеса й Бірзула та вивезені до Харкова. Багато з них тоді загинули, ще більше вивезені до м. Казань, с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва) й на Соловки. Так, у катівні ВЧК в Харкові загинули: чет. Омелян Мандичевський (12.1919), сот. Йосафат Фещур, хор. УСС та УГА Омелян Кучерішка (літо 1920), делегат УНРади ЗУНР Михайло Петрицький (02.1921).

Харків (до 1934 столиця УСРР) був центром діяльності низки творчих, письменницьких орг-цій, пов'язаних із Зх. Україною. Галичани, користуючись здобутками українізації, намагалися інтегруватися в рад. сусп-во, активно долучалися до роботи наук., освітян., мист., журналіст. установ, але згодом стали жертвами масових репресій. Кількість вояків УГА та діячів ЗУНР, репресованих на Харківщині в 1930-х, сягає кілька сотень осіб. Частина з них розстріляна поблизу м. Харків у с. П'ятихатки, на ін. спецполігонах НКВС. Серед страчених: хор. Максим Александрович, ред., хор. Микола Балицький, хор. Олександр Винярський, чет. Тома Давидович і Степан Кузьмович, хор. Петро Сорочан, підстаршина Дмитро Цивінський, делегат УНРади ЗУНР, педагог Федір Замора, сот. Ізраїль Альтшіллєр, хор. Ольга Підвисоцька (Балицька) та багато ін.

Хмельницька обл. У м. Хмельницький (колиш. Проскурів) поховано ймовірно понад 1500 стрільців і старшин УГА. Тут п. у кін. 12.1919 відомий громад.-політ. діяч, делегат УНРади ЗУНР Андрій Шміґельський. Могили галичан були в м. Волочиськ (колиш. Фридрихівка; похований сот. Володимир Гойванович), м. Деражня (братська могила на місц. цвинтарі; поховані чет. Андрій Пеленський, капелан Василь Чарнецький та ін.), м. Дунаївці, Кам'янець-Подільський (сот. Володимир Ярема, чет. Василь Владика, хор. Ро-

ман Щербанюк, капелан Іван Орловський), Летичів, с. Грушка, Жванчик Великий (заст. повітов. комісара в м. Бережани Сидір Єлюк), Зінківці, Куча, Старий Костянтинів, Фельштин (нині Гвардійське), смт Нова Ушиця (хор. Темістокль Мартинюк), с. Глібів (капелан Володимир Гинилевич), смт Чорний Острів (от. Кирило Карась).

Черкаська обл. У м. Умань і селах Уман. р-ну – Розкошівка, Веринячка, Христинівка, Свинарка, у с. Ярошівка Катеринопіл. р-ну були могили вояків УГА. Про похованих у них збереглися лише фрагментарні відомості. Так, відомо, що в с. Свинарка похований чет. Сидір Михалевич і 5 стрільців кінної розвідки 1-ї бригади УСС УГА, які загинули в бою з денікінцями 1.10.1919.

У с. Івангород Христинів. р-ну поховані стрільці Михайло Зубко, Гриць Ковалюк, Максим Коблик, Василь Ших, які загинули в бою з денікінцями. Доля їхніх могил невідома.

Масштаби втрат УГА добре усвідомлювали учасники й свідки тих подій. Саме тому в Галичині міжвоєн. періоду масово, ледь не в кожному населеному пункті, створювали кенотафи – насипали символічні могили, на яких встановлювали пам'ятні таблиці з прізвищами земляків, загиблих у ході визвол. змагань. І це в той час, коли їхні справжні могили, в силу істор. обставин, були й донині залишаються безіменними.

Констатуємо, що на сьогодні в питанні пошуку й відновлення укр. військ. могил в Україні фактично цілковито відсутні спеціалізовані істор. наук. дослідження, системна держ. політика, що особливо відчутно на тлі масового відновлення на тер. нашої д-ви австр., польс., рум., угор., хорват. і навіть турец. військ. цвинтарів. Лише завдяки ентузіазму здійснюються пошуки та відновлення могил воїнів УГА поодинокими волонтерами, невеликими громад. орг-ціями, окремими органами місц. влади й самоврядування. І хоча в низці випадків відбувається відновлення поховань, встановлення пам'ятників, меморіальних дощок – цього наразі вочевидь надто мало.

Даний процес супроводжується численними фактологічними помилками, перекрученнями, термінологічною плутаниною. Окремі укр. історики, які торкаються у своїх працях періоду Укр. революції 1917–23, не можуть відійти від усталених шаблонів і схем, а їхні трактування текстів джерел інколи не витримують критики. Особливо відчутно це під час аналізу частини краєзнавчої л-ри. У такій ситуації годі чекати належного вшанування могил чи облаштування військ. меморіалів укр. героїв.

Окреслена проблема потребує нагальної уваги науковців – істориків, філологів, краєзнавців, правозахисників. Вона спонукає, серед іншого, до розгортання системних пошуків укр. військ. могил, приведення їх до належного стану й гідного вшанування.

Припускаємо, що значна частина укр. військ. пантеону так і не буде відновлена. Чимало вояків УГА загинули за нез'ясованих обставин, у різних невідомих місцях, а їхні останки знищено. Відомі факти, коли окремих старшин, підстаршин і стрільців УГА рубали на шматки шаблями, живцем спалювали в паровозах, топили на баржах у Чорному, Азовському й Білому морях, розстрілювали на спец. полігонах у Биківні, Дарниці поблизу Києва, Вінниці, Одеси, Харкова, поряд із тисячами жертв рад. тоталітаризму. Однак пошукова робота є конче потрібною, як і популяризація цієї проблеми через ЗМІ, документальні й худож. фільми, твори мист-ва тощо.

Ми повинні пам'ятати про загиблих вояків УГА, ДА УНР, держ. діячів ЗУНР та УНР, повертати їхні імена із забуття, адже наша відновлена істор. пам'ять – єдина запорука збереження України як д-ви й утвердження укр. нації.

Літ.: Бородиєвич Є. В чотирикутнику смерти. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні (Із воєнного записника 3-тьої бригади. Нью-Йорк, 1975; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014; *Дойков Ю.* Красный террор. Россия.

Украина. 1917–1924. Архангельск, 2008; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 1. Жовква, 1922; Вип. 2. Жовква, б/р; *Завальнюк О., Олійник С.* Українська Галицька Армія на Поділлі (липень 1919 – травень 1920 р.): Історичний нарис. Кам'янець-Подільський, 2001; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963; *Литвин М., Науменко К.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; Сторінки до "Жалібної Книги" // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 64–247.

Микола Вітенко

МЕМОРІА́ЛЬНІ ПОХОВА́ННЯ ДІЯЧІВ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ: ТЕРНО́ПІЛЬСЬКА О́БЛАСТЬ. Після завершення укр. визвол. змагань 1914–20 українці тієї частини сучасної Терноп. обл., що входила до складу ЗУНР, постійно піклувалися про поховання полеглих УСС під час ПСВ і вояків УГА в польс.-укр. війні. Облаштування могил, встановлення на них пам'ятних знаків (переважно хрестів) було виявом нац. позиції, збереження істор. пам'яті й виховання молоді в патріот. дусі. Завдяки Т-ву охорони воєн. могил (ТОВМ) з 1927 ця діяльність набрала системного х-ру. Філії ТОВМ діяли, зокр., у повітов. центрах Тернопільщини (Бережани, Бучач, Зборів, Підгайці, Теребовля, Тернопіль, Чортків).

Щорічно на честь роковин Листопадового чину до поховань січових стрільців (так, зазвичай, називали полеглих УСС і вояків УГА і ця традиція збереглася в нар. пам'яті донині) організовували походи з нац. символікою та вінками з написами "Полеглим за волю України", на могилах відбувалися панахиди. Влада Польщі всіляко перешкоджала такій демонстрації укр. духу й звитяги, траплялися сутички з поліцією. Польс. шовіністи за підтримки властей часто чинили наругу на могилах, руйнували на них пам'ятні знаки. Проте поховання були збережені.

У рад. період ушановувати УСС і вояків УГА було заборонено. Власті знищили всі символічні могили борцям за волю України, більшість яких були зведені й освячені 1941–43; чинили вандалізм як щодо поодиноких, так і братських могил. У 1970-х було зруйновано осн. поховання УСС і вояків УГА в Тернополі, Чорткові та ін. містах. Через такі варварські дії комуніст. влади багато могил було занедбано, деякі втрачено, імена похованих у них вояків загублено.

Наприкінці 1980-х почалося відновлення меморіал. поховань та окремих могил УСС і вояків УГА, а в незалежній Україні це стало заг. громад. справою. В області було впорядковано братські й поодинокі могили УСС і вояків УГА; на них оновлено пам'ятники або зведено нові, насипано й освячено символічні могили борцям за волю України. Нині на Тернопільщині є майже 500 таких пам'ятних знаків. Вони стали місцем ушанування наших нац. героїв, проведення патріотичних зібрань, повернення в історію правди про звитяжну боротьбу УСС і вояків УГА.

Тернопіль. У місті в сх. частині Микулинецького цвинтаря розташований меморіал вояків УГА (офіційно його називають меморіалом УСС). Зведений 1928; тоді братські й поодинокі могили стрільців, підстаршин і старшин на цвинтарі розмістили в окремому місці й облаштували 8 спільних могил. Тут покояться майже 150 вояків, більшість із них померли від ран у лічницях. Серед похованих – підполк. Station Брикович, сот. Лев Затирка, чет. Лука Лапчинський, хор. Василь Владика, Лев Грицина, Петро Острожинський, Іван Паперовський, Роман Юрчинський, підстаршини Павло Козуб, Іван Малюга, Володимир Смаль, стрільці Іван Онуферко, Теодор Мисула та ін.

м. Тернопіль. Могила Осипа ПАВЛИШИНА

Після ДСВ огорожа меморіалу із зображенням тризубів була знищена; у серед. 1970-х ліквідовано меморіал, могили зрівняно з землею. 1989 громад. активісти відновили деякі поховання, було встановлено 9-метровий бетонний хрест. Почалася робота щодо фактично нового зведення меморіалу, яка згодом була завершена. Щороку 1.11 з центру міста до меморіалу здійснюється масовий громад. похід, відбувається панахида.

На Микулинецькому цвинтарі поховані окремо: полковник (посмертно 1921 генерал-хорунжий) ДА УНР та УГА, нач. НКГА (12.1918–02.1919) Євген Мєшковський, сотники-судді УГА Володимир Брикович, Богдан Ріпнійський, сот. Михайло Грицина, Григорій Куріца, пор. Осип Бекесевич, Володимир Чубатий, чет. Михайло Кордуба, Іван Майка, Йосип Мурій, Осип Павлишин, Володимир Сеник, Дмитро Фалендиш, хор. Михайло Баган, Володимир Бекесевич, Петро Вацик, Сидір Сеник, Осип Фалендиш, підхор. Лев Лукашевич, підхор., священик Мирон Кордуба, василіанин, духівник УГА Митрофан-Михайло Гринкевич, а також підполк. ДА УНР, уродженець Збаражчини Андрій Клим. Покояться гімназійний проф., референт ДСОВ ЗУНР (03–05.1919) Юліан Левицький, священик, делегат УНРади ЗУНР від Гусятин. пов. Северин Матковський, суддя, комісар Терноп. пов. (12.1918–07.1919) Осип Білинський, заст. міськ. комісара, адвокат Станіслав Чикалюк, правник, заст. комісара Львів. пов. Ілько Лисий, чл. Терноп. повітов. комісаріату Яків Миколаєвич та Іван Топольницький, чл. Терноп. міськ. комісаріату Осип Котецький та Іван Ремеза та ін. На жаль, деякі поховання в рад. час втрачені.

На цвинтарі знайшли вічний спокій двоє видатних акторів: Катерина Рубчакова (похована у спільній могилі з Теодозією Бенцаль; у 09.2015 могила впорядкована й поставлено пам'ятник) та Іван Калин, котрі грали в Новому Львів. театрі, що був пов'язаний з

м. Тернопіль. Меморіальна дошка воякам ДА УНР та УГА на Микулинецькому цвинтарі

м. Тернопіль. Меморіал вояків УГА

Тернопільська область. Бережани. Меморіал на г. Лисоня

Тернопільська область. м. Бережани. Могила Тимотея СТАРУХА

УГА, а від поч. 11.1919 офіційно підпорядковувався НКГА.

Не встановлено місце розташування могили генерал-хорунжого ДА УНР Павла Кудрявцева, який п. у Тернополі 1.02.1921, а також ін. вояків ДА УНР і службовців УНР, похованих тут 1919–21. Найімовірніше, тлінні останки більшості з них перепоховані 1928 в спільних могилах (нинішній меморіал УСС). 29.01.2013 на вхідній брамі Микулинецького цвинтаря встановлено меморіальну дошку з їхніми прізвищами.

Невідомі місця поховання правника, сот. УГА Володимира Гамаля, який був заарештований органами НКВС і страчений на підставі секретної постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940, та правника, літератора, комісара Козови в час ЗУНР (02–04.1919) Франца Коковського, який п. від тортур 9.09.1940 у тюрмі НКВС в Тернополі. У братській могилі жертв комуніст. терору поховані адвокат, делегат УНРади ЗУНР від Заліщиц. пов. Василь Бараник, чет. УГА Антон Метельський, підстаршини УГА Теодор Чубатий і Михайло Бекесевич, розстріляні разом з майже 600 в'язнями тюрми в Тернополі у кін. 06.1941.

Бережанський р-н. У м. Бережани на центр. цвинтарі – братська могила УСС і вояків УГА; могили міськ. комісара (11–12.1918) Осипа Насальського, адвоката, заст. міськ. комісара в часи ЗУНР, хор. УГА Михайла Західного, військ. лікаря, 1-го коменданта Бережан. ОВК, підполк. УГА Осипа Ковшевича, громад.-політ. діяча, делегата УНРади ЗУНР, міськ. комісара (01–05.1919) Тимотея Старуха, сотника-судді УГА Володимира Кордуби. У с. Лапшин похований делегат УНРади ЗУНР від Бережан. пов. Роман Глушок.

На г. Лисоня біля м. Бережани зведено курган з хрестом скорботи й слави – найбільший меморіальний пам'ятник УСС. Тут у 09.1916 вони вели криваві бої з ворогом. Курган насипано 1927. Його відновлення почалося 1989; 1994 встановлено хрест, на мармурових плитах викарбувані імена героїв Лисоні (78 полеглих і 267 поранених). Біля кургану збудовано капличку, встановлено стенд Пам'яті (2008). Тут проводять фестиваль стрілец. і повстан. пісні "Дзвони Лисоні", влаштовують таборування пластунів. Біля с. Вільховець – пам'ятне місце загибелі підхор.

Тернопільська область. м. Бучач. Могили вояків УСС та УГА на Нагірянському цвинтарі

УСС Василя Мальованого, у с. Посухів – цвинтар УСС, у с. Вербів – могила невідомого стрільця.

Бучацький р-н. Братські могили УСС розташовані на Нагірянському цвинтарі в м. Бучач, у с. Бариш і с. Язловець. У Бучачі на цвинтарі на Федора поховані міськ. комісар періоду ЗУНР Климентій (Клим) Рогозинський, гімназійний проф., чл. повітов. комісаріату Василь Винар. У с. Сороки – могила адвоката, комісара Бучац. пов. (11.1918–03.1919) Іларіона Боцюрківа.

Борщівський р-н. У м. Борщів похований священик, голова Чортків. повітов. нац. ради періоду ЗУНР Олексій Гуньовський і сот. УГА Андрій Лунів, у с. Кудринці – священики: делегат УНРади ЗУНР Олександр Капустинський і голова Заліщиц. повітов. нац. ради періоду ЗУНР Ілля Чорнодоля.

Гусятинський р-н. Братська могила УСС є в с. Клювинці. У смт Гусятин похований старшина ДА УНР, чл. УЦР в м. Київ (1917–18), пізніше правосл. священик Леонід Пасовський, у смт Гримайлів – службовець, заст. комісара Скалат. пов. в час ЗУНР Михайло Філь, у с. Зелена – держ. секретар пошт і телеграфу в 1-му уряді ЗУНР Олександр Пісецький, у м. Хоростків – пор. УГА Степан Копаницький, який загинув під час Чортків. офензиви.

Заліщицький р-н. На цвинтарі м. Заліщики є могили педагога, письменника, кер. шкільн. відділу повітов. комісаріату (11.1918–01.1919) Осипа Маковея, відомого діяча Буковини, делегата УНРади ЗУНР Омеляна Поповича, чл. Заліщиц. повітов. комісаріату часів ЗУНР Миколи Глинського і Григорія Чеховича, хор. УГА Теодозія Романка й

1. Тернопільська область. м. Заліщики. Меморіальна дошка Василеві БАРАНИКУ

2. Тернопільська область. м. Заліщики. Пам'ятник Осипові МАКОВЕЮ

3. Тернопільська область. м. Заліщики. Пам'ятник Михайлові ГАЙВОРОНСЬКОМУ

4. Тернопільська область. Заліщицький район. с. Нагоряни. Могила вояків УГА

5. Тернопільська область. м. Заліщики Могила Осипа МАКОВЕЯ

Тернопільська область. Збаразький район. Садиба Івана ГОРБАЧЕВСЬКОГО в с. Зарубинці

Тернопільська область. Зборівський район. Могила УСС у с. Тустоголови

невідомого стрільця, у с. Новосілка – могила хор. УГА Юрія Шкільника, у с. Колодрібка – могила вояків УГА. У с. Нагоряни – пам'ятний знак на місці загибелі УСС Павла Германа та Олекси Данилюка.

Збаразький р-н. У м. Збараж на цвинтарі є меморіал УСС (воякам УГА), поховані комісар Збараз. пов. (11.1918–03.1919) Мирон Вітошинський, міськ. комісар часів ЗУНР Теодор Стрільбицький, священик, голова Збараз. повітов. нац. ради Олександр Заячківський. У с. Добромірка – могила священика, чл. повітов. комісаріату періоду ЗУНР, духівника УГА Льва Юрчинського.

Зборівський р-н. У м. Зборів похований адвокат, комісар повіту (01–05.1919) Василь Душеньчук, у с. Підгайчики – адвокат, чл. повітов. комісаріату Євген Вацик. Могили УСС є в с. Білоголови, Волосівка, Загір'я, Кальне, Тустоголови (2018 відновлено пам'ятний хрест на могилі), Ярчівці, у смт Залізці – могила УСС і могила старшини УСС Павла Вівчарика, у с. Ярославичі – могила невідомого вояка УГА.

Козівський р-н. У смт Козова похований адвокат, комісар Бережан. пов. часів ЗУНР Іван Масляк. У с. Купчинці – могила громад. діяча, нар. поета, посла Галиц. сейму, делегата УНРади ЗУНР Павла Думки. Біля с. Конюхи на узгір'ї над Мазуровим яром – могила УСС, які полягли в бою з рос. військами на поч. 07.1917 (старшини Роман Камінський та Осип Яримович, підхор.

Тернопільська область. Козівський район. Могила вояків УСС у с. Денисів

Тернопільська область. Козівський район. Могили УСС у с. Посухів

Тернопільська область. Козівський район. Могила вояків УСС у с. Конюхів

Василь Іванців, вістовий Тютько, дес. Кузьмович, старші стрільці Шкварко і Микола Ворона, стрілець Василь Ярема); 1.07.2017 на могилі встановлено кам'яний хрест і стели з викарбуваними прізвищами полеглих. Братські могли УСС і вояків УГА є в с. Вівся (підхор. Іван Берегуляк, старший стрілець Яримович, стрільці Калинець, Медведчук та 1 невідомий), Городище, Денисів, Дибще (16 вояків), Ішків, Ценів. У 07.2017 на цвинтарі в Козові встановлено й освячено меморіальний знак біля могил УСС, які полягли в боях 23–25.07.1917 (у рад. час поховання були знищені).

Монастириський р-н. Братські могили УСС є в м. Монастириська (2 вояки) й с. Чехів (майже 50 вояків). У м. Монастириська біля церкви Воздвиження

Тернопільська область. м. Збараж. Меморіал вояків УГА та УПА

Тернопільська область. Тернопільський район. с. Шляхтинці. Пам'ятник Олександрові БАРВІНСЬКОМУ

Тернопільська область. Теребовлянський район. Могила вояків УГА у с. Деренівка

Тернопільська область. Підгаєцький район. Могила І. БАЛЮКА

Тернопільська область. м. Теребовля. Меморіальний знак воякам УГА

Тернопільська область. м. Монастириська. Могила вояків УСС

Тернопільська область. м. Скалат. Могила Альфонса ЛЯЄРА

Тернопільська область. м. Підволочиськ. Могила вояків УГА

Чесного Хреста – спільна могила отців Адальберта-Юрія Галібея та Захарія Підляшецького, віроломно розстріляних польс. окупантами 13.06.1919.

Підволочиський р-н. У смт Підволочиськ є братська могила вояків групи "Підволочиськ" УГА, у м. Скалат – могили от. УГА Альфонса Ляєра біля церкви й нотаря, заст. міськ. комісара періоду ЗУНР Омеляна Шолгіні на цвинтарі, могили старшини ДА УНР Сергія Стороженка в с. Колодіївка й старшини УГА Іллі Геруса в с. Скорики, могила УСС у с. Воробіївка. У с. Іванівка похований священик, голова Скалат. повітов. нац. ради періоду ЗУНР Володимир Винярський, у с. Нове Село – от.-лікар УГА Володимир Дроздовський. На цвинтарі в Новому Селі зведено символічну могилу Данила Сеника – адвоката, комісара Збараз. пов. в часи ЗУНР (03–07.1919), який був заарештований співробітниками органів НКВС 24.06.1941 і загинув в ув'язненні в Росії.

Підгаєцький р-н. Могила старшини УСС Івана Балюка є в с. Завалів, могили УСС – у с. Мирне (27 вояків), Сільце (3 вояки), Новосілка (1 вояк) і Шумляни (3 вояки). На цвинтарі в м. Підгайці – могила УСС і вояків УГА, поховані чл. повітов. комісаріату часів ЗУНР, старшина УГА Микола Нискоклон, чет. УГА Степан Банах і Михайло Щупляк, священик, духівник УГА Василь Опарівський, у с. Голгоча – відомий історик, чл. НТШ, чет. УГА Іван Джиджора.

Теребовлянський р-н. У м. Теребовля є могила вояків УГА; пам'ятний хрест на ній встановлено 1928, відновлено 1990. Братські могили УСС і вояків УГА розташовані в с. Багатківці (2 вояки), Деренівка (14 вояків, на плиті написано їхні прізвища), Мшанець (8 вояків), Залав'є (2 вояки) і Семиківці (95 вояків), Соснів (серед похованих підстаршина Степан Яримович), могила хор. Марка Дячка в с. Вербівці. У Теребовлі поховані комісар міста в часи ЗУНР Іван Хрущевський і педагог, комісар м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у період ЗУНР Павло Чайковський, у с. Бенева – посол Галиц. сейму, делегат УНРади ЗУНР від Підгаєц. пов. Михайло Содомора, у с. Буданів – суддя, комісар Терноп. пов. (11–12.1918) Олексій Сальвицький, у с. Вишнівчик – священик, голова Підгаєц. повітов. нац. ради Іван Токар, у с. Могильниця – педагог, чл. Теребовлян. повітов. комісаріату Лука Герматій і його син, підхор. УГА Нестор Герматій, у с. Острівець – священик, делегат УНРади ЗУНР від Теребовлян. пов. Платон Карпінський.

Тернопільський р-н. У с. Чистилів є могила вояка УСС Степана Боцяна. У с. Чернелів-Руський похований делегат УНРади ЗУНР від Терноп. пов., четар УГА, посол польс. сейму (1928–30) Антон Кунько.

Чортківський р-н. Меморіал УСС і вояків УГА є в м. Чортків (зведений 1928; нині здійснюється реконструкція з метою звести в один комплекс поховання УСС, вояків УГА та УПА, бійців АТО-ООС), братська могила стрільців – у с. Пробіжна (11 вояків). На цвинтарі в Чорткові поховані педагог, заст. міськ. комісара в часи ЗУНР Дмитро Пігут, старшини УГА – сот. Теодор Поліха, сот.-суддя Мелітон Видрак, пор.-суддя Іван Хичій, чет. Володимир Пітушевський; у с. Джурів – делегат УНРади ЗУНР від Бучац. пов. Михайло Плиска; у с. Звиняч – адвокат, заст. комісара Чортків. пов. Іван Гринчишин.

У тюрмі НКВС м. Чортків, згідно з секретною постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940, були страчені правники, сот. УГА Михайло Гринів, пор. УГА Іван Винниченко і Степан Андрусишин, однак досі місце їх захоронення не встановлено.

Терени сучасних Кременец., Лановец., Шумськ. і пн. частини Збараз. р-нів Терноп. обл. не входили до складу ЗУНР. Тут розташовані кілька поховань вояків ДА УНР. Їхні могили є в м. Кременець (34 вояки), с. Андруга, Білокриниця, Двірець і Жолоби (усі Кременец. р-ну). У с. Кутиска Лановец. р-ну поховані 2 вояки; у 10.2018 на околиці м. Ланівці знайшли вічний спочинок тлінні останки 41 вояка ДА УНР, які були розстріляні більшовиками 1920.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо...: фото-каталог пам'яток і пам'ятних знаків, присвячених Укра-

їнським січовим стрільцям, на Тернопільщині. Тернопіль, 2016; Тернопільщина. Історія міст і сіл: в 3 т. Тернопіль, 2014.

Петро Гуцал

МЕМОРІА́ЛЬНІ ПОХОВА́ННЯ ДІЯЧІВ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ ТА ВОЯКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ: ЧЕРНІВЕ́ЦЬКА О́БЛАСТЬ. На сьогодні на тер. Чернів. обл. відомо 45 меморіальних поховань укр. військ. і цивільних діячів періоду ЗУНР (з них 5 символічних), розташованих у м. Чернівці та в містах і селах області. Вони належать до таких 3 груп: 1) могили вояків і старшин УГА (15 поховань); 2) могили членів Буковин. делегації УНРади (13 поховань); 3) могили діячів ЗУНР та УНР, зокр. членів укр. уряду Буковини Чернів. й Кіцман. періодів (17 поховань).

Рання (порівняно з польс. окупацією Галичини) окупація Буковини рум. військом і відсутність тут масштабних бойових дій УГА мали своїми наслідками те, що в краї нема окремих військ. цвинтарів УГА. Еміграція сотень укр. діячів краю – спершу до Галичини, згодом далі на Захід і підрад. Україну спричинила й незначну кількість поховань політиків. 2 масові еміграц. хвилі 1940 й 1944 разом з рад. репресіями після 1940 завершили знищення укр. еліти Буковини. Тим більшу істор. вартість мають уцілілі на Буковині могили діячів ЗУНР та військових УГА, які ще чекають на взяття їх на облік як пам'яток історії місц. чи нац. значення.

Діяльність у міжвоєн. період рум. Т-ва могил полеглих у війні героїв (Societatea Mormintele Eroilor căzuţi în războiu), яке з 2.06.1927 називалося "Культ героїв" (Cultul Eroilor), обмежувалася встановленням символічних могил з типовим написом рум. мовою "Eroilor necunuscuţi 1914–1919" ("Невідомим героям 1914–1919") на цвинтарях буковин. громад, а також упорядкуванням масових поховань солдатів нім., австро-угор. та рос. армій на військ. некрополях у м. Чернівці, с. Звенячин, Фрацталь та ін., де на спільних для тисяч поховань пам'ятниках було викарбувано лат. напис "Pro Patria" ("За Батьківщину"). Укр. громади Буковини, споруджуючи за власні кошти такі військ. монументи, не мали навіть права розмістити на них укр. напис; це було зроблено в деяких місцевостях уже за часів незалежної України, зокр. на цвинтарі в с. Рогізна (поч. 1990-х) чи в Садгорі (2017) з ініціативи голови К-ту з догляду за укр. істор. похованнями Д. Сірмана. Збережені до сьогодні надгробки меморіальних поховань діячів ЗУНР та військових УГА в Чернів. обл., споруджені тільки на приватні кошти українців та укр. громад, були скромними, часто мали двомовні чи

Відкриття пам'ятника загиблим у роки Першої світової війни та українських визвольних змагань у с. Кліводин (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.). Серпень1932 р.

Поховання Іларія та Отилії КАРБУЛИЦЬКИХ на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Миколи ЧЕРЕМШИНСЬКОГО в м. Путила

Могила Миколи ІСОПЕНКА на Руському цвинтарі м. Чернівці

нім.-мовні написи, у яких не згадувалося про службу в УГА чи в органах ЗУНР, тому ці могили уникнули знищення за часів комуніст. режиму. Втім, часто українськість поховань шифрували в не зрозумілих для загалу криптограмах, як-от написах "ІХЦЮ" (скорочене від укр.: Ісус Христос Цар Юдейський) на хрестах полк. УГА І. Максимовича й консула М. Догомилі, на відміну до загальновживаних написів "ИХЦИ" (скорочене від церк.-слов'ян.: Иисусъ Христосъ Царь Иудейский).

1. Могили вояків і старшин УГА. Найдавнішими меморіальними похованнями старшин УГА на Буковині є могили буковинців, які загинули в Галичині в період боїв з поляками 1918–19 й невдовзі були перепоховані. Це, насамперед, гробівець родини Тотоєскулів на Руському цвинтарі в Чернівцях та могила військ. льотчика УГА Євгена Лупула на цвинтарі с. Берегомет (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.).

На цвинтарі с. Ленківці (нині в складі м. Чернівці) поховано Юрія Пантелейчука (26.03.1899–15.05.1924), відомого укр. поета (псевд.: Остап Вільшина), підхорунжого УГА під написом: "Тут спочиває укр. поет Остап Вільшина (Юрій Пентелейчук) 1899–1924. Земля єму пером."

Єдиний на Буковині громад. пам'ятник героям укр. визвол. змагань міжвоєн. доби було споруджено на цвинтарі с. Кліводин (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) 1931 за ініціативою В. Григоровича, шкільного дир., чий син Орест загинув у лавах УГА. На передній мармуровій плиті пам'ятника викарбувано

Могила Михайла ДУТКЕВИЧА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Йосифа ЯВОРСЬКОГО на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила старшин УГА Володимира, Макарія та Нестора ТОТОЄСКУЛІВ на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Юрія ПАНТЕЛЕЙЧУКА на Лемківському цвинтарі м. Чернівці

Могила Іллі СЕМАКИ на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Келестина КОСТЕЦЬКОГО на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Теофіла та Маргарити ДРАЧИНСЬКИХ в с. Нові Мамаївці Кіцманського району Чернівецької області

Могила Михайла ТУПКАЛА в с. Топорівці Новоселицького району

слова Б. Лепкого: "Життя, – це боротьба, це бій за щастя, як не за своє, то за других, своїх…". На бічних таблицях пам'ятника – імена 3 героїв укр. визвол. війни 1918–20 родом з Кліводина: Володимира Архіпа (1883–1919), котрий п. від тифу неподалік м. Вінниця восени 1919; Ореста Григоровича (1893–1920), який п. від поворотного тифу в м. Вінниця 29.03.1920; Миколи Мудрака (1895–1919), загиблого в обороні м. Львів у 04.1919. З двох ін. боків пам'ятника викарбувано імена 3 мешканців Кліводина, розстріляних рос. воєн. судом 1915, та імена 64 земляків, які загинули на фронтах ПСВ. Пам'ятник героям у с. Кліводин було урочисто відкрито й посвячено в день Вознесіння, День героїв 1931 за участю духовенства, церк. громади, шкільн. дітвори, місц. селян і гостей.

На цвинтарі с. Стара Жучка (нині в складі м. Чернівці) поховано чет. УГА Степана Кавулю (08.01.1898–26.07.1979) – юриста, змушеного після повернення з рад. таборів працювати простим колгоспником.

На цвинтарі біля Свято-Михайлівської церкви м. Сторожинець Чернів. обл. поховано четаря УГА, правосл. священика Юрія Стефюка (30.08.1896–07.11.1979).

На Руському цвинтарі в Чернівцях знайшли останній спочинок чимало учасників визвол. змагань:

От. УГА Андрій Кадайський, гол. інтендант УГА (13.08.1876–06.02.1929), похований поруч зі своїми батьками 8.02.1929 в родинній гробниці Кадайських (квартал № 31) під написом: "Андрій Кадайський, капітан, ур. 1876 помер 1929".

Полк. УГА Іван Максимович (1864–04.05.1931) похований 6.05.1931 в родинному гробівці (квартал № 70) під нім.-мовним написом: "K. u. K. Oberst Johann Maxymowicz, Ritter des Eisernen Kronen Ordens 3 Kl., Militär Verdienst Kreuzes etc. etc. Ritter des Deutschen Eisernen Kreuzes 2. Kl. etc. †am 4/5.1931 im 68. Lebensjahre!".

Захар Павлюх (16.09.1848–24.02.1934), генерал-суддя австр. армії, референт військ. судівництва при уряді ЗУНР, батько Ольги Гузар, п. у Чернівцях, похований 28.02.1934 (квартал № 57-а) під написом з помилково вказаними датами народження і смерті: "Австр. генерал Захар Павлюх 1852–1935".

Отаман Буковин. куреня Микола Топущак (11.12.1880–09.12.1937), розстріляний більшовиками, похований у безіменній колективній могилі в Биківнянському лісі біля м. Київ. На родинному гробівці Топущаків на Руському цвинтарі в Чернівцях 1937 викарбувано напис: "Моліться за упокій душі їх і брата Николая! Вічна їм пам'ять!"

Д-р Євген Кобринський (25.01.1884–01.08.1938), окружний лікар (санітарний референт) УГА округи Чернівці, похований у гробівці родини Дрогомирецьких (квартал № 46) під написом: "Др Евген Кобринський. санітарний інспектор *25.I.1884 †1.VIII.1938".

Хорунжий Буковин. куреня Володимир Мицак (1891–1941) похований у родинній гробниці (квартал № 81-а) під написом: "Мицак Володимир, *1891 †1941".

Чет. УГА Максим Тарко (1897–06.1941), розстріляний більшовиками наприкінці 06.1941, закопаний разом з ін. жертвами терору НКВС у безіменних ровах у кінці Руського цвинтаря. На родинному гробівці Тарків (квартал № 41) вибито напис із помилково вказаною датою смерті: "Тарко Максим 1897–1940".

Сотник інтендатури УГА Дмитро Войнович (09.09.1882–01.08.1942), проф. укр. г-зії в Кіцмані, похований у родинному гробівці (квартал №27) під написом: "Димитрій Войнович професор серед. шкіл, *9.IX.1882 –†1.VIII.1942".

Хор. УГА Михайло Дуткевич (1900–54) похований у родинному гробівці (квартал № 53) під написом: "Тут спочиває Дуткевич Михайло Лаврентійович, 28.10.1900–02.04.1954, інж. геол. викладач ЧДУ".

2. Могили членів Буковин. делегації УНРади. На Руському цвинтарі в Чернівцях збереглися поховання членів Буковин. делегації УНРади:

Єротей Пігуляк п. 9.10.1924 у санаторії "Плеш" (Карпат. Україна), де й похований, однак на родинному гробівці Пігуляків (квартал № 38), де похована його дружина Адольфіна, 1924 викарбувано напис: "Память Єротея Пігуляка, 1852 –1924".

Микола Дрогомирецький похований у родинному гробівці Дрогомирецьких (квартал № 46) поруч із батьками під написом: "Др Никосько Любомир рицар де Говора Дрогомирецький, нотар, * 25.12.1887 †07.01.1925".

Філемон Ґриґорій похований у гробівці інтенданта Чернів. ун-ту Амброзія Барбіра (квартал № 35) під нім.-мовним написом: "Prof. dr. Filimon Grigori *17.06.1883 †25.03.1925".

Микола Спинул (17.12.1867–22.01.1928) похований 25.01.1928 в родинному гробівці (квартал № 34) під написом: "Повік незабутний Николай Спинул, інспек. шкіл, бувший консул і посол до р. державної, родж. 1867. р. уп. 22/I. 1928 р. Вічна єму пам'ять!".

Ілля Семака похований у родинному гробівці Семак (квартал № 5) під написом: "Ілько рицар де Семака, надрадник суду, посол до буков. сойму й австр. парляменту, член Укр. Націон. Ради, *р. 1866 – р.1929". Він п. на еміграції в м. Прєвідзи Нітранської жупи (нині Словаччина) 4.01.1929, був урочисто перепохований у Чернівцях 23.05.1929. Це єдиний надгробок на Буковині, на якому зберігся напис про поховання під ним члена УНРади.

Осип Мицак (26.07.1863–23.08.1934) похований у родинній гробниці (квартал № 81-а) під написом: "Осип Мицак, будівничий урядник, *26/VII.1863 †23/VIII.1934".

Теодор Іваницький (23.01.1860–07.02.1935) похований у родинній гробниці (квартал № 80-а) під увінчаним тризубом, майже знищеним від часу написом: "Тут спочиває в Бозі Теодор Іваницький, управитель видавництва "Час", *23/1 1860 †7/2 1935 і його жена Амалія род. Фрайндрефнер *н./н. 1850 †н./н.1934".

Антон Лукашевич (18.02.1872–23.05.1936) похований 25.05.1936 в родинному гробівці Лукашевичів (квартал № 41) поруч зі своєю дружиною Вандою під увінчаним тризубом двомовним укр.-франц. написом: "Антін рицар де Лук-Лукашевич, папський шамбелян, посол, сенатор, власник дібр, 18.2.1872–23.5.1936. Antoine chevalier de Luk-Lukaszewycz, camerier papal, depute, senateur, proprietaire".

Іларій Карбулицький похований у родинному гробівці Аксентовичів (квартал № 38) під написом: "Іларій Карбулицький, директор школи і народний діяч, 17.09.1880–31.01.1961 і його дружина-учителька Отілія 10.11.1879–24.06.1963".

На цвинтарі с. Розтоки (нині Путил. р-ну Чернів. обл.) 27.02.1927 похований

Могила Григорія ФІЛЕМОНА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Єротея ПІГУЛЯКА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Миколи ДРОГОМИРЕЦЬКОГО та Євгена КОБРИНСЬКОГО на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Захара ПАВЛЮХА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Омеляна ОРОБКА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Степана КАВУЛІ на цвинтарі с. Стара Жучка (нині в складі м. Чернівці)

правосл. консисторський архімандрит Тит-Тарас Тимінський (11.05.1858–24.02.1927) під написом: "Тут спочиває архимандрит Тит-Тарас Тимінський 1858 †1927".

На цвинтарі с. Чортория (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) похований примар (бургомістр) с. Чортория Тодор Левицький (24.02.1855–02.10.1928).

На подвір'ї церкви Св. Покрови в с. Нові Мамаївці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в родинному гробівці поховано правосл. протоієрея Теофіля Драчинського (24.02.1862–21.06.1929) під написом: "Прот. о. Теофіль Драчинський 12.II.1862 – 21.VI.1929". Гробівець спорудив ще за життя Т. Драчинський, урочисто посвятив його 30.07.1928 за участю 15 правосл. священиків з довколишніх сіл.

На цвинтарі с. Берегомет Кіцман. р-ну похований Григорій Андріящук (16.09.1891–12.1963), який п. у рідному селі після повернення із заслання в Комі АРСР.

3. Могили діячів ЗУНР та УНР, зокр. членів укр. уряду Буковини Чернів. й Кіцман. періодів. На Руському цвинтарі в Чернівцях поховано кілька діячів ЗУНР та УНР.

Омелян Оробко, призначений Буковин. делегацією УНРади комісаром крайового банку, брат от. УГА Василя Оробка, похований у родинному гробівці Оробків (квартал № 34) під написом: "Омелян Оробко, ем. радник суду, адвокат і правн. конзулєнт банку краєв.*14/IX 1861 †21/IV 1921".

Йосиф Яворський (02.05.1877–23.02.1940), призначений Буковин. делегацією УНРади комісаром крайової поліції, похований у родинному гробівці (квартал № 68) під написом: "Йосиф Яворський, радник поліції *2/V.1877 †23/II.1940".

Євген Жуковський, чл. укр. уряду Буковини (Кіцман. періоду), п. у Чернівцях 7.04.1944; похований без напису поруч із дочкою Лялею в гробівці родини Тарків (квартал № 41).

Келестин Костецький (24.05.1843–01.03.1919), греко-катол. священик, організатор укр. життя на Буковині 1918, хроніст подій за часів ЗУНР; похований у родинному гробівці (квартал № 55-а) під написом: "О. Келестин Костецкий, Апост. Протонотар, мітрат, поч. крилошанин, декан і парох черновецкий, відзначений папским хрестом pro Ecclesia et Pontifice, комт. хрестом Фр. Йосифа і пр. *20/V. 1843 †1/III. 1919".

Михайло Догомиля (1875–07.12.1920), суддя в Селятині й громад. діяч Буковини, уповноважений для торгівлі при місії УНР в м. Бухарест, похований у кварталі № 67 у гробівці, спорудженому на поч. 1930-х т-вом "Укр. міщанський хор" за зібрані серед укр. громадськості кошти. 2017 на пам'ятнику відновлено увінчаний тризубом напис: "Д-р Михайло Догомиля, консул Української Народної Республіки, упокоївся 07.12.1920 в 45-ім році життя".

Корнелій Козак (23.09.1853–20.01.1933), дир. укр. г-зії в Чернівцях, який 1919 виступав представником УНРади в місті, похований 22.01.1933 в родинному гробівці (квартал № 14) під написом: "Корнилій Козак правительств. радник і ґімназ. директор 23/IX.1853 †20/I.1933".

Володимир Филипович (1859–06.01.1935), дир. крайового шпиталю в Чернівцях, один з організаторів бойкоту рум. виборів на Буковині 1919; похований у родинному гробівці (квартал № 5) під нім.-мовним написом: "Obersanitätsrat, Regierungsrat, Doctor Wladimir Philipowicz, Director d. Centralspitals *1858 †1935".

Микола Ісопенко (13.03.1872–26.01.1940), дир. укр. г-зії м. Вижниця, жертва рум. терору 1919; похований під написом: "Николай Ісопенко, гімн. дир. *13/VII.1872 †26/I.1940" (41-й квартал № 7).

Касіян Богатирець (1968–1960), правосл. священик, один з організаторів бойкоту рум. виборів на Буковині 1919; похований поруч із дружиною в родинному гробівці (квартал № 6) під написом: "Др. К. Богатирец 1868–1960".

Іван Василашко (16.03.1892–22.11.1974), проф. укр. г-зії, учасник Листопадового чину в Чернівцях; похований у родинному гробівці (квартал № 14) під написом: "Професор університету, мовознавець і громадський діяч

Могила Антона та Ванди ЛУКАШЕВИЧІВ на Руському цвинтарі м. Чернівці

Усипальня родини ТАРКІВ. Поховані серед інших Євген ЖУКОВСЬКИЙ та Максим ТАРКО на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила родини МИЦАКІВ на Руському цвинтарі м. Чернівці. Поховані діячі ЗУНР Осип МИЦАК та Володимир МИЦАК

Могила Теодора ІВАНИЦЬКОГО на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Тита-Тараса ТИМІНСЬКОГО с. Ростоки Путильського району

Могила Івана СТРИЙСЬКОГО м. Кіцмань

Могила Володимира ФИЛИПОВИЧА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Дмитра ВОЙНОВИЧА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Могила Миколи СПИНУЛА на Руському цвинтарі м. Чернівці

Буковини Василашко Іван Дмитрович 16.03.1892–22.11.1974".

На цвинтарі с. Топорівці (нині Новоселиц. р-ну Чернів. обл.) похований учитель Михайло Тупкало (20.11.1891–26.01.1919), організатор укр. життя в селі в 11.1918, розстріляний у 1-й день запровадженого рум. окупац. владою стану облоги. Похований у родинному гробівці разом з батьковим братом Танасієм під написом з помилково вказаною датою смерті: "Тут спочиває Р. Б. Міхаіло син Ївона Тупкала. Прожив 27 р., помер 1918 р.".

На цвинтарі м. Садгора (нині в складі м. Чернівці) в родинному гробівці похований організатор укр. життя в Садгорі 1918 Дмитро Грищук (1852–10.08.1927) під написом: "Тут спочиває Дмитро Грищук, купець і радник громади в Садаґурі, упокоївся 10.8.1927 р., проживши 75 літ. Пером єму земля!".

На цвинтарі м. Вижниця поховано Миколу Павлусевича (1886–06.12.1929), проф. укр. г-зії, організатора укр. життя Вижниччини 1918, у відновленому згодом (1990-ті) гробівці під написом: "Микола Павлусевич 1886–1929. Ти сіяв добре, світле, мудре".

На цвинтарі м. Вашківці (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.) поховано Івана Бажанського (26.02.1863–20.05.1933), дир. шк. у Вашківцях, хроніста подій на Буковині за часів ЗУНР, під написом: "Іван Бажанський, шкільний директор *26/II 1863 † 20/V 1933. Пером тобі земля!".

На цвинтарі м. Кіцмань поховано Івана Стрийського (30.04.1884–30.01.1935), адвоката, повітов. комісара ЗУНР в Коломиї, під укр.-рум. написом: "Dr Ioan Streischi, Др Іван Стрийський, advocat 30-IV-1884 30-I-1935".

На катол. цвинтарі м. Путила поховано греко-катол. пароха й декана, організатора буковин. Гуцульщини 1918 Миколу Черемшинського (1888–30.07.1935) під написом на напівзруйнованому надгробку: "Ту спочиває Бл. памяти о. Николай Черемшинський, тутешний парох і декан, уродж. 1888 р. помер дня 30/VII 1930 р. Вічная пам'ять".

На цвинтарі с. Лужани (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) поховано Василя Угринчука (25.03.1899–21.04.1983), організатора збройного опору рум. окупантам у с. Лужани в 11.1918.

За часів комуніст. режиму борці за волю України зазнавали жорстоких репресій, публічне вшанування їх пам'яті було неможливе. Уже в незалежній Україні запроваджено нові традиції, покликані виховувати громадян у пошані до героїв, які поклали на вівтар волі свої молоді життя в укр. визвол. змаганнях 20 ст.

Щороку в дні найбільших нац. і регіональних свят члени громад. орг-цій разом з представниками місц. влади приходять до пам'ятника Героям Буковин. куреня та меморіальних поховань укр. військових і цивільних діячів періоду ЗУНР, вшановують їх покладанням квітів. Такі церемонії в Чернівцях відбуваються 22.01 (День соборності України), 8.05 (День пам'яті і примирення), 24.08 (День незалежності України), 14.10 (День захисника України) та 3.11 (День Буковин. віча).

Єдиним монументом на тер. Чернів. обл., яким вшановано буковинців, котрі воювали за Україну в лавах УГА та ДА УНР, є пам'ятник Героям Буковин. куреня в Чернівцях (скульп. І. Салевич, архіт. Я. Руснак). Його було споруджено коштом і заходом Т-ва "Український народний дім у Чернівцях" та урочисто відкрито 24.09.1995 за участю тисяч буковинців і гостей з цілого світу, всупереч забороні прокомуністичної на той час Чернів. міськради, яка згодом довго відмовлялася прийняти пам'ятник на баланс міста.

Пам'ятник Героям Буковин. куреня багаторазово ставав об'єктом акцій вандалізму з боку антиукр. сил; востаннє його тричі облили фарбою 2014. Щойно 2018 за ініціативою нового кер-ва Чернів. міськради (в. о. міськ. голови В. Продан, дир. департаменту житлово-комунального г-ва Чернів. міськради В. Бешлей) до 100-річчя Буковин. віча було проведено повну реконструкцію пл. Св. Петра з заміною всіх металевих деталей та освітлення скверу, висадкою нових дерев і кущів, заміною бруківки алей та укріпленням архіт. елементів пам'ятника.

Меморіал являє собою кенотаф (символічне поховання), над яким височіє

МЕТЕЛЛЯ Северин Модестович

постать архангела Михаїла, втіленого в образі юнака в укр. нар. одязі. В одній руці він тримає спис для знищення ворогів України, а в іншій – щит для захисту укр. народу з написом "Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї". У нижній частині скульптури над постаментом викарбувано військ. тризуб (герб України з середнім зубом у вигляді меча) та присвяту – "Героям Буковинського Куреня". Три дати – 1918, 1941, 1944 – нагадують про роки, коли були створені укр. військові чи парамілітарні підрозділи з назвою "Буковинський курінь". Скульптура уособлює тисячі свідомих буковин. патріотів України, які в переломні для країни часи пліч-о-пліч зі співвітчизниками з ін. укр. земель виборювали свободу й держ. незалежність для своєї батьківщини, вступаючи добровольцями до лав УГА, ДА УНР, Карпат. Січі, похідних груп ОУН, д-зії "Галичина", Буковин. укр. самооборонної армії та УПА.

Широку акцію з гідного вшанування пам'яті стрільців Буковин. куреня т-во "Укр. нар. дім у Чернівцях" (голова ініціативного к-ту й голова Т-ва Володимир Старик) розпочало навесні 1993. Було визначено 2 гол. завдання Нар. дому: написання і публікація історії Буковин. куреня та спорудження пам'ятника Героям Буковин. куреня в Чернівцях. 22.06.1993 виконком Чернів. міськради (голова Віктор Павлюк) затвердив місце для побудови пам'ятника – сквер на розі вулиць Руської і Садовського (колиш. пл. Св. Петра). Бронз. скульптуру архангела Михаїла відлито у 09.1993 на Львів. keраміко-скульптурній ф-ці; постамент і кам'яну оздобу пл. Св. Петра з полірованого сірого граніту витесано в каменоломнях Миколаївської обл. в 03.1995. З нагоди відкриття пам'ятника Героям Буковин. куреня Т-вом "Укр. нар. дім у Чернівцях" було видано книгу А. Дуди й В. Старика "Буковинський Курінь 1918–1941–1944 в боях за українську державність".

Здійснення обох проектів стало можливим завдяки щедрому датку фундаторів пам'ятника Ярослави та Івана Хохлачів, допомозі членів Буковин. куреня, укр. орг-цій в Україні й діаспорі, людей доброї волі. Особливої подяки заслуговують полк. Петро Войновський, почесний чл. К-ту побудови пам'ятника Героям Буковин. куреня в Чернівцях; Орест Білак, хроніст Буковин. куреня, кавалер ордену Почесного Легіону й багатьох військ. нагород Франції; Мирослав Роговський та Петро Григорович, голова й секретар Центр. об'єднання буковин. українців у Нью-Йорку (США); Ярослав Коваль, голова управи Укр. Буковин. громади в м. Торонто (Канада); Микола Плав'юк, голова ПУН, акад. Аркадій Жуковський, голова НТШ в Європі, почесний громадянин м. Чернівці.

Володимир Старик

МЕТÉЛЛЯ Северин Модестович

(20.09.1863–12.10.1936) – греко-катол. священик, громад.-політ. діяч, депутат УНРади ЗУНР. Н. в с. Новий Яричів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. Здобув початкову освіту в рідному селі. 1883 закінчив студії в АГ м. Львів. Випускник Перемишл. духовної семінарії (1887). Висвячений 1887. Адміністратор парохії с. Синява Сяноцького пов. (1887–88), сотрудник парохії с. Острів Перемишл. пов. (1888–1900), м. Любачів Чесанів. пов. (усі три нині Польща). Парох у м. Краковець (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.; 1892–98), с. Люблинець Чесанів. (згодом Любачів.) пов. (нині Польща; 1898–1936).

Заст. декана (1918–24), декан (1924–36) Любачів. деканату. Чл. окружної шк. ради в м. Чесанів (нині Польща). Шкільн. комісар Перемишл. ординаторії по нагляду над вивченням релігії в нар. шк. Любачів. деканату. Радник Перемишл. консисторії. Почесний крилошанин. Чл. т-ва "Просвіта". Посол до Галиц. крайового сейму. Депутат УНРади ЗУНР.

П. і похований у с. Люблинець Новий (нині Польща).

Літ.: Кущак Д. Історія села Люблинець Новий. Львів, 2010; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького сейму. Львів,

2010. С. 159; Шематизм Всего Греко-католицкого клира злучених Епархій Перемиской, Самбірской і Сяніцкої на рік 1918. Перемишль, 1918. С. 93, 96.

Олег Павлишин

МЕТЕ́ЛЬСЬКИЙ
Антон Васильович

(19.04.1887–28.06.1941) – учитель, старшина УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник учител. семінарії в рідному місті. Управитель нар. 1-класової шк. в с. Товстолуг, потім у с. Доманорич (нині обидва Терноп. р-ну).

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. Після Листопадового чину був у Тернополі комендантом охоронної сотні залізн. двірця, служив у коші 1-го Подільського полку ім. С. Петлюри. Військ. звання четаря отримав 1.03.1919. Після переходу УГА за р. Збруч – старшина обозу 1-го корпусу. З кін. 08.1920 – у таборі для інтернованих у ЧСР.

1923 повернувся до Тернополя, був учителем шк. в с. Доманорич. Діяльний учасник укр. громад. життя в місті й окрузі.

Заарештований співробітниками НКВС 24.06.1941. Безпідставно звинувачений у тому, що "висловлювався проти радянської влади і червоної армії". Страчений без суду напередодні відступу рад. військ із Тернополя. Реабілітований 17.04.1991.

Літ.: Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 95; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318.

Петро Гуцал

МЕТЕ́ЛЬСЬКИЙ
Василь Павлович

(02.04.1892–08.1920) – сотник УГА. Н. у с. Метенів (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Золочів (1914).

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на фронті. У 11.1918 вступив до УГА в ранзі поручника; очолив стрілец. курінь бойової групи "Схід", сформований Золочівською ОВК. Від 01.1919 – командант 10-го куреня 4-ї Золочів. бригади. Брав участь у боях із поляками біля м. Львів. Відзначився в Чортків. офензиві. 21.06.1919 отримав військ. звання сотника.

Після переходу УГА за р. Збруч – командант 2-го куреня 7-го стрілец. полку. Станом на 4.12.1919 – командант 8-го піх. полку 4-ї Золочів. бригади УГА. З 02.1920 – в ЧУГА.

У кін. 04.1920 заарештований чекістами в м. Київ і відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, була затоплена в Білому морі.

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 122, 155; *Максимчук І.* Кожухів. Львів, 1930; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 92, 154, 606; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 347; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157.

Петро Гуцал, Богдан Паска

МЕЧНИК
Петро Ілліч

МЕ́ЧНИК
Петро Ілліч

(08.03.1885–09.06.1953) – педагог, д-р філософії, проф., громад.-освіт. діяч, співробітник ДСВС ЗУНР, старшина УГА. Н. у с. Чернихівці (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в АГ м. Львів, на філос. ф-ті Львів. ун-ту, де вивчав логіку, психологію, нім. мову, класичну філологію.

Як обер-лейтенант запасу 30-го піх. полку брав участь у ПСВ, був поранений. Нагороджений Воєн. хрестом цісаря Карла I, Срібною медаллю хоробрості 1-ї кл. за відвагу в боях біля м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.) в 11.1914.

З поч. Укр. революції підтримав нац. рух, перебував у ранзі сотника УГА; один з ад'ютантів М. Омеляновича-Павленка. Призначений Є. Петрушевичем на побажання С. Петлюри чл. військ. делегації до м. Варшава – як особа, яка володіє польс. мовою, але перед виїздом захворів на тиф. Потрапив до більшовиц. полону, з якого втік.

МИГАЛЮК
Микола Іванович

1921 повернувся до м. Львів. Працював викл. латини, пропедевтики філософії, нім. мови в г-зіях Львова: АГ (1911–14; 1921–41), приватній жін. г-зії сестер василіанок (1921–32), де керував класичним гуртком. За нацист. окупації Львова (1941–44) призначений дир. АГ.

З 1944 працював в Ін-ті укр. фольклору АН УРСР у Львові, займався дослідженням історії укр. етнографії, первісних реліг.-світоглядних уявлень у нар. обрядовості українців. 1946 організовано серію доповідей М. "Буржуазна етнографія на Заході під кінець 19 і початку 20 ст.", "Радянська етнографія до В. Вітчизняної війни", "Сучасна радянська етнографія". Автор праць "Гуцульський похоронний обряд і теорія оживлення примітивізму" (1945), "Головні форми первісних релігійно-світоглядних уявлень і концепцій – як основи сучасної народної обрядовості" (1947).

П. і похований у м. Львів.

Літ.: Колесса Ф. М. Обнова української етнографії й фольклористики на західних областях УРСР. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського. К., 2011; *Шах С.* Львів – місто моєї молодости. Ч. 3. "Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія". Мюнхен, 1956; Ювілейна книга Української Академічної Гімназії у Львові: На 100-річчя Першого Українського іспиту зрілості 1878–1978. Філадельфія; Мюнхен, 1978.

Віталій Виздрик

МИГАЛЮ́К Микола Іванович

(12.08.1886 – д. і м. с. н.) – педагог, поручник УГА, громад. діяч. Н. в с. Лужани (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сел. сім'ї. Рано осиротів, виховувався опікуном селянином Д. Стовбиком. З 1899 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці, де 1907 з відзнакою склав матуральні іспити. Ще гімназистом разом з І. Бережаном був засн. т-ва "Січ" у Лужанах. 1908–13 студіював філологію на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Обраний чл. правління університет. студент. дому з 14.10.1907. Чл. укр. акад. т-ва "Союз", з 23.10.1907 – чл. правління, з 31.10.1909 – голова "Союзу". Отримав абсолюторіум 26.05.1913.

4.09.1911 іменований суплентом (допоміжним викл.) 2-ї держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях (викладав укр., лат. і грец. мови), 6.09.1912 – укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), де викладав лат., грец., нім. мови та писання. Склавши в 06.1913 професорські іспити для СШ з лат. і грец. мови як осн. предметів, був затверджений (09.1913) дійсним викл. укр. держ. г-зії м. Кіцмань.

Чл. т-ва "Шкільна поміч" у Кіцмані. Очільник укр. громад. праці в Лужанах перед 1918.

Військ. службу розпочав як однорічний доброволець; 1.01.1912 іменований кадетом у резерві, 1.11.1914 – лейтенантом у резерві 3-го полку фортечної артилерії зі штабом у м. Перемишль (нині Польща). Брав участь у багатомісячних боях із росіянами в обороні фортеці Перемишль, потрапив у полон після капітуляції австр. військ 22.03.1915.

Спершу інтернований як військовополонений у м. Казалінськ Сир-Дар'їнської обл. Туркестану в Росії, згодом опинився в таборі для військовополонених у м. Перовськ у Туркестані (нині Кизилорда, обидва Казахстан), без жодних засобів до існування. Підписав разом з ін. полоненими старшинами-українцями (Д. Вахняниним, С. Людкевичем, Я. Гаврилюком, О. Колодієм, І. Бриком, І. Дольницьким, В. Барчинським та А. Шафранським) звернення до УЦР від 13.08.1917 з проханням посприяти негайному переведенню укр. в'язнів до України або хоча б до м. Ташкент (нині Узбекистан). Чл. к-ту бранців-українців Сир-Дар'їнської обл., який направив 15.12.1917 листа до Центр. Галиц.-Буковин. к-ту в м. Київ про прагнення полонених повернутися до України. Підробивши разом з ін. бранцем Д. Вахняниним документи для втечі, позичивши грошей та діставши солдатське вбрання, 12.02.1918 утік із табору.

Прибув до м. Київ 22.02.1918. Влітку 1918 повернувся на службу до своєї військ. частини. З 07.1918 іменований

обер-лейтенантом у резерві 3-го полку фортечної артилерії.

Учасник Листопадового чину 1918 в Чернівцях, де на поч. 11.1918 став на службу в укр. армію як поручник УГА. Отримавши наказ від Буковин. крайового к-ту забезпечити мирне перебрання влади в крайовій жандармерії, на чолі загону укр. стрільців (40 осіб) супроводжував чл. УНРади Т. Драчинського, на якого була покладена ця місія. 6.11.1918 очолюваний М. загін вийшов з Укр. нар. дому (осідку Крайового к-ту) й рушив до командування крайової жандармерії в Чернівцях. Після заблокування всіх входів до будинку Т. Драчинський у супроводі М. увійшов до кабінету командувача жандармерією Галичини й Буковини ген.-майора Е. Фішера й повідомив його про перебрання УНРадою всієї влади в краї. Ген.-майор Е. Фішер у присутності офіцерів жандармерії та військовослужбовців визнав легальність дій нац. ради і передав командування буковин. жандармерією комісарові УНРади майору Я. Яськевичу.

Після окупації Чернівців рум. військами 11.11.1918 перейшов із загоном укр. добровольців через р. Прут, стримуючи подальше просування окупантів. На наказ Галиц. військ. команди укр. воєн. акцію на Буковині було припинено, 14.11.1918 укр. добровольці виїхали до Галичини разом з укр. військ. місією. Воював у складі УГА як поручник артилерії. Відзначився в боях у Галичині та Наддніпрянщині як команд. батареї.

Після повернення з війни працював у колиш. 2-й держ. г-зії в Чернівцях; як сталий штатний проф., викладав лат. й франц. мови. 1920/21 н. р. викладав франц. мову в класі, у якому навч. Д. Макогон, майбутня відома письменниця Ірина Вільде. 1920-х викладав лат. мову також у військ. ліцеї "Штефан чел Маре" в Чернівцях. Довголітній чл. т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях.

У 10.1940 разом з родиною виїхав до Німеччини в рамках репатріаційного процесу між СРСР та Німеччиною. Останній офіц. список членів т-ва "Укр. нар. дім" у Чернівцях, укладений 15.06.1943, свідчить, що М., перебував у Німеччині як рум. громадянин укр. походження.

Подальша доля невідома.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 873–880; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009. С. 252–254; *Орелецький В.* "Січ" – Лужани, пов. Кіцмань // Гей, там на горі "Січ" іде!.. Пропам'ятна книга "Січей". Вінніпег, 1965. С. 331; *Рубльов О.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах. К., 2004. С. 59, 65, 66; *Старик В.* Ті, що були повнолітніми… // Дзвін. 1997. Червень. Ч. 6. С. 100.

Володимир Старик

МИГО́ВИЧ Петро Петрович

(26.01.1895–25.08.1951) – старшина УГА, журналіст, кооп. і громад. діяч. Н. у с. Небилів (нині Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у Станиславів. укр. г-зії.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії на Балкан. й Італ. фронтах; отримав військ. звання четаря. 31.11.1918

повернувся до рідного села, 3.12.1918 вступив до УГА. Займався вишколом кулеметників у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.), з 12.12.1918 – у м. Стрий (нині Львів. обл.). 1.01.1919 іменований поручником. Командант півсотні скорострілів піх. куреня, який на поч. 02.1919 отримав назву 24-й курінь; був у складі 1-го полку бойової групи "Південь II" (командант групи А. Бізанц). З 10.02.1919 займався формуванням півсотні скорострілів у 23-му курені в с. Містки (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.); як делегат від куреня брав участь у нараді НКГА 25.03.1919 в м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Працював над укр. військ. термінологією, перекладав з нім. мови назви складових частин кулемета.

Брав участь у Чортків. офензиві. Поранений у бою 24.06.1919. Повернувся в стрій перед переходом УГА за р. Збруч. Командував 2-ю сотнею скорострілів 14-го полку 7-ї Львів. бригади під час походу (08.1919) об'єднаних укр. армій на м. Київ. У 11.1919 захворів на тиф у с. Бугаків (нині Немирів. р-ну Вінниц. обл.). Після утворення ЧУГА служив у її 1-й бригаді. 10.05.1920 разом з ін. вояками роззброєний польс. військовими біля с. Нижча Кропивна і Райгород (нині Немирів. р-ну). Зумів 30.05.1920 виїхати до м. Могилів-Подільський (усі три нині Вінниц. обл.), де вступив до 5-ї Херсон. стрілец. д-зії ДА УНР, був нач. її відділу розвідки.

Наприкінці 08.1920 в складі військ. групи ген. А. Кравса перейшов до ЧСР, перебував у таборі для інтернованих м. Ліберець (нині Чехія); належав до істор. секції, яка займалася збором документів з часів укр. визвол. змагань 1918–23. Потім перебував у таборі м. Йозефов (нині Чехія). Навч. у вищій торг. шк. в м. Прага (1923–24).

1925 повернувся до с. Небилів. Книговод місц. кооперативи "Єдність" (1925), нач. складу філії ПСК у м. Рожнятів (нині Івано-Франк. обл.; 1926–27). З 1927 – у м. Калуш: торг. референт, дир. ПСК й одночасно секретар повітов. т-ва "Сільський господар"; секретар, дир., чл. виділу повітов. філії "Просвіти".

Заарештований 17.06.1934 польс. поліцією як підозрюваний у справі про вбивство Б. Перацького. 8.07–18.09.1934 – в'язень концтабору в м. Береза Картузька (нині м. Береза, Білорусь).

05.1935–09.1939 – нач. промтоварного сектора Центросоюзу в м. Львів; у 04.1936 обраний чл. надзірної ради кооперативи "Рідна школа", 06.1936 – заст. чл. Гол. виділу "Просвіти", 10.1937 – чл. управи Т-ва прихильників музею НТШ, 05.1939 – чл. надзірної ради кооперативи "Базар" й ін. Читав лекції на кооп. курсах, госп.-торг. студіях. Автор багатьох спогадів, статей у періодиці.

У час нацист. окупації проживав у м. Львів, працював дир. Промторгу (1941–42), нач. збіжжевого відділу Центросоюзу (1942–44).

Заарештований 1945 співробітниками НКДБ УРСР, висланий на спецпоселення в Молотовську обл. (нині Пермський край, РФ).

П. у Моск. обл. (нині РФ).

Тв.: Мигович П. Житомір – Коростень (Із воєнних записків) // Український Скиталець. 1922. Ч. 16. С. 12–13; Ч. 17. С. 12–14; Ч. 18. С. 1–5; *Його ж.* З війни на війну // ЛЧК. 1939. Ч. 6. С. 21–23; *Його ж.* З діяльности Культ. просв. кружка в укр. таборі в Ліберці від 7 грудня 1920 до 31 січня 1921 року // Український Скиталець. 1921. Ч. 4. С. 21–25 (співавт. Р. Волощук); *Його ж.* Льон і коноплі – що треба знати про торговлю прядивом льону і коноплі. Львів, 1936; *Його ж.* Нові шляхи нашої кооперації // Діло. 1927. Ч. 182; *Його ж.* При запасній сотні скорострілів у Стрию // Калєндар Червоної Калини на 1938 р. Львів, 1937. С. 138–140; *Його ж.* При I-ій Бриґаді Червоних Українських Січових Стрільців // ЛЧК. 1939. Ч. 1. С. 17–19; Ч. 2. С. 17–19; Ч. 3. С. 17–21; *Його ж.* При VII-ій Бриґаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 5. С. 5–9; Ч. 6. С. 6–10; Ч. 7–8. С. 3–7; Ч. 9. С. 4–6; Ч. 10. С. 17–19; Ч. 11. С. 4–6; *Його ж.* При VII-ій Львівській Бригаді на Великій Україні // ЛЧК. 1938. Ч. 2. С. 5–8; Ч. 3. С. 13–16; Ч. 4. С. 5–8; Ч. 6. С. 15–18; Ч. 7–8. С. 25–29.

Літ.: Гудима А., Ільїн О., Мазур П., Шандрук С. За тебе, Україно... Українські патріоти в Березі-Картузькому

концтаборі (1934–1936) в документах Державного архіву Брестської області. Тернопіль, 2014. С. 224; *Леонюк В.* Словник Берестейщини. Львів, 2010. С. 117; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. Т. 1: 1920–1939. К., 2007. С. 756; *Фуртес О.* Військова еміграція ЗУНР у боротьбі за державність // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 248.

Оксана Дрогобицька

МИКИ́ТА
Петро

(07.08.1897–11.1919) – четар УГА. Н. у с. Коровники (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (1917).

Хорунжий УГА з поч. 1919. 06–08.1919 – нач. канцелярії оперативного відділу НКГА. Засвідчував власноручним підписом накази НКГА періоду Чортків. офензиви. Отримав військ. звання четаря. 13–14.11.1919 – перекладач на суді над ген. М. Тарнавським, полк. А. Шаманеком та от. О. Лесняком.

П. від тифу за р. Збруч. Похований у с. Коровники.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 572, 648; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 418; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 280, 345–352; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 130; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 320.

Богдан Паска

МИКИТЕ́Й
Григорій Йосипович

(10.10.1888–1945) – педагог, журналіст, дипломат, громад.-політ. діяч. Н. в с. Городище Королівське (нині с. Городище Жидачів. р-ну Львів. обл.). Випускник Віден. ун-ту. 05–11.1918 – працівник посольства Австро-Угорщини до УД в м. Київ. 1919 – нач. Пресової кватири НКГА, ред. фронтової газ. "Стрілець", поручник; 10–12.1919 – голова дипломатичної місії УНР і ЗУНР в Кор-ві СХС; подав у відставку на знак незгоди з курсом С. Петлюри й А. Лівицького на укладення військ.-політ. союзу з Польщею. 1920–23 – співробітник секретаріату закорд. справ екзильного уряду ЗУНР у м. Відень.

МИКИТЕЙ
Григорій Йосипович

За сприяння А. Шептицького повернувся до м. Львів, учителював у СШ, був обраний головою "Учительської громади" (з 1924). 1925–30 – ред. тижневика "Рада" (Львів), у якому опублікував важливу працю про болг. проф. І. Шишманова "Памяти приятеля українського народу"; чл. редколегії наук.-пед. ж. "Українська школа" (1925–28). 1941–44 – куратор середніх шк., викл. Львів. держ. ін-ту рад. торгівлі (нині Львів. торг.-екон. ун-т). Працював над дис. на тему "Порівняльні сполучники в українській мові".

П. у м. Відень.

Тв.: Микитей Г. До історії міжнародних взаємин нашого товариства // Двадцятип'ятиліття товариства "Учительська громада". Ювілейний науковий збірник. Львів, 1935. С. 154–158; *Його ж.* У місії до Югославії // Дипломатія УНР та Української держави в документах та спогадах сучасників. Т. 1. К., 2008.

Літ.: Гелей С. Львівська комерційна академія. Нарис історії. Львів, 2008. С. 180; *Футулуйчук В.* Українська Галицька Армія. Військово-патріотичне виховання та вишкіл (1918–1920 рр.). Донецьк; Львів, 2000.

Степан Гелей

МИКИТИ́НСЬКИЙ
Дмитро

(03.11.1898 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. у с. Негівці (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); випускні іспити склав 14.02.1917 на гімназ. курсах у м. Відень.

Мобілізований до австро-угор. армії (1916), служив у 33-му піх. полку; 1917

іменований підхорунжим. В УГА – з кін. 1918. 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. Воював у бригаді А. Кравса. Потрапив у польс. полон (1919).

Після звільнення проживав у с. Негівці. Під час виборів до сейму в 10.1922 був заарештований польс. поліцією, згодом звільнений.

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318; Українські ґімназийні курси у Відни в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 61.

Петро Гуцал

МИКИ́ТКА
Осип Миколайович

(21.02.1871–08.1920) – сотник УСС, генерал-четар УГА. Н. у с. Заланів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї вчителя. Навч. в г-зії м. Перемишль (нині Польща). Випускник військ. шк. м. Відень (1902), кадровий старшина австро-угор. армії.

Під час ПСВ – команд. роти, батальйону австро-угор. армії на Балкан. фронті; від 8.01.1918 – команд. Легіону УСС. Від 03.1918, згідно з умовами Брест. мирного договору, – в УНР, де з Легіоном УСС звільняв від більшовиків м. Одеса й Олександрівськ (нині Запоріжжя), Херсонщину, налагодив приязні взаємини з місц. нас.

Учасник боїв за м. Львів, польс.-укр. війни 1918–19. Від 12.1918 командував сформованою ним бойовою групою "Старе Село", що воювала з ворожими військами за Львів. Від 01.1919 – команд. групи "Північ", згодом реорганізованої в 1-й корпус УГА. У 02.1919 бригади цього корпусу втримували один з найбільш важливих фронтів: м. Белз (нині Сокал. р-ну) – м. Рава-Руська (нині Жовків. р-ну) – м. Немирів (нині смт Яворів. р-ну) – м. Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну) – Брюховичі (нині смт в складі м. Львів; усі 5 – нині Львів. обл.); відзначився під час Чортків. офензиви (06.1919), у боях за м. Тернопіль, Золочів (нині Львів. обл.), Теребовля (нині Терноп. обл.). Співзасн. Жидів. куреня УГА. Брав участь у поході на м. Київ (08.1919), визволенні м. Вінниця, Козятин (нині Вінниц. обл.), Фастів (нині Київ. обл.); призначений комендантом столичного гарнізону. 7 (за ін. даними – 2).11.1919–10.02.1920 – головнокомандувач УГА. 19.11.1919 підписав угоду про перемир'я між УГА та Добрармією А. Денікіна. 16.12.1919–15.01.1920 перехворів на висипний тиф.

Був проти переходу УГА на бік ЧА, для порятунку укр. підрозділів прагнув вивести їх на тер. Румунії. За це 10.02.1920 Нач. ревком УГА заарештував його разом з ген. Г. Ціріцом і видав більшовикам.

Від серед. 05.1920 – ув'язнений концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва); після відмови служити в ЧА та, за деякими даними, заяви про те, що він не визнає рад. влади і воліє бути в УГА стрільцем, аніж у ЧА генералом, розстріляний. На честь М. названо вулицю в м. Львів. Серед генералітету УГА та ДА УНР мав найбільше нагород, у т. ч. орден Марії-Терези.

Літ.: Колянчук О., Литвин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. Львів, 1995. С. 192–193; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Мельник М.* Осип Микитка – генерал, організатор армії, політик // Світогляд. 2014. № 5 (49). С. 14–19; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 79, 132, 138, 236, 257, 374, 393, 395, 463, 482, 501, 506, 508–510, 525, 547, 556, 621, 640–642.

Микола Лазарович

МИКИТЮ́К
Василь

(11.05.1896 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Н. у с. Перерив (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. З дитячих літ проживав у м-ку Печеніжин (нині смт Коломий. р-ну). Навч. в укр. г-зії м. Коломия; випускні іспити склав 19.02.1917 на гімназ. курсах у м. Відень.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях. На 1.06.1916 – вістун 7-ї сотні полку УСС. У час боїв у м. Львів – підхорунжий скорострільної сотні, потім командант чети скорострілів у 1-й сотні 1-го полку 1-ї бригади УСС. 1.03.1919 отримав військ. звання четаря. Від кін. 05.1919 – у таборах для інтернованих вояків УГА в ЧСР.

Здобув 21.06.1926 у Празьк. ун-ті ступінь д-ра філософії. Згодом повернувся до Галичини, викладав до 09.1939 в укр. приватних навч. закладах.

Подальша доля невідома.

Літ.: Промоція // Діло. 1926. 17 лип. Ч. 155; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318; Україньскі ґімназийні курси у Відни в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 61.

Петро Гуцал

МИКИТЮ́К
Володимир-Лука Ігнатович

(24.10.1899–29.04.1944) – хорунжий УГА, церк. і громад. діяч. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у міщанській сім'ї. Навч. у нар. шк. ім. Т. Шевченка та укр. г-зії в Коломиї, брав участь в істор. гуртку та гімназійній читальні; через події ПСВ війни іспит зрілості (матуру) склав 23.10.1917.

Виявляв інтерес до священства, але відразу добровільно зголосився на військ. службу до австр. армії; воював на Італ. фронті, іменований хорунжим. У кін. 10.1918 повернувся до Галичини. Після Листопадового чину став на службу до УГА, у званні хорунжого "провадив телефонічну школу в Коломиї"; після рум. окупації залишився в місті.

Восени 1919 вступив до Станиславів. духовної семінарії, завершив навч. в 06.1922. Прийняв свячення з рук владики Г. Хомишина в стані целібату: субдияконат – 25.12.1921, дияконат – 1.01.1922, священицькі – 25.06.1922 в кафедральному храмі Воскресіння Христового.

Сотрудник у с. Кобаки (1922–23), де зменшив вплив на вірян радикальних ідей, налагодив "толерантні відносини" з місц. діячами УРП. Адміністратор у с. Рибне над р. Черемош (1923–24). Адміністратор у с. Старі Кути (усі 3 нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.; 1924–25) і катехит місц. шк. (1924–34), пом. пароха й катехит у м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.; 1925–34), активізував тут Братство тверезості й заснував "Апостольство молитви", нагороджений крилошан. відзнаками (1930). Сусп. працю спрямував на реалізацію християн. цінностей та ідеї "органічної праці", зміцнення позицій УНДП / УНДО та нейтралізацію впливу радикальних течій ("Сельроб", КПЗУ) на місц. осередки укр. т-в. У с. Старі Кути відновив та очолив читальню т-ва "Просвіта" (1924), заснував б-ку, кооператив "Господарська спілка", райффазенівську касу. У м. Кути сприяв відновленню забороненої польс. владою читальні "Просвіти", надав старостві гарантії "статутної діяльності", восени 1924 очолив управу читальні, заснував б-ку. Увійшов до складу управи філії т-ва "Просвіта" в Кутах (1926), де ініціював заснування та очолив управу т-ва "Народний дім" (1925–31), увійшов до складу управи кооперативу "Верховина" (1925), брав участь у діяльності повітов. гуртка УПТ "Рідна школа", ПСК, був "мужем довір'я" УНДО в Косів. пов.

Катехит держ. укр. чол. г-зії, польс. держ. учител. семінарії та нар. 7-класної жін. шк. ім. Конопницької на Гірці, 4-го ліцею, настоятель бурси ім. Св. Йосафата в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), реорганізованої 1936 у малу духовну семінарію (ювенат) під патронатом Т-ва безженних священиків (1934–39). Еволюціонував від центристської, нац.-демократ. до консервативної, християн.-сусп. платформи (1930-ті). У 11.1934 увійшов до Гол. виділу, згодом став заст. голови управи т-ва "Скала"; координував створення

та діяльність парохіяльних читалень (до 1937 – 289), чл. редколегії серії вид. "Бібліотека товариства "Скала", учасник заг. з'їзду т-ва "Скала" (1937), організатор курсів Катол. акції.

У період радянізації (1939–41) потрапив у розробку органів НКВС за агентурною справою "Чума", тому мусив емігрувати до Німеччини; опинився в робітн. таборах імперського концерну "Герман Герінг Верке" у м. Ватенштадт у Нижній Саксонії (нині ФРН), де організував душпастир. опіку для укр. робітників. Тоді за зв'язки з ОУН на 3 місяці ув'язнений гестапо з вимогою негайного повернення до України.

Восени 1941 повернувся до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ), де продовжив працю катехита в укр. держ. г-зії та ректора малої духовної семінарії. У 10.1941 став заст. голови Укр. окружного к-ту в Станіславі (до 1944), в його стр-рі створив 7 відділів ("рефератів"), 5 повітов. к-тів і 3 делегатури, очолив відділ сусп. опіки. 1943 підтримав набір українців-добровольців до д-зії "Галичина", яку розцінював як зародок майбутньої укр. армії. Восени 1943 виступав на захист арештованих органами гестапо українців; виникла загроза арешту М.

У 03.1944 виїхав зі Станіслава, зупинився в с. Грабівка (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в будинку пароха о. В. Скрутеня. 16.04.1944, у день Воскресіння Христового, М. на запрошення командира куреня УПА "Скажені" В. Андрусяка (псевд.: Різун) відслужив польову Літургію в Чорному лісі для воїнів УПА.

Розстріляний рад. партизан. загоном "Іскра" разом з о. В. Скрутенем у лісі біля с. Грабівка. Обоє поховані разом на подвір'ї церкви с. Грабівка, де споруджено спільний пам'ятник. З метою вшанування пам'яті їхню могилу на поч. 1990-х внесено до офіц. переліку пам'яток нац.-визвол. б-би Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл. З того часу тут щороку відправляють панахиду за священиками.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 78–79, 406–412; *Делятинський Р.* Отець Володимир-Лука Микитюк (1899–1944 рр.): біографічний нарис // Галичина. Ч. 24. Івано-Франківськ, 2013. С. 132–155; *Драбчук І.* Він жив для Бога і людей: біографічний нарис про о. Володимира Микитюка // Нова Зоря. 2003. 8 жовт. Ч. 40. С. 4; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 18, 73, 221, 229–235.

Руслан Делятинський

МИКИТЮ́К Григорій Хрисанфович

(1889 – д. і м. с. н.) – капелан УГА, громад. діяч. Н. в с. Сторонибаби (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). Навч. у м. Львів у АГ (матура 1911), духовній семінарії та на богослов. ф-ті ун-ту (1912–16). Рукоположений на священика 1918. Пом. пароха в с. Старі Броди (нині в складі м. Броди Львів. обл.; 1918–25).

Під час Листопадового чину очолив харчовий відділ укр. повітової управи в м. Броди. Наказом ДСВС від 25.03.1919 іменований духівником УГА (з 1.03.1919). Духівник 3-ї Бережан. бригади УГА. Пройшов воєн. кампанію УГА в Галичині й за р. Збруч.

Після повернення з табору інтернованих знову виконував душпастир. обов'язки в с. Старі Броди, 1925–37 – парох с. Гаї Старобрідські (нині Гаї Бродів. р-ну Львів. обл.). Віце-декан (з 1931), адміністратор Бродів. деканату, делегат до повітової шкільн. ради (1932–37). Парох с. Заболотці (нині Бродів. р-ну Львів. обл.; 1937–46).

Під час ліквідації УГКЦ рад. спецслужбами заарештований. 10.01.1946 військ. трибуналом НКВС засуджений на 10 р. ВТТ з обмеженням у правах на 5 р.

Подальша доля невідома. Реабілітований 11.10.1993.

Дж.: Архів управління СБУ Львівської обл. Спр. П-30866; ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1в. Спр. 574; Спр. 1161.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 65, 84; Українська Галицька Армія / ред.

Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 307, 316; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150; Шематизм всього кліру греко-католицької Львівської митрополичої архієпархії. 1914. С. 423; 1930. С. 21; 1932/33. С. XIII, XV, 12, 13; 1938. С. 59.

Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

МИКИТЮ́К Дмитро Теодорович

(08.08.1899–08.04.1985) – підхорунжий УСС, хорунжий УГА, дослідник історії УГА. Н. у с. Раківчик (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у Коломий. г-зії.

З 1914 – доброволець УСС, служив у сотні С. Ґорука, брав участь у боях у Карпатах, на р. Стрипа, де був поранений. З 12.1918 – у складі 2-ї Коломий. бригади УГА; у 06.1919 зарахований курсантом до старшинської шк. піхоти, після закінчення якої отримав звання хорунжого. Служив у вишколі 2-го корпусу УГА в м. Летичів (нині смт Хмельн. обл.). Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

Після реорг-ції в ЧУГА перебував у сотні охорони залізниць. У 04.1920, під час польс. наступу на м. Київ, зумів уникнути полону, прорвавшись зі своєю четою з оточення біля м. Махнівка (нині с. Козятин. р-ну Вінниц. обл.). У 05.1920 з групою А. Бізанца потрапив до складу 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР, пробув у ній до закінчення бойових дій. 08.1920 – у складі залізн. управи війська в Галичині, був заст. коменданта вокзалу на ст. Хриплин (нині в складі м. Івано-Франківськ), Бучач, Гусятин (обидва нині Терноп. обл.).

Після війни вів культ.-просвітн. роботу на Коломийщині. Належав до УВО; неодноразово зазнав переслідувань польс. поліції.

1930 виїхав до Канади, брав активну участь у громад. житті місц. укр. орг-цій. Працював постійним кореспондентом газ. "Свобода". Діяльний в укр. нац. інституціях: організатор (1938), секретар, згодом – голова осередку СБУВК, чл. Братства УСС, т-ва "Взаїмна поміч" та ін. Жертвував кошти на Східноєвроп. дослідницький ін-т

Українська Галицька Армія. Матеріяли до історії у 5 т.

ім. В. Липинського, каф-ру укр. студій в Гарварді, ЕУ, Фундацію Т. Шевченка, НТШ, Патріарший фонд тощо. Упорядкував і видав 5 т. матеріалів під назвою "Українська Галицька Армія" (1958–76), кн. О. Удовиченка "Україна у війні за державність" (1954), Н. Гірняка "Полковник Василь Вишиваний" (1965), Л. Шанковського "Українська Галицька Армія: Воєнно-історична студія" (1974) та ін. Залишив пожертвування на діяльність укр. громад. і наук. установ Канади.

МИКИТЮК Дмитро Теодорович

П. і похований у м. Вінніпег (Канада).

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філадельфія, 1988; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Помер св. п. Дмитро Микитюк // Свобода (США). 1983. 13 квіт. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 673; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 362; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред.

МИКОЛАЄВИЧ
Яків

Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монреаль, 1955. С. 185, 186.

Степан Кобута,
Микола Лазарович

МИКИТЮ́К
Іван

(22.06.1892 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Здобув вищу тех. освіту. Володів польс., нім. і рум. мовами.

Ветеран ПСВ. 28.06.1918 іменований четарем УСС. Служив в УГА. За наказом ДСВС 7.04.1919 прибув до м. Відень. 12.05.1919 відправлений до ЧСР.

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 352. Оп. 1. Спр. 80. Арк. 105.

Петро Сіреджук

МИКИТЮ́К
Максим-Михайло Гнатович

(14.09.1895–17.03.1942) – старшина УГА, чл. ОУН, кооп. і громад. діяч. Н. ум. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії рідного міста, в реальній шк. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Під час ПСВ закінчив старшин. шк., воював в австро-угор. армії на фронті. З 02.1919 – командант 1-ї чети старшинської шк. піхоти УГА в Коломиї. 1.03.1919 іменований поручником. Координував відступ укр. військ із Коломиї 24.05.1919. У складі 14-ї бригади брав участь у Чортків. офензиві. Командант обозу 14-ї бригади. Перейшов р. Збруч, перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". Потрапив у польс. полон; з табору м. Тухоля (Польща) втік 4.08.1920.

Прибув до ЧСР. Навч. у вищій екон. школі в м. Прага. 1928 повернувся до Коломиї, працював в Окружному союзі кооперативів, був співаком т-ва "Коломийський Боян". Чл. ОУН(б) з 1940.

Під час ДСВ – активний учасник укр. підпілля: 1941 організував та очолив у Коломиї окружну укр. поліцію, сприяв створенню старшин. шк., допомагав в орг-ції "Свята зброї" (07.1941). Заарештований гестапо в 02.1942.

Розстріляний нацистами в лісі неподалік від с. Шепарівці (нині Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.).

Літ.: Андріїшин С. Коломия у міжвоєнний період 1919–1939. Суспільно-політичний та національно-визвольний рух у Галичині. Коломия, 2010. С. 136–137; *Бемко В.* Листопадові події в Коломиї // "Над Прутом у лузі..." Коломия в спогадах. Торонто, 1962. С. 134; *Клюн О.* Армійський вишкіл УГА // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 368; *Монолатій І.* Коломиєзнавство. Нариси з історії Коломиї. Коломия, 2016. С. 217, 227; *Томащук М.* Брати з-над Пруту // Спалах. К., 2004. С. 143–159; *Федорів П.* Старшинська школа піхоти УГА в Коломиї // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 146; *Харкевич М.* З діяльности ОУН в Коломийщині // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філядельфія, 1988. С. 853–856; Хрестоматія з історії Коломиї / упоряд. І. Монолатій. Івано-Франківськ, 2016. С. 188, 191, 359–360.

Іван Монолатій

МИКОЛА́ЄВИЧ
Яків

(10.10.1865–03.11.1931) – педагог, краєзнавець, географ, громад. діяч. Н. у с. Дуброва (нині в складі с. Синьків Радехів. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії м. Львів (1884). Працював у шк. с. Полове (нині Радехів. р-ну).

Займався просвітн. діяльністю в місц. громаді, знайомив селян з передовою агротехнікою, пропагував економічно вигідні с.-г. к-ри, закликав до створення кредитних т-в, проводив антиалкогольну й антитютюнову агітацію. Згодом працював у м. Жовква (нині Львів. обл.). Від поч. 1900 – у м. Тернопіль: викл. в учител. семінарії; працював у культ. і екон. орг-ціях: повітов. кредитному т-ві, кооперативі "Народний дім" та ін. Організатор читалень т-ва "Просвіта" й кооперативів у селах Терноп. пов.; діяльний в ін. укр. т-вах.

Після Листопадового чину 1918 очолював харчову управу Терноп. повітов. комісаріату. Ув'язнений окупац. польс. адміністрацією, перебував у таборі с. Стшалково (Польща). Автор статей на пед. теми в періодиці, збірки

зі 110 нар. загадок, зібраних на Радехівщині.

П. у м. Тернопіль.

Тв.: Миколаєвич Я. Людові загадки з Камянецького повіту // Етнографічний збірник. Т. 5. Львів, 1898. С. 219–223; *Його ж.* Опис географічно-статистичний повіта Камянецкого. Львів, 1894.

Літ.: Лазарович М. Активні діячі ЗУНР на Тернопільщині // "Ї". Незалежний культурологічний часопис. 2010. Ч. 63. С. 78–90; *Пиндус Б.* Миколаєвич Яків // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 510.

Богдан Паска

МИКОЛАЙЧУ́К Володимир Мартинович

(21.07.1898 – д. і м. с. н.) – педагог, старшина УГА. Н. у с. Куличків (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Торки (нині ґміни Медика Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), де його батько обіймав парафію. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль.

З 1917 служив в австро-угор. армії. З 02.1919 – комендант обозу НКГА. 1.03.1919 іменований четарем. Влітку 1919 потрапив у польс. полон, перебував у таборі с. Стшалково.

Після війни закінчив вищі філол. студії. 1935 проживав у с. Лучиці (нині Сокал. р-ну).

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка родичів" при державній гімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–36 з альманахом "З юних днів весни" з нагоди 40-ліття першої матури. Кліфтон, 1976. С. 152; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318.

Петро Гуцал

МИКО́ЛИН Степан Васильович

(08.01.1900–06.12.1958) – педагог, доброволець УСС, старшина УГА, ДА УНР, громад. діяч. Н. в с. Люча (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. Випускник Коломий. г-зії.

Учасник ПСВ. Доброволець Легіону УСС з 1914. Воював у складі 6-ї сотні 1-го полку УСС. Учасник польс.-укр. війни 1918–19. Разом з УГА перебував

на Наддніпрянщині, брав участь у поході укр. війська на м. Київ. Сотник ДА УНР. Був у більшовиц. полоні в Сибіру.

Повернувся додому 1923. Під час виборів до польс. сенату й сейму в селі був гол. агітатором, який закликав односельчан до бойкоту. 1925 втік на Закарпаття. 12 р. учителював у с. Медвежий (нині Хуст. р-ну Закарп. обл.). 1937 переїхав до м. Тячів (нині Закарп. обл.), де теж працював педагогом. 1938 вступив до лав Карпат. Січі, займався формуванням військ. підрозділів. Гол. команда в м. Хуст призначила його військ. комендантом Тячівщини. У 03.1939 брав участь у боях проти угор. армії. Згодом у Словаччині. 1941 повернувся до Лючі.

1943 виїхав до Німеччини, вчителював в укр. г-зії м. Ауґсбурґ. 1948 емігрував до Канади. Проживав у м. Гамільтон, де організував т-во "Рідна школа", очолював місц. відділ УСГ, чл. УНО, К-ту українців Канади, "Пласту", НТШ, Об'єднання укр. педагогів, Братства Карпат. Січі. 1948 екзильний уряд УНР підвищив М. у званні до підполковника. Працював над докторською дис. "Гуцульщина у творчості українських письменників". Свої розвідки часто друкував у час. "Новий шлях".

П. від інфаркту. Похований у м. Гамільтон.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 315. Арк. 157–158; Ф. 11. Оп. 1. Спр. 13. Арк. 17 зв.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 147; *Росоха С.* 45 років на службі народу // Свобода. 1959. 13 лютого. Ч. 30. С. 6; *Токарчик Ф., Федорак М.* Село Люча // Коломия і Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філядельфія, 1988. С. 702.

Петро Сіреджук

МИКУ́ЛЬСЬКИЙ Григорій

(1895–1982) – стрілець УСС, УГА. Н. у м. Калуш (нині Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ, польс.-укр. війни брав участь у боях біля м. Галич (нині Івано-Франк. обл.), Львів, Стрий (нині Львів. обл.). У складі УГА перейшов за р. Збруч, був очевидцем проголошення соборності укр. земель на Софійському майдані в м. Київ (22.01.1919).

Після визвол. змагань повернувся до Калуша. Працював писарем у повітов. суді.

П. у м. Калуш.

Літ.: Грабовецький В. Історія Калуша: З найдавніших часів до початку XX ст. Дрогобич, 1997. С. 140–141.

Оксана Дрогобицька

МИРОН Іван Іванович

МИРО́Н Іван Іванович

(21.11.1867–1940) – інж. залізн. служби, громад.-політ. і держ. діяч. Н. в с. Залуква (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї дяка. Випускник реальної шк. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) і вищої політех. шк. м. Відень. Працював за фахом у Станиславові, очолював місц. осередки т-в "Сокіл" і "Бесіда", був скарбником філії "Просвіти".

31.10.1918 – кер. управління залізниці Станиславів. дирекції. Разом з лікарем В. Яновичем забезпечив перебрання влади в Станиславів. пов. (1.11.1918). З 11.1918 – держ. секретар шляхів. Від 01.1919 – держ. секретар шляхів, пошти і телеграфу (комунікацій) ЗУНР. Йому підпорядковувалися: Дирекція залізниць у м. Станиславів, у повітах і містах – начальні повітові уряди залізн. шляхів, дирекція пошти і телеграфу, повітові телеграфні уряди (відділи) й кур'єрський зв'язок. Секретаріат видавав свій друкований орган – "Вістник Державного Секретаріяту шляхів", у якому повідомляли про кадрові призначення службовців, публікували накази й службові інструкції. Через саботаж розпорядків укр. влади, здебільшого службовцями-поляками, 7.12.1918 ДСШ і 19.12.1918 ДСПТ видали розпорядження про складання службовцями присяги на вірність ЗУНР. Всіх, хто не склав службової присяги, звільнили з роботи.

19.12.1918 видано розпорядження ДСПТ про заміну австр. емблем, написів на установах, їхніх печаток укр., на телеграфі запроваджено укр. мову. Завдяки енергійним заходам М. налагоджено залізн. рух на тер. краю; у 01–02.1919 отримано від Директорії УНР 22 млн гривень на ремонт вузькоколійок, для експлуатації залізниць, заготівлю палива, металу, для підготовки залізн. кадрів, відкрито 3-місячні залізн.-тех. курси в м. Станиславів. 10.01.1919 видано розпорядок про орг-цію кур'єр. зв'язку в усіх повітах ЗУНР з гол. станціями в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.), Тернопіль, Станиславів, Стрий, Самбір (нині обидва Львів. обл.).

Після окупації Сх. Галичини поляками проживав у с. Дора (нині в складі м. Яремче Івано-Франк. обл.). Працював у місц. "Просвіті" й к-ті УНДО.

П. і похований у с. Дора.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2005.

Іван Патер

МИСТЕ́ЦЬКА (АРТИСТИ́ЧНА) ГО́РСТКА – підрозділ (відділ) Пресової квартири УСС (1915), що складався з вояків, які в період ПСВ фіксували й відтворювали дії Легіону УСС, воєн. події та персоналії. 1915–18 до неї належали худ. – О. Курилас, І. Іванець, Ю. Буцманюк, Ю. Назарак, Л. Ґец, О. Сорохтей, а також літератори – Л. Лепкий, Р. Купчинський, І. Балюх, В. Дзіковський, композитор М. Гайворонський, фотографи Т. Мойсейович і В. Оробець та ін. Найбільш активними діячами були І. Іванець – створив численні батальні картини, О. Курилас – намалював бл. 200 портретів стрілец. діячів (частина з них збережена на листівках), Ю. Буцманюк – виконував світлини для часописів, створив серію листівок та ін., працював як репортер, Л. Ґец – зібрав і видав (8 прим.) "Антольогію стрілецької творчости".

З ініціативи проф. І. Боберського М.(А.)г. провела виставки – в рамках австр. Військової виставки в м. Відень (1916) та в Нац. музеї м. Львів (1918). У львів. експозиції були представлені світлини з життя стрілецтва, друк. матеріали й час.: "Самохотник", "Бомба", "Самопал", "Червона Калина", галерея портретів і живописних тв. І. Іванця, О. Куриласа, Ю. Назарака, батальні сцени Л. Перфецького, І. Іванця та ін.

Діяльність угрупування було продовжено після поразки визвол. змагань у таборах інтернованих у ЧСР (1920–23). У цей період до М.(А.)г. належали худ.-ілюстратори: пор. І. Іванець і Ю. Буцманюк, хор. В. Касіян, підхор. С. Пастернак, стрільці В. Петрук, С. Дзидз і В. Яценків, чет. М. Бринський, В. Кобринський, І. Сарден, Я. Фартух. Вони видавала хроніку – ж. "Український Скиталець", який ілюстрували подіями з воєн. й таборового життя.

Літ.: Кіс-Федорук О. Олена Кульчицька // УСС в боях і міжчассі. Мистецька спадщина. Львів; К., 2007. С. 25–50; Олена Кульчицька. Альбом-каталог. Львів; К., 2013; *Пеленська О.* Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині. Нью-Йорк; Прага, 2005. С. 72–73.

Оксана Тріска

МИХАЙЛИК
Михайло Васильович

МИХА́ЙЛИК
Михайло Васильович

(справж. прізв. та ім'я: Абрамович Йосип; 07.10.1889–10.03.1937) – юрист, рад. політ. і держ. діяч. Н. у с. Олександрівка (нині м. Олександрівськ у складі м. Луганськ). Єврей за національністю. 1909 прийняв православ'я, змінив ім'я та прізв. на М. В. Михайлик. 1905–18 – чл. РСДРП(м). Випускник юрид. ф-ту Харків. ун-ту (1916).

1916–18 – на військ. службі. 29.04–14.12.1918 працював у Мін-ві землеробства УД. 07.1918–02.1919 – чл. УПСР

МИХАЙЛІВ Іван

(боротьбистів). У 04.1919 вступив до РКП(б), обраний чл. Київ. ревкому. Обіймав керівні посади на парт. роботі в м. Київ, Чернігів, Житомир, Бердянськ (нині Запоріз. обл.). З 9.02.1920 – 2-й секретар Комуніст. партії (більшовиків) Галичини і Буковини. У 1-й пол. 02.1920 брав участь у переговорах між УГА та рад. кер-вом щодо переходу галичан на сторону більшовиків. 02–04.1920 – пом. нач. ЧУГА В. Порайка, нач. політ. відділу (політкомісар). 27.02.1920 прибув до польового штабу ЧУГА в м. Балта (нині Одес. обл.). 18.04.1920 обраний делегатом від ЧУГА на IV Всеукр. з'їзд рад. 23–24.04.1920 обраний чл. Галоргкому.

07.1920–04.1925 – голова Київ. губерн. трибуналу, зав. Київ. губюстом. З 1921 – київ. губерн. прокурор. У 05.1921 брав участь у процесі над кер-вом УПСР. 26.02.1922 був присутній на засіданні Київ. губЧК під час розгляду справи 1-го партизан. загону ім. С. В. Петлюри. 19.07.1922 на пропозицію наркома внутр. справ УСРР М. Скрипника рішенням Політбюро ЦК КП(б)У призначений на посаду окружного прокурора Київ. обл., яку займав до 03.1925.

16.02.1925–02.1926 – голова Верховного Суду УСРР в м. Харків. 1926–30 – старший пом., згодом заст. наркома юстиції і Ген. прокурора УСРР. Як заст. прокурора Найвищого суду УСРР підтримав держ. обвинувачення на процесі "Спілки визволення України" (03–04.1930). 03.1931–03.1933 – голова виконкому, згодом – голова президії Всеукр. спілки кооп. орг-цій.

30.10.1932 з Г. Петровським відряджений до Донец. обл. для виконання постанови Політбюро ЦК КП(б)У "Про заходи по посиленню хлібозаготівель", один з виконавців реквізицій зерна в селян, що стало причиною Голодомору 1932–33. Нарком юстиції і Ген. прокурор УСРР (3.07.1933–17.01.1935).

Відп. ред. час. "Революційне право" (1934). Був обраний чл. ВУЦВК та ЦВК СРСР. Делегат XVI з'їзду ВКП(б), X–XII з'їздів, III Всеукр. конф. КП(б)У. Володів укр., рос., нім. мовами та idиш. У 01.1935–09.1936 займав посаду в споживспілці Донец. обл., мешкав у м. Сталіно (нині Донецьк).

26.08.1936 за анонімним наклепом виключений з партії. 3.09.1936 заарештований співробітниками НКВС УСРР, етапований до Лук'янів. в'язниці м. Київ, де перебував до закінчення слідства. Звинувачений в участі у контрреволюційній діяльності. 3.03.1937 етапований до м. Москва. 10.03.1937 після розгляду справи на закритому суд. засіданні Військ. колегії Верховного Суду СРСР М. засуджено до розстрілу з конфіскацією особистого майна.

Розстріляний у в'язниці м. Москва, де таємно похований на Донському кладовищі в спільній могилі № 1. Родину М. усно сповістили, що він засуджений на 10 р. ув'язнення без права листування. У 09.1956 посмертно реабілітований.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 420, 662, 672, 675; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 84, 523, 534, 535, 553; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 223, 225, 236; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 85; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 259.

Богдан Паска

МИХА́ЙЛІВ Іван

(29.11.1891–05.10.1968) – старшина УГА, кооп. і громад. діяч. Н. у м. Підгайці (нині Терноп. обл.).

Учасник ПСВ, воював в артилерії австро-угор. армії. Вступив до УГА наприкінці 1918 у званні четаря; воював у складі бойової групи "Щирець" ("Південь-2"). 1.01.1919 отримав звання поручника. Команд. батареї легких гармат 7-го гармат. полку 7-ї Стрий. бригади (з 1.05.1919 – 7-ї Львів. бригади). У 02.1920, після реорг-ції УГА в ЧУГА, – командант батареї далекобійних гармат важкого артилер. дивізіону. У 04.1920 потрапив у польс. полон.

Після звільнення працював в укр. кооперативах у м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Підгай-

ці. Діяльний чл. укр. т-в, дир. ПСК у Підгайцях.

1943 – уповноважений Військ. управи д-зії "Галичина" в Підгаєц. пов. 1944 виїхав до Німеччини, згодом до США. Проживав у м. Честер (шт. Пенсільванія). Голова відділу ОбВУА, контрольної комісії філії УККА.

П. у м. Честер, де й похований на цвинтарі Маркус Хук.

Літ.: Бл. п. Іван Михайлів // Свобода. 1968. 9 жовт. Ч. 187. С. 3; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 137, 158; Підгайці та Підгаєччина / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 263; Поручник Іван Михайлів // Свобода. 1968. 10 жовт. Ч. 188. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 195, 200; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 57; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 285.

Богдан Паска

МИХА́ЙЛІВ Яків

(05.11.1889–18.01.1919) – старшина УГА. Н. у с. Городилів (нині Золочів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Золочів (1911). Студіював філологію у Львів. ун-ті.

У 07.1914 мобілізований до австро-угор. армії, навч. у старшин. шк., воював на різних фронтах; отримав військ. звання лейтенанта. В УГА – з 11.1918; 1.01.1919 іменований поручником. Командант 1-ї сотні 2-го куреня військ. групи "Схід" (потім 4-та Золочів. бригада).

Важко поранений 11.01.1919 у бою з польс. підрозділом біля с. Ляшки Муровані (нині Муроване Старосамбір. р-ну Львів. обл.).

П. у шпиталі м. Золочів, де й похований з військ. почестями на міськ. цвинтарі. Прощальні промови виголосили командант Золочів. ОВК І. Цьокан і команд. Холмсько-Галиц. фронту ДА УНР О. Шаповал.

Літ.: Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 13; Золочівщина: її минуле і сучасне / упоряд. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 439, 463; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 74; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum w Złoczowie za rok szkolny 1911. Złoczów, 1911. S. 96.

Петро Гуцал

МИХАЙЛЮ́К Дмитро

МИХАЙЛЮК Дмитро

(12.10.1897–13.04.1983) – підхорунжий УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Бучачки (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. З 1908 навч. в Коломий. укр. г-зії.

У 03.1915 зголосився добровольцем до УСС, але був направлений у звичайний підрозділ австро-угор. армії. З 06.1915 воював на Італ. фронті, 1916 проходив навч. у старшинській шк. м. Єґерндорф (нині м. Крнов, Чехія).

1918 продовжив навч. в старшин. шк. м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.); учасник Листопадового чину в цьому місті. З 1.11.1918 – підхорунжий УГА, учасник боїв за Львів. 19.12.1918 поранений у ході наступу в с. Великі Грибовичі (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Лікувався в м. Жовква (нині Львів. обл.), згодом у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Після одужання перебував при коші 1-ї бригади УСС. З 05.1919 – учасник боїв біля м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну Львів. обл.), Чортків. офензиви.

Брав участь у поході УГА та ДА УНР на м. Київ. У "чотирикутнику смерті" перехворів на запалення легень і тиф; частково втратив зір. Навесні 1920 потрапив у польс. полон; двічі втікав з нього.

У 05.1921 в укр. г-зії м. Станиславів склав матуру. Продовжив навч. в Укр. таємному ун-ті м. Львів, де студіював право; стажувався в адвоката Є. Гвоздецького. Брав участь у кооп. діяльності; з 03.1924 працював у кооперативі "Надія" в с. Балинці (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). З 09.1924 навч. на екон.-кооп. ф-ті госп. акад-ї м. Подебради (ЧСР). Навесні 1928 заарештований у м. Бібрка після

МИХАЛІЧКО
Омелян

МИХАЛЮС
Володимир Іванович

нелегального переходу держ. кордону; був звільнений. Торг. і фінансовий референт Окруж. союзу кооперативів у Коломиї. У час нім. окупації 1941–44 – у Станиславові.

Після ДСВ емігрував з Німеччини до Канади. Чл. укр. т-в. Долучився до вид. зб. спогадів "Альманах Станиславівської Землі", "Коломия й Коломийщина". Останні 10 р. життя важко хворів, був прикутий до ліжка.

П. у м. Торонто, де й похований на цвинтарі "Проспект".

Літ.: Бл. п. інж. економіст Дмитро Михайлюк // Свобода. 1983. 26 трав. Ч. 96; Звіт дирекції державної гімназії з руською викладовою мовою в Станиславові на шкільний рік 1920–21. Станиславів, 1921. С. 14; *Михайлюк Д.* Спомин про Окружний союз кооператив у Коломиї // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Т. 1. Філядельфія, 1988. С. 385–395.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

МИХА́ЛІЧКО Омелян

(21.12.1892–12.06.1931) – четар УГА. Н. у м. Львів. Випускник Львів. г-зії (1913).

Брав участь у ПСВ в складі австро-угор. армії на Серб., Італ. і Сх. фронтах. Потрапив у рос. полон, втік із Сибіру й повернувся до Сх. Галичини. 3.11.1918 вступив до УГА. Отримав звання хорунжого. Брав участь у боях біля м. Львів.

У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. 1.08.1919 отримав звання четаря.

З 02.1920 – в ЧУГА, 9.03.1920 – командант чети 2-го полку кавалерії 2-ї бригади. З 9.05.1920 – у складі ДА УНР.

Згодом проживав у с. Домажир (нині Яворів. р-ну Львів. обл.). Брав участь в укр. громад. житті.

П. у с. Домажир.

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1931. Ч. 9. С. 22–23; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 331.

Богдан Паска

МИХА́ЛЮС Володимир Іванович

(22.10.1899–24.06.1986) – хорунжий УСС та УГА. Н. в с. Грибовичі Великі (нині Жовків. р-ну Львів. обл.). Навч. в г-зії м. Львів.

1916 вступив до Легіону УСС. Учасник ПСВ. 1.06.1917 в бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) потрапив у рос. полон. Перебував у таборі с-ща Дарниця (нині в складі м. Київ). Служив у курені УСС з кін. 1917. Повернувся до Легіону УСС (04.1918). Учасник листопадових боїв у м. Львів. Служив у 10-й Янів. бригаді УГА. Курсант старшин. шк. піхоти в м. Золочів (нині Львів. обл.). Учасник Чортків. офензиви. Потрапив у польс. полон біля с. Копичинці (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.). Перебував у таборі м. Вадовиці (Польща). Згодом хорунжий у 5-й Херсон. д-зії ДА УНР. З групою А. Кравса перейшов на тер. ЧСР. Інтернований у таборі м. Ліберець (нині Чехія).

1923 повернувся до Львова. Студіював у Львів. політехніці. 1924 переїхав до УСРР. Навч. в Металургійному ін-ті м. Дніпропетровськ (нині м. Дніпро). Згодом працював учителем у м. Макіївка (нині Донец. обл.).

2.10.1933 заарештований. Згідно з постановою Особливої наради при Колегії ДПУ УСРР 7.02.1934 відправлений на заслання в Архангельську обл. З 1936 працював лектором Мат. ін-ту в м. Вологда (нині РФ). Згодом переїхав на Полтавщину. 1943 вивезений на примусові роботи до Німеччини, працював на заводі "Мессершмітт".

1949 емігрував до США. Протягом тривалого часу проживав у м. Філадельфія.

П. і похований у м. Вашингтон (США). Реабілітований 1989.

Літ.: Реабілітовані історією. Донецька область. Кн. 5. Донецьк, 2008. С. 480; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 262–264; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 168.

Микола Вітенко

МИХА́СЬКІВ Гаврило Степанович

(д. н. н. – д. і м. с. н.) – санітарний четар УГА. Н. в с. Підгороддя (нині Рога-

тин. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.).

В УГА пройшов увесь бойовий шлях. У 04.1920 потрапив у польс. полон, звільнений з табору м. Тухоля 29.12.1920. Повернувся до с. Підгороддя, одружився з учителькою С. Дацків (1891–1982). Кер. місц. відділення "Рідної школи".

Достовірно відомо, що п. до 1941.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 118–119.

Микола Вітенко

МИХА́СЬКІВ Степан

(1897 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. в с. Підгороддя (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.).

Стрілець 2-ї сотні Легіону УСС на 1.06.1916. Учасник польс.-укр. війни. Наприкінці 1918 потрапив у польс. полон, зумів утекти. З поч. 02.1919 – команд. 3-го куреня 13-го стрілец. полку, згодом 24-го куреня 7-ї Львів. (Стрий.) бригади УГА. Учасник Вовчухів. операції УГА, зокр. боїв біля м. Любінь Великий (нині смт Городоц. р-ну Львів. обл.). Відсторонений от. А. Бізанцом від кер-ва куренем за помилки під час цього наступу.

Після завершення визвол. змагань замешкав у ЧСР. Під час ДСВ перебував у Чехії, проживав у м. Прага; належав до Комісії допомоги укр. студентству.

Подальша доля невідома.

Літ.: В ім'я майбутнього нації. Документи і матеріали про організацію допомоги студентам-емігрантам українською діаспорою в 1920–2000 роках. К., 2005. С. 286, 357; *Мигович П.* Курінь 7-ї бригади УГА // ЛЧК. 1993. Ч. 1/2. С. 18–20; *Його ж.* При VII-ій Бригаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 5. С. 5–8; Ч. 6. С. 6–10; Ч. 7/8. С. 6; Ч. 9. С. 4–6; 1938. Ч. 4. С. 6.

Микола Вітенко

МИЦА́К Володимир Осипович

(07.11.1891–1941) – хорунжий УГА та Буковин. куреня ДА УНР. Н. в м. Чернівці (передмістя Калічанка) в сім'ї буд. майстра, згодом буд. урядника

магістрату, відомого укр. громад. діяча, чл. Буковин. делегації УНРади ЗУНР. З 1902 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії в Чернівцях.

З поч. ПСВ пішов до війська як однорічний доброволець. Закінчив офіцерську шк., був іменований хорунжим. Після розпаду Австро-Угор. монархії вступив на службу до укр. війська як хорунжий. Воював на фронті проти поляків; потрапив у полон, звідки втік. Після переходу УГА за р. Збруч у 07.1919 – у Буковин. курені, брав участь у всіх боях на Наддніпрянщині

до 11.1919. Повернувся до Чернівців. 1920–30-ті – власник невеликої крамниці.

П. у м. Чернівці, де й похований у родинному гробівці Мицаків на Руському цвинтарі.

Дж.: Лакуста С. Памяти героїв // Час. 1931. 22 берез.; VI. Jahresbericht des k. k. zweiten Staatsgymnasiums in Czernowitz (1902/1903). Czernowitz, 1903. S. 70; Vermisst // Czernowitzer Tagblatt. 1905. 7 Maj.

Володимир Старик

МИЦÁК Осип

(26.07.1863–23.08.1934) – буд. урядник, громад.-політ. діяч, чл. Буковин. делегації УНРади ЗУНР. Працював буд.

полірувальником, майстром доріг; з 11.1911 іменований буд. урядником Чернів. магістрату. Організатор укр. міщанства в м. Чернівці, близький співробітник С. Смаль-Стоцького. Чл. правління, довголітній голова т-ва "Руська міщанська читальня" в Чернівцях, чл. делегації т-ва до крайового президента О. Бляйлебена з нагоди 25-літнього ювілею "Руської міщанської читальні" 3.03.1905. Чл.-засн. створеної 23.03.1904 райффазенівської "Каси пожичкової і щадничої для руської міщанської громади в Чернівцях", її голова. Чл. правління Руського міщанського хору й Братства св. апостола Тадея в Чернівцях. Співорганізатор (разом з головою Істор. т-ва С. Смаль-Стоцьким) міщанського віча 8.04.1906, яке висунуло вимогу заснування в Чернівцях шк. з укр. викладовою мовою; чл. делегації, яка 11.04.1906 вручила петицію про заснування укр. шк. крайовому президентові. На 1-х зборах Нац. ради русинів на Буковині 15.11.1905 обраний чл. її крайового к-ту. Був активним учасником виборчої кампанії Нац. ради русинів на Буковині під час виборів до австр. парламенту в 05.1907. 8.11.1909 обраний чл. правління Укр. поступової партії (колиш. Нац.-демократ. партії).

Заст. голови президії зборів об'єднаних укр. т-в у Нар. домі в Чернівцях 22.03.1914, метою яких було висловити протест проти заборони урочистого святкування ювілею Т. Шевченка рос. урядом.

08.1914 – співзасн. Ради українців на Буковині, яка 30.08.1914 видала відозву до укр. громадянства з закликом вступати до лав УСС. Влітку 1916 евакуйований на зх. монархії, де перебував до кін. 3-ї рос. окупації. Голова ювіл. к-ту чернів. міщанства, ств. 15.12.1917 в Чернівцях для святкування 50-річчя М. Василька.

З 24.10.1918 введений до складу Буковин. делегації УНРади як представник міщанства. Підпис М. стоїть під маніфестом Буковин. делегації УНРади "До українського народу Буковини!", який закликав буковин. українців прийти на віче 3.11.1918 й проголосити свою волю жити в укр. д-ві. Арештований рум. окупац. владою після запровадження стану облоги на Пн. Буковині 27.01.1919 в числі сотень ін. укр. діячів. О. Попович та ін. представники Буковини в УНРаді ЗУНР внесли на засідання парламенту в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) подання "в справі охорони буковинських українців перед самоволею румунського ряду", у якому протестували проти арешту М. та ін. "чільних наших людей".

П. у м. Чернівці, де й похований у родинному гробівці на Руському цвинтарі разом із сином Володимиром (1891–1941), хорунжим Буковин. куреня.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 347–348; До українського народу Буковини! // Буковина. 1918. 1 листоп.; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 43; Міщанське віче в Чернівцях // Буковина. 1906. 31 берез.; Нечувані насильства румунів на Буковині // Покутський Вістник. 1919. 9 лютого; Осип Мицак (некролог) // Рада. 1934. 9 верес.; Перші збори "Національної Ради" Русинів на Буковині // Буковина. 1905. 2 листоп.; Послови Василькови з нагоди іменин // Буковина. 1918. 1 січ.; Приставайте до Українських Січових Стрільців // Народний Голос. 1914. 30 серп.

Володимир Старик

МИ́ЦИК
Василь Данилович

(1893– 25.08.1943) – хорунжий УСС, четар УГА. Н. в с. Синевидсько Вижне (нині смт Верхнє Синьовидне Сколів. р-ну Львів. обл.). Випускник г-зії.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював на Сх. фронті в складі 6-ї сотні А. Мельника. Учасник Карпат. кампанії 1914–15, походів на Поділлі, боїв у р-ні с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну) й на г. Лисоня поблизу м. Бережани (нині обидва Терноп. обл.). Від поч. 09.1916 – команд. чети 7-ї сотні.

Учасник Листопадового повстання 1918 в м. Львів. Як старшина УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19; командував сотнею 1-го куреня 1-го піх. полку 7-ї Львів. бригади. 1.05.1919 "за хоробрість перед ворогом" отримав звання четаря.

Належав до УВО. Після приходу більшовиків 1939 виїхав до Польщі.

Загинув у м. Варшава від рук польс. шовіністів. Похований у рідному селі.

Літ.: За волю України: історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 123, 328, 335, 471, 525; *Мартинець В.* Українське підпілля від У.В.О. до О.У.Н.: спогади та матеріяли до передісторії та історії українського організованого націоналізму. Б/м, 1949. С. 6; *Матисякевич З.* Історія Синевідська Вижного. Львів, 2003. С. 273; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 99; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 32; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 151.

Микола Лазарович

МИШУГА
Лука Теодорович

МИШУ́ГА
Лука Теодорович

(30.10.1887–08.02.1955) – журналіст, юрист, історик, четар УГА, секретар місії ЗУНР, держ. і громад. діяч. Племінник співака О. Мишуги. Н. в с. Новий Витків (нині Радехів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї шевця. Рано втратив матір. За сприяння дядька О. Мишуги здобув освіту в АГ м. Львів (1906). Випускник юрид. ф-ту Віден. ун-ту (1911). Проходив суд. практику в м. Львів, адвокатську – у м. Жовква (нині Львів. обл.). Через проблеми зі здоров'ям не мобілізований до австро-угор. армії.

1915 вступив добровольцем до Легіону УСС. Займався вишколом новобранців. Направлений на Волинь. Засновував укр. шк., б-ки, організовував нац. життя укр. нас. м. Володимир-Волинський (нині Волин. обл.) та навколишніх сіл.

1918 ініціював створення Укр. ради в м. Володимир-Волинський, що проголосила приєднання Волині "до Української соборної держави". Чл. повітов. комісаріату ЗУНР в м. Радехів (нині Львів. обл.), належав до управи УГА. Автор ст. "Про суди на Україні", "Похід українських військ на Київ", "Державна адміністрація на Україні" в періодиці ЗУНР – час. "Стрілець", "Република", "Український Прапор" та ін. Навесні 1919 перехворів на тиф, після чого направлений представником ЗОУНР у званні четаря УГА до Ген. штабу Гол. отамана в м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.).

У 12.1919 з урядом ЗУНР переїхав до м. Відень. Виконував дипломатичні доручення. 1921 – секретар очолюваної К. Левицьким місії ЗУНР в м. Рига. Обстоював укр. права на Закарпаття. У серед. 1921 направлений урядом

ЗУНР з місією до США, де замінив Л. Цегельського. 1921–23 проводив активну громад. роботу серед українців США, зумів зібрати на потреби екзильного уряду ЗУНР майже 140 тис. доларів. Організовував поїздки А. Шептицького в США.

Налагодив допомогу укр. політ. емігрантам, громад. та екон. орг-ціям на ЗУЗ. Фінансував вид. тв. І. Франка, будво читалень "Просвіти" тощо. Ініціював створення Об'єднання укр. орг-цій Америки, яке очолював до 1940. Активний дописувач, з 1.04.1926 – співред., 1933–55 – гол. ред. газ. "Свобода". 1933 зініціював видання англомовного час. з укр. проблематики "The Ukrainian Weekly". Співтворець УККА (1940), Злученого укр. допомогового к-ту (1944). Надавав матеріальну допомогу укр. політемігрантам, колиш. в'язням нім. концтаборів, переміщеним особам. Чл. виділу НТШ. Співініціатор англомовного вид. ЕУ, автор низки статей у ній про укр. визвол. змагання.

П. у м. Нью-Йорк. Похований на цвинтарі м. Хілсайд (шт. Нью-Джерсі, США).

Літ.: Дзьобан О. Історія Нового Виткова. Львів, 2006. С. 256–259; Лука Мишуга. Збірник / за ред. А. Драгана. Джерсі ситі, 1973; *Стрельський Г. В.* Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917–1920 рр.). К., 2000.

Василь Бурдуланюк

МІЖНАРО́ДНА КОНФЕРЕ́НЦІЯ В М. СПА 5–16.07.1920 скликана ВР країн Антанти в м. Спа (Бельгія) за рішенням конф. у м. Сан-Ремо (Італія; 04.1920). Учасниками були Велика Британія, Франція, Італія, Японія, Португалія, Бельгія, а також Німеччина, Польща і ЧСР – при обговоренні проблем, які їх безпосередньо стосувалися. Розглядали питання виконання Німеччиною умов Версал. договору; встановлення заг. суми нім. репарацій і розподілу квот між країнами, які мали право на їх отримання; поділ спірної тер. Тешинської Сілезії між Польщею та ЧСР; втручання в польс.-рад. війну через успішний наступ ЧА на польс. тер.

Відступ польс. армії влітку 1920 похитнув позиції 2-ї Речі Посполитої на міжнар. арені. У ході конф. у м. Спа відбувалися дискусії навколо сх.-галиц. проблеми. Уряд Великої Британії заявляв, що "кордони Польщі не можуть будувати коштом чужоземного елементу", вимагав "нейтралізації" нафтових родовищ у Сх. Галичині, передачі управління над ними союзній комісії; не поділяв франц. планів створення "великої Польщі", не бажав посилення впливів Франції у ЦСЄ і тому підтримував прагнення зх.-укр. нас. до незалежного існування.

Прем'єр-міністр Д. Ллойд Джордж ініціював на конф. питання про плебісцит у Сх. Галичині. ВР країн Антанти поставила перед польс. урядом вимо-

Вілла Ла Фрайнуз – місце проведення конференції в м. Спа

ги відступити за лінію, що накреслила ВР Антанти 8.12.1919 ("лінію Керзона") з тим, щоби більшовики зупинилися за 20 км на сх. від цієї лінії; у м. Лондон мала відбутися конф. за участю представників Польщі, Литви, Фінляндії, Латвії і Сх. Галичини для укладення миру між Росією і цими д-вами. На вимогу польс. делегатів представників Сх. Галичини вирішили запросити на Лондон. конф. тільки "для викладу своїх умов". Під тиском представників Антанти 10.07.1920 польс. прем'єр В. Ґрабський підписав договір, за яким уряд Польщі прийняв висунуті союзниками умови: він погодився зі сх. лінією кордону за "лінією Керзона" й зобов'язувався прийняти будь-яке рішення Антанти щодо майбутнього статусу Сх. Галичини. Про Сх. Галичину йшлося як про невизначену міжнар. проблему, спец. обговорення якої переносилося на конф. у м. Лондон за участю галиц. представників.

Рішення конф. в м. Спа засвідчили, що анексіоністські прагнення Польщі щодо Сх. Галичини не мають однозначної підтримки європ. урядів, хоча Лондон. конф. так і не була скликана. Невдача на конф. у м. Спа спонукала уряд Польщі шукати ін. шляхи для реалізації анексіоністських планів, зокр. на переговорах з рад. Росією в м. Мінськ та Рига. Уряд ЗУНР в екзилі неодноразово використовував рішення конф. в м. Спа для обґрунтування незаконності польс. окупації Сх. Галичини, оскільки цю тер. визнавали незалежною одиницею міжнар. права, а не частиною Польщі.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 593, 609; Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2005. С. 600; Т. 5. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2011. С. 96, 304, 822; Т. 5. Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 205, 350, 511, 574, 593, 665, 670, 675, 682, 684; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008. С. 304–307.

Богдан Паска

МІЖПАРТІЙНА РАДА – керівний міжпарт. політ. орган, який очолював б-бу укр. народу 1921–23 проти польс. окупації, за держ. незалежність Сх. Галичини.

Потреба консолідації всіх державотворчих сил краю навколо ідеї б-би проти польс. окупації, за держ. самостійність Галичини спонукала політ. партії краю до створення єдиного політ. центру. Його роль з кін. 1920 виконували спільні засідання представників зх.-укр. політ. партій. За ініціативою УНТП вони оформились у нову інституцію – М.р., до якої перейшов провід крайової політики. До М.р. належали представники трудовиків, радикалів і християн. суспільників. Трудовики домінували в М.р., яку очолив голова УНТП В. Бачинський.

Діяльність М.р. базувалася на основі політ. платформи уряду ЗУНР, викладеної в резолюціях НК УНТП від 10.11.1920. Її гол. засадами було невизнання Варшав. договору Ю. Пілсудського й С. Петлюри та легітимності польс. д-ви на укр. землях, б-ба за ліквідацію окупац. режиму, відновлення зх.-укр. державності, бойкот усіх урядових розпоряджень. Єдиним законним держ.-політ. органом у Галичині визнавали УНРаду та її представництво – екзильний уряд ЗУНР. Однак в умовах польс. окупації легальна діяльність УНРади була неможливою. У зв'язку з цим її скликали зрідка, в особливих випадках.

Значна частина членів УНРади перебувала на еміграції. Лише 21.03.1922 ними була створена УНРада за кордоном. За таких обставин М.р. стала своєрідним сусп.-політ. фундаментом уряду ЗУНР. Разом з крайовою УНРадою вона здійснювала безпосереднє політ. кер-во різними сферами сусп.-політ. життя галиц. українців.

Проблеми тактики і стратегії нац.-визвол. руху вирішували на міжпарт. з'їздах, конф. і засіданнях НК УНТП. Потреба захисту й усамостійнення українства в умовах польс. окупації спонукала М.р. до б-би в різноманітних сферах сусп. життя – політ., культосвіт., соц.-екон. За задумом уряду ЗУНР, М.р.,

антиокупац. б-ба в краї в поєднанні з дипломатичними заходами уряду ЗУНР мали вплинути на Польщу й світову громадськість так, щоби провідні зх.-європ. країни визнали держ. незалежність Галиц. Республіки.

Політика єдиного нац. фронту, яку проводила М.р., ґрунтувалася не тільки на підтримці політ. партій нац.-державницького спрямування. Навколо ідеї визволення від польс. окупації об'єдналися широкі верстви зх.-укр. сусп-ва. Польс. власті намагалися поширити думку, що б-бу веде невелика група укр. націоналістично налаштованої інтелігенції, яку потрібно ізолювати від лояльного нас. Численні архівні документи, тогочасна преса спростовують таке твердження. Усі без винятку прошарки укр. сусп-ва вели активну б-бу проти окупац. режиму. Так, укр. селяни, робітники, світська й духовна інтелігенція масово стали на захист корінних нац. інтересів, політ. прав і соц. вимог.

Обґрунтування таких підходів було зроблено на 1-му Міжпарт. з'їзді 3–4.06.1921 в м. Львів. У його роботі взяли участь 18 представників від УНТП, по 4 від УРП та Укр. християн.-сусп. партії, а також чл. УНРади, колиш. посли до австр. парламенту й Галиц. сейму, представники госп., культосвіт. інституцій, студенти. Мета з'їзду – виробити програму діяльності для всього нац.-державницького табору, погодити погляди й програми політ. партій в усіх сферах сусп. життя, зокр. в питаннях зовн. політики, справи Галичини, ставлення до польс. д-ви.

На Міжпарт. з'їзді було заслухано звіт голови УНРади К. Студинського, низку рефератів – "Міжнародне становище української справи" (В. Бачинський), "Про стан українського життя на території Східної Галичини" (В. Целевич), "Про земельні справи" (Ю. Павликовський), "Про економічні справи" (С. Герасимович), "Про становище на Холмщині і Волині", "Про стан української преси", "Про університетську справу" та ін.

Одним з найважливіших документів з'їзду була його "Політико-орієнтаційна резолюція", яка відкидала будь-які спроби відновлення укр. державності за допомогою Польщі чи Росії. Натомість з'їзд вказав на доцільність пошуку опори у сфері держ. буд-ва серед широких мас укр. народу. Виявивши підтримку політики уряду Є. Петрушевича, спрямованої на здобуття незалежності Галиц. Республіки, окремі делегати з числа радикалів і студентів закидали йому плекання пасивного оптимізму, занедбання зв'язків з краєм і потребу їх організац. впорядкування, розширення повноважень УНРади.

У виступах на з'їзді представники різних політ. партій підтримали ідею єдиного нац. фронту зх.-укр. політ. сил, об'єднаних у М.р. Вони висловилися за розширення її повноважень як крайового політ. органу, покликаного консолідувати всі нац.-державницькі сили. Відомий діяч УНТП С. Баран закликав до спільної роботи всі партії, у т. ч. й москвофільську. Він запропонував налагодити взаємини з тими партіями Наддніпрянщини, які готові співпрацювати. Окрема резолюція з'їзду зобов'язувала управи укр. галиц. партій кожні 3 місяці проводити міжпарт. з'їзди за участю укр. політ. партій Буковини, Волині й Холмщини. З критикою політ. позиції УСДП, яка відмовилася брати участь у роботі з'їзду, виступили трудовики й радикали.

У резолюції щодо Волині й Холмщини Міжпарт. з'їзд висловив протест проти Ризьк. договору, засудив політику польс. режиму на Волині й Холмщині; звернувся до Ліги Націй, щоб та виступила на захист прав укр. нас. Волині й Холмщини.

Розглянувши комплекс соц.-екон. і культосвіт. проблем, з'їзд констатував факт експлуатації краю польс. д-вою; закликав укр. нас. повести б-бу проти неї всіма доступними способами. Екон. програма М.р. передбачала заснування незалежних фінансових, торг., пром. підприємств і спілок, планувала покрити край мережею сільс. і повітов. кооперативів.

М.р. передбачала відповідні заходи для протидії полонізації укр. шкільництва, створення нових початкових

і середніх шк., а також Укр. ун-ту в м. Львів. М.р. звернулася також до укр. еміграції з вимогою негайного повернення до праці в краї.

1-й Міжпарт. з'їзд характеризувався загалом єдністю політ. позицій та узгодженістю дій усіх його учасників, продемонстрував згуртованість усіх державницьких сил краю навколо ідеї відродження укр. державності.

Розробка тактики і стратегії нац.-державницьких сил в умовах польс. окупації знайшла своє продовження в роботі 2-го Міжпарт. з'їзду 3.09.1921 у у м. Львів. Крім делегатів 3 крайових політ. партій, у його роботі також узяли участь 9 чл. новозреформованої УНРади, колиш. депутати Віден. парламенту й Галиц. сейму, представники селянства, інтелігенції, студентства, громад. орг-цій. На порядок денний було винесено 5 питань: про університет. справу, про початкове й середнє шкільництво, про політ. становище, про внутр. справи, про загальнонац. оподаткування. Ці питання свідчили про те, що М.р. демонстративно не визнає повноважень окупац. режиму, перебирає на себе держ.-політ. функції, проводить політику відродження укр. д-ви всередині польс.

Широка дискусія розгорнулася навколо університет. справи. Проф. В. Щурат і більшість доповідачів відстоювали думку про заснування при НТШ приватного укр. ун-ту у Львові, проводили ідею усамостійнення укр. громад. й політ. життя в умовах польс. окупації. Відомий діяч кооперації Ю. Павликовський зауважив, що з точки зору побудови укр. державності треба послідовно розпочати створення всіх громад.-держ. установ і в 1-шу чергу укр. нац. шкільництва. Міжпарт. з'їзд затвердив стр-ру ун-ту. 1-м його ректором було обрано В. Щурата. Створення укр. ун-ту у Львові мало продемонструвати волю укр. народу до б-би за свої нац. права, підкреслити окремішність його сусп. життя від польс. д-ви.

Голова М.р. В. Бачинський виступив на з'їзді з рефератом про політ. становище, розкрив зовн.-політ. заходи еміграц. уряду ЗУНР. Доповідач наголосив на потребі подальшої консолідації нац. сил, активізації діяльності М.р. з метою здобуття держ. самостійності Галиц. Республіки. Делегати з'їзду висловили підтримку політики уряду Є. Петрушевича. У рефераті багато уваги було приділено позиції М.р. стосовно польс. перепису, запровадження адм. поділу Галичини на в-ва й виборів до польс. сейму й сенату. У відповідних резолюціях з'їзд вказав на незаконність будь-яких суверенних актів польс. д-ви на укр. землях, закликав укр. нас. до їх бойкоту.

При розгляді реферату, присвяченого фінансовим справам, учасники з'їзду прийняли проект заг. нац. оподаткування, доручили М.р. вжити заходів щодо його реалізації.

2-й Міжпарт. з'їзд, як і 1-й, продемонстрував політ. єдність і згуртованість учасників, їх рішучість у відстоюванні нац. інтересів. Діяльність М.р. сприяла активізації визвол. руху. Це засвідчував організований опір нар. мас польс. перепису нас. восени 1921. Рішучий опір чинило укр. нас. й при сплаті податків і держ. позики, яку уряд запровадив з метою оздоровлення фінансової с-ми. Бойкот перепису й данини розгортався на тлі заг. піднесення нац.-визвол. руху.

Затягування міжнар. політ. чинниками вирішення проблеми державності Сх. Галичини посилювало невдоволення в М.р., чл. якої вимагали від уряду ЗУНР вжити заходів, спрямованих на ліквідацію польс. окупації.

Великі сподівання зх.-укр. політикум покладав на Генуезьку міжнар. конф., підготовка до якої розпочалася задовго до її проведення. У політ. резолюціях 3-го Міжпарт. з'їзду у Львові 28.01.1922 екзильний уряд Є. Петрушевича визнано єдиною легальною владою, яка репрезентує нас. краю та уповноважена заключати міжнар. договори. Разом з тим у резолюціях з'їзду з жалем констатувалося, що д-ви Антанти, які перебрали на себе на основі 91 ст. Сен-Жермен. договору суверенні права над Сх. Галичиною, досі не визначилися з держ.-правовим статусом

краю і тим самим не усунули польс. окупац. режим. Міжпарт. з'їзд звертався до уряду ЗУНР із закликом докласти зусиль з метою ліквідації польс. окупації. Уряд ЗУНР, УНРада, М.р. надсилали до Ліги Націй, Ради послів Антанти ноти, меморіали, протести й скарги з вимогами швидкого вирішення проблеми держ.-правового становища Галичини.

Хід підготовки до Генуез. конф. був предметом розгляду на засіданнях 5-ї Міжпарт. конф., яка відбулася у Львові 13.02.1922. Конф. розглядала зовн.-політ. перспективи відродження зх.-укр. державності, заходи еміграц. уряду, спрямовані на вирішення проблеми незалежності Галичини, а також стан польс.-укр. відносин. Міжпарт. конф. прийняла спец. декларацію, у якій уряд Є. Петрушевича було визнано єдиною легальною владою, що зобов'язується провести в Генуї енергійну акцію в напрямі прискорення визнання державності Сх. Галичини.

Результати конф. в Генуї стали предметом розгляду 6-ї Міжпарт. конф., яка відбулася у Львові 20.05.1922. У резолюції на політ. реферат, з яким виступив на конф. В. Бачинський, зазначалося, що постановка сх.-галиц. справи як міжнар. на конф. в Генуї зробила її актуальною і наблизила до остаточного вирішення. Міжпарт. конф. закликала еміграц. уряд ЗУНР до продовження зовн.-політ. діяльності з метою якнайскорішого вирішення сх.-галиц. проблеми, негайного прибуття до краю міжнар. комісії д-в Антанти і Ліги Націй для контролю за діями польс. окупац. режиму.

З весни–літа 1922 динаміка визвол. б-би постійно посилювалася, переростала у відкриті збройні виступи проти окупац. режиму. До ще більшого загострення політ. ситуації спричинило рішення польс. уряду провести в краї вибори до сейму й сенату 5 і 12.11.1922. За задумом властей, вибори мали стати одним з найважливіших заходів анексіоніст. політики, продемонструвати світові польс. суверенність над укр. тер.

Рішення польс. уряду викликало заг. рішучий спротив укр. нас., всіх організованих політ. сил. 27.08.1922 відбулося чергове засідання М.р., на якому трудовики, радикали й християн. суспільники прийняли запропоновану В. Бачинським резолюцію про бойкот виборів. Проти участі у виборах висловилися також укр. соціал-демократи й москвофіли. У КПСГ не було єдиної думки.

Таким чином, усі укр. політ. сили нац.-державницького спрямування виступили за бойкот польс. виборів у Галичині. На підтримку ухвали М.р. про бойкот виборів у 09–10.1922 масовий вічевий рух охопив увесь край.

Тим часом польс. сейм 26.09.1922 видав закон про воєвод. самоуправління, який мав своїм гол. завданням заспокоїти міжнар. чинники, створити враження про задоволення Польщею вимог укр. нас. і розв'язання польс.-укр. протиріч. Польс. власті не планували вводити закон у дію. Нова польс. Конституція 17.03.1921 ґрунтувалася на унітарності польс. д-ви з єдиною законодавчою і виконавчою владою. Не виконала також Польща взятих на себе зобов'язань щодо відкриття укр. ун-ту, запровадження укр. мови в школах. Уряд ЗУНР, М.р. розцінили польс. закон про воєвод. самоуправління як пропагандист. захід, розрахований на міжнар. громадськість.

5.11.1922, у день виборів до польс. сейму, М.р. виступила із заявою "До всього культурного світа", у якій політика польс. властей характеризувалася як час гніту й насильства. М.р. звертала увагу світової громадськості на безправні й насильницькі дії окупац. режиму напередодні виборів до польс. сейму й сенату, висловила протест проти терору й насильства польс. влади в ході виборів. Звернення підписали голова М.р. В. Бачинський, голова УРП Л. Бачинський, голова УХСП О. Барвінський, колиш. віце-президент австр. парламенту Ю. Романчук, єпископи Г. Хомишин, Й. Коциловський і ген. вікарій Львів. архідієцезії О. Лешкович-Бачинський.

Одностайність, із якою виступили нац.-державницькі сили під час бойкоту виборів до польс. сейму й сенату,

змінилася взаємним протиборством одразу ж після них. Між еміграц. урядом ЗУНР і крайовим проводом уже давно наростали гострі протиріччя. Опозицію проти політики Є. Петрушевича в краї очолив голова М.р. В. Бачинський. Джерелом антагонізму були зростаюча радянофіл. орієнтація Є. Петрушевича і посилення автономістсько-нормалізаційних настроїв крайового проводу УНТП.

Найбільшої гостроти внутр. протиріччя набрали в кін. 1922 – на поч. 1923. Опозиція вимагала ліквідації ін-ту Диктатора ЗУНР, який діяв з 1919, виступала за парламентаризацію уряду і його перенесення до Галичини. Є. Петрушевич звинуватив провід УНТП і М.р. в гальмуванні нац.-визвол. руху, бездіяльності, у втраті контакту з масами й урядом. Голова уряду ЗУНР вимагав переобрання крайового політ. проводу. Солідаризуючись із вимогою Є. Петрушевича, представники УХСП покинули М.р. Політика єдиного нац. фронту опинилася під загрозою.

На засіданні М.р. 2.02.1923 було зроблено спробу нормалізувати відносини екзильного уряду з крайовим проводом. Цьому сприяла й відставка В. Бачинського з посади голови УНТП і М.р. 6.03.1923 на засіданні НК УНТП І. Куровця було делеговано головою М.р.

Довідавшись, що Рада послів Антанти в м. Париж вирішує питання держ.-правової належності Галичини, М.р. 10.03.1923 прийняла резолюцію, яку передала послам країн Антанти в м. Варшава. У своїй ухвалі М.р. зробила короткий огляд історії визвол. б-би укр. народу в Галичині, охарактеризувала політику Польщі на окупованій тер., звернулася до д-в Антанти з такими вимогами: "1. Визнати самостійність і незалежність Східної Галичини. 2. Покликати на час трактування справи Східної Галичини Радою Амбасадорів представників місцевого населення для вислухання їхніх інформацій та бажань". М.р. ще раз заявила, що єдиним повноправним представником Сх. Галичини є уряд ЗУНР на чолі з Є. Петрушевичем. У кін. ухвали М.р. попереджала, що укр. народ Галичини прийме від країн Антанти тільки таке рішення, яке не буде суперечити праву самовизначення народу. Це був останній документ М.р.

Рішення країн Антанти про передачу Галичини польс. д-ві докорінно змінило сусп.-політ. відносини в краї. Галиц. партії нац.-державницького спрямування вирішили більше не підпорядковуватися закорд. проводові, політика якого завершилася крахом. М.р. припинила свою діяльність.

Літ.: Кугутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004; Міжпартійний з'їзд // Український вістник (Львів). 1921. 9 черв.

Микола Кугутяк

МІКОШ Лев

МІКОШ
Лев Альбертович

(15.04.1900–13.02.1931) – громад. діяч, однорічний десятник УСС і УГА. Племінник К. Костинчука. Н. в м. Пашкань (нині Румунія) у сім'ї залізн. службовця. Після смерті батька мешкав разом з опікункою С. Черською в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), де з 1912 навч. в укр. держ. г-зії.

1917 вступив до лав УСС, однорічний десятник. На поч. 11.1918 став на службу в укр. військо як однорічний десятник. Брав участь у боях у м. Львів, у Галичині й після переходу УГА за р. Збруч. Був інтернований у таборах ЧСР.

З 1923 проживав у м. Белград (Сербія), де працював приватним урядовцем австр. торг. фірми, належав до т-ва "Просвіта".

П. і похований у м. Белград.

Літ.: Посмертні згадки. Лев Мікош // Діло. 1931. 24 лютого; Українські Січові Стрільці 1914–1920. Монреаль, 1955. С. 178; *Черський Є.* Лев Мікош // ЛЧК. 1931. Квітень. С. 23.

Володимир Старик

МІЛЬЄРА́Н
Александр

(Millerand Alexandre; 10.02.1859–07.04.1943) – франц. політ. діяч, президент Франції. Н. у м. Париж у сім'ї торговця. Навч. у ліцеї Людові-

ка Великого та на юрид. ф-ті Паризьк. ун-ту. Працював адвокатом у Парижі, здобув популярність у результаті участі в політ. суд. процесах (виступав у справі рос. анархістів у Парижі 1890), справах про страйки. З 1884 – ред. газ. "La Justice", з 1885 – чл. палати депутатів. Невдовзі виявилися розбіжності між М. і лідером Радикальної партії Ж. Клемансо, оскільки М. звертав значно більше уваги на соц. питання. 1889 вийшов з ред. "La Justice", брав участь у вид. газ. "La Voix". Один з найрішучіших противників ген. Ж. Е. Буланже. 1892 – співорганізатор парламентської групи "радикалів-соціалістів". У маніфесті на виборах 1893 гол. акцент робив на захист праці. 1890-х зблизився з соціалістами; гол. ред. газ. "Petite Republique Fransaise". 1893 виступав проти франц.-рос. союзу. 06.1899–05.1902 – міністр торгівлі в уряді П. М. Вальдека-Руссо; 1-й у Європі міністр-соціаліст. Запровадив нове фабричне законодавство, 10-годинний робочий день, декретами ввів 8-годинний робочий день на більшості держ. підприємств. Виступав проти уряду Е. Комба; увійшов у суперечності з лідером соціалістів Ж. Жоресом. 1904 виключений із соціаліст. партії. 1914–15 очолював військ. мін-во Франції. 20.01–24.09.1920, після обрання Президентом 3-ї Республіки П. Дешанеля, – прем'єр-міністр і міністр закорд. справ Франції.

10.07.1920 брав участь у засіданні ВР Антанти в м. Спа (Бельгія) з питань Сх. Галичини; підтримав позицію Д. Ллойд Джорджа щодо затвердження "лінії Керзона" сх. кордоном Польщі; заявив про потребу підтримки Антантою Польщі в разі відхилення рад. Росією пропозиції про перемир'я. На адресу М. голова місії ЗУНР у Парижі С. Томашівський без узгодження з урядом Є. Петрушевича 19.07.1920 відправив ноту з вимогою уконституювання Сх. Галичини як нейтральної д-ви під протекторатом Ліги Націй. 7.08.1920 М. надіслано ноту від імені Є. Петрушевича з вимогами незалежності Сх. Галичини, 20.08.1920 – аналогічну ноту з описом польс. окупац. терору в Сх. Галичині, у 08.1920 – ноту уряду ЗУНР з приводу повстання в Сх. Галичині. Висловлювався на підтримку встановлення кордонів Польщі за етногр. принципом.

З погіршенням стану здоров'я П. Дешанеля вибраний його наступником. 21.09.1920–13.06.1924 – Президент Франції. Наприкінці 1920 мав перемовини з А. Шептицьким стосовно долі Сх. Галичини. Під час візиту Ю. Пілсудського до Франції на поч. 1921 заявляв про потребу затвердження кордонів Польщі "відповідно її оправданим бажанням", проте вказував на те, що ці кордони є заслугою, передусім, д-в Антанти.

14.07.1922 пережив замах на своє життя зі сторони молодого франц. анархіста Г. Буве. Через конфлікт із палатою депутатів достроково пішов у відставку.

П. у м. Версаль (Франція). Похований на цвинтарі Пассі м. Париж.

Літ.: Водовозов В. Мильеран Александр // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Т. XIX. СПб, 1896. С. 314; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 5. Кн. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2011. С. 60–61, 89, 91, 109–117, 121, 124, 515.

Ігор Цепенда

МІНІСТЕ́РСТВО ГА́ЛИЦЬКИХ СПРАВ (МГС) – структурний підрозділ уряду УНР, який діяв у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) у 07–10.1919.

Утворення МГС спричинене конфліктом поміж кер-вом УНР і ЗОУНР: несприйняттям проголошення Є. Петрушевича Диктатором ЗУНР й намаганням наддніпрян. уряду перебрати правління в Сх. Галичині до своїх рук. Вважаючи, що проголошення диктатури галичани сприймуть негативно, уряд УНР під головуванням Б. Мартоса 4.07.1919 ухвалив Закон про утворення в складі міністерств УНР Мін-ва по справах Зх. області Республіки (Галичини). У § 1 закону було сказано: "Відповідно до актів 3 і 22 січня 1919 р. про злуку Української Народної Республіки з Галичиною, в складі міністерств Української Народної Республіки утворити міністерство по справах Західної Області Республіки (Галичини), через яке відбуваються всі урядові зносини з Галичиною". Мін-во очолив один з лідерів УСДП, депутат УНРади, чл. Президії Трудового конгресу С. Вітик. Очільника МГС призначили без порозуміння з кер-вом ЗУНР.

Унаслідок несприятливих обставин кер-во УНР було змушене домовлятися з Є. Петрушевичем щодо переходу УГА за р. Збруч і включення в б-бу з більшовиками. Така домовленість перекреслила ідею альтернативного уряду для ЗУНР й політ. вага МГС була нівельована. В складній ситуації, коли ДА УНР загрожував форсований більшовиц. наступ, С. Петлюра доклав зусиль, щоб УГА, відступаючи перед поляками, перейшла за р. Збруч та об'єдналася з ДА УНР. Внаслідок складних перемовин заключили угоду, останнім пунктом якої було зобов'язання Гол. отамана ліквідувати МГС. Проте новоутворене мін-во розпочало виконувати завдання гуманітарного й соц. х-ру. 16–18.07.1919 разом з армією та адм. апаратом за р. Збруч перейшло бл. 5 тис. біженців з Галичини. Відтак потрібний був урядовий орган для регулювання облаштування прибулих галичан.

Закон про утворення МГС стверджував: "Міністерство складається з міністра, який входить в склад кабінету Народних Міністрів, його заступника (товариша), чотирьох департаментів: фінансового, товарообміну, комунікацій та військового постачання, на чолі яких стоять представники міністерств фінансів, народного господарства, шляхів і військового та загальної канцелярії. Кожен департамент і загальна канцелярія в разі потреби поділяються на окремі відділи по роду справ". Стр-ру МГС реформували після переходу армії та урядовців ЗОУНР за р. Збруч. У серед. 08.1919 на підставі орг. статуту й штатного розпису, утворено: департамент заг. справ (персональний відділ); адміністраційно-політ. департамент (складався з відділів освіти, преси і пропаганди та бухгалтерії); департамент допомоги виселенцям (складався з 4 відділів: статистики ("евіденційний"), посередництва праці, безпосередньої допомоги та санітарного екомомату); департамент нар. г-ва. Офіц. назву мін-ва вживали в урядових документах, загальновживаною була назва: "Міністерство Галицьких справ".

МГС розмістилося в губерн. будинку, де розташувався уряд. Штат мін-ва сформували галичани, які прибули до м. Кам'янець-Подільський: правник С. Стебельський; секретар міністра Я. Нявчук; кур'єр К. Тимульський та ін. Друкований орган МГС – тижневик "Галицький Голос", який фактично виходив друком двічі на місяць; висвітлював діяльність мін-ва, інформував галичан, які замешкали в тимчасовій столиці УНР. Першочерговою справою, яку довелося виконувати мін-ву, було облаштування біженців з тер. ЗУНР. У самому місті розташували лише їх частину – бл. 900 осіб. Через переповнення міста бл. 400 біженців розмістили в с. Маків, м. Дунаївці (обидва нині Дунаєвец. р-ну Хмельн. обл.), Княжпіль (нині Кам'янець-Подільс. р-ну) та м. Нова Ушиця (нині смт, усі 4 Хмельн. обл.). Два спеціально призначені інспектори мін-ва з метою контролю об'їжджали оселі, в яких мешкали біженці.

Відділ евіденції зареєстрував 5500 цивільних осіб, які перейшли р. Збруч разом з УГА, працював над статистичною оцінкою біженців відповідно до їхнього віку, фаху і т. п., розпочав провадити записи в книги новонародже-

них, одружень і померлих. Уряд УНР надав фінансову допомогу на облаштування біженців у розмірі 11 млн грн. Розділена поміж 5000 біженців сума одноразової допомоги перевищила 5 млн грн. МГС відкрило в м. Кам'янець-Подільський їдальню, де щодня видавали пересічно 300 обідів. Департамент МГС направив спец. представників для закупівлі продуктів у селах. Працівники мін-ва роздобули полотно й розподілили його поміж біженців за доступними цінами. Серед галиц. біженців були 1115 залізничників, яких найперше розмістили на вокзалі; тут для них організували кухню, де робітники могли замовити обід по 10 грн, а зранку випити чаю ціною 50 шагів. МГС надало залізничникам грошову допомогу: тричі по 300 грн, одноразово – 600 грн. Загалом фахівці-залізничники отримали допомогу на заг. суму 1 672 000 грн. Їм також виплатили заборговану заробітну платню, яку вони не встигли отримати на тер. ЗУНР. МГС займалося справами буковин. українців, котрі тоді перебували на тер., контрольованій Директорією УНР, а також допомагало біженцям-євреям з Галичини, передавши з цією метою 100 тис. грн від учасників Єврейс. громад. управи Кам'янця-Подільського.

С. Вітик звернувся до галичан з вимогою, щоб до 3.08.1919 кожен віднайшов собі місце праці. Для працевлаштування біженців у МГС створили спец. Бюро посередництва праці, яке розмістили в губерн. будинку, де розташувався уряд. Після реєстрації новопризначені службовці мали прослухати стислі курси про орг. специфіку місц. адміністрації, плани праці та "службову прагматику". Наприкінці 07.1919 в департаменті допомоги виселенцям МГС написали заяви з проханням про працевлаштування галиц. фахівці: 44 канцелярійні працівники; 24 податківці-рахівники; 24 священики й богослови; 21 працівник скарбової сторожі; 18 бухгалтерів і банківських службовців; 15 учнів г-зій; 14 агрономів та економів; 14 поштових службовців; 9 суддів і 9 правників; 8 техніків; 5 ремісників; 5 санітарів; 3 монтерів-механіків; 3 кравців; по 2 інж., лісничих і машиністок-друкарок, по 1: фахівець кооп. справи, геометр, службовець тютюнової ф-ки, працівник цукроварні, продавець, кухарка, телеграфіст, поліцейський та охоронець в'язнів.

Санітарний відділ надсилав до хворих біженців, які мешкали у квартирах міста, лікаря д-ра С. М. Бика (лікував легко хворих); важкохворих лікували приватно, з доглядом санітарів. Хворих на тиф примістили в міськ. лікарні за погодженням з Мін-вом здоров'я. Окрім того, МГС надало грошову допомогу для купівлі ліків і надсилало санітарів для піклування про хворих. Питання забезпечення харчуванням вирішували спільно із Союзом українок. До поч. 09.1919 за допомогою в санітарний відділ мін-ва звернувся 71 хворий біженець (з них до лікарні влаштували 19 осіб, приватно лікувалося 9). МГС дбало про забезпечення біженців предметами першої необхідності, особливо для дотримання особистої гігієни. Департамент нар. г-ва організував у місті ф-ку для вир-ва мила.

МГС сприяло орг-ції забезпечення духовних потреб для віруючих греко-католиків. Літургію відправляли в спеціально обладнаному залі губерн. будинку, де розташувалося МГС. Священики греко-католики для координації душпастир. діяльності серед біженців обрали у своєму середовищі пароха Кам'янця-Подільського – о. О. Капустинського. Іспитова комісія, утворена МГС, забезпечувала культосвіт. життя галиц. біженців: організувала іспити зрілості у військ. та цивільних громадян, які не могли скласти відповідні екзамени в Галичині. МГС радило галичанам до офіц. вирішення не повертатися в Галичину.

У серед. 08.1919 Є. Петрушевич в ультимативній формі вимагав від С. Петлюри: протягом 24 год. усунути Б. Мартоса з посади кер. уряду, припинити діяльність МГС і вирішити питання фінансування УГА. Втім, справу ліквідації МГС тоді не розв'язали; розпочалися довгі дебати, наради, пе-

реговори між партіями й урядом, між обома урядами. 19.09.1919 Директорія затвердила ухвалений РНМ УНР Закон про припинення діяльності Мін-ва по справах Зх. Области Республіки (Галичини) та про утворення К-ту по справам допомоги біженцям галичанам. Закон оголосив скасування МГС датою 20.09.1919 й доручив його міністрові до закінчення терміну повноважень утворити К-т по справах допомоги біженцям галичанам з громад. діячів – представників Наддністрянської та Наддніпрян. України. Положення про к-т потрібно було підготувати й подати до уряду на затвердження. Майно МГС та справи, які торкалися допомоги біженцям, як також залишки коштів, призначених для цієї мети, мали бути передані к-ту. Ін. справи належало передати до відповідних мін-в. У законі подбали про матеріальні компенсації всім службовцям мін-ва – вони отримали допомогу в розмірі місячного утримання зі всіма додатками, крім добових. 25.09.1919 відбулися збори галиц. і буковин. біженців у справі ліквідації МГС і створення К-ту опіки над біженцями.

У результаті діяльність МГС, попри гострі внутр.-політ. розбіжності, стала практичним втіленням інтеграції адм. стр-р УНР і ЗУНР в умовах об'єднання. Працівники МГС здійснили низку вкрай важливих заходів соц., гуманітарного та мед.-санітарного х-ру: організували надання галиц. і буковин. біженцям матеріальної допомоги, сприяли їх облаштуванню на Наддніпрянщині й працевлаштовували фахівців ЗУНР в установах УНР. Незабаром після припинення діяльності МГС його кер. С. Вітик перебрався до м. Відень.

Літ.: З діяльности Міністерства галицьких справ. Допомога галицьким виселенцям // Галицький Голос. Камянець на Поділлі, 1919. 16 серп. С. 3; *Павлишин О.* Галицькі активісти в установах Української Народної Республіки доби Директорії (кінець 1918–1920 р.) // Вісник Львівської комерційної академії. Серія гуманітарних наук. Львів, 2014. Вип. 12. С. 112–118.

Олег Павлишин

МІНКЕ́ВИЧ-ОДРОВО́НЖ Генріх

МІНКЕВИЧ-ОДРОВОНЖ Генріх

(Minkiewicz-Odrowąż Henryk; 19.01.1880–09.04.1940) – польс. військ. діяч, генерал польс. армії. Н. в м. Сувалки (нині Підляс. в-ва, Польща) в шляхетській родині. Випускник г-зії м. Маріямполе (нині Литва). З 1898 навч. на природн. ф-ті СПб. ун-ту, але через участь у ППС відрахований (1902). У м. Краків вивчав медицину в ун-ті й малювання в Акад-ї мист-в.

1904 долучився до ЦК ППС, покинувши навч. Тісно співпрацював з Ю. Пілсудським над створенням воєнізованих загонів при ППС. 1912 вступив у конфлікт з Ю. Пілсудським, через що усунутий з низки стрілец. орг-цій при ППС. У 08.1914 долучився до Польс. легіонів. Поручник, команд. роти 3-го піх. полку Ю. Галлера. Згодом підполковник. 6.07.1916 в битві біля с. Костюхнівка (нині Маневиц. р-ну Волин. обл.) поранений, потрапив у рос. полон. Зумів утекти. У 07.1917 долучився до польс. сил оборони. 13.08.1917 – полковник, команд. бригади.

У 11.1918 роззброював нім. підрозділи в м. Варшава. 29.11.1918 призначений заст. команд. військ. округу "Перемишль". Учасник польс.-укр. війни. Командував оперативною групою польс. військ, названою його прізвищем (ін. назва – група "Буг"), зосереджених у р-ні м. Перемишль (нині Польща) та Львів. Своїми діями 17–23.02.1919 безуспішно намагався зірвати проведення Вовчухів. операції УГА. Учасник боїв біля м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.). 22.05.1919 зазнав поразки від 1-го корпусу УГА О. Микитки біля м. Буськ (нині Львів. обл.). З 1.06.1919 командував 2-ю піх. д-зією на більшовиц. фронті. З 25.07.1920 – заст. генерал-губернатора Варшави, команд. 1-ю армією. 8.07.1921 очолив 4-ту піх. д-зію в м. Влоцлавек (Польща). 1.05.1922 – заст. команд. 5-го корпусу в м. Краків. З 3.05.1922 – бригадний генерал. 30.08.1923 – заст. команд. округу в м. Варшава. 16.02.1925 – команд. Корпусу прикордонної охорони.

8.05.1929 звільнений у запас. Вийшов на пенсію 30.09.1934. Прожи-

вав у своєму маєтку в с. Ямно біля м. Брест-над-Бугом (нині Брест, Білорусь).

У 09.1939 заарештований співробітниками НКВС. Потрапив у табір військовополонених у м. Козельськ (нині РФ). Разом з групою польс. офіцерів вивезений до лісу біля с. Катинь (нині Смолен. обл., РФ) і розстріляний.

5.10.2007 Президент Польщі Л. Качинський присвоїв М. звання генерала броні.

Літ.: Bielski M. Generałowie odrodzonej Rzeczypospolitej. Toruń, 1995; Katyń; lista ofiar i zaginionych jeńców obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Warsawa, 1989. S. 366; *Kryska-Karski T., Żurakowski S.* Generałowie Polski Niepodległej. Warszawa, 1991; Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego. Katyń, 2000. S. 404; *Stawecki P.* Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939. Warszawa, 1994.

Микола Вітенко

МІНКÓ
Петро Петрович

(26.01.1899–10.1939) – старшина УГА, правник. Н. у с. Гребенів (нині Сколів. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Здобув освіту в АГ м. Львів, матуру склав навесні 1917. 1918 закінчив навч. у військ. акад-ї м. Вінер-Нойштадт (Австрія). Воював в австро-угор. армії на фронті; іменований лейтенантом.

Учасник Листопадового чину у Львові та боїв у місті; служив спочатку в полку ім. кн. Льва. 1.01.1919 отримав військ. звання поручника. Пройшов в УГА весь бойовий шлях як командант сотні, потім куреня. У 04.1920 потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля (Польща), звільнений 13.07.1920.

Випускник Паризьк. ун-ту, здобув ступінь д-ра права. Від 1930 працював адвокатом у м. Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька Львів. обл.), брав діяльну участь у громад.-політ. й просвітн. житті повіту. Належав до УКС (з 1930), у 12.1935 обраний членом його Гол. ради. Автор брошури "Персоналізм і корпоративізм" (Львів, 1939), статей у час. "Діло" й "Мета".

При спробі нелегально перейти до Польщі вбитий рад. військовими біля м. Кристинопіль (нині Червоноград Львів. обл.). Перепохований восени 1941 в м. Львів на Личаківському цвинтарі.

Літ.: Срібняк І. В. Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 118, 121; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 53; Український Католицький Союз // Діло. 1931. 3 січ. Ч. 3.

Петро Гуцал

МІНСЬКА КОНФЕРÉНЦІЯ 17.08–2.09.1920 – переговори між рад. Росією та Польщею в ході польс.-рад. війни. Рад. сторону представляла об'єднана рос.-укр. делегація в складі: К. Данішевський (голова), К. Смідович, М. Скрипник, Ф. Новицький, В. Гарф, В. Семенов, Г. Штикгольд. У повноваженні М. Скрипника зазначалося, що він є "членом Всеросійського Виконавчого Комітету РСФРР і рівночасно членом Всеукраїнського Центрального Комітету і народним комісаром робітничо-селянської інспекції УСРР".

Сх.-галиц. проблема на М.к. розглядалася крізь призму встановлення сх. кордонів Польщі. Якщо польс. уряд поставив перед своїми делегатами вимогу не порушувати це питання, то уряд РСФРР вніс його в проект прелімінарних умов миру, запропонованих рад. делегацією вже на 1-му засіданні М.к. Сх. кордон Польщі було визначено так: "Від відходу на північний захід від ріки Свіслоч державного кордону Литви, вверх по Свіслоч до Гончари, звідти по прямих лініях на Ялівку, Семенівку, далі по ріці Нарві до Рудна, далі по прямій лінії на Подоляни, звідти... на Каменики, далі вверх по ріці Лісна до Рудавні, звідти по прямій лінії на Непле, далі вверх по ріці Буг до Комари, звідти по прямих лініях на Піхи, Рудники, далі вверх по ріці Вижва до Руда, звідти по прямих лініях на Олеськ, Заболотів, Устілуг, далі вверх по ріці Буг до Крилова... далі вверх по Сан до Санок, звідти вверх по ріці Ослава до Східних Бескидів". Лінія кордону в рад. проекті співпадала з наміченою в ноті лорда Керзона від 11.07.1920 з відхиленням

на користь Польщі в р-ні м. Білосток і Холм (обидва нині Польща).

Згідно з рад. проектом, польс. уряд зобов'язувався "не допускати утворення й перебування на своїй території будь-яких організацій і груп, що претендують на роль урядів усієї території або частини РСФРР і УСРР, а також представництв і посадових осіб такого уряду чи організації, груп, що мають за мету повалення урядів РСФРР і УСРР". Від польс. уряду рад. сторона вимагала роззброїти й інтернувати військ. з'єднання "бунтівника Петлюри" й передати їх, а також листування С. Петлюри в повному обсязі урядові УСРР.

Очевидно, що запропонований рад. стороною проект прелімінарних умов миру був невигідний для поляків. Його основи були опрацьовані й узгоджені тоді, коли ЧА перебувала на підступах до м. Варшава й рад. командування розраховувало на швидку перемогу. Внаслідок польс. контрнаступу ситуація на фронті кардинально змінилася, тому на 2-му засіданні М.к. польс. делегати виступили з декларацією, у якій зазначалося, що запропоновані рос. делегацією умови миру неприйнятні, тому підставою для досягнення компромісу повинно стати справедливе порозуміння. Спірним пунктом була запропонована рад. стороною лінія кордону. Польс. делегати наголошували, що, підтримуючи "лінію Керзона", уряд РСФРР намагається зберегти в складі Росії "все те, що було відібрано у Польщі царською політикою загарбання, яка накреслила лінію кордону довільно і ні на чому не засновано". Вони стверджували, що "польський елемент простягається набагато далі за лінію, запропоновану російською делегацією", тому при остаточному встановленні сх. кордонів Польщі "сила цього елементу повинна бути повною мірою врахована".

На 4-му засіданні М.к. 25.08.1920 відносини між сторонами особливо загострилися. У відповідь на польс. протест проти запропонованої в рад. проекті лінії кордону К. Данішевський зауважив, що уряд РСФРР погодився на відхилення від "лінії Керзона" в р-нах м. Холм і Білосток, а польс. делегація не оголосила своїх пропозицій. К. Данішевський наголосив, що рад. пропозиції не мають ультимативного х-ру; рад. делегація готова обговорити будь-яку ін. практичну пропозицію або ін. лінію кордону.

Незважаючи на те, що на М.к. сторонам не вдалося досягти порозуміння з осн. питань, польс. уряд категорично наполягав на включенні Сх. Галичини до складу Польщі. За умови територ. поступок з боку рад. сторони, уряд Польщі вже в цей період був готовий відмовитися від союзницьких зобов'язань перед Директорією. Виступаючи 27.08.1920 на засіданні Ради оборони Польщі, Є. Сапєга заявив: "У разі, якщо вдасться домовитися про мир, ми розриваємо зв'язки воєнного і політичного характеру з Петлюрою після того, як надамо йому допомогу в просуванні на схід і виході за межі Східної Галичини".

Правлячі кола д-в Антанти негативно оцінили позицію польс. уряду на М.к. 21.08.1920 повірений у справах США у Варшаві Уайт передав польс. урядові ноту держдепартаменту, в якій амер. уряд рекомендував Польщі не вимагати анексії непольс. земель, а погоджуватися на сх. кордони, встановлені ВР Антанти. 31.08.1920 Рада міністрів країн Антанти в м. Париж зауважила, що сх. кордон Польщі повинен залишатися на "лінії Керзона".

2.09.1920 відбулося заключне засідання М.к. Обидві делегації очолювали вже новопризначені голови – К. Смідович і В. Врублевський. З огляду на те, що договірні сторони не дійшли порозуміння в жодному зі спірних питань, було вирішено перенести переговори до м. Рига. На засіданні обговорювали тільки тех. питання, пов'язані зі зміною місця проведення переговорів.

Літ.:Галицька-Дідух Т. Українське питання на Мінській конференції (17 серпня – 2 вересня 1920 р.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ. 1999. Вип. 2. С. 85–95; *Гетьманчук М.* Українське питання в радянсько-польських відносинах (1920–1939 рр.). Львів, 1998.

Тамара Галицька-Дідух

МІНЧА́К
Михайло

(08.11.1894–11.02.1976) – хорунжий УСС, поручник УГА, інж.-лісівник, громад. діяч. Н. у с. Солець (нині в складі м. Дрогобич Львів. обл.). Випускник Дрогобиц. г-зії, де організував "Пласт". Учасник крайового здвигу, присвяченого 100-річчю з дня народження Т. Шевченка (Львів; 28.06.1914).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Команд. чети в сотні Д. Вітовського. Відзначився як один з кращих провідників стеж у Карпатах. Поранений восени 1915 в боях поблизу с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Наприкінці 1915 – на поч. 1916 навч. в старшин. шк. біля с. Слов'ятин (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Протягом певного часу командував "Мисливською стежею", яка слідкувала за переміщенням ворога й добувала ворожих "язиків". 3.09.1916 важко поранений у праве плече в бою на г. Лисоня біля м. Бережани (нині Терноп. обл.). Наприкінці 1916 скерований у с. Дрищів (нині Надрічне Бережан. р-ну) на вишкіл у пробоєвому (штурмовому) курені 55-ї австро-угор. д-зії; під час показових бойових вправ над р. Ценівка знову поранений. Нагороджений бронз. медаллю та срібними – "За хоробрість": двома 1-го кл. й однією 2-го кл. 1.07.1917 в бою поблизу с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) пораненим потрапив до рос. полону.

Учасник вуличних боїв у м. Львів у 11.1918. Як команд. пробоєвої сотні 1-го полку УСС УГА, польс.-укр. війни 1918–19. Під час розгрому польс. підрозділу в с. Ляшки Муровані (нині с. Муроване Пустомитів. р-ну Львів. обл.) 8.12.1918 важко поранений у живіт. Брав участь у Чортків. офензиві. Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. Побував у "чотирикутнику смерті", де тричі перехворів на поворотний тиф, потім плямистий і черевний. 02–04.1920 – в складі ЧУГА. Згодом – у ДА УНР. За 6 р. війни батьки М. тричі отримували повідомлення про його смерть.

Після визвол. змагань вивчав лісівництво в Празьк. ун-ті, де здобув вищу лісоінженерну освіту. Працював у лісництвах на польс. землях, під час нім. окупації – на Дрогобиччині.

Згодом емігрував до Німеччини, звідти – до США. Діяльний у громад. житті, чл. Братства УСС. Автор спогадів про бойовий шлях УСС та УГА: "Спогади про Листопадові дні" (1950), "Наступ на Ляшки Муровані" (1967), "Пласт у гімназії ім. Франца Йосифа I в Дрогобичі", "Українські Січові Стрільці Дрогобиччини" (обидва 1973), "Спомин старого Усусуса" (1975) та ін.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія, США).

Тв.: Мінчак М. Спомин старого Усусуса // Вісті Комбатанта. 1975. Ч. 3–4. С. 38–41.

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 210–215, 460, 515; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Ф. Ш.* З пробоєвою сотнею УСС під Львовом: спомин // ЛЧК. 1937. Ч. 7–8. С. 25–28; Ч. 9. С. 17–18; Ч. 10. С. 20–21.

Микола Лазарович

МІСЦЕ́ВІ О́РГАНИ ДЕРЖА́ВНОЇ ВЛА́ДИ Й УПРАВЛІ́ННЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Згідно з розпорядженням УНРади від 1.11.1918, у всіх місцевостях старі органи влади й управління належало ліквідувати. Замість них було утворено шляхом виборів нові, укр. Зокр. у сільс. громадах, містах та м-ках належало обрати громад. і міськ. комісарів та їх дорадчі органи – т. зв. прибічні ради, у повітах – обрати повітов. комісарів і повітові нац. ради.

Для орг-ції виборів до всіх повітів було відправлено "уповноважених" УНРади, забезпечених відповідними повноваженнями й інструктивними матеріалами. Згідно з розпорядженням, у перших числах 11.1918 майже в усіх сільс. і міськ. громадах, у всіх повітах краю відбулися вибори. На багатолюдних зборах і вічах у селах та містечках були обрані "громадські" комісари і їх "прибічні ради". Вони перебрали владу, звільняючи старих війтів, бургомістрів, жандармів та ін.

Для охорони громад. порядку обирали нар. міліцію, створювали харчові відділи чи управи; почався запис добровольців до укр. війська. Брали на облік склади зброї та амуніції, продовольство, грошові запаси, медикаменти.

У повітов. центрах на зборах і вічах обирали повітов. комісарів і повітові нац. ради. Комісарами нас. обирало, зазвичай, людей авторитетних, патріотів рідного краю, які мали певний професійний досвід і бажання працювати. Перш за все, це стосується ін-ту повітових комісарів: їх обирали не тільки з числа колиш. держ. службовців, суддів, адвокатів, але й навіть громад. діячів, учителів, інж., священиків, селян. Повітов. комісарами обирали добре знаних поважних осіб.

Після виборів громад. (сільс.), містечкових і міськ. комісарів у багатьох повітах проводили їхні наради, на яких представники центр. влади інформували місц. комісарів про найближчі цілі й завдання укр. влади, про прийняті УНРадою та урядом законодавчі акти, а самі комісари ділилися досвідом щодо продовольчого забезпечення нас., облаштування шляхів сполучення, зв'язку, дотримання правопорядку тощо. Такі наради відбулися, зокр., вже в 1-й пол. 11.1918 в Кам'янко-Струмилівському пов. (2), Радехів., Станиславів., Рудків., Городоц. (2), Яворів. й ін. пов.

У повіті представником та осн. органом держ. адміністрації був "український державний комісар" (§ 4). Повітових комісарів призначав і звільняв держ. секретар внутр. справ (§ 5), їх осн. правом та обов'язком було берегти інтереси укр. державності й протидіяти всяким спробам, скерованим проти неї. Повітовим комісарам підлягали повітові військ. коменданти й коменданти жандармерії (§ 9).

Повітові комісари призначали в селах і містечках громад. комісарів, якщо такі ще не були обрані. Де комісари вже були обрані, ці кандидатури затверджували. Вони також мали право оголосити розпущеними місц. "прибічні громадські ради " й призначити нові вибори (§ 10).

Суди, пошта, телеграф, залізниці були вилучені з компетенції повітов. комісарів. У разі виявлення недоліків у діяльності цих інституцій або зловживань на шкоду укр. державності комісари повинні були негайно "донести о тім Українському Державному Секретаріату, а в наглих випадках видати відповідні зарядження".

Передбачено було в ЗУНР також утворення органів місц. самоврядування. З цією метою належало провести відповідні вибори в повітах – до повітових укр. нац. рад, а в громадах та містах – до громад. і міськ. рад. Вибори мали відбуватися на основі заг. і рівного виборчого права, щоб нас. могло вільно обрати своїх гідних довіри представників і щоб усунути привілеї польс. шляхти, які вона посідала по громадах за Австрії.

До обов'язків повітових держ. комісарів належало: 1) берегти інтереси укр. державності та протидіяти всіляким спробам спричинити їй шкоду; 2) приймати обіцянки праці та присягу службовців повітових служб і адміністрації; 3) ухвалювати рішення з усіх питань, де дотеперішні австр. служ-

бовці "відмовляють служби"; 4) затверджувати всі розпорядження адм. повітових властей, які "мають загальний публічний характер"; 5) дозволяти чи забороняти носіння зброї цивільному нас.; 6) здійснювати нагляд над діловодством усіх держ. інституцій і службових осіб у повіті й ін.

У справах публічної безпеки повітовому комісару підпорядковувалися повітові військ. коменданти, а також коменданти жандармерії. В усіх ін. справах вони повинні були тісно співпрацювати (§ 8).

У госп. справах повітові комісари повинні були співпрацювати з повітов. харчовими урядами й "наглядати над виконанням заряджень українського харчового уряду" (§ 10).

Громад. (сільс.) й містечкові комісари мали подібні повноваження, як колиш. австр. війти в селах та бургомістри в містах, проте характеризувалися більшою самостійністю. Досить широкими були повноваження і місц. органів самоврядування.

Як і весь уряд, повітова адм. влада здебільшого розгорнула активну діяльність, що відображено у звітах до УНРади й уряду.

Дж.: Вістник державних законів і розпорядків Західної области Української Народної Республики. 1919. Вип. 1–10; Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Державним Секретаріятом Західно-Української Народної Республики. Станиславів, 1919.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; *Кобилецький М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й.* З історії української державності. Львів, 1992; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Стахів М.* Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Т. 3. Скрентон, 1958; *Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А.* Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923. Коломия, 1993; *Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А., Лешкович Н. О.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Львів; Івано-Франківськ. 2000; *Тищик Б. Й.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; *Чубатий М.* Державний лад на Західній области Української Народної Республики. Львів, 1921; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських землях в 1918–1923 роках. Філадельфія, 1956.

Борис Тищик

МІСЬКІ РА́ДИ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – органи міськ. самоврядування на підконтрольній укр. владі тер. Сх. Галичини у 11.1918–05.1919. Кер-во ЗУНР погодилося на участь представників нацменшин у міськ. самоврядуванні й у низці міст продовжило повноваження міськрад австр. доби, що мали міжнац. х-р. Міськради ЗУНР діяли під контролем держ. міськ. комісара, призначеного урядом ЗУНР.

У м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) зберегли міську раду під наглядом комісара проф. П. Чайківського. Укр. комісар м. Чортків (нині Терноп. обл.) Н. Даниш дозволив працювати дотеперішньому складові міськ. ради, до якої належали поляки та євреї; чл. цієї ради з дорадчим статусом мали право ухвалювати рішення в присутності комісара. Міжнац. за складом міська рада продовжила діяти в м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.).

Міські ради ЗУНР відіграли важливу роль у розподілі продовольства поміж містянами, покращенні санітарно-епідеміологічної ситуації, налагодженні міськ. комунікацій, підтриманні правопорядку тощо. Участь поляків та євреїв у роботі міськрад була вагомим чинником стабілізації міжнац. та соц.-екон. ситуації в ЗУНР.

Літ.: Павлишин О. Польське населення Східної Галичини під владою Західно-Української Народної Республіки // Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2005. Вип. 39–40. С. 203–252; *Т. К.* [*Коструба Теофіль*]. З листопадових днів в Чорткові // ЛЧК. 1935. Ч. 1. С. 14–17.

Олег Павлишин

МІСЬКІ СУБКУЛЬТУ́РИ ПЕРІ́ОДУ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ.

Батяри (Б.) – галиц. урбаністична гедоністично-люмпенська субк-ра 19 – серед. 20 ст. Розквіт субк-ри Б. припав на 1-шу третину 20 ст. Б. пов'язували і пов'язують у масовій сусп. свідомості з м. Львів. Там, вочевидь, прижилася назва Б., яка походить від угор. betyár (множина – betyárok; негідник, розбишака, опришок) і замінила ін. – антки, босани, андруси (яндруси) щодо напівкримінальних маргінальних елементів, котрі творили свої таємні братства зі стилем поведінки, арго й обрядовістю. Деякі риси, зокр. арго, Б. успадкували від мандрівних співців-жебраків – т. зв. дідів (кобзарів і лірників) Галиц. Поділля (гол. центр – м. Бучач (нині Терноп. обл.)).

На поч. 20 ст. субк-ра Б. набула значної популярності в гумористичній пресі та в театрах-кабаре (вар'єте, ревіях) Галичини, переважно польськомовних. Образ Б. (під цією назвою) вперше почав потрапляти в худож. л-ру. Б. не мали нац. забарвлення, були інтернац. люмпенським середовищем, налаштованим антивладно й анархічно. Послуговувалися арго, на основі укр., польс. мов та ідишу з вкрапленнями слів з ін. мов (ромська, угор.). Мали свій стиль одягу, кодекс поведінки, який визначався зневагою до заг.-прийнятих норм (наприклад, до постійної легальної праці), схильністю до розгульності, жартів, розіграшів щодо ін. груп нас., та ін. атрибути впізнаваного стилю.

Субк-ра Б. на поч. 20 ст., особливо в міжвоєн. час, поширилася в низці міст австр. (потім підпольс.) Галичини: Станиславів (нині Івано-Франківськ), Перемишль (нині Польща), Коломия (нині Івано-Франк. обл.), Борислав, Дрогобич (обидва нині Львів. обл.), Тернопіль, Бережани (нині Терноп. обл.) та ін. В окремих із них назву Б. замінили більш популярні місц. назви: махабунди в Тернополі, йванки в Коломиї. Крім того, синонімічно до Б. вживали назви гойраки й варіяти (вар'яти).

Перші спроби залучення Б. до організованого укр. руху, зокр. стрілец., відбувалися напередодні ПСВ: організатор т-ва "Січові стрільці II" Р. Дашкевич домігся вступу до цього т-ва і львів. Б., які навіть не знали укр. мови. Деякі з них потім проявили себе як герої в боях, як, для прикладу, стрілець Цястечко, котрий загинув як герой на г. Лисоня 1916.

Переламним моментом для націоналізації Б. і їх розділення на польс. та укр. течії (при подальшому існуванні й інтернац.) стали бої за Львів (11.1918) і події польс.-укр. війни 1918–19.

Єдина польс. військ. частина, у якій служили окремі Б. в боях за Львів у 11.1918, – це т. зв. старковці, або відділ пор. В. Старка, який спеціалізувався на диверсіях. Натомість, існує не менше згадок про участь Б. у бойових діях з укр. сторони. Так, згідно з мемуарами неповнолітнього учасника Листопадового чину у Львові В. Горбая, молоді робітники, ремісники й Б., разом з укр. пластунами, були провідниками для укр. частин по Львову, переносили харчі й амуніцію в дільниці міста, які вже були зайняті поляками. Ю. Тис (Крохмалюк) вважав, що з часу боїв за Львів батярство чітко поділилося на укр. та польс. гілки.

Ймовірно, більшість Б. зайняли в подіях польс.-укр. війни 1918–19 нейтральну позицію, намагаючись при тому нажитися в умовах заг. безладдя, зокр. займалися грабунками, мародерством, спекуляціями.

Після визвол. змагань пластунська молодь м. Стрий (нині Львів. обл.), під впливом подій польс.-укр. війни 1918–19, утворила в різних дільницях міста ватаги, в т. ч. укр. Б., які мали завдання бити Б. польс.

На поч. 1930-х, услід за міфом про "польських орлят", почав витворюватися міф про Б., які здобули Львів для поляків у б-бі проти українців. Такий образ присутній у прозі М. Безлуди (Ф.Ноймаєра). Загалом же, на відміну від міфу про "польських орлят", міф про "польських" Б. у боях за Львів не прижився. Пізніше його пробували реанімувати в еміграц. польс. пресі й сучасному польс. сусп.-політ. дискурсі. У міжвоєн. час більше поширився

аполітичний гумористичний образ Б. у поп-культурі: пресі, радіо й кінематографі (гумористичний дует Щепцьо і Тонько).

Зі збільшенням натиску шовіністичної політики Польс. республіки проти українців наприкінці 1920-х та особливо в 1930-х, радикалізацією дій УВО та ОУН відбувалися й спроби залучення Б. до укр. революц. націоналістичного руху. Емоційним подразником/стимулом у цьому було протиставлення польс. міфові про Б. у подіях 11.1918. Відомі бойовики УВО і ОУН Л. Ясінський, В. Байтала та ін. походили з батяр. середовища. Батяр. стиль з метою конспірації використовував тодішній організатор Юнацтва ОУН М. Лебедь. Батяр став і героєм укр. л-ри (Б. Нижанківський, І. Керницький) й театру. На цій основі сформувалося покоління учасників б-би за укр. державність під час ДСВ, зокр. добровольці д-зії "Галичина" (Є. Загачевський). Сьогодні співіснують укр. та польс. варіанти міфу про Б., так чи інакше пов'язані з подіями ЗУНР і польс.-укр. війни 1918–19.

Махабунди (М.) – локальний різновид субк-ри Б., поширений у м. Тернопіль і на просторі між м. Бережани, Збараж і Теребовля (усі нині Терноп. обл.). Нарівні з назвою М. вживали й більш звиклу – Б. У добу ЗУНР обидві назви співіснували; можливо, навіть переважала назва Б., натомість у повоєн. час домінувало вже найменування М. Зростанню прошарку маргіналізованої молоді в Тернополі сприяло тривале перебування міста під рос. окупацією (1914–17) та злигодні часів ПСВ.

Під час ЗУНР і ЗОУНР збереглося небагато відомостей про поведінку М. Окремі М., як і загалом Б., взяли участь у Листопадовому чині 1918 й воювали в лавах УГА. Однак переважно це була маргінальна антисоц. діяльність, у т. ч. сутенерство, спекуляції, мародерство й навіть грабунки.

Під час визвол. змагань, коли в місті дислокувалися різні військ. частини, багато М. користалися невизначеною ситуацією, вдавалися до грабунку поїздів, у т. ч. військових. Випадок невдалої спроби таких дій описав у автобіографічному оповіданні Б. Антоненко-Давидович, який 1919 був рядовим козаком Залізн. куреня ДА УНР.

Літ.: Антоненко-Давидович Б. Махабунди: до питання тернопільського різновиду субкультури "батярів" на тлі альтернативних життєвих стилів (до середини XX ст.) // Тернопіль і Тернопільщина в особах, подіях, документах: Збірник наукових статей. Тернопіль, 2017. С. 14–37; *Голик Р.* Між різними етнічними світами?: Міський фольклор Львова, арго та міф батяра у 20–30-х рр. XX ст. // Народознавчі зошити. 2015. № 4 (124). С. 767–776; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України. К., 1993; *Керницький І.* Герой передмістя. Нью Йорк, 1958; *Окаринський В.* Яндрус, антек, махабунда та инші. Українська і локальні рецепції субкультури "батярів" на тлі конструювання модерного міту батярів і старої марґінальности (друга половина XIX ст. – 1939 р.) // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. Вип. 18. Тернопіль, 2016. С. 215–237; *Тис Ю.* Симфонія землі. Буенос Айрес, 1951; *Jakubowska U.* Mit lwowskiego batiara. Warszawa, 1998.

Володимир Окаринський

МІХЕ́НКО
Леонід-Осип Андрійович

(30.06.1898–27.02.1938) – аптекар, старшина ЛВ УГА. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. 1909–14, 1916–17 навч. в укр. г-зії в рідному місті, одночасно 1915–17 був актором театру "Тернопільські театральні вечори".

У 08.1917 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив підстаршинську тех. шк. Від 20.11.1918 – в УГА, у 12.1918 перейшов у її ЛВ, був льотчиком-дозорцем і фотографом; 1.08.1919 іменований четарем. Навесні 1920 служив у 1-му Галиц. авіац. загоні ЧА. 27.04.1920 у м. Козятин (нині Вінниц. обл.) потрапив у польс. полон. Від 11.1920 був льотчиком-дозорцем сформованої в м. Варшава 1-ї Запоріз. авіац. ескадрильї Повітряного флоту УНР, здійснював бойові вильоти проти більшовиц. військ.

На поч. 1921 повернувся до Тернополя. Згодом у м. Відень і Прага студіював медицину.

1925 нелегально прибув до УСРР. У м. Київ завербований розвідувальним управлінням Укр. військ. округу; повернувся до Галичини, де виконував відп. завдання, підпільно проводив прокомуніст. діяльність.

Заарештований 1926 за підозрою в здійсненні теракту й засуджений окружним судом у Тернополі до страти. Верховний Суд Польщі скасував вирок; М. був звільнений з-під варти, після чого перебрався до СРСР. Проживав у м. Київ, завідував аптекою, згодом очолював сектор постачання Київ. філії Всеукр. аптечного управління.

Заарештований чекістами 4.02.1933. На підставі сфабрикованого звинувачення як "член контрреволюційної УВО", згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 1.10.1933, ув'язнений на 10 р. Загинув у ВТТ в Архангельській обл. (нині РФ) за невідомих обставин.

Літ.: Гасай Є. Повернуті імена. Тернопіль, 2002. С. 67–71; Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 5. Тернопіль, 2918. С. 95; *Тинченко Я.* Герої українського неба: пілоти визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010. С. 136–137.

Петро Гуцал

МІХНО́ВСЬКИЙ Микола Іванович

МІХНОВСЬКИЙ Микола Іванович

(31.03.1873–03.05.1924) – правник, журналіст, громад.-політ. діяч, один з ідеологів укр. самостійництва. Н. в с. Турівка (нині Згурів. р-ну Київ. обл.) в сім'ї священика. Здобув освіту на юрид. ф-ті Київ. ун-ту (1890–95). З 1891 – провідник та ідеолог таємного студент. Братства тарасівців, автор його програми "Кредо молодого українця". 1893 орг-цію розгромлено, більшість її учасників заарештовано. Чл. т-ва "Молода Україна", за дорученням якого виїздив до м. Львів для налагодження зв'язків з галиц. політ. колами та закупівлі укр. л-ри. Займався адвокат. практикою: спочатку в м. Київ, з 1899 – у м. Харків. На пропозицію кер-ва РУП розробив програму партії під назвою "Самостійна Україна" (1900), яка спричинила жваві політ. дискусії на Наддніпрянщині та в Галичині. У львів. час. "Молода Україна" опубліковано відкритий лист М. до рос. міністра внутр. справ Д. Сипягіна з приводу заборони напису укр. мовою на пам'ятнику І. Котляревському в м. Полтава. Наприкінці 1901 – на поч. 1902 створив УНП, що проголосила своєю метою б-бу за незалежність України. 1902–04 написав статті й відозви: "Робітницька справа у програмі УНП", "Справа української інтелігенції в програмі УНП", "Десять заповідей УНП", де розробив гол. засади укр. самостійників. 1903 за сприяння М. при УНП створено напіввійськ. орг-цію, яка здійснила низку політ. терористичних акцій у м. Харків (1904), Київ (1909) та ін. Ідеологію укр. націоналізму популяризував у час. "Самостійна Україна" (1905), "Хлібороб" (1905), "Запоріжжя" (1906), "Слобожанщина" (1906), "Сніп" (1912–13), які заснував разом з братами Шеметами та ін.

1914 мобілізований до рос. армії. Служив у званні поручика у Київ. воєн.-окружному суді. З ініціативи М. у Києві в 03.1917 організовано 3-тє військ. віче, 16.03.1917 – Укр. військ. клуб ім. гетьмана П. Полуботка. Чл. УГВК й Укр. військ. орг. к-ту, який розпочав ств. 1-го Укр. полку ім. Б. Хмельницького. На Всеукр. нац. конгресі обраний чл. УЦР від Укр. військ. клубу ім. гетьмана П. Полуботка. Один із засн. Укр. демократ. хліборобської партії (УДХП; 29.06.1917). За деякими відомостями, М. був одним з кер. повстання полуботківців (4–6.07.1917), після поразки якого на вимогу лідерів УЦР відправлений на Рум. фронт. Восени 1917 обраний лубен. мировим суддею. Попри опозицію УДХП гетьман. владі, був категорично проти антигетьман. повстання. Розстріл П. Болбочана, на захист якого М. виступив перед С. Петлюрою, остаточно підірвав його віру в Директорію УНР. За деякими свідченнями, був автором відозв М. Григор'єва до нас.

На поч. 1920 виїхав до м. Новоросійськ (нині РФ), звідки марно намагався емігрувати за кордон. Згодом переїхав на Кубань, працював нар. учителем,

МІШКОВСЬКИЙ (МИШКІВСЬКИЙ, МЄШКОВСЬКИЙ) Євген Васильович

у кооп. установах. 1924 повернувся до Києва, де був заарештований співробітниками ДПУ УСРР. Після звільнення зробив ще одну спробу емігрувати.

Намагаючись уникнути рад. політ. провокацій, наклав на себе руки. Похований на Байковому кладовищі м. Київ.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. К., 1998. С. 131–133; *Турченко Ф.* Микола Міхновський: Життя і слово. К., 2006; *Шемет С.* Микола Міхновський (посмертна згадка) // Хліборобська Україна. Кн. 5. Відень, 1925. С. 3–30.

Тетяна Осташко

МІШКО́ВСЬКИЙ (МИШКІ́ВСЬКИЙ, МЄШКО́ВСЬКИЙ) Євген Васильович

(09.02.1882–09.07.1920)–полковник, військ. діяч. Н. на Полтавщині в шляхетській сім'ї. Випускник Переяслав. церк. шк., Полтав. духовної семінарії, Чугуїв. піх. юнкер. уч-ща (1905), акад-ї Генштабу (1912). Офіцер 198-го резервного полку ім. Олександра Невського в м. Санкт-Петербург, 197-го піх. Лісного полку, команд. роти Лісного полку у фортеці Свеаборг (нині в складі м. Гельсінкі, Фінляндія), мобілізаційного відділу Петербурзьк. військ. округу.

У роки ПСВ – на Пд.-Зх. фронті нач. штабу 12-ї Сибірської стрілец. д-зії, штаб-офіцер для особливих доручень штабу 32-го армій. корпусу, нач. служби зв'язку 2-ї армії в м. Ченстохова (Польща), нач. штабу 105-ї піх. д-зії в м. Одеса, Туркестан. д-зії в м. Луцьк.

В укр. армії з 1918, представник Армії УНР при штабі нім. піх. корпусу. За УД – чл. укр. делегації на переговорах з більшовиц. Росією щодо демаркації укр.-рос. кордону, нач. оперативного відділу Генштабу. З 12.1918 – нач. штабу УГА (НКГА).

У ході польс.-укр. війни керував реорг-цією армії, формуванням корпусів і бригад. З 03.1919 – нач. штабу Сх. фронту Волин. групи ДА УНР. 1920 – 1-й генерал-квартирмейстер. У бою біля м. Чорний Острів (нині смт Хмельн. р-ну Хмельн. обл.) 6.07.1920 поранений.

П. і похований у м. Тернопіль. Іменований посмертно (1921) генерал-хорунжим Армії УНР.

Літ.: Литвин М. Р., Науменко К. Є. Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. Кн. 1. К., 2007.

Микола Литвин

МОБІЛІЗА́ЦІЇ ДО УКРА́ЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ. 2.11.1918 УНРада розпорядилася закликати готових до військ. служби 17-річних і старших чоловіків, які проживали в найближчих до м. Львів місцевостях, вступати до укр. війська. Однак до військ. підрозділів прибуло незначне поповнення, бо молода укр. влада з об'єктивних причин не була готовою забезпечити новобранців усім потрібним. Вона розпочала орг-цію своїх ЗС. 5.11.1918 до укр. народу звернулися з 3 відозвами: "Український народе", "Українські вояки!" та "Під зброю!". В останній наголошувалося на потребі створення власної армії, чоловіків віком 19–30 р. закликали вступати до укр. збройного формування для оборони краю, віком 31–36 р. – іти на повітову службу. Однак далі Львова ці відозви не поширилися.

Від 7.11.1918 дещо пожвавився процес творення укр. галиц. війська. Гарнізони новобранців у кожному повіті нараховували по 200 і більше чол. 8.11.1918 військ. комісаріат ЗУНР видав "Поклик" до всіх повітов. управ, яким оголосив мобілізацію чоловіків віком 18–21 р. з метою комплектування запасних військ. сотень. Утім мобілізація проводилася стихійно, без відповідно створеного апарату і єдиного плану.

Доки формувався мобілізаційний департамент і вироблялися перші засадничі документи, Нач. команда укр. військ, зважаючи на підготовку польс. наступу на м. Перемишль (нині Польща) і Львів, запланувала на 10.11.1918 проведення експрес-мобілізації. У виданому розпорядженні зазначалося, що до війська мають з'явитися 18–36-річні

чоловіки. Це була перша така акція, хоча розраховувати на її успіх було складно: по-перше, на тер., контрольованій польс. загонами, вона була неможливою в принципі; по-друге, не в усіх місцевостях Сх. Галичини діяла громад. міліція, яка могла взяти на себе роль мобілізаційного апарату; по-третє, критично не вистачало військ. одягу, озброєння, нарешті, приміщень під казарми для новобранців.

Нова спроба організувати військ. буд-во припала на 13.11.1918, коли ДСВС розпорядився провести часткову мобілізацію 18–35-річних громадян ЗУНР укр. національності в тих повітах, де під час ПСВ австр. влада не закликала нас. до війська. Вікові обмеження пояснювали браком озброєння і військ. спорядження. Всі раніше видані укр. військ. владою розпорядження і накази щодо різних мобілізаційних заходів втрачали свою силу.

Зазвичай мобілізацію проводили впродовж місяця, залежно від кількості нас., яке мали намір закликати до війська. Причому всі, хто підлягали цьому заходу, повинні були прибути у відповідному обмундируванні. Кожному населеному пункту призначали конкретну дату для мед. огляду чоловіків. Не здатних до військ. служби повертали додому. Тих, у кого не було зброї, залишали працювати при ОВК і зараховували до робітн. відділів.

Усвідомивши свої прорахунки в справі формування війська, ДСВС уже 15.11.1918 закликав до мобілізації всіх 18–35-річних чоловіків-українців. 17-річних зобов'язали попередньо пройти комісію, щоб уже наступного року, коли вони досягнуть повноліття, вступали до війська. Осн. тягар у проведенні цієї роботи ліг на ОВК. У багатьох випадках вони спрацювали вдало. Призов проводили етапами. Українці тисячами йшли до збірних пунктів.

На той час мобілізаційні можливості виявилися обмеженими внаслідок перебування тисяч галичан у рос. полоні. На процесі військ. буд-ва негативно позначалася госп. руїна й демографічні втрати внаслідок битв ПСВ. Вразливим місцем молодої УГА був

Західно Українська Народна Република

Державний Секретаріят військових справ.

РЕСКРИПТ ч. 4.

На основі постанови Української НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ з дня 13. падолиста 1918 заряджую

ЧАСТИННУ МОБІЛІЗАЦИЮ

Плакат із текстом рескрипту УНРади про часткову мобілізацію

слабкий вишкіл її особового складу. Не вистачало кадрових старшин для навч. новобранців.

Галиц. військо чисельно зростало завдяки організованим мобілізаційним заходам наприкінці 11.1918. З центру вишколу новобранців у м. Стрий відправляли значні контингенти особового складу на Львів. і Перемишл. відтинки фронту. 1.12.1918 ДСВС зобов'язав комісарів повітів провести нові мобілізаційні заходи. На повітові призовні комісії з кожної сільс. громади закликали 17-річних чоловіків, а зі сх. повітів, де раніше не проводили мобілізацію, – 17–35-річних. Розширення масштабів воєн. протистояння вимагало збільшення війська. У зв'язку з цим ДСВС розпорядився провести нову мобілізацію, на яку вплинув розпочатий 12.11.1918 процес реорг-ції ЗС. Загалом чисельність армії зросла до 11–12 тис. старшин і вояків, більшість із яких становили мобілізовані.

У 01.1919 військ.-стратегічна ситуація вимагала значного збільшення чисельності особового складу УГА та посилення боєздатності. 2.02.1919 ДСВС оголосив ще одну мобілізацію. До війська набирали 28–35-річних, які за австр. влади з різних причин були звільнені від військ. служби. Під призов потрапили й 17-річні старшокласники СШ. На виконання розпоряджен-

ня ОВК надавалося 10 днів. Здатних нести службу відразу направляли до кошів, де вони проходили професійний вишкіл, залежно від роду військ. Певну частину військовозобов'язаних від мобілізації звільняли ОВК. На підставі вмотивованих звернень повітов. комісаріатів вони відтерміновували виконання військ. служби представникам тих професій, які були вкрай потрібні для д-ви і яких гостро не вистачало. У разі непорозумінь питання переадресовували до ДСВС.

Втомлені подіями ПСВ, українці не завжди погоджувалися служити в укр. війську, ігноруючи візити до повітов. комісаріатів і зриваючи тим самим прогнози щодо поповнення особового складу ЗС. До правопорушників у таких випадках застосовували сільс. поліцію. Через невдачі на фронті в 03.1919 чисельність укр. війська зменшилася. Причинами були не лише бойові втрати, а й хвороби та дезертирство, спричинене постійним перебуванням на фронті, моральною депресією, браком достатньої кількості професійного старшин. складу, матеріальними проблемами, ворожою агітацією.

У 1-й пол. 04.1919, коли на фронті встановилося відносне затишшя через погані погодні умови, ОВК й повітові комісаріати знову активізували виконання поставленого завдання з виявлення і призову до найближчих військ. підрозділів чоловіків раніше встановлених вікових категорій. Піднесенню бойового духу й стимулюванню притоку свіжих сил до військ мав посприяти ухвалений 14.04.1919 закон про земельну реформу, за яким безземельним і малоземельним, насамперед воякам УГА та їхнім сім'ям, належало отримати понад 30 моргів ріллі після закінчення війни. Щоправда, текст закону опублікували лише в 05.1919.

У серед. 05.1919 по цілому фронту розпочався великий наступ більш чисельного польс. війська. УНРада оголосила заг. мобілізацію 37–49-річних чоловіків: їх зобов'язали з'явитися до повітов. комісаріатів обмундированими та зі зброєю. 22.05.1919 ДСВС розпорядився закликати до війська всіх українців для захисту республіки. Цей захід розпочався вдало, утім позитивних результатів не мав через стрімкий польс. наступ.

У ході Чортків. офензиви активно працювали повітові мобілізаційні комісії. Досвідчених вояків з числа добровольців і рекрутів переважно направляли до фронтових підрозділів; необстріляних і частину тих, які колись служили в австр. війську й не були в бойовому складі, – на вишкіл.

Через великий наплив молоді, 36–40-річним надали тимчасові відпустки для вирішення домашніх справ. У ході цієї кампанії ОВК зуміли мобілізувати до УГА бл. 90 тис. осіб – значно більше, ніж можливо було забезпечити одягом, взуттям, зброєю та амуніцією. Завдяки цьому розпочалося формування 2 додаткових корпусів. Більшу частину мобілізованих хлопців відправили додому – залишилося воювати тільки 15 тис.

Поразки ЗС ЗУНР призвели до їх переміщення на Наддніпрянщину в 07.1919. На тер. Сх. Галичини нові укр. мобілізації проводити було неможливо через польс. окупацію краю.

Літ.: Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва ЗУНР. Івано-Франківськ, 2003; *Волицький В.* На Львів і Київ. Воєнні спогади 1918–1920. Торонто, 1963; *Гірняк Н.* 48 днів на чолі Тернопільської військової округи // Історичний Календар-Альманах Червоної Калини. Львів, 1938; *Дєдик О. Г.* Чортківська офензива. Ч. 1. Львів, 2013; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921 років. Львів, 2005; *Його ж.* Історія 8-ої Галицької бригади // ЛЧК. 1932. Ч. 10; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Нью-Йорк, 1960; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ляскович Р.* Мобілізації чоловічого населення ЗУНР до Української Галицької Армії у першій половині 1919 року: організація, проблеми і результати // Наукові праці Кам'янець-Подільського Національного уні-

верситету імені Івана Огієнка: Історичні науки. Т. 28. Кам'янець-Подільський, 2018; *Рожченко Б.* Сумної пам'яті днів в Перемишлі // Український Скиталець. Ліберець, 1920. Ч. 1; *Ткачук П.* Сухопутні війська України доби революції 1917–1921. Львів, 2009; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960; *Цегельський Р.* "Запасна сотня ім[ені] кн. Василька в Теребовлі" – при повітовій військовій команді в Теребовлі // Українська Галицька Армія: Збірник спогадів. Львів, 2002.

Роман Ляскович

МОГИЛЬНИ́ЦЬКИЙ Володимир

(07.08.1879 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в м. Заболотів (нині смт Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). 1891–93 навч. у г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Військ. службу розпочав однорічним добровольцем, унтер-офіцером. 1.01.1905 іменований кадетом, служив у резерві 41-го Чернів. полку піхоти крайової оборони.

Під час ПСВ іменований лейтенантом, призначений команд. шк. однорічних підстаршин 24-го полку піхоти, згодом нач. укр. відділу воєн. цензури при Воєн. мін-ві в м. Відень. З поч. 11.1918 – повітов. комісар у м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Надалі служив в УГА, був поручником інтендатури 7-ї Львів. бригади. На Наддніпрянщині з 08.1919 очолював закупівельний відділ

інтендатури НКГА в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.), який фактично виконував функції експозитури НКГА для проведення закупок у Румунії; підпорядковувався Команді етапу армії, відповідав за постачання зброї, боєприпасів і ліків, які вдавалося закуповувати в Румунії і переправляти через кордон по р. Дністер до Могилева-Подільського. Виконуючи розпорядження Антанти, Румунія з кін. 09.1919 припинила офіц. торгівлю з Україною, навіть ліки доводилося купувати нелегально за завищеними цінами (або вимінювати за цукор). Останнім значним здобутком могилівської експозитури НКГА став закуплений укр. місією у Швейцарії санітарний поїзд, який румуни з великими перешкодами все ж пропустили до Могилева-Подільського.

У міжвоєн. період проживав у м. Щирець. 1943 зголосився до д-зії "Галичина".

Після 1945 – у США. Нагороди М. зберігаються в Музеї-архіві Свято-Андріївської церкви укр. меморіального цвинтаря м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Алиськевич М. Вишкіл Команди Етапу У. Г. А. на Україні // ЛЧК. 1932. Ч. 3. С. 13–17; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 331; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 32, 222, 370; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974. С. 192; Sprawozdanie dyrekcyi c. k. wyższego Gimnazyum w Kołomyi za rok szkolny 1893. Kołomya, 1893. S. 98.

Володимир Старик

МОДЕЛО́Н Луї П'єр Марі Антуан

(Modelon Louis Pierre Marie Antoine; 02.06.1863–20.03.1951) – франц. військ. діяч, генерал. Н. у муніципалітеті Сорез (Франція). 1884–86 навч. в Особливій військ. шк. Сен-Сір (м. Париж).

Брав участь у ПСВ. З 24.11.1914 – підполковник. Кер. 61-ї піх. д-зії франц. армії (19.03.1917–15.07.1918). Генерал бригади (18.04.1918). Команд. 65-ї піх. д-зії резерву, перетвореної 4.08.1918 в 2-гу Марокканську піх. д-зію. З 04.1919 – команд. 2-ї польс. стрілец. д-зії в армії

Галлера зі штабом у м. Белз (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). У підпорядкуванні М. перебували 3 полки стрільців (66 старшин; 2,4 тис. вояків; 36 гармат), батальйон саперів, дивізіон кавалерії. Брав участь у бойових діях проти УГА на тер. ЗОУНР. 14.05.1919 на чолі д-зії наступав з м. Белз і с. Долгобичів (нині Польща) на м. Кристинопіль (нині Червоноград) та с. Хоробрів (нині Сокал. р-ну, обидва Львів. обл.). 1920 – заст. команд. франц. 35-ї піх. д-зії. 1921 отримав військ. нагороду Польщі – Хрест Хоробрих. 29.12.1923 – генерал відділу.

П. у м. Ніцца (Франція).

Літ.: Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 320; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 148; *Orłowski M.* Generał Józef Haller 1873–1960. Kraków, 2007. S. 247–248.

Богдан Паска

МО́ДЛІН
(Табір інтернованих; Modlin).

Існував 1919–20 у м. Модлін (Польща). Розпорядок табору ухвалено 12.02.1919. Був розміщений в одному з корпусів однойменної фортеці (форт № I, розташований за 5 км від центру фортеці). Згодом складався з 2 ч.: 1) для цивільних інтернованих, розміщених у форті; 2) для військовополонених, зосереджених у казармах. Нема точних відомостей про те, коли до М. прибули перші галичани-українці, але у 04.1919 вони вже були серед інтернованих. Наприкінці 06.1919, за наказом Мін-ва військ. справ, до М. було відправлено 250 ув'язнених. Їх планували залучати до примусових робіт.

Згідно з інструкцією від 11.07.1919, у М. мали утримувати укр. інтелігенцію. 26.07.1919 табір отримав офіційну назву – Табір інтернованих номер III. Відповідно до розпоряджень від 08.1919, тут мало перебувати одночасно до 1000 осіб, але загалом чисельність інтернованих у М. ніколи не досягала такої кількості. 7.10.1919 тут було інтерновано 68, у 11.1919 – 70 цивільних осіб, а також 700 стрільців УГА.

Влітку 1919 табором командував майор Ламбах, у 10.1919 – підпор. Жардецький. Залога табору складалася з 3 офіцерів і 42 солдатів.

Умови перебування були кращими, порівняно з ін. польс. таборами. Інтернованих розмістили в камери, вкопані в землю, а військовополонених з УГА зосередили в одній з казарм. 7.10.1919 в М. побував інспектор таборів підполк. Г. Марський, який підтвердив його хороший стан. Наголошувалося, що інтерновані мешкали в ретельно відновлених казармах (відремонтовано водопровід, електричне освітлення). Вони спали на ліжках або на нарах, мали також солом'яні матраци й ковдри, могли вмиватися у душових, яких було достатньо для потреб такого невеликого табору. Інспектор у звіті зазначав, що було б доцільно влаштувати тут їдальню, тому що інтерновані купували хліб та ін. продукти від перекупників за завищеними цінами (невідомо, чи це було виконано).

Санітарний стан табору був задовільним: нач. санітарного управління ЗС ген. З. Гординський фіксував тут лише окремі випадки інфекц. захворювань. Кількість людей, які хворіли і які загинули в таборі, не зафіксована в жодних джерелах.

Табірний режим, на думку свідків, був жорстким, військовим, але ставлення і команди, і місц. нас. було прихильним для інтернованих. Для прикладу, перед тим, як організували каплицю в таборі, інтерновані ходили до римо-катол. церкви в м. Закрочим, де перед польс. месою відбувалася греко-катол. служба. У 11.1919 священика С. Дубрака, який був серед інтернованих у М., призначили капеланом для 700 ув'язнених вояків УГА. Він отримав певні полегшення: окрему камеру для себе з пічкою, а також прислужника. Крім того, капелан мав вільний доступ до міста й навіть двічі їздив до м. Варшава. С. Дубрак також проводив служби в гарнізонній церкві в тій же фортеці М.

У 10.1919 в М. працювали робітн. підрозділи полонених № 12 і 13. Чистоту підтримували на достатньому рівні. Військовополонені спали на солом'яних матрацах, але в них не було ковдр. Відзначалося, що не було ніко-

го, хто б мав весь одяг. Особливо не вистачало взуття. На складі було 400 пар паперового взуття, але їх не видавали в'язням.

У М. в 06–07.1919 перебував о. К. Богачевський, тодішній парафіяльний священик Перемишл. собору, якого згодом перевезли до табору в Домб'є.

У таборі було навіть обмежене культ. життя: під час греко-катол. Різдва відбулася постановка вертепу, яка виявилася настільки успішною, що команд. фортеці попросив повторити виставу для солдатів польс. армії.

Дж.: Centralne Archiwum Wojskowe imienia mjr. Bolesława Waligóry. I.301. 10.333; I.301.10.357; I.300.1.1387.

Літ.: Дубрак С. Модлін (уривок зі споминів) // *Лебедович І.* Полеві духовники УГА: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 257–259; Dziennik Rozkazów Wojskowych. R. 2. Nr 17. Warszawa. 1919. 12 lutego; *Karpus Z.* Jeńcy i internowani rosyjscy i ukraińscy na terenie Polski w latach 1918–1924. Toruń, 1997; *Kolańczuk A.* "Umarli, aby zmartwychwstała Ukraina". Uczestnicy ukraińskich walk niepodległościowych w latach 1917–1921 – miejsca pamięci w Polsce. Przemyśl, 2015.

Віктор Венґлевич

МОДРИ́ЦЬКИЙ Северин

(30.12.1889–04.1920) – поручник УГА, інж. Н. в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Випускник г-зії в рідному місті, юрид. ф-ту Львів. ун-ту.

У роки ПСВ в складі австр. армії брав участь у боях на Сх. фронті, на р. Стохід (Волинь), потім в Албанії. У 11.1918 вступив до УГА. Ад'ютант 13-го піх. полку під командуванням от. Р. Волощука 7-ї Львів. бригади. В "чотирикутнику смерті" тричі перехворів на тиф. Учасник польс.-рад. війни в складі ЧУГА.

Наприкінці 04.1920 при спробі прорватися з польс. оточення в с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.) загинув у бою на ст. Голендри (нині смт Калинів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Мигович П. При VII-ій Бригаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 5. С. 8; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 667.

Ольга Малюта

МОЙСЕЙО́ВИЧ Костянтин Атанасійович

(05.09.1887 – д. і м. с. н.) – ветеринарний лікар, старшина УГА. Брат пор. Т.-О. Мойсейовича. Н. у с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. З поч. 1890-х проживав у с. Ланчин (нині смт Надвірнян. р-ну), де батько обіймав парафію. Навч. в реальній шк. м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Випускник ветеринарної акад-ї м. Львів. Працював за фахом у м. Товмач (нині Тлумач Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії на фронті; іменований надпоручником. В УГА – від 11.1918, старшина Терноп. ОВК. 1.03.1919 отримав військ. звання сотника-ветеринара. У складі армії перейшов за р. Збруч. На поч. 1920 призначений команд. ветеринар. служби УГА. Потім служив у ЧУГА.

Заарештований чекістами у 04.1920; після звільнення в складі ЧА прибув у 07.1920 до м. Тернопіль.

Подальша доля невідома.

Петро Гуцал

МОЙСЕЙО́ВИЧ Теофіл-Омелян Атанасійович

(28.04.1890–27.11.1919) – старшина УГА. Брат сот. К. Мойсейовича. Н. у с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. З дитячих літ проживав у с. Ланчин (нині Надвірнян. р-ну), де його батько обі-

Група УСС.
Зліва направо:
вістун Омелян ЛЕВИЦЬКИЙ,
підхор. Осип ТЕЛІЩАК
і підхор.
Теофіль МОЙСЕЙОВИЧ

ймав парафію. Навч. в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ); іспит зрілості склав як приватист 1913 у філії АГ м. Львів. Студіював право у Львів. ун-ті.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС. На 1.06.1916 – підхорунжий 6-ї сотні УСС; як фотограф належав до Артистичної горстки. Займаючись фотосправою, зробив велику кількість світлин з часів б-би УСС та УГА; майже вся колекція фотонегативів, зроблених в УГА, втрачена у кін. 04.1920. Брав участь у боях на г. Маківка, біля м. Болехів і Галич, у 07.1917 – біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.). За мужність 2.11.1917 нагороджений Хрестом військ. заслуг.

В УГА – від 11.1918, служив у 1-му полку 1-ї бригади УСС. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Протягом 06–07.1919 був комендантом м. Чортків (нині Терноп. обл.). У складі УГА відійшов на Наддніпрянщину; на Поділлі командував 13-ю етапною сотнею. Надалі референт справ місц. і театральних Пресової кватири УГА.

П. від тифу в польовому госпіталі м. Вінниця.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Книга Скорботи, Пам'яті і Шани України. Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2014. С. 172; Жалібна книга. Вип. 1. Жовква, 1922. С. 29; *Лазарович М.* Леґіон Українських січових стрільців. Тернопіль, 2005. С. 466; Поручник Теофіль Мойсейович // Український Прапор. 1920. 23 січ. С. 4; *Сіреджук П.* Галицька Гуцульщина у Великій війні. Косів, 2016. С. 395–396; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 140.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

"МОЛОДÁ ГАЛИЧИНÁ" – укр. сусп.-політ. т-во, засноване навесні–влітку 1921 у м. Відень. До його складу належали вихідці з Галичини, колиш. старшини й вояки Корпусу січових стрільців, які діяли на Наддніпрянщині, політ. діячі урядів УНР і ЗУНР, студенти. Активними учасниками гуртка були Д. Левицький (голова), Є. Коновалець, А. Мельник, М. Рудницька, І. Кедрин, Р. Дашкевич, П. Лисяк та ін. Був носієм ідеології всеукр. соборництва. Перебуваючи на нац.-демократ. позиціях, чл. "М.Г." відстоювали соборницьку концепцію відродження Укр. д-ви, відкидали будь-який крайовий партикуляризм, у т. ч. й галиц. Засуджували політику закорд. уряду Є. Петрушевича, оцінювали її як безперспективну й шкідливу для б-би за УССД. Вважали, що "не може існувати будь-коли галицької проблеми, а існувала й єдино може існувати проблема українська, тому відривати проблему Галичини від загальної української проблеми ніби тому, що Українська Народня Республіка відмовилася від Галичини у Варшавському договорі, було засудженням згори справи Галичини на програ". Виступали проти концепції держ. самостійності Галичини й надмірного оптимізму уряду ЗУНР стосовно допомоги країн Антанти у вирішенні галиц. проблеми; засуджували політ. полонофільство уряду УНР та русофільські тенденції в діяльності кер-ва ЗУНР.

Прихильники соборницької концепції виступили за створення єдиного всеукр. держ.-політ. центру, який вів би б-бу зі всіма окупантами укр. земель під гаслом соборної незалежної Укр. д-ви. Соборницька платформа передбачала непримиренну б-бу з польс. окупац. режимом. УСРР сприймалася як форма рос. окупації України. Є. Коновалець намагався перетворити "М.Г." на потужну громад.-політ. орг-цію, здатну діяти нарівні з провідними укр.

політ. партіями. Покладав надії стосовно поширення в її середовищі січово-стрілец. ідеї.

Створення "М.Г." призвело до загострення відносин між урядом ЗУНР в екзилі й проводом УВО.

Літ.: Галайко Б. М. Військово-політичне становище на українських землях на початку 1920-х рр. та створення Української військової організації // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Держава та армія. 2013. № 752. С. 129–136; *Ковальчук М.* Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є. Коновальця у 1920–1921 рр. // Український визвольний рух. Львів, 2006. Зб. 7. С. 5–78; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002. С. 172–173, 210; *Плазова Т.* Діяльність української політичної еміграції в Австрії у 20-х рр. XX ст. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2008. Вип. 21. С. 29–32.

Микола Кугутяк, Богдан Паска

"МОЛОДА́ ГРОМА́ДА" В М. КОЛОМИ́Я – укр. молодіжне культурологічне т-во 1-ї пол. 1919, учасники якого виступали з нац.-патріотичними рефератами ("Наша інтеліґенція – а сучасний момент" О. Ясінського; "Національна та інтернаціональна ідея" та "Земельна реформа – і комуністичний устрій людства" Є. Глушкевича), організовували мистецько-виховні заходи, розглядали на засіданнях актуальні культосвіт. питання краю. Очолював К. Заклинський. Стараннями т-ва 30.03.1919 у приміщенні Щадничої каси м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) за участю військ. оркестру відбулося Шевченкове свято для козаків-стрільців, робітників і селян. Присутні переглянули фрагмент опери М. Бобикевича "Страстний четвер", прослухали декламації О. Карашкевича й спів мішаного хору під орудою Г. Колцуняка.

Культурно-просьвітне життя Покуття.

Шевченківське сьвято „Молодої Громади" відбулося в неділю 30. марта. Приявлене було для війська, робітників і селян. В [illegible] [illegible] величавою [illegible] українського війська, [illegible] [illegible] [illegible] для [illegible]-пробудження України. Ціла велика саля щадничої каси була битком набита, чимало мусіло вернутися [illegible] недостачі місця. На естраді [illegible] бюст Батька Тараса, прибраний [illegible] та зеленю.

Свято вийшло добре. Найбільшу увагу звернули на себе отсі продукції: точки програми, виповнені військовою музикою, під проводом п. Грата Колцуняка, виступи мішаного хору, декламація рез. Ол. Карашкевича. Також загально подобався [illegible] [illegible], які відсьпівали фрагмент із опери „Страстний Четвер" нашого молодого композитора п. Ми. Бобикевича.

Таких [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Серед проблем і недоліків діяльності "М.г." А. Дутчак убачав такі: невелика як для Коломиї кількість учасників т-ва (70 осіб); тісне приміщення будинку Нар. дому, де збиралися чл. "М.г."; пасивність учениць жін. семінарії УПТ, які теж мали би брати участь в обговоренні складних культосвіт. питань краю.

У цей час також діяла "М.г." в м. Станиславів.

Літ.: Дутчак А. Товариське життя в Коломиї // Покутський Вістник. 1919. 20 цвіт. Ч. 31–32. С. 4–5; З Т-ва "Молода Громада" // Покутський Вістник. 1919. 16 марта. Ч. 21. С. 2; *Королько А.* Мистецьке життя українців Коломиї періоду ЗУНР (1918–1919 рр.) // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. Івано-Франківськ, 2013. № 2 (18). С. 126–137; Культурно-просвітне життя Покуття. Шевченківське сьвято "Молодої Громади" // Новини. Інформаційний щоденник. 1919. 2 квіт. Ч. 18. С. 2; *Монолатій І.* Коломия в часи ЗУНР. Коломия, 2000.

Андрій Королько

"МОЛОДА́ ГРОМА́ДА" В М. ЛЬВІВ – т-во взаємодопомоги ветеранів укр. збройних формувань 1914–23. Засноване 1925 у м. Львів. Розташовувалася у 2 кімнатах "Народної гостиниці" (нині вул. Дорошенка, 20). Мала свої філіали в низці міст Галичини й Волині. При створенні т-ва його очільником став Ю. Шепарович, секретарем – М. Бонковський. У різний час керівниками були А. Мельник та А. Палій; найтриваліший період секретарем був Л. Макарушка.

Серед учасників т-ва було багато чл. і симпатиків УВО, ОУН. Т-во співпрацювало з різними укр. екон. орг-ціями – Центросоюзом, "Народною торговлею", "Сільським господарем", РСУК, Маслосоюзом, страховим т-вом "Дністер", рекламною агенцією Р. Шухевича "Фама"

Стаття у газеті "Покутський Вістник" про діяльність "Молодої громади" м. Коломия

Будівля "Народної гостиниці" (нині приміщення Західної Регіональної митниці). Фото 2015 р.

та ін. Зазначені т-ва підтримували "М.г." фінансово й кадрами. 1935 "М.г." налічувала 230 чл., які належали до різних політ. партій і громад. орг-цій, але всі були укр. комбатантами. Коло симпатиків "М.г." було значно ширшим.

Через позицію польс. влади заходи т-ва мала спочатку доволі обмежений х-р. "М.г." організовувала виступи з рефератами й дискусії на теми нац.-визвол. змагань, святкування пам'ятних дат з історії України, упорядкування та охорону укр. військ. поховань. Лише згодом діяльність т-ва вдалося суттєво розширити. При "М.г." ств. різні відділи, зокр. Фонд ветеранів, який надавав матеріальну допомогу колиш. укр. воякам, дбав про призначення їм пенсій. Серед старшин, якими особливо переймалася "М.г.", були М. Маринович, М. Тарнавський та ін. "М.г." опікувалася вдовами та неповнолітніми дітьми загиблих укр. старшин і вояків, займалася пошуками роботи для укр. ветеранів, їх соц. захистом. З ініціативи "М.г." ств. Т-во укр. інвалідів (згодом Укр. т-во допомоги інвалідам). Історико-музейна секція "М.г." співпрацювала з НТШ й допомагала створити Музей військ.-істор. пам'яток (дир. І. Карпинець), а також із видавничим кооперативом "Червона Калина", у якому працювала частина чл. "М.г.".

Діяльність т-ва була припинена після вступу рад. військ до Галичини (09.1939).

Літ.: Байло А. Я. Співпраця генерала Мирона Тарнавського з ветеранськими організаціями УГА у 1921–1938 рр. // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2010. № 670: Держава та армія. С. 141–145; Загальні збори Товариства "Молода Громада" // Діло. 10 листоп. Ч. 301. С. 5; *Палій А.* Товариство "Молода Громада" у Львові (єдине об'єднання українських комбатантів після І-шої війни) // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 185–188.

Микола Вітенко

"МОЛОДА́ ГРОМА́ДА" В М. СТАНИСЛАВІ́В (11.1918–05.1919) – укр. культурологічне т-во, яке очолював Ю. Кам'янецький. Згідно зі статутом, було "осередком політ., наук. і товариського життя молодої укр. трудової інтеліґенції".

На 1-х заг. зборах "М.г." 25.11.1918 зібралася молодь, учителі, укр. офіцери й представники укр. жіноцтва. У центрі дискусії були згуртування молодих сил заради з'єднання всіх етногр. укр. тер. в одну незалежну самостійну д-ву та українізації всіх сфер держ. життя. З поч. 1919 планувалося видання (раз на місяць) наук.-літ. часопису т-ва.

Чл. т-ва щонеділі організовували виступи в Нар. домі, які мали на меті поглибити свідомість громадськості краю шляхом заслуховування рефератів з міжнар., сусп.-політ. та соц. тематики (22.12.1918 В. Бригідер виступив з рефератом "Реформа середнього шкільництва", 29.12.1918 С. Бужанко виголосив повідомлення "Земельне питання в історичному розвитку", 19.01.1919 К. Кисілевський – про становище Закарп. України та ін.). При т-ві діяв гурток, чл. якого щонеділі організовували в селах Станиславів. пов. виступи про становлення укр. державності.

Т-во впорядкувало б-ку, яка складалася з 3 частин – бібліотечних фондів т-в "Просвіта", "Українська молодіж"

Літературний вечір тов. „Молода Громада" в Станіславові.

Заходом Тов. „Молода Громада" устроєно в неділю, дня 22 грудня в кімнатах „Народного Дому" літературний вечір.

Тим, що його уст[illegible]ювали ходило майуть и се, щоби зібраним дати рід літературного „сімпозійону". Отже вечір зачався стихом Волод. Самійленка „Не вмре поезия". Виходилоби з того, неначеб сей вечір мав дати присутним таке естетичне вдоволення, що його вдєлюдиш поезія.

На жаль такого вдоволення ніхто не міг винести, бо сам вечір носив всі знамена случайности, програма була зложена прихапцем та зовсім недбайливо і ні трохи не відповідала ні тенденції тих, що його устроювали, ні ожиданню тих, що прийшли на нього.

Отворено програму виголошенням (виголосив проф. Рибчин згаданого вже стиха Самійленка „Не вмре поезия".

В тім ні всіх точок найкрасшим віддаваню були деякі хиби, а саме: недостача технічної інтерпретації, ілюстрикацій та відповідного темпа.

Дуже нещасливий вибір зробив п. Каменецький, маючи на свій до декламації зовсім непридатний голос, таку річ як Франкова поема „Мойсей". Щоби виголосити сю поему треба мати добірний голосовий матеріал і вищу краску голосу, чим та, яку мав лектор.

Трудно збагнути чи п. К. мав яку тенденцію, відчитуючи в безпорядку поодинокі пісні поему, бо слухачі не мали спромоги дослухатися сеї тенденції. Вже лучше читав п. К. новелю Богдана Лепкого „Дзвони", до якої не треба було великої голосової техніки, бо сама форма новелі є незвичайно гладка та легка до читання.

В остатних двох точках програми відчитали пп. Шкрумеляк і Гадзінський свої поезії. Тут можна замітити лише те, що читання було таке мляве, монотонне, безбарвне, що не в силі було звернути уваги слухачів на сам зміст читаних віршів.

Наконець слід би зазначити, що дуже чудно й немило вражав невідповідний добір поодиноких точок програми. Не обиджаючи Пп. авторів сміло можемо заключити, що невмісно було побіч творів таких велитнів літератури, як Франко, Лепкий, Самійленко — ставляти поезії молодих мало ще рутинованих авторів, як п. Гадзінський і Шкрумеляк.

Або устроювся літературний вечір, на якім відчитуєся твори нашої чи чужої літератури, або вечір авторів, де би виключно були читані авторами їх власні твори. пр.

Стаття в часописі "Нове життя" про діяльність "Молодої громади" в м. Станиславів

і студентської, яку впорядкував В. Янович. Відкрито читальні, в яких члени "М.г." могли знайомитися з укр. галиц. й наддніпрян., а також польс., нім. й рос. часописами.

24.01.1919 створено угро-укр. секцію "М.г." на чолі з К. Кисілевським, яка займалася просвітн. діяльністю закарп. українців.

Літ.: Королько А., Розумович І. Культурно-освітнє життя української громади м. Станиславова в період ЗУНР // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Вип. 676–677. Чернівці, 2013. С. 103–109; Літературний вечір тов. "Молода Громада" в Station Станіславові // Нове життя. 1919. 12 січ. Ч. 8. С. 3; Товариство "Молода Громада" // Станиславівський Голос. 1918. 6 груд. Ч. 10. С. 1–2.

Андрій Королько, Василь Марчук

"МОЛОДА́ УКРАЇ́НА" В М. ЛЬВІВ – укр. напівлегальна молодіжна орг-ція в Австро-Угор. імперії (здебільшого в Галичині й Буковині) 1899–1903. До "М.У." належали студенти ун-тів Австро-Угор. імперії (Львів. ун-ту, Львів. вищої політех. шк., Чернів. й Віден. ун-тів та ін.), учні старших класів г-зій Галичини й Буковини. Друкований орган орг-ції – час. "Молода Україна" заснований 13.07.1899 у м. Львів на зборах, що відбулися після 1-го віча укр. студентства Австро-Угор. імперії, на яких ухвалено проект статуту орг-ції та обрано гол. к-т у Львові, що ввійшов в історію під назвою "К-т десяти". Його чл. (провідними діячами "М.У.") стали: Є. Косевич, В. Старосольський, В. Темницький, Л. Цегельський, А. Крушельницький, С. Ґорук, Т. Мелень, М. Галущинський, О. Грабовський, М. Залітач. Програмними засадами "М.У." були ідеї нац. незалежності, соборності України та соц. справедливості.

Чл. "М.У." підтримували товариські зв'язки з укр. студентами з ун-тів Рос. імперії: м. Харків, Київ, Одеса, Санкт-Петербург та ін. "М.У." співпрацювала з Лесею Українкою, діячами РУП – Д. Антоновичем, М. Русовим, В. Винниченком, М. Поршем та ін. 1900 "М.У." опублікувала у Львові 1-ше вид. М. Міхновського "Самостійна Україна". Більшість чл. "М.У." стали провідними діячами Укр. революції 1914–23, чл. укр. політ. партій – УСДП, УНДО, УСРП, чільними політиками й громад. діячами 1-ї пол. 20 ст.

Літ.: Косевич Є., Старосольський В. Товариші і Товаришки! // Молода Україна. 1900. Ч. 1. С. 1–2.

Павло Артимишин, Ігор Соляр

МОЛЄЩІЙ Іван-Денис

МОЛЄ́ЩІЙ Іван-Денис (17.11.1892–20.05.1975) – педагог, старшина УГА. Н. в с. Довгомостиська (нині Мостис. р-ну Львів. обл.). 1910 закінчив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ воював як поручник австро-угор. армії на різних фронтах, був відзначений бойовими нагородами. В групі УСС архікн. Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного) брав участь у бойовій операції з визволення від більшовиків м. Херсон (15.04.1918). Служив в УГА з 11.1918; 1.01.1919 іменований сотником. Командант коша в м. Самбір (нині Львів. обл.), 3-ї виправи на Закарпаття, групи "Лютовиська", організатор і 1-й командант групи "Нижнів", командант куреня в 14-й бригаді. Після від'їзду Є. Петрушевича до м. Відень (11.1919) – чл. колегії старшин УГА. Потрапив у польс. полон, перебував у таборі м. Тухоля; звільнений 11.01.1921.

Учитель СШ (1920–30-ті). Доц. Львів. ун-ту (1939–41).

Після 1944 проживав у Німеччині; тоді ж змінив своє прізвище на Молящий. 1950 прибув до США. Проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Чл. укр. т-в.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Тв.: Молєщій І.-Д. Моя виправа на Закарпаття // ЛЧК. 1937. Ч. 4. С. 36.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. 2015. № 4. С. 67; Іван Молящий (некролог) // Свобода. 1975. № 98. 22 трав. С. 3; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 299, 346, 366; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 660.

Ольга Малюта

МОНДЖЕЙОВСЬКА Софія Яремівна

МОНДЖЕЙО́ВСЬКА Софія Яремівна

(11.02.1894–08.05.1975) – медсестра в УСС та УГА, зв'язкова й медик УПА. Н. у с. Кізлів (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). Закінчила курси медсестер у м. Львів, працювала в одній з лікарень міста.

1914 вступила до лав УСС. Пройшла вишкіл у жін. четі О. Степанів. Брала участь у боях на г. Маківка (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.), надавала мед. допомогу. Важко поранена в 05.1915. Лікувалася, згодом працювала в шпиталі УСС у Львові. Опікувалася Д. Вітовським, пораненим над р. Стрипа. 12.1915–28.05.1916 – опікунка І. Франка у Львові. Після його смерті знову була медсестрою в шпиталі УСС. Авторка спогадів "Останні дні з Франком: Спогад про великого письменника".

У 11.1918 долучилася до УГА. Перебувала на Наддніпрянщині. Учасниця бою біля м. Біла Церква (нині Київ. обл.; 07.1919), де відділ УГА потрапив в оточення. Серед ін. поранених урятувала життя старшині С. Гончару, своєму майбутньому чоловікові. Тоді ж особисто нагороджена С. Петлюрою від імені уряду УНР.

У роки ДСВ – зв'язкова й медик в УПА, зокр. лікувала ген.-хорунжого Р. Шухевича.

П. у м. Львів.

Літ.: Горобець О. Постаті з вирію: повісті, нариси. К., 2016. 176 с.; У Львові вшановано заслужених жінок // Свобода. 1993. 17 серп. Ч. 156. С. 3.

Оксана Дрогобицька

МОНДЖЕЙО́ВСЬКИЙ Данило

(д. і м. н. і с. н.) – четар УГА. Випускник учител. семінарії. 1913 – вчитель у с. Новий Витків (нині Радехів. р-ну Львів. обл.).

З 11.1918 – тех. референт у військ. депо Залізнодорожної управи УГА в м. Стрий (нині Львів. обл.). У 05.1919 разом з депо евакуйований до с. Хриплин (нині в складі м. Івано-Франківськ), згодом до с. Вигнанка (нині в складі м. Чортків Терноп. обл.). 16.07.1919 разом зі своїм підрозділом УГА відступив за р. Збруч. Перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), Жмеринка (нині Вінниц. обл.), Проскурів (нині Хмельницький). Здійснював ремонт мостів, вагонів, паровозів, бронепоїздів УГА та ДА УНР. З 23.10.1919 – у м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). Налагодив перевезення медикаментів місії Червоного Хреста для хворих на тиф вояків і старшин УГА в м. Вінниця. З 02.1920 – у складі ЧУГА.

Разом зі своєю дружиною до 1944 працював учителем у с. Яблунівка (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). Автор спогадів.

Тв.: Монджейовський Д. Залізно-дорожне Депо У.Г.А. // ЛЧК. 1938. Ч. 12. С. 18–19.

Літ.: Буцманюк Ю. Залізнодорожна Військова Управа (ЗВУ) // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 297–303; *Куп'як Д.* Спогади не розстріляного. Львів, 1993; *Рутар В.* Організація та функціонування Залізничних військ Західно-Української народної Республіки в 1918–1919 рр. // Przegląd Środkowo-Wschodni. T. 1. 2016. S. 125–159.

Микола Вітенко

МОНЧИ́НСЬКИЙ
Чеслав Ян

(Mączyński Czesław Jan; 09.08.1881–15.07.1935) – польс. педагог, історик, військовик. Н. в с. Кашичі (нині ґміни Орли Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сім'ї вчителів. 1893–1902 навч. в г-зії м. Ярослав (нині Польща). Зголосився на однорічну військ. службу до 29-го артилер. полку австро-угор. армії. 21.09.1903 іменований підпоручником. Активний діяч польс. Акад. громади в м. Львів. Вивчав право. Належав до польс. парамілітарного т-ва "Drużyny Bartoszowe". Випускник філос. ф-ту Львів. ун-ту (1908). З 1910 – вчитель у Перемишл. г-зії.

З поч. ПСВ мобілізований до 29-го артилер. полку. Команд. батареї. Поручник. 08.1915–12.1917 – команд. батареї в 2-му полку польової артилерії. 12.1917–10.1918 – у польовому штабі 4-ї армії Австро-Угорщини. З 10.1918 – командант таємної орг-ції "Polskie Kadry Wojskowe" в м. Львів, що налічувала бл. 500 осіб і готувала захоплення міста для ПЛК.

1–21.11.1918 – начальний командант оборони Львова. 22.11–12.12.1918 – комендант м. Львів та Львів. пов. З 12.12.1918 очолив бригаду львів. стрільців. Відповідальний за погром єврейс. нас. у м. Львів. Командував 5-ю піх. д-зією. Учасник боїв з УГА до 07.1919. Згодом учасник польс.-рад. війни на Литов.-Білорус. фронті. 08.1920–1.05.1921 – окружний інспектор добровольчих загонів у м. Львів. 11.06.1919 підвищений до звання полковника. До 1.11.1921 служив у штабі 6-ї польс. армії в м. Ковель (нині Волин. обл.). Згодом при 27-й піх. д-зії. Нагороджений "Хрестом оборони Львова". 5.11.1922 обраний послом до польс. сейму. Належав до Християн. союзу нар. єдності. Очолював сеймову військ. комісію.

1927 повернувся на військ. службу. 31.08.1929 демобілізований. Проживав у власному маєтку в с. Калинівка (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.). Чл. польс. Т-ва охорони могил польс. героїв у Львові, що займалося створенням цвинтаря оборонців Львова. Наприкінці життя переїхав до маєтку в с. Вербів (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Автор спогадів "Boje Lwowskie. Oswobodzenie Lwowa 1–24 listopada 1918 roku" (1921).

П. у військ. госпіталі м. Львів, де й похований на польс. військ. меморіалі на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Дєдик О. Г. Бої у Львові. 1–21 листопада 1918 року. Ч. 1. Львів, 2018; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 378–393; *Miliński J.,* Pułkownik Czesław Mączyński 1881–1935 Obrońca Lwowa i polityk Drugiej Rzeczypospolitej. Warszawa, 2004; *Mękarski S.,* Czesław Mączyński // Obrona Lwowa. T. 2. Warszawa, 1993.

Микола Вітенко

МОНЧИНСЬКИЙ
Чеслав Ян

МОРАВЕ́ЦЬКИЙ
Михайло Іванович

(08.11.1893–06.1920) – старшина УГА. Н. у с. Соколівка (нині Буськ. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителя. Навч. в г-зії м. Золочів; випускні іспити склав 13.02.1917 на гімназ. курсах у м. Відень.

1916 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив підстаршин. шк.; 1917 іменований підхорунжим, служив у 30-му піх. полку. В УГА воював у 4-й Золочів. бригаді. Перебував з 07.1919 за р. Збруч. 1.08.1919 отримав військ. звання четаря.

У 04.1920 потрапив у більшовиц. полон, відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, була затоплена в Білому морі.

МОРАЧЕВСЬКИЙ Єнджей

Літ.: Максимчук І. Кожухів. Львів, 1930; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 331; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 115; Українські ґімназийні курси у Відни в шкільнім році 1916–1917. Відень, 1917. С. 61.

Петро Гуцал

МОРАЧЕ́ВСЬКИЙ Єнджей (Moraczewski Jędrzej; 13.01.1870–05.08.1944) – польс. держ., парт. і профспілковий діяч. Н. в м. Тжемешно (нині Польща) в сім'ї залізн. інж. Згодом родина переїхала до Галичини. Випускник г-зії № 3 і політех. шк. м. Львів. Здобув фах залізн. інж., працював на буд-ві залізн. колій Тернопіль–Копичинці,ココ Тересін–Скала, Самбір–Сянки, Львів–Підгайці. Профспілковий діяч, з 1893 – чл. Галиц. соціал-демократ. партії. Посол до австр. парламенту від округу Стрий–Калуш (1907–18). Близький співробітник Ю. Пілсудського, який 1904–05 їхав до м. Токіо на переговори стосовно япон.-польс. антирос. співробітн.

Під час ПСВ служив у 1-й бригаді Польс. легіонів. Чл. президії ПЛК (з 4.11.1918), міністр комунікації в Тимчасов. нар. уряді І. Дашинського (6–17.11.1918). Після повернення Ю. Пілсудського з м. Магдебург (нині ФРН), за неможливості сформування нового уряду І. Дашинським – прем'єр (18.11.1918–16.01.1919) і міністр комунікації (до 29.12.1918). Уряд М. був коаліцією партій лівої соціаліст. орієнтації (ППС – 5 осіб, Польс. сел. партія (ПСП) "Визволення" – 2 особи, ПСП "Лівиця" – 1 особа) з деякими центрист. партіями (ПСП "Пяст" – 2 особи, Партія нац. незалежності – 1 особа, Нар. об'єднання – 1 особа, Демократ. об'єднання – 1 особа, безпарт. – 2 особи). 21.11.1918 на 1-му засіданні уряду М. закликав до "порозуміння без кривди нашої і нічиєї", до встановлення відносин "співжиття вільних і рівних народів" не на принципах "насильства і загарбницьких прагненнях, але на поміркованому врахуванні спільних інтересів, на полюбовному добровільному вирішенні спірних питань, на взаємності, зобов'язуючій нас і наших сусідів". У декларації уряду М. ішлося про "мирне розв'язання спірних питань" у Сх. Галичині, причому наголошувалося на потребі "визволення польського Львова". 29.12.1918 уряд М. зазнав незначної трансформації – змінилося 4 міністри. 4.01.1919 М. арештований на кілька годин під час

Команда польового госпіталю 1-го корпусу УГА у м. Вінниця. Осінь 1919 р.

невдалої спроби держ. перевороту з боку прихильників ендеків М. Янушайтіса-Жеґоти й Е. Сапєги. М. подав у відставку з поста прем'єра для створення можливостей порозуміння глави д-ви Ю. Пілсудського з ендеками й ПНК в м. Париж.

М. був прихильником федералізму й незалежності України; стверджував, що "інстинкт самозбереження українців змусить їх до пошуків союзників у Польщі проти Росії". Вважав, що поділ спірних тер. слід провести методом плебісциту, однак домагався, незалежно від результатів волевиявлення, приєднання до Польщі м. Львів ("з огляду на його польськість") та Борислав (нині Львів. обл.; згідно з екон. потребами). Зазначав: "Будучи в глибині своїх переконань прихильником постійного союзу Польщі з Україною, бажаючи українцям реалізації їх прагнень до здобуття державної незалежності, не хотів би, щоб це сталося коштом польської справи. Розрахунок між нами є важкий, але не неможливий".

Посол і віце-маршал сейму (1919–26). 1922 здобув депутатський мандат у виборчому окрузі № 52 (Стрий–Дрогобич–Калуш–Турка–Сколе–Долина). Чл. Гол. ради (1919–25) і Центр. виконкому (1919–23) ППС. Під час конфлікту ППС зі сх.-галиц. окружною орг-цією стосовно проекту територ. автономії займав поміркованy вичікувальну позицію, що забезпечувало їй підтримку більшості.

На окружній конф. у Львові 25–26.02.1922 була прийнята резолюція М., згідно з якою, констатуючи потребу надання автономії, визначення її кордонів і компетенцій вважалося передчасним кроком та ставилося завдання досягнути порозуміння з УСДП і розглянути це питання на парт. конгресі. На засіданні Гол. ради ППС 14–15.05.1922 було налагоджено компроміс зі сх.-галиц. окружною орг-цією на основі пропозиції М., яка декларувала, що "основою проекту повинно бути утворення автономної території з власним сеймом і відповідальним перед ним краєвим урядом та з забезпеченням свободи розвитку всіх народів, що населяють цю територію". Хоча в приватних розмовах з І. Дашинським М. виступав противником автономії.

Міністр сусп. робіт в уряді А. Скшинського (20.11.1925–7.02.1926). Займав позиції на правому крилі ППС, підтримав переворот Ю. Пілсудського (1926), увійшов до сформованого ним уряду, пізніше до уряду К. Бартля і К. Світальсьского як міністр сусп. робіт (2.10.1926–29.12.1929). Унаслідок цього виключений з ППС, заснував ППС – Колиш. революц. фракцію (1928). Під час ДСВ співпрацював з Союзом польс. синдикалістів.

Загинув у м. Сулеювек (нині Польща). 1948 перепохований на Повонзківському цвинтарі м. Варшава.

Тв.: Moraczewski J. Granica między Polską a Ukrainą. Studium statystyczne. Lublin, 1919.

Літ.: Gołota J. Jędrzej Moraczewski w latach 1919–1926 // Dzieje Najnowsze. 1993. № 2. S. 35–51.

Микола Ґеник

МОРДАЛЕ́ВИЧ
Юліан Арсентійович
(06.05.1896 – д. і м. с. н.) – підполковник ДА УНР. Н. в с. Гута-Забілоцька

(нині Радомишл. р-ну Житомир. обл.) в сел. сім'ї. Випускник Коростишів. вчител. семінарії (1916), Київ. військ. шк. Прапорщик.

Учасник ПСВ в складі 272-го Ідовського полку рос. армії. Воював на Рум. фронті. На поч. 1917 – поручик, команд. кавалерійс. сотні. Навесні 1917 обраний делегатом від 272-го полку на 1-й Всеукр. військ. з'їзд, що відбувався 18–21.05.1917 в м. Київ. Чл. УПСР. Дивізійний комендант 36-го українізованого корпусу. З 03.1918 – пом. повітов. коменданта УНР в Радомишл. пов. Заарештований нім. жандармами.

До 11.1918 перебував у Брест-Литовській в'язниці. Згодом комендант Чорнобильщини від Директорії УНР, пом. повітов. комісара Радомишл. пов. У 01–02.1919 створив у своєму повіті мережу т-в "Просвіта", "Спілка вчителів", за підтримки яких організовано україномовні шк., налагоджено культ. життя.

З приходом більшовиків навесні 1919 – голова повстанського к-ту в загоні от. Д. Соколовського. У складі цього загону, що налічував 500 бійців, кілька разів відвойовував м. Радомишль у більшовиків. У 06.1919 сформував власний загін для розширення тер. повстан. руху. Після загибелі 8.08.1919 Д. Соколовського керував низкою повстан. загонів.

У 08.1919 здійснив рейд назустріч наступаючим військам 3-го корпусу УГА А. Кравса. Спільно з галичанами звільнив м. Радомишль від більшовиків, узяв участь у поході на м. Київ. Після відступу укр. армій 17.09.1919 зі своїми загонами долучився до ДА УНР. Отримав від С. Петлюри мандат на створення Радомишл. повстан. к-ту.

Готував антибільшовиц. повстання на тер. між м. Коростень і Попільня (нині смт, обидва Житомир. обл.), координуючи свої дії з Центр. укр. повстан. к-том і Гол. штабом ДА УНР. 25.04.1920 розпочав антибільшовиц. повстання. Під контролем М. опинилося понад 100 населених пунктів. В умовах відновлення влади УНР понад місяць очолював Радомишл. повітов. комісаріат. З поверненням більшовиків продовжив повстан. б-бу. У 06–12.1920 вів активні бої з ЧА. Взимку 1920–21 написав кілька ідеологічних тв., які поширювали серед селян. У 02.1921 загін М. налічував 300 бійців, які мали на озброєнні до 30 кулеметів. До 04.1921 його сили суттєво зросли й здійснювали напади на рад. органи влади, підрозділи ЧА на тер. Київщини й Житомирщини, аж до польс.-рад. кордону.

До 06.1921 очолював антибільшовиц. рух у пн. частині Київ. обл. 20.04.1920 М. зумів уникнути арешту працівниками Київ. губЧК. При цьому чекісти утримували як заручника батька М., а в оточенні отамана були більшовиц. агенти. Під кер-вом М. було зосереджено значні військ. сили.

14.06.1921 М. здався рад. владі разом зі своїм найближчим оточенням під гарантії безпеки. Його вчинок деморалізував значну частину повстанців Київщини. При цьому зумів домогтися звільнення з ув'язнення низки заарештованих раніше повстанців. Намагався пристосуватися до нових реалій.

14.08.1921 йому відмовлено в посаді вчителя в м. Коростишів (нині Житомир. обл.). У 11.1921 нелегально перейшов рад.-польс. кордон.

Заарештований польс. владою як "радянський агент". Зумів утекти до ЧСР. Навч. на філол. ф-ті Празьк. ун-ту, згодом в УВУ. Змінив прізвище на "Головацький", отримав громадянство ЧСР.

Подальша доля невідома.

Тв.: Мордалевич Ю. Наші змагання. 1917–1921. (Збірник документів) / [упоряд. С. Жовтий]. К., 2013.

Літ.: Попик В., Крымчук Г. Бунт и смирение атамана Мордалевича. К., 1991; *Шевченко В.* Юліан Мордалевич: доля петлюрівського отамана // Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2015. Спец. вип. 2. С. 75–87.

Микола Вітенко

МОРÓЗ
Микола

(1861–02.11.1935) – педагог, четар УГА. Н. у с. Цебрів (нині Зборів. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Здобув освіту в нар. шк. рідного села, учител. семінарії м. Тернопіль (1880). Працював учителем у м. Радехів (нині Львів. обл.),

с. Біла, Борки Великі (нині смт Великі Бірки, обидва Терноп. р-ну), Вікно (нині Гусятин. р-ну, усі 3 Терноп. обл.). Після складення вищого (виділового) учител. іспиту – учитель шкільн. вправ у вчител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

З 1902 – дир. шкільн. вправ в учител. семінарії м. Львів. Чл. багатьох укр. орг-цій і т-в. Співзасн. професійної орг-ції "Взаємна поміч укр. вчительства" (1905).

Після проголошення ЗУНР вступив до УГА, пройшов у її лавах весь бойовий шлях. Навесні 1920 потрапив у польс. полон. Перебував у таборі м. Тухоля, звідки втік 22.09.1920.

У 1-й пол. 1930-х – очільник учител. банкової орг-ції "Учительська каса".

П. у м. Львів.

Літ.: Посмертні згадки. Микола Мороз // Діло. 1935. 3 листоп. Ч. 294; Спис учителів // Вперед. 1920. 8 серп.С. 4.

Петро Сіреджук

МОРО́З Петро

(04.02.1876–18.12.1942) – педагог, четар УГА. Н. в с. Токи (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.). Випускник г-зії м. Тернопіль (1900), Львів. ун-ту (1905). Вивчав історію під кер-вом М. Грушевського. 1905–08 – викл. історії, географії та укр. мови в г-зії м. Тернопіль; 1910–14 – вчитель у г-зіях м. Збараж (нині Терноп. обл.), Городенка й Рогатин (обидва нині Івано-Франк. обл.).

Учасник ПСВ. Хорунжий. У складі 20-го піх. полку воював на Італ. фронті біля р. Ізонцо. Був важко поранений. У період ЗУНР відповідав за охорону й збереження військ. складів у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1.03.1919 іменований четарем. Організовував евакуацію до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) військ. складів. 1919 – дир. відділу нар. освіти при уряді УНР, проф. колегії в м. Кам'янець-Подільський.

Після повернення до Галичини продовжив пед. діяльність. 1924–30 – вчитель г-зії "Рідна школа" в Тернополі, згодом учителював у м. Яворів (нині Львів. обл.) і Станиславів. Автор наук. праць "Судівництво у Великому Литовському Князівстві в кінці 16 ст." і "Соціальне та економічне положення галицького міщанства в половині 18 ст.".

П. у м. Станиславів. Похований у м. Городенка.

Літ.: Головин Б. Мороз Петро // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 563–564; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 54, 220–221.

Роман Кобильник

МОРОЗ Петро

МОСО́РА Володимир

(1887–1944) – четар УГА. Н. в м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.). Випускник Львів. політехніки, інж. Учитель у Рогатин. г-зії.

Під час ПСВ – доброволець УСС, ад'ютант сот. М. Галущинського, заст. нач. рекрутського відділу, підхорунжий. У 03.1917 брав участь у створенні укр. шкіл на Волині. З 11.1918 – у складі УГА. Працював у ДСВС. 1.01.1919 іменований хорунжим. Згодом четар. З 05.1920 – нач. постачання 3-ї д-зії ДА УНР.

Після завершення визвол. змагань – інж.-агрономом у т-ві "Сільський господар" у м. Перемишль. Чл. УНДО. 1941 повернувся до м. Рогатин, де працював учителем в укр. г-зії.

П. і похований у м. Рогатин.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

МОСОРА Володимир

МОСО́РА Михайло

(1862–1947) – греко-катол. священик, громад.-політ. діяч. Сотрудник (1887–92), адміністратор (1892–93) парафії с. Рибники, парох с. Поручин (1893–1905) (обидва нині Бережан. р-ну Терноп. обл.). Парох у м. Сколе (нині Львів. обл.; 1905–44). Діяч УНДП. Засн. позичкової каси "Верховина". Співзасн. гуртово-торг. спілки "Єдність". Голова філії т-ва "Просвіта" в Сколе (1910–39).

Організатор встановлення укр. влади в Сколів. пов. (11.1918), чл. прибічної ради повітов. комісаріату ЗУНР (1918–19). Інтернований польс. владою (1919–20).

МОСОРА Михайло

МОХНАЦЬКИЙ
Степан Іванович

У міжвоєн. час очолював філію Т-ва охорони воєнних могил у Сколе.

Літ.: Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 81.

Олег Павлишин

МОСКАЛЮ́К
Теодор

(22.02.1883–13.06.1955) – старший десятник УГА, громад. діяч. Н. в с. Шельпаки (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.).

Під час ПСВ – в австро-угор. армії, перебував у рос. полоні. Згодом – доброволець УГА.

Від 1926 – у Канаді: спочатку в м. Саскатун, від 1941 – у м. Торонто.

Співзасн. УСГ в Саскатуні, провідний чл. Укр. відділу Канад. леґіону та УСГ в Торонто. Автор публікацій у періодиці.

П. у м. Торонто.

Літ.: Мельничук Б. Москалюк Теодор // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 566.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

МОСТОВИ́Й
Ксаверій Петрович

(03.04.1892–12.1919) – вістун УГА. Н. в м. Підгайці (нині Терноп. обл.) в сім'ї кушніра. 1911 закінчив гімназійні студії в м. Бережани (нині Терноп. обл.). Навч. у Львів. духовній семінарії, на теолог. ф-ті ун-ту м. Інсбрук (Австрія).

Учасник Листопадового чину в м. Підгайці. Доброволець УГА. Служив у штабі піх. куреня, після відступу за р. Збруч – у зведеному коші.

П. від тифу в м. Бар (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Гуцал П. Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. 350-річчю Підгаєцької битви гетьмана Петра Дорошенка присвячено. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 197; Жалібна книга. Поіменний спис поляглих членів УГА у визвольній війні. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 13; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 319; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 125, 218.

Петро Гуцал

МОХНА́ЦЬКИЙ
Степан Іванович

(21.04.1876–20.01.1955) – священик, громад. діяч. Н. в с. Саджівка (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник г-зії м. Тернопіль, Львів. духовної семінарії та філос. ф-ту Львів. ун-ту. Парох у с. Малі Бірки (нині Гусятин. р-ну), 1901–06 – церкви Св. П'ятниці в м. Львів. Належав до Гол. управи т-ва "Просвіта" (1912–39). Чл. УПТ, Гол. управ "Української бесіди" й Укр. пром. бурси, чл. НТШ. З 1908 – на парафії в м. Теребовля (нині Терноп. обл.), одночасно катехит у місц. г-зії. 1912 – чл. повітов. к-ту УНДП (з 1925 – УНДО). 1913 балотувався від УНДП до Галиц. сейму, однак не був обраний.

Співорганізатор Листопадового чину в м. Теребовля і Теребовлян. пов. Голова місц. повітов. УНРади. У 07.1919 заарештований польс. владою. 8.11.1919 звільнений, але на умовах постійного нагляду.

З 1920 – декан Теребовлян. деканату. Чл. наглядових рад каси "Поміч", ПСК, філії Українбанку. Від 1926 – почесний крилошанин Львів. митрополичої консисторії. Співорганізатор істор. музею в м. Теребовля, ініціатор спорудження пам'ятника "Борцям за волю України" (знищений польс. шовіністами 1930, відновлений 1990).

У 03.1944 емігрував до Німеччини, парох у м. Мюнхен. 1950 виїхав до США. Парох у м. Честер (шт. Пенсільванія), з 1953 – у м. Елізабет (шт. Нью-Джерсі).

П. у м. Елізабет.

Літ.: Головин Б., Кушнерик Г., Пиндус Б., Сивак І. Мохнацький Степан Іванович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 569; *Ґерета І.* Теребовля: шлях через віки. Історико-краєзнавчий нарис. Львів, 1997; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 323, 446; *Ковальчук М.* Степан Мохнацький – священик, патріот, громадянин. Тернопіль, 2005; *Мудрий В.* Сл. п. о. Степан Мохнацький. Пам'яті зразкового душпастиря і великого громадянина // Свобода. 1955. 27 січ. Ч. 17. С. 2; Україн-

ська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 36.

Микола Вітенко

МОХНА́ЦЬКИЙ Ярослав Степанович

(08.08.1902–12.11.1963) – інж., підстаршина УГА, громад. діяч. Н. у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Від 1908 проживав у м. Теребовля (нині Терноп. обл.), де батько обійняв парафію. Навч. 1912–14, 1917–18 в г-зії; чл. "Пласту".

Брав участь у Листопадовому чині в м. Теребовля, надалі служив у міськ. міліції. Вступив до УГА (03.1919), після вишколу в коші 1-го Подільськ. полку ім. С. Петлюри в Тернополі воював у бойовій частині на фронті. З армією перебував за р. Збруч, двічі хворів на тиф. Мав військ. звання старшого десятника. Навесні 1920 потрапив у польс. полон, після прибуття до Галичини звільнений, повернувся додому.

1922 склав випускні іспити в укр. г-зії в Тернополі. Навч. в Укр. таємній політехніці у Львові, потім – у вищій тех. шк. в м. Данціґ (нині Ґданськ, Польща), де здобув спеціальність інж. шляхового будівництва.

Проживав у м. Краків, працював за фахом. Брав участь у житті укр. громади міста, зокр. деякий час очолював філію "Просвіти" й гурток "Рідної школи", підтримував контакти з письменником Б. Лепким. Розробив проект пам'ятника полеглим воякам УГА, який був зведений біля Миколаївської церкви в Теребовлі й у 06.1929 освячений (знищений у 11.1930 польс. шовіністами; відновлений 1990). У 09.1939 ув'язнений польс. властями в таборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Після ДСВ продовжував трудитися на будві доріг у Краків. в-ві.

П. у м. Краків (Польща).

Літ.: Ковальчук М. Степан Мохнацький – священик, патріот, громадянин. Тернопіль, 2005. С. 93–95; *Теребовельський пластун.* Інж. Ярослав Мохнацький // Свобода. 1965; Ті, що відійшли … Інж. Ярослав Мохнацький // Вісті Комбатанта. 1964. Ч. 3. С. 58.

Петро Гуцал

МУАНВІ́ЛЬ Леон Шарль Марі

(Moineville Léonce Charles Marie; 12.05.1865–25.12.1944) – франц. військ. діяч, генерал. Н. у м. Мобеж (Франція). 1883–85 навч. в Особливій військ. шк. Сен-Сір (м. Париж). Офіцер франц. кавалерії, 1898 – капітан, 1910 – голова ескадрону.

1917 – полковник на Зх. фронті ПСВ. 1918 відправлений до армії Галлера як команд. д-зії. Чл. франц. військ. місії в м. Варшава. З 05–06.1919 – команд. д-зії. Радник штабу 2-ї армії в ході польс.-рад. війни 1920.

У 10.1921 повернувся до Франції. Отримав польс. військ. нагороди – орден Virtuti Militari і Хрест Хоробрих (4 рази). Командор ордену Почесного легіону (29.12.1923).

П. у муніципалітеті Верней-сюр-В'єнн (Франція).

Літ.: Kosk H. P. Generalicja polska. T. 2. Pruszków, 2001. S. 39.

Богдан Паска

МУДРА́К Микола Йосипович

(18.06.1897–14 (за ін. даними 17 або 18).04.1919) – хорунжий УГА. Н. в с. Кліводин (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) у сім'ї сільс. господаря Й. Мудрака та Домни, уродженої Савчук. Навч. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань (нині Чернів. обл.) з 1909, матуральні іспити склав уже під час війни.

Військ. службу розпочав навесні 1915 як однорічний доброволець. Після закінчення шк. старшин був іменований хорунжим 24-го полку піхоти. Воював на Італ. фронті, звідки повернувся додому восени 1918.

Записався на студії теології в Чернів. ун-ті, чл. укр. акад. т-ва "Православна академія".

Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію як хорунжий УГА в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Наприкінці 02.1919 був приділений як команд. 9-ї сотні до 3-го куреня 24-го полку піхоти ім. гетьмана Дорошенка, який вів бої проти поляків на околицях с. Козельники (нині в складі м. Львів).

МОХНАЦЬКИЙ Ярослав Степанович

Загинув у бою під час розвідки в м. Львів. Похований з військ. почестями на Козельницькому цвинтарі.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Од. зб. 35.

Літ.: *Волицький В.* На Львів і Київ. Воєнні спогади 1918–1920. Торонто, 1963. С. 94, 95; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 21 берез.; 4 квіт.; Нарис історії ІІІ-го куріня 24-го полку піхоти ім. Гетьмана Петра Дорошенка // ЛЧК. 1930. Жовтень. С. 10–11; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 88; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 75.

Володимир Старик

МУДРИК Андрій Григорович

МУ́ДРИК Андрій Григорович

(12.08.1893–08.01.1969) – четар УГА, кооп. і громад. діяч. Н. в с. Павлокома (нині Польща) в сел. сім'ї. Випускник нар. шк. в рідному селі. 1914 завершив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

З поч. ПСВ мобілізований до Перемишл. піх. полку австро-угор. армії. Закінчив старшинську шк. Хорунжий. Воював на Сх. фронті. Восени 1915 у бою біля м. Луцьк потрапив у рос. полон. 1917 зміг повернутися до Галичини. Продовжив військ. службу у своєму полку.

Доброволець УГА, четар. Воював у Гірській бригаді, з якою відступив (05.1919) на тер. Закарпаття. Інтернований у таборі м. Німецьке Яблонне (нині м. Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Згодом навч. разом з О. Лисом та А. Мидляком у Вищій молочарській шк. м. Пльзень (нині Чехія). У 09.1923 всі троє погодилися повернутися до Галичини й працювати у філії Крайового союзу господарсько-молочарського (1926 реорганізований у Крайовий молочарський союз (Маслосоюз)) у м. Стрий (нині Львів. обл.).

Пропагував ідеї молочар. кооперації серед селян низки повітів, обходячи село за селом. У 12.1923 на запрошення О. Лиса, А. Палія та Ю. Шепаровича переїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Співзасн. філії Крайового союзу господарсько-молочарського в цьому місті. 1924 увійшов до кер-ва Маслосоюзу. До 1939 організував мережу Маслосоюзу в Станиславів. в-ві. Активний ред. і дописувач час. "Кооперативне молочарство", автор методичних посібників з молочарської та кооп. справи. Молочарством займався і в період ДСВ.

1944 емігрував до Німеччини, 1946 очолив укр. кооп. спілку Центросоюз у м. Мюнхен. Чл. укр. т-в "Унія", УСХС. 1949 разом з родиною виїхав до м. Куритиба (Бразилія). 1951 замешкав у м. Торонто (Канада), де організував Братство маслосоюзівців, Координаційний к-т укр. кредитових кооператив, співпрацював із ЗУАДК.

П. і похований у м. Торонто.

Тв.: *Мудрик А.* Кооперативний катехизм. Львів, 1939; *Його ж.* Трагедія села Павлокома // Перемишль – західний бастіон України / за ред. Б. Загайкевича. Нью-Йорк, 1961. С. 211–218.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 98, 402–404, 482, 484–486; *Витанович І.* На смерть св. п. Андрія Мудрика // Свобода. 1969. 17 січ. Ч. 11; *Качор А.* Андрій Мудрик // Ярославщина і Засяння 1031–1947: історично-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. С. 714; *Його ж.* Видатний фахівець кооперативного молочарства // Стрийщина: історично-мемуарний збірник. Т. 2. Ню Йорк, 1990. С. 367–370; *Його ж.* Над свіжою могилою сл. п. Андрія Мудрика // Свобода. 1969. 18 берез. Ч. 50; Помер Андрій Мудрик – видатний кооперативний і суспільний діяч // Свобода. 1969. 10 січ. Ч. 6.

Микола Вітенко

МУЗЕ́Й-АРХІ́В ВИ́ЗВОЛЕННЯ УКРАЇ́НИ В М. ТА́РНІВ (МАВУ), ГОЛОВНИ́Й ВІЙСЬКО́ВО-ІСТОРИ́ЧНИЙ МУЗЕ́Й-АРХІ́В (ГВІМА) А́РМІЇ УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – архів. установа, ств. під час перебування уряду УНР на еміграції в Польщі з метою збору, впорядкування, реєстрації та збереження наказів, реляцій, щоденників бойових подій, листування та ін. військ. документів істор. х-ру, а також усіх матеріалів доби визвол. змагань, зокр. відозв, оголошень, газет і журналів,

присвячених укр. проблематиці. Наказ про заснування видано Гол. командою військ УНР 2.07.1921.

З метою кращого зберігання істор. документів музей-архів планували розмістити в м. Львів, але через політ. обставини місцем його розташування обрано м. Тарнів (нині Польща), де в той час перебував уряд УНР в екзилі. Нач. ГВІМА призначив адм. хор. М. Обідного, який на той час мав значний досвід роботи в пам'яткоохороних установах, архіваріусом – адм. підхор. Й. Уланівського. М. Обідний відразу розгорнув активну діяльність зі встановлення контактів з укр. еміграц. осередками в Польщі й поза її межами – у Румунії, Болгарії, Туреччині, Італії, Швеції. До ГВІМА почали надходити документи з військ. частин, окремі матеріали та вид. від укр. дипломатичних місій, редакцій часописів тощо. Загалом 2.07.1921–1.01.1922 до музею-архіву надійшло 2620 од. зберігання, серед них: військ. статути, відозви, оголошення, таборові часописи, малюнки, портрети, світлини, афіші, плакати, печатки, зразки уніформи. Кер-во Військ. мін-ва УНР, сприяючи поповненню фондів ГВІМА, видавало циркуляри й розпорядження щодо збору та зберігання істор. документів про бойовий шлях ДА УНР. Однак недостатнє фінансування інституції та намагання польс. влади перенести її до табору інтернованих укр. вояків у м. Каліш (нині Польща) постійно загрожували припиненню діяльності музею-архіву.

1.09.1921 голова Директорії УНР С. Петлюра затвердив закон про заснування МАВУ, внаслідок чого планували перетворити ГВІМА на окремий відділ нового музею. Однак об'єднання цих установ не відбулося, оскільки МАВУ так і не розпочав своєї практичної діяльності. 7.12.1922 РНМ УНР постановила передати ГВІМА на час перебування уряду УНР поза межами України від Військ. мін-ва до Мін-ва нар. освіти. Це рішення загалом негативно позначилося на діяльності музею-архіву, оскільки він опинився в підпорядкуванні одного з найменш фінансово забезпечених мін-в.

1923 М. Обідний виступив з ініціативою перевезення збірок ГВІМА та МАВУ до м. Прага, яку не підтримало кер-во УНР. Незважаючи на це, у 09.1923 він вивіз частину матеріалів з Тарнова до Праги, де вони були покладені в основу колекції новоств. Укр. нац. музею-архіву.

Літ.: *Климова К.* "Кожна військова акція фахово зафіксована" (До питання про організацію воєнно-історичних архівів в Україні 1918–1923 рр.) // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.). К., 1998; *Обідний М.* Як охоронялись пам'ятки. Б/м, б/р; *Палієнко М. Г.* Архівні центри української еміграції: створення, функціонування, доля документальних колекцій. К., 2008; *Її ж.* Діяльність української еміграції із заснування національного архівного центру за кордоном у 20-х роках XX ст. // Історичний журнал. 2004. № 3. С. 27–38; *Її ж.* Пам'яткоохоронна діяльність Михайла Обідного в Україні, Польщі та Чехословаччині // Пам'ятки України: історія та культура. 2005. № 2. С. 92–119; *Савченко Г., Срібняк І.* Заснування Головного військово-історичного музею-архіву Армії УНР // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. К., 1996.

Марина Палієнко

МУЗЕ́Й ВИЗВО́ЛЬНОЇ БОРОТЬБИ́ УКРА́ЇНИ (МВБУ). Діяв у м. Прага (нині Чехія) 1925–48. Заснований за ініціативою укр. емігрантів, які проживали в

Музей визвольної боротьби України в м. Прага після бомбардування 14 лютого 1945 р.

Обкладинка австралійського видання книги М. Мушинки про Музей визвольної боротьби України

ЧСР після поразки Укр. революції. 1924 кер-во УГА звернулося до УВУ з пропозицією заснувати музей, у якому б зберігалися військ. реліквії та архів. матеріали. Розбудову музею здійснило Т-во "Музей визвольної боротьби України", статут якого, складений УВУ, був схвалений рішенням земського уряду в Празі 12.01.1925. Музей ставив за мету збирання, вивчення і популяризацію всіх матеріалів, пов'язаних з укр. нац. рухом та утворенням самостійної укр. д-ви. До дійсних чл. т-ва належали як окремі особи, так і численні укр. громад. інституції, що діяли в різних країнах світу. Очолювали т-во І. Горбачевський, С. Смаль-Стоцький, А. Яковлів, Д. Дорошенко, В. Бірчак, Ю. Домбровський, К. Заклинський. Серед засн. і чл. ради – Д. Антонович, В. Біднов, Д. Дорошенко, О. Колесса, М. Омелянович-Павленко, В. Старосольський, Ф. Щербина та ін. Кер-во звернулося до всіх укр. емігрантських кіл з проханням передати матеріали до музею.

Перша виставка була відкрита 1.07.1925. Музей містився в найманих непристосованих приміщеннях. 1929–38 оренду приміщень фінансував укр. підприємець зі США Г.-К. Лисюк. На зібрані серед українців кошти 1938 було придбано власний будинок, де з 05.1939 розмістився музей. Його збірка, що налічувала бл. 1 млн од. зберігання, складалася з архівів укр. урядів періоду укр. визвол. змагань 1917–21 та їх дипломатичних представництв і місій у 12 країнах Європи, СВУ, таборів для інтернованих та військовополонених українців у Австрії, Італії, Польщі, ЧСР, зокр. УГА та січових стрільців; укр. емігрантських інституцій, т-в, політ. партій, навч. закладів у діаспорі; персональних фондів відомих представників укр. еміграції, у т. ч. А. Андрієвського, О. Андрієвського, Антоновичів, В. Біднова, Л. Білецького, І. Борковського, В. Доманицького, Д. Дорошенка, В. Дубровського, О. Колесси, О. Косач-Кривинюк, Б. Мартоса, В. Мартинця, С. Наріжного, С. Рудницького, С. Смаль-Стоцького, Ю. Тищенка, С. Черкасенка, М. Чечеля, М. Шаповала, В. Щербаківського, А. Яковліва та ін.; колекцій боністики та нумізматики; збірок періодичних і неперіодичних укр. видань з різних країн, плакатів, листівок, світлин, негативів, діапозитивів, мистецьких тв.; шевченківської та карпато-укр. колекції: пам'ятки з історії Закарп. України, насамперед ті, що стосуються питань автономії та діяльності русин. кооп. і культосвіт. орг-цій. Б-ка комплектувалася дарами різних укр. і неукр. інституцій та приватних осіб. Музей утримувався за рахунок членських внесків і пожертвувань українців з різних країн світу.

За гітлерівської окупації Праги 1939–45 його діяльність була дозволена. У 02.1945, під час амер. бомбардування Праги, будинок музею дуже постраждав і був знесений (нині на його місці побудовано ф-ку). Частину його колекцій знищено; матеріали, що збереглися, перевезли до Нац. та Університетської б-ки в Клементіумі та архіву МВС на Градчанах. Відновив діяльність у 11.1945.

1925–38 музей видавав бюлетень "Вісти" (20 випусків). Дир. музею – Д. Антонович, з 1945 – С. Наріжний. Органами "СМЕРШ" 19.06.1945 на майно музею було накладено арешт.

26.03.1948 комуніст. влада ЧСР закрила музей і ліквідувала т-во. Частина документальних матеріалів музею потрапила до архіву Мін-ва нар. безпеки, музейна б-ка й частина архівів – до Слов'ян. б-ки в Празі (їх подальша доля невідома). Велику кількість колекцій, насамперед документальних, вивезено до СРСР. Фонди МВБУ сьогодні розкидані по різних архівах, музеях і б-ках України, Росії, Чехії та Словаччини. Значні колекції музею зберігаються в Держ. центр. архіві в Празі, систематизовані як окремий фонд "Український музей у Празі". Частина їх опинилась у м. Київ, зокр. в сучасних ЦДАВОВУ, ЦДАГОУ, Центр. держ. кінофотофоноархіві України ім. Г. Пшеничного.

Літ.: Кеннеді-Грімстед П., Боряк Г. Доля скарбів української культури під час другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв. К., 1991; *Мушинка М.* Музей визвольної боротьби України в Празі та доля його фондів:

Історико-архівні нариси. К., 2005; *Наріжний С.* Українська еміграція. Прага, 1942; Український музей у Празі. (1659) 1925–1948. Опис фонду: Науково-довідкове видання з історії України. Вип. 41. К.; Прага, 1996.

Лариса Федорова

МУЗÉЙ ВИЗВÓЛЬНОЇ БОРОТЬБÍ УКРАЇНИ В М. ЛЬВІВ – відділ комунального закладу Львів. обл. ради "Львівський історичний музей". Урочисте відкриття музею відбулося 13.10.2012, у дні святкування 70-річчя УПА. Музей розташований у будинку колиш. Стрілец. т-ва в м. Львів на вул. Лисенка, 23-а, у пд. частині Регіонального ландшафтного парку "Знесіння". Саме в приміщенні Стрілец. т-ва, відомого як "Куркове братство", 1868 відбулись установчі збори т-ва "Просвіта", а 10.03.1869 організовано 1-й у Львові Шевченківський концерт.

Експозиція Музею в хронологічній послідовності розкриває осн. етапи б-би за УССД, охоплює період кін. 19 – поч. 90-х рр. 20 ст. У 1-му й 2-му залах висвітлено 1-й етап б-би за суверенність укр. земель, починаючи від спортивно-гімнастичних молодіжних орг-цій "Сокіл" і "Січ", осн. мета яких була у вихованні фізично здорової та національно свідомої укр. молоді Галичини й Буковини. На карті поширення сокільських філій-гнізд у Зх. Україні, складеній 1913, наочно представлено масштабність цього руху серед укр. сусп-ва. Унікальні музейні пам'ятки відтворюють формування та бойовий шлях Легіону УСС – 1-ї укр. військ. формації 20 ст. Світлини, документи, фрагменти зброї, знайденої в р-ні боїв УСС на г. Маківка, яскраво розкривають історію УСС.

Значне місце в експозиції відведено музейним пам'яткам, пов'язаним з подіями в Україні 1917–23 – створенням УНР та ЗУНР, самовідданою б-бою з загарбниками (зразки тогочасної зброї, реконструкція військ. однострою ДА УНР, оригінальний кітель вояка УГА, документи УЦР та грошові знаки УНР). У 2-му залі представлені документи й зброя вояків УГА, Корпусу січових стрільців зі збірки колиш. Музею воєн.-істор. пам'яток у Львові (1937–39)

У 3-му залі представлені документи й матеріали міжвоєн. періоду про утворення і б-бу за відновлення незалежної Укр. д-ви підпільно-революц. орг-цій – УВО та ОУН; постання на Закарпатті Карпат. України; бої Карпат. Січі з угор. військами. Збережено особисті речі Президента Карпат. України А. Волошина. Окремо висвітлено діяльність військ. підрозділів ОУН – Військ. відділів націоналістів та куренів "Нахтігаль" і "Роланд", пропагандивних похідних груп ОУН, а також комплекс документів про події проголошення Акта відновлення укр. державності 30.06.1941.

Частина експозиції присвячена діяльності бойових підрозділів УПА на теренах Зх. України. Стилізація інтер'єрів Музею під лісові хащі гармонійно

Музей визвольної боротьби України в м. Львів

доповнює унікальні пам'ятки. Відображено осн. етапи формування та орг. стр-ру УПА, діяльність військ. округи "Буг", старшинські й підстаршинські вишколи, мед. службу УПА. Окремо експонується комплекс підпільних теренових видань, пропагандивна й вишкільна л-ра, ілюстровані листівки, звернення, заклики. Представлено бофони – документи на грошові внески до фонду ОУН, УПА; повстанський одяг і речі повсякденного вжитку; матеріали Великого збору УГВР, відзнаки та світлини чл. УГВР.

Цікавим для відвідувачів є розділ, присвячений історії укр. д-зії "Галичина", який відображає процес її формування, участь у битві під м. Броди (нині Львів. обл.), утворення 1-ї Укр. д-зії УНА, перебування дивізійників у таборі військовополонених у м. Ріміні (Італія), особисті речі дивізійників, пропам'ятні комбатант. відзнаки, таборові вид. Низка матеріалів висвітлює діяльність Братства колиш. вояків 1-ї Укр. д-зії УНА за кордоном; окремі матеріали – діяльність ДЦ УНР в екзилі.

Значне місце в експозиції відведено матеріалам про більшовиц. репресії на Зх. Україні, масові депортації галичан до Сибіру, їх життя та діяльність у таборах, нелегку долю вивезених греко-катол. священиків, укр. інтелігенції. Представлені документи – свідчення жорстокості репресивної влади, матеріали про спротив у таборах, гасла Норильського повстання 1953. Експонуються табірні особисті речі О. Дучимінської, Н. Попович, М. Гребенюк, В. Гриника, табірні вишивки, малюнки. Унікальні пам'ятки розкривають велич духу й нескореність борців за свободу та незалежність укр. народу.

Низка матеріалів висвітлює діяльність шістдесятників, Укр. нац. фронту та Укр. гельсінської групи, а також демократ. мітинги кін. 1980-х у м. Львів, Івано-Франківськ і Київ, Акт проголошення Незалежності України 24.08.1991.

Володимир Бойко

МУЗЕ́Й ІСТО́РІЇ МІ́СТА КОЛОМИ́Ї (м. Коломия Івано-Франк. обл., вул. Р. Шухевича, 80). Зведений 1875 як будинок повітової ради й бурси. У часи ЗУНР у будівлі розміщувалася ОВК й повітова рада. У польс. і нім. періоди – повітова рада. У роки рад. влади тут спочатку був розташований райком партії, згодом кабінет політосвіти й б-ка міськ. к-ту КПУ, міськ. к-т ВЛКСМ й 1-ша міська

Музей історії міста Коломиї

6-ка. За часів незалежності України – муз. шк. № 2. З 1997 споруда перейшла в постійне користування М.і.м.К. Вікна кам'яниці прикрашають вітражі, виготовлені краків. майстрами.

Музейні експозиції розміщено у 18 залах, фондових і службових приміщеннях, де зберігаються понад 20 тис. різноманітних предметів. Зокр. в музеї експонувалися "Німецькі колонії Коломиї", "Освіта Коломиї кінця XIX – першої половини XX ст.", "Економіка і торгівля міста в XIX–XX ст."; "З історії єврейської громади міста", "З історії українських етнічних земель сучасної Польщі до 1944 року", "Органи влади краю", "Коломия і Габсбурги".

У музеї зберігається багато меморіальних речей, пов'язаних із видатними тогочасними особами. Перед каміном, викладеним з кахлів пічки (поч. 20 ст.), стоїть крісло, у якому відпочивав І. Франко, навідуючись до родини О. Кузьми в Коломиї. Тут же бюрко О. Кузьми, портрет, написаний О. Кузьмою підручник міжнар. мови "Есперанто". На столику для кави – цукерниця, що належала відомій актрисі І. Біберович; рояль матері відомого коломий. лікаря Паляниці. На столику, інкрустованому різними породами дерева "зіркою Давида", – кілька примірників книг, виданих у Коломиї 1902–12, а також портрети цісаря Франца-Йосифа, архікн. Карла й архікн. Зіти, які багато років зберігалися в оселях Коломиї, поруч із портретами Т. Шевченка й І. Франка, світлини радників магістрату різних років.

Окремий розділ розповідає про послів від Коломийщини до Віден. парламенту та Галиц. сейму, зокр. про визначного політ. діяча, адвоката, чл. УСРП Л. Бачинського (1872–1930). Також експонується світлина ще одного депутата Галиц. сейму від Коломийщини – графа В. Дідушицького (1848–1909), який у політ. і наук. колах був знаний як дивак і жартівник. Особливий інтерес представляє книга почесних громадян м. Коломия, започаткована магістратом 1846. Експонується і лист ГРР до Коломий. ради про збір підписів за поділ Галичини на польс. й укр., датований 1848.

У залах М.і.м.К. відбуваються худож. виставки. Мистецький діапазон діяльності закладу вдало доповнюють вихованці дитячих муз. шк. і виконавці патріотичної пісні, ветерани визвол. змагань.

2008 на фасаді будинку встановлено меморіальну дошку на честь 90-річчя ЗУНР.

Микола Арсак

МУЗЕ́Й ІСТОРИ́ЧНО-ВОЄ́ННИХ ПА́М'ЯТОК НАУКО́ВОГО ТОВАРИ́СТВА І́МЕНІ ШЕВЧЕ́НКА (МІВП НТШ) – спеціалізований музейний заклад, що існував у стр-рі НТШ 21.11.1937–09.1939. Формування фондів музею розпочалося 1895 з невеликої збірки при Культ.-істор. музеї НТШ. Як правило, це були предмети військ. історії України княжої та козац. доби. Більша частина експонатів потрапила до сховищ Культ.-істор. музею НТШ вже 1920–30-х і стосувалася укр. визвол. змагань 1914–23. Пам'ятки укр. військ. історії зберігалися у 2 залах цієї установи за адресою: м. Львів, вул. Чарнецького, 24 б.

1.11.1936 в стр-рі Культ.-істор. музею НТШ ств. окремий відділ істор.-воєн. пам'яток 1914–20. На урочистостях з нагоди відкриття був присутній ген. М. Тарнавський. Серед експонатів переважали документи й світлини УСС,

Експозиція Музею історично-воєнних пам'яток Наукового товариства імені Шевченка

картини худ. П. Холодного, І. Куриласа, І. Труша, І. Іванця, Ю. Буцманюка, К.Устияновича,Л.Перфецького,скульптури М. Гаврилка, графічні роботи Л. Ґеца, Л. Лепкого на укр. військ. тематику. Над вивченням стрілец. уніформи у відділі працювали худ. В. Іванюк та скульп. А. Павлусь. Помітну роботу з формування фондів виконував І. Гнатевич.

12.05.1937 на засіданні Виділу НТШ було ухвалено рішення про створення на основі відділу істор.-воєн. пам'яток 1914–20 окремого музею. 29.05.1937 підписано угоду між НТШ (І. Раковський, В. Сімович), "Молодою громадою" (А. Мельник, М. Бонковський) та Укр. т-вом допомоги інвалідам (УКТОДІ; І. Гижа, І. Олексишин) про створення музею МІВП НТШ. Угода фіксувала права й обов'язки сторін, закріплювала право власності на експонати, осн. критерії роботи нового музею. 13.04.1938 затверджено Правильник – спец. документ, що визначав завдання роботи МІВП НТШ: збір і збереження всіх пам'яток з історії укр. війська; створення постійно діючої експозиції; приймання нових експонатів у вигляді подарунків; купівля предметів музейної та істор. цінності.

Орг-цію роботи закладу, формування експозиції здійснювала спеціально ств. НТШ Комісія музею істор.-воєн. пам'яток, очолювана І. Крип'якевичем, до складу якої належали О. Навроцький, Ю. Крохмалюк, Р. Мармаш, В. Щуровський. Вони обрали асистента-куратора музею. Ним став О. Пріцак. Комісія керувала всіма справами музею, дбала про його розбудову, збирала й вивчала архів. матеріали про нац.-визвол. б-бу. Всі видатки на утримання музею мало покривати т-во "Молода громада". Приміщення для музею було надано УКТОДІ у приватному будинку в м. Львів (вул. Потоцького, 48). Туди було перевезено експонати й фонди відділу істор.-воєн. пам'яток Культ.-істор. музею НТШ.

20.10.1937 управителем нового музею призначили І. Карпинця. 21.11.1937 громадськість було офіційно повідомлено про відкриття МІВП НТШ. Новій інституції з Культ.-істор. музею НТШ було передано 1287 експонатів. Молоду музейну установу очолив І. Карпинець. Фонди МІВП НТШ активно поповнювалися згодом. 7.03.1938 було передано з Культ.-істор. музею НТШ пам'ятки "Пласту". Частина експонатів потрапила до музею у вигляді подарунків від укр. громад. орг-цій, окремих осіб. Зокр. ще до кін. 1938 експонати музею поповнилися подарунками громад., культ., наук. діячів – А. Баландюка, М. Драґана, Б. Заклинського, Р. Зубика, І. Карпинця, І. Крип'якевича, І. Тиктора, К. Трильовського, О. Пріцака, В. Щуровського та ін.; орг-цій – вид-в "Червона Калина", "За державність" та "Українська преса", Т-ва охорони воєн. могил, т-в "Молода громада", "Просвіта", Ліквідаційної комісії в справах "Пласту". На 12.1938 у МІВП НТШ вже налічувалося 3524 експонати, серед них: зброя, військ. карти й ситуативні плани, акти діловодства, світлини, військ. відзнаки, друковані вид. часів ПСВ й ЗУНР, печатки, моделі пам'ятників, друковані оголошення влади. За спогадами В. Трембіцького, у колекції музею були прапори військ. підрозділів УСС та УГА, ордени, медалі, військ. відзнаки, предмети укр. військ. уніформи, урядові документи УНР та ЗУНР. При музеї також було сформовано спеціалізовану б-ку військ. л-ри.

МІВП НТШ складався з 2 відділів – старовини та найновішої історії. 27.05.1938 УКТОДІ надав музею нове приміщення. Жертводавці активно поповнювали фонди МІВП НТШ. Частина експозиції була особливо цінною, оскільки містила унікальні пам'ятки, особисті речі С. Петлюри, Є. Коновальця, А. Мельника, В. Кучабського, Р. Дашкевича, І. Рихла, І. Ланька, К. Воєвідки, Г. Коссака, Ю. Тютюника та ін.

У 09.1939 НТШ припинило діяльність разом зі своїми музейними установами. Частину фондів МІВП НТШ повернули жертводавцям, ще частину нелегально перевезли до Музею визвол. б-би України в м. Прага. Архів МІВП НТШ потрапив до рук НКВС. Значна частина колекції МІВП НТШ (1803 предмети) 14.04.1940 була відправле-

на до фондів Львів. істор. музею. 1995 працівникам цього музею вдалося відшукати в сховищах лише 351 предмет.

Літ.: Бойко В., Коваль Л. Становлення та основні віхи Музею військово-історичних пам'яток // Наукові записки. Львівський історичний музей. Вип. 5. Львів, 1996. С. 33–46; *Бурдуланюк В. М.* Музеї Наукового товариства імені Шевченка // Вісник Прикарпатського університету: історія. Вип. XV. Івано-Франківськ, 2009. С. 3–9; *Коваль Л.* Історична довідка про фундаторів та жертвувателів Музею історично-воєнних пам'яток НТШ у Львові // Наукові записки. Львівський історичний музей. Вип. 6. Ч. І. Львів, 1997. С. 36–48; *Петрик Н. Р.* Становлення Музею визвольних змагань та формування його колекції: від відділу Музею НТШ до окремої музейної установи // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Археологія. Музеєзнавство. Пам'яткознавство. 2017. № 5. С. 154–159.

Василь Бурдуланюк

МУ́ЗИКА (М.) В ЧАСИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Широко побутували гол. складові полінац. М. Її характерністю також були особливості інструментального й вокального фольклору етногр. регіонів (Бойківщини, Буковини, Гуцульщини, Закарпаття, Лемківщини, Надсяння, Опілля, Покуття), а також низки етносів (поляки, євреї, вірмени, німці, чехи, ін.), які належали переважно до складу міськ. нас. Прикмети М. теж значною мірою обумовлювалися місцем проживання людності, більшість якого мешкала в селах і займалася с. госп-вом. Нові умови спонукали спалах публічного музикування українців. Церк. гілка М. (богослужбовий спів, гра органа, дзвоніння) допомагала славити Бога, вірити в нього, вимолювати краще життя. Різнобарвний муз. побут сприяв тому, що діти з колисковими матерів, від ранніх років сприймали й виконували колядки, гагілки, обжинкові пісні тощо.

Серед жанрів М. найбільш популярним і масовим була пісня. Вона споконвіків відтворювала життя людей: істор. події, побут, роздуми тощо, допомагала вірити в Україну, зміцнювала дух. УСС часто виконували нар. й авторські пісні, з якими пройшли фронти ПСВ. У час жалоби й туги співали "Чуєш, брате мій" (слова Б. Лепкого, автор мелодії – Л. Лепкий), яка була прощальною над могилами полеглих. Військ.-польове духовенство налагоджувало, за потреби, гуртовий спів сакральних тв., зокр. тих, що звучали на похоронах при відспівуванні вбитих чи померлих від ран вояків. Співаки, приміром, учні семінарій під орудою вчителів виконували на похоронах псалми. Церковна М. лунала під час молебнів, зокр. за душі "убієнних". Часто звучали тв. військ. тематики. Пісні, що виконувалися в УГА, поділяють на похідні, бойові, істор., любовно-побутові. Друкувалися поезії, що ставали вокальними тв. Їх виконували під час військ. переходів чи на спочинках.

Звукове довкілля міст і сіл унаслідок австр. реквізиції дзвонів на потреби ПСВ втратило домінуючий феномен орг-ції простору на засадах сакральності – канонічні церк. дзвоніння. Продовжували звучати годинникові дзвони. Під їх музику 1.11.1918 в м. Львів укр. військ. загони займали стратегічні об'єкти. Того ж дня звучні удари часоміра супроводжували підняття на ратуші синьо-жовтого прапора. Биття таких дзвонів у м. Чернівці, Коломия, Снятин (обидва нині Івано-Франк. обл.) та ін. містах супроводжувало віча. Музика настінних і підлогових годинників звучала в окремих помешканнях.

Закономірні дії д-ви у сфері к-ри, зокр. мист-ва, засвідчили розуміння його важливості. Значення для вільного використання різними етносами своєї М. мало те, що було проголошено рівні права націй – без різниці мови, віри, роду, стану чи статі. Налагодження муз.-театрального життя стало бажаною розрадою. Особливо затребуваними були виступи муз.-театральних труп різних національностей, створених у м. Коломия, Тернопіль, Станиславів (нині Івано-Франківськ), Чернівці та ін.

М. успішно виконувала свої соціокульт. функції в житті цивільних і

військ., соц. прошарків, вірних різних конфесій. Музикували селяни й робітники, військові й службовці, романтично налаштовані учні шк., міська й сільс. молодь; навчалися професійного співу учні семінарій і дяківських бурс. М. допомагала жити й воювати, виховувати й мобілізовувати, оздоровлюватися; вона була могутнім засобом розради, способом виразити свій смуток.

Популяризувалися серед нас. та укр. війська не тільки пісні УСС, а й ті, що виникли у зв'язку з подіями на польс.-укр. фронті. Звук військ. сурми сприяв взаємодії підрозділів УГА. Гучна й заворожуюча музика духових (трубних) військ. оркестрів звучала під час урочистостей. Лунала різна інструментальна М. Спів і виконання її тв. окремо були традиційні чи не в кожній родині. У заможніших сім'ях грали на альті, віолончелі, гітарі, мандоліні, скрипці, фортепіано, цитрі, ін. інструментах. Звучала М. в казино, корчмах і ресторанах. Гра музик супроводжувала тогочасні німі кінострічки.

У ЗУНР турбувалися про виховання дітей засобами мист-ва. С. Сірополко в ст. "Завдання нової школи" закликав не ігнорувати значення естетичних переживань учнів. Багатофункціональність пісні, зокр. її роль як джерела відомостей про народ, його світовідчуття, мала стати засобом подолання "білих плям" історії України. Рекомендувалося пояснювати значення осіб і подій, про які згадувалося в пісні, а її образний стиль полегшував дітям запам'ятовування істор. складової. Укр. гімназисти, незважаючи на складні тогочасні умови, вели жваве культ.-мистецьке життя, зокр. влаштовували тематичні вечори й концерти.

Серед заходів українізації адміністрації та громад. життя, у т. ч. в Станиславові, розпочали перейменування вулиць. У світлі пропаганди нац. М. частина з них отримала імена композиторів – М. Лисенка, Д. Січинського. Популяризації М. сприяла її іконографія ще часів ПСВ. Українці зберігали поштівки "До бою!" із зображенням військ. сурмача, стрільців і дівчат із нотами маршу "Бо війна війною" чи популярної пісні "Ой видно село, широке село...". На світлинах часів ЗУНР часто бачимо музик.

Пізніше активний учасник Гуцул. республіки С. Клочурак на обкладинці мемуарної праці "До волі" зобразив гуцула з карабіном за плечима й трембітою в руках.

Значення М. підтверджується практикою заборони польс. вояччиною на окупованих теренах діяльності церк. хорів, особливо тоді, коли хоронили укр. вояків. Під час польс. свавілля в м. Стрий (нині Львів. обл.) окупанти 22.05.1919 замучили О. Нижанківського – священика УГКЦ, відомого композитора, диригента, видатного кооператора й держ. діяча ЗУНР, активного популяризатора укр. хорового співу. Його сини – Богдан, Нестор (піаніст, композитор, диригент і педагог), Степан – у 11.1918 записалися добровольцями до УГА.

Фактом дієвості муз. критики є реагування часописів на мистецькі події (згадки про виконання значимих пісень у церквах і на вічах, участь духового оркестру в зустрічі поважних гостей, проведення Шевченківських вечорів, гастролі 1919 в Станиславові Укр. респ. капели під орудою О. Кошиця). Такі відгуки оцінювали мистецький рівень виконавців, популяризували М., сприяли підтримці музикантів і підвищенню рівня їхньої майстерності тощо. Критичні висловлювання стосовно доцільності поїздки капели за кордон, виступи в ЗУНР перед вояками й пораненими, у містах і селах ще раз підтверджують розуміння значимості М. в житті д-ви, особливо тієї, що веде війну. Колиш. вояки УГА музикували в таборах військовополонених.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; *Литвин М.* Проект "Україна". Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015; *Монолатій І.* Перша Республіка. Коломия в часи ЗУНР. Івано-Франківськ, 2017; *Соневицький І.* Нестор Нижанківський під час І Світо-

вої війни // Інститут церковної музики Українського Католицького Університету (Львів). Архів І. Соневицького.

Богдан Кіндратюк

МУЗИ́КА
Максим Максимович

(15.07.1889–24.05.1972) – лікар-бактеріолог, доц., канд. мед. наук, дійсний чл. НТШ, голова УЛТ, зав. каф-ри мікробіології (1944–64) Львів. мед. ін-ту. Н. у м. Львів. Випускник польс. г-зії (1907), Львів. ун-ту (1913). До ПСВ працював лікарем у м. Відень та Чернівці, потім служив гігієністом у австр. корпусі.

Після Листопадового чину пішов на службу в УГА. У боях за Львів виконував обов'язки мед. сотника оборонної застави міськ. ратуші. Під час відступу УГА зі Львова очолив мед. службу групи "Північ", від 01.1919 – Львів. санітарний тиловий округ. У 02.1919 обійняв посаду дир. Держ. санітарно-бактеріологічного ін-ту в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), що був єдиною в ЗУНР лабораторією такого типу. Після 2-го відступу УГА інтернований в одному з польс. таборів.

Згодом працював лікарем в Укр. домі інвалідів та амбулаторії "Нар. лічниці". Разом з І. Куровцем та М. Панчишиним відновив діяльність УЛТ, тричі був обраний його головою (1925, 1927, 1930). 1921, після стажування в Празьк. ун-ті заснував та очолив Бактеріологічно-хім. ін-т при НТШ у Львові, був викл. і деканом мед. ф-ту Укр. таємного ун-ту. Тісно співпрацював з Укр. гігієнічним т-вом.

З 1939, після встановлення на тер. Галичини рад. влади, працював у Львів. мед. ін-ті. Під час ДСВ евакуйований до Киргизької РСР. Восени 1944 повернувся до Львова, де продовжив роботу в ін-ті.

Похований у м. Львів на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Гоцко-Ней Л. Життя, сповнене контрастів (До 125-річчя від дня народження Максима Музики) // Народне здоров'я. 2014. № 7–8; *Даценко І.* Максим Музика, 15.VII.1889–24.V.1972: життєписно-бібліографічний нарис. Львів, 2004; *Савула М.* Максим Музика – крізь призму часу // Інфекційні хвороби. 2016. № 3.

Лев Давибіда

МУЗИКА
Максим Максимович

МУЗИ́ЧКА
Андрій Васильович

(06.12.1886–08.09.1966) – педагог, старшина УГА, громад.-політ. діяч, літературознавець, фольклорист. Н. в с. Доброводи (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Брат Г. Музички. Здобув освіту в сільс. шк. Випускник г-зії м. Тернопіль (1907) та філол. ф-ту Львів. ун-ту (1911); д-р філософії (1914). 1912–14 – учитель укр. г-зії, 1916–17 – викл. грец. мови на гімназійних курсах у Тернополі. Пропагував серед учнів ідеї укр. відродження. Діяльний у місц. філіях т-в "Січ" і "Просвіта".

Активний учасник нац.-визвол. змагань. Звечора напередодні Листопадового чину 1918, дізнавшись про наказ Центр. військ. к-ту перейняти українцям владу вночі на 1.11.1918, – співорганізатор гімназистів старших класів, яких скерували до навколишніх сіл для передачі місц. учителям, священикам, активним громадянам листів з наказом перебрати урядування і надіслати озброєну молодь до м. Збараж і Тернопіль на випадок опору поляків чи військ. частин. Уночі на 1.11.1918 М. зі своїми учнями й сільс. ополченням роззброїли терноп. жандармерію, тоді як ін. група учнів розвішувала по місту укр. нац. прапори. Делегат від Тернополя до УНРади ЗУНР, чл. Збараз. повітов. ради. У серед. 1919 разом з Диктатором Є. Петрушевичем, низкою депутатів УНРади, працівників центр. та місц. адміністрації ЗУНР прибув до тимчасової столиці УНР – м. Кам'янець на Поділлі. На поч. 1920 – голова політ. відділу при НКГА, згодом – голова й секретар Ревкому ЧУГА. Від 1920 – викл. укр. л-ри, проф. (1925) Одес. ІНО (нині ун-т), керував бібліогр. гуртком. Чл. Одес. комісії краєзнавства й Одес. наук. т-ва при ВУАН (1926–30), штатний співробітник Комісії для видання пам'яток новітнього укр. письменства ВУАН (1927–28). 1927 брав участь у нараді над проектом нового укр. правопису, яку проводили в м. Харків.

МУЗИЧКА
Андрій Васильович

МУЗИЧКА
Григорій Васильович

МУРОВИЧ
Володимир

Заарештований 27.04.1931. Згідно з рішенням трійки при Колегії ДПУ УСРР від 5.03.1932, висланий на 3 р. до м. Кизил-Орда (нині Кизилорда, Казахстан). Від серед. 1930-х викладав рос. л-ру й л-ру народів СРСР у пед. ін-тах міст Кизил-Орда й Семипалатинськ (від 1955 – проф.). 1958 захистив дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук.

Дослідник укр. класичної л-ри. Листувався і співпрацював з Оленою Пчілкою, В. Стефаником, Марком Черемшиною. Автор праць "Поетична творчість Г. С. Сковороди" (1923), "Леся Українка, її життя, громадська діяльність і поетична творчість", "До початків нової української літератури" (обидві 1925), "Шляхи поетичної творчості І. Франка", "З творчості І. Тобілевича" (обидві 1927), "Марко Черемшина (Іван Семанюк)" (1928), розвідок про твори М. Костомарова, М. Коцюбинського, Т. Шевченка та ін.

П. і похований у м. Семипалатинськ (нині м. Семей, Казахстан). Реабілітований 12.09.1956.

Літ.: Бузейчук В. М. Маловідомі сторінки життя професора А. В. Музички // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. 2007. Вип. 1. С. 291–293; *Гірняк Н.* Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью Йорк, 1969. С. 24, 54, 118, 148; Денник Начальної команди Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1974. С. 182, 185, 192, 198, 202, 214; Календар знаменних і пам'ятних дат Збаражчини на 2016 рік. Збараж, 2015. С. 45–49; Музичка Андрій Васильович // Реабілітовані історією. Тернопільська область. Кн. 2 / упоряд. О. Г. Бажан, Є. О. Гасай, П. З. Гуцал. Тернопіль, 2012. С. 560.

Микола Лазарович

МУЗИ́ЧКА Григорій Васильович

(26.06.1889–12.12.1978) – священик, громад. діяч. Брат А. Музички. Н. в с. Доброводи (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1911). Навч. у Львів. духовній семінарії. Рукоположений 1916. Був катехитом у нар. і середній шк. м. Журавно (нині смт Жидачів. р-ну Львів. обл.).

Учасник Листопадового чину, проголосив утвердження укр. влади в місті й очолив міськ. комісаріат. Обіймав цю посаду до захоплення міста польс. військами в кін. 05.1919; тоді ж був заарештований і відправлений у табір м. Домб'є (Польща).

Після звільнення перебував на парафії в с. Ляховичі Зарічні (нині Зарічне Жидачів. р-ну Львів. обл.), потім у с. Голишів (нині Рівнен. р-ну Рівнен. обл.), від 1929 – у с. Чертіж (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.); 1932 став журавнен. деканом. Був активним в укр. громад. житті, опікувався "Просвітою" і "Рідною школою", сприяв заснуванню кооперативів тощо.

Навесні 1941 заарештований співробітниками НКВС, ув'язнений у м. Стрий (нині Львів. обл.). Звільнений з тюрми після поч. нім.-рад. війни, повернувся до душпастир. діяльності; отримав гідність крилошанина.

У 06.1944 емігрував на Захід, перебував у ДП у Німеччині. Виїхав до США (1948), де обіймав парафії в різних містах і брав діяльну участь у роботі діаспорних орг-цій. Від 1961 проживав у м. Кантон (шт. Огайо, США). Автор спомину "У змаганнях за українську Журавненщину", опубл. в 3-му т. істор.-мемуар. зб. "Стрийщина" (Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1993).

П. у м. Клівленд. Похований у м. Парма (обидва шт. Огайо, США).

Літ.: Квітучі береги. Сторінки зв'язку бувших громадян Стрийщини. Нью-Йорк, 1980. Ч. 19. С. 90–91; Св. п. о. крил. Григорій Музичка, прикладний священик-патріот, помер у Клівленді // Свобода. 1978. 14 груд.

Петро Гуцал

МУРО́ВИЧ Володимир

(псевд.: В. Стебельський, Др. В. Лев; 05.06.1888–20.10.1968) – адвокат, старшина УГА, публіцист і журналіст, громад. діяч. Н. у с. Швейків (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.). Випускник Львів. ун-ту.

1916 мобілізований до австр. армії, домігся переходу в УСС, отримав звання хорунжого. У 10.1918 належав до складу укр. старшин, які готували перебрання влади в м. Львів. 28.10.1918 від ім. ЦВК встановив контакти з українцями полку уланів у м. Замостя (нині Польща); 31.10.1918 – кур'єр до м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) з наказом місц. укр. к-тові перебрати владу й відправити до Львова військ. допомогу. 1.11.1918 – співорганізатор встановлення укр. влади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Служив в ОВК в м. Коломия, воював у складі 1-го корпусу УГА в Галичині та Наддніпрянщині. 1.08.1919 іменований четарем. Двічі потрапляв у більшовиц. полон, зумів звільнитися; 1920 повернувся до Галичини.

Завершив навч. у Львів. ун-ті, здобув докторат права. 1927 відкрив адвокат. канцелярію в м. Яблунів (нині смт Косів. р-ну), згодом працював у м. Заболотів (нині смт Снятин. р-ну), Галич (усі три нині Івано-Франк. обл.), Жидачів (нині Львів. обл.), брав участь у громад.-політ. житті, співпрацював з УВО. Був ув'язнений у польс. концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь).

1939 виїхав на Захід, у часи нім. окупації повернувся. 1943 вступив до д-зії "Галичина", служив адвокатом при дивізійному суді. Зміг вирватися з Бродів. котла. Восени 1944 в Словаччині арештований нім. жандармерією; утік, перебрався до м. Відень, 1945 – до м. Мюнхен (нині ФРН). Брав участь у громад. житті укр. еміграції Німеччини, очолив Рух українців-християн. 1949 опубл. резолюцію про переслідування рад. режимом греко-катол. єпископів і духовенства в СРСР, з якої розпочалася їх інформ. підтримка в зх. пресі. Від 1946 в м. Міттенвальд (нині ФРН) редагував катол. тижневик "Християнський шлях". У м. Мюнхен від 1963 видавав час. "Українські Християнські Вісті", співпрацював з УВУ та Укр. катол. вид-вом (видав листівки з портретами Д. Вітовського, Є. Петрушевича та ін.). Співорганізатор урочистостей до 40-річчя Листопадового чину, паломницьких поїздок до м. Лурд (Франція). В останні роки проживав у будинку опіки. Автор спогадів про бойовий шлях УСС і УГА: "На спомин сл. п. сотника УСС Івана Цяпки-Скоропада" (1953), "З наших змагань на зах. українському фронті" (1963), "За Українську державу" (1973), "Побут частин УГА в Одесі", а також низки кн. реліг. тематики: "Греко-Католицька Церква в житті українського народу" (1946), "Люрдський провідник" (1949), "Подорож до святої землі" (1956) та ін.

П. у м. Мюнхен (Німеччина).

Літ.: Гловацький І. Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр. Львів, 2014; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 43, 152, 155, 157, 324–330; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Мельничук Б.* Мурович Володимир // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 579; *Нагаєвський І.* Спогади польового духовника. Торонто, 1985; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 29.

Степан Кобута,
Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

МУЧІЙ
Федір (Теодор) Григорович

МУЧІЙ
Федір (Теодор)
Григорович

(31.10.1897–19.08.1994) – лікар, науковець, четар УГА. Н. в с. Куткір (нині Буськ. р-ну Львів. обл.). До 06.1914 навч. в Рогатин. укр. г-зії, згодом у військ. шк. м. Відень.

Доброволець УГА з 5.11.1918. 12.1918 – учасник оборони м. Рава-Руська й Жовква (обидва нині Львів. обл.). Командував 3-ю сотнею 3-го куреня 10-ї Янів. бригади. Учасник боїв за м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.), спільного походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Потрапив у польс. полон. Інтернований поляками в таборі м. Тухоля (Польща), звільнений 4.03.1921.

Проживав у рідному селі. У м. Львів склав матуру в АГ (06.1921), вивчав

медицину в Укр. таємному ун-ті. 1928 завершив студії на мед. ф-ті Празьк. ун-ту. Нострифікував диплом у Познан. ун-ті (Польща). 1930 відкрив приватну клініку в м. Олесько (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.). Діяльний чл. УНДО, т-в "Просвіта" й "Сокіл", УЛТ. На поч. 09.1939 заарештований польс. властями, ув'язнений у концтаборі м. Береза Картузька (нині Береза, Білорусь). Звільнений, повернувся додому.

13.02.1940 заарештований більшовиками, ув'язнений у тюрмі м. Золочів (нині Львів. обл.). Згодом вивезений до м. Херсон. Звільнений 7.03.1941 за відсутністю доказів. Повернувся до Галичини. Працював старшим асистентом на ф-ті гістології Львів. мед. ін-ту, 1942 очолив каф-ру гістології. Паралельно працював лікарем у тюрмі на вул. Лонцького.

У 03.1944 емігрував до Німеччини. Перебував у ДП м. Ашаффенбурґ (нині ФРН). 1950 виїхав до Канади. Один з перших українців, хто склав лікар. іспит у шт. Манітоба. Відкрив власну практику в м. Вінніпег, яку провадив до 1980. Чл. УЛТПА.

П. і похований у м. Вінніпег (Канада). Реабілітований в Україні 5.08.1992.

Літ.: Бл. п. д-р мед. Федір Мучій // Свобода. 1994. 27 серп. Ч. 163. С. 3; Мучій Федір Григорович // Реабілітовані історією. Львівська область. Кн. 3. К.; Львів, 2017. С. 305–306; *Оришкевич О.* Д-рові Ф. Мучієві – 95 років // Свобода. 1992. 30 жовт. Ч 208. С. 6; *Пундій П.* Українські лікарі. Бібліографічний довідник. Т. 1. Львів; Чикаґо, 1994. С. 154, 292; Т. 2. Львів; Чикаґо, 1996. С. 397; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 107, 577.

Микола Вітенко

МУШІЙ
Олекса

(1900–1935) – старшина УГА. Н. у с. Кривеньке (нині Чортків. р-ну Тернопіл. обл.) в сел. сім'ї.

Влітку 1917 вступив до УСС; відбув військ. вишкіл у с. Рудники (нині Миколаїв. р-ну Львів. обл.). Як вістун полку УСС 1918 перебував на Єлисаветградщині (нині Дніпропетровщина). У 11.1918 вступив до УГА. У складі 2-го куреня 1-го полку бригади УСС брав участь у боях біля м. Львів і наступних боях проти поляків. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. Отримав звання хорунжого. Потрапив у польс. полон (04.1920), перебував у польс. таборі м. Тухоля; звільнений 7.12.1920. Повернувся до родинного села.

П. у с. Кривеньке.

Літ.: *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015. № 4. С. 66; Посмертні згадки // ЛЧК. 1936. Ч. 6. С. 22.

Богдан Паска

НАВАЛЬКО́ВСЬКИЙ
Ярослав-Іван

(1892 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Навч. 1902–10 в Коломий. укр. г-зії.

Під час ПСВ закінчив старшинську шк., воював в австро-угор. армії на фронті; іменований поручником. Від 11.1918 служив у ПВК в Городенці. Повернувся з війни додому інвалідом (втратив ногу). Деякий час працював у г-зії "Рідної школи", потім отримав посаду службовця пошти в Польщі.

П. у Польщі після ДСВ.

Літ.: Городенщина: історично-мемуарний збірник / за ред. М. Марунчака. Нью-Йорк, 1978. С. 98, 144, 679.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

НАВО́ЛЬСЬКИЙ
Антін Йосипович

(14.02.1894–11.03.1965) – поручник УГА, священик, ЧСВВ, громад. діяч. Н. в с. Зозулинці (нині Заліщиц. р-ну Терноп.

обл.) в сел. сім'ї. 1913 завершив гімназійні студії в м. Кіцмань (нині Чернів. обл.). Навч. у ветеринарній акад-ї м. Львів.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшинську шк., воював на фронті; лейтенант. Брав участь у боях у м. Львів (11.1918), був поранений у ногу, захоплений у полон і відправлений до табору Домб'є. Після видужання зумів утекти, повернувся в УГА. Командував сотнею скорострілів, учасник Чортків. офензиви і боїв за р. Збруч. 1.08.1919 іменований поручником, служив у Команді етапу армії. Потрапив у польс. полон (04.1920), перебував у таборі м. Тухоля; звільнений 20.01.1921, повернувся до с. Зозулинці.

1922 заарештований польс. поліцією. Рятуючись від переслідувань властей, проживав деякий час у родичів у с. Гермаківка (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.).

Від 1926 навч. в духовній семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), 1930 рукоположений у стані целібату єпископом Г. Хомишиним. Священик парафії м. Тлусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) разом із с. Рожанівка та с. Ангелівка, опікувався буд-вом у місті церкви Св. Архистратига Михаїла (завершено 1939). Був прихильником міжнац. діалогу, укр.-польс. та укр.-єврей. порозуміння. У 06.1941 переховувався від переслідування каральними органами НКВС. В час нім. окупації просив парафіян допомагати євреям і рятувати їх, видавав євреям метрики про хрещення, переховував кількох єврейс. дітей у парафіяльному будинку, прихистив 6 єврейс. родин, організовував збір продовольства для мешканців гетто.

Після Львів. собору 03.1946 змушений перейти в православ'я. Коли в кін. 1950-х рад. власті закрили церкву в Товстому, душпастирював нелегально.

П. у смт Товсте, де й похований на місц. цвинтарі поруч із могилою своєї матері.

1993 визнаний праведником світу (прізвище Н. у переліку праведників під № 5990). Неопубл. спогади Н. про перебування в таборі Домб'є зберігаються у Нац. б-ці м. Варшава (Рукописна збірка НТШ. Скр. 26. XXIV. 31. (2). Спогади колишніх старшин УГА, Армії УНР, Легіону УСС (1914–1922). М/ф № 69010, к. 208).

Літ.: Бердиховська Б. Україна: люди і книжки / перекл. з пол. К., 2009. С. 10–39; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4.

НАВРОЦЬКИЙ Степан

С. 67; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931. С. 293; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 337.

Петро Гуцал, Олександр Степаненко

НАВРÓЦЬКИЙ Осип Іванович

(24.03.1890–06.08.1972) – військ. і громад.-політ. діяч. Н. у с. Голгоче (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Випускник Бережан. г-зії (1908), юрид. ф-ту Львів. ун-ту (1913). Голова Укр. студент. союзу (1912–13), чл. Гол. управи УРП (1912).

Вояк УСС (1914), хорунжий (05.1915), четар (07.1915), командант сотні. В УГА – поручник (1.01.1919); командант етапу армії, інтендант 4-ї Коломий. бригади, заст. інтенданта 3-го корпусу УГА (02–04.1919), сотник (1.03.1919). Квартирмейстер Херсон. д-зії ДА УНР (05–07.1920).

Один із засн. УВО, чл. Начальної колегії УВО (09.1920–21), її координатор, відтак чл. Начальної команди УВО (1921–26), чл. Крайової команди УВО (1922–26), чл. Політ. колегії при Крайовій команді УВО (1923). Голова Укр. спортового союзу (1922). Політв'язень польс. тюрем (09–11.1921, 10.1922–05.1923). Голова секретаріату УРП (1920–26), УСРП (1926–33). Чл. гол. відділу "Просвіти" й Гол. управи "Рідної школи", адміністратор ЛНВ, один з кер. вид-ва "Червона Калина". Нач. канцелярії Військ. управи д-зії "Галичина" (20.04.1943–44), майор.

На еміграції в Німеччині, відтак у Канаді (1948). Активний у громад.-політ. і ветеран. житті. Автор спогадів.

П. у м. Вінніпег (Канада).

Літ.: Визначні постаті Тернопілля: Біографічний збірник. К., 2003. С. 139; *Гуцал П. З.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 108–109; *Качор А.* Засумуй, трембіто... Пам'яті св. п. майора Осипа Навроцького // Свобода. 1972. 12 верес.; *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки / авт. і упоряд. доп.: О. Дарованець, В. Мороз (відп. ред.), В. Муравський, М. Посівнич. К., 2007.

Микола Посівнич

НАВРÓЦЬКИЙ Роман

(15.05.1892–29.02.1920) – старшина УГА. Н. у м. Львів. Середню освіту здобув у м. Бережани (нині Терноп. обл.). Навч. на філос. ф-ті Чернів. ун-ту.

Під час ПСВ в складі артилер. дивізіону 30-го піх. полку австро-угор. армії воював на Сх. й Італ. фронтах; іменований лейтенантом. В одному з боїв потрапив в італ. полон, перебував у таборі військовополонених м. Казерта (Італія), редагував гумористичний час. "Лязаріні".

До України повернувся через м. Одеса (1919). Вступив до УГА, служив четарем в артилер. полку 4-ї бригади. Брав участь у боях на Наддніпрянщині.

П. від тифу в с. Захарівка (нині смт Одес. обл.), де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14; Посмертні згадки. Роман Навроцький // Український Вістник. 1921. 7 берез. С. 3.

Петро Сіреджук

НАВРÓЦЬКИЙ Степан

(08.09.1893–24.10.1960) – четар УСС, поручник УГА, адвокат, громад.-політ. діяч. Н. у м. Львів. Здобув освіту в АГ та студіював право в ун-ті м. Львів.

Під час ПСВ старшина австро-угор. армії. Від літа 1915 – вістовий Легіону УСС при штабі австр. бригади. 1.09.1915 поблизу с. Маркова (нині Монастирис. р-ну Терноп. обл.), внаслідок прямого потрапляння снаряда в бліндаж бригадного телефонного пункту, санітари констатували смерть 3 вояків, серед яких Н. Коли копали могилу, Н. опритомнів. Отримав 29 ран, втратив ліве око; через поранення його покинула кохана дівчина (ця життєва історія лягла в основу стрілец. пісні Р. Купчинського "Пиймо, друзі, грай, музико..."). Від 06.1916 служив у вишколі УСС, команд. чети. Під час польс.-укр. війни 1918–19 – старшина 1-го полку 1-ї бригади УСС.

Після визвол. змагань закінчив вищі студії, працював адвокатом у м. Перемишль (нині Польща). Діяльний у громад.-політ. житті, посол до польс. сейму від УНДО (1938–39). З 1943 – чл. Військ. управи д-зії "Галичина".

1949 емігрував до Канади. Належав до ради К-ту українців Канади.

П. у м. Вінніпег (Канада).

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 252, 463; *Коваль Р., Лазарович М., Юзич Ю.* Біографії вояків, яких згадує Михайло Горбовий // Гуцули у Визвольній боротьбі: Спогади січового стрільця Михайла Горбового. К., 2009. С. 307–308; *Купчинський Р.* Мої добрі знайомі // Вісті Комбатанта. 1964. Ч. 3. С. 28–36; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Микола Лазарович

НАВЧА́ЛЬНО-НАУКО́ВИЙ ЦЕНТР ДОСЛІ́ДЖЕННЯ ІСТО́РІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНА́ЛЬНО-ВИЗВО́ЛЬНОГО РУ́ХУ І́МЕНІ ОЛЕКСА́НДРА КАРПЕ́НКА ПРИКАРПА́ТСЬКОГО НАЦІОНА́ЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕ́ТУ І́МЕНІ ВАСИЛЯ́ СТЕФА́НИКА. Наук. підрозділ, ств. 1995 в стр-рі Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника для поглибленого вивчення питань нац.-визвол. б-би українців Галичини 20 ст. Ініціювали його заснування учасники Міжнар. наук. конф., присвяченої 75-річчю проголошення ЗУНР, що відбулася 1993 в Прикарпат. ун-ті. Вони висловилися за створення окремого акад. наук.-дослідного підрозділу в спільному підпорядкуванні НАН і МОН України.

Президія НАН України 6.04.1994 прийняла рішення про можливість заснування наук. підрозділу зі штатним розписом 6 наук. і 1 допоміжного працівника. У 01.1995, відповідно до ухвали Вченої ради Прикарпат. ун-ту ім. В. Стефаника, створено Відділ регіональних проблем. Призначено кер. О. Карпенка, у підпорядкуванні якого було 4 працівники – М. Кугутяк, Б. Савчук, О. Жерноклеєв та В. Великочий.

Працівники відділу обрали об'єктом своїх досліджень історію ЗУНР. Вони проводили активну пошукову роботу у вітчизняних та іноз. архівах. Зокр. для виявлення і залучення до наук. обігу архів. джерел було організовано відрядження в архіви м. Київ, Львів, Тернопіль, Ужгород, Чернівці, а також до м. Рим, Мюнхен (ФРН), Варшава, Перемишль (Польща). Науковцям вдалося зібрати велику кількість раніше не відомих документів і матеріалів, що допомогло їм опублікувати колективну монографію "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: історія" (2001). У ній уперше у вітчизняній істор. науці розкрито істор. передумови нац.-демократ. революції на ЗУЗ, простежено складні процеси відродження укр. нації, піднесення її громадян. свідомості, визрівання нац. державницької ідеї, соборності єдиної Укр. д-ви.

Тривалі пошуки й опрацювання архів. джерел дали можливість опублікувати унікальне 5-томне (у 8 кн.) археогр. вид. (2001–13), присвячене історії ЗУНР. У них документально відтворено епоху коротку за часом, але багату на події та істор. процеси, що їх пережила ЗУНР. Кер-во колективом упорядників вид. здійснював проф. О. Карпенко, співупорядником зб. стала дир. ДАІФО К. Мицан. Наук.-допоміжну роботу з упорядкування матеріалів здійснили працівники відділу – В. Великочий, Л. Волосянко, С. Кобута, Г. Пославська.

Завдяки активній наук. діяльності Відділ регіональних проблем став одним з провідних "зунрознавчих" наук. підрозділів в Україні, співробітники якого були авторами майже десятка монографій, понад сотні статей. Під кер-вом О. Карпенка захистили кандидатські дис. О. Жерноклеєв, І. Райківський, В. Великочий, Т. Галицька-Дідух, С. Адамович, С. Кобута. 1999 Б. Савчук захистив докторську дис.

Співробітники наук. відділу були і є активними організаторами міжнар. наук. конф., які традиційно проводяться наприкінці жовтня – на поч. листопада кожні 5 р. у Прикарпат. нац. ун-ті ім. В. Стефаника і присвячені ювілеям проголошення ЗУНР.

2004 Відділ регіональних проблем було реорганізовано в Наук. центр дослідження укр. нац.-визвол. руху Ін-ту історії і політології Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника та Ін-ту політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Дир. центру затверджено О. Карпенка. З 2007 обов'язки дир. Наук. центру виконував І. Монолатій, з 02.2009 – М. Вітенко.

Важливим етапом дослідження історії ЗУНР стало вид. 2008 монографії "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія" (гол. ред. М. Кугутяк). Презентація цієї книги відбулася на Міжнар. наук. конф., присвяченій 90-річчю проголошення ЗУНР, 30.10.2008 у м. Львів, Івано-Франківськ і Чернівці.

Працівники Наук. центру з 2006 проводять збір і впорядкування документів з історії укр. нац.-визвол. руху на Прикарпатті 1919–91. У результаті започатковано нове археогр. вид "Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в XX столітті. Документи і матеріали" (відп. ред. М. Кугутяк). На даний час опубл. 2 т. (у 5 кн.), готуються до друку наступні.

У рамках дослідження історії укр. нац.-визвол. руху на Прикарпатті Наук. центр виступив співорганізатором Міжнар. наук. конф. "Роман Шухевич в українському національно-визвольному русі XX століття" (17–18.05.2007, Івано-Франківськ) та "Степан Бандера в українському національно-визвольному русі XX століття" (11.12.2008, Івано-Франківськ).

У 04.2014 Наук. центр було названо на честь його багаторічного кер. – проф. О. Карпенка. Тоді ж у підрозділі розпочато підготовку вид. "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки" (автор ідеї і наук. ред. М. Кугутяк). На 1-му етапі виконання цього проекту 2017 було видано словник до енциклопедії, розпочалося практичне наповнення вид. наук. статтями, ілюстраціями. До 1.11.2018 опубл. 1-й т. енциклопедії, у завершальну стадію вступили роботи над 2-м і 3-м томами. До підготовки цього вид. вдалося залучити понад 130 науковців з низки акад. інституцій та 8 ун-тів України, окремих іноз. фахівців, які спеціалізуються на вивченні історії ЗУНР та УГА. Наук. підрозділ став координаційним центром цілого проекту.

На сьогодні у Наук. центрі працюють наук. співробітники – М. Кугутяк, О. Жерноклеєв, М. Вітенко, Т. Галицька-Дідух, С. Кобута, А. Міщук, Т. Деревщук, Б. Паска, а також Г. Пославська.

Микола Вітенко,
Галина Пославська

НАВЧУ́К
Ярослав

(д. і м. н. і с. н.) – адвокат, січовий організатор, редактор. Підтримував ідеї січового руху. Його організатор К. Три-

Адвокат Ярослав НАВЧУК (сидить) та сотник УГА Ярослав КУРИЛЮК

льовський називав ім'я Н. серед тих, які "належали до мого коломийського штабу". Початок діяльності Н. припадає на 1910, коли став редагувати ілюстроване вид. "Зоря" (Коломия). Цей часопис, редагований спочатку П. Олеарчуком і К. Трильовським (1902–04), був відновлений і виходив за ред. І. Чупрея (Зоря. 1910. Ч. 1–2) та Н. (Зоря. 1910. Ч. 3).

Під час ПСВ – хорунжий 9-го пікх. полку австро-угор. армії. Після створення ЗУНР редагував газ. "Покутський Вістник" (1918. Ч. 1–3), яка виходила з 10.11.1918 й була органом окружної нац. ради в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Створив і редагував газ. Укр. січового союзу "Січовий Голос" (1918. Ч. 1–6; 1919, Ч. 1–6). 1926 проживав у Коломиї.

Подальша доля невідома.

Літ.: Васильчук М. Українська видавнича справа в Коломиї (друга пол. XIX–XX ст.). Коломия, 2012; Гей, там на горі "Січ" іде: Пропам'ятна книга. Едмонтон, 1965; Коломия й Коломийщина: Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Філядельфія, 1988; *Романюк М., Галушко М.* Українські часописи Коломиї (1865–1994): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 1996.

Микола Васильчук

НАГА́ЙЛО Василь

(01.01.1890–03.01.1976) – булавний УГА. Н. в с. Буховичі (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.). Відбув обов'язкову службу в австро-угор. армії.

Під час ПСВ воював у складі 89-го піх. полку австро-угор. армії на фронті. 1915 в Карпатах потрапив у рос. полон. Перебував у м. Омськ (нині РФ), звідки через рік утік, повернувся до свого полку.

Під час Листопадового чину 1918 організував у Буховичах і навколишніх селах міліцію з 80 добровольців. У 12.1918 вступив з ними в бойову групу "Крукеничі" УГА, де командував сотнею скорострілів у 2-му курені. У 01.1919, дізнавшись, що польс. війська на святвечір прорвали фронт і захопили Буховичі й сусідні села, з дозволу командування сформував загін добровольців, з яким вибив звідти ворога. Брав участь у боях із поляками аж до відступу бойової групи в 05.1919 до ЧСР, де долучився до багатьох заходів, організованих укр. політемігрантами.

1923 емігрував до США. Певний час перебував у пошуках роботи. Згодом у м. Детройт влаштувався працювати на з-ді Форда, звідки 1956 вийшов на пенсію. Брав участь у громад.-політ. житті українців США. Кавалер 6 бойових відзнак за участь у збройній б-бі за незалежність України, у т. ч. Хреста Симона Петлюри.

П. у м. Детройт.

Літ.: Зілінський В. В борні за Україну. (Мостищина). Дрогобич, 2006. С. 16–17; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 308; Українська Галицька Армія / ред. Д. Мики-

Булавний УГА Василь НАГАЙЛО (крайній ліворуч) зі своїм відділом

НАГАЙЛО
Іван Данилович

НАГІРНИЙ
Микола

тюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 208; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 145, 177, 221.

Микола Лазарович

НАГА́ЙЛО
Іван Данилович

(20.11.1892–22.02.1920) – поручник УСС та УГА. Н. у с. Теофіпілка (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. в г-зії м. Бережани (нині Терноп. обл.), потім у філії АГ м. Львів, де 1912 склав випускні іспити. Студіював право у Львів. ун-ті.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914. Як команд. чети в сотні О. Будзиновського, потім О. Семенюка воював на Сх. фронті. У бою на г. Лисоня (нині Терноп. обл.) 3.09.1916 перейняв командування сотнею від пораненого сот. Р. Дудинського. 1916–17 служив у вишколі УСС. 1918, за умовами Брест. мирного договору, в складі УСС побував в УНР, де налагодив приязні взаємини з місц. нас. Брав участь у роботі курсів українознавства. Нагороджений срібною і бронз. медалями "За хоробрість", Війсь. хрестом імператора Карла. В УГА – з 11.1918, інтендант 1-ї бригади УСС; у її складі в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Від 02.1920 – у складі ЧУГА.

П. від тифу в м. Бершадь (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Адвокати і правники – діячі Леґіону Українських січових стрільців: біографічний альбом / упоряд. І. Б. Василик, О. С. Лугова, Б. В. Луговий. К., 2015. С. 65–66; Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14; За волю України: історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 205–207, 320, 322; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 140.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

НАГІ́РНИЙ
Микола

(19.11.1896–22.12.1953) – вояк УСС і УГА. Н. у с. Яблунів (нині Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.), онук війта М. Нагірного. Належав до місц. т-в "Кружок сільського господаря" і "Січ" під кер-вом пароха О. Дудровича.

Під час вишколу на Закарпатті, як неповнолітній, приділений до шпиталю УСС, товаришував із С. Галечко, М. Угрином-Безгрішним. Мав неабияку фіз. силу, служив стрільцем у 7-й сотні УСС і старшим десятником УГА (кер. обозу шпиталю 1-го корпусу УГА 1919). Воював у Галичині та Наддніпрянщині. Уникнув рос. полону; втік із польс. полону, перехворів на тиф. Нагороджений Пропам'ятною відзнакою УГА: 1918–1928, ін. медалями.

Діяч УНДО, "Просвіти", т-в "Луг", "Орли", РСУК; провізор місц. церкви. Провідник УВО та ОУН у с. Більшівці (нині смт Галиц. р-ну Івано-Франк. обл.), радний місцевої ґміни. Випускник пром. шк. підвищення кваліфікації в Більшівцях. 1939–40 – секретар, 1943–44 – староста с. Яблунів.

Після ДСВ – референт ОУН; уникнув арешту завдяки фальшивій довідці сільради про смерть, виданій для НКВС 1946. Батько вояка УНС і д-зії "Галичина" М. Нагірного (1923 – д. с. н.), родич вояків УПА К. Нагірного (псевд.: Славко, Важний; 1922–53) і Р. Нагірного (засуджений на 25 р. ув'язнення).

П. і похований у с. Яблунів.

Літ.: Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014. С. 57–58; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963; *Нагірний М., Нагірний Р.* Провідник ОУН на Більшовеччині Микола Нагірний (1896–1953) // Краєзнавець Прикарпаття. 2015. № 26. С. 35–43; *Підлужна С.* Розповім про батька // Галицьке слово. 1996. 7 серп. С. 3; *Угорчак Ю.* Микола Нагірний // Новий час. 1996. Ч. 31. 21 груд. С. 4; *Угрин-Безгрішний М.* Минають дні... Хроніка з років 1944–45 // Рогатинська земля. Зб. історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто. 1996. С. 116.

Мирослав Нагірний

НАГІРНЯ́К (НАГОРНЯ́К)
Василь

(д. н. н., д. і м. с. н.) – громад.-політ. діяч. Н. в с. Пнів (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.). Селянин. Працював лісорубом, бутинаром. Навч. в дяківській шк., був дяком у церкві. Секретар сільс. громади. Чл. РУРП, УРП.

Делегат УНРади ЗУНР від Делятинщини. Підтримував злуку ЗУНР та УНР. 2–4.01.1919 відстоював ідею розподілу поміщицьких земель серед безземельних і малоземельних селян.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 114, 138; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 157, 187, 197, 202, 203, 205, 210, 303, 320, 679; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–193; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 3. Вінніпеґ, 1968. С. 118–119.

Олег Павлишин

НАГІ́РСЬКИЙ
Теодор (Федір)

(д. і м. н. і с. н.) – старшина УГА, педагог, громад. діяч. За фахом учитель.

Під час ПСВ воював в австро-угор. армії. В УГА – від кін. 1918, старшина інтендатури. 1.08.1919 іменований поручником. За р. Збруч служив у 3-му корпусі.

Після завершення визвол. змагань проживав у м. Бережани. Вчитель у нар. шк. Чл. т-в "Рідна школа", "Взаїмна поміч українського вчительства", "Нар. дім", співзасн. і чл. виділу позичкової каси "Самопоміч". Був заарештований польс. поліцією восени 1930 під час пацифікації.

1944 виїхав на Захід, згодом з Німеччини емігрував до США. Проживав у м. Нью-Йорк. Жертводавець на укр. т-ва. Належав до к-ту вид. зб. "Бережанська земля" (1963).

Літ.: Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 122–123, 237, 395; Звернення до громадян Бережанської Землі // Свобода. 1963. 26 лютого. Ч. 33. С. 3.

Микола Вітенко,
Петро Гуцал

НАГЛЯ́К
Яків

(1889–11.09.1959) – лікар, санітарний поручник УГА, громад.-політ. діяч. Н. в м. Стрий (нині Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії рідного міста. Випускник мед. ф-ту Віден. ун-ту. Офіцер австро-угор. армії.

Під час ПСВ – лікар гарнізонного госпіталю в м. Відень. У 11.1918 зголосився до служби в УГА. Четар. Спеціалізувався на інфекц. хворобах. Працював у шпиталі м. Дрогобич (нині Львів. обл.). 1.03.1919 іменований санітарним поручником. Докладав зусиль для порятунку вояків УГА від епідемії тифу. У 11.1919 перехворів на тиф у м. Вінниця. Восени 1920 повернувся до м. Стрий. Згодом переїхав до м. Відень, де працював лікарем.

1925 повернувся до Галичини, відкрив приватну клініку в м. Винники (нині в складі м. Львів), замінивши померлого лікаря І. Липу – колиш. міністра УНР. Безоплатно лікував незаможних, купував ліки для них за власні кошти. Мав авторитет серед місц. українців. З 24.01.1928 – заст. бургомістра м. Винники. Належав до проводу УНДО на Львівщині. Ініціатор проведення масових заходів місц. укр. громади, буд-ва Нар. дому, співорганізатор створення т-ва "Народна опіка", торг. і кредитного кооперативів, спорт. т-ва "Дніпро", філії Українбанку в місті.

П. і похований у м. Винники. 1991 в колиш. будинку Н. відкрито Істор.-краєзнавчий музей м. Винники, де серед експонатів представлено особисті речі І. Липи, І. Огієнка, Н. та ін. учасників укр. визвол. змагань.

Літ.: *Байцар А.* Видатні винниківчани. Львів; Винники, 2012; *Влох М.* Лікар д-р Яків Нагляк // Винники, Звенигород, Унів та довкільні села / ред. М. Влох. Чикаго, 1970. С. 249; *Левицький В.* Останній акт трагедії Української Галицької армії // Свобода. 1932. 18 жовт.

Ч. 243. С. 2; *Левицький Я.* Сумні – але й відрадні листи // Свобода. 1959. 22 груд. Ч. 246. С. 3; Нова важна суспільницька установа "Народня Опіка" // Діло. 1936. 27 берез. Ч. 69. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 279, 283, 289; Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 103.

Микола Вітенко

НАГУЛЯ́К Онуфрій Михайлович

(23.08.1890–21.11.1937) – старшина УГА. Н. в с. Новосілка Костюкова (нині Новосілка Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1912 закінчив студії в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Вивчав право у Львів. ун-ті.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював на Серб. й Італ. фронтах; іменований надпоручником. 1917 потрапив в італ. полон, повернувся з нього в кін. 08.1919 до м. Відень. Через місяць виїхав з групою старшин через Румунію до м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), де вступив до УГА, брав участь у боях з більшовиц. військами. Від 02.1920 – в ЧУГА. У кін. 04.1920 заарештований чекістами й інтернований у таборі м. Казань (нині Республіка Татарстан, РФ). У 06.1920 призначений комісаром, потім команд. батальйону 1-ї Галиц. бригади ЧА. На чолі цього підрозділу прибув на поч. 08.1920 до м. Тернопіль, протягом урядування Галревкому був комісаром міста.

Після відступу з Галичини займав різні командні посади в ЧА: команд. 402-го Галиц. стрілец. полку, комісар 135-ї стрілец. бригади 45-ї д-зії, пом. нач. з політчастини, нач. шк. червоних старшин у м. Харків. 1933–36 – слухач Військ. акад-ї ім. М. Фрунзе в м. Москва; після її закінчення отримав військ. звання полковника, у 07.1936 призначений пом. інспектора зі стройової підготовки студентів ін-тів Приволзького військ. округу. Звільнений у запас 8.07.1937.

23.07.1937 заарештований разом з дружиною, колиш. медсестрою УГА Теодозією Нагуляк (сестра чет. УГА Г. Лучанка) у м. Куйбишев (нині Самара, РФ). Безпідставно звинувачений як "член української шпигунської націоналістичної організації, керованої фашистськими колами Польщі та Німеччини, учасник антирадянської воєнно-фашистської змови". На слідстві зазнав катувань, але винним себе не визнав. На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 17.11.1937, розстріляний разом з дружиною в м. Куйбишев.

Літ.: *Гасай Є.* Не втомлюся шукати. Тернопіль, 1998. С. 31–35.

Петро Гуцал

"НАДДНІСТРЯ́НСЬКІ ВІСТИ" – орган Самбір., Старосамбір., Турків., Рудків. і Мостиськ. повітов. комісаріатів ЗУНР. Газета виходила щотижня в м. Самбір (нині Львів. обл.) від 16.12.1918 до 5.05.1919 (загалом 26 чисел). Відп. ред.: Б. Чайковський, О. Павлів. Осн. завдання газети – інформаційно-аналітичне забезпечення мешканців зазначених повітів.

Публікувалися тексти законів ЗУНР, указів, постанов, розпоряджень УНРади, РДС, повітов. комісаріатів (під заголовком "Урядова часть"). Порушувалися актуальні проблеми державотворення; популяризувалася ідея злуки ЗУНР та УНР; акцентовано увагу на питаннях формування сильного, забезпеченого

НАДДНІСТРЯНСЬКІ ВІСТИ

війська та земельної реформи. Друкувалися відомості про перебіг Паризької мирної конф., Трудового конгресу в м. Київ, сесії УНРади в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), спогади очевидців перебування польс. військ у м. Львів, Перемишль, Старий Самбір, ін. містечках і селах Галиц. краю, вояків УГА, які побували в польс. полоні та ін. Вміщувалася офіц. хроніка з польс.-укр. фронту, відомості про сусп.-політ., госп.-екон. й культ. життя в м. Мостиська, Рудки (нині Самбір. р-ну), Самбір, Старий Самбір, Турка (всі нині Львів. обл.), селах відповідних повітів, у Галичині, Наддніпрянщині, рідше – у країнах Європи та світу. Більшість публікацій друкувалися на правах анонімності.

Серед відомих авторів – В. Бережанський та А. Чайковський. Постійні рубрики: "Новинки", "З Наддніпрянської України", "Зі світа", "З польської преси".

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 166–168.

Олеся Дроздовська

НАДЗВИЧА́ЙНИЙ НАРО́ДНИЙ З'ЇЗД УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНОЇ ПА́РТІЇ – УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНО-ТРУДОВО́Ї ПА́РТІЇ В М. СТАНИСЛАВІ́В 28–29.03.1919 – з'їзд провідної УНДП ЗУНР, на якому було прийнято її нову програму й назву. Заг. радикалізація сусп. настроїв на поч. весни 1919 позначилася на діяльності УНДП. Зміна сусп.-політ. обстановки, пов'язана з перемогою нац.-демократ. революції та утворенням Укр. д-ви, вимагала перебудови змісту й форм діяльності УНДП.

Відчувалася гостра потреба активізації орг.-політ. діяльності націонал-демократів у масах. Відомі діячі УНДП М. Струтинський, Р. Перфецький, С. Витвицький вказували на відсутність тісної співпраці уряду з громадськістю, на потребу політ. виховання нар. мас, формування єдиного нац. фронту. Особливу стурбованість в УНДП викликала активізація популістських ліворадикальних груп.

За таких обставин 28–29.03.1919 в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) було проведено надзвичайний Нар. з'їзд УНДП, у якому взяли участь представники 38 сх.-галиц. повітів. На з'їзді були присутні Президент УНРади Є. Петрушевич, члени уряду на чолі з С. Голубовичем, а також представники Наддніпрян. України М. Богун і М. Корчинський. На адресу з'їзду УНДП надіслав вітальну телеграму ЦК УНРП.

На порядок денний надзвичайного Нар. з'їзду були поставлені питання про нову парт. програму, земельну реформу, зміну назви партії. З політ. рефератом на з'їзді виступив голова НК К. Левицький. У своїй промові він розкрив причини, які спонукали НК скликати парт. з'їзд; при цьому звернув увагу на визначальну роль націонал-демократів у б-бі за Укр. д-ву; зупинився на принципово нових завданнях партії. Замість б-би проти старої ворожої с-ми держ. правління тепер потрібно було розбудовувати молоду Укр. д-ву. На думку К. Левицького, саме сусп-во мало бути основою д-ви, тому партія покликана випрацювати чітку держ.-політ. платформу.

К. Левицький наголосив на важливій сусп.-політ. ролі селянства в розбудові д-ви як найчисленнішої верстви укр. сусп-ва, однак при цьому заявив, що партія не пропагуватиме демагогічні гасла на користь однієї сусп. верстви, бо здоровий держ. організм зобов'язаний дати охорону й захист для праці та життя всіх сусп. верств, що творять Укр. д-ву.

Центр. подією на Нар. з'їзді стало прийняття нової програми партії, що зумовлювалося прагненням об'єднати споріднені з трудовою політ. сили Наддніпрянщини в одну панукр. партію центрист. х-ру, навколо якої згуртувались би всі політ. сили Галичини й Наддніпрянщини, що виступали за розбудову незалежної соборної Укр. д-ви. У зв'язку з цим, на пропозицію Є. Петрушевича, з'їзд змінив назву партії на УНТП, яка проголошувалася всеукр. політ. орг-цією. Поряд зі зміною назви партії, вона зберігала й надалі платформу нац.-демократ. орг-ції.

Після тривалої дискусії, у якій взяли участь С. Назаревич, о. Носковський, М. Богун (з Полтавщини), О. Марітчак, Р. Перфецький, о. С. Петрушевич, М. Кунда, М. Пачовський, Т. Старух, з'їзд одностайно затвердив нову програму партії, яка складалася з преамбули й 8 розділів.

У вступі зазначалося, що ідеал політ. самостійності укр. народу, який нац.-демократ. партія проголосила у своїй програмі, здійснився шляхом уконституювання УНР, у зв'язку з чим Нар. з'їзд вирішив перетворити нац.-демократ. в нар.-трудову партію. Програма УНТП будувалася на засадах держ. незалежності й самостійності УНР. УНТП мала за мету згуртувати до спільної праці в інтересі укр. державності всі трудові сили укр. народу.

У 1-му розділі вказувалося, що соборна й незалежна УНР має стати парламентською д-вою, у якій окремим регіонам будуть надані права автономних областей. Владу в УНР здійснював народ на основі демократ. виборчого права. Парламент мав обирати підзвітний йому уряд. За народом зберігалося право проведення референдуму й законодавчої ініціативи.

Окремий розділ гарантував широкі демократ. права та свободи громадян, зокр. свободу осідку, заняття, слова, друку, зборів, т-в і орг-цій, совісті й віросповідання. Розділ сусп. опіки передбачав запровадження 8-годинного робочого дня, а також соц. забезпечення хліборобів і робітників на випадок хвороби й старості, вдів і сиріт, робітниць на час материнства, охорони праці дітей та жінок.

Суттєві зміни було внесено в екон. програму партії. Особливий інтерес у зв'язку з цим становив 3-й розділ, присвячений госп. основам УНР, який засвідчив значну соц. радикалізацію націонал-демократів. Зокр. тут містилася вимога усуспільнення земель великої посілості, мертвої руки та земельних спекулянтів з метою наділення ними безземельних і малоземельних селян, передовсім вояків укр. армії та їхніх родин. Фінансові основи УНР мали ґрунтуватися на введенні заг. прогресивного прибуткового податку й оподаткування заможних при звільненні найбідніших верств від податкових тягарів.

Програма передбачала запровадження мінімуму держ. забезпечення кожного громадянина, вимагала усуспільнити придатні до цього галузі пром-ті, торгівлі, кредиту. Введення в програму трудовиків вимог щодо усуспільнення окремих галузей нар. г-ва у вигляді добровільних асоціацій відбувалося в руслі популярної тоді серед соціаліст. партій сх. і зх. України ідеї соціалізації. Положення програми свідчили також про те, що УНТП ставила собі за мету побудову нац. д-ви із сильними соц. засадами.

Шк. в УНР мала мати держ., світський, заг. і обов'язковий х-р. Д-ва гарантувала доступ до всіх типів шк. – від найнижчих до найвищих. Забезпечувалася рівноправність усіх реліг. конфесій та їх внутр. самоуправа.

Розділ, присвячений міжнар. справам, відображав прагнення до утворення союзу народів, який задля мирного співіснування об'єднував би всі нації світу. До запровадження заг. миру й до усунення мілітаризму УНТП виступала за створення сильної дисциплінованої укр. армії, заснованої на заг. обов'язковій військ. повинності.

У політ. резолюціях надзвичайного Нар. з'їзду висловлювалося довір'я УНРаді й РДС. НК зобов'язувався випрацювати проект парт. орг-ції, відновити газету для народу "Свобода". З'їзд висловив протест проти насильства румунів на Буковині, а також проти надання активного виборчого права тим націям, що виступили проти побудови Укр. д-ви або ж зайняли нейтральну позицію. 29.03.1919 з'їзд обрав тимчасовий НК у складі 26 осіб; голова партії – А. Горбачевський, заст. – О. Попович і Т. Старух, секретарі – Р. Перфецький та о. Біляк, касир – І. Куровець. До НК ввійшли 2 представники від Наддніпрянщини.

Надзвичайний Нар. з'їзд партії став переломною віхою в історії зх.-укр. націонал-демократії. Він запропонував концепцію буд-ва незалежної соборної Укр. д-ви, яка ґрунтувалась би не на класових ліво- чи праворадикальних

засадах, а на заг.-нац. центрист. демократ. правових основах. Зважаючи на нові сусп.-політ. реалії, Нар. з'їзд дав поштовх до трансформації партії у всеукр. політ. орг-цію, визначив осн. напрями її діяльності.

Літ.: Кугутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004.

Май Панчук,
Микола Кугутяк

НАЗАРЕ́ВИЧ
Микола Юрійович

(13.12.1890–20.01.1920) – старшина УГА. Н. в с. Жеребки Королівські (нині Жеребки Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1903–10, 1911–12 в укр. г-зії м. Тернопіль; був одним із провідних гравців укр. футбольної команди "Поділля". Студіював право у Львів. ун-ті.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшин. шк., воював у сотні скорострілів 87-го піх. полку на Балкан. й Італ. фронтах; двічі поранений. Іменований поручником. У 12.1918 вступив до армії Кор-ва СХС (з 1929 – Югославія), однак через підтримку урядом цієї країни Польщі в її б-бі проти ЗУНР залишив військ. службу (03.1919) і прибув до м. Відень. Звідти виїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), призначений командантом сотні в 10-й бригаді; в одному з боїв був поранений. У серед. 06.1919 в Тернополі очолив курінь у 18-й бригаді. За р. Збруч у 09.1919 приділений до 14-ї бригади командантом куреня. Потрапив у білогвардійський полон, однак у 11.1919 зумів утекти; повернувся до свого підрозділу.

П. під час епідемії тифу в м. Гнівань (нині Тиврів. р-ну Вінниц. обл.).

Літ.: Гайдучок С. Воєнні спомини. Львів, 2002. С. 48–50; *Гуцал П.* Село Жеребки: його історія і люди. Тернопіль, 2003. С. 135–136; Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14.

Петро Гуцал

НАЗАРЕ́ВИЧ
Степан Андрійович

(1879–1940) – громад.-політ. діяч. Н. в с. Залісся (нині Бродів. р-ну Львів.

обл.) в сел. сім'ї. Здобув освіту в г-зії м. Броди. Вивчав фінанси у Віден. ун-ті. 1908 – однорічний доброволець в австро-угор. армії. Учасник Боснійс. кампанії. Виїхав до Франції, згодом до Бельгії. Вивчав кооп. справу. Згодом повернувся до Галичини. Очолював повітову кооперацію в м. Броди. З 3.06.1911 – заст. посла Є. Петрушевича в австр. парламенті.

Співорганізатор Листопадового чину в м. Броди. Госп. референт Бродів. повітов. комісаріату. Делегат УНРади ЗУНР від Бродів. пов. Чл. НК УНТП.

1922 – співорганізатор відновлення філії т-ва "Просвіта" (чл. виділу), з 1925 – чл. К-ту оборони рідної землі в м. Броди. Чл. УНДО. У 09.1939 заарештований співробітниками НКВС, згодом звільнений.

П. у с. Залісся. Похований у с. Суховоля (нині Бродів. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Броди і Брідщина. Історично-мемуарний збірник / ред. Я. Чумак. Торонто, 1988. С. 83, 136–138; Відновлення діяльности філії Т-ва "Просвіти" у Бродах // Діло. 1922. 13 жовт. Ч. 34. С. 5–6; За рідну землю. Велике віче в Бродах // Діло. 1925. 15 листоп. Ч. 257. С. 3; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан.

Івано-Франківськ, 2003. С. 210, 303, 322, 679; *Павлишин О.* Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 97; *Його ж.* Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад–грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С. 132–193.

Роксолана Гавалюк

НАЗАРУ́К
Осип Тадейович

(псевд. і крипт.: Андрій Банашкевич, Андрій Чекановський, Святослав, Чужинець, А., А. Б., А. Ч., Б. А., Др. Н. О., Др. О. Н., Ч. А.; 31.08.1883–31.03.1940) – адвокат, письменник, журналіст, публіцист, громад.-політ. діяч. Н. у с. Нагорянка (нині в складі м. Бучач Терноп. обл.). Навч. в Бучац. і Золочів. г-зіях. 1899–1902 був одним з організаторів пов'язаних із "Молодою Україною" таємних середньошкільних гуртків та укр. студент. руху в Галичині. 1904–05 очолював роботу Віден. "Січі", 1906–07 – голова Львів. "Академічної громади". Закінчив правно-політ. студії в ун-тах м. Львів (12.02.1909) та Відень (9.05.1905); д-р права (Відень, 16.07.1912). 1905–23 належав до УРП, чл. її Гол. управи. Був співред., згодом ред. газ. "Громадський Голос".

Під час ПСВ – голова Пресової кватири Легіону УСС; організовував укр. шкільництво, провадив культосвіт. роботу на Волині (1916) й Поділлі (1918). Від 05.1915 – секретар при ЗУР у м. Відень, кореспондент "Вістника Союза визволення України". Уповноважений для збору матеріалів про УСС. З 04.1916 – підхорунжий у 1-му полку УСС. Чл. УНРади ЗУНР. З 5.11.1918 перебував на Наддніпрянщині. 12.1918–06.1919 – кер. Гол. управління преси й пропаганди в ранзі міністра уряду УНР. У 02–05.1919 брав участь у редагуванні час. "Народ" (м. Станиславів) – органу УРП. З 06.1919 керував роботою Пресової кватири УГА, редагував газ. "Стрілець".

1920–22 – чл. уряду ЗУНР у м. Відень як уповноважений у справах преси і пропаганди, працював у редакціях його органу "Український Прапор" і тижневика "Воля". У 10.1920 – чл. делегації ЗУНР під час польс.-рад. переговорів у м. Рига (нині Латвія). У 09.1922–10.1923 за дорученням цього уряду організував позичку Нац. оборони в Канаді. В цей період відійшов від соціаліст. ідей, став прихильником монархістсько-гетьман. ідеї під впливом листування з В. Липинським.

Після переїзду в 11.1923 до США був одним з організаторів гетьман. руху в Пн. Америці. 1923–26 редагував тижневик "Січ" (Чикаго), 1926–27 – газ. "Америка" (Філадельфія). У 08.1927 повернувся до м. Львів, увійшов до проводу Укр. християн. (згодом – катол.) орг-ції, з 01.1928 очолював редакцію її газ. "Нова Зоря". Був одним з організаторів і кер. Укр. нар. катол. партії (1930, згодом – Укр. нар. обнова). Один із засн. 1931 укр. катол. освіт. т-ва "Скала", що організувало за дорученням єпископа Г. Хомишина читальні в Станиславів. єпархії. 1937–39 – чл. Контактного к-ту, який діяв у Львові. Наприкінці 1938 відкрив у Львові власну адвокат. канцелярію. 2.10.1939 виїхав до м. Варшава, на поч. 1940 – до м. Краків.

Автор численних праць на сусп.-політ. теми – "Що то є суспільні кляси, боротьба кляс, буржуазія, пролєтаріят і орґанізація" (1907), "Що то є нарід або нація" (1911), "Військо і політика" (1919), "До історії революційного часу на Україні: Українські політичні партії, їх союзи і теорії" (1924), "Грецько-Като-

лицька Церква і українська ліберальна інтеліґенція" (1929), "Ідеольоґічні основи Української Католицької Народної Партії" (1931), "Вибір звання" (1934), "Жінка і суспільність" (1934), "Галичани й Велика Україна" (1936), "Значіння партій" (1939), "Замах на церкву" (1939) та ін., з історії січового стрілецтва – "Над Золотою Липою" (1916), "Слідами УСС" (1916) та ін., спогадів – "Рік на Великій Україні" (1919), "Галицька делеґація в Ризі 1920", "На Спокійнім океані: Враження і думки з дороги" (обидві 1934) та ін., істор. повістей – "Князь Ярослав Осьмомисл" (1918), "Роксоляна (1930) та ін., подорожніх репортажів, публіцист. статей тощо.

П. у м. Краків.

Літ.: Бурачок Л. В. Громадсько-політична діяльність Осипа Назарука (1883–1940). Івано-Франківськ, 2008; *Лисяк-Рудницький І.* Назарук і Липинський: історія їхньої дружби та конфлікту // В'ячеслав Липинський. Твори. Архів. Студії. Архів. Т. 7: Листи Осипа Назарука до Вячеслава Липинського. Філадельфія, 1976; *Рубльов О. С.* Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). К., 2004; *Швагуляк М.* Осип Назарук – журналіст, публіцист, редактор // Теоретичні та організаційні проблеми формування репертуару української книги та періодики. Львів, 1996.

Лілія Бурачок

НАЙВИ́ЩИЙ ВІЙСЬКО́ВИЙ ТРИБУНА́Л – верховна установа в с-мі військ. судівництва ЗУНР. Відповідно до розпорядження ДСВС за підписами К. Левицького та Д. Вітовського від 16.11.1918, передбачалося його утворенння в столиці ЗУНР – м. Львів. Йому мали підпорядковуватися військ. обл. суди, що діяли на тер. 3 військ. областей ЗУНР. Головами Львів., Станиславів. й Терноп. військ. обл. судів автоматично ставали військ. команданти областей. До складу цих судів входили представники Держ. жандармерії та команданти кожної з 4 військ. округ, на які ділилися області. Як держ. обвинувач в окружних судах виступав суд. офіцер, при обл. судах – військ. прокурор, а при Н.в.т. – Ген. військ. прокурор або його заст.

Через відступ укр. військ зі Львова в 11.1918 Н.в.т. утворений не був. На сесії УНРади ЗОУНР в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 28.03.1919 з подання С. Витвицького обговорили законопроект про утворення Н.в.т., який, у силу обставин, так і не було введено в дію.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 300–301; Т. 4. Івано-Франківськ, 2008. С. 72–73; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 191–192; *Кульчицький П.* Суд і судочинство ЗУНР: законодавство і практика // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2013. Вип. 58. С. 68–73; *Тищик Б.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004. С. 221.

Богдан Паска

НА́ЙДА
Олександр-Михайло Степанович
(15.09.1893–06.1920) – поручник УГА, громад. діяч. Н. в м. Чернівці в сім'ї рахункового урядовця магістрату, згодом рахункового ревізора й рахункового радника, громад. діяча. 1902–03 навч. в підготовчому кл. 2-ї Чернів. держ. укр.-нім. г-зії, де 1903–11 пройшов повний курс навч., склав матуральні іспити. Чл. укр. молодіжної команди Чернівців з футболу 1909, чию визначну техніку гри в матчі з польс. збірною 20.06.1909 та блискучу гру як нападаючого в матчі з єврейс. збірною 1.10.1909 відзначала чернів. преса. Обслуговував матчі футбольного чемпіонату Чернівців як кваліфікований арбітр. З 1911 – студент юрид. ф-ту Чернів. ун-ту. Один із засн. 21.12.1913 (разом з К. Купчанком та А. Циґанеком) укр. акад. козацтва "Чорноморе", чл. його правління 1913–14. В зимовому семестрі 1913–14 правління козацтва "Чорноморе" складалося виключно з майбутніх старшин УГА: А. Циґанека, М. Горна, К. Купчанка й Н.

НАЙДАН
Володимир Теодорович

Виконавець укр. танців (разом з майбутніми старшинами УГА О. Драґаном та М. Гарасом).

Військ. службу розпочав як кадет резерву 2-ї компанії 41-го Буковин. полку піхоти крайової оборони. 1915 поранений у бою, лікувався у військ. шпиталі м. П'єштяни (нині Словаччина). 1.01.1916 іменований лейтенантом резерву, 1.05.1918 – обер-лейтенантом резерву; служив у 41-му піх. полку.

Команд. організованого 8.12.1918 3-го похідного куреня 24-го полку піхоти ім. гетьмана П. Дорошенка, який 15.12.1918 в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) склав присягу на вірність Укр. д-ві, а 16.12.1918 рушив на Львів. Курінь Н. воював у складі групи "Старе село", відбив від поляків с. Велика й Мала Солонки (нині с. Солонка). Важко захворів і з кін. 12.1918 перебував у шпиталі.

З 29.12.1918 курінь Н. перейшов як резерв на відтинок фронту біля с. Козельники, у 01.1919 увійшов до складу новосформованої 2-ї Коломий. бригади з осідком у с. Зубра (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), яка після переходу за р. Збруч увійшла до армій. групи ген. А. Кравса в поході УГА на м. Київ, а навесні 1920 була реорганізована в 2-й полк піхоти в складі 3-ї бригади ЧУГА.

Наприкінці 04.1920 арештований чекістами й ув'язнений у концтаборі с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва); 16.06.1920 етапований до м. Архангельськ (нині РФ) у складі великої групи старшин УГА і далі Білим морем на Соловки. Загинув, коли в дорозі баржу з в'язнями затоплено у морі.

Літ.: Д. М. 2-га Коломийська Бриґада // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 88–89; *Дойков Ю.* Красный террор. Россия, Украина... 1917–1924. Архангельск, 2008. С. 349; *Запутович Ф.* Третя Бережанська Бриґада (Спогад) // Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник. Нью Йорк; Париж; Сідней; Торонто 1970. С. 456; Нарис історії III-го куріня 24-го полку піхоти ім. Гетьмана Петра Дорошенка // ЛЧК. 1930. Ч. 10. С. 7–11; Старшини УГА – вязні Кожухова // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 157; Auszeichnung // Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tadblatt. 1918. 8 Februar; Ein stürmische Fußball-Match // Czernowitzer Tagblatt. 1909. 5 Oktober; Mettspiel // Bukowinaer Post. 1909. 22 Juni.

Володимир Старик

НАЙДА́Н
Володимир Теодорович

(19.06.1884–23.07.1919) – педагог, четар УГА. Н. у с. Дзвиняч (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Заліщики. Працював у сільс. школах Городенків. пов.

Влітку 1914 мобілізований до австро-угор. армії, воював у 95-му полку на фронті, потім служив у Чехії; іменований лейтенантом (четарем). До УГА вступив на поч. 1919; згодом командував сотнею в 1-му курені 7-ї Львів. бригади, брав участь у боях біля м. Львів і в час Чортків. офензиви. Перейшов за р. Збруч.

У с. Мукарів Підлісний (нині Дунаєвец. р-ну Хмельн. обл.) у бою з більшовиц. загоном був поранений і, щоб уникнути полону, застрелився.

Літ.: Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14; Посмертні згадки // ЛЧК. 1938. Ч. 5. С. 21–22; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 115.

Петро Гуцал, Богдан Паска

НАКОНЕ́ЧНИЙ
Іван

(1892–06.1919) – підстаршина жандармерії ЗУНР.

Старший штабний вахмістр австро-угор. армії, воював під час ПСВ. Співорганізатор Листопадового чину в м. Товмач (нині м. Тлумач Івано-Франк. обл.). Командант жандармерії Товмацького пов.

Напередодні Чортків. офензиви 5–6.06.1919 спільно з однодумцями Галькою, Волошиним та ін. організував з укр. молоді військ. загін і намагався відновити укр. владу в м. Товмач. Сподівався, що підрозділи УГА перейдуть р. Дністер, а польс. і рум. військ-

ка буде вигнано з краю. Оскільки укр. наступ зупинився, повстання Н. полякам вдалося придушити. Десятки його учасників загинули в ході боїв. Н. було заарештовано й після катувань страчено.

Похований разом з ін. учасниками повстання в м. Тлумач на цвинтарі на вул. Плав'юка.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 854, 860–863, 866.

Микола Вітенко

НАКОНЕЧНИЙ Олександр Омелянович (другий зліва) 1916 р.

НАКОНЕ́ЧНИЙ Олександр Омелянович

(23.04.1887 – д. і м. с. н.) – військ. льотчик, сотник ДА УНР та УГА. Походив з родини колезького реєстратора в Херсон. губ. Випускник Одес. міськ. уч-ща. З 25.12.1914 – рядовий у складі рос. армії. З 3.03.1915 – молодший унтер-офіцер. З 28.06.1915 – прапорщик інженерних військ. Направлений до шк. авіації військ. часу Моск. т-ва повітроплавання. 29.09.1915 склав екзамен на військ. льотчика. Призначений у 13-й авіазагін. 30.01.1916 відправлений до Севастопольської військ. авіац. шк. для навч. управлінню літаками "Вуазен". 29.05.1916 повернувся в 13-й авіазагін. Учасник повітряних боїв. 5.09.1916 нагороджений орденом Св. Анни 4-го ст. 26.11.1916 вступив у бій одразу з 3 літаками противника. Один з них ("Фоккер") збив, два ін. ("Альбатроси") змусив утекти, після чого успішно виконав завдання з бомбометання. За цей бій отримав орден Св. Георгія 4-го ст. 19.04.1917 підвищений до підпоручика. У 04–06.1917 проходив перенавч. у Севастопольській військ. авіац. шк. для польотів на літаках-винищувачах.

З 8.08.1917 – чл. УЦР. З 16.12.1917 – команд. 1-го Укр. авіац. загону військ УЦР. Сотник. З 16.04.1918 – нач. авіації УНР, згодом – авіації УД (до 27.08.1918).

Від 25.12.1918 – інспектор авіації УНР. Разом з кер. повітряного флоту УНР полк. В. Павленком вів переговори з П. Франком про надання тех. допомоги авіації ЗУНР. У результаті авіація УГА отримала додаткові літаки, запчастини до них, авіабомби, ін. амуніцію. До Галичини прибула з Наддніпрянщини й група військ. пілотів.

З 06.1919 – нач. військ.-авіац. шк. УНР. У 07.1919 призначений команд. 4-го бойового авіац. загону, з 16.08.1919 – інспектор авіації ДА УНР та УГА. 1.11.1919 повернувся на посаду команд. 4-го авіазагону.

Подальша доля невідома.

Літ.: Тинченко Я. Герої українського неба: пілоти Визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010. С. 9–139; *Його ж.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007. С. 292; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 218, 230; *Харук А.* Крила України: Військово-повітряні сили України 1917–1920 рр. К., 2009. С. 21, 25, 29, 32, 36, 59.

Олег Рафальський

НАЛИВА́ЙКО Володимир Іванович

(16.04.1889–10.03.1968) – правник, громад. діяч. Н. у с. Бібщани (нині Золочів. р-ну Львів. обл.). Брат пор. УГА Є. Наливайка. Випускник Золочів. г-зії (1910), правн. ф-ту Львів. ун-ту (1914). Восени 1914 заарештований рос. окупац. властями; спочатку перебував у в'язниці м. Тернопіль, згодом у м. Київ. Восени 1916 повернувся до Галичини. Від літа 1917 працював у Зборів. повітов. старостві.

У часи ЗУНР за станом здоров'я в УГА не служив; на поч. 11.1918 був комісаром Зборів. пов. з центром у м. Поморяни (нині смт Золочів. р-ну

Львів. обл.), потім до кін. 05.1919 завідував відділом скарбу в повітов. комісаріаті в м. Зборів (нині Терноп. обл.). Зі встановленням польс. влади позбавлений роботи.

1923 отримав посаду у відділі скарбу в Зборів. повітов. старостві, де працював до 03.1927. Здобув ступінь магістра права (1930), був пом. адвоката в адвокат. конторі В. Душеньчука, згодом І. Макуха в м. Зборів. Улітку 1936 переїхав до м. Поморяни, де обіймав посаду дир. канцелярії маєтків графа А. Потоцького. У 09.1939 перебрався до м. Львів, працював у житловому управлінні одного з р-нів міста, згодом був секретарем у клініці мед. ін-ту. У 07.1941 повернувся до м. Поморяни. 1943 заарештований нацистами за зв'язки з УПА; у кін. 1943 звільнений.

У 03.1944 виїхав до м. Зальцбурґ (нині Австрія), працював у ДП. 1950 емігрував до США, проживав у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). 1960 вийшов на пенсію, переїхав до м. Коледж Парк Вудс (шт. Меріленд). Автор спогадів; брав участь у впорядкуванні вид. "Українська Галицька Армія".

П. у м. Вашингтон. Похований на цвинтарі Маунт Олівет м. Детройт (шт. Мічиган, США).

Літ.: Бл. п. Володимир Наливайко // Свобода. 1968. 13 берез. Ч. 48. С. 5; *Жуковський А.* Д-р Володимир Наливайко (посмертна згадка) // Свобода. 1968. 28 черв. Ч. 122. С. 4.

Микола Вітенко

НАЛИВА́ЙКО
Євген Іванович

(05.02.1893–06.1920) – старшина УГА. Н. у м. Поморяни (нині смт Золочів. р-ну Львів. обл.). Брат В. Наливайка. Навч. в г-зії м. Золочів, з 1911 – в укр. г-зії м. Тернопіль (матура 1914). З 1915 студіював право у Львів. ун-ті.

Мобілізований до австро-угор. армії (1916), закінчив старшин. шк., воював на Італ. фронті; двічі поранений; іменований лейтенантом. Вступив до УГА в 11.1918. Був командантом сотні, поранений у бою на околицях м. Львів неподалік Чортової скали біля с. Лисиничі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). 1.01.1919 іменований поручником. Надалі – командант 11-го куреня 8-го піх. полку 4-ї Золочів. бригади. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

У кін. 04.1920 заарештований чекістами й відправлений до концтабору в с. Кожухово (нині мікрор-н у складі м. Москва, РФ). Звідси 16.06.1920 в групі понад 130 старшин УГА вивезений на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, була потоплена.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 304; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 158.

Петро Гуцал, Олег Рафальський

НАЛУКО́ВИЙ
Лука Антонович

(30.10.1886–04.1940) – правник, старшина УГА. Н. у с. Вікно (нині Гусятин. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Навч. 1898–1905 в укр. г-зії м. Тернопіль, потім в АГ м. Львів. Студіював право у Львів. ун-ті, відбував судову практику в повітов. судах різних міст Галичини.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, служив надпоручником-аудитором. Від поч. 1919 – старшина УГА, у 06.1919 призначений інтендантом 18-ї Терноп. бригади. Перебував на Наддніпрянщині; 1.08.1919 іменований сотником. Потрапив у польс. полон.

Від 1923 працював у судах, зокр. в м. Копичинці (нині Гусятин. р-ну), з 1932 – суддя окружного суду в м. Самбір (нині Львів. обл.). Зважаючи на свій статус, в укр. громад. житті активної участі не брав, однак жертвував кошти на нац. школу, установи й т-ва.

У 11.1939 заарештований співробітниками НКВС. Страчений без суду згідно з секретною постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Літ.: *Гуцал П.* Налуковий Лука Антонович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 410; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 89; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 336.

Петро Гуцал

НАРА́ДИ НАРО́ДНОГО КОМІТЕ́ТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНОЇ ПА́РТІЇ 08.1918 У М. ЛЬВІВ СТОСО́ВНО ОРГАНІЗА́ЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ АДМІНІСТРА́ЦІЇ ТА ВІ́ЙСЬКА ДЛЯ ПЕРЕБРА́ННЯ ВЛА́ДИ В СХІ́ДНІЙ ГАЛИЧИНІ́. Підготовчі наради проводили впродовж 08.1918 уповноважені НК УНДП І. Кивелюк, С. Баран, В. Панейко, В. Бачинський і Л. Цегельський. На наради, що відбувалися таємно в приміщенні музею т-ва "Просвіта", запрошували організаторів з повітов. к-тів УНДП краю; детально розглядали всі аспекти перебрання влади в кожному повіті з урахуванням його особливостей.

Найбільше труднощів було з формуванням укр. війська. Голова НК УНДП К. Левицький у своїх спогадах "Великий Зрив" писав: "…у нас не було відповідного команданта щоби зорґанізував наше військо і обняв команду у Львові. Були тоді у Львові наші молоді офіцери, що служили в австрійській армії і вони нараджувалися над тим, якби зорґанізувати українське військо з тих частин австрійської армії, які стояли у Львові, але тут не мали ми команданта". Заходами НК, з м. Чернівці до м. Львів, з дозволу архікн. Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного), було переведено сот. Д. Вітовського.

Тим часом УПР у м. Відень вела справу стосовно легального перебрання держ. влади в Сх. Галичині. Планувалося, що цісар призначить 2 намісників – українця в м. Львів і поляка в м. Краків (нині Польща). До повноважень львів. намісника мала перейти Сх. Галичина й Буковина, до краків. – Зх. Галичина. До часу формального уконституювання Укр. д-ви на тер. Сх. Галичини й Буковини мала ще функціонувати австр. влада для розподілу держ. власності й установ, зокр. Намісництва, Крайової дирекції скарбу, Дирекції пошти, телеграфу, залізниць і Центру відбудови краю, Крайового виділу й жандармерії.

Однак цісар. уряд так і не спромігся на цивілізовану передачу держ. влади. Австр. політики ще сподівалися на перебудову Австро-Угорщини на федеративну д-ву. Не маючи довіри до австр. уряду, укр. провід здійснював підготовчу діяльність для здобуття держ. влади двома шляхами. УПР докладала зусиль для легального, правового переходу влади. НК УНДП вів справу до самочинного перебрання держ. влади, спираючись на укр. народ і його військо.

Літ.: Кугутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1929. Т. 1., К., Івано-Франківськ, 2002; *Левицький К.* Великий Зрив (до історії української держави від березня до листопада 1918 р.) на підставі споминів та документів. Львів, 1931.

Микола Кугутяк

НАРА́ДИ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЛАМЕНТА́РНОЇ РЕПРЕЗЕНТА́ЦІЇ І НАРО́ДНОГО КОМІТЕ́ТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНОЇ ПА́РТІЇ 10–12.10.1918 У М. ВІ́ДЕНЬ І ЛЬВІВ. Заг. розвиток політ. подій в Австро-Угор. імперії у 10.1918 вів до розпаду монархії. 8.10.1918 Регентська рада в м. Варшава проголосила утворення незалежної польс. д-ви, 9.10.1918 т. зв. Польс. коло в австр. парламенті прийняло ухвалу з вимогою приєднати до польс. д-ви всі землі, на яких історично й культурно переважає польс. народ. До таких тер., на думку польс. політ. проводу, належала і Сх. Галичина.

Для укр. нас. краю, політиків настав час рішучих дій. Політ. ініціативу перебрали УПР і НК УНДП. Ввечері 10.10.1918 в залі посольського клубу в м. Відень укр. посли до австр. парламенту від Галичини й Буковини, включно з чл. палати панів, провели спільне засідання. Нарада відбувалася під головуванням очільника УПР Є. Петрушевича. Заст. голови УПР Є. Левицький виступив з доповіддю про політ. становище в країні, вказав на потребу створення укр. Конституанти, яка від імені укр. народу реалізує "право національно-державного самовизначення". Є. Левицький запропонував скликати 18.10.1918 у м. Львів Нац. збори й утворити УНРаду як представницький орган влади укр. народу.

НАРОД

Нарада УПР у Відні одностайно вирішила скликати 19.10.1918 в м. Львів з'їзд мужів довір'я зі всіх повітів Сх. Галичини й Буковини, на якому УНРада мала проголосити утворення Укр. д-ви. До УНРади повинні були ввійти укр. посли до австр. парламенту й крайових сеймів, члени палати панів, а також по 3 представники від кожної укр. політ. партії Галичини й Буковини.

Постанови УПР 12.10.1918 були винесені К. Левицьким на обговорення НК УНДП у Львові. У ході дискусії присутні висловлювали пропозиції. Зокр. заст. голови НК С. Баран висловив побоювання, що в майбутній УНРаді буде менше представників УНДП від її реального впливу. У зв'язку з цим він вимагав змінити принципи формування УНРади. Проф. історії С. Томашівський запропонував, щоб Нац. збори обрали виконавчий к-т для реалізації гол. положень у життя. Ред. газ. "Діло" В. Панейко й о. О. Стефанович наполягали на потребі створення чіткої платформи державотворення. Посилаючись на "14 пунктів" амер. Президента В. Вільсона Конгресу США, І. Кивелюк пропонував, щоб УНРада одразу заявила про приєднання ЗУЗ до України. І. Труш звернув увагу присутніх на необхідність "приєднати публіцистику світа для оборони нашої справи, бо без цього не здобудемо нашої держави". Незважаючи на деякі суперечності, НК загалом підтримав постанови УПР.

НК УНДП вжив заходів для безпосередньої підготовки перебрання влади. З цією метою було утворено 2 комісії – орг. і військ. Орг. комісія мала завданням координацію перебрання адм. влади в краї. Створення військ. комісії зумовлювалося потребою формування укр. ЗС.

Постанови УПР і НК УНДП були одностайно схвалені на зборах укр. студентів 13.10.1918, які також звернулися до НК з проханням допустити своїх представників до нарад УНРади зі статусом окремої парт. групи.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1929. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002; Т. 2. К.; Івано-Франківськ, 2004; *Левицький К.* Великий Зрив (до історії української держави від березня до листопада 1918 р.) на підставі споминів та документів. Львів, 1931.

Микола Кугутяк

"НАРО́Д" – друкований орган РУРП (1890–95), УРП (з 20.02.1919 виходив як тижневик (8 номерів), 24.04–25.05.1919 – щоденно). Розділи: справи сусп.-екон.; сел.-робітн. життя в Європі; соціаліст. рух; просвітянський рух; життя на сх.-укр. землях та укр. життя за океаном. Основу авторського колективу "Н." складали М. Павлик, М. Драгоманов та І. Франко, які друкували літ. й сусп.-політ. статті.

1919 гол. ред. став М. Балицький, співробітники редакції – М. Федюшка (літ. псевд.: М. Євшан) та М. Шаповал (літ. псевд.: М. Сріблянський). Після утворення ЗУНР в ред. ст. "Наші завдання на найблищу пору", опубл. у газ. "Н.", було сформульовано проблеми, які вимагали негайного розв'язання: "Наші найважливіші завдання в теперішню хвилю це будівництво нашої держави та розвязка земельного питання. Без нашої держави нема розвязки земельного питання. На кожному місці в інтересі селянських мас мусимо обстоювати перед всім самостійність держави як перше услівя нашого державного життя. Найкращим устроєм держави, що допускає селянські маси до голосу в правління державою, вважаємо республіканський устрій держави з виборним президентом республики на чолі і парламентом... В розвязці цих переважних завдань будемо шукати взірців в демократичнім устрою Заходу, а рішучо будемо поборювати більшовицькі взірці Росії, котрі руйнують основи теперішньої держави і демократизму".

З метою підвищення рівня політ. свідомості нас. краю на сторінках цих часописів автори роз'яснювали переваги демократії та етичного соціалізму, різко критикували диктатуру, виступали за морально-етичні мето-

ди ведення політики. Друкувалися ст. Л. Бачинського з екон. проблематики, К. Коберського, Р. Заклинського, В. Лисого – з вагомих та актуальних сусп.-політ. проблем, а також резолюції з'їзду 1919 й ухвали Гол. управи УРП.

Літ.: Бачинський Л. Земельна справа // Народ. 1919. 20 лютого. Ч. 1. С. 3; 24 квіт. Ч. 9. С. 2; 29 квіт. Ч. 11. С. 2–3; *Євшан М.* В дванадцяту годину // Народ. 1919. 30 квіт. Ч. 12. С. 1–2; *Заклинський Р.* Витревати // Народ. 1919. 9 мая. Ч. 19. С. 1–2; Земельна Реформа. Промова Доктора Л. Бачинського виголошена на засіданні Української Національної Ради дня 6 лютого // Народ. 1919. 16 берез. Ч. 4. С. 5; Земля і воля // Народ. 1919. 2 марта. Ч. 2. С. 1; *Коберський К.* Фронт і запіллє // Народ. 1919. 4 мая. Ч. 15. С. 2; *Крушельницький А.* Велика хвиля (До дискусії "в дванадцяту годину") // Народ. 1919. 18 мая. Ч. 27. С. 1–2; *Лисий В.* Виборчий закон // Народ. 1919. 25 квіт. Ч. 10. С. 3; Метаюридична єдність з Наддніпрянщиною // Народ. 1919. 1 мая. Ч. 13. С. 2–3; На зїзд партії // Народ. 1919. 16 марта. С. 2; На переломі // Народ. 1919. 29 квіт. Ч. 11. С. 1; Наші завдання // Народ. 1919. 20 лютого. Ч. 1. С. 2; Нова сила на Сході // Народ. 1919. 9 мая. Ч. 19. С. 3; Новинки // Народ. 1919. 21 мая. Ч. 29. С. 4; Переустрій суспільного ладу // Народ. 1919. 30 марта. С. 4–6; Політична і суспільна революція // Народ. 1919. 13 квіт. Ч. 8. С. 2–4; *Стахів М.* Західня Україна в державнім будівництві та обороні. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони 1918–1923 рр.: в 6 т. Т. 4. Скрентон, 1960. С. 93; Ухвали Головної Управи УРП // Народ. 1919. 20 мая. Ч. 28. С. 1; Чистих рук! // Народ. 1919. 23 марта. Ч. 5. С. 1.

Мар'яна Міщук

НАРО́ДНА МІЛІ́ЦІЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – загони міліції, ств. в багатьох населених пунктах у перші дні після встановлення укр. державності; продовжували діяти за бажанням нас. як орган самооборони громад, орган охорони порядку. Загалом на теренах краю станом на весну 1919 налічувалося бл. 3 тис. міліціонерів.

У багатьох містах з дозволу укр. властей були ств. й діяли відділи єврейс. міліції – у м. Львів, Гусятин (нині смт Терноп. обл.), Станиславів (нині Івано-Франківськ), Тернопіль, Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.) та ін.

Літ.: Кобилецький М. Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Кульчицький В., Настюк М., Тищик Б.* З історії української державності. Львів, 1992; *Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А., Лешкович Н. О.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.): Монографія. Львів; Івано-Франківськ, 2000; *Тищик Б. Й.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004.

Борис Тищик

НАРО́ДНЕ МИСТЕ́ЦТВО – явище матеріальної і духовної к-ри. Н.м. пов'язане з трудовою діяльністю людини, бере початок від синкретизму первісної к-ри, зберігає у своїй основі міфо-поетичне бачення світу. Н.м. розвиваєть-

ся як колективна творчість на основі спадковості й традиції; має, як правило, етніч. х-р, що визначається самим типом творчості: колективним способом роботи, заснованим на докладності, повторі й варіативності, який взаємодіє з індивідуальною творчістю. Кожний вид Н.м. (ткацтво, вишивка, різьблення по дереву, гончарство, розпис і т. д.) характеризується високою

образністю, багатоваріантністю, синтетичністю. Образна стр-ра Н.м. зберігає початковий образ, що входить у синтезі з його варіантами й новими елементами в худож. цілісність твору. Синтез Н.м. закладений у принципах формотворення, де визначальними є функція та образно-художня виразність виробу. Синтетичність проявляється також у поєднанні в одному творі пластичної, живописної, графічної, архітектонічної основ. На засадах синтезу в Н.м. формується образ-тип, визначаються образні с-ми, виникають ансамблі, складаються естетичні критерії.

В Україні Н.м. завжди посідало особливе місце як один з гол. способів буття та утвердження нац. ідеї. Масове прилучення до етніч. джерел творчості – для українців один з найпоширеніших способів самоідентифікації, особливо актуальний в умовах соц.-політ. зрушень, конфліктів, які, провокуючи актуалізацію етнічної та політ. ідентичності, викликають спалахи креативності.

Нове прочитання етнічної символіки в Україні покликали до життя визвол. змагання та утворення ЗУНР. Демонструючи громадянську позицію, митці відображали свою етнічну належність, патріотизм у площині худож. практики, зокр. в одязі, доповненнях до одягу, прикрасах, вишивці, різьбленні по дереву тощо.

Людмила Герус

"НАРО́ДНИЙ ДІМ" У М. ЛЬВІВ ("Н.д."Л.). Після поч. ПСВ австр. уряд розпорядженням від 4.08.1914 призупинив діяльність "Н.д."Л., а управління його справами доручив урядовому комісарові З. Вавраушу, яке тривало 5–30.08.1914, оскільки рос. війська захопили Галичину. 30.08–24.10.1914 кер-во "Н.д."Л. здійснював довоєн. чл. Ін-ту В. Лагола. 24.10.1914 представники рос. влади передали управління "Н.д."Л. колиш. русофіл. складові на чолі з о. І. Костецьким, після втечі якого зі Львова в 05.1915 австр. власті з 10.07.1915 до 15.05.1917 встановили для "Н.д."Л. правління комісарів (А. Смулка, Л. Черкавський). 15.05.1917 австр. уряд повторно заборонив діяльність "Н.д."Л.

Меморіальна дошка, присвячена проголошенню ЗУНР, на Народному домі у м. Львів

Народний дім у м. Львів. Початок XX ст.

Австр. власті зважили на прохання укр. нац.-демократ. сил і 25.09.1917 Галиц. намісництво призначило для управління майном неуконституйованої фундації "Народний дім" кураторію з 12 осіб: О. Барвінського, С. Федака, І. Кивелюка, О. Кміцикевича, о. Т. Лежогубського, К. Левицького, Г. Пежанського, о. О. Стефановича, К. Студинського, о. Т. Войнаровського, В. Щурата, Ю. Нападієвича. 8.01.1918 австр. уряд дав дозвіл на утворення кураторії. 21.01.1918 відбулося її установче засідання. Головою обрали К. Левицького, заст. – О. Барвінського, секретарем – о. Т. Лежогубського. Кураторія провела реставраційні й відновлювальні роботи в Преображенській церкві, правом патронату над якою володіла, частково впорядкувала б-ку, музей тощо. 7.06.1919 кураторія наново уконституювалася (робота була призупинена через польс.-укр. війну), обрала головою О. Барвінського, заст. – о. Т. Войнаровського. В "Н.д."Л. 18–19.10.1918 утворено УНРаду; там же 31.10.1918 відбулася істор. нарада членів ради та Військ. к-ту, що передувала Листопадовому чину, з 1.11.1918 перебував штаб Укр. війська.

Після поразки нац.-визвол. змагань русофіли клопотали перед польс. владою про повернення своїх інституцій. 1919 о. І. Костецький надіслав апеляції до Галиц. намісництва та МВС з проханням про ліквідацію розпоряджень від 4.08.1914 та 15.05.1917 про припинення діяльності "Н.д."Л. та про звільнення чл. українофільської кураторії від їхніх обов'язків і передачу управління русофілам.

Польс. влада підтримувала русофілів і йшла їм на поступки. 30.12.1919 ліквідовано українофільську кураторію. Першим урядов. комісаром призначено українофіла Ю. Нападієвича, наступних комісарів призначали тільки з-поміж представників русофіл. табору. 1921 комісаром став русофіл І. Лісковацький. Русофіли намагалися ліквідувати комісарську форму правління впродовж цілого міжвоєн. періоду, однак безуспішно.

Літ.: Орлевич І. Товариство "Народний дім" у Львові в 1914–1921 роках // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 16. Львів, 2008. С. 275–288.

Ірина Орлевич

НАРО́ДНИЙ ДІМ У М. ЧЕРНІВЦІ – осідок Буковин. делегації УНРади та Буковин. крайового к-ту (БКК) восени 1918. Т-во "Руський дім народний", засноване 22.01.1884, було першою громад. орг-цією на Буковині, яка від часу свого створення стояла на укр., а не на русофіл. позиціях. Гуртувало громад.-політ., духовну та просвітн. еліту українців Буковини; абсолютна більшість керівників та учасників листопадових подій 1918, зокр. Буковин. делегації УНРади, були членами Нар. дому (Н.д.), належали до його правління. 1887 т-во придбало одноповерхові будинки на розі вул. Петровича, Йозефа та Вірменської, які 1899, за проектом міськ. будівничого А. Ліопольда, було об'єднано в одну репрезентативну двоповерхову споруду. Н.д. став центром громад.-політ. життя буковин. українців, осідком найважливіших громад. інституцій, укр. навч. закладів, укр. друкарні й редакцій укр. часописів.

Діяльність Н.д. під час ПСВ неодноразово переривалася внаслідок рос. окупації. 1917 Н.д. став осідком Укр. військ. клубу ім. гетьмана П. Полуботка, який влаштував тут укр. читальню та б-ку, а також театральну сцену для проведення укр. вистав. Завдяки укр.

Народний дім у м. Чернівці. 1920-ті рр.

солдатам рос. армії було врятовано розміщену в Н.д. укр. друкарню, а сам Н.д. перебував під охороною аж до відступу рос. армії з Чернівців на поч. 08.1917, після чого тут діяла "Нар. канцелярія", редакція газ. "Буковина" й низка укр. громад. орг-цій. 10.03.1918 в Н.д. відбулося свято миру й укр. державності під головуванням А. Артимовича, на якому прийнято резолюції з привітанням УНР, УЦР, РНМ та всьому укр. народові. 9.06.1918 у Н.д. засновано т-во "Українська народна книгозбірня" в Чернівцях (голова М. Кордуба), яке опікувалося першою на Буковині укр. публічною б-кою. 23.09.1918 в Н.д. відновлено діяльність т-ва "Українське касино" (голова О. Попович), правління якого складалося з майбутніх членів УНРади та укр. уряду Буковини.

Як осідок Буковин. делегації УНРади, згодом БКК, Н.д. став центром укр. нац. руху на Буковині. Увечері 12.10.1918 у Н.д. відбулася нарада укр. інтелігенції з усіх партій в "Українському касино", на якій обрано О. Безпалка гол. референтом на міщанське віче 13.10.1918, а також схвалено проект підготовлених ним резолюцій. На вічі під головуванням О. Поповича прийнято резолюцію про підтримку права буковин. українців на самовизначення й затверджено квоту делегатів на укр. Конституанту в м. Львів. 1-ше засідання Буковин. делегації УНРади відбулося в Н.д. 24.10.1918, а доповнену того дня 10 "позапартійними" членами делегацію названо Буковин. крайовим к-том.

Перше засідання БКК було скликане в Н.д. 25.10.1918, 2-ге – 27.10.1918; відтоді засідання відбувалися тут щодня. У Н.д. діяли й комісії БКК – ред. (голова М. Кордуба), нар. оборони (голова О. Безпалко), фінансова (голова Р. Цегельський), міжнар. (голова О. Попович), адм. (голова Г. Лисинецький), а також правління БКК (голова О. Попович, заст. А. Артимович, секретар М. Литвинович). На засіданні 27.10.1918 в Н.д. БКК ухвалив підготовлений О. Безпалком проект маніфесту "До українського народу Буковини!", у якому повідомляли буковинців про проголошення Укр. д-ви у Львові 19.10.1918 в складі укр. земель Буковини, Галичини й Закарпаття та закликали українців з цілого краю зійтися на всенар. віче в Н.д. в Чернівцях 3.11.1918.

28.10.1918 у Н.д. відбулися збори укр. студентів Чернів. ун-ту, які висловили підтримку Укр. д-ві та протест проти рум. зазіхань на цілу Буковину.

На гол. зборах Буковин. віча 3.11.1918 в Н.д. вперше були зачитані й схвалені його резолюції. Водночас збори українців відбувалися в залі Муз. т-ва (організовані УНДП) та ініційовані УСДП – в приміщенні Робітн. дому (старого театру). Згодом багатотисячний похід українців під нац. стягами, долучаючи до себе дорогою учасників ін. зборів, від Н.д. пройшов вулицями Петровича, Руською, через пл. Ринок і вул. Гімназійну на пл. Єлизавети, цілковито заповнену маніфестантами. Тут, після коротких промов О. Безпалка та М. Спинула, учасники Буковин. віча схвалили його резолюції. Завершили віче співом гімну "Вже воскресла Україна".

У Н.д. з 2.11.1918 містився штаб укр. військ. добровольців, які патрулювали вулиці міста. Вони звозили до Н.д. конфісковане майно з військ. складів, утворюючи вкрай потрібний для нової укр. влади запас продуктів. Від 3.11.1918 до Н.д. почали масово приходити мешканці Чернівців і військові, вимагаючи полагодження їхніх справ.

4.11.1918 на вечірнє засіданні БКК до Н.д. прийшов останній австр. бургомістр Чернівців А. Мінкуш із пропозицією створити міжнац. міську сторожу. Зважаючи на величезну кількість адм. справ, які мусив полагоджувати БКК, 5.11.1918 в Н.д. запрацювало постійне урядове бюро під кер-вом М. Литвиновича.

На розширеному вечірньому засіданні БКК в Н.д. 5.11.1918 прийнято рішення розпочати перебрання влади 6.11.1918, визначено кандидатури на найвищі урядові пости й затверджено текст Універсалу до вільних громадян усіх народностей і верств краю. З Н.д. 6.11.1918 вирушили до гол. крайових установ визначені БКК представники на чолі невеликих (10–15 вояків під ко-

мандуванням укр. офіцера) військ. загонів, виконуючи доручене їм завдання перебрати владу в тих установах і призначити для них укр. комісарів. На засіданні БКК 7.11.1918 керівному органові буковин. українців вирішено повернути назву УНРада.

10.11.1918, після відходу з Чернівців укр. добровольців, відбулося кілька невдалих спроб захоплення Н.д. групами місц. румунів-військових. З ініціативи К. Добрянської нагромаджені в Н.д. харчові припаси було перевезено до укр. захоронки.

Засідання УНРади в Н.д., на якому В. Залозецького іменовано заст. президента краю, відбулося вранці 11.11.1918 перед вступом рум. військ до Чернівців. Останнє засідання УНРади в Н.д. проведено вже після окупації Чернівців рум. військами пополудні 11.11.1918; прийнято рішення перенести діяльність укр. уряду Буковини на чолі з В. Залозецьким до м. Кіцмань. Одразу ж після закінчення цього засідання в Н.д. з'явилися вояки рум. армії.

21.11.1918 в Н.д. було проведено обшук та опечатано його, а діяльність усіх розміщених у ньому укр. т-в, газ. "Буковина" та укр. друкарні припинено. Делегація діячів Н.д. в складі М. Гараса, М. Копачука зустрілася з ген. Я. Задіком; була змушена підписати персональні гарантії про "спокій" у Н.д., тобто що там не відбуватимуться жодні збори чи зустрічі, а лише продовжуватиметься навч. в розміщеній у Н.д. приватній учител. семінарії т-ва "Укр. школа".

17.11.1918 в чернів. пресі було оголошено, що політ. частина Буковин. делегації УНРади разом з укр. урядом Буковини виїхала з краю перед приходом рум. військ.

На поч. 12.1918 делегація укр. діячів під проводом К. Бриндзана передала рум. ген. Я. Задіку петицію щодо надання дозволу на відновлення роботи "Українського касино" в Н.д. На короткий час це клопотання задовольнили, також було розблоковано укр. друкарню та дозволено видати після місячної перерви єдине число газ. "Буковина" 10.12.1918. Однак уже через кілька днів усі укр. установи в Н.д. знову закрили, останнім серед них 12.12.1918 – укр. театр Н.д. (дир. М. Онуфрак), акторів якого змусили виїхати до Галичини. У Станиславові Укр. Чернів. театр з успіхом грав у залі Монюшка до 05.1919, коли об'єднався з театром Й. Стадника в Держ. театр ЗУНР.

Військ. окупація Н.д. тривала до 1920 і лише згодом вдалося відновити тут діяльність укр. громад. орг-цій. 1920–44 Н.д. був місцем, де в різних укр. громад. і політ. стр-рах працювали численні колиш. діячі ЗУНР, ветерани УГА й Буковин. куреня, де плекали традиції б-би за укр. державність. Варто виокремити газ. "Час" (ред. Л. Когут), яка впродовж років надавала свої шпальти для публікацій веденої С. Лакустою рубрики "Пам'яти героїв" та ін. матеріалів про участь буковинців у визвол. змаганнях.

За часів рад. влади діяльність Н.д. припиняли двічі – 1940 і 1944, а на будинку розмістили меморіальну дошку про те, що 3.11.1918 тут було створено Комуніст. партію Пн. Буковини. Будинок Н.д. передали під клуб НКВС, згодом ін. держ. стр-рам, усі документи й книгозбірню конфіскували.

1990 вдалося відновити діяльність т-ва "Укр. нар. дім у Чернівцях" (УНДЧ) як правонаступника т-ва "Руський дім народний" та домогтися 1994 передачі йому приміщення Н.д. З того часу одним з гол. напрямів роботи УНДЧ є збір і публікація істор. документів про події на Буковині часів ЗУНР та вшанування пам'яті буковин. учасників визвол. змагань 1914–23. Перше публічне вшанування на Буковині пам'яті похованих на Руському цвинтарі в Чернівцях членів УНРади було здійснено з ініціативи УНДЧ 21.01.1990 в рамках всеукр. акції "Живий ланцюг", від 01.2008 діяльність із вшанування могил діячів ЗУНР на Буковині координує створений УНДЧ Громад. к-т з догляду за укр. істор. похованнями (голова Д. Сірман). Уже в перші роки незалежності України УНДЧ перевидав у Чернівцях фундаментальну працю А. Жуковського "Істо-

рія Буковини" (спільно з газ. "Час"; Т. 1. 1991; Т. 2. 1994), зібрано кошти й споруджено пам'ятник Героям Буковин. куреня 1918–1941–1944 в Чернівцях (відкрито 24.09.1995), видано кн. А. Дуди й В. Старика "Буковинський Курінь 1918–1941–1944 в боях за українську державність" (1995), засновано Архів нац.-визвол. б-би Буковини (1996).

3.11.1998 УНДЧ провів урочисту академію, присвячену Буковин. вічу 1918 та О. Поповичу – 1-му президенту укр. Буковини за часів ЗУНР. З цієї нагоди у великій залі Н.д. було урочисто встановлено портрет О. Поповича, а на будинку на вул. Гонти, де він мешкав до 1918, відкрито меморіальну дошку (спільно з Т-вом охорони пам'яток історії та к-ри).

2004–05.2012 УНДЧ вів кампанію, вимагаючи від міськ. голови м. Чернівці М. Федорука розмістити в галереї бургомістрів у залі засідань Чернів. міськради також і портрет укр. бургомістра Чернівців за часів ЗУНР О. Безпалка; рішення про це прийняв виконком Чернів. міськради вже після відставки М. Федорука. Ще кілька років тривала кампанія УНДЧ, яка мала на меті перейменування колиш. вул. Московської олімпіади на вул. Січових стрільців; міськрада прийняла таке рішення після зміни міськ. влади.

2007 УНДЧ реалізував проект "Плекання традицій боротьби буковинців за українську державність в 1914–1921 роках – живе джерело патріотичного виховання школярів міста Чернівці", у рамках якого створено експозицію (автор концепції В. Старик), де висвітлено передумови й перебіг подій часів ЗУНР на Буковині, участь буковинців у збройній б-бі в лавах УГА та Буковин. куреня, а також уперше зібрано фотопортрети всіх членів Буковин. делегації УНРади.

Восени 2018 поновлений варіант цієї експозиції під назвою "Буковинська Україна сто років тому" було виставлено у дворику Чернів. ратуші з нагоди 100-річчя проголошення ЗУНР, де її мали нагоду оглянути сотні чернівчан і гостей міста. Електронну презентацію, створену на базі згаданої експозиції, було розмножено в кількості 500 примірників і передано на CD-дисках для використання учителями всіх СШ Чернів. обл.

До 90-літнього ювілею Буковин. віча УНДЧ спільно з ф-том історії, політології та міжнар. відносин Чернів. нац. ун-ту підготував і видав 2 т. джерельних матеріалів "Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.)". Тоді ж опубл. аналітичну працю В. Старика "Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921", присвячену розвиткові процесу укр. націотворення на Буковині й діяльності укр., рум., нім., еврейс. та польс. нац. рад краю в період ЗУНР.

Проф. О. Панчук, онук О. Кобилянської, передав у дар УНДЧ цінну реліквію епохи ЗУНР – колекцію оригінальних інформац. плакатів, які друкували органи влади ЗУНР 1918–19.

8.12.2016 УНДЧ звернувся до Чернів. міськради та Чернів. ОДА з пропозицією розпочати реалізацію заходів з відзначення 100-річчя Укр. революції 1917–21 відповідно до розробленого УНДЧ плану заходів, який здобув підтримку Укр. ін-ту нац. пам'яті. Ними передбачається приведення до належного стану в Чернів. обл. пам'ятних місць і поховань цивільних і військ. діячів ЗУНР, взяття їх на облік як пам'яток історії. Активісти УНДЧ також подали десятки статей про буковин. учасників визвол. змагань до кн. "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія", 27.03.2019 провели презентацію 1-го т. цього вид. та подарували б-кам Чернів. обл. (обласній науковій, обласній юнацькій та районним) закуплені за спонсорські кошти примірники книги.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008; *Їх же.* Змагання за українську державність на Буковині (1914–1921 рр.). Документи і матеріали. Чернівці, 2009; *Дуда А., Старик В.* Буковинський Курінь в боях за українську державність 1914–1941–1944. Чернівці, 1994. С. 5–51;

Ілюстрована хроніка товариства "Український Народний Дім" у Чернівцях 1884–1934. Чернівці, 1934; *Старик В.* Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914–1921. Чернівці, 2009; *Його ж.* Повернення Осипа Безпалка // Буковинський журнал. 2012. № 2. С. 142–150; Чернівчанам презентують виставку Буковинська Україна сто років тому // Погляд. 2018. 18 жовт.

Володимир Старик

НАРО́ДНИЙ О́ДЯГ ДОБИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Нар. вбрання поч. 20 ст. зазнало значних трансформацій. У чол. строї з'явились мілітарні компоненти – галіфе ("райтки"), військ. куртки, шинелі, а також піджаки. Значного поширення набули пром. тканини в пошитті жін. та чол. компонентів нар. вбрання, аж до повного витіснення ними домотканих матеріалів. Традиційну чол. сорочку, яка до цього періоду була найчастіше тунікоподібною, почали кроїти значно коротшою, з подвійними плічками, складками на спині, фігурною проймою, рукавами з окатом та манжетами, уподібнюючи її до міськ. зразків. Поширеними стали жін. сорочки на кокетці, безуставкові жін. сорочки ("блузки", "стєганки"), вузькі білі полотняні й темних кольорів вовняні чи оксамитові жін. запаски, шалонові спідниці, жін. безрукавки ("ґорсики", "жупани") з темних вовняних або оксамитових тканин, полотняні короткі жін. куртки із застроченими на пілочках складками. На зміну традиційним компонентам верхнього одягу (полотнянки, сіраки, опанчі, сердаки, кептарі, кожухи тощо) прийшли міські піджаки, плащі, куртки, пальта. Оздоблення вишивкою компонентів нар. вбрання також зазнало змін. Велика кількість друкованих схем з візерунками з різних етногр. р-нів, авторськими схемами та значне зрушення нас. у зв'язку з ПСВ сприяли стиранню відмінностей у декорі вбрання між етногр. р-нами. Найбільших змін зазнав нар. одяг у селах біля міст на

Буський р-н Львівської обл. Поч. XX ст. Національний центр народної культури "Музей Івана Гончара" (МІГ КН – 17962)

с. Пили Жовківського р-ну Львівської обл. Перша пол. XX ст. Приватний архів Г. П. Фесюк м. Жовква Львівська обл.

Галицький р-н Івано-Франківської обл. Поч. XX ст. Постійна експозиція Історико-етнографічного музею "Берегиня" (м. Бурштин)

с. Лани Пустомитівського р-ну Львівської обл. 20-ті рр. XX ст. Національний центр народної культури "Музей Івана Гончара" (МІГ КН – 17981/1)

Родина Дишкант. м. Бурштин Івано-Франківської обл. 20-ті рр. XX ст. Історико-етнографічний музей "Берегиня" (м. Бурштин) № 1552

тер. Опілля та Підгір'я, тоді як на Гуцульщині й Покутті проникнення пром. матеріалів і компонентів вбрання відбувалося значно повільніше.

Тетяна Куцир

НАРО́ДНО-НАЦІОНА́ЛЬНИЙ СОЮ́З (Związek Ludowo-Narodowy – ZLN) – польс. партія правого націоналістичного, консервативного і християн.-демократ. спрямування. Ств. 1919 в кілька етапів шляхом об'єднання навколо Нац.-демократ. партії (НДП) Християн.-нар. партії, Нац. об'єднання і дрібніших політ. угрупувань. Пресовим органом політ. сили виступала "Gazeta Warszawska". У Сх. Галичині НДП, відображаючи інтереси польс. землевласників, втягнула до себе місц. консерваторів (подоляків), які не змогли організуватися в окрему політ. силу. Тактика органічної праці НДП, тобто здобуття максимальних впливів у кожній з частин поділеної Польщі, спрямовувалася проти народів – безпосередніх сусідів поляків. У зовн. політиці – орієнтація на Росію та Антанту. 15.08.1917 в м. Лозанна (Швейцарія) НДП створила Польс. нац. к-т (ПНК), пізніше перенесений до м. Париж, де виконував функції польс. представництва на мирній конф. ПНК досягнув угоди з франц. урядом 28.09.1918 про формування польс. військ. відділів Ю. Галлера, які в 05.1919 були перекинені до Сх. Галичини.

Програма ННС, ухвалена на І Всепольс. з'їзді 11–12.05.1919 (доповнена на ІІ Всепольс. з'їзді 26–27.10.1919), базувалася на програмі НДП, вимагала кордонів, котрі б включили до польс. д-ви землі, "на яких польське населення домінує чисельністю чи цивілізацією". Передбачала польс. х-р д-ви ("щоб всі життєві сили суспільного, економічного, культурного, національного життя були в польських руках"), уніфікацію устрою д-ви, заперечення автономії, підтримку колонізації, панівне становище Катол. церкви. У сх. політиці ННС висував інкорпораційну програму; поміркована експансія на схід, включення до польс. д-ви етніч. укр., білорус. і литов. земель ("лінія Дмовського") та нац. асиміляція меншин. Резолюція І Всепольс. з'їзду висловлювалася за безоглядне приєднання Сх. Галичини, обґрунтовуючи це віковою пов'язаністю з Польщею і потребою досягнення спільного кордону з Румунією.

З тактичних мотивів 22.05.1919 для легалізації Паризькою конф. приєднання Сх. Галичини на пропозицію С. Ґрабського від ННС сейм прийняв ухвалу про надання укр. нас. "якнайширшої автономії". Пізніше ННС відійшов від цієї обіцянки, різко відкидав пропозиції територ. автономії ППС. При розгляді законопроекту в конституційній комісії сейму 23.09.1922 С. Ґломбін-

ський від ім. ННС вніс окремий проект, 1-ша ч. якого містила норми воєвод. самоуправління для всієї д-ви, а 2-га стосувалася конкретно 3 сх.-галиц. в-в. За основу 2-ї ч. було взято урядовий законопроект, однак проект ННС йшов далі в справі нівелювання прав укр. більшості Сх. Галичини. Обмежувалася недоторканність депутатів сеймиків; воєводам надавалося право скасування прийнятих ними законів. Не визнавався принцип пропорційності виборів; обом куріям надавалася однакова кількість мандатів. Проект ННС став основою для ухваленого Установчим сеймом 26.09.1922 закону про принципи заг. воєвод. самоуправління, зокр. Львів., Терноп. і Станиславів. в-в.

В Установчому сеймі ННС мав 109 послів (бл. 1/3), у сеймі 1-ї каденції – 99 послів і 30 сенаторів. На вибори 1922 сформував коаліцію – Християн. союз нац. єдності ("Хєна"). На президент. виборах 1922 висунув кандидатуру М. Замойського, різко протиставився обранню "непольською більшістю" президентом Г. Нарутовича, спровокував його вбивство. Незважаючи на значне представництво в сеймі, ННС не міг самостійно сформувати уряд. Найбільший вплив мав у 2-му уряді В. Вітоса 1923 в результаті домовленості "Хєни" з ПНП-"Пяст" (Лянцкоронський пакт), яка передбачала нарощування темпів колонізації і парцеляції за умов збереження польс. стану володіння, тобто дискримінації укр. селянства при аграрній реформі. Програму нац. політики реалізовував розробкою і прийняттям "законів С. Ґрабського" (31.07.1924), які регламентували використання мов нацменшин в адміністрації, судівництві й шкільництві. Переворот Ю. Пілсудського 1926 був спрямований насамперед на усунення від влади ендеків, тобто 3-го уряду В. Вітоса. ННС у 10.1928 перетворився у Нац. партію.

Літ.: Ґеник М. А. Українське питання в політичних концепціях польських право-центристських партій (1918–1920) // Галичина. 1997. Ч. 1. С. 37–44; *Bełcikowska A.* Stronnictwa i związki polityczne w Polsce. Charakterystyki, dane historyczne, program, rezolucje, organizacje partyjne, prasa, przywódcy. Warszawa, 1925; Projekt programu ZLN // Gazeta Warszawska. 1919. 24 październ. № 291. S. 1.

Микола Ґеник

НАСÁДА Данило Степанович

(24.12.1882–01.06.1925) – правник, сотник-суддя УГА, громад. діяч. Н. у с. Негівці (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сел. сім'ї. 1904 закінчив гімназійні студії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Студіював право у Львів. ун-ті. Працював у повітов. судах різних міст Галичини.

У 11.1918 служив у м. Львів у групі правників-старшин, які займалися підготовкою військ. законів і статутів, формуванням військ. судів і суд. округів в Укр. війську; 3.11.1918 призначений заст. нач. військ. суду при НКУВ. 1.01.1919 іменований сотником-суддею, але тоді вже був у польс. полоні. Після звільнення (08.1919) належав до УГК. У 01.1920 разом з О. Косевич здійснив поїздку в табори Домб'є, Вадовиці й Стшалково, передав укр. військовополоненим та інтернованим цивільним теплий одяг, взуття, книги і речі першої необхідності.

Був повітов. суддею в м. Галич (нині Івано-Франк. обл.), від 1922 – у м. Микулинці (нині смт Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Діяльний чл. "Просвіти", УПТ, "Рідної школи" та ін. т-в у Микулинцях і Тернополі; реж. аматор. театр. гуртка. Отримав призначення на посаду судді окруж. суду в Тернополі, однак не встиг її обійняти.

П. і похований у м. Микулинці.

Літ.: Бежук О. М. Благодійна діяльність самаритянської секції Українського горожанського комітету у Львові // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2011. № 693: Держава та армія. С. 142–147; Посмертна згадка. Д-р Данило Насада // Свобода. 1925. Ч. 154. 6 лип. С. 4; Посмертні згадки. Д-р Данило Насада // Діло. 1925. Ч. 127. 12 черв. С. 4; *Рибак М.* Листопадові дні і Військовий суд у Львові // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960.

С. 15–20; Шляхами Золотого Поділля: Тернопільщина і Скалатщина. Т. 3. Філядельфія, 1983. С. 304, 311.

Микола Вітенко

НАСА́ЛЬСЬКИЙ
Осип Юліанович

(19.03.1882–14.04.1920) – педагог, громад. діяч. Н. в м-ку Судова Вишня (нині смт Мостиськ. р-ну Львів. обл.) в сім'ї гімназійного викладача. З дитячих літ проживав у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.), де здобув освіту в укр. г-зії (1900). Студіював природничі науки на філос. ф-ті Львів. ун-ту. Після завершення студій викладав у г-зіях м. Броди (нині Львів. обл.) й Бережани (нині Терноп. обл.); у 01.1908 отримав посаду вчителя в укр. г-зії в Коломиї, однак 1910 повернувся до Бережан; викладав у г-зії математику й фізику, завідував фіз. кабінетом, належав до окружної екзаменаційної комісії для нар. учителів. Брав участь у роботі укр. т-в у місті й повіті.

Під час ПСВ перебував в Австрії, за станом здоров'я в австро-угор. армії не служив. Повернувся в Бережани восени 1917, працював у г-зії. Учасник Листопадового чину в місті, 4.11.1918 обраний міськ. комісаром, пробув на цій посаді місяць. Надалі очолював відділ освіти в міськ. комісаріаті. Разом з УГА залишив Бережани й перейшов за р. Збруч, перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) і Вінниця. Через невиліковну недугу (туберкульоз) наприкінці 1919 повернувся до Галичини.

П. у м. Бережани.

Літ.: Бережанська гімназія: сторінки історії. Ювілейна книга. Бережани; Тернопіль, 2007; Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazyum w Cieszynie. Lwów, 1909. S. 104.

Петро Гуцал

НАСЕ́ЛЕННЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. УНРада на засіданні 13.11.1918, визначивши назву новоств. д-ви – ЗУНР, включила до неї етніч. землі колиш. Австро-Угорщини, населені здебільшого русинами-українцями: Сх. Галичину, Пн. Буковину й Закарпаття. Тер. ЗУНР, яку визначив Тимчасовий осн. закон 13.11.1918 (2-й артикул – "Границі"), охоплювала понад 75 тис. км^2, де проживало понад 6 млн нас., у т. ч. за нац. стр-рою бл. 71 % українців, 14 % поляків, 13 % євреїв, 2 % румунів, угорців та ін. Однак на практиці нас. ЗУНР було значно меншим: Буковину захопила Румунія; Закарпаття як Підкарпат. Русь відійшло до ЧСР, що затвердила Паризька мирна конф. 1919. ЗУНР охопила лише частину сх.-галиц. тер. з нас. бл. 5,5 млн осіб (залежно від повіту, 60–75 % українців, 12–25 % поляків, 11–13 % євреїв, 2 % ін. національностей: німців, угорців, румунів, словаків та ін.). За умов польс.-укр. війни 1918–19 лінія фронту неодноразово змінювалася, що мало вплив на стр-ру нас. ЗУНР. У кін. 1918–04.1919 укр. влада не розповсюджувалася на пов. Сянок, Добромиль, Перемишль і Чесанів, повністю захоплені поляками, частково – у Львів., Городоц., Мостиськ., Рава-Руськ., Сокал. і Ліськ. пов. Серед 12 суд. округів, створених у ЗУНР в кін. 1918, найбільше українців було в Коломий., Стрий., Станиславів., Самбір. (понад 70 %), найменше – в Сяноц., Терноп., Бережан., Львів. (до 60 %). Поляки в ЗУНР проживали переважно в Сяноц., Перемишл., Терноп., Золочів. і Львів. округах (понад 25 %), євреї – у Львів., Сяноц., а також на Буковині (15 % і більше). Абсолютну більшість нас. ЗУНР становили селяни. У містах і містечках проживали переважно євреї та поляки.

Національна структура населення

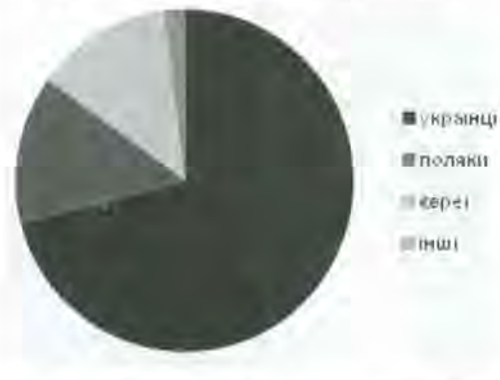

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / кер.

авт. кол. і відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. 1922; *Макарчук С.* Українська республіка галичан. Нариси про ЗУНР. Львів, 1997.

Ігор Райківський

НАУ́МЕНКО
Кім Єлисейович

(19.08.1930–15.12.2013) – історик укр. визвол. змагань 1-ї пол. 20 ст. Н. у м. Барвінкове (нині Харків. обл.). У роки ДСВ перебував в евакуації в Казахській РСР як чл. сім'ї партизана. 1944–46 проживав у м. Щирець (нині смт Пустомитів. р-ну Львів. обл.); навч. у місц. СШ. Випускник Одес. підготовчого артилер. уч-ща (1948), Хабаровського артилер. уч-ща (1951). 1951–76 служив на офіцер. посадах у частинах Донського, Пн.-Кавказького, Далеко-Сх. військ. округів, зокр. в м. Сталінград (нині Волгоград, РФ), на о-ві Сахалін, Курильських о-вах, в Амур. обл. 1973 закінчив навч. на заочному відділенні істор. ф-ту Благовєщенського держ. пед. ін-ту.

Від 1977 – полк. запасу, у відставці, мешкав у м. Львів. Працював військ. кер. Професійно-тех. уч-ща облпобутуправління, співробітником Львів. істор. музею, нач. управління кадрів міжобласного управління "Вторкольормет".

Під час роботи в Ін-ті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (1989–2012) досліджував військ.-політ. історію України новітньої доби. Опублікував у співавторстві з М. Литвином кн.: "Історія галицького стрілецтва" (1990, 1991), "Історія ЗУНР" (1995), "Військова еліта Галичини" (2004), "Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали" (2007) та ін., нариси про діячів УНР-ЗУНР в ЕУ, ЕСУ, укр. та зарубіжній періодиці. Нагороджений орденом "За заслуги" III ст. (2007).

П. у м. Львів, де й похований на Голосків. цвинтарі.

Тв.: Науменко К. Є. Спогади. Постаті. Вибране. Львів, 2010.

Літ.: Литвин М. Р. Кім Науменко. Львів, 2000.

Микола Литвин

НАЦІОНА́ЛЬНА ІДЕ́Я (Н.і.) В ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВОТВО́РЕННЯ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ (грец. *ἰδέα* – образ, зміст) – осягнення істор., культ. повноти буття етніч. спільнотою, коли вона свідомо осмислює свій внутр. зв'язок, своє спільне становлення і розвиток, причетність кожної особи до творення власного духовного світу, етнокультурно неповторного традиційного середовища, вбачає в єдності свою долю, відчуває емоційний комфорт зі свого спільного існування на спільно захищеному, суспільно й політично організованому етніч. просторі. Н.і. набуває суспільнотворчої функції, коли вона соціалізована, усвідомлено сприйнята нацією як сукупність індивідуальних прагнень, почуттів, емоцій, волі й стосується вищої фази сусп. життя – політичної, коли є можливість реалізувати двоєдине завдання – організувати сусп-во на самозахист і саморозвиток. Кожна істор. епоха артикулює свій зміст, потреби етнопоступу, застосовуючи різні засоби для осягнення теоретично вмотивованої ідеї для етніч. спільноти.

Н.і. є концентрованим виразом сусп. програми й визначається як стратегічним прогнозуванням на істор. перспективу, так і конкретним одномоментним істор. завданням. Від рівня сусп. к-ри етнічного утворення залежить зміст Н.і. – прогресивна чи руйнівна. Адже людський колектив може діяти як на рівні почуттєво-емоційному, так і на вольовому як визначальному принципі й, урахувавши його стан і прагнення, нац. провідники можуть започаткувати як поступальний, так і реакційний алгоритм політ. процесу.

Для укр. нації впродовж кількох століть гол. і найвищою була ідея нац. визволення і ств. нац. д-ви. Весь набутий етноістор. ресурс слугував реалізації заповітної мрії. Етнічної пасіонарності українцям вистачило на регулярні виявлення політ. прагнень до нац. свободи. Особлива місія нац. незнищенності була закладена в неповторності традиційної к-ри укр. народу.

НАУМЕНКО
Кім Єлисейович

Сьогочасна укр. Н.і. полягає в етнокульт., етнопсихологічній консолідації нації, утвердженні д-ви як єдиного чинника, здатного мобілізувати нац. ресурс для успішного й сталого поступу укр. нації.

Осн. положення Н.і. уряд ЗУНР задекларував у основоположних документах, які почав реалізовувати в державотворчих програмах, а саме створення нац. д-ви, орієнтованої на задоволення потреб укр. народу, з усіма атрибутами нац. самостійності й суверенітету.

Літ.: Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. К., 1989; *Нельга О. В.* Теорія етносу. К., 1997; *Пасічник В.* Національна ідея в контексті українсько-російських відносин. Львів, 2007.

Степан Павлюк

НАЦІОНА́ЛЬНА САМОІДЕНТИФІКА́ЦІЯ У ЧАСИ́ ЗА́ХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ – процес, який стосується особи у визначенні своєї належності до тієї чи ін. нації (етносу) через сприйняття всього спектра навиків, мотивів, морально-поведінкових настанов, психологічної відповідності, комфорту від співжиття зі своїми співвітчизниками, визнання їх істор. пам'яті, культ.-духовних цінностей, що пробуджує в особи відчуття нац. (етнічної) гордості й самоповаги. Ототожнення себе невід'ємною частиною етнічної спільноти посилює патріотичні почуття в захисті й відстоюванні нац. набутків, у потребі участі в сусп. процесах.

Становлення особи в координаті нації (етносу) передбачає вростання її в цілісну с-му зв'язків на їх первинному рівні – на рівні громад, де й відбувається унікальна процедура прилучення до етніч. спільноти через низку ініціальних дійств, засвоєння всієї гами традиційних звичаїв. Л. Гумільов був переконаний, що особи без нації не існує. Особа набуває соц. задоволення від своєї рольової участі в житті, насамперед громади, етносу, нації.

Зусилля ін-тів влади ЗУНР були спрямовані на психологічне етнічне самоутвердження після кількох століть окупац. політики на розмивання етнічного самоусвідомлення.

Літ.: Нельга О. В. Теорія етносу. К., 1997; *Павлюк С.* Етногенеза українців: спроба теоретичної конструкції. Львів, 2006.

Степан Павлюк

НАЦІОНА́ЛЬНИЙ МУЗЕ́Й НАРО́ДНОГО МИСТЕ́ЦТВА ГУЦУ́ЛЬЩИНИ ТА ПОКУ́ТТЯ ІМЕНІ ЙОСАФА́ТА КОБРИ́НСЬКОГО. Заснований 1926 у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) з ініціативи В. Кобринського. Розміщений у колиш. Нар. домі, збудованому за активної участі священика УГКЦ Й. Кобринського на кошти укр. громадськості міста на поч. 20 ст. У 1-й чв. 20 ст. в його приміщенні були розташовані різні укр. т-ва, орг-ції, гуртки й навч. заклади: "Просвіта" "Родина", "Сільський господар", "Коломийський Боян", "Дівочий інститут", "Пласт", укр. нар. шк. ім. Т. Шевченка, жін. приватна г-зія т-ва "Рідна школа", Видавнича спілка укр. вчительства. У Нар. домі проводило гімнастичні й протипожежні курси т-во "Січ" під кер-вом К. Трильовського, відбувалися віча УРП.

У листопадові дні 1918 Нар. дім став штабом Військ. к-ту, котрий перебрав укр. владу в місті. 2.11.1918 на подвір'ї Нар. дому укр. жіноцтво організувало військ. кухню, де готували їжу й харчували добровольців. 1920–30-х у Нар. домі містилися редакції газ. і ж. "Поступ", "Голос Покуття", "Гуцульське слово", "Прапор". 1920–35 на 2-му поверсі будинку в 3 кімнатах мешкав громад.-політ. діяч, письменник А. Чайковський. У різний час тут виступали відомі укр. діячі – М. Лисенко, В. Стефаник, С. Крушельницька, О. Кобилянська та ін.

Музей "Гуцульщина" було відкрито для відвідувачів 31.12.1934. 5–6.06.1938 у музеї проведено останній VI з'їзд укр. музейників Галичини. 1938 біля музею відбулося святкування 950-річчя хрещення Руси-України. 1939–41 у приміщенні Нар. дому діяли СШ № 2 та 1-ша центр. держ. б-ка, 1944–53 – СШ № 1. Деякий час тут знаходилася базова шк. Коломий. пед. уч-ща.

1992 установу перейменовано на Коломийський музей нар. мист-ва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського; 2009 отримав статус національного. Щороку його відвідують бл. 250 тис. туристів. На фасаді будинку розташовані меморіальні дошки М. Шашкевичу (1911), І. Франку (1926), А. Чайковському (1993), Й. та В. Кобринським (1991).

Колекційні збірки налічують понад 50 тис. експонатів і представляють усі види традиційного нар. мист-ва гуцулів і покутян 17 – поч. 21 ст.: худож. обробку дерева, металу та шкіри, гончарство, декоративне ткання, килимарство, вишивку й одяг. Експозиція музею розміщена у 18 залах. Крім зразків традиційної нар. к-ри, тут експонуються тв. сакрального та образотворчого мист-ва. Зацікавлюють відвідувачів виставка традиційних меблів жителів Карпат, інтер'єр та екстер'єр гуцул. житла, фрагмент внутр. двору хати-ґражди. Завершує експозицію меморіальна кімната А. Чайковського.

Заклад здійснює масштабну діяльність, вагоме місце в якій посідає наук.-дослідна й наук.-освіт. робота: орг-ція наук. конф., семінарів, мист. акцій, уроків народознавства та лекторіїв, студій, екскурсій. У музеї є рукописний архів, у якому містяться 14 справ ф. 17 "Коломия в період Західно-Української Народної Республіки (1918–1919)": квитанції, рахунки та звіти про фінансовий стан повітов. комісаріату, контрольні картки й продовольчі талони, документи про діяльність УЧХ та ін.

У стр-рі музею сформовано 3 філії: Музей писанкового розпису, Косів. музей нар. мист-ва та побуту Гуцульщини і Ремчан. музей етнографії та екології Карпат. краю.

Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

Літ.: Володимир Кобринський (наукові статті, спомини). Коломия, 2007; *Королько А.* VI з'їзд українських музеєологів Галичини в Коломиї 1938 року: передумови, хід та результати проведення // Сучасні акценти музейництва. Історія, здобутки, перспективи. Івано-Франківськ, 2018. С. 5–18; *Кратюк О.* Твердиня національного духу: з історії спорудження Народного дому в Коломиї // Вільний голос. 1998. 16, 19, 23, 26 верес.; Скарби Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського [Каталог]. Львів, 2015; *Ткачук Я.* Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського: історія, сьогодення та перспективи розвитку // Сучасний контент. Музейна галузь. Історія, здобутки та перспективи. Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди 90-річчя заснування Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського (м. Коломия, 6–8 жовтня 2016 р.). Коломия, 2016. С. 10–16.

Андрій Королько

НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНА ПА́РТІЯ БУКОВИ́НИ. Провідна укр. політ. партія на Буковині на поч. 20 ст. Утворилася 12.11.1905 під назвою Нац. рада русинів на Буковині, неофіц. – Нац.-демократ. партія (НДП). У цей час вона об'єднала переважну більшість колиш. народовців. Перейменована 1908 в Укр. поступову партію. Лідерами партії були М. Василько, С. Смаль-Стоцький, О. Попович, Є. Пігуляк. 1909 замість неї ств. політ. партія "Руська рада", але неофіц. назва НДП зберігалася. На виборах 1911 націонал-демократи виборoли всі 5 депутатських місць до австр.

парламенту, у Буковин. сеймі мали 16 депутатів. 1912, після розколу між М. Васильком та С. Смаль-Стоцьким, прихильники першого почали формувати нову партію з офіц. назвою НДП Буковини. Її друкованим органом стали газ. "Громадський Голос" і "Нова Буковина". Лідером партії визнано М. Василька. Важливу роль у розбудові партії відігравав О. Попович. На поч. ПСВ партія перебувала в стані формування.

Чл. партії були присутні на міжпарт. нараді 13.10.1918, яка сформувала представництво Буковини в УНРаді. Від НДП в Конституанті взяли участь, крім депутатів австр. парламенту й Буковин. сейму, М. Драгомирецький, О. Іваницький і В. Федорович. Представники партії відіграли провідну роль в орг-ції Буковин. віча та встановленні укр. влади на Буковині на поч. 11.1918.

Після окупації краю рум. військом та утвердження рум. влади НДП припинила існування.

Літ.: Добржанський О. Національний рух українців Буковини другої половини XIX – початку XX ст. Чернівці, 1999; *Його ж.* Соборницькі прагнення українців Буковини восени 1918 р. // УІЖ. 2009. № 1. С. 28–38; *Його ж.* Українські народовські партії на Буковині у 1905–1914 роках // Вісник центру буковинознавства. Чернівці, 1993. Серія історична. Вип. 1. С. 130–143; *Яремко О.* Політичні партії народовців на Буковині 1908–1914 рр. // Питання історії України. Чернівці, 2009. Т. 12. С. 247–252.

Олександр Добржанський

НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНА РЕВОЛЮ́ЦІЯ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕ́МЛЯХ 1914–23: КОНЦЕ́ПЦІЯ. У час відзначення сторіччя Укр. революції, утворення ЗУНР об'єктивно обумовленою є проблема узагальнення здобутків нац. історіографії з вивчення їх історій, концептуального осмислення цих складних феноменів, уточнення термінологічного апарату, хронологічних аспектів. Формування обґрунтованого концепту Укр. революції має сприяти його органічній інтеграції в сучасний нац. істор. наратив, забезпечувати його логічну стрункість і монолітність.

Події революц. х-ру поч. 20 ст. на ЗУЗ історики однозначно розглядають як невід'ємну складову Укр. революції. За понад 100 р. нагромадився чималий пласт істор. та істор.-мемуарної л-ри, яка за сукупністю своєї емпірично-документальної бази й теоретико-методологічних розробок фактично оформилася в укр. історіографії в окремий "зунрознавчий" напрям. Водночас, невирішеними з точки зору наук. дискурсу залишаються кілька проблем: а) т. зв. паралелізм в Укр. революції; б) реалізація ідеї соборництва нації не лише в контексті територ. об'єднання, а й синхронізації всіх напрямів держ. буд-ва (у військ., політ., соціокульт., екон. сферах); в) визначення хронологічних меж самої Революції, зрештою – г) її взаємозв'язку і взаємовпливу з ін. революціями на континенті (як у ЦСЄ, так і з Рос. революцією). Означені та низка ін. проблем, на нашу думку, потребують серйозного уточнення і кардинального переосмислення.

У заг. контексті історії України Листопадова нац.-демократ. революція 1918 започаткувала процес утворення ЗУНР. Останню розглядають у 3 гол. проекціях: 1) як складову укр. визвол. змагань, передусім 20 ст.; 2) як унікальний досвід нац. державотворення; 3) як складову Укр. революції. З ін. боку, ЗУНР постає як доволі автономне і своєрідне явище, у якому сублімовані (поєднані) специфічні нац., політ., військ., соц., екон., реліг. компоненти.

Окремі аспекти історії ЗУНР частково піддавалися спец. історіографічному аналізу. Тому зосередимося на з'ясуванні лише осн. здобутків (особливо останніх років), невивчених або слабо вивчених питань і перспектив подальшого студіювання комплексу проблем, пов'язаних з державотворчими процесами.

За публікаціями з історії ЗУНР, які з'явилися в Україні впродовж останніх 30 р., можна відстежувати динаміку трансформаційних процесів вітчизняної пострад. історіографії. Це стосується як оновлення наук. інструментарію

і теоретико-методологічних засад досліджень, так і нарощування джерельної бази, інституційного оформлення цієї дослідницької ніші. Окреслений процес започаткували львів. й івано-франк. історики рад. шк., за ними пішли дослідники молодшої генерації, а також учені з ін. регіонів України.

Насамперед слід констатувати еволюцію в термінології. Відмовившись від "старих" трактувань ЗУНР і Листопадового 1918 повстання як "контрреволюційних", "антинародних", "буржуазно-демократичних" та ін. рад. рудиментів, учені суверенної України аргументували їх "національно-демократичний" х-р. Так розпочиналася зміна парадигм із рад. соц.-класової на державницьку нац.-патріотичну в оцінці революц. подій.

На тлі наростання потоку публікацій акад. і наук.-популярного х-ру помітними кроками в нарощуванні знань з історії ЗУНР стали монографічні й дисертаційні дослідження Б. Тищика й О. Вівчаренка (1993), М. Литвина й К. Науменка (1995), М. Сеньківа, І. Думинця (1996), С. Макарчука (1997), М. Литвина (1998), Л. Дещинського (1998), В. Кондратюка й В. Регульського (1998), О. Красівського (1998, 2000), А. Панчука (2000), О. Павлишина (2001), колективні праці "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія" за ред. О. Карпенка (2001), "Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія" під кер-вом М. Кугутяка (2008) та ін. Важливим стимулом розгортання зазначеного процесу були наук. конф. в м. Івано-Франківськ, Львів, Тернопіль з нагоди 75-ї, 80-ї, 85-ї, 90-ї, 95-ї річниць ЗУНР. Видані за їх підсумками матеріали відображають еволюцію і наук. алгоритм переосмислення цієї проблеми.

Паралельно з цим розвивалася і поглиблювалася тенденція, коли ЗУНР стали розглядати як невід'ємну складову феномена Укр. революції. Про масштабність таких зрушень свідчить факт захисту в 1990-х бл. 150 докторських і кандидатських дис. з революц. тематики 1917–20. Ця динаміка зберігалася і в наступні роки. За нашими підрахунками, лише 2006–11 захищено 171 дис., серед них – 25 докторських.

Таким чином, від кін. 1990-х нац. істор. наука інтенсивно наповнюється джерелознавчими, конкретно-істор., історіографічними працями про революц. події на ЗУЗ. Значний їх сегмент становив доробок безпосередніх учасників і свідків подій, держ. і громад. діячів – К. Левицького, М. Лозинського, І. Макуха, І. Сохоцького, Л. Цегельського, М. Чубатого та ін. У рад. період вони були малодоступними навіть професійним історикам. Вітчизняні вчені отримали можливість ознайомитися також із працями укр. вчених діаспори, зх.-укр. авторів міжвоєн. періоду, присвячених революц. подіям в Україні. На їх основі розпочалося спец. вивчення феномена ЗУНР. Як результат – поява сотень наук., наук.-популярних, археогр. вид.

Однією з відмінних рис сучасної укр. історіографії історії ЗУНР стало те, що до кін. 1980-х на процес їх осмислення суттєво вплинули не стільки теоретико-методологічні пошуки, в яких пануючою засадою залишався позитивізм, скільки обставини ідейно-політ. х-ру. Останні передусім і спонукали до дискурсу довкола різних наук. проблем. При цьому домінуючою парадигмою залишався україноцентризм, який виріс із романтичної історіографії попередньої доби й адаптувався до нових віянь часу та сусп. викликів.

Оформлення дослідницьких зусиль у сегменті революц. подій у Зх. Україні в самодостатній напрям актуалізує питання про переоцінку й навіть деконструкцію деяких теоретичних побудов, глибокого переосмислення окремих компонентів концепту історії ЗУНР, удосконалення інтерпретаційного інструментарію.

Вважаємо, що сьогодні на часі оновлення концепту розгляду історії ЗУНР.

Ще 1993 було опубліковано статтю відомого львів. й івано-франк. вченого О. Карпенка "Листопадова 1918 року національно-демократична революція на західноукраїнських землях". Вона фактично стала основою нового концепту в укр. історіографії, який розглядав революц. події 1918 як поч. революц. перетворень нац.-демократ. спря-

мування на тер. Галичини, Буковини і Закарпаття, їх взаємозв'язок з подіями такого ж х-ру на "Великій Україні". Нац. революцію на ЗУЗ ставили в пряму залежність від виникнення та діяльності УЦР, Укр. д-ви П. Скоропадського й виводили на т. зв. паралельний курс із Директорією УНР В. Винниченка і С. Петлюри. Уникатимемо аналізу складових цього концепту, який вважаємо доволі обґрунтованим і вагомо підкріпленим джерелами. Але при цьому слід позначити, на нашу думку, найбільш "вразливі" й навіть контроверсійні місця.

Одне з них – уже згадана "паралельна" оптика у висвітленні історії ЗУНР та нац.-держ. утворень часів Укр. революції на Наддніпрянщині. В сучасній укр. історіографії навіть існують підстави стверджувати про існування 2 окремих напрямів у вивченні історії Укр. революції: "зунрівський" та "уенерівський". Маємо на увазі той факт, що, як правило, вчені із Зх. України займаються дослідженням історії ЗУНР, а їхні колеги з ін. регіонів, за рідкісним винятком, – історії УЦР, Гетьманату, Директорії УНР. До певної міри це виправдано. По-перше, регіональними "вподобаннями" конкретного дослідника, визначеними його особистими симпатіями та дослідницькими інтересами, напрямами діяльності тих наук. шк., у яких він формувався, доступністю джерел тощо. По-друге, тими обставинами, особливостями існування, у яких опинилися укр. землі на момент поч. нац. революції, перебуваючи в складі Австро-Угор. та Рос. імперій. Кожна з частин укр. нації, що формувалася політично на поч. 20 ст., перебувала в орбіті тих сусп.-політ. процесів, які домінували в метрополіях, різнилися своєю природою і х-ром.

Однак об'єднавчим чинником, на наш погляд, була та ідея, яку сповідувало політично свідоме українство по обидва боки р. Збруч: самостійне нац.-держ. існування, яке неможливо уявити, а тим більше, здійснити в умовах політ., тер., держ., духовного розмежування. Це яскраво проявляється у створенні та діяльності спочатку ГУР, СВУ, згодом – ЗУР як громад. орг-цій заг.-нац. х-ру, що виступали за реалізацію програми відродження нац. соборної д-ви. Отже, ідея соборності, єдності, цілісності стає тією цементуючою засадою, в руслі й контексті якої слід конструювати оновлений концепт розгляду історії ЗУНР.

Цього поки що не можна сказати про існуючі концепції розгляду Укр. революції, сформовані та впроваджені сучасними вітчизняними вченими В. Солдатенком та В. Верстюком.

Основою оновленого (нового) концепту революції на ЗУЗ, як і на Наддніпрянщині, має стати, на нашу думку, саме розуміння причин виникнення і тенденцій розвитку Укр. революції як однієї з тих, що мали місце в ЦСЄ в ході й по завершенні ПСВ. Як і нац.-держ. революцій тих "бездержавних народів", які вибороли й збудували власні нац. д-ви в часи розпаду європ. імперій – Австро-Угор. та Рос. При цьому Укр. революція повинна бути потрактована як цілісне нац. самодостатнє явище, на яке, безумовно, мали вплив різноманітні фактори, зокр. події в колиш. метрополіях і намагання різних держ.-політ. чинників (у т. ч. Росії) так чи інакше перешкодити укр. нац. державності.

Саме з цієї точки зору вважаємо неправомірним розглядати утвердження рад. влади в Україні 1917–21 як складову Укр. революції. Адже це була влада окупанта, не нац., а пророс. шовіністична, яка призвела до відновлення рос. панування у формі СРСР до 1991.

Складовою частиною концепту нац.-демократ. революції на ЗУЗ повинно стати і нове прочитання окремих подій та явищ, що мали в ній місце, як і потрактування окремих дефініцій. Маємо на увазі, для прикладу, усталену в укр. історіографії дефініцію "Листопадовий зрив". Саме події 1.11.1918, пов'язані зі збройним встановленням влади українцями в м. Львів, сьогодні потрактовують, відповідно до концепту О. Карпенка, як поч. Листопадової нац.-демократ. революції на ЗУЗ. З легкої руки одного з чільних діячів ЗУНР К. Левицького вони отримали назву "Великого зриву". Ін. учасники і свідки

подій також вживали такі дефініції, як "Листопадовий зрив", "Листопадовий чин", "Листопадовий переворот", "Листопадове повстання" тощо.

Однак чи були події 1.11.1918 поч. революції на ЗУЗ? На нашу думку, – ні. Вважаємо, що революц. процес був започаткований значно раніше, ще 1914. Поч. його активної фази стало проголошення Укр. Д-ви УНРадою як Конституантою на т. зв. з'їзді мужів довір'я 18–19.10.1918. Слід наголосити на тому, що саме утворення УНРади й проголошення нею Укр. Д-ви в Галичині, щонайменше за формою, не було революційним. Воно відбувалося в руслі реалізації можливостей, які відкривав проголошений цісарем Австро-Угорщини 16.10.1918 Маніфест "До моїх вірних австрійських народів". Революційним воно було за змістом, адже відновлювало нац. форму державності на ЗУЗ, уперше від 1340. Дії ЦВК на чолі з Д. Вітовським у ніч із 31.10 на 1.11.1918 були спрямовані на те, щоб утвердити владу Укр. Д-ви – як у Львові, так і в краї загалом, а з ін. боку – протистояти протиправним діям польс. сторони щодо анексії Сх. Галичини, запланованої на 1.11.1918.

Після збройного встановлення влади Укр. Д-ви в краї в ніч 1–2.11.1918 австро-угор. намісник Галичини граф К. Гуйн передав усю повноту влади своєму заст. В. Децикевичу, котрий у цілком легітимний спосіб делегував усі владні повноваження УНРаді, легітимізував таким чином як її саму, так і Укр. Д-ву, вищим законодавчим органом якої була УНРада. Отже, зх.-укр. політики йшли шляхом нац. державотворення за всіма канонами як внутр.-держ., так і міжнар. права. Про це писав і Д. Богачевський у своїй доповіді "Ідеологічні основи листопадових днів", присвяченій 40-річчю ЗУНР: "з уваги на маніфест цісаря Карла не може бути мови про яку-небудь революцію, бо ж не ходило ані про насильну зміну форми правління, ані про відорвання частини території від цілости, а тільки про розумне й доцільне використання тієї неповторної нагоди та виконання леґально признаного права і то міжнародного права (14 точок Вилсона)… Роблення революції ради самої революції замість творення держави, є не тільки зовсім зайве, але й скрайньо каригідне". До речі, революц. х-р листопадових подій 1918 (за формою) ставлять під сумнів і сучасні дослідники ЗУНР.

Аналізуючи сучасну історіографію зх.-укр. д-ви, Ю. Сливка звернув увагу на "тривожну тенденцію". На його думку, вона полягає в недооцінці Маніфесту цісаря від 16.10.1918 та ухвали УНРади 19.10.1918 про об'єднання всіх укр. земель Австро-Угорщини в Укр. Д-ву й проголошення її суб'єктом міжнар. відносин. Вчений наголошує на тому, що з точки зору українців усе те, що відбувалося наприкінці жовтня – на поч. 11.1918, мало законний х-р, а спроби перешкодити реалізації названих актів (зокр. польс. політ. силами) і були намаганням насильно захопити владу на чужій тер.

З ін. боку, потребує уточнення чи визначення умов уживання сам термін "Листопадовий зрив". Маємо на увазі таке. Акад. тлумачний словник укр. мови трактує "зрив" як дію за значенням "зривати", "зриватися", або як "невдачу, провал у здійсненні якоїсь справи, задуму", тобто, несе в собі негатив. Тому вживати сам термін доцільно винятково в істор. контексті. А в сучасних працях наук. х-ру, підручниках, посібниках коректним, на наш погляд, є вживання означення, що виражає зміст самого явища – збройне встановлення влади українцями в краї.

Нарешті, повноцінною складовою оновленого концепту революції на ЗУЗ є нова хронологія процесу. Їй присвячена окрема розвідка, наведена в 3-му томі пропонованого вид. Тому лише увиразнимо: нац.-демократ. революція на ЗУЗ відбувалася в заг.-європ. контексті й тривала 1914–23, була органічною складовою Укр. революції, її започатковувала й завершувала.

Хронологічними межами "Листопадової революції" слід вважати не 10–11.1918, а 08.1914–03.1923. Цей період поділявся на 3 осн. етапи: 1) підготовчий (08.1914–10.1918); 2) державотворчий (10.1918–04.1921); 3) за-

вершальний (04.1921–03.1923). Така періодизація, не претендуючи на універсальність, загалом корелюється з етапами заг.-укр. революц. процесу нац. х-ру (окрім останнього з них). Водночас саме остання фаза революції на ЗУЗ продовжує Укр. нац. революцію до 03.1923.

Це, на наше переконання, спонукає до внесення коректив і в періодизацію Укр. революції, як заг.-нац. процесу, визначаючи її в межах 08.1914–03.1923. Такий підхід уможливлює її інтерпретацію як складової заг.-європ. революц. процесу, а значить – його рівноцінного суб'єкта, а не одного з об'єктів революції в сусідній країні, що була метрополією. Це стане реальним кроком до відмови від впливу т. зв. русского мира в укр. істор. науці. При цьому наголосимо: визначальним стає повернення шляху нац. історії з маргінесів у заг.-європ. русло.

Таким чином, вважаємо за потрібне відмовитися від вживання терміна "Листопадова національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1918". Більш обґрунтованим, коректним, таким, що відповідає змісту заг.-європ. революц. процесу, є використання, на нашу думку, ін. дефініції – "Національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1914–23".

Дж.: Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: Документи і матеріали: у 2 т. К., 2006; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; Маніфест цісаря Австро-Угорщини Карла І Габсбурзького "До моїх вірних австрійських народів" // Діло. 1918. 19 жовт.

Літ.: Богачевський Д. Ідеологічні основи листопадових подій. Філядельфія, 1959. С. 1–2; *Великочий В.* Велика Східноєвропейська революція, Перша світова війна і Галичина (Українська історіографія суспільно-політичних процесів. Бібліографія). Івано-Франківськ, 2014; *Його ж.* Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР: монографія. Івано-Франківськ, 2003; *Його ж.* Українська історіографія суспільно-політичних процесів у Галичині 1914–1919 рр.: монографія. Івано-Франківськ, 2009; *Верстюк В.* Передмова // Український національно-визвольний рух. Березень–листопад 1917 року: документи і матеріали. К., 2003; *Його ж.* Українська революція: доба Центральної Ради // УІЖ. 1995. № 6. С. 66–78; Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України: зі спогадами і життєписами членів комітету виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк, 1973; Західно-Українська Народна республіка: історія і сучасність // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6; ЗУНР: історія, постаті, чин: бібліографічний покажчик. Івано-Франківськ, 2018; *Карпенко О. Ю.* Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях // УІЖ. 1993. № 1. С. 18–21; *Левицький К.* Великий Зрив. Львів, 1931 (Івано-Франківськ, 2018); *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. Нью-Йорк, 1970; *Макух І.* На народній службі. Детройт, 1958; Міжнародна наукова конференція, присвячена 75-річчю Західно-Української Народної Республіки, 1–3 листопада 1993 р.: матеріали. Івано-Франківськ, 1993; Нариси історії української революції 1917–1921 років. Кн. 1. К., 2011; Кн. 2. К., 2012; *Реєнт О. П.* Ідея соборності України і спроби її реалізації у XIX–XX ст. // Україна соборна. К., 2005. Вип. 2. Ч. 1. С. 3–11; *Реєнт О., Сердюк О.* Перша світова війна і Україна. К., 2004; *Реєнт О., Янишин Б.* Україна в період Першої світової війни: історіографічний аналіз // УІЖ. 2004. № 4. С. 3–37; *Сливка Ю.* Етапи та головні напрями дослідження ЗУНР в українській історіографії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6. С. 3–9; *Солдатенко В.* Українська революція. Історичний нарис. К., 1999; *Його ж.* Українська революція: концепція та історіографія. К., 1997; *Сохоцький І.* Будівничі новітньої української державності в Галичині // Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. Нью-Йорк; Париж;

Сідней; Торонто, 1961. С. 76–247; Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18: Західно-українська народна республіка: До 90-річчя утворення / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2009; *Цегельський Л.* Від леґенд до правди. Спогади про події в Україні, зв'язані з першим листопада 1918 року. Нью-Йорк; Філядельфія, 1960; *Чубатий М.* Державний лад на Західній Области Української Народньої Республики. Львів, 1921.

Олександр Реєнт,
Володимир Великочий

НАЦІОНА́ЛЬНО-ДЕМОКРАТИ́ЧНА РЕВОЛЮ́ЦІЯ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕ́МЛЯХ: ПРОБЛЕ́МА ХРОНОЛОГІ́ЧНИХ МЕЖ. В укр. історіографії з поч. 1990-х склалася традиція означувати терміни революц. процесів на ЗУЗ 10–11.1918. Одним з перших, хто ввів до наук. обігу означення "Листопадова (1918) національно-демократична революція на західноукраїнських землях", був Олександр Карпенко. Вчений також обґрунтував використання хронологічних меж 1918–23 для визначення часу існування ЗУНР. О. Карпенко обґрунтовував свій підхід загальновідомими постулатами ознак революції, заг. тенденціями істор. процесу в європ. масштабі на основі багатого фактичного матеріалу, спогадів безпосередніх учасників і свідків подій тощо. Олександрові Карпенку також належить визначення Листопадової (1918) революції як складової заг.-укр. революц. процесу перших 20 р. 20 ст.

Однак виникнення укр. державності в 10.1918 не було одномоментним актом. Жодним чином його не можна ідентифікувати й ототожнювати лише з відомим процесом, який отримав назву "Великого" чи "Листопадового зриву", введену до наук. обігу К. Левицьким. Відродження нац. державності на ЗУЗ не може бути потрактоване як таке, що легко дісталося "з доброї руки" цісаря Австро-Угорщини. Відомому Маніфесту Карла I "До моїх вірних австрійських народів" передувала тривала нац.-визвол. б-ба українців Австро-Угорщини, яка перейшла в завершальну орг. й інституціональну стадію з поч. ПСВ.

Щодо останньої, то створення і діяльність ГУР (1914), Легіону УСС (1914) як 1-ї нац. військ. формації, ЗУР (1915) стали яскравими проявами революц. перетворень на ЗУЗ, засвідчували їх соборницьке спрямування. Вони відбувалися в руслі тогочасного заг.-європ. революц. процесу: такі ж військ. формування нац. х-ру виникали і в низки ін. народів ЦСЄ – поляків, чехів та ін., що ставили собі за мету відродження власного держ. організму. Саме з моменту розв'язання ПСВ і розпочалася т. зв. Велика Сх.-європ. революція, яка покликала до життя нац. польс., полінац. чехословац., югослав. д-ви. Не стала винятком у цьому контексті й укр. нація, зокр. та її частина, що населяла зх. етнічні землі. Таким чином, вважаємо за можливе визначити нижню межу "Листопадової революції" 08–09.1914.

Що стосується верхньої межі. З проголошенням ЗУНР сама революція не завершилася. Процеси змін на ЗУЗ політ., державотворчого, соц.-екон., нац.-культ. х-ру тривали й після 13.11.1918 – прийняття т. зв. Малої конституції ЗУНР, проголошеної "Тимчасовим основним законом про державну самостійність українських земель бувшої Австро-угорської монархії". Змінювалися назви д-ви, її статус, політ. устрій, була втрачена тер. Однак б-ба наполегливо продовжувалася на дипломатичному фронті аж до 14.03.1923 – офіц. рішення Ради послів Антанти щодо передання Польщі права на підмандатне управління укр. Галичиною. Після цього останнє нац. держ. укр. утворення часів Укр. революції припинило своє існування, що, вважаємо, і завершило процес самої революції.

Усталеними в нац. історіографії є межі Укр. революції 1917–21. Історіографічна традиція потрактовувала і продовжує це робити прямо чи опосередковано (додержуючись усталеної хронології), розглядаючи Укр. революцію як складову Рос. Хоч насправді, у двох цих явищ були абсолютно різні завдання і мета, різні рушійні сили.

Внести корективи в періодизацію Укр. революції як заг.-нац. процесу дозволить, на нашу думку, нове бачення хронологічних меж "Листопадової (1918) національно-демократичної революції на західноукраїнських землях". Ними слід вважати не 10–11.1918, а 08.1914–03.1923. Виходячи з концепту соборності укр. нац.-визвол. змагань перших 20 р. 20 ст., розглядаючи революц. події на ЗУЗ як невід'ємну складову заг.-нац. процесу, вважаємо, що такі хронологічні межі є притаманними як "Листопадовій революції", так і Укр. революції загалом.

Одразу зазначимо, що такий підхід до хронології Укр. революції не є оригінальним. Ще 1999 львів. вчений Я. Грицак у час. "Україна модерна" запропонував нову хронологію революц. подій в Україні поч. 20 ст. Вона ґрунтувалася на теоретичних і методологічних засадах розгляду істор. процесу як заг.-європ., була артикульована низкою зарубіжних учених (Р. Марком, А. Адамсом, А. Армстронгом, С. Ґутієром, М. фон Ґаґеном).

Використовуючи істор. спадщину укр. історіографії, Я. Грицак спирався на праці І. Лисяка-Рудницького, Р. Шпорлюка. Саме їм, як стверджує вчений, належить теза про можливість застосування до Укр. революції нижньої хронологічної межі, пов'язаної з виникненням перших нац. військ. формувань у ході ПСВ за аналогією з поляками й чехами: "Так само як поляки, чехи і словаки пов'язують початок своїх відповідних національних революцій з діяльністю Пілсудського та його легіонів (а рівно ж з діяльністю Дмовського по іншій стороні барикади) у польському випадку та діяльністю Масарика і Крамаржа – також у 1914–1915 роках – у чеському випадку, так само українці можуть розглядати 1914 р. як відправну точку своєї революції".

Що стосується верхньої межі, то тут спостерігається певна двоякість підходу в нац. історіографії. Традиційним і найбільш вживаним є визначення її 03.1921 – підписанням т. зв. Ризького миру, за яким міжнар. визнання набувала УСРР – маріонеткова пророс. д-ва. 14.03.1923 як кінцева дата Укр. революції лише в останні десятиріччя набуває поширення в нац. історіографії, ще не є усталеною і залишається доволі дискусійною.

У час відзначення сторіччя Укр. революції проблема її хронології стає все більш актуальною, набуває розуміння в акад. наук. колах, обирається предметом аналізу укр. вченими, актуалізується у номінуванні окремих наук. статей і досліджень.

Таким чином, хронологія Листопадової 1918 нац.-демократ. революції на ЗУЗ вимагає суттєвого перегляду – як у плані меж, так і дефініції. Її слід розглядати в контексті заг.-континентального процесу б-би європ. народів за своє нац. визволення і держ. самоствердження в ході ПСВ. На основі такого підходу нижню межу цього процесу (нац.-визвол. змагання на ЗУЗ) і явища (Листопадова 1918 нац.-демократ. революція, яку ототожнюють фактично з Листопадовим чином) слід не лише об'єднати, а й взаємоузалежнити, розглядати їх у контексті тяглості й неперервності. Вважаємо більш повним і об'єктивним з точки зору процесу використання в такому разі терміна "національно-демократична революція на західноукраїнських землях 1914–1923".

З ін. боку, з такого потрактування хронологічних меж нац.-демократ. революції на ЗУЗ логічно випливає потреба уточнення меж Укр. революції першої чверті XX ст. Насамперед тому, що її складовою і невід'ємною частиною є революц. події на ЗУЗ цього періоду. По-друге, саме ці події і розширюють межі власне Укр. революції у її заг.-нац. масштабах, утверджують її нову парадигму як нац.-визвол., нац.-державницьку, соборницьку. Тому цілком закономірним вважаємо потрактування меж Укр. революції 1914–23.

Літ.: Басара-Теліщак Г., Скальський В. Міжнародна наукова конференція "Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.)" // УІЖ. 2017. № 3. С. 208–213; *Гоцуляк В. В.* Сучасні інтерпретації історіографії Української революції 1917–

1921 рр. // Вісник Черкаського університету. 2017. № 1. С. 7–23; *Грицак Я.* Українська революція 1914–1923 рр.: нові інтерпретації // Україна модерна. 1999. № 2–3. С. 254–269; *Капелюшний В.* "Українська революція 1917–1921 років" у шкільних підручниках та навчальній літературі з історії України: історіографічні та загально-педагогічні аспекти // Етнічна історія народів Європи. 2017. Вип. 51. С. 65–70; *Карпенко О. Ю.* Злука ЗУНР і УНР – видатна подія в історії українського народу // Соборність і сучасність. Івано-Франківськ, 1999. С. 8–21; *Його ж.* Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях // УІЖ. 1993. № 1. С. 18–21; *Його ж.* Листопадова 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення Західно-Української Народної Республіки // Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. С. 74–165; *Його ж.* Про хронологічні межі існування Західно-Української Народної Республіки // Вісник Прикарпатського університету. Серія "Історія". Івано-Франківськ, 2000. Вип. 3. С. 57–67; *Левицький К.* Великий Зрив. Львів, 1931; *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе: в 2 т. Т. 1. К., 1994; *Соляр І.* Українська революція 1914–1923 років в національній пам'яті галичан у міжвоєнний період XX століття // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2017. Вип. 29. С. 157–164; *Adams A. E.* The Great Ukrainian Jacqerie // The Ukraine, 1917–1921: A Study in Revolution. Cambridge, Mas., 1977. P. 247–270; *Armstrong A.* Myth and History in the Evolution of Ukrainian Consciousness // Ukraine and Russia in Their Historical Encounter. Edmonton, 1992. P. 125–127; *Eley G.* Remapping the Nation: War, Revolutionary Upheaval and State Formation in Eastern Europe, 1914–1923 // Ukrainian-Jewish Relations in Historical Perspective. Edmonton, 1990. P. 205–246; *Guthier S. L.* The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917 // Slavic Review. 1979. Vol. 38. № 1. P. 30–47; *Hagen von, M.* The Dilemmas of Ukrainian Independence and Statehood, 1917–1921 // The Harriman Institute Forum. 1994. Vol. 7. № 5. P. 7–11; *Mark R.* Die gescheiteme Staatsversuche // Ukraine: Gegenwart und Geschichte eines neuen Staates. Baden-Baden, 1993. S. 82–99; *Szporluk R.* Review // The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States. 1978–1980. Vol. XIV. № 37–38. P. 267–271.

Володимир Великочий, Олександр Реєнт

НАЧА́ЛЬНА КОМА́НДА ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ (НКГА; до 8.11.1918 – Укр. ген. команда) – вищий орган кер-ва ЗС ЗУНР, що мав чітко визначену функцію: керувати бойовими діями укр. армії в ході війни. Відповідно до своїх завдань, НКГА мала орг. стр-ру, яка постійно вдосконалювалася.

На чолі НКГА стояв гол. командант (згодом – начальний вождь). Він був підзвітним перед Виділом УНРади, який його призначав і відкликав. На поч. війни політ. кер-во д-ви неодноразово змінювало командувачів УГА. Цю посаду з 1.11.1918 займав Д. Вітовський, з 5.11.1918 – полк. Г. Коссак, з 9.11.1918 – полк. Г. Стефанів, з 10.12.1918 – ген. М. Омелянович-Павленко. Осідком НКГА спочатку було м. Львів, з 22.11.1918 – с. Куровичі (нині Золочів. р-ну Львів. обл.), з 25.11.1918 – м. Бережани (нині Тернop. обл.), невдовзі м. Бібрка (нині Перемишлян. р-ну), з 20.01.1919 – м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну, обидва Львів. обл.), у 06.1919 – м. Бучач, Чортків, Тлусте (нині смт Товсте Заліщиц. р-ну, усі Терноп. обл.).

НКГА спершу мала невелику кількість старшин і спрощену стр-ру. Крім гол. команданта і його заст. – нач. штабу от. УСС С. Ґорука, до її складу ввійшли референти: артилер., муніційний, зв'язку, розвідки, харчування, санітарний, польової жандармерії, самохідний, обозний, поповнень і пресовий. Ці посади обійняли молоді старшини – І. Рудницький, Р. Білинський, Ю. Буцманюк, В. Панчак, Д. Кренжаловський, В. Кордуба, Д. Паліїв, П. Бубела та ін.

На 1-му етапі військ. буд-ва (11–12.1918) у розпорядження НКГА прибули добровольці з УНР: ген. М. Омеляно-

Начальна булава (штаб) НКГА. м. Ходорів. Лютий 1919 р.

вич-Павленко і В. Генбачов, полк. Є. Мишківський, І. Омелянович-Павленко, М. Какурін, Б. Грубер, Д. Кануков, підполк. В. Фідлєр, от. А. Долуд, К. Карась та ін. Значно більше освічених фронтовиків-добровольців прибуло з колиш. австро-угор. армії.

Нове кер-во удосконалило стр-ру НКГА. Її поділено на 2 ч.: оперативне управління, яке розробляло плани військ. операцій, керувало бойовими діями армії, і матеріально-тех. управління, що займалося матеріально-тех. забезпеченням.

За браком фахівців-українців оперативне управління очолювали недавні офіцери австр. Генштабу А. Ерле, а після його призначення нач. штабу 1-го корпусу в 01.1919 – В. Льобковіц, згодом нач. штабу 3-го корпусу. Останнім був сот. Г. Кох.

Управлінню підпорядковувалися відділи.

Відділ зв'язку під кер-вом сот.-інж. Л. Шепаровича забезпечував НКГА телеграфним і телефонним зв'язком з урядом ЗУНР, ДСВС і допоміжними частинами армії, ОВК. За допомогою потужної телеграфної станції підтримував зв'язок з м. Київ, Відень, Париж, Будапешт та ін. У своєму складі мав відповідних референтів, телефонну сотню, телефонні й телеграфні станції.

Служба розвідки і контррозвідки в ЗУНР була ств. значно оперативніше й працювала ефективніше, ніж в УНР. Заходами полк. Д. Вітовського її укомплектовано молодими здібними старшинами. Шеф розвідчого відділу НКГА пор. Р. Ковальський (з 02.1919) безпосередньо керував діяльністю офензивної і дефензивної розвідки й детективами, мав у підпорядкуванні відповідні стр-ри корпусів, бригад, ОВК, польової розвідки, агентурної мережі погранiччя і прифронтової смуги. У розвідчому відділі НКГА працювали старшини І. Вислоцький (згодом шеф відділу), В. Комаринський (заст. шефа), Я. Яремчишин (підвідділ вивчення польс. армії), Г. Ничка й В. Лисий (сектор пропаганди й контрпропаганди) та ін.

Спецслужбам бракувало достатньої кількості фахівців. У перші місяці її діяльності з 30 старшин лише 5–6 мали фахову підготовку, отриману в австр. армії. Агентуру військ. розвідки доводилося створювати з добровольців, здебільшого патріотично налаштованої молоді; нерідко складні завдання виконували 15–17-літні хлопці й дівчата.

Служба розвідки використовувала повідомлення військ.-дипломатичних місій, які висилали за лінію фронту, а також послуговувалися авіацією, що мала в складі 4 літаки-розвідники.

Спецслужбам вдавалося викривати ворожу агентуру. Зокр. ліквідовано мережу конспіративних орг-цій ПОВ в м. Золочів (нині Львів. обл.), Тернопіль і Збараж (нині Терноп. обл.), які готували антидерж. повстання. Окремі завдання контррозвідки виконували стр-ри Польової жандармерії.

Відділ артилерії очолював сот. Т. Гоза. Під його кер-вом і з допомогою ДСВС старшини відділу сот. І. Слезак, Р. Якверт, чет. І. Коліушко, О. Найверт і команд. фронтових частин домоглися в орг-ції артилерії значних успіхів. Чимало військ. істориків справедливо визнають, що галиц. артилерія кількісно і якісно перевершила як польс., так і наддніпрянську. За участю гармат. кошів при ОВК було сформовано 12 гармат. полків – 60 гармат. батарей. Для підготовки артилер. командування засновано старшинську гармат. шк. в м. Стрий (нині Львів. обл.), яку згодом перевели до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

Відділ летунства був спільним з відповідною стр-рою ДСВС під кер-вом сот. П. Франка. Ств. у м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.) авіазагін було підпорядковано НКГА тактично, він отримував бойові завдання і за них був підзвітний головнокомандувачу УГА.

Відділи муніційний, автомобільний і залізн. шляхів оперативного управління НКГА тісно співпрацювали з відповідними відділами ДСВС, мали невеликий штат, часом обмежувалися складанням заявок на забезпечення, військ. перевезення.

Важливу роль у стр-рі НКГА відігравали відділи матеріально-тех. забезпечення. ***Персональний*** опікувався кадрами старшин армії і дбав про укомплектування особовим складом військ. формувань. Його керівником був С. Ґорук (до 1920).

Інтендантський відділ очолював сот.-інж. П. Дурбак, якому допомагали сот. О. Сташник, О. Штробель, пор. Р. Думин, М. Гарасевич, С. Яцків та ін. Інтендатуру УГА сформовано за австр. взірцем. У зв'язку з неможливістю організувати надійне централізоване забезпечення, ДСВС підпорядкував відділу прифронтову смугу для самостійної заготівлі харчів. Інтендатура НКГА мала мережу пекарень, швейних і шевських майстерень; їй надавали підтримку й харчову допомогу місц. органи влади, нас. Галичини.

Санітарний відділ уже на поч. 11.1918 в м. Львів заснував пор. д-р К. Танячкевич. Згодом його очолив от. д-р Р. Білас, потім полк. д-р А. Бурачинський. Цьому відділу були підпорядковані мед.-санітарні заклади, польові шпиталі, кадри армії, ств. й зібрані на 1-му етапі війни. На поч. 1919 в розпорядженні відділу були незначні сили: у фронтових частинах працювало всього 24 лікарі й 38 медпрацівників, 5 шпиталів на 529 ліжок, 3 санітарні поїзди, з них 2 – з операційною частиною і 2 пересувні лазні; у запіллі – 97 лікарів і 38 медпрацівників, 18 аптек, 28 шпиталів на 5–6 тис. ліжок.

Відділу судівництва підпорядковувався Польовий суд НКГА, ств. 18.01.1919 для розгляду справ фронтових формацій, а також польові суди військ. частин, зокр. корпусів і бригад (ліквідовані в 05.1919). Вони керувалися австр. Військ. карним кодексом, куди внесено незначні зміни. У відділі працювали от. С. Тисовський, сот. І. Ерденберґер, В. Лазаревич, С. Крет, Ю. Курдіяк та ін.

Морально-психологічну атмосферу в частинах гармонізував ***відділ духівництва.*** Греко-катол. духовенство зіграло важливу роль у подіях Листопадового чину й проявило себе цементуючою силою сусп-ва. Першими польовими священиками новоств. укр. військ. частин стали українці – капелани австр. армії та Легіону УСС. Згодом ДСВС своїми наказами, зокр. 6 і 15.02.1919, проголосив орг. стр-ру й компетенцію духовенства в УГА. Їм доручено облік загиблих, стрілец. могил. На відміну від ін. європ. армій, дозволено вести виховну роботу серед стрільців, реагувати на їхні заяви й скарги. Першим начальним духівником УГА був о. М. Їжак – капелан Легіону УСС, який п. восени 1919. Його замінив о. В. Лаба. Серед сотні польових духівників армії були такі відомі постаті, як уродженець Канади о. Й. Жан, о. А. Бандера (батько С. Бандери), о. А. Іщак, начальний капелан НКГА о. А. Калята, капелан бойової групи "Лютовиська" о. І. Колтунюк, капелан групи "Угнів", потім 9-ї Белз. бригади о. М. Твердохліб, капелан 1-го корпусу о. І. Кипріян. 40 капеланів УГА загинули в битвах за волю України.

НЕБЕШ
Степан

Відділ польової жандармерії НКГА ств. за австр. зразком у 12.1918. Під його кер-вом відповідні відділи й формування фронтових частин та запілля забезпечували порядок у тилу корпусів і бригад, місцях розташування військ. частин, здійснювали збір і відправку в тил поранених, пошуки дезертирів. Очолював відділ і службу польової жандармерії НКГА от. О. Красіцький, призначений у 02.1919 командантом жандармерії ЗУНР. Його замінив сот. І. Козак. Для виконання своїх функцій служба мала в корпусах сотні жандармерії (120–160 чол.), у бригадах – чети (20–30 чол.).

Стр-ра й особовий склад НКГА відповідали вимогам тогочасної війни й забезпечували планування бойових дій, кер-во операціями УГА, а на 1-му етапі – управління бойовими групами, згодом – корпусами й бригадами.

Літ.: Денник НКГА. Нью-Йорк, 1974; *Ключенко О.* Генеральна булава УГА // ЛЧК. 1931. Ч. 10. С. 4–7; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998.

Микола Литвин

"НАШ ГО́ЛОС" – газета, орган УСДП. Вийшло лише 1 число від 3.06.1919. Місце виходу – м. Перемишль (нині Польща). Видавав перемишл. повітов. к-т УСДП. Відп. ред. – С. Вітик. Газета покликана популяризувати ідеї соціал-демократії та укр. державності водночас. Матеріали друковано на правах анонімності. Рубрики: "Вісти про Україну", "Новинки", "Оповістки", "Надіслане" та "Оголошення".

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.). Львів, 2001. С. 169.

Олеся Дроздовська

"НА́ША ЗЕМЛЯ́" – газета, сел. часопис. Виходила неперіодично 1918–19 у м. Чортків (нині Терноп. обл.). Перше число опубл. 28.12.1918; загалом 10 чисел. Ред. – М. Мельник. Адреса редакції: Укр. комісаріат у Чорткові. У ред. статті 1-го числа газети, що була своєрідним зверненням до громади, зазначено: "Проганяючи чорні хмари з рідної землі, пам'ятаймо, що тепер маємо дати доказ зрілої і свідомої нації, яка без стриму йде вперід і чує в собі силу. Не одне важке завдання жде від нас праці на ріднім полі. Нехай теж наша часопись буде усьому громадянству нашого повіту щирою і щасливою ластівкою під нашими стріхами з днем весни і волі". Також у газеті публікували офіц. матеріали уряду ЗУНР, статтю про земельну реформу, матеріали з міжнар. життя тощо, поезії І. Франка та ін. авторів. Друкували в типографіях М. Маргулєса і Б. Рамлера в Чорткові.

Літ.: Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини, 1865–1939: історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. 361 с.; *Мельничук Б.* Наша земля // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 616.

Микола Лазарович,
Богдан Мельничук

НЕ́БЕШ
Степан
(03.05.1896–22.03.1982) – військ. і громад. діяч, суддя. Н. у с. Добромірка (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Випускник Терноп. г-зії.

З поч. ПСВ вступив до Легіону УСС. Поранений 28.09.1914 у бою біля с. Верецьки Вижні (нині с. Верхні Ворота Воловец. р-ну Закарп. обл.). Після одужання у Віден. шпиталі брав участь у боях у р-ні р. Золота Липа, Стрипа й Серет, поблизу с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) та ін. 1.07.1917 потрапив у рос. полон; у м. Тернопіль утік і виїхав до м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). З кін. 07.1917 працював у м. Київ у ред. ЛНВ, "Молодому театрі" Л. Курбаса. Вивчав право в Київ. ун-ті. Брав участь у нац.-визвол. б-бі в складі куреня УСС Є. Коновальця. 1920 перехворів на тиф, повернувся до Галичини.

З 1921 продовжив навч. в Укр. таємному ун-ті м. Львів. 1927–30 працював суд. аплікантом у Терноп. окружному суді, 1930–39 – суддею в м. Надвірна (нині Івано-Франк. обл.). Під час нім. окупації арештований, ув'язнений у м. Станиславів.

Після звільнення емігрував з родиною до Німеччини (1944), 1949 – до

США. Оселився в м. Клівленд (шт. Огайо). Чл.-скарбник станиці Братства УСС, чл. НТШ, вид-ва "Червона Калина", ін. т-в. Автор спогадів, істор. розвідок та оповідань з часів нац.-визвол. змагань: "Нарис про село Добромірка", "Спогад про Куропатки й Конюхи", "Січові Стрільці на Україні в 1917–1918 рр." та ін.

П. у м. Клівленд. Похований у м. Парма (шт. Огайо, США).

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 448–449; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 111–112; Календар знаменних і пам'ятних дат Збаражчини на 2016 рік. Збараж, 2015. С. 10–11; *Микитюк Д.* Помер поручник Січових Стрільців Степан Небеш // Свобода. 1982. 26 черв. Ч. 119. С. 4.

Оксана Дрогобицька

НЕБИЛО́ВЕЦЬ
Володимир Васильович

(28.10.1890–17.02.1919) – старшина УГА. Н. у м-ку Перегінське (нині смт Рожнятів. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика, посла Галиц. сейму (1895–1901). У м. Львів здобув освіту в АГ (1912), студіював право в ун-ті.

Воював в австро-угор. армії на фронті під час ПСВ; іменований поручником. Учасник Листопадового чину в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.), комендант ОВК в м. Кути (нині смт Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). У 12.1918 на чолі сотні прибув на фронт біля м. Львів.

Загинув у бою біля м. Судова Вишня (нині Мостиськ. р-ну Львів. обл.), де й похований на місц. цвинтарі в могилі разом зі стрільцями Р. Соколом і Н. Теслею. Встановлений укр. громадою 1928 надмогильний пам'ятник був зруйнований польс. шовіністами 1937, відновлений 1938, зберігся донині.

Петро Гуцал

НЕБИЛО́ВЕЦЬ
Яків Васильович

(17.10.1894–1977) – підстаршина УСС, старшина УГА, лікар-стоматолог. Н. у с. Новиця (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), випускні іспити склав 1917 в м. Відень.

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, 1917 іменований підхорунжим. В УГА – з 11.1918. Після боїв у м. Львів – команд. піх. куреня в групі "Крукеничі". 15.01.1919 курінь направлений Стрийською ОВК до м. Мукачеве (нині Закарп. обл.) з метою встановлення укр. влади, але був роззброєний рум. підрозділами й після переговорів з кер-вом ЗУНР 21.01.1919 повернувся до Галичини. Очолював курінь прикордонної охорони в м. Снятин і Кути (нині смт Косів. р-ну, обидва Івано-Франк. обл.). 1.03.1919 отримав військ. звання четаря.

З 09.1919 навч. на Укр. мед. курсах, потім на мед. ф-ті Укр. таємного ун-ту м. Львів. Згодом д-р медицини, відомий стоматолог. Після ДСВ завідував хірургічним відділом 1-ї міськ. стоматолог. поліклініки. Співзасн. зуболікарської шк., довголітній секретар Наук. стоматологічного т-ва, позаштатний лектор Київ. ін-ту удосконалення лікарів 1956–58. Автор унікальної праці "Досліди і досягнення в реплантації зубів" (1957).

П. у м. Львів.

Літ.: Павловський М. П., Кухта С. Й., Угрин М. М. Новатор реплантації зубів Небиловець Я. В. (1894–1977). Львів, 2012; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 114.

Олег Павлишин

НЕБИЛОВЕЦЬ
Яків Васильович

НЕВИ́ЦЬКИЙ
Омелян

(20.06.1878–30.12.1939) – греко-катол. священик, богослов і культ. діяч. Н. в с. Шеметківці (нині округу Свидник Пряшів. краю, Словаччина) в сім'ї священика. Початкову й гімназійну освіту здобув у м. Пряшів. Теолог. студії закінчив у м. Естерґом і Будапешт (обидва нині Угорщина), після чого працював у Пряшів. учител. семінарії. 1903 висвячений на священика. Під час богослов. студій активно віршував, писав патріотичні публіцистичні статті, які публікував у газ. "Наука", "Село", "Українська правда". З 1905 – активний чл. т-ва "Просвіта" в м. Львів.

Після розпаду Австро-Угор. монархії ініціював 8.11.1918 заснування в м. Стара Любовня (нині Словаччина) першого держ. осередку закарп. українців – Руської нар. ради під гаслом злуки з Україною. Н. у співпраці з М. Михаличем, М. Вісом, учителями М. Хром'яком, Завадським і д-ром Торонським зорганізував у м. Стара Любовня велику нар. маніфестацію, яка ухвалила рішення про відрив Закарпаття від Угорщини й прилучення до ЗУНР. Разом з Й. Хром'яком Н. у 11.1918 їздив до Галичини на переговори з урядом ЗУНР про приєднання до неї Закарпаття.

Обурена частина змадяризованих греко-катол. священиків називала Н. "русинським бунтарем". Наприкінці 1919 за сприяння Н. виникла Ліга русинів, яка об'єднала найсвідоміших представників інтелігенції. На прохання губернатора Г. Жатковича Н. їздив до США для збору грошей серед земляків і нейтралізації москвофіл. впливів. Після повернення додому став об'єктом переслідування з боку ворожих до українства сил; 1921, після обшуку в помешканні Н., покинув дружину й 6 дітей, емігрував до США. 1921 написав лист-спогад про події 1918–19 на Пряшівщині.

П. і похований у м. Міннерсвіль (шт. Пенсільванія, США).

Літ.: Любчик І. Д. Етнополітичні процеси на Лемківщині наприкінці XIX – 30-х рр. XX ст.: проблема національної самосвідомості. Івано-Франківськ, 2009; *Його ж.* Український визвольний рух на Пряшівщині наприкінці 1918 – початку 1919 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 39–41.

Ігор Любчик

НЕ́ГРИЧ
Дмитро

(10.05.1895–25.04.1920) – старшина УГА. Н. у с. Березів Вижній (нині с. Вижній Березів Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Навч. у вчител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, брав участь у боях, був поранений. В УГА – з 11.1918; воював у 1-й бригаді УСС, потім у 2-й бригаді, у складі якої в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. 1.08.1919 іменований четарем.

Загинув у бою з червоноармійцями біля м. Вінниця.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 35.

Літ.: Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14; *Назарук О.* Слідами Українських Січових Стрільців. Львів, 1916. С. 90.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

НЕМ'Є́Р
Луїс

(Людвік Бернштейн вель Неміровський, Namier Lewis Bernstein; 27.07.1888–19.08.1960) – брит. історик, громад. діяч. Дійсний чл. Брит. акад-ї (1944), почесний чл. Балліольського коледжу (1948), почесний д-р Оксфорд. і Кембридж. ун-тів, володар лицарського звання (1952). Н. у сім'ї полонізованих євреїв у с. Воля-Окшейська (нині ґміни Кшивда Луківського пов. Люблін. в-ва, Польща). 1890 з сім'єю переїхав до Сх. Галичини. Виростав в укр. оточенні, перейнявся симпатією до гнобленого польс. шляхтою укр. нас., чиє становище нагадувало йому долю євреїв. Навч. в ун-тах м. Львів, Лозанна (Швейцарія), Лондон. шк. економіки й Балліольському коледжі Оксфорд. ун-ту. 1907 емігрував до Великої Британії. 1913 змінив прізвище й прийняв брит. громадянство.

Під час ПСВ 1914–15 служив рядовим у 7-му піх. полку брит. армії, але був демобілізований через поганий зір. Співпрацював з відділами пропаганди (1915–17), інформації (1917–18) та політ. розвідки (1918–20) брит. МЗС, яке інформував про міжнац. проблеми в Австро-Угорщині; обстоював реконструкцію ЦСЄ за нац. ознакою. Виступав проти відновлення польс. д-ви в кордонах 1772, захищав право українців Сх. Галичини на самовизначення. Під час Паризької мирн. конф. 1919–20 виступав як неофіц. експерт брит. делегації з питань Сх. Галичини, обґрунтував етніч. підстави укр.-польс. розмежування, що лягли в основу "лінії Керзона". Під час польс.-рад. війни 1920 мав ворожі стосунки з польс. делегацією.

Після звільнення з держ. служби 1920 на короткий час повернувся до Балліольського коледжу. 1921–22 – комівояжер у м. Відень і Прага.

1924–30 – приватний секретар у м. Лондон. Під впливом Х. Вейцманна перейшов на позиції політ. сіонізму. 1931–39, 1945–53 – проф. історії в ун-ті м. Манчестер (Велика Британія). Під час ДСВ забезпечував зв'язок між брит. урядом і Єврейс. агентством у Лондоні. У працях "Структура політики під час вступу на престол Георга III" і "Англія в епоху Американської революції" критикував вігську інтерпретацію історії Англії, застосувавши особливий метод структурного аналізу політики, відомий як "нем'єризм". Автор зб. есе й лекцій: "Лицем до Сходу", "Дипломатична прелюдія, 1938–1939", "Європа в занепаді", "1848: революція інтелектуалів", "Шляхи історії", "Особистості і держави" та ін.

Літ.: *Сирота Р.* Нем'єр Луїс // ЕІУ. Т. 7. К., 2010. С. 363–364; *Hunczak T.* Sir Lewis Namier and the Struggle for Eastern Calicia, 1918–1920 // Harvard Ukrainian Studies (Cambridge, Massachusetts). 1977. Vol. 1. № 2.

Богдан Паска

НЕСТАЙКО Зенон (Зеновій) Денисович

НЕСТА́ЙКО
Зенон (Зеновій) Денисович

(06.03.1891 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. у м. Чернелиця (нині смт Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Брат сот. Ю. Нестайка, батько відомого дитячого письменника В. Нестайка (1930–2014). Від 1904 проживав у м. Бучач (нині Терноп. обл.), де його батько обіймав парафію. У м. Львів здобув освіту у філії АГ (1913), навч. на інж. електротехніки в політех. шк. (нині Нац. ун-т "Львівська політехніка").

У 08.1914 вступив до Легіону УСС, очолював телефонічний відділ коша, призначений командантом телефонічного відділу куреня в полку УСС (1917). В УГА – від 11.1918, командував сотнею зв'язку в одній з бригад; мав військ. звання хорунжого. Перейшов у 07.1919 за р. Збруч.

Залишився в УСРР. Згодом проживав у м. Бердичів (нині Житомир. обл.). На час арешту чекістами 14.08.1933 завідував конторою з контролю утильсировини. Безпідставно звинувачений як "польський шпигун, член контрреволюційної націоналістичної УВО". На підставі сфабрикованої справи, згідно з постановою Особливої наради при Колегії ДПУ УСРР від 5.03.1934, ув'язнений на 3 р.

Загинув у ВТТ. Обставини смерті невідомі.

Літ.: Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназії у Львові на шкільний рік 1912/1913. Львів, 1913. С. 88; Реабілітовані історією. Житомирська область.

НЕСТОРОВИЧ
Денис-Олександер

Кн. 5. Житомир, 2011. С. 186; *Яворський З.* Зв'язок 1-ої бриґади УСС // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 79–90.

Петро Гуцал

НЕСТА́ЙКО
Юліан Денисович

(1887–23.02.1920) – старшина УСС і УГА. Н. у м. Чернелиця (нині смт Городенків. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї о. Д. Нестайка та С. Нестайко-Барановської. Брат З. Нестайка. Навч. у г-зіях м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1905) і Бучач (нині Терноп. обл.; 1910), Станиславів. духовній семінарії.

На поч. ПСВ вступив до австр. армії, з 1915 служив у Легіоні УСС. У 09.1918 підготував у Бучачі військ. відділ, що взяв участь у Листопадовому чині. У 10.1918 Н. перебував у відпустці в Бучачі; отримав з м. Львів доручення про перебрання влади й обговорював це на таємних нарадах у домах Рогозинських, Нестайків і Сіяків. 1.11.1918 увійшов до повітов. управи в Бучачі, очолив відділ жандармерії. 1.03.1919 іменований сотником. Надалі воював на фронті в складі 1-ї бригади УСС. З переходом УГА за р. Збруч брав участь у боях проти більшовиків. Захворів на тиф.

П. у м. Бершадь (нині Вінниц. обл.).

Літ.: Бучач і Бучаччина: історико-мемуарний збірник / ред. кол.: М. Островерха та ін. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 71–75, 370–372; Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 140.

Руслан Делятинський, Ігор Пилипів

НЕ́СТОР
Михайло

(30.12.1895–05.02.1919) – хорунжий УГА. Н. у м. Львів (Левандівка) в сім'ї міщан. У рідному місті навч. в АГ (до 1913), на філос. ф-ті ун-ту.

1917 мобілізований до австро-угор. армії, згодом іменований хорунжим. У 12.1918 зарахований у м. Тернопіль до ЛВ УГА.

Загинув унаслідок вибуху авіабомби під час практичного заняття на базі летун. полку в м-ку Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.).

Літ.: Жалібна книга. Вип. 2. Жовква, 1922. С. 14; Звіт дирекції ц. к. академічної ґімназиї у Львові на шкільний рік 1912/1913. Львів, 1913. С. 84; *Тинченко Я.* Герої українського неба: пілоти Визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010. С. 140; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 101.

Петро Гуцал

НЕСТОРО́ВИЧ
Денис-Олександер

(28.03.1898–13.05.1979) – старшина УГА та ДА УНР, юрист, громад. діяч. Н. у м. Львів. Випускник нар. шк. та філії АГ м. Львів.

1916–18 служив в артилер. полку австр. армії на фронті. Воював на Сх., Зх., Італ. та Балкан. фронтах. Учасник польс.-укр. війни з 11.1918, зокр. боїв за м. Львів, Чортків. офензиви. Іменований хорунжим. Був поранений у бою. Працював у телеграфній службі при штабі 2-го корпусу. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті". З 11.1920 – у телефонній службі ДА УНР.

1921–24 вивчав право в Укр. таємному ун-ті м. Львів. 1929 здобув ступінь магістра права й економіки у Львів. держ. ун-ті. З 1932 – суддя в м. Отинія (нині смт Коломий. р-ну Івано-Франк. обл.). З 08.1941 – в суді м. Городок (нині Львів. обл.).

1944 емігрував до Німеччини. Із сім'єю перебував у ДП біля м. Ганновер. Чл. крайової ради табору, Центр. представництва укр. еміграції в Німеччині. Кер. станиці УСХС. 1949 переїхав до США. Проживав у м. Детройт (шт. Мічиган). Секретар філії ОбВУА, чл. низки укр. т-в. Відзначений Воєн. хрестом УНР та Орденом Симона Петлюри.

П. у м. Детройт, де й похований на цвинтарі Маунт Олівет.

Літ.: Костюк І. Суддя Денис Несторович – у першу річницю смерти // Свобода. 1980. Ч. 126. С. 5; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 344.

Микола Вітенко

НЕЩЕРЕ́ТОВ Самсон Олександрович

(27.06.1877 – д. і м. с. н.) – ветеринар, підполковник ДА УНР. Н. у м. Мінськ (нині Білорусь). Випускник Мінськ. духовної семінарії (1896), Варшав. ветеринарного ін-ту (1901). Працював ветеринарним лікарем Ігуменського пов. Мінськ. губ.

З 05.1914 – ветеринарний лікар ст. Сарни (нині м. Рівнен. обл.). З 08.1915 – у ветеринарній частині 3-ї рос. армії на Сх. фронті ПСВ. З 03.1916 – у розпорядженні управління гуртів худоби київ. інтендантства. З 02.1918 – працівник відділу демобілізації кінного складу Пд.-Зх. фронту. З 06.1918 – ветеринарний лікар ст. Сарни, з 02.1919 – 19-ї піх. д-зії, з 16.06.1919 – 1-ї кінної бригади ДА УНР. Восени 1919 перехворів на тиф. З 12.12.1919 – молодший лікар ветеринарного шпиталю 1-го етапу УГА. З 4.04.1920 – комендант ветеринарного шпиталю 2-ї бригади ЧУГА. З 18.05.1920 – ветеринарний лікар 2-ї д-зії ДА УНР. З 24.03.1921 – підполковник ветеринарної служби.

Подальша доля невідома.

Літ.: Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 1. К., 2007. С. 300.

Микола Вітенко

НЄДЗЯЛКО́ВСЬКИЙ Мєчислав

(Niedziałkowski Mieczysław; 19.09.1893–21.06.1940) – польс. держ. і політ. діяч, ідеолог ППС, публіцист. Н. у м. Вільно (нині Вільнюс, Литва) у сім'ї ді-

яча соціаліст. руху К. Нєдзялковського, який протягом певного часу був мером міста. Здобув освіту в 1-й класичній г-зії м. Вільно. Навч. на юрид. ф-ті Петербурзьк. ун-ту.

З 1914 – в ППС. Працював у комісії охорони праці Тимчасової держ. ради. У перші місяці польс. незалежності виконував держ. ф-ції в уряді Є. Морачевського – нач. сеймового відділу у МВС (11.1918), дир. конституц. бюро президії Ради міністрів (01.1919). Депутат сейму (1919–35), чл. спец. комісії для дослідження діяльності адміністрації на сх. (07.1919). Чл. гол. ради і центр. виконкому ППС (1919–39).

Активно займався розробкою політики ППС щодо укр. питання. Після завершення польс.-рад. війни й поразки укр. визвол. змагань у відповідь на запит англ. лейбористів 24.09.1920 писав: "ППС не відкидає повністю думки про розмежування польської і україн-

ської сфери володіння у Сх. Галичині, однак таке розмежування передбачає існування вільної і незалежної України". Створення суверенної сх.-галиц. республіки кваліфікував як "необґрунтовану балканізацію", мотивуючи її нездатністю до незалежного екон. і політ. існування. Відкидав "лінію Керзона", виступав за приєднання Сх. Галичини до Польщі; передбачав остаточне вирішення проблеми після утворення незалежної Укр. д-ви шляхом двостороннього порозуміння.

Під час прийняття Конституції 1921 виступав за нац. автономію для українців: "Ця автономія буде для них гарантією і запевненням, що Польща не є їхнім ворогом і коли прийде час їхньої незалежності, вона зуміє мирно і полюбовно уладнати з ними справу кордонів". На основі рішень XVIII конгресу ППС у м. Лодзь (нині Польща) 23.07.1921 та обговорень спец. парт. комісії під кер-вом Г. Діаманда 20.10.1921 запропонував проект територ. автономії Сх. Галичини. Автономія надавалася 2 новостворюваним в-вам: Галиц. і Подільському. Повіти Львів. в-ва з укр. нас. (Березів, Добромиль, Ліско, Мостиська, Перемишль, Самбір, Старий Самбір, Сянок, Яворів, Ярослав і Борислав. округ) вилучалися з меж автономії.

Для автономії створювався спільний крайовий сейм, який формував і контролював адміністрацію – крайову раду. До їхньої компетенції належали питання мовної, реліг., освіт. та екон. політики, місц. адміністрація, поліція та земельна справа, за винятком аграрної реформи. Автономія володіла власною казною. Для нагляду за діяльністю крайових сейму й ради призначався держ. підсекретар для Сх. Галичини, який представляв польс. уряд і діяв від його імені. Гарантувалося збереження прав польс. меншини. Проект розглядався як 1-й крок, за яким мало настати надання автономії для Волині й Пд. Полісся з можливим їх майбутнім об'єднанням зі Сх. Галичиною. У 01.1922 до меж автономії вирішив включити Борислав. басейн. Проект Н. викликав несприйняття з боку сх.-галиц. окружної орг-ції ППС, яка вимагала обмежитися культ.-нац. автономією чи воєвод. самоуправлінням і виключити Львів і нафтовий басейн з меж автономії.

Під час розгляду в сеймі законопроекту про принципи заг. воєвод. самоуправління 26.09.1922 критикував закладені в проекті ендеків наміри до нац. асиміляції: "Народ на цій стадії розвитку, що український, не дасть повернути себе назад і зробити себе частиною польського суспільства. Проблема полягає в тому, що треба укр. народ у межах Речіпосполитої зв'язати з нею не багнетом, а сердечною прив'язаністю (...), йдеться нам про державну асиміляцію". Вимагав збереження пропорційності виборів і присутнього в первісному урядовому проекті нац. кадастру.

В період розробки урядом В. Ґрабського програми політики щодо нацменшин на засіданні Гол. ради ППС 28–29.09.1924 Н. виступив за надання автономії для всіх земель з укр. нас. Гол. рада підтримала його позицію і доручила розробити проект, який 20.01.1925 внесено до конституц. комісії сейму, однак ніколи не було розглянуто.

Учасник установчого з'їзду Соціаліст. робітн. Інтернаціоналу в м. Гамбург (нині ФРН; 25.05.1923), чл. його виконкому (1925). У 08.1925 в м. Марсель (Франція) на II конгресі Соціаліст. робітн. інтернаціоналу доповідав опрацьовану програму нац. політики, попередньо схвалену на XIX конгресі ППС (30.12.1923–1.01.1924), яка передбачала територ. автономію для компактних меншин і свободу культ. розвитку для розпорошених меншин. Ці положення ввійшли до ухвал II конгресу Інтернаціоналу.

Після перевороту 1926 Н. в опозиції до урядів санації, діяч Центроліву. На його пропозицію ППС 9.10.1931 внесла новий законопроект про територ. автономію земель з укр. нас., який за тих умов не мав шансів на реалізацію, а слугував виявом протесту проти нац. політики урядів санації. Проекти відрізнялися розміром територ. автономії: 1924 вона обіймала 44 повіти Сх.

Галичини (з можливістю приєднання Волині), 1931 – Сх. Галичину (за винятком пов. Чесанів, Рудки і Кам'янка-Струмилова Львів. в-ва, які 1924 зараховувалися до автономії), Волинь і Пд. Полісся (пов.: Камінь-Каширський і Сарни). До компетенції крайового сейму належали мовні, шкільні, культ., реліг. (за винятком тих, що належали до закорд. політики д-ви), адм., суд. справи, промті, торгівлі, охорони праці, публічних робіт, місц. комунікації. Виконавчу владу здійснював крайовий міністр, якого призначав президент на пропозицію прем'єра. Він був незалежним від крайового сейму й належав до уряду Польщі з дорадчим голосом у справах автономної тер. Крайовий уряд у кількості 7 осіб обирався і був відп. перед крайовим сеймом. Офіц. мовами в адміністрації та судівництві мали бути польс. й укр.

Ред. час. "Przedświt" (1919–20), "Trybuna" (1920–22), "Robotnik" (1927–39). Під час ДСВ – учасник польс. підпілля. 24.12.1939 заарештований гестапо.

Розстріляний у с. Пальміри біля м. Варшава (нині Польща).

Тв.: Niedziałkowski M. Angielska Partia Pracy a PPS // Robotnik. 1920. 24 wrześ. № 261. S. 1; *Idem.* Sprawa Galicji Wschodniej // Robotnik. 1921. 20 październ. № 283. S. 1; *Idem.* Sprawa Galicji Wschodniej // Dziennik Ludowy. 1921. 23 październ. № 249. S. 3–4.

Літ.: Ґеник М. А. Проблема автономії західно-українських земель в 1921–1922 рр. // Проблеми слов'янознавства. Львів, 1996. Вип. 49. С. 87–90; *Partyka A.* Polskie koncepcje autonomii Galicji Wschodniej w latach 1919–1922 // Studia Historyczne (Kraków). 1976. № 4. S. 563–575; *Śliwa M.* Dwa socjalistyczne projekty autonomii terytorialnej dla Ukraińców w II Rzeczypospolitej // Polska i jej wschodni sąsiedzi / pod red. A. Andrusiewicza. Rzeszów, 1997. S. 315–332.

Микола Ґеник

НЄМЕНТÓВСЬКА
Юлія-Валерія

(30.03.1899–07.05.1982) – санітарка УГА. Дочка поетеси Уляни Кравченко (Ю. Шнайдер).

Під час польс.-укр. війни – санітарка ЛВ УГА в м. Красне (нині смт Буськ. р-ну Львів. обл.).

Після війни проживала в м. Перемишль (нині Польща), працювала вчителькою, була секретаркою матері. Через Укр. сусп.-культ. т-во передала в 01.1961 частину маминого архіву в Ін-т л-ри АН УРСР. Ін. частину архіву Уляни Кравченко після смерті Н. було передано до Архіву оо. василіан у м. Варшава.

Василь Бурдуланюк

НЄМЕНҐÓВСЬКИЙ
Юрій Боґуслав

(Niementowski Jerzy Bogusław; 07.01.1889–28.11.1918) – польс. художник, поет і перекладач, військовик. Брат санітарки ЛВ УГА Ю.-В. Нєментовської. Н. у с. Солець (нині в складі м. Стебник Дрогобиц. р-ну Львів. обл.) в сім'ї вчителів – поляка Я. А. Нєментовського та українки Ю. Шнайдер (Уляни Кравченко). Навч. у Дрогобиц. г-зії (1899–1907). У м. Краків студіював полоністику й історію мист-в на філос. ф-ті ун-ту (1907–10), навч. живопису в Акад-ї мист-в (1909–10, 1911–14). Відбув однорічну військ. службу в м. Відень (1910–11).

На поч. ПСВ служив у австр. армії, але, у зв'язку з поганим станом здоров'я, повернувся до м. Новий Тарґ (Польща), де зайнявся поетичною та худож. творчістю. Автор циклу сонетів "Казка померла", ін. поезій. Малював живописні пейзажі гірських краєвидів. Виставляв свої полотна на виставках у м. Перемишль (нині Польща; 1917) та Львів (1918). Служив у австр. інспекції воєн. могил у Перемишлі (1917–18). У 11.1918 намагався організувати польс. міліцію в м. Яворів (нині Львів. обл.).

Загинув у сутичці з укр. підрозділом у магістраті м. Яворів, де й похований на місц. цвинтарі.

Літ.: Крамар Р. Юрій Нєментовський – "син Юлії з Юліушів": печать трагедії на старості Уляни Кравченко // Український Альманах 2014. Варшава, 2014. С. 280–289; W obronie Lwowa i Wschodnich Kresów. Polegli od 1-go

НЄМЕНТОВСЬКА Юлія-Валерія (стоїть) разом зі своєю матір'ю Уляною КРАВЧЕНКО

НИЖАНКІВСЬКИЙ
Мирон Петрович

НИЖАНКІВСЬКИЙ
Омелян Петрович

Listopada 1918 do 30-go Czerwca 1919 r. Lwów, 1926. S. 126.

Олег Павлишин

НИЖАНКІВСЬКИЙ Мирон Петрович

(03.08.1894–17.05.1976) – лікар УГА, громад. діяч. Н. у с. Семигинів (нині Стрий. р-ну Львів. обл.) у сім'ї священика. Брат О. Нижанківського. Навч. в г-зії м. Стрий, на мед. ф-ті Львів. ун-ту.

На поч. ПСВ 1914 вступив до Легіону УСС, служив як санітарний медик Гуцул. сотні УСС під командуванням К. Гутковського, отримав звання вістуна (1915). У 02.1915 як санітарний медик брав участь у бою в Карпатах біля с. Вишків (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.).

У 03.1917 разом з ін. старшинами УСС підписав "Апель до Загальної Української Ради і Української Парламентарної Репрезентації" в справі продовження існування Легіону УСС. З 1918 – лікар 1-ї бригади УСС в УГА у званні санітарного поручника. Пройшов усю воєн. кампанію УГА в Галичині й за р. Збруч. У "чотирикутнику смерті" захворів на тиф, захоплений у полон поляками, перебував у таборі інтернованих біля м. Тухоля (нині Польща).

Закінчив мед. студії (1920-ті). Лікар у м. Ківерці (нині Волин. обл.). Чл. УЛТ (з 1927). Курінний і полковий лікар д-зії "Галичина" (1943). Учасник бою біля м. Броди (нині Львів. обл.).

З 1945 – на еміграції в Німеччині, лікар у ДП. 1952 виїхав до США, де працював лікарем держ. шпиталю для психічно хворих у м. Сайксвіл, згодом лікар у м. Балтимор. Мешкав у м. Балтимор. Чл. УЛТПА. Автор ст. "Пам'яті сотника УСС Клима Гутковського" (1963). 1972 після важкої хвороби переїхав до Канади.

П. у м-ку Вітбі (пров. Онтаріо, Канада).

Тв.: Нижанковський М. Пам'яті сотника Українських Січових Стрільців Клима Гутковського // За волю України: Істор. зб. УСС: В 50-ліття збройного виступу УСС проти Москви (1914–1964). Нью-Йорк, 1967. С. 149–157, 422–423, 454.

Літ.: Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 2. 1990. С. 270; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 170.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

НИЖАНКІВСЬКИЙ Омелян Петрович

(20.08.1895–17.07.1973) – поручник УГА, музиколог, громад.-культ. діяч. Н. у м. Рогатин (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Брат М. Нижанківського. Навч. у г-зії м. Львів, на юрид. ф-ті Львів. й Краків. ун-тів, у Муз. акад-ї м. Відень.

1914 мобілізований до австр. армії, служив у 69-му полку, отримав звання старшини. Восени 1918 на Італ. фронті зазнав отруєння під час хімічної атаки. З 11.1918 – в УГА. Учасник боїв на фронті біля м. Судова Вишня (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) та Чортків. офензиви. Пройшов усю воєн. кампанію УГА за р. Збруч. 1.08.1919 іменований поручником. У "чотирикутнику смерті" двічі перехворів на тиф. Після роззброєння УГА в 05.1920 перебував у таборі м. Тухоля (Польща).

1921 повернувся до Відня, завершив навч. в Муз. акад-ї, додатково здобув екон. освіту в "експортовій академії", працював книговодом на ф-ці бензину в м. Дрогобич (нині Львів. обл.). 1924 виїхав до Єгипту, де лікувався від туберкульозу суглобів у санаторії "Гелуан" поблизу м. Каїр, тоді ж – проф. класу фортепіано у філії Лондон. консерваторії в м. Каїр, диригент мішаного хору й камерального оркестру, органіст у костелі єзуїтів. 1928 виїхав на лікування до Швейцарії, поселився в м. Берн, одружився. Проф. класів фортепіано й органа в консерваторії в Берні, проф. музики в м. Відень і Мюнхен (нині ФРН). Здобув музикознавчу освіту: 6.08.1951 в УВУ в Мюнхені під наук. кер-вом д-ра З. Кузелі захистив докторську дис. на

тему "Die Historisch-systematische aufschichtung des Ukrainischen Volkslides (Grundriss)" ("Історично-систематичні нашарування в українських народних піснях"). Організатор та учасник з'їзду укр. музик і музикознавців 4–5.09.1957 в Мюнхені.

З 1960 – органіст, кер. муз. шк. й хору в м. Лейсен (Швейцарія). Автор 3 органних композицій до лат. Літургії, численних вокальних та інструментальних творів, мелодії гімну ОУН "Зродились ми великої години" (на вірші О. Бабія). Наприкінці життя важко хворів.

П. і похований у м. Берн (Швейцарія).

Літ.: Антонович М. Між двома світовими війнами: Спогади. К., 2003. С. 246–250; *Граб У.* Професор Омелян Нижанківський (1895–1973) // Українська музика. 2013. Вип. 4 (10). С. 67–70; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 2. 1990. С. 268, 270; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 170.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

НИЖАНКІВСЬКИЙ
Остап (Євстахій) Йосипович

(24.01.1862–22.05.1919) – греко-катол. священик, композитор, хоровий диригент, громад. діяч. Н. у м. Стрий (нині Львів. обл.) у сім'ї священика. Освіту здобув удома з допомогою дяка-вчителя С. Романчука із с. Завадів (нині Стрий. р-ну), батька посла Ю. Романчука. 1872–82 навч. в г-зії м. Стрий, де організував хоровий гурток.

Служив в австр. армії (1882–85). Згодом продовжив навч. в АГ м. Львів (1885–88), де став диригентом хору й розпочав вид. "Музикальної Бібліотеки", налагодив відносини з композитором М. Лисенком. Відтак навч. в духовній семінарії, на богослов. ф-ті Львів. ун-ту (1888–92). Одружився з О. Бачинською (1868–1927). У 12.1892 висвячений на священика.

Пом. пароха в м. Бережани (нині Терноп. обл.; 1893–94). 1894 разом І. Франком, М. Павликом, Д. Січинським і Ф. Колессою заснував етногр. к-т (згодом комісія в складі НТШ). Учитель співу при вчител. семінарії м. Львів (1894–96). Кер. хорового гуртка "Львівський Боян" (1895–96). Адміністратор парохії в с. Довжанка (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.; 1896–97). Парох с. Качанівка (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.; 1898–1900). Адміністратор парохії с. Завадів Стрий. пов. (1901–02). 1901 заснував хорове т-во "Стрийський Боян", був його диригентом; організував концерти хору в м. Стрий, Перемишль (нині Польща) та Львів, написав декілька муз. тв.

1904 у с. Завадів заснував 1-й у Галичині укр. молочар. кооператив, на базі якого невдовзі, за сприяння Є. Олесницького, о. Л. Горалевича й Д. Сембратовича, організував Крайовий госп.-молочарський союз у Стрию, виступив співред. двотижневика "Господар і промисловець" у Стрию (1909–11), сприяв заснуванню гуртків т-ва "Сільський господар". Підтримував зв'язки з І. Франком, налагодив відносини з кооп. діячем М. Левитським з Наддніпрянщини. Чл. виділу (з 1909), голова філії т-ва "Просвіта", віце-маршалок повітов. ради в Стрию.

3.09.1914 привів до урочистої присяги 2500 добровольців Легіону УСС. У 05.1915 пережив у с. Завадів битву австр. та рос. армій, через рік організував урочисті поминки за участю священиків, офіцерів австр. армії, делегації Легіону УСС та місц. вірних. Під час Листопадового чину допоміг перебрати владу від коменданта австр. гарнізону, провів переговори з командуванням (угор. полковником), очолив повітову нац. раду в Стрию, яка діяла до 18.05.1919. Усі 3 сини Н. вступили до лав УГА.

Після відступу УГА зі Стрия польс. військ.-польовий суд арештував Н. й без проведення слідства наказав розстріляти. Вирок виконано на вул. Цвинтарній м. Стрий. Трагічна загибель священика викликала сусп. резонанс серед укр. та польс. громади. Племінник

Н., правник З. Нижанківський провів власне розслідування. 1923 Станиславів. воєвод. управління на вимогу МВС також розслідувало обставини смерті Н.

Дж.: ДАІФО. Ф. 2. Оп. 1. Спр. 181. Арк. 36–40.

Літ.: Кривава книга. Дрогобич, 1994. С. 26, 123; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 26, 44, 238; Стрийщина: історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавненщини, Жидачівщини і Миколаївщини / ред. І. Пеленська, К. Баб'юк. Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1990. Т. 1. С. 127–396; Т. 2. 1990. С. 18–522; Т. 3. 1993. С. 333, 360, 462.

Ігор Пилипів,
Руслан Делятинський

НИКИФО́РЧИН
Остап

(1898 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. у с. Кобаки (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії.

З 11.05.1916 в складі австр. армії брав участь у ПСВ. Закінчив старшин. піх. курси. Після проголошення ЗУНР вступив до УГА 8.12.1918. Був команд. чети, потім сотні. У бою з поляками потрапив у полон, перебував у таборі м. Тухоля (Польща), звідки втік 14.10.1920.

Подальша доля невідома.

Петро Сіреджук

НИКИФОРЯК
Сава

НИКИФОРЯ́К
Сава

(псевд.: С. Петрович; 21.12.1886–25.02.1973) – педагог, хорунжий УСС, четар УГА, культосвіт. і громад. діяч. Н. у с. Рожнів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; 1908) та філос. ф-ту Львів. ун-ту (1913). Від 1.09.1913 – учитель філії АГ м. Львів.

Під час ПСВ – старшина 36-го Коломий. піх. полку австро-угор. армії, воював на Сх. й Італ. фронтах. У 05–10.1915 – команд. старшин. чети у вишколі УСС. Викладав у стрілец. етапній г-зії. Як команд. сотні 10-ї Янів. бригади УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині, двічі перехворів на тиф. 02–04.1920 – у ЧУГА. 2.05.1920 поблизу с. Махнівка (нині Козятин. р-ну Вінниц. обл.) потрапив до польс. полону, інтернований у таборі м. Тухоля (Польща).

Після звільнення 19.12.1920 працював у г-зії т-ва "Рідна школа" в м. Чортків (нині Терноп. обл.). 1921–44 в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) викладав укр., лат., нім. мови. Від 11.1926 – д-р філософії. Діяльний у "Пласті", співред. місячника "Український Пласт" (Станиславів; 1923–25), скавтмастер (1924). 1939–41 – дир. СШ.

У 03.1944 разом із сім'єю виїхав до м. Відень (Австрія), далі – до м. Мюнхен (Німеччина), звідти 1949 – до США, де оселився в м. Нью-Йорк. Активний у громад. житті, один з кер. Братства УСС, чл. його істор.-архів. та видавничої комісій, багатолітній голова окружного к-ту Станиславівщини. Автор праці "Рима і ритм у Шевченка" (1930), спогаду "Серед пластової молоді Станіславова й околиці".

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Саут-Баунт-Брук (шт. Нью-Джерсі). 1993 на честь Н. назвали вулицю в с. Рожнів.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Полатайчук. Коломия, 1999. С. 254–256; Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 265, 293–294, 333, 337; За волю України: історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 4, 53, 484; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 107, 364, 667.

Микола Лазарович

НИКОЛА́ЙКО
Степан Дмитрович

(1893 – д. і м. с. н.) – старшина УГА, громад. діяч. Н. у м. Галич (нині Івано-Франк. обл.).

Підстаршина Легіону УСС. Учасник Листопадового чину в Галицькому пов. Нач. укр. міліції, чл. міськради м. Бур-

штин у період ЗУНР. 1.11.1918 іменований четарем. Надалі служив у полку УСС, потім у 3-й Бережан. бригаді.

З 1921 – комендант осередку УВО в Бурштині. Заарештований і звинувачений польс. владою в підготовці замаху С. Федака на Ю. Пілсудського, але 18.11.1921 виправданий судом. Згодом активний діяч укр. т-в: голова філії "Просвіти" (з 1923), кер. аматор. театр. гуртка тощо.

П. і похований у м. Бурштин.

Літ.: Федунків З. Коштовний камінь Прикарпаття. Історичні нариси про минувшину й сучасність міста Бурштина. Івано-Франківськ, 2006.

Микола Вітенко, Роман Кобильник

НИКОЛА́ЙЧУК
Микола Іванович

НИКОЛАЙЧУК Микола Іванович

(13.12.1889–04.1940) – адвокат, старшина УГА. Н. у м. Надвірна в сім'ї міщан. 1908 завершив навч. в укр. г-зії м. Коломия (обидва нині Івано-Франк. обл.). До 1912 студіював право у Львів. ун-ті. Відбув однорічну військ. службу, готувався до адвокат. діяльності.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, служив обозним старшиною в кінноті на фронті; іменований поручником. До УГА вступив у 12.1918. 01–06.1919 – обозний референт для фронтових частин НКГА, впровадив в армії дієву с-му обозництва. Після переходу за р. Збруч служив у Команді етапу армії, потім у штабі ген. М. Тарнавського; тричі перехворів на тиф. Побував у польс. полоні.

Від 1922 працював пом. адвоката; здобув ступінь д-ра права, відкрив власну канцелярію в Надвірній. Один з організаторів укр. громад.-політ. і культ.-просвітн. життя в місті й повіті, очолював повітов. НК (від 1926), делегат з'їздів УНДО, був обраний радним міста (1927, 1933).

Восени 1939 заарештований співробітниками НКВС. Розстріляний у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) без суду згідно із секретною постановою Політбюро ЦК ВКП(б) від 5.03.1940.

Літ.: А ми тую стрілецькую славу збережемо... Ч. 1 / упоряд. Я. Палатайчук. Коломия, 1999; Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; Герої стрілецького чину. До 100-річчя Січового стрілецтва. Івано-Франківськ, 2014; *Романів О., Федущак І.* Західноукраїнська трагедія 1941. Львів; Нью-Йорк, 2002. С. 89; *Хробак М.* Інтендантура // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 262–270.

Петро Гуцал

НИКО́ЛИН
Ілля

(д. і м. н. н. – 30.04.1963) – старшина УГА. Учасник польс.-укр. війни в чині поручника, з 1.08.1919 – сотника. У 07.1919 в складі УГА перейшов на Наддніпрянщину, служив у Команді етапу армії. У серед. 11.1919 разом з Є. Петрушевичем та ін. очільниками ЗУНР виїхав до м. Відень. Співробітник Військ. канцелярії в екзильному уряді ЗУНР; звільнений 31.12.1922.

Комендант Коломий. окруж. команди УВО (1922). Згодом управитель шк. в с. Задеревач (нині Стрий. р-ну Львів. обл.).

П. у м. Краків (нині Польща).

Літ.: Бл. п. Ілля Николин // Свобода. 1963. 24 трав. Ч. 98. С. 3; *Дарованець О.* Організаційні початки УВО та формування її структури (1920–1922) // Український визвольний рух. Львів, 2007. Зб. 11. С. 48; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 646; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 328.

Богдан Паска

НИКОРА́К
Володимир

(1889 – д. і м. с. н.) – старшина УГА. Н. на Львівщині. Випускник г-зії в м. Дрогобич (1908).

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. 1917 служив у батальйоні в м. Краків (Польща); отримав військ. звання поручника. До УГА вступив у кін. 1918, старшина в 4-й Золочів. бригаді; 1.03.1919 іменований сотником.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312; Sprawozdanie C. K. Wyższego Gimnazyum w Drohobyczu za rok szkolny 1908. Drohobycz, 1908. S. 220.

Микола Вітенко

НИСКОКЛО́Н
Микола Іванович

(11.12.1886–23.03.1919) – правник, журналіст, видавець, старшина УГА. Н. у с. Вербів (нині Підгаєц. р-ну Терноп. обл.). Випускник Бережан. г-зії (1908). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. Належав до гуртка "Молода Україна". Після навч. в г-зії відбув однорічну військ. службу. Як хорунжий запасу австро-угор. армії здійснював військ. вишкіл перших укр. стрілец. гуртків у м. Львів (1912–14). Ред. і дир. адміністрації час. "Нове Слово" (1912–14), співпрацював з час. "Діло". Видавець тв. укр. класиків для учнів СШ та календарів.

У роки ПСВ служив в армії; іменований лейтенантом. Учасник Листопадового чину в м. Підгайці (нині Терноп. обл.); надалі – харчовий референт повітов. комісаріату. Четар УГА.

П. у м. Підгайці від плямистого тифу.

Літ.: Гуцал П. Підгаєччина в період Західно-Української Народної Республіки // Підгайці та Підгаєччина. 350-річчю Підгаєцької битви гетьмана Петра Дорошенка присвячено. Науково-краєзнавчий збірник. Вип. 2 / упоряд. С. Колодницький. Тернопіль, 2017. С. 198; *Німчук І.* "Нове Слово" перший український популярний щоденник у Львові (1912–1914). Едмонтон, Альберта, 1954. С. 11–13.

Олег Павлишин

НИ́ЧКА
Григорій Андрійович

(05.05.1892–24.08.1981) – старшина УГА, адвокат, громад. діяч. Н. в м. Збараж (нині Терноп. обл.) у сім'ї міщан. Здобув освіту в 2-й польс. г-зії м. Тернопіль (1911). Студіював право у Львів. ун-ті.

До УГА вступив у кін. 1918, мав військ. звання хорунжого, навесні 1919 очолював пропагандист. підвідділ розвідчого відділу НКГА. Потрапив у польс. полон (06.1919). Після звільнення 1920 проживав у м. Львів, до 1921 був адміністратором Укр. незалежного театру т-ва "Руська бесіда".

Здобув у Краків. ун-ті ступінь д-ра права. Від 1932 був адвокатом у м-ку Фриштак (нині с. Стрижів. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). 1940–44 працював адвокатом, очолював Укр. допомоговий к-т у м. Горлиці на Лемківщині (нині Малопольс. в-ва, Польща). Восени 1944 переїхав до Німеччини, працював правн. дорадником у таборах для ДП. 1951 емігрував до США. Був чл. різних укр. т-в.

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Саут-Баунт-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Бл. п. д-р Григорій Ничка // Свобода. 1981. 29 серп. Ч. 163. С. 5; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 113; Сл. п. д-р Григор Ничка // Свобода. 1981. 27 серп. Ч. 161. С. 3; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 356.

Микола Вітенко

НІМЕ́ЦЬКЕ ЯБЛО́ННЕ (Табір інтернованих військ УГА; Německé Jablonné) ств. в однойменному місті ЧСР (нині м. Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія). У 05.1919, внаслідок польс. наступу в Сх. Галичині, підрозділи 1-ї Гірської бригади УГА відійшли на тер. ЧСР. З 1.06.1919 чехословац. військ. кер-во почало зосереджувати ці підрозділи в Н.Я. Згодом до табору було включено залишки груп УГА "Глибока" та "Крукеничі". Пізніше, за згодою уряду ЗОУНР, з м. Відень до Н.Я. переїхали штабні старшини УГА. У результаті злиття всіх цих груп було створено Укр. бригаду в Нім. Яблоннім, яка складалася з 2 піх. полків, артилер. полку, відділу скорострілів, саперної сотні, запасного коша, інтендатури, жандармерії, контррозвідки, санітарних відділів та госпіталю. Командував нею підполк. В. Федорович, згодом полк. А. Варивода, з 30.10.1920 – ген.-чет. В. Курманович. Чес. нач. табору був майор Янза.

Спочатку настрій у таборі був гнітючим, унаслідок поразки в б-бі проти поляків. Нормалізація життя табору роз-

Німецьке Яблонне. Загальний вигляд табору. 1920 р.

Українська бригада УГА в Німецькому Яблонному під час Великодньої Служби Божої 2 квітня 1920 р.

почалася після приходу полк. А. Вариводи, майора М. Дяківа та ін. старшин. Завдяки їхнім зусиллям у Н.Я. було запроваджено дисципліну, організовано старшин. Суд честі. З літа 1919 поблизу табору проводили регулярні польові навч.

У 06.1919 чисельність інтернованих у Н.Я. становила 2500 вояків, у т. ч. 180 старшин; у 08.1919 – 4700 осіб, з них 700 старшин. Через декілька тижнів перебування українців у Н.Я. розпочалася активна культ.-просвітн. робота.

24.06.1919 було засновано табірний Просвітній гурток (організатор – пор. К. Коберський), від 01.1920 його очолив сот. Я. Ярема; діяльність охоплювала широке коло питань: читальний зал і б-ку, хор старшин та кілька хорів стрільців, театральну трупу й крамницю з укр. книгами. Гурток від 08.1919 фінансувався обов'язковими внесками старшинами УГА в розмірі 3 чес. крони на місяць. Осн. призначенням його на той час було усунення неграмотності, для чого, за наказом полк. А. Вариводи, було організовано 5 бригадних курсів. 3.09.1920 розпочалися чергові курси неписьменних у 7 групах 1-го ст. (загалом 300 осіб), курси 2-го ст. були продовжені (160 осіб). Для тих старшин, які закінчили початкову шк., були організовані курси 3-го ст.

Вищий освітянський курс функціонував від 27.12.1919 до серед. 04.1920, його очолив сот. Я. Ярема; для вступу потрібно було закінчити принаймні 4 шкільні класи.

Загалом курс відвідували 133 слухачі. Заняття відбувалися в місц. шк. завдяки прихильності її дир., 30.04.1920 було вручено атестати про закінчення шкільн. курсу.

Усі курси пройшли 1147 старшин і стрільців. Загалом у 08.1919–04.1920 в Н.Я. було організовано 31 курс для неписьменних і малописьменних.

У таборі діяли також курси за програмою реальної г-зії, курси зі стенографії, торгівлі, с.-г., мед., кілька курсів іноз. мов (франц., англ., італ., чес.). Зусиллями сот. М. Мацієвича було організовано 4 випускні курси; їх закінчили 128 осіб, які спромоглися продовжити навч. в ун-тах ЧСР.

1.09.1919 в таборі було організовано Стрілецький ун-т (ін. назва: "Курси національної свідомості"). Заняття тут тривали до 1.05.1920. Згодом їх продовжили з 09.1920. Ун-т мав на меті "вибудувати з бригади національно свідомі сили, прищепити патріотичний дух і загалом підняти культурний рівень українського стрілецтва".

При Просвітньому гуртку з 01.1920 для них існував гурток самоосвіти ім. М. Драгоманова, що налічував 30 осіб (голова підхор. Сторонський); подібний х-р мав і Кружок правників, ств. у 04.1920 (голова сот. І. Попель).

У таборі активно займалися спортом. У 06.1919 було організовано старшин. футбольний гурток. Його учасники часто грали з чес. та нім. спортивними командами. Восени гурток припинив свою діяльність і був відновлений 31.03.1920.

У 06.1919 засновано Драм. гурток, який проіснував недовго, але в 08.1919 ств. підстаршин. драм. гурток (реж. чет. В. Созанський). Було поставлено опери: "Наталка-Полтавка" (9 разів), "Сватання на Гончарівці" (16 разів), "Украдене щастя". У 10.1919 виник постійний Театр ім. В. Винниченка (реж. чет. В. Созанський). У театрі був окремий барак на 600 місць, реквізит і гримерка. 1920 поставлено понад 50 вистав. Паралельно створено Театральний гурток ім. Тобілевича й Драм. гурток 2-го полку.

Муз. життя було добре розвинене: вже в 07.1919 ств. офіцер. хор, який у 02.1920 перетворений на співочу групу "Боян" (33 чл.). З 09.1919 тут також діяв хор підстаршин і стрільців (кер. Л. Кульчицький). Були також змішаний хор, хор резервного коша, стрілец. хор 2-го полку та хор артилер. полку. У 10.1919 ств. духовий оркестр (44 музиканти), у 03.1920 – струнний.

У 06.1919 засновано б-ку (дир. пор. Ю. Дякунчак, згодом чет. Ф. Мазур і чет. С. Ріпецький, з 05.1920 – хор. Семенюк і стрілець Костюк). Спочатку в ній було мало книг, але вже в 02.1920 сюди передали книгозбірню з табору біженців Світобожиць (415 книг). Наприкінці 04.1920 табірна б-ка налічувала 1569 томів, половина з яких – укр. мовою. У 05.1920 у таборі було організовано архів, який збирав матеріали з історії визвол. змагань.

Санітарний стан табору був задовільним, адже з літа 1919 Укр. військ.-санітарна місія в ЧСР надавала значні суми грошей на покращення побутових умов.

У Н.Я. виходило декілька часописів. Перший з них – ілюстрований "Голос Табору", який видавали в 10.1919–05.1920 (ред. чет. О. Залеський пізніше чет. С. Ріпецький і чет. Г. Круговий; загалом вийшло 14 номерів). 15.12.1920 Пресовою кватирою Укр. бригади (сот. Я. Ярема, пор. В. Дудикевич, чет. Г. Круговий) опубл. 1-й номер газ. "Український Стрілець", яка, насамперед, повинна була духовно зміцнювати старшин і солдатів, розкиданих на тер. ЧСР.

У Н.Я. відбулася низка святкувань: 19.12.1920 Укр. жін. к-т організував для мешканців табору свято св. Миколая; 3.01.1921 відзначали Свято Злуки, через кілька днів – Різдво.

За словами дослідників І. Срібняка й А. Купцова, провідну роль у духовному житті табору відігравав чет. П. Дучимінський, який був ініціатором і співзасн. більшості освітніх курсів, здійснював заг. пед. нагляд над усіма курсами,

піклувався про санітарний стан табору й навіть про стан мундирів стрільців.

У 08.1921 влада ЧСР ухвалила рішення ліквідувати табір. Відділи Укр. бригади були переведені до м. Йозефов. На поч. 12.1921 табір цілковито ліквідовано.

1922 на цвинтарі в Н.Я. встановлено пам'ятник загиблим воїнам УГА (скульп. М. Бринський). Для цього серед укр. громади було зібрано 38 026 чехословац. крон.

Літ.: Залеський О. Гірська бригада УГА в ЧСР // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 5. Вінніпеґ, 1976. С. 69–79; *Карпус З., Купцов А., Срібняк І.* Табір інтернованих військ Української Галицької Армії в Німецькому Яблонному (Чехословаччина) у 1919–1920 рр. К.; Торунь, 1999; *Купцов А., Срібняк І.* Інтерновані вояки УГА у таборах Чехословаччини (1919–1923 рр.). К., 2001; *Павленко М.* Українські військовополонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.). К., 1999; *Срібняк І., Кротофіл М.* Діяльність шкіл та освітніх курсів для інтернованих вояків Української Галицької Армії в Чехословаччині як одна з форм їх соціалізації (1919–1920 рр.) // Схід. 2018. № 6 (158). С. 58–62; *Терлецький М.* Табор інтернованих в Німецькім Ябліннім в Чехо-Словаччині // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 582–589.

Віктор Венґлевич

НІМИЛÓВИЧ Микола

(15.10.1896–26.04.1920) – поручник УГА. Н. у м. Дрогобич (нині Львів. обл.). Навч. у Дрогобиц. г-зії; належав до таємного гуртка ім. І. Франка, метою якого було формування нац. світогляду молоді.

1916 мобілізований до австр. армії. У 11.1918 вступив до УГА. Отримав звання поручника. До 05.1919 виконував обов'язки вишкільного старшини в м. Стрий (нині Львів. обл.). З 06.1919 – командант фронтової сотні в 2-му корпусі УГА. Під час Чортків. офензиви брав участь у боях біля м. Бережани (нині Терноп. обл.) і Перемишляни (нині Львів. обл.). У 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину. Учасник боїв з більшовиками. Згодом командант сотні в 1-му курені 3-го піх. полку 1-ї бригади УСС.

Загинув у бою з поляками біля с. Бабушки (нині Чуднів. р-ну Житомир. обл.).

Літ.: Посмертні згадки // ЛЧК. 1936. Ч. 5. С. 23; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 116.

Богдан Паска

НІМЧУ́К Дмитро Степанович

(04.10.1897–1944) – громад.-політ. і культ. діяч. Н. у с. Ясіня (нині смт Рахів. р-ну Закарп. обл.) в сел. сім'ї. Здобув початкову освіту в шк. с. Ясіня. Заочно навч. у США. Випускник Ужгород. торг. акад-ї. Володів угор., рум. та нім. мовами.

Соратник С. Клочурака. Після завершення ПСВ займався орг-цією збройного повстання проти угор. військ. адміністрації в Ясіні. Заст. секції військ. і зовн. зв'язків Гуцул. республіки. Брав участь у Сигет. військ. операції 01.1919 з метою встановлення укр. влади на Мараморощині, сформував укр. військ. відділи в м. Бичків (нині смт Рахів. р-ну) для наступу на м. Хуст (обидва нині Закарп. обл.).

У 01.1919 як кур'єр увійшов до складу угро-укр. секції пропаганди т-ва "Молода громада" в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), яке займалося друком укр. л-ри, шкільн. підручників та їх поширенням на Закарпатті. За сприяння Н. кер-во Мараморосько] Руської (Укр.) нар. ради підготувало відозву "До Русинів-Українців Угорщини", закликаючи прибути делегатів усіх нар. рад Закарпаття на Всеукр. конгрес у м. Хуст 21.01.1919. Розповсюджував відозви проти надання Закарпаттю автономії в складі Угорщини. Учасник з'їзду угор. українців у Станиславові 29.04–1.05.1919.

1920 брав участь в установчих зборах Чехо-Словац. соціал-демократ. партії Підкарпат. Русі; з 1926 – відп. ред. друкованого органу партії – газ. "Вперед", секретар крайової орг-ції. Редагував газ. "Лісовий робітник". Один з організаторів страйку лісорубів Богданської долини на Рахівщині (1935). Підтримував укр. просвітян. рух на Закарпатті.

На поч. 1939 увійшов до центр. проводу УНО. У 02.1939 обраний депутатом Сойму Карпат. України, чл. його комісії з питань оздоровлення та соц. захисту. Після окупації Закарпаття угор. військами тривалий час переховувався. Згодом переїхав до м. Братислава (нині Словаччина). У 11.1944 заарештований гестапо.

Загинув в ув'язненні. Похований у м. Братислава.

Літ.: Вегеш М., Токар М., Басараб М. Карпатська Україна в контексті українського державотворення. Ужгород, 2009; *Клочурак С.* До волі: Спомини. Нью-Йорк, 1978; *Німчук Є., Мойш Ю.* Дмитро Німчук // Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії: у 2 т. Т. 2. Ужгород, 2010. С. 292–295.

Андрій Королько

НІМЧУ́К
Іван

(12.02.1891–01.05.1956) – журналіст, ред., громад. діяч. Н. в с. Джурин (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.). Навч. у г-зіях м. Бучач (нині Терноп. обл.) і Станиславів (нині Івано-Франківськ), де склав іспит на атестат зрілості (1911), на філос. ф-тах Львів. (1911–14) та Віден. (1922–23) ун-тів; д-р філософії (4.02.1924). Під час навч. у г-зії став кореспондентом час. "Народне слово" в м. Львів (1908–10). Від осені 1912 до 1.08.1914 – постійний співробітник редакції популярного львів. щоденника "Нове Слово".

Під час ПСВ – на Балкан. фронті, був поранений. Згодом у м. Відень: від 07.1916 до 1.11.1918 працював у редакціях тижневика "Неділя", який видавали для полонених з рос. армії, та "Вістника Союза визволення України", де щотижня публікував огляд воєн. і політ. подій; редагував час. "Відродження України" (1918), що виходив тричі на тиждень. У період укр. державності надсилав з м. Відень статті-кореспонденції до укр. преси в м. Київ. У 01.1919 разом з делегацією ЗУНР побував в укр. столиці на проголошенні Акта злуки й засіданні Трудового конгресу. Після повернення до Відня працював в Укр. пресовому бюро та Укр. телеграфній агенції, представництвах київ. вид-в ("Українська школа", "Вернигора", "Дзвін"), які друкували шкільні підручники здебільшого в Австрії та Німеччині. 1921–23 редагував орган уряду ЗУНР "Український Прапор".

1923–24 – постійний кореспондент час. "Канадійський фармер" і "Канадій-

ський українець". Зредагував у Відні 3 числа ж. "Визволення" та 5 чисел студент. ж. "Молоде життя"; став співзасн. місячника "Український філателіст", що виходив у 01.1925–09.1939 (декілька чисел опубл. й 1940). Влітку 1925 повернувся до м. Львів: чл. редколегії газ. "Діло", 1935–39 – її співред. і гол. ред.; дописував до ж. "Стара Україна", "Українське мистецтво", "Світ" та ін., календарів "Просвіти", "Червоної Калини", різноманітних альманахів і збірників, вид. Канади й США. Співорганізатор спортивних орг-цій у Галичині.

26.09.1939 заарештований у Львові оперативною групою НКВС як чл. ЦК УНДО і ред. газ. "Діло". 1939–41 на 19 місяців ув'язнений у Луб'янській тюрмі м. Москва (нині РФ). Однак слідство не змогло добути достатніх доказів для звинувачення в активній діяльності, спрямованій проти СРСР, тому за постановою НКДБ СРСР від 7.05.1941 Н. звільнили з-під варти 13.05.1941. На поч. нім.-рад. війни, щоб уникнути арешту співробітниками органів НКДБ, переховувався в знайомих. Під час нім. окупації працював у Львові: спершу в час. "Українські щоденні вісті", 1942–44 – ред. львів. відділу редакції укр. газ. "Краківські вісті", тоді ж гол. ред. літ.-мистецького ж. "Наші дні". 1943 за критику в "Краківських вістях" довоєн. політики Польщі зазнав у Львові нападу польс. бойовиків.

Наприкінці ДСВ емігрував до Німеччини (м. Мюнхен, Карльсфельд, Міттенвальд); редагував тижневик "Християнський шлях" (1946–47), низку ін. реліг. вид. Від осені 1948 – у Канаді (м. Едмонтон): ред. "Українських вістей" (1949–56), книг, альманахів. Голова осередку НТШ. Комплексно досліджував Засяння та Лемківщину, історію укр. нар. руху й укр. преси. Автор автобіограф. кн. "595 днів совєтським в'язнем" (Торонто, 1950), численних статей і розвідок з історії, к-ри, статистики й ін. галузей, спогадів, у т. ч. про визвол. змагання 1914–23.

П. і похований у м. Едмонтон.

Літ.: Бучач і Бучаччина: історично-мемуарний збірник / ред. колегія: М. Островерха та ін. Ню-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 103; Німчук Іван // ЕУ. Т. 5. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1996. С. 1774–1775; Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т. Т. 2: 1944–1945. М., 2012. С. 1059; *Хом'як М.* Д-р Іван Німчук // Свобода. 1956. 9 трав. Ч. 87. С. 2–3.

Микола Лазарович,
Наталія Лазарович,
Богдан Мельничук

НІСТОР
Іон Янку

НІСТОР
Іон Янку

(16.08.1876–11.11.1962) – рум. історик, політ. діяч. Н. у м. Вікову-де-Сус (Румунія). Середню освіту здобув 1897 в м. Радівці (Румунія). Випускник Чернів. ун-ту (1902). Розпочав роботу викл. історії і географії в г-зії м. Сучава (Румунія). 1908–09 та 1910–11 навч. у Віден. ун-ті, де здобув ступінь д-ра філософії під кер-вом К. Й. Їречека. Студіював в ун-тах м. Мюнхен, Лейпциг, Берлін (Німеччина). У 06.1911 мав звання приват-доцента, з 29.08.1912 – проф., з 9.05.1914 – титулований проф. Чернів. ун-ту. 1914–17 перебував на тер. Румунії, займався наук. діяльністю. З 07.1917 в Одес. ун-ті викладав історію румунів. З 02.1918 мігрував до м. Овідіополь (нині смт), Білгород-Дністровський (обидва нині Одес. обл.), далі до м. Кишинів (нині Молдова). Брав участь у створенні Молдав. ун-ту, де читав лекції з рум. історії.

У 11.1918 з групою біженців прибув до м. Чернівці, де був інкорпорований до Рум. нац. ради й узяв участь у підготовці Ген. конгресу Буковини 28.11.1918. Перебував у складі делегації Буковини на врученні королеві Фердинанду І акта об'єднання. 1919 – міністр Буковини з правом видачі ординацій-законів.

1920–21 та 1933–40 очолював Чернів. ун-т. Займав міністерські посади в урядах І. Бретіану та В. Бретіану (1922–26, 1927–28). Міністр праці в уряді Ґ. Тетереску. Засн. та очільник Демократ. партії об'єднання Буковини (1919–23). З 1923 – чл. Нац.-ліберальної партії. 1938 вступив до Фронту нац. відродження. Міністр культів та мист-в в уряді Ґ. Те-

тереску (1939–40). 1920–22 – сенатор у парламенті від Чернів. ун-ту. 1940–41 – викл. ун-ту в м. Бухарест. З 1941 – пенсіонер. 1941–43 працював у б-ці Акад-ї Румунії. З 6.05.1950 після арешту відбував ув'язнення в м. Сігет (Румунія).

П. у м. Бухарест.

Ігор Піддубний

НОВАКО́ВСЬКИЙ Михайло Антонович

(20.11.1872–10.07.1941) – адвокат, громад.-політ. і держ. діяч. Батько Р. Новаковського. Н. в с. Торки (нині Польща) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль

та АГ м. Львів. Студіював право у Львів. ун-ті (1890–95). В студент. роки брав участь у радикальному русі; під час виборів до австр. парламенту 1895 виступив у газ. "Громадський Голос" із відозвою на підтримку І. Франка, з яким був знайомий. Видав брошуру "Радикальна тактика" (1898). Працював спочатку суддею, зокр. в м. Косів (нині Івано-Франк. обл.), однак, як діяльний чл. УРП, змушений був залишити держ. службу. Зайнявся адвокатурою, здобув докторат із права, 1903 відкрив канцелярію в м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). На виборах 1907 до австр. парламенту кандидував у посли від УРП в окрузі Бережани–Підгайці–Рогатин, однак не був обраний. Став послом Галиц. сейму 1913 як позапарт. кандидат.

У 08.1914, як старшина запасу австро-угор. війська, переведений до УСС, певний час завідував канцелярією Легіону. 1914 побував у Туреччині для популяризації там укр. питання. Від весни 1917 очолював Поборову станицю УСС, яка займалася набором новобранців до Легіону й почергово проводила роботу в м. Стрий (нині Львів. обл.; 10.05 – серед. 09.1917), Станиславів (нині Івано-Франківськ; 2-га пол. 09.1917 – поч. 04.1918) та Львів (2.04–17.08.1918).

Як сеймовий посол увійшов до УНРади ЗУНР. 30.11.1918 призначений повітов. комісаром у м. Скалат (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.); обіймав цю посаду до серед. 07.1919. Одночасно представляв Скалат. пов. в УНРаді. На засіданні у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) 4.01.1919 обраний чл. Виділу УНРади – постійного керівного органу. В 03.1919 увійшов до Гол. управи УРП. Разом з УГА перейшов за р. Збруч, перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), Вінниця. У 10.1919 як представник уряду ЗУНР в складі дипломат. місії УНР прибув до м. Варшава на переговори з кер-вом Польщі. Коли 2.12.1919 було підписано польс.-укр. декларацію, згідно з якою кер-во УНР визнавало право Польщі на Сх. Галичину, на знак протесту покинув місію і виїхав до м. Відень. Надалі в держ.-політ. діяльності участі не брав.

Згодом переїхав до ЧСР, влітку 1920 поселився в м. Ужгород. Спочатку працював урядовцем у Підкарпат. банку, через деякий час зайнявся адвокатурою; одночасно брав участь у громад. діяльності: був чл. комісії з буд-ва Нар. дому (1920–23) і музейно-бібліотечної комісії при гол. відділі "Просвіти", 1930 обраний господарем т-ва "Руський національний музей" тощо. Друкував статті в періодичних вид.: віден. "Українському Прапорі", ужгород. "Неділі", амер. "Свободі", календарях закарп. "Просвіти". Коли в 03.1939 угор. війська окупували Карпат. Україну, переїхав до Словаччини, де був адвокатом у м. Трстена. Автор низки праць: істор. повісті "На зорі" (1920), присвяченої УСС; популярних брошур "Радикальна тактика" (1898), "Спілки для ощадности

і позичок (райффайзенки)" (1899); ст. "Статистичні числа. (До дискусії в земельній справі)" (1919) та ін.

П. і похований м. Ружомберок (Словаччина).

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 113–114; *Кузьма О.* Листопадові дні 1918 р. Львів, 1931. С. 123, 371; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; Померли на чужині. Др. Михайло Новаковський // Рогатинське слово. 1941. 23 серп.; *Чорновол І.* 199 депутатів Галицького сейму. Львів, 2010.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

НОВАКО́ВСЬКИЙ
Роман Михайлович

(1904 – осінь 1919) – стрілець УСС та УГА. Н., імовірно, у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.).

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Разом з батьком у складі УГА перебував на Наддніпрянщині.

П. від тифу в м. Вінниця, де й похований у братській могилі.

Літ.: Померли на чужині // Рогатинське слово. 1941. 23 серп.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 143–144.

Микола Лазарович

"НОВЕ́ ЖИТТЯ́" – сусп.-політ. щоденник, що виходив у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) від 11.1918 до 24.04.1919. Ред. – Р. Заклинський, відп. ред. – Л. Рудий, згодом – І. Чепига. До складу ред. к-ту належали М. Євшан, М. Ковалевський, В. Пачовський, М. Шаповал; видавець – З. Козловський.

Часопис висвітлював процес становлення державності й формування єдиного політ. простору після злуки УНР та ЗУНР, налагодження роботи держ.-адм. апарату, військ. звитягу укр. армії. Газетні публікації інформували про засідання УНРади, "передвступний договір" про об'єднання УНР та ЗУНР, урочисто закріплений 22.01.1919, про призначення спец. комісії та держ. секретарів уряду ЗУНР.

Второк, дня 7. січня 1919.

НОВЕ ЖИТТЯ

50 с.

Виходить кождого дня з виїмкою понеділків.

Нове міністерство і Виділ У. Н. Ради.

Сарни в наших руках. — Українське посольство в Парижі. — Українська Національна Рада в Парижі.

Шановним нашим Читачам складаємо сердечні бажання Веселих Свят!

Виділ У. Н. Ради.

Велика хвиля.

Наше тимчасове міністерство.

В екон. сфері чільним було питання закону про землю: тривали дискусії щодо принципів зміни власності, переваг індивідуальної та колективної форм господарювання, вільної торгівлі й монополізації. Редакція вбачала в розвитку промислу можливість стабілізації екон. становища з огляду на нестачу землі, тож проект аграрної реформи передбачав також підтримку с. госп-ва, переробної пром-ті. Важливими були й питання врегулювання грошової с-ми, податкової політики, торгівлі. Свідченням істор. справедливості акту соборності стало звернення Нац. ради угор. України щодо введення на Закарпаття військ ЗУНР з метою формування єдиного держ. простору з УНР. Натомість на Буковині аналогічні процеси були заблоковані антиукр. терором рум. влади.

Знаковими подіями, відображеними на шпальтах газети, стали урочистий в'їзд Директорії до м. Київ у 12.1918, хід Трудового конгресу, тези виступів на конгресі представників ЗУНР С. Вітика й Л. Бачинського, оголошення ультиматуму Директорії і відповідь на нього Росії, обмін нотами між обома країнами й хід війни між ЧА та військами УНР, прибуття до Києва полків УСС. Що стосується подій на ЗУЗ, то часопис інформував про ліквідацію

Австро-Угор. монархії заснованими в її межах нац. д-вами, візит до м. Станиславів С. Петлюри й В. Винниченка, а згодом – італ. військ. місії з метою нав'язати дружні відносини з Україною та обговорити становище укр. військовополонених в Італії. Сусп. резонансу набули відставка Д. Вітовського з поста секретаря військ. справ і призначення М. Омеляновича-Павленка начальним командантом УГА.

Домінувала в газеті інформація про становище на польс.-укр. фронті: у кожному числі часопису подано "Звідомлення українського генерального штабу" з відомостями про те, через які укр. міста й села проходить лінія фронту, згодом – про зайняття Львова польс. військом, масові арешти українців, зокр. в м. Перемишль (нині Польща) і на Лемківщині, умови перебування укр. полонених та інтернованих у польс. військ. таборах, укр.-польс. переговори. Редакція коментувала й відгуки польс. преси про тогочасні події у вид. "Gazeta Lwowska", "Głos prawdy", "Kurjer Poniedziałkowy".

Епіцентром міжнар. життя була в той час Паризька мирна конф., що вирішувала питання повоєн. кордонів, тож у газеті під постійною рубрикою "Мирова конференція" висвітлювалися дискусії щодо позицій В. Вільсона, Д. Ллойд Джорджа, Ж. Клемансо, Р. Пуанкаре, політ. перспективи відносин України з країнами Антанти та сусідніми д-вами. Редакція подавала статистичні дані, що свідчили про істор. недалекоглядність запропонованого Антантою проекту й зауважувала, що поставлені Україні умови приховують загрозу повної окупації нашої землі. Йшлося і про те, що Антанта керувалася при прийнятті рішень не демократ., а імперіалістичними намірами. На конф. було озвучено ідею Чорномор. федерації, до якої могли б увійти Україна, Болгарія, Румунія, регіони Дону й Кавказу, що зацікавила італ. делегацію. Ред. також умістила текст ноти РДС до д-в Антанти. Про ін. міжнар. події повідомляла рубрика "Зі світа", зокр. про появу в Європі нових д-в, робітн. страйки, роль Антанти в збройному протистоянні між більшовиками й білогвардійцями.

Газетні матеріали інформували про важливі новини культ. життя Галичини – відновлення с-ми укр. шкільництва й учител. з'їзд у м. Станиславів, літ. вечір т-ва "Молода громада". У газеті велися рубрики: "З музичного світа", "З театру", "По Україні", "З наддніпрянської України", "З Києва", "З Польщі", "Зі світа", "Довкруг мира", "Телєґрами Українського Пресового Бюра", "Новинки", "Оповістки".

У газеті вміщено вірші О. Олеся і Ю. Шкрумеляка, фейлетони В. Пачовського. Редакція вшанувала пам'ять таких відомих діячів доби визвол. змагань, як М. Петрів, О. Ковшевич, О. Сікорський. На шпальтах часопису подано інформацію про вихід нових укр. пресових вид. – "Життя Поділля", "Трибуна", "УСС". Серед авторів – М. Білик, М. Богун, К. Кисілевський, М. Лозинський.

Вихід часопису було припинено за розпорядженням РДС через публікацію статей, у яких критикували політику уряду ЗУНР, а чл. редакції заарештовано.

Літ.: Бачинський В. Преса ЗУНР в 1918–19 рр. // Новий час. Львів, 1936. Ч. 165. С. 5; Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–19) / уклав Є. Місило. Едмонтон, 1991. С. 196–197; *Галушко М.* Українські часописи Станіслава (1879–1944): історико-бібліографічне дослідження. Львів, 2001. С. 123–124; ЕУ. Т. 5. Париж; Нью Йорк, 1966. С. 1782.

Мар'яна Комариця

НОВИ́ЦЬКИЙ Андрій

(25.08.1895 – д. і м. с. н.) – старшина УСС та УГА. Н. у с. Вовчинець (нині підпорядковане міськраді м. Івано-Франківськ). 1914 закінчив гімназійні студії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

На поч. ПСВ вступив до Легіону УСС; на 1.06.1916 – підхорунжий 4-ї сотні. В УГА служив у 2-му полку січових стрільців у Станиславові, потім воював на фронті в складі 1-ї бригади

УСС; 1.03.1919 іменований четарем. У 04.1920 потрапив у польс. полон, втік із табору м. Тухоля, добрався до ЧСР, де перебував у таборі для інтернованих м. Йозефов. 1922–23 навч. у вищій екон. школі м. Прага.

Подальша доля невідома.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 67; ІІ. Звіт Дирекції ц. к. ґімназиї з руською мовою викладовою в Станіславові за рік шкільний 1913–14. Станіслaвів, 1914. С. 87.

Петро Гуцал, Василь Дебенко

НОВИ́ЦЬКИЙ Юліан Васильович

(16.07.1894–18.09.1971) – старшина УГА, правник. Н. у с. Смодне (нині Смодна Косів. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Згодом родинний дім був у с. Олешків (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.), де його батько перебував на парафії. 1912 закінчив навч. в укр. г-зії м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Студіював право у Львів. ун-ті.

Мобілізований до австро-угор. армії (1915), воював на фронті, іменований лейтенантом. Учасник Листопадового чину в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). В УГА – від кін. 1918, служив у НКГА; 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Побував у польс. полоні.

Після війни завершив правн. студії, працював в адвокат. канцелярії Т. Окуневського в Городенці. Здобув ступінь д-ра права, до 09.1939 займався адвокатурою самостійно.

В час нім. окупації 1941–44 був суддею для українців у м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Навесні 1944 емігрував на Зх. До США прибув з Німеччини 1950.

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі у передмісті Фокс Чейс.

Літ.: Бл. п. д-р Юліян Новицький // Свобода. 1971. 22 верес. Ч. 175; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 314.

Петро Гуцал

НОВІ́НА-РОЗЛУ́ЦЬКИЙ Лесь Дмитрович

НОВІНА-РОЗЛУЦЬКИЙ Лесь Дмитрович

(псевд.: де Новіна; справжнє прізв.: Розлуцький Олесь (Олексій) Дмитрович; 29.03.1891–1920) – хорунжий УСС, стрілець УГА. Н. у с. Жовчів (нині Рогатин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сім'ї священика. Походив зі шляхетської родини. Троюрідний брат Б. і Л. Лепких. Навч. у Перемишл. укр. г-зії, Краків. і Віден. ун-тах. Брав уроки драм. мист-ва; перший автор мелодії "Журавлів" Б. Лепкого.

Під час ПСВ – стрілець Легіону УСС, літописець Пресової кватири УСС, декламатор Артистичної горстки в полі. Автор "Записок до літопису Укр. січового війська" (Шляхи. 1916), співавтор популярних стрілец. пісень ("Їхав стрілець на війноньку"). Прототип гуморист. персонажа в сатиричній драм. поемі Р. Купчинського "Новініяда" (1918). З кін. 1915 до 11.1918 – на сцені театру УСС у м. Львів, що був продовженням трупи "Руська бесіда" під дирекцією К. Рубчак, далі – актор театру т-ва "Народний дім" у м. Чернівці, вигнаний рум. владою до Галичини (у 05.1919), співорганізатор військ. театру при НКГА.

П. від тифу в м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.). Символічна могила встановлена в рідному с. Жовчів.

Літ.: Гриневич Я. Стрільці на сцені // ЛЧК. 1934. Ч. 9. С. 4; *Кузьменко О.* Стрілецька пісенність: фольклоризм, фольклоризація, фольклорність. Львів, 2009. С. 61, 89, 93; *Купчинський Р.* Мої добрі знайомі // Вісті Комбатанта. 1964. Ч. 3. С. 31–32; *Проців М. П.* Зустріч друзів в Бережанах (Zjazd koleżański w Brzeżanach) 1880–1900. 24.VII // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство. 2012. Вип. 36. С. 109–110; *Чарнецький С.* Нарис історії Українського театру в Галичині. Львів, 1934. С. 158.

Оксана Кузьменко

НОВОДВО́РСЬКИЙ Іван Йосипович

НОВОДВОРСЬКИЙ Іван Йосипович

(08.01.1890–12.04.1942) – адвокат, хорунжий УГА, громад.-політ. діяч. Н. у с. Красноставці (нині Снятин. р-ну Іва-

НОСИК
Іван

но-Франк. обл.) в сім'ї вчителя. Випускник Коломий. укр. г-зії, правн. ф-ту Львів. ун-ту. Під час навч. став чл. УРП, експедитором час. "Громадський Голос"; підтримував взаємини з відомими діячами партії – М. Павликом, С. Даниловичем, К. Трильовським, Л. Мартовичем.

Вступив до Легіону УСС. Згодом воював в УГА. Навесні 1920 інтернований поляками, до 12.1920 перебував у таборі м. Тухоля (Польща).

Повернувся додому, 1921–24 пройшов адвокат. практику в канцелярії Л.Бачинськоговм.Станиславів(ниніІвано-Франківськ). Від кін. 1924 провадив самостійну адвокат. діяльність у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Став чл. УСРП, головою повітов. союзу молодіжного радикального т-ва "Каменярі". 1923–26 – окружний командант УВО на Коломийщині. Брав активну участь у діяльності місц. осередків "Просвіти" й "Рідної школи". З приходом більшовиц. військ 23.09.1939 арештований, 25.03.1940 засуджений Станіславським обл. судом на 6 р. позбавлення волі й 3 р. заслання. Покарання відбував у ВТТ м. Ухта (нині Республіка Комі, РФ).

П. у м. Ухта. 15.05.1992 реабілітований.

Дж.: Архів УСБУ в Івано-Франк. обл. Спр. 8475П.

Літ.: Андрухів І., Арсенич П. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 51; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 67; *Гловацький І.* Українські адвокати Східної Галичини у світлі архівних джерел і некрологів 1800–1943 рр. Львів, 2014; Реабілітовані історією. Івано-Франківська область. Кн. 2. Івано-Франківськ, 2006. С. 224.

Степан Кобута, Лариса Кобута

НОВОСЕ́ЛЬСЬКИЙ
Іван Гнатович

(23.12.1891–07.1966) – старшина УГА, педагог. Н. у м. Бережани (нині Терноп. обл.) в сім'ї міщан. Випускник г-зії в рідному місті (1913). Навч. на філос. ф-ті Львів. ун-ту.

Під час ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, закінчив старшинську артилер. шк., воював на фронті; іменований лейтенантом. До УГА вступив у 12.1918, служив у Стрий. ОВК, командував батареєю польових гармат у групі "Глибока" на фронті; 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. У кін. 05.1919 в складі своєї групи перейшов до ЧСР; перебував у таборі для інтернованих м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія), де був заст. голови Просвітнього гуртка.

Повернувся до Галичини 1923. Викладав в укр. г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). У 03.1930 був заарештований польс. поліцією за нац.-патріот. діяльність і засуджений на 2 тижні в'язниці. Працював у г-зії до 09.1939. У рад. період до 06.1941 – у СШ.

Влітку 1944 емігрував на Захід, перебував у ДП в Німеччині. 1949 виїхав до США. Через хворобу діяльної участі в роботі т-в та орг-цій укр. діаспори не брав.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 267, 271, 287; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 196; Sprawozdanie Dyrekcyi C. K. Gimnazyum Wyższego w Brzeżanach za rok szkolny 1912/13. Brzeżany, 1913. S. 99.

Микола Вітенко, Петро Гуцал

НО́СИК
Іван

(27.12.1899–05.07.1989) – четар УГА, кооператор, громад. діяч. Зять діяча ЗУНР А. Горбачевського. Н. в м. Тернопіль. Випускник укр. г-зії в рідному місті.

Під час ПСВ в складі австро-угор. армії воював на Італ. фронті. Вступив до УГА в 11.1918; командант сотні в 4-й Золочів. та 21-й Збараз. бригадах. Брав участь у боях біля м. Львів. Перебував за р. Збруч; у "чотирикутнику смерті" двічі перехворів на тиф.

Після війни навч. на мед. ф-ті Укр. таємного ун-ту м. Львів, правн. ф-ті УВУ

в м. Прага (Чехія), ун-ті м. Інсбрук (Австрія). Працював у кооперації, співорганізатор книжкових відділів у м. Чортків і Борщів (нині обидва Терноп. обл.).

Під час ДСВ – у м. Краків (Польща), Прага й Інсбрук, де діяльний у Братстві Св. Андрея. Згодом емігрував до Канади, проживав у м. Торонто: голова Гол. управи УСГ, співзасн. і 1-й секретар Літ.-мист. клубу, представник УВУ в пров. Онтаріо. Автор кн. про пам'ятки й мистецькі цінності Інсбрука, наук. праць.

П. у м. Торонто. Похований у м. Саут-Баунт-Брук (США).

Літ.: Зятковський І., Мельничук Б. Носик Іван // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 645; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 314; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 339, 344, 371; Шляхами Золотого Поділля / ред. кол.: В. Лев та ін.: у 3 т. Т. 2. Філядельфія, Пенсильванія, 1970. С. 91.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

НОСКО́ВСЬКИЙ Володислав Михайлович

НОСКОВСЬКИЙ Володислав Михайлович

(10.02.1864–11.02.1928) – священик, польовий духівник УГА, громад. діяч. Батько З. та Є.Носковських, тесть В. Гірняка. Н. в с. Мишків (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.). 1888 служив у с. Мушкатівка (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.), 1889–1914 – у с. Сороки й Ліщинці (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.). Співорганізатор у Сороках т-в "Січ", "Сокіл", аматорського театр. гуртка, відбудови церкви й спорудження шк. Заснував Братство тверезості; викупив приміщення для Нар. дому, де примістилися всі місц. громад. установи. Провадив просвітн. працю серед селян.

1915 рос. окупац. влада вислала Н. до м. Симбірськ (нині Ульяновськ, РФ), де служив парохом при костьолі. Там же восени 1916 зустрівся із сином З. Носковським, котрий перебував у рос. полоні. 1917 заходами МЧХ через м. Стокгольм (Швеція) повернувся до с. Сороки. Діяльний під час перебрання українцями влади на Бучаччині. Учасник зборів делегатів Бучац. пов. (7.11.1918); обраний чл. Бучац. повітов. к-ту. Від 1918 – польовий духівник УГА; разом з нею в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину, де замешкав до 1920, пережив "чотирикутник смерті". Згодом – парох у Бучац. парохії. Перебував під наглядом польс. влади.

П. у лікарні м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 373–381, 655; *Гірняк Н.* Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью-Йорк, 1969. С. 217–218; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 353, 354.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

НОСКО́ВСЬКИЙ Євген Володиславович

НОСКОВСЬКИЙ Євген Володиславович

(1897–05.02.1967) – хорунжий УСС та УГА, інж., громад. діяч. Брат З. Носковського. Н. в с. Сороки (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. До 1914 закінчив 6 кл. філії АГ м. Львів. Діяльний у "Пласті".

Доброволець Легіону УСС від 08.1914, воював на Сх. фронті в складі сотні Р. Сушка. У боях восени 1916 потрапив у рос. полон; звідти повернувся в кін. 1917. 1918, згідно з умовами Брест. мирн. договору, в складі Легіону УСС побував в УНР, зокр. на Єлисаветградщині (нині Кіровоград. обл.). У 10.1918 командування Легіону УСС скерувало Н. з "довіреною місією" до Галичини. У 10–11.1918 брав участь у встановленні укр. влади в м. Бучач і навколишніх селах; деякий час очолював місц. залізницю. В УГА – команд. чети скорострілів 1-го полку 1-ї бригади УСС. Перейшов у 07.1919 на Наддніпрянщину. 02–04.1920 – у складі ЧУГА. Потрапив у польс. полон, з табору м. Тухоля втік 4.08.1919.

Через Німеччину прибув до ЧСР. Закінчив вищі гірничі студії, працював інж. на шахті. Брав участь у діяльності укр. громад. орг-цій у ЧСР.

П. у м. Пржибрам (Чехія).

Літ.: Бучач і Бучаччина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Лондон; Париж; Сидней; Торонто, 1972. С. 373–380; *Вішка О., Срібняк І.* Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 67; *Гриневич Я.* Шляхами Українських Січових Стрільців (Пам'яті хор. У.С.С. інж. Евгена Носковського) // Свобода. 1967. 18 берез. С. 3; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Петро Гуцал, Микола Лазарович

НОСКО́ВСЬКИЙ Зенон Володиславович

(31.10.1889–03.08.1962) – старшина УГА, правник, громад. діяч. Брат Є. Носковського. Н. у с. Мушкатівка (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Випускник АГ і правн. ф-ту ун-ту

м. Львів; канд. на адвокат. посаду. Співорганізатор сокільського руху й читальні т-ва "Просвіта" в с. Сороки (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.).

З 08.1914 – доброволець Легіону УСС, воював на Сх. фронті. Як команд. чети, згодом 4-ї сотні брав участь у походах і боях. Відзначився в бою на г. Ключ (нині на тер. Сколів. р-ну Львів. обл.), нагороджений старшинською медаллю "За хоробрість". У бою біля с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) 30.09.1916 потрапив до рос. полону, який відбув у м. Пенза та Симбірськ (нині м. Ульяновськ, обидва РФ). Там зустрівся зі своїм батьком, якого росіяни вивезли до Сибіру. В УГА – команд. 1-го полку УСС. З 07.1919 воював на Наддніпрянщині. 02–04.1920 – у складі ЧУГА, команд. її 1-го піх. полку.

1920 емігрував до ЧСР, де продовжив правн. студії (здобув ступінь д-ра права). Працював у суд. установах.

П. у м. Михайлівці (Словаччина).

Літ.: За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 455; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Мельничук Б., Ханас В.* Носковський Зенон Володиславович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 646; Помер З. Носковський // Свобода. 1966. 20 груд. Ч. 235. С. 1; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 70; Українські Січові Стрільці 1914–1920 / за ред. Б. Гнатевича, Л. Лепкого, І. Мірчука. Монтреаль, 1955. С. 107, 166.

Микола Лазарович

НОТАРІА́Т ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКОЇ НАРО́ДНОЇ РЕСПУ́БЛІКИ. Окремим розпорядженням ДСС від 1.03.1919 "Про тимчасову організацію нотарів" створено нотаріальну службу ЗУНР. У § 1 цього розпорядження вказувалося, що "закони і розпорядки, на підставі яких у бувшій австрійській державі урядували нотарі, остають аж до їх зміни чи відміни у правовій силі остільки, оскільки не протирічать українській державності".

Нотаріуси, які склали присягу у Вищому суді, ставали нотаріусами Укр. Д-ви й надалі могли "урядувати тільки в її імени". Ніякої нац. дискримінації щодо нотаріусів, зрештою, як і до ін. держ. службовців, не чинилося, але нотаріус повинен був володіти укр. мовою і нею ж провадити всю документацію.

Нотаріальну службу очолювала Нотаріальна палата, яка організаційно підпорядковувалася ДСС.

2.03.1919 було видано розпорядження РДС "Про печати, вивіски і орієнтаційні написи судів, державних прокураторій і карних заведень". Ним позбавлено юрид. сили розпорядження ДСС від 18.12.1918 про вивіски і печатки. Офіц. документи, вивіски, печатки судів, прокуратури та ін. правоохоронних органів мали відповідати держ. атрибутам УНР: мати герб (тризуб), напис укр. мовою "Українська Народна Республіка" й містити назву суду чи ін. правоохоронного органу. Якщо на цій тер. проживали "законно признані національні меншості", то відповідним органам належало зробити вивіски, написи й печатки і їхніми мовами.

Відомчі інформац. оголошення (не секретні) правоохоронним органам належало вміщати в урядовій газ. "Република", яку видавали в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

"Начальною адміністративною владою" над судами, прокуратурою і нотаріатом був ДСС. Цей орган поділявся на 2 осн. відділи: особово-управляючий (персонально-адм.) і законодавчий. Особово-управляючий відділ здійснював кер-во судами, прокуратурою і нотаріатом; призначав на посади суддів, прокурорів, нотаріусів і допоміжний персонал цих органів тощо. Законодавчий відділ вів правотворчу роботу: розробляв законодавчі пропозиції для парламенту й уряду, готував проекти нормативних актів свого секретарства, здійснював нагляд за відповідністю нормативних актів адм.-розпорядчих органів законам парламенту. Цей відділ займався також виданням "Вістника державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республики", у якому друкувалися всі законодавчі акти парламенту, нормативні акти уряду й окремих секретарств. Цей "Вістник" був офіц. друкованим органом законодавства ЗУНР.

Дж.: Вістник державних законів і розпорядків Західної Области Української Народної Республики. 1919. Вип. 1–10; Збірник законів, розпорядків та обіжників, проголошених Державним Секретарятом Зах. Укр. Нар. Републики. Станиславів, 1919.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001; *Кобилецький М.* Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Львів, 1998; *Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й.* З історії української державності. Львів, 1992; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Історія ЗУНР. Львів, 1995; *Стахів М.* Західня Україна та політика Польщі, Росії і Заходу (1772–1918). Т. 3. Скрентон, 1958; *Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А.* Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923. Коломия, 1993; *Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А., Лешкович Н. О.* Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.). Монографія. Львів; Івано-Франківськ. 2000; *Тищик Б. Й.* Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів, 2004; *Чубатий М.* Державний лад на Західній области Української Народної Републики. Львів, 1921; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських землях в 1918–1923 роках. Филаделфія, 1956.

Олег Вівчаренко, Борис Тищик

O

ОБЕРЛЕ́НДЕР
Фрідріх
(Oberländer Friedrich;
1898 – д. і м. с. н.) – поручник УГА. Н. в м. Перемишль (нині Польща).

Під час ПСВ служив у 55-му полку австро-угор. армії. 1918 іменований лейтенантом. Від 21.06.1919 – старшина 7-ї Стрий. бригади УГА. 03.1920 – командир скорострільної сотні 2-го полку ЧУСС. У 05.1920 інтернований поляками в м. Рівне.

Літ.: Стецишин О. Ландскнехти Галицької Армії. Львів, 2012. С. 396.

Олег Стецишин

ОБІ́ДНИЙ
Михайло Юрійович
(11.07.1889–07.01.1938) – письменник, етнограф, архівіст, музеєзнавець, дослідник укр. військ. історії. Н. в м. Миргород (нині Полтав. обл.). Випускник 2-го кадет. корпусу в м. Москва та етногр.-антропологічного відділення Геогр. ін-ту в м. Київ. До 1910 працював учителем на Кубані. Згодом співробітник Катеринослав. обл. музею ім. О. Поля та Київ. худож.-пром. і наук. музею.

1918–19 – віце-дир. Держ. військ. істор. музею в м. Київ. Сотник ДА УНР. Очолював Військ.-істор. відділ Гол. управління штабу ДА УНР. Чл. комісії з охорони пам'яток при Гол. управлінні мист-в і нац. к-ри, секретар Укр. військ.-істор. т-ва, чл.-секретар Подільського т-ва охорони пам'яток старовини і мист-ва.

У 11.1918 виїхав до Галичини для пошуку матеріалів про польс.-укр. війну. Осередком діяльності О. стало м. Ходорів (нині Жидачів. р-ну Львів. обл.). Поширював відозви до нас. про збір архів. документів і матеріалів, предметів нар. мист-ва, фотографування військ. подій, їх учасників. Зібрані документи й матеріали зберігалися в м. Ходорів.

Один з ініціаторів створення Військ.-істор. архіву при Генштабі УНР. З весни 1920 – пом. нач. культ.-освіт. відділу Військ. мін-ва УНР та кер. Гол. військ.-істор. музею-архіву (ГВІМА) ДА УНР.

Від 11.1920 – на еміграції в Польщі. 1921 виступив одним з ініціаторів заснування заг.-нац. архів. центру укр. еміграції – Музею-архіву визволення України. Тоді ж зініціював створення та очолив літ.-мистецьке т-во "Сонцесвіт" у м. Тарнів (нині Польща). Видавав однойменний альманах. 1923 перевіз частину фондів ГВІМА з м. Тарнів до м. Прага (нині Чехія). Ці документи й матеріали склали основу Нац. музею-архіву при Укр. громад. к-ті (від 1925 – при Укр. ін-ті громадознавства) в Празі. Здобув наук. ступінь д-ра в Укр. високому пед. ін-ті. Від 1933 – у м. Мукачево (нині Закарп. обл.). 1935 заснував Етногр. т-во Підкарпат. Русі й музей при ньому. Урядовець ГВІМА при Генштабі військ УНР в м. Прага. Автор спогадів, публіцистичних статей, нарисів, худож. тв., що друкувалися в чес. та укр. періодиці.

П. і похований у м. Мукачеве.

Тв.: Обідний М. Твори у 2 т. / упоряд. Р. Радишевский, С. Кагамлик. К., 2013.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. 3504.

Літ.: Благодір О. Державний військово-історичний музей // Галицький голос. 1919. 4 серп.; *Вівсяна І.* Консолідація митців Галичини та Наддніпрянщини у створенні й охороні пам'яток національної культури (1917–1920 рр.) // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Історичні науки. 2012. Вип. 15.

С. 39–50; *Кагарлик С.* Празький осередок української еміграції міжвоєнного періоду в контексті діяльності Михайла Обідного // Українознавчий альманах. 2014. № 15. С. 81–84; *Матяш І.* Архівна справа в Україні 1917–1921 рр.: особи, події, здобутки // Пам'ятки: археографічний щорічник. 1998. Т. 1. С. 4–10; *Наріжний С.* Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами: у 2 т. Т. 1. Прага, 1942. С. 179–180, 316, 321, 331; *Палієнко М.* Архівні центри української еміграції: створення, функціонування, доля документальних колекцій. К., 2008; *Її ж.* Між Тарновом і Прагою: джерела до історії заснування українського архівного осередку в Чехословаччині // Пам'ятки: археографічний щорічник. 2011. Т. 12. С. 89–110; *Її ж.* Пам'ятковохоронна діяльність Михайла Обідного в Україні, Польщі Чехословаччині // Пам'ятки України: історія та культура. 2005. № 2. С. 92–127; *Ясь О. В.* Обідний Михайло Юрійович // ЕІУ. Т. 7. К., 2010. С. 504.

Олеся Стефаник

ÓБУХ
Олекса

(18.08.1884–07.1963) – четар УГА. Н. в м. Яворів (нині Львів. обл.). Здобув освіту в г-зії рідного міста.

Воював під час ПСВ в австро-угор. армії. У 03.1915 потрапив у м. Перемишль (нині Польща) у рос. полон, перебував у таборах військовополонених у м. Москва й Казань (нині РФ). Повернувся з полону 1918. Від 11.1918 – старшина УГА. Після війни проживав у м. Яворів.

П. і похований у м. Яворів.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ÓГАР
Іван Дмитрович

(28.08.1892–19.06.1938) – старшина УГА, льотчик. Н. у м. Перемишль (нині Польща) у сім'ї залізн. службовця. Брат О. Огаря. Від 1904 проживав у м. Тернопіль, де здобув освіту в укр. г-зії (1912). Надалі до літа 1914 студіював механіку у Віден. політехніці.

Після поч. ПСВ закінчив військ. шк., воював хорунжим у 15-му піх. полку австро-угор. армії на фронті. Навесні 1918 закінчив курси льотчиків, служив у авіац. частині, отримав звання четаря. Від 01.1919 – льотчик-дозорець ЛВ УГА, здійснював бойові вильоти на позиції польс. військ; 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. Від 02.1920 служив у 1-му Галиц. авіац. загоні ЧУГА.

27.04.1920, не бажаючи потрапити в польс. полон, перелетів на своєму літаку в розташування більшовиц. військ. Надалі був льотчиком 21-го, потім – 23-го розвідувальних авіац. загонів ЧА. Закінчив авіашк., продовжував служити офіцером. Від 1932 викладав в авіац. шк. м. Оренбург (нині РФ). Згодом став майором, призначений нач. авіації Зх.-сибір. крайового к-ту Осоавіахіму.

Заарештований співробітниками НКВС 17.09.1937. Безпідставно звинувачений як "активний член антирадянської військово-фашистської змови в червоній армії". На підставі сфабрикованої справи засуджений 19.06.1938 Військ. колегією Верховного Суду СРСР до розстрілу. Страчений у м. Москва. Реабілітований 24.06.1960.

Літ.: Гасай Є. Не втомлюся шукати. Тернопіль, 2002. С. 67–71; Реабілітовані історією. Тернопільська обл. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 97–98; *Тинченко Я. Ю.* Герої українського неба: пілоти Визвольної війни 1917–1920 рр. К., 2010. С. 140.

Петро Гуцал

ÓГАР
Остап-Осип Дмитрович

(02.10.1896–28.02.1934) – старшина УГА. Н. у м. Перемишль (нині Польща) в сім'ї залізн. службовця. Брат І. Огаря. Від 1904 проживав у м. Тернопіль, навч. в укр. г-зії, випускні іспити склав 1917.

Надалі до осені 1918 служив в австро-угор. армії. В УГА воював в артилерії, перебував за р. Збруч, 1.08.1919 отримав військ. звання четаря. Потрапив у 04.1920 в польс. полон, з табору м. Тухоля (Польща) звільнений 14.12.1920. Повернувся до м. Тернопіль.

ОГОНОВСЬКИЙ Людомир (Любомир) Петрович

Восени 1922 виїхав до м. Прага (нині Чехія), де навч. в ун-ті, здобув ступінь д-расусп. наук. У 03.1933 переїхав до УСРР. Через кілька місяців заарештований чекістами.

На підставі сфабрикованого звинувачення в шпигунстві, згідно з постановою трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.11.1933, розстріляний у м. Харків. Реабілітований 13.06.1989.

Літ.: Гасай Є. Не втомлюся шукати. Тернопіль, 2002. С. 67–71; Реабілітовані історією. Тернопільська обл. Кн. 5. Тернопіль, 2018. С. 98; *Срібняк І. В.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 119.

Петро Гуцал

ОГОНО́ВСЬКИЙ
Володимир Петрович

(10.06.1896–16.03.1970) – учений-економіст, підхорунжий УСС, хорунжий УГА, громад.-політ. діяч. Брат Л. Огоновського. Н. у с. Нижнів (нині Тлумац.

р-ну Івано-Франк. обл.). Здобув освіту в початковій шк. при чол. учител. семінарії (1903–07) та АГ (1907–15) м. Львів.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 1915, воював на Сх. фронті. Діяльний у Пресовій кватирі УСС. 1915–18 – учасник Інтернац. революц. соціал-демократ. орг-ції. Від 1917 навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту. 1918 належав до складу комісаріату УСС на Поділлі, який проводив широку культосвіт. діяльність.

Як старшина 4-ї Золочів. бригади УГА брав участь у польс.-укр. війні 1918–19. Після переходу УГА на Наддніпрянщину боровся за визволення УНР від більшовиків і білогвардійців. 02–04.1920 – союзник ЧА в складі ЧУГА, від 03.1920 – команд. сотні 1-ї бригади УСС ЧУГА. У 04.1920 в м. Козятин (нині Вінниц. обл.) потрапив до польс. полону, інтернований у таборі м. Тухоля (нині Польща).

Після звільнення 5.11.1920 вивчав право, згодом географію у Віден. (1921–24) та Празьк. (1924–26) ун-тах; д-р природничих наук (1926). Від 1926 – у м. Львів: працював у редакціях часописів лівого спрямування "Світло", "Сила". 1931–34, як чл. КПЗУ, перебував в ув'язненні; після звільнення – безробітний, згодом бібліотекар НТШ; співупорядник архівів Легіону УСС та УГА (1936–39), дійсний чл. НТШ (1937).

Після встановлення 1939 на ЗУЗ рад. влади – працівник в органах статистики, від 02.1940 – ст. н. с. Львів. відділу Ін-ту економіки АН УРСР. Під час нім. окупації працював в аграрній статистиці. Після ДСВ – співробітник наук. установ у м. Київ і Львів. Автор багатьох наук. праць.

П. у м. Львів.

Літ.: Вішка О., Срібняк І. Знахідка у варшавській бібліотеці: список полонених старшин УГА в таборі Тухоля (1920–1922) // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. 2015. Вип. 4. С. 68; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Стеблій Ф. І.* Огоновський Володимир Петрович // ЕІУ. Т. 7. К., 2010. С. 523.

Микола Лазарович

ОГОНО́ВСЬКИЙ
Людомир (Любомир) Петрович

(25.06.1891–06.11.1955) – сотник УГА, громад. діяч. Н. в с. Нижнів (нині Тлумац. р-ну Івано-Франк. обл.). Брат В. Огоновського. Випускник АГ і правн. ф-ту ун-ту м. Львів. Один з провідних діячів сокільського руху, інструктор з протипожежної справи, який проводив практичні навч., у т. ч. й на

госп. курсах, організованих централею "Просвіти".

Під час ПСВ воював на різних фронтах у складі 58-го Станиславів. піх. полку; був важко поранений, через що визнаний не здатним до фронтової служби й приділений до військ. поліції у Львові. Разом з П. Бубелою і Д. Паліївим від 19.10.1918 в складі Революц. військ. к-ту готували взяття українцями влади у Львові, належали до керівників Листопадового чину. Після прибуття 30.10.1918 Д. Вітовського Революц. військ. к-т був перетворений на Ген. військ. команду. У ніч перевороту О. відповідав за роззброєння австр. поліції, що провів успішно. У лавах УГА командував польовою жандармерією при 3-му корпусі.

Чл. УВО. Під час нім. окупації 1941–44 був сотником поліції. Емігрував до США.

П. і похований у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958; *Якимович Б.* Співпраця і взаємовідносини "Просвіти" з галицькими парамілітарними організаціями // Mappa mundi. Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. Львів; К.; Нью-Йорк, 1996. С. 710–721. *Його ж.* Україна та українці: події далекі і близькі. Вибрані праці. Львів, 2014. С. 438–446.

Богдан Якимович

ОДИ́НСЬКИЙ Василь Миколайович

(11.01.1892–13.01.1972) – юрист, поручник УГА, четар Буковин. куреня ДА УНР, громад. діяч. Н. в с. Завалля (нині Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї сільс. господаря. З 1903 навч. в 2-й держ. нім.-укр. г-зії м. Чернівці. З 1.10.1910 – студент юрид. ф-ту Чернів. ун-ту. Чл.-засн. укр. акад. козацтва "Запороже" з 1912, чл. правління (субсеньйор) з 03.1913 та "чесний батько" козацтва (1930-ті).

Мобілізований до війська з поч. ПСВ. Воював на Італ. фронті в Альпах у р-ні м. Трієст (нині Італія). Після закінчення офіцерської шк. іменований

кадетом резерву, з 1.01.1916 – лейтенантом резерву 6-го батальйону фортечної артилерії. Нагороджений, ще як кадет у резерві, срібною медаллю хоробрості 2-го кл. (09.1915), як лейтенант резерву – бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги та військ. хрестом Карла (03.1917).

У 10.1918 перебував у відпустці в с. Завалля. Після розпаду Австро-Угор. монархії став на службу в укр. армію в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) 1.11.1918 як четар, згодом поручник УГА. Отримав призначення повітової УНРади в Снятині на "станційного команданта" залізн. ст. Снятин–Залуччя, яку на чолі невеликого загону укр. вояків перебрав разом з важливими військ. складами від угор. частини 1.11.1918. Разом із сотнею УСС під командою пор. Індишевського, яка прибула на станцію 3.11.1918, роззброював військ. частини, які поверталися зі Сх. фронту. В 2-й пол. 11.1918 призначений військ. комендантом Снятин. пов. (після пор. Г. Мартинця) та одночасно комендантом м. Снятин. Першим організував на Снятинщині укр. органи правопорядку (поліцію та жандармерію). Ще перед отриманням урядового розпорядження провів набір до УГА в Снятин. пов. Забезпечував відправку до Буковин. полку в м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.; команд. от. М. Топущак) добровольців, які добиралися до Снятина через кордон з Румунією.

Після нападу рум. армії на Покуття 24.05.1919 зголосився на фронт і передав повітову команду сот. УСС Я. Небиловцю. 17.07.1919 перейшов з УГА р. Збруч, вступив до Буковин. куреня, у складі якого брав участь у боях на Наддніпрянщині до 10.1919.

Не бажаючи потрапити в польс. полон, перейшов через р. Дністер на Буковину. Згодом повернувся до команди ЧУГА в м. Балта (нині Одес. обл.). Навесні 1920 виїхав з місією до уряду Є. Петрушевича в м. Відень.

Затриманий рум. поліцією в м. Чернівці 12.04.1920, змушений був після звільнення виїхати до м. Бухарест. З укр. паспортом, виданим 22.04.1920 надзвичайною дипломатичною місією УНР в Бухаресті, відбув на Закарпаття. У м. Ужгород працював у Підкарпат. банку. 1923 одружився з А.-Є. Дуткою, сестрою провідного актора й реж. укр. театру в Чернівцях І. Дутки.

Завершив докторатом вищі юрид. студії в Празьк. ун-ті, пройшов адвокат. практику в д-ра Р. Стахури, отримав чехословац. громадянство. Розпочав власну адвокат. практику в Ужгороді. Незадовго перед окупацією Карпат. України Угорщиною в 03.1939 перебрався до м. Братислава (нині Словаччина), де працював у Татра-банку.

1945 переїхав до м. Мюнхен (нині ФРН), де викладав в Укр. високій екон. шк. 1950 емігрував до США, проживав у м. Нью-Йорк, працював у Кредитній спілці "Самопоміч". До останніх років життя був активним чл. т-ва "Запороже", налагоджував стосунки між його осередками на різних континентах, розробив проекти статуту й правильника т-ва.

П. у м. Нью-Йорк. 21.01.1972 похований на укр. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі, США).

Тв.: Одинський В. Спомин про УАК "Запороже" в Чернівцях // Українське Академічне відзначуваних в Ню Йорку, Відні та Мюнхені. Нью Йорк, 1970. С. 18–25.

Літ.: Бажанський М. Відновлення Української Держави 1918 року. Детройт, 1979. С. 3, 4, 30–40, 51, 81; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філядельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; *Гніздовський О.* За рідний край. Спогади з визвольної війни // Буковина. (Торонто). 1979. Ч. 1; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 1007–1017; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 22 берез.; Повітова Військова Команда і Повітовий Комісаріят в Снятині // ЛЧК. 1936. Ч. 7–8. С. 25; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 43; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 112; *Шереґій Ю.* Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року. Нью-Йорк, 1993. С. 53.

Володимир Старик

ОДНОСТРІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ – регламентований за зовн. виглядом одяг військовиків ЗС ЗУНР. Поперваx носили однострій австро-угор. армії. На гол. уборах розміщували синьо-жовті стрічки (часто у вигляді кокард), металеві знаки із зображенням архангела Михаїла й лева. Військовики фронтових частин носили на шапках також білі пов'язки для чіткого відрізнення від супротивника. Відчувалася гостра нестача військ. одягу та взуття. Поставки рос. форми з Наддніпрянської України дозволили частково задовольнити потреби, але призвели до значного розмаїття в одностроях.

Опис О. УГА був затверджений 46-м розпорядом ДСВС від 22.04.1919. Під час розробки за основу взяли досвід УСС. О. УГА встановлювався єдиний для всіх родів зброї і складався з шапки "мазепинки", мундира, штанів та шинелі. Військ. священики замість мундира отримали т. зв. духовний жупан. О. УГА передбачався як польовий, але його мали носити також в урочистих випадках. Осн. предмети О. УГА належало виготовляти з сукна зеленаво-землистого кольору.

Шапка "мазепинка" складалася з ковпака, декоративного відвороту, козирка, шапкового знака та ґудзика для застібання відвороту. Скошені краї відвороту утворювали спереду характер-

1. Поручник, лютий 1919 р.
2. Четар артилерії, травень–серпень 1919 р.
3. Полковник піхоти, літо–осінь 1919 р.
4. Генерал-четар, літо–осінь 1919 р.
Малюнки Богдана Піргача

ний V-подібний виріз. Шапковий знак – кружок сріблястого (для рядових і підстаршин) чи золотистого (для старшин) кольору. На знаку зображували тризуб. Ґудзик міг бути з номером частини або без нього.

Мундир ("блюза") – однобортний, зі стоячо-відкладним коміром, застібкою на 6 ґудзиків та 4 кишенями з трапецієподібними клапанами. Верхні кишені накладні, нижні – прорізні. Погони на плечах мали різну конструкцію для старшин та рядових і підстаршин.

Штани – вільні в стегнах і колінах, обтислі нижче колін, з 2 кишенями. Поза службою старшинам і підстаршинам (від старшого десятника включно) дозволялося носити довгі чорні штани з кантом кольору роду зброї.

Шинель ("плащ") – довжиною до половини литки (у кіннотників на 10 см довша), із застібкою на 6 ґудзиків, розташованих попарно в 3 місцях, та розрізом ззаду. Дірки для застібання розміщували на окремих гостроконечних язичках, пришитих до лівої передньої частини шинелі. На плечах погони.

Взуття – черевики з обмотками або чоботи (для тих, хто їздить верхи – з острогами).

На рід зброї вказував колір петлиць ("вилогів") на комірі мундира й шинелі, підкладок відзнак військ. ступенів і кантів. Додаткові золоті канти й підкладки петлиць відображали категорію військовика. Окремі спеціальності позначалися двома літерами на лівому рукаві: Сп (сапери), Лк (лікарі), Мз (музиканти) тощо.

Носіння О. УГА, який цілковито відповідав затвердженому опису, було рідкістю. З огляду на неможливість забезпечити всю армію встановленим одностроєм, у 06–07.1919 запроваджено с-му знаків на правий рукав для відрізнення вищих органів військ. управління, корпусів, бригад і родів зброї. Більшість із них являла собою прості геометричні фігури різних кольорів із сукна або нанесені фарбою.

Після переходу УГА на тер. Наддніпрянщини постановою Диктатора від 20.07.1919 ч. 551 роз'яснювалося, що право вносити зміни до О. УГА залишається за ним.

74-м розпорядом Диктатора від 18.08.1919 опис О. УГА було частково змінено. Скасовано шапку "мазепинку", замість якої встановлено шапку "київлянку" (кашкет). Вона складалася з околички, тулії, козирка, підборідного ремінця й шапкового знака. На околичці – сукняна нашивка кольору роду зброї. Підборідний ремінець для

генералів золотистий, для решти – сукняний. Для генералів запроваджено шкарлатно-червоні дворядні лампаси, околичку кашкета, підкладки для петлиць і відзнак військ. ступенів. Старшини Генштабу отримали малиново-червоні однорядні лампаси; старшини, приділені до Генштабу, – додаткові малинові канти до петлиць, околички та підкладок відзнак військ. ступенів. Для стрільців припільної (етапної) сторожі (жандармерії) встановлено погони з нашивками з кармазиново-червоного сукна, для старшин – з кармазиново-червоної плетінки.

Наказом військам від 25.08.1919 ч. 127 встановлено носіння білої пов'язки на шапці для відрізнення від супротивника.

Після перетворення УГА на ЧУГА, згідно з наказом Червоним Галиц. військам від 2.03.1920 ч. 4, замість шапкового знака з Тризубом належало носити 5-променеву зірку з серпом і молотом (у разі її відсутності – червону відзнаку); петлиці мали бути без золотих кантів і підкладок за категоріями.

Літ.: Пінак Є., Чмир М. Військо Української революції 1917–1921 років. Харків, 2017; *Чмир М.* Однострій та знаки розрізнення військовиків збройних сил ЗУНР (ЗОУНР) 1918–1919 рр. // Український визвольний рух. Львів, 2007. Зб. 9. С. 181–247; *Чмир М., Пінак Є., Музичук С.* Галицька Армія, 1918–1920. Рівне, 2008.

Микола Чмир

ОДОВІЧУ́К (ОДОВІЙЧУ́К) Іван Ількович

(14.07.1895–10.12.1971) – юрист, поручник УГА, громад. діяч, публіцист. Н. в с. Балківці пов. Серет (нині Румунія) в сім'ї сільс. господаря І. Одовічука та Анастасії з роду Чобанюк. Навч. в держ. нім.-укр. г-зії м. Серет (нині Румунія).

З поч. ПСВ служив в армії однорічним добровольцем. Після навч. в офіцерській шк. іменований хорунжим піхоти резерву, з 11.1916 – лейтенантом піхоти резерву 35-го полку піхоти крайової оборони "Золочів". 1916 поранений. З 03.1917 – лейтенант піхоти 35-го полку стрільців. З 02.1918 – ад'ютант

(нач. штабу) батальйону 35-го полку стрільців, який у складі 2-го армій. корпусу перейшов на Наддніпрянщину після укладення Брест. мирн. договору. Нагороджений срібною медаллю хоробрості 1-го кл., срібною медаллю хоробрості 2-го кл. (двічі), бронз. медаллю хоробрості, бронз. медаллю за військ. заслуги з мечами на стяжці хреста за військ. заслуги. У 10.1918 в складі 35-го полку стрільців перебував в околицях м. Могилів-Подільський (нині Вінниц. обл.), де 31.10.1918 обвінчався з Л. Бідулою-Сосницькою.

Після розпаду Австро-Угор. монархії на поч. 11.1918 став на службу в укр. армію як четар УГА. Команд. пішої сотні ОВК Золочів, на поч. 1919 включеної до складу групи пор. П. Вовка, яку було направлено на Волинь із завданням узяти під контроль Дубен. та Кременец. пов. Волинської губ. У 01.1919 призначений укр. військ. комендантом м. Радивилів (нині Рівнен. обл.). 1.03.1919 іменований поручником піхоти ОВК команди Золочів. Воював у складі 4-ї Золочів. бригади УГА. 11.07.1919 потрапив до польс. полону, з 23.07.1919 був інтернований у таборі м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь), де в числі ін. 55 укр. старшин зазнав знущань з боку табірної адміністрації. Автор спогадів про наругу польс. окупац. влади над

укр. військовополоненими в таборі для інтернованих українців, опубл. у кн. "Траґедія Галицької України" та "Крівава Книга".

Після повернення на Буковину вступив на правн. ф-т ун-ту (ймовірно, в м. Чернівці), у 06.1922 переїхав до м. Сігет (нині Румунія). Спершу працював на митному пункті в с. Довге Поле (нині Румунія), після завершення юрид. студій (можливо, у м. Бухарест) та складання адвокат. кваліфікаційних іспитів 1924 відкрив адвокат. практику в м. Сігет. 1940-ві – юрист правосл. єпархії Марамороშу.

Протягом 1930-х налагодив тісні контакти з діячами укр. нац. руху на Буковині, зокр. з гол. ред. час. "Самостійність" Д. Квітковським. Регулярно висвітлював нац. та реліг. проблеми українців на сторінках "Самостійності", власним коштом щороку передплачував 50 річників часопису для земляків, залучаючи їх таким чином до укр. громад. життя. Очолював б-бу українців Мараморощини за відкриття укр. шк. Голова Руської партії на Мараморощині з 1931. Голова заснованого 1934 в м. Сігет к-ту культ. фонду ім. Ю. Федьковича. У 10.1937 був висунутий кандидатом у чл. єпархіальних зборів правосл. єпархії Мараморошу по округу Вишів Горішній (Viseu de Sus). 03.1939 – чл. Укр. громадянського к-ту в м. Сігет, який надавав допомогу втікачам з Карпат. України.

Вночі 13.06.1940 заарештований рум. владою "за антидержавну діяльність", звільнений з ув'язнення у 09.1940 після окупації Мараморощини Угорщиною. Восени 1942 мобілізований до угор. армії, відправлений на фронт як офіцер зв'язку 276-ї частини. У 01.1943 поранений осколком снаряда, контужений та обморожений. Після демобілізації мешкав у м. Сігет як капітан резерву, працював у локальних військ. стр-рах, продовжував діяльність адвоката.

Після захоплення Мараморощини рад. військами з 10.1944 префект Сігет. пов. Очолював повітову делегацію на 1-му з'їзді Нар. к-тів Закарп. України в м. Мукачеве (нині Закарп. обл.) 26.11.1944, де виступив із закликом приєднати Мараморощину до Закарп. України. Восени 1944 ініціював заснування укр. г-зії в м. Сігет (закритої 1960, відновленої 1997 як Укр. ліцей ім. Т. Шевченка, сьогодні єдиної на тер. Румунії СШ з укр. мовою викладання).

Організатор і голова зборів українців м. Сігет та його околиць 19.01.1945, які проголосили возз'єднання Мараморош-Сігет. округи із Закарп. Україною. Чл. Ради Нар. демократ. фронту Мармароського Сігета, яка на засіданні 27.01.1945 прийняла Маніфест про возз'єднання Мараморош-Сігет. округи з УРСР. Голова президії заг. зборів громадян м. Сігет 28.01.1945 (2500 учасників), які одностайно схвалили пропозицію О. про возз'єднання Мараморощини з Україною та обрали його до складу НК м. Сігет. Голова 1-го Окружного з'їзду Нар. к-тів Мараморського округу 4.02.1945, який прийняв рішення возз'єднати Мараморощину як частину Закарп. України з рад. Україною. 8.04.1945 був змушений скласти свої повноваження під загрозою фіз. розправи з боку рум. активістів і тиском рад. кер-ва. Мараморощина була передана рум. адміністрації.

9.04.1945 виїхав із сім'єю до м. Солотвино (нині смт Тячів. р-ну), звідти до м. Тячів (обидва нині Закарп. обл.). Майно родини О. у м. Сігет було розграбоване, а їхній будинок націоналізувала рум. д-ва. 25.08.1945 вручив Нар. раді Закарп. України в м. Ужгород підписану представниками затисянських укр. громад Петицію українського народу Мармарощини про знущання рум. влади над українцями, що містила вимогу об'єднання Мараморощини із Закарп. та рад. Україною, яку було проігноровано. Ключова роль О. в змаганнях за об'єднання укр. Мараморощини з УРСР 1944–45 підтверджується дослідженнями укр. та рум. учених.

У 05.1945–03.1947 працював дир. Солотвин. солерудника, у 04.1947–09.1955 провадив юрид. консультацію в смт Великий Бичків (нині Рахів. р-ну

Закарп. обл.); після повернення до Тячева очолював колегію адвокатів Тячів. р-ну. У 05.1957 вийшов на пенсію. Автор численних публіцист. і поет. тв., спогадів "Про боротьбу за українську школу в Мараморощині".

П. у смт Воловець. 12.12.1971 похований в м. Тячів Закарп. обл.

Літ.: Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 363, 385, 511; *Меґас О.* Траґедія Галицької України. Вінніпеґ, 1920. С. 85–87, 108–110; *Одовічук Я.* Свідомий син свого народу і заручник своєї епохи // Український вісник. 2016. Травень. № 9–10; *Онищук Я.* Іван Одовічук – захисник рідномовної та культурної ідентичності української меншини // Український вісник. 2017. Квітень. № 7–8; *Gherheş I.* Studiu de caz: regimul lui Ivan Odoviciuc în Maramureş (20 ianuarie – 9 aprilie 1945) / Stalinizare şi destalinizare. Evoluţii instituţionale şi impact social. Bucureşti, [2014]. P. 58–70.

Володимир Старик

ОДРІ
Домінік Жозеф
(Odry Dominique Joseph; 1865–1962) – франц. військ. діяч, генерал. 1912–24 – команд. 40-ї піх. д-зії, 138-го піх. полку, 47-ї піх. бригади, 24-ї піх. д-зії (з 15.06.1918) у франц. армії.

1917 – генерал бригади. 04–09.1919 – команд. 1-го корпусу польс. армії Ю. Галлера (2 д-зії, 830 старшин і 27,4 тис. вояків). На поч. 05.1919 корпус О. зосереджувався на пн. крилі Галиц. фронту. Брав участь у польс. наступі на тер. ЗУНР у 05.1919. 23.05.1919 за наказом ген. Ю. Галлера призначений очільником ділянки польс.-укр. фронту від р. Прип'ять до лінії Радехів–Лопатин–Броди–Підкамінь (усі нині Львів. обл.). Губернатор Клайпедського краю 1920–21.

Літ.: *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998. С. 320, 351, 358; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Львів, 1999. С. 146, 148, 155; *Orłowski M.* Generał Józef Haller 1873–1960. Kraków, 2007. S. 247–248.

Богдан Паска

ОЗБРО́ЄННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГА́ЛИЦЬКОЇ А́РМІЇ. Більшість озброєння УГА до переходу армії в 07.1919 за р. Збруч на тер. УНР було австр. Піхоту озброювали п'ятизарядними гвинтівками "Mannlicher" M1895 (довжина 1270 мм; вага 3,65 кг) з високою скорострільністю, хорошою балістикою і надійністю. Старшини користувалися 9 мм пістолетом "Steyr M1912", 7,65 мм нім. "Parabellum" M1908 моделі 1904–08 і бельг. пістолетами "Browning" M1900 і "Browning" M1900. Типовим кулеметом був станковий скоростріл А. Шварцльозе (Maschinengewehr Patent Schwarzlose M.07/12; вага 40 кг, місткість магазина 250), прийнятий в австр. армії ще 1907; скоростріл 7,92 мм "Maxim" фірми DVM 2 модифікацій (MG-08 і MG-15) міг вести вогонь з рук без станка. Піхотинці озброювалися ручними гранатами австр. або рос. вир-ва, осколки від яких прошивали супротивника на відстані 20 м. Крім особистої зброї, піхотинці мали шоломи австр. або рос. зразка. Озброєння доповнювали сигнальні пістолети-ракетниці, саперні лопатки, ножиці для різання колючого дроту, санітарні пакети, похідні казанки й баклаги. Повне спорядження піхотинця становило майже 30 кг.

На озброєнні артилерії були нім. й рос. легкі та важкі гармати різних с-м. Спочатку використовувалися тільки нім. (насамперед польові 122 мм гаубиці Крупа 1909, дальність стрільби 6,4 км), у 1-й пол. 1919 їх замінили на рос. – польові гармати 75 мм зразка 1902 і 107 мм 1910 (дальність стрільби 6,6 і 12,7 км), 122 і 152 мм гаубиці 1910 (дальність стрільби 7,7 і 9,8 км), а також гірські 75 мм і далекобійні 152 мм гармати (дальність стрільби 10 і 12,4 км). Вогнемети були 2 типів – місткістю 15 і 50 л пального і викидали 30-метрові струмені вогню. Наступ піхоти підтримував бронепотяг "Галичина", на озброєнні якого були гармати.

Авіація використовувала літаки європ. вир-ва: австр. "Hansa-Brandenburg" B-1; нім. "Luftverkehrsgesellschaft m.b.H" (LVG), Fokker D.VII, DFW C.V (4-моторний бомбардувальник); франц.

"Nieuport" тип 17, 21, 23 та "Albatros"; англ. "Lloyd".

Літ.: Ґалан В. Батерія смерті. Нью-Йорк, 1968; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Ілюстрована історія / гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. Львів; Івано-Франківськ, 2008; Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001; *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Омелянович-Павленко М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Прага, 1929; *Ткачук П.* Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів, 2009; *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія. Вінніпеґ, 1974; *Krotofil M.* Ukraińska Armia Halicka 1918–1920. Toruń, 2002.

Микола Литвин

ОЗИМКЕ́ВИЧ
Іван-Юстин

(чернече ім'я: Юліан; 1867–02.05.1927) – капелан УГА, ЧСВВ, церк. і громад. діяч. Вступив до ЧСВВ 1882; навч. філософії та богослов'я в новіціяті в монастирях м. Добромиль, с. Лаврів (обидва нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.) та м. Львів (1884–89). Довічні обіти склав 1889. Був учителем математики й фізики для новиків у Лаврові. 1892–95 продовжив богослов. студії в м. Краків (нині Польща). Рукоположений на священика 1893. Проф. філософії в новіціяті в Лаврові (1895–96). Пом. пароха при монастирі м. Жовква (1897–99), пом. пароха й катехит у м. Дрогобич (обидва нині Львів. обл.; 1899–1900), монах-проповідник у монастирі в с. Михайлівка (нині Борщів. р-ну; 1900–02), ігумен монастиря та адміністратор парафії с. Краснопуща (нині Бережан. р-ну, обидва Терноп. обл.; 1903–05).

Капелан австр. армії з осідком у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 1905–09), радник місц. єпископ. консисторії (з 1907), з 1909 – капелан на Боснію і Герцеговину з осідком у м. Тузла, потім у м. Сараєво (обидва нині Боснія і Герцеговина; 1912–14).

Під час ПСВ на фронті. 25.03.1919 іменований духівником УГА як преподобник 8-ї ранги, з 1.03.1919 піднесений до 7-ї ранги. З 1920-х на пенсії як заслужений капелан.

П. у с. Нараїв (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.).

Дж.: ДАІФО. Ф. 504. Оп. 1. Спр. 195а; ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1в. Спр. 660.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84, 299; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 316, 614; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 322; Шематизм всього кліру греко-католицького з'єднаних єпархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької. 1886. С. 342; 1887. С. 292; 1890. С. 246; 1891. С. 249; 1892. С. 341; 1893. С. 365; 1894. С. 364; 1895. С. 366; 1896. С. 375; 1897. С. 373; 1898. С. 373; 1899. С. 81, 374; 1900. С. 86, 404; Шематизм всього кліру греко-католицької Львівської митрополичої архієпархії. 1886. С. 204; 1887. С. 204, 227; 1889. С. 187; 1903. С. 193, 381; 1904. С. 191, 381; 1905. С. 175, 361; 1909. С. 33; 1910. С. 33; 1911. С. 68; 1912. С. 27; 1914. С. 416; 1924. С. 286; Шематизм всього кліру греко-католицької Станиславівської Єпархії. 1901. С. 190; 1906. С. 25; 1907. С. 25, 256.

Руслан Делятинський,
Олег Єгрешій

ОКОЛОТ
Іван Полікарпович

ОКОЛО́Т
Іван Полікарпович

(14.01.1890–25.06.1952) – педагог, старшина УГА. Н. у с. Хишевичі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.) в сел. сім'ї. 1913 завершив студії в укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща). Навч. у Львів. і Віден. ун-тах.

Від 1915 служив в артилерії австро-угор. армії. Один з організаторів Листопадового чину в м. Рудки (нині Самбір. р-ну Львів. обл.), командант Укр. повітов. військ. ради. Командував сотнею в боях біля м. Рудки, у кін. 12.1918 призначений комендантом батареї в групі "Рудки" (потім група Гофмана), брав участь у боях біля м. Угнів (нині Сокал. р-ну) та Кристинопіль (нині Червоноград, обидва Львів. обл.). Від 02.1919 – командант батареї

6-го гармат. полку 9-ї бригади; мав військ. звання поручника. Перебував за р. Збруч. У 04.1920 біля м. Одеса заарештований чекістами й відправлений до тюрми м. Миколаїв, звідки зумів утекти. Повернувся до Галичини.

Згодом виїхав до м. Відень, де в ун-ті завершив вищі студії з історії, здобув наук. ступінь д-ра філософії. Поселився 1922 в м. Перемишль (нині Польща), викладав в укр. г-зії, Укр. ін-ті для дівчат. 1926 переведений властями в польс. г-зію міста. У 10.1939 виїхав до м. Ярослав (нині Польща), 1940–42 був інспектором нар. шк. Після повернення до Перемишля завідував гімназійними матуральними курсами, 1944–45 – дир. укр. жін. г-зії. Заарештований польс. властями у 09.1945, протягом 3 місяців перебував у тюрмі м. Ряшів (нині Польща).

Висланий до рад. України (1946). Поселився в м. Львів, працював у відділенні АН УРСР, потім в Істор. музеї. Автор наук. праць, спогадів про службу в УГА: "Під Кристинополем" (ЛЧК. 1930. Ч. 7–8), "Зі споминів коменданта батареї про дії на відтинку Угнова" (ЛЧК. 1934. Ч. 7–8).

П. у м. Львів, де й похований на Янів. цвинтарі.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 101, 104, 190; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 34, 96, 247; Українська державна чоловіча гімназія у Перемишлі / упоряд. І. Гнаткевич. Дрогобич, 1995. С. 87.

Петро Гуцал

ОКРУЖНА́ НАЦІОНА́ЛЬНА РА́ДА В М. КОЛОМИ́Я (ОНРК) – представницький орган Коломий. і Печеніжин. пов. Сформована на заг. зібранні представників обох повітів 27.10 і 6.11.1918. До її складу входили: по 1 представнику з кожної сільс. громади повіту; голова і секретар (або їх заст.) з м. Коломия, Гвіздець, Печеніжин (обидва нині смт Коломий. р-ну) і Яблунів (нині смт Косів. р-ну, усі Івано-Франк. обл.); 30 чл. Тіснішого окружного орг. к-ту. Головою ОНРК був З. Скварко, згодом В. Гвоздович. ОНРК видавала "Покутський Вістник".

Український народе!

Плакат з відозвою Окружної національної ради м. Коломия. 6 грудня 1918 р.

Інформації про роботу 1-ї сесії немає. Під час 2-ї сесії 2.12.1918 кооптовано нових чл. і затверджено склад ОНРК, заслухано доповіді – К. Трильовського про політ. ситуацію в краї, І. Мацієвича про набір молоді до війська, Ю. Колцуняка про соц. захист нас. в умовах війни, В. Гвоздовича про стан збору податків у краї. Гол. тема дискусій 3-ї сесії 31.12.1918 – істор. тяглість укр. етніч. теренів, госп. проблеми вчителів повіту. На 4-й сесії 20.01.1919 обговорювали питання злуки ЗУНР та УНР, заслухали реферат З. Скварка про стан земельного питання в Галичині, окреслили недоліки роботи місц. адміністрації. На 5-й сесії 26.02.1919 розглядалося питання створення сел.-робітн. спілок у краї. Постановлено, що поява цих т-в не матиме позитивних результатів у с. госп-ві, лише розпорошить діяльність укр. сил в аграрному секторі. Інформували про поч. роботи 6-тижневих писарського й торг. курсів, коломий. відділу Інформаційного бюро Директорії УНР. І. Чернявський та Г. Тимощук звітували про діяльність ОНРК, Б. Левицький реферував про санітарний стан на Покутті, Сіщук – про стан лісового г-ва й відбудову знищеного війною краю. На 6-й сесії 21.03.1919 заслухано звіт К. Трильовського про роботу УНРади в м. Станиславів (нині

Івано-Франківськ). П. Шекерик-Доників проаналізував проект земельної реформи. В. Гваздович виступив з вимогою ліквідації права патронату в церк.-реліг. сфері й ухвалення закону про віросповідні громади. 4.05.1919 ОНРК скликала окружне 10-тис. віче в м. Коломия, на якому розглядали питання перебігу польс.-укр. війни та затвердження земельного закону ЗОУНР.

ОНРК розпущена внаслідок рум. окупації краю у кін. 05.1919.

Літ.: Королько А. Становлення і функціонування органів української влади на Коломийщині періоду ЗУНР (1918–1919) // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія. Чернівці, 2016. № 2. С. 40–54; *Його ж.* Українські повітові ради Покуття періоду ЗУНР: структура і практична діяльність (листопад 1918 – травень 1919 р.) // Галичина. Ч. 25–26. Івано-Франківськ, 2014. С. 91–114; *Монолатій І.* Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР) // Енциклопедія Коломийщини. Зшиток 6, літери Е–Й. Коломия, 2014. С. 108–120; *Його ж.* Коломия в часи Західноукраїнської Народної Республіки. Коломия, 2000.

Андрій Королько

ОКРУЖНІ ВІЙСЬКÓВІ КОМÁНДИ (ОВК) – військ.-цивільні адміністрації, на які покладено завдання: мобілізація, вишкіл новобранців, формування бойових частин і підрозділів для фронту; підготовка старшинських і підстаршин. кадрів різних родів зброї у відповідних навч. стр-рах ОВК; охорона запілля, збереження громад. порядку в тилу; виявлення, збір та охорона військ. й держ. майна та комунікацій; охорона цивільного нас. і б-ба зі шпигунами й диверсантами.

За наказом держ. секретаря військ. справ ЗУНР полк. Д. Вітовського від 13.11.1918 створено обласні, окружні, повітові військ. команди, які зіграли виняткову роль у розбудові УГА. Тер. країни поділено за схемою:

I. Обл. Львів:

1. Округа Львів (пов. Львів, Сокаль, Жовква, Городок, Рудки).
2. Округа Перемишль (пов. Перемишль, Мостиська, Добромиль, Лісько, Сянок, частина пов. Березів).
3. Округа Рава-Руська (пов. Рава-Руська, Ярослав, Яворів, Чесанів).
4. Округа Самбір (пов. Самбір, Старий Самбір, Турка, Дрогобич).

II. Обл. Станиславів:

1. Округа Станиславів (пов. Станиславів, Богородчани, Надвірна, Товмач, Городенка).
2. Округа Стрий (пов. Стрий, Жидачів, Сколе, Долина, Калуш).
3. Округа Коломия (пов. Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин).
4. Округа Чернівці (пов. Чернівці, Кіцмань, Заставна, Вашківці, Серет, Вижниця, Сторожинець).

III. Обл. Тернопіль:

1. Округа Тернопіль (пов. Тернопіль, Збараж, Скалат, Теребовля).
2. Округа Золочів (пов. Золочів, Радехів, Кам'янка-Струмилова, Броди).
3. Округа Чортків (пов. Чортків, Бучач, Гусятин, Борщів, Заліщики).
4. Округа Бережани (пов. Бережани, Бібрка, Перемишляни, Рогатин, Підгайці).

Згідно з цим розпорядком, у республіці ств. 3 обл., 12 окружних і 60 повітових Військ. команд. Однак у перші тижні війни їх кількість суттєво зменшилася. Уже в 11.1918 були окуповані поляками м. Львів, пов. Перемишль, Сянок, Добромиль, Чесанів, Березів, Лісько, Ярослав, а пов. Львів, Городок, Рава-Руська, Сокаль, Мостиська, Рудки опинилися у фронтовій смузі. Рум. військо окупувало округу Чернівці. Це обмежило мобілізаційні резерви й змусило ДСВС у 12.1918 взяти на себе, минаючи обласні, кер-во діяльністю ОВК, які стали центр. й ефективними стр-рами розбудови УГА.

Відповідно до своїх завдань, ОВК мали в штаті команданта, його заст., штаб. референтів (мобілізаційний, зв'язку, стаційний та ін.), військ. капелана. До складу ОВК належали військ. стр-ри: кіш – запасний курінь піхоти, який протягом кількох тижнів вишколював

стрільців, кіш запасного гармат. полку (готував гарматників), вишкіл, булавна сотня, команда міста, команда жандармерії, команда міліції, окружний військ. суд.

ДСВС постійно опікував ОВК, надавав їм інформаційну допомогу, укомплектовував їх найбільш здібними старшинами. За наказом від 31.01.1919 були іменовані й підвищені у званні 114 старшин ОВК. У розпалі боїв за Львів 18.11.1918 полк. Д. Вітовський залишив столицю та об'їхав майже всі військ. округи; побував у м. Тернопіль, Станиславів (нині Івано-Франківськ), Стрий, Золочів (обидва нині Львів. обл.), Чортків (нині Терноп. обл.), Коломия (нині Івано-Франк. обл.), провів наради зі старшинами.

За складних умов діяли військ. команди обл. Львів, яка з перших днів польс.-укр. війни була охоплена бойовими діями. Команданту округи от. УСС В. Стафіняку і його старшинам довелось у ході боїв проводити мобілізацію, формувати сотні й очолювати їх. Організувати штабні стр-ри не вдалося, але от. В. Стафіняк створив боєздатну групу, яка успішно відбивала натиск поляків, неодноразово атакувала м. Рава-Руська (нині Львів. обл.) й невдовзі стала ядром 6-ї Рав. бригади УГА. Новий командант округи пор. УСС О. Перфецький переніс осідок до м. Угнів (нині Сокал. р-ну), потім до м. Жовква (обидва нині Львів. обл.). ОВК у Жовкві очолив от. І. Коссак. 10.11.1918 він оголосив мобілізацію і за 2 тижні сформував 4 сотні в групу пор. В. Секунди під Рава-Руську, а кращу сотню (150 вояків) 12.11.1918 відправив до Львова.

У зв'язку з розширенням масштабів війни, ДСВС ухвалив проведення 2-ї мобілізації. 12.12.1918 от. І. Коссак видав відповідний наказ. Коли 8.01.1919 польс. група пробивалася через Жовкву до Львова, формування ОВК взяли активну участь у цих боях. Саме тоді був важко поранений командант І. Коссак. Успішна діяльність ОВК в Жовкві, розташованій на важливому стратегічному напрямку польс. командування Рава-Руська–Львів, зміцнювала пн. крило фронту.

Ефективно діяла створена ще 1.11.1918 чет. В. Тибінкою ПВК в м. Щирець (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), що однією з перших сформувала й надіслала до Львова сотню вояків-добровольців. Згодом у її складі служили пор. А. Степанів, який організував кіш – запасний курінь і відбув з ним на фронт, а також ініціативний пор. В. Геринович. З перших днів 11.1918 активно працювали для зміцнення армії повітові команди Львів. округи в м. Комарно (нині Городоц. р-ну; командант – пор. Г. Тершаковець), Рудки (нині Самбір. р-ну; пор. З. Кульчицький), Сокаль (усі нині Львів. обл.; сот. В. Охрим). За складних прифронтових умов діяла ОВК в м. Самбір (нині Львів. обл.) під командуванням сот. М. Мельника. У її складі та в ПВК служили от. І. Грабовенський (м. Дрогобич), А. Вітошинський, сот. Мацієвич (м. Старий Самбір), В. Петрикевич, пор. І. Гринчук, П. Прибитківський, О. Гурко, Г. Гурко (м. Турка, усі 3 нині Львів. обл.), чет. І. Рибак, Т. Кульчицький, Ю. Шипайло (санітарний референт), М. Терлецький та ін.

ОВК стали консолідуючо-координаційними осередками процесу військ. буд-ва молодої Укр. д-ви.

Літ.: Литвин М. Р. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Ярославин С.* Визвольна боротьба на Західньо-Українських землях у 1918–1923 рр. Филаделфія, 1956.

Микола Литвин

ОКУНÉВСЬКИЙ
Теофіл Іполитович

(07.12.1858–19.07.1937) – правник, держ. і громад. діяч, чл. УНРади ЗУНР, держ. комісар Городенків. пов. Н. в с. Яворів (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. в Коломий. г-зії (1869–77), на юрид. ф-ті Віден. ун-ту (1877–84). Проходив адвокат. стажування в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Д-р права (1890), відкрив власну адвокат. канцелярію в м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.). Організатор укр. громад.-культ. життя Городенківщини, власним коштом у Городенці збудував будинок під Нар. дім. Організатор читалень "Просвіти" в Городенків. пов.;

1903–37 – кер. місц. філії т-ва. Посол Галиц. крайового сейму (1889–1901, 1913–14); депутат австр. парламенту (1897–1900, 1907–18), з 1911 – заст. голови Укр. парламент. клубу. 1890 – чл.-засн. РУРП, 1899 – УНДП. Бургомістр Городенки з 1898. Як адвокат захищав у Львів. крайовому та Віден. апеляційному судах М. Січинського; виграв у Віден. суді справу укр. студентів проти польс. письменника Г. Сенкевича (1908).

З поч. ПСВ залишився в Городенці, 1915 заарештований і вивезений як заручник рос. окупац. владою до м. Київ. 8.04.1917 на 1-х заг. зборах УЦР виступив з вітальним словом від імені українців Галичини. У 05.1917 повернувся на Городенківщину; призначений крайовим комісаром Галичини й Буковини Д. Дорошенком головою повітов. суду в Городенці. Брав участь у створенні 18–19.10.1918 у Львові УНРади й проголошенні нею Укр. Д-ви. 2.11.1918 перебрав владу повітов. старости в Городенці, затверджений держ. комісаром Городенків. пов. 7.01.1919 обраний чл. президії УНРади, переїхав до м. Станиславів; увійшов до складу комісії з закорд. справ, законодавчої та комунікаційної комісій. 24.01.1919 відбув з дипломатичною місією до Угорщини для переговорів про співпрацю та підтримки прагнень закарп. українців щодо злуки з УНР. Призначений радником апеляційного суду ЗОУНР (21.03.1919). Обраний чл. НК УНТП (28–30.03.1919). У 04.1919 направлений до м. Прага для переговорів з кер-вом ЧСР про укладення військ. союзу проти поляків. Брав участь у Паризькій мирн. конф. 1919–20; під час зустрічі з міністром закорд. справ США йому було обіцяно вирішення проблеми Сх. Галичини шляхом плебісциту. Після 1920 відійшов від політ. діяльності. 1922 ув'язнений на декілька місяців польс. владою.

У міжвоєн. період продовжив адвокат. й громад.-культ. роботу, був одним з авторитетних укр. діячів. У канцелярії О. стажувалися відомі адвокати й громад. діячі – Л. Бачинський, О. Кульчицький-Дашинич, Т. Матейко, В. Яшан. Був серед засн. Союзу укр. адвокатів, його сеньйором.

П. і похований у м. Городенка.

Літ.: Городенщина: Історико-мемуарний збірник. Нью-Йорк; Торонто; Вінніпеґ, 1978; *Мельник В.* Діяльність Теофіла та Ярослава Окуневських під час Першої світової війни та в роки окупації Галичини Польщею // Вісник Національного університету Львівська Політехніка. Серія: Держава та армія. 2012. № 724. С. 93–98; *Петрів М. Й.* Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. Кн. 1. К., 2014. С. 269–290; *Чорновол І.* Окуневський Теофіл // ЕІУ. Т. 7. К., 2009. С. 560–561.

Степан Кобута,
Богдан Паска

ОКУНЕ́ВСЬКИЙ
Ярослав Іполитович

(05.03.1860–24.10.1929) – військ. лікар ВМФ Австро-Угорщини, письменник, очільник санітарної місії ЗУНР в м. Відень. Брат Т. Окуневського. Н. у м. Радівці на Пд. Буковині (нині Румунія) в сім'ї греко-катол. священика. Здобув освіту в Коломий. вищій держ. реальній г-зії (1877). 1877–84 навч. на мед. ф-ті Віден. ун-ту; з 27.11.1879 отримував стипендію Військ. мін-ва, будучи зарахованим на дійсну військ. службу.

Чл. укр. акад. т-ва "Січ" у Відні, голова "Січі" з 1880. Голова 1-го з'їзду галиц. та буковин. студент. молоді в м. Коломия 17.09.1880. З 1884 – д-р медицини. Після закінчення навч. лікар-асистент, з 05.1884 – тимчасовий лікар корвета, з 12.1884 – дійсний лікар корвета, з 10.1888 – лікар фрегата, з 10.1892 – лікар лінійного корабля. З 07.1894 – лікар військ.-мор. шпиталю в м. Полі (нині м. Пула, Хорватія), його гол. лікар упродовж 2 р.

З 11.1902 – штабний лікар, з 04.1907 – гол. штабний лікар 2-го кл., з 1.05.1909 – гол. штабний лікар 1-го кл., з 1.11.1914 – гол. штабний лікар-генерал ВМФ. З 3.10.1909 – кер. мед. відділення адміралтейства (в гавані) аж до виходу на пенсію 1.12.1917. Чл. УЛТ з 1910.

Нагороджений лицар. орденом Франца-Йосифа (1907), лицар. орденом залізної корони 3-го кл. (1913), офіцер. хрестом ордена Франца-Йосифа на стяжці хреста за військ. заслуги (1915), лицар. хрестом ордена Леопольда з військ. декорацією (1915), бронз. ювіл. пам'ятною медаллю для ЗС, військ. ювіл. хрестом, королівським іспан. орденом "del Merito navale" 1-го кл., залізним хрестом 2-го кл. Нім. імперії (1916).

1918 опікувався долею укр. військовополонених в Австро-Угорщині, сприяв створенню Сірої дивізії, разом з генерал-суддею З. Павлюхом 12.02.1918 брав участь в урочистій церемонії в таборі Фрайштадт відправки до м. Володимир-Волинський 1-го полку сірожупанників. Один з організаторів свята УНР в таборі укр. втікачів у м. Ґмюнд 9.03.1918.

Після розпаду Австро-Угор. монархії був уповноваженим уряду ЗУНР при австр. ліквідаційній комісії у Відні. 25.01.1919 отримав повноваження посольства ЗУНР у Відні вербувати лікарів для УГА. Як кер. Санітарної місії ЗУНР у Відні організовував постачання медикаментів і санітарних матеріалів для УГА за матеріальної підтримки М. Василька. На ці кошти закупили 2 епідемічні шпиталі, медикаменти й санітарні матеріали, але надійшли вони до УГА вже після її відступу за р. Збруч у 07.1919.

Вів переговори з Міжнар. комісією Червоного Хреста, акумулював збір коштів і гуманітарної допомоги на б-бу з епідемією тифу в Галичині. Підтримував ДА УНР, організував доставку медикаментів і військ.-мед. майна для забезпечення військ ген. М. Омеляновича-Павленка. Виконував доручення КУД ЗУНР щодо мед. допомоги українцям у таборах інтернованих на тер. ЧСР. Після припинення дії попереднього повноваження Диктатор ЗУНР Є. Петрушевич 1.01.1921 призначив О. санітарним референтом при посольстві ЗУНР у м. Відень.

З 05.1922 – чл. управи об'єднання укр. орг-цій в Австрії "Голодним України" (голова М. Грушевський), метою якого було надання допомоги голодуючим в Україні. 1922 О. переїхав до м. Городенка (нині Івано-Франк. обл.), де провадив приватну лікар. практику в домі свого брата Теофіла. Чл. Президії 1-го з'їзду укр. лікарів у м. Львів 8–9.11.1924. Автор численних наук. праць, публіцист. творів і подорожніх нотаток "Листи з чужини".

П. від інфаркту. В окремих польс. вид. ("Gazeta Poranna", "Wiek Nowy") 1929 поширювалася неправдива версія про самогубство О.

Тв.: Окуневський Я. Допомога полоненим // Воля. 1920. 6 трав. С. 159–165; *Його ж.* Страшна картина санітарних

відносин на Україні // Свобода. 1920. 28 лютого; *Його ж.* Ще про санітарну допомогу Україні // Воля. 1920. 25 черв. С. 401–402.

Літ.: Бурачинський А. Моя відповідь // ЛЧК. 1930. Ч. 6. С. 10; *Бутович М.* Зі споминів сірожупанника // За державність. Матеріяли до історії війська українського. Зб. 9. Варшава, 1938. С. 9–17; *Ганіткевич Я.* Ярослав Окуневський – видатний лікар, генерал медичної служби Австро-Угорського флоту, український національно-просвітницький діяч // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2012. № 2; *Його ж.* Ярослав Окуневський. Повернення // Світогляд. 2011. № 4; Д-р Ярослав Окуневський // Календар Просвіти на рік 1931. Львів, 1930; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003. С. 527; *Куровець І.* Д-р Ярослав Окуневський // Діло. 1929. 10 листоп. Ч. 250. С. 3–4; Посмертні згадки. Д-р Ярослав Окуневський // Діло. 1929. 29 жовт. Ч. 241. С. 5; *Старик В.* Український антиколоніальний дискурс в XIX столітті і сьогодні: замітки на полях подорожніх записок Ярослава Окуневського // Дзвін. 2010. № 2. С. 109–117; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 272.

Володимир Старик

ОКУПА́ЦІЯ РУМУ́НІЄЮ ПІВНІ́ЧНОЇ БУКОВИ́НИ. Під час розпаду Австро-Угор. імперії в 10–11.1918 українці Буковини – чл. УНРади ЗУНР пропонували на підставі заг. принципу нац. самовизначення націй поділити край за етніч. ознакою на пн. (переважно укр.) і пд. (переважно рум.) частини і згодом прилучити їх до суміжних д-в за волевиявленням нас. Найбільш переконливо це підтвердило Буковин. нар. віче українців 3.11.1918.

Однак радикальні рум. кола, учасники Рум. нац. ради (РНР), ств. 27.10.1918 на чолі з Я. Флондором, посилаючись на т. зв. істор. права (колиш. перебування Буковини в складі Молдав. князівства), висунули вимогу приєднання всієї Буковини до Рум. д-ви й наполягали на цьому в перемовинах з українцями. Лише 1 чл. РНР – А. Ончул визнавав право українців на пн. частину Буковини.

РНР 2.11.1918 встановила зв'язки з королем та урядом Румунії в м. Ясси (нині Румунія) і запросила військ. підтримки. На цій підставі, посилаючись на угоди 1916 з Антантою, рум. кер-во 5.11.1918 дало наказ ген. Я. Задіку, команд. 8-ї д-зії (понад 3 тис. військовослужбовців) зайняти Пд. й окупувати Пн. Буковину. 6.11.1918 рум. війська перейшли кордон під приводом наведення "порядку" на пд. краю, 8.11.1918 вступили в с. Глибока (пн. частина краю), розкидали з літака над м. Чернівці листівки із закликом до покори й обіцянками, що військ. акція "тимчасова".

9.11.1918 УНРада направила протест рум. командуванню. 10.11.1918 РНР встановила контроль над усіма урядовими інституціями в Чернівцях, УНРада мусила евакуюватися до м. Кіцмань (нині Чернів. обл.), згодом – до Галичини. 11.11.1918 рум. війська вступили до м. Чернівці. 12.11.1918 РНР під захистом рум. військ створила тимчасовий крайовий рум. уряд, який оголосив стан облоги в пн. повітах краю.

Перехід рум. військ через Прут (12.11.1918) і їх просування на пн. в окремих місцевостях спричинили збройний опір з боку окремих укр. добровольчих формувань, зокр. біля с. Ленківці (нині в складі м. Чернівці), Мамаївці, Лужани (нині смт, обидва Кіцман. р-ну; 15.11.1918), Кіцмань, Неполоківці (нині смт), Кліводин (обидва нині Кіцман. р-ну), Заставна (всі нині Чернів. обл.). Остаточно окупація Пн. Буковини була завершена із вступом 2.12.1918 рум. військ до м. Вижниця та с. Путила (нині смт, обидва Чернів. обл.).

Після залишення у 10.1918 австро-угор. окупац. військами Хотин. пов., заселеного переважно українцями, правителі Румунії 7.11.1918 дали наказ окупувати й цю тер. 10.11.1918 м. Хотин (нині Чернів. обл.), а незабаром і весь повіт були окуповані. Повітов. староста Ізбицький, який діяв від ім. гетьмана України П. Скоропадсько-

го, був висланий з повіту. МЗС УД заявило у зв'язку з цим протест урядові Румунії.

Щоб надати видимість "законності" загарбанню Пн. Буковини, РНР 28.11.1918 влаштувала в Чернівцях т. зв. Ген. конгрес, на якому було проголошено приєднання всієї Буковини до Румунії "на вічні часи". Рішення конгресу підтримали польс. й нім. громади краю, єврейс. зайняла нейтральне становище, українці проігнорували його.

Проти насильницької окупації пн. частини Буковини протестували уряд ЗУНР, МЗС УД, як також більшість українців краю. Однак волевиявлення останніх на вічі 3.11.1918 було грубо зневажене. Рум. король 1.01.1919 підписав закон про приєднання Пн. Буковини до Румунії.

На теренах Пн. Буковини Румунія за сприяння РНР встановила жорсткий окупац. режим. 13.11.1918 на засіданні тимчасового уряду, створеного РНР, обговорювалося питання "етнічної чистки", депортації українців з Буковини (300 тис.).

Було арештовано чимало представників укр. інтелігенції, селян, які викликали підозру у влади; багатьох засуджували до ув'язнення. Найбільш поширеним методом упокорення нас. було масове побиття людей. Не випадково столицю Румунії – м. Бухарест українці Пн. Буковини називали "Бук і арешт". Рум. солдати й навіть офіцери свавільно вривалися в домівки й грабували все.

Влада вимагала розмовляти рум. мовою, закрила укр. г-зії, а згодом і нар. шк., змінювала на рум. лад назви міст і сіл, вулиць, площ, різних закладів, навіть прізвища та імена людей, а в церквах наказувала вести богослужіння рум. мовою. Все це викликало невдоволення місц. нас., що проявилося в кількох масових протестних виступах.

Літ.: Буковина: Історичний нарис. Чернівці, 1998; *Добржанський О., Макар Ю., Масан О.* Хотинщина. Історичний нарис. Чернівці, 2002; *Добржанський О., Старик В.* Змагання за українську державність на Буковині. Документи і матеріали. Чернівці, 2009.

Василь Ботушанський

ОЛЕ́КСИН
Андрій

(д. і м. н. і с. н.) – інж., громад. діяч, старшина УГА. Поручник УГА з 11.1918. Командир запасного куреня Бережанської ОВК. Комендант гарнізону м. Бережани. Надалі служив у 2-му полку УСС. 1.03.1919 іменований сотником. Відзначився в боях під час Чортків. офензиви.

Після ДСВ проживав у м. Чикаго (США).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ОЛЕ́КСИН
Жигмонт-Богдан

(12.05.1883–30.07.1973) – педагог, поручник УСС, сотник УГА, громад. діяч. Н. в с. Опільсько (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Випускник учител. семінарії м. Сокаль. Військ. службу відбув у м. Львів,

Відень і Зноймо (нині Чехія). 1904–14 вчителював у с. Дев'ятир (нині Жовків. р-ну Львів. обл.); поєднував навч. з патріотичним вихованням учнів.

Під час ПСВ – доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював на фронті в сотні О. Семенюка, учасник боїв у Карпатах. Поранений у с. Горішній Лужок (нині Верхній Лужок Старосамбір. р-ну Львів. обл.). 1915–18 – старшина при

команді 25-го корпусу австро-угор. армії; 1918 командував військ. відділом (бл. 300 вояків), розташованим поблизу м. Бережани (нині Терноп. обл.).

Заздалегідь обговорював проблему ймовірного встановлення укр. влади в Бережанах: у 05.1918 – із сот. Д. Вітовським, у 10.1918 – з патріотично налаштованими мешканцями міста. 3–4.11.1918 – організатор перебрання влади в Бережанах та Бережан. пов. Заст. військ. команданта Бережан. округи. 1919 – військ. комендант у м. Жидачів (нині Львів. обл.) і Проскурів (нині Хмельницький); 1920 – команд. відділу охорони залізниці Одеса–Тирасполь. Перехворів на висипний і поворотний тиф, побував у рос. й польс. полоні.

Після визвол. змагань повернувся до пед. праці: 1921–24 – у Біловезькій Пущі (нині Білорусь), від 1925 – на польс. землях, 1929–41 – у с. Дев'ятир, де також ініціював створення самодіяльного хору й активізував роботу драм. гуртка.

Діяльний під час проголошення Акта відновлення Укр. д-ви 30.06.1941; разом із 70 укр. діячами науки й к-ри 6.07.1941 підписав резолюцію на його підтримку. Від 1943 – уповноважений Рава-Руськ. округи Військ. управи д-зії "Галичина".

1944 емігрував до Німеччини, де в м. Ландсгут поєднував посади коменданта ДП та дир. шк. Від 1951 – у США, проживав у м. Клівленд (шт. Огайо), працював на ф-ці Форда. Активіст укр. громад. орг-цій, заснував станицю Братства УСС, був її головою. Учасник З'їзду виконавців Листопадового чину, який відбувся 1.11.1968 в м. Нью-Йорк, ювіл. з'їздів УСС (1959, 1965). Автор кн. про бойовий шлях УСС "Пісня про червону калину: 1914–1974 історія УСС для молоді" (1974), спогадів "Перша сутичка з москалями" (1967), "Першолистопадовий спогад" (1973), ст. "Золотий ювілей УСС і "Рідна Школа" (1963).

П. у м. Парма (шт. Огайо), де й похований 2.08.1973 на цвинтарі при церкві Св. Андрія.

Літ.: Бережанська земля: історично-мемуарний збірник / за ред. В. Лева. Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Торонто, 1970. С. 202, 207, 215, 216; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України зі спогадами й життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 152, 156, 270–277, 404; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Олексин Ж. Б.* Пісня про червону калину: 1914–1974 історія УСС для молоді. Нью-Йорк, 1974.

Микола Лазарович

ОЛЕКСИШИН Ярослав Михайлович

ОЛЕКСИ́ШИН Ярослав Михайлович

(12.02.1890–09.12.1965) – поручник УГА. Н. у с. Войнилів (нині смт Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Здобув освіту в Перемишл. укр. г-зії (1910). Навч. на правн. ф-ті Львів. ун-ту.

Учасник ПСВ з 1914, закінчив її як старшина 80-го піх. полку в ранзі поручника. Військ. інвалід. Після розпаду Австро-Угорщини вступив до УГА, від 12.1918 був першим командантом м. Броди (нині Львів. обл.). Разом з батьком у складі УГА відступив за р. Збруч. Ад'ютант команданта 3-ї групи армій. вишколу в с. Зелені Курилівці (нині Новоушиц. р-ну Хмельн. обл.) в команді сот. М. Подоляка, після смерті якого став командантом вишколу.

У момент переходу ЧУГА до ДА УНР, у бою з ЧА біля с. Рахни (нині с. Рахни Лісові Шаргород. р-ну) в околиці с. Вапнярка (нині смт Томашпіл. р-ну, обидва Вінниц. обл.) 24.04.1920 був полонений разом з батьком та ін. вояками. У 07.1921 О. з групою вояків зумів утекти з поїзда, яким їх везли на розстріл. Разом з батьком дісталися до с. Суховоля (нині Бродів. р-ну Львів. обл.), де переховувався від польс. влади, згодом перебував під домашнім арештом.

13.07.1924 завершив правн. студії в Укр. таємному ун-ті м. Львів. Навч. у Вищій торг. шк. м. Львів. Належав до Гол. управи Укр. т-ва допомоги інвалідам. Працював в Укр. земельному банку у Львові. Діяльний у низці укр. т-в.

Восени 1939 переїхав з дружиною Єлисаветою та дітьми до м. Краків, де до 1944 працював в "Українській крам-

ОЛЕКСІЙ
Євген

ОЛЕКСІЙ
Роман

ОЛЕСНИЦЬКИЙ
Григорій Іванович

ниці". 1944 з родиною емігрував до Німеччини, згодом до США. Проживав у м. Скенектаді (шт. Нью-Йорк), згодом у м. Гартфорд (шт. Коннектикут). Чл. ОбВУА, "Пласту".

П. і похований у м. Гартфорд.

Літ.: І. О. Д-р Ярослав Олексишин (Посмертна згадка) // Свобода. 1966. 18 черв. Ч. 112. С. 4; *Карпинець І.* Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 367; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 667.

Ольга Малюта

ОЛЕКСІЙ
Євген

(1889–24.02.1934) – військ. і мед. діяч, лікар УГА. Н. у с. Довге-Калуське (нині Калуськ. р-ну Івано-Франк. обл.). Д-р медицини.

У період ПСВ був лікарем австр. армії на Італ. фронті. У серед. 11.1918 повернувся до Сх. Галичини, вступив до УГА. Лікар 7-ї Львів. бригади УГА. 1.03.1919 отримав військ. звання поручника. У 05.1919 перебував біля м. Стрий (нині Львів. обл.) на військ. вишколі Січових стрільців. У 07.1919 у складі УГА перейшов на Наддніпрянщину. 1.08.1919 отримав звання сотника. Був у "чотирикутнику смерті". З 03.1920 – полковий лікар 2-го полку 1-ї бригади ЧУГА.

У 08.1920 в складі групи ген. А. Кравса перейшов на тер. ЧСР. Був лікарем у таборі для військовополонених м. Йозефов (нині Чехія) та в чес. армії.

1923 виїхав до Канади. 1924 повернувся до м. Львів. Працював у міськ. шпиталі. Лікар "Каси хорих", "Народної лічниці", активний діяч т-ва "Молода громада", УЛТ, мисливського т-ва "Тур".

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Карпинець І. Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 351; Посмертні згадки. Д-р Евген Олексій // Діло. 1934. 26 лютого. Ч. 51. С. 8; Посмертні згадки // ЛЧК. 1934. Ч. 4. С. 22–23; Причина трагічної смерти д-ра Е. Олексія // Діло. 1934. 28 лютого. Ч. 53. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 99, 274, 287, 667; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 224, 321, 341; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 163.

Ольга Малюта, Богдан Паска

ОЛЕКСІЙ
Роман

(15.03.1892–07.01.1966) – поручник артилерії УГА, громад. діяч. Н. в с. Поршна (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. здобув освіту в г-зії м. Львів (1912).

1915 завершив навч. в старшинській артилер. шк. в м. Братислава (нині Словаччина). 19.11.1918 зголосився до УГА. Четар. З 1.01.1919 – поручник. До 15.03.1920 – командант 2-ї батареї 7-го гармат. полку 7-ї Львів. бригади. Учасник боїв з поляками біля м. Стрий (нині Львів. обл.), Чортків. офензиви. 16.03–18.06.1920 – командант 6-дюймової батареї гармат. дивізіону 1-ї бригади ЧУГА. Пережив "чотирикутник смерті". Влітку 1920 – учасник польс.-рад. війни в складі 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР.

З групою А. Кравса перейшов до ЧСР. Від 08.1921 – комендант вартового робітн. відділу № 4 у Словаччині. Випускник шк. лісничих.

1944 переїхав до Німеччини, 1949 – до США. Автор спогадів.

П. у м. Потсвіл (шт. Пенсільванія).

Тв.: Олексій Р. 7-мий гарматний полк // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 193–195, 655.

Літ.: Клодницький О. Моя служба в УГА // Вісті Комбатанта. 1969. Ч. 2. С. 24–31; *Мигович П.* При VII-ій бригаді УГА // ЛЧК. 1937. Ч. 7. С. 3–7; *Ткачук П., Кривизюк Л.* Бойові дії артилерійських полків Галицької армії на фронтах польсько-української та більшовицько-української воєн // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. Вип. 21. С. 760–775.

Олександр Марущенко

ОЛЕСНИ́ЦЬКИЙ
Григорій Іванович

(01.12.1889–22.01.1953) – правник, старшина УГА. Брат Я. Олесницького. Н. у с. Переволока (нині Бучац. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. 1909 закінчив гімназійні студії в м. Золочів (нині Львів. обл.). До 1913 вивчав право у Львів. ун-ті.

Відбуваючи однорічну військ. службу, з поч. ПСВ влітку 1914 скерований у старшинську шк., після закінчення якої воював на Серб. й Італ. фронтах; іменований надпоручником. У боях за Львів у 11–12.1918 був нач. штабу армій. групи А. Долуда; 1.01.1919 отримав військ. звання сотника. Надалі служив у Золочів. ОВК, штабі 1-го корпусу. Перебував на Наддніпрянщині; 12.1919–01.1920 – зв'язковий старшина УГА при штабі рос. військ у м. Одеса.

Після війни здобув ступінь д-ра права, до 09.1939 працював адвокатом на Львівщині: спочатку в м. Підкамінь (нині смт Бродів. р-ну), потім у м. Золочів (нині обидва Львів. обл.). 1940–44 проживав у м. Лежайськ (нині Польща), провадив адвокат. канцелярію, працював в Укр. допомоговому к-ті. Восени 1944 емігрував на Захід. 1948 виїхав з Німеччини до США.

П. у м. Нью-Йорк.

Літ.: †Григорій Олесницький // Свобода. 1953. 24 січ.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 358, 505; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 303.

Петро Гуцал

ОЛЕСНИ́ЦЬКИЙ Юлій (Юліан) Ілліч

(03.06.1878–06.1941) – адвокат, д-р права, поручник УГА, громад.-політ. і культ. діяч, меценат. Н. у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Здобув освіту в Станиславів. г-зії. Вивчав право у Львів. та Віден. ун-тах. Однорічну військ. службу відбув в офіцерській шк. м. Прага. З 1904 проходив адвокат. практику в канцелярії Є. Олесницького, Т. Окуневського і Д. Савчака. З 1911 провадив власну справу в Станиславові.

Під час ПСВ воював поручником на Сх. фронті. З утворенням ЗУНР вступив до УГА, служив в інтендатурі, 1.03.1919 іменований сотником. У 01.1919 був зарахований до ДСС, брав участь у підготовці законодавчих актів. У 05.1919 потрапив у польс. полон, перебував у таборі інтернованих м. Брест-Литовський (нині Брест, Білорусь).

У 12.1919 повернувся додому, відновив адвокат. діяльність. Був активним громад.-політ. діячем: кер. повітов. к-ту УНДО (1924–33), чл. ЦК УНДО, голова місц. "Просвіти", чл. майже всіх укр. громад. і культ. т-в Станиславова. Опікувався митцями й літераторами, 1920 у домі О. пів року проживали міністр віросповідань УНР І. Липа та його син Ю. Липа. 1930–39 – голова станиславів. делегатури Союзу укр. адвокатів.

Після встановлення рад. влади арештований 23.09.1939, відправлений 28.10.1939 до м. Москва, де перебував у внутр. в'язниці НКВС; 29.03.1940 О. повернули до м. Станиславів. На підтримку адвоката станиславів. селяни зібрали понад 1 тис. підписів з проханням звільнити підсудного, але влада проігнорувала звернення. О. перевезли до м. Київ. Згідно з постановою Особливої наради при НКВС СРСР від 25.10.1940, ув'язнений на 8 р.

П. у таборі біля с. Стара Сама (нині Івдельського міськ. округу Свердлов. обл., РФ). Реабілітований у 11.1989.

Дж.: ДАІФО. Ф. Р-2157. Оп. 2. Спр. 4712-П.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975; *Андрухів І., Арсенич П.* Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996.

Степан Кобута

ОЛЕСНИ́ЦЬКИЙ Ярослав Іванович

(25.02.1875–15.07.1933) – адвокат, громад.-політ. діяч, дипломат. Небіж Є. Олесницького. Н. в с. Зарваниця (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.) в сім'ї священика. Навч. в нижчих класах г-зії м. Бучач, у г-зії м. Бережани (нині обидва Терноп. обл.). Студіював право у Львів. і Віден. ун-тах. Під час правн. студій – діяльний учасник студент. руху. Після завершення навч. провадив адвокат. канцелярію в м. Дрогобич (нині Львів. обл.), займався громад. діяльністю. Д-р права. Належав до УНДП.

З поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, за станом здоров'я працював у військ.-адм. органах. Учасник Конституанти 18–19.10.1918 в м. Львів. Від 11.1918 – радник, 1-й віце-секре-

ОЛЕСНИЦЬКИЙ
Юлій (Юліан) Ілліч

ОЛЕСНИЦЬКИЙ
Ярослав Іванович

тар, товариш (заст.) держ. секретаря ДСЗаС ЗУНР. Чл. урядової делегації ЗУНР на урочистому проголошенні в м. Київ 22.01.1919 Акта злуки; з огляду на присутність на урочистостях іноз. дипломатів, зачитував текст Акта злуки та офіц. промови франц. мовою. Призначений 28.01.1919 першим радником дипломат. місії УНР у Великій Британії, яка прибула до м. Лондон у 05.1919. Брав участь у нараді послів і голів дипломатичних місій УНР 6–14.08.1919 в м. Карлсбад (нині Карлові Вари, Чехія). 09.1919–01.1920 – тимчасовий повірений у справах дипломатичної місії УНР у Великій Британії, згодом її голова. Влітку 1920 спільно з А. Марголіним подав клопотання про членство УНР у новостворюваній Лізі Націй. 1921, після завершення роботи місії, повернувся до Львова.

1921–22 – викл. Укр. таємного ун-ту м. Львів; водночас займався адвокат. практикою, зокр. виступав оборонцем на процесі 23.10–18.11.1922 в справі замаху на Ю. Пілсудського 25.05.1921 (на лаві підсудних перебували 12 чл. УВО на чолі з колиш. чет. УГА С. Федаком). Оперуючи аргументом, що Галичина – особлива (в міжнар. сенсі) тер., О. посприяв успішному представленню проблеми Галичини у світових медіа. До 14.03.1923, коли Рада амбасадорів вирішила передати Сх. Галичину Польщі, разом з групою укр. правників шукав підтримки на міжнар. арені. У 05.1923 в м. Львів – співініціатор створення Союзу укр. адвокатів.

Від 08.1924 проживав у м. Золочів (нині Львів. обл.), де займався адвокат. практикою, діяльний у громад.-політ. сфері. 1930 обраний послом польс. сейму від УНДО, засуджував репресії польс. окупац. режиму щодо укр. нас. Зх. України; 1931 від імені УПР в сеймі звернувся до Ліги Націй з рішучим протестом проти політики пацифікації. Домігся збереження та впорядкування на цвинтарі в м. Золочів поховань вояків УГА, останки яких польс. влада прагнула перенести до спільної могили. Протягом тривалого часу належав до кер-ва Львів. адвокат. палати, був чл. Адвокат. іспитової комісії. Автор статей на правн. й сусп.-політ. тематику в галиц. періодиці. У 06.1931 важко захворів і надалі не брав активної участі в громад.-політ. житті.

П. і похований у м. Золочів.

Літ.: Головченко В. І. Олесницький Ярослав // ЕІУ. Т. 7. К., 2010. С. 581; *Гуцал П.* Олесницький Ярослав Іванович // ТЕС. Т. 4. Тернопіль, 2009. С. 423; *Його ж.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 115–116; Д-р Ярослав Олесницький // Діло. 1933. 17 лип.; Золочівщина: її минуле і сучасне / укл. і ред. В. Болюбаш. Нью-Йорк; Торонто; Канберра, 1982. С. 483, 604.

Петро Гуцал,
Микола Лазарович

ОЛІЙНИК
Василь Онуфрійович

(25.04.1900–03.11.1937) – педагог, підстаршина УСС, старшина УГА, громад. діяч. Н. у с. Добромірка (нині Збараз. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. 1910–14 навч. в укр. г-зії м. Тернопіль.

Восени 1917 вступив до полку УСС. У боях у м. Львів (11.1918) був булавним пробоєвої сотні 2-го куреня. Згодом воював в УГА хорунжим, у її складі в 07.1919 перейшов на Наддніпрянщину, перехворів на тиф. Від 02.1920 служив у ЧУГА. 08–09.1920 – діловод госп. частини воєн. відділу Галревкому в м. Тернопіль.

Разом з військами ЧА відступив за р. Збруч. 1921 завідував клубом у шк. червоних старшин м. Київ, одночасно був лектором політосвіти. 1922 викладав у шк. червоних старшин м. Харків. 1926–30 навч. в Укр. ін-ті марксизму-ленінізму, викладав в Ін-ті червоної професури. 1932 – секретар голови РНК УСРР, потім пом. секретаря ЦК КП(б)У П. П. Любченка.

Заарештований співробітниками ДПУ УСРР 12.05.1933 за сфабрикованим звинуваченням у належності до УВО, проведенні "активної націоналістичної роботи". Відповідно до рішення трійки при Колегії ДПУ УСРР від 23.09.1933, ув'язнений на 5 р. ВТТ. Перебував на Соловках. Згідно з постановою трійки при УНКВС по Ленінград. обл. від 9.10.1937, розстріляний біля

м. Медвеж'єгорськ в ур. Сандормох (нині Республіка Карелія, РФ). За справою 1937 реабілітований 17.07.1989, за справою 1933 – 16.11.1989.

Дж.: ЦДАГОУ. Ф. 263. Оп. 1. Спр. 66928-ФП.

Літ.: Гасай Є. Не втомлюся шукати. Тернопіль, 1998. С. 65–68; Остання адреса: Розстріли соловецьких в'язнів з України у 1937–1938 роках. Т. 1–2. К., 2003. С. 67, 70–71, 78–79, 82, 126, 137, 304, 338, 343, 346, 361, 502, 505, 510–512, 723, 926.

Петро Гуцал,
Олександр Марущенко

ОЛІЙНИК
Олекса Юрійович

(04.04.1888–13.11.1971) – правник, поручник УГА, громад.-політ. діяч. Н. у с. Купчинці (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1909), правн. ф-ту Львів. ун-ту (1914); д-р права (1923).

Під час ПСВ, як старшина австроугор. армії, воював на Італ. фронті. У 11.1918 повернувся додому, вступив до УГА. Співорганізатор запасного коша ОВК в м. Тернопіль, ад'ютант його команданта от. В. Федоровича. З 06.1919 – ад'ютант команданта 18-ї Терноп. бригади УГА сот. І. Цьокана. Перебував з УГА на Наддніпрянщині, перехворів на тиф.

1920 повернувся до Тернополя, де був адвокат. аплікантом (пом.) у канцелярії С. Бриковича; 1924 відкрив власну адвокат. канцелярію. Діяльний у громад.-політ. житті Тернопілля: засн. кооперативів у повіті, 1923–39 – голова надзірної ради Подільського союзу кооператив, постійний чл. управи філії т-ва "Просвіта", чл. Надзірної ради Подільського кооп. банку, повітов. організатор УРП. Захисник укр. активістів у політ. процесах. Не раз був заарештований за правозахисну й політ. діяльність.

Після встановлення 1939 рад. влади на ЗУЗ до 1941 – інспектор облвно, юрисконсульт Терноп. обл. пром. банку. Заарештований співробітниками органів НКВС 15.06.1941; під час етапування 2.07.1941 поблизу с. Смиківці (нині Терноп. р-ну Терноп. обл.) зумів утекти, однак при цьому був важко поранений.

Під час нім. окупації 1941–44 – голова Терноп. тимчасової повітов. управи, згодом голова Союзу громад у Тернополі; вживав заходів для звільнення мешканців міста з нім. ув'язнення; домігся збереження ділянки з могилами колиш. укр. вояків на Терноп. цвинтарі, де нацисти хотіли поховати своїх загиблих вояків; протягом певного часу перебував у тюрмі на Лонцького в м. Львів.

Від 1944 проживав у Австрії, Чехії, Німеччині; перебував у ДП, був таборовим суддею. 1950 емігрував до США (м. Клівленд): працював на ф-ці; чл.

ОЛІЙНИК
Олекса Юрійович

Начальна команда 18-ї Тернопільської бригади УГА. Сидять (зліва направо): сот. Василь БОЛЮХ, пор. Антін ДУДАР, пор. Олекса ОЛІЙНИК, сот. Ілько ЦЬОКАН, пор. Григор СЛАВУТА, сот. Микола КОШАК, сот. Іван СТАДНИК, сот. Гриць КУРІЦА. У 2-му ряді стоять (зліва направо): невідомий, чет. Ілько ПОСМІТЮХ, чет. Дмитро ЛАДИКА, пор. Микола МАЛИЦЬКИЙ, чет. Володимир ЧУБАТИЙ, чет. Осип ХОМА, сот. Микола АЛИСЬКЕВИЧ, невідомий, хор. МУЗИЧИШИН, сот. Лука НАЛУКОВИЙ, пор. Михайло ЗИМАК, пор. Леопольд ШЕРЕР. У 3-му ряді стоять (зліва направо): пор. Василь ШКВАРОК, чет. ЧОРНИЙ, пор. Ілля САЛАМАХА, невідомий, хор. ЖИЛА, чет. ПАЛІВОДА, хор. РЕМЕНЮК, чет. Роман СТАРИКІВ, чет. Василь ГРИЦИШИН

ОЛЬХОВИЙ Іларій

ОЛЬШАНСЬКИЙ Іван Михайлович

"Самопомочі", діяльний в ОбВУА. Автор статей на юрид. й істор. теми, праці про с. Купчинці.

П. у м. Парма (шт. Огайо, США), де й похований на цвинтарі Св. Петра й Павла.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 35, 314; Т. 3. Вінніпеґ, 1966. С. 87; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 54, 116; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3 / ред. кол.: Р. Миколаєвич та ін. Філядельфія. С. 87, 94, 119, 121, 401–404, 596–598, 749.

Микола Лазарович, Богдан Мельничук

ОЛЬХОВИЙ Іларій

(1896–29.11.1953) – економіст, старшина УГА, громад.-політ. діяч. Н. у м. Комарно (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Здобув початкову й середню освіту в м. Комарно. Завершення навч. у г-зії співпало з поч. ПСВ.

Улітку 1914 призваний до австро-угор. війська, воював на Італ. фронті. Повернувся додому в 11.1918, вступив до УГА. Воював на фронті біля м. Хирів. 1.03.1919 іменований четарем. Командував четою, потім сотнею у 8-й бригаді. З 07.1919 брав участь у поході УГА на м. Київ. Пережив епідемію тифу. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса опинився в ЧСР, де був інтернований.

Повернувся до Галичини, працював у Крайовому ревізійному союзі, організовував кооп. спілки, засновував перші кредитні об'єднання. Для зміцнення кредитної кооперації широко використовував пресу. Автор надрукованих у "Господарсько-кооперативному часописі" (1931–33) ст.: "Скріплюймо резервні фонди кредитових кооператив", "Зменшуймо кошти ведення", "Усуньмо велике лихо з кредитових кооператив", "Кредитові кооперативи платять зависокі відсотки від вкладок", "Орґанізуймо українські райфайзенки". 1937 очолив найвищу кооп. банківську інституцію в Галичині – "Центробанк".

З поч. ДСВ переїхав на Закерзоння, потім проживав у м. Краків. У кін. 1944 емігрував до Німеччини, згодом до США. У 05.1951 обраний головою Т-ва укр. кооператорів в Америці.

П. у м. Нью-Йорк.

Тв.: Ольховий І. Проблеми нашої кредитової кооперації // Кредитова кооперація. 1938. Ч. 1; *Його ж.* "Центробанк" в цифрах // Кооперативна республіка. 1928. Ч. 12.

Літ.: Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк, 1964.

Степан Гелей

ОЛЬША́НСЬКИЙ Іван Михайлович

(06.06.1869–26.04.1947) – греко-катол. священик, польовий духівник УГА. Н. у с. Циків (нині Мостис. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика. В дитячі роки проживав у м. Трускавець, с. Горбачі (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.), з 1879 – у с. Старява (нині Мостис. р-ну Львів. обл.), де його батько обіймав парафії. Навч. 1881–89 у г-зії м. Перемишль (нині Польща) та АГ м. Львів. Теолог. студії відбув у Львів. і Перемишл. духовних семінаріях. Рукоположений 1894 єпископом Ю. Пелешем. Перебував на парафіях у с. Теплиці (нині Перевор. пов. Підкарпат. в-ва, Польща), с. Будинін (нині Томашів. пов. Люблін. в-ва, Польща), с. Кунинська Воля (с. Вілька Кунинська; нині не існує, було на тер. сучасного Яворів. р-ну Львів. обл.), с. Долішній Лужок (нині Дрогобиц. р-ну Львів. обл.); сотрудник (з 1900), священик (з 1904) парафії в м. Хирів (нині Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Брав участь у громад. житті; був співзасн. кредитної спілки, споживчої кооперативи, спілки для збуту худоби в Хирові, чл.-засн. Ін-ту для дівчат у Перемишлі (де, зокр., навч. донька О. – майбутня мисткиня та літераторка Михайлина Стефанович).

На поч. ПСВ запідозрений австр. властями в москвофільстві й заарештований жандармами 1.09.1914, відправлений до табору м. Талергоф (Австрія). Звільнений навесні 1915, у 07.1915 повернувся до Хирова, продовжив душпастир. працю, обслуговував поранених і хворих вояків австро-угор. армії в місц. шпиталі.

Після проголошення ЗУНР переселився до м. Самбір (нині Львів. обл.), надавав духовну опіку воякам УГА як капелан ОВК. В УГА служили його сини Теофіль і Михайло Ольшанські, зять, сот.-лікар І. Стефанович. Разом з армією добровільно ("цивільний утікач") перейшов у серед. 07.1919 за р. Збруч. Приділений польовим духівником до 1-ї бригади УСС, був у м-ку Фридрихівка (нині м. Волочиськ Хмельн. обл.), м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), м. Вінниця; відбував службу в лічницях і військ. вишколі. У м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.) захворів на плямистий тиф.

Після одужання повернувся на поч. 1920 до Галичини, приділений тимчасово на парафії Львів. архієпархії: у с. Ясенів, потім у с. Підліски (нині відповідно Бродів. і Мостис. р-нів Львів. обл.). Восени 1921 знову обійняв парафію в Хирові. Крім душпастир. праці, брав участь у роботі укр. т-в, заснував дитячу захоронку під опікою сестер йосифіток. Зазнавав переслідувань польс. влади; так, за відправу панахид на могилах полеглих укр. вояків на Великдень 1930 був затриманий поліцією у 11.1938, засуджений 02.1939 окруж. судом у м. Самбір на 6 тижнів в'язниці; звільнений унаслідок інтерпеляції укр. послів сейму.

Влітку 1944, напередодні наступу військ ЧА, виїхав на Захід; перебував у Словаччині, Австрії, потім у ДП в амер. зоні окупації Німеччини.

П. і похований у м. Бамберг (нині земля Баварія, Німеччина).

Літ.: "Бунт у Хирові" // Діло. 1930. 4 трав. Ч. 96; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84, 181–183; Посмертні згадки. о. Іван Ольшанський // Християнський шлях. 1947. Ч. 20 (68). С. 8.

Петро Гуцал

ОЛЬША́НСЬКИЙ
Мирон Денисович

(1886 – д. і м. с. н.) – інж., старшина УГА. Н. у с. Червонка (нині в складі с. Передмістя Дубецьке Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща). Старшина залізн. зведеної управи УГА. 1.03.1919 іменований сотником. Перебував за р. Збруч. У 03.1920 потрапив у більшовиц. полон. Залишився в рад. Україні. 1921 проживав у м. Нова Ушиця (нині смт Хмельн. обл.).

Подальша доля невідома.

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ОМЕЛЯНО́ВИЧ-ПАВЛЕ́НКО
Іван Володимирович

(31.08.1881–08.09.1962) – військ. діяч ЗУНР та УНР. Брат М. Омеляновича-Павленка. Н. в м. Баку (нині Азербайджан) в сім'ї військового. Випускник Омського кадет. корпусу, Єлисаветград.

кінного уч-ща (1902), акад-ї Генштабу. Офіцер 8-го гусар. Лубен. полку в м. Кишинів (нині Молдова). Учасник рос.-япон. війни.

У роки ПСВ – команд. кінного дивізіону 8-го гусар. Лубен. полку. В укр. армії з 1917, команд. 2-го кінного полку ім. гетьмана Сагайдачного в м. Лубни (нині Полтав. обл.). За УД – команд. сердюцького Лубен. кінного полку, от. Харків. (Слобідського) козац. коша. З 12.1918 – в УГА, команд. бойової гру-

ОМЕЛЯНОВИЧ-ПАВЛЕНКО Михайло Володимирович

ОНАЦЬКИЙ Євген Дометійович

пи "Наварія" в боях із поляками біля м. Львів і Городок (нині Львів. обл.). З 24.02.1919 – інспектор кінноти ДА УНР; восени хворим захоплений у полон денікінцями, перебував у Кубанській армії ЗСПР, повернувся до України. 1920 – команд. Окремої кінної д-зії в складі групи ДА УНР. Генерал-хорунжий.

З кін. 1920 – в таборі інтернованих частин ДА УНР м. Каліш (нині Польща). 1930-ті – голова Укр. станиці, чл. Укр. воєн.-істор. т-ва, Т-ва вояків Армії УНР, УНК. У роки ДСВ – команд. 109-го батальйону нім. допоміжної поліції, нач. охорони Вінниц. р-ну 1941–43. Сприяв розвитку укр. нац. життя в регіоні. Вів б-бу з рад. партизанами. З 1943 працював над створенням Укр. визвол. війська. 1944 виїхав до Німеччини. Після війни емігрував до США.

П. у м. Чикаго (шт. Іллінойс, США). Похований на укр. цвинтарі м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Литвин М. Р., Науменко К. Є. Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. Кн. 1. К., 2007. С. 311–312.

Микола Литвин

ОМЕЛЯНО́ВИЧ-ПАВЛЕ́НКО Михайло Володимирович

(08.12.1878–29.05.1952) – військ. діяч ЗУНР, генерал. Брат І. Омеляновича-Павленка. Н. у м. Тифліс (нині Тбілісі, Грузія) в старовинній військ. родині козац. походження. Випускник Омського кадет. корпусу (1898), 1-го Павлівського військ. уч-ща (1900), акад-ї Генштабу (1913). Офіцер лейб-гвардії Волин. полку, 34-го Сибір. стрілец. полку, учасник рос.-япон. війни, нагороджений Золотою Георгієвською зброєю.

У роки ПСВ – команд. навч. команди, команд. батальйону лейб-гвардії Волин. полку, нач. штабу 2-го гвард. корпусу, команд. навч. гвард. команд у м. Петроград (нині Санкт-Петербург, РФ), нач. Петроград. шк. прапорщиків, 2-ї Одес. військ. шк. прапорщиків.

В укр. армії з 1917: сформував та очолив укр. бригаду в м. Катеринослав (нині Дніпро), нач. відділу військ. шкільництва Генштабу. За УД – команд. 11-ї пішої д-зії в м. Полтава, отаман Катеринослав. козац. коша.

10.12.1918–7.06.1919 – команд. УГА, реорганізував її у стрілец. корпуси й бригади. Проведені під його командуванням військ. наступальні операції з метою звільнення м. Львів не мали успіху.

З 07.1919 – генерал з особливих доручень штабу Гол. отамана, команд. Запоріз. корпусу, команд. ДА УНР в 1-му Зимовому поході, боях на більшовиц. фронті 1919–20. 1920 – у таборах інтернованих частин у Польщі.

З 1924 – у ЧСР, мешкав у м. Прага: викл. ун-ту, організатор Музею визвол. б-би України (1925), голова Т-ва колиш. вояків Армії УНР. Співпрацював з УВО та ОУН. У роки ДСВ – військ. міністр уряду УНР в екзилі, голова Укр. ген. ради комбатантів. Ген.-полковник. З 1948 – у Франції.

П. у м. Париж, де й похований на цвинтарі Пер-Лашез.

Тв.: Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма. К., 2002; *Його ж.* Українсько-польська війна 1918–1919. Прага, 1929.

Літ.: Ключенко О. Генералітет УГА // ЛЧК. 1931. Ч. 10. С. 4–7; *Литвин М. Р., Науменко К. Є.* Збройні сили України першої половини XX ст. Генерали і адмірали. Львів; Харків, 2007; *Литвин М. Р.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів, 1998; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки. Кн. 1. К., 2007.

Микола Литвин

ОНА́ЦЬКИЙ Євген Дометійович

(псевд.: Характерник, Дометенко, Винар, Італ, Тарас; 13.01.1894–27.10.1979) – журналіст, представник прес-бюро УНР у м. Рим (Італія), громад.-політ. діяч. Н. в м. Глухів (нині Сумської обл.). Випускник г-зії м. Чернігів (1912). У 09.1912–05.1917 навч. на істор.-філол. ф-ті Київ. ун-ту. Належав до нелегальних студент. т-в, зокр. Укр. студент. громади.

Чл. ТУП. 1917 – секретар Глухів. земської повітов. управи. 04.1917 – учасник Всеукр. студент. конф. від київ. студентства. З 05.1917 – чл. УЦР від Чернігів. губ. Друкував матеріали в газ. "Нова рада", час. "Вісті з Центральної Ради", "Народна справа", "Світло", "Київська старовина". Чл. УПСР. У 01–03.1918 – секретар УЦР. Причетний до укладання тексту 4-го Універсалу УЦР. У 03.1918 вийшов зі складу УПСР, склав мандат чл. УЦР. 03.1918–01.1919 – бібліотекар Київ. міськ. музею.

У 01.1919 в складі делегації УНР виїхав на Паризьку мирну конф. До 10.1919 перебував у м. Лозанна (Швейцарія). У 10.1919 призначений кер. пресового бюро укр. дипломатичної місії в м. Рим. З 06.1922 – аташе УНР в Італії. Ред. час. "La voce del Ukraina", співпрацював з вид. "Розбудова нації", "Український голос", "Діло", "Свобода", "Новий шлях", ЛНВ.

З 1929 – чл. ОУН, призначений ПУН кер. ОУН в Італії. Один з найближчих соратників Є. Коновальця. 1930 виступав на засіданні Ліги Націй з повідомленням про пацифікацію в Галичині. 1936–40 – проф. Вищого сх. ун-ту в м. Неаполь (Італія), де ініціював створення каф-ри укр. мови й л-ри. 1938–39 відстоював перед кер-вом Італії потребу визнання Карпат. України.

1940–43 – лектор Рим. ун-ту. 1943 заарештований нацистами за причетність до ОУН і критику політики Німеччини в Україні. Перебував у в'язницях м. Берлін та м. Оранієнбурґ (нині ФРН) до кін. 1944. У 05.1945 повернувся до м. Рим. Заст. голови Укр. допомогового к-ту (голова – архієпископ І. Бучко).

Навесні 1947 виїхав до Аргентини. Долучився до укр. громади м. Буенос-Айрес. Співзасн. Спілки укр. науковців, митців і літераторів. 1953–60 – кер. Укр. центр. репрезентації в Аргентині, згодом голова її Гол. ради. 1964 – співзасн. Укр. істор. т-ва. Ред. тижневика "Наш клич", час. "Дзвін", альманаху "Відродження".

Автор підручника з укр. граматики для італійців, укр.-італ. та італ.-укр. словників. Опубл. тв.: "Завзяття чи спокуса самовиправдання", "З чужого поля", "Портрети в профіль", мемуарні "Сторінки римського щоденника", "Записки українського журналіста і дипломата", "У Вічному Місті", "По похилій площині. Записки журналіста і дипломата". У спогадах О. наведено повні тексти листів М. Грушевського, С. Петлюри, Є. Коновальця, Д. Андрієвського, М. Тишкевича, І. Бучка та ін. О. детально охарактеризував делегатів ЗУНР на Паризькій мирн. конф. – К. Бона, В. Карманського; інформативними є його оцінки Є. Петрушевича, К. Левицького та ін.

Автор праці "Українська мала енциклопедія" (у 8 т.), біографій Є. Коновальця, О. Теліги, І. Франка. Написав "Енциклопедію українських символів, вірувань і звичаїв" (не опубл.). Всі свої документи, рукописи передав Іміграційному архіву Міннесот. ун-ту (США).

П. у м. Буенос-Айрес (Аргентина), де й похований на цвинтарі Чакаріта. 1986 перепохований разом з дружиною Ніною на новоств. укр. цвинтарі Монте-Гранде.

Літ.: Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. К., 1998. С. 140–141; *Винар Л.* Євген Онацький – чесність з нацією (1894–1979) // Український історик. 1980. № 1/4. С. 153–179; *Демченко Т.* Здобуття Батьківщини: життя та творчість Євгена Онацького. Чернігів, 2016; *Сеник Я.* Онацький Євген // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника. Вип. 5. Львів, 1998.

Микола Вітенко

ОНИ́СЬКІВ Василь

(25.08.1885 – д. і м. с. н.) – четар УГА. Н. у с. Уторопи (нині Косів. р-ну Івано-Франк. обл.). Навч. у сільс. шк. Володів польс. та нім. мовами. 1907 призваний до австр. армії; службу проходив у 24-му Коломий. піх. полку.

Учасник ПСВ. Нагороджений бронз. медаллю відваги, срібними медалями відваги II і I кл. та срібним хрестом за-

ОНИШКЕВИЧ
Іван Степанович

ОНИШКЕВИЧ
Роман Степанович

слуги. 4.12.1918 вступив до УГА. Призначений четарем 2-го куреня 24-го Коломий. піх. полку ім. П. Дорошенка. З 1.05.1919 – у складі 1-го піх. полку Самбір. бригади під командуванням ген. А. Кравса.

До кін. 1923 перебував у таборі для інтернованих укр. вояків м. Німецьке Яблонне (нині Яблонне-в-Под'єштеді, Чехія).

Подальша доля невідома.

Дж.: ЦДАВОВУ. Ф. Р-3520. Оп. 2. Спр. 110. Арк. 20–21 зв.

Петро Сіреджук

ОНИШКЕ́ВИЧ
Іван Степанович

(12.10.1896 – д. і м. с. н.) – поручник УСС. Брат Р. Онишкевича. Н. у с. Хишевичі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Випускник укр. г-зії м. Перемишль (нині Польща).

Вступив до Легіону УСС (08.1914). Учасник боїв у сотні Левицького, потім у кінній сотні під командуванням пор. Р. Камінського. У битві біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) потрапив у рос. полон, з якого повернувся восени 1917. Вступив до УГА (11.1918). Учасник боїв біля м. Львів, в околицях м. Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну Львів. обл.) у кінному загоні от. А. Долуда. Потрапив до польс. полону; ув'язнений у таборі м. Брест-Литовськ (нині Брест, Білорусь).

Після звільнення виїхав до ЧСР, де навч. в ун-ті. 1925 з групою колиш. вояків УГА перебрався до рад. України. Працював у с-мі освіти.

1928 заарештований співробітниками органів ДПУ УСРР, ув'язнений у концтаборі біля м. Печора (нині Республіка Комі, РФ). 1931 доправлений до м. Харків на процес полк. Г. Коссака. Опісля засланий на Далекий Схід.

Загинув на Далекому Сході після 1937.

Літ.: Карпинець І. Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 357; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 667–668.

Ольга Малюта

ОНИШКЕ́ВИЧ
Роман Степанович

(29.11.1894–09.11.1964) – інж., підхорунжий УСС, хорунжий УГА. Брат І. Онишкевича. Н. у с. Хишевичі (нині Городоц. р-ну Львів. обл.). Навч. в укр. г-зії м. Перемишль, випускні іспити склав 1915 у м. Відень.

Вступив до Легіону УСС (08.1914), чотовий у 8-й сотні, учасник бойових дій у Карпатах. Випускник старшинської шк. (1915). Брав участь у бою біля с. Лупків (нині с. Старий Лупків і Новий Лупків, Польща), де потрапив у рос. полон. Доправлений до табору в Туркестані, звідки втік у 04.1917 до м. Київ. У 01.1919 зголосився до УГА. Учасник Вовчухів. офензиви в складі куреня пор. А. Гладишовського 8-ї Самбір. бригади. 15.05.1919 поранений у бою біля с. Стара Воля (нині Польща). Перебував за р. Збруч. 5 разів перехворів на тиф.

У міжвоєн. період навч. у Вищій гірничій акад-ї м. Леобен (нині Австрія). Після 1929 працював за фахом на Волині. 1944 виїхав до Німеччини, 1949 перебрався до США. Проживав у м. Нью-Йорк. Співзасн. вид-ва "Червона Калина", чл. Братства УСС, Т-ва укр. інж. в Америці, ін. укр. орг-цій.

П. у м. Нью-Йорк, де й похований на цвинтарі Маунт Олівет.

Літ.: Карпинець І. Галичина: військова історія 1914–1921. Львів, 2005. С. 367; Сл. п. інж. Роман Онишкевич // Свобода. 1964. 12 листоп. Ч. 211. С. 5; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 668.

Ольга Малюта

ОНИШКЕ́ВИЧ
Степан Іванович

(21.12.1861–16.12.1944) – греко-кат. священик, громад. діяч. Батько І. та Р. Онишкевичів. Н. в м. Угнів (нині Сокал. р-ну Львів. обл.). Батько старшин УГА І. та Р. Онишкевичів. Висвячений на священика 1887. Згодом пом. священика на парафіях у с. Літиня (нині Дрогобиц. р-ну), Яструбичі (нині Радехів. р-ну) та Ременів (нині Кам'янка-Бузьк. р-ну). 1894–1913 – парох у с. Хишевичі (нині Городоц. р-ну, всі Львів. обл.).

Ініціатор створення в с. Хишевичі філій т-в "Просвіта", "Сокіл", шк. кошикарства, кооперативу з вир-ва торфу, молочарні, б-ки, драм. гуртка. Сприяв здобуттю сільс. дітьми середньої, ремісничої та вищої освіти. З Хишевичів походили кілька відомих захисників ЗУНР, зокр. І. Цяпка, І. Околот. Успішний досвід зі свого села поширював на ін. населені пункти Рудків. пов. 1897 активно підтримував І. Франка на виборах до австр. парламенту. Завдяки агітації О. в Рудків. пов. І. Франко отримав помітну перевагу, хоча й не зміг потрапити до Держ. Ради.

1899 – співзасн. УНДП. 1907–18 – посол до австр. парламенту. Чл. УПР. Відстоював зменшення податків та збільшення держ. допомоги для селян. 1909 – співзасн. разом з Є. Олесницьким т-ва "Сільський господар". Засл. діяч страхових т-в "Дністер", "Карпатія". 1913–39 – парох с. Старі Купновичі (нині с. Купновичі Самбір. р-ну Львів. обл.). Чл. ЗУР з 5.05.1915.

2.11.1918 – співініціатор Листопадового чину в м. Рудки й Рудків. пов. Делегат УНРади ЗУНР. Належав до складу комісії закорд. справ, комісії для тех. відбудови та земельної комісії. Співавтор земельного закону ЗУНР. 1919–20 інтернований поляками. Після звільнення повернувся до активної громад.-політ. та душпастир. роботи. З 12.1920 долучився до відновлення роботи т-в "Сільський господар", "Просвіта" в Рудків. пов. Делегат на з'їзді УНДП та на міжпарт. з'їздах. 05.1923 – чл. ТНК УНТП.

З 1925 – чл. ЦК УНДО. Разом з В. Охримовичем, С. Бараном та В. Мудрим належав до поміркованого крила партії. 1930–33 зазнав переслідувань польс. владою, обшуків та арештів.

П. і похований у с. Купновичі.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 150, 157, 192, 311; Т. 2. Івано-Франківськ, 2003. С. 157–158, 188, 200, 203, 679; Т. 5. Кн. 3. Івано-Франківськ, 2013. С. 201, 328, 519; *Кугутяк М. В.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. Івано-Франківськ, 2002; Рудки. З народнього руху в Рудеччині // Свобода. 1921. 27 січ. Ч. 21. С. 1.

Микола Вітенко, Микола Посівнич

ОНИЩУК
Антін Іванович

ОНИЩУ́К
Антін Іванович

(08.06.1883–29.10.1937) – етнограф, фольклорист, громад. діяч. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Випускник Станиславів. учител. семінарії (1904), Чернів. ун-ту (1912–16). Створив у с. Зелениця (нині Черник Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.) початкову шк., став у ній першим учителем. З 1910 вчителював у с. Карлів (нині Прутівка Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.). Займався громад. діяльністю, заснував читальню "Просвіти", духовий оркестр.

З ініціативи О. в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) в окружному відділі "Взаїмної помочі галицьких і буковинських учителів і учительок" засновано етногр. секцію (1912). Автор праць "Матеріали до гуцульської демонології", "Останки первісної культури у гуцулів", "Народня пожива у Надвірнянськім повіті", "Народний календар. Звичаї й вірування, прив'язані до поодиноких днів у році", "350 загадок молодим і старшим на забаву" та ін. До 1914 – співробітник Етногр. комісії НТШ в м. Львів.

Під час ПСВ – санітар в австро-угор. армії. Делегат УНРади ЗУНР від Снятин. пов. Відступив з УГА за р. Збруч.

З 04.1920 проживав у м. Київ. Співробітник Кабінету антропології та етнології ім. Ф. Вовка при ВУАН, вчений секретар Етногр. комісії ВУАН, ст. н. с., зав. відділу рукописів та стародруків Всеукр. істор. музею. 1926–33 – викл. етнографії, історії та техніки музейної справи Київ. худож. ін-ту.

Заарештований 7.08.1937 співробітниками НКВС. Розстріляний у м. Київ. Похований у Биківнянському лісі. Реабілітований 1983.

Літ.: Арсенич П. Етнографічна діяльність Антона Онищука // Народна творчість та етнографія. 1989. № 4. С. 22–28; *Бажанський М.* Вічно житимуть: Постаті від зарання історії, аж до найновіших часів: Біографічний словник. Детройт, 1984. С. 318–320; *Полєк В.* Відомі педагоги Прикарпаття: біографічний довідник (до 1939 року). Т. 1. Івано-Франківськ, 1997. С. 114.

Оксана Дрогобицька

ОНИЩУ́К
Денис Іванович

(псевд.: Панас Кущенко, Стецько; 20.01.1901–09.05.1975) – педагог, письменник, театральний діяч, однорічний вістун УСС та УГА. Брат З. Онищука, племінник О. Іваницького, двоюрідний брат С. Іваницького. Н. в с. Дорошівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка правосл. церкви. 1908–11 навч. в нар. шк. с. Кліводин, 1911–12 – у підготовчому класі; курс за перші 4 кл. про-

Ветерани УГА на могилі Дмитра Вітовського та Юліана Чучмана. Денис ОНИЩУК п'ятий зліва. 4 серпня 1936 р.

йшов 1912–15 в укр. держ. г-зії м. Кіцмань та 2-й держ. г-зії м. Чернівці. Брав участь у першій за часів рос. окупації укр. маніфестації в Кіцмані, організованій укр. військ. клубом 1.05.1917.

Учасник Буковин. віча в Чернівцях 3.11.1918. Вступив до загону укр. добровольців, який під командуванням О. Кантеміра брав участь у роззброюванні жандармерії та військових колиш. австр. армії в Кіцмані. У серед. 11.1918 разом з ін. кіцман. добровольцями долучився до УГА (УСС). Воював як однорічний вістун у складі 1-го етапного куреня при команді м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 04.1919), згодом разом з братом З. Онищуком у складі 2-го гармат. полку 2-ї Коломий. бригади УГА на Херсонщині як харчовий підстаршина (взимку 1919/20) та 2-го важкого гармат. дивізіону 3-ї бригади ЧУГА як телефоніст.

У 12.1919–01.1920 перехворів на тиф, тричі на поворотний тиф. Лікувався в шпиталі УГА в м. Тиврів (нині смт Вінниц. обл.). У серед. 02.1920 в с. Гліксталь 2-га й 14-та бригади УГА перейшли на бік більшовиків, які розформували 2-й гармат. полк, розподіливши його особовий склад між рештою артилер. підрозділів ЧУГА. Наприкінці 04.1920 разом з братом З. Онищуком брав участь у невдалому антибільшовиц.

виступі, ініційованому пор. Т. Черським, який закінчився роззброєнням дивізіону в м. Комаргород (нині с. Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.). На поч. 05.1920 на ст. Слобідка (нині смт Кодим. р-ну Одес. обл.) утік разом із З. Онищуком з ешелону, в якому більшовики везли до м. Одеса роззброєних вояків УГА. У складі 5-ї Херсон. д-зії ДА УНР перейшли 30.07.1920 на правий берег р. Дністер.

Не бажаючи служити в підпорядкуванні поляків, повернувся в 07.1920 на Буковину, потай перейшовши разом із З. Онищуком р. Дністер. Відсидів 2 тижні в рум. в'язниці "за нелегальний перехід кордону". Склав іспити за 7-й клас у держ. укр. г-зії в Чернівцях, 1920/21 н. р. записався як госпітант до 8-го кл. цієї ж г-зії. Після масових арештів укр. студентів у 06.1921 поширював летючки, видані укр. студент. т-вом "Союз", за що в 10.1921 був притягнутий до відповідальності. Записався на мат. відділення філос. ф-ту Чернів. ун-ту. Чл. укр. студент. т-ва "Січ".

З осені 1923 студіював у новозасн. Нац. ін-ті фіз. виховання м. Бухарест. Чл.-засн. Культ.-спортового т-ва "Буковина" в Бухаресті, чл. правління (1925). Навесні 1927 склав держ. іспити й завершив навч. в ін-ті. Учитель фізкультури в пед. шк. та хлоп'ячій г-зії м. Фелтічень (нині Румунія; 1927–29), у хлоп'ячому ліцеї м. Бельці (нині Молдова; 1929–30), у пед. шк. (1930–33) та теолог. семінарії (1933) м. Роман (нині Румунія), у ліцеї м. Хотин (нині Чернів. обл.; 1933–38), у теолог. семінарії (1938–49) та нижчій г-зії № 3 (1949–51) м. Роман.

З осені 1951 працював проф. фіз. виховання Укр. ліцею в м. Сігет (нині Румунія) аж до його ліквідації 1960; згодом викладав в укр. секції місц. рум. шк. Вийшов на пенсію 31.08.1962.

Брав участь як актор у виставах укр. театру в м. Чернівці. Організатор та актор укр. самодіяльних театральних колективів у м. Сігет (1950-ті).

Дописував до укр. часописів, що видавалися в Чернівцях та Бухаресті. Автор численних поезій, прозових тв. укр. мовою; перекладач тв. рум. письменників укр. мовою, а укр. – рум. Співпрацював з укр. відділом при пед. вид-ві в Бухаресті, готував до вид. укр. підручники для шк. в Румунії, а також рум.-укр. та укр.-рум. словники. Записував і впорядковував нар. приказки й прислів'я українців Румунії.

Автор спогадів про своїх побратимів-буковинців в УГА, опубл. С. Лакустою в рубриці "Пам'яти героїв" у чернів. газ. "Час" 1930–32. Чл. К-ту побудови пам'ятника героям с. Кліводин, спорудженого за нар. кошти й відкритого 10.06.1932. Ініціатор урочистого покладання делегацією українців з Буковини, Галичини й Карпат. України вінка з написом на синьо-жовтій стяжці "Борцям за волю України українці, гості XI Олімпіяди" на могилі полк. Д. Вітовського й чет. Ю. Чучмана в м. Берлін 4.08.1936, автор прочитаного тоді вірша "На могилі полк. Д. Вітовського".

Восени 1966 переїхав до м. Ґура-Гумора (нині Румунія).

П. після важкої хвороби в м. Ґура-Гумора, де й похований на місц. цвинтарі поруч із дружиною, неподалік від могили З. Онищука.

На приміщенні шк. с. Кліводин у 05.2011 встановлено меморіальну дошку на честь О.

Тв.: Онищук Д. Замітки про окремі слова // Рідна Мова. 1936. Ч. 6; *Його ж.* На могилі полк. Вітовського // ЛЧК. 1936. Ч. 11. С. 3; *Його ж.* На шляху життя. Чернівці, 2008. 176 с.; *Його ж.* "Народ скаже – як зав'яже". Опрацював і впорядкував народні прислів'я та приказки д-р Іван Рябошапка. Бухарест, 1976; *Його ж.* Останні дії 2-го гарматнього полку // ЛЧК. 1933. Ч. 9. С. 3–8; *Його ж.* Останній акт (Уривок зі споминів 2-гого тяжкого дивізіону 3 бригади Ч.У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Ч. 9. С. 4–10; *Його ж.* Памятник героям у Кліводині на Буковині // ЛЧК. 1932. Ч. 12. С. 9; *Його ж.* Поезії (Привіт Дм. Геродотові, Якої хочу я весни, Позір, на чати!, Другові, Воскресний день, Як дим той…) // Наш голос. 2016. Лютий. № 260. С. 7; *Його ж.* Полин і мед. Бухарест // Editura pentru Literatură, 1965; *Його ж.* Спомини. Чернівці, 2013. 492 с.

Літ.: Антофійчук В. Незнаний Денис Онищук // Наш голос. 2016. Лютий.

№ 260. С. 5–6; *Богайчук М.* Скромний трудівник пера // Радянська Буковина. 1975. 10 серп.; *Лакуста С.* Пам'яті героїв // Час. 1931. 21 квіт.; *Онищук Я.* Останні дні. До 35-річчя від смерті письменника Дениса Онищука // Наш голос. 2010. Квітень. № 190. С. 14–15; *Тинченко Я.* Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). Кн. 2. К., 2011. С. 305; *Шалата М.* Пісні з країни на Дунаї // Всесвіт. 1970. № 6. С. 159–160.

Володимир Старик

ОНИЩУ́К
Зеновій Іванович

(23.07.1897–14.02.1972) – ветеринарний лікар, підхорунжий артилерії УГА, громад. діяч. Брат Д. Онищука, племінник О. Іваницького, двоюрідний брат С. Іваницького. Н. в с. Дорошівці (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї дяка правосл. церкви.

1907/08 н. р. навч. в підготовчому класі, 1908–14 пройшов курс за перші 4 кл. в укр. держ. г-зії м. Кіцмань

Зеновій ОНИЩУК (ліворуч) та Денис ОНИЩУК. 1919 р.

(нині Чернів. обл.). Під час навч. в г-зії мешкав в Укр. бурсі – інтернаті для позаміськ. укр. дітей, які навч. в СШ м. Кіцмань. У 06.1915 був заарештований рос. військ. властями в с. Самушин (нині Заставнів. р-ну Чернів. обл.). Висланий вглиб Росії; після звільнення з ув'язнення мав статус "біженця", заробляв працею чорнороба в м. Київ, Феодосія (нині АРК, Україна), Ростов-на-Дону (нині РФ) та Єлисаветград (нині Кропивницький). Повернувся додому з важким гастритом у 11.1916, коли лінія фронту знову пролягла через Карпати. Іспити за 5-й клас склав у 11.1917 в 2-й держ. г-зії м. Чернівці. 1917/18 н. р. продовжив навч. в укр. держ. г-зії в Кіцмані, склав іспити за 6-й і 7-й класи.

1918 мобілізований до австр. армії, приділений до польової артилерії, відправлений на вишкіл артилеристів до Чехії. Свідоцтво зрілості отримав 20.01.1919 без складання письмового й усного іспитів за спрощеною процедурою для військових (голова комісії О. Доспіль). Був останнім випускником Укр. держ. г-зії в Кіцмані перед її закриттям рум. окупац. владою наприкінці 01.1919.

Нелегально перебрався до Галичини, де вступив до УГА. У 01–05.1919 навч. в шк. старшин артилерії в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Воював на фронті під м. Чортків (нині Терноп. обл.) у складі окремої батареї однорічників, згодом служив підхорунжим артилерії в 2-му гармат. полку 2-ї Коломий. бригади УГА, який брав участь у численних боях у Галичині й на Наддніпрянщині, у т. ч. в наступі на м. Київ у 08.1919.

У серед. 02.1920 в с. Гліксталь 2-га й 14-та бригади УГА перейшли на бік червоних, які розформували 2-й гармат. полк, розподіливши його особовий склад між рештою артилер. підрозділів ЧУГА. Наприкінці 04.1920 разом з братом Д. Онищуком брав участь у невдалому антибільшовиц. виступі, ініційованому пор. Т. Черським, який закінчився роззброєнням дивізіону в м. Комаргород (нині с. Томашпіл. р-ну Вінниц. обл.). На поч. 05.1920 на ст. Слобідка (нині смт Кодим. р-ну Одес. обл.) утік разом з Д. Онищуком з ешелону, в якому більшовики везли до м. Одеса роззброєних вояків УГА. Повернувся в 07.1920 на Буковину, потай перейшов разом з Д. Онищуком р. Дністер, після чого був покликаний до рум. війська.

Після демобілізації записався на філос. ф-т Чернів. ун-ту (1921). Чл. укр. студент. т-ва "Союз" у Чернівцях. Заарештований рум. поліцією в числі 30 студентів, оштрафований на 50 леїв. Після закриття рум. окупац. владою т-ва "Союз" у 07.1921 – чл. укр. студент. т-в "Новий союз" та "Січ".

З 1922 студіював ветеринарну медицину в ун-ті м. Бухарест. Один з ініціаторів відновлення діяльності т-ва студентів-українців "Зоря" в Бухаресті, голова літ.-наук. секції. Працював асистентом на ветеринарному ф-ті Бухарест. ун-ту, де 27.10.1926 промований д-ром ветеринарної медицини.

Після закінчення студій працював дир. ветеринарної лабораторії в Чернівцях. 1932 призначений ветеринарним медиком р-ну м. Ґура-Гумора (нині Румунія). Наприкінці ДСВ був евакуйований з родиною до м. Сіґішоара пов. Муреш (нині Румунія), однак після закінчення війни був знову направлений на роботу до м. Ґура-Гумора, де пропрацював до виходу на пенсію.

П. і похований у м. Ґура-Гумора.

Літ.: Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 168–169, 325–326; *Лакуста С.* Пам'яти героїв // Час. 1930. 18 жовт.; 1931. 4 квіт.; *Мацькевич С.* 2-гий гарматний полк // Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 184–186; *Онищук Д.* Останні дії 2-го гарматнього полку // ЛЧК. 1933. Ч. 9. С. 3–8; *Його ж.* Останній акт (Уривок зі споминів 2-гого тяжкого дивізіону 3 бригади Ч.У.Г.А.) // ЛЧК. 1931. Ч. 9. С. 4–10; *Його ж.* Спомини. Чернівці, 2013. С. 61–94, 222–242; Промоція // Рідний край. 1926. 28 листоп.; Тов. Студентів-Українців "Зоря" в Букарешті // Робітник. 1922. 16 берез.

Володимир Старик

ОНУЛЯ́К
Орест Павлович

(02.02.1891–1953) – учитель, старшина УГА. Н. в с. Нагоряни (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Заліщики (нині Терноп. обл.). Вчителював на Лемківщині.

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, після закінчення старшин. школи воював на фронті. До УГА вступив у 11.1918; 1.01.1919 іменований поручником. У лавах армії пройшов весь бойовий шлях. З 02.1920 – індентант 1-ї бригади ЧУГА. У кін. 08.1920 в складі військ. групи А. Кравса прибув до ЧСР, проживав у таборі м. Йозефов (нині Чехія). Там 15.07.1922 одружився з учителькою О. Менцінською. Працював учителем на Пряшівщині.

П. у с. Вельке Косіги (нині Нітран. краю, Словаччина).

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1р. Спр. 252. Арк. 29.

Літ.: Дрозд В. Січовий стрілець із Нагорян // Колос (Заліщики). 2010. 7 трав.; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 224, 304.

Петро Гуцал, Петро Сіреджук

ОНУФЕРКО
Григорій Лукич

ОНУ́ФЕРКО
Григорій Лукич

(18.01.1878–04.03.1943) – суддя, адвокат, громад. діяч. Н. в м. Тернопіль. Випускник Терноп. г-зії, правн. ф-ту Львів. ун-ту. Працював повітов. суддею в м. Делятин (нині смт Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.); згодом окружний суддя в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ).

У 11.1918 активно підтримував становлення укр. влади в Станиславівському пов., присягнув на вірність Україні.

1920 відправлений польс. владою на пенсію. Відкрив власну адвокат. канцелярію. Був адвокатом на процесах УВО та ОУН. Активний діяч громад. життя м. Станиславів. Очолював т-во "Бесіда", Укр. муз. ін-т, співоче т-во "Боян". Організовував туристичні мандрівки Карпатами (г. Піп-Іван, Шпиці, Говерла та ін.). У 09.1939 виїхав до м. Краків (нині Польща), чл. Укр. центр. к-ту. У 07.1941 повернувся до м. Станиславів. Спільно з О. Бойчуком відновив адвокат. канцелярію. Чл. Укр. допомогового к-ту.

П. від серцевого нападу в м. Станіслав, де й похований. Могила не збереглася.

ОНЧУЛ
Аурел

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 424, 555, 617, 620, 624–625, 632, 644, 673–674; *Андрухів І., Арсенич П.* Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. С. 55–56; *Гуцал П.* Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 118–119.

Олеся Стефаник

ОНУ́ФЕРКО
Лука Якимович

(18.07.1891–09.08.1941) – четар УГА, адвокат, громад. діяч. Н. у м. Тернопіль у сім'ї міщан. Випускник укр. г-зії в рідному місті (1910). Студіював право у Львів. ун-ті.

Під час ПСВ служив в австро-угор. армії. В УГА пройшов весь бойовий шлях. У 04.1920 потрапив у польс. полон; перебував у таборі м. Тухоля, звільнений 28.11.1920. Повернувся до Тернополя. Здобув ступінь д-ра права, працював адвокатом. Брав участь у громад. житті міста й округи; з 1924 – секретар, чл. виділу окружної "Просвіти"; очолював т-во укр. поступової молоді "Каменярі", належав до кер-ва місц. орг-ції УРСП.

22.06.1941 заарештований співробітниками НКВС. Відправлений з групою в'язнів до тюрми м. Магнітогорськ (нині Свердлов. обл., РФ).

П. в ув'язненні в м. Магнітогорськ. Реабілітований 1998.

Літ.: Гуцал П. Українські правники Тернопільського краю. Тернопіль, 2008. С. 119; *Срібняк І. В.* Енциклопедія полону: українська Tuchola. Кн. 1. К.; Париж, 2016. С. 119; Шляхами Золотого Поділля: у 3 т. Т. 3. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1983. С. 692.

Петро Гуцал

О́НЧУЛ
Аурел

(Onciul Aurel;
12.03.1864–30.09.1924) – рум. політ. діяч. Н. у м. Чернівці. Навч. у військ. акад-ї м. Відень. Випускник Віден. ун-ту, д-р права. На держ. службі невдовзі отримав ступінь міністерського секретаря. Через конфлікт був переведений до м. Брно (нині Чехія) як повітов. голова. Створив Т-во моравської допомоги, яке стало помітною інституцією; його перший дир. 1903 повернувся на Буковину, долучився до політ. життя. Був обраний депутатом від пов. Сучава. З 1904 спільно з Лупу, Сіміновічем, Васілко, Штраухером заснував т-во, що діяло на демократ. засадах.

У час розпаду Австро-Угорщини зайняв позицію співпраці з українцями, підтримував поділ Буковини за етногр. принципом на укр. та рум. частини. Спільно з О. Поповичем підписав протокол передачі влади від Й. Еццорфа 6.11.1918 як рум. нац. комісар.

Заарештований у м. Ясси (нині Румунія), перебував в ув'язненні.

П. у м. Бухарест. Похований у м. Чернівці.

Ігор Піддубний

ОПАРІ́ВСЬКИЙ
Василь Іванович

(15.10.1890–22.06.1919) – капелан УГА, церк. і громад. діяч. Н. у с. Бонарівка на Лемківщині (нині ґміни Стрижів Стрижівського пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Середню освіту здобув у г-зії м. Сянок (нині Польща), де заснував таємний гурток студентів-українців, працював у кооперативі "Се-

ОПАРІВСЬКИЙ Василь
з дружиною Юлією

лянська бурса". Потім навч. в духовній семінарії, на богослов. ф-ті Львів. ун-ту. Висвячений на священика 1916. Був одружений з донькою вчителя В. Ганківського, яка теж стала вчителькою, трагічно загинула 1944 на Лемківщині. Їхні діти – Василь, студент Львів. ун-ту, загинув 1942 у в'язниці гестапо, та Наталія, дружина С. Бандери.

1916–18 О. виконував обов'язки адміністратора з правом управи парафії та катехита шк. в с. Нижанковичі (нині смт Старосамбір. р-ну Львів. обл.). Капелан УСС. У 11.1918 добровільно зголосився на капелана УГА, призначений спершу духівником групи "Хирів", потім духівником 11-ї Стрий. бригади в складі 3-го корпусу УГА. Під час Чортків. офензиви важко поранений унаслідок вибуху гранати в с. Слов'ятин (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.).

П. у військ. госпіталі м. Підгайці (нині Терноп. обл.), де й похований на місц. цвинтарі о. В. Лабою та о. Й. Жаном.

Дж.: ЦДІАУЛ. Ф. 201. Оп. 1в. Спр. 660.

Літ.: Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 78, 84, 183–184; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 109, 316, 614; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 322; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 151, 256; *Ядловський А.* Доля родини Ярослави Бандери (Опарівської). Спогади депортованих. Івано-Франківськ, 2013.

Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

ОПОЗИ́ЦІЯ В ЗА́ХІДНО-УКРАЇ́НСЬКІЙ НАРО́ДНІЙ РЕСПУ́БЛІЦІ – елемент політ. с-ми, що свідчив про демократ. х-р д-ви. Сформувалася на поч. створення ЗУНР у складі діячів УСДП та їх симпатиків, які на 1-му засіданні УНРади 18.10.1918 виступили за негайну злуку укр. земель Австро-Угорщини з Наддніпрян. Україною. Опинившись у меншості, вони скликали 19.10.1918 в м. Львів парт. конф. УСДП за участю діячів ін. партій. Однак усі зх.-укр. діячі підтримали Листопадовий чин 1918, проголошення і формування органів влади ЗУНР, до складу яких увійшли і соціал-демократи. Після Акта злуки 22.01.1919 в м. Київ УСДП відкрито перейшла в опозицію до владних стр-р ЗОУНР, виступала за створення єдиного соціаліст. уряду в Україні. УСДП підтримувала діяльність соціаліст. урядів Директорії УНР, членами яких 1919–20 були В. Темницький, Й. Безпалко, В. Старосольський, С. Вітик (кер. Мін-ва в справах ЗОУНР, ств. на противагу уряду Є. Петрушевича в тимчасовій столиці УНР – м. Кам'янець-Подільський у 2-й пол. 1919).

Дмитро ДЕМ'ЯНЧУК, голова Селянсько-робітничого союзу

У засіданнях УНРади ЗУНР в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ) у 1-й пол. 1919 зі 125 депутатів брало участь не менше 14 чол., які належали до фракції УСДП. Загалом у складі УНРади, з членами Буковин. і Львів. делегацій, у 10.1918–06.1919 були, як мінімум, 24 чл. УСДП (серед бл. 200 діячів, у т. ч. безпартійних і тих, чия партійність не відома) різного соц. походження, переважно залізничники, адвокати й педагоги. Політику УСДП в УНРаді визначали В. Темницький (голова партії), О. Безпалко, С. Вітик та О. Устиянович. Соціал-демократ. опозиція виступала проти орієнтації уряду ЗУНР на "буржуазну" Антанту, за проведення більш лівої, соціаліст. політики й підписання мирної угоди між УНР і більшовиц. Росією. Ставлення УСДП до політики рос. більшовиків було критичним. УСДП провела парт. конф. у Станиславові 28–29.03.1919. Соціал-демократи 1919 видавали газ. "Воля" в Станиславові (4 з 11 номерів вийшли за часів ЗОУНР); під їх впливом перебував час. "Дрогобицький листок"; за підтримки УСДРП Наддніпрянщини УСДП організувала вид-во укр. преси під польс. владою у Львові (центр. орган "Вперед") та Перемишлі.

Для політ. тиску на уряд ЗОУНР соціал-демократи ініціювали створення в 12.1918 легальної опозиційної орг-ції – СРС (голова – Д. Дем'янчук, заст. – діяч УСДП Є. Оліярник). Навколо СРС гуртувалися ліві елементи – як помірковані, так і ультрареволюційні, включно з комуністами. Програму й статут прийняла конф. повітов. представників СРС 16.02.1919 у Станиславові. Засідання

відбулося під кер-вом соціал-демократів: О. Устияновича обрано головою, О. Безпалко проголосив політ. доповідь. Гол. метою СРС було негайне об'єднання всіх укр. земель у демократ. республіці, соціаліст. перетворення (конфіскація великої земельної власності без викупу, націоналізація пром. підпр-в, запровадження безплатної мед. допомоги працюючим, робітн. законодавства – 8-год. робочого дня, мінімальної зарплати тощо). Орг-ція не мала чіткої стратегії і тактики, видавала газ. "Республиканець" (12 із 33 номерів (ч. 9–20) вийшли як "соціал-демократичний часопис"). 30–31.03.1919 СРС організував Селянсько-робітничий з'їзд у Станиславові, провідну роль у якому відіграли діячі УСДП – Р. Яросевич (голова з'їзду), О. Безпалко та ін. З'їзд прийняв помірковані резолюції, що обстоювали загалом платформу конф. УСДП, критикував соц. політику уряду ЗУНР, виступив з ультиматумом негайного включення 61 обраного ним делегата до складу УНРади.

УСДП на засіданнях УНРади 1–3.04.1919 підтримала рішення з'їзду СРС, але більшість членів Ради проголосували проти кооптації. У відповідь нарада представників СРС 3.04.1919 обрала виконавчий к-т у складі 9 чол. для реалізації ухвали з'їзду (голова Д. Дем'янчук, заст. Є. Оліярник). Однак к-т не пішов на відкрите протиборство з УНРадою, яка, зі свого боку, задовольнила низку вимог СРС: 12.04.1919 проголошено закон про 8-годинний день праці та щорічне "свято трудового люду" 1 Травня, 15.04.1919 призначено демократ. вибори до Сойму ЗОУНР. Компроміс між урядовими силами та опозицією в умовах несприятливої військ.-політ. ситуації засвідчив зрілість громадянського сусп-ва в Галичині.

Після встановлення в краї польс. влади влітку 1919 СРС припинив свою діяльність. Ураховуючи зростання розмежування між урядами УНР й ЗУНР, УСДП підтримала курс С. Петлюри на польс.-укр. зближення в кін. 1919 – на поч. 1920, але різко засудила умови Варшав. договору, з часом стала на радянофіл. позиції та була опанована комуністами, за що заборонена польс. владою в 01.1924.

СРП, ств. в кін. 1918 частиною діячів УРП, критикувала окремі дії уряду ЗУНР, позицію кер-ва УРП Л. Бачинського, І. Макуха. Друк. орган – "Громадський Голос" у м. Коломия; СРП діяла на Покутті й Гуцульщині. В УНРаді існував Сел.-радикальний клуб у складі 15 осіб. 16.02.1919 у Коломиї відбулася конф. СРП, що обрала управу партії (голова – К. Трильовський, заст. – А. Онищук, П. Шекерик-Доників та ін.). Парт. з'їзд УРП у 03.1919 у Станиславові визнав нелегітимною реорг-цію партії К. Трильовським. Не висунувши своєї програми, СРП виступала проти негайного скасування приватної власності на землю, за поділ землі серед мало- і безземельних селян та ін. Після падіння ЗУНР провідники СРП покинули Галичину, спроби відновлення партії 1922 завершилися невдачею.

Загалом опозиц. настрої в ЗУНР посилювалися в 1-й пол. 1919 через поглиблення сусп.-політ. кризи: погіршення життєвих умов більшої частини нас. в умовах війни, корупцію серед посадових осіб та ін. Однак вияви невдоволення владою не переросли в масові заворушення, прояви непокори; найбільш резонансним стало Дрогобиц. повстання 14.04.1919. На відміну від Наддніпрянщини або Угорщини, не було допущено сепаратизму, приходу до влади лівого уряду; зх.-укр. нас. консолідувалося навколо нац.-держ. буд-ва.

Літ.: Арсенич П. Діяльність Селянсько-робітничого союзу в м. Станіславі в 1919 р. // Архіви України. 1968. № 2. С. 66–74; *Дем'янчук Д.* Така була дійсність в 1918–1919 роках в Галичині. Івано-Франківськ, 1965. 365 с.; Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. К., 2001. С. 733; *Павлишин О.* Суспільно-політична криза в ЗУНР у першій половині 1919 р. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 119–130; *Райківський І.* Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років // Галичина.

1998. № 2. С. 42–55; *Його ж.* Діяльність Української соціал-демократичної партії в ЗУНР (листопад 1918 року – липень 1919 року) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 1998. Вип. 1. С. 110–127; *Його ж.* Селянсько-робітничий союз у Західній Області УНР // Галичина. 2001. № 5–6. С. 220–225; *Його ж.* Українська соціал-демократія в суспільно-політичному житті ЗУНР (листопад 1918 р. – липень 1919 р.) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 18. Львів, 2009. С. 216–228.

Ігор Райківський

ОПÓКА
Микола Іванович

ОПОКА
Микола Іванович

(11.12.1895–09.02.1923) – хорунжий УСС, четар УГА, редактор. Н. в с. Нагоряни (нині Пустомитів. р-ну Львів. обл.). Випускник АГ м. Львів (1914). Чл. середньошкільн. таємних орг-цій, належав до проводу гімназійних драгоманів. т-в, активіст пластун. руху.

Доброволець Легіону УСС від 08.1914. Воював на Сх. фронті в сотні В. Дідушка, потім А. Мельника, командував четою. Відзначився як один з кращих та найсміливіших провідників стеж (розвідувальних відділів) у Карпатах та в бою на г. Маківка. Нагороджений малою срібною медаллю "За хоробрість". Чл. Пресової кватири УСС, стрілец. ідеолог, літописець бойового шляху УСС; володів неабияким літ. хистом. У бою біля м. Галич (нині Івано-Франк. обл.) 28.06.1915 поранений; потрапив до рос. полону. Співініціатор створеного 31.05.1917 в м. Відень таємного укр. революц. військ. гуртка, мета якого – відірвання укр. земель від Австрії і приєднання їх до Наддніпрян. України. Належав до УРП.

У 11.1918 на чолі військ. відділу відправився зі Щирец. пов. на допомогу оборонцям м. Львів. В УГА – старшина 1-ї сотні 1-го Станиславів. куреня, згодом 1-го полку 1-ї бригади УСС. Протягом певного часу був сотником київ. Січових стрільців, де проявив себе як один з кращих старшин. Співробітник Пресової кватири УСС і ред. час. "Стрілецька думка".

Автор статей і спогадів про бойовий шлях УСС та Листопадовий чин 1918: "Рік тому", "Одна з багатьох пригод: Зі спогадів У. С. С.", "Вістун", "З моїх звідів" (усі 1916), "Спогади про 1 листопада 1918 р. в Галичині" (1919) та ін.

З 12.1919 – чл. ревкому УГА в м. Вінниця, співред. органу ревкому – час. "Червоний стрілець", 1-ше число якого вийшло друком 6.01.1920. У період ЧУГА – зв'язковий укр. командування в м. Київ, зокр. з боротьбистами. 11.02.1920 брав участь у розмові з провідними чл. КП(б)У – М. Скрипником, В. Еллaном-Блакитним, Г. Гриньком, О. Шумським, М. Полозом, М. Любченком, трохи згодом – з В. Затонським щодо майбутнього УГА.

Після визвол. змагань належав до УВО: заст. крайового команданта на СУЗ (1920–21). Певний час перебував у польс. в'язниці, звідки звільнений завдяки сот. М. Кураху. Разом з колиш. січовими стрільцями скерований проводом УВО в підрад. Україну для формування там антибільшовиц. підпілля. Співзасн. і співкер. Укр. центр. повстан. к-ту (УЦПК) в Києві, який планував за допомогою повстан. руху повалити більшовиц. режим і відновити владу УНР.

17.07.1921 співробітники органів ВЧК заарештували О. та ін. чл. УЦПК. Загинув разом з 37 засудженими до розстрілу укр. старшинами й козаками під час відчайдушного 4-годинного бою в Лук'янівській в'язниці, коли вони заволоділи револьвером охоронця, захопили рушниці й набої в канцелярії тюрми.

Літ.: Гірняк Н. Останній акт трагедії Української Галицької Армії. Нью Йорк, 1969. С. 17, 20, 23–24, 26, 30–32, 38, 54, 70, 79–116, 150; За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / за ред. С. Ріпецького. Нью-Йорк, 1967. С. 448; *Лазарович М. В.* Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016; *Ріпецький С.* Українське Січове Стрілецтво: визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк, 1956. С. 90, 108, 120–122, 137, 138, 180, 285, 306.

Микола Лазарович

ОРЕЛЕ́ЦЬКИЙ
Василь

(30.01.1895–09.01.1976) – поручник УГА, громад.-політ. діяч. Н. в с. Лужани (нині смт Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї сільс. старости. Здобув освіту в 6-річній нар. шк. в Лужанах та г-зії м. Чернівці. Вивчав право у Чернів. ун-ті.

Мобілізований до австро-угор. армії. Закінчив старшинську шк. Навесні 1918 побував на Наддніпрянщині. Четар УГА з 11.1918. 1.08.1919 іменований поручником у складі 3-го корпусу УГА. Учасник походу УГА та ДА УНР на м. Київ. Перехворів на тиф у "чотирикутнику смерті".

1920 емігрував до м. Прага. Навч. на філос.-правн. ф-ті Празьк. ун-ту та сусп.-політ. ф-ті УВУ. Активний діяч укр. студент. руху. Очолив гурток "Черемош". Друкував інформац. листок "Буковина". Співорганізатор т-ва "Відродження укр. студентства". Чл. Укр. акад. громади. 1925 очолив ЦСУС. Володів понад 10 мовами, серед них: франц., англ., нім., япон., турец., італ., швед., іспан., рум., угор. та ін. Учасник міжнар. студент. конгресів у м. Копенгаген (1925), Прага (1926), Женева (1927), Будапешт (1929), Брюссель (1930), Бухарест (1931), Рига (1932). Редагував "Студентський вісник". Співпрацював з УВО та ОУН. Д-р права УВУ (1932). З 1939 – доц. каф-ри міжнар. відносин. Підтримував кер-во Карпат. України.

1945 переїхав до Німеччини. Перебував у ДП біля м. Ашаффенбурґ (нині ФРН). З 1946 – проф. каф-ри міжнар. права УВУ. Протягом багатьох каденцій – декан правн. ф-ту. Учасник Світов. конгресів українців. 1965–66 – ректор УВУ. Автор підручників з міжнар. права, численних наук. статей і досліджень.

П. у м. Мюнхен, де й похований на цвинтарі Вальдфрідгоф.

Літ.: Голіят Р. 50-ліття наукової і громадсько-політичної праці проф. Василя Орелецького // Свобода. 1971. 4 лютого. Ч. 23. С. 3; *Мірчук А.* Пам'яті проф. Василя Орелецького // Свобода. 1976. 18 листоп. Ч. 224. С. 2, 4; Науковий Збірник УВУ. Ч. IX: Збірник на пошану Василя Орелецького 1895–1976; Мюнхен, 1982; *Огуй О. Д.* Орелецький Василь // ЕІУ. Т. 7. К., 2010. С. 630.

Микола Вітенко

ОРЕНШТА́ЙН
Яків Саулович

(25.02.1875–12.09.1942) – єврейс. громад.-культ. діяч. Н. у м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.) у сім'ї книготорговців. Здобув традиційну єврейс. освіту. Власний бізнес започаткував у рідному місті 1902, видавничий знак "Галицька

накладня Якова Оренштайна" використовував з 1903. Видавав з 1909 серію кн. "Загальна бібліотека".

1917 майно О. (будинок, склади, друкарня) пограбували солдати рос. армії. У 07.1917 виїхав з Коломиї в пошуках

нових ринків збуту своєї поліграфічної продукції – спочатку до м. Відень, звідти до м. Берлін, де прожив 20 р. (з малими перервами). У Берліні заснував "Українську накладню".

Був представником Мін-ва освіти УД в Галичині, Німеччині й Швейцарії (1918); за дорученням укр. влади закуповував літаки для повітряного флоту УНР (1919), брав участь в акції С. Смаль-Стоцького щодо відкриття укр. ун-ту в Галичині (1924). Безуспішно намагався повернутися до Коломиї, однак був звинувачений польс. властями в "державній зраді", оголошений "ворогом Польщі" за нібито активну підтримку ЗУНР, надання власної друкарні для потреб Коломий. ОВК, участь у маніфестаціях і вічах на Коломийщині на підтримку ЗУНР, а також В. Бемка і Т. Примака.

Як видавець і дипломатичний радник Посольства УНР у Німеччині, відвідав Канаду й США, налагоджував контакти з укр. діаспорою (1920-ті). Репрезентував інтереси міжнар. єврейс. орг-цій у процесі С. Штайґера як перемовник з УВО. Належав до Спілки нім. книготорговців (змушений вийти з неї 1935 через акції нацистів).

Від 1938 проживав у м. Варшава, час від часу відвідував м. Берлін і Львів. У 12.1938 повідомив З. Кузелю про рішення передати йому кер-во вид-вом, а його приміщення віддати на потреби укр. еміграції в Німеччині.

1941–42 перебував у Варшав. гетто. Розстріляний нацистами.

Літ.: Монолатій І. Вічний жид з Коломиї. "Українець" Мойсеєвого визнання Яків Саулович Оренштайн. Івано-Франківськ, 2015.

Іван Монолатій

ÓРЗА
Володимир Васильович

(16.05.1887 – після 1972) – педагог, поручник УСС. Н. в м. Чернівці в сім'ї вчителя. 1897–1905 навч. в 2-й держ. укр.-нім. г-зії м. Чернівці, де 1905 склав матуральні іспити. З 1906 студіював на філос. ф-ті Чернів. ун-ту. Після закінчення вищих студій – канд. на вчител. посаду. У 09.1912 іменований суплентом (допоміжним учителем) у 2-й держ. г-зії в Чернівцях. У 11.1913 склав учител. фаховий іспит з нім. мови як гол. фаху, у 06.1914 – повний іспит для отримання права викладання в СШ з нім. мови як гол. фаху та класичної філології – як допоміжного.

З 01.1911 – кадет резерву 89-го Галиц. полку піхоти зі штабом у м. Ярослав (нині Польща). У 01.1913 переведений на службу в 41-й полк піхоти (штаб полку в Чернівцях) та іменований хорунжим резерву, у 01.1914 – лейтенантом резерву, у 11.1916 – обер-лейтенантом резерву 41-го полку піхоти. Приділений до Легіону УСС. 22.10.1916 в ранзі поручника призначений команд. 2-ї сотні УСС. Після реорг-ції Легіону УСС навесні 1917 призначений командиром 4-ї сотні. У 03.1917 разом з ін. старшинами УСС підписав звернення до ЗУР і УПР із закликом до нац. єдності. Поранений 3.06.1917. Потрапив у рос. полон у бою біля с. Конюхи (нині Козів. р-ну Терноп. обл.) 1.07.1917 разом з ін. старшинами й стрільцями УСС. Спершу ув'язнений у таборі с. Дарниця (нині в складі м. Київ), згодом вивезений до Сибіру. До кін. 1919 перебував у таборі м. Омськ (нині РФ). Після повернення на Буковину продовжив викладацьку діяльність.

Наприкінці 1922 переведений рум. окупац. владою разом з ін. 14 укр. учителями буковин. СШ на етнічні рум. землі. Працював у м. Крайова (нині Румунія), з 09.1923 переведений на посаду тимчасового учителя нім. та англ. мов у ліцеї "Уніря" м. Фокшани (нині Ру-

Володимир ОРЗА (стоїть із біноклем у центрі) разом зі старшинами й підстаршинами 4-ї сотні УСС. с. Конюхи, 20 липня 1917 р.

мунія). З 09.1926 викладав нім. мову в ліцеї м. Буфтя неподалік від м. Бухарест (нині Румунія). З 14.11.1941 – титулярний проф. нім. мови у військ. індустріальному ліцеї. Наказом Військ. мін-ва Румунії від 7.01.1944 призначений викладати нім. мову в картографічній шк. при військ. геогр. ін-ті. 4.12.1945 іменований проф. нім. мови у військ. індустріальному ліцеї. З 08.1946 викладав нім. мову в колеґіумі Св. Сави в Бухаресті. Автор наук. праць із нім. філології. Д-р філософії. Мешкав у Бухаресті, був визначним знавцем і творцем худож. фотографії. Учасник крайової виставки світлин у будинку к-ри профспілок у Бухаресті (1953).

П. у м. Бухарест.

Тв.: Orza V. Reportajul fotografic // Fotografia. 1972. Ч. 1. Ianuarie–februarie. P. 15; *Idem.* Wortvariationen in den Handschriften Parzivals. Chișinău, 1927.

Літ.: Вісти з того боку боєвої лінії // Діло. 1917. 1 серп.; Вістка про полонених У.С.С. // Діло. 1917. 5 жовт.; *Добржанський О., Старик В.* Бажаємо до України! Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914–1921). Одеса, 2008. С. 629; *Думін О.* Історія Леґіону Українських Січових Стрільців 1914–1918. Львів, 1936. С. 291, 334, 355; За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви 1914–1964. Нью Йорк, 1967. С. 30, 420, 422; Із цк. II. ґімназиї // Буковина. 1905. 18 верес. (1 жовт.); Наші полонені на Сибіри // Свобода. 1919. 20 листоп.; По сім і по тім боці Збруча // Діло. 1917. 4 серп.; Румуни видалюють українських учителів на Буковині зі служби // Свобода. 1923. 12 січ.; Українські Січові Стрільці 1914–1929. Монтреаль, 1955. С. 88, 161, 166; Liceul "Unirea" – Focşani. Anuarul pe anul 1923–1924. Focşani, 1925. P. 3, 8; Liceul "Unirea" – Focşani. Anuarul pe anul 1925–1926. Focşani, [Fără un an de publicare]. P. 4, 6, 11; *Orosan-Telea M.* Arta fotografică românească în perioada 1968–1978: evoluţia revistei fotografia // Studia Politica: Romanian Political Science Review. 2017. N 17 (3). P. 313–336.

Володимир Старик

ОРЛА́НДО
Вітторіо Емануель

(Orlando Vittorio Emanuele;
19.05.1860–01.12.1952) – італ. політ. діяч, правник, прем'єр-міністр Італії (1917–19). Н. у м. Палермо (Італія). Випускник юрид. ф-т Палерм. ун-ту. 1897 вперше обраний до палати де-

путатів від муніципалітету Партініко. Дотримувався ліберальних поглядів. Був міністром освіти (1903–05), юстиції (1905–07, 1914–16) і внутр. справ (1916–19) Італії.

Очолював італ. делегацію на Паризькій мирн. конф., належав до "Великої четвірки". Був прихильником негайного припинення польс.-укр. війни, підтримував діяльність місії Бартелемі та комісії Л. Боти. Прагнув анексувати порт Фіуме (нині м. Рієка, Хорватія), навіть за рахунок поступок у Далмації. Виступив проти принципу нац. самовизначення В. Вільсона. Натомість підтримав "пропозицію про расову рівність", запропоновану япон. делегацією. Зі скандалом покинув Паризьку конф. на поч. 04.1919 після невдачі у вирішенні "питання Фіуме". У 06.1919 зрікся посади прем'єр-міністра. У 12.1919 обраний головою палати депутатів. Спочатку підтримав встановлення фашист. режиму Б. Муссоліні, потім перейшов у опозицію.

Очолював палату депутатів (1944–46), довічний сенатор.

П. у м. Рим.

Літ.: Encyclopedia Britannica Online; *Spencer M. Di Scala* Vittorio Orlando: Italy (Makers of the Modern World). L., 2010. 303 p.

Геннадій Корольов

ОРЛО́ВСЬКИЙ
Іван

(16.05.1894–18.08.1919) – греко-катол. священик, духівник УГА. Н. у с. Кривча (нині Перемишл. пов. Підкарпат. в-ва, Польща) в сел. сім'ї. Навч. в укр. г-зії м. Перемишль (1904–12), Папській руській колегії м. Рим (1913–18). Висвячений на священика в стані целібату (1918). Був пом. пароха в м. Самбір (нині Львів. обл.).

Під час Листопадового чину 1918 допоміг становленню укр. повітов. нац. ради. Іменований духівником УГА (з 1.03.1919). Служив у 3-му корпусі, з яким перейшов р. Збруч. Захворів на тиф.

П. у шпиталі м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), де й похований о. Й. Жаном на місц. катол. цвинтарі.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 142; *Лебедович І.* Полеві духовники Української Галицької Армії: У 45-річчя участи у Визвольних змаганнях (Матеріяли до історії). Вінніпеґ, 1963. С. 84, 134, 169; Спис парохій і священиків гр.-кат. злучених Епархій Перемиської, Самбірської і Сяніцької на рік 1924. Перемишль, 1923. С. 95; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 317, 614; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 35, 322; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 150; Шематизм всего греко-католицкого клира злучених Епархій Перемиской, Самбірской і Сяніцкої на рік 1918. Перемишль, 1918. С. 208; Шематизмъ всего греко-католицкого Клира злученыхъ Епархій Перемыскои, Самбôрскои и Сянôцкои на рôк 1914. Перемышль, 1913. С. 383.

Петро Гуцал, Руслан Делятинський, Олег Єгрешій

ОРОБЕ́ЦЬ
Василь Іванович

(24.11.1885–1948) – правник, старшина УГА. Н. у с. Залуччя над Черемошем (нині с. Горішнє Залуччя Снятин. р-ну Івано-Франк. обл.) у сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1903) і правн. ф-ту (спочатку навч. на філос. ф-ті) Львів. ун-ту (1908). До 1914 – аскультант (правник-стажер) в окружному суді м. Коломия (нині Івано-Франк. обл.).

В УГА – від 11.1918; призначений суддею польового суду Коломий. ОВК. Іменований поручником-суддею (1.01.1919), сотником-суддею (1.03.1919). У 05.1919, під час відступу підрозділів УГА з Коломиї, залишився в місті. Був заарештований польс. військовими; звільнений через кілька місяців.

1922 отримав посаду судді в Коломиї, яку займав до 09.1939; діяльної участі в укр. громад. житті не брав.

П. у м. Коломия, похований на цвинтарі "Монастирок".

Літ.: Звіт дирекції ц. к. ґімназиї в Коломиї за рік шкільний 1902/1903. Коломия, 1903. С. 75; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 301, 322; Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1914. Lwów, 1914. S. 124.

Петро Гуцал

ОРО́БКО
Василь Осипович

(06.12.1882–1932) – отаман УГА. Брат О. Оробка (радника крайового суду, 6.11.1918 призначеного укр. урядом Буковини комісаром крайового банку). Н. в с. Долішні Станівці (нині Кіцман. р-ну Чернів. обл.) в сім'ї правосл. священика, чл.-засн. 1869 першої укр. громад. орг-ції на Буковині – т-ва "Руська бесіда" О. Оробка та О. Тарасевич. 1893–99 навч. в держ. г-зії м. Радівці, 1899–1902 – у 1-й держ. г-зії м. Чернівці. Матури не складав, вступив на військ. службу. У 01.1904 іменований кадетом резерву піхоти – заст. офіцера, з 11.1905 – лейтенантом, з 11.1911 – обер-лейтенантом, з 05.1915 – капітаном 95-го Галиц. полку піхоти. З 1916 нагороджений кількома військ. орденами і медалями.

1918 командував австр. гарнізоном м. Чортків (нині Терноп. обл.). 1.11.1918 вступив на службу до укр. армії, призначений військ. комендантом міста, 12.11.1918 – команд. Чортків. ОВК. 1.01.1919 іменований отаманом.

Наказом НКГА від 22.06.1919 призначений команд. 14-ї бригади, сформованої в с. Джурин (нині Чортків. р-ну) у складі 3-го корпусу з колиш. групи сот. Д. Молєщія. 15.07.1919 14-та бригада вела бій з поляками біля с. Винятинці (нині Заліщиц. р-ну Терноп. обл.), 16.07.1919 тримала передпілля перед мостом у с. Кудринці (нині Борщів. р-ну Терноп. обл.), даючи змогу частинам 3-го корпусу перейти р. Збруч.

17.08.1919 призначений військ. комендантом м. Вінниця, де частини 14-ї бригади мали виконувати гарнізонну службу й готуватися до майбутніх боїв. 1.10.1919 14-та бригада відійшла з Вінниці на протиденікін. фронт, 8.10.1919 дислокувалася в с. Дашів (нині смт Іллінец. р-ну Вінниц. обл.) та довкола нього. 10.10.1919 О. взяв участь у нараді з нач. штабу 3-го корпусу от. В. Льобковіцем і команд. 8-ї бригади сот. Шмідтом, на якій узгоджено взаємодію бригад у майбутньому наступі 3-го корпусу. В багатоденних боях з переважаючими силами денікінців частини 3-го корпусу зазнали поразки; 19.10.1919 О. наказав решткам 14-ї бригади рухатися до м. Жмеринка (нині Вінниц. обл.), де вони залишалися як армій. резерв аж до укладення перемир'я з армією А. Денікіна 6.11.1919. Наприкінці 10.1919 О. захворів, передав командування бригадою сот. Ґеліцінському й відбув на лікування до Вінниці. Після видужання призначений НКГА старшиною зв'язку УГА при штабі військ Новорос. обл. в м. Одеса, куди виїхав у супроводі своїх пом. – сот. Г. Олесницького й чет. Н. Нижанковського. Водночас виконував обов'язки команд. Збірної станиці УГА в м. Одеса.

На поч. 03.1920 отримав наказ відправити зі ст. Одеса ешелони зі всіма галиц. частинами, а самому повернутися в розпорядження польового штабу ЧУГА в м. Бірзула (нині Подільськ Одес. обл.). Безуспішно клопотався перед більшовиц. командуванням про видачу ген. О. Микитки й Г. Ціріца для постання їх перед трибуналом УГА. У серед. 03.1920 більшовики усунули О. з посади команд. частин ЧУГА в Одесі, призначили на його місце сот. З. Черевка.

Подальша доля невідома.

Літ.: Аріо. Нарис історії XIV. бригади У.Г.А. // ЛЧК. 1930. Ч. 1. С. 16–18; Ч. 2. С. 18–19; Ч. 3. С. 19–20; Ч. 4. С. 20–22; Ч. 5. С. 19–21; Ч. 6. С. 20–22; Ч. 7/8. С. 25–29; Буковина – її минуле і сучасне. Париж; Філадельфія; Детройт, 1956. С. 793–794; Відзначення українців // Свобода. 1916. 17 лютого; *Гуцуляк М.* Перший Листопад 1918 року на Західніх Землях України. Зі спогадами і життєписами членів комітету виконавців листопадового чину. Нью-Йорк; Ванкувер, 1973. С. 156–159, 395–396; *Дашкевич Р.* Артилерія Січових Стрільців у боротьбі за золоті київські ворота. Нью-Йорк, 1965. С. 172–173; Денник Начальної Команди УГА. Нью-Йорк, 1974. С. 123, 136, 182, 226, 232; Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2008. С. 142, 240, 448–450, 462–463; Капітан Василь Оробко [Фотографія]. Буковинський православний Калєндар на звичайний рік 1917. Відень, 1917. С. 219; *Лакуста С.*

Пам'яті героїв // Час. 1931. 22 берез.; *Левицький О.* Галицька Армія на Великій Україні. (Спомини з часу від липня до грудня 1919). Українські мемуари. Відень, 1921. С. 173; *Т. К.* Листопадові дні в Чорткові // ЛЧК. 1935. Ч. 1. С. 14–17; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 124–125, 538–544; Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 38, 303; Що діялося з Галицькою Армією // Свобода. 1920. 24 черв.

Володимир Старик

ОСЕ́ЦЬКИЙ Олександр Вікторович

ОСЕЦЬКИЙ Олександр Вікторович

(24.06.1873–26.02.1937) – генерал-хорунжий ДА УНР, військ. міністр УНР. Н. у м. Кременець (нині Терноп. обл.) у дворян. правосл. родині. Навч. у Полоцьк. кадет. корпусі (1892). Випускник 1-го військ. Павлівського уч-ща (1894), істор.-філол. ф-ту ун-ту (1903), офіцерської стрілец. шк. (1912), Акад-ї Генштабу (1917) м. Санкт-Петербург. Деякий час викладав в офіцерській шк.

Військ. службу почав 1894. Отримав звання капітана гвардії (01.1909). З 26.07.1914 служив підполковником у 6-му гренадерському Таврій. полку в м. Москва. Після поч. ПСВ воював на Зх. фронті, з 19.11.1914 – команд. 3-го гренадерського Перновського полку. Після закінчення навч. в Акад-ї Генштабу призначений команд. бригади 31-ї піх. д-зії на фронті (14.02.1917), згодом – бригади 2-ї Гренадерської д-зії. 27.03.1917 отримав військ. звання генерал-майора.

У 09.1917 прибув до м. Київ, долучився до орг-ції укр. ЗС. Призначений команд. 4-ї д-зії 2-го Запоріз. корпусу на Пд.-Зх. фронті, але через анархію на залізницях не зміг розпочати виконання обов'язків. Приділений до Гайдамацького коша Слобід. України. У 01.1918 став нач. залоги, разом з вояками Гол. отамана прикривав відступ укр. військ. частин. За дорученням С. Петлюри організував у м. Житомир укр. Генштаб, який і очолив з 29.01.1918. Стр-ру Генштабу, запропоновану О., згодом перейняв гетьман П. Скоропадський. Реформування Генштабу мало позитивні наслідки для укр. армії, яка у взаємодії з союзниками за 68 днів витіснила більшовиків з України.

З поч. 02.1918 в складі гайдамацьких підрозділів стримував наступ ЧА. Призначений команд. 6-м Полтав. армій. полком (17.09.1918), йому доручили орг-цію окремого корпусу Залізн. охорони. Команд. корпусу охорони залізниць.

Створив у Києві із залізничників антигетьман. регулярний військ. підрозділ – Залізн. полк, у якому зібрав невдоволених правлінням П. Скоропадського. Наприкінці 04.1918 О. очолив т. зв. Холм. ділянку фронту, яка тримала позиції проти польс. армії. У 11–12.1918 командував Холм. групою військ ДА УНР в польс.-укр. війні на Зх. Волині. Виконував обов'язки військ. міністра в уряді Директорії УНР за прем'єр-міністра В. Чехівського (26.12.1918–13.11.1919). За рекомендацією С. Петлюри О. тимчасово був призначений наказним отаманом ДА УНР (15.04.1919), за сумісництвом – нач. Генштабу військ Директорії УНР. Зосередився на політ. справах. 1919 – заст. військ. міністра УНР та гол. інспектор ДА УНР. У серед. 04.1919 очолив Холм. фронт, де укр. війська "сірожупанників" воювали проти польс. армії. Сформував 4-ту Холм. стрілец. д-зію, призначений команд. Волин. групи ДА УНР. Розпорошені на великій тер. укр. частини не втримали польс. та більшовиц. наступів. 17.05.1919 Холм. групу розгромлено.

Після цього О. призначено старшим радником місії з військ. справ і заст. голови місії УНР в Італії (22.07.1919). Перебував у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.), оскільки уряд УНР не виділив коштів для місії. У 12.1919 перейшов на тер., зайняту польс. військом. Призначений військ. комісаром Директорії УНР (26.12.1919–6.01.1920). Представник Гол. отамана УНР (з 26.04.1920) при Ю. Пілсудському. Виконував обов'язки наказного отамана військ УНР до 08.1920 (доки його не змінив Ю. Тютюнник) з правами команд. армією. Голова укр. військ.-дипломатичної місії УНР в Бельгії (1920).

Після ліквідації укр. армії в польс. таборах 1923 переїхав до м. Париж.

Активної участі в політ. житті укр. еміграції не брав. Протягом певного часу проживав у різних країнах Європи, зупинився у Франції. Залишив спогади.

П. у м. Париж, де й похований на кладовищі Тіе.

Літ.: Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: документи і матеріали / упоряд. В. Верстюк: у 2 т. Т. 1. К., 2006. С. 311, 426.

Ольга Малюта

ОСІДА́Ч
Богдан

(17.11.1897–05.01.1969) – підстаршина УГА, греко-катол. священик. Н. у с. Дрогомишль (нині Яворів. р-ну Львів. обл.) у сел. сім'ї. У м. Перемишль (нині Польща) здобув освіту в укр. г-зії (1917), поступив до духовної семінарії.

З поч. польс.-укр. війни пішов служити в УГА. Був пом. рахункового старшини – спочатку в 1-й Яворів. сотні, потім у 4-му курені 5-ї бригади; мав військ. звання однорічного десятника. Перебував за р. Збруч, перехворів на тиф.

Після війни завершив теолог. студії, рукоположений 9.03.1924. Перебував на парафії в с. Чорноріки, потім отримав парафію в с. Заміхів (обидва нині Польща); став порохницьким деканом.

У кін. 1944 емігрував на Захід. 1948 виїхав з Німеччини до США. Був священиком у м. Вілмінґтон (шт. Делавер), Гідеон Пантер (шт. Нью-Йорк), Ґадсон і Гантер (шт. Пенсільванія). Належав до т-в укр. діаспори.

П. у м. Філадельфія (шт. Пенсільванія). Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Звідомлення Виділу "Кружка Родичів" при Державній Ґімназії з українською мовою навчання в Перемишлі за шкільний рік 1935–1936. Кліфтон, 1976. С. 149; Помер Впр. о. Богдан Осідач – парох Гадсону і Гантеру // Свобода. 1969. 8 січ.

Петро Гуцал

ОСІНЧУ́К
Михайло Іванович

(16.09.1890–13.03.1969) – педагог, художник-монументаліст, іконописець, графік, портретист, військовик, гро-

мад. діяч. Н. у с. Голошинці (нині Підволочис. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник укр. г-зії м. Тернопіль (1910). 1910–14 у м. Краків (Польща) паралельно навч. в Акад-ї мист-в (клас проф. Й. Панкевича) і на філос. ф-ті ун-ту.

Учасник ПСВ. Від 11.1918 служив у картографічному відділі ДСВнС ЗУНР у м. Станиславів (нині Івано-Франківськ), згодом воював в УГА та ДА УНР. Перебув "чотирикутник смерті" на Вінниччині.

Наприкінці 08.1920 повернувся додому. Щоб уникнути арешту польс. властями, через 2 місяці перебрався до м. Дрогобич (нині Львів. обл.), де викладав у г-зії. Від 09.1922 – в АГ м. Львів. 1926 на певний час припинив викладацьку діяльність, зайнявся церк. розписами в Галичині, зокр. розписував собор Св. Юра в м. Львів, церкви в м. Гримайлів (нині смт) і Копичинці (нині обидва Гусятин. р-ну), с. Озерна (нині Зборів. р-ну; усі Терноп. обл.), м. Долина (нині Івано-Франк. обл.) – загалом 20 церков. 1927–29, на запрошення ігумена о. К. Шептицького, викладав курс іконописного малярства монахам у фундації Святоіванівської лаври Студитського уставу.

Співзасн. і 1-й голова Асоціації незалежних укр. мистців (АНУМ; 1931–39), учасник її виставок; належав до редакції друкованого органу АНУМ – ілюстрованого ж. "Мистецтво" (1934–35), якому допомагав фінансово. Побував

у Греції, Туреччині, Італії та Франції, де знайомився з мист. спадщиною.

Після встановлення 1939 рад. влади на ЗУЗ від 1940 – дир. новосте. Львів. уч-ща прикладного мист-ва; викладав курс орнаментів і проектування. Під час нім. окупації недовго очолював Львів. мистецько-пром. шк., яка діяла від весни 1942 до осені 1943; учасник Спілки укр. образотворчих мистців, на перших зборах обраний її головою.

1944 виїхав до Німеччини, звідти 1947 – до США (м. Нью-Йорк). Співзасн. і почесний чл. Об'єднання мистців-українців у Америці (ОМУА), постійний учасник його виставок. 1963 – персональна виставка в м. Нью-Йорк, 1964 – у м. Філадельфія (США). Дійсний чл. НТШ. Розписав також 4 церкви в США і 2 – в Канаді. Автор картин: "Різдво Христове" (1930-ті), "Св. Миколай" (1943), "Богоявлення" (1961), "Воскресіння" (1963), "Бабуня пряде" (1964) та ін.; портретів митрополита А. Шептицького (1952), кн. Ярослава Осмомисла (1960), св. Ольги, св. Володимира (обидва 1961), кардинала Й. Сліпого (1965) та ін.; дереворитів, екслібрисів, ілюстрацій до книг; мистецтвознавчих статей. 1952 сакральні твори О., які зберігались у зб. Нац. музею у Львові, були знищені представниками рад. режиму (між ними 9 графічних робіт на церк. тематику). 1967 в м. Нью-Йорк видано кн. "Михайло Осінчук: митець, маляр".

П. у м. Нью-Йорк. Похований у м. Саут-Баунд-Брук (шт. Нью-Джерсі).

Літ.: Гах І. Співпраця Миколи Федюка та Михайла Осінчука з Національним музеєм у Львові // Народознавчі зошити. 2013. № 2 (110). С. 316; Митець-маляр Михайло Осінчук помер у Ню Йорку // Свобода (США). 1969. 27 лютого. Ч. 30. С. 1; Михайло Осінчук: митець, маляр / М. Островерха, П. Андрусів, М. Осінчук [та ін.]; кольор. репрод. В. Барагура. Нью-Йорк, 1967. С. 9, 13, 15–16, 19–20; *Студницька М.* Релігійне малярство Павла Ковжуна та Михайла Осінчука: світоглядні моделі й особливості художнього стилю // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2011. Вип. 22. С. 198, 199.

Микола Лазарович

ОСКІЛКО
Володимир Пантелеймонович

ОСКІЛКО Володимир Пантелеймонович

(16.07.1892–19.06.1926) – генерал-хорунжий ДА УНР, політ. діяч. Н. в с. Городок (нині Рівнен. р-ну Рівнен. обл.) у сім'ї вчителя. Здобув освіту в учител. семінарії. Працював учителем у с. Жадені (нині Дубровиц. р-ну Рівнен. обл.).

Під час ПСВ – офіцер рос. армії. Після Лютневої революції 1917 – комісар Тимчасового уряду в м. Тула (нині РФ), чл. ради солдат. депутатів і голова укр. громади. У кін. 1917 повернувся до України. У м. Київ – команд. українізованого полку "георгіївських кавалерів". Під час оборони міста від більшовиків – нач. оперативного відділу в штабі М. Ковенка. На поч. 1918 – Рівнен. повітов. комісар, за УД – нач. охорони залізниць Козятин. р-ну. У 11.1918 виступив організатором протигетьман. повстання на Волині. За наказом Директорії УНР створив 40-тис. Пн. групу військ УНР, згодом був призначений команд. Пн.-Зх. протибільшовиц. фронтом.

29.04.1919 за підтримки УПСС і Укр. нар.-респ. партії здійснив спробу держ. перевороту, заарештувавши в м. Рівне чл. кабінету міністрів Б. Мартоса. Заявляв про наміри передати повноваження кер. Директорії УНР Є. Петрушевичу. Після поразки заколоту виїхав до Польщі. Очолював укр. громаду в таборі для інтернованих і військовополонених м. Домб'є (нині Польща).

1922 оселився в м. Рівне. 1924–26 редагував орган УНП "Дзвін", очолював Укр. сел. кооп. банк. Автор низки публіцист. статей, спогадів "Між двома силами" (1924).

Загинув у с. Городок (нині Рівнен. р-ну Рівнен. обл.) за нез'ясованих обставин. Похований у с. Хотінь (нині Рівнен. р-ну Рівнен. обл.).

Тетяна Осташко

ОСМА́К
Володимир Романович

(1898–13.03.1920) – старшина УГА. Н. в с. Тудорковичі (нині Сокал. р-ну Львів. обл.) в сім'ї священика.

В УГА воював від кін. 1918. Перебував за р. Збруч. 1.08.1919 іменований четарем. Потрапив у польс. полон.

П. у таборі військовополонених м. Ланьцут (нині Підкарпат. в-ва, Польща).

Літ.: Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 312; Т. 4. Вінніпеґ, 1968. С. 155.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

"ОСНО́ВИ ДЕРЖА́ВНОГО У́СТРОЮ ГА́ЛИЦЬКОЇ РЕПУ́БЛИКИ" – проект Конституції Галиц. Республіки (ГР), підготовлений уповноваженим для закорд. справ уряду ЗУНР К. Левицьким і запропонований Лізі Націй.

У первісному варіанті проект мав назву "Устрій державний Західно-Української Народної Республіки (Галицької Республіки)". Проте в кін. 04.1921 він був удосконалений К. Левицьким і під назвою "Основи державного устрою Галицької Республики" представлений у 05.1921 Лізі Націй для розгляду.

Сподівання уряду ЗУНР на утворення незалежної ГР ґрунтувалося на особливостях затвердженого міжнар. актами держ.-правового становища Галичини й викладено урядом ЗУНР у спец. документі "Державно-правова основа Східної Галичини як Галицької Республіки".

Проект Конституції ГР складався з 12 розділів, 42 артикулів і "Переходових постанов". У 1-му, 2-му й 3-му розділах визначався держ. суверенітет ГР, окреслювалась її тер. – "від сходу, півночі і полудня з границями бувшого австрійського краю Галичини та простягається на захід, українською етноґрафічною областю аж до Перемишля (включно), так що від Перемишля аж по Сянік творять ріка Сян західну границю та Лупківська залізниця разом з сумежною Лемківщиною остає на території Галицької Республіки".

На тер. ГР всі нації, які її населяли, користувалися рівними правами, проте держ. вважалися укр., польс. і єврейс. ГР визнавалася правовою д-вою з респ. формою правління.

У 5-му розділі "Загальні права горожан держави" заборонялося будь-яке обмеження особистої свободи громадян. Д-ва гарантувала право власності на особисте майно, на вільний заробіток на законних умовах. Примусові роботи дозволялися лише на користь д-ви в особливих випадках на основі законів. Громадянам ГР гарантувалися всі демократ. права – свободи слова, зборів, виборів, віросповідання, навч. в нар. (обов'язкове), середніх і вищих закладах освіти. Для преси будь-які види цензури заборонялися.

У розділі "Державна Рада" викладалися повноваження законодавчого органу ГР, які стосувалися д-ви як такої, її громадян, а також затвердження міжнар. договорів і ратифікації документів про війну і мир. Вибори послів до Держ. Ради мали відбутися на 3-річний період. Кожна держ. нація обирала своїх послів окремо, а нацменшини всі разом. Виборча ординація визначала пропорційне співвідношення пред-

Машинописна копія "Основ державного устрою Галицької Республики" (ЦДІАУЛ. Ф. 462. Оп. 1. Спр. 216. Арк. 1–2)

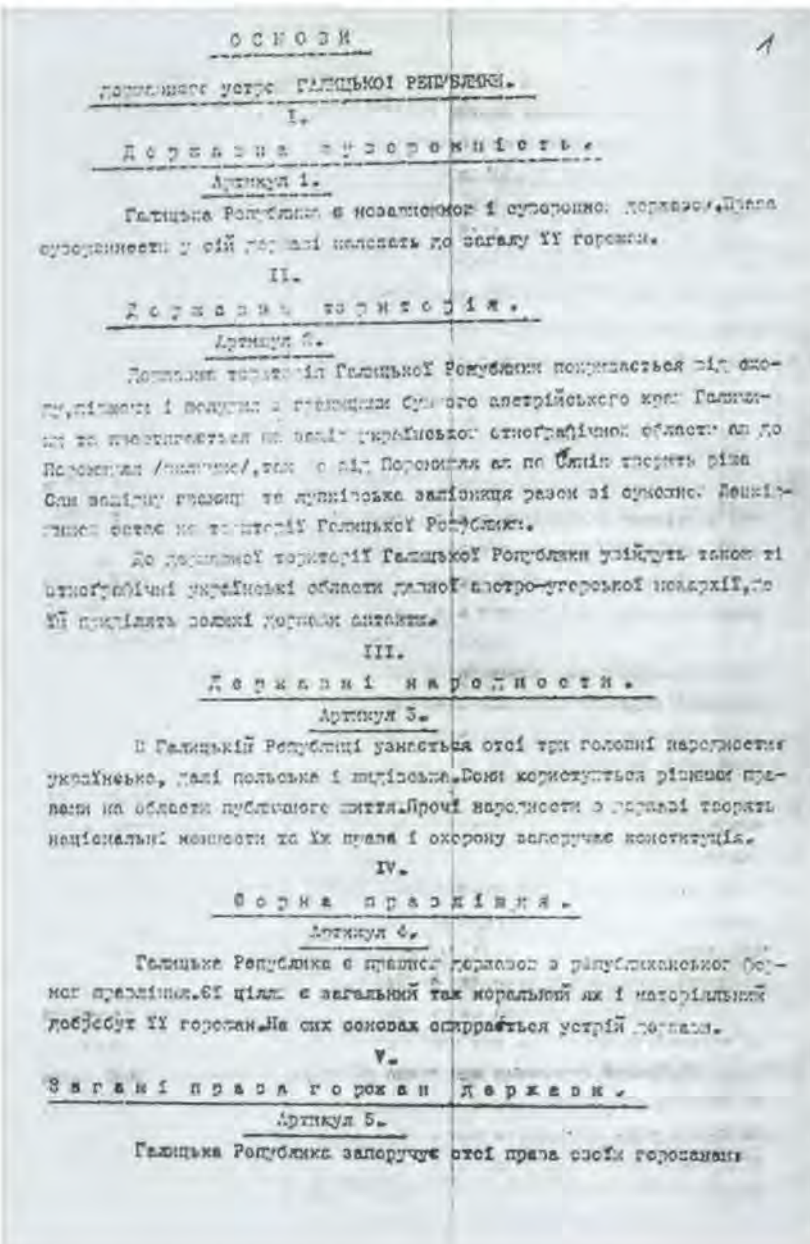
ОСНОВИ [illegible]

[illegible] устрою ГАЛИЦЬКОЇ РЕПУБЛИКИ.

I.

Державна [illegible]

Артикул 1.

Галицька Републики [illegible]

II.

Державна [illegible]

Артикул 2.

[illegible] Галицької Републики [illegible] австрійського [illegible] Галичи- [illegible] етнографічної области аж до [illegible] ріка [illegible] залізниця разом зі [illegible] Галицької Републики.

До [illegible] Галицької Републики [illegible] етнографічні українські области [illegible] австро-угорської монархії [illegible]

III.

Державні народности.

Артикул 3.

В Галицькій Републиці [illegible] отсі три головні народности: українська, далі польська і жидівська. Вони користуються рівними правами на области публичного життя. Прочі народности в державі творять національні меншости, а їх права і охорону запоручає конституція.

IV.

Форма правління.

Артикул 4.

Галицька Република є [illegible] республиканською формою правління. Її ціллю є загальний так моральний як і матеріальний добробут її горожан. На сих основах опирається устрій держави.

V.

Загальні права горожан держави.

Артикул 5.

Галицька Република запоручує отсі права своїм горожанам

ставництва кожної нації до заг. кількості нас. д-ви. Новообрана Держ. Рада вибирала з-поміж послів президента Держ. Ради і 4 віце-президентів. Президент Держ. Ради мав бути українцем за походженням, а його віце-президентами обирали обов'язково поляка і єврея.

Розділ "Президент Держави" складався з 17 артикулів, у яких зазначалося, що на чолі ГР стоїть Президент д-ви, обраний народом на 6 р. на підставі окремої виборчої ординації. Президент, як глава д-ви, призначав і приймав відставку держ. міністрів; одночасно був найвищим командантом армії, у зв'язку з чим призначав військ. командантів і старшин. За згодою Держ. Ради Президент мав право укладати договори з ін. д-вами. Президент ГР скликав Держ. Раду, мав право розпуску її, затверджував закони. Свої повноваження Президент здійснював через призначеного ним президента міністрів і держ. міністрів, які мали звітувати про свою діяльність перед Держ. Радою.

Нац. права громадян ГР зведені в окремий розділ (8 артикулів). Мовою урядування держ. органів проголошено укр. Разом з тим в усних і письмових зверненнях мовою урядування визнавалися укр., польс., єврейс. Власті зобов'язувалися відповідати громадянам мовою, якою вони зверталися. Закони й урядові розпорядження оприлюднювалися 3 мовами. Призначення держ. міністрів мало здійснюватися за нац. ознакою, відповідно до числа нас. тієї чи ін. національності. Службовцями в ГР призначалися особи, які володіли хоча б 2 мовами держ. націй. Законодавство регулювало право націй на нар. (початкову), середню та вищу освіту.

Розділ "Судівництво" визначав діяльність судів, які проголошувалися самостійними й незалежними. За порушення норм судочинства суд. урядовців притягували до відповідальності. У розділі "Адміністрація" викладено принципи функціонування адм. органів, орг-ція і компетенція яких означувалася окремим законом. У разі порушення законодавства урядовцями при виконанні своєї діяльності, їх належало притягнути до відповідальності. Порушення конституц. прав громадян ГР вирішував адм. трибунал.

Для охорони д-ви і її кордонів передбачалося створення армії, за потреби – на основі заг. військ. служби. У разі загрози безпеці й ладу в д-ві допускалася можливість використання ЗС за наказом Президента.

Артикули останнього розділу "Переходові постанови, дотично конституювання незалежної Галицької Республіки" регулювали процес утворення ГР. З цією метою д-ви Антанти формували Міжкоаліційну комісію для Галиц. д-ви. Під її протекторатом створювалася Адміністраційна рада, до якої від укр. нас. входило 7 представників, делегованих УНРадою Сх. Галичини, від польс. нас. – 3, від єврейс. – 2.

Міжкоаліц. комісія була покликана передати Адміністраційній раді всю політ. та військ. владу на тер. ГР, яка наділялася правом призначати урядовців, перебирати у своє відання крайові й держ. фонди, збирати податки. Впродовж 3 місяців Адміністраційна рада зобов'язувалася провести вибори Держ. Ради, а згодом Президента ГР, після чого Держ. Рада скликалася на 1-ше засідання для складання присяги Президента й затвердження держ. міністрів.

Проект Конституції ГР не було запроваджено в життя у зв'язку з рішенням Ради амбасадорів 14.03.1923 про включення Сх. Галичини до складу 2-ї Речі Посполитої. Однак це важливий документ укр. держ.-політ. думки, який демонструє високий взірець політ. і правової к-ри, модель демократ. д-ви в поєднанні з толерантним ставленням до ін. народів, представників нацменшин, реліг. громад, поваги до прав народу й людини.

Літ.: Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2 / уклад.: О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2003; *Кугутяк М.* Українська націонал-демократія 1918–1939. Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Тетяна Дерещук

ОСТАПЧУК
Яцко (Яцько, Яків) Дмитрович

ОСТАПЧУ́К
Гнат Антонович

(12.03.1888 – кін. 06.1920) – учитель, старшина УГА. Н. у с. Кривеньке (нині Чортків. р-ну Терноп. обл.) в сел. сім'ї. Випускник учител. семінарії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). Був управителем шк. в с. Середній Майдан (нині Надвірнян. р-ну Івано-Франк. обл.).

На поч. ПСВ мобілізований до австро-угор. армії, воював на фронті. В УГА – з 12.1918, спочатку служив у Станиславів. ОВК. 1.03.1919 іменований четарем. З 07.1919 перебував на Наддніпрянщині.

У 05.1920 заарештований чекістами, відправлений до табору в с. Кожухово (нині мікрор-н м. Москва, РФ). Звідси з групою понад 130 старшин УГА вивезений 16.06.1920 на Соловки. Загинув, коли баржа, якою везли в'язнів, була потоплена в Білому морі (Росія).

Літ.: Максимчук І. Кожухів. Львів, 1930; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 2. Вінніпеґ, 1960. С. 318.

Петро Гуцал

ОСТАПЧУ́К
Яцко (Яцько, Яків) Дмитрович

(04.01.1873–30.01.1959) – громад. і політ. діяч, один з фундаторів укр. політ. руху. Н. у с. Луб'янки Нижчі (нині с. Нижчі Луб'янки Збараз. р-ну Терноп. обл.) у сел. сім'ї. Його батько Д. Остапчук (1844–1907) – громад. діяч, посол Галиц. крайового сейму (1895–1907), очолював осередок РУРП. Навч. розпочав 1882 у шк. с. Красносільці (нині Збараз. р-ну), через 2 р. батьки віддали його до шк. м. Збараж. 1886 став учнем Терноп. г-зії, долучився до таємної громади, яка прагнула виховувати молодь у нац. дусі, готувати її до корисної громад. праці. 1890 перейшов до Львів. г-зії, де часто зустрічався з І. Франком, М. Павликом, Л. Мартовичем; співпрацював з ними у веденні адм. справ, написанні листів, переписуванні статей М. Драгоманова, нар. приповідок тощо. Через звинувачення в політ. діяльності змушений залишити навч. у Львові й восени 1891 повернувся до Терноп. г-зії, з якої його теж незабаром відрахували через радикальні погляди. Не вдалося продовжити навч. і в Чернів. г-зії. 1895 О. разом з однодумцями створили Збараз. повітовий осередок РУРП, щонеділі організовували в селах повіту віча, наради, активно провадили передвиборчі кампанії. Результатом їх діяльності стала перемога Д. Остапчука на виборах (1895) до Галиц. сейму, прихильників РУРП на виборах до Збараз. повітов. ради (1896). О. 1896 і 1898 супроводжував І. Франка на вічах у Збараз. пов., що описав у своїх спогадах (опубл. 1926). Співзасн. читальні "Просвіта" в родинному селі (1898).

Відстоював ідею перетворення РУРП у соціал-демократ. партію, яку не було підтримано; вийшов з її лав. 17.09.1899 взяв участь у закритій нараді укр. соціал-демократів у Львові, що відіграла роль установчої конф. УСДП. У 01.1900 створив повітов. осередок партії в м. Збараж, став одним з організаторів сел. страйку (1902), виборів до повітов. ради (1904). 1906–07 видавав у м. Тернопіль газ. "Червоний прапор" як орган Збараз. повітов. орг-ції УСДП.

Виборці округу Збараж–Тернопіль обрали О. послом від УСДП до Держ. Ради в м. Відень. Парламентська діяльність (06.1907–06.1911) О. була спрямована на реорг-цію крайової адміністрації в Галичині, прийняття нового виборчого сеймового закону, реформування податкової с-ми (звільнення від податків незаможних сел. г-в, зниження оподаткування продуктів масового споживання), скорочення контингенту рекрутів, відміну смертної кари, покращення соц. забезпечення робітників і селян по старості й інвалідності, заснування укр. ун-ту, значне збільшення кількості укр. шкіл. Його соратниками по соціал-демократ. парламентському клубу були такі відомі діячі, як В. Адлер (лідер австр. соціал-демократів), Т.-Г. Масарик (засн. ЧСР).

Після програшу на парламентських виборах 1911, розколу УСДП на певний період відійшов від політ. життя, переїхав з родиною до с. Ізбудья-Радвані (нині Радвань-над-Лабірцем, Словаччина).

Під час ПСВ брав участь у нац.-політ. та культ.-просвітн. діяльності СВУ серед українців-військовополонених у Фрайштадтському таборі. Учасник конференції УСДП у Відні (5–6.08.1917).

Після розпаду Австро-Угорщини повернувся до активного громад.-політ. життя. 1918 Т.-Г. Масарик пропонував О. бути представником УНРади в уряді ЧСР. О. схвалив програмні цілі утвореного в 12.1918 СРС, виступив з доповіддю про земельне питання на сел.-робітн. з'їзді в м. Станиславів (нині Івано-Франківськ; 30–31.03.1919). Підтримав резолюцію закарп. українців про возз'єднання всіх укр. земель "в одну державу в формі Народної Республіки". Згодом став прихильником Пряшів. нар. руської ради, яка виступала за злуку з Україною; рішуче протестував проти москвофілів та утвореної ними на ідеях моск. чорносотенців "Карпато-руської народної ради".

16.05.1920 ініціював створення Соціал-демократ. партії Підкарпат. Русі (СДППР). Протягом деякого часу був її головою, співзасн. друкованого органу партії – тижневика "Вперед" (пізніше "Народ"), що виходив паралельно угор. ("Szabadsg") та чес. ("Hlas Vchodu") мовами. Автор численних статей на сторінках цих часописів. Водночас 1920 став одним зі співзасн. т-ва "Просвіта" й Т-ва військ. інвалідів, вдів і сиріт на Підкарпат. Русі. Активною була передвиборча (1924, 1925 і 1929) й парламентська діяльність О. – відстоював інтереси закарпатців як посол сейму ЧСР (1924–25).

Через кризу всередині СДППР і незгоду з деякими передвиборними кроками її кер-ва, будучи обраним її довічним почесним головою, 8.10.1929 офіційно вийшов з лав партії. Оселився у с. Страбичово (нині Мукачів. р-ну Закарп. обл.). 1938 не підтримав проголошення незалежності Карпат. України, вважаючи його завчасним і непідготовленим, проте написав серію меморандумів на адресу чільних політиків у ЧСР та європ. країнах, у яких закликав їх надати допомогу закарпатцям.

Під час окупації краю угорцями був репресований владою – його діяльність 1920–30-х військ. суд назвав злочином і засудив за українофільство до смертної кари, якої вдалося уникнути. Отримавши декрет про вигнання з краю, спочатку проживав біля м. Братислава (нині Словаччина), пізніше поселився біля м. Прага (нині Чехія). Там остаточно відійшов від громад.-політ. діяльності, працював над своїми споминами, які після ДСВ частково друкували в органі Укр. робітн. союзу "Народна воля" (США), значно доповнений текст – у зб. "Збаражчина". 1957 разом з дружиною повернувся до м. Ужгород.

П. дорогою під час поїздки до м. Львів. Похований у м. Ужгород на цвинтарі "Кальварія".

Літ.: Бегей І. І. Українська лівиця Галичини: теорія і практика (кінець XIX – перша третина XX ст.). К., 2015; *Малець Н., Малець О.* Громадсько-політична діяльність Яцка Остапчука (1873–1959 рр.): монографія. Ужгород, 2015; *Мельничук Б., Уніят В.* Остапчук Яцко (Яків) Дмитрович // ТЕС. Т. 2. Тернопіль, 2005. С. 694; Остапчук Яцко. Подих з недавньої бувальщини (думки і спогади з мого життя) // Збаражчина. Збірник споминів, статтей і матеріялів / літ. ред. Д. Корбутяк. Нью-Йорк, 1968. С. 181–417; *Токар М. Ю.* Остапчук Яцко // ЕІУ. Т. 7. К., 2010. С. 672–673.

Сергій Дерев'янко

ОСТАП'ЯК Іван

(09.11.1890–22.04.1978) – старшина УГА, громад. діяч. Н. в с. Радча (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.). Випускник г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). За фахом інж.-агроном.

Учасник ПСВ в складі 20-го Станиславів. піх. полку на Сх. й Італ. фронтах. Поручник, команд. 3-го куреня 2-ї Коломий. бригади УГА. Потрапив у польс. полон (05.1920), втік із табору м. Тухоля 1.09.1920.

Згодом повернувся з ЧСР до Галичини. Проживав у м. Станиславів. Очолював філію т-ва "Сільський господар". Чл. УВО та ОУН.

Влітку 1944 емігрував до Німеччини. З 1948 проживав в Аргентині. 1958 переїхав до США.

ОСТАП'ЯК
Микола Михайлович

П. у м. Пассейк (шт. Нью-Джерсі), де й похований на цвинтарі біля церкви Св. Миколая.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 402, 471, 483–484, 487–489; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 808; † Інж. Іван Остапяк // Свобода. 1978. 26 квіт. Ч. 93. С. 3.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ОСТАП'Я́К
Микола Михайлович

(06.11.1901–11.11.1977) – стрілець УГА, мікробіолог, громад. діяч. Н. в с. Радча (нині Тисмениц. р-ну Івано-Франк. обл.).

Воював в УГА з 11.1918. Згодом продовжив навч., здобув вищу освіту.

Вчитель природознавства в г-зії м. Станиславів (нині Івано-Франківськ). 1935–39 – вчитель у с. Грабовець (нині Богородчан. р-ну Івано-Франк. обл.).

З 1944 – у ДП м. Байройт (нині ФРН); вчитель у місц. табірній г-зії. 1957 емігрував до США. Засн. відділення НТШ в м. Філадельфія. Кер. Хімічно-біологічно-мед. секції НТШ. Чл. низки укр. т-в – "Обнова", ОбВУА, УНС, УККА, Т-ва ім. св. Софії та ін. Автор наук. праць. Належав до редколегії та колективу авторів вид. "Альманах Станиславівської землі".

П. у м. Філадельфія. Похований на цвинтарі Фокс Чейс.

Літ.: Альманах Станиславівської землі. Т. 1. Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. С. 200–209, 271, 277, 641–642, 731–735; Т. 2. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985. С. 40–41; Бл. п. Проф. Микола Остап'як // Свобода. 1977. 17 листоп.; *Діміцький М.* Пам'яті проф. Миколи Остап'яка // Свобода. 1978. 27 січ.

Микола Вітенко

ОСТРОВЕ́РХА
Михайло

(псевд.: Михайло Осика та ін.; 07.10.1897–17.04.1979) – підхорунжий УСС, хорунжий УГА, письменник, журналіст, перекладач, мистецтвознавець, громад. діяч. Н. в м. Бучач (нині Терноп. обл.). Випускник Бучац. г-зії.

Доброволець Легіону УСС від 09.1915, воював на Сх. фронті в четі П. Франка сотні Р. Сушка (у 10.1915–03.1916 його заміняв чет. Ю. Нестайко). Бойове хрещення отримав 1.11.1915 поблизу с. Семиківці (нині Теребовлян. р-ну Терноп. обл.). Навесні 1916 пройшов 3-тижневий підстаршин. вишкіл. Діяльний у Пресовій кватирі УСС; автор нарисів, які почав писати під час Великодня 1916 в с. Соснів (нині Теребовлян. р-ну). 2.09.1916 у бою поблизу с. Потутори (нині Бережан. р-ну Терноп. обл.) потрапив у рос. полон. У 06.1918 повернувся до Галичини, отримав у Легіоні УСС 3 місяці відпустки. Від 8.10.1918 – у коші УСС у с. Виженка (нині Вижниц. р-ну Чернів. обл.).

2.11.1918 – учасник роззброєння в м. Снятин (нині Івано-Франк. обл.) 13-го австро-угор. полку мазурів, що повертався з Наддніпрянщини. У складі 1-ї бригади УСС УГА воював біля м. Львів, де наприкінці 12.1918 під час бою втратив свідомість від виснаження, потрапив до шпиталю; згодом – у 4-му курені пор. М. Дацківа 10-ї Янів. бригади. 3–20.04.1919 – у старшин. шк. піхоти в м. Золочів (нині Львів. обл.), де був співорганізатором театрального гуртка. 1919 призначений команд. кулемет. чети, брав участь у звільненні м. Підволочиськ (нині смт Терноп. обл.) від більшовиц. військ (21.04.1919), у Чортків. офензиві.

Учасник походу на м. Київ. Восени 1919 призначений у штаб 10-ї бригади першим пом. нач. відділу розвідки й пропаганди сот. Ю. Конола; допомагав писати історію бригади. 2-га пол. 11.1919–04.1920 – союзник спочатку армії ген. А. Денікіна, згодом у складі ЧУГА. Під час бойового рейду бригади Вінниччиною 5.01.1920 захворів на тиф у с. Рахни-Лісові (нині Шаргород. р-ну Вінниц. обл.), потім ще двічі на поворотний тиф; до Великодня 1920 лікувався в шпиталі м. Тульчин (нині Вінниц. обл.).

Від 06.1920 – у Генштабі ДА УНР, згодом – у Запоріз. д-зії, де служив заст. і нач. культ.-освіт. відділу. Інтернований у таборах для укр. вояків у с. Пикуличі й м. Вадовиці (обидва Польща), очолював культ.-освіт. відділ для Запоріз., 3-ї Залізної та 4-ї Київ. д-зій і полку Чорних запорожців (Чорношличників) полк. П. Дяченка; співорганізатор та автор, у т. ч. модерної поезії, ж. "Запорожець", який видавали в Запоріз. д-зії; співпрацював з літ.-мист. ж. "Веселка", що виходив у таборі укр. вояків у м. Каліш (нині Польща).

У 04.1921 повернувся до м. Бучач, де 2,5 р. перебував під наглядом польс. поліції. Як талановитий оповідач ділився з молоддю спогадами про укр. визвол. змагання, писав, малював, організовував і сам виступав в аматорських виставах і концертах, у т. ч. в навколишніх селах, співав у церк. хорі. Організатор збору допомоги для укр. вояків, інтернованих у польс. таборах. У 11.1922 заарештований польс. поліцією і без висунення обвинувачення разом з воєн. побратимами до кін. 12.1922 перебував у в'язницях м. Тернопіль, Чортків (нині Терноп. обл.), Станиславів (нині Івано-Франківськ). Від 1923 – співробітник філії т-ва "Просвіта" й секретар театру ім. І. Тобілевича в Станиславові; організовував у селах Станиславівського й Галиц. пов. читальні, театральні гуртки, хори, курси для неграмотних тощо.

На поч. 11.1926, отримавши від єпископа Г. Хомишина стипендію, виїхав для навч. співу до м. Рим (Італія); до серед. 1931 вивчав там також італ. мову, місцеві мист-во, л-ру, музику, побут. Навесні 1929 дав свої концерти в залі Вищого муз. ін-ту ім. Миколи Лисенка в м. Львів та в залах нар. домів м. Станиславів та Коломия (нині Івано-Франк. обл.). Від серед. 1931 проживав у Львові, де працював як публіцист і літератор, трудився у ред. ж. "Червона Калина". З 2-ї пол. 1920-х співпрацював з газ. "Діло", "Новий час", ж. "Назустріч", "Обрії", "Життя і Знання", "Нові Шляхи" та ін. 1.09.1939 заарештований польс. владою; до 18.09.1939 перебував у в'язниці м. Станиславів.

Після встановлення на ЗУЗ рад. влади 9.11.1939 перебрався за межі Галичини; від 12.1939 – в Римі. Під час нім.-рад. війни працював у Львові в істор. відділі військ. управи д-зії "Галичина", редагував дивізійний тижневик "До перемоги". 1944 емігрував до Німеччини, де належав до кер-ва станиці Братства УСС у м. Реґенсбурґ (нині ФРН).

Від 1949 – у США. Протягом тривалого часу служив дяком церкви в Бронксі (адм. р-н м. Нью-Йорк), співпрацював з ред. час. "Америка", "Народна воля", "Свобода", продовжив літ. й перекладацьку діяльність. Автор книг, літ.-мистецьких есе, нарисів, спогадів, у т. ч. про бойовий шлях УСС, УГА, укр. визвол. змагання: "Відхід У.С.С. з-над Стрипи" (1933), "У московському полоні (1916–1918)" (1936), "Великий зрив 1917 р." (1937), "Гомін здалека" (1953), "Обніжками на битий шлях" (1957), "На закруті" (1958), "Грозна калини в Українських Січових Стрільців" (1962), "Блиски і темряви 1918–1919–1920" (1966), "Над Тудинкою: у 80-ліття товариша УСС Романа Купчинського" (1974) та ін. Здійснив низку перекладів з італ. л-ри.

П. у р-ні Бруклін м. Нью-Йорк (США). 1980 на честь О. в США засновано Літ.-журналіст. конкурс.

Літ.: Лазарович М. В. Леґіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль, 2016.

Микола Лазарович

ОХРИМОВИЧ
Володимир Юліанович
(27.05.1870–06.11.1931) – правник, громад. і політ. діяч. Н. у с. Велдіж (нині с. Шевченкове Долин. р-ну Івано-Франк.

ОХРИМОВИЧ
Володимир Юліанович

обл.). Навч. у Стрий. г-зії (1881–88). Випускник філос. ф-ту Львів. ун-ту (1893). 1890 вступив до РУРП; 1899 – один зі співзасн. і кер. УНДП. З 1902 – ред. газ. "Діло". 1907–08 – посол до австр. парламенту. 1915 заарештований рос. окупац. властями й депортований до Сибіру. 1918 повернувся до м. Львів.

У 09.1918 увійшов до складу комісії УНДП для підготовки укр. повстання у Львові; у 10.1918 брав участь у нарадах Військ. к-ту. 18.10.1918 – учасник установчих зборів УНРади, на яких прийнято рішення про створення УД. Після Листопадового чину 1–2.11.1918 брав участь у переговорах УНРади з ПНК. 9.11.1918 УНРада на пропозицію О. затвердила назву – Зх.-укр. Д-ва й герб у вигляді "золотого лева на синьому фоні". Після окупації поляками Львова 22.11.1918 залишився в місті для захисту прав українців; невдовзі арештований і вивезений зі Львова.

Учасник укр.-польс. переговорів 21–30.11.1919 щодо поліпшення умов утримання полонених. 25–28.02.1919 очолював делегацію уряду ЗОУНР на переговорах із місією країн Антанти на чолі з франц. ген. Ж. Бартелемі; не погодився зі встановленням демаркац. "лінії Бартелемі" та припинив перемовини. 03.1919 – чл.-засн. УНТП.

Із серед. 1920 схилявся до думки про можливість надання нац.-тер. автономії укр. землям у складі Польщі та нормалізації польс.-укр. відносин. У 08.1920 під час зустрічі представників укр. політ. партій з прем'єр-міністром Польщі В. Вітосом висловився за налагодження мирного співжиття між двома народами. 1921 обвинувачений представниками екзильного уряду ЗУНР у колаборації з польс. владою.

Обґрунтовував потребу участі у виборах до польс. сейму й сенату в 11.1922. Підтримав позицію голови УНТП і Міжпарт. ради В. Бачинського щодо необхідності порозуміння з польс. урядом. Декан юрид. ф-ту Укр. таємного ун-ту м. Львів (1921–25). Прихильник проголошення незалежності України, але в тогочасних умовах відстоював автономістську програму УНТП. На його думку, укр. землі в складі Польщі – Волинь, Холмщина, Підляшшя та Галичина – повинні домагатися від польс. влади автономії, щоб на наступному етапі визвол. змагань влитися в соборну укр. д-ву. При цьому пропонував програму позитивної реальної праці, спрямованої на орг. та культосвітній розвиток українців. Позицію О. підтримали більшість членів УНТП. У 11.1922 О. було включено до ТНК УНТП, 26.05.1923 обрано головою партії. Водночас, автономістська позиція О. була негативно сприйнята екзильним урядом ЗУНР. Щоб запобігти ескалації внутр.-парт. б-би, 15.12.1923 подав у відставку з посади голови УНТП. Згодом разом з І. Кедриним та Д. Левицьким сформував т. зв. групу "Діла", що на поч. 1925 виступила з ініціативою утворення нової укр. політ. сили – УНДО. Чл. ТНК УНДО. Автор численних публікацій у газ. "Діло" та ін. укр. періодичних виданнях.

П. у м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Ковалевська О. Охримович (Охрімович) Володимир Юліанович // ЕІУ. Т. 7. К., 2010; *Косар І.* Участь Володимира Охримовича у боротьбі за державну незалежність ЗУНР (1918–1923) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2009. Вип. 18. С. 513–520; *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1929). Т. 1. К.; Івано-Франківськ, 2002.

Богдан Паска

ОХРИМÓВИЧ
Любомир Юліанович

(20.03.1884–13.07.1924) – правник, четар-суддя УГА. Н. в с. Сенечів (нині Долин. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Брат В. та Ю. Охримовичів. У м. Львів здобув освіту в АГ (1901), випускник правн. ф-ту ун-ту. Був аскультантом (правником-стажером) у Крайовому суді у Львові. З 1913 – суддя в м. Немирів (нині смт Яворів. р-ну Львів. обл.).

На поч. ПСВ мобілізований до 14-го піх. полку австро-угор. армії. Важко поранений у бою восени 1914. Маючи інвалідність, деякий час служив у

таборі військовополонених італійців. Восени 1917 повернувся на посаду судді в Немирові. З 1.11.1918 – повітовий комісар ЗУНР в Рава-Руському повіті. У 07.1919 разом з УГА відступив за р. Збруч. Четар-суддя польових судів. Перебував на службі УНР як повітов. комісар у м. Балта (нині Одес. обл.). У 11.1919–03.1920 хворів на тиф у м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельн. обл.). Після одужання прибув до м. Львів, де заарештований польс. поліцією і 3 місяці провів в ув'язненні. Восени 1920 звільнений, зміг відновитися на посаду судді в м. Немирів. Згодом суддя в м. Янів (нині смт Івано-Франкове Яворів. р-ну Львів. обл.). Діяч укр. т-в, зокр. голова міськ. філії "Просвіти".

П. під час операції в шпиталі м. Львів, де й похований на Личаків. цвинтарі.

Літ.: Дацко В. Яворівщина в іменах. Біографічний довідник. Львів, 1995; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за рік шкільний 1900/1901. Львів, 1901. С. 52; Посмертні згадки. Любомир Охримович // Діло. 1924. Ч. 154. 16 лип. С. 4; Українська Галицька Армія / ред. Д. Микитюк. Т. 1. Вінніпеґ, 1958. С. 104.

Олександр Луцький,
Кім Науменко

ОХРИМÓВИЧ
Осип Іванович

(1888–1967) – адвокат, громад.-політ. діяч, повітов. комісар ЗУНР. Н. у с. Ляхівці (нині Підгір'я Борогодчан. р-ну Івано-Франк. обл.) в сім'ї священика. Випускник Львів. ун-ту, здобув докторат із права.

Під час ПСВ, як чл. СВУ, працював у просвітньому відділі табору військовополонених м. Фрайштадт (Німеччина). Спільно з В. Левицьким навесні 1915 в таборі започаткували для наддніпрян. українців кооп. курси, кооператив "Власна поміч" та ін.

У часи ЗУНР – повітов. комісар у м. Богородчани (нині смт Івано-Франк. обл.). Від 1920 проживав на Закарпатті, адвокат і культ. діяч у м. Мукачево (нині Закарп. обл.). Після падіння Карпат. України перебрався на Пряшівщину, був активний у громад. житті.

Літ.: Охримович О. Економічна база існування "Фрайштадтської республіки" Кооператива "Власна поміч" // Союз Визволення України. 1914–1918. Відень; Нью-Йорк, 1979. С. 33–50; *Павлишин О.* Організація цивільної влади ЗУНР у повітах Галичина (листопад – грудень 1918 року) // Україна модерна. Львів, 1999. Ч. 2–3. С.132–193.

Степан Кобута

ОХРИМÓВИЧ
Юліан Юліанович

(1893–1921) – старшина УГА. Н. у м. Стрий (нині Львів. обл.) у сім'ї священика. Брат В. і Л. Охримовичів. Випускник укр. г-зії м. Коломия (1912). Студіював право у Львів. ун-ті.

В УГА пройшов весь бойовий шлях. Залишився в рад. Україні.

Заарештований чекістами й розстріляний у м. Мелітополь (нині Запоріз. обл.).

Петро Гуцал

СПИСОК ОСНОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

авіац. – авіаційний
австр. – австрійський
АГ – Академічна гімназія у м. Львів
адм. – адміністративний
АК – Армія крайова
акад. – академік, академічний
акад-я – академія
амер. – американський
АН – Академія наук
АН України – Академія наук України (від 1991)
англ. – англійський
ап. – апостол
АР – Автономна республіка
араб. – арабський
АРК – Автономна республіка Крим
арк. – аркуш
армій. – армійський
АРСР – Автономна Радянська Соціалістична Республіка
артилер. – артилерійський
археол. – археологічний
архів. – архівний
архіт. – архітектор (з прізвищем), архітектурний
АТ – акціонерне товариство
афг. – афганський
афр. – африканський
APPz – Державний архів у м. Перемишль
б/м – без місця видання
Б/р (Б/г) – без року видання (рос. без года издания)
балт. – балтійський
бас. – басейн (з назвою річки)
б-ба – боротьба
ББСУ – Безпартійний блок співпраці з урядом
БГСА – Буковинська греко-східна архідієцезія
бельг. – бельгійський
берез. – березень
бібліогр. – бібліографічний
білорус. – білоруський
БК – Буковинський курінь
б-ка – бібліотека
бл. – близько (з числом)
БНР – Білоруська Народна Республіка
болг. – болгарський
БП – Буковинський полк
БПП – Британська партія праці
брит. – британський
бронз. – бронзовий
буд. – будівельний
буд-во – будівництво
бурж. – буржуазний
в. о. – виконувач обов'язків
в-во – воєводство
верес. – вересень
ВЗ УГВР – Великий збір Української головної визвольної ради
вид. – видання
вид-во – видавництво
визвол. – визвольний
викл. – викладач
вип. – випуск
вир-во – виробництво
відп. – відповідальний
військ. – військовий
вірм. – вірменський
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВМФ – військово-морський флот
ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВНК – Волинський народний комітет
ВНО – Всезагальне військове навчання (рос. Всеобщее военное обучение)
ВНР – Всеукраїнська національна рада
внутр. – внутрішній
воєн. – воєнний
воєнком – воєнний комісар
ВР – Верховна Рада
ВРНГ – Вища рада народного господарства
Всеобуч – рос. Всеобщее военное обучение
ВТК – виправно-трудова колонія
ВТТ – виправно-трудовий табір
ВУАН – Всеукраїнська академія наук
вул. – вулиця (з назвою)

ВУСПП – Всеукраїнська спілка пролетарських письменників
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВЧК – Всеросійська надзвичайна комісія (рос. Всероссийская чрезвычайная комиссия)
г. – гора (з назвою)
га – гектар (з числом)
ГА – Галицька армія (листопад 1918 – жовтень 1919 р.)
газ. – газета (з назвою)
галиц. – галицький
Галревком – Галицький революційний комітет
гвард. – гвардійський
ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України
г-во – господарство
ген. – генерал (з прізвищем), генеральний
Генштаб – Генеральний штаб
геогр. – географічний
гетьман. – гетьманський
г-зія – гімназія
ГКЦ – Греко-католицька церква
ГНК (ГАНКА) – Галицька надзвичайна комісія
ГНР – Гуцульська народна рада
гол. – головний
голл. – голландський
госп. – господарський
ГПУ – Державне політичне управління (рос. Государственное политическое управление)
грец. – грецький
грн – гривня
громад. – громадський
ГРР – Головна руська рада
ГСРР – Галицька Соціалістична Радянська Республіка
груд. – грудень
губ. – губернія
губЧК – губернська надзвичайна (рос. чрезвычайная) комісія
губком – губернський комітет
губюст – губернський відділ юстиції
ГУЛАГ – Державне управління таборів (рос. Государственное управление лагерей)
ГУДМ – Група української державницької молоді
ГУНМ – Група української національної молоді
ГУР – Головна українська рада
д. і м. н. і с. н. – дата і місце народження і смерті невідомі
д. і м. с. н. – дата і місце смерті невідомі
д. н. і д. с. н. – дата народження і дата смерті невідомі
д. н. н. – дата народження невідома
д. с. н. – дата смерті невідома
ДА УНР – Дієва армія Української Народної Республіки
ДАВО – Державний архів Вінницької області
ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області
ДАЛО – Державний архів Львівської області
ДАПО – Державний архів Полтавської області
ДАТО – Державний архів Тернопільської області
ДАЧО – Державний архів Чернівецької області
д-ва – держава
Д-ва СХС – Держава словенців, хорватів і сербів
демократ. – демократичний
держ. – державний
дес. – десятник (з прізвищем)
Дж. – джерела (в бібліографії)
д-зія – дивізія
див. – дивіться
дир. – директор
дис. – дисертація
дніпроп. – дніпропетровський
доц. – доцент
ДП – (англ. Displaced Persons) табір для переміщених осіб
ДПУ – Державне політичне управління
д-р – доктор
драм. – драматичний
ДС – Державний Секретаріат
ДСВ – Державний секретаріат віроісповідання
ДСВ – Друга світова війна
ДСВнС – Державний секретаріат внутрішніх справ
ДСВС – Державний секретаріат військових справ
ДСЗаС – Державний секретаріат заграничних справ
ДСЗС – Державний секретаріат земельних справ

ДСОВ – Державний секретаріат освіти і віроісповідань
ДСПР – Державний секретаріат публічних робіт
ДСПСО – Державний секретаріат праці та суспільної опіки
ДСПТ – Державний секретаріат пошти і телеграфу
ДСС – Державний секретаріат судівництва
ДССЗ – Державний секретаріат суспільного здоров'я
ДСТП – Державний секретаріат торгівлі і промислу
ДСФ – Державний секретаріат фінансів
ДСШ – Державний секретаріат шляхів
ДСШПТ – Державний секретаріат шляхів, пошти і телеграфу
ДХУ (УХУ) – Державний харчовий уряд (Український харчовий уряд)
ДЦ УНР – Державний центр Української Народної Республіки
екон. – економічний
етногр. – етнографічний
ЕІУ – "Енциклопедія історії України"
ЕСУ – "Енциклопедія Сучасної України"
ЕУ – "Енциклопедія українознавства"
єврейс. – єврейський
європ. – європейський
ЄНРада – Єврейська національна рада
ж. – журнал (з назвою)
жін. – жіночий
жовт. – жовтень
зав. – завідувач, завідуючий (при назві установи чи посади)
заг. – загальний
закарп. – закарпатський
закорд. – закордонний
залізн. – залізничний
зап. – записки (у значенні "наукові праці")
запоріз. – запорізький
засл. – заслужений
засн. – засновник
заст. – заступник
затв. – затверджений, затверджувати
зб. – збірник, збірка
ЗВУ – Залізнична військова управа УГА
з-д – завод
ЗГ – Закордонна група
ЗДА – З'єднані Держави Америки (Сполучені Штати Америки)
зібр. – зібрання
ЗМІ – засоби масової інформації
ЗНТШ – "Записки Наукового товариства імені Шевченка"
зовн. – зовнішній
зокр. – зокрема
ЗОУНР – Західна Область Української Народної Республіки
ЗОШ – загальноосвітня школа
ЗС – Збройні сили
ЗСПР – Збройні сили Півдня Росії
ЗУАДК – Злучений український американський допомоговий комітет
ЗУЗ – західноукраїнські землі
ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка
ЗУР – Загальна українська рада
ЗУТЛН – Західно-Українське товариство Ліги Націй
зх. – захід, західний
ім. – імені
імп. – імператор, імператриця (з іменем)
ін. – інший
інж. – інженер
іноз. – іноземний
ІНО – Інститут народної освіти
ін-т – інститут (навчальний або науковий заклад)
інтернац. – інтернаціональний
істор. – історичний
ІСДПБ – Інтернаціональна соціал-демократична партія Буковини
італ. – італійський
К. – Київ (у бібліографії)
кавалерійс. – кавалерійський
канад. – канадський
канд. – кандидат, кандидатський
канд. істор. н. – кандидат історичних наук
канд. філол. н. – кандидат філологічних наук
канд. філос. н. – кандидат філософських наук
канд. юрид. н. – кандидат юридичних наук
катол. – католицький
каф-ра – кафедра
квіт. – квітень
КДБ – Комітет державної безпеки
кер. – керівник
кер-во – керівництво
кін. – кінець (при цифрах, датах)

кл. – клас
км – кілометр
км^2 – кілометр квадратний
кн. – книга (з назвою, цифрою)
кн. – князь, княгиня
КНП – Комітет народної праці
козац. – козацький
кол. авт. – колектив авторів
колг. – колгоспний
колиш. – колишній
команд. – командувач, командир
комбриг – командуючий бригадою
Комінтерн – Комуністичний Інтернаціонал
комуніст. – комуністичний
конф. – конференція
кооп. – кооперативний
кор-во – королівство
Кор-во СХС – Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (після 1929 р. – Югославія)
королів. – королівський
КОШТ – Команда контролю шляхів і транспорту
КП – комунальне підприємтво
КПА – Комуністична партія Австрії
КП(б)У – Комуністична партія (більшовиків) України
КПЗУ – Комуністична партія Західної України
КПРС – Комуністична партія Радянського Союзу
КПСГ – Комуністична партія Східної Галичини
КПУ – Комуністична партія України
КПШР – Коломийська повітова шкільна рада
к-ра – культура
крб – карбованець (з числом)
крипт. – криптонім
КРПП – Комуністична робітнича партія Польщі
к-т – комітет
КУВ – Крайовий уряд відбудови
КУД – Колегія уповноважених Диктатора
КУК – Комітет українців Канади
КУМ – Комітет української молоді
культ. – культурний
КУН – Конгрес українських націоналістів
КФІБ – Коломийська філія Інформаційного бюро Директорії УНР
лат. – латинський
латв. – латвійський
ЛВ – Летунський відділ
лип. – липень
листоп. – листопад
литов. – литовський
літ. – літературний
Літ. – література (в бібліографії)
ЛНБ – Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника
ЛНВ – "Літературно-науковий вісник"
л-ра – література
лубен. – лубенський
ЛЧК – "Літопис Червоної Калини"
м – метр
м. – місто (з назвою)
м. – море (з назвою)
М. – Москва (у бібліографії)
м. н. с. – молодший науковий співробітник
мал. – малюнок
мат. – математичний
маш.-буд. – машинобудівний
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МГБ – Міністерство державної безпеки (рос. Министерство государственной безопасности)
мед. – медичний
МЗС – Міністерство закордонних справ
мист-во – мистецтво
міжнар. – міжнародний
мін-во – міністерство
місц. – місцевий
міськ. – міський
м-ко – містечко (з назвою)
млн – мільйон
млрд – мільярд
МОЗ – Міністерство охорони здоров'я
МОН – Міністерство освіти і науки
МОНВ – Міністерство освіти, науки і віроісповідання
мор. – морський
моск. – московський
МП – Московський патріархат
МТС – машинно-тракторна станція
МУЕ – Матеріали до української етнології. Етнографічна комісія НТШ
муз. – музичний
М/ф – мікрофільм (у переліку джерел)
МЧХ – Міжнародний Червоний Хрест
н. – народився
н. е. – нова ера, наша ера

н. р. – навчальний рік
н. с. – науковий співробітник
н. ст. – новий стиль
навч. – навчальний, навчався, навчання
НАН України – Національна академія наук України (з 1994)
напр. – наприклад
нар. – народний
нарком – народний комісар
наркомат – народний комісаріат
Наркомос – Народний комісаріат освіти
нас. – населення
наук. – науковий
НАФ України – Національний архівний фонд України
нац. – національний
нач. – начальник
НБУВ – Національна бібліотека України ім. В. Вернадського
НДІ – науково-дослідний інститут
НДР – Німецька Демократична Республіка
нім. – німецький
НК – Народний комітет
НКВС – Народний комісаріат внутрішніх справ
НКУВ – Начальна команда Українського війська
НКГА – Начальна команда Галицької армії
НКДБ – Народний комісаріат державної безпеки
НЛП – Націонал-ліберальна партія
ННС – Народно-національний союз (ендеки)
норвез. – норвезький
НРМК в м. Париж – Найвища рада мирної конференції в м. Париж
НРУ – Народний рух України
НСДАП – (нім. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) Німецька соціал-демократична робітнича партія (нацистська)
НТШ – Наукове товариство імені Шевченка
о. – отець (з іменем)
ОбВУА – Об'єднання бувших вояків-українців в Америці
обл. – область (з назвою), обласний
о-в – острів
ОВК – Окружна Військова Команда
ОВО – Окремий військовий округ
од. – одиниця
ОДА – обласна державна адміністрація
одес. – одеський
ОДПУ – Об'єднане державне політичне управління
оо. – отці
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ООЧСУ – Організація оборони чотирьох свобід України
оп. – опис
опубл. – опублікований, опубліковано, опублікувати
орг. – організаційний
орг-ція – організація
Осоавіахім – Товариство сприяння обороні, авіаційному і хімічному будівництву (рос. Общество содействия обороне, авиационному и химическому строительству; Осоавиахим)
освіт. – освітній
осн. – основний
от. – отаман (з прізвищем)
ОУК – Організація українок Канади
ОУН – Організація українських націоналістів
ОУН(б) – Організація українських націоналістів (бандерівців)
ОУН(м) – Організація українських націоналістів (мельниківців)
офіц. – офіційний
п. – помер
парт. – партійний
партизан. – партизанський
ПАС – Південно-Африканський Союз
ПВК – Повітова військова команда
пд. – південь, південний
пд.-зх. – південно-західний
пд.-сх. – південно-східний
пед. – педагогічний
перекл. – переклад
підполк. – підполковник (з прізвищем)
піх. – піхотний
пл. – площа
ПЛК – Польська ліквідаційна комісія
пн. – північ, північний
пн.-зх. – північно-західний
пн.-сх. – північно-східний
ПНК – Польський національний комітет

ПНР – Польська Народна Республіка
ПОВ – Польська організація військова
пов. – повіт (з назвою)
пол. – половина
політ. – політичний
політех. – політехнічний
політуправління – політичне управління
полк. – полковник (з прізвищем)
полтав. – полтавський
польс. – польський
пом. – помічник
пор. – поручник (з прізвищем)
поч. – початок
ППО – протиповітряна оборона
ППС – Польська партія соціалістична
ППСД – Польська партія соціал-демократична
правосл. – православний
прим. – примітки
прит. – притока (з назвою)
прізв. – прізвище
пров. – провінція
пров. н. с. – провідний науковий співробітник
пром. – промисловий
пром-ть – промисловість
проф. – професор
ПСВ – Перша світова війна
псевд. – псевдонім
ПСК – повітовий союз кооперативів
псков. – псковський
ПУН – Провід українських націоналістів
р. – рік (з числом)
р. – ріка (з назвою)
рад. – радянський
райвиконком – районний виконавчий комітет
райцентр – районний центр
РВ – Розвідочний відділ
РВР – Революційна військова рада
РГВИА – Російський державний військово-історичний архів (рос. Российский государственный военно-исторический архив)
РДС – Рада Державних Секретарів (уряд ЗУНР)
революц. – революційний
ред. – редактор, редакційний
реж. – режисер
реліг. – релігійний
респ. – республіканський
РКП(б) – Російська комуністична партія (більшовиків)
РКЦ – Римо-католицька церква
РМ – Рада Міністрів
р-н – район
РНК, Раднарком – Рада народних комісарів
РНМ – Рада народних міністрів
робітн. – робітничий
рос. – російський
РПЦ – Російська православна церква
рр. – роки
РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСДРП(б) – Російська соціал-демократична робітнича партія (більшовиків)
РСІ – Робітничо-селянська інспекція
РСР – Радянська Соціалістична Республіка
РСУК – Ревізійний союз українських кооператив
РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка (до 1937)
РСЧА – Робітничо-селянська червона армія
РУ ФСБ РФ АО – Регіональне управління Федеральної служби безпеки Російської Федерації у Архангельській області
рум. – румунський
РУП – Революційна українська партія
РУРП – Русько-українська радикальна партія
РФ – Російська Федерація
с. – село (з назвою), сторінка (з цифрою)
с. госп-во – сільське господарство
с.-г. – сільськогосподарський
самост. – самостійний
СБУ – Служба безпеки України
СБУВК – Союз бувших українських вояків у Канаді
св. – святий
СВК – Сіоністський виконавчий комітет
СВУ – Союз визволення України
СДП Буковини – Соціал-демократична партія Буковини
сел. – селянський
серед. – середина

серп. – серпень
сільс. – сільський
січ. – січень
СКВУ – Світовий конгрес вільних українців
Скр. – скринька (у переліку джерел)
скульп. – скульптор (з прізвищем)
словац. – словацький
с-ма – система
смт – селище міського типу
сот. – сотник (з прізвищем)
соц. – соціальний
соціаліст. – соціалістичний
СПб. – Санкт-Петербург (у бібліографії), Санкт-петербурзький
спец. – спеціальний, спеціальність
спецслужба – спеціальна служба
Спр. – справа (з цифрою)
СРП – Селянсько-радикальна партія
СРР – Соціалістична Радянська Республіка
СРС – Селянсько-робітничий союз
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС – (з нім. Schutzstaffeln) Охоронні загони Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини
ст. – станція (з назвою), стаття (з назвою або цифрою), століття (з цифрою), ступінь
ст. викл. – старший викладач
ст. н. с. – старший науковий співробітник
ст. ст. – старий стиль, статті (в законодавстві)
ств. – створений
СТЛН – Союз Товариств Ліги Націй
стрілец. – стрілецький
стр-ра – структура
СУВ – Союз українських ветеранів
суд. – судовий
СУЗ – східноукраїнські землі
СУСОП – Союз українських студентських організацій під Польщею
сусп. – суспільний
сусп-во – суспільство
сх. – схід, східний
СШ – середня школа
США – Сполучені Штати Америки
с-ще – селище
т – тонна
т. – том, томи (з цифрою)
т. д. – так далі
т. зв. – так званий
т. ін. – та інше, таке інше
т. ч. – тому числі
танц. – танцювальний
тв. – твори
т-во – товариство
теор. – теоретичний
тер. – територія
терноп. – тернопільський
ТЕС – "Тернопільський Енциклопедичний Словник"
тех. – технічний
тис. – тисяча, тисячний, тисячоліття (з цифрою)
ТКУ – Трудовий конгрес України
тов. – товариш
торг. – торговельний
трав. – травень
ТУП – Товариство українських поступовців
УАН – Українська академія наук
УАПЦ – Українська автокефальна православна церква
УБУ – Українська боєва управа
УВАН – Українська вільна академія наук
УВО – Українська військова організація
УВУ – Український вільний університет
УГА – Українська Галицька армія
УГВК – Український генеральний військовий комітет
УГВР – Українська головна визвольна рада
УГК – Український горожанський комітет
УГКЦ – Українська греко-католицька церква
УГПЦ – Українська греко-православна церква
УД – Українська Держава
УД УНА – Українська дивізія Української національної армії
УДЖ – Українська державна жандармерія
УІЖ – Український історичний журнал
УККА – Український конгресовий комітет Америки
УКП – Українська комуністична партія
УКС – Український католицький союз
укр. – український
УКУ – Український католицький університет

УКЦ – Українська католицька церква
УЛТ – Українське лікарське товариство
УЛТПА – Українське лікарське товариство Північної Америки
УНА – Українська національна армія
УНДО – Українське національно-демократичне об'єднання
УНДП – Українська національно-демократична партія
УНК – Український національний комітет
УНКВС – Управління Народного комісаріату внутрішніх справ
УНКДБ – Управління Народного комісаріату державної безпеки
УНО – Українське національне об'єднання
УНП – Українська народна партія
УНПР – Українська національна партія Румунії
УНР – Українська Народна Республіка
УНРада – Українська Національна Рада
УНС – Український національний союз
УНТ – Українське наукове товариство
ун-т – університет
УНРП – Українська народна республіканська партія
УНТП – Українська народно-трудова партія
УПА – Українська повстанська армія
УПП – Українська поступова партія
УПР – Українська парламентарна репрезентація
УПСР – Українська партія соціалістів-революціонерів
УПСС – Українська партія соціалістів-самостійників
УПСФ – Українська партія соціалістів-федералістів
УПТ – Українське педагогічне товариство
УПЦ – Українська православна церква
УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату
УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату
ур. – урочище
УРДП – Українська революційно-демократична партія
УРЕ – Українська радянська енциклопедія
УРП – Українська радикальна партія
УРП Буковини – Українська радикальна партія Буковини
УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСГ – Українська стрілецька громада
УСДП – Українська соціал-демократична партія
УСДП Галичини і Буковини – Українська соціал-демократична партія Галичини і Буковини
УСДРП – Українська соціал-демократична робітнича партія
УСДС – Українська соціал-демократична спілка
УСП (хліборобів) – Українська селянська партія (хліборобів)
УСРП – Українська соціалістично-радикальна партія
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
УСС – Українські січові стрільці
УССД – Українська самостійна соборна держава
УТГІ – Український технічно-господарський інститут
УСХС – Українська санітарно-харитативна служба
УХСП – Українська християнсько-соціалістична партія
УЦВК – Український центральний військовий комітет
УЦК – Український центральний комітет
УЦР – Українська Центральна Рада
УЧХ – Український Червоний Хрест
уч-ще – училище
ф. – фонд (із цифрою)
фіз. – фізичний
фіз.-мат. – фізико-математичний
фіз.-хім. – фізико-хімічний
філол. – філологічний
філос. – філософський
ф-ка – фабрика
ФНЄ – Фронт національної єдності
франц. – французький
ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
ФСБ – Федеральна Служба Безпеки
ф-т – факультет
хмельн. – хмельницький
хор. – хорунжий (з прізвищем)
х-р – характер
християн. – християнський

ХСП – Християнсько-суспільна партія
худ. – художник (з прізвищем)
худож. – художній
ц – центнер (з числом)
ЦВК – Центральний виконавчий комітет, Центральний військовий комітет
ЦДАВОВУ – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ЦДАГОУ – Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАМЛМ – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва
ЦДІАУК – Центральний державний історичний архів України у м. Київ
ЦДІАУЛ – Центральний державний історичний архів України у м. Львів
центр. – центральний
церк. – церковний
ЦЕСУС – Центральний союз українського студентства
ЦК – Центральний комітет
ЦР – Центральна Рада
ЦСЄ – Центрально-Східна Європа
ЦСУ – Центральне статистичне управління
ЦСУС – Центральний союз українського студенства
ЦУВК Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся – Центральний український виборчий комітет Холмщини, Підляшшя, Волині, Полісся
ЦХНР – Центральна художня народна рада
ч. – частина
ЧА – Червона армія
час. – часопис (з назвою)
чв. – чверть
черв. – червень
черкас. – черкаський
чернів. – чернівецький
чес. – чеський
чет. – четар (з прізвищем)
ЧК – Надзвичайна комісія (рос. Чрезвычайная комиссия)
чл. – член
чл.-кор. – член-кореспондент
ЧНІ – Чин Найсвятішого Ізбавителя (Орден редемптористів)
чол. – чоловічий, чоловік (з цифрою)
ЧСВВ – Чин Святого Василія Великого
ЧСР – Чехословацька Республіка, Чехо-Словацька Республіка
ЧУГА – Червона Українська Галицька армія
ЧУСС – Червоні українські січові стрільці
шк. – школа
ШНК – Ширший народний комітет
шт. – штат (з назвою)
ювіл. – ювілейний
юрид. – юридичний
япон. – японський

ПЕРЕЛІК СТАТЕЙ

**РЕДАКЦІЙНА РАДА
І РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ДЯКУЮТЬ
ВЛАСНИКАМ КОЛЕКЦІЙ ЛИСТІВОК,
СВІТЛИН, ПЕРІОДИКИ ТА ІНШИХ МАТЕРІАЛІВ
ЗА НАДАНУ ДОПОМОГУ**

ПЕТРОВІ АРСЕНИЧУ

ВЛАДИСЛАВОВІ ЗАПОРОЖЦЮ

ОЛЕКСАНДРОВІ КАГЛЯНУ

ОРЕСТОВІ КРУКОВСЬКОМУ

ІВАНОВІ МИРОНЮКУ

ІГОРЕВІ ОЛІЙНИКУ

СЕРГІЮ ПЕРЕПІЧЦІ

ОЛЕКСАНДРОВІ ФЕДОРИШЕНУ

Карти укладено та підготовлено до друку
ТОВ "Українська Картографічна Група" у 2019 р.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5097 від 12.05.2016
вул. Тампере, 13-Б, м. Київ, 02105,
тел.: (044) 332-50-72
E-mail: cartographicgroup@gmail.com
www.ukg.org.ua
Відділ збуту: (050) 312-84-20
E-mail: zbut.ukg@gmail.com
Авторський колектив: Микола Литвин, Володимир Грицеляк,
Ростислав Сосса, Іван Ровенчак, Юрій Лоза

Наукове видання

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

1918 – 1923

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ТОМ

2

З – О

Літературний редактор
Галина Пославська

Художнє оформлення
Борис Великголова

Верстка
Олеся Оринчин

Манускрипт-Львів
вул. Енергетична, 22/10,
тел./факс: (032) 227 68 24
e-mail: petromelen@gmail.com

З 6 **Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Енциклопедія** : До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. Т. 2: З – О. Івано-Франківськ : Манускрипт-Львів, 2019. 832 с.

ISBN-978-966-2067-43-9 тритомне видання
978-966-2067-61-3 другий том

Пропоноване енциклопедичне видання вперше в українській та зарубіжній історичній науці презентує читачеві комплексне дослідження одного з найяскравіших феноменів вітчизняної історії – доби Західно-Української Народної Республіки. Енциклопедія є результатом тривалих наукових студій і сучасного творчого осмислення фундаментальних процесів українського державотворення і соборності на початку ХХ століття, узагальнення здобутків вітчизняної та зарубіжної історіографії у вивченні даної проблеми за роки незалежності України. На великому і якісно новому джерельному матеріалі з вітчизняних та іноземних архівосховищ і наукових бібліотек, ураховуючи сучасні методологічні підходи й останні досягнення соціогуманітарних наук, автори видання – науковці з Івано-Франківська, Києва, Львова, Рівного, Тернополя, Чернівців – розглядають передумови революційного чину в Галичині, внутрішню і зовнішню політику ЗУНР, її збройну боротьбу і міжнародне становище, національні, соціально-економічні, культурні, етноконфесійні процеси в краї, партійно-політичну систему, правову і законотворчу діяльність творців ЗУНР. Велику увагу приділено повсякденному життю й побутові населення західноукраїнського регіону у 1918–1923 рр., просопографічним аспектам історії ЗУНР, питанням історичної персоналістики і біографістики, історіографії та джерелознавства ЗУНР, відомим і маловідомим історичним постатям борців за українську державність, незалежність і соборність, висвітленню різноманітних тем і сюжетів Енциклопедії за допомогою унікальних фотодокументів та оригінального, автентичного ілюстрованого матеріалу.
Енциклопедичне видання пропонуємо увазі викладачів вищої і середньої школи, учнів, студентів, аспірантів, докторантів, усіх, хто цікавиться історією України ХХ століття.

УДК 94 (477) "1918 – 1923"
ББК 63.3 (4 Укр)